Sırâtımüstakīm

Din, Felsefe, Ulûm, Hukūk, Edebiyât, Târih ve Siyâsiyâttan ve Bilhassa Ahvâl ve Şuûn-ı İslâmiyye'den Bahseder ve Haftada Bir Neşrolunur.

Cilt 7

Sayı 157 - 182

07 Eylül 1911 – 29 Şubat 1912

واعتصموا بحبل الله جمیعاً
ولاتفرقوا . . .

ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب
ریحکم . . .

کونوا عباد الله اخواناً . . .
انما المؤمنون اخوة . . .

صراط مستقیم

١٣٢٦

یدنجی جلد

مؤسس وصاحبلری : ابوالعلا زین العابدین وحافظ اشرف ادیب

معاونات تحریریه‌ده بولنان ذوات

اعیاندن مناسترلی اسماعیل حقی افندی — محکمهٔ تمیز اعضاسندن برکت‌زاده اسماعیل حقی بك — مجلس معارف اعضاسندن بابان‌زاده احمد نعیم بك — دارالفنون معلملرندن محمد عاکف بك — سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی — بروسه مبعوثی طاهر بك — صالح الشریف التونسی — خارجیه ترجمه شعبه‌سی ممیزی فرید بك — احمد بك آغایف — آقچورا اوغلی یوسف بك — قزانلی حلیم ثابت افندی — علی شیخ العرب افندی — طاهر المولوی افندی — مدحت جمال بك — علاء الدین بك — کمبریج دارالفنون معلملرندن چرکش شیخی‌زاده خلیل خالد بك — مناستر دارالمعلمین مدیری ادهم نژاد بك — مدللی اعدادیسی مدیری م . شمس الدین بك — بروسه مبعوثی عمر فوزی افندی — خوجه‌زاده احمد حلمی بك — راغب بك

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

صراط مستقيم

١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
درج ايدلميين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه دن بحث ايدر وهفته ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦٠٥	٣٠٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب .
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه سى ٥٠ پاره در
قبرله دن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٥٧ . ١٤ رمضان ١٣٢٩ پنجشنبه ٢٥ اغستوس ١٣٢٧ يدنجى جلد

« وحدت وجود »

— ٥ —

فقط اندن اول بو بحثك تحريرينه سبب اولان شيئى حكايه ايده لم : بر كون قلمده مشغول ايدم . صراط مستقيمده كى آثار عالمانه سى صراط قارئلرينك معلومى اولان فاضل محترم حليم ثابت افندى كلدى ، بعد التسليم والترحيب جبندن بر مكتوب چيقاروب فقيره ويردى . بو مكتوب قزانده نشرياتيله مشتهر بر ذات طرفندن كوندرلمش ايدى . بو ذات مكتوبنده صوفيونك مسلك خاص عرفانى اولان « وحدت وجود » ايله حكمانك « پانته ايزم » نامنى ويردكلرى مسلك فلسفى بينده كى فرقك بيانى ، بو خصوصده برازده معلومات اعطاسى ممكن اولوب اولمديغنى حليم ثابت افنديدن سؤال ايديور ، وصراط مستقيم ايله نشر اولنان مصاحبات عاجزيدن برنده وحدت وجوده تماس ايدن بعض فكرلر كورديكى جهتله اومصاحبه كنديسنك خيلى ايشنه ياراديغنى سويليور ايدى . مكتوبك سياق تحريرندن اكلاشلديغنه كوره صاحب مكتوب وحدت وجود ايله فلاسفۀ افرنجك مسلك معهود فلسفيلرى بينده بر فرق يوق ايسه برينك قيمتى ديكرندن زياده اولمامق لازم كله جكى اعتقادينه ذاهب اولمش ايدى . بو فكرك وهلۀ اولى ده هر ذهنه تواردى ضرورى اولديغندن فقير ده صاحب مكتوبى بو اعتقادنده معذور كوردم .

بو بحثه دائر حليم ثابت افندى ايله بينمزده براز سوزلر جريان ايتدكدنصكره مخاطب محترم ، وحدت وجوده قائل اولان ، واكا دائر منظوم ، منثور برچوق اثرلر يازان اصفيانك قلوب امتده طوتدقلرى موقع بلند تكريمه بويله بر عقدۀ خاطردن طولايى عارض اولان تزلزلى دفع ايچون بر مقاله يازمقلغمى عبد عاجزدن التماس ايتدى . بو تكليفه قارشو ، متصف اولديغم عجزكلى يى ضمان معذرت اولمق اوزره درميان ايتمك لازم كلور ايكن ، سائقۀ غفلتله « يكى يازارم » ديمش بولندم ايشته ـ بو « يكى يازارم » سوزيدركه بكا اقتدار مك ، حدمك وجوه ايله فوقنده اولان بو مسئله حقنده برقاچ سطر يازى يازديره جقدر . مقصده كلنجه وحدت وجود حقنده تعميق نظردن زياده ، اكا قائل اولان اعاظم امتك فكرلريله فلاسفه نك فكرلرى بينده كى مشابهت صوريه دن طولايى صاپيلاز وادئ ترددك بر ورطۀ خذلان اولديغنى ، او واديى شهراه حقيقت ظن ايتمك سرابك شراب اولديغنه قائل اولمق قبيلندن بولنديغنى اكلاتمقدن عبارتدر .

اولا شو راسى بيلنملى كه انسان انسان اولمق حيثيتيله ـ بلاقيد دين ـ تحرى وادراك حقيقت استعداديله مجبول بر مخلوقدر . ايستر دين صحيح ايله متدين ايستر اديان منسوخه دن برينه متمسك اولسون ، ايسترسه وجدانينده دين نامنه هيچ بر فكر حكمفرما اولمسون فطرةً شاهد حقيقته عاشق اولديغندن دائما انك ارقه سندن قوشار .

فقط انساندن مقصد علت غائيۀ حياتى اذواق حيوانيه سنك تكميلندن عبارت ظن ايدن حشرات عوام دكلدر . « حيوانرا خبراز عالم انسانى نيست » مصراعى چشمه تاريخى كبى نقش ناصيۀ خذلانلرى اولان اوكبى عقل وادراك مفلسلرينك بتون مساعيلرى ايكى آيين متناوبك اجراسنه منحصردر . طنطنۀ كوس هوى ايله اذانلرك قولاقلرى صاغر ، متصل ييوب ايچمكله كنديلرى صفر اولمشدر . صفت كاشفۀ حقيقتلرى شو ايكى سوزله خلاصه ايديلن بو هياكل جامده نك بحثدن خارج قالمسى ايسه غايت طبيعيدر .

بو مبحثده ايراد ايديله جك دلائل بعض افكاره كوره بالطبع خطابيات درجه سندن ايلرى يه كچه من ؛ بزده انلرك دلائل رياضيه قوتنده اولدقلرينى ادعا ايتميورز ، ذاتاً هانكى دليل عقلى واردركه حقايق معنويه نك وجودينى قطعيت رياضيه درجه سنده بر قوتله اثبات ايده بيلسون ؟ بو راده دلائلك قوتندن زياده شخصك قابليتى حائز

تأثیردر . فلسفه ، کلام کتابلری اثبات واجب دلائلیله مالامال اولدیغی حالده جنــاب حق جف القلم انکار ایدن بیکلرله آدم کوریلیور . انلرك بو انکارلری اثبات واجب صددنده اتیان ایدیلن دلائلی تمامیله حکمدن اسقاط ایده‌مدیکی کبی او دلائلك اتیانی‌ده منکرینك کافه‌سنی دائرۀ تصدیق و ایمانه ادخال ایلیه‌من . «ورود الامداد بحسب الاستعداد» سوزینك تضمن ایتدیکی حقیقتی کیمسه انکار ایده‌من . مثلا یاغمور یاغار قیالره اصابت ایدن قطره‌لر بر مدت صکره تبخر ایده‌رك تکرار هوایه عازم ، فقط طوپراغه دوشن دانه‌لر انك اجزاســنه نفوذ ایله درلو درلو نباتاتك نماسنه خادم اولور . دیمك‌که هرشیدن اول محلده قابلیت شرط ایمش ؛ محلده قابلیت اولمدقدن صکره چکیلن امکلرك هپسی هبا اولور . مرکبه موسیقی تعلیم ایتمك سوداسنه دوشنك حالنه هم اغلانیر ، هم کولونور !

عرفا دیورکه : ذات وحدت حقنده هرکسك نظری استعدادندن ایلری کیده‌من . عوام باقار هرشیئی قشردن عبارت کورر ؛ خواص باقار قشر ایله لبی برلکده کورر ؛ عاشق بو ایکی مرتبه‌دن یوکسلوب یالکز لبی کورر .

یالکز قشری کورن درکۀ حیوانیتده قالیر ؛ قشر ایله لبی برلکده کورن مرتبۀ انسانیته ارتقا ایدر ؛ یالکز لبی کورن ربانی اولور .

هرشیئی قشردن عبارت ظن ایدن هیچ بر شی بیلمز ، هیچ بر شی بیلدیکی ایچون بر شی ســویله‌من . یالکز لبی کورنده برشی سویلمکه جسارت ایده‌من . بو مبحثده سوز سویلینلر لب ایله قشری کورن متوسطلردر .

زخامی میزند آن بی خبر جوش
که خام اوازه دارد پخته خاموش

وحدت وجود محققین صوفیه‌نك مسلك خاص عرفانیدر انلر بو مرتبه‌یه ارتقانك توحید حقیقی‌یه وصول ایچون شرط لابد حکمنده اولدیغنه قائلدرلر .

بو مبحثده سوز سویلمك ایچون ایکی طریق واردر ؛ بونلردن بری طریق فکر و نظر ، دیکری‌ده طریق ذوق و شهوددر . طریق فکر ونظر بتون متفکرین ایچون آچیق‌در . طریق ذوق وشهوده کلنجه او یالکز اصــولی وجهله قطع مراتب معرفتــله او فیضه مظهریت ســعادتنه نائل اولانلر ایچــوندر . هرکس عشق ایله عشقك حالاتندن بحث ایده‌بیلیر ، فقط لذت عشقی انجق عاشــق اولانلر بیلیر .

پرسید یکی که عاشقی چیست
کفتم که چو من شوی بدانی

المزه بر کرۀ مصنعه الدیغمز زمان ارضــك کافۀ اقسامنی احتوا ایتدیکنی کورورز ، بو احاطه‌مزه مغروراً ارضی مدرکه‌مزه صیغدیر- دیغمزه قائل اولورز ؛ هر بلده‌نك اسمنی سویلرز ؛ لدی الحاجه انلره دائر ازچوق معلوماتده ویره‌بیلیرز ؛ او قوجه شهرلر کرۀ مصنعه‌مزك اوزرنده بر نقطه قدر کوسترلمشدر . یوزلرجه کیلومترولق یرلری پارماغمزك اوجیله ستر ایتمك بزم ایچون ممکندر .

فقط او نقطه‌لردن برینی تشکیل ایدن لوندره شهرینــه کیره‌جك اولور ایســه‌ك کرۀ مصنعه‌مزك اوزرنده انك نامنه موضــوع اولان نقطه‌نك مــدلول حقیقیسی نه اولدیغی اوزمان اکلار ، او نقطه‌نك ایچنده یوسفر بر نقطه قــدر قالیرز . شهری تمامیله کزمك ، محتوی اولدیغی مآثر عمران و ترقی‌یی برر برر کورمك ایچون هفته‌لر ، بلکه‌ده ایلر کفایت ایتمز ، اسم ایله مسمی بیننده‌کی فرق عظیم اولانجه قوتیله تحقق ایدر .

ایشته فکر و نظرله ذوق وشهودده بویله‌در بری حقیقتك اســمنی دیکری‌ده ـ تعبیر جائز ایسه ـ جسمنی کوستر .

وحدت وجود اولسون پانته‌ایزم اولسون بونلرك ایکیســنك‌ده علت غایۀ تحریاتی جناب حق بولمقدن عبارتدر . فقط بو ایکی شیئك مشابهت صوریه‌لرینه باقوبده ارالرنده‌کی فرق معنویدن ذاهل اولمملی . بو فرق معنوی ایمان ایله الحاد ارەسنده‌کی فرقك عینیدر . مثلا هیچ بر دین ایله متدین اولمیان بر طاقم فلاسفه کوریلیورکه جستجوی حقیقت طریقنــده‌کی مجاهــدات عقلیه‌لری نتیجه‌سنده وحدانیت الهیه‌یه قائل اولیورلر . دین اسلامك رکن اولینی‌ده وحدانیت الهیه دکلیدر ؛ شو حاله نظراً عقلاً وحدانیت الهیه‌یی قبول ایدن بر فیلسوف ایله بر حکیم مسلمی برمی طوتمق لازم کلیر ؟

یالکز وحدانیت الهیه‌یی تصدیق ایله هرشی اولوب بیترمی ؟ ساده‌جه بر اجتهاد عقلی ایله حاصل اولان او اعتقاد ، صاحبنی مقبول الهی ایدرمی ؟ بزم اعتقادمزه کوره ایتمز . واقعــا اوج اعلای حقیقته ارتقــا ایچون پرواز ایده‌جــك قانادك بری بودر ؛ فقط تك قاناد ایله اوچــولماز . قانادك بری جنــاح توحید سرمدی ایســه دیکری‌ده جناح تصدیق احمدیدر . توحید فلاسفه‌یی کوروب دین اسلامدن روکردان اولمق نه ایسه ، « پانته ایزم» دیمیلن مسلك فلسفی‌یه سالك حکمایی کوروب وحدت وجوده قائل اولان اولیاءاللهدن روکردان اولمق‌ده اودر .

ملحدله مؤمنك بعض نقاطده فکراً ونظراً اتحادلری هر زمان ایچــون ممکندر . حق ملحــد اولورکه نظر حکمتی مؤمنی کچر ، وصول حقیقتده اکا تقدم بیله ایدر . اکر بو دیدیکمز شیئك امکانی اولمســیدی « اطلبوا الحکمة ولو من افواه المشرکین » حدیث شریفیله مشترکیندن تلقیٔ حکمته مأمور اولماز ایدك ، کذا طلب علم ایچون اقطار بعیده یوللرینك بزم ایچون کشــاده اولدیغی حقنده‌کی حدیث نبوی فم درر بار ســعادتدن شرفصادر اولماز ایدی .

صوفیه‌نك « وحدت وجود» دیدکلری شی فلاسفه‌نك « پانته ایزم» دیدکلری مسلکك عینی ایمش ، شــو حالده انواع طاعات و مجاهداته حاجت نه ؟

بو مبحثه دائر انلر طرفنــدن یازیلان آثارك مطالعه‌سی حصــول مقصده کافیدر . بنابرین بن‌ده انلری اوقور ، بو مسلکك نه دیمك اولدیغنی اکلارم ؛ بو صورتله دها مکمل ، دها مدلل بر مسلك حکمته سالك اوله‌جغم جهتله بین الناس بر محقق کامل اولمق اوزره کچینیرم دینه‌جك اولورسه بو سوز فکر ونظر مرتبه‌ســنه کوره صحیح اوله

بیلیرایسه‌ده ذوق وشهود مرتبه‌سنه کوره اصلا صحیح اوله‌ماز .

بر اسم تحتنده تعین ایدن پك چوق شیلر واردرکه مشابهت صوریه‌لرینه رغماً بینلرنده فرق عظیم واردر .

مثلا بر بارداق دکز صویی بر بارداقده قره قولاق صویی الوب یان یانه قویه‌جق اولورسه بونلرك ظاهرینه باقانلر بینلرنده هیچ بر فرق کورمزلر ، بو فرق او صولری ایجدکدن صکرها کلاشیلیر « هذا ملح اجاج وهذا عذب فرات !

صنعی بر یاقوتك شعشعهٔ صوریه‌سی بعض کره الك ماهر قیومجیلری بیله الداتیور . محك تجربه اولمسه چوق ساخته التونلر حقیقی التون کبی کیسهٔ رغبتده طاشینیر ایدی .

دانهٔ فلفل سیاه وخال مهروبان سیاه
هر دوجانسوزند اما این کجا و آن کجا

حال بویله‌ایکن کرك فکر ونظر ، کرك ذوق وشهود موهبه‌لرندن نصیبی اولمیان بر طاقم جهلانك قهوه خانه وسائره کبی محللرده سبزه پیاسه‌سندن بحث ایدر کبی « وحدت وجود » دن دم اورملری ، شونك بونك اغزندن ایشیتدکلری یاخود معناسنی قطعیاً اکلامامق شرطیله بعض کتابلرده اوقودقلری سوزلری سند اتخاذ ایده‌رك انواع ترهاتك تفوهنه جرأت وبو صورتله قیصه کونده یوز کره خلع ربقهٔ ایمان واسلام ایلملری ارتق عقل ومنطقك ذره‌سنه صیغار بیله‌مم . چونکه بومسلك یا بر مسلك حکمتدر یاخود بر طریق زهد وتقوی اکر بر مسلك حکمت ایسه اندن برشی اکلایه بیلمك ایچون آز چوق تتبعات اجراسی لازمدر . یوق ، طریق زهد وتقوی ایسه اوده بر طاقم طاعات ومجاهدات ایله آمردر .

بونلرك اوچنجیسی اولان مسلك اسافل حقنده نه دیمك لازم کله‌جکنی ارتق سز تعیین ایدیکز .

فرید

الخنساء

الخنساء عربك اك بویوك شاعره‌لرندن ، دها طوغروسی اك بیوك شاعرلرندندر . مخضرمیاتدندر ، یعنی هم دور جاهلیتی ادراك ایتمش ، همده عصر سعادته یتیشمشدر . ام المؤمنین حضرت عائشه رضی الله عنها خنسایه پك التفات بویورورلر ، بو آتشزبان قارینك قارداشلری حقنده‌كی مدهش مرثیه‌لرینی کندیسنه انشاد ایتدیره‌رك دیکلرلرمش .

مشهور جریر معاصرلرینك ، سلفلرینك شعرینی تنقید ایدرکن نوبت خنسایه کلنجه صوصارمش . « نه‌یه صوصدك ؟ » سؤالنه قارشی‌ده « اوقارینك شعرلری حقنده مطالعه یوروتمك بنم حدیمك پك فوقنده در . » دیر ایمش .

صراط مستقیم صحیفه‌لرنده صره‌سی دوشدکجه ادبای عربك اثرلرینی کوجز یتدیکی قدر ترجمه ایتمك ایسته‌یورز . انشاالله اوزمان خنسانك مرثیه‌لرینی‌ده نقل ایده‌رز . یالکز بویوك قادینك سوق عکاظده حضرت حسان ایله کچیردیکی بر وقعه‌یی شیمدیدن سویلیه‌جکز .

سوکیلی قارئلریمزك معلومیدرکه سوق عکاظ بر بلاغت سرکیسی ، بر شعر سرکیسی ایدی . عربك معروف ، غیر معروف ، ارکك ، قادین نه قدر شعراسی ، ادباسی ، خطباسی وارسه اورایه کله‌رك اثرلرینی اوقورلر ، حکم انتخاب اولنان بر منقدك نظر تنقیدینه عرض ایدرلردی .

بر کون الخنساء سوق عکاظه کله‌رك شعرلرینی اوقودی . او زمان حکم مشهور نابغهٔ ذبیانی ایدی . خنسایی جان قولاغیله دیکله‌دکدن صوکره « ایکنجیسك . اکر سندن اول شوکور شاعر کلمش اولماسه‌یدی سنی برنجی چیقاریردم . » دیدی . نابغه‌نك برنجی چیقاردیغی شاعر اعشی ایدی .

اوصره‌ده حسان‌ده اوراده بولونیوردی . الخنسانك مظهر اولدیغی مرتبه‌یی قیصقاندی . نابغه‌یه اعتراضه قالقیشدی . نابغه « سکا بو جواب ویرسین . بن اوغراشه‌مام . » دیه خنسایی کوستردی . خنساء حضرت حسانه باقه‌رق : « الك متین شعرك هانکیسی ایسه اونی اوقوده دیکلیه‌یم باقه‌یم ... » دیدی . حسان درحال

« لنا الجفنات الغر یلمعن بالضحی ؛
واسیافنا من نجدة یقطرن دماً . »

مطلعیله باشلایان نشیدهٔ حماستی انشاد ایتدی . معلومدرکه عربلرالك چوق سماحتلریله‌برده شجاعتلریله فخر ایدرلر . هجوایده‌جکلری آدمی‌ده بیتیلکله ، قورقاقلقله باتیررلر . حسان‌ده قبیله‌سنك مفاخرینی تعداد ایدن بو شعرینه او صورتله باشلامشدی . مطلع « بزم صباحلین پاریل پاریل پارلایان بیاض تجره‌لریمز وار ، قیلیجلریمز کمال نجدتمزدن قان طامله‌لرینه میزاب اولیور . » مألنده‌در .

خنسا شعری باشدن اشاغی دیکله‌دی . اولا شو مطلع بیتی آله‌رق دیدی‌که : « قوزوم ، قبیله‌کی مدح ایتمك ایسته‌مشسین ؛ فقط بر بیتده یدی یرده دوشمشسك ! بزم بیاض تجره‌لریمز وار دیمك ایچون جفنات الغر دییورسین . بیلمیورمیسك جفنات کلمه‌سی قلت کوستر . دیمك سزك نهایت اوچ تجره‌کز وارمش . سن بونی جفنات دیمیه‌جکدك . جفان دیه‌جکدك . چونکه بو شکل کثرت کوسترر . صوکره بیاضلغی‌ده واضح بر صورتده کوسترمیورسك : أوت غر کلمه‌سی غره‌دن کلیرکه نهایت بیاض بر لکه دیمکدر . سن بوراده غر لفظی یرینه بیض کلمه‌سنی قوللانه‌جقدك . کلمهٔ یلمعن یه . لمعان نسبتله او قدر شدتلی اولمایان ضیانك زمان زمان ظهوری دیمکدر . دیمك سزك تجره‌لریکز زمان زمان پارلیور ؛ هم سونوك بر نور ایله پارلیور . أوت ، بوراده اشراق ماده‌سنی قوللانه‌رق یشرقن دیه‌جکدك . او زمان هم تجره‌لریکز آله بیلدیکنه پارلایه‌جق ، هم متمادیاً پارلایه‌جقدی . کلمهٔ بالضحی‌یه . بر کره کوندوزین تجره‌نك پارلاقلغی کوزه چارپماز ؛ ثانیاً مهمانپرورلك ، سماحت نقطهٔ نظرندن کیجه پارلایان تجره کوندوز قاینایان تجره‌دن دها خوش اولور . اونك ایچون سن‌ده تجره‌لری کیجه قایناتاجق ، یعنی بالضحی یرینه بالدجی دیه‌جك ایدك .

واسیا قناده طبق جفان کبی قلت کوستریبور . سزك قوجه قیله‌کزك طوپی طوپی اوج قیلیجی‌می وار ! طبیعی دکل . او حالده اسیاف یرینه سیوف دیه‌جکدك . یقطرن کلمه‌سی‌ده ضعیف :قیلیجلرك اوجندن قان داملاماسی بر شی دکل . بوراده قان داملامایه‌جق بلکه سیلان ایده‌جك ایدی . او حالده یقطرن یرینه یسلن دیه‌جکدك. دماً کلمه‌سی‌ده بر چوق قانلر کوسترمك لازم کله‌جکی ایچون دماء شکلنده اوله جقدی .....»

دها ، مطلع بیته عائد تنقیداتی دیکله‌مکله زواللی حسانده آلت طرفنی استماعه مجال قالمادی . اورادن چکیلوب کیتدی .

کچنلرده رسائل موقوته‌نك برنده « عربلر شعری قصداًموزون، مقفی سویله‌نن کلام دیه تعریف ایدرلرمش . » طرزنده برروایت کوردم . راوی بومعلوماتی باشقه برندن آلدیغی‌ده سویلیوردی . بویله عاریت علم ایله بحثه قاریشمق جائزمیدر بیلمم که ! واقعا منقدین عربك وزن قافیه سقطاتی اخطار ایتدکلرینی کوردك ، لکن محضا آهنکندن، قافیه‌نك‌دوز کونلکندز طولایی‌برنظم‌صرفی‌شعردرجه‌سنه چیقاردقلرنی هیچ کورمدك . خنسادن نقلاً یازدیغمز شوسوزلر مدعامزی اثبات ایده‌بیلیر صانیرز .

محمد عاکف

اسلامده فن وفلسفه

دردنجی عصر هجریده مصرومغرب . — مصر ؛ نیلك طاشقین فیضانلرینه آرامکاه اولان طار واوزون برواديدن ، ایکی قیاآره‌سنه صیقشمش منبت برقطعه‌دن عبارتدر .

شمال جهتنده ، بحرسفیدك آغوش موجه‌دارینه آتیلیر کبی اوزانان دلتا ، نهرك فیاض صولرینك ترسیب ایتدیکی میللرله کوندن کونه توسع ایده‌رك مصرك ثروت‌طبیعیه وقیمت ارضیه‌سنی متمادیاً آرتیرمقده‌در . حبشستانك قارلرله مستور شواهقندن اثنای‌صیفده قوپان سیلابلر ، آق‌دکزه طوغری پرغرور قوشارکن ، متصل آرتار ، یوکسه‌لیر ونهایت مجراسنه صیغیشمیه‌رق طاشار واطرافی کاملاً استیلا ایدر . قوراق طوپراقلر اوزرنده بر طبقه تشکیل ایدن صولر ، بعضاً ؛ اون‌متره ارتفاعه قدر چیقه‌بیلور .

ایلوله طوغری صولر چکیلور ، نهرمجراسنه کیرر ومیللر ترسب ایده‌رك اراضی اوزرنده منبت برطبقه تشکیل ایدر وایشته اووقت مصرده حیات‌فعالیت باشلار .

مصر ، بشریتك درسخانهٔ‌اولینی ، مدنیت‌قدیمه‌نك، مهد شعشعه‌داریدر . مصرده تأسیس حکومت ایدن‌سلاله‌لرك برقسمی‌مصرسفلاده (پایتختلری‌منفیس شهری ایدی) ، برقسمی‌ده مصرعلیاده (پایتختلری تب‌شهری ایدی) حکمران اولمشلردر .

منفیس بش‌بیك سنه قدر کال‌دبدبه ایله مصره حاکم اولمشدی .

فراعنه دورلرینك برهیولای عظمت‌نمون اولان [illegible] جوارنده یوکسه‌لن اهراملر ، دردنجی سلاله‌یه عائد اوچ [illegible] ، مطمورهٔ ابدیاریدر .

اهراملر ، معظم برخطیب [illegible] نیل ساحلنده یشامش اولان انسانلرك مساعی [illegible] ، مستبد حکمدارلرك مظالم خون آلودنی بوتون [illegible] ایچون بوکونه قدر پایدار اولمشلردر .

بر نظر عبرت بین ، اهراملرك [illegible] تاریخ‌قدیمك برصحیفه‌سنی، برپاراغنی اوقویه‌بیلور .

بویوك اهرامی انشا ایده‌بیلمك ایچون یوزبیك عمله تمام اوتوز سنه چالشمشلردی . [illegible] بیك کشی برقاچ مستبدك احتراصات شخصیه‌لری اوغرنده اولومه محکوم اولمش اسرا کتله‌لرندن متشکل ایدیلر . ابو الهوللر ؛ « Sphinx » ایسه تب مدنیتك آثار متباقیه‌لریدر . تب بیك بشیوز سنه قدر احتشام وعظمتنی محافظه ایده‌بیلمشدی .

اسکندریه‌نك استیلاسی مصرده یکی بردورهٔ‌حیاتك مبدأ‌انکشافی اولدی . فقط قبل‌المیلاد (۳۲۳) سنه‌سنده اسکندر بردنبره وفات ایدنجه ممالکی قوماندانلری آره‌سنده‌تقسیمه‌اوغرادی . مصره یرلشه‌ن بطلمیوسلرك اقداماتی ، اسکندریه‌یی بر دارالعرفان حالنه کتیردی . یونان حکماسندن برچوقلری اسکندریه دارالفنوننده اکال‌تحصیل ایلمشلردی . حتی مشهور آرشمید بیله بومکتبك تلامیذعرفانندندر .

بطلمیوس حکمدارلرندن سوتر « Soter » مجاور مملکتلرده اشتهار ایدن علمایی اسکندریه‌یه جلب‌ومظهر عواطف ایدیوردی . سوترك سراینده یونان اعاظمدن مشهور دیمتریوس فاله‌روس Démétrius Fhalérus اسکندریه کتبخانهٔ ابدی‌الاشتهارینی تأسیس ایلمشدی .

بطلمیوس فلادلفیوس زماننده ایدی‌که مشهور اوقلیدس ، اصول هندسه‌سنی تألیفه موفق اولدی . اوقلیدك وضع ایتدیکی مه‌تودلر ، اوزمانه قدر تعقیب ایدیلن طرز محاکمه‌یی اساسندن صارصمش ؛ متفکرینه یکی بر چیغیر آچمشدی .

اسکندریه مکتبی فلسفه‌ده (آرسطو) واخلاقده (زه‌نون) مسلکلرینی تعقیب ایدیوردی .

روماليلرك مصره هجوملری اثناسنده اسکندریه‌نك‌محتشم‌وزنکین کتبخانه‌سی‌یاندی . بوفلاکت‌عظمی‌دن‌یك آز کتاب قورتاریله‌بیلمشدی.

اسکندریه مدرسه‌سی خیلی مدت نفوذ وشعشعه‌سنی محافظه‌یه چالشمشدر . فقط صوکره‌لری تحولات‌سیاسیه‌ایله بودارالعرفانك‌منابع فیاضه‌سی قورومغه باشلادی .

بالخاصه خرستیانلغك انتشارندن صوکره علوم وفنون آرتق عقامته محکوم اولمشدی .

اسکندریه ، عالم‌خرستیانیتك اوچنجی کرسیسی مقامنی احراز ایلدی . مسلك فنی‌وفلسفی کاملا اونوتیله‌رق یرینه آباء کنسانیه‌نك وهمیات سفسطه آمیزلری قائم اولدی .

اسکندریه‌ده خرستیانلرله بت‌پرستلر آره‌سنده ظهور ایدن بر عربده‌دن بالاستفاده ده‌سپوط تئوفیل ، قیصرك تخریباتندن قورتلمش اولان کتابلری‌ده بودفعه کاملاً یاقدیردی .

اولجه کتب‌علمیه وفنیه ایله مالی اولان رافلره ، آباء کینسائیه‌نك توهمات وتخیلات غریبه‌لرینی حاوی مؤلفاتی طولدیردیلر . سن‌سیریل دسپوطلق کرسیسنه صعود ایدنجه شعشعه ولمعانی غائب ایتمش اولان متباقی شعلهٔ عرفان‌ده بسبتون منطفی اولدی . سن‌سیریل سفسطه ایله مشبوع برفلسفهٔ خرافه آلودنشرینه باشلادی . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق ، بروقتلر کتب‌فنیه‌وعلمیه ایله مالی اولان‌اوبیوك کتبخانه ؛ سن‌سیریلدن صوکره ، کاملاً انجیل شرحلری ، دعا مجموعه‌لری وکلیساجه مقدس طانیلان ذواتك معجزه‌لرینی مصور کتابلرله طولمشدی .

اسکندریه‌ده فنون وفلسفه‌یه قارشی اولان میلان وهوس بسبتون سونمش ، دارالعرفان یرینه کلیسا قائم اولمشدی . برحالده‌که عمروبن العاصك اردوسی مصره کیردیکی‌زمان‌غرام‌جی ژان (کتب‌عربیه‌ده یحیی غراما طیقوسی نامیله معروفدر) کبی فن شناس انجق برایکی ذات بوله‌بیلمشدی .

اسلاملر طرفندن فتح ایدلدکدنصکره ؛ برنجی‌وایکنجی عصر هجری امتدادنجه ، مصرده ، فعالیت دماغیه‌یه دائر بر حرکت قطعیه وسریعه کوریله‌مدی .

فیوضات‌اسلامیه ، خرافات عجیبه ایله اویو شمش‌اولان دماغلری اویاندیره‌بیلمك ایچون ایکی عصر بکله‌مك لازم ایدی .

فی‌الحقیقه اوچنجی‌عصرهجری اوائلنده بیله مصرده فعالیت‌دماغیه هنوز لایقیله انکشاف ایده‌مامشدی . اسکندریه وقاهره ، بغدادك شعشعهٔ عرفان واحتشامی قارشوسنده پك‌سونوك قالمشدی .

فقط ، مصر سیاسةً بغداددن فك رابطه ایتدکدنصوکره ؛ بر وبلکه ایکی‌عصر مدت‌طریق ترقی وتکاملده متصل ایلریله‌مش ، شمالی آفریقاده برمرکز علم‌وعرفان حالنی آلمشدر .

دها اوچنجی عصرهجرینك نهایتلرینه طوغری مصرك عراقله اولان رابطه‌سی کوشه‌مکه باشلامشدی . نهایت بورابطه بسبتون قوپدی .

طولونیلر ؛ ـ بعض حرکات شدیده‌لرینه رغماً ـ نیل ساحلنده فنون‌وادبیاتك حاملکی شرفنی احراز ایده‌بیلدیلر .

بنی‌طولون دولتنك مؤسسی اولان احمدبن‌طولون ترکلرندندر عرقه خاص اولان حماست وقدرشناسلغیله کسب اشتهار ایلمشدر . احمد ؛ مصرده فعالیت دماغیه‌نك انکشافنه بوتون غیرتیله صرف‌همت ایتمش بیوك برذاتدر .

انشا ایتدیردیکی مبانیٔ عالیه میاننده مشهور خسته‌خانه ایله الآن پایدار اولان (جامع طولون) خدمات‌مدنیه‌سنك آبدات احتشام نماسندندر .

احمد ، جامع اتصالنده برمدرسهٔ عالیه دخی انشا ایتدرمشدی . مدرسه‌نك پك‌مطنطن اولان رسم‌کشادی ، ابن‌طولونك علوم وفنونه قارشی پرورده ایتدیکی احتساساتك تظاهرات مستحسنه‌سنه پك‌پارلاق بروسیله تشکیل ایلمشدی .

تدریساته باشلاندیغی کون کندیسیده بالذات درسلرده بولنمش معلملرك تقریرلرینی استماعه رغبت کوسترمشدی .

کنج شاکردانك احوال‌روحیه‌سی‌اوزرنده برتأثیرعمیق‌براقه‌جق اولان شوحرکت ؛ شایان‌تبجیل بیوکلکلردندر .

خسته‌خانه عمومه کشاده ایدی . فقرا ، جمعه کونلری مجاناً معاینه وتداوی ایدیلیرلردی .

احمدك مخدومی (ابوالجیش خمارویه) دخی‌پدرینك اثرینی‌تعقیب ایلمشدر . مصرده انشا ایتدیکی مؤسسات میاننده مشهور حیوانات موزه‌سی شایان‌تذکاردر . بوموزه‌ده ذی‌حیات‌هرنوع حیوان موجود ایدی .

طولونیلرك پك‌قیصه سوره‌ن مدت‌حکومتلرینی متعاقب اخشیدیلر رأس کاره کچمشلردی . فقط آنلرده اوزون مدت پایدار اوله‌میه‌رق موقعلرینی قیرواندن‌قوشوب‌کلن‌فاطمیلره ترکه‌مجبوراولمشلردر . فی‌الحقیقه ٩٧٢ سنهٔ میلادیسنده معزالدین ، کمال دبدبه ایله قاهره‌یه کیرمشدی .

مصر ایکی‌عصر قدر دائمی‌اختلاللره‌مقراولمشدی . فقط‌فاطمیلرك اشغالی تاریخندن اعتباراً علوم‌وفنون ینه طریق ترقیسنده دوام ایلمشدر .

عینی‌سنه ظرفنده وزیرشهیر (جعفر) ، جامع‌الازهری انشا ایتدیرمشدی . ازهر اتصالنده بنا اولنان مدرسه مکمل بردارالفنون ایدی . ازهرده فنونك بالجمله شعبات معلومه‌سی اساسلی بر صورتده تدریس وتعقیب اولنیوردی .

ازهر ؛ مشاهیر علمایه منشأ اولمق شرفنی خیلی مدت محافظه ایلمشدر . ممالك‌اسلامیه‌نك اك‌هجری محللرندن برچوق کنجلر ، مصره ، ازهرك آغوش عرفاننه قوشیورلردی .

دردنجی عصرهجریده مصرده جداً ممتاز اعاظم یتشمامش ایسه‌ده ، بالآخره ازهرك سقف عرفانندن طاشان حزمات معرفت ، بشنجی ، آلتنجی وحتی یدنجی عصرلرده لمعات شعشعه‌داریله جهان‌مدنیتی‌نورلره مستغرق ایلمشدر .

∴

سعید بن‌توفیل وحسن بن‌زیرك . — طولونیلر دورنده‌یتیشان اعاظم ارباب‌فندن ومشاهیر اطبادن سعیدبن توفیلی ذکر ایده‌بیلیرز . سعیدك علوم‌طبیعیه وفن‌طبده‌کی اختصاصی شایان حیرت بردرجه‌ده ایدی .

سعید ، اثنای سفرده احمدبن‌طولونك خدمت طبابتنی ایفا ایدردی . امیر ، شهرده اقامت ایتدیکی زمانلر ؛ خدمت طبابتده حسن‌بن زیرك استخدام اولنوردی . حسن‌ده طولونیلر دورینك بارز سیمای عرفانلرندن صاییلور .

بو ایکی ذات ، علوم وفنونك آفریقاده انتشارینه خیلی خدمت ایتمشلردر .

ابو علی خلف الطولونیده بو دورلا کابراباب کمالندن معدوددر. علم تشریحه عائد تتبعات مهمه‌ده بولنمشدر. کوزك تشریحی، امراض عینیه‌نك طرز تداویسی حقنده یازمش اولدیغی (کتاب النهایه والکفایه) عنوانلی اثری مشهوردر.

. . .

مغرب. — مصر خارج اولمق اوزره، آفریقانك جهت شمالیه‌سنه تصادف ایدن خطهٔ وسیعه‌یه مغرب نام عمومیسی ویریلر. قدیمدنبری بربریلرله مسکون اولان بو اقلیم، ماضیده مهم صفحات کچیرمش، خون آلود قتالله اوغرامشدر:

فنیکه‌دن بادبان کشای عزیمت اولان بر قاچ کمی خلقی، بربرستانك لطیف بر نقطه‌سنده، بحر سفیده حاکم اولان بر چیقنتی اوزرنده، قارتاجه‌یی تأسیس ایلمشلردی.

بالآخره روماليلرك، دها صوکره واندالرك ونهایت روم ایمپراطورلغنك زیر استیلا وحمایه‌سنه کچمش اولان بو اقلیم؛ معاویه‌ده ابو سفیان دورنده، عقبه بن نافع کبی بر خارقهٔ حربك غیرتیله ممالك اسلامیه میانه ادخال ایدلدی.

تاریخ فنك عالم اسلامه عائد اولان قسملرنده مغربه دائر — اقطار سائره‌یه نسبةً — او قدر پارلاق صحیفه‌لره تصادف اولنه‌من.

فی الحقیقه لوای اسلامی آلتنه صیغینان ممالکدن یالکز مغرب اقلیمیدرکه علوم وفنونه قارشی لاقید قالمشدر. چونکه محیطده اوقابلیت یوقدی. آره صره پارلدایان نور ذکالر ایسه پك چابوق سونمشلر، برق آسا پایدار اوله‌مامشلردر.

قدیم اهالیٔ بربریه تمدندن زیاده بداوته، علم وعرفاندن چوق حماسته مستعد ایدیلر.

افق مغربده طلوع ایدن بو نادر ذکالردن (اسحق بن عمران)ی ذکر ایده بیلیرز. دردنجی عصر هجریده اغلبیلرك صوك حکمداری بولنان (زیادة‌الله) اسحق بن عمرانی مغربه دعوت ایلمشدی. اسحق دعوته اجابت ایتدی. وقیروانده شانه لایق بر صورتده مظهر استقبال اولدی.

فقط مغربده ایلك شعلهٔ فنی ایقاده چالیشان بو ذات، بالآخره زیادة‌اللهك قربان غدری اولمشدر. زیادة‌الله‌ه انسانیت ایچون بر شائبهٔ عد اولنه‌جق قدر سفیل بر اعجوبه، خلقت شکن بر ظالم ایدی. شهزاده‌لکی هنگامنده، تحت سلطنته یول بولمق ایچون حرم اغالرینی اغفال ایده‌رك اونلره پدرینی قتل ایتدیرمش وبشریتك فجیع خلقت شکنلکلره سوق ایدن اکلیل سلطنتی ۹۰۳ سنهٔ میلادیسنده باشنه کچیرمشدی. نائل امل اولدقدن صکره آلت دنائتی اولان حرم اغالرینی برر برر بوغدردی.

تاریخ، زیادة‌اللهی بوتون معناسیله ظالم بر سفاك، بی امان بر غدار اولمق اوزره تصویر ایدییور.

پدرینی اتلاف ایتدردیکی کبی خاندان سلطنت افرادندن اوتوز قدر ذاتی‌ده اولا نفی واجلا وبعده اعدام ایلمشدی.

عائله‌سی ارکانی فجیع بر صورتده بوغازلیان بو خائن صیرتلانك ارباب علمی حمایه ایده‌جکنی امید ایتمك شیطاندن ایمان بکله‌مك قدر مستبعد ایدی. فقط نصلسه اسحق بو خصوصی تقدیر ایده‌مامش، غافل اولامشدی. اسحق اولجه پك بیوك التفاتلره مستغرق اولمشکن بالآخره بردنبره نظر توجهدن بسبتون دوشدی.

اسحقك سبب نکبتی اسپانیادن جلب ایدیلن بر یهودی طبیبنك رقابت وتلقینات اهانتکاریسی اولدیغی محققدر.

زیادة‌الله کبی بی امان بر صرصر مظالمك کذر کاهنه تصادف ایدن شعلهٔ عرفانلری پك چابوق سوندوره‌جکی شبهه‌سز وامثالیله ثابتدر.

اسحق بن عمرانك وفاتی تاریخ فنده بر فاجعهٔ خون آلود تشکیل ایدر؛ استبداد ومظالمك بر تمثال بی منندی اولان زیادة‌الله، اسپانیالی یهودینك اهانت وتلقیناتیله اسحاقه قارشی انطفا ناپذیر بر خصومت بسلیوردی.

جانخراش، خانمان سوز اعتسافلره آلت اولمامق، مغدورینك حمایه‌سنه قالقشمق کبی متصف اولدیغی سجایای نجیبه فلاکت مقرره‌سنی تسریع ایلدی. بر کون امیر، قاپلانلری اوتاندیره‌جق بر تصور وحشتنمونك موقع فعله قونلمه‌سنی اراده ایتدی: کندی حضورنده قوجه حکیمك قوللری اویولدی، اورده‌لری کسیلدی. آل قانلر ایچنده حیات ناسوتی‌یه ابدیاً وداع ایلدی.

بر داهیٔ عرفان، دم احتضارك واویلای دلسوزیله آفاقی تتره‌تیرکن بر مستبد خونین‌ده اریکهٔ جبر ونیسندن بو منظرهٔ وحشت نمونی بلا فتور تماشا ایلمشدی!...

موتی‌یه حرمت وجائب بشریت ودیانتدن اولدیغی حالده زیادة‌الله بوکاده رعایت ایتمدی. بیچاره‌نك جسد مرده‌سنی چارمیخه کردیردی. قوشلر طرفندن دیدیك دیدیك ایدیلنجه‌یه قدر اوراده آصیلی براقدیردی.

قوجه بر اقلیمی نور عرفانله تنویره چالیشان بو بیوك آدم، سفیل بر مستبدك فرمان غدریله یوق یره ومحقرانه محو اولوب کیتدی.

مع مافیه چوق کچمه‌دن عدالت الٓهیه تجلیات ظهور اوله‌رق زیادة‌الله‌ده مستحق اولدیغی جزانك بر قسمنی اولسون صاغلغنده کوردی:

ادارهٔ حکومت یرینه عیش وعشرت واجرای مظالمله دمکذار اولان بوسفیل، فاطمیلرك مهاجمات دلیرانه‌لرینه تاب آور مقاومت اوله‌میه‌رق اولا مصره وبالآخره ارض فلسطینه فرار ایلدی. حیاتنك ادوار اخیره‌سی بر سلسلهٔ فجاعت تشکیل ایدر. ترك دغدغهٔ حیات ایتدیکی زمان نعشنی دفن ایده‌جك کیمسه بولنه‌مامشدی.

اسحق بن عمرانك پك چوق مؤلفاتی واردر. بونلرك قسم اعظمنی مغربه کیتمه‌دن اول یازمشدی.

قره سودایه دائر (کتاب فی مالیخولیا) عنوانلی اثری فیزیولوژی،

پسیقولوژی وطبه عائد پك مهم تدقیقاتی جامعدر . بو کتابك عربجه بر نسخه‌سی مونیخ کتبخانه‌سنده موجود اولوب (۸۰۵۶) نجی نومروده مقیددر .

مقالة فی‌الاستسقا « Hidropisie » نام اثریله (کتب فی‌النبض) عنوانلی کتابی قیمتدار مؤلفات طبیه‌دن معدوددر .

(نزهة‌النفس) عنوانلی کتابی ایسه علم اخلاق وپسیقولوژینك اڭ دقیق مباحثنی جامع بر اثر عالیدر .

ابن جزار . — ابو جعفر احمد بن ابراهیم بن علی بن ابی خالد الجزار ، مغرب محیطنده پرور شباب کمال‌اولمش بر نادرهٔ روزکار، بر خارقهٔ عرفان نشاردر . دیار مغرب ، بو اوز اولادیله بحق افتخار ایده بیلور .

ابن جزار دردنجی عصر هجریده قیروان شهرنده مهد آرای عالم شهود اولمشدر . فن وفلسفه وبالخاصه علم طبی مشهور اسحق بن سلیمان الاسرائیلی‌دن تعلم ایلمشدر .

ابن جزار علماً وعرفاناً — مغربه کوره — بر خارقه اولدیغی کبی اخلاقاً‌ده ، جدیت ، وقار ، قناعت ، انتظامپرورلك ، عزم ومتانت ، استحقار منفعت کبی اوصاف عالیه ایله متحلی بر نادرهٔ فضیلتدر . امرایه تملق ایتمز ، دوائر اکابره صوقولمز ، عزت نفسنی محافظه ایدردی . تاریخ وفاتی دردیوزنجی سنهٔ هجریسنه مصادفدر .

ابن الجزارك بر چوق مؤلفاتی واردر . (زادالمسافر) عنوانلی اثر طبیسی ، پك مشهور اولوب لاتین ویونان لسانلرینه ترجمه ایدلمشدر . زادالمسافر اوروپا ارباب فنی میاننده اشتهار ایدن بیوك کتابلردن‌در . اخیراً موسیو دامبرغ وموسیو دوغار (Dugart) طرفلرندن آوروپا لسانلرینه ترجمه ایدلمشدر .

ابن‌الجزار حاذق برطبیب ، مدقق بر علم روح متخصصی اولمقله ممتازدر . روح رساله‌سیله معده وامراض معدویه عنوانلی کتابی پك معروفدر . (رسالة فی‌النوم والیقظه) ده نوم وحالات نومه دائر خیلی تدقیقاتده بولنمشدر .

(کتاب‌البلغة فی حفظ‌الصحه) نام اثری حفظ‌الصحه قواعدینی جامع قیمتدار بر کتاب‌در .

ابن‌الجزار (کتاب‌فی‌اخبار الدوله)سیله‌منقد بر تاریخشناس‌اولدیغنی کوسترمشدر . التمیمی . ابن‌الجزارك (کتاب‌الصخور) نامنده بر اثرندن دها بحث ایدیور . زادالمسافرك بر نسخه‌سی فرانسه کتبخانهٔ ملیسنده موجود ومحفوظدر .

ابن‌الجزار معاصر بولندیغی اعاظمك تراجم احوالنی جامع اولمق اوزره (کتاب‌التعریف بصحیح التاریخ) نامیله دیکر بر اثر مهم دها تألیف ایلمشدر .

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

روضة القراء

— ۱۲ —

امام حسین رضی الله عنه

اسم‌پاك عالیسی (حسین) کنیه‌لری (ابوعبدالله) لقب سعادتلری (السبط ، الزکی ، سیدالشهدا) در . حضرت علی ایله جناب فاطمة الزهرادن هجرتك دردنجی سنه‌سی ماه شعبانك بشنجی صالی کونی بلدهٔ مبارکهٔ مدینه‌ده مهدارای عالم شهود اولمشلردر . امام (حسن) رضی الله عنه افندمزك کوچك برادری و ائمهٔ اثنا عشرهٔ اوچنجیسیدر . ام‌الحارث حضرتلرندن مرویدرکه : جناب امام‌همام حال‌طفولیتده‌بیاض برخرقه‌یه صاریلی اوله‌رق اغوش سعادته الندقده : « قتلته الفئة الباغیة من بعدی لانیا لهم شفاعتی دیو بیوریله‌رق ابراز تأسف اولنمش وامام حسین حضرتلرینك برمقتضای شیوهٔ تقدیر الهی رتبهٔ جلیلهٔ شهادتی احرازبیوره‌جقاری‌جانب‌رسالتپناه افندمزحضرتلرندن ایما بیورلمشدر .

مهمانخانهٔ امکانده اللی التی ییل بش آی بش کون پرورشیاب حیات اولدقدن صکره التمش برنجی سنهٔ‌هجریه‌سی محرم‌الحرامنك‌اونجی جمعه (عاشورا) کونی دشت کربلاده سنان بن انس وعلی قول شمر علیهما ، مایستحق طرفندن آتیلان اوقك تأثیریله آغشتهٔ‌خون‌شهادت وروح پاکی طائر ریاض جنت اولدی . (رضی‌الله عنه)

وقعهٔ‌دلسوز دشت کربلا محکمهٔ‌کبرایه قالمش بیوك برماجرا اولوب بوراده تفصیلاته لزوم کورولمامش اولمغله مشارالیه حضرتلرینك‌جسد مغفرت اثری خاك پاکنه تخم‌شهادت دوکولمش اولان دشت کربلاده سرسعادتلری دخی شامده وبرروایتده مدینهٔ منوره‌ده والدهٔ جنت مقرلری یاننده دفن اولنمشدر . سید شبان اهل‌جنت ، قرهٔ اعین‌اهل سنت ، سرخیل‌شهدا حضرت حسین کربلا رضی عنه رب‌ذوالکبریا سنیهٔ حکم دفینه‌لرندن پای شرفسالرینه قدر وجودبهبودلرنده‌جدامجدلری حبیب خدا علیه اکمل‌التحیا افندمز حضرتلرینه مشابه ایدیلر. ذات ستوده سماتلری ، غایت حلیم ، سلیم ، کریم ، ادیب ، حمول ، صبور ، زاهد ، عابد ، عالم ، عاقل ، کامل ، والحاصل‌جمیع اوصاف حمیده‌یی جامع اولمق اوزره، شرف‌بتون امت محمده شامل برذات ملائك صفات اولدیغندن مشاهیر ائمه وسادات معظمه نسل سیادت شریفلرینه منتهیدر . ذات پر برکاتلری‌قرآنی بطریق‌العرض‌والدماجدلری امام علی رضی‌الله عنه حضرتلرندن اخذ وتلقی ایتمشلردر .

مرویدرکه جناب امام همام مسافرلری ایله سفره نشین ایکن ، خدمت ایدن کوله‌سنك ایاغی طولاشه‌رق یدنده‌کی‌طعامی امام‌مشارالیه حضرتلرینك‌اوزرینه دوکمش وبرای تأدیب‌نظر اولندقده(الکاظمین الغیظ) دیمسیله‌امام مشارالیه‌غضبنی‌هضم ایتمش (والعافین عن‌الناس) دیدکده (عفو ایتدم) تکرار کوله (والله یحب المحسنین) دیمسی اوزرینه مشارالیه حضرتلری (سنی مالمدن ازاد ایلدم) بیورمشدر.

— ١٣ —

عبدالله بن مسعود رضی‌الله عنه

مشارالیه حضرتلرینڭ کنیه‌لری (ابو عبدالرحمن) در. ذات ستوده سماتلری قدمای صحابه‌دن اولوب اسلام ازلیسنی اظهار ایدنلرڭ التنجیسیدر. هرکون وجه عالیٔ جناب پیغمبری‌یی کورمك و حضور مسعدت نشور حضرت رسالتپناهیده بولنمق شرفیله مباهی اولورایدی. ذات عالیقدرلری، حفاظ قرادن اولوب قرآن کریمی بطریق العرض رسالتمآب افندمز حضرتلرندن اخذ و تلقی ایتمشلردر. شیخ محی‌الدین النووی حضرتلرینڭ روایتلرینه کوره سکز یوز قرق سکز حدیث شریف روایت ایتمشلردر. صحابه و تابعیندن برچوق ذوات ابو هریره، ابن عمر، ابن عباس کندیلرندن احادیث شریفه روایت ایتمشلردر: الڭ اول مکهٔ مکرمه‌ده قرآن کریمی جهراً اوقویان ابن مسعود حضرتلری اولوب، بوندن دولایی کفارڭ تعذیباتنه دوچار اولدیغی حالده ینه اوقومقدن واز کچمزدی. هر ایکی قافله ایله برابر حبشه و بعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، بدر، احد، خندق و سائر غزالرده و بیعة الرضوانده و رحلت نبویدن صکره دخی یرموك غزاسنده حاضر بولنمشدر. جانب نبویدن جنتله تبشیر بیورلمشدی. حضور رسالتپناهیده هر وقت امر نبوی ایله قرآن کریمی جهراً اوقورایدی. حضرت عمر رضی‌الله عنه زمان خلافتنده «عمار بن یاسر ایله عبدالله بن مسعودی» کوفه‌یه اعزام بیوروب، یازدقلری نامه‌ده: سزه عمار بن یاسری امیر و عبدالله بن مسعودی معلم و وزیر کوندریورم. بونلر صحابهٔ رسول الله صلی‌الله علیه وسلمڭ نجباسندن و اهل بدردندر. کندیلرینه اقتدا و اطاعت ایده‌رك، سوزلرینی دیکلیڭ، وعبداللهی سزڭ ایچون کندی نفسمه ترجیح ایتدم»، یازمشلردی. نهایت درجه‌ده قناعتکار، متقی، حلیم و سلیم بر ذات اولوب، حقنده برقاچ حدیث شریف منقولدر. حضرت عمرڭ ارتحالنه دك کوفه‌ده قالوب بعده حضرت عثمان رضی‌الله عنه طرفندن مدینهٔ منوره‌یه جلب اولنمش و مشارالیهڭ زماننده (٣٢) تاریخنده التمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده عزم کلشنسرای عالم عقبا بیوروب بقیعده دفن اولنمشدر. بر روایتده جنازه نمازینی حضرت عثمان قیلمش و بر روایتده وصیتی اوزره کیجه دفن اولنه‌رق جنازه نمازینی عمار بن یاسر و یا زبیر بن عوام قیلمشدر. رضی‌الله عنه

برکون ذات مبارکلرینه «نزدکزده هانکی علم مقبولدر» دیه سؤال ایتدیلر «علم قرآن و علم سنتی غایت سورم» دیه جواب ویردیلر. ابن مسعود حضرتلری فوق العاده قوهٔ حافظه و ملکات عقلیه‌یه مالك ایدی. حامل قرآن کریم اولانلر حلیم و جسور اولملی و دائما محزون برحالده بولنملیدرلر» بیوررلردی. انسان حقیقت ایمانه واصل اوله‌ماز.» الا نزدنده حلالدن اولان فقر حال، حرامدن کلان زنکینلکدن خیرلی اولملیدر. انسان کامل مدح و ذم عندنده مساوی اولاندر. کیجه و کوندز تحول ایدر. احوال دکیشیر. امانت اهلنه اعاده اولنور. خیر زرع ایدن بیوك محصول آلیر، شر اکن ندامت بیچر. جمل حکمیه‌سی مشارالیه حضرتلرینڭ اقوال عارفانه و زاهدانه‌سندندر.

برکون براعرابی کله‌رك: «یا ابن مسعود! بکا برشیٔ تعلیم ایله که جمیع منافعی جامع اولسون دنیاده و آخرتده نجات بوله‌یم» دیر. ابن مسعود اعرابی‌یه خطاباً: «جناب خالقه اصلا شرك قوشمه، کتاب‌الله و سنن نبی ایله عامل اول. باطل کلورسه رد ایله حق قبول ایت» بیوردیلر. برکون کرسیٔ خطابتده «دنیاده بیوك فنالق شرت لساندر. قلب واردرکه شهوت اقباله مالکدر. سز قلبلری شهوت زماننده اغتنام ایله‌یك» بیورمشلردر. برکون ذات مبارکلرینه «یا ابن مسعود امر بالمعروف و نهی عن المنکره رعایت ایتمینلر هلاك اولور» دیمشلر ایدی. «خیر، قلبنی معروف ایله املا ایتمینلر هلاك اولور» جوابنی ویرمشلردر.

مشار الیه حضرتلرینڭ خسته‌لکلرنده حضرت عثمان رضی‌الله عنه صورت مخصوصه‌ده یاننه کلوب «حال احتضارده بولنمقده نه‌دن شکایت ایدیورسکز و نه‌یه اشتهاکز واردر» دیدی. جواباً «کناهمدن شکایت ایدیورم، رحمت الهیه‌یی ایسترم» بیوردیلر. «بر طبیب جلب ایده‌لمی» دینجه «حاجت یوق، بنی خسته ایدن طبیبدر» جوابنده بولنمشدر. قیز اولادی زیاده اولدیغندن حضرت عثمان رضی‌الله عنه «قیزلرکزه نه براقدیکز؟ انلرڭ معیشتلری طاردر» دیمسیله «بن انلره سورهٔ واقعه‌یی تعلیم ایلدم. بن جناب پیغمبر صلی‌الله علیه وسلمدن ایشتدمکه: «هرکیم کیجه‌لری آقشامدن صوکرا سورهٔ واقعه‌یی تلاوت ایدرسه فقر و فاقه‌یه دوچار اولماز. جوابنی ویرمشدر»

مشارالیه حضرتلری سحرده شو دعایی اوقورلرمش: «اللهم دعوتی فاجبتك وامرتنی فاطعتك وهذا من فاغفرلی یاارحم الراحمین».

— ١٤ —

علقمه بن قیس النخعی رحمةالله

مشارالیه حضرتلرینڭ اسم شریفلری (علقمه) پدرلرینڭ نامی (قیس بن عبدالله بن مالك) اولوب کنیه‌لری (ابو شبیل) در. ذات مبارکلری فقهادن (اسود بن زید النخعی) نڭ عمجه‌سی و (ابراهیم النخعی) نڭ دایسیدر. کندیسی دخی کبار فقهادن اولوب عصر نبویده کهواره زیب عالم وجود اولمش ایسه‌ده وجه سعادت پیغمبری‌یی کوره‌مدیکندن کبار سادات تابعیندن اولمشدر. قرآن کریمی عبدالله بن مسعود، عمر، علی، ابی الدرداء حضراتندن بطریق العرض اخذ ایتمشلردر. کندیلرندن دخی ابراهیم بن یزید النخعی، ابو اسحق السبیعی، عبید بن نقیله، یحیی بن وثاب کبی ذوات بطریق العرض اخذ قرائت ایتمشلردر. علم و زهد و تقواده استادی عبدالله بن مسعود حضرتلرینه غایت مشابه اولوب صوت و اداسی غایت کوزل ایدی. عبدالله بن مسعود حضرتلری مشارالیهڭ حسن صوتنی ایشتدکچه «فداك امی وابی رتل فانه زین القرآن» دیردی. عبدالله بن مسعود حضرتلری بیورمشدرکه: «بن فخر عالم افندمز حضرتلرندن «حسن الاصوات تزین القران» بیوردیغنی ایشتدم.

ابن مسعود حضرتلرى « بر مسئله يوقدركه انى علقمه بيلمسون » بيورمشلردر . اصحاب كرامك اكثرى علقمه‌نك رأينه مراجعت ايدرلردى . بش ساعتده ختم شريف ايدر ايمش . (ذهبى) طبقاتنده مشاراليه حقنده معلومات آتيه‌يى قيد ايديور « ابراهيم النخعى وشعبى علقمه‌دن فقه شريف اوقوديلر . متقى وصائم ايدى . تواضعندن وكمال انسانيتندن فقرا قيزلرينى تزويج ايدر ايدى . هجرتك (۶۲) سنه‌سنده وفات ايلدى . وفاتندن صكره بر مصحف شريفدن بشقه بر شى براقامشدر .

« اصحاب نفوذ واغنيانك ضررلرى طوقونمسونده فائده‌لرينى ايستمه‌يز » ديرلر ايدى .

— ۱۵ —

عاصم بن حمزه رحمة الله

مشاراليه حضرتلرينك اسم شريفلرى « عاصم » اولوب پدرلرينك نامى حمزة الكوفيدر قرائتى على بن ابى طالب رضى الله عنه حضرتلرندن اخذ ايدوب اك چوق روايتى مشاراليهدندر . كنديسندن بطريق العرض ابواسحق السبيعى اخذقرائت ايتمشدر ، ذات مباركلرى صالح ، موثوق الكلم برذات ايدى .

— ۱۶ —

حارث الكوفى رحمة الله

مشاراليه حضرتلرينك اسم شريفلرى (حارث) پدرلرينك نامى (عبدالله) در . على بن ابى طالب وعبدالله بن مسعود حضرتلرندن اخذقرائت ايتمشدر . ابواسحق السبيعى ده‌ذات عاليقدرلرندن اخذقرائت ايتمشدر . علم فقهه ، فرائضه ، حسابه آشنا مشاهير فقهادن برذات ايديلر . هجرت جليلهٔ نبويه‌نك (۶۵) نجى سنه‌سى دارفنادن رحلت وعيدگاه ارواحه عزيمت ايلدى .

— ۱۷ —

ابوهشام الهمدانى الكوفى رحمة الله

مشاراليه حضرتلرينك اسم شريفلرى (مسروق) پدرينك اسمى (اجدع بن مالك) در . ذات مباركلرى اعلام تابعيندن اولمغله برابر امرفتواده ايلرى گلنلردن اولمشدر . قرآن عظيم الشانى بطريق العرض عبدالله بن مسعود حضرتلرندن اخذ ايتمشلر وحضرت ابوبكر ، عمر ، على ، ابى بن كعب ، معاذبن جبل رضى الله عنهمدن روايت بيورمشدر . كنديلرندن دخى بطريق العرض (يحيى بن وثاب) اخذقرائت ايتمشدر .

عبدالله بن مسعود حضرتلرندن اخذقرائت ايدن ذواتك اك مشهورلرى (علقمه ، اسود ، مسروق ، عبيده ، عمر بن شرحبيل اولديغنى ابراهيم النخعى مؤلفاتنده ذكر وبيان ايتمشدر . صاحب ترجمه حضرتلرى علماء عربك سرآمدان شعراسندن اولوب هجرتك اوتوزنجى سنه‌سنده انتقال عالم احديت بيورمشدر . بعض بلاده قاضى اولديغى مرويدر . بركون عدل وحقانيت دائره‌سنده اجراى احكام ايتمك بكا برسنه في سبيل الله جهاد ايتمكدن افضلدر . و (مؤمنه خوف الله علمى كافيدر .) كلام حقيقتيانى اقوال عارفانه‌سندندر .

— ۱۸ —

ابوعمرو النخعى رحمة الله

اسم عاليلرى (اسود) پدرلرينك نامى (يزيد بن قيس بن يزيد) در . قرآن كريمى بطريق العرض عبدالله بن مسعود حضرتلرندن اخذ ايتمشلردر . ابوبكر ، عمر ، عثمان ، على رضى الله عنهمدن دخى روايت بيورمشدر . ابراهيم النخعى ، ابواسحق السبيعى ، ويحيى بن وثاب ، كبى ذوات عاليه ده ذات مباركلرندن اخذقرآن ايتمشلردر . رمضان شريفده ايكى كيجه‌ده وايام سائره‌ده التى كونده برختم شريف ايتمك معتادلرى ايدى .

اول جامع الكمالات حضرتلرى قراء كوفه ايچنده مشهور وبنام وفن جليل قرائتده امام ايدى . جلالت قدرى عصرنده مسلم برذات اولوب (۷۵) سنهٔ هجريه‌سنده قراء اخلاص انتماى سالفينه التحاق ايلمشدر .

— ۱۹ —

ابو سليمان الجهنى رحمة الله

اسم عاليلرى (زيد) اولوب كنيه‌لرى (ابو سليمان) پدرى بنى جهينه قبيله‌سندن (وهب) نام ذات ايدى . كنديلرى كبار تابعيندن اولوب قرآن عظيم الشانى مدينهٔ منوره‌ده بطريق العرض عبدالله بن مسعود حضرتلرندن اخذ وتلقى ايتمشلردر . بين القراء (اعمش) لقبيله شهرتشعار اولان سليمان بن مهران بوذات عاليقدردن بطريق العرض اخذقرآن ايتمشدر . ارتحاللرى (۸۰) سنهٔ هجريه‌سندن صكره‌در .

— ۲۰ —

ابو مسلم الكلابى رحمة الله

اسم عاليلرى (عبيد) اولوب پدرى بنى كلاب قبيله‌سندن (قيس) ناميله معروف بر ذاتدر . قرآن كريمى بطريق العرض ابن مسعود حضرتلرندن اخذ ايدرك كوفه‌ده نشر قرائتله مشغول اولمشلر ويحيى بن وثاب كبى ذوات كنديلرندن اخذ قرائت ايتمشلردر .

(۷۷) سنهٔ هجريه‌سنده ترك‌دار وديار ايله عازم دارالقرار اولمشدر .

— ۲۱ —

ابو معاوية الخداعى رحمة الله

اسم عاليلرى (عبيد) پدرلرينك نامى (نفيله) در . قرآن عظيم الشانى ابن مسعود حضرتلرندن وعلقمه بن قيس‌دن بطريق العرض اخذ ايتدكدن صكره كوفه‌ده اقامت ايدرك نشر قرائتله مشغول اولمشلر ويحيى بن وثاب ، حمران بن اعين كبى مشاهير قراء ذات ستوده سماتلرندن اخذ قرائت ايتمشلردر . ذات مباركلرى ابن مسعود حضرتلرينك خيار اصحابندن وكبار تابعيندن وكوفه ائمهٔ قراسندن موثوق الكلم برذات اولوب (۷۵) حدودنده ارتحال دارنعيم بيورمشلردر .

چنكل كويى خواجه زاده

احمد حلمى

(صلاحی افندی)

شیخ عبدالله صلاحیٔ عشاقی

متأخرین مشایخ عثمانیه‌نك اعاظم فضلاسندن جامع‌الفضائل بر ذاتدر . ۱۱۳۰ سنه‌سی خلالنده بالیکسرده قدمنهادهٔ عالم شهوداولمشدر. یکرمی یاشنه قدر مملکتی علماسندن علوم آلیه تعلمندن صوکره استانبوله کله‌رك تکمیل نسخ ایتمك اوزره تکرار درسه شروع ایتدیکی کبی قدردان بر ذاتك دلالتیله‌ده " تحویل " [۲] قلمنه‌دوامه باشلادیلر .

آز وقت ظرفنده‌استعداد خدادادلری سائقه‌سیله کرك بین‌الطلاب کرك بین‌الکتاب شیوع بولان شهرت فوق‌العاده‌لرینه بناءً اولا مکتوبجیلق صوکره دیوان افندیلکی خدمتیله حکیم اوغلو علی پاشا معیتنه تعیین اولنه‌رق بو خدمتله ایچه دولاشدیلر . لکن مرقد مبارکلری درسعادتده اکری قپو خارجنده اولان واوتاریخده‌ادرنه‌ده ارشاد عباد ایله مشغول بولنان شیخ جمال‌الدین عشاقی حضرتلرینه انتسابلرندن بر مدت صوکره استعفا ایده‌رك یدی سنه وحدت‌وانزوا عالملرنده امرار اوقات ایتمشلرکه بو عالمده :

مشکان کسه‌یه ظاهرده صلاحی صورماز
خواجهٔ باطنه‌صوردی صوراجق اسراری

بیتیله‌ده تکمل مراتب عرفانیه ایلدکلرنی و

جلوتی ، بایرامی وسعدی ، قادری
نقشبندی ، مولوی وکلشنی ، عشاقی‌یز

بیتیله‌ده جامع‌الطرق بر ذات اولدقلرنی رمزوایما بیورمشلردر.

ینه بو اوان فیض اقترانده عالم معناده شیخ اکبر قدس‌الله سره الاطهر حضرتلری‌طرف سامیلرندن درت‌سطرلق بریازی‌اوقودیله‌رق مادی وبالخاصه معنوی پك چوق واردات وفیوضات قلبیه‌یه مظهر اولدقدن صوکره تألیفاته شروع ایتمشلردر . ارباب علم وعرفان نزدنده حرزجان ایدلمکده اولان آثار قیمتدار عالیلری فضل وعرفان وتحقیق‌وایقانلرینه دالدر . شوقدر وارکه‌شمدی‌یه قدر آثارعلیه‌لرینك باخصوص مهملرینك طبع ونشرینه هرنصلسه همت اولنه‌مدیغندن فضل وکماللری نسبتنده شهرت بولامامشلردر وفات عالیلری سنك مزارنده منقوش : (صلاحی شوق انوار جماله اولدی پروانه) مصراعنك دلالت ایتدیکی ۱۱۹۶ تاریخنده اولوب مدفن منورلری ، سلطان مصطفی خان ثالث دوری رجالندن طاهر اغا نام ذاتك جوار حضرت فاتحده عاشق پاشا محله‌سنده بنا ایدرك مشیختی عهدهٔ رشادتلرینه‌توجیه ایتدیکی‌درکاهك خظیره‌سنده‌در (قدس‌الله‌سره‌العزیز)

آثار علیه‌لری :

۱ انا عرضنا ... آیت کریمه‌سنك تف
۲ اصول حدیث شرحی
۳ اصول فقهدن مختصر منار شرحی
٤ حضرت شیخ اکبرك دقایق آثار قدسیه‌لرندن اولان (مواقع‌النجوم) شرحی [بر نسخه‌سی کتبخانهٔ عمومیده واردر] حضرت شیخ اکبرك کلمات قدسیه‌لرندن اولان (سبحان من اظهرالخلایق‌وهوعینها) نك (مفتاح‌الوجود الاشهر فی توجیه کلام شیخ‌الاکبر) اسمیله محاکات دورا دوری جامع رسالهٔ مخصوصه‌لری
٦ دیوان جناب علی شرحی
۷ مثنویٔ شریف ترجمه‌سی
۸ ابن فارضك قصیدهٔ خمریه‌سنك شرحی
۹ حضرت شیخ اکبرك (حوض‌الحیاة) رساله‌لرینك شرحی
۱۰ » » (غوثیه) » » »
۱۱ امام غزالی مؤلفاتندن (فیصل‌التفرقة بین‌الاسلام‌والزندقة) و (معرفة‌العجز) رساله‌لرینك ترجمه‌سی
۱۲ مفتاح‌الرموز والاسرارالکنوز
۱۳ علوم‌المظنون
۱٤ مرآت‌الاسما رساله‌سی
۱۵ توفیق‌العون فی حق‌الایمان
۱٦ حلیهٔ حسین الاحسنین
۱۷ کلشن توحید ترجمه‌سی
۱۸ مصطلحات صوفیه ترجمه‌سی
۱۹ شیخ محمودشبستری مؤلفاتندن (مرأت‌المحققین) ترجمه‌سی
۲۰ » ابوالحسن الخرقانی » (اسرار سلوك) »
۲۱ خواجه محمود پارسا » (ذکر ، وجود ، قدسیه) رساله‌لرینك ترجمه‌لری
۲۲ شیخ سهروردی مؤلفاتندن (خواص جل‌اسماء) ترجمه‌سی
۲۳ مقامات حمیدیه ایله رباعیات فارسیه‌یی فنون ادبیه‌یه تطبیق طریقیله وجوده کتیردکلری نفیس شرحلری، مولاناجلال الدین رومی وشیخ‌نیازیٔ مصری ونصوحی ، اشرف‌رومی حضراتنك بعض قطعه‌لرینك شرحی
۲۵ امام‌علی‌یه منسوب | عینان عینان لم‌یأخذهما رمد / فی کل عین من العینین نونان | قطعه‌سنك شرحی
۲٦ جمعی حسن بصری حضرتلرینه نسبت اولونان اللی درت فرضك شرحی
۲۷ شوکت ، صائب ، خاقانی‌نك اکثر مشکل غزللرینك شرحلری
۲۸ عروض شرحی
۲۹ اکثر محللری لسان واذواق صوفیه اوزره محرر دیوان حقایق بیانلری
۳۰ مکتوبات وانشا رساله‌لری
۳۱ (واهب‌المواهب فی بیان مقدمات والمراتب) ترجمه‌سی

[۲] دیوان همایون قلمی شعباتندن ایکن مؤخراً قلم‌مذکوره‌قلب‌ایدلمشدر.

۳۲ لفظ طریقت رساله‌سی
۳۳ نقشبندیه رساله‌سی
۳۴ تاج ، کمر ، علامت رساله‌لرینك شرحلری
۳۵ بعض قصائد عربیه‌نك شرحلری
۳۶ معمای اسماء حسنی رساله‌سی
۳۷ نحودن (مغنی) شرحی
۳۸ مختصر ومفصل قواعد اعراب
۳۹ شافیه شرحی
۴۰ قواعد فارسیه شرحی
۴۱ (مفاتیح‌الدریه) شرحی
۴۲ مدار مبدأ ومعاد
۴۳ شرح مقالات خواجه نصرالدین
۴۴ تسهیل المبتدی
۴۵ ذیل‌الکتاب باحسن الخطاب
۴۶ اسرار نهان درختم خواجکان
۴۷ رسالهٔ جواهر تاج خلافت
۴۸ شرح لطق عاشق عمر
۴۹ کل صدبرك
۵۰ تحفةالعاشقین
۵۱ شرح قصیدهٔ بانت سعاد
۵۲ شرح حل معاقدالرموز
۵۳ تخمیس قصیدهٔ بردهٔ
۵۴ السنهٔ ثلثه اوزره منظومهٔ معراجیه

بروسه مبعوثی
محمدطاهر

چوجوغك تربیه‌سنده والده !

والده‌لر بر ملتده اك مهم و آغیر وظیفه قارشوسنده بولونورلر. بن‌دیر وادعا ایدریم‌که آنالرك اجتماعی هیئتلرده موقعی هرشیئدن ، بوتون دوشوندکلریمزدن‌بویوکدر . بوتون‌انسانی، ملتك یکی‌أولادلرینی طوغوره‌جق والده ، بونکچون آنالق صنعتی ، تربیهٔ اطفالی پك کوزه‌ل بیلمه‌لی‌در .بوحقیقتی برقاچ مقاله‌ده صره‌سیله‌ده ادعاایدییورم.

چوق تأسفلر ایدرم که والده‌لریمز چوجوق بویوتمك صنعتنك جزئنه بیله واقف دکل ، تماميله جاهلیدرلر . والده‌لر یا کورکورینه چوجوقلرینی کلیشی کوزه‌ل بویوتیورلر ویاخود اجداددن قالمه بر طاقم جاهلانه اصوللر ، قوجه قاری تلقیناتیله بویوتیورلر . هر ایکیسنك ضرری‌ده أیلیکلریمزه ایشله‌یور ، بزی محو ایدییور ، نسلمزی کوچولتویور، خراب ایدییور . اسکیدن دیللره‌دستان‌اولان عثمانلی ، تورك قونی ، وجودی بوکون‌یوق اولدی ، بونك‌سببلرندن بریسی‌ده والده تربیه‌سنك مفقودیتی اولدیغنه هیچ شبهه ایتمملی .

والده‌لر نه چوجوغی أمزیرمه‌سنی ، نه‌ده چوجوغه باقمه‌سنی بیلیرلر . بونکچون بوکونکی چوجوقلر هپ خسته ، صیتمه‌لی ، آغریلی ، صیزیلی ، چلیمسز ، آبدال ، عارسز ، تنبل ، اویوشوق یتیشیورلر. بونلری کوریبورز ؛ کوره‌ن کوزلر، دوشونن فکرلر بونلرك‌ضررینی حس ایدیورده‌حالااویویور ، حالاقادینلرمزی آدام ایتمه‌نك یولنی آرامیورز . نه قدر ارکك مکتبی آچسه‌ق ، نه قدر دارالفنونلر تأسیس أیلسه‌ك ، قادینلر بویله جاهل اولدقجه بوشدر ، بوشدر . ایشه اساسدن ، کوکدن باشلامالی !

والده‌نك اك مهم وظیفه‌سی چوجوق دنیایه کلدیکی هنکامدر . آمان یارب والده‌لرك چوجوق دنیایه کلدیکی زمان چوجوغی تربیه ایتمك ایچون نه‌لر یاپدقلرینی دوشوندکجه انسانك چیلدیره‌جغی کلیور . والده‌لر أوت ، بوتون شفقت حسلری ، کندیلرینه کوره اهتماملری ایله چوجوقلرینه‌باقیورلر . فقط‌هیهات‌که والده بیلمیور ، هرحرکتی ایله چوجوغك تازه عمرینی زهیرله‌یور .

بن بوراده یالکز آنه‌لرك مینی مینی چوجوقلرینه ویردکلری تربیه‌نك ، تربیهٔ بدنیه‌ه وصحته تعلق ایده‌ن جهتی سویله‌یه‌جکم . سویله‌یه‌جکم شیلر هپمزی دوشوندیره‌جك حقیقتلردر . احوال اجتماعیه ومعاشرتمزی بویله آراشدیرمازسه‌ق ، تنقید ایتمزسه‌ك قصورلریمز بزی تدریجی هلاکه دوغری سوروکلر . آناطولی‌یی وروم ایلی‌یی شویله بر دولاشیر ایسه‌ك بزی بوتون ألملرله قارشولایان صاری بکزلی ، صیتمه‌لی ، حرکتسز ، اسکی یوجه تورکلرك أولادینی کورور اووقت ایواه دیمك یالکز استانبوله دکل ، بوتون عثمانلیلغه شامل اولدیغنی اکلارز . عثمانلیلق جهانی چوجوقلرك عدم تربیه‌سی یوزندن ییقیلیورده ، اوجهانده اوطورانلر ، عقل وفکر طاشیانلر پك یازیق‌که میشیل ، میشیل اویویورلر .

⁂

سزه طرز تربیه واعاشه‌ده‌کی قصورلری برر ، برر اکلاته‌یم‌که بوقدرسوزسویله‌مکه،حتی‌فریادایتمکه حقلی‌می‌یم،دکلمی‌یم تقدیرایدیلسین:

جوجوق دنیایه کله‌جکی زمان بیچاره‌والده بر چوق مشقتلرایچنده بر چوق جاهل قادینلرك ، جاهل أبه‌لرك‌ایچنده قالیر ؛ باشنه‌برسوری قادین طوپلانور . چوجوغك دنیایه کله‌جکی آنه قادار قادین هواسزلقدن ، ازدحامدن ، بر طاقم وخیم عادتلردن ئولور . بولحوسه‌لق زماننده‌ده جاری‌در . لحوسه خانمك اوطه‌سنه طولمق ، خاطرینی استفسار ایله‌مك ، لحوسه شربتی ایچمك ، هوایی افساد ایله‌مك ، والده‌نك چوجوغك حیاتنی زهیرله‌مك مطلقا لزوملی بر عادتدر . أکر بو غلبه‌لق مسافرلر بویله آغیرلنماز ایسه عیب اولور ، قونوقومشو آغزینه دوشمكدن قورقولور .

اما فساد هوادن ، هرجنس زیارتجی‌نك اوستلری ، باشلری ، آیاق قابلری ، وجودلری ایله کتیره‌جکلری شبهه‌سز اولان مضر میقروبلردن ؛ هنوز تعضوینك ایلك دوره‌سنده بولونان مینی مینی ، طوغورمه مناسبتیله هردورلو امراضی‌یه‌نمکه مقتدر اولمایان والده متأثر اوله‌جقمش ، کیمك نه اوزرینه‌وظیفه ! ... نیجه خانملرلحوسه‌لقلرندن بر قاچ آی صوکرا صاراروب صولوب‌دوشه‌که دوشویور ، مزاره کیدییورلر . بوکا هپ بووبونك کبی شیلر سبب‌اولویور .

چوجوق دنیایه کلدیکی زمان کوبه‌کی دوشمز ایسه أوده نه‌قادار قادین وار ایسه هپسی چوجوغك کوبه‌کنه توکورورلر . بعض‌عقللی وتحصیل کورمش أبه خانملر میقروبك یاپه‌جغی تأثیرات وخیمه‌یی اکلاته‌رق منع ایدرلر . قادینلر: « آمیقروب نه‌در ؟ برده باشمزه میقروب چیقدی ،اوستمه ایلك صاغلق ، شیمدی‌یه قادار میقروب یوقمی ایدی ... » نقراتیله ـ « کناه دکلی خانملر ! هایدی أبه‌خانم کله‌دن توکورەلم عایشه خانم، فاطمه‌خانم ، پنبه خانم ، کلعذار خانم...» دیرلر . آما بیلمه‌یورلرکه چوجوغك اللرنده ودیعه اولان عمرینه ایکنه‌اوجی ایله الکمدهش زهیرلر صوقویورلر .

چوجوغه باقازلر ویاخود باشقه برتأثیر سببیله خسته‌لانیر ، آچوجوغك صانجیسی طوتدی دینیر ، معلوم اولان برچوق علاجلر یاپیلمغه باشلانیر . صوسسون دیه لاینقطع چوجوغك آغزینه ممه طوتوشدیریلیر ، خویسزلق داها چوغالیر . پنیر شکری ایله‌چوره‌ك اوتی‌بردولبندك ایچنه قویارق تو ! دیه توکورورچیکنرو چوجوغك آغزینه طایارلر . چوجوق اوتوکوروکی وسائره‌یی أمر طورور . یورغانك ایچنه قویاراق باشا اولسون اوغلوم آوازی ایله چوجوغی صاللارلر . آراروت یدیررلر . حالبوکه بووقت چوجوغك عمل اولمه‌سی ایچون برعلاج آلنسه ، بردوقتوره کوستریلسه البت أیی اولور . برپارچه تحصیل کورمش والده‌لر پاپاتیه قاینادەرق ایچیریرلر، بعضیلری‌ده منکشه شروبی ایچیریرلر .

چوجوقلری اویوته‌رق بشیك باشنده لاف چالمق ، کیف‌چاتمق جاهل آنه‌لرك الك‌برنجی اکلنجه‌سیدر . بادم‌یاغی ایله‌هندستان جویزینی برطوپراق چناغك آلتنه سوره‌رلر ، چوجوغك آغزینه اویوسون دیه ویررلر . بمضاده خاشخاش ؛ سیاه‌بالی‌ده یدیررلر . بونلرچوجوق ایچون زهیردر ؛ چوجنی هم‌جلیمسز وهم آبدال یاپار .

چوجوق برپارچه بیودیمی والده بولدوغی چوجغك معده‌سنه طولدیرر . کونك برنده زواللی چوجوق سیسقه اولور ؛ قارنی ثیشر ، بوینی ایپ اینجه‌جك اولور ، قوجه برقفا ، اینجه‌جك باجاق ایله عجائب برشکل آلیر . بویله اولدیمی آرتق قومشوخانملر، اختیار نه‌لربیك‌درلوصاغلق‌لر ویررلر . باغچه قپوسنده‌کی قیرباجی‌یه کوتورورلر قیرباجی دیدکلری آدام پاره‌لری یوتار ! . . اقسرایده‌کی طالاقجی‌یه کوتورورلر . تلاشه دوشولور . هر آغزدن برلاف ... قورشونجی زهرا خانم‌ده طاواسی ، چناغی ایله کلیر . چوجوغك اوستنه‌باشلرینه قادار ماوی براورتو اورتولور . قیزغین قورشونی جاس دیه‌دوکرکن بعضاً صیچرار ،چوجوغی یاقار . قورشونجی خانم اووقت :« آنه یاپایم خانم ، چوق نظر ده‌کمش . . . » دیوب‌ایشك ایچندن چیقار . قورشونك آلدیغی شکله کوره قورشونجی‌قادین‌مینی‌مینی‌نك خسته‌لغنی‌ده کشف‌ایدر: آباشندن، آقارنندن‌زوری . بیلمم‌نه‌دیه‌ره‌ك‌چکیلیر کیدر.

بعض‌چوجوقلرقرقله‌مه اولورمش، اووقت آخورده برایکی‌بوجك بولور، بیلکنه ، قارننه قور وصارارلر، اونلرده‌اورادەبراعلاقوقار. بوصیسقه چوجوق یاواش یاواش بوزولور . قارین شیشلکی‌غائب اولور . کیکلر میدانه چیقار . باجاقلر چارپولور . ألماجق کمیکلری کوزوکور . آرتق خانملر بوکا بیك دورلو اسم طاقارلر . چوجوق کونك برنده بوتون بوفنا بویوتمه‌نك قربانی اوله‌رق ئولور . آرتق فلان خانمك نظری ده‌کدیده اوندن‌ئولدیمی دیەرلر ، نه‌لر دیزلر ...

هله چوجوغی ئولمش برخانم ایله ملاقات ایدیکز . باقکز سزه نه آجیقلی شیلر اکلاتیر :

— آه خانمجغم‌نه‌لر یاپمه‌دیق ، نه‌لر . . . دنیا قازان بزکپچه ... اولادیمك دردینه چاره بولامه‌دق . عایشه‌خانمك‌چوجوغنه هیچ‌باقزلر ینه أیی . . . آه ناصل اکلاته‌یم : أللر آیاقلر چالەول ، چوتغول ، قویو چنکلنه بکزه‌دی خانم ، قارنی شیشدی . خوددا (!) کبی برونه ده‌کدی‌خانم . . . باباسی دیسه‌ك کوزینك ایچنه باقار خانمجغم ؛ طولابنده یمش اکسیك اولماز ، قوش سودندن باشقه هرشی حاضر ؛ سیمیدجیسی آیری، محلیبجیسی آیری، سالبجیسی آیری ،هرکون‌قاپوده ! آغاباباسی دیسه‌ك فروندن قابا قابا لبلبی یاورومه کوتوره‌یم دیر جیبجکزینه قور کتیریردی . لبلبی‌جی‌نك اوکوندن کچدکجه حالا خاطرلایورم... آه‌دردم‌بویوك‌خانمجغم‌هانکیسنی،هانکی برینی‌سویله‌یه‌یم....

ایشته والده‌نك اعترافنی کوریورز . مینی مینی چوجوغه راست کله سیمید ، محلبی ، سالب ، لبلبی‌اونی ، داها کیم بیلیر نه‌هرزه‌لر یدیرمش . . . بویله والده‌لرك ألنده‌کی چوجوقلر ضعیف ، نحیف اولمازده ویاخود وفات ایتمزده نه‌اولور !

مینی‌مینی ایکن بویله پیس بوغاز آلیشان چوجوق بویودیکی‌زمان هم‌عارسز ، هم‌ضعیف ، نحیف اولور . آنه‌سی هایدی اولادم آل شوپاره‌یی جامع ایچنه ویاخود فلان یره کیت اوینا ، کستانه آل ، شکر آل ، بزی راحت براق دیر . والده چوجوغه هرشیئی یمه‌مك ایچون تنبیهلر ویره‌جك ایکن اونی تشویق‌ایدییور . صوکراچوجوق عارسزاولویور . محلیبجی کچسه ،باغیرییور: آنه، آبلا‌محلبی ایسته‌رم... زیر ، زیر ، زیرلایور . اولا آنه دوکویور ، چوجوغه صوص قره بیلان ، صاری ایسه چیان ، صاری یهودی تهدیدیله‌پاره‌یی‌ویرمه‌یور، صکرا ینه باغیرمغه باشلاینجه ناچار ویرییور . چوجق ، سوزنی‌قبول ایتدیرمکه آلیشان چوجق‌دورورمی‌یا ، آغزینی ، بورتی چارپیته‌رق « بن‌اون پاره ایسته‌مم . ۲۰ پاره ایسته‌رم . . . » دیه فریاد ایدییور. نهایت والده‌ده « آه یومورجاغك ـ باباسنك جنسنه کور ـ تورك ، آرناوود ، عرب داماری طوتدی » کورولتولری ایله ویرمکه مجبور اولویور . بویله چوجـوق عارسزدر . والده ایشـته پیس بوغازلغی سـایه‌سنده اوغلنك اخلاقنی‌ده بوزدی . بوفنا خوی بعضاً یك فنا اخلاقلره قاپو آچار . . .

بوغازی آغریر ایسه چوجوغك داماغی قالدیریلیر ، باشنه صولی پاپاتیه ایله سـوت قونوب صاریلیر ، پاپاتیه‌لر چوجوغك شـاقاغندن پیس ، پیس صیزار . معده‌سی بوزولور ، یاموجه‌ق اولدی دیرلر . عطار احمدافندیدن‌دوت‌شروبی آله‌رق‌ایچیریرلر . بعضیسی‌ده قوربغه‌جق اولدی دیر ، مینی‌مینی برقوربغه یاپدیروب چوجوغك بوینه‌طاقارلر! نظر دکر ایسه مینی مینی‌بر اناختار ایله خورماچکردکندن نالین

یاخود ایکده چکردکندن، قاره کهربادن آغیزلق قیریغی، قاپلومبغه قابوغی بوینه آصیلیر. اکر دیشلری چیقمه‌یور ایسه بوینه توْلمش آت ویاخود کوپك دیشی آصیلیر. چوجوق بوینده چانقیل چونغول بر چوق شیلر طاشیر!

چوجوغك دیشلری چیقارکن تازه صوغان ویررلر. چوجق صوغانی کمیررطورر. قادینلرك روایتنه کوره چوجق دیرمش که: — آه‌انه‌م نم دیشلرمك نه قادار قاشیندیغنی بیلسه نم بشیکمی صاتارده صوغان آلیر!..

چوجوغك سوء تربیه واعتیاددن صالیاسی آقار. أبی اولمه‌سی ایچون عرب کوله‌یه اوپدوررلر. لاقیردی سویله‌مز ایسه قاناریه‌نك آرتمش صوینی ایچیررلر. اوکسوروك اولور ایسه کوپکك یالاغنده‌کی صوایله‌ آلماییقایه‌رق چوجوغه یدیررلر، بوینه آت کستانه‌سی آصارلر!...

داها نه‌لر، نه‌لر... انسان بونلری یازارکن هم کوله‌جکی وهم آغلایه‌جغی کلیور. برخانمك چوجغی باغیرییوردی، صانجیلانمشدی، اما هرکون بویله ایدی. دوقتوره کوستر دیدم، اقناعه چالیشدم. او درجه جاهل ایدی‌که دیکله‌مه‌مدم. اوبکا اکلاتیوردی:

— بویوك چوجوق بوکون صانجیلاندی. چانطه‌لی أبه خانمه کوتوردم. صاغ اولسون، قولاغی چینلاسین، ییلانمش اعلا ینکچلی صدف یاغندن سورمشیدی. چوجوغی بر اعلا جانه صیقی صیقی‌یه صاردیق، تەرلەدی. بر پارچه بن‌ده باشنه سوت صاغدم. هیچ بر شیئی قالمه‌دی. بونی‌ده دور چانطه‌لی أبه‌یه کونوره‌یم..

أبه خانملرك، قوجه ننه‌لرك بر چوق تفسیرلری واردر. هر بری خسته‌لغی باشقه درلو تشخیص ایدر. چوجوغك معده‌سی بوزولور، راحتسز اولور.. هر قفادن برلاف چیقار، نهایت اك زیاده سوزینی دیکله‌تن بویوك خانم معهود صداسیله: «آ! چوجوق قاریشیق، توتسولو...» دینجه هر شی اکلاشیلیر.

أبی ساعتلر اولسون دینیر. آلتندن ماوی بز ایله بر چاتق چاتارلر، بوغازی‌ده باغلارلر. آتق ایله صیقی، صیقی‌یه باغلارلر. آیاغنه ایکی چوراب وبر نومرو بویوك آلتی چیویلی، بورنی دمیرلی قوجه بر آیاق قابی‌ده کیدیررلر. اثاریسی یرلری سوپورور.... نره‌یه؟

هایدی باقیجی‌یه!... باقیجی بیچاره قادینلره بر چوق شیلر توصیه ایدر. اقشامه أوه دونونجه چوجوغك دوشدیکی یره شربت دوکه‌جکلر و «آلکز آغزیکزك طادینی، وریکز اوغلمك شفاسنی....» دیه‌جکلر. باقیجی‌ده اواقشام استحاره‌یه یاته‌جق، دعوت یاپه‌جق، روکوش خانمه صوره‌جق. چوجق اوغرامش باقالیم نه اوله‌جق!..

پاره‌لر ویریلیر. بعضاً قادینلر افندیسندن، زوجندن کیزلی اجدادن قالمه نه‌سی وار، نه‌سی یوق هپسنی صاتارق باقیجی‌یه یدیررلر. کدر ایدرم‌که بعض جاهل ارککلرده قانارلر.

باقیجی قادین ویا افندی داها سویلر، باقالیم معنامنده نه کوره‌جکم دیر وطلبلره باشلار: بر اوقه قرمزی شکر، ایکی اوقه بیاض شکر بر طوتلمامش چوملك قونه‌جق، آغزی باغلانوب کتیریله‌جك، اونلره شربت یاپیله‌جق. برشیشه‌ده زیتون یاغی، آغزینی مهرلرلر، اوسرای برونندن آتلدیغی کبی ویسل قارانی حضرتلرینه قادار کیده‌جك. ایکی دانه‌ده بنکسز طاووق، بردانه‌ده بنکسز بیاض قوربان.....

*
* *

والده‌لریمز چوجوقلری ایچون باقیکز نه مشکلاتلره تصادف ایدییورلر. شفقت. حسیات بزم والده‌لریمزده امینم‌که هر ملتك والده‌لرندن داها زیاده‌در. فقط بوقاریدن بری صایدیغم وخیم طرز تربیه‌لری هپ صافلقلرندن، جهالتلرندن ایلری کلیور. بن قباحتلرك هپسنی قادینلره عطف ایتمکدن زیاده حیات وموجودیت اجتماعیه ومدنیه‌مزی بوکریوه‌لره سوق ایده‌نلره، مملکتده بویوك مقیاسده سفاهت وجهالت اویاندیرانلرده بولورم. قادین، والده.. علوی کله‌لر!.. اونلری حقیقةً تعالی ایتدیره‌جك، بز ارککلرك هردرلو مشکلات ومزاحمه قارشی تأسیس ایده‌جکلری «قیز تربیه‌سی»...«قیز مکتبلری..» در.

اسکدار ادهم نژاد

«قاپتولاسیون»

بوحریف کیمدر وقاچ یاشنده‌در؟ بنده لایقیله بیله‌میورم. فقط شوقدر دیه‌بیلورم‌که: بونی بیلمك هر عثمانلی‌یه واجبدر.

بن کندی حصه‌مه دیمك ایسته‌رم که «قاپتولاسیون» غایت بیوك وجدی برچهارشنبه قاریسیدر. دها بر آز یوکسلتمك استه‌یلورسه «انسانیت دشمنی» دیمك‌ده مناسب اولور. زیرا «قاپتولاسیون» انسانلرك ایسته‌دکلری شیلردن هیچ برینی استه‌مز: مساواتی‌ده استه‌مز، عدالتی‌ده استه‌مز، حریتی‌ده استه‌مز، انسانیتی‌ده استه‌مز، قانون وحکومت بوکا مقابل سکوته مجبور اولیور.

البته بویله برقوت قارشوسنده هرکیم نه سویله‌سه بوشدر. بوکون عموم عثمانلیلر ترقی و تعالی ایتمك ایسترلر، بو وطن اوغرنده هرشیلرینی فدا ایتمك ایسترلر، بوتون عثمانلی ملتی حیاتی ایچون هر نه لازم ایسه بو اوغورده فدایه حاضردر، فقط هرنه طرفه توجه ایده‌جك اولورسه اوکنده برقاپتولاسیون بلیه‌سی سد اسکندر کبی مانع اولیور.

شوحالده هرشیدن مقدم بوحریفی پك یقیندن طانیمه‌لی، دوغریدن دوغری‌یه بونك ایله اکلاشمه‌لی، لدی الایجاب بونك ایله کوروشمه‌لی وبواوغورده بر آز فداکارلق کوسترمه‌لی. بن بونك قوتنی بر وقعه ایله تصویر ایده‌جکم، بووقعه اولمش کچمش‌در. مصال، حکایه‌دکل.

پك یقیندن طانیدیغم برذاتك، پك اوغلنده تك برخانه‌سی وار. اونی کیرایه ویرییور، بوتون عائله‌سی بوندن کله‌جك وارادات ایله کچینیر. بو خانه اوعائله‌نك یکانه سرمایه‌سی، ثروتی و حیاتی‌در.

استانبولده پك اوغلنده مستأجر کیم اوله‌بیلور؟ البته اجنبیلر. دوستمز بوخانه‌یی کیرایه ویریر، کیراجی تجاران معتبراندن غوسپودین، موسیو جنابلری ایدی. علی العاده کیراجی ایله قونطوراتولر یازیلور، بر ایلق‌ده‌پشین آلنور. آی باشی کلور غوسپودین جنابلری پاره ویرمز. آیك نهایتی اولور، پاره ویرمز، ایکی آی کچر، بش آی کچر، موسیو جنابلری هاهاصاللار، شوصورتله بر سنه آیلغی تراکم ایدر، زواللی خانه صاحبی پاره آله‌مز، پاره ایسترسه موسیو جنابلری آلدیرماز، بلکه‌ده آراده صیره‌ده زارت زورت ایدر.

نهایت النهایه موسیو پاره ویرمز، خانه‌دن‌ده چیقماز. بو حال اوزرینه

بیچاره عثمانلی خانه صاحبی محکمه‌یه مراجعته مجبور قالور و مراجعت ایدر .

محکمه‌ده بر موجب قانون موسیو جنابلرینه جلب کاغدی یوللار ، فقط موسیو جنابلری محکمه‌یه تشریف بیورمزلر ، بر کون ایشی اولور ، بر کونده باشی آغریر ، او بر کونده دیشی ، بیلمه‌م نه‌سی ، الحاصل خانه صاحبی بو کره‌ده آیلرجه محکمه قاپوسنده سورونور .

نتیجه‌ده حریفی کمال احترامله بر پاره‌ده آلمقسزین قاپیتولاسیون آغانك شفاعتی سایه‌سنده بر بچق سنه اجرته مقابل بر بوش قونیاق شیشه‌ی ترك ایتمك صورتیله خانه‌سنی تخلیه ایتدیرمکه موفق اوله‌رق خانه‌نك صاحبی اولدیغنه کسب قناعت ایدر . بو کبی وقایع پك چوق اولوب هر سنه تکرر ایتمکده‌در .

بر عثمانلی عائله‌سی بر بچق سنه آج قالمش ، قاپیتولاسیونه مالك اولان یکرمنجی عصر مدنیت سایه‌سنده تمدن ایتمش ملتلره هیچ بر زیان یوقدر .

بزم امور تجاریه ، صناعیه ، وسیاسیه‌مز دخی قاپیتولاسیون قارشوسنده بویله‌در .

بیچاره عثمانلیلر ، هر جهتدن ترقی و تعالی ایتمك ایسته‌دکلری شبهه‌سزدر ، بالخاصه بو کون مشروطیت ایله‌ده اداره اولنیور ، ایسته‌مك قابل دکل ، لکن نه چاره ، اورته‌لقده او منحوس قاپیتولاسیون وار .

قاپیتولاسیون میدانده وار ایکن ، هیچ بر عثمانلی تجاری اجنبی‌یه رقابت ایده‌مز . رقابت دکل ، اجنبی اولدیغی یرده بر عثمانلی اثبات وجود ایده‌مز ، ایدرسه بیله یاشایه‌مز ، زیرا عثمانلی ایچون هر درلو موانع هر زمان وار ، اجنبی ایچون ایسه هیچ بر شیلر یوق .

بو کون بر عثمانلی واپوری ، ینه بزم عثمانلی حکومتی لیمان اداره‌سی طرفندن یوز بیك چشید تکالیفه معروض قالیور ، واپورکز نه قدر کوزل ، نه قدر منتظم اولورسه اولسون ینه بزم لیمان اداره‌سی عثمانلی بایراغنی حامل اولان واپوری استه‌دیکی زمان سیر وسفردن منع ایدییور ، انواع مشکلاتی چیقاریور ... انسان سویله‌مکه حیا ایدر . بزم لیمان اداره‌سی یاپیور . بری طرفده یونان باندره‌لی چوروك باجالی ماونه‌لر ، قاپیتولاسیون آغا سایه‌سنده جایر جایر بزم پاره‌لرمزی آلیور . دها نه‌لر اولییور ! شو ایکی پاره‌لق یونانه قارشی ایکی کلمه قدر اقتدارمز یوق ، اشته بزم احتیاجلرمز ، هپ قاپیتولاسیون ضربه‌سنه معروض قالمشدر .

احتیاجات بشریه‌دن دها نه کبی احتیاجمز وار ایسه او منحوس قاپیتولاسیون اوکمزده بر سد اسکندر کبی دیکیلمشدر .

نه تجارتده ، نه‌ده صناعتده ، مسئلهٔ حیاتیه‌دن هیچ بر نده بزم ایچون میدان یوقدر .

قاپیتولاسیون قارشوسنده بز اعدامه محکوم ، هر نوع تحقیراته معروض و هر درلو حیثیت وحقوق انسانیه وحیوانیه‌دن محروم بر ملتز .

قاپیتولاسیون آغاده بزه بویله باقار و بویله معامله ایدر . آوروپا مدنیتنك بزه بخش ایتدیکی بر لطف واحسانی وار ایسه اوده بودر ، قوجه عثمانلی پادشاهلغی اوروپا دیپلوماتلری نظرنده بو لطفك منتداریدر .

ایشته چابق ترقی و تعالی ایتمك استه‌ین عثمانلیلر بونلری تماميله او کرنمه‌لی ، بو بویوندریغك آلتندن نصل قورتلمه‌نك چاره‌سنی دوشونمه‌لی ، آرامه‌لی ! بو بابده هر نه کبی اسبابه تشبث لازم ایسه ، هر نوع فدا کارلغی اختیار ایتمه‌لی .

بو ، اساساً هر نه قدر حکومتك وظیفه‌سی ایسه‌ده ، حکومت بو وظیفه‌یی پك چابق ایفا ایده‌مز ، ایده‌جك اولدیغی زمان دها بشقه درلو مشکلاته معروض قالور ، احتمالکه فته‌لره قدر میدان اچیلیر ، افراد ملت واهالی ایسه ، بو مسئله‌ده جزئی بر فدا کارلق ایله غایت بیوك بر وظیفه ایفا ایده‌بیلورلر ... نه یاپه‌بیلورلر ؟

یاپیله‌جق شی پك قولایدر : بزم معامله‌مز هپ اجنبی ایله‌در ، اجنبی ایله معامله‌ده هپ مقاوله ایله اولور ، بزم ایچون بوندن صوکره کوره‌جکمز معامله‌لرده مقاوله‌یه یالکز بر شرط علاوه ایتملی : هر نه کبی معامله‌ده اولورسه اولسون . اجنبی طرفندن بر کفالت طلب اولنه‌جغی زمان « کفیلکز عثمانلی تبعه‌سی اوله‌جق » دیملی . اشته اجنبی ایله هر معامله‌ده بو شرط تکلیف اولندیغی کبی ، هم بزم معامله‌مز صاغلام قازیغه باغلانمش اولور ، هم مستأجرلرمز کیرالری ماه بماه ویررلر ، ویرمه‌دیکی حالده هر زمان قارشومزده کندیمزه تمام مساوی بر خصممز اولور .

کفیل اولاجق ذات عثمانلی اولدیغی کبی بزم ده حقوقمز تأمین اولنور . کفیل بزم حقمزی تأمین ایده‌بیلسون‌ده کیم اولورسه اولسون ، استرسه عثمانلی بانقه‌سی اولسون ، استرسه بشقه‌اری ؛ یالکز قاپیتولاسیون آغانك زیر حمایه‌سنده اولماسون . یالکز لدی الایجاب بزم محکمه‌مز دعوت ایتدیکی زمان باشم آغریور بیلمه‌م نه‌م آغریور دیه‌مسون .

بك اوغلنده بیوك مغازه‌لر ، خانه‌لر ، آپارتمانلر کیرایه ویرلمکده اولوب ، بونلرك قسم اعظمی عثمانلی ملکی اولدیغی دخی محققدر . کیراجیلرکده قسم اعظمی اجنبی اوله‌جغی شبهه‌سز . ایشته بونلردن بروجه قانون کفالت طلب اولنه‌جغی زمان ، قانون نظرنده کندیمزه مساوی بر خصم بولندرمق ایچون مجبوریت وار ، بو شرط علاوه اولندیغی کبی ، مستر مستأجر جنابلری دخی بزم کبی قانون نظرنده بزه مساوی کفیل آرامغه مجبور قالور ، بو صورتله بر درجه اوده مشکلاته معروض اولورسه ، هیچ اولمزسه آنلرده بزم کبی قاپیتولاسیون آغایه خصومته باشلار ، بزم ایله برابر قاپیتولاسیونك اورته‌دن قالدیرلمه‌سنی آنلرده استرلر ؛ سینیورلر ، موسیولر ، غوسپودینلر ، مسترلرده هیچ اولمزسه بزم دشمانمزك دشمانی اولورلر .

بزده بو صورتله بر آز همت ایدرسه‌ك ، بر طرفدن حکومتمزده کندی وظیفه‌سنی ایفا ایتمکده اهمال ایتمزسه ، مملکتمزده کوکلشمش اولان منحوس قاپیتولاسیون راحتی منسلب اولدیغنی کوریر ، کندینی بر آز طوپلار . نهایت النهایه بزده کندی مملکتمزك صاحبی کندیمز اولدیغمزی ، حس ایتمکه باشلارز .

اشته بز اوزمان حکومتدن هر نه طلب ایدرسك خاطرمز صاییلور ، حکومتده بزم سوزلرمزه حوالهٔ سمع واعتبار ایدر . هر نه طلب ایدرسه‌ك هپ مقبول اولور ، شیمدیلك بهمه حال قاپیتولاسیونك خاطری صاییله‌جقدر . هر عثمانلی ایچون بو منحوس حریفی پك یقیندن طانیمق واجبدر ؛ هر عثمانلی بونی بیلمه‌لی ، بونك ایله مصادمه ایتمه‌لی ، بوکا مقابل هر فدا کارلغی کوزه آلدیرمه‌لی ، زیرا بو مسئله بزم ایچون حیات ممات مسئله‌سیدر .

عبدالرشید ابراهیم

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت صندوغى جوارنده شنكول يقوشنده ۲۲ نومرو

صراط مستقيم
۱۳۲۶

مسلكمزه موافق آثار جديدهمز الممنونيه قبول اولنور

درج ايدلميان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، سياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميهدن بحث ايدر هفتهده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قيرلهدن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٥٨ ‏ ٢١ رمضان ١٣٢٩ پنجشنبه ١ ايلول ١٣٢٧ ‏ يدنجى جلد

وحدت وجود

— ٦ —

« پانته‌ايزم » ه اعتراض ايدنلرك « بو مسلك نتيجه اعتباريله ياطبيعيون ياخود تصوف مسلكنده قرار قيليور » ديدكلرينى بوندن اول دفعات ايله سويلمش ايدك . « پانته‌ايزم » حقنده بويله بر حكم ويرلدكدن صكره تواليسى ضرورى اولان ديكر اعتراضلرك بالطبع « پانته‌ايزم » دن زياده انك نتايج ضروريه‌سندن اولمق اوزره كوستريلن بو ايكى مسلكه عائد اولمسى لازم كلير ، بو مسلكلر حقنده وارد اولان اعتراضاتك مفصلاً يازلمسى‌ده بزى صدد خارجنه چيقارير .

شو حالده بزده اندن صرف نظرله بحثمزه جهت تعلقندن طولايى تصوف حقنده غربيون طرفندن سرد ايديلن اعتراضاتدن خلاصةً بحث ايده‌لم . محاكات عقليه‌لرنده فكر و نظردن بشقه رهبر طانيميان بو آدملر ديورلركه : تصوف ، مقتضاى عقله متابعتدن انحراف ايله يالكز حس وجدانياتى بدرقهٔ سلوك اتخاذ ايدن كيمسه‌لرك مسلك مخصوصلريدر . انلر عقلك كروهٔ ضلاله دوشمسى امكانى نظر اعتباره اله‌رق انك دائما بو محذورى تضمن ايتديكنى ادعا وبوندن طولايى مقتضاسنه متابعتدن ابا ايديورلر . بو اعتقاد صحابنك فكرلرينه كوره انسان تحرىٔ حقيقت واديسنده مقتضاى عقله متابعت شريطه‌سندن تعريهٔ نفس ايله يالكز قلبه توجه واندن نبعان ايدن سوائقه اقتدا ايتمدكجه جناب حق ايله اصلا مناسباتده بولنه‌ماز .

بو مسلكه سالك اولانلر عقلى بو صورتله محكوم ضلال ايتدكلرى صره‌ده بر شيدن يعنى حقيقته هانكى واسطه ايله ونه صورتله تأمين وصول ايدلديكندن ذاهل اوليورلر . زيرا قلبك توجه ايتديكى هرهانكى بر حقيقت مطلقا عقلك دلالتيله ثابت اولمشدر . واقعا عشق دنيلن حالت وجدانيه روحمزى قبضهٔ تسخيرينه الديغى زمان بتون ملكات عقليه‌مزه حاكم اوليور . حال بويله اولمقله برابر عشقك ذاتنده ادراك حقايق خاصه‌سى يوقدر .

تصوفه ميال اولان فلاسفه‌نك حس وجدانيده وجودينى ادعا ايتدكلرى خاصهٔ كشف وشهود مبهم بر فرضيه‌دن بشقه برشى دكلدر . فى الحقيقه دائرهٔ تجارب ومشاهداتمزدن خارج بعض حقايقه بزمده نوعما كشف وشهود ايله تأمين وصول ايتديكمز واقع ايسه‌ده بوده طوغريدن طوغرى‌يه ملكات عقليه‌مزه راجعدر .

تصوفك تضمن ايتديكى محذور يالكز تحليل مطلبده‌كى سقامته انحصار ايتسه ايدى ، پك اوقدر اهميتى اولماز ايدى . فقط تصوف عقلك دلالتنه افتقاردن عدول ايله حقايق اوليه وسائره‌يه يالكز دلالت حسيه ايله تأمين وصول ايدلبيله‌جكنه قائل اوليور .

اكر حقيقت اويله ايسه عقل وادراكك نه‌لزومى قالير ؟

متصوفه‌نك ديدكلرى بوله كيدلديكى تقديرده عقل و منطق قواعدندن خالى اولان خزانهٔ اوهام وخيالاتدن بر طاقم ترهات ظهور ايتمكه باشلار . بوندن بشقه شائبه دار الحاد اولمسى محتمل بولنان ملاحظات عقليه‌دن اعراض ايدله‌جك اولورسه وجدانياته متفرع حسيات ايله صرف ماديانه متعلق اولان حسيات بربرندن نه وجه ايله تفريق ايدلبيلير ؟

بنابرين تصوف متافزيق دنيلن قسم فلسفيده اصلا موقعى اولميان بر خطاى ذهنيدن بشقه بر شى دكلدر . بو خطا اركج بتون ملكات عقليه واخلاقيه‌يه استيلا ايدر . انسان انك دلالتنه اقتدا ايله طبيعت واستعدادينك فوقنده‌كى مراتبه ارتقا سوداسنه دوشدكجه دائما سقوطه محكوم ، ملكات مخصوصه‌سندن الك مهمنى تعطيل صورتيله ملكات سائره‌سنى حسن استعمال فيضندن محروم اولور . تصوف عموميتى اعتباريله بر شكل دينى تحتنده ظهور ايدر ، افراطى حيرت وهيمانه منجر اولور ، انسان كنديسنده بر طاقم حالاتك ظهوريله فنافى الله

مرتبه‌سنه ارتقا داعیه‌سنه دوشه‌رك مادی ، معنوی بتون مجاهداتدن نفسنی ازاده کورر . عالم خارجی‌یی استحقار ایدر . بو ایسه عطالتك غایی دیمکدر . متصوفیندن بعضیلری کندیلرینی دینی ، اخلاقی هر درلو قیوددن وارسته قیلارلر . انسان جدال حیات ایچون یارادلمشدر . قوهٔ معنویه‌سنه اجرای تأثیر ایله‌انی مساعیدن تبعید وتنفیر ایدن مسالکك کافه‌سی انسانیت نقطهٔ نظرندن مردود اولمق لازم کلیر . «فنه‌لون» ایله مادام «کوییون»ك مسلکلری هرنه‌قدر بو محاذیری متضمن دکل ایسه‌لرده عقل وادراکدن روکردان اولمق اساسنی تهیه ایلدکلرندن قتولیك کلیساسی طرفندن بحق محکوم ایدلمشلردر .

ایشته هرشی مادی دوشونن فرنکلرك تصوفه قارشو سرد ایتدکلری اعتراضات بو وبو کبی اعتراضلردر نقطهٔ نظر بوندن عبارت اولنجه بو اعتراضلرك ورودی پك طبیعیدر . انجق وجدانیاتی تصدیق ایتدکدن صکره انلرك نفس ناطقه‌یه اولان تأثیرلرندن ذاهل اولمق طوغری اولمسه کرکدر .

انلری یالکز کاغد اوزرنده کورمك یاخود حافظه‌یه نقش ایتمکله تضمن ایتدکلری حالاتی ذوقاً بیلمك بیننده بیوك فرق واردر . بر حس وجدانی ، بر انفعال نفسانی بر چوق شئونك تجلیسیله مملو بر عالم دیکرك مفتاحیدر . هر اعتراض نقطهٔ نظره تابع اولدیغندن بو اعتراضلرك‌ده اویله اولمسی ضروریدر . بناءعلیه هرکس انلری کندی نقطهٔ نظرینه کوره محاکمه ایله یارد یاخود قبول ایدر . اوراسی بزه لازم دکل ؛ بز یالکز بحثمزه جهت تعلقندن طولانی انلری خلاصةً نقل ایتدك .

فقط غریبی شوکه کندی تصوفلرینی بو صورتله باتیران فرنکلر ، صکره فلسفه‌یه ، کلامه دائر بیکلرجه کتابلر تألیف ، بونلری مدرسه‌لرنده تدریس ایدیورلر . ایچلرندن نیجه نیجه فیلسوفلر یتیشیور . بونلرك کیمی مادیات ، کیمی معنویات ایله مشغول اولیور . مادیات ایله اوغراشانلرك نتیجهٔ مساعیلری ، حیات مادیه‌جه بعض فوائد تأمین ایتدیکی جهتله انی بر طرفه براقه‌لم ، فقط مافوق‌الطبیعیات ایله اوغراشانلره نه دیه‌لم ؟ بونلر معقولات صرفیه‌یه عائد مسائلك حلنه وقف حیات ایله بر چوق أثرلر تألیف ایدیورلر ؛ بو اثرلر جهان معرفتده بیوك بیوك انقلابلر وجوده کتیریور . هرشی صرف مادی بر نقطهٔ نظردن دوشونیله‌جك اولورسه بونلرك نه لزومی ، نه اهمیتی قالیر ؟ ظرفادن برینك دیدیدیکی کبی : یر یوزنده بر یمك کشف ایتمك کوك یوزنده بر سیاره کشف ایتمکدن دها خیرلی ، دها فائده‌لی اولمازمی ؟

کذا بر شاعر چیقیور . اسلوبنده‌کی جزالت ، فکرنده‌کی علویت ولطافت میلیونلرله قلوبی تسخیر ایدیور ؛ هر شعر ، مادی بر غایتی تضمن ایتمز ، اجتماعی بر انقلاب وجوده کتورمزیا . شعر اولورکه سمادن زمینه اینمز . انك علویتنی تماشا ایچون بتون انظار سمایه توجه ایتمکه مجبور اولور . مادی غایتلر اوکبی بدایعك یانندن بیله کچمز . انلرده بو غایتلری ارامق انلرك سموشانینه نسبتله پك عادیلك ، پك بیاغیلق اولور . حال بوکه انلره نه بقال بش پاره ویرر نه‌ده قصاب! بش فرانقلق بر قائمه‌ایله اوکبی اثاری احتوا ایدن صحائف بر ترازونك ایکی کفه‌سنه قونیله‌جق اولورسه هیچ شبهه یوق‌که بش فرانقلق قائمه هپسندن اغیر باصار .

ناسوته ناظر بر کوزی لاهوته چویرمك نه‌قدر مشکل ایسه لاهوته متوجه بر قلبی ناسوته چویرمك‌ده اوقدر مشکلدر . هرشیده مادیاتی ایلری سوروب انسانك معنوی احتیاجلرینی برر برر چوروتمکه قالقیشمق ، روحنی اولدیروب جسدینی یشاتمغه قالقیشمه‌نك عینیدر . برینك امکانی وارسه دیکرینك‌ده واردر .

حال بویله ایکن فرنکلرك‌ولوکه کندی تصوفلری حقنده اولسون بو قدر عمومی بر لسان قدح ومذمتله ادارهٔ کلام ایتملری نصل طوغری اوله‌بیلیر بیله‌مم . خوش مقصدمز انی مدافعه اولمدیغندن سوزك بو قدری بیله‌زائددریا . نه‌ایسه الکلام یجر الکلام ، سوزینك مضمونی بزی‌ده حکمنه مغلوب ایتدی انلرك تصوفلریله «پانته‌ایزم» لرینك اساسی نه اولورسه اولسون اوراسی بزه لازم دکل . یالکز شونی سویلیه‌لم که محققین صوفیه‌نك مسلك خاص عرفانلری اولان وحدت وجودك اساسی تصوف ، تصوفك اساسی‌ده وحدت وجوددر . او مسلکده یتیشن یوزلرجه اعاظمك افعال واقوالی بوکا شاهددر . بونلرك کیمی غلبهٔ استغراق آننده ؛ کیمی صحو وسکون زماننده درلو درلو سوزلر سویلمشلرکه هپسنك نتیجه‌سی وحدت وجوده واریور . بسطامینك « سبحانی مااعظم شانی » خلاجك « اناالحق » دیمسی بو قبیلدندر . بو ذوات کرامك کافه‌سی طریق حقده قطع مراتب معرفتله مقصد اصلی‌یه نائل اولان اخیار امتدر . سوزلری مجاهده‌لریله مشاهده‌لری نتیجه‌سیدر . انلر سویلمشلر ، فقط نیچون سویلدکلرینی سویله‌مشلر ؛ بعضیلری‌ده هم سویلمش ، هم‌ده نیچون سویلدیکنی سویلمش . بوسوزلرك نیچونتی ارایانلره ارباب فکر ونظر دینور . بونلرك واديلری بشقه اولدیغی کبی انلرك‌ده وادیلری بشقه‌در . نه‌زمان وحدت وجوددن بحث اولنورسه وادئ بحث علی‌الاکثر قالیات وادیسیدر ، حالیات وادیسنده فکر و نظر صاحبنه وداع ایدر . اصحاب حالك حالنی اکلامق ایچون اوحاله محل اولق شرطدر . یوقسه سویلنن سوزلر آوازهٔ طبل تهی قبیلندن اولمق درجه‌سنی کچه . نتکیم بزم سوزلرده اوقبیلدندر . اصحاب حال اوکیمسه‌لردرکه :

کر شود کون و مکان جمله حجاب رهشان
بتوجه همه از پیش نظر بر دارند
همه جا ، با همه کس ، در همه حال و همه کار
باطن و ظاهر اکر فهم کنی با یارند

قطعه‌سنك مضمونی انلرك خلاصهٔ حاللری ، « و علمناه من لدنا علما » قول جلیلی حجت قاطعهٔ کماللریدر . بناءبرین بزده بو مسئله‌نك حاله عائد جهتنی اصحابنه ترك ایله یالکز قاله‌دائر اولان قسمندن بحث ایده‌جکز .

فرید

مسلمانلقده مدنیت

مسلمانلغه ، مسلمانلرك حالنه بر نظر

بوندن اولکی فصللریمزده جهان متمدنده کوردیکمز بوتون ترقیاتك استنادکاهی اولان مدنیت اساسلرینی تمهید ایتدك ؛ او اساسلرك اصول اسلامیه‌نك برجزئی اوله‌بیله‌جکنی ، حتی بر نظر تدقیقك اونلری واصولدن اقتباس ایدلمش ظن ایده‌جکنی محسوس دلائل ایله اثبات ایلدك ؛ صوکره مسلمانلقده‌کی بو اساسلرك قوانین خلقته ، قوانین حیاته انکاری قابل اوله‌میه‌جق درجه‌ده مطابق کلسی حیثیتیله اصلا تبدیل وتغییره معروض قاله‌میه‌جغنی براهین ایله کوستردك ؛ نهایت عالمده کوریلن بوتون ترقیاتك ، فکر بشر طرفندن سبیل کمالی طی ایچون آتیلان بوتون خطوه‌لرك مسلمانلغه تقربدن باشقه برشی اولمادیغنی ، ایشك عاقبت دین مبین اسلامك فانی باقی هر ایکی سعادتی ، هر ایکی راحتی کافل بر قانون عمومی اولدیغنده بوتون عقلای بشرك اتفاق ایتمسیله نتیجه‌لنه‌جکنی سویلدك .

أوت ، اسلام او دین عمومیدرکه انسانیت طوردقجه پایدار اوله‌جقدر ؛ او قانون الٰهیدرکه حکمای عالم طرفندن بیکلرجه سنه‌دن بری آرانمقده‌در . بوتون ملتلرك عقلاسی اعصار ماضیه‌دن بری عمومی بر دین حق تحریسنده ایدیلر . اویله بر دین حقکه هم مادی اولان بدنك ، هم معنوی اولان روحك حاجاتی تأمین ایده‌جك ، هر ایکیسنك مطالبنی بر قانون عادل مقتضاسنجه یرلشدیره‌بیله‌جك ، صوکره بو مطلب آره‌سنده اویله بر نسبت ایجاد ایده‌جك‌که بری ایچون دیکرینه تجاوزه امکان قالمایه‌جق .

أوت ، عقلای ملل بو ایشه پك زیاده اهتمام ایتدیلر ، بوغاتی بولمق ایچون هر طرفه باش اوردیلر . زیرا اونلر بیلیورلردی‌که روح ایله بدندن مرکب اولان انسان بو ایکی جوهرك مطالبنی تطبین خصوصنده کمال اعتداله رعایت ایتمیه‌جك اولورسه برینك مطالبنده افراطه دوشر ، بونك نتیجه‌سی اولمق اوزره‌ده وظیفهٔ حیات خللدار اولور ؛ اوده کندیسنی اویله مدهش بر جریانه قاپدیرر‌که صوکنده بر حالته جاربه‌رق ، وارلغندن بیله بیهوش قالیر . نهایت ابنای نوعنك باشنه بر مصیبت ، کسیلیر ، یاخود اونلرك آره‌سنده سقط بر عضو اولور .

حسدن صکره دلیل ، حادثات تاریخیه‌دن صکره برهان اوله‌میه‌جغی ایچون بتون بو عقلا کوردیلر‌که روحك مطالبی ایله جسمك مطالبنی طوغری بر میزان ایله طارتمیان ، بو ایکی جوهرك منقاد اولمسی لازم کلن قانون محکمك دائره‌سنی چیزمیان بتون مذاهب ملتلری ایکی قسمه ایریرکه بونلرك آره‌لرنده شورشلر ، فتنه‌لر ، قیاملر اوزون مدت دوام ایدرك نهایت بر طرفك غلبه‌سیله خاتمه پذیر اولور . بو طرف غالب حریت مطلقه‌یی الده ایده‌رك اوکنده صولتنی تعدیل ایده‌جك بر مانعه کورمدیکی ارتق او ایکی نوع مطالب انسانیه‌نك بر نوعنده آلا یلدیکنه افراطه دوشر ، عاقبت طبیعتك بر صیحه‌سی اونی کری‌یه چویررکه اوزمان بر وارمش ، بر یوقمش سوزینه ماصدق اولور . تاریخ اقوامی تتبع ایدنلر بو حقیقتلری پك واضح بر صورتده کوره‌جکلرندن بز بوراده تفصیله لزوم کورمیورز .

بزه کلنجه بویله روح ایله جسمك مطالبنی بو صورت عادله‌ده توفیق ایده‌جك ، برینك صلاحنی دیکرینك صلاحنه مربوط بولندیره‌جق بر دین عمومی تحریسی خصوصنده حکمایه الك اول حق ویرنلردنز . ذاتاً بدن کبی روحك ده مختلف بر طاقم خسته‌لقلره ، شفالره معروض اولدیغنی اثبات ایتمشیدك . انسان حفظ الصحه قوانینی بیلمدکجه وجودینی مهلك بر طاقم عوارض طبیعتدن محافظه ایده‌میه‌جکی کبی روحنی‌ده امراض معنویه غوائلندن صیانت ایچون حفظ الصحهٔ روح قانونی دینلن بر قانونه واقف اولمسی شرطدر . ایمدی انسانی وجوده کتیرن بو ایکی جوهر بری دیکرینك مرضیله متأثر اولاجق طرزده موضوع اولدیغی ایچون هر ایکیسنك صحتندن بحث ایدن قانونلرك آره‌لرنده بر مناسبت ، ملایمت بولنمق لازمدر ؛ تا که برینك مقتضاسنجه حرکت اولندیغی صورتده دیکرینه ضرر ایراث ایدلمش اولمسون .

ایشته بو حقیقت خصوصیله عصر حاضره‌ده هیچ مناقشه کوتوره‌میه‌جك بدیهیات صیره‌سنه کچمشدر زیرا موجودات بونك صحتنه بر شاهد عادلدر . ذاتاً اوروپا علماسنی دیانت طبیعیه اسمیله بر دین وضعنه سوق ایدن سائقده بو حقیقتدن بشقه بر شی دکلدر . حقایق علمیه وفلسفیه اوزرینه تأسیس اولنان بویکی دینك الك باشلی اساسلرینی « قارو » دن مجملاً نقل ایده‌جکز :

« دیانت طبیعیه‌نك اساسلری : الله مختارك وجودینه اعتقاد ایله باشلار . او الله کائناتی یاراتمشدر . کندوسی عوالم کونیه‌دن و نوع انسانیدن متمیزدر . جسم انسانیده ذکا ، حریت صفتلریله متصف بر روح واردرکه مدت امتحانی کچیرمك ایچون بو بدن مادیده محبوسدر . بو روح ایچون ساکن اولدیغی جسمی تطهیر ایدرك سمایه طوغری یوکسلمك ممکن اولدیغی کبی خاك مذلته دوشورمکده قابلدر . ادراکك موقعی حسدن یوکسکدر : بتون دیکر حریتلرك منشأی اولان حریت اخلاقیه باشی بوش براقلمیه‌رق اعتدالك نفوذی آلتنه تودیع ایدلملیدر . اخلاق فاضله‌یه کندی اسم حقیقیسی ویرلملیدرکه اوده امتحان و ابتلادن عبارتدر . کذلك غرض حقیقیسی تعیین اولنملیدرکه اوده روحی تدریجاً علائق جسمانیه‌دن تخلیصدر . دها صکره قانون ترقی‌یی اعتراف ایتملیدر مع‌مافیه انسانیتك یالکز سعادت مادیه جهتنده‌کی ترقیسی کوزه‌دیلوب‌ده بو سعادتی پاك بر حاله کتیره‌جك اولان تمایلات فاضله بر طرفه براقلمامیلدر . »

شبهه‌سز دیانت اسلامیه‌نك اساسلرینه دائر یوقاریکی فصللرنده سویلدیکمز سوزلرله دیانت طبیعیه‌نك شو قاعده‌لرینه نظر امعانله باقانلر عیاناً کوره‌جکلردرکه مسلمانلق اعصار قدیمه‌دن اعتباراً زمانمزه کلنجیه قدر کلوب کچن حکمانك بیوك جان ایله تحری ایتدیکی غایهٔ آمالك تا کندیسیدر . شو حقیقتی ادراك ایدن نظر امعان بو قدر انقلابات

اجتماعيه آره‌سنده بشريتك سبيل ترقيه آتمقده اولدقلرى خطوه‌لرك ديانت اسلاميه‌اساسلرينه‌تقربدن بشقه برشى اولماديغنى كوره‌رك‌مدهوش قالير ، نهايت مسلمانلغك خالق ذوالجلال طرفندن بشريتك پيشكاه تعاليسنه وضع اولنمش برغايهٔ آمال اولديغى ، كونك برنده او غايه‌يه وصول ايچون ايجاب ايدن استعدادك كندى فطرتنه مودوع‌بولنديغى حقيله تأييد ايدر .

هم‌اونظرامعان‌قوم‌عرب ايچنده حادث اوله‌رق برزمانلر وحشتك غفلتك منتهاسنده بولنان اوملتى « خيرامة اخرجت للناس » پايهٔ بلندينه قدر اعلا ايدن انقلاب مدهشك حكمتى شيمدى آكلار .

محمد عاكف

اسلامده فن وفلسفه

دردنجى عصر هجريده اندلس . — عالم اسلام طقوزنجى عصر ميلادى امتدادنجه علماً ، مدنيةً اوج ترقى وتكامله طوغرى ايلريله‌ديكى اثناده ، اوروپا ، دبدبهٔ احتشام نمونيله بوكون بزى دوچار بهت وحيرت ايدن بو جهان‌معرفت ، كثيف بر كابوس جهل وتعصب آلتنده قيورانيور ، ازيليوردى .

بر طرفدن دره بكلر ، قراللر ؛ ديكر طرفدن قاردينالللر ، پاپالر ، رقابت ايدرجه‌سنه بر كوششله ؛ خلقك موجوديت حياتيه‌لرينى كميريورلر ، قوهٔ مفكره‌يى محو ايتمك ايچون بوتون غيرتلريله چاليشيورلردى .

اعتسافات وتلقينات سفيله ، افراداهالى‌يى جهل وتعصبك قورقنج كردابلرينه طوغرى سوروكليوردى .

جهالت ، تعصب وسفالتك مدهش بر پيشداربدر . ظلمت جهالتدن بحق استفاده ايده بيلمك اصولى پك كوزل تطبيق ايدن غدار پرنسلر ، معتوه پاپاسلر ، بلا پروا متصل خلقك عروق حياتيه‌سنى ئه‌ميور ، حريت شخصيه‌لرينى چيكنه‌يورلردى .

آوروپا باربارلرى ظلم وسفالت وجهل وتعصبك مرحمتسز پنچه‌لرى آلتنده قيورانيور ، اينكله‌يورلر ، عرض شكايت ايده‌جك ، اسباب تخليص اوكره‌ته بيله‌جك بر مرجع بوله‌ميورلردى .

حالبوكه عينى زمانده شرق ؛ مدنيت وعدالت اسلاميه سايه‌سنده بر كلبن سعادت ، بر شكوفه زار عرفان حالنده ايدى .

آوروپا قطعه‌سنده ، علم ومعرفت نامنه ، پاپاسلرك ازبرلدكلرى بر قاچ پارچه دعا ، قاردينالللرك محصول وهمياتى اولان خرافات وروايتدن باشقه بر شى يوق ايدى . آوروپا بوتون معناسيله بر وحشت آباد جهالت ، بر مشهور اعتساف و تعصب منظره‌سى عرض ايديوردى . ايشته بو اثنالرده ايدى‌كه جنوبدن ، جبل طارقك ماوراى شواهقندن طلوع ايدن نير اسلاميت ، اندلس خطه‌سنى ، وزيغوت پايتختنى رنكين نورلره ، نور عرفان ومعرفته غرق ايتمكه باشلايوردى .

تاريخ كوستريپوركه ، ملل غالبه زير تابعيته آلدقلرى اقوامه يالكز سياسةً ومادةً حاكم اوله بيلورلر . ملت مغلوبه‌نك معنوياتنه حاكم اوله بيلمك ايچون مستوليلرك قوت وحشمت ماديه‌جه‌اولديغى كبى علماً ومدنيةً ده تحت حكمه آلدقلرى قومك فوقنده بولنمه‌لرى ايجاب ايدر . عكس تقديرده ، ملت مغلوبه چوق كچمكسزين معناً ملت غالبه قوت ونفوذينى الده ايده بيلور .

اسلاملر ؛ شرقده غربده ؛ استيلا ايتدكلرى ممالك اهاليسنه علماً و اخلاقاً هر جهتجه فائق ايديلر . بو سايه‌ده‌دركه لواى معظم محمدى آلتنه صيغينان ملتلرك ماديات ومعنوياتنه وحتى وجدانلرينه بيله حاكم اوله‌بيلمشلردر . ان نصيرك اندلسه آياق باصديغى تاريخدن اعتباراً اون اون‌بش سنه صكره اندلس اهالىٔ قديمه‌سى لسان مادر زادلرينى براقشلر ، هپسى عربجه تكلمه باشلامشلردى . لسان محلى‌نك متروك بر حاله كلمه‌سى ايچون اوتوز قرق سنه كافى اولمشدى .

آوروپايه قدم زن استيلا اولان اسلاملر ؛ اسپانيايى جهالت مطلقه ايچنده بولمشلر ، فقط وظيفهٔ تعليم وارشادى بحق ايفا ايلمشلردر . بو تاريخدن اعتباراً شرقدن غربه بر سيلابهٔ معرفتدركه آقمغه باشلادى . فريضهٔ حج ، عالم اسلامك اك مهم وسائط تنوريه‌سندندر : اندلسدن قالقه‌رق ارض حجازه قوشان موحدين، عودتده مملكتلرينه طاتلى خاطره‌لرله برابر رنكا رنك علم‌وعرفان شكوفه‌لريده كوتوريپورلردى . دينى اولان بو زيارتلر ، بالآخره علمى سياحتلره تتويج ايدلمكه باشلاندى : محمد بن عبدون ، ٣٤٧ تاريخ هجريسنده شرقه سياحت ودارالعرفانلرده اكتساب معرفت ايتدكدنصكره اندلسه عودت ايلمشدى . شرقك اك بلند ناصيه‌لرندن (يونس بن هاران) اندلسه عزيمت واورالرده نشر علوم واجراى طبابتله اشتغالى اختيار ايلمشدى . يونس ، احمد وعمر نامنده‌كى مخدوملرينى اكمال تحصيل ايتمك اوزره بغداده كوندرمشدى . بو ايكى كنج اندلسه عودتلرنده اجراى طبابت وتدريساتله نظريات وتطبيقات فنيه‌يى نشر وتعميمه چالشمشلردر . اندلس خليفه‌لرى بر چوق احسانلر ، انعاملر بذل وبيوك‌بيوك فدا كارلقلراختيارايده‌رك شرقدن اعاظم ارباب علمى اندلسه جلب‌ودعوت ايديپورلردى .

دها طقوزنجى عصر ميلاديده طبعاً پك نزيه بر شاعر اولان عبدالرحمن ثانى‌نك صيت معارفپرورىسى اقليم شرقى طولدرمشدى . پك چوق ارباب علم ودها فوج فوج اندلسه قوشيورلردى .

فقط ، اندلس آنجق اوننجى عصر ميلاديده‌دركه بغداده علماً مدنيةً وقابت ايده بيله‌جك مرتبهٔ بلنده واصل اوله‌بيلدى .

دردنجى عصر هجرى ، مدنيت اسلاميه‌نك اسپانياده اك زياده شعشعه‌دار اولديغى بر دور عاليدر .

خلافت اسلامیه‌نك غرب اورنك حشمتی متعاقباً اشغال ایدن ایکی بیوك ذاتك دورهٔ حکومتلری، بو عصرك اك پارلاق زمانلرینی تشکیل ایدر: عبدالرحمن ثالث و حکم، ادبیات، فنون وصنایعك اك صمیمی محبی، اك نافذ مشوق ومروجی ایدیلر.

عبدالرحمن ثالث، اوروپا حکمدارلرندن معاصر بولندیغی ذواتك اکثریسیله مناسبات دوستانه‌ده بولنیوردی.

آلمانیا ایمپراطوری بویوك (اوتون) ك سدهٔ خلافته اعزام ایتدیکی هیئت سفارت، اندلس‌ده پك پارلاق بر صورتده استقبال ایدلمشدی.

استانبول قیصریله اولان مناسبات وداد کارانه ایسه تاریخ علومده حائز اهمیت وقایعدندر.

عبدالرحمن دورنده قرطبه‌ده تشکل ایدن هیئت فنیه‌نك طب شعبه‌سی، ابو عثمان جزار، محمد بن سعید، عبدالرحمن بن حیطان، وابو عبدالله کبی ذوات طرفندن اداره ایدیلیوردی.

عبدالرحمن ثالثك انشاسنه موفق اولدیغی مؤسسات عالیه میاننده وادی الکبیرك ساحل دلپذیرنده انشا ایدیلن (الزهراء) سرایله قرطبه‌ده بنا اولنان طب فاکولته‌سنی ذکر ایده بیلیرز.

بو فاکولته، اوروپاده بنا ایدیلن ایلك دارالفنون طبی اولدیغی جهتله تاریخ علومده جداً حائز اهمیتدر.

الزهراء، ظاهراً بر سرای محتشم فقط حقیقتده بر شکوفه‌زار عرفان ایدی. حتی مشهور ابوالقاسمك (الزهراوی) لقبیله اشتهار ایتمسی بوراده پرورشیاب کمال اولمسندن نشأت ایلمشدر.

الحکم، پدرینك بحق وارث شان وعرفانیدر. (عبدالرحمن) ك اجرآت ومسلکی کمال جدیتله حکم طرفندن‌ده تعقیب ایدلمشدر. حکم هر طرفه وبالخاصه اووقتلر مرکز انشعاع معرفت اولان شرقه، ارباب فضل وکمالدن متشکل هیئتلر اعزام ایلمشدی. هیئات مذکوره کیتدکلری محللرده، مشاهیر علمانك مؤلفاتی جمع و استنساخ ایده‌رك اندلسه نقل ایتمکه مأمور ایدیلر.

حکم ارباب علمه قارشی فوق‌العاده لطفکار طاورانوردی. مثلا (کتاب‌الاغانی) مؤلف شهیری ابوالفرج اصفهانی‌یه بیك لیرا عطیه کوندرمشدی. حکمك سراینده، آثار نادرهٔ علمیه‌یی استنساخ ایتمکله مکلف متعدد کاتبلر واردی.

اندلس‌ده تأسیس ایدیلن کتبخانه‌لر، جهان مدنیتك اك قیمتدار اثرلرینی جامع ودنیانك هیچ بر طرفنده امثالنه تصادف ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده زنکین ایدیلر. حکمك سراینده‌کی کتبخانه‌نك یالکز قتالوغلری قرق درت بویوك جلد تشکیل ایدییوردی.

قازیرینك «Casiri» افاده‌سنه نظراً موجود کتابلرك عددی التیوز بیك جلدی متجاوز بولنیوردی. هشام دورینك اك بیوك، اك نجیب سیمای عرفانندن اولان مجاهد شهیر (حاجب‌المنصور) ارباب علم وفنی تحت حمایه‌سنه آلیر، انلرله هم بزم الفت اولمقدن فوق‌العاده محظوظ اولوردی. لئون آفریکن وقوند «Conde» ك بیان ایتدکلری وجهله ابوالقاسم زهراوی منصورك اك صمیمی اوداسندن ایدی. بر طرفدن بالذات خلیفه‌لر، دیکر طرفدن، امرا وارکان حکومت طرفندن کوستریلن تشویقات علمیه‌نك ثمرات نافعه‌سی پك چابوق اقتطاف ایدلدی. اندلس خطه‌سی ارباب عرفانی آره‌سنده بلند ناصیه‌لر، بارز سیمالر، یوکسك دهالر اعتلانمون اولمغه باشلادیلر.

مشهور ابوالقاسم زهراوی ایله تاریخ طبیبی علماسندن ابن جلجل (ابو داود سلیمان بن حسان)، مسلمه بن احمد (ابوالقاسم مرحیطی) کبی ذوات بو بویوك سیمالردندر.

عبدالرحمن ثالث والحکمك معیتلری ارکانی، سرای مأمورلری کاملاً ارباب علمدن انتخاب ایدلمشلردی. مقام وزارته انتخاب ایدیلن ذوات میاننده مشهور عالملرك اسامیسنه تصادف اولنیور.

ریاضیٔ شهیر مسلمه بن احمد، اندلس‌ده علم هیئت وفنون ریاضیه‌یی احیا ونشر ایدن اعاظمدندر. خلقهٔ فیضنده یتیشان ارباب دهاء، ترقیات فنیه‌یه شایان تبجیل خدمات ابراز ایتمشلردر. مسلمه‌نك بوغیور تلامیذندن بشنجی عصر هجریده بحث ایده‌جکز.

مدنیت اسلامیه‌نك آوروپاده ایلك ناشری اولان مشهور ژه‌ربر «Gerbert» [بوذات بالاخره ایکنجی سیلوستر (Sylvestre) نامیله باباالغه قدر ارتقا ایلمشدر.] بو عصرده بارسلون‌ده اقامت ومسلمه‌نك مکتب عرفانته مداومت ایدییوردی.

ژه‌ربر اندلس‌ده اکمال تحصیل و آوروپایه عودت ایتدکدن صکره (ریمس) باش پسقپوسی ایکن، مسلمه‌نك علم هیئت وریاضیاته عائد ایکی اثرینی لاتینجه‌یه ترجمه ایلمشدر.

ژه‌ربر کبی پك چوق آوروپا کنجلری اندلس مدارس اسلامیه‌سنده اکمال تحصیل ایده‌رك وطنلرینه عودتله مدنیت حاضره‌نك اساسلرینی وضع وتأسیسه چالشمشلردر.

خلاصه دردنجی عصر هجریده اندلس‌ده علوم وفنون اوقدر متین اساسلر اوزرینه استناد ایتدیرلمش ایدیکه، اعصار متعاقبه‌ده ظهور یافته اولان تشتتلر بیله سیر سریعنه حائل اوله‌مادیلر. بالعکس، اعصار تالیه‌ده‌درکه علوم وفنون اسپانیاده شعشعهٔ کمالنی اکتساب ایده بیلدی. عصر حاضر آمریقا اکابر علماسندن مشهور دراپه‌ر، آوروپانك ترقیات فکریه‌سی تاریخی عنوانلی (Histoire du développement intellectuel de l'Europe) عنوانلی اثر معروفنده، اسلاملرك ترقیات مدنیه‌یه اولان خدمات مبروره‌سندن وبو مناسبتله اندلس مدنیت اسلامیه‌سندن بحث ایدرکن دییورکه: «اسلاملر اسپانیا قطعه‌سنه کچر کچمز آوروپا افکار عمومیه‌سنده عمیق بر تأثیر حصوله کتیرمکه موفق اولدیلر. بو تأثیر ایتالیا سیستمنی صارصمغه باشلادی.

اسلاملرك خدمات مدنیه‌لری تمامیله آکلاشیله بیلمك ایچون اوروپانك او وقتکی احوال عمومیه‌سنه بر نظر عطف واندلس فاتحلریله آوروپا خرستیانلرینك احوال اجتماعیه وفکریه‌لرینی مقایسه

ایتمیلیدر : اوروپاده ، روما مدنیتنك نفوذ ایده‌مدیکی محللرده مسکون اهالی نیم وحشی بر حالده ایدیلر . اوت وصمانلرله اورتلمش قلبه‌لرده اقامت و آو اتلریله تغـذی ایدییورلردی . صـید وشکار ایده‌مدکلری زمانلر ، بقـله ، بورجاق واوت کوکلری اکل ایده‌رك دفع جوعه چالیشیرلر والبیسـه یرینه حیوانات دریلری اکتسـا ایدرلر . بونلری اکثریا تطهیره بیله لزوم کورمزلردی .

قراللرك ایام رسـمیه‌ده بیندکلری کردونه‌لر ، ایکی اوکوزله جر ایدیلیر عادی بر عربه‌دن عبارتدی. اسیرلر اوجی جیویلی صیریقلرله اوکوزلری متصل دورته‌رك عربه‌یی سوق ایدرلردی .

آوروپا ، خرسـتیانیتی قبول ایتدکدن صـکره تمامیله بر جهان تعصب حالنی آلدی . اساسندن تحریف وافسـاد ایدلمش اولان بر دین‌ده (خرستیانلق) جای قبول برله‌بیلن هر شیئه ایناتیلیوردی .

اعزه‌نك البیسه‌لری ، متروکات مقدسـه‌لری برر منبع کرامت حکمنده ایدی . خلقك جهل وتعصـبندن بالاسـتفاده پاپاسـلرده بوتون غیرت وشـیطنتلریله احتراصـات ومنـافع ذاتیه‌لرینی تأمینه چالیشیورلردی .

روحـه اضـطراب بخش اولان بو باربارلغه دائر دهـا زیاده تفصیلاته کیریشـمیه‌رك آوروپانك جنوب غربیسـنه ، آز بر زمان صوکره ، حزمات شـمشعه‌دارله جهانی تنویر ایده‌جك بر قطعه‌یه توجیه نظر ایده‌لم : اسلاملری اندلس فتحنه تشـویق ایدن احوال واسباب نه‌دن عبارتدی . ؟ اسپانیاده آریوس مذهبی اورتودوقسلر طرفندن تمامیله تخریب ایدلمشدی .

بالآخره اورتودوقسلرده عینی جزایه اوغرایه‌جقلردی . اللی بیك یهودی عائله‌سنی مملکتدن نفی واخراج ایدن ایمپراطور آدریه‌ن (Adrien) دن صوکره اندلس‌ده یهودیلر ، ینه خارقه نما بر صورتده تزاید ایتمشلردی، بك کوزل تخمین و تقدیرایدیله‌جکی وجهله یهودیلر، اورتودوقسلر طرفندن مرحمتسزجه معاملاته معروض قالیورلردی .

دها اول طقسـان بیـك نفوس واقتیز اولمغـه اجبار ایدلمش ، قاتولیکلکك آغیربیوندوریغی آلتنه صوقلمق ایسته‌نلمشدی. بردفعه واقتیز ایدیلن شخصدن کلیسایه ابدیاً صداقت بکله‌نیوردی .

غوتلرك حکومت‌مطلقه‌سی قبول ایدلمش و (رودریق)اسلافنك وارثلری حقوقنی غصب ایده‌رك اورنك‌سلطنته اوطورمشدی. غوت زادکانی تعلیم وتربیه کورمك اوزره اولادلرینی طلیطله‌یه کوندرمکی عادت ایتمشلردی . آفریقاده‌کی ثوتا (Ceuta) والیسی قونت جولیانوسـك حسن وآنیـله شهرتشـعار کریمه‌سی‌ده بوصورتله طلیطله‌ده بولنیوردی .

قرال رودریق قونتك کریمه‌سنك محاسن دلفریبنه مفتون اولمش وحسن صـورتله نائل وصال اوله‌میه‌جغنی آکلایه‌رق قـیزی جبراً حکمنه رام‌ایتمك ایسته‌مشدی . قیز پدرینی کیفیتدن خبردار ایتدی .

جولیانوس بوخبر مدهشی طوبارطویماز ، یأس ونومیدی ایچنده (الله شاهد اولسون ، اخذ انتقام ایده‌جکم) دییه باغیرمشدی .

قونت ظاهراً حدتنی کظم ایده‌رك اسپانیه‌یه کچدی . طلیطله باش پسقپوسی اوپاس « Oppas » وغیرممنون کنیسا هیئتلریله‌رودریق علیهنه عقد اتفاق ایتدکدن صوکره قرالك شبهه‌سـنی بیله جلب ایتمکسزین قیزیله برلکده آفریقـایه عودت ایلدی . ایلدی . آفریقایه وصولنی متعاقب موسی بن نصیرله مخابره‌یه کیریشه‌رك اسپانیا فتحنه تشویق ایتمکه باشلادی . قونت ، بو تشبثه بالذات کندیسنك‌ده اشتراك ایده‌جکنی وعد و اشعار ایدییوردی . ابن نصیر خلیفه‌دن مساعـده اسـتحصال ایتدکدن صوکره ، معیتنده بولنان امرادن طارق بن‌زیاد اردوی اسلامك پیشدارلریله بوغازی کچدی .

۷۱۱ سنهٔ میلادیسی نیسانـنده ایدی‌که طارق ، الیوم نامنی طاشیان جبله مواصلت ایلدی . حربه ابتدار ایدیلیر ایدلمز رودریقك برقسم اردوسی طلیطله پسقپوسیله برلکده جندیان اسـلامه التحاق ایلدیلر . قسم متباقی آنی برخوف وهراسه دوچار اوله‌رق فراره‌مجبور اولدیلر. اثنـای هزیمتده قرال رودریق‌ده وادی‌الکبیر نهرنده بوغـولدی . طارق بومظفریت‌اوزرینه سرعتله شماله طوغری ایلریله‌دی. طارقك موفقیاتنی نظر اسـتر قابله کورن موسی‌بن نصیرده متعاقباً اسـپانیایه ورود ایلدی .

اسلاملر مظفریتدن مظفریته آتیله‌رق نهایت اندلس قطعه‌سـنی کاملاً ضبطه موفق اولدیلر .

موسی‌نك فکری ، فرانسه ، آلمانیا و ایتالیای‌ده فتح واسـتیلا ایتدکدن صوکره استانبول سورلرینه قدر ایلریله‌مکدی . فقط‌طارقله آره‌لرنده حصوله کلن برودت اوزرینه سوریه‌یه جلب ایدلدیکندن مقصدینی موقع فعله وضع ایتمکه موفق اوله‌مدی .

فرانسه وبوتون آوروپانك ایادی اسلامیه‌یه کچمه‌سنه مانع‌اولان شی ، (شـارل مارتل) ك قیلجندن زیاده امرای عرب آره‌سـنده ظهور ایدن نفاق واتفاقسزلق اولدیغی شبهه‌سزدر !..

امویه خاندانك سـقوطی اثناسنده (۷۵۰ سنهٔ میلادیسنده) ، بو خاندانك صـوك نجلی بولنان عبدالرحمن اسـپانیایه فرار والتجا ایلمشدی . اندلسـده بویوك برشوقله اسـتقبال ایدیله‌رك مقام امارته کچیرلدی. عبدالرحمن قرطبه‌یی‌مرکزحکومت اتخاذ ایلدی.عبدالرحمن یالکز امیر عنوانیله اکتفا ایتمش ومرکز اسـلامیت اولان بغداده قارشی بوصورتله اظهار حرمت ایتمك ایسته‌مشدی .

اندلس امویلری‌ده ، بغداد عباسـیلری کبی ، ادبیات و فنونك حامی ومشوق صفتنی‌احرازایلدیلر . عبدالرحمن ، داخلی‌قاریشیقلقلری برطرف وحکومتنی تأییـد ایتـدکدن صوکره شارلمانله عقد ائتلاف ایلدی .

اسـلاملر اندلس‌ده تأسـیس حکومت ایدر ایتمز شایان تبجیل‌و پارلاق وظیفه‌لرینه باشلادیلر .

اندلس خلیفه‌لری‌ده آسیا امیر المؤمنینلرینك مسلك علمی و سیاسـیلرینی تعقیباً فنك منورفکرلی حامیسی صفتنی احراز و نزاهت‌و درایتـلریله آوروپانك او وقتکی پرنسلریله بیـوك بر تضاد تشـکیل

ایدییورلردی . زیر اداره‌لرنده قرطبه اقصای عمران و رفاهه واصل اولمشدی . شهرایکیوزبیك خانه‌یی متجاوز و برملیوندن زیاده نفوسی جامع اولوب سوقاقلری منتظم وجاده‌لری دوز وکنیش ایدیلر .

غروب شمسی متعاقب سوقاقلر فنارلرله تنویر ایدیلیردی. بو سوقاقلرده عینی استقامتده اون میل مسافه قطع اولنه‌بیلوردی. حالبوکه یدی یوز سنه صوکره بیله لوندرده سوقاقلرك عمومی صورتده تنویری هنوز مجهول ایدی .

جاده‌لرده منتظم پارکه‌لر تفریش ایدلمشدی . حالبوکه پارسده ؛ خانه‌سندن چیقان بر آدمك طبوقلرینه قدر چاموره باتماسی ایچون دها درت عصر کچمك لازمدی .

غرناطه ، سه‌ویل ، طلیطله ترقی وعمران خصوصنده قرطبه ایله رقابت ایدییورلردی . خلفانك سرایلری پراحتشام و دبدبه ایدیلر . امرای اسلامیه ، اووقتکی فرانسه ، آلمانیا و انکلتره حکمدارلرینك اقامتگاه سفیلانه‌لرینه ، بر نظرهٔ حقارت فیرلاتمقده حقلی ایدیلر .

فی الحقیقه آوروپا حکمدارانی سرایلری اوقدر انتظامسز ایدیلرکه ؛ پنجره وشومینه‌دن بیله محروم اولدقلرندن ؛ آتش یاقلدیغی زمان دومانلر آنجق ؛ هند ویغوام‌لرنده اولدیغی کبی ؛ چاتی آره‌سنده آچیلمش دلیکلردن چیقاردی . اسلاملر آوروپایه کچدکلری زمان ، شرقك هردرلو آلایش مطنطنه‌سنیده برلکده کتیرمشلردی : مدبدب قوناقلرنی ؛ یا آچیق بر محلده کنبد لاجوردیٔ سمایه طوغری اعتلا نمون اوله‌جق صورتده ویالطیف بر مشجره‌نك آغوش خفاسنده انشا ایدرلردی .

مجلا مرمر بالقونلر ، پورتقال اغاجلریله مستور معلق حدیقه‌لر ، صیجاق موسملرده بر رحجلگاه سایه‌دار اولان لطیف قریه‌لر ، شلاله‌لرك مجاریٔ مزینه‌لری ؛ طوانلری مذهب ورنکا رنك بلورلرله نظر پیرا برمنظره عرض ایدن ودائمی چاغلایانلرك حاصل ایتدیکی روحنواز برسرینلك ایچنه کومولمش استراحت صالونلری ؛ زمینی ، دیوارلری تزیین ایدن قیمتدار موزائیقلر اسلام خانه‌لرینه برلطافت بدایع پیرا بخش ایدرلردی .

برطرفده ، براقصولری حزمات شراره پاش صورتنده فیشقیران برچشمه ، بواشجه طنین‌دار برحوضه دوکیله‌رك اسرار آمیز زمزمه‌لر حاصل ایدر ، اوته‌ده ؛ شکوفه‌زار حدیقه‌لرك سرین هوالرنی سوقه مخصوص وانتیلاتورلرله مجهز صیفیه‌لر یوکسه‌لیرلردی .

مسا کن شتائیه ، دیوارلرك ایچریلرینه اویولمش مجرالر واسطه‌سیله آلتقات قبه‌لری آلتنه موضوع شوفاژ سانترالارك کوندردیکی معطر ، صیجاق هوالرله تسخین ایدیلیرلردی .

دیوارلر هیچ بر وقت دوغرودن دوغرویه اخشاب قاپلامه‌لرله اورتولمز ؛ بهمه‌حال عربسك اویمه‌لر . لطیف قبر عاللرنی مصور بدیعه‌نما منظره‌لرله تزیین ایدیلیرلردی .

کوشه‌لری مهارتلی قلمکارلر طرفلرندن مذهب قورنشلرله تزیین ایدلمش اولان طاوانلرده ، بیك سکسان درت لامبه آلەبیله‌جك جسامتده وازولر بولنوردی .

نادرین مرمر ستونلر ؛ تحمل ایتدکلری آغیر کتله‌لرله ؛ زوارك نظر حیرت و استغرابلرنی جلب ایدرلردی . سلطانلرك خصوصی اقامتگاهلرنده‌کی ستونلر ، لاجورد طاشلرله مزین یشیل اویمه‌لی قولونلر حالنده ایدیلر . اسلام اولرنده‌کی اثاث بیتیه ، عمومیتله صدف ، فیل دیشی وکوموش ایله مزین وصندال ویالیمون اغاجلرندن یاپیلورلردی.

بونلرك آلتون ویاالاخیت‌لرله تزیین ایدلمش اولانلریده بولنوردی. صالونلرده ، مشکل پسند برصنعتکارك برلشدردیکی قریستال دوروش وازولر ؛ چین کاری پورسلنلر ؛ موزائیق ماصه‌لر ، نظر بدایع پرستی‌یی قاشدیرر ، معطر اوطه‌لرك اوته‌سنده بریسنده بردست زمین طرفندن کلیشی کوزل آتلمش ظریف یاصدیقلر ؛ حریری مندرلر نظر فریب برمنظره تشکیل ایدرلردی .

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

(محی‌الدین کافیجی)

ابو عبدالله محمد محی‌الدین بن سلیمان بن مسعود رومیٔ

کافیجی — کافیه‌جی

متبحرین فضلادن بر یگانهٔ علم وکمال اولوب (۱۷۸۸) تاریخنده (برغمه) ده مهد آرای شهود اولمشدر . تفسیر ، حدیث ، فقه ، اصول ، منطق وعلوم سائره‌ده ید طولا صاحبی اولدیغنه یازدیغی آثار مدققانه شاهددر .

سیوطی کبی بر علامهٔ روزگارك استاد فضائلمندی اولدیغنی سویله‌مك وصف کمالنه دائر باشقا سوز ایرادینه حاجت براقماز . مولانا سیوطی « طبقات‌النحاة » نده اون درت سنه صاحب ترجمه‌نك مجلس علمنه دوام ایلدیکنی وهر دفعه‌سنده هیچ ایشتمه‌مش اولدیغی دقائق وغوامض علمیه استماعی صورتیله پك زیاده استفاده واستفاضه ایتدیکنی یازییور . حتی بر مصاحبت علمیه اثناسنده سیوطی‌یه « زید قائم » ترکیبنك اعرابنی سؤال ایدر . مولانای مشارالیه علم نحوده مبتدیلرك بیله کمال سهولتله حل ایده بیله‌جکلری بوبله بر سؤالك ایرادنی ، عادتا مقصد استخفافه حمل ایتمك ایسته‌یه‌رك تأثر وانفعالنی کتم ایده‌یه‌مز . او فاضل دقائقبین ایسه بو تأثره انتقال ایله بو جمله‌ده یوز اون اوچ مبحث اولدیغنی درمیان ایدنجه سیوطی بیان حیرتله بو مباحث غامضه‌یی ایشتمدکجه مجلس علمکزدن قالقمق احتمالی یوقدر ، جوابیله ایضاحات نیازنده بولنور . صاحب ترجمه‌ده بوکا دائر یازمش اولدیغی رساله‌سنی ایراد ایده‌رك سیوطی مرحوم کاملاً استنساخ ایلمشدر .

مبـادیٔ علومی مملکتنده بعدالتحصـیل تزیید کمالات ، توفیر معلومات ایچون طریق سیاحتی اختیار ایله اناطولی ، ایران ، آسیای وسـطی‌یی دور ایله‌یوب بر چوق اعـلام علما وافاخم فضـلا ایله ملاقات ایتمشدر .

از جمله مولانا شـمس‌الدین فناری ، مولانا ابن ملك ، مولانا برهان‌الدین حیدر ، مولانا واجـد ، حافظ‌الدین ابن بزازی ایله کوریشه‌رك مصاحبات علمیه‌لرندن حصه‌دار فوائد اولمشـدر . ملوك مصریه‌دن اشرف برسـبای [۳] زماننده مصر قاهره‌یه کیـده‌رك فضلای مملکتله مصاحبات ومباحثات علمیه‌یه کیریشـمش وجمله‌سی قدرت علمیه‌سنی شهرت شایعه‌سنه‌فائق بولدقرینی‌اعتراف‌و پرستشکاران علوم تدریسات فاضلانه‌سندن استفاده‌یه شتاب ایتدیلر . ذکر اولنان اشرف برسبای مولانای مشارالیهه فوق‌العاده اعزاز واکرام ایتمش ومشیخت شیخونیه‌یی توجیه ایله‌مشدر .

صاحب ترجمه علوم متنوعه‌یه ، بالخاصه معقولاته دائر بر چوق آثار یازمش ایسـه‌ده قسم اعظمی عندالایجـاب رسـائل مختصره صورتنده تحریر ایتمش وضبط ومحافظه‌لرینه تقید ایله‌مامشدر . حتی سیوطی ، طبقات نحـاتـه درج ایتمك اوزره کندیسـندن اسـامیٔ مؤلفاتی‌ایستـه‌مش ایسه‌ده آثارینك اسـامیسنی اونوتمش‌اولدیغی ، تعدادینه مقتدر اوله‌مایه‌جغی جوابنی آلمشـدر . عزیز مشـارالیهك عرفاء صوفیه‌یه واصحاب صدق وصـلاحه محبتی ارباب جهل وضلاله نفرتی وار ایدی . اکثر اطواری لاقیدانه اولوب دنیـایه میل والتفـاتی یوق ایدی . سـکز یوز یتمش طقوز سـنه‌سی شهر جمادی‌الاولیسنك دردنجی جمعه کیجه‌سی تارك حیات مستعار وعازم دارالقرار اولمشدر . (رحمةالله علیه واسعه)

عصری فضلاسـندن شهاب‌الدین منصور :

بكت علی‌الشیخ محی‌الدین کافیه‌جی [٤]
عیوننا بدموع من دم المیهج

مطلق حاوی مرثیه‌سـیله تأثرات عمومیـه‌یی تصـویر ایتمکه چالیشمشدر .

مؤلفات فاضلانه‌لری پك‌متنوع اولوب بعضیلری شونلردر :

(۱) التیسیر فی علم‌التفسیر
(۲) انوار السعادة فی‌شرح کلمةشهادة
(۳) تشریح مسألةالاستثنا
(٤) الاشراق فی‌مراتب الطباق
(٥) شرح قواعدالاعراب
(٦) سیف‌القضاة علی‌البغاة

[۳] بارس‌بك
[٤] مشارالیهك کافیه‌جی شهرتیله اشتهاری ابن‌حاجب مرحومك فن‌نحودن (کافیه) نام‌اثر دقیقنی پك‌چـوق دفعه‌لر تدریس ایله‌مسی سـبب اولدیغنی امام سیوطی مرحوم (لب‌اللباب فی‌تحریر الانساب) نده بیان ایلمشدر .

(۷) شرح الاسماء الحسنی
(۸) مختصر فی علم‌الحدیث
(۹) شرح العقائد العضدیة [٥]
(۱۰) الفرح والسرور فی‌بیان المذاهب
(۱۱) نزهةالارواح وغبطةالاشباح فی‌التصوف
(۱۲) وجیزالنظام فی‌اظهار موارد الاحکام
(۱۳) شرح تهذیب‌المنطق والکلام
(۱٤) منبع‌الدرر فی علم‌الاثر
(۱٥) منازل الارواح
(۱٦) عقدالفرائد
(۱۷) المختصر المفید فی علم‌التاریخ
(۱۸) حل‌الاشکال فی‌مباحث‌الاشکال فی‌الهندسة
(۱۹) تفسیر الآیات المتشابهات
(۲۰) نزهةالاخوان‌فی‌تفسیرقوله تعالی (یالوط انارسل‌ربك ....)
(۲۱) نزهةالمعرب فی‌المشرق والمغرب
(۲۲) (زبدةانّم) جمله‌سنه دائر یوز اون اوچ بحثی حاوی رساله
(۲۳) ترغیب فی‌کشف رموزالتهذیب
(۲٤) معراج‌الطبقات ورفع‌الدرجات لاهل‌الفهم والثقات
(۲٥) قبلةالارواح
(۲٦) الکافی الشافی
(۲۷) النزهة فی‌روضة الروح والنفس
(۲۸) قرارالوجد فی‌شرح‌الحمد
(۲۹) سیف‌الحمد والنصرة
(۳۰) حسن‌الختام للمرام
(۳۱) انس‌الانیس فی‌معرفته شان‌النفس النفیس
(۳۲) رسالهٔ مستقله بعلم‌النفس ووجوه‌القرا آت
(۳۳) الهدایة البیان فی‌الخلق والتکوین
(۳٤) زمین‌الفرح بمیلادالنبی سیدالانام
(۳٥) نیل‌المرام
(۳٦) کشف‌النقاب للاصحاب والاحباب
(۳۷) الکافی فی‌بیان‌الصف المستطیل جداً
(۳۸) رمزالخطاب برشح‌العیاب
(۳۹) خلاصةالاقوال (فی‌حدیث انماالاعمال بالنیات)
(٤۰) نشاط‌الصدور فی‌شرح کتاب‌الفرح والسرور .
(٤۱) سیف‌الملوك والاحکام المرشدلهم الی‌سبیل‌الحق والاحکام

[٥] علامه جلال‌الدین دوانی ایله علماء عثمانیه‌دن [۱۱٦۰] تاریخنده وفات ایدن طریقتجی زاده سـید مصطفای انقره‌وی و [۱۱۳٤] ده وفات ایدن شهری سلیمان فاضل افندیلر طرفلرندن‌ده شرح اولونمشدر .

بروسه مبعوثی
محمدطاهر

« تذكرة واجبه »

« اولزوم الاصلاح الدينى »

ان النزوع الى هدم صروح الاوهام ومحاربة الخرافات والبدع من اهم وظايف الرسل والانبياء ومن اوجب التكاليف على كل ذى علم وقدره فى كل مذهب وشريعه عالما كان اواميراً كاتباً اوفقيها شاعراً اوحكيماً واعظا اوخطيباً (والكل يوم الحساب مسئول)

ان روح الدين ياخذ يوم الحشر ناصية الذين تمكنوا من اصلاح ابنائه ومنتحليه ثم لم يفعلوا ويواخذهم على اهمالهم وتسامحهم اخذ عزيز مقتدر

مافرض الاسلام على ذويه بعد الصلوة فريضة أعظم من الامر بالمعروف والنهى عن المنكر وارشاد الجاهلين وصيانة عقايد المسلمين فمايكون لنا العذر فى غد ؟ ؟

ماعذر من ترك الاصلاح مقتدراً عليه وهو الى الاسلام ينتحل
يرى الخرافات فى سر الشريعة قد سرت ويمنعه من محوها الكسل
«لاتجدن من الدين اثراً بعدقرن اذا تقاعدنا عن الاصلاح»

ان الناشئة المقبله لامحيص لها من المكاتب المستحدثه فان حاجات الاوطان تدفعنا اوتلجئهم الى درس ظواهر التمدن الحديث فى المدارس الحره واذا حرج الاولاد من هاتيك المدارس وقلبوا اوجه الصحف الراقيه وعرفوا عادات الشعوب المختلفه وافكار الامم الحره ترى فى اولئك الاحداث بصيرة نقاده لاترى معشارها فى شيبة عصرنا وشيوخه فينتقدون الاعمال بانظار حره ولايستحسنون منها الامايوافق العلم والعقل ويناسب الحضارة والتهذيب وفى جيلنا المقبل تقذف مدارسنا الراقيه ملايين من اطفالنا ولهم افكار وعوائد غيرمانحن عليه اذا وجهوا انظارهم الى راى من ارائنا اوالى عمل من اعمالنا لم يقنعوا بسياحة هيكله المالوف وسطحه المجرد بل اخذ وافى الموازنه بينه وبين العلم والحضاره والتهذيب فان كان ذلك الراى والعمل متفقا مع العلوم النفسيه مع اداب الانسانيه مع الاصول العمرانية الاجتماعيه مع العلوم الطبيعيه خرو التحسينه سجداً الى الاذقان فضلا عن مجرد الاذعان

ومتى وجدوه ناقضا للعلم هادما لاساس العمران مخالفا للاداب المهذبه للنفوس رمقوا ذلك الراى اوالعمل بعين التهكم والهزؤ وسخروا باصحابه ووصموا افعالهم بالوثنيه والخرافه ورموهم بالتوحش والهمجيه . . . وسموهم مجددى ادوار الجاهليه وممثلى اطوار البرابره

« ومن وراء ذلك داء عضال »

(فاستعدوا السماعه)

ان فى كل شريعة (جوهريات) اتى بها صاحب الشريعه (وعرضيات مستحدثه من ابناء تلك الشريعه قادتهم اليها عصبيه اوهوى النفس او حاجة ماسة موقته ثم اعتادوا عليها فاستصعبوا افراقها او غير ذلك لكنه .. من يعرف الحقيقه ويميز جوهريات الدين من عرضياته ؟ ؟

العالم الحكيم .. الناظر فى الدين عن درايه .. الغائص فى اعماق اصوله وفروعه بفكر دقيق تحرر عن اسر الاوهام .. وانى لك من مثله

انك لاتجد فى متخرجى المدارس المستحدثه واحداً من كل الف او الوف حائزاً لهذه المحامد والصفات حتى ينقد لنفسه اولابناء جنسه عرضيات الدين من جوهرياته اذن مارايك فيهم اذا انسلوا من اكباد المدارس الحره الى عالم حشوه العوائد الضاره وديانة البستها الخرافات والبدع العرضيه اوحش الملابس وهم لايكادون يعرفون عرضيات الدين من جوهرياته ؟ ؟

فهل ينسبون اعمال قومهم الهمجيه الى حقيقة الدين (وهى براء منها) اولا ؟ خصوصاً لووجد واسلافهم ينسبون هاتيك الاعمال الى اصل الدين ولابصيرة لهولاء حتى يفرقوا الدخيل من الاصيل . . . ثم هل تبقى لهولاء ثقة وتقديس لدين تلبس عندهم بالاباطيل ؟ كلا ثم كلا . . . من المستحيل ان يذعن المرء بصحة دين يخالف العلم والتهذيب تعاليمه . . . وهو فى يقين من صدق مظاهر العلم دون ان يخامره شك فما ذايكون عند ذلك ؟ . . . تراهم يخرجون من دين الله افواجاً .. تراهم يستهزؤن بالدين اصله وفرعه . . . تراهم يفارقون الاباء والاوطان فضلا عن الصحب والجيران . . تراهم يسخرون برجال الدين وحملة احكامه المحترمين . . . ترى عند ذا حرباً عوانا بين الفريقين فهولاء ينسبون المتدينين بالبلد والبربرية والتوحش واولئك المتدينون يرمونهم بالزندقه والمروق من الدين . . وعند ذلك ان شئت فاقرء الدين عن ابنائه السلام

« هل خلق الله لهذا الداء العضال دواء ؟ »

(نعم) دوائه الفعال امر لايمترى فيه عاقل . . دواء الهمه الله كل امة قبل ان يعترى جثمانها هذا الداء واوحى به الى وسائط السعاده اعنى الرسل والاولياء وامرهم بتبليغه لعباده .. دواء اتفقت فى تأثيره معادن الحكمة ورجال الاصلاح واقطاب السياسه واطباؤ الاديان والشرايع الاوذلك تنظيف جثة الدين من جراثيم ذلك المرض العارض عليه (واساس الطب الحاضر على تطهير العضو من جراثيم المرض لاغير) بنهضته ادبيه من رجال الدين وذوى العلم والبصيره بجوهرياته وعرضياته فيحركون اقلامهم والسنتهم فى هذا المضيق يحاربون بها الاوهام والبدع ويقدسون الدين عن عرضيات تسرت اليه ويزيحون عن جوهره كل غبار عارض عليه حتى يتلالأ نوره الزاهر وتزهق الاباطيل عنه وتتم الحجه وتتضح المحجه ولايبقى فى اصل الدين ادنى ريبة لمريب (ويهلك من هلك عن بينه ويحيى من حى عن بينه)

(تتمه مهمه)

نحن الأن لانكلف العلماء والرؤساء ردع الجهال عن ارتكاب بدع الاعمال (وان كان ذلك ايضامن واجباتنا المهمه) وانما نلتمس من هممم العاليه ونفوسهم الطيبة التى خدمت شريعة الاسلام . بكل قوه ان يظهروا الحق من الباطل ويميزوا الثابت فى اصل الشرع من محدثاته المخالفه له فان المنكر اذا تبين انه ليس من الدين وليس الدين منه فى شى لم يضر الدين

جنح بعوضة وان ارتکبه جمیع ابناء الدین مثل الزنا ونحوه من المنکرات المعلومة عند العموم ان الدین براء منها فلا یمس شیوعه یوماً کرامة الدین قطعا واما اذ تبین عند الجمهور انذلك المنکر من اصل الدین فانه یهدم شرف الدین واساسه ولولم یرتکبه الواحد فضلا عن المجموع . . . اذن فالواجب الاهم علی حماة الدین وحفاظه ان یظهروا للجمیع دین الله المقدس عن کل باطل ویعرفوا الجمهور جرهریات الدین من عرضیاته حتی یصان مجد الدین وشرفه ویتضح للمتفکرین نزاهة عن کل ما یخالف العلم والتهذیب والحضاره ولا یجد احد لنفسه سبیلا الی الوقیعه فی اصل الشریعه ویبقی اعتراضه علی المتلبسین بالدین خاصه ویحفظ بذلك دین الاسلام ویتجلی کالشمس لکل بصیر بعد ان کان مستوراً بذویه (والسلام علی من اتبع الهدی)

(النجف الاشرف) بالعراق — **هبة الدین الشهرستانی**

صاحب مجلة العلم

اذالم تستح فاصنع ماشئت !

بو بر خطاب تلمین‌در ، که جناب ابوالبشر ، جگر پاره‌سی هابیلك فاجعهٔ قتلنه گریه‌نك تأثر اولدیغی حالده قابیلك قاتلی چهره‌سنه فیرلاتمش ؛ ایشته بو — اوکوندن اعتباراً — کلام نبوتدن اولمق اوزره السنهٔ مقدسهٔ انبیادن (علی نبیا وعلیهم الصلاة والسلام) ایشیدیله ایشیدیله تا بزه قدر انتقال ایتمش‌در .

بن‌ده بو خطاب ایله سوزه باشلایورم . چونکه مقامه الك جدیر اولان انجق بو خطابدر :

« اوتانمادقدن صوکره دستور ......! ایستدیککنی یاپ ! »

هم‌ده اویله بر محیط ایچنده، که دکل سوزله ، دکل کلخن ادبیاتیله فقط صوپا ، حتی سلاحله بیله اولسه ینه مقابله کورمکدن امین !

بر خرستیان چیقسه‌ده جناب عیسی (علیه الصلاة والسلام) افندیمز حضرتلری علیهنده بر اثر تألیف ویا ترجمه‌یه جرأت ایده‌جك اولسه بوتون خرستیانلق عالمی بر طوفان تهور کسیلیر ! وای او مؤلف ویامترجمك حالنه ! ...

بزده ایسه اسلام نامنی طاشیر بر اسلامیت دشمنی ، دوقتور دوزینك « تاریخ اسلامیت » نامنه یازدیغی هذیاننامه‌یی جان پرور بر حضور وجدان ایله ترجمه ایدر ؛ صوکراده « بویوك بر احاطهٔ نظر ودرین بر امعان کوسترمکله ممتاز وقطعیاً بی‌طرف بر عقل سلیم محصولی » اولمق اوزره مطالعه‌سنی اهل ایمانه کمال اهمیتله توصیه ایلر ! هر صحیفه‌سی ، هر سطری ، هر کلمه‌سی مستکره هذیانلر قوصان بر محصول کفر وشرکی بو درجه یوکسلتن ، بو قدر کوکلره چیقادان مترجم ، مؤلفدن زیاده دشمن اسلامیت اولمق لازم کلزمی ؟

بو میدانده ! فقط ایشته ارواح خبیثه کبی عالم اسلامیته مسلط اولان سیاه قارغه الایلرینه قاتیلن ، شاهین یوواسنده دوغمش . شاهین یمورطه‌سندن چیقمش ایکن او معنای شهامتی او کوزل ماهیتی قارغه ماهیتنه فدا ایدن بر زمره‌نك پیشواسندن اولان بو ، دوزینك شفیق روحی ، بی پروا بو عظیم جنایتی ارتکاب ایتدی . بو حکیم ذو فنونك نظر ادراك وعرفاننده کفر ایله ایمان ، سیاهله بیاض ، موت ایله حیات مساوی ....!

ظاهرده کوستردیکی اسلامیت (هر قل) ك دعواسندن دها چوروك ، دها ساخته !

بوتون شدت کین وغیظیله اسلامیته دیشلرینی صیریتمق ، صالدیرمق صوکراده ینه اسلامیت دعواسنده بولونمق انجق نوعی شخصه خاص اولان بو طیب . . . . . بو « فقیه مفلوج الوجدانه » بو مفسر میت الروحه یاقیشیر !

انسانی دنیات اقوالدن ، سفلیات وخبائث افعالدن منع ایدن ، صراط مستقیم انسانیتده رهبرلك ایدن بر اوتانمق دویغوسی وار . اوده ئولدیریلدیکدن صوکرا دستور ..... میدان رذالت سنك !

« بوال چه زمزمی لعنتله آثار خلق »

تا بقیامت ...!

دوقتور ، صراط مستقیمك صحائف دیانت کستر انه‌سی اوزرنده‌کی « مدنیت اسلامیه‌دن بر صحیفه .... » عنوانلی رساله‌یی کورمش ؛ اجتهاد حکیمانه (؟) سی جوشمش ، اغزینی آچمش ، کوزلرینی یومش ؛ آغیز دولوسی . . . قوصمش ، کندی اجتهادنجه بویوك بر فضیلت ، شایان تقدیر وبلکه سزاوار حیرت بر جوهر حکمت ابراز ایتمش !

دوقتور ، « مدنیت اسلامیه » محررینی « آحاد ناسك خوشنه کیتمك مراق سفیلی ...» ایله وصف ایدیور . و « بز بویله‌لرله مناقشه‌یه کیریشمك آرزو ایده‌جك طبعده دکلز » دییور . یازدیغی نفاقنامه‌سیله قولنی تکذیب ایدیور .

« آحاد ناسك ، عوام هوامك خوشنه کیتمك مراق سفیلی ! » دقت اولونلی ! بو مراق سفیل ، بو عوام هوامك خوشنه کیدن شی قرآن حکیم ...!

قرآن حکیمدن بحث ایتمك آرزوی دیندارانه‌سی سفیل بر مراق اولیورمش !

جرأت فرنکانه‌نك بو درجه‌سنه دکل ـ فقط دوقتورك دیوان عدالتده مسئول طوتولمامسی الك بیوك بر فلاکتدر ـ بو فضاحت علنیه‌یه نصل سکوت اولونیور ؟

دوقتورك اجتهاد فرنکانه‌سنجه بن ملوث بر ارتجاع اویونجاغیله اوینیورمیشم . ایشته بوکا کولمکدن کندیمی آله‌مدم .

ارباب ناموسه ، اهل ایمانه صالدیرمق ایچین دماغلرینی دولدیران شیشیرن ، پاطلاتان ایشته بو مکروه افترا ! بو ملوث بهتان !

انلره كوره اهل ایمان عموماً مرتجع! چونكه بونلرك روحلری قرآن حكیم اوزرینه تیتریور. انلرك اجتهادلری‌ده غرب مدنیت حیوانیه‌سنه بایلیور.

كندی اجتهادلرینه مخالف كوردیكلری هر هانكی بر مؤمن تام‌الاعتقاد، انقلاب عثمانینك ولو اك فداكار عامللرندن‌ده اولسه ینه مرتجع والسلام !...

هایدی دیوان عرفیه ! بیورك دار اغاجنه ! منارجیلره بویوك مژده ! بر قاچ میلیون مسلمان ایچین قازانه‌جقلری منار اجرتلریله لورد اوله‌جقلر ! اكر جناب قرآن حكیمه مربوطیت قلبیه وروحیه ارتجاع ایلیورسه ایشته آنی بن اعتراف ایدییورم. مرجع وجدانم ملجأ روحم جناب قرآن حكیم اولدیغنی بوتون كائناتك ایشیده‌رك شهادت ایده‌جكی یوكسك بر صدا ایله سویلیورم. زواللی ! بنی ئولومله قورقوته‌جق ! سویله ای انقلاب سویله ! « مدنیت اسلامیه » محررینك سنك استقبالنه نصل قوشدیغنی، نصل جان آتدیغنی، سنك بیوك انقلابلره شانلی قانلی بر نظیره اولملغك ایچین نصل آلولر پوسكوردیكنی سویله !

سویله ای ادرنه حكومتك مجلس اداره صالونی !

درت نیسان كوننده سنی صارصان صیحه‌لریمی، او مجلس مبعوثانك آلقیش طوفانلری ایچنده اوقونه‌رق بوتون استانبول وطشره مطبوعاتیله بر دها نشر اولونمسی التفاتنه نائل اولان او بیاننامه‌یی نصل یازدیغمی، استانبولده مشروطیته ضربه ووورولدیغنه بر دورلو ایناتمق ایسته‌میتلره نصل امضا ایتدیردیكمی سویله !

سویله ای‌ادرنه‌نك بلدیه دائره‌سی! عبدالحمیدظالمك خلع واسقاطی ایچین چكیلن تلغرافنامهٔ عمومی‌یی كوزلریمی رؤیتدن بری ایده‌جك طوفان سرشكله نصل یازدیغمی، صالونده بروجدمطلق، براستغراق صرف ایچنده نصل یاریم ساعتدن زیاده‌ایراد ایتدیكم آتشلر، آلولر پوسكورن نطق‌ملهمله عین‌مخالفلری نصل‌اسكات واقناع، نصل امضا ایتدیرمكه موفق بالخیر اولدیغمی وبوتوفیق اجل‌حقه ندیملرك، فاتقلرك نصل حیرتلره دوشدیكلرینی الله ایچین سویله !

سویلیكز ای‌ادرنه‌نك محفل‌عسكریسی ! ای‌طوپجی قشله‌سی جامع شریفنك منبرعالیسی! سزده‌حامل اولدیغكز حقیقتلره شهادت ایدیكز! دها استشهاد ایده‌یمی ؟ فقط نه‌لزومی وار ؟ كائناتك هرذره‌سی آیری آیری شهادت ایتسه ینه نافله ! بیك كره نافله !

بز انقلابی جناب قرآن حكیمه، آنك شانلی، شوكتلی فرمان جلیل مشورتنه استناداً یاپدق. دستور علوی انقلابمز حضرت‌فرقان مبین ایدی. انك اوزرینه اللریمزی باصدق، یمینلر، قسملر ایتدك ایشته بز اهل‌ایمان او یمینمزده، اوعهد ومیثاقمزده الیوم ثابت قدمز، وئولونجه‌یه قدرده ثابت قدم قاله‌جغز.

لكن بونلر اویله دكل ! بونلر « نؤمن ببعض ونكفر ببعض ونرید ان نتخذ . . . . . ! » دییورلر.

امرجلیل مشورة حسابلرینه كلدیكی ایچین اینانیورلر! عبدالحمیدده « واولی‌الامر » جملهٔ جلیله‌سنه صدق (؟) ایله ایمان ایتمش، درت ال صاریلمش كورونیوردی. چونكه حسابنه الویریوردی.

شمدی سوزندن دونن، عهدومیثاقی آیاقلر آلتنه الان كیم ؟

عثمانلی حكومتنه، تاج خلافت محمدیه ایله متتوج عثمانلی سلطنتنه دست‌انقلاب ایله اكسا ایتدیكمز كسوهٔ زرین مشروطیت انك ابدی آرایش مشروعیتی اوله‌جق. انك اولا حافظی جناب‌وهاب حریت ثانیاً نكهبانی برملیون عثمانلی سلاحی، عثمانلی سونكوسیدر.

اوارسلان كومه‌لرینك انتباه وتیقظ بارقه‌لری صاچمقده اولان كوزلری لواءالحمد مشورت اوزرنده تمركز ایتمش، بر آن آیرلماز.

« مدنیت‌اسلامیه » محرری عهدهٔ مورانه‌سنه دوشن وظیفهٔ حمیت ودیانتی الله ورسول‌الله نامنه یاپدی. بیك ایكیوز بوقدر سنه‌دنبرو جناب قرآن‌حكیمده یالكز نظمی اوقونیر، معناسی ظلم واستبدادك شرندن لوح‌محفوظه چكلمش اولان امرجلیل‌مشورتك شرف‌عودتنه، ملتك، وطنك سلامتنه‌ایفا ایتدی. كلاه‌قاپمق ایچین دكل ! «ولااسئلكم علیه اجراً ان‌اجری الاعلی رب‌العالمین ! » فقط، مادامكه دوقتورك اجتهادینه، كیفینه مغایر، بیهوده ! اكر عثمانلی ملیتی‌یالكز دوقتورك وجودیله قائم ایسه نه‌وت بیهوده‌در.

دوقتور، « مدنیت اسلامیه » ده دلیل اوله‌رق ایراد ایلدیكم آیات‌قرآنیه‌یی « مناسبتلی مناسبتسز یكدیكری آرقه‌سی صیره دیزدیكمی » سویلیور.

یوقاریده بو آیتلری آحاد ناسه خوش كورونمك مراق سفیلی اوزرینه‌ده یازدیغمی وبونلر انجق عوام‌هوامك‌خوشنه كیده‌جك‌شیلر اولدیغنی سویلركن هرعاقلك اكلامقده پك‌اوقدر كوچلك چكمیه‌جكی برظیروه تأویلی مهارتی ابراز ایدییور.

بوارتجاعیله كویا بنی تجهیل ایتمك ایستیور. دوقتور بونی‌یازاركن قلمی اطرافده اوچوشان‌سینكلر بیله كولمشدر. هرشی اولمق‌ایسته‌ین هیچ برشی اوله‌ماز.

« جهلك اولمرتبه‌سی سهل اولماز »

« تسببسز تا بو قدر جهل اولماز »

دعوانك برده تقریبلی دلیلی اولور. دوقتور بو مناسبتسزلكی یوزیمه چارپه‌بیلیردی. اكر او آیات جلیله‌نك‌موردینی، موقعنی تعیین ایتمش، معانیٔ منیفه‌سنی، عباره‌سیله، اشارتیله، دلالتیله، اقتضاسیله احتوا ایلدیكی احكام الٓهیه‌یی واضحاً كوستره‌بیلمش اولایدی. نه‌ده . . . . . ! دوقتور حتی فن‌مناظره بیله‌بیلمز. یالكزغاصبلكی ئوكرنمش. بزم حقمز اولان سوزلری اوبزه ـ كویا ـ سویله‌یور!!

دییوركه : « مسلمانلرك باشقا بردردی قالمامشمیدركه چارشاف ایله غلفه ایله اوغراشیلیور ؟ »

ای‌عمای كین وغرضله كور اولمش ظلم ! بونی بزمی سكا سویلیه‌جكز ؟ یوقسه سنمی بزه . . . ؟

بو مسئله‌یی دوروب دورورکن اورته‌یه آتان بزمی اولییورز یوقسه سنمی؟ آه . . . بو انسانك نثری‌ده حقیقةً ملکاری بیله حیرتده براقیور!

دها فردای انقلابده تستردن، تعدد زوجاتدن، اسارت نکاحدن صحائف مطبوعات اوزرنده شکایتلر قوباران هانکی طرفك قیریله‌سی قلملری ایدی؟

بزسوکیلی قرآنمزك مؤمنلره امر ایتمکده اولدیغی اك مقدس فرائض اجتماعیه‌مزدن تستری مدافعه ایتدك؛ تعدد زوجاتك فلاکت دکل ـ شرائط مادیه ومعنویه‌سنی استجماع ایلدیکی حالده ـ سعادت، نکاحك اسارت دکل زوجی زوجه‌یه باغلایان بر رابطهٔ حیات اولدیغنی اثباته چالیشدق؛ تعدد ازواجه اغماض ایدن اوروپالیلرك تعدد زوجاتی لسانلرینه دولایه‌رق اسلامیته شتوم تحقیر یاغدیرملری مدنیت انسانیه مقتضاسیمیدر؟

تعدد ازواجی خوش کورمك مدنیت حیوانیه دکلده نه‌در؟

هر ارکك پدر، هر دیشی‌ده والده اولمق اوزره دوغار. مثلا بر نه‌وده درت همشیره‌دن بری ازدواج ایدر. بو زوجه اولدیغی ایچین حقوق مدنیهٔ نسوانیه‌سنه مالك عد اولونیر؟ دیگر ـ نه‌وده اوچ همشیره‌نك والده اولمق حقی یوقمی؟ حالبوکه مادر فطرة ارککدن زیاده دیشی دوغورمه‌سنی سه‌ویور. صوکرا اولوم ارککلره قادینلردن زیاده مسلط!

نه‌ولر قیزلر، دوللرله دولو!

اما اوته‌دن مادام جنابلری کندینه بر رقیبه ایسته‌میور حقوق زوجیت مقدس! بریده زواللی قیزلر، بدبخت دوللر صانکه انسان دکلمش، صانکه والده اولمق حق فطریسندن مستغنی ومحروم ایمش کبی کوشهٔ عزلت وبکارتده چورومك، طبیعتك الجای مقاومت سوزیله جوهر عصمتی لکه‌دار ایتمکده مضطر قالمق . . . وحدت ازدواجك حکمت وعدالتی، مروت وعنایتی بومی اولیور؟

تکرار ایدییورم: هر ارکك پدر، هر قادین والده اولمق حق فطریسیله دوغار.

ایشته اسلامیت بو حکمته مبنی تعدد زوجاتی تجویز ایدییور. مترسلکه، عمومخانه‌لره بدل والدهٔ مشروعه یاپیور.

یا بو اسلامیت دشمنلرینك اوزریمزه یاغدیردیقلری دشناملر، اسناد ایلدیکلری حیوانیتلر، وحشتلر دوقتورك هیچده کوجنه کتمیورمی؟ یالکز بنم «مدنیت حیوانیه» سوزممی روحنه باتیور؟ دوقتور، وولترك . . . . . «Fanatisme» دنا تمامه‌سنی اوقومدیمی؟ بو سرسری فیلوزوفك پاپا اون دردنجی (Benoit) نك تقدیساتنه نائل اولدیغنی بیلمیورمی؟

فقط هیچ دوزینك تاریخ اسلامیتی ترجمه‌یه قلبنده عشق، روحنده شوق کورن بر آدم بوندن متأثر اولورمی؟ نه، که اولیور! بنم مدنیت حیوانیه تعبیرم اوروپایه کیتمامك، وولترك هیکلی سلاملامامق ایچین بوتون قوتیله توقیفه چالیشیور؛ بنم بو ترکیبدن مقصدم پك واضح ایکن دوقتورك اکلایه‌مامسنه نه‌دیملی؟ اکلاتمغه هیچده مجبور دکلم. ترکیب، کندیسنی اکلایانه پك اعلا اکلاتیور!

«المسلم من سلم المسلمون من یده ولسانه» حدیث شریفنی ترجمه‌سنك دیباجه‌سنه یازان دوقتور دکلی؟ اسلامیت، عین انسانیت، محض مدنیتدر.

انسانه، باخصوص انسانیتك پرستش ایلدیکی بر وجود رحمته، بر روح علویته یبلان دیشلرینی صیریتمق، زهرینی دوکمك انسانیتمیدر حیوانیتمیدر؟

ایشته غرب مدنیتنك تقدیس ایتدیکی او فیلوزوف بونی ارتکاب ایتمش! ینه بز قباحتلی اویله‌می؟

دها دون (دوقتور یوا کیه) اسمنده بر سفیلك اسلامیت علیهنه صاووردیغی هذیانلری نه‌چابوق اونوتدق. بو ملعونانه تحقیرلر اکر شخصمزه اولسیدی دوقتور یوا کیه‌نك تپه‌سنه ییلدیرملر یاغدیرردق! «مسلمان، محمدك عادی بر صورتده تاسارلادیغی رسمك خلاصهٔ سفلیه‌سیدر» دییوردی. حاشا ثم حاشا! شمدی بو کیم بیلیر قاچنجی وولتر انسانمیدر؟ حیوانیت حتی جامدیت بیله بونی کمال نفرتله تلعین ایدر. لعنت یوزبیك کره لعنت!

بر قاچ آی اول اسکیشهر اعدادی مکتبنك عربی معلمی کویا حضرت عیسی علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری علیهنده ـ حاشا ـ تفوهاتده بولونمش دیه قیامتلر قوپدی. غیر مسلم طلبه مکتبدن چکلدی! حالبوکه خرستیانلق عالمی پك اعلا بیلیر، که مسلمانلر جناب مسیحی (علیه الصلاة والسلام) تقدیس ایدرلر. رسول مشار الیه حضرتلرینی ـ حاشا ـ انکار قرآن حکیمی انکاردر یا بو ده مدنیت انسانیه ایجابیمیدر؟ صانکه دوقتور جنابلری مقاله‌مده کی شو «اوروپالیلر قرآن حکیمی کندیلرینه قانون اتخاذ ایتملری سایه‌سنده‌در، که بری مدنیتك بو قدر دل آشوب هیکلنی تصویره موفق اولدیلر. ایشته جانسز ایکن بو درجه نظربا اولان بو پرینك برده روح ایمان واسلامی بزم ایمان وعرفانیله غیر قابل تألیف اولان جهلمزی بحق تحقیر ایتمش اولورلر.»

شو سوزلری، شو آجی اعترافی اوقومدیمی؟ بز اوروپانك مدنیت مادیه وصناعیه‌سنه محتاج اولدیغمزی کمال حجاب ایله اعتراف ایتمك لازم کلدیکنه دائر اولان سطور تأثر وتألمی کورمدیمی؟

کوردی، کوردی فقط:

چون غرض آمد هنر پوشیده شد
صد حجاب ازدل بسوی دیده شد

کوزلرینی خون آلود بر پردهٔ آتشین قاپلامش! اوروپالیلرك، ییرتیجی قاپلان سوروسی، پارالایجی صیرتلان، قورد کومه‌سی کبی اوزریمزه صالدیرمسی انسانیتمیدر؟ دینمزی تحقیر، ملتمزی تذلیل..! بنه مدنیت حیوانیه دکل! ای به قوزوم بو مدنیتی مادامکه بو درجه تبجیل وتقدیس ایدییورسك، کیت اونلرك ایچنه کیت! اونلرك آراسنه قاریش! سنی بوراده زنجیرله باغلامدیلر!

يوق يوق ! دوقتور ، اونلره وكالت ايدييور ! ايشته هركون اجتهاد فرنكانه‌سيله باشمزه بر ضربهٔ تحقير ايندرييور !

دنياده اجتهاد وارسه اوده دوقتور جنابلرينك‌اوكا قارشى كيمسه شق شفه ايتاملى ! ايدرسه دار اغاجنه چكلملى !

چونكه دوقتورك اعتقادنجه بوتون مسلمانلرعوام وهوام‌قبيلندن اونلر دوقتوره كورى كورينه اطاعتله مكلف ! باق ، تستر التنده وحشى ، يرتيجى‌قوشلر بولونيورمش . مخدراتمز پارالانمق‌تهلكه‌سنده ايمشلر ! چابوق چارشافلر آتلملى‌كه اووحشى‌قوشلر قاچسينلر! قاضى كوينه ، موده بورنته طوغرى كيتسينلر ! وراده تستر قرآنى ايله استهزا ايدن‌عثمانلى مادامه‌لرنى القيشلاسينلر ! براوودوقتور جنابلرينه! استانبولده تستر عليهنده بر فرقهٔ منوره‌نك وجودينى انكار ايتمك ايجابنى قوجه قاضى كوينى ، محتشم موده بورنى وامثالى دها برچوق محيطى پالطوسى آلتنه كيزله‌مك كبى حقه‌بازلرى بيله كولديره‌جك سحارانه بر مهارت ابرازينه چاليشيور !

استانبولده بويله برزمرهٔ منوره (؟) هيچ وارميمش يا ؟ هيچ يوقميمش يا ؟ .... كاشكى يوق اولسه ؟ ! دوقتور جنابلرى مقالهٔ فقيهانه ومفسرانه (؟؟؟) سنده « توركيانك بقاسنى ، اسلامك محافظهٔ حيثيتنى جان وكوكلدن آرزو ايدنلرك يابه‌جغى بر شى وارسه اوده خوشه كيدوب كيتميه‌جكنى دوشونميه‌رك وقائلنك تلعين وياتقدير ايديله‌جكنى خاطرينه كتيرميه‌رك :

حقيقت قادار نجه بوقدر كوزل
حقيقتدر انجق دلاويز اولان

دى‌يه‌رك حقيقتى اعلا ، حقيقتى‌ظفرياب ايتمارى زمانى كلمشدر ، وبلكه بو زمان كچمكده‌در » بويوريورلر !

حقيقت نه‌در بيلميورسك قوزم !
حقيقتدر ايشته بنم هر سوزم .
ديبورسك ، كه اعلاى حق‌ايتملى !
كه احراز قصب السبق ايتملى
وطن بزدن ايشته جهاد ايستيور ،
بويوك پك بويوك اجتهاد ايستيور .
فقط اولا اتحاد ايستيور ،
فقير ... پك فقير اقتصاد ايستيور

.
. .

عجب‌در ، كه بزدر شقاق ونفاق
محالمى محال اتفاق وفاق !
وطن قاتلى اولمق ايسترمشز !
آنى يارەلى يرلره سرميشز !
او فرياد ايدركن بو غوغانه‌در ؟
اوايكلركن ايواه بو دعوانه‌در ؟
نه‌در سويله‌يك باعث هاى وهو
شوحاله عجب كولميورمى عدو ؟

آه ... نرده‌سك اى حس انصاف نرده‌سك ؟ يوقسه بزم قلبمزه كيرمكه ، روحمزى اوخشامغه ، عقلمزه وجدانمزه‌براز نصيحت‌ايتمكه توبه‌مى ايتدك ؟

شمدى بن دوقتورك بو – پك‌دوغرى اولان – سوزينه‌نه‌ديه‌يم؟ فقط دوقتور بونك معناسنى دوشونه‌ركمى يازمش ؟ اكر ذره قدر دوشونمك‌خاطرينه كليدى كال‌ندامت‌وحجاب ايله‌قلمنى آثار ، مقاله‌سنى يير تاردى .

آقوزوم ! ايشته بزده توركيانك بقاسنى ، اسلامك محافظهٔ حيثيتنى هم‌ده عرقاً – تورك دكل – آرناوود اولديغمز حالده مجرد فيض دين ايله عرقى ، قوميتى جناب قرآن حكيمك شرف جهان پناهنه آياقلر آلتنده ازوب چيكنه‌رك الك مقدس بر وظيفه‌بيلدك .

« ولا يخافون لومة لائم »

دستور ستايش‌كارانه‌سى جبين ديانتمزده سيلنمز بر طغرهٔ غراى قدسيت !

شمدى سن بومسلك حميتى بوقدر پارلاق ، بودرجه علوى بر صورتده هر وطن پروره ، هر ديانت كستره توصيه ايدركن پالصل اوليورده حضيض سفليته اينيور ، خامهٔ كين وغرضله بزه دشنامز تحقيرلر ، ارتجاعلر ، خام ارواحلقلر صاووريورسك . . سويله‌يك ! الله ايچين سويله‌يك اى قارئين كرام ! بونه دهشتلى تناقض ...!
والله دوقتور پك تحف ... !

بز هانكى عصرده بولونديغمى ، هانكى دولتك تحت تابعيتنده ياشاديغمى بلمامك ويا بيله‌مامكله اتهام ايتمك ايستين ؛ دوقتور ؛ مستوريتك صورت مشروعه‌سيله اوروپا نسوانى نسوان اسلامدن دها زياده مستور اولدقلرى قولاغمه سويليور . تشكر ايدريم ؛ ايكنجى بر تناقض دها ، ديمك‌اوليور ، كه بزم نسوانمز چيلاق‌چونكه اوروپا نسوانك دها مستور اولمسى بزمكيلرك انلره‌نسبةً دهاچيلاق اولملرى اقتضا ايدر . ايشته بزده بوكا تألم وفرياد ايدييورز بناءً‌عليه دوقتورك‌اتهامنى بز يكرمنجى عصرمدنيتده‌ميز يوقسه قرون‌اولى‌ده‌مى؟ خلافت اسلاميه‌يى حائز دولت مؤمنهٔ عثمانيه‌نك‌مى تحت تابعيتنده‌يز يوقسه قونغو ويا سيام حكومتلرندن برينك اداره‌سنده‌ميز ؟

تستر نامنه ياپيلان بو مسخره‌لقلر ، عصمت و ناموس نسوانيه‌يه فيرلاتيلان بو استخفاف واستهزالرنه‌در ؟ ايشته سن ديلكله اعتراف ايدييورسك ، كه‌اوروپا نسوانى بزمكيلردن‌دها مستور ، بناءً هم آهنك فرياد اولاجغكه ينه بكاهجوم ايتمك‌نه اوليور ؟ » دوغريسى دوقتورك بو مقاله‌سى بر ستونه‌حك ايديلوب تيمار خانه‌ده حفظه لايق !

دوقتور ، استاذ الاساتيذ ذهنى افندى حضرتلرينك مشاهير نسالرينى ، آنده علمايه اجازه ويرمش محدثانى ، حربه كيتمش مجاهدانى كوسترمكه‌ده‌همت‌ايتمش‌مقاله‌مده امام‌سيوطى‌يه اجازه‌ويرمش، همان اوتوز قدر محدثاتدن بحث ايتمديمى ؟

دوقتور کندینی اوقوتسون ! فقط اوخ .... ! غرض نه مهلك علتدر ! دوقتور حقیقی مسلمانلغك امر ایتدیکی حقیقی تستر باشقا، مسلمانلغی مالا یعنیاتده وما لایقالاتده آرایان خام ارواحلرك زعم ایتدیکی مستوریت بنه باشقه‌دیور وشو :

زاهد بره کعبه رود کین‌ره دینست
خوش میرود اماره مقصود نه اینست

بیت ایقاظ وارشادینی هدیه ایدیور .

جانم ؛ ا کلاته‌مدیقمی ؟ شو حقیقی مسلمانلغی ، حقیقی مستوریتی سویله‌ده بیله‌لم ! بزم ارادیغمز بوندن باشقانه‌در ؟ الله عشقنه سویله‌ده شاید بیلمیه‌رك دوچار بلای تعصب اولیورسه‌م سایهٔ ارشادکده قورتوله‌یم !

ذاتاً بزی بتیران ایکی شیدر : بری اسکی ، مزمن ؛ دیکری‌ده یکی ومهلك : تعصب ، دینسزلك . قوزم دوقتور، بز تعصبمز ایکی یوز اللی سنه‌در بزه نصل بر ملجأ انقراض واضمحلال کسلدیکنی اکلامغه ، قالین قفامزه صوقمغه چالیشیوریز . تعصب: جهل مضاعف دیمکدر ! لکن سکاصوراریم : تورك تربیهٔ ملیه‌سنك نظریاتی بارسده‌می کورولیور اوراده‌می اوقونیور . که فرانسه‌دن مربی و مربیه کتیریوریز ؛ جکر پاره‌لریمزی انلره تسلیم ایدیوریز ؛ بر فرانسز ؛ کندینه تودیع اولونان بر چوجغی نصل تربیه ایده‌بیلیر ؟ فرانسزلغی ثنا ایدرك ، کوکلره چیقارارق ؛ اسلامیتی :

« L ’ islamismen’ esf qu ‘unfanatisme très barbare »

دی‌یه یرك دیبنه کچیره‌رك دکلی ؟ بوپك طبیعیدر ! اسلامیتی تبجیل و تقدیس ایدرك دکل یا ! بوچوجقده ارتق تورکلك وخصوصیله مسلمانلغك ذره‌سی قالیرمی ؟ بوچوجق روحاً فکراً بر فرانسز ! با خصوص با خصوص ؛ که سود ! سود ! سود ! سودك خلقتنه اولان تأثیرینی هانکی عاقل انکار ایده‌بیلیر ؟

صوکرا ژه‌زویت باباسلرینه تسلیم ایتمك ، مکتب کلیساسنه کیتمسنه آیین خرستیانیه اشتراك کنه ، صلیبی تقبیلنه‌سس چیقارلمامسنه نه‌دیملی؟ اسلامیتك بزدن وداعنه سبب ایشته بودر ؛ یوقسه مدنیت اسلامیه‌نك صراط مستقیم ستونلری اراسنده جای قبول بولمسی دکل . کرسنده ذره قدر ایمان وانصاف اولایدی اومقاله‌یی اغلایه‌رق اوقوردك !

جاحد ! ره‌نارفته توداری چه عنادست !
این ره برود دوزخ معلوم عبادست

ایمانی اولان اوچیوز ملیون مسلمانك فلاکتی لسان شماتتله سویله‌مز . فاس ، ایران محواولورسه سن اللرکه خاقوی ! انکلیز ، فرانسز ، روس دوستلرینه ضیافتلر جك !

دوقتورده لسان حکمته ، خامهٔ ادبه باقیکز . که لاطه‌می یاد ایتمك دوریرکن چاقشیردن بحث ایتمش، عجبا بونك لاطه‌یه ترجیحنده‌کی حکمت نه اولسه کرك ؟

زخدا جوییم توفیق ادب
بی‌ادب محروم شداز لطف رب

دوقتورده ذره قدر خلوص نیت ، حب وطن ، سودای ملی اولسه وظیفه‌سی اولمیان تستردن بحث ایتمزدی . « مکتب طبیهٔ اناث » ایشته دوقتور بوندن نه‌قدر بحث ایتسه ، بوعنوان آلتنده نه‌قدر سوز سویلسه یری واردر . ایشته کوردیککزمی دوقتورك بوتون مرارت وجدانیله فریاد ایده‌جك ، ملتك نظر انتباهنی اوزرینه چکه‌جك فاجع موضوعی !

نه قدر کنج ، هنوز عمرینك نوبهار شبابنده قیزلر ، خانملر طوتولدیقلری خسته‌لقلری اطبایه تداویدن استحیاءً امتناع ایدرلر و بو یوزدن برچوقلری طوپراق اولور کیدر.. فقهمز ایسه رقادینی تداوی امرنده اولاهم نوعندن برطبیبه‌نك وجودینه قائل اولیور. و اوموجود ایکن اطبای رجاله مراجعتی تجویز ایتمیور . نه‌قدر دوغری! یوقسه قادینلر ، یکرمنجی عصر مدنیتك محاربه‌لرینه کیتمزلر ! مجاهده‌لرك حربلرده کورولدیکلری زمانلر اوق قلیچ ، کورزعصرلری ایدی . فتوحات دورلری ایدی ! حجازدن اسپانیانك تا پیره‌نه شواهق جباله چیقمق ، غول کشورینه دالمق کونلری ایدی .

مماقیه عندالضروره کیدرزده . انك ایچین‌در ، که قادینلر بینیجیلکدن ، فن انداختدن حصه مند اولملی ، خصوصیله حدودلرده‌کی نسوان اسلامه بو فرضدرده . یافرانسزجه‌نك نه‌لزومی وار ؟

رجا ایده‌رم شونی اثبات ایتده باری کریمه‌لرم جاهل قالمه‌سینلر ! فرانسزجه اوکرنمزسه‌م بلکه کناهکارده اولور ؟ وبال آلتنده‌قالیرم؟؟؟ دانسده لازم ! بکقوزه کیدوب مکمل پولقو اوینامقده معقول دکلی، نه یاپه‌لم دوقتور بزم قالین قفامز بو رذالتلری آلمیور ! بووقاحتلره لعنت ایدیور . بروقت حافظه‌خانملرك شمدی کریمه‌لرینه باقیکز! لسان مادرزادلرندن استکراه ایدیورلر، فرانسز قونوشمق، چارشیده فرانسزجه آلیش ویریش ایتمك ... حاصلی رفتار واداسیله هر شیئیله مکمل بر فرانسز مادامه‌سی !

عجبا لوندره‌ده بر انکلیز ؛ پارسده ، بر فرانسز ؛ برلینده آلمان مادام ؛ یاماد موازلی لسان مادر زادینی ، ملیتی اخلاق ملیه‌سنی بویله بزمکیلر کبی تحقیر ایدرمی؟ انلر تورك مربیه‌سنك تربیه‌سیله بویوماملر، که....! بوجنتی ، بوجنایتی انجق بزم ایچمزده‌کی سودی بوزوق، قانی قاریشیق تورك واسلامیت دشمنلری یاپار ! بواویله شخصی برجنایتده بکزه‌مز . اولادینی فرانسز مربیه‌سنه تودیع ایدن ، ژه‌زویت مکتبنه کوندرن ملتنك قلبنی خنجرله‌مش ، ملیتی اولدیرمش دیمکدر . اولادینی ناسودنه‌دن ، مربیه‌دن تام بر فرانسزیاپ؛ ژه‌زویت باباسنك اوکنه کمال حرمت و تعظیم ایله دیز چوکه‌رك اللرینی اوپسین ؛ صاریقلی بر خواجه کورونجه فرط نفرت واستکراه ایله یوزینی چویرسین . بو ؛ تورکلکه ، مسلمانلغه‌می دلالت ایدر ؟

بوکا دوقتوردن جواب ایستمم ؛ زیرا « نه‌وت ؛ » دیه جکنه شبهه‌یوق .

واه واه واه ! بنه اسلامیتك بزدن وداعنه دلیل (مدنیت اسلامیه) مقاله‌سنك صراط‌مستقیم‌ده جای قبول بولمسی اولیورها ! زواللی قلم ! بو.... نلری مضطرانه یازارکن کیم‌بیلیر اوبارمقلره نه‌قدر لعنتلر اوقومشدر ! فقط نه‌یاپسین ! دوقتور شوکا امین اولسون،که اوصربی وصربیه‌لره یول‌وریلمدیکجه ، ژه‌زویت ، قولله‌ژمکتبلرندن بوجوقلر آلنمدقجه ، قادینلریمز حقیقی مسلمانلغك [دوقتوره بونلری الله سویله‌یور . اعضای وجودی آخرتده انطاق ایده‌جك اللها کبر دوقتوری‌دها شمدیدن سویله‌تیور !] مراد ایتدیکی مستوریته کیرمدکجه ؛ بو دینسزلکدن واز کچوب‌ده جامعلرده اجتماع ایتمدکجه اتحادك قابل اوله‌میه‌جغنی اوچ سنه‌لك تجربه‌لریمز کوستریور . مکتبلر ؛ مکمل مکتبلر هانیا هانیا ! وطن یالکز استانبولدنمی عبارت ؟ حتی ایکی نه‌ولی برکویه قدر عاجلاً مکتب !

دوقتور ؛ بر کون اهمیتی اوروپانك طبقات عالیه رجالنجه کمال شکران ومحمدتله تقدیر اولونه‌رق فعلاً اجراسنه باشلانمش اولان « سنت » ایله‌ده استخفاف و استهزا ایتمش ! صوکرا شمدی غیر مسلملرك‌ده شرف عسکری‌یه نائل اولدقلرنی سویله‌مش ! آتنه‌ده صوفیه‌ده نه قدر فراریلر وار ، آطه‌لردن یونانستانه فرار ایدنلرك عددی یکلری کچدی .: نه‌وت‌نه‌وت . ایشته کرید عثمانلی روملری ، خدمت عسکریه‌لرنی ایفا ایچین بزه جان آتیورلر اشاشقین ! بوده کندینی فضولیه کبی نعمتدن عد ایدییور ! سن آدم اولمه‌ده آلدانمق شانندن اولمیان وجدانکی اغفاله چالیش ! ایشته بوده بزه خاص بر مه‌لانقولی !

عقلمز وارسه بر طرف تعصبدن ، دیکر طرفده دینسزلکدن توبه ایدرده ژاپونلری نمونهٔ امتثال طوتارسه‌ق پك آز بر زمانده جانلانیر ، وطنمزده پك فیض بار اولان خزائن طبیعتدن پك چوق استفاده ایدرز . انسان اودر ، که اللهدن باشقا کیمسه‌یه محتاج اولماز . جناب حق اوروپالیلری بزم شرفزه یاراتمدی بونی بیلملیز ! جنتی براقوب دائرهٔ عقله رجوع ایتملی‌یز . ایشته بزده ضیای خورشیددن پارلاق ، نور قمردن صاف بیلدیکمز بر حقیقت ، که بر ذرهٔ شعاعی بیك جهان آیدینلاتیر ! اجتهاد بودر ، یوقسه دوقتورك تناقضلری ، اوهام وخیالاتی دکل !

والسلام علی من اتبع الهدی .

محمد فخرالدین

صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه

محترم افندیلرمز

کچن هفته چیقان رسالهٔ معتبره‌لرنده دوقتور عبدالله جودت بکك مهتاب غزته‌سنده (تستر مسئله‌سی) عنوانیله نشر ایتدیکی بند مخصوصه جواب اوله‌رق یازدیغکز مقاله‌یه علاوةً بر قاچ سوزم واردر .

عاجزه‌کز الیوم قرق طقوز یاشنده وایکی قیزله بر ارککك اولاده مالکم . پدرم بوندن اون یدی سنه‌وزوجم دخی عسکری قائممقاملرندن اولوب بش سنه اول وفات ایتمشدر . دامادمك بری نظامیه یوز باشیلرندن اولوب بودفعه یمنه سوق ایدیله‌رك الآن اوراده‌در ؛ مرحوم پدرم غایتله حدیدالمزاج ایدی . بندن بشقه اولادی اولمدیغی حالده اصلا روی التفات کوسترمز وبر کون مکتبه کیتمسه‌م انصافسزجه دوکردی . بن کندیمی بو خدمتجی پایه‌سنده کوردیکم ایچون کیزلی کیزلی والده‌یه شکایتده بولنور ایدم . حالبوکه والده بندن زیاده پدردن قورقار ایدی . هرنه سببدن ایسه یکرمی یاشنه کلنجه‌یه قدر تزویجمه مساعده ایتمدی . وانجق کندی انتخاب وارزوسی اوزرینه زوج مرحومله‌ازدواجمز وقوعبولدی . اما متوفا زوجم ایله کچیردیکم یکرمی درت سنه‌لك حیات مسعودانه‌یی تعریفدن عاجزم . زیرا مرحوم هم زوج وهمده خواجهٔ محترمم ایدی . امین اولیکزکه شوسطرلری انك همتی سایه‌سنده قره‌له‌یورم . بر کتبخانه طولوسی ترك ایلدیکی آثارك قسم اعظمی عقائد دینیه واخلاقیه‌یه دائر کتابلردرکه نظرمده هرشیئدن قیمتدار بر خزینه‌در ، جناب حق غنی غنی رحمت ایلیه آمین .

شمدی دوقتور عبدالله جودت بکك (تستر نسوان) حقنده‌کی مطالعه‌سنه کلهلم . حدم اولمیه‌رق یالکز شوجمله‌لره جواب ویره‌جکم .

« مستوریت صورت مشروعه‌سیله اوروپا نسوانی نسوان اسلامدن دها زیاده مستوردر . مستوریتدن مراد والده‌مزی ، همشیره‌مزی ، قیزمزی زوجه‌مزی برجواله قویوب آغزینی باغلامق واونلری حیوانلاشدیرمق هیچ دکلدر . حقیقی مسلمانلغك مراد ایتدیکی مستوریت بشقه .... خام‌ارواحلرك زعم ایتدیکی مستوریت ینه بشقه‌در »

اولا برنجی جملهٔ افکارینك حقیقت اولدیغنه اینانه‌مام . زیرا مستوریتك اسباب حکمتیله صورت مشروعه‌سنه واقف اولانلر هیچ بروقت بوسوزلری حقیقت اوله‌رق قبول ایده‌من .

ثانیاً چوال تعبیرندن مقصد بزم بغداد چارشفی دیدیکمز وبونك امثالیکه بول وکنیشجه چارشفلر ایسه بحق مستوریت مطلوبه‌یه موافقدر . چوال تعبیری عین فساددر .

ثالثاً حقیقی مسلمانلغك مراد ایتدیکی مستوریت بشقه الی آخره.. عجب بوبابده‌کی مستوریت نه‌یولده ایمش . . وبونی نه‌ایچون ایضاح ایتمدیلرکه بزده اکلایه‌لم .

قارئین کرام ! سویله‌یکز تحصیل وترقیمزه چارشفلر ، غلافلرمی یوقسه ابوینمزك سوء‌اداره وتربیه‌لریمی مانع اولیور . دوقتوربك امین اولسونکه سایهٔ شریعتده ناموسمز ، ثروتمز ، حیات معنویه‌مز اوچوال کبی چارشافلر ایچروسنده محفوظ قالمشدر . وانشاالله تعالی حیاتمزك صوك دقیقه‌سنه قدر بویله‌جه محافظه ایتمك نیتنده‌یز . عجب مستوریتدن هانکی بر عائله ضرر کورمشدرکه دوقتوربك اعتراض ایدییور . ونه جرأتله اوامر شرعیه‌یی سوء‌تفسیره ومخدرات اسلامیه‌یی افساده قالقیشیور . اکر بزم چارشفلریمز بك افندینك اعصابنه طوقنیور ایسه اوروپایه کیتسونلر . اوراده یشاسونلر . مدنیت غربیه ایله الفت ایتمش اسلامیتی

اونوتمش، فرماصونلغی بکنمش بر طاقم ایکی یوزلی مسلمانلرك تحت نکاحنده بولنان کنج قیزلرمزك احوال حیاتیه‌لرینی کوروب متأثر اولمامق قابلمیدر؟ بو کبی ترقی پرور بکلرمزك خانه‌لرنده چوجوقلره وارنجه‌یه قدر اقشام صباح بوموتی پراسنه دوام ایدیلیور. بو صورتله زواللی معصوملرك حیاتی زهرلنیور. والحاصل بر سفالت دائمه ایچنده یشایوب کیدیورلر. الله انجامنی خیر ایلیه.

کدك پاشاده ساکنه

ف . رمزیه

ژاپونیاده اسلام ناشرلری

ژاپونیاده نشر اسلام وظیفهٔ مبجله‌سیله اشتغال ایدن محمد برکةالله افندی حضرتلرینك دارالخلافه‌یه مواصلتلرینی یازمش، هندستان بهوپال حاکمه‌سی بهپابیکم سلطان حضرتلریله ملاقاتلرندن‌ده بحث ایتمشدك..

بوکره المزه واصل اولان «اخوت اسلامیه» نام رساله‌نك صوك نسخه‌لرندن بروجه آتی اقتباسی مناسب بولویورز:

برکةالله افندی استانبوله تشریف مقصدیله توکیودن عزیمت ایده‌جکلری کوندن بر اقشام اول، آسیا ـ کیفای جمعیتی کندیلرینی دعوتله شویولده بعض بیاناتده بولونمشلردر: برکةالله افندینك زیارت ایده‌جکلری یرلر جمعیت افرادینك قلبلرنده اك قیمتدار بر محل اشغال ایدر.. اونلری تورکیا ومصره ربط ایدن شی دین اسلامك علوبتنه اولان محبتلریله پیغمبرلر ایچنده الذیشان اولان حضرت محمد علیه‌السلام افندمزه اولان صمیمی ارتباطلریدر. میستر اوهارا جنابلری سوزلرینك شوجهتنه نظردقتی جلب ایدیورکه ژاپونلر نائل آمال اولمه‌لری ایچون عالم اسلامدن نقداً بر معاونتدن زیاده دیناً بر خدمت بکله‌یورلر.. اجنبی لسانلرینه واقف مقتدر خواجه‌لر ایسته‌یورلر. و برکته الله افندی‌یه رؤیالرنده بیله جمعیت افرادینك قلبلرینی اشغال ایدن امت اسلامه طرفلرندن اتحاف تمایا ایتملرینی رجا ایدییور..

برکةالله افندی بو سوزلره مقابلةً عرض تشکر و مقصدده کمال صداقت وخلوص ایله یالبشیلدقجه سعیلرینك، بعون الله تعالی موفقیتله تتوج ایده‌جکنه اطمئنانلری بر کمال بولوندیغنی بیان ایلمشلردر.

ژاپونیا ارباب قلمندن مطبوعاتده اسلامیت وخرستیانلقدن بحث ایدن بر چوق ذوات کورولیور.. بونلردن عرب ادبیاتی و بلاغت قرآنیه حقنده بیان مطالعه ایدنلرده بولونویور..

اسلامك ژاپونیاده‌کی موقعنی تعیین ایده بیلمك ایچون شو اوفاجق فقره کفایت ایدر.

برکةالله افندی حکایه ایدییور:

۲۰ مایسده کینزا لوقانطه‌سنده دوستم میستر ساقورای طرفندن دعوتلی ایدم. اوراده ممتاز بر ژاپون محرر وخطیبی اولان میستر ف. نوغوشی‌دو اوموری‌یه تقدیم اولوندم. مشارالیه حیات محمد عنوانیله بر اثر قلمه آلمش اولان ایلك ژاپون عالمیدر. که بو اثر دردست طبعدر. آرزولری اوزرینه طبع اولونه‌جق کتابك باشنه شو اوچ عربی عباره‌یی یازدق.

(۱) بسم الله (۲) لااله‌الاالله (۳) محمد رسول‌الله .. تقدیمدن مقصدده بو ایدی.

§ میستر ساقورای بزه خوش بر حکایه نقل ایتدی:

برکون میستر اوموری‌نك اوینه کیردیکی زمان چوجوقلر کندیسنی لااله الا... صدالریله قارشیلامشلر.. بونك نه دیمك اولدیغنی صورنجه اسلامك کلمهٔ شهادتی اولدیغی جوابی آلمش..

§ میستر نوغوشینك یازدیغی اثر حقنده‌کی حکایه‌سی‌ده پك غریبدر: ژاپونجه بر اثر یازمق اوزره مطالعه اوطه‌سنده اوطورمش، کوزلری قپالی، دوشونویورمش.. بردن بر دقیقهٔ روحیه کچیرمش، برده باقمش که النده‌کی یازی فبرچه‌سی کاغده محمد نام قدسیسنی نقل ایتمش..

دیورلرکه ژاپونلر خیالدن محرومدرلر، دوغرومی؟..

§ ژاپون حکومتنك دین حقنده‌کی تلقیسنه کلنجه جاپان تایم غزته‌سی بو بابده ایی معلومات ویرییور:

شمدی‌یه ژاپون رجال حکومتی دین حقنده غایتله لاقید قالمش، حتی مکتبلردن تدریسات دینیه‌یی خارج براقشدی.. بوکون داخلیه ناظری تربیهٔ دینیه‌نك صلابت ملیه‌یه اولان تأثیرینی نظر دقته آلیور.. قونفوجیانیزمك قدیم عنعناتیله اوروپانك لیبرال افکاری آره‌سنده حرکات اهتزازیه اجرا ایتمکده اولان کنجلرمزك حیات اخلاقیه‌لری تهلکه‌ده‌در، معنویاتی سقوطه محکوم کورونیور. صوك بو انعقادده مسئله موضوع بحث اولمش، ارتباط دینینك سحر معنویسی کسب علانیت ایتمشدر.

حریق مدهش مناسبتیله ژاپونلرك تأثری

استانبول حریقی مناسبتیله عموم ژاپون غزته‌لری آیروجه غایت مؤثر مقاله‌لر نشر ایتمشلر، بالخاصه توکیوده منتشر «هوتی شیمبون» غزته‌سی خصوصی علاوه نشر ایده‌رك بو مناسبتله «عثمانلیلره کلن قضا بزه کلمش کبیدر» عباره‌سنی ایری حرفلر ایله یازمشدر.

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنيت صندوغى جوارنده شنكول يقوشنده ٢٠ نومرو

صراط مستقيم

١٣٢٦

مسلكمزه موافق آثار جديه ممالمنونيه قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه	٥	٣٠٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :

ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب

تاريخ تأسيسى

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٥٩ — ٢٨ رمضان ١٣٢٩ پنجشنبه ٨ ايلول ١٣٢٧ — يدنجى جلد

وحدت وجود

— ٧ —

فقط بحثه شروعدن اول تصوفى تعريف ، تصوف تعريفدن اولده بر فائدهٔ لغويه‌دن بحث ايده‌لم .

قرن ثانيدن صكره عبادات وطاعاته حصر وجود ايدنلره « صوفيه » و « متصوفه » نامى ويرلمشدر . « صوفى » كلمه‌سنك اصلنه دائر مقدمهٔ ابن خلدونده شو سوزلره تصادف اولنيور . « امام قشيرى حضرتلرى ديديكه بو اسمك عربيه وقياس وقاعده‌جه كيفيت اشتقاقى معلوم اولميوب ظاهر اولان بو قومك لقبيدر ، صفادن ياخود صفتدن مشتقدر دينلرك قولى قياس لغوبجه بعيددر ؛ وكذلك صوفدن مشتق اولمسى دخى بعيددر ؛ زيرا انلر صوف كيمكله مخصوص ومنحصر دكللر ايدى »

ابن خلدون بو سوزلره كندى فكرينى علاوه ايله « بن ديرم‌كه اشتقاقه قائل اولندينى صورتده ظاهر اولان صوفدن مشتق اولمسيدر . زيرا انلر البسهٔ فاخره‌يى ترك ايله صوف كيه‌رك عامه‌يه مخالفت اوزره اولمشلر ايدى » ديور

خلاصه بو لغتك اشتقاقه قائل اولانلر « صوف » كلمه‌سندن مشتق اولديغنى سويليورلر حق « روح البيان » صاحبى اسماعيل حقى حضرتلرى‌ده « روح المثنوى » عنوانلى اثرينك برنجى جلدنده : صوفى ابن الوقت باشد اى رفيق . نيست فردا كفتن از شرط طريق بيت شريفنى شرح ايلديكى صره‌ده : صوف قيون يوكيدر ، صوفى صورتده قيون يوكندن عبا كيجى ومعناده مقرب ديمكدر . ديدكدن صكره بو كلمه‌نك اشتقاقى حقنده دها بر طاقم توجيهات بعيده‌يه كيريشيور .

حال بوكه صوفيون حضراتنك مسلك مخصوصلرى مسلك حكمت ومعرفتدن عبارت اولديغى كبى كنديلرى‌ده كمالات صوريه ومعنويه‌يى جامع بر حكيم ذوفنون اولدقلرندن « صوفى » كلمه‌سنك « فيلسوف » كلمه‌سى كبى عاقل ، حكيم معناسنه اولان « صوفوس » كلمهٔ يونانيه‌سندن تعريب وكنديلرينه علم ايدلمش اولمسى پك محتملدر ، نتكيم بو كلمه « فيثاغورث » ه كلنجه‌يه قدر طريق حكمت ومعرفته سالك اولان حكماى يونانيه‌يه‌ده علم اولمش ايدى . فيثاغورث بو عنوانى لازمهٔ تواضعه مغاير كورديكندن كنديسنك حكيم دكل انجق فيلسوف يعنى محب حكمت اولديغنى بيان ايتمش ، وكنديسندن صكره كلن حكمانك كافه‌سى بو عنوان ايله ياد ايدلمشدر . « فيثاغورث » ك لازمهٔ تواضعه مغاير كورديكى بر عنوان نقل اولمش‌ده صوفيون حضراتى طرفندن قبول ايدلمش ديه اعتراض ايديله‌جك اولورسه بز بو اعتراضى جوابدن مستغنى كوررز . قالديكه بو عنوان صوفيه حضراتى طرفندنمى احداث ايدلمش ، يوقسه انلرك طريق حكمت ومعرفته سالك اولدقلرينى كورنلر طرفندنمى توجيه اولنمش بوراسى معلوم دكلدر . حضرات صوفيه‌نك اوزمره‌دن اولميانلر طرفندن بو عنوان ايله ياد ايدلمش اولملرى‌ده محتملدر .

فيلسوف كلمه‌سنه كلنجه بو كلمه دها اوزمانلر معناى حقيقيسندن تجريد ، زندقه والحاد لغتلرينه ترديف ايدلمش اولديغندن طبيعى ابرار امته عنوان اوله‌ماز ايدى . بعض كتابلرده احاديث نبويه‌دن اولمق اوزره كوستريلن : من اراد ان يجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف ، قولنه استناد ايدنلر يوقاريكى توجيهى قبول ايتمزلر . حال بوكه بو حديث احاديث صحيحه‌دن دكلدر .

تصوفك تعريفنه كلنجه :

انك پك چوق تعريفى واردر . فقط بو تعريفلرك اكثرى تصوفى غايتيله تعريفدر . مقصد تصوفك كافهٔ اقسامندن بحث ايتمك اولمايدى بو تعريفلردن بعضيلرينى نقل ايدردك . مقاله‌مز منحصراً

وحدت وجود مسئله‌سنه عائد اولدیغندن تصوفك یالکز انی احوا ایدن بر تعریفنی یازاجغز . تعریف شودر : هوالعلم بالله من حیث ذاته واسمائه وصفاته ومظاهرها وبحقائق العلم وکیفیة رجوعها الی حقیقة واحدة وهی الذات الاحدیة .

ذات وصفات الهیه ایله مبداء ومعاده متعلق احوالدن بحث ایدن علم کلامك موضوعی‌ده عین موضوع ایسه‌ده تصوفله کلام بیننده فرق عظیم واردر .

زمی اندرین بقیل وبقال
سراین باز جوی ازره حال

بیتی بو ایکی علمك بینلرنده‌کی فرقك معیاریدر . فقط بو فرقك وجودی برینك لزومیله دیکرینك لزومسزلغنی تضمن ایتمز ؛ بویله بر ادعایه قالقیشان ادراکسزلکنه حجت کوسترمش اولور . حضرت مولانا ، علوم عقلیه ونقلیه‌ده زماننده‌کی علمانك اعلمی ایدی ؛ حضرت شمس ایله ملاقی اولدقدن صکره اولیاءاللهك اکملی اولدی ..

جناب پیر ، عقلیات ونقلیاتدن بشقه شمدیکی فرانسزجه کبی او زمانك لسان فنی وفلسفیسی اولان یونان لساننکده غوامضنه واقف ایدی . حتی حضرتك صرف او لسان اوزره منظوم برطاقم اشعاری بیله واردر .

کوریلیورکه بزم تصوفمز اویله : مقتضای عقله متابعتدن انحراف ایله یالکز حس وجدانی‌یه اتباع ایدنلرك مسلك مخصوصلریدر . تعریفیله تعریف ایدیلن غرب تصوفنه مقیس دکلدر . تصوفمز بر حقیقت معنویه‌دن بیکلرجه حقائق لدنیه استنباط ایدن حکمای ربانیه‌نك مسلك خاص عرفانلریدر .

اوت ! بر حقیقت معنویه توسیع ایدیله ایدیله بیکلرله حقائق لدنیه‌نك مصدری اولور . حقائق مادیه‌ده اویله دکلیدر ؟ مثلا کهرباده‌کی قوهٔ جاذبه میلاددن التی عصر اول کلن حکیم مشهور « تالس » ك نظر دقتنی جلب ایتمش ایدی . بو حقیقت اندن صکره کلن ارباب فکر ونظر طرفندن عصراً بعد عصر توسیع ایدیله ایدیله مشرقله مغربی لمحة البصرده بربرندن خبردار ایتمك ، کیجه‌یی کوندوزه قلب ایلمك کبی خوارقه مصدر اولدی . فنك ، الکتریق دینیلن قسم ساحرانه‌سنده کوریلن خوارق ، « تالس » طرفندن کشف ایدیلن بر حقیقت مادیه‌نك ، جائزهٔ سعی وغیرت اولمق اوزره ارباب فکر ونظره اتحاف ایتدیکی بر مکافات مادیه‌در .

عجبا بو قدر حقائق معنویه‌نك ایچنده‌بر حقیقت بوقیدرکه تعمیق ایدنلری بر جائزهٔ معنویه‌یه سزا کورمسون ؟ واو جائزهٔ معنویه‌نك محیطی خوارق بر قبه دائره‌سنك محیطندن دار اولسون ؟ خصوصیله او حقیقتلر میاننده خالق الحقائق اولان واجب الوجود حضرتلرینك حقیقت ذاتیه‌سی‌ده داخلدر .

خلاصه بز تصوف دنیلنجه زخارف دنیه‌دن معرض ، قبلهٔ حق وحقیقته متوجه اولان اصفیانك مسلك مخصوص معرفتلرینی مراد ایدرز . انلر او بیوك ادملردرکه بشریته خاص اولان کوچکلکلرك کافه‌سندن تنزیه نفس ایله انسانیتدن مقصود اولان غایهٔ علویه‌یه واصل اولمشلردر .

علی الاطلاق تصوفله او مسلکدن یتیشن اعاظم حقنده تفصیلات زائده‌یه کریشمك صدد بحثك کلیاً تبدلنی استلزام ایده‌جکندن سوزی قیصه کسمکه مجبوریت واردر . شو حالده مقاله‌مزك موضوعنی تشکیل ایدن وحدت وجود بحثنه اساس،دها طوغریسی بر مدخل اولمق اوزره « عزیز بن محمد النسفی » نك زبدة الحقائق عنوانلی اثر مشهورندن تبرکاً شو سطرلری نقل ایده‌لم : اهل وحدت میکونیدکه وجودیکی بیش نیست وآن وجود خداست تعالی وتقدس وبغیر از وجود خدای تعالی وجود دیکر نیست وامکان ندارد که باشد . ودیکران میکونیدکه اکرچه وجود یکی بیش نیست ؛ اما این وجود ظاهری دارد وباطنی دارد . چوق این مقدمات معلوم کردی اکنون بدانکه اهل وحدت میکونیدکه باطن این وجود یك نوراست که جان عالمست وعالم مالامال این نوراست . واین نور نوریست نا محدود ونامتناهی وبحریست بی پایان وبیکران . حیات وعلم وارادت وقدرت باین نور است . بینایی وشنوایی وکویایی وکیرایی وروایی اشیا ازین نوراست بلکه خود همه این نوراست طبیعت وخاصیت وفعل اشیا درین نوراست . اکرچه صفات وافعال واسامی اشیا ازین نوراست اما این نور یکی بیش نیست وافراد موجودات یکبار مظاهر این نورند . وهر یك دریچه اند . وصفات این نور ازین دریچها بیرون تافته‌است . ای درویش این نور اول وآخر ندارد . وفنا وعدم رابوی راه نیست . دریچهای نو میشوند وکهنه میکردند وبخاك میروند واز خاك بازمی آیند وخودمی باشند وخود میر وبند وخود میزایند . هریك آنچه مالابد ایشانست تا بکمال خود رسند باخود دارند . واز خود دارند واین نور بدین مظاهر خود عاشق‌است از جهت آنکه این نور درین مظاهر خود کمال خودرا می بیند وصفات واسامی خودرا مشاهده میکند وازین جاست روح آدمی بر جسم خود عاشق‌است از جهت‌انکه جسم آدمی مظهر صفات روح آدمیست وروح جسم خودرامی بیندوصفات واسمی خودرا مشاهده میکند وازین جاست کفته اندکه خودرا بشناس تاخدایرا بشناسی کنون دانستی‌که این‌نوراست‌که خودرا میشناسد .

واین نوراست‌که جان عالم‌است وافراد عالم جمله مظاهر این نورند .... الخ

عباره‌نك مآلی شودر :

اهل وحدت دیورلرکه : وجود بردر ، زیاده دکلدر . اوده وجود خدادر . وجود خدادن بشقه وجود یوقدر ؛ اولمسی‌ده ممکن دکلدر . اهل وحدتدن بعضیلری‌ده شویله سویلیورلر : هرنه‌قدر وجود بردر ، زیاده‌دکلدر ؛ فقط او وجودك ظاهری وباطنی واردر . باطنی بر نوردرکه روح عالمدر . عالم بو نور ایله مالا مالدر . بونورك حدی ،غایتی یوقدر . اوبر بحر بی پایاندر . حیات ، علم ، اراده ، قدرت بونور ایله‌قائمدر . اشیانك کورمسی ، ایشتمه‌سی ، سویلمسی ،

...يـاتى ، حركتى بو نورك سايه‌سنده‌در . بلكه هر شى بو نوردن عبارتدر . اشيانك طبيعتى ، خواصى ، افعالى بو نورده‌در . هر نه قدر اشيانك اسما وصفت وافعالى بو نوردن ايسه‌ده بونور بردر ؛ زياده دكلدر . افرادِ موجوداتك كافه‌سى انك مظاهريدر . بو مظاهرك هربرى بر دريچه كبيدر . بو نورك صفاتى او دريچه‌لردن ظهور ايدر . انك اولى ، اخرى يوقدر . اكا عدم وفنا طارى اولماز . يكى يكى دريچه‌لر پيدا اولور . اسكيوب تكرار طوپراغه كيدر . تكرار طوپراقدن ظهور ايدر . كنديلرى طوغار ، كنديلرى ياشار ، كنديلرى اولور . كمال ذاتيلرينه وصول ايچون شرط لابد حكمنده اولان خواص وقوى كنديلرنده كنديلكندن اوله‌رق موجوددر .

بونور كندى كمالنى ، اسما وصفاتنى كندى مظاهرنده مشاهده ايتديكى ايچون انلره عاشقدر . بونك ايچون روح آدمى‌ده كندى جسمنه عاشقدر . زيرا جسم آدمى روح آدمينك صفاتنه مظهردر . روح كندى جسمنى وكندى جسمنده اسما وصفاتنى كورير . انك ايچون : كنديكى بيل ، تاكه جناب حقى‌ده بيله‌سك دنيلمشدر . شمدى معلومك اولدى‌كه كنديكى بيلن وروح عالم اولان انجق بو نوردر . افراد موجودات انك مظاهريدر .

فريد

مسلمانلق ومدنيت

مسلمانلغه ، مسلمانلرك حالنه برنظر

مابعد

شمدى كرك مسلمانلرك بوكونكى حالنه كرك اونلرك عصرلردن برى قوتلرينى محو ايتمكده بولنان امراض اجتماعيه‌لرينه دائر تدقيقاتده بولنمق ايستيورز ؛ تاكه خسته‌لق نه‌دن عبارتدر ، چاره‌سى نه‌در اكلامش اوله‌لم .

اوت بومسئله‌يى بزدن اول بويوك بويوك محررلر موقع تدقيقه چكدى . لكن كمال اسفله كوريبورزكه برچوغى اصل خسته‌لقدن كليا اغماض عين ايده‌رك اعراض مرضى تداوى اوغورنده يورولدى دوردى ، حالبوكه اورته‌ده كندى سير طبيعيسنى تعقيب ايده‌جك ، كنديسنه خاص قانون موجبنجه هيئت اجتماعيهٔ اسلاميه اوزرنده تأثيراتى ايقاع ايتمكدن اصلا كيرى طورميه‌جق اولان سبب مرض طوردقچه بويله هيچ برزمان صاحبنى نائل مرام ايده‌ميه‌جكى‌يك آشكاردر . بزه كلنجه هيچ برفائده انتاج ايتميان بويله برمسلكه سلوك ايده‌جك دكلز . بزايستيورزكه شرقك خسته‌لقلرى اوزرينه قات قات بيغلمش اولان پرده‌لرى يرتهلم‌ده ذات مرض نه ايمش عنايت حقله اونى اكلايه‌لم . بركره تشخيصه موفق اولدقمى ارتق خسته‌لغك علاجنى ، اوعلاجك صورت تطبيقنى تعيين ايتمك بزم ايچون قولايلاشير . هركس ايچون معلومدركه تخمى جزيرة العربده آتيله‌رق آز زمان ظرفنده بلاد مشرقك قسم اعظمنى دللريك بر داقلرينك سايه‌سى آلتنه آلان مسلمان مدنيتى ايچون ديانت اسلاميه‌دن ماعدا سبب اول تصور اولنه‌مز . كذلك هر تاريخ اوقويان ؛ علوم اجتماعيه تتبع ايدن شونى استدلال ايده‌بيلوركه بومدنيت بوتون مدنيتلرك الك سريع السيرى ، الك دوقليسى ، الك واسعى ، الك محير العقولى اولديغى كبى كنديسنه اتباع ايدنلرك اراداتنه حاكم اولمق ، افكار اوزرنده تأثير مهمى بولنمق اعتباريله‌ده الك قويسيدر . بوندن بشقه بومدنيت بوتون سعادات اجتماعيه‌نك ايكى مهم قانونى اولان علم ايله عملى جمع ايتمشدر .

ايشته بونلر اويله برطاقم حقايق بسيطه‌دركه مسلمانلرك بدايت ظهورينى تصوير ايدن تاريخلره عطف ايديله‌جك الك سطحى بر نظرله بيله ميدانه چيقار . لكن بوكون نظرمز بوتون اقوام اسلاميه اوزرنده اوفاجق برجولان ويرمش اولسه‌ق ايلك بابالريمزك بولنديغى حالك عكسندن بشقه برشى كورمه‌يز . اوت كورورزكه انحطاط ، اضمحلال بزى اله‌ييلديكنه محكوم ايتمش ، كرى‌يه طوغرى سوروكله‌يوب كوتوريبور ؛ موجوديت اجتماعيه‌مزى كوندن كونه بيتيريبور . حالبوكه هيئت عموميه‌مزى تشكيل ايدن عناصرك كافه‌سى مسلمانلق ادعاسندن برآن كرى طورمديغى كبى قلبى اوزرينه نصل بيتيرسه دينى اوزرينه‌ده اويله بيتيريبور . عجبا شوحال عصر حاضر فلاسفه‌سندن برطاقم مفرطلرك ادعاسى وجهله بوتون اديانك مانع ترقى اولديغنه برحجت ناطقه‌ميدر ؟ حاشا هيچ برزمان دكلدر . زيرا بركره عربلرك مسلمانلقدن اولكى جهالتلرينه ، وحشتلرينه باقيلور ، صوكره ينه اوعربلرك مسلمانلغى متعاقب احراز ايتدكلرى مدنيته ، هيچ بر قومده كورلميان سرعت وترقى‌يه عطف امعان ايديلورسه بوكبى ادعالرك بطلانى عياناً كوريلور . عجبا شوحال بوكون اقوامك ترقيسنه ، تمدننه مدار اولان هرهانكى براساسك ، برقانونك سينه‌سى اوقانونى مستقبل ايچون مستقبلده مضر اولمقدن ، مفيد اولمق شويله طورسون بالعكس مهلك برماهيته صاحب ايده‌جك برجرثومه‌دن آزاده اوله‌مايه‌جغى حقنده فلاسفهٔ حاضره‌نك اعتداليرورلر طرفندن سرد ايديلان ادعايى‌مى تأييد ايدييور ؟ خاير بوده دكلدر . زيرا بزشو كتابمزده مسلمانلغك الك مهم اولان احكامنى ساحهٔ تدقيقه چكدك جمله‌سنى حيات بشريه قوانيننه تماميله مطابق بولدق . رأى العين كوردككه اسلام ترقى ايچون برحد تعيين ايتمامش بلكه عمومى قاعده‌لر وضع ايلمش . اسكى واضع قانونلر طرفندن حيات مستقبله وقوفسزلق سائقه‌سيله وضع ايدلمش اولان بوتون قيودى قيرمش ؛ روحك بوتون خصائصنى اسكى زنجيرلردن قورتارمش ؛ زمام اداره‌سنى النه ويرمش ؛ انجق شاهراه حكمت واعتداله توجيه ايتدكدن صكره ويرمشدر . بزايسه اعتدالك مذموم ، افراطك وياتفريطك ممدوح اوله‌جغى برزمانك ورودينى بكليانلردن دكلز . اوحالده مسلمانلرى بابالرينك فضائلندن حتى اونده برينى اولسون احراز ايتمكدن آليقويان سبب نه اوله‌بيلور ؟ بزه صورارسه‌كز بزبونى دينك ياكلش اكلاشيلمه‌سندن ، كنديسندن مراد اولميان بر معنايه حمل ايدلمسندن ايلرى كلمشدر ديه‌جكز .

بوقاریکی فصللریمزده، آیات قرآنیه، احادیث نبویه، برده ایلك جمعیت اسلامیه‌نك ارکانه استناداً شو حقیقتی هیچ مناقشه‌یه یرده میدان قالمایه‌جق صورتده اثبات ایتمش ایدك‌که: مسلمانلغك مقصد اصلیسی احوال واطوار بشریه‌نك استقراسیله وجودی ثابت اولان قانون فطری ترقی موجبنجه انسانلغك مادی ومعنوی ارتقاسنی تأمین ایله‌مکدن عبارتدر؛ ارواحی شائبه‌لردن تطهیر ایدرك وظیفه‌سنی ادایه صالح برحاله کتیره‌جك کوچوك بیوك نه‌قدر وسائط وارسه مسلمانلق بونلرك کافه‌سنی بیلدیرمش، توصیه‌ده بولنمشدر.

اوت، بز بونلرك کافه‌سنی شبهه‌یه، انکاره مجال قالمایه‌جق صورتده دلائلیله اثبات ایتمش ایدك. لکن بوکونکی جماعت اسلامیه‌نك هیئت مجموعه‌سنه عطف نظر ایده‌جك اولورسه‌ق کورورزکه قسم اعظممزك عندنده مسلمانلق عباداتك ارکان وقواعدیله یا دنیاده‌کی حاجاتك استحصالی، یاخود آخرتده مراتب عالیه احرازی مقصدیله رفع ایدیلن دعوات مجرده‌دن عبارتدر؛ بیلدکلری کلمهٔ شهادت، نماز، اوروج، زکات، حج، بوقدر. دینك امت عربیه‌یی بولندیغی قبرستان سفالت وهیچیتدن چکه‌رك اوج حیات وشرفه یوکسلتن اسرار عظیمه‌سی، معجزات کریمه‌سی هیچ بر زمان لحافظهٔ امعانی جلب ایتمیور! وا اسفاکه دینك لبی، اسلامك زبده‌سی اصل بو اولدیغی کبی تنزیل وتشریعنده‌کی غرض یکانه‌ده بودر.

مسلمانلق روحك مطالب اخلاقیه ومعنویه‌سیله بدنك مطالب مادیه‌سنی پك کوزل توفیق ایتمشدر. جناب حق «وقیل للذین اتقوا ماذا انزل ربکم قالوا خیراً للذین احسنوا فی هذه الدنیا حسنة ولدار الآخرة خیر ولنعم دار المتقین.» بیوریور. حضرت پیغمبرده «لیس من ترك دنیاه لآخرته ولا آخرته لدنیاه بل خیرکم من اخذ من هذه و هذه» دییور.

لکن قسم اعظممز بو حکمت بالغه‌یی تأمل طرفلرینه اصلا یاناشمیور؛ بالعکس دینی یا کلیش اکلایه‌رق اکا کوره یا کلیش یوله صاپان اقوام سالفه‌نك آثرینی، عاداتنی تعقیب ایدییور. هم هیچ بر تأییدِ الٓهی‌یه مظهر اولمامش بر طاقم افکار وعقائد بسلیور. «ولاتنس نصیبك من الدنیا» کبی آیتلر، «ان من فقه الرجل استصلاح معیشته ولیس من حب الدنیا طلب مایصلحك» کبی حدیثلر طورورکن خلق بو علوی اساسلرك اوزرینه ردای نسیانی چکه‌رك دینی بوتون علائق دنیادن کلیاً فارغ اولمق، بوتون حسیات جسمانیه‌دن تعری ایلمك صورتنده تلقی‌یه باشلادیلر. بیلمدیلرکه بو حال اقوام سالفه‌یی محو ایدن بر مدهش طاعوندر. هیهات نردن بیله‌جکلرکه بولندقلری کوشهٔ عطالتدن کندیلری ایله شو آیت کریمه‌نك آره‌سنده آشیلماز بر حائل وار: «افلم یسیروا فی الارض فتکون لهم قلوب یعقلون بها او آذان یسمعون بها فانها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور.»

محمد عاکف

توحید واتحاد

(سوز) ك نظر وجدان وادراك نونده‌کی قیمت واهمیتی جوهر معناسی اعتباریله‌در.

معناسندن مهجور ولان هرهانکی بر لفظك جنین ساقطدن، نمش بی روحدن نه‌فرقی قالیر؟

سوز، لسانك؛ معناده قلب ووجدانکدر. معنی، جسم لفظك حیاتی، روحی، وارلغیدر.

ان الکلام لفی الفؤاد وانما
جعل اللسان علی الفؤاد دلیلا

نه‌وت، کلام — که اصل معنادر — قلبکدر؛ لسان ایسه او معنایه دلیلدن، ترجمان اولمقدن باشقا بر شی دکلدر. (سوز)، معنای مخاطبه تفهیم ایدر، اوره‌دن چکیلیر کیدر. (سوز) اکر طوغری ایسه فبها والا کذب، یاخود نفاق ایله وصف اولونیر.

حضرت قرآن کریم، مخلفین بن اعرابك حربه کیتمامك ایچین حضور قدسیت نشور جناب رسالت پناه اعظمی‌ده (علیه الصلاة والسلام) «شغلتنا اموالنا واهلونا فاستغفرلنا!» — اموالمز، اولاد وعیالمز بزی اشغال ایدییور؛ بزم ایچین جناب حقدن تمنیٔ عفو بیوریکز! — اعتذار کاذبیله جرأت یاب اولدقلری نیاز مخادعه کارانه‌لرینی: «یقولون بالسنتهم مالیس فی قلوبهم» — لسانلریله قلبلرنده اولمیان شیئی سویلیورلر — وحی جلیلیله تکذیب بیوریور. ایشته «شغلتنا .... الخ» جمله‌سی لسان مخلفیندن صدور ایتمش یعنی سوز اولدرك اولمق اعتباریله معناسز؛ یالان! مردود!

«یاایها الذین آمنوا لم تقولون مالا تفعلون؟»

بو نظم جلیل تکدیر، احد محاربه سنده حقیله ایفای فریضهٔ جهاد ایتمیان بعض ذوات حقنده نازل اولمشدر. مشار الیهم حربدن اول: «نزد الوهیتده اعمال صالحه‌نك اك محبول و قبول اولانی بیلسه‌یدك مالمزی، جانمزی او سعادت عظمایی استحصال یولنده بلا تردد فدا ایدردك.» دییه تفاخر ایدرلر، کندیلرنی اوج اعلای صدیقیتده کورورلردی. وقتاکه احد محاربه‌سی باشلادی، ایفای عهد ایتمك زمانی کلدی. سوزلری میدان امتحانده معناسز قالنجه:

«لم تقولون مالا تفعلون؟»

مؤاخذهٔ الهیه‌سی قارشیسنده سر بسینهٔ محجوبیت قالدیلر.

مؤاخذه یالکز بوقدرله قالسایدی ینه اهون عد اولنه‌بیلیردی؛ لکن بوقدرله قالمدی.

«کبر مقتاً عندالله ان تقولوا مالا تفعلون — یاپمیه‌جغکز شیئی سویله‌مکز عندالله نه قدر شدتلی غضبی داعی اولدی!» تهدید قهر وجلالی صاعقه کبی نزول ایدرك متهملری مبهوت ومدهوش ایتدی.

(سوز) ی مناسندن تجرید ایدوب یالان یره صاوورمه‌نك وهاب کریم لسانك نزدالوهیتده نه قدر شدتلی بر جزایی موجب اولدیغی ا کلاشلملی !

ایشته توحیدده، که سلطان حقیقةالحقایقدر، قدسیت لفظی وجدانلری رقصان، روحلری حیران ایدن اومعنای ذوالجلالی، او مدلول کبریاسیله‌در .

توحید، لسان علوی شریعتده جناب واحد واحدك برلکنی قلباً ولساناً تصدیق واقرار ایتمکدر .

توحید ـ لفظاً ـ اتحاد ایله مادر وحدتك آغوش اشتقاقندن قوپمش ایکی فرزندتوأمادر . یعنی : توحید ، اتحاد لفظلری اصللری اولان (وحدة) کلمه‌سندن مشتقدرلر .

بوجهتله هرایکیسی یکدیکرینه ـ التزاماً ـ دلالت ایدر . توحید دینلینجه اتحاد ، اتحاد ذکر اولونجه توحید خاطره کلیر .

توحید مؤثر ، اتحاد متأثردر .

توحیدی قبول ایدنلر لواءالحمد (لااله‌الاالله ، محمد رسول‌الله) التنده برلشیرلر ؛ بر جان ، بروجدان اولورلر ؛ بر وجودکسیلیرلر. که اتحادده ایشته بو دیمکدر .

توحید ، بر شاهد هوشربای ازلیدر ، که مرآة جلال اتحاددن عرض جمالی بی مثال ایدر .

توحید بر دعوی ، اتحاد آنك دلیلی
توحید بر مصباح ، اتحادانك مشکاتی
توحید بر روح ، اتحاد آنك وجودی
توحید بر سلطان ، اتحاد آنك کشوری

خلاصه :

توحید ، اتحاد ایله قائم
اتحاد ، توحید ایله دائم

مراتب توحید

توحید ، لفظی اولور ؛ توحید ، معنوی اولور ؛ توحید ، شهودی اولور . توحید لفظی ایمان تقلیدی ایله ، توحید معنوی ایمان تحقیقی ایله ، توحید شهودی ایمان شهودی ایله مترادفدر . برنجیسی لسانك ، ایکنجیسی قلبك ، اوچنجیسی ـ کاملـ توحیددر ـ روحكدر . بیش نظر تقدیرکده اوچ سکه موجود : باقیر ، کموش ، آلتون ، هراوچنك‌ده اوزرنده طغرۀغرای پادشاهی وار . هانکیسنی ایسترسك ؟ شبهه‌سزدر ، که آلتونی دکلمی ؟ آلتون طورورکن کموشك ، خصوصیله باقیرك کیم یوزینه باقار ؟ ایشته بوقیاس ، مع‌الفارقدر . آ کلا !

دوشونمزمی‌یز ؟ تاریخ دین‌جلیل اسلامك چشم جهانی‌قاشدیران اوشانلی ، او شوکتلی اولین صحائف عظمت واجلالنه امعان نظرله باقه‌رق ، سلطان توحیدك قلوب موحدینی نصل تسخیر ایتمش اولدیغنی اوقویه‌رق ـ براز اولسون ! ـ دوشونمزمی‌یز ؟

نه‌وت ، دوشونه‌لم ! دوشونه‌لمده توحیدنصل اولورمش کوره‌لم ! عبرت آله‌لم عبرت ..... !

شو مقدس اسلامیت ، شو مبجل انسانیت ، شو حقیقی‌مدنیت، شو اندی سعادت مکهٔ مکرمه‌ده نصل میدانه چیقارلدی ؟ مدینهٔ منوره‌ده نصل تأسس ایتدی ؟ ابعاد کائناته ـ نورسحر کبی ـ نصل‌یاییله‌رق جهانی قاپلامش اولان ظلام شرکی قهر ایتدی ؟

ذره قدر نور ایمانه مالك اولان اوصحائف اوزرنده، هونکور هونکور اغلامامسی قابلمیدر ؟

بوتون کائنات سایهٔ لطفنده وجود بولمش اولان سلطان کشور لولاك (علیه‌الصلاة والسلام) افندیمز حضرتلرینك مکهٔمکرمه‌ده تزیل بویوروب بیت الهی‌یی آغوش احترامنده طوتان جبالك شواهق آفاقی چینلاتان ، بوتون عوالم ملکوتی رقصان ایدن اذان توحیده ، اوعلوی ندایه ، اوقدسی :

«حی‌علی‌الفلاح »ه

ایلك اجابت ایتمك شرف عالم بهاسیله بختیار اولانلر قاچ بختیار ایدی ؟ وکیملر ایدی ؟ آه .... او نه مشکل‌الاقتحام دقیقه‌لر ، اونه درد افروز ساعتلر ، اونه هول انکیز کونلر ایدی ، که جناب رحمة للعالمین « علیه‌الصلاة والسلام » افندیمز حضرتلری انلری کچیشدیردی ! تاریخ دین اسلامك مکه‌لیلرك حیرتله ممزوج حدتی ؛ سفهاء قریشك مجنونانه وعقورانه غیظ وعداوتی ؛ هله عم‌رسول اولمق کبی دنیا وما فیهادن بیك کره‌یوز بیکلرجه کره قیمتدار اولان بر نعمت عظمایی ، بر سعادت قربانی آیاقلر آلتنه المق جنتنی کوسترن بدبخت ابولهبك زفیر خصومتی ، شهیق دنائتی تصویر ایدن او صحیفه‌لری حجابلرندن صارارمش بو درجه سباعانه ومفترسانه‌وحشتلره معکس بیان وتصور اولدقلرندن دولایی هربری ـ صانکه ـ لسان حال ایله اعتذار ایدییورلر !

ولادت قدسیت منقبت رسالت پناه اعظمینك « علیه‌الصلاة والسلام » تبشیری شرف عالی‌العالنه جاریه آزاد ایتمکله طوفان‌سرور وبهجتنی تسکین ایده‌مه‌ین شو ابو لهبه باقیکز ! باقیکز ، که اعلان رسالت دعوت توحیده نه‌قدرمعکوس ، نه درجه منفور بر حس خصومتله مقابله ایتدی ! نصل :

« تبت یدا ابی لهب وتب .... »

صاعقهٔ قهر الهیسنه آووج آچه‌رق لعنت ابدیه‌یه محکوم اولمق درکهٔ اسفل سافلنه سقوط ایتمك استحقاقنی کوستردی ! نضر بن حارث اسمنده برنفخهٔ ابلیس فرط عتو واستکبارندن نفس لئیمنی ضبط ایده‌مه‌یه‌رك :

« اللهم ان کان هذا هوالحق من عندك فامطر علینا حجارة من السماء او ائتنا بعذاب الیم » ـ سورهٔ جلیلهٔ انفال ـ

[یارب ! اکر شو قرآن کرچکدن سنك عند معنویه‌کدن منزل کلام حق ایسه بزم اوزریمزه کوکدن طاش یاغدیر ! ویا دهشتلی بر عذاب ایله بزی قهر ایت !] دیدی . زهی جنت تمرد ! زهی دنائت استکبار !

بوکا جان اولسون‌ده دایانسین ! قلب اولسون‌ده تحمل ایتسین ! کرچکدن حق کلامی ، منزل من عندالله اولان جناب قرآنی بیله بیله رد ایتمك وبونك مقابلنده کوکدن طاش یاغدیریلمسی ویا بر عذاب هائل ارسالی صورتیله قهر ودمارلرینی تمنی ایتمك ...!

ایشته کسوهٔ بشریته بورونمش بویله شیطانلرده ، بویله ارواح خبیثه‌ده وار !

بوتون بو وحشیانه تجاوزلره ، بو مفترسانه هجوملره ، بو عموزانه عوعوه‌لره قارشی او سلطان اقالیم رسالتك ، او شاهنشه کشور نبوتك میدان دعوتده بر ذره بیله کریله‌میه‌رك — تك باشنه ! — شیرانه ثبات ومکانتلری ، خدا پسندانه مقاومتلری .

سلطان توحید

ك متبوعیت ازلیه‌سنی فکرلره اکلاتمق ، ذهنلره ، وجدانلره ، قلبلره ، روحلره قبول ایتدیرمك ایچین چکدیکلری دردلری ، قاتلاندیقلری بلالری هیچ بر پیامبر چکمدی .

غریب دکلمیدر ؟ اوبی حس وبی شعورلر جناب رسالت پناه اعظمی‌یه « علیه الصلاة والسلام » — دعوای توحیددن واز کچمك شرطیله ! ؟ — قهارانه بر پادشاهلق ، مستبدانه بر سلطنت قبولنی رجا ایدییورلردی !

شوتك طاشدن یونتدیقلری ، اغاجدن یاپدیقلری صنملرینك — حاشا — الوهیتلری تکذیب اولونمسون ! او بی روح جمادات‌یه انلرك معبودلری اولوب قالسین !

توحیدده ثباتك درجهٔ خرد فرساسنه ، جان ستانی ، فقط پك علوی بر نمونه‌ده سلطان المؤذنین جناب بلال حبشینك « علیه رضوان الله اکبر » چکمش اولدیغی او فجیع ، او طاقت شکن اشکنجه‌لر ، او جان کداز عذابلر ، عقوبتلر کوستریلمکه سزادر . او مبارك وجود قیصقیوراق باغلانیر ، مکه‌نك اریدیجی حرارت شمسی آلتنده اوزادیله‌رق خزینهٔ ایمان اولان سینه‌سی اوزرینه ال دکرمننك طاشی قونولیر ، « یادینکدن واز کچرسك یاجانکدن ... ! » دینیردی ! او مجسم ایمان ایسه « الله احد احد احد ! » جواب علویسیله حال مغلوبیتنده غالبیت مطلقه‌سنی کوستره‌رك مشرکلری قهر ایدر ، انلرنی ایصیر تدیر بردی !

ایشته ایشته توحید حقیقی ! ایشته ایشته ایمان شهودی ! بردن — جناب صدیق اعظمدن « رضی الله عنه » — باشلایان یوسبق اجابت ، بو نعمت هدایت ، بو دخول حریم سعادت مرکز توحیدك دائرهٔ تمجیدینی توسیع ایتدکجه ایتمکه باشلادی .

سابقین اولین حضراتنك بو قهرمانانه ثباتلری ، بو شیرانه متانتلری نزد الوهیتده نه درجه رهین مقبولیت اولدیغنی شو :

« والسابقون الاولون من المهاجرین والانصار والذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم ورضوا عنه الآیة ! »

[مهاجرین وانصاردن سلطان توحیده اجابت وعرض هدایت وتابعیته احراز قصب السبق ایدن سابقین اولین وانلره — ایمان شهودی ایله — اتباع واقتدا ایدن مؤمنین ومؤمنات ایشته انلردن الله راضی ، انلرده اللهك نعم جلیله‌سنه ابدیاً منتداردرلر .]

مدیحهٔ الهیه قیامته قدر عالم اسلامه انلرك شان وشرف بی‌بهالرینی اعلان ایدر .

تکریم او مؤسسین دینه

تعظیم ابدی بو سابقینه

مکه‌لیلرك قبول حق امرنده کوستردیکلری اعراضلره ، جرأت یاب اولدقلری اعتراضلره بدل مدینهٔ منوره‌لیلردن بر قسم رجال عقلا عرض اهتدایه جان آتیورلردی .

بعثت نبویه‌نك « علیه الصلاة والسلام » اون برنجی سنه‌سی رجبنده ایدی ؛ مدینهٔ منوره‌دن کلن بر هیئت مبعوثه منی جوارنده — الیوم سکان حرمجه — مسجد العقبه نامیله معروف محل مبارکده شرفیاب ملاقاة رسول کبریا اولدی .

یارب نه ایدی او بزم اجمل !
مغرور ایدی آسمانه اسفل
فخر ایتسه روا دکلی یارب ؟ !
مغبوط سما دکلی یارب
یارب کیم ایدی او خاکه جالس
تشکیل صفوف ایدن او مجلس
عکسیدی او بزمك آسمانده :
مهر ایله نجومی کهکشانده
بیك غبطه سزه او اهتدایه
بوس ید اقدس هدایه
سز کیتدیکز اما نامکز حی
دللرده بوتون غرامکز حی
فخر ایتمه‌ده شانکزله قرآن
رضوانی ایله‌مکده اعلان
تا روز قیام جهان توحید
ایلر سزی هر نفسده تمجید

وقتا که مکهٔ مکرمه‌ده چکیلن جفالر دولدی . مدینهٔ منوره‌یه هجرت امر الهیسی حکمت افزای ورود اولدی .

تاریخ اسلامك برنجی یوم مسعودینی بعثت محمدیه‌نك اون اوجنجی سنه‌سی ربیع الاولنك اون ایکنجی بازارایرته‌سی کونی تشکیل ایدییوردی . مهجر سعادته تقرب بویوریلدیقجه انصار کرامك سه‌ونجلری ونداء

علیه تلاشلری زیاده‌لشیوردی . بوتون کوزلر افق شرقی اوزرنده تمرکز ایتمش بر آن آیریلمیوردی . نهایت روز فیروز مذکورك صباحندن آز صوکرا بدر اسمان رسالت طلعت نمای ظهور اولدی .

طلع البدر علینا من ثنیات الوداع
وجب الشکر علینا مادعی لله داع
ایها المبعوث فینا جئت بالامر المطاع
مرحباً اهلا وسهلاً بك یابدر المدور!

بو نشیدهٔ استقبالی بنی نجاردن بر قاچ قیزرهکذار قدسیت نثار جناب پیامبر اعظمیده دفلر چالارق ترنم ایدییورلردی .

بو قیزلر نه‌قدر بختیاردرلر دکلمی ؟ دکل یالکز مدینهٔ منوره‌نك، بلکه تاقیامته قدر بوتون امتلرینك ترجمان روحی اولیورلردی .

دارالهجره‌لرینه شرف مواصلتلری ، اوپارلاق استقبال روحی بی‌قراز ایدییور ، مدینهٔ منوره سوقاقلری :

« جاء محمد ، جاء رسول الله ! »

زمزمهٔ مژده آوریله چینلایوردی . کنج ، اختیار ، چولق چوجق بوتون سکان دارالسلام رهکذار محمدی‌ده استادهٔ موقع تعظیم اولمغه قوشیورلردی . — مابعدی وار —

محمد فخرالدین

تراجم احوال :

حبری علی افندی

علمای اعلام ومؤلفین ذوی‌الاحترامدن برذات معارفسمات اولوب کوتاهیه‌لیدر . آثارینك الك بویوکی اولان (حدیقة الفقها) سنك ینه کندی طرفندن یازیلان شرحنده کنیه‌سنی بویله یازییور : (ابو محمد حبری علی بن مصطفی بن پیر محمد المعروف ببلبل زاده) علی‌الاصول وطننده اکمال تحصیلدن صوکره استکمال فیض علوم مقصدیله سیروسیاحت ایده‌رك (قزلحصار) [۱] ده اختیار اقامتله نشر علومه مبادرت ایلدی. بوراده مادام الحیاة بو وجهله امرار اوقات ایله‌یوب (۱۰۸۰) کسور تاریخلرنده دار آخرته رحلت ایتدی . فضائل عالیه‌سنه دلالت ایدن آثاری متنوع اولوب باشلیجه‌لری بروجه آتیدر :

۱ — (حدیقة الفقها) : برجلد کبیر اوله‌رق تألیف ایتدیکی بواثری (۱۰۵۲) تاریخنده (تلخیص الفتاوی والشروح) اسمیله

[۱] قیزلحصار : (اغریبوز) اطه‌سنك جنوب نهایتنده‌کی ، قاریستوس) شهریدرکه ادارهٔ عثمانیه زماننده (قیزلحصار) نامیله توسیم ایدلدیکی (کاتب چلبی) مرحومك « جهان‌نما » اسمنده‌کی اثر مشهورینك خریطه‌سنده محرردر . صاحب ترجمه اختیار اقامت ایتدیکی (قیزلحصار) ك بو (قیزلحصار) اولدیغنی تصریح ایلیور . جغرافیون عثمانیه‌دن بعضیلری طرفندن (مغنیسا) نك (قیزلحصار) اسمیله توسیم اولوندیغی و (عینتاب) سنجاغنده ینه بو اسمله برناحیه بولوندیغی‌ده (جغرافیا) ایله متوغل ذواتك معلوملریدر .

بش جلد اوزرینه شرح ایله‌مشدرکه برطاقمی مناستر کتبخانه‌سنده موجوددر. بواثر علم فقهده‌کی اختصاصه ومعلومات واسعه‌سنه برهان جلیدر . بوشرحك مقدمه‌سنده کنیه‌سنی و (قیزلحصار) ده شرح ایتدیکنی تصریح ایدییور .

۲ — شفاء الابدان المرضی فی سر منافع القرآن الشریف والاسماء الحسنی) : (قاضی ابوبکر نسائی) نك (الدر النظیم فی فضائل القرآن الکریم) اسمنده‌کی اثرینك شرحی اولوب نهایتنه لسان دربار نبوتدن شرفصادر اولان ادعیهٔ مأثوره‌یی علاوه ایتمشدر .

۳ — (هدیة الحبری فی ترجمة منهاج المحمدی) علم کلامدن باحث بر تألیف کزین اولوب بو اثرینی (۱۰۷۲) ده تحریر ایتدیکنی درمیان ایدییور .

٤ — (زبدة الفکر فی زیادة سید البشر) : فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینك زیارتلری آدابندن وقسماً مدینهٔ طاهره فضائلندن باحثدر .

۵ — (عقود الدریة فی شرح فرائض الحبریة) : علم فرائضه دائر تألیف ایتدکاری متن‌متینك شرحی اولوب بر نسخه‌سی (کوتاهیه) کتبخانه‌سنده منظورم اولدی .

٦ — (نبذة المناسك) : مناسك حجدن باحث براثر نافع المباحثدر .

۷ — (منیة الصالحین) : علم عقائده دائر برتألیف لطیفدر .

۸ — (شرح حدیث اربعین) : طرز معلوم اوزره برتألیف منیفدر .

۹ — (ذخر الاخرة) : موعظه واخلاقدن باحثدر .

مخدوم فضائل موسوملری (اسیری محمد) افندی‌ده ارباب علم وعرفاندن برذاتدر . (مجامع الجواهر) اسمنده بر اثریله (محمدیه) شرحی واردرکه بو شرحك پارچه‌لری سلانیکده منظور عاجزانم اولدی .

بروسه مبعوثی

محمد طاهر

ینه خبیث براثر حقنده

برمغفلك یدملمنتکاریله صاف بر جبینك صفحهٔ سفالتنه اورولان تمغای فحشا کبی بیاض کاغد اوزرینه سیاه مرکبله قاره‌لانمش بر کتابك خیلی زماندن بری کتابجی دکانلرنده تشهیر ایدلدیکنی کورمش ، حتی بردفعه‌ده برایکی صحیفه‌سنی چویرمك صورتیله کوزدن کچیرمشدم . بوقدرجق تتبع ، اثرك نه متاع رنکین اولدیغنی بکا آکلاتدیغی ایچین ایکی اوچ سطرلق ایقاظنامه یازوب اوراق حوادث واسطه‌سیله — تخدیش اذهانی موجب مقالات نشر ایدن جرائدی همان سدوتعطیل ایله‌ین — حکومتك نظردقتی جلب ایتمه‌یی دوشونمش ، صوکراده

عین دستگاه طوقوماسی اولان (ازدواج مکتوبلری) حقنده‌کی یازیلرمك آنجاق محرری حسابنه - کتابی ایکی غروشه صاتیلیرکن اوجه جیقماسی یوزندن - حسن تأثیری کورولدیکنی خاطرلانجه‌یه قدر تعلیق ایتمه‌مك اوزره سکوتی مناسب بولمشدم. فقط (علمدار) ك ٤١ - ١٣٢ نومرولو نسخه‌سنده بوخباثتنامه‌نك مدافعه‌سنه دائر یازیلان آچیق مکتوبی کوروب امام غزالی وسعدی شیرازی کبی اکابر امتك‌ده دلال فحشیات اولمقله اتهام ایدیلدیکنی، یعنی «عذر بدتر ز گناهش نکرید» وادیلرینه صاپیلدیغنی مشاهده ایله‌یجه اولکی فکرمك خلافنه براز سویله‌مك خصوصنده مضطر قالدم:

مجوس علماسندن واجیابانك «اقلیم هندك تأثیر هزال آوریله ضعف جسمانی‌یه اوغرایان هند اهالیسنی ازدواج وتناسله ترغیب وتشویق ایله‌یه‌رك تزیید نفوسه خدمت ایله‌مك فکریله» یازدیغی بوکتابی عین فکر انسانیتکاری‌یه تبعاً ترکجه‌یه ترجمه ایدیورن بولطفکار مترجم بری چیقسه‌ده دیسه‌که:

— آافندم! ملت معظمهٔ عثمانیه، (امراض تناسلیه طبیب متخصصی) صفتیله عجبا سزه مراجعت ایتدیلرده تداوی طلبنده‌می بولوندیلرکه بویله برخدمت ایفاسنه قالقیشدیکز؟ تأثیر هزال آورله ضعف جسمانی‌یه اوغرایان وجودلری تقویه ایتمك ایسته‌رکن اشتها آور یازیلرکزله ابدان شبابی دوچار ضعف ایله‌یه‌جککزی دوشونه‌مدیکزمی؟

هم ترشی دکلی، هم‌ده پرهیز
بو فعل ایله قول حکمت آمیز؟

قرآن کریمدن استشهاد ایتدیککز آیت مآلیله سرد ایله‌دیککز «بو کون چینده ادب وحیا مقتضیاتندن معدود اولان شیء، انکلتره‌ده ادب وحیایه مخالف وانکلتره‌ده ادب وحیا مقتضیاتندن معدود اولان شی چینده ادب وحیایه مخالف عد اولنور» مطالعه‌سی، هندقدیمك مقدس صایدیغی برکتابك ممالك عثمانیه‌ده ملوث عد ایدیله‌جکنی خاطرکزه کتیرمه‌دیمی؟ اثرکزده‌کی مستکرهاتك انتشار عفونتنه مطبوعات اداره‌سی اغماض عین ایتسه بیله ملت حاکمه افرادندن بك چوغنك - فحش رایحه‌سی نشر ایله‌ین - بوایکره‌نج کتابه قارشی کوز یومامایه‌جغنی اونوتدیکزمی؟ حاشا کندیکزله هم مسلك کوسترمك ایسته‌دیککز امام غزالینك - اثرکزله یك آهنك اولاجغنی سویلمکه یلتندیککز - احیاء علومنده استمنابالفم وسائره ... کبی مباحث رزیله‌دن دم اوردیغنی ادعایه وایرادامثله ایله اثبات مدعایه قالقیشه‌بیلیرمیسکز؟

کلستان سعدینك «بشنجی و آلتنجی بابلرنده‌کی حکایه‌لردز بعضیلریله کلیاتنك نهایتنده‌کی مطالبات حقنده عجبا نزاهت فروشان اخلاقك مطالعه‌سی نه‌در؟» سؤالنده بولونیوردیکز. جواب ویره‌یم: کلستان، یدی‌یوز سنه‌دنبری دستورالعمل اتخاذ ایدیله‌جك براخلاق کتابی طانیلدیغی کبی مؤلف محترمی‌ده اخلاقیونك الك بویوکلرندن صاییلیر. سویله‌دیککز بابلره کلنجه: بونلرك ایلکی، یعنی کتاب کلستانك بشنجی بابی (عشق وجوانی) یه، آلتنجیسی‌ده (ضعف پیری) یه متعلق حکایاتی حاویدر. فی‌الواقع بشنجی بابده عشق ومحبته دائر قصه‌لر وارسه‌ده کتابکزده‌کی (اغاجه طیرمانیر کبی ...) لوحهٔ رذالتنه مشابه برصحنه‌نك مشاهده‌سی قابلمیدر. التنجی باب ایسه اختیارلغه عائد روایاتی حاوی اولدیغندن اورادن مسلککزه موافق برحکایه‌جك کوسترمه‌سنی تعهد ایده‌رمیسکز؟

کله‌لم مال بولمش مغربی کبی صاریلدیغکز مطایبات وهزلیات قسمنه. اولا کلستان وبوستانك شیوهٔ تحریریله بونك اراسنده‌کی فرق، هیسنك عین قلمدن چیقمش اولدیغنه دائر اربابی شك وشبهه‌یه دوشوردیکنده تردد ایتمه‌مه‌لیسکز. ثانیاً: فرض محال اولارق مطایباتك سعدی طرفندن یازیلدیغی قبول ایدلسه‌بیله اوقسمك باش طرفنده‌کی «قال السعدی رحمه‌الله الزمنی بعض ابناءالملوك ان اصنف لهم کتاباً فی‌الهزل علی طریق السوزنی فم اجبته فهمدونی بالقتل فلاجل ذلك اجبت امره وانشدت هذه‌الابیات وانا استغفرالله العظیم» مقدمهٔ اعتذارینی نظر انصافه آلمق لازم کلزمی؟ ثالثاً: سعدی، کوردیکی تهدید اوزرینه هزل وادیسنده بویله برشی یازمایه مجبور اولمش، صوکنده‌ده جناب حقدن عفوومغفرت طلب ایدییور. سز ایسه ای سعدی‌یی اورنك کوستره‌رن مترجم افندی! استغفار ایتمك شویله طورسون، کمال جدیتله کندیکزی شایان افتخار کورویورسکز. رابعاً: (قال السعدی) دیه باشلایان بومقدمه‌نك سعدیدن نقلاً باشقه‌لری طرفندن یازیلدیغنه نظراً اشاغیسنك‌ده ینه باشقه‌لری طرفندن یاپیلوب مشارالیه اسناد ایدیلمش اولمسی ظنی قوتلندیرییور. بناءً علیه مطالعات مسروده‌یی نظر دقته آلارق حکومتك لاقیدیسندن بالاستفاده سسسز صداسز کتابکزی صاتمایه وحق ارشاد اوله‌رق آلاجغکز مبالغله جیب مروتکزی طولدورمایه باقك‌ده اویله اکابر امتدن کندیکزه همتا وپیشوا بولمایه قالقیشمایك. یوق، مطلقا کذشتکان اسلافدن برمقتدا ارائه ایتمك وایشته‌بن بوذاتك اثرینه پیرو اولدم دیمك ایسته‌رسه‌کز کچمشلردن (باهنامه) مؤلفنی، معاصرلردن‌ده (زنبق) و (ازدواج مکتوبلری) محررلریله‌مثللرینی کوستره‌بیلیرکزکه سوزکزك طوغرو اولدیغنه ایناناه‌بیلسین. یوقسه امام غزالی وشیخ سعدی کبی ذوات مقدسه‌یه صیچراتمق ایسته‌دیککز چرکاب اسنادات، اونلرك پایهٔ معنویتنه چیقامادز زمین پستی‌یه سقوط ایدر وینه سزك جبین متینکزی تلویث ایلر.»

بویله دیه‌جك اولانه قارشی مترجم افندی عجبا ناصیل جواب ویره‌بیلیر؟

طاهر المولوی

زواللی اسلامیت!..

نه‌وت، زواللی اسلامیت، بو کون سینهٔ صمیمیتکده بسله‌نن اولادلرك، سنی مؤبد هجرانه محکوم ایدییور، باغرکده بویوه‌ن چوجقلرك، سنی شمدی بوتون بوتون فراموش ایدییور. آرتق

هيچ طانيمق ايستەميور ، سندن متصل قاچيور . حتى حرمت و شفقتلرينى كوسترنلر بيله سنى حقيله بيلميور ، تقدير ايتميور .

ايچنده بويوديككـ جهان سعادته ، آغوش ناز وحرمته كيم بيلير شيمدى نەقدر حسرتكش . اوعظمتلى ، حقيقى سوكيلى حاميلرينه نەقدر كريەبارسك !

حالا حقيقتى كورمەمكده مصر اولان شوعاجز بشريتده ، سنده انسانلر كبى ناتوان كلەرك ــ قيصه برزمان ايچين ــ تعالى وتكاملدن صكره حيات وسعادتك بوقدر چابوقمى افول ايدەجك ؟

خاير ! خاير ! اوابدى حامى اعظمك سنى هرشائبەدن هرغرضدن مصون ايدەجك ... الىالابد محافظه ايدەجكدر .

بن بوراده اسلاميتك ، شان ورفعتى ، تاريخ صحيفەلرى اوزرنده قلان خارقەلرينى دكل ، اونى بوحال تشوش واحتضاره كتيرەن ، و حالا مزار عدمه سوروكلەينلرى ذكر ايتمك ايستيورم .

اونى حقيله طانيەجق كيمسەلرك بولنمامسى تذبذبنه باعث اولمش . زيرا بر دينك حدذاتنده كنديسنى وقايه ايدەجك برجسم مخصوصى يوقدر .

طوغريسى بوكون اسلاميتك ، حقيقى مدافع وحاميلردن واونى بوتنيدن قورتارەجق كيمسەلردن محروم اولديغنى اعتراف ايتمەلى يز .

بوندن اول كلنلرينى بوراده قاريشديرمايەلم ، اونلرله طوبراقلر افتخار ايتسين . بز كندى عصرمزك ، محيطمزك رجاليله ، عالملريله ــ وارسه ــ افتخار ايدەلم .

شيمدى اولا آرزو ايتديكمز كيمسەلرك ــ بالخاصه مقر خلافت ايچنده ــ سبب مفقوديتلرينى صكره بومفقوديت طولاييسيله اسلاميته عارض اولان ضعف وانحطاطى بيان ايدەجكم .

بز علوم و فنون عصريەيى اهمال وكنديمزدن ــ باخصوص مدرسەلريمزدن ــ اوزاق بولندرديغمز ايچين بو (يوقلق) قارشيسنده بولندق .

يوقسه ــ مصر و ديكر بعض يرلرده اولديغى كبى ــ فنك اهميتنى تقدير ايتمش اولسەيدك ، ايچمزده (جمال‌الدين افغانى ، محمد عبده) كبى اعاظم يتشيردى .

شايان تأسف جهتىده مدرسەلريمزك جدى براصلاح ، حقيقى بر تدريسه حالا تشنه قالمسيدر .

سطحى برتعديلات ، وبرايكى شيئك علاوەسى ايله مدرسەلريمز اصلاح ايدلمش صاييلماز ، بونى كنديلكمزدن ياپامازسەق ــ هرايشمزده اولديغى كبى ــ بونده‌ده بارى تقليد ايدەلم .

كوزمزك اوكنده طوران مصره بركره عطف لحاظهٔ دقت ايتسەك ، اورانك فائدەبخش اثرلرينى لسانمزه ترجمه ايتسەك ، برزمانده فلاسفهٔ اسلامى بوراده كورسەك نەاولور ؟

جامع و مدرسەلرده سنەلرجه باش صاللايەرق ، اجازه آلانلر شيمدىيه قدر نەاوكرندى ، نەاوكرتدى ؟

حالا كرهٔ ارضك ايكى بوينوز اوزرنده (!) طورديغنى ، ودهابوكبى بك چوق خرافاتى دينمزه اسناد ايدوب طوريورز . يازيق دكلمى ؟ اسلاميتى بيلميورسەق ، بيلمك ايستەميورسەق هيچ اولمازسەدينمزك نفرتله رد ايتديكى ياوەلرى ، سفسطەلرى اوكا اسناداىله اغيار قارشيسنده هدف استهزا اولمايەلم .

هله بونلر ، بتون اسلاملرك مرجعى ، استنادگاهى بولنان مقر خلافت كبى بريرده ايشيديليرسه بك طاتسز ، مناسبتسز اولور صانيرم . بن قباحتك قسم اعظمنى الحالة هذه خوجەلريمزده بوليورم . نيچين ديەجكسكز ؟ نەوت ، اونلر كنديلرينه ترتب ايدن وظيفەده بك چوق قصور ايديورلر . اهميتلى ، جان آلاجق نقطەلرى براقوب ، عادى ، لزومسز شيلرله اشتغال ايديورلر .

بوكون بزم ايچين اك مهم شى كتاب مسئلەسيدر . المزده علوم اسلاميەيه دائر تركجه بك آز اثرلر بولنور .

بولسەده يوزيللق ... برشيئه يارامز .

ــ عفو ايديكز ــ بن بوسكوتى ، بوتكاسلى بيلكيسزلكدن بشقه برشيئه عطف ايدەميورم .

خاير ديەنلر بونك عكس اثبات ايتسينلر ، بن بونى بويله بيليرم

ان آثارنا تدل علينا

ايشته كتبخانەلرمز ... ايشته كتابلرمز ...

مصرده اولسون ، بشقەيرلرده اولسون دينى ، فلسفى ، باخصوص مكتب طلبەسنه يارايەجق بر چوق استفادەبخش اثرلر نشر ايديليور .

ترك كتبخانەلرينى بوكزيده اثرلرله نيچين تزيين ايتميەلم ؟

ترجمه ايدەجك كيمسه يوق ديەجكسكز . بو ، رمعذرتمى اولورمش ؟ ! هانى مدرسەلرده بيلمم قاچ سنه عربجه اوقويان مدرسەلريمز زەده ؟ نيچون عربجه بركتابى ترجمەدن عاجزدرلر ؟

بونلرك سببنى شمدىيەقدر تحرى ايدەمەمزه آغلامالى يز .

سوزلرم محترم خوجەلريمزه بك آجى كلەجكنى بيليورم ، نەچاره كه اسلاميتك طبيبى بولنان بوجمعيت محترمه ، خستەنك اعصابنى كسمش ، ــ بيلميەرك ــ نشترى ناقلبنه قدر صوقمق ايستەدكلرينى كوروبده فرياد ايتمەمك الدن كلميور . داها فضله سكوت ايدرسەك حياتنه كنديمز قصد ايتمش اولورز . خطالرمزه ، قصورلريمزه بزى ايقاظ ايدنلره كوجنمك دكل ، بالعكس هرزمان مديون شكران اولمالى يز .

جامعلرده وعظ مندرى اوزرنده (زواللى اهالىيى حربه ، جنكه تشويق ايدن بزى وبوتون حيواناتى الله حرب ايچين ياراتدى ديەن ، الى جامعك قبەسنه قدر رفع ايدوب تختەيه اوران . آوازى جامع حاوليسندن طويلان ، سفينهٔ نوحدن ، عصاى موسىدن اوزون اوزادىيه دم اوران ، آيت كريمەيى حديث شريف ديه بللەين ؛ واونى حال وزمانه كوره ــ صيغه تصريف ايدر كبى ــ تفسير ايدن ومدرسەلرده (كلمهن المنفوش) ى (كالعهن المنقوش) ؛ (لكل فردٍ) ى (لكل قرد) طرزنده سويليوب كچن خوجەلريمزه نەديملى ؟ زواللى جاهل اهالىيه بونلردن اول سويلنەجك سوزمى يوق ؟

مولد کبی مبارك کونلرده ــ وبالخاصه رمضانده ــ جامعلرمزك نه یامان حاله دوندیکنی (!:) کورەن محترم خوجەلریمز ؛ بو رزالتلرك شرعاً ممنوعیتنی ، اخلاقاً مضرتنی اهالی‌یه بیلدیرمك نعمتنه‌قاتلانسەلردی ظن ایدرسەم راها ایی ایدرلردی .

بن بو آجی ، بو جکر ســوز اعترافلری ، خوجەلریمزی ضعف ونقص ایله ــ حاشا ــ شائبه‌دار ایتمك ایچین دکل ، دینمزك ترقی وتعالیسی نامنه سویلیورم .

یارەلرمزی کیزلیورز ، کیزلیورز اما بالآخره اونلرك (قانغرەن) اولاجقلرینی‌ده هیچ دوشونمیورز .

اکر سویلمکدن تحاشی ایدییورسەق ، سکوتك انتاج ایدەجکی عواقب وخیمه‌یه‌ده حاضرلانمالی‌یز !

(ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابأنفسهم)

حیدر پاشا

م . ن . د

فلسفۀ ارواحدن :

بقای روح

کائناتك تدقیق ومطالعەسی بزی جوهر حیاتمز ، مدیر افعال وحرکاتمز اولان روحك تحری وتفحصنه سوق ایدییور .

فن منافع الاعضا دیورکه : وجود بشرك اقسام مختلفەسی بر قاچ سنەلك بر زمانده تجدد ایلیور ، بزده ایکی بیوك جریان حیاتینك تحت تأثیرنده دائمی بر تبدلات حجیرویه حاصل اولیور . عضویتدن مندفع اولانلر تغذی واسطه‌سیله یوماً فیوماً مبادله اولیور . موادلینۀ دماغیه‌دن انساج عظمیه‌نك اك سرت اقسامنه وارنجه‌یه قدر بتون موجودیت مادیه‌مز تحولات متمادیه‌یه اوغرایور . مدت حیاتمزده وجودمز متعدد دفعه‌لر تحلل ایلیه‌رك تکرار تشکل ایلیور . مع مافیه بو تحولات دائمه‌یه رغماً وجود مادینك تعدیلاتی آره‌سنده بز دائما عینی شخص قالییورز . مادۀ دماغیه‌مز تجدد ایلدیکی حالده حافظه ، ومادۀ حاضره‌مزك اصلا اشتراکی اولمدیغی بر ماضینك خاطره‌سی موجود اولیور . اوحالده بزده ماده‌نك غیری بر جوهر ، بو تحولات دائمه آراسنده ثابت ، مقاوم وناقابل انقسام بر قوت اولدیغی تظاهر ایلیور .

ماده‌نك عضویت کسب ایدوب بالذات فعل حیاتی میدانه کتیره‌میه‌جکنی بیلیورز ، قوۀ اتحادیه‌دن محروم اولونجه اجزا وافرادی بالتفسخ اقسام نامتناهیه آیریلور . بالعکس بزده بتون خواص وقوای معنویه واخلاقیه کندیلرینی حتوا ، ربط وتنویر ایلیان بر وحدت مرکزیه‌ده مجتمع بولنورکه اوده وجدان ، شخصیت ، بنلك خلاصه روحدر .

روح جوهر حیات ، منبع احتساسدر . اقسام عضویه‌مزی اداره ایدن وموجودیت ذاتیه‌مزك بتون اقسامی آره‌سنده آهنك وانتظامی تأمین ایلیان انحلال ناپذیر بر قوۀ غیر مرئیه‌در . [*]

خواص وملکات روحیه‌نك ماده ایله هیچ بر مناسبتی یوقدر ، افعالمزی وزنه ، نیك وبدی تمیزه مدار اولان مزیت ذاتیه یعنی وجدان ، عقل ، ذکا ، حکم واراده دامارلرمزده‌کی قانه ، اعصابمزده‌کی آته عطف اولنه‌ماز . اك کوچکندن اك بیوکنه وارنجه‌یه قدر توجیه خطاب ایلیان بولسان درونینك ، اك بیوك مجد و عظمتك شعشعه‌سنی منطقی قیلان بو صدای تکدیرك مادیات ایله هیچ بر علاقه‌سی اوله‌ماز . بز مختلف ، متضاد جریانلرك تحت تأثیرنده بولنیورز . مشتهیات وحظوظات نفسانیه‌مز عقل وحس وظیفه ایله چارپیشیور . اکر بز یالکز ماده‌دن عبارت اولسه ایدك بو مجادلات ومنازعاتی آکلاماز وتمایلات طبیعیه‌مزده بلا تأثر وندامت قالیر ایدك . قوۀ اراده‌مز سوق طبیعیمز ایله بالعکس صیق صیق حال نزاعده‌در . آنکله ماده‌نك نفوذ وتأثیرندن قورتیله‌رق زیر حاکمیتمزه آلیور وبر آلت مطیعه حالنه قویورز .

اك مشکل شرائط تحتنده طوغمش بر طاقم آدملرك هر درلو موانعه ، فقر وضرورته ، خسته‌لقلره ، علل واسقامه غلبه ایتدکلری ومساعئ فعالیت وثباتکارانه‌لری سایه‌سنده اك یوکسك مقاماته واصل اولدقلری کوروله‌میورمی ؟ تاریخی اولان اك بیوك شجاعت وفداکارلقلرك مواجهۀ تماشاسنده روحك جسد اوزرینه اولان فضیلت وعلویتی دها بلیغ وباهر بر صورتده مشاهده اولنیورمی ؟ شهدای وظیفه‌نك ، نابموسم افشا ایدیلان حقیقت قوربانلرینك ، تعالئ انسانیت اوغرنده ظلمه اوغرایان ، اشکنجه‌یه آتیلان ، دار اغاجلرینه چکیلان ذواتك بو عقوبات ایچنده تا آستانۀ موته قدر ماده‌یه نصل غلبه ایلدکلری وبر حقیقت علویه نامنه جسمك عصیاننی نه وجهله اسکاته ظفریاب اولدقلری هیچ کیمسه‌نك مجهولی دکلدر . بزده ماده‌دن باشقه بر موجودیت اولماسه ایدی جسمانیتمز خواب استراحته دالدیغی زمان خواس خمسه‌نك معاونتی اولمقسزین روحمزك تمادئ حیات وتصرفنی مشاهده ایتمزدك . بوندن منفهم اولیورکه لاینقطع بر فعالیت روحك شریطۀ موجودیتیدر .

واضحیت مقناطیسیه [**] Lucidité magñétique کوزك هیچ دخلی اولمدیغی حالده اوزاق بر مسافه‌دن رؤیت La vision adistance کشف وقایع ، کشف قلوب La pénétration de la pensée روحك موجودیتی حقنده اك بیوك آیات باهره‌دندر . بو صورتله بزده قوی ، ضعیف ، عالم ، جاهل بر روح پاشامقده وزیر حاکمیتنده بر خادم ، بر آلت بسیطه‌دن باشقه بر شی اولمایان بو جسدی تحت

[*] روح وجودده ناقل وظیفه‌سنی کورن بر سیالۀ حیاتیه‌نك اعانه‌سیله اوامرینی اعضالره ایصال ایلیور . قبل الممات موجود اولدیغی کبی روحك لازم غیر مفارق ودائمی رفیق سیاحتی اولان بو وجود لطیفدن ایلروده بحث ایلیه‌جکز .

[**] فرانسزجه‌لری یازیلان بو تعبیرلرك ترکچه مقابللرینی بولمقده مشکلات چکیلدیکندن ارباب وقوفك بو خصوصده همتنه مراجعت اولنور .

تصرفنده بولندیرمقده‌در . بو روح حر ومستعد کمالدر . وبناءعلیه مسئولدر . کسب صلاح ایتمك . استحاله وخیره صرف مقدرت ایله‌مك. آرزوسی داخلنده‌در . بعضیسنده مظلم وبعضیسنده پارلاق اولان بر غایهٔ کمال idéal تعقیب ایلدیکی یولی‌تنویر ایلربو، غایهٔ کمال نه درجه اتساع ایلرسه آنك زادهٔ الهامی اولان افعال وآثارده او درجه مفید وفیض آور اولور، نه مسعوددر اوروح‌که ، کذارش حیاتنده عشق حقیقت ، عشق عدالت ، عشق وطن ، عشق انسانیت کبی معالیاتدن نصیبه‌داردر ! اعتلا وترقیسی سریع اولمقله برابر سیاحت دنیویه‌سی‌ده فیض وتعالی بخش اثرلر براقیر .

⁂

روحك موجودیتی اساسکبر اولنجه بقا وابدیتی مسئله‌سی درحال عرض وجود ایدر ، ایشته اك مهم مسئله بودر . چونکه بقای روح ، قانون اخلاقیده یکانه جای قبول بولان ، عدالت الهیه‌حقنده فکرمزی اقناع ایلیان ، نوع بشرك اك بیوك امیدلرینه جواب ویرن یکانه بر صورت تلقی‌در . جزء فردلرك تجددات ووجود مادیمزك تحولات دائمه‌سی آره‌سنده ماهیت روحیه‌مز دائم وتحول ناپذیر اولور ایسه انلرك انحلال وتماماً محو ونابود اولملری موجودیت روحیه‌یه خلل ایراث ایلیه‌مز .

کائناتده هیچ بر شیئك محو ونابود اولمدیغنی کوردك . حکمت ایله کیمیا هیچ بر ذره‌نك غائب اولمدیغنی هیچ بر قوتك محو اولمدیغنی اثبات ایلدیکی حالده بتون قوای معنویه‌نك مندمج اولدیغی بووحدتك ، حیاتی برسلسلهٔ مصائبدن قورتیلان بو انانیت خبیره‌نك moic onscient محوونابود اوله‌بیلمه‌سنه نصل ایمان ایتملیدر ؟ یالکز منطق واخلاق ایله دکل بلکه ــ بالآخره ذکر واثبات اولنه‌جغی وجهله ــ بالذات وقایعك ، عینی زمانده هم فیسیولوژی وهم‌ده پسیشیزم نقطهٔ نظرندن قابل حس وقایعك ، جمله‌سی ذات خبیرك êtrc conscient بقاسنی کوسترمکه ، روحك‌موجودیت ارضیه‌سنده هانکی افعال واعمال ایله بولنمش ایسه ماورای قبرده‌ده عینی وجهله بولندیغنی بزه اثبات ایلمکه ساعی بولنیور .

اکرهرشیئك نهایتی اولومدن عبارت ومقدراتمزده شو حیات سریع‌الزوال ایله تحدید ایدلمش اولسه ایدی ارض اوزرنده هیچ بر شیئك‌بزه،حقنده‌برفکر ویره‌میه‌جکی‌فیض وتکمله‌اعتلا ایچون بوتمایلات بزده موجود اولورمی ایدی ؟ هیچ برشیئك تسکین ایده‌میه‌جکی بو سودای علم ومعرفته مالك اولورمی ایدك ؟ اکرهرشی قبرده عدم پذیر اولیورایسه بواحتیاجات، بوخیالات ، ایضاحی غیر ممکن‌اولان بوتمایلات نه‌در ؟ انسانك عصرلردنبری طنین انداز اولان بو صدای مؤثری ، فیض وترقی‌یه طوغری بولایتناهی امللری ، مقاومتشکن هجوملری ، برظل زوالپذیرك ، تشکل ایلمکله برابر محکوم اندراس اولان اجتماع اجزاء فردیه‌نك خصائصندن باشقه برشیئمی اولور ایدی؟

اك اوزون اولاننده بیله حدود معرفته وصوله مساعد اولمایه‌جق قدر قیصه اولان ، وهیچ بر شیئك بزی ممنون ایده‌میه‌جك درجه‌ده عجز ، مرارت وانکسار امل ایله مالی اولان شوحیات ارضیه‌نه‌در ؟ او درجه‌ده‌که اذواق وحظوظاتمزده‌کی مقصدی الده ایتدیکمزه اعتماد حاصل ایلدکجه دها متباعد وممتنع الوصول برهدفه طوغری حریصانه قوشیورز . عدم موفقیتلرمزه رغماً ، بوعالمه مخصوص اولمایان برغایهٔ کمالی ، بزدن دائما کریزان اولان بر سعادتی الده ایتمك ایچون کوستردیکمز ثبات واصرار حیات‌حاضره‌دن باشقه‌دیکر برحیاتك وجودینه براشارت کافیه‌در، طبیعت، انسانه ناقابل تحقق امیدلر ویره‌مز . روحك‌احتیاجات بی نهایه‌سی بالمجبوریه برحیات بی‌حدودی ایجاب ایتدیرر .

عبدالله فهمی

مکاتیب

« ژاپونیه‌ده رمضان شریف »

بوکونکی حیاتمز بزه رمضان المبارك‌حلولنی تبشیر ایدییور ، آه نه مبارك کونلر ونه‌بیوك بشارتلر ، ونه‌قدر علوی برروحانیت !

لمفظهٔ جلالده برلشن بوتون عالم اسلام بوکون بوماه غفرانده کافه‌سی عین حالده بولنه‌جق هرکس اوروج طوته‌رق برطرفدن مکافات سبحانیه‌یه مظهر اولاجق دیکرطرفدنده هم نوعی آراسنده ناپاره تدارکندن عاجز برطاقم بیچارکان احوالنی دوشونمك صورتیله درجهٔ مدنیه و انسانیه‌سنی یوکسلته‌جك . او آنده قلبنده برحس شفقت طوغه‌جق ، ایشته بزبوراده ژاپونیه اولکه‌سنده اوچ کشی‌یز بوتون اطرافزده اولانلر طاشلره‌طوپراقلره خلاصه بوتون‌موجوداته تعبد ایدن برملت بولنیور . بزایسه بیوك بر شوق ایله رضای‌باری ایچون رمضانه حاضرلنیورز وشو ایام مبارکه‌یی ادراکه نائلیتمزدن جناب حقه تکرار تشکرلر ایدییورز . فی‌الواقع عائله‌لرمزدن اوزاق بویله دیارغربتده بولنمه‌مز اولانجه‌تأثراتی کوستریورسه‌ده مسعودیت ابدیه دوشونجه‌سی قارشوسنده‌هیچ قالییور . هرنه‌ایسه بزده‌شومبارك رمضانی کچیرمکه حاضرلندق تقویمه باقه‌رق جمعه کونی آقشامی‌سحور ییه‌جکز . عکلرمزی احضاره باشلادق حیاتمزده بردن بره کلن بو تحول خدمتجیمز ژاپون قادینی و قومشیلرمزی دخی شاشرتدی دینمزك قدسیتی تقدیره بروسیله اولدی دوچار حیرت اوله‌رق نهایت علماسی زمان قدیمده ژاپونلرده دخی عینا بویله براوروج اولدیغنی سویله‌مکه باشلادیلر .

سحوره حاضرلندق سفره‌لرمزی قوردق براوفاق کاسه پاطلیجان چوربه‌سی ایله ایکی دانه یمورطه‌و برفنجان‌چای یمك‌لیسته‌مزی تشکیل ایدییوردی . بونلری قونشه قونشه یدك صوکره‌ده صباح نمازنی بکله‌یه‌رك‌او فریضه‌مزی اداایتدکدنصکره بر آزده‌استراحت ایتدك ، هوالرك چوق صیجاق ورطوبتلی اولمه‌سنه رغما رمضان‌مبارك برنجی کونی غایت خوش کچدی .

آقشام اولنجه المزده ساعت سفره باشنه اوتوردق، سوزی بالطبع استانبولدن آچدق . اومرکز اسلامیتك رمضانده آلدیغی شکل روحانیدن و جوامع شریفه لرك قنادیل مبارکه لرندن وهرکسك طوبه نصل منتظر اولدیغندن بحث ایده رك هر برمز کندی عائله افرادنی بر بر تعداد ایتمکده ایدی .

افطاری بکلرایکن هپمزك ذهننده بر عائله لوحه سی ترسیم اولنمشدی دیرکن استانبولده طوپلر آتلدی بزده سفره مزك اوچ کوشه سندن اللرمزی اوزاتدق ، بکلرمز بنه باطلیجان چوربه سی بر یموطه بر دستی صغوق صو سماور وظیفه سنی ایفا ایدر چایدانلق واوچ برداق بوتون (سرویزمز) بوقدر . هپمز اوروجك تأثیریله نیم مخمور قالان یاریم ساعتی کچرمك ایچون سوز بولنه میور ، هرکس سکوتی کوزلری بر یره معطوف برشیلر دوشونیورکبی : اشته حمد اولسون بو کونده رمضانمزك ایکنجی سحوریدی بومکتوبیده صباح نمازنی بکلرایکن یازدم اورطه لق برسکوت عمیق . کوندزی کوزله ین طوکیو درین خوابه وارمش، حزین برسکوت . دوشونیورم قوجه ژاپونیه نك مرکزنده ملیونلرجه نفوس ایچنده یالکز بز اوچ کشی خالق کائناته وظیفهٔ عبودیتی ایفا ایتمك ایچون صباحك اولماسنه منتظرز .

رفقلرمده هرایکیسی کعبه یه متوجه تلاوت ایله مشغول اورته لق یواش یواش آیدینلنیور . اشته آرتق وظیفهٔ عبودیتی ایفا ایده رك اویقویه یاته جغم انشاءالله آز زمان صوکرا بورادده افطار وسحور طوپلرینی ایشتمك نصیب اولور

حسن فهمی

رد افترا

سلانیك والیسی ابراهیم بك افندی حضرتلری طرفندن غزته مزه کوندرلمشدر :

« مسکنت معذرت تشکیل ایدرمی » نام کتابده پدرم صاحب بك مرحومك شیروانی زاده بنده سی اولدیغندن بحث ایدلدیکی مسموعم اولدی . مرحوملرك مناسباتنه دائر تفصیلاتی زائد کورورم . پدرم شیروانی مرحومك بنده سی دکل ، دوستی ایدی . بوکا اوزمانی بیان ذوات کرام شهادت ایدر . ناموسیله اکمال حیات ایدنلره افترا روا دکلسه ده نه یاپالم که مؤلفی معذوردر .

سلانیك والیسی

ابراهیم

صراط مستقیم

تاریخك شهادتی وجهله عصرلردنبری علو مجد وهمتلری آثاریله ملت نجیبهٔ عثمانیه نك بحق مظهر تقدیر واحترامی اولان (پیری زاده) خاندان علمنك عصرمزی شرفلندیرن کزیده ، محترم فرع نجیبی صاحب منلا بك مرحوم کبی فطرت عالیه صاحبی بر نادرهٔ فضل وکمالك شهرتلری شخصلرینه مقصور ذواته انتساب کبی شوائبدن متعالی بولندیغنی تقدیر ایتمك ایچون ماثرینی بیله ادراکه لزوم یوقدر . ذره قدر نصیبهٔ عقل واذعانی بولنان ، بو حقیقتی تأمل وملاحظه یه مفتقر اولمقسزین بالبداهه بیلور . بناء علیه مفتریسنك عمای انانیتله ظلمتلر ایچنده قالان وجداننده ن بشقه جای قبول بولمسی متصور اولمیان بو قبیل اسنادات ومفتریاتك کمال نفرتله ردینی هر صاحب حمیت وظیفهٔ وطنیه سی ایجاباتندن عد ایدر .

« حاجی بابالر اوده سه ده »

« اصل ظالم جهالتدر »

بو کونلرده اوده سادن کلمش بر یولجی ، ترکستاندن کلمکده اولان حاجیلرك اوده سه ده نه کبی تحقیراته معروض اولدیغنی مشاهده ایده رك دوچار حیرت اولدیغنی روجه آتی اداره مزه خبر ویرمشدر :

ترکستان حاجیلری اوده سه ده شمندوفر استاسیونده برقاچ سرسری عثمانلی وایران وروس تبعه سی سیمسارلر طرفندن استقبال اولنه رق مذکور سیمسارلر طرفندن مقدما تدارك اولنمش چیرکین پیس بر خانه یه غایت فاحش قیمت ایله یرلشدیریلیور.

بوراده روس مأموری صفتیله بر آدم (ایرانلی بر سیمسار) بولندیریورلرکه حاجیلرك تذکره لرینی معاینه ایتدیرمك ایچون ، بوساخته مأمور زنکین وآبدالجه حاجی افندینك پاساپورتنده دائما بر خطا بولور . بو پاساپورت سزك دکل فلان برطاقم بهانه لر ایله جاهل حاجی بابایی تهدید ایدر . حاجی افندی چارناچار اوراده بولنان سیمسار جته سی اعضالرندن برینه مراجعت ایده رك نه یاپیله بیله جکی حقنده استشاره واستمداد ایدر .

مرقوم سیمسار کوزی کسدیره بیلدیکی قدر روبله مقابلنده پاساپورتی تصحیح ایده بیله جکنی سویلر . بویله جه برکره حاجی بابانك روبله لرینی چکرلر .

ایرته سی کونی حاجی بابانك پاسپورتی عثمانلی شهبندرینه قید ایتدیرمك ایچون تکرار عموم حاجیلردن هر پاسپورته اوچ روبله پاره آلورلر . بوراده دخی هیچ اولمزسه هر پاسپورت ایچون بر روبله فضله قوپارته بیلورلرمش .

صوکره بوکون واپور یوق یارین یوق ها کله جك ها کلدی هفته لر ایله حاجیلری او چیرکین خانده باصدیرمه کبی اسقیف ایدر ، معده کی چوجقلره وارنجه یه قدر نفوس اعتباریله برکره هر آدمدن یومیه بر روبله آلورلر . صوکره ده اشیاء ذاتیه لری ایچون هرپارچه ایچون یه مقابل بر مقدار اوتل پاره سی آیروجه تکرار آلورلر . زواللی حاجی بونلرك هپسنه « لبیك اللهم لبیك » دیر .

نهایت مرحمتلی سیمسارلر حاجی بابالری واپوره یوکله ته جکلر ، شیمدیده واپور ناولی دیه هر آدمدن اوچنجی موقع بیلاتی ایچون سکز روبله پاره آلورلر ، حالبوکه واپور شرکتی بیلاتی دورت

روبله یه ویرمش ، دیمك بوراده دخی ایکی قات پاره آلییورلر . صوکره آرابا پاره‌سی حمال پاره‌سی شو پاره‌سی بو پاره‌سی دیه آلدقلریده آیروجه بر یکون تشکیل ایدر .

بو حاللری ، زواللی حاجی بابالره بواشقیا جته‌سینك تعدی و تجاوزلرینی رأی‌العین مشاهده ایدن بر انسانیت پرور یولجی اوده‌سا پولیس اداره‌سنه مراجعت ایده‌رك حال و کیفیتی عرض و بیان ایدر ، حاجی طرفندن انسانیت نامنه تظلم ایدرسه‌ده ، پولیس مأمورینی طرفندن صغوقجه معامله حس ایدر ، دها مافوقنه مراجعت ایده‌رك بیچاره حاجی بابالرك حقوقنی انسانیت نامنه مدافعه ایتمك ایسترسه‌ده، بالآخره سیمسارلرك تجارتنده محلی مأمورلرك حصه‌دار اولدیغنه کسب قناعت ایده‌رك ، آرتق اوقاپودن بر استمداد عبث اولدیغنی حس ایدنجه مطبوعاته مراجعت ایدر . کوررکه مطبوعات دخی اجرت قلمیه‌سنی آلمش بولنیور . شوصورتله صاف دل یولجی حاجی بابالرك امدادینه یتشه‌مدیکی کبی ، مأیوسیتنی عرض ایده‌جك و باخود سوزینی دیکله‌جك آدم بیله بوله‌مامش . اشته « جهالتك دواسی یوقدر » دیمك شو معنا ایله‌در . حاجیلر جاهل ، زواللیلرك جهالتلرندن دخی خبرلری یوق .

خارجدن امداد ایتمك استه‌ین بولنورسه ، اکثریا ، ینه حاجی بابالر اوزلری ممانعت ایدرلر ، دها دوغریسی بر قارغاشه‌لق اولورده یولمزدن قالورز دیه قورقارلر . بلکه‌ده ینه اومنحوس جته اعضالری ، قطاع طریق سمسارلر حاجی بابالری تهدید و تخویف ایدرلر . انسانیت پرور یولجی ، انسانیت نامنه اوده‌ساده حاجیلره معاونت ایتمك استه‌مش ، چالشمش چابالامش سه‌ده روس لسانی ده بیلمدیکی ایچون بر تورلی موفق اوله‌مامش ، عاقبت حاجیلر ایله برابر اوده‌سه‌دن درسعادته کله‌رك ، یولده موسقوف واپورنده طائفه‌لرینك حاجیلره یاپقده اولدیغی تحقیراتی کورنجه حیرتلره دوچار اولمشدر .

واپور بزم لیمانه یاناشنجه بوراده دخی قایقجیلرك حاجیلره یاپدیغی تجاوزاتی کورنجه دها زیاده منفعل اولمش . بوراده آرتق بن کندی مملکتم لسانی بیلیورم دیه تکرار حاجیلره معاونت ایتمك استه‌مش ایسه‌ده ینه تشبثاتی ثمره‌سز قالمشدر .

نهایت مطبعه‌مزه کله‌رك ، آجی آجی مشاهداتنی کمال تأثرله نقل ایده‌رك انسانیت نامنه غزته‌مزده بو حوادثدن بحث ایتمه‌مزی استرحام ایدن بوذات محترم ارمنی ملتندن درسعادتده زمان کتبخانه‌سی صاحبی میساق افندیدر . کندیسنه انسانیت نامنه تشکر اولنور .

دها بر خاطره

بوندن بش سنه مقدم ینه بزم حاجی بابالرك حال اسف اشتمالنه تأسف ایده‌رك ، روسیه‌ده دوما اعضالرندن بر قارایم آووقات حاجی لره « کفه » ده روسیه حکومتی طرفندن ترتیب اولنان قرانتنه‌نك وسبوتون حقوق بین‌الدوله مغایر اولدیغنی :

« بولاشق مملکتدن چیقمش یولجی کیم اولورسه اولسون برکره « قرانتنه معامله‌سی واجبدر . برکره تحفظخانه‌ده بونوبده قرانتنه « معامله‌سی کوردکدن صوکره تکرار بولاشیق مملکته کیرمدکچه « ایکنجی دفعه معامله‌ٔ تحفظیه نامیله هیچ برشی تکلیف اولنه‌مز . »

دعوا ایده‌رك قانونده بویله بر صراحت وار ایکن ، حاجی بابالره عثمانلی حکومتك بیروتده واورلاده ، روسیه حکومتك فیئودوسیه‌ده یاپقده اولدقلری ایکنجی اوچنجی قرانتنه‌لر قانونه مغایردر ، حاجیلره ظلم و غدر اولنیور دیه « پترسبورغده » غزته ستونلرنده مقاله‌لر یازدقدن صوکره حکومته و « دوما » یه دخی رسما مراجعت ایده‌رك انسانیت نامنه بر تشبث دیه باغرمش چاغرمش ایدی ، وحتی « دوما » ده بولنان مسلمان مبعوثلردن دخی استمداد ایتمشدی . مع التأسف مسلمان مبعوثلر نظر اعتباره آلمدیلرسه‌ده فقط قره‌یسکی جنابلری روسیه حکومتی نزدنده اوغراشدی ، بر درجه موفق دخی اولدی — فیئودوسیه قرانتنه‌ٔ شدیده‌سی لغو اولنه‌رق یالکز جزئی بر احتیاط اوله‌رق دهن نفکته معامله‌سی ایله اکتفایه قرار ویرمشلردر .

بوده انسانیت پرور بر قرایم ایدی . دیمك اولورکه بزم حاجیلره قارشی یهودیلر و خرستیانلر انسانیت نامنه آجییورلرده ، مسلمانلرمزدن حالا بر صاحب خیر چیقوب حجاج مسلمین قرداشلرینه معاونت فکرنده بولنه‌میور .

بلکه حجاجی تعذیب و تحقیر ایچون چاره‌لر دوشونیورز .

مادامکه قانون او قانوندر ، دنیانك اك منتظم حکومتی اولان انکلیزلر طرفندن قرانتنه اولنیورده بز نه ایچون بونی تکرار ایده‌رز . چونکه بزم صحیه‌مز دهامنتظم ودها مترقیدر . قهقهه‌لر ایله کوله‌لی . نه قدر تأسف اولنورسه آزدر .

هر اموره دنیانك اك کریده قالمش بر دولتی اولدیغمز حالده قرانتنه‌یه کلنجه اك متمدنلرندن دها متمدن بولنیورز .

..

« استولیپین مزارده »

دنیانك اك بیوك مستبدلرندن روسیه باش وکیلی استولیپین جنابلری هنوز قرق سکز یاشنده ایکن بوتون روسیه حکومتی اداره‌سنی یکانه دست تسلطنه کچیرمش ، « دوما » مجلسنده مبعوثلره قارشی برشی سویله‌دیکی زمان : « حکومتك فکری = یعنی بنم فکرم بویله‌در » دیه هیچ صیقلمیوب آچیقدن آچیغه سویلر ، کندیسنی حکومت و حکومتی‌ده بن تعبیریله تمثیل ایدر و سوسیالیستلره قارشی « سزه بن سوز سویله‌مکه تنزل ایتمم ، سزه قارشی هرزمان مترالیوزلرم حاضردر » دیر ، کندی باشنه بوکبی برحال کله‌جکنی قطعیا تصور ایده‌مز ایکن بوکون مزارده بولنیور .

روسیه‌ده روس عنصرندن بشقه ملتلره علاقه‌ٔ ضدیت ایله اك یقین علاقه‌دار اولان استولیپین شیمدی یالکز « اینارودیست » غیرروسلر ایله دکل ، بلکه بوتون دنیا ایله قطع علاقه ایتمشدر . بوندن صوکره روسیه‌ده بویله بر مغرورك بولنه‌بیلمسی بعیددر . اصل روسیه‌نك

مقدراتی بوندن بویله سریعاً لایقیله کشف اولنه‌جقدر . استولیپین یرینه کیم کله‌جك ؟ ایشته روسیه‌نك حیاتی اورایه باغلیدر .

اکر « قوقوزیف » کلیرسه ، روس احراری ایچون یالکز زمان ایستر ، بشقه برشی ایسته‌مز . ألی قولاغنده دیمکدر . یوق ، قونت سویته پولکده‌میرسکی » کلیرسه ، ادارهٔ مشروطهٔ تامه کلدی دیمك اولور . یوق ، ستولیپینك اشنی بولورلرسه وای روسیه‌نك باشنه ! (احرارك قولاغی چینلاسون)

« وتنه کله‌بیلورمی عجبا ؟ کلیرسه « بودجه » یی اوفوروب قابارتیر ، ایشی دها برقاچ سنه‌یه سور کله‌بیلور . اوزمان بروقت مرهونه قدر هرکس « داریسی باشقه‌لرك باشنه » دیه‌رك صبر وتحمله مجبور قالور .

عبدالرشید ابراهیم

اسلامیتك صورت انتشاری نایجی

و

بدعتلر

دین اسلام ، جبر وشدتله قبول ایتدیرلمش ، صوبا قوتیله احکامنه انقیاد ایدلمش بر دین اولمیوب هرکسجه قبولی ، موافق عقل وحکمت اولان بر دین حقیقی وفطریدر .

بعض اوروپا میسیونرلریله ، رهابین خرستیانیه‌نك مدعیات سبکمغزانه‌لرینه نظراً ، دین اسلام ، سالکلرینك جبر وشدتی سایه‌سنده ، موجودیتی طانتمش ، برچوق صوباجیلرك قوتیله کیتدیکی برده حسن قبول کورمش ایمش ! ...

بز بوکبی بدبینانه ، کم اصلانه اولان محاکات ناقصه‌یی ، بتون موجودیتمزله رد وتکذیب ایده‌رز .

اسلامیت الجزیره‌دن طلوع ایله ، برنجم هدایت اولان پیغمبرمز (صلعم) افندمز حضرتلرینك ارشادات وتبلیغات حقجویانه‌لریله ، ایلك اولا یکونی پك اقلیتده قالان [*] ذوات عالیقدرك مظهر قبول واستحسانی اولمش ، نهایت کیت کیده اسلامیتله مشرف اولانلرك عددی ، تزاید ایتمکله بوراده مشرکین باغیهٔ بلده‌نك تهاجمات وتعرضات خونریزانه وحرکات ظلمکارانه‌لرینه دوچار اولمغه باشلادیغندن ، مکهٔ مکرمه‌ده طلوع ایدن ، آفتاب جهانتاب بوکره وحشی قارغه‌لرك وحشت آمیز هجوملرینه ، مساعد بر زمین براقق ایچون ، مکهٔ مکرمه‌دن قالقه‌رق ، نور تواره ایتی مدینهٔ منوره‌ده‌ده کوستردی ؛ نیجه کراهان عربك بادیٔ هدایت ونجاتی اولدی . مدینه‌ده احکام قدسیه‌سی ، کمال اطمئنان قلب ووجدانله قبول اولندی .

آز زمان ایچنده اسلامیت ، آلدی ، یورودی ؛ تاحبشستانلره قادار کوك صالدی . بوندنصکره قوت ومکنتنی یواش یواش طانتدیرمغه ، قبول ایتدیرمکه باشلادی . بعض اسلامیتی قبول ایله برابر حسیات اسلامیه‌سی جوشان ، اسلاملرك حقیقت وادیسنده اولانسی وعمللریله کینه‌لره قادار تموج ایتدی ؛ اسلامیتك کینه‌لره قدر تموجنه یاردیم ایدنلردن بریسی (قلاتی) اسمنده بر راعی ، دیکری ایسه ، (نوبه) یاخود « خوصه » تجاری برذات دیاشیرور ایدی .

اسلامیت هر یرده ، حسن قبول کورمکه باشلادیغندن ، مشوق اهل صلیب اولان ، رهابین متعصبه‌نك نظر حریصانه‌لرنی . کین وغرضلرنی جلبدن خالی قالمیور ترقی وتعالیٔ قدسیتیله ، نیجه متعصبین هاربینی قورقودیوردی ، اورکودیوردی . برچوق پیه‌رنسرمیتلر « اسلامیتك حقایق بیانه ، طریق هدایته هندیانلر ، مسفطه‌لریاغدیریور ، چیلدیررجه‌سنه ، آغزینه کلنی سویله‌مکله برابر ، متعصبانه « یاوه‌لر » ایجاد ایدیبوردی .

ایشته . حقیقی برشعاع فطری ، حدسز حسابسز کوبکلرك کوزلرنی قاشدیردیغندن طولایی ، نه‌یاپه‌جقلرینی شاشیرمش ، قالمشلردی .

دها اوزمان ، آناسنك رحمده بولنان چوجقلره بیله ، میسیونرلك الهامات متعصبانه‌سی ویرلمك ایچون ، چاره‌لر ، معالجه‌لر دوشونیلیور ، قونداقده‌کی یاورولر مثللو آسجینه غیرت اولنیوردی ؛ بوسایه‌ده آتی ایچون عزمندن نکول ایتمز مرشدلر (!) میسیونرلر استحضار اولنیوردی . بوکون ، اومیسیونرلرك اخلاقی دین اسلامله متدین اسلاملری ، هندستانده ، جاواده ، ترکستانده ، جینده ، ژاپونیاده خیوه‌ده ، بخاراده ... الخ یرلرده زهرلمك ایچون ، آفسانه‌لر ، مصاللر اوقویور ، قوجه بردین اسلامی ، سوندورمك املیله خرستیان توصیلرینه بوغیور ! او ، میسیونرلرکه ، زمانمزده هندستانده کوی کوی کزه‌رك خرستیانیتك قبولی ، نصرانیتك تصدیق ایچون خرینه‌لر صرف ایدیبور ، قوتلر فوت ایدیبور !

عجب ! شمدی‌یه قادار قاچ اسلامی ، یولندن چویرمکه ، چیقارمغه موفق اوله‌بیلدیلر ؟ یکون پك اقلیتده دکلی ؟ لکن اسلاملر ، اسلام دینینك نشرنده ـ الآن قبولنده ـ تشویق و « پروپاغانداده » بولنسه‌لردی ، بوکون قطعات خمسه‌ده اسلامدن خالی بر یر بولنمازدی .

بزده دین اسلامك قبولری آچیقدر ؛ ایسته‌ین داخل اولور ، ایسته‌مین داخل اولماز . حتی زمان رسالتپناهیده صحابه‌لردن بریسنك قرده‌شی ، دین اسلامدن فرار ایتمش ایدی . پیغمبریمزه عرض اولندقده : « براقك نره‌یه ، کیتسون ، حقیقی بردینده اسارت اوله‌ماز . » مألنده جواب حکیمانه‌سنده بولنمشدی که حقیقتاً شایان ملاحظه‌در . اکر کیدرسه جبر وشدت کوستریله‌جك اولورسه ، ایش چیغریغندن چیقار ، صکره‌یالانجی میسیونرلرك طوتدیغی طریق مقامنه کیرر .

بورایه قادار ، دین اسلامك نه صورتله انتشار ایتدیکنی ودشمنلرینی اولدقجه آکلاتدق .

---

[*] ابو بکر ، عمر ، علی ، عثمان ... حضراتنك

اسلامیت ، بوکبی دشمنلره ، قودورمش کوپکلره رغماً، خطوات سریعه ایله ایلرله‌دی . اقطارعالمی ، دهشتلر ایچنده براقدی دنیالری حیرتلره غرق ایلدی . شـعاعات زرینیله اورته‌لغی بهشت آسا برحاله کتیردی . نیجه کوزلری ، پردهٔ کثیف جهالت وظلمت آلتنده قالمش، بوزولمش ، انسانلری نورفیضا فیضیله ، پارلاتدی ، فیضلندیردی !

برعصرقلیل ظرفنده اویله برمدنیت وانقلاب حصوله کتیردی،که اوروپالیلر او ، مدنیت‌وانقلابی ، عصرلرجه چالیشسه‌لر ، جبالاسه‌لر میدانه کتیره‌مزلردی . کرچه مدنیت قالبدن قالبه کیره‌رك حاصـل اولورسه‌ده اسلاملربو خصوصده دها چابوق‌طاورانمشلردر . اومدنیتی، دینك احکام‌واوامرجایله‌سنه‌قویاً تابع اولدقلری برزمانده‌الده ایتمشلردی‌که تاریخجه مثبت حقایقدندر .

اوزمانلر ایدی‌که اسـلامیت برکتلهٔ متجانسـه حالنده بولنیور ، هرخصوصده قوانین وقواعداسلامیه‌یه بتمامها رعایت وموجبنجه عمل اولنیوردی. دهاطوغریسی ، اسلامیت ، هدف ومقصداتخاذاولنه‌رق چالیشیلیوردی . عـلمای کرامك احـکام دینی ، تبلیغ و اتیانده‌کی غیرتلری رأی العین مشاهـده ایدیله‌کلیور ، غـیرت‌دیندارانه‌لریله ، اسـلامیت ، تعالیدن تعالی‌یه ، پایه‌دن پایه‌یه ، مظفریتدن مظفریته یوکسلیوردی .

بوزمانده ایدی،که اوروپالیلره پاپاسـلر یتیشـدیریلیور ، مدنیت نامزدلری کوندریلیوردی .

بوزمانده ایدی ، که اسلاملر بررفاه عمومی ایچنده بولنیور . دین یولنده جنك وجدالده شمشیر بدست معرکهٔ حربه جسورانه، دلیرانه آتیلیوردی .

بوزمانده ایدی،که بلاد اسلامیه‌نك قسم کلیسی ، بردریای معارفله چالقانیور ، هریرده علم و معارفك قدر و قیمتی اوج اعـلایه اصعاد ایتـدیریلیوردی . بو زمانده ایدی ، که اوروپالیـ‌یره انسـانیت حقیقیه درسلری وریلیور ، قوانین عدالت و مساوات و اخوت تطبیق ایدیلیوردی .

بوزمانده ایدی‌که دنیاره صیغمایان اتحاد واتفاق اسلامیه، برکتلهٔ متجانسه حالنده‌بولنیور، مدرسه‌لر، مکتبلر، دارالفنونلر، کتبخانه‌لر، دارالصناعه‌لر کشاد ایدیلیوردی .

بوزمانده ایدی‌که بردین حقیق دنیایی تتره‌دییور ؛ پیه‌رلر میثلر کبی دشمنلرینی زیر وزبر ایدرجه برصولت غضنفرانه ایله هول انداز اولیوردی . بوزمانده ایدی‌که شمدیکی اوروپا مدنیتنك اساسلری ؛ مأخذلری حاضرلنیور ، اسلامیت دشمنلرینه‌انسانیت وحقیقت‌وسائطی کشف واختراع ایدیلیوردی. بوزمانده‌ایدی‌که متعصبین خرستیانیه‌نك اذا و جفاسندن اوصانان مظلوملر دین اسلامك آیاق باصدیغی‌یرلره طوپلانیور ،عدالت وحقانیت‌اسلامیه‌یه کردنادهٔ انقیاداولیورلردی.

بو زمانده ایدی ؛ که اوت پارچـه‌لرینـه ؛ آغاج یونغه‌لرینـه پرسـتش ایدن بر قسم خلق لوای اسـلامیه‌یه صـیغینیور ؛ دائرهٔ عدل اسـلامیته فوج فوج داخـل اولیوردی . بو زمانده ایدی ، که دشمن اردولری ، سردارلرك‌نعرهٔ بسـاتسکارانه‌وحرکات عادلانه‌لریله استیمانه مجبور قالیور ، سوه سوه اردوی اسلامه التحاق ایدییوردی . بو زمانده ایدی ، که بغدادده ، مدرسه‌لر ، کتبخانه‌لر، مجلس دانشلر کشـاد ایدیلیور ، نیجه طـالبین علم وعرفان تدریس ایتدیریلیوردی .

بو زمانده ایدی ، که ائمـهٔ مجتهدین حضراتی ؛ باب اجتهـادی هرکسه کشاده بولوندرییور ، مسـائل شرعیه هر ساعتـده رؤیت اولنیوردی .

بو زمانده ایدی ، که زمخشریلر ، ابن سینالر ، ابن رشدلر ، امام غزالیلر ، شیخ سـعدیلر ، فارابیلر تحریات روحیه وحقیقیه‌ده بولنیور ، خلفـلرینه جـلدلرله کتابلر ، معـلوماتلر ، بیلگیلر حاضرلیوردی .

بو زمانده ایدی ، که هارون رشیدلر ، مأمونلر ، عبدالرحمن ثالثلر یالکز سلطنت ودارائلریله دکل ، غیرت معارفپرورانه ومحاربات عزمکارانه‌لریله ، دولت امویه‌نك بر عضـو آهنینی ، حکمداران ذیشانی اولدقلرینی دنیالره تسلیم ایتـدیرییورلردی .

بو زمانده ایدی ، که حـدود اسـلامیه اسـپانیادن بحر محیط اطلاسی‌یه قادار ، امتداد ایدییور ، بر طرفدنده بوتون بحرسـفید حوضه‌سی دائرهٔ عـداله آلنمق آرزولری اویانیور ، پیلانلری قوریلیوردی .

بو زمانده ایدی ، که اندلسده الحمرا سرایلری ، مدرسـه‌لری انشا ایدیله‌رك برمدنیت اسلامیه استحضاراولنیور . اولجه «رودریق» کبی بر حکمدار باغیه‌نك ظلم واشکنجه‌سندن فرار ایدن ، اسپانیا فراریلری بر ، برر عدالت اسلامیه‌یه اسـتیمان ایدوب احکام وقوانین اسلامیه‌یی قبول ایدییوردی .

بو زمانده ایدی ، که طـارق بن زیاد کبی قهرمانلر اسـپانیا حکمداری «رودریق»ك جبل‌طارق‌یقینلرنده والیسی‌بولنان «جالیوس»دن اسپانیا فتحنه کلنمسی خصـوصنده مکتوبلر ، عریضه‌لر آلیور . آز زمان صکره ، جبل طارقدن باشلانه‌رق قوجه اسپانیاباشدن‌باشه فتح واستیلا اولنیوردی .

بو زمانده ایدی ، که طارق بن زیادك رفیق قهرمانی موسی بن نصیر پیره‌نه طاغلرینی آشه‌رق «شارل مارتللر» ه میدان اوقیور ، مطالبات و آرزولرینه بویون اکدیرییوردی .

بو زمانده ایدی ، که اسـپانیاده مختلف مواقعده دارالفنونلر مدرسـه‌لر ، کتبخانه‌لرکشادایدیلیور ، عبدارحمن ثالث کبی چالیشقان، غیور ، مدبر بر داهی‌ٔ زمانك بیوکلکلری کوریلیوردی . اسـپانیا شعشعهٔ معارف وترقیسیله همجوار حکومتلرك کوزلرینی قاشدیردیغی کبی ، نظر حریصانه‌لرینی‌ده جلب ایدییوردی .

بو زمانده‌ایدی ، که اندلس حکومت‌اسلامیه‌سنده ، اوروپالیلره پاپاسلر ، خواجه‌لر یتشـدیریلیور ، بر لطف مخصوص اولمق اوزره مدنیت ، انسانیت درسلری وریلیوردی .

بوزمانده ایدی ، که اسلاملر قلنج قوتیله دکل ، دین قوتیله باصدیغی یرلری اویناتدیور ، دشمنلرینی صولت شیرانه‌سیله قاچیریوردی .

بو زمانده‌ایدی ، که‌علمای کرام حضراتی محاربه‌لرده ، بلده‌لرده ، قصبه‌لرده ، کویلرده سعادت مادیه ومعنویه‌یی جامع اولان‌دین‌اسلامك قواعد وقوانین شرعیه‌لرینی باغره‌باغره آکلادیور ، احکام‌ازلیسنی تبلیغده تراخی کوسترمیوردی . دهاطوغریسی دینك‌علویتی ، احکامی تقدیر اولنیور ، مخالفلرینه دلائل حقیقیه ارائه ایدیله‌رك دینه خدمتلر ایدیلیردی .

بو زمانده ایدی ، که شرع شریفه رعایهٔ دعاویٔ حقوقیه وجزائیه فصل اولنیور ، عدل قانون دائره‌سنده تدویر ادارهٔ حکومت ایدیلیوردی .

بوزمانده ایدی ، که قرآن کریم و احادیث نبویه تفسیرایدیلیور ، حقایق اسلامیه ، بر رشرح اولنیور ، دین اسلامه رغبت و اعتبار دوبالا اولیوردی .

بو زمانده ایدی ، که عدالت ، مساوات ، اخوت‌ممالك اسلامیه‌ده تطبیق اولنیور ، بو خصائل کزیده ایله ، متجلی اولان اسلاملرك ایشلرنده ، کوجلرنده بت ، برکت کورولدیکی حالده ، یوزلرنده نورلر پارل پارل پارلایوردی .

بو زمانده ایدی ، که اسلاملر هر درلو حقایق محتوی وقوانین اجتماعیه‌یی جامع بردینه تابع ومتمسك بولنمه‌لرندنناشی هر ایشلرنده اثر انتظام ومکملیت کورولیر ، رفاه وسعادت اك سفلی طبقه‌لرده بیله تام معناسیله تجلی ایدیوردی .

بوزمانده ایدی ، که جوامع اسلامیه‌ده ادای صلاة ایچون یر بولنمیور . « الصلاة عمادالدین » حدیثی قلبلره‌نقش ایدلمش‌بولنیوردی اهالیٔ اسلامیه ، نماز وقتی جامعلری ، مسجدلری طولدیریور ، خواجه‌لرك ، مؤذنلرك صدای دیندارانه‌لری ، اطراف و اکنافده طولاشان طیوری بیله ، جوش وخروشه کتیریوردی .

اوزمانده ایدی ، که حمیت اسلامیه ، قلوب اسلامیه‌دن طاشیور ، اك عادی صنعتلرده اشتغال حیات ایدن اسلاملرك اعانه وحمیت ذاتیه‌لری عقللره حیرت‌رسان اولیوردی . اوزمانده ایدی ، که حدود اسلامیه‌یی تجاوز أملیله ، سرحدده ، عوعوات خونریزانه‌لریله بتون‌عالم‌اسلامیتی راحتسز ایدن کوپکلر ، کوکرمش ، قهرمان آرسلانلرمز طرفندن لایق اولدقلری درس‌شجاعت وعبرتی آلیورلردی .

بوزمانده ایدی ، که « تعاونوا .... » و « تعاونوا علی‌البروالتقوی » ایله « و لاتعانو علی‌الاثم والعدوان » احادیث نبویسنه . هراسلام علی‌قدرالامکان رعایت وحرمت ایدییور ، براسلامك حضور وراحتی ایچون ، بیکلرجه دینداشلر اویقو اویومیوردی . بوزمانده ایدی ، که اسلاملرك اتحاد واتفاقسز یشایه‌میه‌جکلرینی تسلیم ایله برابر ، اتحاد واتفاق‌اسلامیه‌یه مخالف هیچ برفرد چیقمیور ، هراسلام سعادت اسلامیه‌یی دینداشلرینك وحتی قوردلردن بقایی قورتارمق ایچون ، مادی ومعنوی حبل‌اتحاد واتفاقه صارلمه‌لرنده آرایوردی : بوسایه‌ده دکلیدر ، که جهانلر تتره‌دلدی ، عالملر یرندن اویناتدلدی .

بوسایه‌ده دکلیدر ، که حکومات اسلامیه ، بلند احتشام وشوکت وداراتی دنیالره کوستردی ، قوانین واحکام عادلانه‌سنه هرکسلری منقاد قیلدی . بوسایه‌ده‌دکلیدر ، که دیار رومده : خلیفه ، معتصم ، معتصم یتیش . بنی خونخوار ظالملردن قورتار ! » دییه باغیران براسلام باکیزه‌سنه : « کلیورم ، بو آنده کلیورم » دییه جواب ویریلوب عقبنده ، برطاقم ظالملرك دست ظالمانه‌لرنده [۱] ایکل ایکل ایکله‌ین اسلام قیزی خلاص ایدلمدیمی ؟

بوسایه‌ده‌دکلیدر ، که‌بغداد ، دمشق ، غرناطه ، قرطبه .. الخ مواقع اسلامیه‌ده جسیم جسیم مدرسه‌لر ، مکتبلر ، دار لعرفانلر ، کتبخانه‌لر تأسیسنه موفق اولنمش ، غربلیلره بیله بر منبع فیض عرفان حاضرلنمشدر .

بوسایه‌ده دکلیدرکه براسلامك آه وانین مصومانه‌سنه‌میلیونلرجه اسلاملرك قلبلری نیشترلرله دشیلمش ، نامله‌ری اهمیت واعتبارندن طولایی تاریخلره کچمشدر .

ایشته اسلاملرله اسلامیت وحکومات اسلامیه بویله پارلاق کونلر ، خاطری صاییلیر دورلر کچیرمش ، تاریخلره نقش زرین ایله یازلمغه لایق بیوکلکلر ، اولولقلر کوسترمش ، ابدیاً پایدار اوله‌جق ، بر نام‌قدسی براقمشدر .

پك کوزل ! اوفرمانفرمای شوکت ودارات اولان قوجه‌مدنیت اسلامیه ، او حیرتبخش عقول اولان موفقیات دینیه هانکی دست اهانتك قوهٔقهارانه‌سیله محو اوله‌رق بوکونکی درکهٔ پستی‌یه دوشدی ؟

نره‌ده قالدی ، اومحض عدل و حقانیت اولان اسلامیت ، او بادیٔ سعادت امم اولان تعالی وترقیٔ اسلام ، اوشارح خفایای‌وجدان وحقیقت اولان حبل متین اسلامیه ، او شیرازهٔ انتظامنه دنیالری بهت وحیرت ایچنده براقان معارف اسلامیه ، او طرز معماریسنه عقللر ایرمیان مبانی وجوامع ومساجد و مدارس اندلسیه ؟!..

ایشته ابی دوشنیله‌جك اولورسه ، اسلاملرك بوکونکی منزار ذلتی حاضرلیان ، عالم اسلامیتك آه وانین معصومانه‌سنی موجب اولان ، عصرلرك اسکیدوب محو ایده‌میه‌جکی ترقیات و فعالیات اسلامیه‌نزی أفول ایتدیرمکه [۲] سبب اولان بعض علماقیافتنده زنادقه‌نك مساعیه‌لری اولمشدر . دینسه خطا ایدلمامش اولور ، ظن ایدرم .

حسین حسام‌الدین

---

[۱] لکن بوکون اوندن‌ده امید کسملی آرتق قانون انسانیت « الحکم لمن‌غلب » قاعده‌سنه مستند اولدیغی حالده : بز بوضعیت ایله ذلته واردق .
[۲] دین بابنده

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

نومرو ۱٦٠ — جلد ۷

صراط مستقیم

۱۳۲٦

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیات، تاریخ وسیاسیاتدن، بالخاصه احوال شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بردفعه نشر اولنور

مؤسسلری :

ابو العلا زین العابدین — ح. اشرف ادیب

مندرجات

ایتالیانك اولتیماتومی	
ادارهٔ مصلحت	عبدالرشید ابراهیم
روضة القراء	خواجه‌زاده احمد حلمی
دور پیغمبری تاریخچه‌سی	طاهر المولوی
مقبر خواهرده	طاهر المولوی
توحید واتحاد	م. فخر الدین
حریق مناسبتیله	عبدالرشید ابراهیم
اسلامده فن وفلسفه	م. شمس الدین
مکاتیب : اشقودره‌دن	
مطبوعات : مسلمانلرك شمدیکی حال وشمدیکی علماسی	
ایتالیا اولتیماتومی	
شئون : میقادو حضرتلری پکین‌ده	

نسخه‌سی ۵٠ پاره‌در

صراط مستقیم

١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت صندوغی جوارنده شنکول یقوشنده ٢٧ نومرو

مسلکمزه موافق آثار جدیه‌مز الممنونیه قبول اولنور

درج ایدیلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبره‌دن مقوا بورو ایله کوندری‌ری

٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٦٠ — ٧ شوال ١٣٢٩ پنجشنبه ١٧ ایلول ١٣٢٧ — یدنجی جلد

ایتالیانك اولتیماتومی

ایتالیا مصلحتکذاری موسیو مارتینو پنجشنبه کونی ساعت بر راده‌لرنده صدراعظم حقی پاشانك نزدینه کله‌رك دولت متبوعه‌سی نامنه بش صحیفه‌لق مفصل بر اولتیماتوم تبلیغ ایتمشدر .

اولتیماتومده طرابلس غربك ایتالیا ایچون صوك درجه حائز اهمیت اولدیغندن ، طرابلسده اعمار وترقی نامنه شیمدی‌یه‌قدر برشی یاپیلمادیغندن ، ایتالیانك تشبثاتنه دائما ایقاع ممانعت ایدلدیکندن بحث اولونمش ، شرائط حاضره دائره‌سنده مذاکره‌یه کیریشلمسی منافیٔ حیثیت اوله‌جغی سویلنمش . بناءً علیه اول امرده ایتالیانك طرابلس غربه کیرمسی وصوکره مذاکراته باشلانمسی ایجاب ایده‌جکی آکلاشیله‌رق طرابلسك یکرمی درت ساعت ظرفنده تخلیه‌سی طلب ایدلمشدر .

صرف اشقیالقدن عبارت بولنان بو اولتیماتوم کبی حیثیت شکن وخائنانه بر امر واقع قارشوسنده قلبنده آزاجق حمیت ملیه وحب وطن حسی اولانك بتون وجودی بر آتش بغض وعداوتله سوزان اوله‌رق سوز سویلمکه بیله کندیسنده اقتدار بولنمامسی پك طبیعیدر .

شو اولتیماتومك افکار عمومیهٔ عثمانیه‌ده وجوده کتیره‌جکی غلیان وهیجانی وبتون عالم اسلام اوزرنده ایقاع ایده‌جکی تأثیراتی شیمدیدن کسدیرمك قولایدر . فقط حال وموقعك نزاکت ووخامتی ، بزی حسیاته قاپیلمقدن زیاده ، عقل ومنطقه دعوت ایدییور .

عثمانلیلر هیچ بر مشکلات قارشوسنده اعتدال ومکانتلرینی غائب ایتمدکلرینی کوستره‌جکلر وحریص ، آلچاق وناموسسز بر دشمنه قارشی یکوجود بر کتلهٔ متینه حالنده بتون وظیفهٔ وطنیه وحمیت ملیه‌لرینی ایفاده قصور ایتمیه‌جکلردر .

بوکون برنجی وظیفه‌مز ، آرامزده مع التأسف دوام ایتمکده اولان وبتون مصیبتلرمزك منشأنی تشکیل ایدن اختلاف ومنافرتلری بر طرف ایده‌رك دشمنه قارشی یکوجود اولمق ؛ ثانیاً ، حکومتك بو بابده اتخاذ ایده‌جکی تدابیرك کمال متانت وجسارتله اجرا وایفاسنی طلب ایتمکدر .

حکومته دوشن وظیفه‌لر ایسه شیمدیلك شوندن عبارتدر : ممالك عثمانیه‌ده بولونان بتون ایتالیانلری اسملرینی قید وجان وعرضلرینی تأمینله برابر یرلرندن قیملدایه‌میه‌جق صورتده تحت توقیف و اسارته آلمق ویاطرد ایتمك ، ایتالیانك بتون قاپیتولاسیونلردن ، امتیازاتدن ابدیاً محروم ایدیلدیکنی اعلان ایتمك ؛ ایتالیانلرك ممالك عثمانیه‌ده مالك اولدقلری بتون اموال واملاکی ، مؤسسات مالیه واقتصادیه‌لرینی مصادره ایتمك ، حالاً وآتیاً بالعموم تشبثاتلرینی ابطال ورد ایلمك .

بوندن صوکرا عثمانلیلر ایچون اك مهم وظیفه ایتالیانلرله بتون علاقه‌یی کسه‌رك ایتالیانك بزه قارشو ارتکاب ایتدیکی شو حقوق شکن حرکات دنائتکارانه‌یه مقابل ابدی بر خصومت ، ابدی بر حس کین وانتقام بسله‌مك اوله‌جقدر ، امین اوله‌لمکه بز شو اجرا آتده دوام وثبات کوسترر سه‌ك دنی دشمنی طرابلس غربه سوق ایتمش اولان حرص منفعت وطمعك استفاده‌سندن محروم ایده‌بیلیرز . زیرا ایتالیا اقتصاداً وتجارةً ممالك عثمانیه داخلنده غائب ایده‌جکی منافعی ودوچار اوله‌جغی زیانلری طرابلس غربك استیلاسیله تسویه ایده‌میه‌جکدر .

اوت ، طرابلس غربده‌کی قرداشلرمزه بزدها مادی بر صورتده معاونت ومظاهرت ایتملی ایدك . فقط نه چاره که اوزون سنه‌لرك عطالت وبطائتی ، قوای بحریه‌مزك مفقودیتی بزی بو آرزوی دلسوزك اجراسندن محروم ایتمك مجبوریتنده بولوندیرییور . باری امید ایده‌لم که بو مدهش ضربه بزی شو بتمز توکنمز خواب غفلتدن ایقاظ ایله وظائف ملیه ودینیه‌مزك بحق ایفاسنه دعوت ایچون بر سبب اولور . هر زمانکی کبی ینه تکرار ایده‌لم (ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم) .

ادارهٔ مصلحت

بو کون عالم سیاسیاتده بالفعل میدانه چیقمش وفیما بعد چیقاجق اولان نه‌قدر مهم مسئله‌لر وارایسه ، بونلردن هیچ بریسی شیمدی شوبرقاچ آیده ویاخود برقاچ سنه‌ده اورتالغه‌چیقارلمش‌افکار جدیده ثمره‌سی دکلدر . بلکه بونلرعصرلرجه‌دوشونیله‌رك‌یوزبیکلرجه انسان جانلرینی‌قیبارق ، دنیاده اڭ‌بیوك ومشهور داهی‌لرك بسله‌دکلری آمالك میدانه کتورلمه‌سی ایچون عصرلرجه ذهن صرف ایدیله‌رك ، دفعاتله تعاطئ افکار اولنه‌رق لدی‌الایجاب‌فکرلری‌اوغورنده‌جانلری‌ده فدادن چکینلمیه‌رك تعین اولنمش منتظم برخط‌حرکتك نتیجه‌سیدر .

امتداد زمان ایله حکمدارلر تبدل ایتدی ، برچوق دیپلوماتلر کلدی کیتدی ، فقط اوداهی‌لرك تعیین ایلدکلری خط‌حرکت ذره قدر انحراف ایتمدی .

بونلرك یوزسنه‌دن بری شودسائس‌ملعنت‌کاریلری‌نتیجه‌سی‌اوله‌رق بزه قارشی آچیش اولدقلری یاره‌لری نظر اعتباره آله‌رق تصور ایده‌جك اولورسه هیچ‌شبهه‌سز کسب‌قناعت ایدرزکه آوروپا دیپلوماتلرینك اوته‌دنبرو بزم حقمزده بسله‌مکده اولدقلری ظن فاسدلری : « اسلامیت مدنیت دشمانیدر ، عالم‌مدنیتك استراحتنی تأمین ایتمك ایچون ، اسلامیتی وانك یگانه مرکز سلطنتی اولان خلافت‌اسلامیه‌یی اورتالقدن قالدیرمق الزمدر » بوخصوصده آوروپا رجالی شیمدی‌یه قدر اوخط‌ممشیده اصلا وقطعا مخالفت ایتمه‌مشلردر . بزم شیمدی چکیرمکده اولدیغمز فلاکت هپ بوتدابیر ملعنت‌کاریلرك نتیجه‌سیدر : طونه‌ولایتی کیتدی ، تونس ، جزایر ، بوسنه‌هرسك کیتدی ، مصر کیتدی ، کرید کیتدی ، بوکونده طرابلس‌غرب کبی اڭ‌مهم برولایتمز کیتمك‌اوزره‌در . یمن ایسه الی‌قولاغنده ، بوندن یاریم عصر مقدم کاغد اوزرنده قلم ایله تقسیم اولنمش اموال متروکه بوکون اصحاب اسهامه برر برر فعلاً تسلیم اولنجقده‌در . بوبویله‌در ، بشقه هیچ برشی دکلدر .

بزمکیلر هپ یوم جدید رزق جدید (ادارهٔ مصلحت) سیاستی تعقیب ایتمشلر ، حالاده بو سیاستدن آیریلمامقده‌درلر .

طرابلس‌غرب مسئله‌سی تمام برسنه‌درغزته ستونلرنده سویلندی ، بزم دیپلوماتلریمز سمع اعتبار ایتمدیلر ، بو کون ادارهٔ مصلحت اولمق اوزره برمبلغ‌معین‌بدلنده وطنمزك‌برجزئی‌اولان طرابلس‌غربی کیسه‌دن دشمن النه تسلیم ایدوب ، پاره‌سی ایله‌ده بر ایکی آی معاش ویرسه‌ك اولمازمی عجبا ؟ بوده ادارهٔ مصلحت ایسه فیما بعد مالیه‌مز دوچار مضایقه اولدقجه برر ولایتمزی مزایده‌یه چیقاروب ادارهٔ مصلحت سیاستنی تعقیب ایتمکدن بشقه برچاره بوله‌میه‌جغمز شبهه‌سزدر . زیرا بز اوزون دوشونجه‌لرایله ذهنمزی یورمق ایسته‌میورز . یوقسه بوکون مقر خلافتك مفتونی اولان یوز میلیونلرجه اهل اسلام افرادی‌هرسنه آیاغمزه کلیبور ، برآز صرف افکار ایده‌جك اولورسه‌ق نه‌لر یاپمق ممکن دکل .

بزم وکلامز من‌القدیم‌هیچ بروقت کندیلری ذهن یورمامشلردر ، یالکز کندیلرینی بر امر واقع قارشوسنده کوردکلری کبی همان بك اوغلنه کیدرك سفارتلره التجا ایدر و آنلردن بریله استشاره ایدرلر . اڭ بیوك دیپلوماتلرمزك بیله مسلکی بویله‌در .

سفیرلرك تعلیماتی اوزرینه دون دها بر والیمز اولان فردیناندی قرال صفتیله قبول ایده‌رك کندیسنه مهمان نوازلق کوستردك ، کمال دبدبه ایله سرکه‌جیدن استقبال ایتدیردك بوکا مقابلده کرید بزم قالمز اوله‌جق و آوروپا دولتلری‌ده بزی انسان یرنده صانه‌جق ظن ایتدك . درعقب بونلر هپ دیپلوماتلق دسائسی اولدیغنی کوردك ، فقط ایش ایشدن کچمش بولندی . بز ایسه حالا عقلمزی باشیمزه طوپلایه‌مدق بو کون تماميله برمیراث یه‌دی حالنده بولنیور وهر نوع اغفالاته قابیلیورز .

بزم ایچون یاپیلمه‌سی لازم اولان تدابیر مهمه‌دن هیچ برینی بز ملاحظه ایده‌میز وعقلمزه بیله کتوره‌میز ، زیرا بزم بك اوغلی دوستلرمزك خوشنه کیتمیه‌جك ، بزم ایچون اڭ مهم تدابیردن بری « اتحاد اسلام » مسئله‌سی اولدیغی حالده ، دوستلرمز بزه « اتحاد اسلامی » چهارشنبه قاریسی یرنده کوستردیلر ، بزده علی‌العمیا قبول ایتدك ، حالبوکه بزی تخلیص ایده‌جك یگانه سیاستمز اوله‌جقدی . بو کون بزم تعقیب ایتمکده اولدیغمز مسلك سیاسیمزی تصویر ایتمك ایچون هیچ مناسبتسز بر مثال کوستره‌جکم :

کچن هفته آطه‌لردن کوپری‌یه ساعت ۱۲ ده یناشمق استه‌ین وساعت بره قدر یناشامایان بر واپوردن اسکله‌یه چیمه آتلمشدی ، چیمه قیصه‌کلدی . کوزی آچیق چیمه‌جی همان قوشاغنی‌چیقاردی ، چیمه‌نك اوجنه اکله‌دی ، واپوری دوردیره‌جق . بو صورتله ادارهٔ مصلحت ایده‌جکدی . تام بر دیپلومات دکلی ؟.. ایشته بزم وکلامزك حالی بویله‌در : چیمه‌جی تدبیری !

صوکره‌ده شان‌وشرفدن بحث ایدرلر ، بوتون جهانه عقل‌ویرمك ایسترلر . شان شرف نره‌ده ، بز نره‌ده ؟ بین‌الثری والثریا !..

بو کون طرابلس غرب ایچون یگانه چاره‌مز وارایسه اوده آوروپا دولتلرینی مداخله‌یه دعوت ایتمکدن عبارت قالاجقدر ، آنلرده مداخله ایتدکلری کبی مسئله تمامیله کرید مسئله‌سی شکلنی آلور ، اوزمان طرابلس غرب‌ده بو کون کتمزده اوچ سنه صوکره کیدر . ایشته ادارهٔ مصلحت بویله اولور.

* * *

بوکون عثمانلیلر آغلاسون ، بوکون بتون عالم اسلام آغلاسون . سلطنت عثمانیه ، خلافت اسلامیه بوکون آفریقا قطعه‌سندن چکیلیور . تاریخ اسلام ایچون نه مؤلم . نه مظلم برصحیفه ! بوندن صوکرا آرتق عالم اسلامك حیات وممات دقیقه‌لریدر .

هرطرفدن قوشادلمغه باشلانان خلافت اسلامیه‌یی تسلط اعدادن قورتاره‌جق ، آنجق بتون مسلمانلرك غفلت اویقوسندن سیلکنه‌رك جدی انتباهلری وبتون مال‌لریله ، جانلریله ولایتزلزل برعزم ایله میدان مجاهده‌یه آتیلملریدر . الله معینمز اولسون .

عبدالرشید ابراهیم

روضة القراء

— ۲۲ —

ابوموسى الاشعرى رضى الله عنه

اسم شريفلرى (عبدالله بن قيس) در . منسوب اولدقلرى (أشعر) يمنده بر قبيله‌نك اسميدر . اوقبيله‌نك پدرلرى اولان (نبت بن ادد) كوده‌سى قيللى طوغمش اولديغندن فتح شين ايله قيل ديمك اولان شعردن اخذ ايله صفت مشبهه اوله‌رق (أشعر) تسميه اولنمش واولاد واحفادينه (اشعرى) و (اشعريون) و (اشاعره) ده دينلمشدر . ابوموسى حضرتلرى قبل الهجره قبيله‌سى خلقيله و كندى برادرلرى ابوعامر بن قيس وابوبرده بن قيس وابورهم بن قيس ايله مكۀ مكرمه‌يه كلوب شرف اسلام ايله مشرف اولمشلر وينه وطنلرينه عودت ايتمشلردر . مؤخراً حبشه مهاجرلرى ايله برلكده كلوب رسول اللهه ملاقى اولمشلردر . بوجهتله حضرت ابوموسى خيبردن صكره اولان مشاهده‌ده بولنه‌بيلمشدر . خيبر غنائمندن دخى حضرت فخر رسل آنلره حصه اعطا بيورمشدر . وقعۀ اوطاسده عموجه‌لرى ابو عامر الاشعرى‌نك شهادتى اوزرينه حربى حضرت ابوموسى قازانمشدر . اواخر عصر سعادتده يمنده مأرب مديرى على قول زبيد وعدن ساحلنه وارنجه‌يه قدر اولان جوانبه والى اولمشدر . حضرت عمر رضى الله عنه مغيره بن شعبه حضرتلرينك عزلى اوزرينه حضرت ابوموسايى بصره واليسى ايتمشلردر . حضرت عثمان رضى الله عنه برارالق ابوموسايى بصره‌دن عزل ايتمشلر ايسه‌ده اهالينك طلبى اوزرينه مؤخراً ينه نصب ايلمشلردر . حضرت ابوموسى بصره عسكرى اميرى اوله‌رق ايران فتوحنده‌ده بولنمشدر . حضرت على زماننده ابوموسى حضرتلرى بصره واليسى ايديلر . اخيراً معزول اولديلر . صفينده حكم اولوب الداندلر . انك اوزرينه مكۀ مكرمه‌يه كيدوب قرق ايكى تاريخنده ارتحال دار اخرت ايلديلر . اوجيوز التمش حديث شريف روايت ايتمشلردر . صحيحينده التمش سكزى مذكوردر . دردنده امام بخارينك واون بشنده امام مسلمك انفرادى وباقيسنده شيخينك اتفاقلرى واردر . كنديلرى قتيبه‌نك تعريفنه كوره خفيف الجثه ، قصير القامه و كوسه ايمشلر . قرآن كريمى بطريق العرض فخر كائنات عليه اكمل التحيات افندمز حضرتلرندن اخذ ايتمشلردر . ذات ستوده سماتلرى قرآن كريمى خوب صدا وحسن ادا ايله پك كوزل تلاوت ايدرلر ايمش . بوجهتله مظهر ثناء نبوى دخى اولمشلردر . خطبه‌لرده خلفايه دعا صاحب ترجمه ابوموسى حضرتلرندن مأثوردركه بصره واليلكلرنده جمعه خطبه‌سنى اوقودقجه حضرت عمر الفاروقه دعا ايدرلر ايدى .

— ۲۳ —

حطان بن الرقاشى رحمة الله

اسم شريفلرى (حطان) پدرلرينك نامى (عبدالله) در . بنى سدوس قبيله‌سندن اولوب علم وزهد وتقوى صاحبى ايدى . قرآنى بطريق العرض ابوموسى الاشعرى رضى الله عنه حضرتلرندن اخذ ايلديكى كبى حسن بصرى حضرتلريده بطريق العرض ذات مباركلرندن اخذ ايتمشدر . هجرت جليلۀ نبويه عليه اكمل التحيه‌نك (۷۰) سنه‌سندن صكره عازم كلشنسراى عالم عقبا اولمشلردر .

— ۲٤ —

ابورجاء العطاردى رحمة الله

اسم عاليلرى (عمران) پدرلرينك نامى (تيم ياخود ملحان) در . بصره رجالندن و كبار تابعيندن اولوب هجرت سنيه‌دن اون بر سنه مقدم مهداراى عالم وجود اولمشلردر . نبى ذيشان افندمز حضرتلرينك زمان سعادتلرنده قبول اسلام ايلديكى حالده وجه سعادت نبى مجتبايى كورمك شرفنه نائل اوله‌مامشدر . قرآن كريمى بطريق العرض على بن ابى طالب وابن عباس حضراتندن اخذ ايتديكى كبى ابوموسى الاشعرى حضرتلرندن دخى اخذ وتلقى ايتمش وابوموسى الاشعرى قرآن عظيم الشانى بزه بشر آيت تعليم بيوررلردى ديمشدر . ابوبكر الصديق رضى الله عنه حضرتلرينه ملاقى اولوب انلردن وعمر بن الخطاب رضى الله عنه حضرتلرندن ودبكر اصحاب كرامدن روايت حديث ايتمشدر . ابوالاشهب العطاردى قرآن جليلى بطريق العرض ذات ستوده سماتلرندن اخذ ايدوب بصره‌ده فن جليل قرائتى نشر ايتمشدر . اون كيجه‌ده بر قرآن كريمى ختم ايتمك عادت سنيه‌لرندن ايمش . (۱۰٥) تاريخ هجريسنده (۱۲۸ ويا ۱۳۰) ياشنده اولدقلرى ارتحال دار نعيم بيورمشلردر .

چنكل كويى — خواجه زاده

احمد حلمى

دور پيغمبرى تاريخچه‌سى

انوار اسلاميت خطۀ حجازيه‌ده پارلادى . چونكه ايكى جهان كونشى او مبارك قطعه‌ده طوغدى . هم اويله بر زمانده طوغدى كه چوللرده كى بدويلرك دكل ، حجازك مركزى صاييلان مكه‌ده كى مدنيلرك بيله جهالت ، كوزلرينى بوروموش ؛ غفلت ، يوللرينى شاشيرتمش ؛ هر برى طاشدن آغاجدن ياپيلان پوتلره طاپاجق درجه‌ده حماقته ، قيز چوجوقلرينى ديرى ديرى كومه‌جك دركه‌ده وحشته دوچار اولمشدى . زيرا مكه وحواليسنك يكانه پيغمبرى بولونان حضرت اسماعيلك وفاتندن تخميناً ايكى بيك التى يوز سنه قدر كچمش وبو مدت مديده ظرفنده احكام شريعتى — بعض بقاياسندن ماعدا — اونوتولوب كيتمشدى .

بويله بر فترت أثناسنده وميلاد عيسانك (٥٦۹) ياخود (۷۰) وياخود (۷۱) نجى سنه‌سنده او نبى جليل ، يعنى اسماعيل بن خليلك نسل كريمندن (عبدالله بن عبدالمطلب) ك مكه‌ده بر اوغلى وجوده كلديكه بو نوزاد مقدس ، رسول اكرم واقدس افندمز ايدى .

وا اسفا كه جناب عبدالله مخدوم كريمنك تولدينى كوره‌مه‌مش ؛

چونکه ولادت محمدیه‌دن تقریباً ایکی آی اول مدینه‌ده وفات ایتمشدی .

یتیم اولارق طوغان او طفل مکرم ، جدی عبدالمطلبك حمایه‌سنه آلیندی . (وبنی سعد) قبیله‌سندن (حلیمه) اسمنده بر سوت ننه‌سنك سنیهٔ شفقتنه ویریلدی . درت یاشنه قدر بنی سعد یوردنده قالدقدن صکره کتیریلوب والدهٔ محترمه‌سی (آمنه بنت وهب) حضرتلرینه تسلیم اولوندی .

جناب آمنه ، اولادینی آلارق مدینه‌یه کیدوب بر مدت اقامت واثنای عودتده دار بقایه رحلت ایتدی .

آناسز ، باباسز قالان پیغمبرمز ، بوتون بوتون بیوك باباسنك محمیسی اولدی . سکز یاشنده ایکن او مبارك اختیارده ارتحال ایله‌نجه عم نبوی ابو طالب ، برادر زاده‌سنی یانینه آلدی واونی کندی چوجقلرندن زیاده سودی . اون ایکی یاشنده ایکن تجارت ایچون شامه کیدن عمجه‌سیله برلکده سفره چیقدی . (بصری) دەنیلن بلده‌ده (بحیرا) نامنده بر راهبله کوروشمشدی . راهبك توصیه‌سی اوزرینه اورادن کری دوندیلر . اون یدی یاشنده ایکن دیکر عمجه‌سی (زبیر بن عبدالمطلب) ایله یمنه کیدوب کلدی . یکرمی درت یاشنده ایکن بر دها بصرایه قدر کیتدی . بو سفرده (نسطورا) اسمنده بر پاپاس ایله ملاقی اولدی . یکرمی بش یاشنده ایکن (خدیجه بنت خویلد) والده‌مزله ازدواج ایتدی . (ابراهیم بن محمد) دن ماعدا اولاد پیغمبری ، هپ بو مقدس قادیندن دنیایه کلدی . اوتوز بش یاشنده یکن قریشك کعبه‌یی تعمیر ایتدیکی صیراده (حجرالاسود) ی یرینه وضع ایچون چیقان نزاعی ، حجر مقدسی ردای شریفنه آلوب اوجلرندن درت کشی‌یه طوتدورمق ومبارك الیله یرینه قویمق صورتیله فصل ایله‌دی .

قرق یاشنده ایکن نبوت ، قرق اوچ یاشنده ایکن رسالتله مشرف وهرکسی طریق حقه دعوته مأمور اولدی . اولا سیده خدیجه ، ثانیاً علی بن ابی طالب ، ثالثاً زید بن حارثه ، رابعاً ابو- بکربن ابی قحافه نبوت محمدیه‌یی تصدیق ایتدی . یاواش یاواش مؤمنلر چوغالمایه ، مشرکلرده پرده پرده دیرلنمایه باشلادی . کرك افندیمزه ، کرك اصحاب کرامنه مشرکین طرفندن ایدیلمه‌دك اذا قالمادی . بعثت محمدیه‌نك بشنجی ییلنده اصحابدن بعضاری ، رسول‌اللهك مساعده‌سیله حبشه ، یعنی افریقایه هجرت ایتدیلر . آلتنجی ییلنده عم نبوی حضرت حمزه اهل اسلامك اوتوز طقوزنجیسی ، براز صوکراده جناب عمر قرقنجیسی اولارق ایمانه کلدی . وایلك دفعه حرم شریفده جماعتله نماز قیلندی .

یدنجی سنهٔ بعثتده مشرکلر تکمیل مسلمانلره وافندیمزك اقرباسی بولونان هاشمیلره شدتلی بر بویقوتاژ یاپدیلر . ابو لهبدن باشقه بوتون بنی هاشم (شعب ابی طالب) دەنیلن محلده محصور قالدی . سکزنجی سنه‌ده (شق قمر) معجزه‌سی وقوع بولدی .

اوننجی سنه یه طوغرو افندیمزك دیکر بر معجزه‌سی اوزرینه محصوریت رفع ایدیلدی . لکن اوننجی سنه‌ده جناب ابو طالب ، اوچ کون صوکراده حضرت خدیجه آخرته منتقل اولدی . افندیمز بو ییله (سنة‌الحزن) نامنی ویردی .

بوسنه زید بن حارثه ایله طائفه قدر بر سفر یاپدی . اوراده‌کی (بنی ثقیف)ی ایمانه دعوت ایتدی . ایمانه‌کلمه‌دکدن باشقه رسول اکرمی طاشه‌طوتدیلر . قدم رسالتپناهی قان ایچنده اولدیغی حالده مکه‌یه عودت بویورولدی . بعثتك اون برنجی سنه‌سی حج موسمنده مدینه‌اهالیسندن آلتی کیشی ایله کوروشدی . بونلر رسول‌اللهك نبوتنی تصدیق ایلدیلر وسابقین انصار اولمق شرفنی قازاندیلر . ایرته‌سی سنه او التی ذات ایله دیکر آلتی کیشی کلوب افندیمزله عقد بیعت ایتدیلر . شرکدن ، زنادن ، سرقتدن ، افترادن قاچینمق و چوجوقلرینی اولدورمك وحشتنده بولونمامق شرائط بیعتدن ایدی .

بو سنه ایچنده معراج محمدی واقع اولدی . معجزهٔ اسرایی ایلك تصدیق ایدن ابوبکر حضرتلری اولدیغی ایچین کندیسنه (صدیق) لقبی ویریلدی . اون اوچنجی سنهٔ بعثتك حج موسمنده مدینه‌لیلردن یتمش اوچ ارکك ایله ایکی قادین رسول اللهه بیعت وذات رسالتی مدینه شهرینه دعوت ایتدی . بونك اوزرینه اصحاب کرامك مدینه‌یه هجرتنه مساعده اولوندی . افندیمزله ابوبکر و علی حضرتلرندن ماعدا رجال مسلمه‌دن مکه‌ده کیمسه قالمادی .

مشرکلر ، مسلمانلرك مدینه‌یه کیتدکلرینی کوروب رسول‌اللهك‌ده عزیمت ایلیه‌جکنی ادراك ایله حیات نبی‌بهاسنه قصد ایتمك املنده بولوندیلر . بر کیجه خانهٔ رسالتی قوشاتدیلر . لکن رسول‌الله افندیمز وحی الهی ایله بوکا واقف اولدیغی ایچون جناب علی‌یی فراش سعادتنه یاتیردی . کندیسی اودن چیقوب کیتدی . خانهٔ پیغمبری‌یی محصره ایدنلر اویویا قالدیلر . ایرته‌سی کونی ایشی اکلاینجه رسول اللهی حیاً ومیتاً الده ایتمك خیالنه دوشدیلر . طرف طرف جاسوسلر ، متحریلر یوللادیلر . افندیمز یار غاری ابوبکر ایله (جبل ثور) دەنیلن طاغده‌کی مغاره‌ده اوچ کون ، اوچ کیجه اختفا بویوردقدن صوکرا ابوبکرك آزادلیسی (عامر بن فهیره) و قلاووز اولارق طوتولان (عبدالله بن الاریقط) ایله مدینه‌یه متوجهاً یوله‌چیقدیلر .

(قدید) موقعنه کلنجه (ابومعبد) اسمنده بر بدوینك چادرینه قوندیلر . صاحب خیمه اوراده یوقدی . حرمی ییه‌جك برشی اولمادیغندن مسافرلره اعتذار ایتدی . چادرده خسته وضعیف برقویون یاتیوردی‌که طوغورمش دکلدی . رسول اکرم افندیمز او قویونك مه‌سنی صاغوب سوت چیقارمق وچادرده بولونان تکمیل قاب وقاچاغی طولدورمق صورتیله معجزه کوستردی . اورادن آیریلنجه (سراقه بن مالك المدلجی) نامنده‌کی بهادر آرقالرندن یه‌تیشدی و هجومه تشبث ایتدیکی صیراده آتنك آیاقلری قومه صاپلاندی ، نهایت امان دیله‌یوب کری دوندی .

داها صوکرا (بریده بن الحصیب) اسمنده برذات – معیتنده بر چوق آتلی اولدیغی حالده – قارشی چیقدی : رسول الله ایله

رفقاسنی طوتوب باغلامق ایدی . فقط وجه سعادتی كوروب ذات رسالتله كوروشنجه ایمانه كلدی . باشنده‌كی بیاض صاریغی چوزوب مزراقنك اوجنه ربط ایتدی و (قبا) قریه‌سنه قدر رسول اللهك اوكنده علمدارلق وظیفه‌سنی ایفا ایله‌دی .

ایشته اسلامك ایلك سنجقداری بوذات . ایلك سنجاغی‌ده اونك بیاض صاریغیدر .

بعثت نبویه‌نك اون دردنجی ییلنده‌كی ربیع‌الاولك ابتدالرنده‌كی بر بازارایرته‌سی كونی ایدی‌كه نبی افخم صلی‌الله‌علیه و آله‌وسلم‌افندیمز قبا كوینه شرف‌نزول بویوردی . اوراده ایلك مسجد شریفی — كه قرآنده لمسجد اسس علی‌التقوی مدیحهٔ السنیه‌سنه مظهردر — انشا ایله‌دی . اوچ كون صوكرا حضرت علی مكه‌دن كلوب شرف لقای محمدی‌یه نائل اولدی . علی روایة اوچ هفته قدر كویده اقامت اولوندن صوكرا بر جمعه كونی مدینه‌یه متوجهاً عزیمت ایدیلدی . اثنای راهده (رانونا) موقعنه كلینجه دوه‌دن اینوب خطبه اوقودی . ایلك جمعه نمازینی قیلدیردی .

اهالیٔ مدینه ، فوق‌العاده پارلاق بر صورتده استقبال نبوی‌یه چیقدی . هپسی رسول‌اللهك كندی اوینه مسافر اولماسنی ایستیور ، رسول‌اكرم ایسه « دوه‌مزك چوكدیكی‌برمنزلمز اولاجقدر . » بویوردی .

دوه ؛ اولاخالی برعرصه‌یه ، مؤخراً (ابوایوب‌خالدالانصاری) نك خانه‌سی‌اوكنه چوكدی . داهاصوكراده اولكی چوكدیكی‌عرصه‌یه كیدوب اوطوردی .

حضرت ابو ایوب ، دوه‌نك اوستنده‌كی اشیانی آلوب خانه‌سنه كوتوردی . افندیمزده او مهمانپرور ذاتك آلتی ، یدی آی قدر مسافری اولدی .

بالاخره اوخالی عرصه ، اشترا واوزه‌رینه مسجد نبوی ایله حجرات سنیه انشا ایدیلدی . مسجدك قبله‌سی قدس جهتنه توجیه اولوندی . مكه‌ده قالان اهل بیت پیغمبری ایله حضرت ابوبكرك عائله‌سی كتیرتیلدی . رسول‌الله ، مهمانخانه‌سندن منزل جدیدینه نقل بویوردی . حضرت ابوبكرك كریمه‌سی اولوب مكه‌ده ایكن افندیمزه نكاح ایدیلمش‌بولونان‌عایشة‌الصدیقه حضرتلرینك‌ده‌زفافی اجراقیلیندی .

نماز وقتلرینی اعلام ایچین اذان اوقومق مشروع اولدی وایلك دفعه بلال حبشی مسجد شریفك دامنه چیقوب اذان محمدی‌یی ملاء اعلایه اعلا ایله‌دی .

مابعدی وار — طاهرالمولوی

مقبر خواهرده :

بایرام كونی سوروب یوزمی خاك قبركه ،
اشك تری چمنلرینه شبنم ایله‌دم !
هركس أونده ، بنسه مزاركده كریه‌بار !
« ایل عید اكبر ایله‌دی بن ماتم ایله‌دم »

طاهرالمولوی

حریق مناسبتیله

بزده‌هرمسئله بالفعل اولوب كچدكدن‌صوكره بر قاچ كون‌سویله‌نیر وبرچوق ایشلر كوریله‌جك نیئده اولور ، صوكره آرای چوق سورمز تماماً منسی اولور كیدر .

بو حال ، بو طبیعت بزده بولندقجه ، هرنه‌سویلرسه‌ك بوشدر . فقط بو یانغین مسئله‌سی اورته‌لقده بر موجود ایكن بلك چابوق اونودیله‌مز . وبوبابده سویله‌نه‌جك سوزلر سوز تأثیری اوله‌رق بر نتیجه ویرمزسه‌ده ، تكرر نتیجه‌سی اوله‌رق احتمالكه بر زمان نظر اعتباره آلنور . شو امید ایله بزده تكرار بر قاچ سوز سویله‌یه‌جك اولورسه‌ق فضله اولمز ظن ایده‌رم .

دیانت اسلامیه‌ده شریعت غراء مطهره ، بزم امور دنیویه و اخرویه‌مزی متكفل اولدیغندن ، هرحالده بر جهتمز دین جلیلزه مربوط اوله‌جغی شبهه‌دن وارسته‌در .

بو كون یانغین ایچون عالم مدنیتده اتخاذ اولنمش تدابیردن بری واك مهمی سیغورطه مسئله‌سیدر . بو مسئله‌یی آغزه آلدیغم كبی علمامز میاننده برچوق كفت وكویه سببیت ویریله‌جكی‌خاطره كلور . فقط اورته‌لقده برده منافع‌عامه اولدیغی ایچون هرنوع تعرضاته‌هدف اوله‌جغنی كوزه آلدیره‌رق بو خصوصده فكرمی بیان ایتمك‌ایسترم .

بو كبی مسئله‌ده بر قاچ سوز سویله‌مك استه‌ینلری عموم علمامز اول باول اجتهاد ایله اتهام ایدرلر . اشته بو الك بیوك خطامزدر . كاشكی‌بزده‌اجتهاد درجه‌سی بولنسه‌ایدی ، بتون‌مشكلاتمز حل‌اولنوردی . مع‌التأسف اجتهاد ایله بزم علمامز آراسنده (قلل جبال) وار . مع‌مافیه ینه مسائل مهمه قارشوسنده بولندقجه علمامز شریعت طرفندن برسوز سویله‌مكه مجبوردر .

بزم كتب فقهیه‌مزده (سیغورطه) حقنده متقدمین و مجتهدین علما طرفندن سویله‌نمش هیچ بر سوز یوقدر واوله‌مزده . متأخرین علمامز ایسه بو كبی مسائلده هپ احتیاط جهتنی استحسان ایتمشلر . احتیاط دیرسه‌م اصل حل مسئله‌ده احتیاط دكل ، بلكه قارشولرنده ظهوری محتمل اولان معارضلردن احتیاطی كندیلرینه عادتا برمسلك اتخاذ ایدنمشلر . بو سببدندركه عصر حاضرده یوماً فیوماً تجدد ایتمكده اولان احتیاجات جاریه‌دن بك چوق مسئله‌لر لایقیله حل اولنه‌میوب باب فتواده سورونجه‌لرده قالمقده‌در . بری تحریم ایدر ، اوبری تحلیل ایدر ، دیركن مسائل مختلف فیهادن اولوب كیدر .

اشته شوجمله‌دن سیغورطه مسئله‌سی دخی فتواخانه‌لر قاپوسنه برقاچ دفعه‌لر كیرمش چیقمشدر . بن شیمدی سیغورطه‌نك جواز ویا عدم جواز جهتنه ذاهب‌اولمایه‌جغم ، بلكه اوجهتی شیمدیلك اغماض ایده‌رك ، یالكز سیغورطه‌نك لزوم وعدم لزومی جهتنی نظر دقته عرض ایده‌جكم .

ظن ایده‌رمكه سیغورطه‌نك لزومنی ومنفعتنی انكار ایدر بر آدمه تصادف اولنه‌مز . اساساً انكار ایدرسه‌بیله خانه‌سی یاندقدن‌صوكره

مطلقا اوفکرندن رجوع ایدرك هیچ شبهه‌سز سیغورطه‌نك لزومنه قانع اولور .

شوحالده نه‌ایچون بزم خانه‌لرمز و اشیامز ، حتی اشخاصمز سیغورطه‌یه وضع اولنمیور ؟ شرعاً حرام اولدیغی ایچونمی ؟

اکربز شو صورتله مسئله‌یی لایقیله تحقیق ایده‌جك اولورسه‌ق ، هیچ شبهه‌سز تبین ، بلکه تحقق ایده‌جکدرکه ، اصل خانه‌لرمزك سیغورطه اولونماسی ، سیغورطه‌یه عدم اعتنامزدن ، حلیت حرمیت مسئله‌سنی ملاحظه ونظر اعتباره آلدیغمزدن دکلدر . بلکه اکثریت ، بزده سیغورطه اصولی ملتك منفعتنی تماميله تأمین ایده‌مه‌مسندن سیغورطه‌یه رغبت اولنه‌میور . سیغورطه شرکتلری هپ کندی منفعت تجاریه‌لری ایچون چالیشیورلر ، عموم شرکتلر یالکز اونقطه‌یه نظرایدرلر . و اونقطه‌دن نظامنامه‌لرینی یاپمشلر.بوده هرنه‌قدر اغنیا وتجاران منفعتنه توافق ایدرسه‌ده ، فقرا وافراد ناس ایچون اداره ایتمز . بزده دائمی پاره بولنمیور ، سیغورطه‌شرکاسی هرزمان نقد پاره استر ، بعض آدملر سنه‌لرجه خانه‌سنی سیغورطه‌یه وضع ایدییورده ، صوکره تقسیط ایامی کلدیکی ساعت‌ده پاره بوله‌میور ، علی الاکثر یانغین دخی اوکونلره تصادف ایدییور. حتی احبابمزدن بری اون‌سنه‌دنبرو خانه‌سنی سیغورطه ایتدیکی حالده، بو کره برقاچ کون مقدم تقسیط زمانی کچمش . ایجاب ایدن اوچ لیرایی بوله‌مدیغندن خانه‌سی بلا سیغورطه‌محترق‌اولمش ، شیمدی‌سیغورطه‌دن دخی استفاده ایده‌میور . طبیعی‌درکه بوکبی مسئله‌لرده سیغورطه شرکتلری دخی مؤاخذه اولنه‌مزلر ، شوحالده نه یاپملی ؟

بزم اسلافمز بوکبی مسئله‌لری نظر اعتباره آلورلرمش . بالخاصه خلفاء عظام‌افندیلرمز ملتك‌احوال‌عمومیه‌سنه دهازیاده‌دقت‌ایدرلرمش، سیدنا عمر رضی الله عنه « عاقله » مسئله‌سنده خصوصی بر دیوان تنسیق ایده‌رك ، دیت مسئله‌سنده حق عاقله‌یی عشیرتدن اهل‌دیوانه الزام ایتمشدی . یعنی عصرسعادتده قاتلك عاقله‌سی عشیرت وقبیله‌سی ایکن صوکره سیدنا عمر بردیوان تنسیق ایتدی . هرکس اودیوانه برمقدار پاره ویره‌رك قید اولندیلر . بونك اوزرینه بونلره اهل‌دیوان تسمیه اولندی ، نه‌زمان بونلردن برینه دیت ایله حکم اولونسه اودیت اهل‌دیوان طرفندن تأدیه اولونوردی . موالات مسئله‌سی دخی بوصورتله شارع طرفندن حکم اولنمشدر .

بزده بو اساسلر موجود ایکن اکر کندیمز برآز سعی وغیرت ایدرده ، بلدیه‌لرمزده برده « تکافل اصولی » ایجاد اولنورسه خانه ویرکولرینه ، املاك وعقار ویرکولرینه ، برده تکافل ویرکوسی تکلیف اولنورسه نه ایچون جائز اولماسون ؟ بونکده نظامنامه‌سی برآز مساعد صورتده وضع اولنوب‌ده‌برتقسیط ، یاریم‌تقسیط تداخلده قالسی‌ده تجویز اولنورسه وقیمت جهتندن دخی یوزده نهایت اوچ آلنورسه شوصورتله غایت اوجوز مجبوری برسیغورطه‌اصولی‌اختراع اولنورسه ، تکافل عمومی صورتنده قبول اولنه‌رق جهت شرعیسی دخی توافق ایدردی .

بویله براصول اتخاذ اولنورسه ایتام املاکنی محافظه ایچونده آیروجه برتسهیلات کوستریله‌بیلوردی ، ظن ایده‌رم بوصورتله تکافل اصولی ایجاد اولنورسه مملکت داخلنده تکافل سرمایه‌سی ، آیروجه کلیتلی برثروت تشکیل ایده‌رك لدی‌الایجاب ایشه یارارادی . صوکره سیغورطه‌یه وضع ایتمك ایسته‌ینلر بونك فوقنده دها سیغورطه شرکتلرندنده تأمین ایتدیره‌بیلوردی . شو صورتله شریعت غراء مطهره‌یه موافق منفعت عمومیه تأمین وغایت مکمل وشرعی بر سیغورطه اصولی‌ده تأمین اولنمش بولنوردی .

بزده بوکبی مسائل‌مهمه‌یه کلنجه علمامز (رحمهم‌الله) اوهامه مغلوب اولمشلر . یالکز برنقطه‌یه عطف‌نظر ایده‌رك سکوتی ترجیح ایتمشلردر .

عبدالرشید ابراهیم

اسلامده‌فن وفلسفه

دردنجی عصر هجریده اندلس . — « عرب طرز معماریسنده، نظر دقت وحیرت ، مناظر خارجیه‌دن زیاده نفس اثره منجذب اولور . اسلاملرده اشکال وهیاکل انسانیه دیناً ممنوع ایسه‌ده ، بو نقصان ، قوۀ مخیله‌نك اختراع ایده بیله‌جکی تزیینات وبدایع متنوعه ایله معزیادة تلافی ایدلمکده ایدی. آثار صناعیه برینه دلرباحدیقه‌لرك طراوتناك نهاللری ، باصره پیراشکوفه‌لری‌اقامه ایدیلیر ومبانی نظر فریب نباتاتله دوناتیلیردی .

بو سببه‌مبنیدرکه اسلاملر آره‌سنده مشهور آرتیستلر ، صنعتکارلر ظهور ایده‌مامش وفقط پك چوق ماهر قوماندانلر ، بیوك فیلسوفلر ، مدقق متفننلر ، درایتلی اداره وحکومت آدملری یتشمشدر .

اندلس باغچه‌لری وحتی خانه‌لرك ایچریلری کونا کون چیچکلر، نادر وسوسلی فدانلرله لطیف ونظر پیرا بر دوحۀ دلفریب حالنه کتیریلیردی .

نظافته ، عائله اکلنجه‌لرینه عائد درلو لوازمات احضار ایدیلیر . وهیچ بر شیده اثره تسامح کوسترلمزدی .

اکابر قوناقلرنده مرمر حوضلر ، معدنی بوریلرله نقل‌ایدیلن ومواسمه کوره تحول‌ایدن صیجاق‌وياصوغوق صولرله متصل طولوب بوشانیرلردی. صرصره القارازاسی دستیلرنی حاوی اولان خصوصی اوطه‌لر ، آرزو ایدلدیکی زمان وایسته‌نلدیکی وجهله جریان هوایه معروض براقیله بیله‌جك صورتده ، وانتیلا تورلرله مجهز ایدیلیر .

باغچه ایچریلرنده قادینلرك اکلنمه‌سنه مخصوص غاله‌ریلر ، چوجقلرایچون لابیرنتلر، مرمر اورتیلی آولولر ، معلملره مخصوص واسع کتبخانه‌لر انشا ایدیلیردی .

حکمك کتبخانه‌سی او قدر زنکین ایدی‌که یالکز قتالوغی قرق

بيوك جلدی تجاوز ايديوردی . استنساخ ، تجليد وتذهيب كتب ايچون واسع ومدبدب خصوصی صالونلر تخصيص ايدلمشدی .

اسپانيا اميرلری‌ده ، آسيا خليفه‌لری كبی ؛ غايت كوزل يازيلی ، مزين ومذهب جلدلی كتابلريله افتخار ايدرلردی .

خليفه عبدالرحمن طرفندن نديمه‌سی زهرانك اقامتنه تخصيص ايدلمش اولان (الزهراء) سرايی تصوير ايديلن بوتون بو بدايعك بر انموذج حيرتنماسی ايدی . بو بنای معظم داخلنده ؛ يونان ، ايتاليا ، اسپانيا ، و آفريقا مرمرلرندن بيك ايكيوزقدر مرمرستون تعداد اولنه بيليردی . قبول صالونی آلتون وانجولرله تزيين ايدلمشدی . سرايك اوزون قوريدورلرنده طولاشان سياه حرم اغالری ، بياض مرمر ستونلرله غريب بر تضاد تشكيل ايدرلردی . يالكز الزهراء سرايی داخلنده بيك اوچيوز نفوس موجودايدی .

خليفه‌نك معيت آلايی علی‌الاكثر اون ايكی بيك افراددن مركب اولور وشعشعه‌نثار طاقلری ، مذهب قليجلری ، سوسلی اليسه‌لری ايله سيرجيلرك كوزلرينی قاشديررلردی .

طرح حدائق خصوصنده ، هيچ بر ملت ، اندلس اسلاملری درجه‌سنه واصل اوله‌مامشلردر . شفتالی وسائره كبی بوكون بيله اك قيمتدار فوا كه ميانده تعداد اولنان اثمار ، ايلك اول اندلس عربلری طرفندن يتشديرلمش وآوروپايه ده بونلر واسطه‌سيله انتشار ايلمشدر . اسلاملر توزيع مياه فنی حيرت بخش بر صورتده تطبيقه موفق اولمشلردر . نظر فريب چشمه‌لر ، دلربا فسقيه‌لر ، مزين حوضلر اندلسك اسباب زينتندن معدود ايديلر . بو حوضلرده ، الده ايديله بيلن اسماكك هر نوعندن اك كوزللری بسله‌نيرلردی . حرفت سمك اصولی پك زياده ترقی وتعمم ايلمشدی . بالقلرك تغذيسی ايچون قرطبه سراينده‌كی لافه يوميه يوزلرجه قيه اكمك آتيلمقده ايدی .

حيوانات باغچه‌لرنده بر يوزنده موجود اك وحشی حيوانلردن ، اك نادر قوشلره قدر هر نوعدن بولنيوردی .

ايپك ، پاموق ويوك كبی مواد نسجيه‌دن ؛ اندلسك مشهور قاشلرينی اعمال ايتمك اوزره ؛ دنيانك هرطرفندن جلب ايدلمش اولان ماهر صنعتكارلر ، كيجه كوندوز چاليشيرلردی .

متعدد عمليا تخانه‌لرده مجوهرات واحجار قيمتدار طراش ايدلمكده ايدی . هرطرفده ، سرويلرك لوش ولطيف سايه‌لری آلتنده كيزله‌نن شلاله‌لر ، اغاجلرينی شكوفه‌دار قوريلقلر آره‌سنده غائب ايدن خيابانلر ، قيالر ايچنده اويولمش صنعی مغاره‌لر كوريليردی .

صنعت حدائق هيچ بر يرده اندلس‌ده اولديغی قدر قدر ايی آكلاشيله‌مامش ، اوقدر ماهرانه بر طرزده تطبيق ايديله‌مامشدر .

بدايع شناسان اسلام ، نباتاتی اشكال ولونلرينه نظراً يكديكرلريله قاريشديره‌رق حس بصری ذوقياب ايتدكلری كبی چيچكلری‌ده رايحه‌لرينه كوره ترتيب ايده‌رك عينی زمانده حس شمی‌ده نصيبه‌دار اذواق ايتمك چاره‌لرينی آرارلردی .

حظوظات حياتيه‌يه عائد اعتيادات مستحسنه‌نك بر چوغنی آوروپاليلره اوكرتن اندلس عربلريدر . نظافت و طهارته رعايت اسلاملرجه بر وظيفهٔ دينيه اولديغندن بونلرك او وقتكی آوروپالیلرينی اكتسا ايتمه‌لری ممكن دكلدی .

فی‌الحقيقه او زمانلر آوروپاليلرك ملبوسات دينيه كيدكلری شيلره باجاورا بيغنلرندن ، مستكره طفيليات يووالرندن باشقه بر شی دكلدی . امرا ويا سرای اركانی شويله طورسون ، صنوف عاديه‌دن بيله هيچ بر مسلمان بولنه‌مزدی‌كه ، اليسه‌سی چيقارلديغی وقت مشهور (توماس بكت) ك (Thomas Becket) عرض ايتديكی مستكره منظره‌يی كوسترمش اولسون .

آوروپاليلر كتن ويا پاموقدن ايچ كوملكلری كيمك اصولنی اسلاملردن اوكرنمشلردر . بو سايه‌ده توماسك عرض ايتديكی حال سفالت و مستكرهدن قورتلمش اولديلر . عربجه‌دن آلنان بر كلمه بو بابده‌كی حس امتنانك بر نشانه‌سی اوله‌رق اوروپا لسانلرنده شمدی‌يه قدر محافظه‌ايدلمشدر . (فی‌الحقيقه‌فرانسزجه Chemise كلمه‌سی كوملك معناسنه اولوب عربجه قميص لفظندن محرفدر .)

اسلاملر نظافت بدنيه‌يه فوق‌العاده اعتنا ايدرلردی . يوكسك طبقاته منسوب عائله‌لر آره‌سنده تزيناتده زياده‌سيله رغبت كوستيرلردی . قادينلرك اليسه‌لری اكثريا ايشلمه‌لی وقيمتدار مجوهرات ويا زرين صيرمه‌لرله مزين حريری قاشلردن اعمال ايديليردی .

اندلس حرم دائره‌لری ، موسم ربيعك بالجمله بدايع ومحاسن دلفريبنی عرض ايده‌بيله‌جك مناظر لطيفه‌يی ممثل برر شكوفه‌دار شكلنده ايديلر .

اندلس حكمدارلری ، بوتون بودبدبه ودارات ايچنده ، بغداد خليفه‌لريله مسابقت ايدرجه‌سنه برغيرتله ؛ يالكز حامیٔ علوم اولمقله اكتفا ايتمه‌يه‌رك بالذات شعبات‌فنك كافه‌سنده اختصاص پيدا ايتمكه چاليشيرلردی .

عالم‌اسلام رياستنده بولنان خلفانك بوحاللری ايله ، اووقتلر جهان خرستيانيتك‌حا كمه‌يكانه‌سی اولان پاپالر آره‌سنده‌كی تضاد واوچورومی تصويره بيلمم لزوم وارميدر ؟ .

اندلس خليفه‌لرندن بريسی اللی جلددن مركب بر اثر تأليف ايتمش ، برديكری مكمل برجبر كتابی يازمشدی ! ....

اندلس اسلاملری صنايع‌نفيسه‌دن فن‌موسيقی‌يه فوق‌العاده رغبت كوسترمشلردر .

موسيقی شناس شهير (زاريهال) شرقدن‌اندلسه كلديكی زمان‌خليفه عبدالرحمن اسب‌سوار اوله‌رق استقباله چيقمشدی . قرطبه‌ده تأسيس ايديلن موسيقی مكتبی ، هروقت حكومتك حمايه ومعاونتنه مظهر اوليوردی . بالآخره بومكتبدن پك‌چوق بويوك استادلر يتشمشدر .

اسلاملر يونان قديم آثار فنيه وفلسفيه‌سنی كاملاً عربجه‌يه ترجمه ايتدكلری حالده ؛ يونان ادبياتنه اوقدر رغبت كوسترمامشلردر .

حقايق قطعيهٔ اسلاميه ايله مألوف اولان وقور عربلره يونان

میتولوژیسی (اساطیری) بارد وخفیف‌مشربانه کلیوردی. مسلمانلر ، ذات‌اقدس ایله اولیمپك لوث آلود ژوپیتری آره‌سنده برمقارنت‌تصوری فکرینی بك بیوك برجنایت ، ناقابل‌عفو برخیانت‌وجنت‌عدایدیورلردی.

اساساً ادبیات عربیه یونان خیالاتنه عرض‌افتقار ایتمیه‌جك قدر زنکیندی . ادبیات‌اسلامیه‌نك آوروپا عالم‌ادبیسنه اولان تأثیری پك مهمدر .

شاعرلر ، فیلسوفلر ، محاربلر پیره‌نه سلسله‌سنی کچه‌رك ، قرطبه وغرناطه‌نك طنطنهٔ‌اذواقیله ظرافت جندیانه‌سنی ، اجتماعی عادتلرینی آوروپایه نشروتعمیم ایدییوردی .

بوسایه‌ده‌فرانسه ، جرمانیا وانکلتره‌اصلزاده‌لرنده‌شدیدبر آرزوی جندیانه‌اویانمشدی . زادکان ، صبارفتار آتلری ، شعشعه‌دار رختلری ایله مفتخر ومغرور ایدیلر .

صید وشکار ایله دمکذار اولمق ، شاهین وطوغان کبی شکار قوشلری تربیه ایتمك الطاتلی اکلنجه‌لرندن معدود ایدی . بوخصوصده عربلرك اثرینی تعقیبه ، اندلسك جنس عرب آتلرینه مشابه فرس یتشدیرمکه غیرت ایدییورلردی .

جرید ومزراق اویونلری زمانك الرواجلی موده‌لرندن ایدی . هرشی‌ده برظرافت ، براحتشام کوریلیردی . قرطبه‌نك نزاهت پیرا سوسیته‌لری ، نزاکت مدنیه‌لریله بحق‌افتخار ایدرلردی .

اونجی عصرمیلادیدن اعتباراً ، علم‌وعرفانه تشنه ، حیات‌مدنیه‌یه پرستشکار اولان آوروپا کنجلری ، هرطرفدن اندلسه ، بوجهان عرفانه قوشیورلردی .

بوکبی سیاحتلر ، اکثریا ژه‌ربر (Gerdert) ك قزاندیغی کبی پارلاق موفقیتلرله نتوج ایدردی . فی‌الحقیقه ، بالآخره پاپالق مقامنه قدر اعتلا ایدن ژه‌ربر ، اندلس دارالفنونلرینه قوشان ، اوراده اکتساب علم‌وعرفان ایدن کنجلردن بریدر .

خلفای‌اسلامیه ، ادبیاتی تشویق وحمایه خصوصنده ، امام‌علینك پرنسیپلرینی قبول‌وتطبیق ایتمشلردر . باشلیجه شهرلرده کتبخانه‌لر تأسیس ایدلمشدی . اندلس‌ده بولنان عمومی کتبخانه‌لرك عددی‌یتمشی متجاوز ایدی . هرجامع اتصالنده برده مکتب انشا ایدلمك اعتیاد ایدلمشدی . فقرای‌اطفال ، بومکتبلرده مجاناً تحصیل ایدرلردی .

تدریسات‌اختیاریه ایچون متعدد اقاده‌میلر تشکیل ایدلمشدی . بو یولده تشکل ایدن اقاده‌میلر علی‌الا کثر یکرمی‌بش ویااوتوزشعبه‌دن مرکب اولوردی . هرشعبه‌ده‌درت‌قدر «ئەتودیان» (طالب) بولنوردی.

هراقاده‌می مستقل بر رکتور (Recteur = مدیر) طرفندن اداره اولنوردی .

قرطبه وغرناطه کبی بیوك شهرلرده متعدد دارالفنونلر موجود ایدی . علم‌واقتدارلریله اشتهار ایتمش اولان یهودیلرك بوکبی اونیوه‌رسیته‌لرده تدریساتده بولنمه‌لرینه برمانع کورلمزدی . چونکه اسلاملر ، برشخصك معتقدات دینیه‌سنك ؛ اقتدار علمیه‌سندن استفاده‌یه مانع اولمیه‌جغنی برقاعدهٔ حکمیه ، برپرنسیپ اوله‌رق قبول ایتمشلردی .

عینی‌حال شرقده ، عباسیلرك مرکز سلطنتی اولان بغدادده دخی جاری ایدی . خلیفه هارون‌الرشید بغداد مکاتبی مفتشلکنی نسطوریلردن مازونه « Masué » نامنده برذاته تودیع ایتمکده‌هیچ بر بأس کورمامشدی .

اسلاملرك بوصورتله تجلی ایدن افکار حریت پرستانه‌لری ، آوروپاده حکمفرما اولان تعصب خرستیانیه ایله هیچ‌ده قابل‌قیاس وتألیف دکلدی . فقط بالآخره آوروپالیلر ، عربلرك اثرینی تعقیب ایده‌جك وقدرحس تمدن کوسترمشلردر . فی‌الحقیقه دارالفنونلرده ، برطرفدن ادبیات معلملری قلاسیق آثار عربیه‌یی لاتینجه‌یه ترجمه ایدرلر ، دیکر طرفدن متفنن‌علما علم‌بلاغت‌وعلوم‌لسانیه ، علوم‌حکمیه وریاضیه ، علم‌هیئت کبی اسلاملردن اوکرندکلری فنلری تدریسه چالشورلردی .

مؤسسات علمیه‌مزده عرب دارالفنونلرینك قواعدندن الآن برچوقلرینی محافظه ایدییورز . تدریسات عمومیه‌یه مخصوص اولان مکتبلر جوارنده طبقا کولته‌لری کبی صرف برشعبهٔ فنه عائدقورلری تعقیبه مخصوص دارالعرفانلرده انشا ایدیلیردی .

عربلر ، السنهٔ‌موجودهٔ بشریه آره‌سنده الڭمکمل والڭ منقح اولان لسانلریله بحق افتخار ایدرلردی .

ذاتاً حضرت محمد (علیه‌السلام) ده قرآن کریمله تحدی ایلمشدی . شوحالده عرب مکتبلرنده تدریسات لسانیه‌یه ویریلن اهمیتی ، بومکتبلرده صرف ونحو وعلم بلاغتده غایت متبحر عالملر یتشمش اولدیغنی نظر حیرتله کورمامیلز . علماء مذکوره ، بو کون بزم المزده بولنان دیکسیونرلره مشابه وغایت مکمل لغت کتابلری تألیفنه موفق اولمشلردر . مثلا بویولده یازلمش دیکسیونرلردن بریسی آلتمش جلدی متجاوز ایدی . هرکلمه‌یه عائد تعریفاته ، برای‌استشهاد عرب ادباسندن برینك قلاسیق آثارندن بر قطعه ، بربیت ترفیق اصول اتخاذ ایدلمشدی .

یونانی ، عبرانی ولاتین لسانلرندن‌عربجه‌یه متعدد قاموسلر ترتیب ایدلمش اولدیغی کبی غرناطه‌لی محمد بن عبدالرحمنك تاریخ فنونه عائد بیوك آنسیقلوپه‌دیسی مثللی آثارمعظمه‌ده میدان‌استفاده‌یه وضع ایدلمشدی . اندلس مدنیتنك الڭمسعود والڭپارلاق زمانلرنده بیله ؛ عربلر انسال ماضیه‌لرینه عائد خاطراتی محافظه ایتمشلردر . بیك بر کیجه حکایه‌لری بوکبی خاطره‌لرك خیال آمیز محصوللریدر .

تدریسات عالیه‌یی اکمال ایدن اسلام کنجلری ، شرقك بیوك خلیفه‌لرینه امتثالاً کرسی خطابتی تجلیل وقصوای فصاحته اعتلا ایتمکه حصرنفس ایدرلردی . آثار ادبیه‌لری شعر حاضرك بتون اشکالنی‌جامعدی . قافیه‌یی‌ایلك ایجاد واستعمال ایدن عرب‌ادباسیدر.

لسان عربك زنکینلکی ، آهنکدار وبرطنطنه الفاظی؛ اوزوز اوزون وبلیغ مخلدات ادبیه تألیفنه پك مساعددر .

اسپانیا مسلمانلری آره‌سنده ، علوم وادبیاتده کسب اشتهارایتمش، قادینلردن متعدد فاضله‌لر ، ادیبه‌لر واردر . بونلر میاننده (ولاده)

(عایشه) (لبنی) و (الفسانیه) کبیلرینی حرمتله درخاطر ایده‌بیلیرز.

فاضلات اسلامیه آره‌سنده خاندان حکمداری‌یه منسوب سلطانلره بیله تصادف اولنیور .

بوتون بوتفصیلات بزم ایچون (آوروپالیلر ایچون) پك زیاده حائز اهمیتدر . چونکه آوروپا ادبیاتنك اساسی اندلس ادبای اسلامیه‌سنك غیرتلریله وضع ایدلمشدر .

بوسایه‌ده آوروپا ادبیاتنده ، آباء کنیسائیه‌نك بیقدیریجی موعظه‌لری یرینه غزللر ، روحنواز منظومه‌لر قائم اوله‌بیلدی . اندلس سرایلرنده ، شئوناتی قید وتسجیل ، خلفانك مظفریت‌وموفقیتلرینی تبجیل ایله موظف آیریجه وقعه نویسلر واردی .

عربلر تاریخله برابر ، ایستاتستیق‌اصولنی دخی تطبیق‌ایلمشلردر. استیلا ایتدکلری ممالك اهالیسندن آلنه‌جق ویرکولرك مقدارحقیقیسنی تعیین ایده‌بیلمك ایچون بوکبی حساباته لزوم کوریلیوردی .

احصائیات اصولنك وضع وتطبیقی ؛ فنون اسلامیه‌نك خاصهٔ ممتازه‌سی اولان پراتیکلك سجیه‌سنك برلازمی‌کبی ، تلقی ایتملیدر .

علمای اسلامیه‌نك اکثریسی عینی زمانده جهان نورد بر سیاح ایدیلر . کزدکلری محللرده تعلیم وتعلم ایله امرار وقت ایدرلردی .

ممالك اسلامیه‌دن هرهانکی جهته توجه ایدرلرسه ارباب علم ایچون دائما کشاده اولان باب اقبالی مفتوح کورورلردی .

اندلس‌ده ، آفریقا وآسیاده عین استقباله مظهر اولورلردی. علما بوکبی سیاحتلر مناسبتیله ، هرطرفده رجال حکومت ، امرای عسکریه وحتی بالذات حکمدارلرله تماس ایده‌رك نظریات علمیه‌لرینی تطبیقه مساعد زمین بولورلردی .

اسلاملر ، ترقیات فنیه‌ده‌کی پارلاق موفقیتلرینی کندیلرنده‌اویانان پراتیق فکرلرینه مدیوندرلر .

متفکرین اسلامیه‌نك مساعیٔ ادبیه‌لرنده کوریلن وسعت نظر ، دقت وحیرتمزی جالب اوله‌جق درجه‌ده شمولیدر . تاریخ و آثار عتیقه‌یه‌دائر یازدقلری اثرلر ، مخلدات معتبره‌صره‌سنه ادخال ایدلمشلردر بالخاصه ، فن خطابه‌یه ، زراعت ، وبونك برشعبه‌سی دیمك اولان فن اسقاء اراضی‌یه دائر نشر ایدلمش اولان مؤلفات جداً حائز اهمیتدر. اسلاملر ، ریاضیات ، طبیعیات ، هیئت وعلوم تطبیقیه‌یه عائد هیچ برساحه‌یی غیرمکشوف براقمامشلردر . علماء اسلامیه‌نك اسملرینی یکان یکان تعداد ایتمك پك‌اوزون اوله‌جقدر . »

« علماء اسلامیه‌نك طب وفن جراحی‌ده‌کی موفقیتلری زرین قلملرله حك ایدیله‌جك قدر عالیدر .

الآن آوروپا اجزاجیلرینك استعمال ایتدکلری ojulept،elexir،sirop کلمه‌لرینك عربجه ؛ شروب ، الاکسیر و جلاب لفظلرندن محرف اولدقلری پك آشکاردر .

بوکونه‌قدر آوروپا لسانلرنده محافظه ایدلمش اولان کلمات‌عربیه‌یی جمعه موفق اوله‌جق ذات ، نافع براثر ترتیب ایتمش اولور .

چونکه شعبات علمك هرقسمنده معارف اسلامیه‌نك درین ایزلرینی کوریورز .

دیکسیونرلرمزه مراجعتله آکلایورزکه : amiral (امیرالماء) ، alcool (الکئول) ، algébre (الجبر) ، chemise (قمیص) ، coton (قطن) کبی یوزلرجه کلمه‌لر عربجه‌دن آلنمشدر . اطبای اسلامیه وجود بشره عارض اوله‌بیلن امراضك طرز تداویلرینی ، اعضای بدنك وظائف مختلفه‌لرینی ایضاح و فن کیمیایی طبابت نظریه و عملیه‌یه تطبیقه موفق اولمشلردر . اسلاملر فن جراحی‌یی دخی فن طبدن دها آز ترقی ایتدرمامشلرد .

ابوالقاسم (albucasis) فن ولاده‌یه عائد الک‌مهم اوپه‌راسیونلر (عملیات) دن چکنمامش ، مشرطه وقیزغین دمیر استعمالنده تردد کوسترمامشدی . بوذات ، زماننده استعمال ایدیلن آلات جراحیه حقنده بزه معلومات مهمه ویرمشدر .

ابوالقاسمك آثاریدن آکلاشلدیغی اوزره اووقتلر بعض‌اوپه‌راسیونلری اجرا ایده‌بیله‌جك درجه‌لرده تحصیل کورمش تجربه دیده ومهارتلی اسلام قادینلری موجود ایمش !...

اندلس ، ایبه‌ریك شبه جزیره‌سنك بورنکین پارچه‌سی ، قصوای مدنیتده اعتلانمون ومدارس علمیه ودارالعرفانلریله شعشعه پاش‌معالی ایکن ، اوروپانك اقسام‌سائره‌سی ، جهالت وتعصب ایچنه بوغولمشدی.

صیتمه وحما ایله محو وپریشان اولمش ، نا کهظهور بر آفته اوغرامش اولان خرستیان کویلیلر ، یقین بر کلیسایه قدر سوروننه‌رك شفایاب اولمق ایچون بر معجزه‌یه انتظار ایدرلرکن ، اندلسلی‌اسلاملر اطبانك معالجات ونیشترینه ، جراحلرك تیمار ومشرطه‌سنه مراجعت ایدییورلردی . اسلاملر ریاضیاتده هند ویونان ارباب معارفنی فرسخ فرسخ کچمشلردر . آسیا خلیفه‌لری اوقلید ، آپوللونیوس ، آرشمید کبی هندسه شناسانك آثارینی عربجه‌یه ترجمه ایتدیرمك ایچون پك چوق فدا کارلقده بولنمشلردی .

المأمون ایمپراطور تئوفیله یازدیغی بر مکتوبده وظائف‌رسمیه‌سی مساعد اولدیغی تقدیرده استانبولی زیارت ایده‌جکنی وبو زیارتدن فوق‌العاده ممنون اوله‌جغنی اشعار ایلمشدی . اسلاملر حساب هندی‌یی پك کوزل اوکرنمشلردی . عرب سیستمی دیدیکمز تعداد وترقیم اصول منتظمه‌سی بونك محصولیدر : طقوز رقم وبر صفرله بالجمله اعدادی ترقیمدن عبارت اولان بو حیرت بخش اصول ، علم حسابده بر تکامل تام حصوله کتیردی .

آوروپالیلرك رقم معناسنده قوللاندقلری (Chiffre) کلمه‌سی عربلرك (صفر) لفظندن آلنمشدر .

محمد بن موسی مسلمانلر آره‌سنده جبرك ایلك مؤسسی‌در . وترلر یرینه جیبلر استعمالنی الك اول دوشونن محمد بن موسی‌در . بو ذات علم حسابه دائرده برچوق اثرلر یازمشدر .

ابن موسی طقوزنجی عصر میلادینك نهایتلرینه طوغری بر حیات ایدی . اونجی عصرده آفریقا اندلس ریاضیونی ابن موسی‌نك

آثاری تدقیق ایدەرك تعـداد وترقیم سیستمنی قبـول وتعمیم ایلمشلردر .

۱۰۰۸ تاریخنـده ابن یونس عـلم هیئته دائر یازدیغی آثارده بو سیستمی استعمال ایلمشـدی . عرب سیستمی اندلس‌دن ایتالیایه کچـدی . و بخش ایتدیکی سهولت منا‌سبتیله هر طرفده بیوك بر خواهشله قبول ایدیله‌رك تدریجاً بوتون آوروپایه انتشار ایلدی .

علم جبر . اسلاملر طرفندن پك مهم ترقیـاته مظهر اولمشدر . عربجه اولان اسمنك بالجمله لسانلرده عیناً قبول ایدلمش اولمسی بونك بر دلیلیدر . ایکنجی درجه معادلاتنك صورت حلنی کشف وبیان ایدن ابن موسی‌در . بو سایه‌ده‌رکه هیئت وحکمت طبیعیه‌ده برچوق مسائلك حلنه دسترس اولنه‌بیلدی .

المأمون بر اعتنای فوق‌العـاده ایله دائرۀ خسوفك میلنی تعیین ایتدرمشدی . مأمونله بالآخره دیکر هیئت شناسان اسلامیه‌طرفندن یاپیلان حسابلرك نتایجی بروجه آتیدر .

۸۳۰ تاریخنده‌مأمون‌دائرۀ‌خسوفك‌میلنی۲۵۰۳۳۰۵۳ بولدیرمشدر

حالبوکه ۸۷۹	«	البتانی	«	«	۲۵۰۳۵۰۰۰
و ۹۸۷	«	ابوالوفاء	«	«	۲۳۰۳۵۰۰۰
و ۹۹۵	«	ابوریحان	«	«	۲۳۰۳۵۰۰۰
و ۱۰۸۰	«	ارزافل	«	«	۲۳۰۳٤۰۰۰

اولدیغنی حساب ایلمشلردر .

المأمون بحر احمر ساحلنده بر درجه‌لك قوسك مسـاحه‌سندن ارضك جسامتنی بالحساب استخراج ایتمکه موفق اولمشدر .

اسپانیـا مدارس و مکاتب اسلامیه‌سنده کرۀ مجسـمه‌لر موجود اولدیغی وارضك کرویتی بر قطعیت ریاضیـه حکمنی آلدیغی‌زمانلرده استانبول وروماده . شرق و غرب خرسـتیان عالمنك بو ایکی کرسیٔ روحانیتنده ، ارضك مستوی بولندیغی ادعا ایدیلیور واو‌یولده تدریسا‌تده بولنیلیوردی .

قاهره کتبخانه‌سنده بطلمیوسه عائد توتجدن معمول بر کرۀ‌مجسمه کمال اعتنا ایله حفظ ایدیلیوردی . الادریسی ، سـجلیا قرالی ایکنجی روژه‌ر ایچون کوموشدن بونك برعینی اعمال ایتدیکی کبی ژه‌ربرده رایمس‌ده‌کی مکتبه قرطبه‌دن بر کرۀ مجسمه کوتورمشدی .

مع‌مافیه سن‌اوکوستن ولاقتانس‌ك مناسبتسز مسلکلرینی‌ده‌ویرمك ایچون بر چوق عصرلر کچمه‌سنه برچوق شهدای‌فنه احتیاج‌واردی .

البتانی وثابت قره‌سنه‌نك قاچ کوندن عبارت بولندیغنی حسـاب ایتمکه موفق اولمشلردی .

الحانه‌نك‌انکسار‌نسیمی حقنده‌کی کشف‌معظمی ، رصدات‌هیئیه‌نك اصلاحی ایچون حسابلره بیوك بر وثوق وقطعیت بخش ایلمشـدر . هیئت‌شناسان اسلامیه‌دن بعضیلری برطاقم زیجلر ترتیب وبعضـیلریده اسطرلابلر اعمال وزمانك تقدیری چاره‌لرینی تحری ایده‌رك ساعتلرك ایجادینه چالشمشلردر . اساساً آصمه سـاعتلرك موجدی اسـلاملر اولدیغنده شبهه یوقدر .

آصمه سـاعتلره رقاصی ایلك تطبیق ایدن ینه مسـلمانلردر . (کتب‌فنیه وتاریخ صنایعده رقاصك آصمه ساعتلره تطبیق الك اول موسیو (هویکن) طرفندن تصـور ایدلمش اولدیغی ادعا ایدلمکده ایسـه‌ده دراپه‌رك اعترافیله‌ده ثابت اولدیغی وجهله بوکشـف مهمك شرفی علماءاسلامیه‌یه عائددر .)

علم‌هیئتك آوروپاده انتشـاری محمدالفرغانینك آثاری لاتینجه‌یه ترجمه ایدلدکدن صـوکره‌در . آوروپاده ایلك رصـدخانه‌یی تأسیس ایدن اندلس اسلاملریدر .

ژیرالدا یاخودسه‌ویل قله‌سی ، ۱۱۹٦ سنه‌سنده ریاضیٔ شهیر جابر طرفندن رصدخانه اولمق اوزره تأسیس ایدلمشدی .

بورصدخانه‌نك تاریخچه‌سی عبرت‌آمیزدر : اسلاملرك اندلس‌دن اخراجنی متعاقب ، اسـپانیوللر مذکور قله‌یی نه یاپه‌جقلرینی بردرلو تعیین ایده‌مامشـلر ونهـایت چاك قله‌سی حالنـه افراغ ایتمکه قرار ویرمشلردی ! . . . .

ترقیات علمیه خصوصنده آوروپامدنیتنك اسلاملره‌مدیون‌بولندیغی منتدارلغی اونوتمق ایسته‌مسی شـایان تلهفدر . آرتق بومنتـدارلغی طانیمق واعتراف ایتمك زمانی کلمشدر .

غرورملی‌ونفرت‌دینی‌اوزرینه‌مبتنی‌اولان‌بر حقسزلق‌ابدیاً دوام‌ایده‌مز .

آوروپا درین برجهل وحشت ایچنده‌یوبان ایکن‌ابوالحسنك‌اختراع ایتدیکی عدسۀ عینیه ومرئیه‌یی حاوی بوریلرله (دوربین) مراغه‌ده تجربه‌لر یاپیلدیغنی ؛ باشقه بریرده ؛ عبدالرحمن صـوفینك کواکبك شدت‌ضیالرینی مقایسه‌یه چالشدیغنی اوکره‌نن‌عصرحاضر هیئت‌شناسلری عجبا نه‌حکم ومطالعه‌ده بولنه‌جقلردر ؟

ابن‌یونسـك (زیج فاطمی) نامی آلتنده معروف اولان زیوجی ایله نصـیرالدین طوسی طرفندن ۱۲۵٦ سنه‌سـنده مشهور مراغه رصدخانه‌سـنده تنظیم ایدیلن (زیج ایلخـانی) ، پاندولك حرکات رقصیه‌سـیله زمانك اولچلمه‌سی اصولی . زیوج هیئیه‌نك رصدات‌مکرره ایله تصـحیحی مه‌تودلری . اسـلاملرك نظر دقت وحرمتنزی جلب ایده‌جك اولان ترقیات فکریه‌لرینه دلالت ایتمزلرمی ؟

اسلاملر آوروپا افکارعلمیه‌سنده درین ایزلر براقمشـلردر . عالم خرستیانیت ؛ چوق‌کچمه‌دن ، بوحقیقتی‌اعتراف ایده‌جکدر . بوایزلر ، غیرقابل محوو‌ازاله برطاقم خطوط ایله تاقبۀ سمایه حك ایدلمشلردر . برخریطۀ‌سماویه اوزرنده بروج وکواکبك مواقع واسـملری تدقیق ایدیلیرسه بوخصوصده قناعت‌قطعیه حاصل‌ایدیله‌بیلیر . (چونکه‌اکثر بروج ونجومك‌اسملری اوروپا لسانلرنده دخی‌الآن عربجه‌استعمال ایدلمکده‌در .) .

ترقیات صـناعیه خصوصنده اسپانیا عربلرینه اولان منتدارلغمز احتمالکه دها زیاده‌در . چونکه اجـدادمز حیات روزمره‌یه تعلق ایدن ترقیاتدن دها زیاده‌استفاده‌ایتمکه مهیا ایدیلر . اندلس اسلاملری فن‌زراعتده شایان‌حیرت بردرجه‌ده اختصاص‌پیدا ایتمشلردی . تطبیقات

زراعیه قوانین معینه‌یه ربط ایدلمش ونباتات یتشدیرمك خصوصنده اعجازنما مهارت کوسترلمشدر . آوروپاجه مجهول بر چوق نباتات اندلس باغچه‌لرنده مبذولاً یتشدیریلیوردی .

قویون وبالخاصه آت کبی حیواناتاهلیه‌نك اصطفاوتربیه‌لری خصوصنده کوستردکلری پارلاق موفقیتلر ، درین وقوفلر بوکون بیله‌بزی دوچار حیرت ایده‌جك قدر رنکین وشایستهٔ تقدیردر .

پرنج ، شکر وپاموق کبی محصولات ارضیه‌نك بویوك بر قسمنی ، باغچه‌لرده یتیشان متنوع میوه‌لری ، بر چوق نباتات نادره‌یی ، انواع ازهاری آوروپالیلره طانتدیران اندلس اسلاملریدر .

منسوجات حریریه دخی آوروپایه اندلس طریقیله داخل اولمشدر. مصریلرك بندلر ، جدوللر ، چیقریقلر وطلومبه‌لرله اولان اسقااصوللری، عربلر واسطه‌سیله‌درکه آوروپاده انتشار وتعمم ایلدی . اسلاملر شعبات فنیه‌نك کافه‌سنده بیوك خطوه‌لر آتمشلردر . اصول نسج و معمولات زجاجیه وحدیدیه اعمالاتنده ، چلیکلری صولامه خصوصنده پك بیوك موفقیتلر کوسترمشلردر .

طلیطله قلیچلری هر طرفده مظهر رغبت اولورلردی . اندلس عربلری بر نوع مشین اعمالنده تفرد ایتمشلردی . اسپانیادن اخراج ایدلدکلری زمان بو صنعتی‌ده ماروقه (مراکشه یعنی فاسه) کوتورمشلردر . الآن آوروپالیلرك استعمال ایتدکلری ماروکن اسمی ، بوفجیع تاریخچه‌یی خاطرلاتمقده‌در .

باروت وطوپجیلغك اختراعی شرقده‌مسلمانلره عائددر . اسلاملر طرفندن استعمال ایدیلن ایلك طوپلرك دوومه دمیردن اعمال ایدلمش اولدقلری ظن اولنیور .

پوصله‌نك ایجادیله عالم مدنیته پك مهم بر خدمت ایفا ایدلمشدی. اسلاملرك پوصلهٔ بحری‌یی استعمال ایلمه‌لری واسع بر مقیاسده تجارتله اشتغال ایتمش اولدقلرینك بر دلیلیدر .

خلیفه‌لرك ثروتلری نظر اعتباره آلنورسه ، عینی نتیجه‌یی یعنی اسلاملرك تجارتده فوق‌العاده ایلری کیتمش اولدقلرینی استنتاج ایده بیلیرز .

عبدالرحمن ثالثك ایرادی تقریباً یوز قرق ملیون فرانقه بالغ اولیوردی‌که اوزمان ایچون پك بیوك بر مبلغ دیمکدر . بو ایرادك اراضی‌یه طرح ایدیلن ویرکولردن حاصل اولدیغنی قبول ایتمك ممکن اوله‌مز . چونکه عبدالرحمنك ایرادی بوتون خرستیان قراللرینك مجموع وارداتندن فضله طوتیوردی . شو حالده ثروت مذکوره‌نك تجارت صورتیله استحصال ایدلمکده اولدیغی شبهه کوتوره‌مز .

شرقله اسپانیا لیمانلری وبالخاصه بارسلون شهری آره‌سنده واسع مقیاسده بر حرکت تجاریه واردر .

اسلام سنجاغی ، بحر سفید وبحر سیاه لیمانلرینی طولدیردیغی کبی، تا هند وچین مرسلرنده ، آفریقا ساحللرنده وماداغاسقار قیيلرنده دخی تموج نمای احتشام اولیوردی .

اونجی عصر میلادیده آوروپا عادتا بو کونکی قافرستان حالنده ایکن : ابوالقاسم کبی مؤلفین اسلامیه، اندلس‌ده علم ثروت وقوانین تجاریه‌یه دائر کتابلر نشر ایدییورلردی .

اسلاملر ، زیر اداره‌لرینه کیرن بالجمله قطعه‌لرده اولدیغی کبی اندلس‌ده دخی نا قابل ازاله اثرلر براقمشلردر .

بوکون بیله عربلرك (شعیر) و (قیراط) کبی تعبیرات مقیاسیه‌لرینی استعمال مجبوریتنده بولنیورز . عربلر تجارتده بر شعیر دانه‌سنك ثقلتنی اك کوچوك وزن اوله‌رق قبول ودرت شعیر وزنی‌ده بر قیراط اعتبار ایتمشلردی .

اسلام خلیفه‌لری مدبدب واحتشام نمون حیات مدنیه‌لری ترقیات علمیه‌ده کوسترمش اولدقلری پارلاق موفقیتلری ایله بحق نیك نام براقمشلردر . آوروپای خرستیانیتك مدنیت اسلامیه‌یه اولان منتدارلغی پك طبیعی اولمق لازم کلیرکن آوروپا بو حقیقتی اعترافدن الآن استنکاف ایلمکده‌در .

خرستیانلغك غیر صادقلر (اسلاملر) حقنده‌کی صدای نفرتی اهل صلیبلردن خیلی مدت صوکره بیله ایشیدلدی . (عجبا الآن ایشیدلیورمی ؟ شبهه یوق‌که آمریقالی فیلسوف اهل صلیب غیرتنك عصر حاضرده‌کی استحالاتنی تصویر ایتمکدن حیا ایدییور . فی‌الحقیقه بو آجی حقیقتك اعترافی درایه‌رکبی بر ذات ایچون پك زیاده اضطراب آلود اوله‌جقدر .)

اندلس مدنیتك بوتون بو مسعود کونلرینی ، شعشعه‌دار طنطنه‌لرینی ، فیاض معارفنی ، احتشام نمون ثروت ورفاهنی درخاطر ایدر . وبونلرك نه قدر فجیع بر صورتده محو ایدلدکلرینی دوشونیرسه‌ك بیوك خلیفه‌لرك ؛ آوان مظفریتلرنده ؛ سرای جدارلرینه حك ایتدیردکلری بر جمله‌نك علویت وطوغریلغی قارشوسنده زانو بزمین حرمت اولمقدن کندیمزی آله‌مایز : اندلس سرایلرینك برزینت موزائیقلری آره‌سنده (الله خیرالفاتحین) جملهٔ حکمیه‌سی نقش ایدلمشدی !...

فلسفی وسیاسی بر مسلکك قیمت واهمیتی کندیسندن اقتطاف ایدیلن ثمراته کوره تقدیر ومحاکمه ایدیلیر .

اندلس عربلرینك ایتالیا سیستمنه اجرای نفوذ ایتمکه باشلادقلری زمان عالم اسلامده مسلك صاحبی پك چوق مؤلفین فنون بولندیغنی کوریيورز. بونلرك اثرلری ؛ قسماً اولسون ؛ زمانمزه قدر پایدار اوله‌بیلمشلردر. فقط قسم مهمی‌ده خائن تصادفلرك یاردمیله ضایع اولمش ویا قصداً محو ایدلمشلردر .

مع مافیه یالکز اهراملرك تدقیقی بر معماره ، قدیم مصریلرك درجهٔ تمدنی آکلاتمق ایچون کافی اولدیغی کبی ؛ فنون اسلامیه

مابعدی وار

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

کبی دکل ، بلکه ایسته‌دیکمز کبی کورینیور . واسکی اصول اوزرینه اولسه‌ده مدرسه‌لری ونوح زماندن قالمه مکتبلری چوقدر .

بو مکتبلرك هپسنده عربی حروفات ایله ترکجه اوقونیورلر ، اهالیٔ اسلامیه دینده اوقدر متعصبدرکه رسمی مکتبلرده دیوارلره تعلیق اولنان رسملر ایچون قیام ایدیور ، بوراسی کلیسا دکلکه رسملرله تزیین اولنسون دیورلر . جامعلر هر نمازده اهالی ایله دولو بولنیور . استانبولده‌کی کبی نماز حمال و آشاغی طبقه‌یه مخصوص دکل بلکه زنکینلر ومکتبلیلر حتی پارلاق دوکمه‌لی حربیه‌لیلرك بیله کمال حضورله جامعه دوام ایتدکلری کوریلیور . هر کون و هر جامعده واعظلر وعظ ایدیور . طبیعی بونلرك اکثریسی پك عادی آدملر ایسه‌ده آراده پك مقتدر وقسماً پك اهمیتلی سوزلر سویلیه‌نلری‌ده واردر . وعظلر آرناودجه سویله‌نیرسه اهالی کمال اشتیاقله دیکله‌یور ، ترکجه سویله‌نیرسه پکده آکلامیورلر . اوروج ییه‌ن قطعیاً یوقدر ، بعض مأمورلر اوروج طوتمادیغی ایچون پك جانلری صیقلیور . دیورلرکه : بوحریفلر حقنده پك متحیرز ، اکر بونلر مسلمان ایسه‌لر اوروج طوتسون ، نماز قیلسونلر واکر مسلمان دکلسه‌لر اسملرینی دکشدیرسونلر ، بزده اوکا کوره معامله ایدرز . یعنی احکام اسلامیه‌یی تطبیق ایتمه‌یز .

بوحوالیده لاطین حروفاتی ایسته‌یه‌ن قطعیاً یوقمش ، یالکز ایتالیانلره صاتیلمش برایکی دینسز وارمشکه اونلر ایسترمش ، فقط اونلرده اهالیدن قورقدقلری ایچون سسلرینی چیقاره‌مازمش .

بن آرناودلری مدح ایتدیکمدن بوراده یاپیله‌جق شی یوقمش دیرسکز . آه قرداشلرم ، شیمدی برشی یازاجغمکه آغلایه‌جقسکز وظیفه‌سنده قصور ایدنلره لعنت اوقویه‌جقسکز :

نیقولا ولد محمد ، ماریا بنت علی ... بویله عائله‌لری یشتمه‌مشدك ، بوراده کوزمزله کوریپورز . بونصل اولمش ؟ ...

أثنای فتحده بورانك اکثریت عظیمه‌سی مسلمان اولمش ، فقط مستبد حکومت ، تنبل خواجه‌لر بونلره هیچ باقمامش ، بونلرك ایمانلری علی ، ولی دیه اسم طاشیمق وبرده مسلمانم دیمکدن عبارت قالمش ، لکن بزمکیلر اویومش واولمش ، ایتالیا حکومتی ده پاپا حضرتلری‌ایسه چالیشمشلر ، بورایه پاپاسلر یوللامشلر ، طاغلر آراسنه کلیسالر بنا ایتمشلر ، نه یایمق لازمسه یاپمقدن چکنمه‌مشلر ، بوراده خرستیانلغی نشر ایتمشلر . ایشته بو نیقولا بن محمدلر یقین زمانلرده تنصر ایتمش اسلام اولادلریدر .

مکتوبمده مدح ایتدیکم متعصب ، صاف و طریقتلردن آزاده اولانلر یالکز شهرلیلردر . کویلر حالا او : اسمم ولی ، کندم مسلمان دیمکدن بشقه برشی بیلمز وایلك حمله‌ده فتح اولنه‌جق طاقمدن ایمش . ایشتدیکمه کوره ضابطلردن مالیسورلرك بر قسمی نه اسلام و نه‌ده خرستیان ایمش . بونلر کیم ایلك یتیشیرسه اونك مالی اولمق استعدادینی حائزمش !... – بونی دها تحقیق ایده‌جکم – حکومت حقنده بسله‌دکلری فکرلری ایلروده عرض ایده‌جکم .

ایتالیانلرك ، مجارلرك برخیلی مکتبلری واردر ، حمد اولسون اسلاملر چوجقلرینی بومکتبلره ویرمه‌مشلر ، بوندن صوکره ویرمه‌ملرینده حکومتمزك بوراده کافی درجه مکتبلر آچمه‌سنه باغلیدر ... شیمدیلك بوقدرله اکتفا ایدیپورم .

کندم برطرفدن معلومات آلمغه چالیشیورم ، برطرفدنده مناسب کوردیکم و طانیشه بیلدیکم خواجه‌لر ، مکتبلیلر وبعض تجارلره مناسب طرزده تلقیناتده بولنیورم . اولا بنی خواجه البسه‌سیله کورونجه پکده قونوشمق ایسته‌مدیلر – دوغریسی جره جیقمش خواجه ظن ایتدیلر – نهایت جبه‌یی چیقاردم و ایشلرده دکیشدی . جامعلر معین واعظلر طرفندن ضبط ایدلدیکی ایچون بونلری الده ایتمك پك قولای اوله‌مه‌جق کبی کورونیور . بناءً علیه بزم ایچون یوقاریده بیان ایدیلان اصول دها موافق کورولدی .

...

مطبوعات

مسلمانلرك شیمدیکی حالی

و

شیمدیکی علماسی

تعصب درجه‌سینه وارمش اولان دینداراغمز باشمزه نه‌لر کتورمدی ؟ یازیق شریعت زمانمزده قصاب دکانده‌کی قویون اتینه دونمش – هرکس نره‌سندن ایسترایسه اوراسندن کسیور . اونك محافظه‌سنه حسن صیانتنه مأمور اولان علمامز خلاف شریعت ایش کورنلرك قارشوسینه چیقوبده اونلرك اصلاح اعمال ونیاتنه بذل همت وغیرت ایده‌جکلری یرده ، بالعکس خلقك جهالتندن بالاستفاده اونی (شریعتی) منافع شخصیه‌لرینه موافق برصورتده تفسیره چالیشیورلر . مالدن ، پولدن محروم اولانلرك خیروشرینه یارامازلق علمای روحانیه‌مز آره‌سنده برنظام لایتزال حکمنی آلمشکه بونی افراد ملتدن بیلمه‌ین یوقدر .

اسلامك غیری اولان ملتلرك جمله‌سی آییلدی . خرستیانلر خرستیانلقدن ذره قدر فك رابطهٔ قلب ایتمیه‌رك جهانکیر اولدیلر . یاپونلر بت پرست اولدقلری حالده همان آوروپالیلر درجه‌سنده ترقی ایتدیلر .

ینه بتپرست اولان چینلیلر غیب ایتدیکلری وقت وزمانك تلافیسی ایچون برصورت خارق العاده ایله ایلرولمکه باشلادیلر .

یهودیلر ، استقلالیت ملیه‌لرینی نیجه بیك ییل بوندن اول غیب ایتدیکلری حالده محضا علوم وفنون جدیده‌یه اولان فرط میل ورغبتلری

سایه‌سنده دینلرینی هیئت اصلیه‌سیله محافظه‌یه مقتدر اولدیلر .

دیمك ایسته‌رمکه بوقاریدنبری آدلرینی ذکر وتعداد ایتدیکم مللواقوامك جمله‌سی محضا احکام دینیه‌لرینك حسن استعمالی سایه‌سنده بوکونکی مرتبهٔ ترقی وتعالی‌یه واصل اولمشلر . بزمسلمانلر ایسه دینمزی اوزیمز ایچون بر واسطهٔ ترقی دکل ، بر آلت تنزل مقامنده استعمال ایده ایده محو وپریشان اولمشز .

بوکون بشریتك باصرهٔ شکرکزینی ، مایهٔ سعادت وافتخاری اولان بوقدر ترقیات هپ اسلامك غیری اولان ملتلرك ثمرهٔ سعی وغیرتیدر. اودرجه‌ده‌که (رنان) کبی آوروپا علما وحکماسندن برچوقلری ملت اسلامیه‌یی اقوام بشریه‌نك وجودینه مستولی اولمش مضر میقروب عد ایدرلر . اجنبیلر آچیقدن آچیغه « اسلام ملتی مانع ترقیدر » دییورلر .

« بوملت . اکین یرلرنده ظهوره کلوبده محصولات زراعیه‌نك لایق وجه اوزره نشوونماسنه مانع اولان مضر علفیاته بکزر بر ملتدرکه ارکیج اونك وجودینی یوق ایتمکدن باشقه بر چاره یوقدر » دییورلر .

اکر حق ، عدالت وانصاف دینیلن شیلردن قلبمزده کوچوك براثر وعلامت قالمش ایسه حقمزده سویله‌نن بو سوزلری نظر اعتباره آلملی‌یز . چونکه ممکن دکل ، انسان قصورینی بیلمه‌یجه اوزینی اصلاح ایده‌مز .

علی‌روایة یریوزنده (۳۰۰) میلیون اسلام وار ایمش . عجبا انسان نام مستعاریله یاشایان شو (۳۰۰) میلیون منسوب اولدیغی بشریتك ترقیسی نامنه دنیاده نه ایش کوریبور ؟ بوکون سعادت ونعمتیله مستفید ومتنعم اولدیغمز مدنیت حاضره‌نك ترقیسی ایچون برایش کوردیکمز ، الك کوچوك برفدا کارلقده بولوندیغمز وارمی ؟ استغفرالله . اکر بزبو یولده بر حرکت کوسترمش ایسه‌ك حق ، حریت ، علم ، مدنیت وانسانیت اوغرنده‌قانلرینی بذل وایثار ایدنلری تکفیر وتلعین ایتمشز !

اکر احوال ملیه‌مز بوکونکی درجهٔ پریشانیته وارمامش اولسه ایدی « الله علمامزه انصاف ویرسون » دیوب کچردك .

لکن علما ملتی اوحاله کتورمشکه اونده حقه شکایته بیله مجالمز قالمامش . ترکیاده ، ایرانده خرستیانلردن بریسنك حقنده بر ظلم وعدالتسزلك اجرا ایدیلنجه کتیشلر قیامت قوپاررلر . دقیقه بیله فوت ایتمیه‌رك صدای نکبت وشکایتلرینی تاصدراعظمه ، پادشاهه وارنجه‌یه قدر یتوررلر. بونلردن‌ده برکار حاصل اولمازسه صدای آواز واستمدادلرینی اوزالدە اوزالدە آوروپا پادشاهلرینك ، مطبوعاتنك کوش رقت ومرحمتلرینه قدر ایصال ایدرلر . علمای اسلامیه ایسه ، الله‌ه امانت ، احوال ملیه‌یه قارشی لال ولاقید اولملی اوقدر عادت ایتمشلرکه انسان بونلرك وجودینك وارلغینه یوقلغینه حکم ایده‌میور . اویله ظن ایدرسکزکه کویا علمامزك ملت حقنده‌کی وظیفه‌سی یالکز اولنلری دفن ایتمك ، تأهل ایدنلرك نکاحنی قیمق ، وابراز معلومات وفضیلت ایتمك ایچونده آره صره ، برمنبره چیقوب عرفانی تلعین وتکفیر ایلمکه مخصوص ومنحصر ایمش !

فقط دنیاده هرشیئك برحدی ، انتهاسی وار . اکر آدلرینی عالم قویوبده دعوت ایدلمه‌مش مسافر کبی پلاو سفره‌سینك باشنه کچمش اولانلرك وظیفه‌سی بوایسه بویله بر وظیفه‌یی بوتون جهالتیله برابر ملت کندی دخی ایفادن عاجز دکلدر .

علمای حاضرهٔ اسلامیه‌دن جمله‌سنك برعیارده ، برمسلکده وهپسنك بردن مدنیت حاضره‌یه دشمن اولدیغنی ادعا ایتمك رهین حق وانصاف دکلدر. شاذ قبیلندن اوله‌رق بونلرك آره‌سنده‌ده دخی یخشیلری (ایبلری) وار ، یوق دکل . واسفاکه یخشی دینلمکه لایق اولانلرك مقداری بوتون معناسیله دیکرلرك عدد ومقدارینه نسبتاً اوقدر آزدرکه انسان بونلرك ایسیله کوتوسنی تفریقه وقت بولامایور .

بوتون معناسیله عالم وفاضل اولان علمانك بورجی ، تکالیف شرعیه‌سندن بی‌خبر ، اخلاق وتربیه‌سی ناقص اولانلره طریق وعظ ونصیحتله برشی اوکرتمکدرکه مع‌التأسف بز بونی هیچ بر عالممزده کوره‌میورز ویا کورور ایسه‌کده چوق آزلرنده کوره‌بیلیورز .

آدینی عالم قویان هیچ برفرد تصور اولنه‌مازکه علمك ، هانکی دیلده اولورسه‌اولسون ، بشریته بخش وتأمین ایتدیکی فوائد ومحسناتك درجه‌سنی بیلمه‌مش اولسون .

لکن سوزده اوزلرینك بکنمدیکی دنیایه بونلر اوقدر ربط قلب وجان ایتمشلرکه شخصیتك مستلزم اولدیغی فوائدی براقوبده باطلی حقه فدا ایده‌جك سوزلری ایراده قلبلری یول ویرمیور .

اسلام مملکتلرنده مدت‌مدیده اجرای سیاحتله اقوام اسلامیه‌نك عادات ، اخلاق ، صورت حیات ومعیشتی حادهٔ تدقیق وتتبعدن کچیرمش اولان آوروپا علماسنك جمله‌سی عالم اسلامك بوقدر ویران وپریشان اولمه‌سینك سبب یکانه‌سی اوله‌رق اسلام علماسنی کوستررلر. پارسده نشر ایدن « ره‌ووده موند مسلمان » مجموعه‌سنك محررلرندن بریسی ایرانده برچوق مدت دوام ایدن سیاحتی اثناسنده‌کوردیکلرینی شوصورتله خلاصه ایدییور :

— «ایران ، خان وملاتعبیر اولنان مضر میقروبلرك تخریبات دائمه‌سیله محکوم فنا ایدلمش بر وجوددر .

«سیدلر وخانلر آره‌سنده‌سوء اخلاق اوزرینه‌مستند اولان حرکات مشئومه اوقدر تعمم وترقی ایتمشکه ایرانی ایلك دفعه زیارت ایتمش اولانلر اوزلرینی تعجبدن منع ایده‌مزلر . ملالرك ، سیدلرك نفوذی غایت بویوکدر . ایرانلیلر کورکورینه اونلرك حرکات خودسرانه

وشهوات نفسانیه‌لرینه تبعیت ایتمکی اوزلریچون مقدس بر وظیفه عد ایدرلر . ملتك جهالتندن استفاده طریقنی تعقیبده دوام ایدنلرك هیچ بریسی یوقدرکه برویا برنجه‌کنده صاحب وخیلی ثروته مالك اولمامش اولسون .

«ایرانده سید اولمق ، خان اولمق نه بر اقتدار وخدمته تابعدر ، نه فضل وهنره .اصل هنر موجود اولان سوء اداره‌دن استفاده ایتمکدرکه بونده‌ده ایران میقروبلری بویوك بر ملکه وممارسه کسب ایتمشلردر . »

باکو — نجات

ایتالیانك اولتیماتومی

طرابلس غرب مسئله‌سنك وسائط سیاسیه ایله حل ایدیله‌بیله‌جکنه دائر محافل رسمیه‌ده اظهار اولونان بوتون امیدلره رغماً نهایت ایتالیا حکومتی دون باب عالی‌یه بر اولتیماتوم تبلیغ ایده‌رك طرابلسك یکرمی دورت ساعت ظرفنده تخلیه‌سنی طلب ایتدی .

صوك آیلره کلنجه‌یه قدر مجلس مبعوثانده خارجیه ناظرینك اغزندن تورکیه‌یه قارشی تأمینات صلحپرورانه اعطا ایدن ، طرابلس غرب اوزرنده بر کونا آمال تجاوزکارانه بسله‌مدیکنه سوز ویرن ، ایتالیا دها دون ، غزته‌لرده کورولن تدارکات عسکریه خبرلرینك تورکیه‌یه جهت تعلق اولمادیغنی بیان ایله‌ین بر حکومتك یالکز حقوق دول قواعدینی دکل سادەجه حیثیت وشرف وناموس ایجاباتی‌ده اونوته‌رق « یا کیسه‌کی ، یاجانکی ! » طرزنده بر حرکته قیام ایتمه‌سی شبهه‌یوقکه ممالك عثمانیه‌نك هر طرفنده پك حقلی ، پك مشروع غلیان نفرت وعداوته سبب اولاجقدر .

بویله بر اولتیماتوم قارشیسنده حکومت عثمانیه‌نك بر وضع انقیادکارانه آله‌جغنی ظن ایتمك بویوك برخطا اولوردی . چونکه بر دولت محو اوله‌بیلیر فقط انتحار ایده‌مز . تورکیه اوغرادیغی حقسز تجاوزدن دوغان قوتلی برحس غیظ وانتقام ایله یکوجود اوله‌رق ایتالیایه قارشی مدافعهٔ ناموس ووطن ایچون حرب ایتمکدن باشقه برشی دوشونمیه‌جکدر .

دونانمامزك هنوز وجود بولمامش اولماسی حسبیله کندیسندن فرق اللی درجه قوتلی بر دشمن ایله یالکز باشنه چارپیشمغه ترك ایدیکمز سوکیلی طرابلس غربمزك وظیفهٔ وطنیه‌سنی ایفا ایده‌جکنه امین اولدیغمز کبی اوراده ناموس وطنی محافظه ایچون قان دوکه‌جك ارسلان قارداشلرمزده هیچ بر وقت مادر وطنك اونلری تخلیص ایچون ده هرفدا کارلقدن کری دورمایه‌جغنه امین اولابیلیرلر .

اکر ایتالیالیلر بزم طرابلس غربی یالکز شکلاً مدافعه ایدر کبی کورونه‌رك بر ایکی کله تماطیسندن صوکره باریشیویره‌جکمزی تأمین ایتمشلرسه بو حسابلرنده پك چوق آلدانمش اولاجقلرینی کوره‌جکلردر . شو دقیقه‌دن اعتباراً عثمانلیلرله ایتالیالیلر آراسنده ایکی ملتدن بری محو اولونجه‌یه قدر دوام ایده‌جك دهشتلی وعفو ایتمز برکین وغرض باشلایور . بوکین وغرضه دنیاده مساوی اولا بیله‌جك برشی وارسه اوده بوتون ایتالیانلره قارشی حس ایتدیکمز نفرت واستکراهدر .

شو صیراده درین بر حس اضطراب ایله چیرپینان عثمانلیلرك حس ایتدکلری اذا ایتالیانلرله آرامزده حال حرب تحدث ایتمش اولدیغی ایچون دکلدر . دمیر بر قفسه قاپاندیغی ایچون قوردلرك هجومنه واستهزاسنه اوغرایه‌رق مدافعهٔ نفسه امکان کوره‌مه‌ین ارسلانك چکدیکی عذابدر . آه ایتالیانلرله بر قاریش مسافه‌ده هم حدود اولسه ایدك ! ایشته بوکون بوتون عثمانلیلرك صیقلمش ، دارلمش سینه‌سندن چیقان صیحهٔ انتقام .

مع‌مافیه بز هر واسطه‌یه مراجعت ایده‌رك بو انتقامی آلاجغز . هریرده ایتالیانلرله چارپیشه‌جغز . بوکوندن اعتباراً ایتالیانلرله هر مناسبتمز منقطع اولمشدر . بوندن صوکره مملکتمزده بر ایتالیانك چهره‌سنی کورمیه‌جکز ، بوندن صوکره مملکتمزده بر ایتالیان بایراغنك بر سفینه اوزرنده دالغه‌لاندیغنی کورمیه‌جکز ، بوندن صوکره بر ایتالیان مالنك عثمانلی الکاسنه بر پاره ایتدیکنی کورمیه‌جکز . بوندن صوکره ایتالیا نامی تلفظ ایدلدیکی زمان عثمانلیلرك قلبنده برکین وانتقام آتشی قاینایه‌جق ، بوغازندن قیصیق برصدای غیظ ونفرت چیقاجق . بوندن صوکره دوغاجق عثمانلی چوجقلرینك ننیسنی ایشته بوکین وانتقام صیحه‌لری تشکیل ایده‌جك و بوملت ، اکر بوملتده ذره قدر حب نفس ، حیثیت وحمیت وارسه ایتالیادن انتقامنی آلاجق . بوندن صوکره عثمانلیلرك الک برنجی سائق حیاتی بوحرص انتقام اولاجقدر . عثمانلیلر بوندن صوکره بو انتقام ایچون یاشایه‌جق ، بونك ایچون حاضرلانه‌جق والبته انتقامنی آلاجقدر . هایدی وطنداشلر ، کمال متانت وسکونتله وظیفه باشنه !

«طنین»

شئون

« میقادو » حضرتلری « پکین » ده

ژاپونیا ایمپراطوری « میقادو » حضرتلرینك ١٩١٢ سنه‌سنده چین پای تختنی زیارت ایده‌جکنی روس غزته‌لری منابع موثوقه‌دن استخبار اولندیغنی قید ایده‌رك یازیورلر . بوسیاحت تحقق ایدرسه عالم سیاستده غایت بیوك براهمیتی حائز اوله‌جغی ظن اولنیور . ژاپونلرك موفقیات متوالیه‌لرینه برموفقیت دها ضم اولنیور دیمکدر « کلماازداد تکررا ، ازداد حسنا »

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

توركلرك علوم وفنونه خدمتلری

٣١٤ تاریخنده اقدام مطبعه‌سنده باصیلمش اولان بو قیمتدار اثر ایکنجی دفعه اولمق اوزره برطاقم تعدیلات ایله تورك دونكنه عائد كتابلر آره‌سنده نشر اولونمشدر .

اثرك قیمت ومزیتنی تعیین ایچون یالکز مؤلف محترمی بروسه مبعوثی طاهر بك افندینك اسملرینی ذكر ایتمكی كافی كورورز .

فیئاتی ٢ غروشدر . مركز توزیعی زمان كتبخانه‌سیدر .

حق وحقیقت

بو نام ایله فاضل شهیر مناسترلی اسماعیل حق افندی حضرتلری طرفندن تحریر بیورلمقده اولان ردیه‌نك برنجی جلدی انتشار ایتمشدر. اثرمذكور دوقتور دوزی نامنده برهولاندالینك اسلامیت ایله ناشر قدسیت مظاهری حقنده غایت مفتریانه ومزیفانه اوله‌رق یازمش اولدیغی مروی بر اثر تلبیسكارانه‌نك ترویجی غرض فاسدیله ترجمه ونشر اولنان كتاب معهودك مشتمل اولدیغی ترهات واباطیلك هر برینه ایجاب ایدن مقابله ایله برابر معالیٔ عالیهٔ اسلامیه‌نك حقائقنه دائر توضیحات كافیه‌یی مدافعات علمیه‌یی حاویدر . قارئلرمزه توصیه اولنور . مركز توزیعی باب عالی جاده‌سنده اتحاد تجارت كتبخانه‌سیدر. فیئاتی (١٠) غروشدر.

دینی ، فلسفی مصاحبه‌لر

صراط مستقیم هیئت تحریریه‌سندن فرید بك افندینك دینی ، فلسفی قیمتدار مصاحبه‌لری قارئلرمزك آرزوسی اوزرینه كتاب حالنده نشر اولنمشدر . ایكیوز صحیفه‌یه یقین بر جلد تشكیل ایدن اشبو اثر مفید كوزل كاغده طبع ایدلمش وبش غروش فیئاتله موقع انتشاره قونلمشدر . طشره ایچون قرق پاره پوسته اجرتی ضم اولنملیدر.

مركز توزیعی : باب عالی جاده‌سنده اتحاد تجارت كتبخانه‌سیدر.

حفظ صحت اعصاب

دوقتور غالب عطا بكك بو اثر مفیدی برچوق تصحیح وعلاوه‌لرله اوچنجی دفعه اوله‌رق طبع ایدیلمشدر .

مندرجاتی : سیكیرلی كیملره دینیر ؟ — عصبیلرك احوال روحیه‌سی — عصبیلكك اسبابی — هوا وسیكیرلر — یمك یمكی — ممارسه واستراحت (اویقوسزلق) — دوش وبانیو — سیكیرلی خانملر — سیكیرلی چوجقلر — خیرچین چوجق — باش آغریلری — رعشه — محجوبلق — عشرت — حكیم انتخابی — عائله طبیبی — خسته اولمق صناعتی .

فیئاتی بش غروشدر . مركز توزیعی باب عالی جاده‌سنده اقبال قرائتخانه‌سیدر .

صنعات

صراط مستقیم هیئت تحریریه‌سندن محمد عاكف بكك (صفحات) نامنده‌كی مجموعهٔ اشعاری انتشار ایتمشدر . قیمت مندرجاتی محترم قارئلرمزك معلومی اولمق ایجاب ایده‌جكندن آیروجه توصیه‌یه لزوم كورمیورز . فیئاتی اون غروشدر ، طشره ایچون پوسته اجرتنده ایكی غروشدر .

دوقتور رشدی رجب

سیكر وداخلی خسته‌لقلری متخصصی

عدم اقتدار تناسلی ، بل كوشكلكی ، مزمن باش آغریلری ایله روماتیزمادن متولد آغریلری ، فلجلری وهرنوع سیكیر خسته‌لقلرینی الكتریق وماساژله معاینه وتداوی ایدر .

هركون ساعت سكزدن اون ایكی‌یه قدر آقسرایده قانون امامی اجزاخانه‌سنده بولنور .

بك اوغلی نسا خسته خانه‌سی هیئت تفتیشه‌سندن وطب فاكولته‌سی سریریات جلدیه وافرنجیه معاون سابقی

دوقتور عمر عبدالرحمن

طبیب مومی الیه هردرلو جلد خسته‌لقلریله فرنكی ، بل صغوقلغی ، قادین واركك اعضای تناسلیه خسته‌لقلرینی حال حاضر فنه موافق بر صورتده تشخیص وتداوی ایدر .

فرنكی‌ده ٦٠٦ ارلیخ دواسنی خسته‌لره وجع واضطراب ویرمیه‌رك مكمل كمال مهارتله تطبیق ایلر .

چنبرلی طاشده (اجزاخانه‌سی) فوقنده‌كی معاینه خانه‌ده جمعه ، بازار صباحلری ، سائر كونلر آلا توركه سكزدن اوندرت بچقه قدر

معدل

— قانون جزا —

مقایسه‌لی وامثالی ایچنده اك مكملیدر

چونكه قانون جزانك معدل ومفسوخ بالجمله ماده‌لریله آنلرده‌كی احكام جزائیه‌نك صور تطبیقیه‌سنه دائر نوط واشاراتی واشبو قانون متفرع محررات سامیه وعدلیه‌یی و سرسری نظامنامهٔ جدیدینی دخی محتوی اولوب باخصوص برقانون ایچون مندرجاتك صحت وطوغریلغی قدر مهم وشایان دقت بر كیفیت اوله‌میه‌جغی جهتله بو صورتله‌ده امثالی آره‌سنده جداً تمیز ایدن ومحكمهٔ جنایت ضبط كاتبلرندن ابراهیم ادهم بك طرفندن برصورت واقفانه‌ده ترتیب وتلفیق اولنان اشبو قانون بالعموم منتسبین عدلیه ومأمورین ملكیه‌یه شایان توصیه‌در . بایزیدده حكاكلر چارشوسنده [٦] نومرولی حافظ شوقی افندی كتبخانه‌سنده مزین جلدلیسی بش اجزاسی ½ ٣ غروشدر طشره ایچون یكرمی پاره پوسته اجرتی ضم اولنور .

صراط مستقیم

۱۳۲۶

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت صندوغی جوارنده شنکول یقوشنده ۲۲ نومرو

مسلكمزه موافق آثار جدیه مع الممنونیه قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاته وبالخاصه احوال وشؤون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه	۶،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالك اجنبیه	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۶۱   ۱۲ شوال ۱۳۲۹ پنجشنبه ۲۲ ایلول ۱۳۲۷   یدنجی جلد

یالدیزلی مدنیت !

حالمز چوق غریبدر : کوزمزك او کنده یوز بیك درلو وحشتلرینی عین الیقین مشاهده ایتدیکمز حالده ، بزم غزته‌لرمز ینه او « یالدیزلی مدنیت ! » دن بحث ایدر طورورلر .

مدنیت وانسانیتی طاسلامق یالکز بزه قالیور . بز حالا انسانیت مدنیت قانون دیر صاییقلارز . اما اعدامز دائما جانوارجه‌سنه صالدیرر . نه قانونه باقار ، نه ده مدنیته ، یالکز کوزتدیکی بر شی وار ایسه اوده فرصتدر ، فرصت الله کچدیکی دقیقه‌ده هر نوع وحشتی آپی‌جه‌سنه اجرا ایتمکدن هیچ چکنمزلر . بزه کلنجه ینه مدنیت طولمه‌سنی « چی بورەك » برنده یوتدیررلر . یکرمنجی عصر مدنیتی دیر ، دورورلر . بزده آنلرك عکس عملرینی هرکون مشاهده ایتدیکمز حالده ، بو مشاهداتمزی بیله سمع اعتباره آلمیوب مدنیت طولمه‌سنی کندمز یوتار وعالمه‌ده توصیه ایدرز .

آه یاربی ! نه‌در بزده‌کی بو کورلك ؟ نه‌در بو یالاندن نزاکتلر ، کندی کندیمزی آلداتمه‌لر ؟ ..

ای اهل اسلام کوزو کزی آچکز ! بزه هپ بر تیجی حیوان کبی صالدیرییورلر ، هر اعضامزی پارچه‌لایورلر . انسانیته هجوم ایدییورلر ، حقوق اسلامیته تجاوز ایدییورلر ، بوتون اعدامزك یکانه آمالی بزی اورتالقدن قالدیرمقدن بشقه برشی دکلدر . بزه : مدنیت ، انسانیت ، مساوات ، عدالت توصیه‌لری بزی اغفال ایتمکدن بشقه برشی دکلدر .

بز بو کون بونلرك کوزیمز اوکنده اجرا ایتمکده اولدقلری وحشتلرك برقاچنی خاطرلایه‌جق اولورسه‌ق کفایت ایدر : انکلیزلرك ترانسوالده یاپدقلری وحشتلری تعداده لزوم کورمیورم ، سودانده

متمهدینك جسدینی کیچنز مزاردن چیقاره‌رق آتشه یاقدی ، اوده هیچدر ، اوده هیچ بوده هیچ .

۱۹۰۱ سنه‌سنده بوتون آوروپا دول متمدنه‌سی چینه هجوم ایده‌جکی زمان ، دها اورتالقده محاربه یوق ایکن عموم مانچوریاده ، نره‌ده بر چینلی کوردیلر ایسه همان اوراده کسدیلر ، « پلاغووشیچنسکی » ده چینلی عمله‌دن ارکك ، قادین و صبیاندن هر کیمی بولدیلر ایسه ، حیوان سوروسی کبی قوغه‌رق آمور نهرینه طولدیردیلر ، اوراده بوغدیلر ، بیکلرجه آدم بوغولدی . انسان لاشه‌سی آمور نهری اوزرنده اوچ کون همان کوپری حالنی آلمشدی ، بوتون « پلاغووشیچنسکی » بلده‌سنده چینلی نامنه کیمسه‌یی براقیوب هپ آموره بوغدیلر . حتی آمور نهرنده کچمکده اولان بر واپوری‌دخی دوردیردیلرده ، واپورده بولنان ۱۳ نفر چینلی طائفه‌یی ، یالکز چینلی اولدقلری ، چینلی طوغدقلری ایچون آموره آتدیلر .

صوکره‌ده تحقیق شوراسی ایدی‌که ، ینه روس ضابطلری آمور نهرنده آققده اولان بو لاشه‌لری اوزون بر « باغور » ایله قاره‌یه دوغرو چکرلردی ، جسدك هر طرفنی یوقلایه‌رق پاره‌لرینی آلور ، لاشه‌لری تکرار صویه آتارلردی .

بو وحشتلر روسیه‌ده پاساپورت ایله بولنان چینلیلره قارشی بو صورتله علناً یاپیلیوردی ، عالم مدنیت‌دن هیچ سس ، صدا یوق . صوکره نفس پکین‌ده عموم آوروپالیلر طرفندن یاپلمش وحشتلر ، عرض وناموسه تجاوزلر ، کوندوز وسط نهارده سوقاق اورطه‌سنده طوقوز اون یاشنده قیزلره حیوانجه‌سنه صالدیرمه‌لر ، هپ کوزیمز اوکنده ایدی .

نه‌ایسه آنلر هپ افراد ملتـه قارشی اولدیغندن بر درجه معذوردر ، دیمکده جائز اولوردی . شیمدی عدو مبینمز ایتالیا بزه

قارشی قانون شکنانه و مشتلر اجرا ایدرسه بیله ، بز ینه مدنیت و انسانیتدن بحث ایدوب دوراجغز . یومی غزته‌لرمز بزه هپ انسانیت توصیه ایتمکده ! . . یاهو ! نه‌وقته قدر کندی کندیمزی اغفال ایده‌جکز ! بوتون صنایع مدنیه‌دن محروم اولدیغمز حالده ، یالکز آغیز یاتیردیسیله اولان مدنیتدن نه چیقار ؟ بویله یالدیزلی مدنیت لردن نه‌اولور؟ بونلر هپ ملتك قوهٔ معنویه سنه ضربه‌در.

بو کون بزه لازم وواجب اولان برشی وارایسه : ملته یالان یا کلش حوادث ویرمکدن اجتناب ایده‌رك ، اصلا و قطعا کیمسه‌یی اغفال ایتمیوب وبوشی بوشنه تهییج اذهان دخی ایتمیوب کمال اعتدال ایله حکومتمزك تدابیر مصیبه‌سنه امنیت ایده‌رك ، واقع اولاجق اوامرینه منتظر اولمقدر . حکومتمز طرفندن بر آرش امری صدور ایتدیکی ساعتدن اعتباراً هر فرد مسلمان ایچون جهاد فرض عین اولور .

او زمان : مالمز ، جانمز ، قانمز هپ بو وطن اوغرنده فدا اولسون . دکل یالکز ممالك عثمانیه مسلمانلرینه ، عموم اهل اسلامه جهاد فرض عین اولور .

بویله بر زمانده بو کبی کردابدن مسلمانلرك کندیلرینی تخلیص ایده‌جکلری یکانه چاره هرنه‌ایسه ، رجال حکومتك او چاره‌یی تدبیرده قصور ایتمه‌مسی مطلوب اولمغله برابر ، افراد ملتك ده حکومت رجالنه اطاعتده قصور ایتمه‌لری واجبدر .

بو کون قهوه کوشه‌لرنده قورولمش پلانلردن هیچ بری ایشه یارامز . بو کون ملتك رهبرلك وظیفه‌سنی التزام ایده‌رك ، زمام دولتی دست تصرفلرینه کچیرمش ذوات کرام ، وطن مقدسمزك دشمان قارشوسنده اولان موقعنی دها یقیندن کوره‌رك دها مناسب تدابیره تشبث ایده‌جکلری محققدر . تکرار ایده‌جکلم ، ماسبقدن اغماض ایده‌رك دیدی قودیلردن وازکچه‌رك بوتون جدیت ایله موجودیتمزی کوسترمك ایچون هر اموری اربابنه تفویض ایده‌رك ، حکومت سنیه وخلیفهٔ اعظم افندیمزك امر وفرمانلرینه منتظر اولمق جمله اهل ایمانه واجبدر .

اکر بز حکومتمزك امرینه اطاعت ایده‌رك وظیفه‌مزده ثبات ومتانت کوستره‌جك اولورسه‌ق « یالدیزلی مدنیت » دکل ، حقیقی مدنیته موفق اولورز .

اکر بو مسئله « شرق مسئله‌سی » نك نتیجه‌سی اولوب دولتلر ایتالیا مقرراتنده متفق ایسه‌لر ، احتمال بر مدت بزی دخی اغفال ایده‌بیلورلر . فقط هرکیم بو دنائتی ارتکاب ایدرسه جزاسنی بولور . بز « شرق مسئله‌سی » حل اولنه‌جغی زمان رجال ونسوانمز جانلرمزی فدا ایده‌رك حقوق دینیه‌مزی محافظه اوغورنده قربان اولورز. شریعت غراء مطهره‌مز بزه بونی امر وفرمان بیورمشدر ، بز اهل ایمان نظرنده شریعتدن بیوك آمر یوقدر . جهاد شرعاً ارکان دیندن اولوب « فرض عین » در ، « فرض عین » در ، « فرض عین » ...

عبدالرشید ابراهیم

مسلما[illegible]

مسلمانلغه ، مسلمانلرك حالنه بر نظر

دینك معناسنی بو صورتده یاکلش اکلامه‌مز بزه تقوادن کرك علیه الصلاة والسلام افندمزك، کرك اصحاب کرامك زمانلرنده مقصود اولان معنای‌ده دکیشدیرتدی. أوت ، بوکون‌متقی دنیلنجه اکثریتك اکلادیغی مدلول سعی وعملی ترك ایتمش ، عطالتی ، بطالتی کندیسنه شعار ایدینمش ، دنیادن رابطه‌سنی کسمش ، ماضیدن آتیدن کلیاً بی خبر بر آدمدرکه یورورکن غایت آغیر یورور ؛ اوطوررکن بوینی بر طرفه بوکر ؛ اکر کندیسنه مهم بر ایش تودیع اولنورسه یوزینه کوزینه بولاشدیرر . ایشته خلقك قسم اعظمی نظرنده بر متقینك اوصافی شودر . کوریلیورکه بو حال سلف صالحك متصف اولدیغی احواله تماميله مغایر . اونك تماميله ضدیدر . نه حاجت علیه الصلاة والسلام افندمزله هر بری تقواده امام اولان ، دینك کمالنی تمثیل ایدن اصحابی میدانده طورییور . خواصدن ، عوامدن بیلمین یوقدرکه بونلرك هر بری سعی ومجاهده اربابی ، علو همت اصحابی ایدیلر . یوکسله‌مدك پایهٔ شان وشوکت ، یوکسلتمدك رایت مجد وعظمت براقمدیلر . حقی اعزاز ایتدیلر ؛ باطلی مقهور ایلدیلر. ظلمت ضلالك استناد ایتدیکی اساسلری ییقدیلر . بونلرك تاریخنی مطالعه ایدن بر نظر اویله معظم بر همته تصادف ایدرکه طاغلرله چارپشسه دویرر ؛ ثریایه یاقسه افول ایتدیرر . اویله بر همتکه حضور مهیبنده عصرك بویوکلری مبهوت قالیرده اولانجه همتلری ابتله عجز محض درکه‌سنه اینر . اویله بر همتکه اصحابنی اعمال خسیسه‌دن ؛ امور سفیله‌دن تنزیه ایدرك سماوات رفعته یوکسلتیر . اویله بر همتکه اربابنی نظر فریب شهوات نفسانیه‌دن آلیقویدیغی قدر منازل کماله طوغری سوق ایتدیکی، حقیقی مسکنته دوشمکدن منع ایلدیکی قدر شاهقهٔ مکرمته یوکسلتدیکی ایچون او همتك اصحابی بو بشر صورتنده ملك اولمش شو خاکی وجود ایچنده نور مبین کسلمشدی .

ایشته مسلمانلغك مسلمانلره کوستردیکی ، تعیین ایتدیکی تقوی بودر . یوقسه تقوی نامنه بوکون کوریلن ؛ اسلام ایله تطبیق ایدیلنجه عین فسق وفجور اولدیغی تحقق ایده‌جك اولان حرکت دکلدر .

تقوای حقیقت اسلامه وقوفسزلق یوزندن یاکلش آکلامامز انسانلری ایکی قسمه آییرمامزه سبب اولدی . برنجیسنه اهل دنیا اسمنی ویردك که بونلر کرك وجودلریله ، کرك قفالریله چالیشه‌رق مملکتلری اعمار ایدن ، خلقك رفاهیتنی ، سعادتنی تأمین ایلینلردر . ایکنجیسنه ایسه آخرت آدملری دیدك که بوتون دنیایی بر طرفه براقه‌رق نفسلرینی فرائضك خارجنده‌کی نافله نمازلره ، اوروجلره وقف ایدن، سوقاقلردن قدوملرك ، طاوولرك ، یاراقلرك آرقه‌سندن ذکر ایدرك یورویننلردر .

ایشته بر قاچ عصردن بری عالم اسلامه ایچه کوك صالان شو موهوم تقسیم بوزندندرکه اهل دنیا دنیلن فرقه یالکز سعادت مادیه تأمیننه مدار اولان علوم ایله اشتغال؛ اهل آخرت ایسه منحصراً احکام عباداتی بیلدیرن مباحث ایله امرار حیاته قویولدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق دنیا آدملری دینه قارشی بر چوق شبهه‌لر بسلیه‌جك قدر جهل ایچنده قالدقلری کبی آخرت آدملری‌ده کندی امکننی قازانه‌میوب اوته‌کنه بریکنه ال اوزاده‌جق، یوز صویی دوکه‌جك قدر دنیا امورندن غفلته طالدیلر.

دین ایله دنیانك بو صورتله بربرندن آیری بیلنمسی مسلمانلغك اساسلرینه طایان طابانه ضد اولمسینه بوتون بوتون مخالف اولدقدن باشقه او اوامرك بر چوغنی معطل براقیر.

یوقاریکی فصللریمزده‌ده سویلمش ایدك: مسلمانلق روحك مطالبی ایله جسمك حوائجنی اویله مکمل بر صورتده توفیق ایتمشدرکه طوغرو بر مسلك تعقیب ایتمك ایسته‌ینلر قطعیاً اونك خارجنه چیقامازلر. اوت، بز بو ادعامزی دلائل قاطعه ایله اثبات ایتدك؛ ایشی کوجی براقوب عبادت ایله وقت کچیرمه‌نك مقررات اسلامیه‌دن اولمادیغنی سویلدك: «من ترك فلیس منا». کذلك «ربنا آتنا فی الدنیا حسنةً وفی الآخرة حسنة. وعد الله الذین آمنوا منکم وعملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم» کبی آیتلرله مسلمانلغك هم دین هم دنیانك صلاحی ایچون نازل اولدیغنی آکلاتدق. شریعت غرای اسلامیه‌نك انسانلری عطالتدن منع ایتدیکنی، سعی وعمله سوق ایلدیکنی، بوخصوصده عصر حاضر فلاسفه‌سنك بر دستور حکمت طانیلان سوزلرندن چوق دها مؤثر تبلیغاتده بولندیغنی براهین قطعیه ایله تأیید ایلدك. دها صوکره اعمالك نیتلره مربوط اولدیغنی، بناءً علیه ریا مقصدیله بوتون محرماتی ترك ایدن بر آدمك کناهکار بر منافق صاییله‌جغنی، اخلاص قصدیله خطا ایدن بر آدمك بو خطاسندن طولایی معاتب دکل بالعکس مأجور اوله‌جغنی سویلدك: «انما الاعمال بالنیات».

حضرت علی شوکا یاقین بر سوز سویلیور: «رضای الهی‌یی قصد ایتمك شرطیله بوتون دنیایی، بوتون دنیانك مناعمنی نفسنده جمع ایدن آدم زاهددر؛ رضای الهی‌یی قصد ایتمامك شرطیله بوتون دنیایی ترك ایدن آدم زاهد دکلدر.»

اوت بونلرك هپسنی یاخود بوکا یاقین سوزلری یوقاریکی فصللریمزده سویلدك. بوراده نظرلری ایلك جماعات اسلامیه‌نك احواله ارجاع ایتمك ایستیورز. چونکه او جمعیتك افرادی بو سویلدکلرمز کبی دنیا آدمی آخرت آدمی نامیله ایکی قسمه آیرلمش دکل ایدی. بالعکس تاریخ بزه کوستریورکه ایلك مسلمانلرك هپسی هم دین ایچون هم دنیا ایچون چالیشمقده متحد ایدیلر. حضرت ابو بکر تاجر ایدی تجارتی عرش خلافته چیقدقدن صکره براقدی. امام ابو احمد بن حنبل دیورکه اصحاب کرام قره‌ده دکزده تجارت ایدرلر، خرمالقلرنده چالیشیرلر ایدی. ابو قلابه رضی الله عنه بر ارقداشنی مسجده اعتکافه قپانمش کوره‌رك دیدیکه «سنی خارجده معیشتکی آرامقله مشغول کورمك بنم ایچون بویله بر مسجد کوشه‌سنده چکیلمش کورمکدن دها خیرلیدر.» حضرت عمر رضی الله عنه دیورکه: «مامن موضع یأتینی الموت فیه احب الی من موطن اتسوق فیه ابیع، اشتری» [ولمك ایستدیکم یرلرك هیچ بری اولادو عیالم ایچون چالیشوب قازاندیغم یر قدر اوله‌ماز [یعنی حسن خاتمه‌یی انجق بویله بر یرده اولمکله قازانه بیلیرم.]

بوده شوندن ایلری کلیورکه جناب پیغمبر اصحابنی، امتنی آخرت ایچون اعمال خیره سوق ایتدیکی قدر دنیا ایچون چالیشمه‌یه‌ده ترغیب بویوریوردی. «اطلبوا الرزق فی خبایا الارض» — «اعمل لدنیاك کانك تعیش ابداً واعمل لآخرتك کانك تموت غداً.» — «احترثوا فان الحرث مبارك. تسعة اعشار الرزق فی التجارة.» — «العبادة عشرة اجزاء تسعة منها فی طلب الحلال.» کبی بر چوق احادیث صحیحه میدانده طورویور.

ایشته بونلر دیانت اسلامیه‌نك اساسلریدر، ایشته بونلر ایلك جماعت اسلامیه‌نك حاللریدرکه دنیا ایله دینه عائد مصالحك آیرلمدیغنه برر شاهد عادلدر. مسلمانلری صدر اسلامده شمدیکی کبی حزب دینی حزب دنیوی نامیله ایکی‌یه آیرمقدن صیانت ایدن سبب‌ده بوندن باشقه برشی دکلدر. بو آیریلق اویله مهلك بر بلادرکه ملتك آمالی تمایلاتی آره‌سنده تخالف حصوله کتیریر مقصدلر، غایتلر بیننده تناقض ایجاد ایدر، قدر عوامل تألیف بولنورسه بولنسون افراد ملت آره‌سنده بغضلر، کینلر، تفرقه‌لر حصوله کتیریر. نهایت ایش او راده‌یه واریرکه بو ایکی فرقه آره‌سنده جمعیت بر اختلال فکری‌یه محکوم اولور. بر کره بو اختلال ده کوکلشدیمی ارتق افراد امتی بر برینه باغلایان اساسلی رابطه‌لر چوزولور، هیئت اجتماعیه‌یه فساد عارض اولدیغی کبی استقبالك وخامتی کندیسنی هر نظره کوسترمکه باشلار. ملتك حالی بودرکه‌یه دوشنجه حزب دینی ایله حزب دنیوی مسئولیتی بربرینه یوکلتمکه قالقیشیر. حزب دینی میدانده فساد، خلقك شهوات بهیمیه‌سی ارقه‌سنده قوشمه‌سندن ایلری کلدی دیمکه، حزب دنیوی ایسه بوفنالقلر اساتذۀ دین وظیفۀ ارشادی، انسانلری هوسات رذیله‌سندن منع ایده‌بیله‌جك صورتده ایفا ایده‌مدکلرندندر، صورتنده شکایت ایتمکه باشلار. بونلر بیهوده مجادله‌لرله اوغراشمقده ایکن نفاق، فساد تخملری اله‌بیلدیکنه نشو ونما بوله‌رق اطرافه یاییله‌رق ملتی اضمحلال اوچورومارینه طوغری سوروکله‌یوب کوتورور.

محمد عاکف

دور پیغمبری تاریخچه‌سی

مابعد :

ایکنجی سال هجرتده بیت‌المقدسدن تحویل توجه ایدیله‌رك مسجد حرام ، قبله‌گاه اسلام اولدی . قتال مشرکین حقنده اهل ایمانه رخصت ویریلدی .

سید‌المجاهدین افندمز کرك بالذات قوماندا ، کرك اصحابدن برینی قوماندان تعیین ایتمك صورتیله بر چوق (غزوه) لر و (سریه) لر ترتیب ایلدیلر .

غزوات سنیه‌نك اڭ مشهوری (بدر) غزوهٔ کبراسیدر که بوسنه رمضاننده وقوع بولمش وملت اسلامیه‌نك ایلك اردوسنی تشکیل ایلاین ۳۰۵ دلاورك غیرت وبسالتیله ۹۰۰ ی متجاوز مشرکدن کیمی اسیر ، کیمی تدمیر ایدلمشدی . مشهور ابوجهل لعینی‌ده سائر صنادید قریش ایله مقتولین آره‌سنده بولونیوردی .

هجرتك اوچنجی ییلنده (احد) ملحمهٔ عظماسی واقع اولدی . شجعات مسلمین ۷۰۰ قدر اولوب کفار مشرکین ایسه ۳۰۰۰ مقدارنده وچوغی زرهلی ایدی . بدایت حربده مشرکلر ، اهل ایمانك صولت شجیعانه‌سنه قارشی مجبور فرار اولدی . لکن ، احد طاغنك کدیکنه تعیه بویورولان تیراندازلرك امر پیغمبری خلافنه موقعلوندن آریلماسی اوزه‌رینه مشرکلر او وقت سواری قوماندانی بولونان (خالدبن الولید) اورادن کچوب اسلام اردوسنی آرقادن قوشاتدی .

مسلمانلر ایکی قیلیج آره‌سنده قالدیلر حضرت حمزه (وحشی) نامنده‌کی بر کوله‌نك کریدن فیرلاتدیغی حربه ایله شهید دوشدی . یتمش قدر صحابی مرتبهٔ شهادته ایردی . نبی‌السیف افندیمزده مجروح اولدی . مشرکین تلفاتی یکرمی اوتوز مقداری ایدی . نتیجهٔ حربده غالب ، مغلوب بللی اولمقسزین آیریلندی .

بشنجی سال هجریده‌کی (خندق) غزوه‌سی‌ده غزوات مشهوره‌دندر :

قبائل مشرکه‌نك اتفاقیله‌طوپلانان ۱۰۰۰۰ ی متجاوز بر قوتك هجوم ایده‌جکی بلدهٔ طاهره‌ده دویولماسیله اصحاب کرامدن (سلمان فارسی) نك توصیه‌سنه اتباعاً مدینه اطرافنه خندق قازیلوب تدافعی بر وضعیت آلیندی . افندیمز بالذات حفریات ایله اوغراشمق وطاش ، طوپراق طاشیمق صورتیله اصحابی تشویق بویوردی . مشرکلر کلوب مدینه‌یی محاصره ایتدیلر . صغوق وقحط مناسبتیله اهل اسلام هم اوشویور ، هم‌ده ییه‌جك شی بولامیوردی . نهایت خندق قارشیسنده اوق اتوب طوران مهاجمیندن مشهور (عمرو بن عبدود) ایله دیگر بر قاچ کشی حیوانلرینی زورلایوب خندقی کچدیلر . عمرو ، حضرت علینك ضربه‌سیله بیروح اوله‌رق یره سریلدی . یانندکی (نوفل بن عبدالله) ده (زبیر بن‌العوام) ك قیلیجیله ایکی‌یه آیریلدی . اوبرلری جان قورقوسیله خندقی آتلامایه مجبور اولدیلر .

ایرته‌سی کونی مشرکین آره‌سنه نفاق دوشدی . اقشام اوستی‌ده شدتلی بر بوزا چیقدی . اوردولری بوزولدی . اموال واشیایی براقوب قاچدیلر . اهل اسلام اونلری اغتنام ایتدی .

آلتنجی سنهٔ هجریه‌سنده رسول‌الله افندیمز (عمره) نیتیله و ۱۵۰۰ قدر صحابی معیتیله مکه‌یه عزیمت بویوردی . (حدیبیه) موقعنده قریشك ممانعت ایدیله‌جکی خبر آلنمسیله محاربه ایچین (خراش بن امیة‌الخزاعی) نی ایسته‌دیلر . فقط وقوع بولان مداخله اوزرینه قورتولوب حضور پیغمبری‌یه عودتله عرض کیفیت ایتدی . تکرار (عثمان بن عفان) ی یوللادی . بر آرالق عثمان اولدرلمش خبر کاذبی انتشار ایدنجه افندیمز بر اغاچ آلتنه اوطوروب اولنجه‌یه قدر قریش ایله محاربه‌دن گری دونمه‌مك شرطیله اصحابنه بیعت تکلیف ایله‌دی . تکلیف نبوی‌یی قبول وایفاسی تعهد ایتدیلر . شو تعهد مکه‌ده دویولنجه قریشك‌ده یلکنلری صویه ایندی . مصالحه ایچین (عمرو بن سهیل) ی نزد پیغمبری‌یه مرخص کوندردیلر . بعض شرائط و ۱۰ سنه مدتله مصالحه تکلیف ایدیلیوردی . هپسی قبول بویورولدی . شرائطك بعضیسی اولا اصحاب کرامه آغیر کلدیسه‌ده بالاخره حکمت قبولی آکلاشیلدی .

یدنجی سنهٔ هجرتده ۴۰۰ پیاده ۲۰۰ سواری ایله (خیبر) ه عزیمت ایدیله‌رك ۱۰ کون محاصره‌دن صوکرا متعدد قلعه‌لری فتح وتسخیر قیلندی . اسلامدن ۱۵ شهید ، خیبرلی یهودیلردن ۹۳ مقتول واردی . بو محاربه‌ده حضرت علینك فوق‌العاده شجاعتی وبر قلعه قاپیسنی قوپاروب الندہ قالقان کبی قوللاندیغی کورولدی . بعدالظفر عودت بویورولدقدن صوکرا « محمد رسول‌الله » عبارهٔ جلیله‌سنی حاوی کوموش بر مهر حك ایتدیریلدی . واو مهر ایله مختوم آلتی قطعه نامهٔ همایون یازیلوب حبش نجاشیسی (اصحمه) یه ، مصر حکمداری (مقوقس) ه ، روم‌قیصری (هرقل) ه ، بلقا ملکی (حارث بن ابی شمرغسانی) یه ، یمامه حاکمی (هوزه بن علی) یه ، کسرای عجم (خسر وپرویز) ه کوندریلدی .

بونلردن ایلك اوچی آثار احترام کوسترمدی . دردنجیسی نامهٔ رسالتی یره آتدی . بشنجیسی : نبی ولی عهد تعیین ایدرسه مسلمان‌اولورم ! دیدی . آلتنجیسی ایسه پارچالامق کستاخلغنده بولوندی . بر آز صوکرا هر اوچی‌ده غضب الهی‌یه اوغرادی .

هجرتك سکزنجی ییلنده قرشیلر ، مصالحه‌یی نقض ایتدکلری جهتله ۱۲۰۰۰ قدرعساکرمسلمین ایله وفتح مکه نیتیله عزیمت بویورولدی . بلدهٔ مقدسه‌نك بر قسمی صلحاً ، وبر قسمی‌ده حرباً تسخیراولوندی . دمی هدر ایدیلنلرك بر قاچ دانه‌سندن ماعدا مکه‌لیلر ایچین عفو

عمومی اعلان اولوندی . کعبهٔ مکرمه‌ده بولونان یوزلرجه پوت قیریلوب آتیلدی . اهالی فوج فوج کلوب رسول‌اللهه بیعت ایلدی ومسلمان اولدی .

مکه‌نك فتحندن صوکرا قبائل مشرکه بقیه‌سی (حنین) دەنیلن وادیده طوپلانمـایه وعددلری یکرمی بیك قدره وارمایه باشـلادیغی جهتله رسـول اکرم افندیمز ، ١٢٠٠٠ عسـکرله بونلرك تنکیلنه عزیمت بویوردی . ابتدا عساکر اسـلامیه‌یه هزیمت عارض اولمش ایسه‌ده اشجع المرسـلین افندیمزله معیتلرنده‌کی بر قاچ فداکارك ثباتی سایه‌سـنده بوزغون عسـکر ، کری دونوب مشرکینی مجبور فرار ایله‌دی ، مسلمانلردن ٤ شهید ، مشرکلردن ٧٠ مقتول دوشـدی .

بو محاربه‌یه اشـتراك ایدن ثقفیلر ، قاچوب طـائفه قاپاندیلر . بالاخره بر فتنه چیقارمالری محتمل اولدیغندن افندیمز اورایه‌عزیمتله قلعه‌یی محاصره ایتدی . محصورین ایچریدن اوق آتیور ومحاصرینی مجروح ومقتول دوشورویوردی . بو اوقلردن اون ایکی صـحابی شربت شهـادتی ایچدی . اون سـکز کون دوام ایدن محاصره نتیجه‌سـنده قلعه‌نك فتحی میسر اولمادیغی جهتله تسـخیری زمان موعودینه تعلیقاً عودت بویورولدی . [١]

ذات رسـالت ، طـائفدن (جعرانه)یه مواصـلت ایدنجه مال غنائمی اصحاب کرامنه تقسیم ایلیه‌رك مدینه‌یه دوندی .

هجرتك دوقوزنجیییلنده شام طرفنه یورومك اوزره اوردو ترتیب اولوندی . چـونکه قیصرك امریله رومـلرك بر اردوسی حاضرلاندیغی وبوکا متنصر عربلرڭده اشتراك ایده‌رك مرکز اسلامه طوغری کلك عزمنده بولوندقلری ایشیدیلمشـبدی . هوالر صیجاق وقوراق کیتدیکی جهتله مدینه‌ده قیتلق واردی . یول ایچین آزیق تدارکی مشـکل اولیوردی . مقتـدر اولانلرك اعانه ویرمه‌سی امر ایدیلدی . هرکس سـعهٔ حالنه کوره نقـداً ومالاً یاردیم ایتدی . اوتوز بیك کیشیلك بر قوت طوپلاندی .

بعض منافقلر بو سفره اشتراك ایتمه‌دیلر . رسـول‌الله افندیمز ، دینی بوتون مسـلمانلرله یوله چیقـدی و (تبوك) موقعنه قدر کلدی . مسـلمان اوردوسـنك حدود بویلرینه قدر کلوب میـدان اوقوماسی روملره دهشت ویردی . یرلرندن قیمیلداماديلر . عساکر مسلمین اوراده ایچه اوطوروب بکله‌دکدن و (ایله) ایله (جربا) و (اذرح) بلده‌لری اهالیسـیله مصالحه ایتدکدن صـوکرا کری دوندی .

اوتنجی سنهٔ هجرتده هر طرفدن ایلچیلر ومبعوثلر کلدی ــ که بونلره اهل سیر اصطلاحنده (وفود) تعبیر اولنور ــ جزیرةالعربده اهل اسلامه‌قارشی طوراجق قبیله قالمادی . بوسنه افندیمز ، ٤٠٠٠٠

[١] مؤخراً طائفلیلر ، مخصوص آدم کوندرمك صورتیله ذات پیغمبری‌یه دخالت ایله‌دیلر وجمله‌سی ایمانه کلدیلر.

کیشـیله مکه‌یه عزیمت وفریضـهٔ حجی ایفا بویوردی . عرفاتده بلیغ وجامع بر خطبه اوقویوب اصـحابنه نصـیحتلر ویردی . وبوراده بولونانلر ایشـتدکلرینی بولونمایانلره تبلیغ ایتسـین دیدی . بعدالحج بلدهٔ طاهره‌یه عودت ایله‌دی . مابعدی وار

طاهرالمولوی

تراجم احوال :

شیخ عبدالاحدالنوری

مشایخ خلوتیه میـاننده فضل وعرفان ایله اشتهار ایله‌ین ذوات عالیه‌دن اولوب (١٠١٣) ده سیواسـده کهواره‌زیب عالم شهـود اولمشلردر . سن فرقه بعدالوصول مقدمات علومی تحصیله‌باشلادقلری اثنـاده دایسی معلم ومرشد اکرمی اولان شیخ عبدالمجیدسـیواسی حضرتلری سـلطان محمد خان ثالث طرفندن اولونان دعوت همایونه امتثالا اسـتانبوله عزیمتلرنده برابرلرنده الدقلرندن تحصیل و تفیضی استانبولده اکمال ایله‌دیلر .

علوم ظـاهره و باطنه‌دن اخذ اجازه‌یه مظهر اوله‌رق مأموراً للارشاد مدللی‌یه کیده‌رك برمدت نشر علم و طریقتله مشغول‌اولدقدن صوکره (١٠٣٣) تاریخنده درسعادته جلب‌اولونه‌رق محمد اغاتکیه‌سی مشیختیله بکام اولدیلر . بو اثنالرده‌کی صیت فضل و عرفانلرینه بناءً (١٠٤١) ده فاتح سلطان محمدخان و (١٠٥١) ده سـلطان بایزید خان ثانی حضراتنك جوامع شریفه‌سنه بعده آیاصوفیه جامع شریفنه واعظ تعیین بیورلدیلر . ایشته بو وجهله وعظ و ارشـاد و تألیف آثار ایله اوقاتکذار ایکن (الشیخ عبـدالاحد) ترکیبـله شعرادن فیضی افندینـك (کتدی بزم جنته عبدالاحد) وخلفاسـندن شیخ نظمی افندینـك (عبدالاحـد افنـدی اولسـون مقیم جنت) مصراعلرینـك دلالتی اولان (١٠٦١) تاریخی صفرینـك ایلك جمعه‌سنده عازم کلشنسرای‌عقبا اوله‌رق‌خارج‌سورده ایوب نشانجیسنده مرشد مکرملری صاحب تألیفات عدیده عبدالمجید سیواسی حضرتلری‌نك تربهٔ‌شریفه‌لری‌قربنده ودیعهٔ خاك فنا قلندیلر . قدس‌الله‌سره‌العزیز .

علوم باطنه‌ده وتخصیص علم تعبیر رؤیاده‌کی اقتدار مرشـدانه‌لری مسلم انام ایدی . اوچ بطنه قدر سلسلهٔ نسب عالیلری (شیخ اوحد الدین عبدالاحدالنوری ابن مصلح‌الدین مصطفی‌صفایی بن اسماعیل بن ابی‌البرکات) اولمق اوزره مضـبوطدرکه بونلردن پدرلری اولان صـفایی افندی زمرهٔ قضـاتدن وحضرت عبدالمجید سیواسی‌نك جد امجـدی ابوالبرکاتك بنیره‌لری ، ملتقی شـارحلرندن سیواس مفتیسی اسماعیل افندینك فرزندیدر . والده‌لری‌ده ابوالبرکاتك مخدومی محرم افندینك کریمه‌لریدر .

مؤلفات عارفانه‌لرینك باشلیجه‌لری :

۱ شرح اربعینیات
۲ ریاض الاذکار
۳ تأدیب المتمردین فی اسلام الابوین
٤ رسالة فی حیوة الخضر والیاس
٥ رسالة فی توفیق تعارض الآیات
٦ رسالة مرآة الوجود فی المراتب الکلیة والحفرات
۷ رسالة فی نفع مساعی الاحیاء للاموات
۸ رسالة فی جواز اداء النوافل بالجماعة
۹ رسالة فی شرائط استجابة الدعاء
۱۰ رسالة فی محبة العبدلربه
۱۱ رسالة فی حقیقة لیلة القدر
۱۲ رسالة فی شروط طلب العلم النافع
۱۳ رسالة فی اثبات الشعور لاهل القبور
۱٤ رسالة فی ثبوت طی المکان لاولیاء الامة
۱٥ رسالة فی جواز دوران الصوفیه باللغة الترکیة
۱٦ رسالة ماعرفناك
۱۷ شرح کلمات کمیل بن زیاد
۱۸ مراتب معرفة الرحمن
۱۹ رسالة العطریه
۲۰ انقاذ الطالبین
۲۱ اثبات العلم والشعور
۲۲ حجة الوداد
۲۳ العدل والاقساط بین التفریط والافراط
۲٤ قصم المبتدعین
۲٥ درر نوری
۲٦ رسالة التاج
۲۷ اثبات الواجب فی ماهیة الوجود

غزلیات عارفانه‌لرندن :

کنت کنزك سریدر دنیا وعقبادن غرض
اکا مکتب خانه‌در بو چرخ میناردن غرض
انفس و افاقی رؤیتله کاله عارف اول
معرفتدر چونکه مخلوقات بیدادن غرض
بر معمادر بو عالم فهم ایدن عارفاره
اسم اعظم سریدر چون اول معمادن غرض
صوفیا اسماده قالمه کل مسمادرسین آل
بیل مسمادر کوزوم تعلیم اسمادن غرض
قومیادی شغلنی سن مقصد اقصایی کور
چون نتایجدر قو صغرا وکبرادن غرض
قطره‌سنده نیجه عمان کزلیدر دل بحرینك
حاصلی در حقیقتدر او دریادن غرض
(نوریا) هیچ غیری مطلب قالمادی عاشقلره
حق جمالیدر همین جنات عقبادن غرض

بروسه مبعوثی
محمدطاهر

روضة القراء

— ۲٥ —

ابی بن کعب رضی الله عنه

ابی بن کعب بن قیس الانصاری رضی الله عنهك ایکی کنیه‌لری، اولوب بری (ابوالمنذر) درکه بو کنیه‌یی حضرت فخر رسل افندمز ویرمشدر ودیکری « ابوالطفیل » درکه بونی‌ده مخدومی « طفیل » سببیله حضرت عمر ویرمشدر . عقبه وبدرده بولنمش اولان اکابر اصحاب رسول الله‌دندر . سیدالقراء ومعلم اصحاب حبیب کبریا ایدیلر . ذات عرفان سماتلری قرآن عظیم الشانی حفظه موفق اولمشلر و نبی محترم افندمز حضرتلرینه دیکلتمشلردر . ترجمان القرآن اولان سیدنا ابن عباس حضرتلری دخی حفظلرینی صاحب ترجمه حضرتلرینه دیکلتمشلردر . سیدالانام علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری جناب ابیه خطاباً : « لم یکن الذین الخ سوره‌سنی سکا اوقیوب دیکلتمکی ربم بکا امر ایتدی » بیورمش وحضرت ابی بو التفات عالی اوزرینه وجد وابتهاج ایله بکا ایلمشدر . ذات ستوده صفاتلری کتبهٔ وحیدن وعصر رسالتده فتوالری ظاهر اولان فقهای اصحاب کرامدندر . حضرت عمر مشارالیهی « سیدالمسلمین » دیو یاد ایدرلردی . صلات تراویح اون درت تاریخنه قدر اولرده علی الانفراد قیلنور اولدیغی حالده شوکت اسلامیه‌نك او وقتك حالنجه اك عظیم اولان روم وایران دولتلرینی لرزناك ایتمکه باشلامش اولدیغنه تشکراً اوسنه حضرت عمر مسجد شریفده ایقاء قنادیل ایله احیای سنت ایتمش ومؤطاده مذکور اولدیغی اوزره صلات تراویحك جماعتله اداسیجون بو ذات عالیقدری مأمور ایلمشلردر . « اك ابی اوقویانمز ابیدر . وحکما وقضاجه ماهرمز علیدر » بیورررلر ایدی . « خذوا القرآن من اربعة من عبدالله مسعود وسالم مولی ابی حذیفة ومعاذ بن جبل وابی بن کعب » حدیثی بخاری احادیثندندر . سلطان انبیا علیه اکمل التحایا افندمز حضرتلری جناب ابیه خطاباً « یا اباالمنذر ! قرآن کریمك هانکی آیتی عظیمدر » دیو بیورنجه . ابوالمنذر « یارسول الله » « لااله الاهوالحی القیوم » آیت شریفه‌سی اعظم آیات قرآندر » دیملری اوزرینه فخرکائنات علیه الصلاة والسلام افندمز

حضرتلری ید مبارکلرینی ابوالمنذرك کوکسنه وضع ایله علمنك قوت وکثرتنی ثنا بیورمشلردر . بر کون بر آدم کلەرك « یا ابوالمنذر ! بکا بر وصیت ایله انکله عامل اولەیم » دیر . ابوالمنذر « کتاب اللهی مقتدابه اتخاذ ایله ، حکمنه راضی اول . چونکه جناب نبی سزەقرآنی خلف ترك ایلدی . بر شاهددرکه متهم اولەماز . اوراده سزك وسزدن اولکیلرك ذکری واحکامی بیان اولنمشدر . بوندن بیوك زمین تطبیق اولەماز . » جواب حکمتآمیزنی ویرمشلردر . حضرت « بر مؤمنه مصیبت اصابت ایدر ایسه هر بر کناهدن بری اولور » بیورمشلردر . ذات عالی کریمانەلرندن نقل اولندیغنه کوره حضرت فخر عالم « یا اباالمنذر ! سن بوامته نصرت وتمکین تبشیر ایله . دنیاده منافع غیر مشروعەسنی استحصال ایچون ارتکاب ظلم ایدنلرك آخرتده هیچ نصیبلری یوقدر » بیورمشلردر .

ینه کندیلرندن روایت اولنورکه جناب نبی هرکیجه نصف اللیده « ای ناس ! اللهی ذکرایدیکزاولوم کلیور » دیه اوچ دفعه ندا ایدرلرمش . حضرت فخر الرسل افندمز ابوالمنذره خطاباً « سکا جبرائیلدن اوکرندیکم شیلری تعلیم ایدەیمی » دیدی . ابوالمنذر « منتداریکز اولورم یارسول الله » دیمسیله « سن شودعایی اوقو » امری شرف صادر اولمشدر : « اللهم اغفرلی خطایای وعمدی وهزلی ولا تحرمنی برکة مااعطیتنی ولاتفتنی فیما حرمتنی » مألی : الهی ! بیلەرك وبیلمیەرك نەقدر خطالرم وارایسه جملەسنی عفو ومغفرت ایله ، بکا احسان بیوریلان نعمتلرك فیض وبرکتندن بنی محروم ایتمه . بکا حرام ایتدیکك شیلره بنی مفتون وخواهشکر قیلمه » بیوریرلر ایدیکه : « سز طریق حق وسننبیه سالك اولیکز . برقول تصور اولنمازکه خشیة اللهدن اغلادیغی حالده کناهلری آغاجلرك قورومش یاپراقلری کبی دوکلمسون . هیچ برکیمسه یوقدرکه خوف اللهدن کریەناك اولمسون . مؤمنلرك درت حال اوزره بولنملری لازمدر : بلایەصابر ، احسانه شاکر ، طوغری سوزلی ، عادل حکملی . اوچ صنف خلقك مجلسندن اجتناب ایدیکز : انلرده ، عالم غافل ، قاری مداهن ، متصوف جاهلدر . اجلق نور ، طوقلق آتش شهوتی موقظدر ، بونلردن بر آتش سوز ناك ظهور ایدرکه صاحبنی احراق ایتمینجه سونمز . حقیقتی سویلەینلر نه قدر معرض تحقیرده بولنسەلر دشمنلری دخی علویتلرینی تصدیق ایدرلر . بر مجلس که ارباب علمدن خالیدر ، اوراده حیوانیت قائم اولور ، برقومك عالمی فقیرده اولسه محافل عرفانده بیوکدر . جاهلك جسدی قبل الموت کندیسی ایچون برقبرمظلمدر . سکا انسانیت نامنەاولمیەرق منفعت مقابلی التفات ایدنلرك حسن توجهلری موقتدر . ابوهریره وعبدالله بن السائب ، عبدالله بن عیاش ، ابی ربیعه ، عبدالله بن حبیب ، ابوعبدالرحمن السلمی ، ابوالعالیةالریاحی حضراتی قرآن عظیم الشانی بطریق العرض ابی بن کعب حضرتلرندن اخذ وتلقی ایتمشلردر . رضی الله عنهم اجمعین .

صاحب ترجمه حضرتلرینك تاریخ وفاتلری مختلف فیەاولوب هجرت سنیەنك ، ۱۹ ، ۲۰ ، ۲۱ سنەسندەدر . تاریخ ابی الفداده یکرمی ایکی کوسترلمشدر .

چنکل کویی — خواجه زاده

احمدحلمی

مواعظ دینیەدن :

تعارف مسلمین

بسم الله الرحمن الرحیم « یاایهاالناس انا خلقناکم من ذکر وانثی وجعلناکم شعوبا وقبائل لتعارفوا »

شیخ اکبر : لتعارفوا ای لتساوی الکل فی البشریة المنتسبة الی ذکر وانثی ؛ دیه تفسیر ایتمشدر .

اصل حقیقی تعارف تحاببدر . بزم حضرت پیغمبره نازل اولان قرآن مبینك لطائفندندرکه بوکبی اخلاقه عائد مسائلده خطاب یالکز اهل ایمانه حصر اولنمامش ، بلکه عموم اهل خطاب انسانلردر ، (یاایهاالناس . . .) خطاب باصوابی ایله خلقةً یکدیکرندن هیچ فرقی اولمیان انسانلر ! سزه دیرم : بن فلان قبیلەدنم ، بن فلان وفلانم دیەرك تفاخر ایتمەیکز ، سزك بینکزده خلقةً برفرقکز یوقدر هپ انا وآنادن خلق اولنمش بندەلرسکز ؛ دیمشدر .

انسانلر شوصورتله تعارف ایتملی . اساس مقصد بودر . معارفەنك معناسی دخی بودر . بالخاصه اصل اسلامك معارفەسی واجبدر . حضرت فخر الکائنات علیه اکمل التحیات افندمزك امتنه تعلیماتی غایت واسع مقیاسده اخوت وقردشلکدر . مؤمن مؤمنه قردشدر . بوایسه نص قرآن ایله ثابت واوامر الهیەدندر و نججه احادیث نبویه ایله مؤید سنت سنیەدندر .

اصحاب کرام رضوان الله علیهم اجمعین مساوات دکل یکدیکره ایثار ایدردی « ویؤثرون علی انفسهم ولوکان بهم خصاصة » نص جلیلی آنلر حقنده وارد اولمشدر فقط بزلر مع التأسف نفس امارەمزه مغلوب اولدق . رهبرلرمز ونجوم هدایتمز اولان اصحاب کرام افندیلرمزك یولندن کیدەرك ، بالخاصه ملته رهبر اولەجق آدملر ، بزلر ، علما کسوەسنده بولنان ذوات کرام هرکسدن زیاده راه حق بزم کوزتمەمز لازم کلور ایکن بالعکس هرکسدن اول بزانحراف ایتدك ، لزوم معارفەیی تعمیم ، اخوت اسلامیەیی تحکیم ایتمك الکبیوك بر وظیفەمز ایکن بووظیفەمزی ایفا ایتمك شویله طورسون بالعکس محاسده و منافرت بزم آرەمزده جریان ایدوب دوریور . بوکون بزده حب فی الله بغض فی الله قالمدی ، هپ حب نفس حب دنیا خادمی اولدق .

سوکره بزدن درس عبرت آلاجق عوامك حالی نه اولور ، آنلرده بزم ارقامزدن کله‌جکلردر . آجیق سویله‌یه‌لم کندی کندیمزی آلداتمیه‌لم ، علماء هذه الامة ضلوا واضلوا . بوکرن علمابیننده‌اولان منافرت قابل تداوی دکلدر . یاهو نه ایچون بویله اوله‌لم ؟ عیب دکلی ، یازیق دکلی بوامته ؟

جناب واجب الوجود بزه اصلاح ذات البین ایله امر وفرمان بیورمش ایکن بزده تألیف قلوب اوغرنده جزئی برتشبث یوق ؛ بویله‌لکله حالمز نه اوله‌جق ؟

فخرالکائنات علیه اکمل التحیات افندمز (لایؤمن احدکم حتی یحب لاخیه مایحب لنفسه) بیورمشلر ، سزلردن هیچ بریکز مؤمن اوله‌مز نفسی ایچون سودیکنی ایستدیکی شیئی قرداشی ایچونده سومز وایسته‌مزسه .

عجبا کندیمزی بریوقلایه‌لم بز بویله‌می‌یز ؟ هیچ شبهه اولنه‌مزکه جزئی انصاف ایدرسه‌ك هیچ بریمز بویله اوصافه مالك دکلز . دکل بویله‌سی ، یکدیکرمزه سنت اولان سلامی بیله اسرکه‌میه باشلادق . افشاء سلام سنت وعلی‌روایة واجب ایکن بزده سلام اورطه‌لقدن قالقدی ، علمامزبیله بیلمدیکی ، طانیمادیغی آدمه مسلمان اولدیغنی بیلدیکی حالده سلام ویرمکه باشلادی ؛ حالبوکه تعارف و تحابباك الکبرنجی واسطه‌سی سلام ایدی .

صحابۀ کرامدن عمرو بن‌العاص دیرکه : برآدم حضرت پیغمبره صوردی : « ای‌الاسلام خیر » یعنی اسلامیتده خیرلی خصلت نه‌در ؟ صلی‌الله علیه وسلم جواباً : تطعم‌الطعام وتقرأالسلام علی من عرفت ومن لم تعرف = بیلدکك وبیلمدیکك آدملره اطعام طعام وایفای سلام ایتمکدر .

دیکر برحدیث شریفده وارد اولمشدرکه :
لاتدخلواالجنة حتی تؤمنوا ولاتؤمنوا حتی تحابوا الاادلکم علی شیٔ اذا فعلتموه تحاببتم افشواالسلام بینکم .

دیمیورکه : مؤمن اولمدقجه جنته کیره‌مزسکز ، یکدیکرکزی سومدکجه‌ده مؤمن اوله‌مزسکز . سزه برشی کوستره‌یم‌که هر وقت یاپارسه‌کز سویشیرسکز یکدیکریکزه سلامی افشا ایدیکز .

عجبا بوخصلت بزده وارمی ، بورالرینی ملاحظه ایدییورمی‌یز ؟
علمامزك جمهوری : السلام من شعارالاسلام فیجب اظهاره‌و افشائه ؛ بیورمشلردر .

بعضلری‌ده : « فحیو » امری وجوب ایچوندر دیمشلردر ،هیچ شبهه یوقدرکه سلام شعاراسلامدندر ، شوحالده بزنه‌ایچون‌بوسلامی ترك ایتدك ؟ سؤالی وارد خاطر اولورسه هیچ جوابمز یوقدر .

بوندن ماعدا اسباب تعارفدن هرنه‌که بزه‌لازم ایسه بزده هیچ بری یوقدر . مسامحه ، مصافحه ، مصاحبه ومخاطبه بز بونلرك هیسندن محرومز .زیارت وصله‌والی‌غیر ذلك‌اخلاق حمیدۀ اسلامیه‌دن هرنه وار ایسه هیچ بری بزده بولنه‌میور .

بالعکس یکدیکرمزه عداوت ومنافرت اسبابندن اولوب شرعاً حرام اولان : نمیمه ، ذمیمه ، غیبت بزده شایع اولوب عادتا امور عادیه‌دن اولدی .

بزده شریعت غراء مطهره بزی نعمت اسلام ایله توحید ایتمش ایکن بز حالا کندی کندیمزه قبائله انتسابله افتخار ایدییورز :

تورك ، تاتار ، آرناوود ، عرب ، وسائر قومیتلر بزم ایچون وسیلۀ افتراق ومدارشرف‌وافتخار اولمش. جانم انصاف ایله محاکمه ایده‌جك اولورسه‌ق بابالرمز نه یاپدیلر ؟ مملکتلرمزی اجانبه تسلیم ایتمکدن بشقه بر منفعت کوستره‌مدیلر ، بویله‌ایکن‌بزده آنجق کندی کندیمزه افتراق ایدییورز .

« ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم » نص جلیلنی اعتصام‌بحبل الله آیتلرینی هیچ طویمدق ، ایشتمدکمی ؟

بوکون عموم کرۀ ارضده موجود مسلمانلرك احوالی بویله‌در ، هپ غفلت ایچنده یوارلانوب کیدییورز . بزده کندی سوء اعمالمزی ملاحظه ایتمیوب‌دین مبین‌اسلامه لایق اولمیان‌بعض اسناداتده‌بولنیورز، ایشته بزم سوء اعمالمزه کوره جناب واجب الوجود اعدالرینی بزه مسلط ایتدی ، بتون کرۀ ارضده نه‌قدر مسلمان وار ایسه هپسی دوچار اسارت وذلت اولدیلر . امرامزی وعلمامزی انواع واهمه استیلا ایتدی . مسلمانلرك عوامی جهالتی صنعت اتخاذ ایتدیلر ، علما نامنی حامل اولنلرمزده واهمه‌یه بوغولدیلر . بالخاصه بوصوك سنه‌لرده اتحاد اسلام واهمه‌سی پك زیاده غلبه ایتدی .عادتا اسلام کلمه‌سنی سویله‌مکدن چکنیر اولدق ، آلتندن‌بر اتحاد اسلام چیقماسون دیه قورقیورز . اعدالرمزده بزم واهمه‌لرمزی تمامیله کشف ایتدیلر ، بزده جزئی بر حرکت کورسه‌لر همان‌سز اتحاد اسلام قومیته‌سی تشکیل ایدییورسکز دیه‌رك بزه هجوم ایدییورلر .

شمدی اورته‌لغه بر سیاست خسته‌لغی‌ده کیردی ، نعوذبالله اتحاد اسلام خوفندن اجتناب ایله‌کلمۀ توحیدی دخی سویلیه‌میه‌جکلر .

خلیفه نامنی‌ایمپراطورلغه‌تبدیل ایتمك‌ایسترلر، عثمانلی ایمپراطورلغی سوزینی تمجید پلاوی کبی قوللانمغه باشلادیلر . اجنبیلر ، که بز عموم اهل اسلامك اعداسیدر ، بونلر هر فرصتدن استفاده ایده‌رك بزه مادةً ومعناً هجوم ایتمك ایسترلر . ینه بز کندمز آنلره آلت اولیورز .

اکر بز کندمزی طوپلایوبده ماضیمزه ندامت ایده‌رك صلاح ونجاحمز ایچون چالیشمزسه‌ق بزم عاقبتمز موت احمردر .

کلیکز برادرلر ، قرداشلر ندامت ایده‌لم ، توبه واستغفار ایده‌لم ، قلبلرمزده ، اولان بوقساوت ،بوشقاوتی تبعید ایده‌لم.

استغفر الله استغفر الله تعالى من كل ذنب اذنبته عمداً او خطاء سرا او علانية واتوب اليه من الذنب الذى اعلم ومن الذنب الذى لا اعلم انك انت علام الغيوب .

ياربى پشیمان اولدق . سن فضل وعنایتك ایله بزه مرحمت ایله بزم تقصیراتمزی عفو ایله حالمزی واستقبالمزی اصلاح ایله یارب! دیه‌رك كمال خلوص ایله ارحم الراحمین اولان جناب واجب الوجود غفار الذنوبك مرحمته صغنالم انشاءالله حبیبی اولان محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حرمتنه بزم تقصیراتمزی عفو ایدرده بزلری مرحمت صمدانیه‌سنه مظهر ایلر . امیدیله قرداشلر یكدیكرلرمزه صاریله‌لم بودین مبین اسلام عالی بر دیندر وجناب اللهك‌ده لطف وعنایتی بیوكدر . بز بحق دینمزه تمسك ایدرده دینمزی هر امورمزده كندیمزه رهبر اتخاذ ایدرسه‌ك حضرت الله بزم معینمز اوله‌جقدر . (ان تنصر والله ینصركم = سز اللهه اطاعت ایدرسه‌كز الله‌ده سزه نصرت ایدر .

ایشته بزم ایچون لازم اولان دینمزه صارلمقدر . كندی كندیمزی آلداتمایه‌لم وبشقه‌لرینه‌ده هیچ آلداتمایه‌لم . تجربه‌لر میدانده ، اسلامیتك اك قوی واك عالی زمانلری مسلمانلرك اك متدین اولدقلری زمانلریدر .

اسلامیت ترقی وتعالی‌یه خادمدر . هر كیم میدانه چیقارده دین اسلام ترقی‌یه مانعدر دیرسه اثبات ایتسون كوره‌لم ، تاریخ میدانده ، میزان میدانده ، اعمال میدانده . . . .

دیانتدن اوزاق دوشدكجه پریشان اولیورز . خرستیانلر دخی دیانته حرمت ایدنلره اعتبار ایدر . دینه حرمت ایتمیان بودنیاده جزاسنی بولور وبولمشلردر .

بزم رأس كارده بولنانلرمز دخی عین الیقین بیلیركه بو دولت دین ایله قائم اولور . رجال دولت دیانتدن اوزاقلاشدقجه عثمانلی ایمپراطورلغی ایله بلغارقراللغی آراسنده بیوك بر فرق تصور اولنه‌مز بلكه‌ده بر قره‌طاغ قدر حیثتمز قالماز .

شو حالده بزم ایچون نجات شبهه‌سز دینه صارلمقده‌در .

جناب مولی بو دین مبین اسلامك حامیسی وحافظ حقیقیسیدر . انشاءالله قلبلرمزی اصلاح ایدرسه‌ك مملكتمزی دخی تخلیص ایده‌جكمزده شبهه یوقدر .

قلب بیوك شیدر .

« ان فى الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد كله واذا فسدت فسد الجسد كله الا وهى القلب » صدق رسول الله .

ایشته او صادق المصدوق حضرت فخر الكائنات علیه اكمل التحیات افندمز بیورمشدركه انسانلرك وجودنده اوفاجق بر مضغه ، ات پارچه‌سی وار ، ایشته شو مضغه طوغریلورسه جسدك هپسی طوغریلور ، او ات پارچه‌سی بوزولورسه جسدك هپسی بوزولور . او ات پارچه‌سی‌ده قلبدر ؛ بیورمشلر . دیمك اولوركه قلبلرمز اصلاح اولنورسه مملكتمزده صلاح وفلاحی بولور ، بوقسه بزمده حالمز خراب ، مملكتمزكده عاقبتی پریشان اولور .

حضرت الله بزلره مرحمت ایلسون .

آه قرداشلر ، عزیز وطنمز عاقبت اعدالرمزه میراث اوله‌جق ، بو بویله‌در . بزده بوقلب ، بو قالب وار ایكن عاقبتمز پریشاندر . بوش بوشنه كندیمزی آلداتمایه‌لم ، آدم اولمق ایسترسه‌ك ال برلكی ایله چالشه‌لم . بزم بعض زواللی خواجه‌لرمز صوك سوز اولمق اوزره جناب الله صاحبنی كوندرسون دیرلر . بو ایسه جاهلانه بر عجز اظهار ایتمك دیمكدر .

الله محافظه ایتسون كوندرمسون . مملكتك صاحبی بزز ، بشقه صاحب كوندرمسون . بلكه جناب الله بزه مملكتمزك صاحبی اولدیغمزی حس ایده‌جك قدر بر طویغو احسان ایتسون ، خارجدن بشقه صاحب كوندرمسون . هیچ اولمزسه بویله دعا ایده‌لم . بز صاحب اوله‌مزسه‌ق صاحب اوله‌جقلر چوق بولنور ، الله كوسترمسون .

عبدالرشید ابراهیم

انتحار

بویكرمنجی عصر مدنیتده عالم اسلام نه‌كبی تجلیاته معروض قالیور . ارباب تفكرجه خون آور بر منظره‌در . اسلامیتك بارقه‌لر صاچان فیض علویسی ، بوكون بو محتشم آوروپا مدنیتنه اساس اولمشكن نه غریبدركه بوكون بز جاهلز ، آوروپا عالم ؛ بوكون بز سفیلز ، آوروپا مسعود ؛ بوكون بز وحشی‌یز ، آوروپا مدنی ؛ بوكون بز سرسری‌یز ، آوروپا هنرورد . قرطبه افقلرینی احاطه ایدن آثار سابقه‌یه مراجعت ایدلسون ، اسپانیاده اسلامیت نامنه اودورده اساسكیر اعتلا اولان علم وعرفان ، پیره‌نه سلسله‌سنك جنوبندن شماله ، آوروپا ایچلرینه دوغرو آقامش ؛ انوار حقیقت ، فضائل و آثار اسلامیت آوروپایی معكس اتنباه ایتمه‌مش اولسه‌یدی ، بوكونكی بو مشعشع ، بو مدبدب مدنیت ، بوقلعه‌لی ، دمیرلی حكومتلرك یرنده جهل و سفالتیللری أسه‌جك ، دوره‌جقدی ! . بز بوكا آغلامیورز ، بالعكس ممنون و مسرور اولیورز . چونكه اسلامیت واونی سرمایه وحتی مایه حیات بیلنلر بشریتدن نه علم ومعرفت ، نه ذوق وسعادت ، هیچ ، هیچ بر شیء اسیركه‌مزلر . او و اونلرك مجاهده‌سی بشریتك طریق حق و حقیقته رجوعی ؛ انسال بنی آدمك سعادت و سلامت دائمه‌سیدر . اسلاملق واسلاملر ظلم وظلمته ، جهل ودنائته ، فسق و سفالته قارشی ، نوت ، یالكز بونلره قارشی رفع لوای عصیان ایتمشلردر . شاشقین بشریتی راه حقه ، نور حقیقه دعوت و غرق ایتمك اساساً

انسان قانی ، انسانی قلبی طاشیانلرك ، نطق ایله ممتاز اولان هرکسك بوینته بورجدر . بواویله علوی ونورانی برمجاهدهٔ اجتماعیه‌درکه بونك نتیجه‌سی بشرك تنوری ، بشرك تعالی ، بشرك سعادتی ، بشرك ظفر وغلبه‌سی‌در . فقط بوکونکی مدنیلك ادعاسنده بولونان بوکون آثار مدنیه‌یه مالك اولان انسانلر ، بزدن ، نه‌وت ، اسلاملردن نه‌دن علم وعرفانی ، سعادت وسامانی ، آثار ترقی وکمالی دریغ ایدیورلر .. یالکز بونك حکمتی غیر معلومدر ! بوکون مدنیت طرفدارانی ، مدنی انسانلر ، « باتسین اسلاملق .. قهر اولسون اسلاملر ! » دییور باغرییورلر . فقط عالم اسلام اونلرك رهبری ، اسلاملرده همجنسلریدر . رهبر کمالاتی تحقیر ایدن ، همجنسنه لعنت اوقویان آغزلره آرتق نه تعبیر بوللی ، بیله‌مم !

نه‌وت ، پك طبیعی برشیدر : اوبویوك ومعظم مرا کزمدنیه‌ده یاشایانلرك پای سعادت وسرور اذواقه دوکوله‌جك صاری طوربه‌لر . البته بیچاره‌لرك ، خواب غفلتده یاتانلرك صرتندن ، اللرندن ، لقمه‌لرندن جبراً وقهراً چالنه‌جق ... بوعلنی سرقت وجنایتی بوتون جهان مدنیت تشجیع ایدرکن ، آلقیشلارکن بز زواللیلرده دنیایی قربادلره ، فغانلره غرق ایدییورز . فقط بزم سسلرمز بوغوقدر ، ایشیدلمز . حق و انصاف ایسه نیجه قوت ایچنده أزیلمکده ، محو اولمقده‌در .

فاس .. بو آفریقانك شمال ساحللرینی اوین قانلی ، فجیعه‌نما اسلام حکومتی ، آوروپانك معظم مدنیت ومرحمت طرفدارانك کف حدید پی آماننده دکلی‌درکه حفرهٔ انقراض و تقسیمه اوغرایور . فقطای مدنیت ومعرفت بشریه‌نك ذی کمال قاتللری ؛ او راده بربرینه صوقدیغکز ، ینه تحریکات سخیفه‌کزله یکدیکرینه قارداش ایکن دشمن ایتدیککز عرب أولادلرینك قانی ایچمکله‌می ؛ صوك سعادتی ، صوك لقمهٔ سفالتی چاله‌رق مسرور ومفتخر اولمقله‌می واك صوکره بر آووج پارچه‌سی قدرقالان اواوفاجق مملکتی‌ده زیرپای حاکمیتکزه صوقمقله‌می مسعود ومفتخر اوله‌جقسکز ؟ یااورانك سکانی ، یا اورانك حاکمیتی ، یا اورانك حیاتی نه اوله‌جق .. هیچ ، اویله‌می ؟ ! ..

فقط ، خایر ، قباحت سزده دکل‌در . دین وقان قارداشنی بوغمق ایچون سلاح عصیانه صاریلان ؛ فاسی بر جلاد خانهٔ وحشت حالنه قویان . اللهك هر کوننده مطلق مملکتك بر نقطه‌سنده صاعقه آور براختلال چیقاران غافل اسلاملر .. سزك ، زه‌یه کیتمك ایسته‌دیکزی آکلامق ایسترم . کرداب فلاکته هرکون بربشقه رنك وشکلده یوارلانمقده اولان عالم اسلام فاسك بوسقوط آنیسندن‌ده‌می عبرت آلمایه‌جق ؟ لکن بوجیلغینلغك صوکی .. زهرابهٔ قنادر ! حذر .

فاس وعالم اسلام حقنده‌کی تأثرات فکریه‌می وانفعالات روحیه‌می بویله سله‌سربه شو صحائف ماتم اوزرینه دوکدکدن صوکراسوزیمی ، کریه‌می صرف یمن و عربستان اقوام و قبائل اسلامیه‌سنه تخصیص ایدییورم . اول امرده اونلره شویله خطاب ایتمك ایسترم : أی ، بشریتك رهبر حق وعدالتی اولان قرآن کریمی طاشیان اقوام وقبائل عرب . . . ترکستان ، بخارا ، خیوه ، فقان ، تونس و جزایرك زه‌یه منتقل اولدوغنی بیلیورمیسکز؟ ایرانك ،فاسك عتبهٔ انقراضه کلدیکنی دوشونیورمیسکز ؟

بیلیورسه‌کز ، دوشونه‌بیلیورسه‌کز بو یکدیکریکز علیهنده‌کی قتال ، حکومت مستقله‌کزه قارشی ایتدیککز عصیان نه‌در ؟ بر مقصدکز وارسه ، او مقصده وصول ایچون الکزده‌کی سلاحی کندی قلبکزه صاپلامقده نه‌معنی واردر ؟.. بو کون دنیا یوزنده اسلاملق نامنه مستقل بر حکومت قالدیسه اوده دولت عثمانیه‌در . او دولتی اندراس وانهزامه سوق ایده‌جك هردرلو وسائط اختلالیه‌یی قوللانیرسه‌ق ... نه‌قازانه‌جغز ؟ عائله‌مز ، دولت عثمانیه‌نك برجزئی ؛ خزینهٔ عثمانیه بزم قاصه‌مز ؛ حکومت صندالیه‌سی ؛ بزم سریر استقلالمز ؛ حیات حکومت بزم حیاتمز دکلی‌در ؟.. استقلال عثمانی علیهنه حرکتمز ینه کندی عائله‌مزه ، کندی حیاتمزه ، کندی یوردمزه ، کندی مالمزه تعرض وخیانت دکل‌ده‌نه‌در ؟ انسان کندی أوینی کندی ألیله ییقارمی . . انسان اولادلرینی ینه کندی بچاغیله بوغازلرمی . . انسان کندی عائله‌سنی ینه کندی غیرتیله داغیدیر ، محو ایدرمی .. حاصلی انسان کندیسنی کوز کوره جهنمه آتارمی؟

نه‌وت ، سزك حرکتکز بویله‌در . بوکا سز ایستر جنت ، ایستر غفلت ، ایستر حماقت نامی وریکز ! هیچ انسان جانی ، هیچ انسان مجنون ، هیچ انسان غافل ، هیچ انسان احمق اولمغی دیلرمی ؟ دیله‌مزسه ، سزه دییورم‌که ، بو طریق سقیم ناهمواردن رجعت ، رجعت ایدیکز . سزك وبزم استقبالمز آرتق یالکز بر نقطه‌یه معلق قالمشدر ؛ سز وبز یالکز بر نقطه‌یه خلاصه استناد ایده‌بیلیرز ؛ اوده : مکنت عثمانیه‌در .

مکنت عثمانیه اختلال و افتراق ایله دکل ، اتحاد ایله حاصل اولور . بز متحد دکلز ؛ بز اختلاف واختلال ایچنده یاشایورز . اویله ایسه بزم عاقبتمزده قنادر .

اسپانیا مندرس اولدی .. نه‌دن ؟ افتراق واختلالدن . ترکستان کوچمش . . . نیچون ؟. اختلال اولدوغی ایچون . ایران سقوط ایدییور . سببی ؟ اختلال . فاس باجاقلرینی صاللایور .. اسباب ؟ اختلال .

اختلاف و اختلال ... آه ، أی ایکی اژدر بی آمان ! و سن اختلاف و اختلالی تولید ایدن أی ظلمت جهالت ! بیلمم‌که نه سویلیه‌یم ، آرتق یتر . . . بز ، اسلاملر وسز ، أی اختلال و

اختلافپروران یتر ... چونکه محـو اولیورز . بو فریادلری کوش اعتباره آله‌جق . بو ایکله‌ین قلبی دیکلیوب‌ده عبرت آله‌بیله‌جك بر اسلام قافاسی ، بر اسلام وجدانی یوقمی ؟ یوقمی .. ایواه . محو و اضمحلالمز مقرر ومحقق ، اویله ایسه بوندن خلاص اولمه‌نك چاره‌سی یوقدر .

بر زمانلر عرب قیصراقلرینه مظفرانه بینان جوانمرد اسلاملر ، الکصوکرا مغلوب واسیر اوله‌جق اویله‌می ؟.. یا ، دین مبین اسلامك سزه امانت ایتدیکی مدینه‌یی ومکه‌یی .. اوکعبهٔ معظمه‌یی‌ده‌می تسلیم وتقدیم ایده‌جکسکز ؟. یازیق ! یمنده ، کویا خلافت وعربلق نامنه قالدیردیغکز قانلی . فاجع عصیان بایراقلرینك اوجنده « اضمحلال اسلام » لوحهٔ ماتمکیرانه‌سنك یازیلی اولدیغندن غافل اولمق .. ایشته اك مدهش جنایتکز بوراده یازیلیدر . یمن اختلالی .. امین اولملی درکه نه امامه ، نه‌ده سید ادریسه بر علم وتخت استقلال‌قازاندیره‌ماز . یا .. ایشته بو یانك صوکی دهاشدر . چونکه خلافت عربیه نامنه عثمانلی اردوسنك سینهٔ جلادتنه آتیلان قورشونلر ، بالعکس تاج خلافتی پارچالامقده ، یالکز پارچالامقده دکل ، عالم اسلامی کسکین بر اوچورومدن آشاغی یوارلامقده‌در . او اوچوروم که آدی : اندراسدر ! حذر !..

صنعا **عزیز عونی**

مملکتی قورتارمق ایچون [۱]

— ۱ —

قاردشم ، عاقبت وطنی دوشونورکن ، صاقین نومید اولما . . حمایهٔ الٰهیه ، بزدن ایی آدملری بر آز دها اکسیك ایتمیه‌جك . خلق — ظن ایتمم‌که — عقل وحکمتی چیکنه‌یه‌جك قدر فساد اخلاقه دوشمش اولسون ؛ روح ملتی یوقلارسه‌ك ، اجدادمزك نشانهٔ علویتی‌اونده ینه بوله‌جق . وکوزلریکك او کنه یکی قهرمان ، معظم خیاللر ، وبونلره لایق مسعود بر دولت کتیره‌جکسك ..

بر طرفدن خارجك متمادی تعرضاتی قارشیسنده پك متأثر ، پك مضطرب اولویورز ؛ اسارت‌زنجیرلری صانکه قولاقلرمزده چینلیور ؛ فقط یورولمایالم ، کندیمزه بیوك تسلیلر بولالم ؛ اندیشه‌لرمزه ، کدرلرمزه اشتراك ایده‌جك قلبلر آرایالم ؛ بو قلبلر ، امین اول‌که ؛ مملکتی قورتاریر ..

بلکه ، ایکیمزده ، دها بختیار زمانلرده دنیایه کله بیلیردك : طالعه‌سز دکزلرده ، مائی سمالرك زیر صافنده ، لطیف روزکارلرك بوسهٔ نوازشیله آلدانه‌رق ، ساحله یاقلاشمق ایستردك ، لکن بزه بو حالی نصیب ایتمه‌ین نظام عالم اوکنده ، مقدرات اوکنده میرلدانمیه‌لم . فیرطنه‌لر ، قارانلق افقلر آراسنده ، هر آن قایالره چارپمق تهلکه‌لری موجـودکن بیله ، — بتون امیدسزلکلره رغماً — ینه ألمزدن دومنی ، کورکلری براقمایالم ..

دائما امید سلامت . . اك بیوك تشوشاتی : حکمت وحقیقت ؛ اك مدهش مهالکی : شجاعت وثبات ازاله ایدر ؛ سیلهٔ طوفان آرقه‌سنده بر معجزهٔ خیرکار نمایان اوله‌بیلیر . وطن محو اولسه‌بیله ، خرابه‌زار وطن آلتنده‌قالسه‌ق بیله ، اونی قورتارمق ایچون‌هیچ‌بر فدا کارلقدن چکنمه‌یشمز بزه اك شرفلی تسلی‌در .

شیمدی ، احتمال ، — هم حب وطندن ، حریتدن ، بر قاچ کشینك کوکلنده قالان فضیلتدن بحث ایدلسین ، هم‌ده هر حرکت بونك عکسی ظهور ایتسین : خیانتلر ، عدالتسزلکلر ، باشمزه مصیبتلر یاغدیران اخلاقسزلقلر یول آلسین ، نه فائده ! — دیه‌جکسك .

أوت ، طوغرو ، فقط ، دوشونکه : انسانلر فلاکته سعادتدن زیاده متحملدرلر . . بز ، بولندیغمز یرده محافظهٔ وجدان ایده‌لم ، اك اوفاق موفقیتدن سرمست اوله‌رق حیثیتمزی اونوتمایه‌لم .. اکر اعتقاد ایتدیکمز قوانین اخلاقیه‌دن ، قوانین دینیه‌دن فلك استناد ایدرسه‌ك سعادتلرمز ، شبهه‌سز ، تزلزله اوغرار ؛ یوقسه بزی بر دور حضوره آتلاته‌جق فلاکتلردن نیچون احتراز ایلیه‌لم ! .

هر عنصر بو طوپراغك اولادی ؛ بو طوپراقده طوغمش ، بو طوپراقده أوله‌جك .. بزدن ضعیف اولانلرك حق حیاتنه حرمت ایتمیه‌جك اولورسه‌ق یکی خطالره دوشرز . . مغرور وتحوتکیر حرص جاهی آتالم . . دون اسارتدن قورتاردقلرمزی ، بوکون کندیمزه اسیر ایتمیه‌لم .. اونلر ، هایدی بزم‌کبرمزه سس چیقارماسینلر ؛ فقط بزم حرصمز اونلری‌ده حریص ایدر ، هپسنی دشمن ایدر ، عدالتسزلکمز دونر دولاشیر بزه اجرای عدالت ایلر . کوزلرمزی آچه‌رق تصحیح اخلاق ایده‌جك یرده مرحمتسز طاورانیر ؛ عظمتمزی ، مملکتك حشمت تاریخیه‌سنی طاشیان خلقی جبر وشدتله أزمکه قالقیشیرسه‌ق : قیریلان قوللر ، یردن بره بزی فیرلاتیر . . کندیمزی اهالی‌یه قارشی دکل ، اهالی‌یی باشقه ملتلره قارشی مظفر ایده‌لم .. قلبلرمزده کین ، حیله ، انتقام ، ریا ، اقبال پرستی حسلری بولوندقجه ، کندی کندیمزك دشمنی‌یز ..

بعضاً دوشونیورم : بزی شوفنالقلردن کیم خلاص ایده‌جك؟— دییورم . یالکز بر کله ، قارشیمده ، لایتغیر بر هیکل نورانی شکلنده یوکسه‌لیور : دین . . کوزلرمز باغلی اولسه بیله . ألمزدن طوتان بو حقیقت بزی اوچوروملردن نچیرر ؛ ایچمزده کی اویوشمش روحلری صارصار ، قالدیرر ... آرتق هرکس ، سعادت

[۱] یونان قدیم فیله‌زوفلرندن «فوسیون» ك سیاسیاتله ، اخلاقیتنده‌کی مناسبته دائر مصاحباتندن اقتباس اولنمشدر .

عمومیه‌نك سائق یگانه‌سی : حقیقت دینیه اولدیغی آکلامالی . بونی بوکون آکلامق ایجاب ایدییور . فضیلتی قولایلاشدیرملی . فلسفه‌یی اعظام ایتمه‌لی : بوتون ملتی ، ـ فرد آفرد ـ کندی کندینه دوشونور بر حاله کتیرمه‌لی‌یز . ایشته غربك سر تفوقی !

مملکت ، اسکیسندن دها مرفه کوروندیکی حالده ، هیچ ریمزك سیاسنده‌کی اشمئزاز قسوت انکیزی سیلمك ممکن دکل . نیچون ؟ زیرا . حکومت تماميله تقدیر اهلیت ایده‌میور ، فضل و کماله اهمیت ویرمیور ... حالبوکه اونك نظرنده هیچ بر ذکا ، هیچ بر تشبث ، اوزاقلاشماملی ؛ وظیفه‌من اولمیان شیئلرله اشتغالمز اصل یاپه‌جغمزی بیلمه‌مکدن نشأت ایتمیورمی ؟

مع‌مافیه ، امور وطنی کرك مناقشه ، کرك حل ایچون چاره‌لر احضار ایلرکن دائما منتظم بر صره ، بر اصول تعقیب ایتمك لازم‌در؛ مرض استسقایه اوغرامش بر خسته‌یه جلب اولنان طبیب ، اکر اونی یالکز بالیویه قریمامزی توصیه ایدرسه ، بوندن هیچ بر نتیجه چیقماز . بو حکم ، فنی دکل ، هذیان‌در ؛ وجود بشری تدقیق ایتمه‌دن اول « بن دوقتورم » دیمکه جسارت ایده‌بیلیرمی‌یز ؛ البته ـ خایر . طبق بونك کبی احوال عمومیهٔ مملکتی‌ده تشریح ایدرجه‌سنه تحقیق ومعاینه ایتمه‌لی ، هرعضوك وظیفه‌سنی تعیین ایله‌ملی ، مناسباتنی بولمالی ؛ بعده هرعلاجك خاصه‌سی ، فضیلتی نه‌در ، اوکرنملی‌یز .

فن سیاست : طب حکومت‌در . بوده دیکری کبی معلومات ومراقباته محتاج‌در . ـ عجبا انسانلر نه‌دن ، حریت فطریه‌لرینی ترك ایده‌رك بر حکومت ، بر دائرهٔ حرکت تأسیس ایدییورلر ، نه‌دن کندیلرینی اداره ایده‌جك آدملر آرییورلر ؟ بونلری دوشونه‌لم .. بر آز اساسات خلقته حصر تفکر ایده‌لم .. شرائط سعادتی ، منابع احتراصاتی آکلادقدن صوکره ، احتیاجات حقیقیه‌لری کمال وضوحله تحدید ایلیه‌لم : بوتون فلا کتلرمزك مسببی اولان ساخته ، صنعی احتیاجلردن وارسته قالالم .. یوقسه ، بولاجغمز دوا مرض اجتماعی‌مزی یا هیچ شفایاب ایتمز ، یاخود بر طرف تطبیق ایدرکن دیکر طرفی تخریب ایلر .. انسانلری آلداتمق صنعتیله : اونلری مسعود ایتمك صنعتی ألده ایدلمش اولماز . اکر خولیائی بر سعادت آرقه‌سندن ـ کولکه‌مزی قووالار کبی ـ قوشارسه‌ق ، آیاغمزك آلتنده‌کی چوقورلره یووارلانیر ، کیده‌رز ..

یالکز حال حاضرله مشغول اولمق‌ده بی‌فائده‌در ؛ چونکه زمان کچیور ، حال دائما استقباله منقلب اولویور . أمللر ، حرکتلر بوکونه عائد قالیرسه امیدلر آلدانیر . تصورلرمز تارمار اولور . باقکز ، دونکی ساکن هوالر ، بوکون نصل فیرطنه‌لر حصوله کتیردی ! بونك ایچون یوکسه‌له‌لم ؛ فیرطنه‌لرك ، طالغه‌لرك یتیشه‌میه‌جکی قدر یوکسه‌له‌لم ..

بوراده ، بر سؤال متردد صورابیلیرسکز :

ـــ مسائل مهمه‌نك جریانی متصل تبدیل ایدن وقوعات آراسنده ، ثابت ، قطعی ، لایتغیر قواعد اداره وضع ایتمك قابل‌میدر ؟

ـــ های های ؛ چونکه طبیعت بشریه لایتغیر قوانینه مربوط‌در بتون مسئله‌لر بزم هوسـاتمزه تابع اوله‌رق رنکدن رنکه کیرر ؛ بو تحولاتك قوانین اصلیه ایله مناسبتی یوقدر .

تکرار بر شبههٔ معترض وارد خاطر :

ـــ شو ادعا ، ملتلر کوزدن کچیریلیرسه استقامتدن ساقط اولویور : انکلیزلر ، فرانسزلر ، روسلر ، ژاپونلر .. هپسی باشقه شکل حکومت عرض ایدییور ؛ حتی تشکلات عرقیه بیله مختلف ؛ صوکره بونلرك ایچنده‌ده عمومیته بکزه‌مه‌ین صنفلر موجود . هپسنك غایهٔ أملی آیری . بوراده حریتی ، اوبر طرفده مطلقیتی ترجیح ایدنلر وار .

دیمك ، قواعد سیاسیه تحولات اجتماعیه‌یه تابع . وبو ، ضروری . أوت ، طوغرو ؛ لکن بوقاعده‌لر طرز تطبیقلرنده دکیشیرلر ؛ هر کندینی آلداتانك خطاسی عینی دکلدر . صوکره هرکس راه سعادتك عین نقطه‌سنده بولنماز . صاقین ، سعادت ، هرکسك قابلیت تلقیسنه کوره متحول‌در ، ظن اولنماسین . کیده‌جکی یری صوروب ، اوکرنمه‌دن یوله چیقان بر سیاح تخیل ایده‌لم : طبیعی ، بر آز صوکره شاشیره‌جق ، یاکلش جمیتلره صاپاجق ، ایلریله‌مسنه ممانعت ایدن بولنمازسه أزوب ، کچه‌جك ؛ بولنورسه ، أزیله‌جك . . نه اولورسه اولسون نتیجه‌ده مقصدینه نائل اوله‌جقمی ؟ غایهٔ سیاحتی حقنده معلومات ایدینه‌مدیکی ایچون ـ خایر ! ـ ایشته ، بتون ملتلرك خطاسی . هپسی بیك درلو مشقتلره قاتلانه‌رق ، سعادتی آرار وکندیلرینی بالاغفال سوروکله‌ین مبهم اندیشه‌یه‌ده (سیاست) نامنی ویررلر .

لاسه‌ده‌مون ، واضع قانون « لیکورك » دن اول نه حالده ایدی ؟ بتون اسپارطه‌لیلر سعادت حقنده باطل فکرلره دوشمشلر : قراللر بر ییغین اسیری کمال شدتله اداره ایتمك ؛ زنکینلر ، خلقی صویمق و قانونی صاتمامق فرض ایدییورلردی . نظامات واوامر : حرص جاه ، طمع ، غضب وانتقام کبی حسیاتك بر آرایه کلمسیله اورته‌یه چیقیوردی .

« لیکورك کلدی : وطنی خطالردن یواش یواش تنزیهه چالیشدی ؛ مقصده ، ظلم ایله ، آنارشی ایله وارمق قابل اوله‌میه‌جغنی ، بالعکس بونلرك جوار دشمنلره مساعدهٔ هجوم ویرجکنی تفهیم ایله ، نهایت بتون مملکتی طریق حق وسلامته ایصال ایلدی .

اس الحرکاتی غایت بسیط ایدی : افکار باطله‌یی دکل ، طبیعتی تدقیق ایتمك ؛ قلب بشرك معوج کوشه‌لرینه نفوذ ایده‌ایده ، انسانلرك نه ایستدکلرینی ادراك ایله‌مك . . بوسایه‌ده اسرار ربانیه‌یی‌ده کشف ایتمشدی . تسطیر ایتدیکی قانونلر : منع احتراصات ایله ، قوانین عقلیه‌یی قبولدن عبارت‌در . ایشته اس لایتغیر .

احتمال‌که بعض کنجلر : « — عقل وحکمتك استلزام ایتدیکی قانونلر نه‌دن عبارت ؟ هم نیچون احتراصاتی یکمکه چالیشمالی ؟ جمعیته حیات وحرکت ویرن احتراصات دکلمی ؟ طبیعت بزه (سعادت) دیه بر غایه کوسترمش . . کاه شطارت ، کاه ألم ایچنده دائما اوکا طوغرو قوشویورز ؛ بر شیئك بزی صورت رد وقبولنه کوره اوکا یاقلاشمق ، یاخود اوندن اوزاقلاشمق ایجاب ایدییور . طبیعته استناد ایدنلر نیچون یاکلش بر یوله صاپمش اولسونلر ؟ احتراصاتمز محا کاتمزدن اول طوغان بر أثر طبیعتدر . عقل اك امین رهبر ایسه نیچون بزی اولا طوغرو یوله سوق ایتمیور ؟ اکر طبیعت انسانه قوانین عقلیه یه اطاعتی امر ایدییورسه ، نیچون هر کس حقنده طرفدار مساوات طاورانمیور . یوقسه طبیعتده بعض آلچاقلر ، ریاکارلر کبی ضعیف ، قورقاق ، بجریکسزمی ؟ هر کس کندی عقلنی بکنمش . هر کس : عقلم وار . دییور . او کیمسه‌ده یوق . یالکز اسارت ، حزن والیم بر اسارت ؛ احتراصاتکده بزی حکمته رام ایتمکدن باشقه قوتی موجود دکل » فکرنده‌درلر ؛ بو خطای اعتقادی اکر فکردن قلبه قدر نفوذ ایتمشسه آرتق فضلیت آراماملی . انسانه کنجکن سفسطه‌لر بیله حقیقت کبی کورونور ؛ احتراصاتمزی فلسفه ظن ایدرز ؛ صوکره تدقیق وتتبع سایه‌سنده اومطالعاتك سقامتی آ کلاشیلیر ، عقلك تلقین ایتدیکی قوانین اصلیه قبول اولنور ؛ اووقتده غائب ایدیلن زمانلرله ، اعتقاده قاپیله‌رق ایشله‌نیلن قباحتلرك ندامتی بزی معذب ایدر .

قاردشم ، امین اول که ، جناب حق هپمزی صاف قلبلرله خلق بویوردی ؛ بو هدیهٔ قیمتداری بز تلویث ایدییورز . اکر عقل باطلسه ، فضیلت بر کلمهٔ بی فائده ، بر کلمهٔ بی معنا قالیر . فضیلتی انسانیتدن رفع ایت : قاپلانلری انسانلردن دها تهلکه‌سز ، دها آ . . . یرتیجی بولاجقسك . آرتق ، حقیقتلره کوزلرمزی قپامیه‌لم . بر حکومت دکل ، بر مدنیت بیله احتراصاته آلت ایدیلنجه سونر ، محو اولور . . فنالقلر آلتنده خلق بوغاز ، یارالار . . حال بوکه دائما عقله مراجعت ایدن حکومت سعادتی منافع عمومیه‌ده آرادیغی ایچون رأس کارینه خیر خواه ، فضیلتکار آدملری کچیریر . اونلره امنیت ایدر . اکر بر دولت کندی منفعتلرندن باشقه بر شی کورمینلرك هوسلری اوغرنده جمعیتك روابط نجیبه‌سنی قوپارانلرك النه دوشرسه ، اضمحلال دیشلرینی غجیرداتیر . . افراد آراسنده تأمین اتحاد ایدن ایلك . فنالق آرایه کیرنجه بی سود اختلافاته میدان ویرر ؛ خلقك بر قسمنی اندیشه‌کار براقیر . چونکه احتراصات نظرنده هیچ بر قدسیت محافظهٔ موقع ایده‌مز . محاربه‌لر ، جنایتلر ، خیانتلر ، وحشتلر ، عدالتسزلکلر ، آلچاقلقلر ، اخلاقسزلقلر . . هپسی احتراصاتك بر مشعلهٔ مظفریتی‌در . . بو مشعله یانار یانماز ، سکونت ، حضور وجدان ، سعادت کبی فضائله وجود ویرن عقلك بتون بتون ایزلری قارانلقلره کومولور . بو ایزلرك آرقه‌سنده قوجا بر ملت سوروکلنیر ، کیدر .

کندینی بیلن : نه‌مغرور . . . ، نه‌ده سفلی یاشامالی ؛ عقل ایله احتراصاتی یکمه‌لی ؛ عقل ایله حس طمعدن ، اسرافدن ، عطالتدن ، ظلمدن تنزیه قلب ایتمه‌لی . انسانلرك یالکز حرکت محترصه‌لریله چیزلمش تاریخ صحیفه‌لرینی اوقوریکز ؛ عجبا مفترس حیوان سوروارندن نه فرق بولورسکز . ملتلرك صفحات حیاتی تدقیق ایدیکز : دائما شکل سیاسته کوره مسعود یاخود بدبخت اولدقلرینی آ کلایه‌جقسکز .

سیئات چوغالدقجه فلاکت آرتار . بوکون اوزریمزه ییغیلان مصیبتلرك سببی اصلا طالع دکلدر : پارا حرصی ، حب وطنی بوغارسه ؛ سفاهت هرکسی وظیفه‌سندن آلاقورسه ، حظوظات سفیلانه روحلرمزی یورارسه طبیعی نتیجه : هزیمت عمومیه‌در . ذاتاً وطن بر اتحادکاه فضائلدر . فضیلت سقوط ایدنجه وطن منقرض اولور : بو بر حقیقت مثبته . بتون اختلالارك روحنی یوقلایکز ؛ فنالغه قارشی عصیان وطغیان بولاجقسکز .

« سزه یلانجی سعادتلر وعد ایدن احتراصاتدن واز کچیکز ؛ اونلرك مغفل سوزلری بر آز صوکره جلادکز اوله‌جق ، سزی اسیر ایده‌جك . » کبی احکام عالیه‌یی دیکلیه‌رك اصلاح نفس ایدنلر ایچون اختلاله لزوم تصور اولنورمی ؟

عقلکزی استجواب ایتمه‌دن اول احتراصاتکزی دوصدوریکز . . شبهه یوق که ، اوزمان وظائف انسانیه‌کز ، خط حرکتکز بتون وضوح وکمالیله تظاهر وتعین ایده‌جك .

عثمان فخری

اسلامده فن وفلسفه

کچن نسخه‌دن مابعد

عائد آثاردن بزه قدر انتقال ایده‌بیلنلرده : اسلاملرك ترقیات فکریه‌لرینی تقدیر وتبجیل ایتدیره‌جك درجه‌ده بر قوتی حائز بولنیورلر .

۱۱۰۰ تاریخنده بر حیات اولان (الخازن) بویوك مؤلفلردن معدوددر .

الخازنك ترجمهٔ حیاتنه دائر اولان معلوماتمز مع التأسف پك ناقصدر . بو محترم داهینك اسپانیا و مصرده اقامت ایتمش اولدیغنی ظن وتخمین ایده‌بیلیرز .

مبحث ضیائیه دائر یازمش اولدیغی اثر قیمتدار لاتینجه‌یه ترجمه ایدلدکدن صوکره‌درکه الخازنك قیمت علمیه‌سی آوروپا محافل فنیه‌سنده بحق تقدیر وتبجیل ایدلدی .

قدیم یونان حکماسنك طبیعت رؤیت حقنده‌کی یاکلش فکرلرینی ایلك دفعه اوله‌رق تصحیحه موفق اولان ذات الخازندر .

الحازن ، شعاعات ضیائیه‌نك اجسام خارجیه‌دن کوزه کلدیکی ثبات ایده‌رك اووقته قدر حکمفرما اولاز یا کلش بر نظریه‌یی ـ که شعاعاتك بالعکس کوزدن اجسام خارجیه‌یه کیتدیکندن عبارتدی ـ جرح وابطاله موفق اولدی .

الحازنك حادثهٔ رؤیت حقنده‌ویرمش اولدیغی ایضاحات علی العاده نظریه‌یه، بر فرضیه‌یه مستند دکل، بلکه، جدی بر تجربهٔ تشریحیه‌یه اساسلی مناقشات وقوانین هندسیه‌یه مبتنی‌در .

بویوك متفنن ، تدقیقات مدیده نتیجه‌سنده ، طبقهٔ شبکیه‌نك محل رؤیت اولدیغنی وشعاعات ضیائیه‌نك طبقهٔ مذکوره اوزرینه اولان تأثراتنك عصب بصری واسطه‌سیله دماغه انتقال ایتدیکنی استنتاج ایلمشدر . الحازنك یشادیغی دورك احوال روحیه‌سی دوشونولورسه ، بوخصوصده بر تجربهٔ عملیه اجراسنه قالقشمق اودرجه احتیاطلی بر حرکت اوله‌میه‌جغی آکلاشیلور .

چونکه . اووقتلر ممنوع کبی اولان تشریح عملیاتنه بالفعل کیریشمکسزین بوکبی نتیجه‌لر استخراجی غیر ممکن اوله‌جغی بیلیورز .

الحازن ایکی کوز واسطه‌سیله طبقهٔ شبکیه اوزرینه ترسم ایدن متناظر بر جیفت خیالك تك اوله‌رق رؤیت ایدلمه‌سی اسبابنی کمال موفقیتله ایضاح ایده‌بیلمشدر .

الحازنك آثارنده کوریلن مباحث مهمه‌دن یالکز بو ایضاح کیفیتی ، عصر حاضر فیزیولوژیسی ایچون ، اهرامل داخلنده کشف ایدیله‌جك بر قوسك فن معماریده حائز اوله‌جغی اهمیت قدر وبلکه دها زیاده ، حائز اهمیتدر .

الحازن شعاعات ضیائیه‌نك انکسار وانعکاسندن متولد اولان غلط رؤیتی (illusion) ایضاح وبیان ایده‌رك حس بصرك امین بر واسطهٔ علم اوله‌میه‌جغنی اخطار ایتمکده اونوتمامشدر . » .

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

مطبوعات

مسلمانلرك شیمدیکی حالی

و

شیمدیکی علماسی

عصرلردنبری زنجیر استبداد ایله کردنکیر اولمش ، حسیات ملیه دنیلن شیدن بالکلیه عاری و آزاده بولنمش وطن و ملت کلمه‌لرینك افهام ایتدیکی معنانده اصل وکنهنه ذره‌قدر کسب وقوف ایتمه‌مش ، یوزی توکورکلی ، باشی قاپازلی اوله‌رق دنیاده بر عمر سفیلانه کچیرمش ، حریت و آسوده‌لکله ممزوج بر حیاتك لذتی کورمه‌مش اولان ایرانلیلر عجبا احوال حاضره‌نك تولید ایتدیکی بوقدر فلاکت ومشکلاتدن متنبه اوله‌رق « بزده انسانز . بزده اللهك دیکر قوللری کبی مسعود ومفرح یاشامغه مستحق بر ملتز » دیه احوال وروزکارلرینك اصلاحنه ساعی اوله‌جقلرمی ؟ ایشته هنوز طهران ایله خراسان آره‌سنده طنین انداز دهشت اولان طوپلرك ولوله‌سی مبدل سکونت اولمه‌دن بوتون آمال و آرزوسی شو زواللی ملتك رفاه حال وسعادتنه مستند اولانلرك ذهننی اك زیاده اشغال ایدن سؤاللرك بریسیده بو اولسه کرکدر .

اوته‌ده فاسك قبری قازلمش صوك بر فاتحه‌یه منتظر . بر آزبریده تورکیه قوجه بر شیر کبی بی امان صیادلرله احاطه ایدلمش ، یرندن قلمدانامیور . داها بریده ایران که اونکده حالی معلوم ، اونکده یانی باشنده افغانستان که اوده « مدنیت » ، « اصلاحات » انسانیت » و « تجارت » نامرله ممالك سائرهٔ اسلامیه‌یه کیرمش اولان اوروپالیلرك اوزاقدن یوزلرینی کورمك شویله طورسون ، اونلرك آدلرینی بیله ایشیتمکدن احتراز ایدرك قزل قوش کبی آسمانه سر چکمش قارلی بلوطلی داغلرك سینهٔ صیانتنه صیقیلمشده ایکی الیله اوزباشنی آنجاق صاقلایه بیلیور . حال بویله ایکن ینه بزده توکنمز بر سودای سرمدی ؛ آخرتده حوریلرك ، غلمانلرك آغوش وصالنه نائلیتله بکام اولمق ایچون ابدی بر آرزو ؛ ضربهٔ خرافاتله قلبمزده‌کی حسیات انسانیه وملیه‌یی اولدیرمکله افراد اسلامیه‌یی عظیم بر کتلهٔ اجساد حالنه قویمش اولان خائنلره توکنمز بر احترام واعتبار .

حنالی صاچ وصقال ، اوزون تسبیح ، تجارت قصدیله بر نیچه دفعه حجی ، کربلایی ، خراسانی زیارت ، حلال وحرام طانیمامق شرطیله « اوروجلی‌یم » دیه مرائیلك صاتمق ، ماتمزده‌یم دیه‌یلده قرق کون سینه بر دوش اوله‌رق آنادن آتادن هنوز یتیم قالمش کوچوك صبیلر کبی باشه دوکوب آغلامق ، « حلال کسب عبادتندر » دیه هر شیئ حیلهٔ شرعیه‌یه اویدیره‌رق حلال ایله حرامی قاتقله سوزمه قدر اولسون بری برندن تفریق وتمیز ایتمه‌مك ، « اهل وعیال شرمنده‌سی‌یم » بهانه‌سیله عیدملی ومبارکمز اولان جمعه کونینك بیله احترامنی صاقلامیه‌رق کومروك قچاقچیلری قاپو آراسندن مشتری بوله‌سالمق . . . . خلاصه دین ایله معیشتك پردهٔ کذب وریاسی آلتنده کیزلنمش اولان بوتون بو حرکتلریمزی تعقیب ایدن قولدورلق ، حرامزاده‌لق ، خیانت وبونلرك منشأی اولان جهالت بزم ایچو بر علامت فارقه اولمش . اکر مسلمانلق بو ایسه دوغریسی بر شی دکل !

بوقدر ناقص وچیرکین صفتلرله متصف اولان بر ملتك نصل بر ملت اوله‌بیله‌جکی ایسه حال حاضرمزدن کوزل هیچ بر شی اثبات ایده‌منز . حالمز ، عمللرمز بومرکزده ایکن بر ده‌دورمشز قضاوقدردن شکایت ایدیورزکه بوکاده تورکجه « عارسزلق » دیرلر . آغزمزی

آجنجه ديبورزكه فلان وفلان ملت مسـلمانه ظلم ايديبور . شـبهه يوقدركه بزه ظلم وجفا ايدنلر ظالمدر . لكن بز اومظلوملردن دكلزكه حقمزده ظلم ايدنلرده ذره قدر اثر شفقت ومرحمت اوياندیره‌جق بر اثر درايت وقابليت كوستره بيله‌لم . قابليتسز بر ملتك وظيفه‌سی ايسه دائمـا نوكرجيلكدركه مع‌التأسف اونی بيله لايقيله ايفـايه مقتدر دكلز .

توركده بر مثل وار : «كندی‌دوشن آغلاماز » شهراه حياتده هر آديمده بر سنده‌ليوب دوشمكله ، ييقلمقله او قدر الفت وامتزاج پيدا ايتمشزكه بردفعه دوشنجه‌بردها آياغه‌قالقمق اصلا خاطروخيالمزه كله‌يور . يوزلرجه ييللردركه پای اجانبله ازيلمكده‌يز . كوچه‌لره دوشنمش قالديرم طاشی كبی دوشـديكمز يرلرده اوقدر قالمشزكه كردونهٔ مظفريتی بوتون شعشعه‌وطنطنه سـيله برابر هپ اوزرمزدن كچمش . اثر حيات وحسياتدن اوقدر محروم ، احوال زمانه‌دن او قدر روكردان ولمشزكه بر خطوه اولسون خواب نسـياندن كوز آچوب دواه كل مقامنده اولان ترقی وتمدنه رفاقت ايتمه‌مشز . دائما ضعيف ، دائما خسته . بقا و حيـاتمزدن اويله قطع‌اميد ايتمشزكه كوزلريمز اچيق ، الاريمز آياقلاريمز صاغلام ، اعضای بدنمز تام ومنتظم ايكن تأثير نوميدی ايله روحمز عادتا انجمـاد ايتمش . فكريمز ياغی توكنمش ماكنه كبی فعاليتدن ساقط بر حاله كلمش . اوز جهالتمزله اوز بدنمزده آچمش اولديغمز يارەلرك آغريسنی آجيسنی او وقت حس ايتمكه باشلامشزكه « آت آلان اسكداری چوقدن كچمش » . خاتمهٔ كلام اوله‌رق ينه تكرار ايديبورمكه بزی بوحاله كتيرن منـافع شخصيه‌لرينی جهالتمزله تامين‌ايتمك طريقنی التزام‌ايدن اخوندلريمزدر . اوچ - بش ييلدنبری بونی آكلامادق بر فرد واحد قالمامشدر . بر او قالمشكه ۳۰۰ ميليون مسـلمان ملتی بر فرد واحد كبی يوزينی شو بی مروت آخرت دلاللرينه چويروب ديسـينكه : «بز ملته بوقدر ايتديكز يتيشر . يقامزدن ال‌چكك ! آخرت‌ايچين دلالتكزه احتياجمز يوقدر ! كيدك‌اوزيكزه‌انصاف‌وانسانيتله‌متناسب برصنعت آرايك ! » .

دنيانك هانكی بر طرفنده اولورسه اولسون عرفای اسلاميه‌دن بر قاچ آدم‌حسن‌نيت‌وصداقتله بريره‌طوپلانوبده موجب صلاح وسعادتمز اوله‌جق بر ايشه‌اقدام‌ايتديمی حرص‌منفعتله متحرك‌اولان آخوندلريمز درحال قباغه چيقوب ابراز ممانعت ايتديلر . برده‌كه بر قرائتخانه ، اصول جديده اوزره بر مكتب ، ملتی مسعود ايده‌جك ، اسلامك شان وشرفنی آرتيره‌جق بر مؤسسه‌تأسيسنه تشبث اولنديسه داللرينی مرور زمانله تحريف ومقاصد شخصيه‌لرينه موافق بر شكله منقلب ايتدكلری شريعت مقدسهٔ اسلاميه‌يی اوكه سوروب عالمی احيـا ايدن بوعوامل واقداماتی كوكندن ييقمغه چالشديلر .

شئون

عالم اسلامده غليان

هندستانده .

مجلس مبعوثان رياست جليله‌سنه ۱ تشرين اول سنه ۱۹۱۱ تاريخيله وقالكوته‌ده منعقد متينغ رئيسی غلام حسـين آصـف وسهروردی امضالريله كشيده قلنان تلغرافنامه صورت مترجمه‌سيدر :

« احتسـاسـات اخوتكارانهٔ اسـلاميه‌نك عثمانليلر لهنده اولديغنی اشعار ايدر وحكومت عثمانيه جانبندن شـان وشرف اسـلامك بر عزم قوی ايله مدافعه ومحافظه ايدلمسنی رجا ايلرز . »

سيرامير علی حضرتلرينك پروتستوسی — هندسـتان اكابرندن لوندره‌ده مقيم سيد اميرعلی حضرتلری (تايمس) غزته‌سنه‌كوندرديكی بر مكتوبده ديبوركه :

« عالم اسلاميت ونصرانيت آره‌سنده حسيات ومناسبات‌ودتكارانه‌نك محـافظه وتنميه‌سی وبوايكی بيوك دينلر اربابنك آهنك وفاق دائره‌سنده اكر ممكن ايسه‌ال‌برلكيله كندی دائرهٔ نفوذلری داخلنده ترقيات مدنيه‌نامنه‌حركت ايتملری اخص‌املم اولديغندن‌طرابلسك ايتاليا طرفندن استيلاسی تصورينك نتـايج متحمله‌سنه انظـار دقتی جلب ايچون محترم غزته‌كزك لطفكارلغنه مراجعته جسارت ايتدم . انكلتره ايچون بومسئله پك بيوك بر اهميتی حائزدر . مليونلرجه اسلام انكليز تابعيتنی حائز اولدقلرندن ممـالك خارجيه‌ده كندی دين قرداشـلرينه تعلق اولان هر شيئ بالطبع بيوك بر دقت ومراقله تعقيب ايدرلر . بويله بر تجـاوز عهد شكنانه ووحشيانه‌نك توليد ايلمسی محقق اولان نفرت وانفعال عالم اسلامك هرطرفنه سرايت‌ايده‌جكدر . خطهٔ‌مصريه وبتون شمالی آفريقا درحال بوندن دوچار تأثر اوله‌جق ، ترقيات‌مدنيه وحسن آميزش ملل واقوام عصرلرجه كری قاله‌جقدر . فرانسـه طرفندن فاسك استملاكنه قارشی تبريه‌ايچون نه معذرت كوستريلورسه كوسترلسون ايتاليـا طرفندن تركيه‌يه قارشی وقوع بولان بوتجـاوز استيلاكارانه ايله اقوام‌جهانی بر عرق‌ودين محاربه‌سنه تحريك وتشويق ايچون ميدانده ولوجزؤی‌معذرت يوقدر . ايتاليانك (تايمس)غزته‌سنده موضوع بحث اولان « شكايتلری » بويله بر تشبث تجاوزكارانه‌يی اصلا حقلی كوسترميه‌جك درجه‌ده معناسزدر . بناءً عليه هنوز ايش‌ايشدن كچمه‌مش ايكن اسماً خرستيان اولان بر مملكت طرفندن حقوق دوله وقوانين اخلاقيه وبين‌الملله قارشی تصدی اولنان بوتعرضی بالجمله محب صلح وصلاح وحسن معـاشرت ملل واقوام طرفدارلرينی اولانجه قوتلريله پروتستويه دعوت ايلرم . »

مصرده :

مصر اشرافندن احمد بك دون صـدر اعظم پاشايه بر تلغراف

کشیده ایده‌رك طرابلس غربك مدافعه‌سنه اشتراك ایتمك اوزره اوتوز بیك مصرلی ایله حرکته آماده اولدیغنی بیلدیرمشدر .

ذخیره سوقی . — مصر حریت پرورانی طرفندن طرابلس غربه ذخیره سوقیاتنه توسل اولندیغی ایشیدلشدر .

قاهره‌ده متینغ . — ایتالیانلرك حرکات اخیره‌لری اوزرینه غلیانه کلن قاهره‌لیلر بر متینغ عقد ایتدکدن صکره پروتستو نامه‌لرینی قاهره‌ده بولنان اجنبی قونسولسلرینه کوندرمشلر ، بر نسخه‌سنی‌ده مصر قپو کتخداسی یوسف صادق بك واسطه‌سیله صدر اعظم پاشایه تقدیم ایتمشلردر .

آفریقاده :

عرب کوکلولری . — فیزان متصرفی ، بحریه قائمقامی سامی بك وفیزان مبعوثی سواری یوز باشیسی جامی بکك تیبه‌ستی حوالیسنده ۲۰۰۰۰ عسکر جمع ایلدکلری طرابلس غربدن باب عالی‌یه اشعار اولنیور . عساکر مذکوره آلتی کنده طرابلس غرب اوکنده بولنه‌جقلردر .

مسلمانلق علیهنده اوروپا

پترسبورغده منتشر « نیم رسمی » غزته‌لردن « نوویه ورمیا » ۱۶ ایلول تاریخلی عددینك تلغراف قسمنده احوال حاضره‌یه عائد برقاچ مهم تلغراف مندرجدر . از جمله پوداپشته‌دن چکیلن شو تلغراف مسلمانلر ایچون پك شایان اهمیتدر :

پوداپشته — مشهور مستشرق وامبری Budapesti Hirlaq غزته‌سی محررینه شویولده بیاناتده بولنمشدر : بوندن صوکره‌ده اسلامیتی مدافعه ایتمك بك فضله‌در ، اواورته‌لندن قالقمه‌لی ، مدنیت نقطهٔ نظرندن اسلامیتك بقاسی دکرسزدر . زیرا او مدنیتك دشمانیدر .

مسلمان پادشاهلغی آرتق سقوط ایتمه‌لی . زیرا بونلردن هیچ برنده داخلاً پادشاهلق دینله‌بیله‌جك برشیلری یوقدر .

مسلمانلرده هیچ طبیعت یوقدر . بلکه بو کلمه نه اولدیغندن خبرلری یوق . بونلر عبادتدن بشقه برشی ایله اشتغال ایتمزلر وحسیات دینیه‌دن بشقه بر حس ایله متحسس دکلدرلر . تورکیه‌نك ادارهٔ مشروطه‌سنه‌ده آرتق اهمیت ویریله‌من . شیمدی تورکیاده احوال اسکیسندن دها فنادر . مسلمانلری اوچیوز ملیون رقیه‌ده بیوتمك چوجقجه‌سنه برلافدر .

صراط مستقیم

قوجه مستشرق ، شرقی نه‌قدر کوزل بیلیورمش؟ بز مستشرق جنابلرینه تأمین ایدرزکه بوسوزلر بزم مستغربلرمزدن بشقه اهمیت ویرن بولونماز . ذاتاً مستشرقك ترکستانه عائد اثرنده‌کی یالانلر او زمان اکلاشیله‌مامش ایسه‌ده ، شیمدی تماملیه تحقق ایتمشدر .

ای متعصب ، منفعتپرست غرضکارلر ! یکی تورکیه‌نك سزك نظرکزده اسکیسندن دها فنا اوله‌جغی شبهه‌سزدر . زیرا اسکیسی کبی سکوتیه ویرمیور ...

* *
*

ینه نوویه‌ورمیا عینی نسخه‌نك باش مقاله‌سنده تورکیه و ایتالیا مسئله‌سندن بحث ایتدیکی صیره‌ده دیبورکه : بزم دیپلوماتلرمز اوزاقدن سیر ایتمه‌لی ، طرابلس غربده ایتالیا مستملکاتی بولنمه‌سی ، بالقانده‌ده اوستریا ایشنه یارار ، بونده بزم ایچون برزیان یوقدر . بوکونلر آفریقاده خلیفه‌نك صوك کونلریدر . اولسون ، اولسون ، ذاتاً کنج تورکلردن برخیر امید اولنه‌مز . بونلر اواسکی بابالرینك اولادلریدر . روسیه‌یه قارشی دائمی عداوت بسلیه‌جکلری شبهه‌سزدر . عبدالحمید سیاستنی تماملیه تعقیب ایدییورلر .

« محبوب علی خان وفات ایتدی »

« حیدر آباد ـ دکن » حاکمی « نظام الملك » حضرتلرینك هنوز قرق بش یاشنده اولدیغی حالده ارتحال داربقا ایتدیکنی بومباده منتشر (الاصلاح) غزته‌سی یازییور . بوذات محترم ۲۷ سنه حکمدارلق ایتدی . بوتون هندستان الکاسنده اك معتبر وبیوك اسلام حکمداری ایدی .

هرنه‌قدر انکلتره تحت حمایه‌سنده اولسه بیله کندی الکاسنی مستقل برحکمدار کبی اداره ایدردی ، کافه‌سی « حضر موت » عربلرندن اولمق اوزره دائمی آلتمش بیك قدر عسکری بولنوردی . کندیسی غایت مسلمان ومحبوب علما ایدی .

« حیدر آباددکن » نظامی « دولتی » غایت مکمل اولوب ۱۳ ملیون اهالیسی واردر : تقریباً اون ملیون براهمه مشرك ، ایکی ملیونه قریب اهل اسلام ومتباقیسی اجناس مختلفه‌در . مقر سلطنتی « حیدر آباددکن » بلده‌سیدر .

هندستانده ایکی حیدر آباد واردر . بوحیدر آباد ، دکن اولکه‌سنده اولدیغی ایچون « حیدر آباددکن » علم کبی اولمشدر . حیدر آباد بلده‌سنده یوزبیکه قریب نفوس وارایکن . بوندن اوچ سنه مقدم سیلاب ایله پك چوق ضایعاته دوچار اولمشدی ، شیمدی سکنه‌سی آلتمش بیك تخمین اولنور . معلومدرکه بوممکلتلر وهندستان عمومیتله ار کچ انکلیزلرك مالی اوله‌جغی محققدر . فقط بونلر ایچنده استقلاله اك مستعد برعنصرده بنکاله عنصریدر . و انلرکده رهبری اکثریتله بنکالهٔ شرقی تاتارلریدر . « نظام » حضرتلرینك دنیٔ‌ة نامی بونلر ایدی رحمةالله علیه . کندی دائماً منغوللق ایله افتخار ایتمکله برابر دیرمشکه : « بن منغول اولدیغم حالده نه‌دن بوقدر چیین اولدم ؟ » . بونیده استادلری علماء بنامدن انوارالله صاحب حضرتلری « محبوب علی خان » ك اذکار جمیله‌سی صیره‌سنده تعداد ایدردی .

محبوب علی خان جنابلری کندی کیسهٔ دیانت پرورلرندن هر سنه بیك آدمی حجازه یوللاردی . رحمةالله علیه رحمة واسعة

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم
١٣٢٦

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور
....
درج ایدلمه ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، سیاسیاتدن و بالخاصه احوال و شئون اسلامیه دن بحث ایدر هفته ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه ده	١٧	٩	فرانق

صاحب و مؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه سی ٥ پاره در
....
قیرله دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٦٤ ١٩ شوال ١٣٢٩ پنجشنبه ٢٩ ایلول ١٣٢٧ یدنجی جلد

احوال حاضره یه بر نظر

و

نه یاپمالی

احوال حاضره یه بر نظر دیمکله ، یالکز بوکونکی حاله نظر معناسی آکلاشیلمه مز ، زیرا حال حاضر هپ ماضیدن توارث ایده کلمشدر .

شیمدی اورتالقده موجود مسئله ، بوندن بر هفته مقدم یالکز طرابلس غرب مسئله سی کبی ایکن ، بوکون بونك قویروغنه برده کرید مسئله سی یاپشدیریله جغی تبین ایتمك اوزره در . دها آرقه سی وار ایسه ایر ، کج اوده باش کوستره جکی محققدر .

شیمدی بز کرید اوزرنده چوق سوز سویلمکه لزوم کورمیورز . یالکز شونی اخطار ایده بیلورم که ، کرید مسئله سی آنجق دولت علیه ایله یونان بیننده بر مسئله دکلدر . او درجه ده ساده دل اولمایه لم . چونکه بوندن ۱۲ سنه مقدم انکلیز دیپلوماتلرندن بری دیمشدی که « کرید جزیره سی دکز آلتنه کیده جك اولسه دخی انکلتره حکومتی دکز ایچنده او محیطی شاماندیره ایله چویرره رك اورتاسنه انکلیز بایراغنی دیکر » بو ایسه انکلیزلرك عقیده لریدر . بو اعتقادده اولان انکلیزلر بو کریدی پك قولایلق ایله یونانیلره باغشلایه مزلر ، بلکه شیمدیده محتملدر که انکلیزلر بایراقلرینی بو فرصتدن بالاستفاده دیکمش بولنورلر .

هیچ شبهه یوقدر که بوده اونبش یکرمی سنه دنبرو تدبیر اولنمش قورولمش ، قرارلشدیرلمش بر مسئله ایدی . فقط اطرافلیجه ملاحظه اولنورسه یالکز بر آز نابموسم اورتایه آتیلدیغی ظن اولنه بیلیر . احتمالکه تورکیه نك احوال حاضره سیده بونی ایجاب ایتدیرمشدر .

اساس مسئله شودر که شیمدیلك قپو قاپاتمق اوله میه جغی ، یاخود قاپاتمق ایچون تشبث اولنسه بیله مشکلاته دوچار اولنه جغی دخی قابل انکار دکلدر .

شیمدی بوکوندن اعتبار [نتیجه دن ده بحث ایتمك بوش بر قالیلق اوله جغی کبی استقبالده آله جغی وضعیتدن بحث ایتمکده فضله بر معلومات فروشلق اولور . اوت بوکون غزته لر هر بری کندی فکرینی نشر ایتمکدن کیری دورمیورلر ، حتی روس خیالپرستلرندن بعض شارلاتانلری آیاصوفیه جامع شریفی هلالی اوزرینه صلیب برلشدیرمك ایچون وقت کلمش اولدیغنی دخی سویلادیلر ویازدیلر ...

بو کبی خیاللرده ، هر نه قدر خیال ایسه ده بوسبوتون نظردن دور طوتیله ماز ، فقط بز ، روسلرك بو کبی خیاللرینه بر درجه کسب انسیت ایتمش اولدیغمز جهتله بزجه بونلر روسلرك عادی بر تسلیاتی اوله جغی آشکاردر . ذاتاً روسلر بوواهمه لرینه خاطره اولمق اوزره بو صوك اون سنه ظرفنده روسیه نك هر ولایتنده مجدداً بنا اولنمش کلیسه لرده صلیبك آلتنه برده هلال وضع ایتمك و بو صورتله ، ایشته صلیب هلالك اوزرینه چیقدی دیه رك کندیلرینی آلداتمقده اولدقلرینه قناعتمز بر کالدر .

مع مافیه بوکره ایتالیانلرك علی العجله آتدقلری بر خطوه نتیجه سی اوله رق یانغین توسع ایده بیلور و بو احتمالده بعید دکلدر . یالکز بز دکل ؛ بورالرینی اعدالرمز دخی دوشونمکده در . هر نه قدر آراده صیره ده غزته ستونلرنده « آرتق طرابلس غرب استیلا اولندی مسئله ختامه ایردی » کبی تسکین آمیز عباره لر کورلمکده ایسه ده ، بز آنلره شمدیلك بو سوزلر انجق بزم ساده دل سیاسیونمزی اقناع ، بلکه ده اغفال نیتیله یازلمش ویازلمقده اولان دسائس نظریله باقه جغز . مسئله هنوز بدایتنده بولنیور .

بوکون یالکز عثمانلیلرك دکل ، عموم اهـل اسـلامك کوزلری آچیقدر . بوندنصوکره نه اولاجغنه درت کوز ایله باقەرق کمال ثبات ومتانت ایله تعقیب ایدەجکلردر .

بوندن بویله مسئله کوندن کونه جدیت کسـب ایتدکجه وخامت وتهلکەسی دخی او نسبتده تظاهر ایدەجکدر . بوکون روسیه دولتی عسکرینی طوپلادقدنماعدا ، مهمات حربیه‌تامیله‌یازلمش ، هرکسك خاص ملکی‌اولان حیواناتی‌دخی طوپلامغه قرار ویرمشدر .

قفقاس طاغلرنده وتفلیس ولایتلرنده تعلیمات عسکریه ومانورالر کمال کرمیله دوام ایتمکدەدر .

یالکز روسـیه دکل بالقان حکومتلری ودول معظمه دخی غایت کیزلی اولمق صورتیله تدارکات حربیەده دوام‌ایتمکدەلر ایکن ، بونلری نەقدر کتم ایتسـەلر بیـله ، آثاری میداندەدر . بوکون آوروپا مدنیتی دولتلر بیننده صلح مسلحی تأمین ایتمکده ایسـەده شرقده کوزتمکده اولدقلری منافعلری نتیجەسی اولەرق ینه برکون کلەجکدرکه :

یالکز محاربهٔ اقتصادیه دکل طوپ تفنك ومترالیوزلردەتوکندکدن صوکره قلج خنجره وارنجه استعمال ایدرك سیل العرم برنده قان دریالری اقتدق صورتیله وحشتلره میدان آچەجقلردر .

بوکون اوروپالیلر مدنیت وانسانیت پردەسی التنده اجرا ایتمکده اولدقلری وحشتلری بزه یوتدیرمقده ایسەلرده ، یارین کندیلرینەیوتدیرەمیەجکلردر . ذاتاً اوروپانك هر طرفنده فتنـەلر توالی ایتمکده ، بوسنه روسـیەنك ۱۸ ولایتنده قحط کلی اولدیغی کبی تجارتیده سکتەدار اولمشدر . نتیجەده اضطرار عمومی حکمفرما اولەجقدر .

بزشمدی یالکز احوال حاضرەیی اطرافلیجه مطالعه ایدرك کمال بصیرتله ملاحظه ایدوبده کندی وظیفەمزی‌ونه‌یاپه‌بیلەجکمزی نظراعتباره آلاجق اولورسەق بزه وعموماً عثمانلیلره ایکی نوع وظیفه ترتب ایدر :

بری شـمدیکی حالده ، مسـئله توسع ایتمیوب یالکز ایتالیـا ایله دولت علیه بیننده دوام ایتدکجه کمال متانتله مقـاومت ایدەرك حقوق عثمانیەنك تمامیله محافظەسنه غیرت ، وایتالیاطرفندن تکلیف اولنەجق شرائطدن هیـچ برینی قبول ایتمیوب ثبات ، وایتالیانلر ایله معاملاتی تمامیله قطع ایدەرك ایتالیا مؤسساتنی وتکمیل ایتالیـانلری مملکتتدن اخراج ایدوب حکومت سنیەنك اتخاذ ایدەجکی تدابیر ایله اوامرینه منتظر اولمقدر . بوصورتله آیلر سنەلر کچسون صبر وتحمل ایدرز ، یالکز ایتالیاخصممز اولسون آوروپا مداخله ایتمسون .

دیکری ایسـه : مسـئله بالآخره‌بالقـانلرەده سرایت ایدرده اطرافرده بولنان‌کندی فینولرمز عوعوەیه باشـلایەجق اولورسه ، آرتق هیـچ وقت قاجر مایوب بر طرفدن‌ملت سـلاحه صاریلەلی ، دیکرطرفندەعلمامز کمال جدیت ایله ولایات وملحقـاتنه طاغیلەرق اعتصـام بحبل‌الله واعلاء کلمة الله ایچون تشویق وترغیب ایدەرك بتون اهل‌اسلامی‌ناموس دائرەسنده اولومەدعوت ایتمەلی ، هرمؤمن وهرعثمانلی وطن اوغورنده وارینی فدا ایتمەلی .

آرتق ایش اورایەواردیغی کبی‌اوغل‌قز، پدر والدەدوشونجەلرینەده میدان قالمـاز ، هرکس دینم ودیانتم دیر یورور . مالنی جانی هرشیسنی فدا ایدر . اوزمان بزم اهل اسـلامك کافەسی « من کل حرب ینسلون » هر طرفه هجوم ایدر ، وظیفەسنی ایفا ایدر .

اوزمان اوروپالیلرکده باشـلرینه قیامتلر قوپار ، اوزمان عموم اهل اسلام بحق بر حیات اولدقلرینی ، یالکز دین مبین اسـلامك علویتنه اعتماد ایله صبر وتحمل ایتدکلرینی تمامیله کوسترەجکلردر .

ومن الله التوفیق .

عبدالرشید ابراهیم

وحدت وجود

۸

زبدة الحقائقدن نقل ایتدیکمز یوقاریکی پارچەنك برنجی جملەسی اولان « وجود بردر » جملەسی حقنده برایکی سوز سویلیەلم . هرکسك معلومیدرکه مفهوم واحد مشترك اولمسی اعتباریله مفهوم وجودك تصوری کبی دکل بدیهیدر . زیرا هرکس حتی کسب شاننده اولمیان چوجقلرله دالیلر بیله کندی وارلقلرینی وانك ضمننده اشیای سـائرەنك وارلغنی بیلیرلر .

انسانك کندی وجودی بدیهی التصور اولنجه انك بر جزؤی دیمك اولان وجود مطلقكده بدیهی التصور اولمسی لازم کلیر . اکر مفهوم وجودك تصوری کسبی اولایدی بهمه‌حال بر دلیله احتیاج مس ایدر ، او دلیلكده کسـبی اولمامسی ضروری اولور ایدی . چونکه کسبی اولمسی فرض ایدیلەجك اولورسه دلیلك کندیسیده محتاج اثبات اولور ، بوده تسلسلی انتاج ایدر . تسلسل ایسه باطلدر ، شـو حالده بدیهی التصور اولان بر دلیلده توقف ضروریدر . لکن توقف ایدیلەجك او دلیلك کندیسیده مفهوم وجود داخلنده اولمق لازم کلەجکندن عینیله مدلول یعنی وجود اولمش اولور . مفهوم وجـودك دلیل ایله اثباتی ممکن اولمدیغی شو مقدمەدن اکلاشیلیر .

مفهوم وجود ، ذهنده حاصل اولان مفهوماتك کافەسندن مقدمدر . زیرا او مفهوم تحقق ایتمدن مفهومات سـائرەنك تحققنه امکان عـقلی یوقدر ، شو حاله نظراً مفهوم کلی وجود دیکر مفهومات کلیەنك اعمی دیمك اولور . کلیت تزاید ایتدکجه بساطتده او نسبتده تزاید ایدر ؛ تزاید ایده ایده ارتق هیـچ تعریف ایدیلەمیەجك درجەیه کلیر . مفهوم وجود کافهٔ کلیاتی محیط بر کلی بسیط اولدیغندن تعریفی ممکن دکلدر .

وجودك تعریفنه قیام ایدنلرك نفسلرنده کوردکلری جرأت مفهوم وجودك بداهتیله او بداهت حقنده‌کی جزملرینك قوتندن ایلری کلیر . حالبوکه انسان وجودك تعریفنه یلته‌نجه اقتحامی غیر قابل بر مشکلك قارشیسنده قالیر .

فرانسزجه بر اثرده تعریف وجود حقنده شو سوزلری کورمش ایدم : « وجودك نه اولدیغنی سـؤال ایدن بر آدمه : سن وارمیسـك

یوقمیسـك ؟ دیه صـورملی ، وارم دیه‌جك اولورسـه وارم دیدیكك زمان بو سـوزكله نه دیمك ایسـتدیككی بیلیورمیسـك دیه تكرار سوأل ایتملی ا كر كندیسندن جواب تصـدیق الینیر ایسه دیمكه سن وجودك نه اولدیغنی بیلیورسك ، شـو حالده بیلدیكك برشیئی نیچون صوریيورسك دیملی . حقیقةً بو سوز پك طوغری پك مسـكت بر جوابدر . لكن انسـانك كرك كندی وجودینی ، كرك وجودات سـائره‌یی بیلمسی « بوجه‌ما » اولوب وجودك كنهی اعتباریله دكلدر . كنه وجودی اللهدن بشقه كیمسـه بیلمز . ذات وجوده قدر كیتمكه نه حاجت ؟ موجودده بیله بو اشـكال باقیدر . مثلا آلتونك اوصاف واعراضی انك معادن سائره‌دن تمیزینی استلزام ایدر ، نظرمزده هویتنی تحقق ایتـدیرر . فقط بر سـائل آلتونك كنهنی نظر اعتباره آلوبده : بو اوصاف واعراض ایله معادن سائره‌دن تمیز وهویت ذاتیه‌سـیله تعین ایدن آلتـونك كندیسی نه‌در ؟ دیه سوأل ایده‌جك اولورسـه انك بو سـوأله قولای قولای جواب ویریله‌مز . بونك جوابی « آلتون آلتوندر » سوزندن عبارت قالیر ، فقط بو سوز سـائلی اسكات ایچون جواب كافی اوله‌ماز . واقعا بر شیئك حقیقتی او شـیئك عینی اولمسی اعتباریله او شـیئی بیلمك انك حقیقتنی بیلمك دیمكدر . چونكه بر شـیئك حقیقتی « ما به الشیء هوهو » دیه تعریف اولنیور .

فقط مبحث وجودده اصل مسـئله بو تعریفده‌كی « هو » لرك ایكنجیسنده یعنی او شیئی او شی ایدن حقیقتده‌در . اندن اغماض عین ایدیلوبده تعریفده‌كی « هولر » هوهوسـنه ، عینی عیننه قبـول ایدیلیرسه حقایق اشـیانك بیلنمسی امرنده‌كی اشـكال اصلا مندفع واو شیئك بیلنمه‌سیله انك حقیقتی بیلنمش اولماز .

بر شیئك حقیقتی او شـیئك كندیسی ، كندیسی‌ده او شـیئك حقیقتیدر دیمـك ، او شی او شـیدر دیمه‌نك عینی اولوب هیـچ بر معنـای زائد افاده ایتمز و « شی » كندی نفسـیله تعریف ایدلمش اولور . (فقط بو قیود صرف مبحث وجوده نظرآدر) حتی اهل حقك « حقائق الاشیاء ثابتة » سـوزی بو فكرمزی مؤیددر . انلر بو سوزله الاشیاء ثابتة معناسنی مراد ایدرلر . بونی سوفسـطائیه‌دن بشقه كیمسـه انكار ایده‌مز انجق او حقائق ثابته‌نك كنهنه لحوق علمه كلنجه اوراده چوق كیمسه‌لر سوفسـطائی اولور . بو ایلریده بو بحثك تفصیلنه كیریشیله‌جكندن بوراده بوندن زیاده سویلمیه‌جكز .

مفهوم وجود حقنده بحث سـابقی اكمال ایده‌لم . كندیسـنه سـن وارمیسـك یوقمیسـك دیه صـوریلان یوقاریكی آدم مغالطه وادیسنه صاپیبده بن وجود نه دیمك اولدیغنی بیلمیورم موجودمی‌یم معدوممی‌یم انی‌ده بیلمیورم . دیه‌جك اولورسـه او آدم بو انكاری یاخود شك وتردديله برابر هم كندی وجودیكی هم‌ده انك ضمننده على الاطلاق وجودی بیلدیكنی اعتراف ایتمش اولور .

زیرا كوریلیوركه متكلم اولا كندیسـنجه بر امر مثبت دیمك اولمسی ضروری اولان كندی وجودندن انك ضمننده‌ده وجودات سائره‌دن خبر ویریور . قائلك تردیدینه كلنجه انك بو ترددی حقیقت ذاتیه‌سنك ثبوتنه دكل او حقیقتك اوزرینه ترتب ایتدیره‌جكی حكمه عائددر قائل ویره‌جكی حكمده ایستدیكی قدر تردد ایتسون حتی ایسترسه بر حكم منفی بیله ویرسون هیـچ تأثیری یوقدر . چونكه كندیسندن صادر اولان « بن » لفظی انی الزام ایتمك ایسته‌ین كیمسه ایچون « آرشیمد » ك اراديغی استناد نقطه‌سندن داها قویدر .

او الده ایدلدكدن صـكره اوته‌سی قولایلاشـیر . مادامكه بن لفظنك قائلی اولفظی تلفظ وبو تلفظیله انك مدلولنه بوجه‌ما شعورینی اعـتراف ایدییور . انك اوزرینه ترتب ایتدیره‌جكی حكم ایسـتر مثبت ایستر منفی اولسـون تأثیرده مساویدر . فقط بو قید یالكز وجود بحثنه منحصردر . مباحث سائره‌ده مسئله‌نك شكلی دكشیر . زیرا وجـود بحثنده بزه لازم اولان یالكز بن لفظنه مضـاف بر حكمك وجودی اولوب او حكمك ذاتنده‌كی نفی واثبات دكلدر . حكم منفی‌ده اولسـه انی ایلیشـدیره‌جك مثبت بر یر ایسـتر . او مثبت یرده متكلمك نفسیدر . چونكه ذاتاً ارانیلان برامر وجودی ایدی « بن » لفظی انی تأمین ایدییور . انك اوزرینه ترتب ایتـدیریله‌جك حكم مثبت ایسه مطلوب ثابت اولور . منفی ایسه سفسـفطه‌در ، چونكه نفی اثباته تقـدم ایده‌مز . وجود بیلنمینجه عدم بیلنه‌مز وجود حقنـده بر حكم منفی ویره بیلمك ایچون او حكمی ویرمه‌دن اول بهمه حال وجودی بیلمك ، وجودك ثبوتنه قائل اولمق لازم كلیر .

قائل موجودمی‌یم معدوممی‌یم انی‌ده بیلمم دیه شـك وادیسنه صـاپاجق اولورسه بو سـوزی بتون مردوددر . چونكه انك بو سـوزی ، ذهننده وجود وعدم كبی ایكی مفهوم متغـایرك ثبوتنه دلالت ایدر . ذهننده ثابت اولان بو ایكی مفهوم متغـایردن البته وجـودك ثبوتی عدمك ثبوتندن مقدمدر . وجود اوزرینه ترتب ایتدیره‌جكی ایكی حكمدن برینی اختیـارده توقفی انك ذهننده ثبوت وجوده مانع دكلدر .

یوقاریده دیدیكمز كبی حتی بن موضـوعنك اوزرینه بر حـكم منفی بیله ترتب ایتدیرمش اولسـه بو حكم منفی ، بر حكم مثبت قدر حائز قوتدر .

فرید

مسلمانلقه صحبت

مسلمانلغه ، مسلمانلرك حالنه بر نظر

مابعد :

ایشته امت اسلامیه‌نك حالی ! ایلك مسلمانلر آره‌سنده‌كی وحدتی تارمار ایده‌رك أمتی سـائر ملتلرده اولدیغی كبی دین ایله دنیایی دین ایله دنیـا آدملرینی بربرندن آییرمق كریوه‌سـنه دوشورن بر طاقم حادثه‌لرك ظهورندن صوكره بو ایكی فرقه‌نك هربری دیكرینه قارشی‌یان !

باقایه بوتون قباحتی ، مسئولیتی اونك اوستندن آتمایه قالقیشدی . اویله امیدایدیلیرکه ییقیلمش اولان بذبان مجدو شوکتمزی یکیدن یوکسلتمك ایچون فضائل اسلامیه‌نك لزومنده‌کی قطعیتی طویمش اولمق خصوصنده نسل حاضر بوتون انسال ماضیه‌یه تفوق ایده‌جکی کبی خلقی بولندیغمز زمانه کوره ارشاد ایتمکده‌کی قصورلرندن طولایی علمامزه اك شدتلی مؤاخذه‌لر یاغدیره‌جق اولان نسل‌ده ینه اودر .

أوت ، ملتك معنویاتی اوزرینه چوکن ، بوتون جمعیتی استیلا ایدن ، کنجلری لوث رذائل ایله مألوف ایدوب معالی‌یه قارشی بوسبوتون طویغوسز برحاله کتیرن فساد اخلاق یاره‌لرینی قاپاتمق ایچون سینه‌لرده کمالات اسلامیه‌نك او حیات وریجی نفخاتنه بر بویوك اشتیاق اولدیغنی کورویورز . انجق بو حس هنوز شرائط ضروریه‌سنی استکمال ایتمه‌مشدر ، دیمه‌مزه محترم قارئلریمزك مساعده بویورملرینی نیاز ایدرز .

خلقمزی اویله کورویورم‌که بو املی تحقق ایتدیره‌جك ، یاخود تحققی ممکن بر حاله کتیره‌جك اسبابك هیچ برینه التفات ایتمکسزین اریکهٔ استراحتلرینه قورولمشلرده فضائل اسلامیه‌نك کوکدن یاغمور شکلنده اینه‌رك اوزاقده‌کیلرینی ، یاقینده‌کیلرینی سیراب حیات ایتمسنی ایسته‌یورلر ! دها طوغروسی خلقمزی اویله کورویورم‌که اوفضائل صنفلرینه مخصوص برلباس اکتسا ایدن ، یاخود معین بعض کتابلری اوقویان ذواتدن باشقه‌سی واسطه‌سیله الده ایدیله‌مز اعتقادینی بسلیورلر .

خایر خایر ، بویله بر ظنده بولنه‌جق اولورسه‌ق عقلمزك حقوقنی ابطال ایتمش اولدقدن باشقه أوینه قاپانوب‌ده بوتون حاجات معیشتنك خزینهٔ غیبدن کلسنی بکله‌ین مسکینلر درکه‌سنه اینرز . اویله دکل ، بادیه خارجنه چیقمایان اعرابینك آز زمان ایچنده آکلامقده کوچلك چکمدیکی فضائل اسلامیه امتك منورالفکر کنجلری ایچون هیچ بر وقت زور اولماز .

اسلامك اساسلری ذهنده یر ایده‌بیلمك ایچون اوزون اوزادی‌یه الله یاخود تمهیده محتاج دکلدر . اونلر احاطه‌سی قولای ، طرزی ، محاغایتی واضح اویله بر طاقم قاعده‌لردرکه انسانك عامی لاحق اولور اولماز قلب ـ درجه‌سنی تعریف ایچون سوز بوله‌مایه‌جغمز قدر بویوك ـ بر اطمینان ایله قبول ایدر .

اکر انسان حقایق کائناته واقف اولورده وجدانی اوزرنده حاکم اوله‌رق اوقا اولمکی هیجان وخروشندن صوکره بوقدر اساسلی بر سکون تأمین ایدن اطمئنانك سرینی اکلامق ایسترسه اولا اسرار خلقتی ثانیاً تکالیف حیاتی ثالثاً بوتون شو کائناته حاکم اولان قوانین فطرتی رابعاً بشرك قسری بر حرکتله قوشوب کیتدیکی غایتی تدقیق ایلمه‌سی ایجاب ایدر . اوزمان کوریرکه مسلمانلقده‌کی اساسلر احاطه‌سی بوقدر قولای بوقدر سریع اولمسیله برابر انسانی مادی ، معنوی فانی ، باقی الحاصل بوتون معناسیله سعادته ایصال ایده‌جك یکانه طریقدر ؛ اوت یکانه شاهراه نورانوردرکه بشر کندیسنه رغماً اونی ی فطرتنده اولدیغی کبی بوکون بوتون حکمای عالم او طریق حکمتی کندیلرندن اوزاقده کوریورلرده وصول ایچون هردرلو شدائدی اقتحامه چالیشیورلر .

پك اعلا ! مسلمانلغك اساسلرینی احاطه بوقدر قولای ، قواعدی بوقدر صاغلام ایکن نصل اولیورده او اساسلری غائب ایتدیکمزدن طولایی متأثر کورینیورز ؛ نصل اولیورده بزه احکام دینی ایضاح ایده‌میورلر دیه شوندن بوندن شکایت ایدییورز . حالبوکه اواساسلر قرآن کریمده ، حدیث پیغمبریده ، دها صوکره سلف صالحك آثارنده اك صریح عباره‌لرله اك رقیق اشارتلرله تمهید ایدلمشدر . مسلمانلر ظن ایدرمی‌که جناب حق قرآنی انجق بر صنف مخصوص طرفندن اکلاشلسون ؛ یاخود معناسی هیچ دوشونیلمه‌مك شرطیله یاأولولرك باشی اوجنده یاخود سوقاق اورته‌لرنده اوقونسون ؛ یاخود شمدلکلی کیجه‌لرده نارکیله کورولتولری ، توتون دومانلری ارهسنده یوکسك سسله ترنم ایدلسون دیه کوندرمشدر ؟ مسلمانلر ظن ایدرلرمی‌که علیه‌الصلاة والسلام افندمزك احادیث کریمه‌سی یالکز بر طاقم حاجاتك تأمینی ، یاخود قضالرك دفعی ، یاخود برکت جلبی ایچون تلاوت اولنمق ایجاب ایدوب بشقه بر خیره یارامه‌سون ؟ مسلمانلر آرتق اکلاملیدرلرکه بونلرك کافه‌سی مسلمانلغه منافیدر ؛ هم‌ده جناب حقك عقابنی مستلزمدر .

قرآنکه هرآیت بلندی بر مجموعهٔ حکمتدر ؛ احادیث نبوی‌که قوانین اجتماعیه‌نك روحیدر ؛ جناب حق بونلرك صحائف اوراق اوزرینه یازیلوب بوتون طبقات امت آره‌سنده نشر اولنماسنی انجق احکام جلیله‌سی تأمل ایدلمك ، اوامری ، نواهیسی دستور حرکت اتخاذ اولنمق ایچون امر بویورمشدر . چونکه فانی باقی هرایکی سعادتك مداری ، هرایکی حیاتك استنادکاهی بودر . تاریخ مسلمین بزم ایچون بوبابده اك بویوك بر حجتدر . پك اعلا ! ایشته تربیت اسلامیه‌یه نه‌درجه‌لرده محتاج اولدیغمزی اکلادق . لکن نه‌ایچون هربریمز استطاعتی نسبتنده اوکمالاتی احرازه چالیشمیور ؟ « ولاتکلف نفساً الاوسعها »

محمد عاکف

اسلامده فن وفلسفه

« هوای نسیمی کثافتنك ارتفاعله تناقص ایتدیکنی ایلك دفعه بیان ایدن ینه الخازندر .

الخازن دییورکه : مثلا هوای نسیمی‌یه داخل اولان شعاعات ضیائیه ، محدبیتی ارضه متوجه اولمق اوزره بر محرك منحنی تعقیب ایدر . شوحالده کوزمزه واصل اولان شعاعات استقامتنجه بوکوکبه باقدیغمز وقت ؛ اونی ، شعاعاتك کوزمزه چارپدیغی محلده محرك محدبه مماس اولان خط استقامتده رؤیت ایده‌جکمزدن ؛ سمت‌الرأسه دها قریب کوریرز . حالبوکه کوکبك مرئی حقیقت حالده اودرجه مرتفع دکلدر .

انکسار نسیمی سببیله ؛ شمس وقمرك ؛ طلوعدن اول ویا غروبدن صوکره ؛ ینه برر خیاللری مشاهده ایدیلیرکه بو کیفیتیده ایلك دفعه الحازن ایضاحه موفق اولمشدر .

بو بیوك حکمت شناس دیورکه : واسطه‌نك کثافتی نه قدر چوق اولورسه خطوط شعاعیه‌نك انحرافیده او نسبتده زیاده اولور. حزمات ضیائیه‌نك تعقیب ایتدیکی استقامت یالکز قطع ایدیلن واسطه‌نك کثافتنه تابع اولوب تصادفی اوله‌رق بولنه‌جق بخاراتك هیچ بر تأثیری یوقدر .

شمس وقمر افقده بولندقلری وقت قطر شاقولیلری دها بیوك کوریلور . الحازن بو حادثه‌یی‌ده انکسار نسیمی‌یه عطف ایلمشدر . کواکب ثابته ضیالرنده مشاهده اولنان بریق ولمعانی ایسه انکسارك تحولاتیله ایضاح ایلمکده‌در .

عینی احوال تحتنده ، کواکب جسامتلرنجه مشاهده اولنان فرط ظاهری‌یه کلنجه ؛ الحازن بو کیفیتیده — آره یرده بعض اجسام ارضیه کیرمسی سببیله — او یولده تخیل ایتدیکمزه حمل ایدییور .

انکسار سببیله ، شمسك مدت رؤیتی اوزایه‌جغی وبناءً علیه کیجه مدتنك تناقص ایتمسی ایجاب ایده‌جکی حقیقتی ینه الحازنك جمله بیاناتندندر .

هوای نسیمینك انعکاسی بحثنده ایسه فجر وشفق حادثه‌لرینی پك کوزل ایضاحه موفق اولمشدر . بوکون بزده حادثات مذکوره‌یی عینی صورتله ایضاح ایدییورز .

الحازن جداً خیربخش بر دها ایله بو برنسیپلردن بالاستفاده هوای محیطی ارتفاعنك تقریباً یوز کیلو مترویه بالغ اولدیغنی حساب ایلمشدر ! .. بو بیوك وفنی نتیجه‌لری کنیسا اربابنك سفیلانه فلسفه‌لری ، فوق‌العقل معجزه‌لری ایله قیاس ایتمکه بیلم جسارتیاب اوله بیلیرمی‌یز ؟

الحازنك کشفیات وایضاحاتی بوکونده ایلك دفعه اوله‌رق فن اقاده‌میسنه عرض وتودیع ایدلمش اولسه فوق‌العاده حیرت وتقدیرله استماع ایدیله‌جکنه شبهه یوقدر .

(کتاب الموازنة العقلیه) عنوانلی اثر معظمك مؤلفی دخی الحازن اولدیغی ادعا ایدیلیور . بو کتاب توریس (Tauris) روسیه قونسلوسی موسیو قانیفوف (Kanihoff) طرفندن Livre de la balancedu نامی آلتنده فرانسزجه‌یه ترجمه ایدلمشدر .

شاید ادعا ایدلدیکی وجهله اثر مذکور الحازن طرفندن یازلمش ایسه مؤلفنك قدرت علمیه‌سی ایچون باشقه دلیل ووثائق آرامغه لزوم یوقدر .

تضییق نسیمی ایله کثافت هوائیه آره‌سنده‌کی مناسبت بو کتابده غایت آچیق بر افاده ایله تصریح ایدلمشدر . شو حالده تضییق نسیمی کیفیتی، توریچیلی‌دن خیلی مدت اول اسلاملر طرفندن کشف ایدلمش دیمکدر .

الحازن بر جسم وزننك واسطهٔ محیطیه کثافتیله تحول ایتدیکنی ایضاح ایدرکن دیورکه : واسطهٔ محیطیه نه قدر چوق کثیف اولورسه جسمك وزنندن غائب ایده‌جکی مقدارده او قدر زیاده اولور . صو درونه مغطوس اجسامه ، صویك اجرا ایده‌جکی تضییق نظر اعتباره آلنورسه سفائن مثللی اجسام سابحه مسئله‌سی قولایجه حل ایدیله بیلیر .

الحازنك مرکز ثقلت نظریه‌سنه دخی وقوف تامی اولدیغنی آثارینك مطالعه‌سندن مستبان اولیور .

حتی نظریهٔ مذکوره‌یی ترازی ومقیاس‌قوتلره تطبیق ایده‌رك ؛ بونلرك ؛ سکونت ویا حرکت حالنده بولندقلرینه کوره ؛ مرکز ثقلتلری ایله مرکز تعلیقلری آره‌سنده‌کی مناسباتی تعیینه بیله موفق اولمشدر . عالم اسلامك بو بیوك حکیمی تدقیقات وکشفیاتنده دها ایلری کیده‌رك جاذبهٔ ارضك بر قوت اولدیغنی قبول ومسافه ایله تحول ایتدیکنی بیان ایلمکده‌در .

تحول مذکورك مسافه مربعیله متناسب اولدیغی کیفیتی الحازنك نظر دقتندن قاچمشدر . او ، جاذبه‌یی صرف ارضه مخصوص بر قوت کبی تلقی ایلیوردی . جاذبه‌نك بر قوت عمومیه اولدیغنی کشف ایتمك شرفی انکلتره حکمای مشهوره‌سندن (نیوتون) ه نصیب اولمشدر . الحازن سربست براقیلان جسملرك مدت سقوطلرینی وأثنای سقوطده‌کی سرعتلریله قطع ایتدکلری مسافه‌لر آره‌سنده‌کی مناسباتی پك کوزل آکلامشدی .

آثار شعریه قانونلری حقنده‌کی مطالعاتی واضح وحقیقته مطابقدر . الحازن بو کشفیات معظمه‌سنی اختراعنه موفق اولدیغی دقیق وغایت مکمل (مقیاس مایعات) ایله تتویج ایلمشدر .

شعاعات ضیائیه‌نك هوای نسیمی داخلنده بر محرك منحنی رسمی صورتیله انتشار ایتدیکنی کشف ایده‌رك عالم فنه خدمات مهمه ایفا ایتمش اولان بو بیوك ذاتك نام ذی‌احترامنی کمال تکریم ایله یاد ایتمك وظائف قدرشناسیدندر .

هرنه قدر آره‌ده یدی عصردن زیاده بر مدت کذران ایتمش ایسه‌ده عصر حاضر فیزیولوژیستلری ینه کندیلرینه الحازنك برر شاکردی نظریله باقه بیلورلر . فی‌الحقیقه ؛ الحازن کندیلرندن پك چوق زمان اول اشکال حیوانیه‌نك تحول وتکامل تدریجیسی مسلکنی قبول وبوتون غیرتیله بو حقیقتی مدافعه ایلمشدی .

اسلاملر حکمت طبیعیه‌ده‌کی وسعت معلوماتلرینه رغماً (مقیاس حراره) یی اختراع ایده‌مامش اولدقلری ظن اولنمقده‌در ،

مع‌مافیه سخونتك تقدیرینه بر اهمیت مخصوصه عطف ایتدکلری جهتله شدت حرارتی تعیین ایچون (آره‌عومتره) دن استفاده ایتمك چاره‌لرینی دوشوندکلری محققدر .

حکمت شناسان اسلامیه ، کثافت مایعاتك درجهٔ سخونتله متحول اولدیغنی کشف ایلمشلردی. فقط تأثیر حرارتله حجماً اولان تحولاته دائر بر شی سویله‌مامشلاردر .

زمانك تقدیری ایچون صرف ایتدكلری مساعینك ثمراتنی بالفعل اقتطاف ایلمشلردر . صو ساعتلرینك (Clejsydre) انواعی اختراع ایدلمشدی . الخازن كتابنده بو ساعتلره دائر تفصیلات مهمه ویرمشدر .

زمانك تقدیری وقرونومتری اصولنده ایلك بیوك خطوه‌یی آتمغه موفق اولان ذات، هیئت شناس شهیر (ابن یونس) در . فی‌الحقیقه رقاصك ساعتلره تطبیقنی الك اول دوشونن وبالفعل تطبیق ایدن ابن یونس اولدیغی محققدر .

مشهور لاپلاس مسلك عالم (Lj téme du monde) نام اثرنده محرك ارض تباعد عن‌المركزیسنك تناقصی كیفیتنی اثبات ایتمك ایچون ابن یونس والتبانی كبی هیئت شناسان اسلامیه‌نك ارصادندن استفاده ایلمشدر .

لاپلاس دییوركه : « دائرهٔ خسوفك میلی حقنده ابن یونسك رصدات وحساباتی ؛ انكسار واختلاف منظر تصحیح ایدلدكدن صوكره ؛ بیك سنه ایچون نظریه‌دن استخراج اولنان نتائجه صوك درجه یقیندر . مشتری ایله زحلك جسامتجه فرقلی اولدقلرینه دائر استحصال ایتدیكی نتائج رصدیه ایسه جداً شایان تذكاردر . »

اولجه‌ده ذكر ایدلدیكی وجهله ارقام وحسابات ریاضیه ابن یونسك آثاریله ایتالیایه كچمش واوراده فوق‌العاده حسن قبوله مظهر اولمشدی . بو تاریخدن اعتباراً روما ارقامی اعتباردن ساقط اوله‌رق یرینه ارقام عربیه قائم اولدی .

ظن اولندیغنه كوره ارقام عربیه‌یی آوروپالیلره طانتدیران ذات اندلسده اكمال تحصیل ایتدكدن صكره سیلوستر (Lylvestre) نامیله پاپالغه قدر ارتقا ایتمش اولان مشهور (ژه‌ربر) در .

فلسفه وفنون اسلامیه آوروپاده روما مسلكیله خیلی چارپشدقدن وپاپا اوچنجی اینوسان (innoèent) ك مأیوسانه مقاومتلرینه معروض قالدقدن صوكره نهایت غلبهٔ كامله‌یه مظهر اوله بیلدی . ایشته بو غلبه سایه‌سنده‌دركه آوروپا مدنیت حاضره‌سنك اساسلری قورولدی .

بو تاریخدن اعتباراً آوروپا مكتب ودارالفنونلرنده ابن رشد فلسفه‌سی ابن سینا وراضی طبلری سربستجه تعلیم وتدریس ایدلمكه باشلاندی . اندلس مدنیت اسلامیه‌سنی تصویر ایدن ودرایه‌ر كبی مدقق بر عالمك قلمندن دوكولن شو سطرلر بزی ساعتلرجه وقفه كیر تفكر ایتملیدر . اسلامیتی مانع ترقی ومخرب فن اولمق ومدنیتله قابل تألیف بولنمامقله اتهامه قالقیشان كوته نظرانه قارشی درایه‌رك تفصیلات آتفه‌سنی تكرار اوقور وكندیلرینی انصافه دعوت ایده‌رز .

دردنجی عصر هجری‌یی دها اول اندلسده پروشیاب كمال اولان علوی ناصیه‌لر آره‌سنده بالخاصه فنون ایله اشتغال ایتمش اولان اعاظمدن بعضیلرینی تذكار ایده‌لم :

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

ژاپونیاده عثمانلی ــ هلال محبلری

ژاپونیاده منتشر وآسیاغی قای جمعیتك ناشر افكاری اولان « دائتو ــ مشرق اعظم » مجموعه‌سنك صوك كلن نسخه‌سندن عیناً :

آه ارطغرل

آه او ارطغرل كه بو كونه‌قدر ملتمز اونی اونوده‌میور . بوندن یكرمی ایكی سنه مقدم ــ سلطانلرك هدیه‌سنی ایمپراطورمزه تقدیم ایچون كلمشدك . سز اجنبیلر كبی طنطنه ایله دكل ساده فقط قدسی فقط صمیمی براملر ایله اقصای شرقده‌كی وطنمزه‌قدر كلوب محبتكزی بزه بیلدیردیكزكه بو تمام بزم روح ملیمزی اوقشیوردی .

عثمان پاشا وآرقداشلری آسیانك اسلام قهرمانلری وطنمزده بولندقلری زمان ایمپراطورمزك حسن قبول وتوجهندن نه‌قدر ممنون اولدیلرسه اهالیمزك مسرت ومحبتله ایدیلن آلقشلرندن‌ده عین وجهله متأثر وممنون ایدیلر .

او قهرمانلركه سنی آلتون بوینوزدن كوندرن قرده‌شلرك ، وطنداشلرك سنك نه‌قدرمسرور وته‌بویوك خبرلرله عودتكی بكله‌مكده ایدی . لكن طالعك سنی بردها اونلره كورونمیه‌جك بر پرده ایله قپادی . یالكز : سزك محافظهٔ حیات اوغرنده‌كی غیرتكز وطنداشلریكزی آغلاتدی .

عثمان پاشا وآرقداشلرینك بویله محواولمسی غربك شرق‌منتهاسنده بولنان سز تركلری نه‌قدر متأسف ایتدی ایسه بزی‌ده بو كونه‌قدر آغلاتمقده‌در . ارطغرلك غرق اولدیغی محل اونك ایچون موقع قضا ایسه‌ده مذكور یر بو كونكی ژاپون ایمپراطورلغنك مهدظهوری‌در . ژاپونیا عثمان پاشایی مهدینه دفن ایتدی‌كه اوراسی، ژاپونلرك اولمه‌مك واختیارلامامق فطرت فوق‌العاده‌سنده براتلدیغی اعتقادینی اكلامق اوزره كلن چین سفیرلرندن برینك جد امجدمزدن اولمه‌مك علاجنك نه‌اولدیغنی صوردیغی محلدر . عثمان پاشا اوت غرق‌اولدی . فقط یاشیور . بقا علاجنك صورلدیغی یرده یاشیور . عثمان پاشانك بتون محیطی كوره‌بیلن بر محلده ركز ایدیلن آبده‌سی بقایی استقبالی امر ایدییور ودییوركه : تركلر ، ژاپونلر یاقلاشیكز . بن ابدی بر واسطه‌یم .

هرنه‌قدر ارطغرلده‌كی قهرمانلر بویله بر حال اسفناكه دوچار اولدیلرسه‌ده آنلر حرمتنه دیكیلن آبده استقبالده ایكی ملتك اتحادی ایچون باشلانیلان تشبثلرك برنجیسی اولدیغنه دلیل اوله‌جقدر.

ارطغرل باتدیغی زمان اطرافده‌كی اهالی جسورانه صولره آتیله‌رق یاردم ایتمشلر واللرندن كلن هردورلو معاونتی ایتمشلردر . صكره‌دن محل مذكورده‌كی آطه‌یه جسیم بر هیكل ركز ایتمشلردر . محل غرقه ایمپراطورك ركوبنه مخصوص اولان « یای یاما » واپوری كوندرلمش وفونكو ، هی‌یه‌ئی سفائن حربیه‌سیده مذكور محله كیده‌رك عساكر عثمانیه‌یه معاونتلرده بولنمشلردر . لكن سزك كدیكز بویله حرب كمیلری ایله سیلنه‌جك قدر دكلدر .

جامع كبيركز آياصوفيه‌نك جسيم تمل طاشلری او عظمتلی بنايی طوتيور سه‌ده بو كون هيچ كيمسه او تمل طاشلرينی كورمكه هوس ايتميوب جمله‌سی بنانك جسامتی ، عظمتی ومهابتيله حيران اوليور . ايشته بونك كبی او قهرمانلرده كيشيونادا دكزينك ديبنده بولنقده و بونلر ايكی عائلهٔ ايمپراطوری‌يی وايكی ملتی بربرينه تقريبه وسيله اوله‌جق و استقبالده او جسيم بنانك تملری وضعيتنی آله‌رق ايكی ملتك اتفاقی ايچون جسيم بر بنا وجوده كتيره‌جكدر .

آه سوكيلیلر سزك قوه‌ديكمكز تملك ترصينی ايچون آسياغی قای جميتمز اجتهاد ايتمكده‌در . والدن كابرسه ثروتی ، سعادتی بو ايكی ملتك يكديكرينه تقربی يولنده صرف ايده‌جك وقهرمان شهيد ژاپونيالی « ياماناقا سوقانوسكه » [١] كبی هلال ايله برلشمكه ، اوكا محبتـه ، هلالك نورندن استفاده ايتمكه وآنی كونشله تنويره چاليشه‌جقدر . ارطغرلك باتديغی يرك جوار سكنه‌سی هر اون سنه‌ده بر بيوك ماتم اجرا ايدرك سوكيلی دوستلرينك اوراده قوربان اولنلرينی درخاطر ايتمكده وغريبك جملی محبتدن بيكارجه دفعه خالصانه هلال‌سعادتنه ، شهيدلرينك استراحت روحنه دعالر ايتمكده‌درلر .

بونسخه‌مزده بز مذكور مشهدك اطرافی خريطه‌سنی واوراده معاونتده بولنان مذكور اوچ كمينك رسملرينی و سياحلرك طريق سياحتنی كوسترن خريطه‌يی[٢]علاوه طرزنده نشر ايدرك ممالك عثمانيه وژاپونياده‌كی هم افكارمزك مطالعه‌سنه عرض ايده‌رز . آه ارطغرل سنی تقديس ايده‌رز .

*

ژاپونيا ايمپراطورلغی ايله تركيا ايمپراطورلغی بيننده‌شيمدی‌يه قدر بر مناسبت موجود اولمديغی نظر دقته آلان ژاپونيا ايمپراطوری حضرتلری مملكتمزله محبت متقابله اساسنه مستند بر مناسبت حصوله كتيرمك مقصديله بحريه ميرلوالرندن عثمان پاشايی سفيرمز خصوصی اوله‌رق ارطغرل سفينه‌سيله اعزام ايتمشدی . ارطغرل سفينه‌سی ميجی تاريخك يكرمی اوچنجی سنه‌سنك ٧ حزيرانده يعنی ١٨٨٨ سنهٔ ميلاديه‌سی حزيرانده يوقوهامايه مواصلت ايلمش و١٢ حزيرانده عثمان پاشا حامل اولديغی مكتوب ومداليه‌يی ژاپونيا ايمپراطوری حضرتلرينه تقديم ايتمك اوزره‌سرای ايمپراطوری‌يه كلمش وفوق‌العاده صميمی وتوجهكارانه قبول ايدلمش ايدی ايمپراطورمز عثمان پاشايه بر مداليه ويرمش ايدی .

بتون وظائفنی اكمال ايتمش اولان سفير مرخص ١٥ ايلولده عين وابورله قوبه‌يه متوجها حركت ايلمشدر . ١٦ ايلولده واقايامه ولايتی قربنده قوماناتو اورايه دكزندن كچركن اقشام ساعت درتدن صكره تصادفا شـدتلی بر فورطنه ظهور ايلمشدر . بوجوارده دكز فوق‌العاده تهلكه‌لی اولديغی كبی غايت كثيف بر سيس يكی انشا ايدلمش اولان فناری كورمكه مانع ايدی . فورطنه‌نك شدتنه مبنی وابورك ماكنه‌سی قوتنی غائب ايتمش وسفينه مرتباتنك هر درلو چاره‌لره توسل ايتملرينه رغماً سفينه برقيايه چارپه‌رق باتمشدر . سفير مرخص ايله سفينه‌قوماندانی‌علی بك و٥٨٧ دن عبارت اولان مرتبات كاملاً غرق اوله‌رق يالكز ٦٩ كشی قورتيله‌بيلمشدر . آه نه قدر شايان تأسف برحادثه .

محل غرق « هيكاشی مؤرو » قضاسنه تابع قاسينوزاكی برونی جوارنده اولوب مذكور برونده بر فنارموجوددر . اووحشی كيجه‌ده فنار مأمورلری طالغه‌لرك دهشتلی كورلتيلرندن بويله بر فلاكتك وقوعنی اكلايه‌مامشلر وآنجق آسزين يالين آياق ، باشدن اشاغی ايصلانمش بر قاچ كيشينك مشاهده‌سی اوزرينه بر قضا وقوعی اكلاشيله‌رق همان‌قضا زدكانی‌طوپلامغه‌شتاب‌ايتمشلر ايدی . مع‌التأسف لسان اكلاشيله‌مديغندن‌اول امرده‌بونلرك كيم اولدقلری اكلاشيلامامش ايدی . مهنوس لوميله « تاكی زاوا ماسا كيو » وفنار مستخدمينی تخليص جان ايچون چبالايان بوقضا زده‌لری‌فنار داخلنه آله‌رق البسه ومعالجه ويرمشلردر . برآز صكره بونلرك‌كافه‌سنك عثمانلی اولدقلری اكلاشيلمشدر . ايرتسی كونی علی‌الصباح فلاكتی خبر آلان اووشيما بلديه رئيسی راووده‌كی شبو وقاسينو بلديه رئيس موسيه « ساپطو هان‌يه‌مون وستويه عدليه رئيسی‌مه‌سيلان تا كيمه‌طوهازيه‌مون ، محل حادثه‌يه كله‌رك پك چوق معاونتلرده‌بولنمشلر وقوبايشی سه‌ی‌چوپوليس مديری موسيو « شی‌می‌زوهی روجی » ومدير معاونی وسائرمأمورين محل مذكورده طوپلانه‌رق قضازدكان حقنده ايجاب ايدن معاونتی ايفا ايله‌بونلری كويلوخانه‌لرينه يرلشديرمشلر وكرك اطبا وكرك‌بتون كويليلر طرفندن صحتلرينه صوك درجه‌ده اهتمامده بولنلمشدر .

ودر عقب موحش طالغه اوزرنده‌كی جسدلری طوپلامق‌اوزره اون قدر قايق چيقارلمش وهر نه قدر تحرياته بر قاچ كون تكرار دوام ايدلمش ايسه‌ده عثمان پاشانك جسدی بولنه‌مامش وطالغيجلر واسطه‌سيله تحت البحر اجرا ايديلن تحرياتده مع‌التأسف نتيجه‌سز قالمشدر .

وقعه محل وقوعدن قرق رأی صافه بعدنده بولنان واقايامه « متصرفلغنه اخبار ايدلمش ايسه‌ده اوزمان تلغراف وسائر وسائط مخابره موجود اولمديغندن متصرفلق آنجق آيك ١٨ نده خبردار اوله‌بيلمشدر متصرفلق كاتبی موسيو « آكيامه جوكی » همان محل وقعه‌يه عزيمت ايتمشدر . قاشيو بلديه رئيسی موسيو « آقاكی ايبو » هاشيو قضاسی خسته‌لر ايچون غير مساعد اولديغی‌وبا خصوص‌بوراده حكمفرما اولان علت‌مستوليه هنوزمندفع اولمديغی جهتله قضازده‌لرك بومحلده قالمسی مضر اوله‌بيله‌جكی ومجروحلردن بری علت مستوليه ايله مصاب اولورسه قورتيله‌ميه‌جغندن قورقيله‌جغی ملاحظه‌سنه مبنی خسته‌لرك بشقه مناسب بر محله نقلی خصوصی‌درميان‌ايدلمكله‌مجروحين وابور ايله « اوونيشما اورايه » نقل ايديله‌رك خسته‌خانه اتخاذ ايديلن بر بوديست معبدينه يرلشديرلمشلردر .

[١] بوندن تقريباً اوچيوز اللی سنه مقدم ياشايان ژاپون محاربلرندن برذات اولوب هلاله تعبد ايدرجه‌سنه محبت ايدر وبدبختلقدن قاچامنی وبالعكس اونكله مجادله‌ده بولنمقی ايسترايدی .

[٢] رسملر وخريطه دوغرا مجموعه‌سنه ويريلمشدر ، كله‌جك نسخه‌سنده انتشار ايده‌جكی مأمولدر .

ایلولك اون سكزنده فلاكتی خبر آلان بحریه ناظری قبل الظهر ساعت یدیده «یابه‌یاما سفینهٔ» حربیه‌سنی كوندرمشدر . ومذكور سفینهٔ حربیه ایمپراطور حضرتلرینك امر مخصوصیله مراسم تدفینیه‌ده حاضر بولنمق اوزره اعزام ایدیلن سفینه قوماندانی موسیو «میوارا ایساوا» وبحریه طبیبی موسیو « قاكامی یتسؤقانارو» حامل اولدیغی حالده ۲۱ ایلولده اوشیمایه مواصلت ایتمشلردر. موسیو « آكی یاماحوكه‌ی» ومعیتی‌ده مراسم تدفینیه‌ده حاضر بولنمشلردر . (٤٦٠) كشیدن عبارت اولوب طوپلانان جسدلر فنارك غرب جنوبیسنده قبرستان اتخاذ ایدیلن محرابه دفن ایدلمشلردر . بو محلك اورته‌سنه عثمان پاشا نامنه بر آبده‌ركز ایدلمش، ودیكر قبرلر بونك[۱] بری تقریباً اوچ بچق كیلو مترودر .

اطرافنده صره‌لر تشكیل ایده‌جك صورتده ترتیب ایدلمشدر . بتون بوذوات خسته كانی‌ده زیارتله كندیلرینه تسلی‌ده بولنمشلردر . بونی متعاقب مذكور سفینهٔ حربیه ایله اوزمان تصادفاً محل مذكورده بولنان « وولف » نامنده‌كی بر آلمان سفینه‌سی بونلری حاملاً قوبه‌یه حركت ایتمشلردر .

ایمپراطور حضرتلری مجروحلری تسلیه ایتمك وكندیلرینه بعض هدایا ویرمك اوزره تشریفات مأمورلرندن وقرنای ایمپراطوریدن موسیو « نیوا ریو تسؤكه » ایله سرای ایمپراطوری طبیبی موسیو « قاتسوار هیده‌ما » یی اعزام ایتمش وایمپراطوریچه‌ده هر بری ایچون بر قات البیسه كوندرمشدر .

قضانك وقوعی زادكان محافلنجه صوك درجه تأسفی موجب اولمش وبونلرده خسته‌لره اهتمامانده بولنمق اوزره هر شیٔ یاپمشلر وكرك پاره كرك البیسه ومعالجه واحتیاجات عادیه‌یه متعلق اشیا كوندرمكله تأثرلرینی فعلاً اظهار ایتمشلردر . وقعه بتون ژاپونیاجه پك بیوك بر تأسفله تلقی ایدلمشدر . بو احوالك بتون صفحاتنی قلمله تعریف قابل دكلدر ازوشیما ناحیه‌سی كندی حكمی آلتنده بولنان بر محلده وقوعبولان بوقضا طولایسیله درتیوز قدر كنج طوپلایه‌رق بلا آرام خدمت ایتدیرمشدر .

آرتق كسب افاقت ایتمش اولان قضا زدكانك وطنلرینه نقلی ایچون ایمپراطور حضرتلری «قون كمه» و «هی‌یه‌ئی» سفائن حربیه‌سنی كوندرمشدر آه نه‌بدبختلق كه سفیر مرخص ومعیتی اركانی وطنلرندن پك اوزاق بر مملكته مأموریته كه‌رك حیات ایتدیلر فقط بوكون اونلرك شرفی ابدیدر عثمان پاشا كرچه اولمشدر . فقط روحی سماده وخاطراتی ژاپونلرك قلبنده یاشیور .

بالآخره كمینك انقاضنی طوپلامق اوزره یوقوهامالی « ماسعه‌دا ماساكی‌تاچی » وهبوكو اهالیسندن « قاكاواجنونی‌جی » و« آریطاكی ئی‌جیرو » وقوبه تكنه‌سندن «ان ماتس طوئه‌مون» حكومتدن مساعده استحصال ایتمشدی واقسامنی وقضا زدكانك كوریله بیلن كمیكلرینی طوپلایه‌رق قبرلره برابرجه دفن ایتمشلردر روحلرینی تقدیس ایچون ین روحانی اجرا ایتمشلردر .

ارطغرل سفینهٔ حربیه‌سنك سنهٔ دوریهٔ غرقی اولمق مناسبتیله هر اون سنه‌ده بر اجرا آیدیلن ایین روحانی :

ولایتجه مأمور اولنلرك ضبط ایتدكلری بر مجموعه‌دن:

مه‌یجی تاریخنك ۲٤ نجی سنه‌سی مارتده اووشیما بلدیه رئیس موسیو « اووكی شیو » وملتزم « ماسوداه و » « آرلیتا » تركیا سفیر مرخصی عثمان پاشا و ۵۸۱ كشیدن عبارت معیتك استراحت روحی ایچون واقایاما ولایتی هیكاشی مؤرو سنجاغی داخلنده اووشیما ناحیه‌سنه عائد قاشینو زاكی‌ده بر آیین روحانی اجراسنی تحت قراره آلمشدر آیین روحانی ۷ مارتده اجرا ایدلمشدر . اوكون هوانك لطیف اولدیغندن پك چوق ذوات حاضر بولنمش وبونلرك مرورینی تسهیل ایچون موشیموطو قوزالی هاشیكده موقعلرنده قایقلر حاضر بولندیرلمشدر . صباح آلا فرانغه ساعت آلتیده فشنكلر آتلمق صورتیله ویریلن اشارت اوزرینه حاضرون تعیین ایدلمش محله كیرمشلردر بو محل اطرافی بامبو داللرندن بر جبیت ایله احاطه ایدلمش اولوب بامبولرك اوجنه ژاپونیاده بایرامارده وسنه باشنده تزیینات مقامنده قوللانیلان بر نوع پرنج صاپلرندن عبارت اولان «بشمه ناوا» تعلیق ایدلمش وبونلرك اوزرلرینه‌ده بر چوق رنكلرده كوچك سنجاقلر كشیده ایدلمشدی وقبرلرك اوكنه عثمان پاشانك وارطغرل سفینه‌سیله مرتباتنك فطوغرافیلری وحادثه‌دن صكره تحت البحر طوپلاندیریلان مدالیالر وضع ایدلمش ایدی . مراسمه شینتوئیست راهبلرندن «قراناایساوا» نظارت ایدییور وولایت والی وكیلی موسیو كیمورا وسائره حاضر بولنیورلردی. اولا راهب موسیو « قراناباوا » طرفندن قضا زدكاندن وفات ایدنلرك استراحت روحی ایچون بر دعا قرائت ایدلمش ووالینك كوندردیكی دعالرك قرائتنی متعاقب قبرلرینك اوزرینه وضع ایدیلن یمكلر آلنه‌رق حاضر بولنانلره توزیع ایدلمشدر . [ژاپونیاده آلهلره وبیوك طانیلان ذواتك قبری اوكنه یمك قویمق بر رسم دینی اولدیغی كبی بونی بالآخره توزیع ایتمك الوهیتی تقدیس دیمكدر .] نهایت جوار مكاتب ابتدائیه‌سی طلبه‌سی طرفندن اكلنجه‌لر یاپلمش وبعدالظهر ساعت آلتیده بتون حاضرون حادثه حقنده پك بیوك تأسفلر ایدرك آیرلمشلردر .

ایكنجی آیین روحانی

....

مه‌یجی‌نك ۳۲ نجی سنه‌سی عثمان پاشانك اوننجی سنهٔ دوریهٔ وفاتنه مصادف اولدیغندن اووشیما بلدیه رئیس سابقی موسیو اووكی شیو ورئیس لاحق موسیو « كیند اقاشی كه » عثمان پاشا ومعیتی قبرلری اوكنده مراسمی كشاد ایتمشلردر . محل برنجی دفعه‌سنده اولدیغی كبی ایسه‌ده بودفعه دها صمیمی وپارلاق ایدی ومحل مخصوصك اورته یرینه بیوك بر دیرك ركز ایدیله‌رك اوزرینه سفیر مرخص عثمان پاشا و « ۵۸۱ » دن عبارت معیتی‌نك استراحت روحی ایچون اجرا ایدیلن آیینك ایكنجیسی اولدیغی یازلمشدی .ساده فقط روحانی اولان بو محلك مشاهده‌سی پك عالی ومقدس بر حس حاصل ایدییوردی كویا عثمان

باشا ومعيتنك روحلرى سمادن اينه‌رك مراسمده حاضر بولنيوردى صباح ساعت طقوزده مراسم رئيسى،موسيقو بالجمله حاضرون بر تفنك اشارتى اوزرينه محل معينه داخل اولمشلر وايكنجى اشارت اوزرينه شينتوئيست راهبى قبرلرك اوزرينه يمك وضع ايلمش وموسيقه چالنمغه باشلامشدر « مراسم رئيس موسيو » اوهاراورفقاسى قبرلره‌طوغرى ايلروليه‌رك بر دعا قرائت ايتمشلر وبعده اووشيا بلديه رئيس سابق موسيو اووكى شيبو بر دعا قرائت ايتمش ونهايت بتون ايالت ايالت مأمورينى جوار مكاتب‌طلبه‌سى وحاضرون قبرله طوغرى ايلروليه‌رك عثمان پاشانك روحنى‌تقديس ايتمشلردر .

حادثهٔ مؤسفه‌نك وقوعبولديغى زمان والى بولنان موسيو ايشى ناداشكه « طرفندن كوندريلان بر دعا قرائت ايدلمش وصباح ساعت اونبرده اوچنجى‌تفنك‌اشارتى اوزرينه بتون حاضربولنانلر محل‌معيندن چيقمشلردر بعده برچوغى اكلنجه‌لرله وقت‌كچيريه‌رك بعدالظهرساعت ٣ده بتون حاضرونه بر ضيافت ويرلمشدر هوا كوزل اولديغى ايچون‌صوك درجه‌ده غلبه‌لك وار ايدى وبالخصوص بو آيين روحانى بوجوارده پك‌پارلاق ونادردر .

يكرمنجى سنهٔ دوريه

مه‌يجى‌نك ٤٢ نجى سنه‌سى عثمان پاشا ومعيتنك غرق اولدقلرى تاريخك يكرمنجى سنهٔ دوريه‌سنه مصادف اولديغندن اووشيا بلديه رئيس موسيو هيش كاكى بوشياتسى و الحيانى ٢٤ نجى ايلولده آيينك اجراسنه قرار ويرمشلردى بوكون هواسياه‌بلوطلرله اورتلمش وصوك بهار روزكارى شدتله وزان اولبوردى مراسمك اجراسى ايچون تعيين ايديلان محل قبرلرك اولديغى‌محلده اولوب تزييناتى اولكى دفعه‌لرك عينى ايدى يالكز بودفعه برطاق ظفر انشا ايديله‌رك اوزرينه‌شمس طالع سنجاغيله تركيانك هلال ويلديز سنجاغى يكديكرينه چاپراست باغلانه‌رق ركزايدلمشدى ميدانه ركز ايديلان بيوك بر ديركك اوزرينه سفير عثمان‌پاشا و١٥٩٥ كشيدن‌عبارت معيتنك دوچار اولدقلرى قضاى مؤسفه‌نك يكرمنجى سنهٔ دوريه‌سى عباره‌لرى يازلمش‌ايدى. صباح‌ساعت ١٠ ده مراسم رئيس موسيو « اوحارا وسائره برنجى اشارتى متعاقب محل معينه داخل اولمشلر وايكنجى‌اشارت اوزرينه‌موسيقه باشلامشدر تصادفا سماسم سياه اولمش و آنسزين شدتلى بر ياغموريا غمغه باشلامشدى اورته‌لغى استيلا ايدن سكوت فورطنه وياغمور عثمان پاشانك‌غرق اولديغى زمانى تماميله درخاطر ايتديريبوردى . يواش يواش مراسمه ابتدار ايديله‌رك اولا قبرلرك اوزرينه يمكلر وضع ايدلمش وموسيو اوحارانك عثمان پاشا ومعيتى استراحت روحى ايچون بر دعا قرائت ايتمسنى متعاقب مراسم‌اداره مأمورى موسيو كينو چيوسكه » ورفقاسى ايلروليه‌رك تقديس ايتمشلر نهايت‌مكاتب‌طلبه‌لرى وبتون حاضرون بر انتظام تام ايله ايلروليه‌رك دعالر قرائت‌ايتمشلردر. بو مراسم اوكلن‌ده ختام بولمشيدى آنه بختيارلق كه ياغمور كيلمش‌وهوا اولانجه‌لطافتى اكتساب ايتمشدى . برچوق اويونلر اجرا ايدلمش وفشنكلر انداخت ايديله‌رك ساعت اوچده بتون حاضرونه ضيافت ويرلش ومراسم بو صورتله ختام بولمشدر هوانك فنالغنه‌رغماً جوارده‌كى بتون اهتيارلر وكنجلر حاضر بولنمشلردى كه بو عثمان‌پاشافلاكتنه بتون ژاپونيا‌ده نامسفلر ايدلديكنه وفلاكت دائما درخاطر ايدلمك ايستنديكنه بر دليلدر .

آسياغى‌قاى جمعيتنك مقصد تأسسى

فوق‌العاده قابليتلرله طولو ، بولنديغمز آسياقطعه‌سى انهار وجبال‌لنك عظمتى ، اهالينك كثرتى و اراضينك وسعت و محصولاتنك مبذوليتيله قطعات سائره‌يه تفوق ايتمكده و مهم بر موقعى حائز بولنمقده‌در .

بونك ايچوندركه قديمده آسيا قطعه‌سى بيوك فيلسوفلرك وعظمت مدنيه‌نك مهد ظهورى اولمشيدى . فقط بو كون آسياليلر بيوك بر فامليايه‌منسوب اولدقلرى حالده عادى بر سكوتى تأمين ايتمك ويا منافسه داعيه‌سيله يكديكرندن شبهه‌لنمكده و بربرينى اولديرمكده‌درلركه بو صورتله استيلا كار غربليلره شرقه طوغرو ايلرولمكه ميدان ويريليور .

اكر شمديدن بونلرى نظر دقته آلميه‌جق اولورسه‌ق آسيانك استقبالندن قورقولور . بناءً عليه خلقةً اخلاق حسنه‌يه ، عادات مستحسنه‌يه ، مشترك افكار وسجايايه مالك اولان آسياليلر بالذات كنديلرى بوقطعه‌نك اصلاح وانتباهنه چالیشملى درلر .

بز بو نتايجى نظر اعتباره آله‌رق « آسياغى‌قاى » جمعيتى‌تأسيس ايديبورز . هم آمالز بتون آسياليلرك عموميتله معاونت‌صادقانه‌لرينى رجا ايدرز .

آسياغى‌قاى جمعيتى مؤسسلرى :

١ — آاوياكى قانس‌طوشى . ٢ — اوحارا تاكه‌بوشى . ٣ — اينوقاى تاكه‌شى . ٤ — طووياما ميتس‌رو . ٥ — قوونو هيرو ناقا. ٦ — ناقانوتسنه‌تارو . ٧ — ياما‌دا كينو سكه

ايتاليا — دولت عليه محاربه‌سى

عالم مدنيته مراجعت

معلوم اولدوغى اوزره ملت و اردونك ياردميله اوچ سنه مقدم دور مشئوم استبدادى ييقمغه ويرينه حريت و مساوات اساسلرى اوزرينه مؤسس بر اداره اقامه‌سنه موفق اولمش اولان اتحاد وترقى جمعيتى اليوم سلانيكده سنوى عمومى قونغره شكلنده حال اجتماعده اولوب آوروپانك حسيات‌عاليهٔ عدل وحقانيتله متحلى اولان‌وحقوق دولك قواعد اساسيه‌سيله انسانيت ومدنيتك اك ابتدائى قواعدينك

اك جنوارجه‌سنه ، اك جانیانه واك آجیق بر طرزده پایمال ایدلمه‌سنه قارشی لاقید قالامایه‌جغی درکار بولونان آوروپا افکار عمومیه‌سنه مراجعت لزومنی حس ایتمکده‌در .

ملتلر بزی تبریك ایتدیکی و آلقیشلادیغی بر زمانده هر طرفدن تشویقاته نائل اولمقده ایکن رسمی آوروپا بزی کویا تقدیر ایدییور ومعاونتده بولنیور کبی برطور آلمقله برابر اولجه امضالامش اولدیغی معاهداتك پایمال ایدلمه‌سنه کوز قاپایور واراضیمزك فضولی برصورتده غصب وضبطی مواجهه‌سنده لاقید قالیور ایدی . رسمی آوروپادن آنجق بر طاقم مبهم کلمات تسلیته نائل اولابیلدك .

اعلان مشروطیتك فرداسنده یعنی قولایجه آکلاشیلدیغی وجهله مملکتمزك غایت نازك شرائط ایچنده بولندوغی بر زمانده وقوعه کلن بو ضبط و غصب کیفیتی بزم ایچون غایت الیم بر ضربه اولمش وافعال وحرکاتی اقوالنه طبان طبانه ضد اولان اوروپادن نه بکلیه‌بیله‌جکمزه دائر المزه بر اماره ویرمشدر .

ألمزدن ایکی مهم ولایت آلنمش واوزمانه قدر بزه تابع بولونان بر حکومت بزدن آیرلمشدر . آوروپا ایسه بزی تسلی ایتمکله اکتفا ایتمشدر .

بزه کلنجه بونك حقمزده ایقاع ایدیلن صوك حقسزلق اولدیغی و اوروپانك ادامه‌سی اندیشه‌سیله جیرپینیور کبی کوروندیکی تمامیت ملکیه‌مزه ووروولان صوك ضربه اولدوغی امیدیله متوکل بروضعیت آلمش ایدك .

کویا بو آجی فلاکتلر یتشمیورمش کبی حیثیت عثمانیه‌یه ابدی بر تحقیر اولان کرید مسئله‌سی ترقیمزی اشکال ایچون بر زنجیر کبی آیاقلریمزه طاقیلدی . آوروپا کندیسنه کوندرمش اولدیغمز عاجل خطابلره قولاق آصمامش واك قطعی تعهداتنی اونوتمشدر .

عزت نفسمزه وورلمش اولان بو اوچ بویوك ضربه ملتك ادارهٔ جدیده‌یه قارشی اعتمادینی صارصمایه کافی ایدی . بر طاقم ارتجاعیونك تلقینه قاپیلان کتلهٔ جاهلهٔ ملت ادارهٔ سابقه‌نك تمامیت ملکیه‌یی دها ایی مدافعه ایتدیکی ظننده بولونمایه باشلایور . واقعا اتحاد وترقی‌نك عوامی تسکین وبو ایشلرك دور سابق میراثی اولدیغی حقنده خلقه بر قناعت القاسی ایچون الندن کلنی یاپمشدر .

فقط بو سفر هردورلو قواعد انصاف تجاوز ایدلمشدر . بودفعه اوقدر قابا ، اوقدر جانوارجه‌سنه بر حرکتك قوربانی‌یزکه قانون وعدالتك یوم‌وقدن عبارت اولدوغی اك اسکی زمانلرده بیله بونك امثالنی بولمق ممکن دکلدر .

أوت ، ایتالیا بزه حرب اعلان ایتدی ، ایتالیا دونتما واردوسنی طرابلسه کوندردی . بر قطعه‌یه‌که اهالیسی بزم ادارهمز آلتنده یاشامقدن باشقه بر آرزو پرورده ایتمیور . ایتالیا لیمانلرمزی بومباردمان ایدییور ، واپورلرمزی غصب ایلیور .

بوتون بوشیئلر نه‌ایچون اولیور ، نه‌ایچون اعلان حرب ایدیلیور ؟ اهالیسی صوك دامله‌یه قدر قاننی ایثار ایده‌جك وفقط هیچ بر زمان ایتالیا بویوندوروغنی قبول ایتمیه‌جك اولان طرابلس غربی نه‌ایچون استیلا ایتمك ایسته‌یورلر ؟ نه‌ایچون بزه هجوم اولیور ؟ عجبا معقول بر عذر بولونابیلیرمی ؟ فی‌الحقیقه بوتون دولتلرك موافقت ضمنیه‌سیله واقع اولان و (سن چکیل بن اوطورایم) کلمه‌سیله خلاصه‌ایدیله‌بیلن ایتالیا تجاوزی هیچ بر معذرته ابتنا ایدیلەمز .

بونكده دور سابق میراثی اولدوغی ادعا ایدیله‌میه‌جکی کبی طرابلسك آز چوق مختاریت اداره‌یه مالك بر ولایت اولدوغیده اورته‌یه سوروله‌مز . بو ترکیانك بادئ نزاع اولماز صورتده بر ولایتیدر . بوکا رغماً ایتالیا قوهٔ جبریه استعمالیله اونی ضبط ایتمك ایسته‌یور . ایتالیا شو قورصانجه حرکتنی مشروع کوستره‌جك هیچ بر سبب اولمادیغندن تاریخده مثلی کورولمه‌مش برسبب ایجادایدییور .

بو قطعهٔ وسیعه‌یی اشغال ایچون او بزی ، او قابا اولتیماتومنده ، وظیفهٔ انسانیه وتمدینکارانه‌مزی ایفا ایتمه‌مکله اتهام ایدییور . بو دوغریسی ناشنیده (وسیلهٔ حرب) اولوب متمدن آوروپا ، حقوق دوله منقاد آوروپا ، پارس و برلین عهدنامه‌لرینی امضالایان آوروپا بونی ایلك دفعه اوله‌رق ایشدییور .

ایتالیا بیلملیدرکه بر ملتك حق مقدسنی قاباجه‌سنه پایمال ایتمکله بالذات کندیسی وظیفهٔ انسانیه و مدنیه‌سنه خیانت ایدییور . مدنیت و انسانیت فکر حقدن واز کچه‌میه‌جکندن بر حکومتك آغزندن انسانیت ومدنیتی اوقدر جالب استکراه بر صورتده پایمال ایتدیکی بر دقیقه‌ده بومقدس کلمه‌لری ایشتمك جداً پك غریبدر . محکمهٔ تاریخ بونك حکمنی ویره‌جکدر .

رسمی ایتالیا بو اولتیماتومنك احتوا ایتدیکی تعبیرات ایله او موهوم وظیفهٔ مدنیه وانسانیه‌سنی ابدیاً محکوم ایتدیکی کبی فضله اوله‌رق بر ملته قارشی اك ابتدائی وظائف نزاکته مغایر حرکتده بولونمش اولیور . چونکه براولتیماتومده بیله اوقدر محقرانه تعبیرات استعمالنه جواز اولمامق جملهٔ تعاملاتندندر . اساساً عثمانلی ملتی هیچ بر تحریکاتده بولونمامش ، و خصمنی عدالت اقوام و وجدان امم مواجهه‌سنده دها چیرکین بر وضعیتده کوسترمك ایچون خصمك باربارلغنی صوك درجه‌یه قدر کوتورمسنی صبورانه بکلەمکال مطاوعتله بکله‌مشدر . حالبوکه قواعد نزاکته مغایر حرکتده بولونمق فقدان مدنیتی اعتراف ایتمکدر .

اساساً مدنیت نسبی دکلیدر ؟ اکر طرابلس مثلا ایتالیایه نسبتله مطلوب اولان درجهٔ رفاهیته هنوز واصل اولمامش ایسه بالخاصه جنوبی ایتالیا وسجلیا ، انکلتره و آلمانیایه نسبتله غایت کریده اولدیغی درکاردر . ایتالیادن صورارز ، عجبا انکلیزلر عینی وسیله ایله سیجلیایی استیلا ایده‌جك اولورلرسه ایتالیانك کیفی کله‌جکمی ؟ بونلر جداً الیم بر طاقم حیله‌لردرکه ذره قدر حق و انسانیتدن بهره‌سی اولانلرده نفرت تلقیح ایدر .

اساساً ادارهٔ جدیده آنجق اوچ یاشنده اولوب طرابلسی بوقدر

قیصه بر مدت ظرفنده بهشته تحویل ایتمه‌مزی طلب ایتمك جداً غایت حقسزلقدر .

اولتیماتومده سبب اوله‌رق کوستریلان قومشولق ، مناسبات تجاریه وفقدان امنیت کبی شیلره کلنجه بونلر جداً کولونج ادعالردر . اکر بو سبیلرك بر قیمتی اولمش اولسه‌ایدی آوستریا مطلق قربیت و مناسبات تجاریه حسبیله ایتالیایی استیلا حقنه مالك اولوردی . فقدان امنیته کلنجه هیچ بر ایتالیان تحقیر کورمدیکندن بوده اك یالاز اتهاملردن بریدر . بر ایتالیانه بر تجاوز اولمشسه بیله حکومت عثمانیه‌نك ، وظیفه‌سنی یاپمادیغنی اثبات ایتمك لازم کلیر .

خایر ، جداً ایتالیا افکار عمومیه مواجهه‌سنده کندی کندیسنی ابدیاً محکوم ایتمش و . ممالکمزه بو بویوك ضربی وورمق ایسته‌مکله عینی زمانده بوقدن فدا کارلقله الده ایدلمش اولان ادارهٔ مشروطه‌یی دوه‌یرمك ودولاییسیله شرقده اك عظیم بر یانغین ایقاد ایتمك ایسته‌مشدر .

ایتالیا محقق بزم وسائط مقاومتمز حقنده آلدانمشدر . بوتون عثمانلیلر توصیفی قابل اولمایان بو تجاوز قارشیسنده بر آدم کبی یکو - جودانه قالقمشلردر . مدنیت خارجنه کندینی آتان بر حکومته قارشی تورکیا عینی ماهیتی حائز تدابیر ایله مقابله ایده‌بیلیر ایدی‌ایسه‌ده یالکز حقوق دوله کوره حرکت ایتمکله اکتفا ایلیه‌جك وتجاوزدن اولکی حال عودت ایتمدکجه سلاحلرینی براقمایه‌جقدر . چونکه بر ملت کندینی مدافعه ایده‌رك اوله‌بیلیرسه‌ده فیلانه ابر صوسرتده انتحاره هیچ بر زمان راضی اولمایه‌جقدر .

قوتندن مطمئن واقوامك حقانیت و عدت ثابته‌سندن امین اولان ملت عثمانیه معاونت معنویه‌سنی جلب ایچون آوروپا افکار عمومیهٔ مدنیه‌سنه مراجعت ایدر . بز عثمانلیلر مدنیت عمومیه‌نك ترقیسنه خدمت ایتمکده اولدیغمزدن بو معاونتدن محروم قالمایه‌جغمزه وقواعد مدنیه و انسانیه‌یه رعایتکار اولانلرك ایتالیانك معاملاتی تلعین ایده‌جکلرینه امینز .

بر سائق اولمش وکندیسنه کستاخ ومحقر بر طلب عثمانلی وطننك بر جزؤ قیمتدارینی الده ایتمك ایچون کفایت ایلر فکرینی ویرمشدر .

ایتالیانلرك حق ، عدالت ، انسانیت ومدنیت کبی اساسات علویهٔ بشریه ایله قابل تألیف اولمیه‌رق یکرمنجی عصرك ایچنده قرون اولیه قوقوسنی ویرن واقوام وقبائل ابتدائیه حقنده بیله روا کورولمه‌مك لازم کان شومعهود « چکیل سن کله‌یم بن » دستور وحشت وقوتندن باشقه بر شی ایما ایتمه‌ین حرکتلری هر فرد عثمانینك روحنده عمیق بر غیظ ونفرت تولید ایتمش وفقط عین زمانده درین بر احتساس حمیت ووطنپروری ایله بوتون قلبلری درحال بر حبل متین اتحاد ایله بربرینه باغلامشدر . بوکونکی دشمنمز آرتق خاك مقدس عثمانی اوستندن بر سکوت متذللك دکل ، وقور وعلوی بر فوران وغلیان حمیتك یوکسله‌جکنی دوشونه‌مه‌مش ! بوکونکی دشمنمز بووطنك حتی بر ذرهٔ خاکنی آلمق ایچون وحشی بر طلبك دکل ، طوپلرك ، کله‌لرك ، زرهیللرك مخرب سسلرینك بیله کفایت ایتمیه‌جکنی ، بونلرك هپسندن بویوك اولان محافظهٔ وطن اندیشه‌سنك بوتون قلبلرده عین شدتله حکمران اولدیغنی دوشونه‌مه‌مش . بوکونکی دشمنمز دونکیلرك احداث ایدیله‌ن ویا ایتدیریلان وسیله‌لر قارشیسنده بیله اوقدر قولای یاپامادقلری استیلالری محدث ومضع بر سبب دخی موجود اولمایارق یاپمق ایسته‌مکله بر ملتك اك معزز حقوقیله نه درجه اکلنیر اولدیغنی ، هیچ اولمازسه تاریخ قارشوسنده نه قدر چرکین بر طرزده افشا ایلمکده بولوندیغنی ده دوشونه‌مه‌مش ؛ بزه طرابلس غربده انسانیت ومدنیتك ایجاب ایلدیکی وظائفی ایفا ایتمه‌دیکمزی سویلرکن کندیسنك اوروپانك اك مهم بر موقعنده بولونان مملکتنك بوتون بر قسم جنوبیسنده اللی سنه‌دن بری حکمران اولان سفالت وشقاوته هیچ بر چاره تدارك ایده‌مه‌دیکنی وبوندن دولایی اونك یاپامادیغی وظیفه‌یی یاپابیله‌جك اولانلرك اخطارات وتجاوزاتنه معروض قالمادیغنی ده دوشونه‌مه‌مش ، ونهایت بین الدول مناسباتك قاعدهٔ اساسیه‌سی نزاکت ارلمق لازم کلیرکن بزه انسانیت ومدنیتدن بحث ایدن دشمنمز بر ورقهٔ رسمیه‌ده بزه خطاباً سویله‌دیکی سوزلرك اك تربیه‌سز بر آدم لساننده صادر اولامایه‌جق سوزلر اولدیغنی هیچ نظر دقته آلمایه‌رق حقك قوت آلتنده دائما ازیله‌جکی فکریله سرمست بر حالده عثمانلیلرك اك مقدس حسیاتیله استهزا ایده‌رك میدان غصبه آتلمشدر .

بز انسانیتك شوبك اسکی اولان « حق قوینکدر » دستورینه « حق دائما یوکسه‌لیر وقوتی أزه‌ر » دستوریله مقابله ایده‌جك وبزه درس اخلاق ومدنیت ویرمك ایسته‌ینلره حقه تجاوز سکوت ایله چکیشدیریله‌مه‌یه‌جکنی آکلاته‌جق بر موقعده بولونیورز ، وبوموقع بوتون افراد عثمانیه‌یه تاریخك محا کمه ایده‌جکی بر وظیفهٔ مهمه تحمیل ایدیور .

مع التأسف کوروپورزکه ، شخصی ودولی انتظام واسایشك مدار قوامی اولان حق وملکیتك معززیتی اساس اجتماعیسنی اخلال ایله‌ین وقان حقیله بزه مربوط اولان بر قطعه‌مزه یاپیلان حرکت

اهالیٔ عثمانیه‌یه خطاباً

اتحاد وترقی قونغره‌سنك بیاننامه‌سیدر

عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتنك دردنجی قونغره‌سی مراسم افتتاحیه‌سنی بعد الاجرا ، ابتدا بوتون عثمانلی قلبلرینی داغدار ایدن طرابلس غرب حادثهٔ وطنیه‌سیله اشتغال ایلمش وبو مسئلهٔ ملیه حقنده‌کی افکار واحتساساتی انظار ملته وضع ایلمکه اتفاق آرا ایله قرار ویرمشدر . شیمدی‌یه قدر اك مطنطن اجتماعلرك اك مؤید عهودنده تکرار ایدیله کلن وفقط بوتون بو تأییداته رغماً ینه امضا صاحبلرینك بر حرکت تجاوزکارانه‌سیله اخلال اولنان تمامیٔ ملکیت عثمانیه یکی بر تجاوز وتعرض قارشوسنده بولونیور . ماضیده معروض اولدیغمز تجاوزلری داخلی نفاقلریمزك ، سوء اداره‌لریمزك تأثیراتی اوله‌رق متذللانه بر سکوت ایله قبول ایدیشمز احتمال که ، بوکونکی خصممزك مقصد انسانیت شکنانه‌سنی کوروکله‌ین

متجاوزانه قارشوسنده بر قسم افکار عمومیهٔ اجنبیه معناً اولسون قوی‌یه مظاهر بولونیور . « چونکه » موضوع بحث اولان ترکیادر ؛ مع التأسف کورویورزکه ، کندیلرینی صلح ومسالمت عالمك بی‌غرضلری اولارق اعلان ایدنلرك ودنیانك هر نره‌سنده بر وقعهٔ حربك احتمال حدوثنی ایشیدلسه دست بر دست غیرت اولارق بونك منعنه چالیشان صلح جمعیتلری اعضالرینك بوکون اعلان ایدلمش بر حق قارشیسنده بیله سسلری یوکسلمیور ! چونکه تجاوز اولونان ترکیادر .

مع التأسف کورویورزکه ، بزه دائما حقوق دولك قاعده‌لرندن ، دستورلرندن اك متین واك صریح حقلریمز قارشوسنده بیله آیاقلریمزی باغلایان بوقانونلردن بحث ایله‌ینلر بوکون بوتون حقوق دولی پامال حقارت ایدن بر ملتك وضعیت عقورانه‌سی قارشوسنده سکوت ایدییورلر . چونکه تورکیانك کندی علیهنده اولدیغی زمان موجود اولان حقوق دول ، لهنده اولدیغی زمان موجود دکلدر . بناءً علیه بزم بواحوال مؤلمه قارشوسنده الزیاده کووه‌نه‌جکمز کندی وحدتمزدن باشقه بر شی اولمایه‌جقدر .

عثمانلی ملتی مشروطیتدن صوکرا پك فجیع حادثه‌لر قارشوسنده بولوندی . بوسنه ـ هرسك ، بلغارستان مسئله‌لری ملتك قلبنده جریحه‌لر آچدی . مسؤلیتی ماضی‌یه عائد اولان بو حادثاتی ، یکی طوغان مشروطیتی تهلکه‌یه القا ایتمك مقصدیله یورکلرمز پارچه‌لانه‌رق بالضرور قبول ایتدك . فقط دیکر طرفدن آرتق حرومدنی برملت اولارق یاشامق ایسته‌ین عثمانلی ملتی اوچ سنه‌دنبری طاقت براندار بر سعی ایله چالیشارق داخلی وخارجی بر چوق مشکلاتدن هیچ فتور کتیرمه‌دی . کندیسی ایچون چیزدیکی سیاست ترقیپرورانه‌ده اوغرادیغی بتون موانعه رغماً وسائط موجوده‌سنك ویردیکی امکاندن فضله بر قوتله یورودی . حالبوکه شو تعقیب ایتدیکمز یولده آوروپا بزه دائما معین وظهیر اولاجغنی سویلرکن ، بزده شرقده بر عنصر صلح ومسالمت اولمغه چالیشیرکن کونك برنده کورویورزکه ، بزم حرمت وتعزیز ایتدیکمز اساسلری پارچه‌لامق ایسته‌ین ونقاب حریت ومدنیت آلتنده یاشایان بر ملتك هجوم وحشیانه‌سی قارشوسنده بولونیورز .

وقتیله اسلاف واجدادیمزك نه بویوك فداکارلقلرله نه جلادتلرله الده ایتدکلری بر قطعهٔ وسیعه‌یی ، بوکون بر بچوق ملیون قارداشمزله مسکون اولان جسیم بر ولایتی دوشونه‌ملکه ، نه سبلرله دشمنمزدن آلمق ایستیور ؟ ایتالیا بزم بوقطعه حقنده وظیفهٔ مدنیه وانسانیه‌یی ایفا ایتمه‌دیکمزی سویلیور . بوندن شکایته حقی اولانلر وارسه بزم اوراده ساکن اولان وبوتون روحلریله عثمانلیلغه مربوط اولوب هیچ بر وجهله ایتالیا ربقهٔ اطاعتنه کیرمك آرزو ایتمه‌ین قارداشلرمز اولمق اقتضا ایدر . طرابلس غربده وظائف مدنیه وانسانیه‌یی ایتالیایه قارشو دکل ، کندی افرادمزه قارشی ایفا ایتمك مجبوریتنده‌یز ایتالیا شوذکر ایتدیکی انسانیت ومدنیت کلات مزینه‌سنك آلتنده اك قابا ، اك چیرکین بر حس استیلا جویانه‌یی کوستریور . حقوق دوله بویله یکی بر دستور علاوه ایلامك اقتضا ایدیورسه اك اول مملکتك بر قسم مهمنی غائب ایده‌جك اولان ایتالیا اولمق لازم کلیر .

ایتالیا بزه طرابلس غربك امنیت و آسایشندن بحث ایدییور . حالبوکه ، بوکون طرابلس غربك احوال داخلیه‌سی بوادعانك اك صریح واك فعلی بر تکذیبنی تشکیل ایلر . نه بر اجنبینك ، نه بریرلینك بورنی قانامایان بر مملکتده آسایش مفقوددر دیمك وبوکذب وافترایی بر سبب تجاوز عد ایله‌مك معقول ومنطق دوشونور بر بیندن صادر اولامایاجغی درجه‌ده غیلانه ، وحیرت آور بر حرکتدر .

ایتالیا بزه طرابلس غربه اولان قربیتدن بحث ایدییور وبوندن دولانی طرابلس غرب مسئله‌سنك کندیسی ایچون بر مسئلهٔ حیاتیه اولدیغنی سویلیور . حیاتی حال استظامده بکون بر مملکته تجاوز ایچون قومشولق بیلمه‌یز ناصل بر سبب تشکیل ایده‌بیلیر . حتی ایتالیانك طرابلس غربده‌کی منافع حاضرهٔ اقتصادیه‌سی بیله هر هانکی بر دولتك بوکون مملکتمزك برچوق حوالیسنده‌کی منفعتلرندن دها دون بر درجه‌ده‌در .

خلاصه ، بوتون بوسببلر واهی عذرلردن ، ایتالیانك اسکی زمان باربارلقلرندن باشقه بر شی اولمایان حرکتنی اورتمکه دکل ، حتی تخفیف ایله‌مکه بیله خدمت ایتمه‌یه‌جك سوزلردن عبارتدر . حکومتمز ایتالیا نوطه‌سنده مندرج اولان بوتون بومدعیاتی رد ایتدی . فقط بوجوابه ایتالیا اعلان حرب ایله مقابله ایلادی . وحتی اعلان حربدن وجواب مدتی منقضی اولمازدن اول ادریاتیك سواحلنده‌کی طورپیدولریمزه هجوم ایده‌رك بر قاچ قارداشمزی شهید ایتمك کبی ناموس وحیثیت دولی خارجنده بر معامله‌ده بولوندی . بزلر اعلان حرب کوننه قدر اك رسمی لسانلریله دولتین آره‌سنده‌کی مناسباتك ایلکندن بحث ایدن بر ملتك مردلکله توفیق معامله ایدیله‌مه‌ین بوحرکتنه قارشی کمال سکینت ووقار وجدیتله معامله ایتدك . حتی اعلان حرب کوننده صوکراده مملکتمزده بولنان تبعه‌لری حقنده درشت ومتجاوزمعامله‌ده بولونمایارق ایتالیان دکل عثمانلی وانسان اولدیغمزی اظهار ایلادك . فلاکتلر قارشوسنده قورقمایان سکونت واعتدالنی غائب ایتمه‌ین بر ملت اولدیغمزی کوستردك . فقط یارینکی وظیفه‌مزی اونوتمامالی‌یزکه دونکی وظیفه‌مزدن دها چوق مهمدر . بر ملیون کیلو مترو مربعندن فضله مساحه‌یی محتوی اولان بر ولایتمزی ضبط ایتمکی بر بارداق صو ایچمك قدر قولای عد ایدن ایتالیایه دوکوله‌جك قانلرك ، آچیلاجق مزارلرك ، محو اوله‌جق عائله‌لرك ، دوچار انقطاع اوله‌جق تجارتلرك وسونه‌جك فعالیت دومانلرینك بوتون مسئولیت مادیه ومعنویه‌سنی آرقه‌سنه یوکله‌نن واك بی آمان بر منقد اولان تاریخه اولسون حساب ویرمك مجبوریتنده بولونان بومملکته قارشی عثمانلیلر نظرنده حیثیت ملیه‌نك ووطن محبتنك قدر وقیمتی نه قدر متعالی اولدیغنی کوسترمکه مجبورز .

بزم بر ولایتمزك بش اون کونلك امکله دکل ، سنه‌لرجه مساعی ایله بیله آلنه‌میه‌جغنی بوتون ملتك مظاهرت وطنپرورانه‌سی کوستره‌جکدر . ایتالیانك ، تاریخ مدنیتك تلعیننده قورقمایه‌رق اعلان ایله‌دیکی لحا

حرب کندیسنك حساب ایتدیکندن پك چوق زیاده دوام ایلیه‌جك وبومدت ظرفنده بز خریطهٔ عالمده بر ایتالیا قطعه‌سی ، متمدن ملتلر میاننده‌ده بر ایتالیان ملتی بولوندیغنی اونوتاجغز . ایتالیا حرکت غیر مشروعه‌سندن فراغت ایده‌جکی کونه قدر هر ایتالیـان هر عثمانلینك خصم جانیدر ؛ خصم ناموسیدر . ایتالیانك ضعف وضررینی انتاج ایده‌جك هردرلو مشروع تشبثاتده بولونمق هر عثمانلینك وظیفهٔ وجدانیه‌سی وظیفهٔ وطنیه‌سیدر . بوبابده ایلك آتاجغمز آدیم، هیچ برایتالیـان مالی قوللانمایه‌رق ایتالیانك مملکتمزده اولان تجارتنه دائمی برضربه ایندیرمك ومملکتمزده کندی نفوذو قوتنی توسیع ایچون وجوده کتیردیکی مؤسسات اقتصادیه‌یی ، مکتبلری ســد ایله‌مك اوله‌جقدر . یالکز اونوتمامیلیزکه ، بوتون بوخصوصاتده بزه رهبرلکی ایفا ایده‌جك اولان حکومتدر . احوال حاضره‌نك نزاکتی قارشوسنده هر درلو جریانلردن تماميله خبردار بولونان یکانه قوت ، قوت حکومت اولدیغنی دوشونه‌رك اوکا معین وظهیر اولمق وبودقیقه‌ده متحمل اولدیغی وظیفهٔ مهمه‌یی اشکال ایله‌مه‌مك لازمدر .

بزلرده دکرلرله آیرلمش اولان طرابلس غرب قطعه‌ســنك محترم اولادلرینك قلبلریله ، همت غضنفرانه‌لریله کندی قلبلریمزی ، کندی همتلریمزی برلشدیره‌جکز . جانمزله ، مالمزله ، فکریمزله ، خلاصــه : هر بروطنداش کندی الندە بولونان واسطه‌سیله خصمه قارشی کله‌جك ایتالیـا حرکت وحشیانه‌ســنده دوام ایتدیکی مدتجه بزده حرکت ممانعتکارانه‌مزده دوام ایله‌یه‌جکز . ایتالیا یکرمنجی عصر مدنیتده ناصل غاصب حقوق اولمقله ، ناصل بوتون افکار احرارانه وانسانیه‌یی ایاقلر التنه آلمقله تمیز ایله‌مك ایسته‌یورسه بزده اویله‌جه پامال ایدلمك ایسته‌نن حقوقمزی مدافعه‌ده بر جلادت وهیت ابراز ایله‌مکله تمیز ایتمکه چالیشالم . شان وشرفله اولمکی مســکنت وذلتله یاشامغه ترجیح ایده‌رك آرتق تقسیم قبول ایدر بر عثمانلی سلطنتی موجود اولمادیغنی اثبـات ایله‌هم وطنمزی قوناره‌جق همده بر آتیٔ سلامت احضارینی تأمین ایلمش اولاجغز . بوموفقیتی استحصــال ایتمك ایچون بزه هر وقتدن زیاده اتحاد واتفاق لازمدر .

بوسایه‌ده‌درکه، قوی وزنده برعثمانلی ملتنك موجودیتی کوستریله‌جك ، انجق بوسایه‌ده‌درکه ، دشمن بووطن ایچنده کندیسنه قصدی ویاغیر قصدی برشریك جنایت موجوداولمدیغنی اوکرنه‌جکدر . دشمنمزك زرهلیلرندن آلدیغی قوتی بز اتحادیمزدن آلاجغز . بوکون نه فرق سیاسیه اجتهاداتنك ، نه افکار واحتساسات شخصیه مصـادمه‌سنك یاشایه بیله‌جکی برکوندر . بوکون وطن عثمانی داخلنده اتحادتظاهراتندن باشقه بر شی کورلمه‌مایدر . خارجده چالقانان احتراصات فیرطنه‌سندن مصون قالمق ایچون بز غایت مدبر ، متیقظ ، تمکینلی وبالخاصه متحد اولمالی‌یز . اتحاد وترقی جمعیتی بوتون افراد ملت کبی کندی سنجاغی آلتنده طوپلانان اولادلریله برلکده بوتون وسائط مشروعه‌یی استعمال ایدرك چالیشه‌جق والنده‌کی قوتی وطنك محافظهٔ ســلامت وتمامیسی ایچون استعمال ایله‌یه‌جکدر . سزلر ، بلا تفریق جنس ومذهب عثمانلی وطنك بوتون اولادلری ، سزلرده ، عثمانلیلغك بویوکلکنك کوستریله‌جکی کونلرده یاشادیغمزی دوشونه‌رك وطنك هیچ بر نقطه‌ســنده هیچ بر اجنبی ایله هردرلو بر حادثه چیقارمقدن اجتناب واحتراز ایله‌یه‌رك سکون ایله ، اعتدال ایله وفقط متانتله ، جسارتله ، قیرلمق ایسته‌نیان عزت نفسمزی محـافظه‌یه چالیشکز . بزه اوزاقدن نکران اولانلر کورسونلر وایناسینلرکه بز بویون اکمه‌یه‌جکز ، جبر وتهدید ایله صوصمایاجغز . فقط وحشته ، کستاخلغه ، تجاوزه ، حقارته قارشی انسانجه وتربیه ایله مقـابله ایده‌جکز . کورسونلر واینـانسینلرکه ، اوزاقلقدن طولایی بزم کندیسنه لاقید قالاجغمزی خیال ایتدکاری بر قطعه‌نك بزم نظریمزده پایتختدن سلطنتدن فرقی یوقدر .

ال برلکیله یاپاجغمز بوجهاد وطنیده دشمنمز یکرمنجی عصری لکه‌لرکن بز او عصرده شرف آور بر وضعیتله چالیشاجغز ، وشبهه‌سزکه جناب حقك دائما حق وعدل ایچون چالیشانلره شـامل اولان عون عنایت صمدانیه‌سی ســایه‌سنده ملتك اتحادی ، حکومتك ســیاست وغیرتی ایله موفق اولاجغز .

حاجیلر نره‌دن کیده‌جکلر

مکه ، مدینه یوللری قپاندی

بر کره عثمانلی ســنجاغنی حامل اولان واپورلرك چنـاق قلعه بوغازندن چیقمه‌لری ممـکن دکلدر . اویله ایســه حاجیلر ، اجنبی واپورلریله کیتمه‌لی ، دوشونجه‌سی خاطره کله بیلیرسه‌ده عجبا بونده‌ده تهلکه موجود دکلمی ؟ مثلا ایتالیـا دول ســائره‌یه بر نوطه ویررده شو صره‌ده حج موسمی اولدیغی ایچون تورکیا حکومتك بوندن بالاستفاده مصر طریقیله حاجی نام وعنوانی آلتنده عسکر کوندرمکده اولدیغنی خبر آلدم ؛ بونك ایچـون بوتون اجنبی باندیره‌سنی حامل اولان واپورلری ، آرایه‌جغم وحاجی نامیـله کیمی بولورسم آله‌جغم تحقیق ایده‌جکم . فی الحقیقه حاجی ایســه براقه‌جغم دکلده عســکر اولدیغنی تحقیق ایدرســه قواعد حربیه موجبنجه معامله ایده‌جکم ! دیرسه ، عجبا دول معظمه‌نك موافقتنی استحصال ایده‌مزمی ؟

بلا سبب وحقسز بر صورتده طوپراغمزه تجاوز ایتدیکی حالده هیچ آغـیزلرینی آچمـه‌یان دول معظمه بویله حاجیلریمزه‌ده تعرض ایتدیکی تقدیرده امین اولالم که : هیچ بر شی دیمیه‌جکلردر .

او سببدندرکه : بزجه حاجیلرك ولو اجنبی واپورلریله اولســون دکز طریقیله حجه کیتمه‌لرنده تهلکه واردر . ایتالیایه اسیر دوشمك ، بر چوق ایشکنجه‌لره اوغرامق ، حتی اعدام اولونمق ، قورشـونه دیزلمك کبی بویوك بویوك مخاطره موجوددر ، ایتالیا شو حرکتی معذور کوســترمك ایچون حاجیلریمزه بویله بر معامله یاپمقدن قطعیاً چکینمز .

او حالده قره یولنی اختیار ایتمك قالییور .

بویول ایسه قونیه ارکلیسنه قادار شیمندوفرله ، اورادن مرسینه قادار قارادن ، مرســیندن اطنه‌یه قادار ینه شــمندوفرله ، اطنه‌دن

حلبه قادار تكرار قره‌دن ، حلبدن حمـايه قدر ينه قارادن ، حمادن شاما شـيمندوفرله واروب شامدن حجاز شـمندوفريله كيتمكدن عبارتدر .

شيمدى بو يوللرك صـاريلغندن ومشـكلاتندن صرف نظرله اثنـاى راهده صـويغون ويرمك كبى مهالكده وارد خاطر اولا بيليرمى اولامازمى ، پك كسديره‌مه‌يز .

يالكز آجينديغمز بزمله برابر بوتون مسـلمانلره داغ درون اولمسى لازمكلن بر جهت واركه اوده : فريضـهٔ حجى ادا ايتمك خصوصنده‌ده دوشمانلريمزك بزه انكل اولدقلرى فاجعه‌سيدر . دكز قوتمزك يوقلغى ، هيچلكى ايشته بو فجيعه‌لرك الك اليم بر سـببنى تشكيل ايديور .

دوشمانلر كلسه‌لر ، كعبه‌يى طوپه طوتسـه‌لر ، پيغمبريمزك قبرينى ييقسه‌لر، ينه امدادينه قوشه‌ميه‌جغز ؛ دين يولنده اولمك ايسته‌سه‌كده موفق اولاميه‌جغز ديمك چيقـار ! بالعكس ، دكز قوتمز اوله‌جق اولورسـه او زمان هيچ بر دوشمان كعبه‌مزه ، پيغمبريمزك قبرينـه ملوث اللرينى اوزاته‌مايه‌جق ، اونلرك محيط قدسـيسنى زهر آلود نفسلريله كيرلته‌ميه‌جكدر .

بو ، كونش كبى انكار قبـول ايتمز آچيق بر حقيقتدر . اويله ايسـه ، بزم الهمزه ايمـانمز ، دينمزك علويتنه اعتقادمز وارسـه اسلاميتى يوق ايده‌جك قدر شدت كوسترن او تهلكه‌يى رفعه چاليشمق دين مبينى صيانت اوغورنده بذل مال وجان ايتمك اقدم فرائضدر، نزدا الوهيتده حجدن بويوك فضيلتلرى حائزدر .

اسكيشهر : حقيقت

اسكيشهرده منتشر حقيقت ـ اناطولى سسلرى غزته‌سندن :

واقعا ظـاهرده بر عثمانلى — ايتاليـا محاربه‌سى كوزوكيور ، لكن بو نقـاب آلتنده ، داهـا دوغروسى حربك توليد ايده‌جكى نتيجه‌ده كيزلنن آمالى عثمانليلرله عموم مسلمانلرك حس ايده‌ميه‌جكلرينى ظن ايتمك پك بويوك دوشونجه‌سزلك اولور .

بز عثمانليلر ايتاليانلرله چاربيشمقدن هيچ بر وقت چكينمه‌يز ، وطنمزه تجاوز ايدن آلچـاقلرى يا اولديرمك ، ويا اونلرله حرب ايدركدن اولمك بزم ايچـون شرفدر . لكن وطنمزك هيئت مجموعه‌سـنه ، دينمزه تجـاوز ايدر يوللى حركتلره ، باشـده حر انكليزلر ، متفكر فرانسزلر اولدقلرى حالده ، اوروپا تصويبكارانه بر طرزده كوز يوماجق اولورسـه ايشـته او زمان قيامت قوپاجق عثمانليلرله برلكده كتلهٔ موحدهٔ اسلام برندن حركته كله‌جكدر .

بو عزم ، ظن اولونديغندن پك زياده قطعيدر ، انسـانيتى قانلره بوغه‌جق اولان شـو قيامدن بزى آليقويه‌جق چاره ايسـه يالكز دينمزه وطنمزه حرمت ايدلمسيدر. يوقسه طوپدن ، اولومدن قورقاجق بر عثمانلى ؛ بر مسلمان تصور اولنه‌ماز .

آفريقا مسلمانلرينه

حى على الفلاح

بشريت ذللتر ، مدنيت وحشتلر ، عهد وپيمان اهانتلر ، كائنات قيامتلر دوغوريور !

صليبك زمين خشونتندن هلالك آسمان عصمت واجلالنه تجاوز، استيلاء غرض وفلاكت ، قتل بلوطلرى يوكسليور !

اى مصرك بوكولمز بازولرى ؛ اى حزب الوطنك طورماز ، يورولماز اويوماز ، مرد ومتين زنده ، قهرمان مبـارز كنجلرى ! فاس ظلم واشكنجه كونلرينك ، ايران غفلت ومسكنت كيجه‌لرينك ماتم دقيقه‌لرينى صاياركن ! طرابلسده دخى خلافت اسلاميه‌نك حقوق شانى ناموسى ، شوكت وجلادتى ايچين بر لوحهٔ انقراض ، بر مرثيه اوقونمق ايسته‌نيليور ! اى اندلس دولت امويه‌سنك قهرمان احفادى قرتاژه‌ليلرك ابديته قادار دين وطن ملت عصرلرينى يشـاتمق ايستيان قهرمان احفادى ! طرابلس افقنك آتشين وادى ايته ال ملـ ، بوكتله متوحشه‌نك وبو ، انسانيتدن ، فضائل انسـانيه‌دن ، حقوق فاضلهٔ مدنيه‌دن محروم ايتاليانلرك قانلى پنجه‌لرى ايله اولدورولمك ، ازيلمك كومولمك ايسته‌نيور . اونلر روحانيت موحدهٔ اسـلاميه‌دن استمداد ايديور ،

اى كائنات محيطهٔ اسلاميه نه طوريورسيكز ، نه بكليورسـكز ؟ تاريخ بشر اجدادكزك ، بيك سنه‌لك مغفرلرينى ، قلنجلرينى ، قارغيلرينى باغيره‌رق هيئت جليلهٔ اسلاميه‌نك اجيلاز جهاد سنجاغى التنه چاغيريور روحانيت پيغمبرى هلال اسلاميت التنده بلالى بر صدا ؛ اذان اتحاد ، اذان جهاد ، اذان غزا وشهادت اوقيور ! نه طوريورسكز ! . . نه طوريورز ! دنيالرى ضبط ايدن ، اوروپالرى ، آفريقالرى صولت وشـهامتلريله چكنه‌ين ؛ اسـلاميتك عظمتى ، عثمانليلغك قدرت و شوكتلرينى آلتون قلملرله تاريخ مدنيته قيد ايتديرن صلاح الدينلريمى، ارطغرللريمى ، فاتحلريمى بكليورسكز ؟ ايلرى آرش ايلرى !.

سلانيك ـ صلاح

آياصوفيه جامعشريفنده اجتماع اسلام

آيدين مبعوث محترمى عبيدالله افندى طرفندن چهارشنبه كون آياصوفيه جامع شريفنده مسـائل حاضره حقنده بر موعظه ويريله‌رك ايتاليانلرك تجاوزات شقاوتكارانه‌لرى حسبيله انكلتره قرالى حضرتلريله بعض جمعيات علميه‌نك حسيات انسانيه وعدالتكارانه‌سنه تلغرافله مراجعت قيلنمشدر. تلغرافلر بر وجه آتيدر :

١ عموم ملتلرك اعيان ومبعوثان رياستلرينه

٢ انكلتره انسال بشر جمعيت عموميه‌سنه

٣ انكلتره‌ده اسيا وجغرافيا جمعيات قراليه‌سنه

٤ كافهٔ ممالكده وبالخاصه اسوچره‌ده صلح جمعيتلرينه

۵ كافهٔ ممالكده موجود مطبوعات جمعيتلرينه

٦ كافهٔ ممالكده كى جمعيات علميه وفنيه يه ويرلمك اوزره دارالفنون رئيسلرينه

۷ كافهٔ ممالكده بولنان سوسياليست جمعيتى رؤساسنه

۸ فرانسه‌ده حقوق بشر جمعيتنه

۹ لاهى حكم محكمه‌سنه

۱۰ آمريقاده قونغره رئيسنه

۱۱ شوال ۳۲۹ و تشرين اول ۱۹۱۱٤ تاريخنده استانبولده آيا صوفيه جامع شريفنده و بيكلرجه كشيدن مركب بر جماعت علماى اسلاميه‌نك بالاتفاق قرارى اوله‌رق تبليغ اولنوركه :

مقدس وطنمزك آفريقا طوپراغنده بر جزؤ لاينفكى اولان طرابلس غربه بين الدول و بين الامم جارى اولان هر درلو حقوق طبيعيه و موضوعه قواعديله كافهٔ معاهدات و مقاولات سياسيه‌يه مغاير و قبائل وعشاير وحشيه‌نك بيله ارتكابندن حيا ايده‌جكى بر طرز شقاوتكارانه‌ده بغير حق دول معظمه عدادنده بولنان ايتاليانك دينى ، عرقى ، جنسى ، لسانى ، جوارى ، حتى تاريخى بر مناسبتى بولنمدينى و هيچ بر سبب وبهانه اولمديغى حالده بغتةً وقوع بولان تجاوزينى عالم مدنيت انسانيتپرورلرى سكوت ايله قارشيلايه‌جقلر ايسه مجلدات علميه سيله ملون اجتهادات انسانيتپرورينه مفتونيتله غرب طرزنده تمدنه چاليشان كافهٔ ممالك شرقيه وبالخاصه ممالك اسلاميه‌نك مدنيت حاضره و ملل متمدنهٔ غربيه حقنده نه فكر حاصل ايده‌جكلرى و نه حكم ويره‌جكلرى و شرقك غرب حقنده بو مناسبتله حاصل ايده‌جكى سوء فكردن مستقبلاً نه كبى نتايجه منتظر اولمق لازم كله‌جكى جمعيت محترمه‌نك نظر مطالعه وملاحظه‌سندن دور طوتيله‌جق قدر اهميتسز ميدر ؟

انكلتره قرالى حشمتلو بشنجى جورج حضرتلرينه

تماميت ملكيه وادامهٔ موجوديت سياسيه‌سى متعدد ، متنوع معاهدات ومقاولات قطعيه ايله ضمان وكفالت وتعهد كز التنده بولنان وخلافت اسلاميه‌يى حائز اولان دولت عثمانيه‌نك اجزاى مهمهٔ ممالكندن طرابلس غرب قطعه‌سنه دينى ، عرقى ، جنسى ، لسانى ، جوارى ، حتى تاريخى مناسبتى اولميان ايتاليانك كافهٔ حقوق انسانيه وعهديه‌يى بتون عالم مدنيته قارشو آياقلر التنه آله‌رق دوتماسيله شقاوتكارانه تجاوزه وهيچ بر سبب وبهانه اولميه‌رق دولت عثمانيه‌يه قارشو اعلان حربه قيام ايتمسنى يالكز سكوت ومسامحه ايله كورمك دكل حتى تشجيع ايدر بر موقعده بولنمق انكلتره كبى سكسان ، طقسان ميليون نفوس اسلاميه‌يه حاكم اولان بر دولتك تعقيب ايده‌جكى مسلك سياستميدر ؟ وبويله بر مسلك انكلتره دولتنك ممالك اسلاميه‌ده‌كى حاكميتنه ومنافع حاليه ومستقبله‌سنه موافقميدر ؟ بونى انكلتره دولت فخيمه‌سى بيلير . فقط بز شونى قطعياً بيليرزكه دولت عثمانيه انكلتره دولتنه اعلان حرب ايتمدكجه انكلتره دولتى تعهدات عهديه‌سى آلتندن هيچ بر وسيله ايله چيقه‌ماز .

۱۱ شوال ۱۳۲۹ و ٤ تشرين اول افرنجى ۱۹۱۱

مسلمان مملكتلرينه اوروپانك هجومنه قارشى عالم اسلامده غليان

اوروپا حكومات متمدنه (!) سندن ايتاليا حيدودلرينك طرابلس غربه وحشيانه هجومى اوزرينه بتون عالم اسلام باشدن باشه هيجانه كلمش ، خلافت معظمهٔ اسلاميه‌يه قارشى وقوع بولان بو حيدودجه تجاوزه همان بتون اقوام اسلاميه طرفندن پروتستو وبو مناسبتله مركز جليل خلافته بتون دنيا مسلمانلرى طرفندن پك صميمى واخوتكارانه توجهلر ابذال اولنمش ، معاونتلر وعد اولنمشدر .

جمعيتلرى ، ملتلرى ، بر كتلهٔ متحده حالنده بولنديرمق ايچون چاره‌لر تحريسيله مشغول اولان اداره آدملرى ، سياست اربابى رابطهٔ دينيه‌نك نه قوى ، نه بيوك ، نه طبيعى بر رابطه اولديغنى كورسونلر باخصوص (واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا) خطاب جليلنه مظهر اولان قلوب مسلمينده‌كى اخوت و اعتصام حسلرى شايان حيرت بر درجه‌ده‌در . مسلمانلرك بو جهلى ، بو آواره‌لكى ايله برابر صره‌سى كلنجه ابرازندن خالى قالمدقلرى بو حسيات صميميه ، كسب تنور وعرفان ايتملريله نه درجه‌يه واصل اوله‌جغنى ، شوكت اسلاميه‌نك تعاليسى ايچون نه بيوك رولر يا يه بيله‌جكنى ارباب اذعانك تقدير ايده‌جكنه شبهه يوقدر . بونك ايچوندركه بز سنه‌لردنبرى بو بيوك عالم آراسنده تعارفك حصولى ، مناسبات دائمه‌نك تأسيسى ايچون صور مختلفه‌ده صرف مساعيدن كرى طورميورز . انشاءالله ، بتون اسلاملر طرفندن ابراز اولنان بو تظاهرات اخوتكارانه حسبيله بو بابده‌كى مساعينك قيمت واهميتى مسلمان قارداشلرمزجه دها زيان آكلاشيلير وبوغايه‌يه طوغرو يورونلرك امللرى خيال دكل ، بلكه بر حقيقت ديه قبول اولنورده بو يولك ، بو طريق سياستك سالكينى چوغالير .

هانكى ديارده اولورسه اولسون ، هانكى دولت تبعه‌سندن بولنورسه بولونسون مسلمانلرى يكديكرينه باغلايان رابطهٔ ديانت طوپله تفنكله چوزوله‌مه‌جك درجه‌ده صاغلامدر . ايشته ايتاليايه قارشى بتون عالم اسلامده اويانان غيظ واغبرار هپ او رابطه‌نك تظاهراتيدر . قلبلرمزده بو اخوت جايكير اولدقجه هلالك صليبه بويون اكميه‌جكنه بتون قارداشلر امين اولمليدر .

اسلاملرك مملكتلرينى پارچه‌لامق ، كنديلرينى تحت اسارته آلمقله قلبلرنده‌كى ازلى ، عالى حسلرى‌ده بوغارم ظننه دوشن اوروپا مدنيتجيلرى ، عمرانجيلرى مسلمانلرك بوكون كوستردكلرى غليان وهيجان قارشوسنده دوچار حيرت اولديلر .

هيئت عموميه‌سى اعتباريله پك بيوك بر قوت تشكيل ايتمكده اولان عربلرك تجمع ومحاربه‌يه اشتراكلرى روماده بيوك انديشه‌لر حاصل ايتمكده بولنديغنى فرانسز مطبوعاتنده اوقونيور .

باخصوص بونلر ميانده ثبات وتمدنلريله معروف ومقام خلافته مربوطيت صادقانه‌لرى درجهٔ بداهتده بولنان امام يحيالر ، سيد ادريسلر ، امير عبدالقادر زاده محمد پاشالر كبى آفريقا وجوارى عرب قبائلنك

الذی نفوذ رؤساسنك‌ده بولنمسی اندیشه‌لرینی تزیید ایتمکده‌در . ایتمش بتون بوقوتلرك حرکته مهیا بر صورتده هر درلو لوازمنك مستحضر بولنمسی مسئله‌نك رنکنی بسبتون دکیشدیریور .

بوندن بر هفته مقدم، شیخ سنوسی حضرتلرندن بنغازی طریقیله عتبهٔ سنیهٔ حضرت خلافتپناهی‌یه وارداولان بر تلغرافنامه‌ده : دشمن متجاوزینه اعلان جهاد ایده‌رك ۴۰ بیك سواری ایله ساحله‌دشمن مقابله‌سنه عزم وحرکت ایله‌دیکی ، بیلدیرلدی . آفریقانك نصف شمالیسنده پك مهم بر نفوذ وجریانه صاحب اولان شیخ سنوسی حضرتلرینك ، مقام اقدس خلافته وعثمانلیلغه قارشی کوسته‌ردیکی بومربوطیت اوروپانك علاقه‌دار محافلنده مهم تأثیرات اویاندیردی.

بتون طرابلس غرب وبنغازی اهالیسی کمال حرارتله سلامت معصومهٔ وطنیه‌نك محافظه‌سی ایچون جهاد اعلان ایتدیلر .

بتون افریقالی‌ایچرلرندن‌طرابلسه‌طوغری‌کوکللوفرقه‌لری‌حرکت‌ایتدی فیزان وصحرا جهتلرنده‌کی عشایرفوج فوج ومسلحاً طرابلس غرب وبنغازی‌یه ورود ایتمکده‌درلر . بونلر قانلرینك صوك‌داملاسنه وارنجه آقیده‌رق مدافعه‌ده بولنه‌جقلرینه عهد ومیثاق‌ایتدیلر .

مدینهٔ منوره ایله قبائل متجاوره اهالیسی روضهٔ مقدسهٔ حضرت پیغمبری اوکنده طوپلاندیلر . مجتمعین حکومت سنیه‌یه هر درلو فداکارلق اختیارینه ووطن اوغورنده قانلرینی اساله‌یه عهد وپیمان ایتدیلر .

قبائل مذکوره‌دن صاحب قوت بش بیوك قبیله‌نك رؤسای ذی نفوذی بالعموم افرادیله مسلح اولدقلری حالده حکومت‌سنیه‌نك سوق ایده‌جکی محلاره کیتمك اوزره آماده اولدقلرینی بیلدیردیلر .

§خطهٔ یمانیه‌ده بولنان بالعموم‌قبائل عثمانلیلرایله یکوجود اوله‌رق ایتالیایه قارشی حرکت‌ایتمك‌اوزره آره‌لرنده بر ائتلاف عقدایتدیلر .

مقام صدارت واسطه‌سیله عتبهٔ خاکپای حضرت خلافتپناهی‌یه یمن مبعوثلری محمود ندیم ، سید احمد ، سید حسین ، متفحی ، سید محمدالکبسی ، طرفندن‌صورتی‌آتیده مندرج‌تلغرافنامه‌کشیده‌اولندی:

«صنعا ۲۰ ایلول — ایتالیانك اعلان حرب ایتمسی اوزرینه مؤکلارمزله‌جهاده حاضروبمن قوای عمومیه‌قوماندننك‌امرینه‌تابعز.»

ایتالیا مخاصمانه باشلایوبده فیلوسی یمن ساحللرنده کورولمسی اوزرینه هر درلو اغبراری موقتاً بر طرف ایدن امام یحیی خاکپای عالیٔ خلافتپناهی‌یه کشیده ایلدیکی بر تلغرافنامه‌ده طرابلسه وقوع بولان تعرضی دفع ایچون یوز بیك کوکلی ایله‌حرکته مهیابولندیغنی عرض ایتدیکی کبی مقام سامیٔ صدارتپناهی‌یه صورتی آتیده مندرج تلغرافنامه‌یی کشیده ایلدی :

« بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم حدیده وطرابلس غربه بر طاقم اجانبك تعرض ایلمکده اولدقلرینی استخبار ایتدم . یوز بیك فدائیٔ مبارز ایله حرکته حاضرم ومهیایم . تاکه کلهٔ توحید احراز حق وغلبه ایده . » امام الیمن المتوکل علی‌الله یحیی

عسیرده بولنان سید ادریسك ده‌ایتالیانلرك حرکات شقاوتکارانه‌سندن صوك درجه‌ده متأثر اوله‌رق عسیرقوای عمومیه‌سی قوماندانلغنه کوندردیکی تحریراتده قرق بیك مجاهدایله ایتالیانك‌اریتره مستملکاتنده اجرای حرکات وایتالیانلره قارشی جهاد ایلمك اوزره عسیر سواحلندن‌سنبوقلرله‌قارشی‌سواحله‌کچمه‌لرینه‌مساعده‌اعطاسنی‌طلب‌ایلدی.

بوسنه — هرسك اهالیٔ اسلامیه‌سی فوق‌العاده غلیانده‌درلر . اهالی حدودی کچه‌رك‌عثمانلی اردوسنه کوکلی قید ایدلمك ایستیورلر.

مصرده شدتلی غلیان‌وهیجانی موجب اولدی . مصر اهالیسی هردرلوفدا کارلقده بولنه‌رق مالاً وبدناً دولت عثمانیه‌یه مظاهرت‌ایده‌جکلرینی‌اعلان‌ایله‌هریرده‌اجتماع‌ایدرك‌مذاکرات‌مقرراتده‌بولنمقده‌درلر.

ایتالیاتبعه‌سنه‌قارشو غایت واسع‌مقیاسده بویقوتاژ اعلان‌ایتمشلردر.

یونان محاربه‌سنده یونان تبعه‌سنی مصردن چیقاردقلری کبی بو محاربه‌ده دخی ایتالیا تبعه‌سنك بهمه‌حال مصردن طرد وتبعیدلرینی وقونسولسلرینك حکومتجه وقوعبوله‌جق معاملاتده ردینی حکومت محلیه‌دن مصراً طلب ایتمکده‌درلر .

پك چوق‌اسلام‌شرکتلری(بانقودی‌روما)ده‌کی‌پاره‌لرینی‌کری آلمشلردر. مسلمان غزته‌لری « عثمانلی فدائیلری‌یز » دیه بارباربا‌غیریورلر:

« بابالرمزك ، اقربا واولیالرمزك قرار کاهی اولان طرابلس غربه ایتالیانك وقوع بولان تجاوز احتراصکارانه‌سی بزی صوك درجه دوچار تألم ایتدی . قلبلرمز هیجانله دولدی .

ایتالیا هانکی حق وصلاحیتله دولت علیه‌مزك حقنه تجاوز ایدییور ، هانکی سببله وطنمزك بر جزؤ لاینفکی اولان طرابلس غربه دست تعدیسنی اوزاتیور ؟ بز بوتون ،وجودیمزله قیام ایده‌رك حقوق حکمرانیمزی تأیید ایتملی ، وطنمزك الدن کیتمه‌مسی ایچون کافهٔ وسائط تدافعیه‌یه صارلمالی‌یز . دولتمزك شان وشرفنی ، حیثیت وناموسنی محافظه ایتمك ، قلبکاه وطنه اوزانان اللری قیرمق ایچون وادیٔ نیلده ساکن بوتون عرب قارداشلریمزی وظیفهٔ وطنیه‌لرینی ایفایه دعوت‌ایدییورز . بوبوك‌واقعه قارشوسنده دوشونه‌رك علی‌العجله قرارلرینی ویروب لازم کلن تدابیره توسل ایتسونلر . — العلم »

بو مبای متحیزان علماسندن وجمعه جامع شریفی خطباسندن شریف محمد صالح افندینك تحت ریاستنده کچن جمعه نمازینی متعاقب غایت معظم بر متینغ عقد اولندی وبو اجتماعه یوزبیکه قریب مسلمان اشتراك ایتدی . برچوق نطقلر ایراد اولندقدن صوکرا ایتالیانك وحشیانه وبهیمانه وقوع بولان تعرض ناکهانیسی وبر اسلام ملکتنه خود بخود تجاوزی هیچ بر وقت‌قواعدمدنیت‌وانسانیتله قابل توفیق اولمدیغندن هرحالده حکومت عثمانیه وبلاد اسلامیه‌نك تعرضدن محافظه‌سی لزومنه دائر قلمه‌النان پروتستو نامه‌نك برر صورتلری انکلتره ودولت‌عثمانیه‌پارلمنتو ریاستلرینه‌ومقام‌صدارته‌تلغرافلرله تبلیغ‌اولندی. بوتلغرافنامه‌لرده‌علاوةً بومبای‌وحوالیسی‌مسلمانلرینك‌کافهٔ‌دولت‌علیه‌نك امرینه منتظر اولدقلری برلسان اخوتکارانه ایله ذکر واثبات‌قلندی .

§ ان شاءالله بوتظاهراتك‌بالفعل نتیجه‌لری عن‌قریب کمال ممنونیتله کوروله‌جکدر .

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنیت صندوغی جوارنده شنکول یقوشنده ۲۲ نومرو

صراط مستقیم ١٣٢٦

مسلکمزه موافق آثار جدیده ممنونیه قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات ، تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه	» ٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	١٧	٩	فرانق

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٦٣ ٢٦ شوال ١٣٢٩ پنجشنبه ٦ تشرین اول ١٣٢٧ یدنجی جلد

مسلمانلق و مدنیت

مسلمانلغه ، مسلمانلرك حالنه بر نظر

مابعد :

بز شیمدی شو حالمزله ، طبق آجلقدن اولوم درجه‌سنه کلمش ایکن ، کوزلرینك اوکنده‌کی اکمه‌کی الی اوزاتمه‌یه اوشه‌نوب ده اوکمه‌کی آغزلرینه کیرمسنی بکله‌ین مسکینلره بکزه‌میورمی‌یز ؟

بزم ایچون عینیله رذالت دکیلدرکه قیمتلی وقتلریمزی امیل زولا-لرك ، پول بورژه‌لرك ماسالریله هدر ایدییورزده او وقتك الا اوفاق بر قسمنی اولسون ، بوتون اسرار کائناتی سینهٔ صحائفنه نقش ایتمش اولان ، شو کتاب مبینك مطالعه‌سی ایچون فدا ایتمیورز ؟

تمدن، تنور ادعاسنده بولنیورز ؛ سرائر خلقتی کشف ایله اوغراشان متمدنلره بکزه‌مه‌یه یالتیورز ؛ ایچمزده‌کی چالیشمایانلری، عطالتله موت معنوی ایله محکوم ایدییورز ؛ اجتماعیاتده سپنسرك ، سیاسیاتده غامبتانك ، نیچه‌نك ، فلسفیاتده ربونك نظریاتنه قارشی رکوع حیرته واریورزده المزده‌کی کتاب الهینك اسراربلندینه بر نظر امعان بیله عطف ایتمیورز ، او کتاب الهینك‌که بوتون علمای جهان قالقسه‌لرده ترجمان اولدیغی بدایعی ، حکمی احاطه ایچون عمرلر صرف ایتسه‌لر تکمیلنی شویله طورسون بر جزئنی بیله محیط اوله‌مازلر !

غالبا باشقه‌لرینی تقلید ایدییورزده عقلسزلقله اتهام اولنمامق ایچون امور دینیه ایله اشتغال ایلمکدن صیقیلیورز . اکر بویله ایسه بو تقلید پك کورکورینه بر تقلید اولور که کتاب سماویمزك صحائفی اوزرندن کز دیریله‌جك اوفاجق بر نظر اودرکه‌یه دوشمکدن بزی آلیقویه بیلیر . زیرا او زمان رأی العین کورورزکه مسلمانلق انزوا ایله ، مسکنتله امر ایدن ؛ خلقی کمال ذات ایچنده بر تعصبه سوق ایله‌ین ؛ یاخود کرك مدنیت حاضره‌نك ، کرك مستقبله‌نك مطالبنه کلیاً منافی اوله‌جق صورتده وجودی آغیر بر طاقم عبادات ایله ازوب بیتیرمه‌یه محکوم براقان بر دین دکل ایمش . بالعکس سعی وعمل ایله امر ایدن ؛ نظرلرده ریاست وسیادتی ، علو ومجد همتی آله بیلدیکنه یوکسلتن ؛ انسانلری فضائله ، معالی‌یه طوغرو کوتورن بر دین ایمش . هم بونلرك هپسی اویله بر طاقم حکمتلرله تأیید اولنمشدرکه فیلسوفلرك حکمیات موضوعه‌سی اونلرك یاننده کونشه قارشی طوتولمش قندیل ضیاسی قدر سونوك قالیر .

شو حالده اسلامك معالیسندن بحث ایدن آدم سقامتی دلائل ناطقه ایله کوستریله بیله‌جك بر طاقم افکاره ترجمانلق ایتمش اولماز ، بالعکس فاطر حکیمك لسان فوق الخیالنی تفسیر ایلمش اولور . اویله حکمتلر سویلرکه ابدیاً جرح اولنه‌ماز ؛ اویله نظریه‌لر سرد ایدرکه شو کائنات خوشك هر ذره‌سی اونلری تأیید ایچون بر لسان کسیلیر ؛ اویله قاعده‌لردن خبر ویررکه خللدار اولمسی ، حکمدن دوشمسی تصور ایدیله‌من ؛ اویله اساسلر میدانه قویارکه بوتون اجتماعیات اونلره استناد ایده‌جکی کبی بشر خلدزار عرفانی انجق او اساسلره یوکسله‌رك سیر ایده بیلیر ؛ اویله نورلر صاچارکه صمیم قلبه کیره‌رك اوراده ابدیاً غروب ایتمز بر کونش یاراتیر . ایشته او شمس حقیقتك ضیای کزینی انسانه شو بولانیق حیاتك قارانلق چوللرینی تنویر ایدر ؛ اللرینی ایاقلرینی هر طرفدن باغلایان زنجیرلری چوزر ؛ دهرك سینه‌لرده آچدیغی جریحه‌لری قاپاتیر ؛ روحی اوهام وخیالات شائبه‌لرندن تطهیر ایدر . هیجان قدیمندن فارغ اولان روح ده آرتق سعادت حقیقیه‌سنی آرامه‌یه ، فقط اصل منبعندن آرامه‌یه باشلار ، اوکنده‌کی کثیف

پرده‌لر برر برر یرتیله‌رق جهان ملکوتی کورر ، اورادن حقیقة الحقائقه ماهم اولور .

عربلر مسلمان اولمازدن اول خشونتك ، جهالتك ، هیچلیکك نه‌درکه‌سنده‌ایدیلر ؛ صوکره نه‌حاله کلدیلر ، کورمیورمیسکز ؟ زمان جاهلیتده عرب قیزینی قولنه آلدیغی کبی چوله کیدر ؛ بر چوقور اشمه‌یه باشلاردی . زواللی قیزك یالوارمسی ، آغلامسی حریفك قلبنده ذره قدر مرحمت حسی اویاندرمیه‌رق بیچاره‌یی کندی الیله دیری دیری او چقوره کومر ایشنی بتیردکدن صوکره کمال‌مظفریتله عائله‌سنك یا به دونردی زیرا کندی ظننجه ایشیدنلرك شناسنی موجب اوله‌جق . ناصیهٔ شرفی اوزرنده‌کی لکه‌یی تمیزلیه‌جك برایش‌یاپمش‌ایدی .

الله‌عشقنه اولسون برکره شو طاش یوره‌کاره ، شو قانی طوبغیلره باقیکز برده بونلرك اسلامی قبول ایتدکدن صوکره‌کی حاللرینی نظر امعانه الیکز . بقالم نه‌کوره‌جکسکز ؟

اویله آدملر کوره‌جکسکزکه کهوارهٔ حکمتده بیومش ، آغوش شفقت ومرحمتده امزیرلمش بختیارلرك بیله صاحب اوله‌میه‌جغی حسیات کریمه ایله متمیز . اویله آدملر کوره‌جکسکزکه هربری شهامت و فضیلته تمثال اولمش ، سجایای جلیله‌نك ، اخلاق جمیله‌نك برر رکن متینی کسلمش‌ده حالریله ، قاللریله فلاسفهٔ اخلاقه اثرلرنده‌کی نواقصی کوستریورلر . اویله آدملر کوره‌جکسکزکه وقار و تقوی اعتباریله ملکاره ، علوهمت ، عظمت قدرت خصوصنده قیصرلره رجحان ایدییورلر .

عمر ابن الخطابی الالم : عمر اویله ادمدرکه زمان جاهلیتده‌کی حالیله اسلامی قبول ایتدکدن برقاچ سنه صوکره‌کی مرتبهٔ کمالی هرکسك معلومیدر . أوت مسلمانلغی ومسلمانلری اویله بر حکمت ، اویله بر سیاست ایله اعلا ایتدی ، او قوجه مملکتی اویله بر صورتده محافظه ایلدی‌که سیاستك او درجه‌سنی کهوارهٔ حقوق وسیاسیاتده بیومش اك بیوك پادشاهلر ، حکمتك او مرتبه‌سنی عمرینی فلسفه ایله کچیرمش اك بیوك حکیملر بیله کوستره‌منلر . صوکره ینه او عمر رقت قلب ، تقوی خصوصنده اویله بر درجه‌یه واصل‌اولمشدیکه کتاب اللهدن بر آیت تلاوت اولندیغی ایشیدنجه یا بایلیر یاخود برقاچ کون خسته یاتاردی . کویاکه متنبی‌شو بیتله عمری قصد ایتمشدی:

قسا فالأسد تفزع من یدیه

ورق فنحن نفزع ان یذوبا [۱]

یك اعلی بو نصل اولدی ، عمر بو مرتبه‌یی نصل بولدی ؟ عجبا اخلاقیاتی دارالفنونلرده ، اجتماعیاتی علمی محفللرده ، سیاستی پارلمنتولرده ، تشریعی حقوق مکتبلرنده‌می اوکرندی ؟ خایر بونلرك هیچ بری دکل . عمر یالکز قرآن‌ایله حدیث اوقور بونلری‌دوشونور اکلامقده کوجلك چکدیکی یرلری بشقه‌لرینه صورار‌او کرنیردی .

عمر اکابر سلفك آنجق بردانه‌سیدرکه اونی سزه مسلمانلغك طبیعتلری تحویل خصوصنده‌کی قدرتی ، تمایلات انسانیه‌نك وجههٔ عزیمتنی دکیشدیرمك ، افکاری تنویر ایتمك ایچون کوستردیکی تأثیرك سرعتی کوزیکزله کوریکز دییه بر مثال اولمق اوزره ایراد ایتدك.

عجبا بزه نه اولدی‌که بوقدر خزائن معرفتی ارقه‌مزده براقیورزده اوته‌دن بریدن حکمت دیلنمکه ، اخلاق دیلنمکه قالقیشیورز؛ صوکره‌ده هرمعناسیله خائب و خاسر قاله‌رق کندی سرسملکمزك ، کندی اخلاقسزلغمزك جزاسنی اوته‌کنك بریکنك بوینه‌یوکلیورز ؟ آیات الهیه‌یی ، احادیث نبویه‌یی علمدن ، عرفاندن هیچ نصیبی اولمیان بر طاقم جهلا طرفندن یوکسك سسله یا صالونلرده ، یاخود مزارلقلرده ترنم ایدلمکدن باشقه مزیتی یوقمش کبی اونلره براقیورزده کندیمز حالمزی ، استقبالمزی بتون‌برباد ایده‌جك بوش بر سوری سفسطه‌لرله وقت کچیرییورز ؟ اوت بو کون هپمزك یاپدیغی بوندن عبارتدر . « واتخذوا القرآن عفین فوربك لنسئلنهم أجمعین » آیت کریمه‌سی تام بزم حقمزده‌در .

خلاصه ، مسلمانلر ایچون یکانه چاره شودر :

اولا معنای اسلامی حقیله اکلامیدر . کذلك ماده ایله معنا بربرینه تماميله مربوط اولدیغندن روحك غایهٔ عزمنده‌کی پایهٔ بلنده یوکسله‌بیلمسی ایچون دینك مقصد اصلیسی انسانی هم ترقیات‌مادیه‌دن همده تعالیات معنویه‌دن نصیبه‌دار ایتمك اولدیغنی بیلمیدر . شونی‌ده ادراك ایتملیدرکه مسلمانلقده عبادت کلمه‌سی یالکز رکوع ، سجود کبی جسمانی عبودیتی افاده‌ایتمز ؛ بلکه انسانك کرك نفسنك ، کرك عائله‌سنك کرك ملتنك ، کرك ابنای نوعنك ، حتی بوتون کائناتك صلاحنی قصد ایتمك شرطیله ایشلدیکی هرایش نظر اسلامده عباداتك اك مستحسنی ، الله ذوالجلاله عرض ایدیله‌جك طاعاتك اك شرفلیسی‌در : « ان المؤمن لیؤجر فی کل شیء حتی فی اللقمة یرفعها الی فی امرأته . والشان ان رحمتها یرحمك الله – مؤمن قاریسنك اغزینه ویره‌جکی لقمه‌یه وارنجه‌یه قدر هرایشنده مأجوراولور . قویونه‌بیله مرحمت ایده‌جك اولورسه‌ك اللهده سکا مرحمت ایدر . حدیث » مسلمانلق صنایعده ، کشفیات فنیه‌ده ایلری کیتمکه هیچ بر زمان معارض اولمدیغی کبی مسلمانلری بو کبی ترقیاته تشویق ایدر ؛ سائر ملتلرله مسابقه‌دن ، رقابتدن کیری طورانلری مؤاخذه‌ده بولنور . مسلمانلقده‌کی شو اساسلر یوزلرجه آیت ، بیکلرجه حدیث ایله‌صراحة مؤید اولدقدن بشقه ایلك جمیت اسلامیه‌نك احوالی‌ده آیریجه بر حجتدر . او درجه‌ده‌که منورالفکر معلم شاکردینك ذهننه بو آثاری بر درسده نقش ایده‌بیلور .

ایشته مسلمانلرك دردی ایچون چاره بودر . لکن مطالعه‌دن ، وقوفدن محروم اولان خلقی بو چاره‌یه وصولدن منع ایدن بر طاقم عقبه‌لر وارکه او عقبه‌لری آنجق زمان قالدیره‌بیله‌جکدر .

وصلی الله علی سید الوجود محمد وعلی آله وصحبه وسلم .

صوك

مؤلفی : محمد فرید وجدی

مترجمی: محمد عاکف

[۱] زمان شدتنده بزی پارچه‌لایه‌جق دیه ارسلانلر قورقار ؛ رقته کلدیکی وقت ایسه اریییوب کیده‌جك دیه‌بز قورقارز. مآلنده‌در .

صیحة الندم

او هانکی چیقماز یولدر ، که سالك بی بصیری آندیغی خطوۀ واپسینده مجبور رجعت اولدیغنی کورونجه تا اعماق روحندن آتشین برصیحۀ ندامت قوپارماسین ؟

اوهانکی حقسز مبارزه‌در ، که نتیجه‌سنده صاحبنی کال محجوبیتله حق وحقیقته تسلیم سلاحده مضطر براقماسین ؟

حق ، حقدر ، باطل اولماز . حق ، غالبدر ، آنك اوزرینه هیچ برشی تعالی ایده‌مز .

ایکی سنه‌در حماوی بر سودای ایمان ایله ، قویلجیملر صاچان برعشق وطنله ، آتشلر پوسکورن برغرام ملیتله « جناب قرآن حکیم »ی بد یمین تقدیسمه آله‌رق برحجت آیتیله ، برشاهد فرمانیله

دونما ...! دونما ....!

دی‌یه فریاد ایدییورم . اخوان مسلکمدن برچوق فضلا بوجان خراش فریادمه ، بو خردسوز انین استمدادمه کیمی تحریراً ، کیمی شفاهاً اشتراك ایتدیلر !

اکر برزمرۀ معارضین حقسز ، پك حقسز بره باب اعتراض ومخالفتی آچمامش تشویش اذهانی . تغلیط افکاری موجب اولمامش اولایدی قویاً ـ یوزده طقسان ـ مأمول ایدی . که معصوم خلافت محمدیه ، مظلوم دیانت اسلامیه بوشئوم ، بوفلاکت انکیز کونی ادراك ایتمیه‌جکدی .

سیاست اسلامیه‌یی شریعت اسلامیه‌دن باشقه برشی ظن ایدرك « شریعت ، سیاسته آلت ایدیلمز . علما ، اویله ...جکیلان یره کیده‌مز » وکیده‌مدیکی ایچین

« مانع خیر اولمقله »

اتهـام ایدیلەمز ! » دی‌ینلردن اکر بدبخت طرابلس غربده بولونان وارسه کال ذلتله صلیبك حضور انسانیت (؟؟) ومدنیتنه (؟؟) مدنیت حیوانیۀ خون آشـامنه ایتیله ، قاقیله کوتوریله‌رك زیر پای قهرینه آتلدیغنی کوردی !

خلافت مقدسۀ اسلامیه ایله متتوج حکومت عثمانیه‌نك ضعف سیاستی ـ حقیقتده ینه کندیسندن باشقا برشی اولمیان ـ شریعت مطهره‌نك فلاکتی اولوب اولمدیغنی کوردی !

« مانع خیر ..... »

دکل ، فقط مانع امر الهی ، مانع اعداد قوت اولدیغنی آکلادی ! افسوس .....!

« قد کان ماخفت ان یکونا »

« انا الی الله راجعونا »

بن ، نه دییوردم : حقه اهتدا ، قرآنه اقتدا ایده‌لم ! ایشته بنم جنابم ! .....

جناب حق مؤمنلره « یالکز حال حربده بولندیغکز دشمنی دکل ، اعدای استقبالکزی ده ترهیب وتنکیل ایده‌جك بر درجۀ عالیه‌ده سریعاً وعاجلاً اعداد قوته بوتون استطاعت مالیه وفعلیه‌کزی صرف ایدیکز ! سز ، او اعدای استقبالی بیلەمزسیکز ! انلری الله بیلیر ! » بویوریور .

امر جلیل اعداد ، وجوبی « یعنی : فرض » وفوری « یعنی : درحال بلا افانۀ وقت » . (قوة) لك یالکز حال حربده بولونیلان خصمی دکل‌ده اعدای استقبالی‌ده قهر وتنکیل ایده‌جك درجه‌ده اعدادی مطلوب الهی . (الله اکبر) لك شو لطف ارشادینه باقیلسین : اعدای استقبالی تیتره‌یه‌جك درجه‌ده قوتلی ، حربه هردقیقه آماده بولنمقلغمزی وجوباً وتعجیلاً فرمان بویوریور .

ایشته دلیلی : ایتالیا دونه قدر اعدای استقبالمز میاننده اعلان حرب ایتمسـنی اك بعید الاحتمال عد ایدردك دکلی ؟ بز ، تجـاوزی کیملردن بکلردك ؟ قارشیمزه ـ هم‌ده آنسزین !؟ ـ کیم چیقیویردی؟؟

شمدی بز ، طرابلس غربك معروض قالدیغی شو جکر سوز ، شو جانستان فلاکتدن قرآن حکیمه « بز ، ایتالیادن بوغدرواهانتی بوظلم ووحشتی اومازدیق . نه‌یاپالم قوای بریه‌مز آنی تپه‌لمکه کافی ایدیسه‌ده دونمامز پك ضعیف ! پك نقصان !! » دی‌یه عرض اعتذار ایده‌بیلیرمیز؟ اعداد قوتك اعدای استقباله تشمیلی قید ارشادیسی امر وجوبینك وصف تعجیلیسی بو اعتذار کودکانه‌یی کیرلی پاچاورا کبی یوزیمزه چارپمازمی ؟

حج وزکاتك فرض ، قربان وصدقۀ فطرك واجب اولمسی خانه‌سی اولق ، خانه‌سنك دوشمه‌سی وسائر بوتون لوازمی قات قات البسه ، خدمه والحاصل برانسانك سعادت حیات نامنه محتاج اولدیغی هرشی موجود بولونمق . ایشته بونلر اختیاری اوله‌رق حوایج اصلیه‌دندر .

بوحوایج اصلیه میاننده برده « اسلحۀ حربیه وبنك حیوانی » قیدی کورولیور . بوقید ، قرآن حکیمده‌کی مذکور (اعداد قوة) آیت جلیله‌سندن مأخوذ . بناء علیه برشرط وجوبی . برآدم خدمتجی طوتمقدن واز کچه‌بیلیر . « نیچین خدمتجی طوتمه‌دك ؟ دی‌یه مسئول اولماز . کذا آلتی اوطه‌لی ئەو بایدیرر ، دردیله‌ده اکتفا ایده‌بیلیر . فقط اسلحۀ حربیه ، بنك حیوانی بو مهم احتیاجاری تماملیه تأمین ایدوب اعدای دینك ملحوظ اولان تجاوزینه قارشی آماده بولنمق ، اقدم فرائض قرآنیه‌دندر . چونکه وطنك ، وطن اسلامك حیات ومماتی مسئله‌سیدر . قرآن حکیمك هرامرینی ایفا ، هرنهیندن اجتناب عبادتدر . اعداد قوة ، امرینی ایفا ایله مشغول ایکن آنی بروجه مطلوب الهی اکمال ایتمه‌دن براقوب دیکرینه باشلانه بیلیرمی ؟ دشمنی قهر وتنکیل ایتمك شویله طورسون حتی وطنی مدافعه ومحافظه ایده‌بیله‌جك قدر قوتك یوق ایکن حجه کیده‌جکم زکاة ویره‌جکم قربان کسه‌جکم دی‌یه وطنکی مدافعه‌سز براقمق ، دوشمنه « بویور ! خانه‌سنك . . ؟! » دیمك دکلیدر ؟ شرائط وجوبی اولمیان ویاقسماً نقصان اولان برامر نصل توجه ایدر ؟ نصل ایشلنمسی فرض اولور؟ سفری بولونان برمؤمن اوروج طوتمق ، جمعه نمازی قلمق فرضمی؟

دها نصل اكلاتملی بيلمم ، كه ... ! بنی «حج وزكاتی ، قربانی قالديريور ..؟!»

دی‌يه بغير حق ، ظلماً وجهلاً اتهامه قالقيشانلر نصل ذره قدر انصاف ايدنبده دوشونمديلر . اركان مقدسهٔ اسلامی استخفاف ايده‌جك قدر دينسز ، ايمانسز بر كافر بالله هيچ وطن اسلام ، ملك قرآن ايچين دوزخی آتشلر ايچنده چاپر چاپر يانار ، قهرندن چوجق كبی آغلارمی ؟ كيجه صباحلره قدر ايكلر دوروررمی ؟ « فرصت‌الده ايكن قوة ..! قوة ..! دونما ...! دونما ...! » دی‌يه سلامت دين ، سلامت وطن نامنه باربار باغيريرمی ؟

بش يانده برچوجق بيله بوسؤالله بلاتردد « خاير ! » جوابنی ويرير . يانصل اولورده بو وجدانی سؤاللر ، بوحقيقتلر دوشونلمز ؟ دوشونلمزده امواج تلمينات وتكفيراتی كوكلره چيقان برطوفان غيظ وتهورله او مؤمن قارده‌شك ، او دين وملتی ، وطنی ايچين جانی فدايی آز كورن شهيد ذی‌حياتك اوزرينه هجوم اولونير ؟

« لا يرمی رجل رجلاً بالفسوق ولا يرميه بالكفر الا ارتدرت عليه ان لم يكن صاحبه كذلك »

— بخاری : كتاب الادب —

[برمؤمن برمؤمنی فسوقه ويا كفره نسبت ايتمز الا نسبت ايتديكی وقت مرمی عليه اگر فسق وكفردن متبری ايسه قائلنه رجوع ايدر .]

« من لعن مؤمناً فهوه كقتله ومن قذف مؤمناً بكفر فهو كقتله »

— بخاری : كتاب الادب —

[هركيم مؤمن قاردشنی تلعين ايدرسه آنی قتل ايتمش كيبدر . هركيم مؤمن قاردشنه كفر اسناد ايدرسه آنی ئولديرمش كيبدر .]

برمؤمنی كفره نسبت ايتمك نه بويوك ظلم ، نه عظيم جنايتدر ! اغيار ، امتك علماسنی بو آغلانه‌جق حالده كورورسه سه‌وينج دليسی اولماز ، وطنمزی استيلا اميدلرينه برقات دها قوت ويرمزده نه‌ياپار؟

بوتلمينات وتكفيراتك هپسی قائللرينه رجوع ايتدی . كنديلرينك تجديد ايمان ونكاحی لازم كلدی .

اينته خبر صحيح ! آرتق اونلر تأويل طوربه‌سنه كيرسينلر ! باقه‌لم اللرينه نه كچر ؟

مخالفين‌دن برى‌ده بروقوف واختصاص فقيهانه (؟) ايله قلمی النه آلمش ، عبادات ماليه‌نك شرائط وجوبندن بحث ايدن مقاله‌مزكاتك مصرفندن جواب ويرمك ايسته‌مش ! شرائط وجوب باشقا! مصرفينه باشقا! بوطرز جواب بيلمم فن مناظره‌نك هانكی صحيفه‌سنده كورولمش ؟ هانكی بحثنده اوقونمش ؟

مذاهب اربعه كتب فقهيه‌سندن مقتبس اوزون بويلو بر فهرست منقولات ....!

بوقدر نازك ! بودرجه مهم برمسئلهٔ دينيه وحياتيه‌يه برازده هزليات علاوه ايتمك قبيلندن « عثمانليلق جهت جامعه‌سيله معابد غيرمسلمه‌ده‌كی قيمتلی اشيا ويريلملی !! » دينلمش ! بو وطن اسلامه ديكيلن كوزلر ، اوزاديلان اللر مدنيت صليبه كوزلری ! مذهب تثليث اللری ! ويانه برجاری اوننده تا جسر مصطفی پاشايه ، وولغا نهری كنارلرندن طربزونه قدر رجعت ايدن اسلاميت حاكميتی ، مليونلرله معتقدلرينی كيمه ترك ايتدی ؟ شمدی او كشورلرك حاكمی صليب دكلمی ؟ اوياری جهان وسعتنده‌كی طوپراقلر حاكميت اسلاميه‌نك محكوميتنه الدن چيقمادیمی ؟

موسقوفلر آياصوفيه قبه‌سی اوزرينه اورتودوقس خاچنی ديكمكه چاليشدقلرينی بی‌پروا سويلاميورلرمی ؟ يابو بقيهٔ وطنده حاكميت اسلاميه‌نك دست توحيدندن غصب اولونمق ، صليبك پامال استيلاسی اولمق تهلكه‌سنده ايكن نصل اولورده بو تكليف بی‌معنی اورته‌يه آتيلير ؟ ديمك بونك قائلی هرشيدن بی‌خبر ! كريدك جانوراردن بيرتيجی ، قاپلاندن مفترس ، جلاددن بی حس وبی امان روملری ، او ازمنهٔ قبل التاريخيه وحشيلری ، او انكيزيسيونلری هيچه ايندير ن يامياملر - اوف ...! انسان سويليه‌من ، كه ... — ولی النعمت جهان انسانيت ، ملجأ مدنيت عليه الصلاة والسلام افنديمز حضرتلری — حاشا ! ثم وثم حاشا ! — نام اقدسنه قيافت تقليد ايديورلر ؛ ايچلرندن برملعونه كيديروب قارناواللرنده كزديريورلر ، «ايشته مسلمانلرك ... » دی‌يه تپه‌سندن طيرناغنه قدر تحقيرلره ، توكرو كلره بوغيورلر !

يارب ! يارب ! نصل اوليورده بو جزيره يرك دبينه كچميور . نصل اوليورده بو شيطانلری اوطانديران ارواح خبيثه ملعنتلرينك بو درجهٔ خرد سوزيله برابر ينه ياشايور ؟ نه صبورسك اللهم !

يوق ، يوق ... بزم قانمز قورومش !

خاير ، خاير ... بزم ايمانمز معناسنی غيب ايتمش جسم بی روح !

ملك فطرة اولسه انسان ينه وحشتك ، ملعنتك بو مرتبه‌سنه تحمل ايده‌من ! بوتون وارنی صوك ساتمنه قدر جانيله ، باشيله فدا ايدرده بو وحشی جانوارلردن انتقامنی آلير !

هيچ بويله العن مخلوقاتدن ، ارذل موجوداتدن انسانيت ، معاونتمی اومولور ؟

آووچ ، آووچ مسلمان قانی ايچه ايچه شيشمش بواژدرفطرتلره قارشی قوللرنی باغلايوب لاقيدانه سير ايتمك مسلمانلق شانیميدر ؟ حاشا !

ناموس ، انسانك حيات حقيقيسيدر . او جوهر انسانيت الدن چيقديقدن صوكرا انك ايچون برسعادت وارسه اوده « ئولوم ...! »در .

فقه ديور كه : « برمسلمان نمازده ايكن بوغوليورم ياخود يانيورم .. ! دی‌يه بر فرياد ايشتسه — مستغيث ويا غير مسلم‌ده اولسه — ينه درحال نمازی بوزوب آنك امدادينه يتشمك ، آنی قورتارمق فرض اولور . او ، بوغوليركن ، يانار كن نمازه دوام ايتمك حرامدر . حتی آتشده‌كی تجربه طاشسه‌ده بر قاچ پاره‌لق ضرر ايده‌جك اولسه ينه نمازك بوزولوب ضررك منعی لازمدر . »

نماز ، حجدن بر قاچ درجه افضلدر . بنی نمازك‌حجی اولورمی؟ كريده حالا وحالا مسلمانلر قيتير قيتير كسيليور ، بو بدبخت

موحدلرك فریادلری اسماییلدی ، خلوت نشینان ملكوتی آغلاشیور ! حج فرض اولسه بیله مادامكه اوتوز بو قدر بیك مسلمانك — عائله‌لریله ، بو كناه معصوملریله — حیاتلری هدر ایدیلمش ، سیل كبی قانلری دوكولیور ؛ بو بوتون معنای فجیعیله زواللی مسلمانلرك جانوار پنچه‌سندن قورتاریلملری ایچین حجك تأخیری فرض اولور .

بنم فتوی ویرمك حدم دكلمش ! الای امامی ایمشم ! مفتی صفتیله طانیمازلر ایمش !

او الای مفتیلك عنوانی عبدالحمید قالدیردی . چونكه آنی خلع ایله تهدید ایدییورمش ! یرینه الای امامی عنوانی كتیردی . یوق عبدالحمیدك خلافتله حالا بر مناسبتی وارسه اوده بو جهل مركبلرك اعتقادیدر .

شریعت محمدیه عبدالحمیدك اسلامیتده بیله متأمندر .

مسائل فقهیه‌نك هر بری بر فتوادر . ائمهٔ عسكریه‌نك افراد مسلمه‌یه اوقوتدیغی درسلر مسائل فقهیه‌دن باشقا نه‌در ؟ النده قوجه بر برات ایله فقه تدریسنه مأمور اولان بر آدمه « خایر ! سن فتوی ویره‌مزسك ! بز سنی طانیمایز ! » دیمك او قدر غرضكارانه بر تحقیر حق وحقیقتدر ، كه ...! ایشته بو جهولانه غرضكارلغك ایكنجی بر قانلی شاهدی : طرابلس غرب ! قرآن كریمی — حاشا ! — بر دعا مجموعه‌سی ، یاخود بر مكتب ابتدائی علمحالی ظن ایدنلرده بو امته ایده‌جكلری وعظ ونصیحت ایشته بویله ! بر فلاكت دینیه ، بر مصیبت اسلامیه اولور ! ذاتاً بو مبارك كسوهٔ دین او قدر صاحبسزدر ، كه آووچ آچوب پاره دیلنمك ایسته‌ینلر ایچین ال سربست بر آلت ذلت ومسكنت اولورده بنه كیمسه آلدیرماز ! آنی بو فاجع حقارتدن قورتاراجق كیمسه بولونماز !

دیلنمك ایسته‌ین بر خرستیان ، پاپاس قیافتنه كیره بیلیرمی ؟ بویله بر موسوی ، خاخام كسوه‌سنه بورونه بیلیرمی ؟ ایواه بزم عصبیت دینیه‌مزه ! افسوس بزم حیات ملیه‌مزه ! هر مؤمن بیلدیكی هر هانكی بر حقیقتی ، بر حقیقت دینیه وشرعیه‌یی سویلمكله مكلف ! « دین ؛ نصیحتدر » بویوریلیور ، كه پك دوغریدر . دینده امتیاز وانحصار یوقدر ، كه حق كلام نامنه یالكز بر قاچ كشی سویله‌سین ده ماعداسی — دوغری اولسون اولماسون ! — آغزینی قاپاسین صوصسین ! بنی اسرائیل حكایه‌لری ، حدیث نامنه اویدوریلان اكاذیب شنیعهٔ مفتریانی كوری كورینه قبوله مجبور اولسون ! او ، واتیقان سراینه ، لایخطیلك (???) مقام ثالثه خاص بر منطقدر .

اعداد قوة ، حفظ حیات اسلامیت نامنه مدینهٔ منوره دائراً مادار خندق ایچنه آلنیركن بالذات علیه‌الصلاة والسلام افندیمز حضرتلری عملیات حفریه‌یه اشتراك بویوردیلر . دشمن كلیوردی ؛ تسریع وتعجیلك صوك نقطهٔ امكاننه قدر واریلدی . صحابهٔ كرام حضراتی اوچ كون آغزلرینه بر لقمه قویه‌جق وقت بوله‌مادیلر . ذات حضرت رسالتپناهی (علیه‌الصلاة والسلام) درت وقت نمازی تاخیرده مضطر قالدیلر .

نه ایچین ؟ نه ایچین ؟ حیات هر شیدن معززدر . دین ، حیات ایله ، حیات استقلال وحاكمیتله قائمدر . صلیب ممكن دكل هلالی چكه‌مز ! هلال دیدیكجه سینیرلرینه دوقونیر ! بر تهور مجسم كسیلیر ! یر یوزندن اسلامیتك قالقدیغنی كورمك ایشته آنلك ایچون اك بیوك بر سعادت ! آنلك غایهٔ خیالی انجق وانجق نور حقك اطفاسی ! ! قاتولیك میسیونرلرینك آرقه‌لرینه اردولر ، زرهلیلر آلوب عالم اسلامه مسلط اولملری ، مسلمانلری هرنه صورت وهر هانكی واسطه‌وقوتله اولورسه اولسون خرستیان یاپمغه چالیشمه‌لری ایشته بو غایهٔ خیالك نه قدر عقور اولدیغنی كوستریر .

مسلمانلر ، دینلرینی ودینلرندن باشقا بر شی اولمیان ملیتلرینی وطنلرینی محافظه ایتمك ایچین امكان داخلنده بولدقلری هر شیئی على الاطلاق یاپمغه مأذوندرلر . كوریلمزمی ؟ شرابك قطره‌سی حرام ایكن لقمه‌سی بوغازنده قالان واو آنده شرابدن باشقا بر مدرس بوله‌مایان آنی ایچمكله مكلف اولیور . چونكه حیات هرشیدن معزز ! یر یوزنده مسلمان قالمدیقدن صوكرا اسلامیتده سدره‌یه چكیلیر . جناب حقك « وما جعل علیكم فی الدین من حرج » بویورمسی ایشته بو حكمته مبنیدر . (حرج) دارلق دیمكدر . دینده دارلق یوقدر . ساحهٔ قدسیهٔ دیانت او قدر واسعدر ، كه عندالاكراه — تخلیص حیات ایچین — لفظا تبدیل دینه بیله مساعده ایدر .

« الامن اكره وقلبه مطمئن بالایمان »

فقط مقصد مكابره ومشاغبه اولونجه اعداد قوة فرض كفایه ، حالبوكه زكاة فرض عین دی‌یه درت بچق فقیرك ترفیه معیشتنی قوجه بر ملتك حیات ناموس واستقلالنه ترجیح ایتمك جنتی كوستریر .

بوكوندن اعتباراً اون سنه بوتون استطاعت مالیه وفدائیه‌مزی — اللهك امر وفرمان بویوردیغی وجهله — اعداد قوته حصر ایتسه‌ك ینه اعدای استقبالمزی قهر وتنكیل ایده‌جك درجه‌یه ایصال ایده‌میز !

دوشونه‌لم : (قوة) بویوریلیور ! اوق ، یای ، مزراق ، قلیج ، قالقان دكل ...!

بونلر بیك اوچیوز سنه اول بر قاچ بیك درهم كموشله آلنه بیلیردی . فقط شمدی قوت ، ملیونلرله لیرایه محتاج ! بر زرهلی ایكی بچق ملیون آلتونه اوتوریور ،

صوكرا بونك فابریقه‌سی‌ده قوة ! باق ، انسالدوده‌كی قرووازور یمزی ایتالیا ضبط ومصادره ایتدی .

ظن ایدرم ، كه صوك تقسیطی قالمشدی . ایشته شمدی قهر وتنكیل ایتمك ایچین عینی دشمنه سپارش اولونان قوة شمدی كیدر . طرابلس غربده باشمزه داغلری ، طاشلری ایندیریر ! اقتصادی ، سوق الجیشی بوتون خطوط حدیدیه‌ده قوة ! معادن اخراجی‌ده قوة !

« هو الذی خلق لكم ما فی الارض جمیعاً »

اوروپا وطنمزه یورتنی صوقق ، بزی وطنمزدن سوروب

جيقـارمق ايچين هيچ زحمت چكميور . بزبوتون اقتصـاد ،بوتون حيات قپولرينى آردينه قدر آچيشز ! بولنار بيله كوستنديلر قومانوه خطى المق ، جكريزه پنچه‌سنى صـوقمق ايسـتيور . بغداد خطنك اجدبنى سـياست قنرلرى بر لوحهٔ مصـيبت اولوب قارشـيمزه ديكلمش !

الله عشقنه ! الله عشقنه ! معرفتدن ، فندن ، ثروتدن ، تجارتدن هرشيدن محروم اولان بر ملت ياشامق حقنه نصـل مالك اوله بيلير ؟ الله بزم خاطريمز ايچين قانون طبيعتى بوزسونده بزى كويا مسلمانمشز ديه استثنامى ايتسين ؟ آه . . . . ! بر انسـان عالم اولوبده دينه ، ملتنه خـدمت ايدميه‌جكنه ، ديندك ، فلاكتنه بيـكانه قاله‌جغنه بر چوبان ، بر صغير تماج اولمسى بيك قات خيرليدر .

هر ، كه او بيدار تر پردر دتر
هر ، كه او آكاه ترزخ زردتر

علم ؛ صيغه‌جيلقدن ، مفصول وموصول النتايج قياساتدن عبارت قالينجه ايشـته بويله كريدده كيدر . طرابلس‌ده‌كي ر . يارين بالقانلر وولقانلر قوصمغه ، سيالات مصـائب آقيتمغه باشلار ، روسـلر قاره دكزده سريعاً وعاجلاً درت عدد دريتناوت يا‌پورلر .

بونلر هيچ بزم ايچين‌مى‌در ؟ هله اكال بوروس چالينسين ، هله بركره دكزه ايندير لسـين‌ده اوزمان موسـقوفك بزه قارشى آلاجغى وضعيت كوريلير !

دلى پترونك آياصـوفيه قبه‌سى اوزرينه ديكديكى كوز بر لحظـه اورادن آيريلماز .

اوروپا ؛ طرابلس غربى ايتاليايه نيچون پيشكش جكدى .

اتحاد اسلام

امل معزز ومقدسنى نولديرمك ، كومك ايچين ...! بو ؛ صليبك توحيده الك مدهش بر هجوم عقورانه‌سى ، بر صولت مفترسانه‌سيدر ! صـوكرا حكومت عثمانيه‌نك محوى ...! دقت اولونديمى ؟ ايتاليـا اولتيماتومنده بزى طرابلس غربى اعمار ايتمه‌مش اولمقله اتهام ايديور . ايشـته بو بر انطاق حق‌در . « نيچين اعمار ايتمدك ؟ » ديمك « نيچين براً وبحراً تقويه وتحكيم ايتمدك ؟ » سوزينك مقدمه‌سيدر !

بز طرابلسه بروزه‌ده قوتلى بررفيلو بولنديرمش ، سـواحلى‌ده مكملاً تحكيم ايتمش اولايدق ايتاليـا بو حربه جرأت ايده‌مزدى ، قالدى ، كه سوريه بحر احمر سواحلى ! قالدى ، كه بصره كورفزى ! يا دشمن موصـوعدن جده‌يه يذبوغه تعرض حرمين محترمينه تجاوز ايتسه .....!

حالا قونيه طريقيله حجه كيتمك ايسـتيورز ! اوقدر غافلز ، كه حرامى فرض اعتقـاد ايدرك حج اوغرينه بتون وطن اسـلامى لواءالحمد محمدى ايله اعداى دينه ، دشمن قرآنه براقيورز ! طقسان اوچ فلاكت حربنده طونه حواليسـندن حجازه كيدن بد بختلر كبى قاريلريمزى ، قيزلريمزى موسقوف ضابطانك ،بولغارجانوارلرينك.. كورمك ايستيورز ! يازيقدر ... پك يازيق !

بو شـقاق ونفاقدن ، بو محاسـددن ، بو مكابره ومعانده‌دن ، بو مشاغبه‌دن ، بو مفصول وموصول النتايج قياسات سـوقراطيه‌دن واز كچه‌لم ! حبل متين الهى‌يه ، قرآن حكيمه درت ال ايله صاريله‌لم ! اوروپادن قورقايالم :

« يستخفون من الناس ولايستخفون من الله وهو معهم » اللهدن قورقه‌لم اللهدن ...!

اللهدن قورقار ، اتحاد ايدرسه‌ك بوتون دنيا بزدن قورقار . اونلر اسلاميتك نه ديمك اولديغنى بيليرلر . امت اسـلاميه‌يى حقه ، حقيقته سلامته ارشاد ايده‌لم ! مسئوليتك الك بويوكى علمايه‌در . باب فتوايه‌در . اللهم اشهد انى برئ مما تفعلون ! وقت مرهوننده بر فتواى ديكرله حكمى فسخ اولونمق اوزره خلافت محمديه مقام اقدسنه طوغريدن طوغرى‌يه مربوط بوتون اهل ايمانه اسـتطاعت ماليه وفعليه‌لرينك اعداد قوته حصر وصرفى وجوب عاجلنه بر فتوى كافيدر . اللهم اهدنا دارالسلام بحرمة اسمك السلام !

الاى مفتيسى

محمد فخرالدين

دور پيغمبرى تاريخچه‌سى

مابعد :

بوصيراده مخدوم پيغمبرى (ابراهيم بن محمد) حضرتلرى هنوز بر بوجوق ياشـنده اولديغى حالده وفات ايتدى ، نبى شـفيق افنديمز زياده‌سـيله متأثر اولدى . تصـادفاً اوكونده كونش طوتولدى . مدينه اهاليسى ، بونى جنـاب ابراهيمك وفاتنه حمل ايتدى . فقط ظنلرى طرف رسالتدن تصحيح قيلندى و « كونشله آى جناب حقك ايكى آيتى يعنى اثر قدرتيـدر كيمسـه‌نك حيـات ومماتى ايچين طوتولمازلر » بويورولدى .

بوندن صوكرا يمنده (اسود عنسى) ويمامه‌ده (مسيلمه) اسمنده ايكى شارلاتان پيدا اولوب پيغمبرلك دعواسنه قالقيشدى . (نجران) ليلر اسود عنسى‌يه تابع اولديلر ، برلكده كيروب صنعايى ضبط ايتديلر . صنعـا واليسى (معاذ بن جبل) مأموريتنى تركه مجبور اولدى و (مأرب) ه كيدوب اورا واليسى (ابوموسى الاشعرى) ايله (حضرموت) ه چكيلدى .

ديكر طرفدن (بنى اسد) شيخى اولان (طليحه بن خويلد) ده دعواى نبوته ساده دلان عربانى اغفال واضلاله باشلادى . افنديمز ، اسود ايله مسـيلمه‌نك ياقينده تلف ايديله‌جكنى وحى آلهيله اصحـابنه خبر ويردى وهر اوچينك حقندن كلينمه‌سى ايچين او امر لازمه‌ده بولوندى .

هجرتك اون برنجى يلنده شام ملحقاتندن (بلقا) اوزه‌رينه كونده‌ريلمك

اوزده بر اوردو ترتیب اولنوب (اسامة بن زید) حضرتلرینك قومانداسنه تودیع ایدیلدی وسرداره سنجاقله برابر «باباڭ شهید اولدیغی یره کیت ، دشمنلری آتلرڭ چیکنەت» امری ویریلدی . چونکه اولجه (کرك) بلده‌سنك قبله جهتنده و (مؤته) دەنیلن موقعده اهل اسلامك رومليو متنصر عربلرلەبرحربی وقوع بولارق (زید بن حارثه) (جعفر طیار) (عبدالله بن رواحه) کبی اوچ دکرلی وفداکار قوماندانله بر چوق صحابی شهید دوشمش مؤخرا (خالد بن الولید) ك مهارت حربیه‌سی سایه‌سنده محاربه‌قازانیلمشدی. اسامه یدپیغمبریدن تسلیم ایتدیکی سنجاغی — اسلامك ایلك سنجاقداری اولان — (بریدة بن الحصیب) ه تسلیم ایلەدی ومدینه خارجنده (جرف) نامندەکی محله اوردوسنی قوردی .

ابو بکر ، عمر ، سعید ، ابوعبیده کبی کبار اصحابدن وعشرهٔ مبشره‌دن بولونان ذوات کرامده بواوردونك افرادندن ایدی. رسول اکرم افندیمز ، اون برنجی سنهٔ هجریه صفرینك صوکنده خسته‌لاندی . فقط راحتسزلغنه اهمیت‌ویرمەیەرك عسکرك‌تجهیزاتنه نظارت‌بویوردی بر ایکی کون صوکرا علی بن ابی طالبله فضل بن عباس رضی‌الله عنهمانك اوموزلرینه طوتونمش اولدیغی حالده مسجده کلوب منبره چیقدی واصحابنه‌وعظ ونصیحت‌ایده‌رك‌قابالی برصورتده‌حلالاشدی. بعده منبردن اینوب حجرهٔ شریفه‌سنه کیردی .

خسته‌لق کیتدکجه آرتیور ، اصحاب کرامك تأثری‌ده تزاید ایدیور ، هر بری مسجد شریفك اطرافنده متألمانه دولاشیوردی ، نبی رحیم افندیمز ، اصحابنك تسکین آلامی ایچین فراش اضطرابندن قالقدی . اوکنده عمجه‌سی (عباس بن عبدالمطلب) قولتوقلرنده علی ایله فضل بولونارق مسجده کلدی، ومنبر سعادته چیقوب دیدارینه مشتاق اولانلره التفات بیوردی . هیچ بر پیغمبرك ابقی ایچنده‌مؤبد قالمادیغنی ، ذات اقدسلرینك‌ده بالطبع مخلد اولامایاجغنی سویله‌دی مهاجرین اولینه حرمت ورعایتده بولونمالرینی انصاره، انصاره‌ده‌لطف وشفقتله معامله ایله‌مەلرینی مهاجرینه توصیه ایتدی . داها بر چوق مواعظ ونصایحدن صوکرا منبردن اینوب حجره‌سنه کیردی . اذان اوقوندقجه‌یاتاغندن‌داورانیور، مسجده کلوب‌جماعته‌نماز قیلدیریوردی فقط وفاتنه اوچ کون قاله راحتسزلغی آرتدیردیغی جهتله مسجده چیقامادی وابو بکر نمازی قیلدیرسین امرینی ویردی حضرت ابو بکر داها پیغمبر حیاتنده ایکن امام اولوب اون یدی وقت نماز قلدیردی .

ربیع الاولك اون برنجی بازار کیجه‌سی یمنده‌کی اسود عنسینك صنعاده اویورکن طرف مسلمیندن قتل ایدیلدیکی وحیاً بیلدیریلمکله بونی اصحابنه تبشیر ایلەدی .

بازار کونی‌خسته‌لغی آرتدی . بازارایرتسی‌صباحی براز آچلدی مسجده صباح نمازی قیلنیرکن کلدی ، ابو بکره اتباعاً ادای صلات ایتدی . نمازی متعاقب حجره‌سنه چکیلدی و آرتیق راحت دوشکنه یاتدی .

او کون اسامه حضورنبوی‌یه کلوب عزیمتی حقنده‌استیذان‌ایتدی.

افندیمزده علی برکة الله کیت دیدی . کنج سردار ، اوردوکاهه کیدوب حرکت‌ایتمك اوزره ایکن رسول الله اغیرلاشدی . کریمهٔ مکرمه‌سی فاطمة‌الزهرا رضی‌الله عنهایی چاغیرتدی . قولاغنه « بن‌وفات ایده‌جکم » دیر . جناب زهرا آغلامایه باشلادی . صوکرا « اهل بیتمدن اك اول بکا ملاقی اولاجق سنسك » بویوردی . بو دفعه‌ده حضرت‌بتول سه‌ویندی وکولدی .

اون برنجی سنهٔ هجریه ربیع الاولك اون ایکنجی بازارایرتسی کونی اوکله اوستی ارتحال پیغمبری وقوع بولدی . اهل بیتك فریادی وفات نبوی‌یی مدینه اهالیسنه طویوردی . هر کس دهشت آمیز بر حیرت استیلا ایتدی . حضرت علی اولدیغی یرده طوکا قالدی ، حضرت عثمانك تأثرندن دیلی طوتولدی ، حضرت عمر ، شاشیروب قلیجنی چکدی « هر کیم پیغمبر اولدی دیرسه قفاسنی کسەرم » دیبه هایقیرمایه باشلادی . حضرت ابوبکر ، بالنسبه تمکینی محافظه ایلیه‌رك حجرهٔ سعادته کیروب وجه رسالتی آچدی . آغلایه آغلایه اوپدکدن صوکره اهل بیته تسلی ویردی، بعده مسجده کلوب رسول‌الله‌افندیمزك وفات ایتدیکنی ، بونك‌ده پك طبیعی بر شی اولدیغنی سویلدی . « انك لمیت وانهم لمیتون » آیت کریمه‌سنی اوقودی . اووقت اصحاب کرام ، فی‌الحقیقه‌رسول اکرمك آخرته‌کیتدیکنه ایناندی وکوزلردن طوفان تألم بوشاندی .

وفات پیغمبری‌یی خبر آلان اسامه ، ید رسول اللهدن تسلم ایتدیکی لوای شریفی کتیروب حجرهٔ سعادت پیشکاهنه دیکدی . شو حالده بوتون بوتون تأثر وتحسری موجب اولدی .

عباس وعلی حضراتیله سائر اهل بیت کرام ، پیغمبرك تجهیز و تکفینیله‌مشغول بولوندقلری‌صیراده انصاراسلام اولان مدینه اهالیسی تمشیت‌امور ایچون بر خلیفه انتخابنه و (بنی‌ساعده)صفه‌سنده‌طوپلانوب مذاکره ایتمه‌یه قالقیشدی .

بونلردن (خزرج) قبیله‌سنك رئیسی (سعیدبن عباده) نك مقام خلافته بالتعیین کندیسنه بیعت ایدیلمه‌سی همان همان قرارلاشدیغی صیراده ابوبکر ، عمر ، ابو عبیده حضرتلری محل اجتماعه یتیشدی . جناب صدیق ایله حضرت فاروقك ایراد ایتدیکی نطقلر اوزرینه‌سعد بن عباده‌نك تعییننده صرف نظر قیلنارق یار غار نبوی صدیق‌اکبر حضرتلری خلیفه انتخاب ایدلدی‌واوراجقده کندیسنه بیعت‌اولوندی.

کبار صحابه‌دن بعضیلری بر مدت متردد دوراندیلرسه‌ده بالاخره هپسی کلوب خلیفهٔ رسول‌اللهه عرض بیعت ایلدیلر . رسول للهك زه‌یه دفنی مناسب اولاجغی حقنده تردد ایدیلدی . لکن حضرت خلیفه‌نك « الله تعالی بر پیغمبرك روحنی ، دفن اولونمانی دیله‌دیکی یرده قبض ایدر » مآلنده بر حدیث روایت ایله‌مه‌سی اوزه‌رینه جسد مقدسك ، روح پرفتوحی قبض اولوندیغی محله دفن ایدیلمه‌سنه قرار ویریلدی .

وحضرت عایشه‌یه مخصوص اولان حجرهٔ سعادتك مدفن رسالت

اتخاذیله اولا ازککلر . مؤخراً قادینلر جنازه نمازینی قیلدقدن صکره کیجه وقتی تدفین اجرا قیلندی .

اللهم صلی وسلم علیه‌عدد لطفك واحسانك الیه .

شوراسی خاطرده بولونمالیدرکه رسول الله افندیمزك مدفون بولوندقلری محل مبارکه (حجرهٔ سعادت) تعبیر ایدیلیر . روضهٔ مطهره‌ده‌نیان موضع مقدس‌ایسه حجرهٔ‌سعادتله منبر نبوی ارەسنده‌کی موقع محترمدر .

طاهرالمولوی

« امیر عبدالرحمن خان »

آسیانك اورتالرنده و ٢٩° — ٣٦° عرض شمالی ایله ٥٨° — ٦٠° طول شرق آراسنده شمالدن جنوبه طوغرو ٦٢٢ کیلومتره آ کی ، شرقدن غربه طوغروده ٨٩٠ کیلو متره بویی بولنان بر خطهٔ وسیعه واردرکه افغانستان تسمیه اولنور . صعب‌المرور وصوسز چوللر ، صارب وقارلی طاغلرله محدود واوروپالیلرجه غیر قابل تسخیر ممالکدن معدود اولان بو منفرد قطعه‌ده بر امارت اسلامیه فرمانفرما ، بر ترقی روز افزون اعتلا ءادرکه امیر افغان مرحوم (عبدالرحمن خان) ك زمان حکومتنده بدء ایتمشدر .

حال حیاتنده اقدامات پیغمبر پسندیله تبعه‌سیله رهبر غیرت اولان امیر مغفور ؛ وفاتندن صوکراده وطنداشلرینه بر مشوق مساعی بیراقمق ایسته‌مش افعال واقعه واقوال نافعه‌سنی حاوی اولمق اوزره — کندی قلمیله — کندی تاریخنی یازمشدر .

افغان لسانیله محرر اولان بو تاریخی ، امیرك منشیلرندن بری انکلیزجه‌یه ترجمه ایده‌رك لونده‌ره‌ده باصدیرمش ، انکلیزجه‌سندن‌ده روسجه‌یه نقل اولونارق نسخ مطبوعه‌سی موسقوف ضابطلرینه داغیدیلمشدر . بعده انکلتره‌نك خراسانده‌کی قونسولوس معاونی (غلام مرتضی خان قندهاری) واسطه‌سیله فارسی‌یه بالترجمه) تاریخ کتاب مستطاب حالات والا حضرت امیر عبدالرحمن خان) عنوان مطوعیله مشهدده طبع اولنمشدر .

جلد اولی : حضرت امیرك زمان صباوتندن مسند نشین حکومت اولونجه‌یه قدر کچیردیکی مشقتلی حیاتی عمماتیله اخلافنه ـ دستورالعمل اولارق ـ اتحاف ایله‌دیکی نصایح آمیز کلامی احتوا ایدن بو کتابی ، فاضل مکرم عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری ادیب محترم محمد عاکف بکه بالاعاده ترجمه‌سنی توصیه بویورمش . حضرت استاد ایسه ـ دها مهم آثار ایله اشتغال ایلمکده اولماسنه بناءً — بو خدمتك طرف عاجزانه‌مدن ایفاسنی تکلیف ایتدی . بنده مسلم اولان عجزمه خلوص نیتمله غلبه چالمق ایسته‌یه‌رك او کتابی ترکچه‌لشدیرمه‌یه وخدمات مشکوره‌سیله حیات سرمدی اکتساب ایتمش بولونان بر مسلمان حکمدارینی دیندا‌شلرمه طانیتمایه قالقیشدم .

جناب حق موفقیت احسان بویوررسه سعی ناچیزمله اهل اسلامه بلکه بر خدمتده بولنمش اولورم .

طاهرالمولوی

بسم الله الرحمن الرحیم

برنجی فصل

عن ١٢٧٠ الی ١٢٨١ هجری

٩ یاشنده بولندیغم صیرالرده پدرم (٠) بنی (کابل) دن (بلخ) ه

[٠] امیر محمد افضل خان بن امیر محمد دوست محمد خان بن پاینده خان رکزاقی .

کتیرتدی . بابام ، بلخ ایله مضافاتنك حاکمی اولوب بنم ورودمده (شبرغان) ك محاصره‌سیله مشغول ایدی . ایکی آی قدر بلخده کندینه مترقب قالدم . بو مدت ظرفنده شبرغان تسخیر ایدیلوب بابام کری دونمشدی . استقبالی ایچین بلخدن ایکی بوچوق فرسخ قدر اوزاق بولونان (دشت امام) ه کیتدم . اوراده ملاقات پدرله قریرالعین اولدم . اوده بنی کورونجه سه‌ویندی . برلکده بلخه کلدك .

بر قاچ کون صوکرا درسه باشلادم . لکن اولدقچه قالین قفالی ایدم : بوتون کون اوقویوب یازمایه چالیشدیغم حالده بوکون‌ازبرله‌دیکم شیئی اونوتویوردم . برده تدرسدن زیاده آته بینمه‌یه و آوه کیتمه‌یه هوسکار ایدم. بو سببلردن‌خواجه‌مك تدریس خصوصنده کوستردیکی مساعی بی سود قالیوردی . آرادن بر سنه کچینجه شهر خارجنده و (تخته‌پل) ده‌نیان موقعده بنم ایچین باغلی ، باغچه‌لی بر مدرسه بنا ایدیلدی . بلخك هواسی وخیم وداخلی مقنی اولدیغندن پدرم‌ده بزم مدرسه جوارنده بر سرای یاپدیردی . قیشلالر ، تجارتخانه‌لر انشا ایتدیردی . آغاجلر دیکدیروب باغلر ، باغچه‌لر یتیشدیردی . اوچ سنه ایچنده (تخته‌پل) نوین وسبزین بر شهر حالی آلدی .

دوردنجی ییلك بهارنده پدرم ، بیوك بابام (امیر دوست‌محمدخان) ی ایله کوروشمك اوزره کابله کیتدی . بنی تورکستان حکومتنه نائب براقدی . آلتی آی اجرای نیابت ایتدم . وهرکون اوکله‌یه درت ساعت قالینجه‌یه قدر درس اوقومق ، صوکرا دیوانده اوطوروب امور حکومتله مشغول اولمق ، اوندن صوکرا بر پارچه یاتوب اویومق بعدالعصرده آته بینوب اقشامه قدر کزوب دولاشمقله وقت کچیردم .

قیش ابتداسنده پدرمدن آلدیغم بر مکتوبده ، جدمك بنی (تاشقرغان) حکومتنه تعیین ایتدیکی تبشیر و ١٠٠٠ سواری ٢٠٠٠ پیاده و ٦ طوپله درحال حرکتم توصیه اولونیوردی . بر موجب توصیه همان یوله چیقدم . تاشقرغانه وصولمده (وزیر محمد اسمر خان) ك برادری (سردار محمد امین خان) (:) اورانك حکومتنی بکا تفویض ایلیه‌رك کابله عزیمت ایتدی .

پدرم (حیدرخان) اسمنده برینی بکا نائب ومشاور اولمق اوزره تعیین ایتمشدی . بو آدم : عاقل ، وقور ، محترم بر ذات اولدیغی کبی طبل وعلم صاحبی و ٢٠٠ نفر سوارینك سرکرده‌سی ایدی . پدری‌ده (محمد خان) نامنده بر کیمسه‌اولوب کابلك اشراف‌واعیانندن صاییلیردی .

تاشقرنده شو صورتله امرار حیات ایدییوردم :

صباحدن اوکله‌یه اوچ ساعت قالینجه‌یه قدر » درس ایله توغل .

[:] بونلرك ایکیسی‌ده امیر مغفورك عمجه‌سی اولدیغی کتابده مندرج شجره‌دن آکلاشلیور .

افندیلر ! غایت قیصه بر مقدمه اوله‌رق هیئت عالیه‌کزه عرض ایدرزکه کچن سنه قونغره‌سنك امنیتنه سزا کوردیکی بو قارداشلریکزك یگانه مزیتی ، حسن نیت وحس فدا کارلریدر . بوایکی حسی تعزیز ایتمك شرطیله هیئتکزك مناسب کوره‌جکی اك شدید مؤاخذات واستیضاحاته کمال شوق ایله اجابته حاضرز .

راپوریمزی بوتون تفصیلاتیله دیکله‌مزدن وروحلریکزه بلکه‌ده بر آز کلال ویرمزدن اول قلبلریمزی اول باول یومبارك وطنك شعشعه‌لی امیدلریله املا ایتمکلکمزی رجایه مساعده ایدیکز .

بیلیرسکزکه بر ملتك اك بیوك قوتی قوهٔ مادیه ومعنویه‌سنه اولان اعتمادیدر « اتحادوترقی » عثمانلیلغك سینه‌سنده مملکتك طمارلرینه دائما روح جلادت اساله ایدن بر قلب فیاضدر . اتحاد وترقی بایراغی آفاق وطنده اعتلا والتماع ایتدکجه ـ که ابدیاً ایده‌جکدر ـ ملتك قوت قلبنه ذره قدر وهن وخلل کله‌میه‌جکدر . بالخاصه بوقونغره‌مزه یکیننانه عطف انظار دقت ایدنلرله برابر بیك درلو بدیعلکلر ایجاد واختراعیله قوهٔ معنویه‌مزی خللدار ایتمك ایسته‌ینلرکده موجودیتی حس ایدییورز . فقط بزلر مبجل قونغره‌مزدن استقباله عائد بی پایان امیدلریمزی قلبلرمزده دائما تعزیز ایده‌جك وآز زمان ایچنده دنیانك اك قوتلی واك مترقی برملتی اوله‌جغمزه یقیناً اینانه‌دیره‌جق بر فعالیت دوراندیشانه کوره‌جکمزدن امینز . ذاتاً بوسنه‌کی مرکز عمومی دخی متخالف ومقصده کوره بیکلرجه اشکال ارائه ایدن نظرلر قارشوسنده شخصیت معنویه‌نك صفوت روحیه‌سنی محافظه واونی صیانت ایچون ایشته بویله بر عشق وایمان ایله چالیشه‌رق حقه وصول امرنده عالمده اقتحام ایدیله‌میه‌جك هیچ بر مشکلات اوله‌میه‌جغنی اثباته چالیشدی . استقبال حقنده یکیین اولمقله برابر حالده‌کی فنا جریانلری کوره‌رك محیط اجتماعیمزی تهدید ایدن خسته‌لقلری تشخیص ایده‌بیلمك ایچون بعضاً ایشلره اندیشه کوزیله دخی باقمغه لزوم کوردی . وفقط هیچ بر زمان انصاف وخصافتی الدن براقامغی غایهٔ مسلك اتخاذ ایلمدی .

افندیلر ! هیئتمز کچن بیك اوچیوز یکرمی آلتی سنه‌سی تشرین ثانیسی اوائلنده [ملت معظمهٔ عثمانیه‌نك عدالت وسعادته مظهریتنی ادامه ایله وطنك شرف عظمای تاریخیسنی وقایه‌دن بشقه مقصد ومنفعته مالك اولمایان بیوك ومحترم جمعیتمزك امل نزیه وغایهٔ حمیتنی لکه‌سز بر صورتده محافظه ایتمك جمعیته منسوب هر فردك وظیفهٔ وجدانیه‌سیدر .] مقدمه‌لی بر تعمیم ایله ایشه مباشرت وحریت ومشروطیتی بوتون قلب سلیم ایله تأسیس وتأییده حصر موجودیت ایده‌جکنه دین وناموس اوزرینه تکفل ایدن اخوان جمعیتی وظائف موضوعهٔ مهمه‌سنده تشریك مساعی‌یه دعوت ایلادی ، وایلك ایش کچن سنه‌کی قونغره‌نك اکثر موادینی تعدیل وتوسیع ایله یکی نظامنامه‌یی تصنیف وطبع ایله توزیع اولدی . چونکه جمعیت کبی بر حیات مشترکه‌نك رابطه‌سی ، موجودیت خارجیه‌سنك بر انتظام تام تحتنده مدار قیامی نظامنامه‌سی ایدی . حیات مشترکه‌نك رابطه‌سی ؛ موجودیت خارجیه‌سنك بر انتظام تام تحتنده مدار قیامی نظامنامه‌سی ایدی . حیات مشترکه‌نك تأمین ایتدیکی وحدت آنجق نظامنامه ایله تفهیم وفکر حرمت واطاعت آنجق بونك احکامنه رعایت ایتمك وایتدیرمکله تلقین اولنه بیلیردی ، باخصوص‌که جمعیتمزه منسوب قلوبلرك ابتدای مشروطیتدن بری اتحاد وترقی غایه‌لرینك تأمینی خصوصنده‌کی خدماتنه وسعت وانکشاف ویرمك ایچون یوقاریدن آشاغی‌یه طوغرو بعض تشکیلات یاپه‌رق اونلره سلیم جریانلر ویرمك ، قلوبلرده‌کی افراده ترقیات فکریه وعلمیه‌مزه ، احتیاجات مدنیه وسیاسیه‌مزه عائد حقایق نشر وتعمیم ایده‌جك اسباب ووسائطی احضار ایله‌مك ، هیئت اداره‌لرینی بو نقطهٔ مهمه‌یی تأمل وملاحظه ایده‌جك ذواتدن انتخابه افرادی تشویق ایده‌رك بو خصوصده مافوق هیئتلرده بعض صلاحیتلر ویرمك الزم ایدی .

بز نظامنامه‌یی طبع ایله برابر متعدد تعمیمنامه‌لریمزله قانونمزك روحنی تفسیر و ایضاح ایتدك . وقلوبمزی جداً وطنه نافع یگانه مؤسسات حالنده ادامه‌یه المزدن کلدیکی قدر چالیشدق ، وبونکله برابر قلوبلرك مدیر وناظمی حکمنده اولان ولایت هیئت مرکزیه‌لری تشکیلاتنه اك مهم حصهٔ مساعیمزی تفریق مجبوریتنده بولوندق .

معلومکزدرکه کچن سنه انعقاد ایدن قونغره جمعیتك صفت رسمیه ومشاغل خصوصیه‌دن آزاده بر هیئت فعالهٔ دائمه‌سی بولنمسی استقلال جمعیت نقطهٔ نظرندن درجهٔ رجوبده کوره‌رك مرکز عمومی مرخصلرینی توظیف وولایت و مستقل لوا مرخصلرینك انتخاب و تعیینی صلاحیتنی مرکز عمومی‌یه تودیع وبو مرخصلرك توظیفی خصوصنی‌ده مرکز عمومینك تقدیرینه تعلیق ایتمش ایدی . جمعیت مستقل بر فکر اردوسی حالنده چالیشه‌بیلمك ووطنك کافهٔ اقسامنده عین افکار و حسیاتی نشر وتلقین ایده‌رك یکروح ویك امل بر عثمانلی ملتی تأسیسنه موفق اولمق ایچون ولایت مرخصلرندن هیچ اولمازسه برینك موظف اولمسی وبو موظف مرخصلره تعلیمات تحریریه وشفاهیه اعطا اولنه‌رق مرکز عمومینك بوتون نقاط تظاهرینی تمثیل ایتدکدن صوکره دائرهٔ فعالیتده ایشه باشلاتدیرلمسی وبر ولایتك یالکز احیاناً دور و تفتیش طریقیله دکل صورت متصله ومستمره‌ده مقررات ومعاملاته وقوف پیدا ایدیله‌رك ایش کورولمسی ، والحاصل هردرلو تقیضاتنه مستعد اولان قوای ملیه‌مز مرشد ومنبهلرك فقداننده طولانی حال عطالتده قالمش اولدیغندن موجودیت سیاسیه‌مز کبی موجودیت اجتماعیه‌مزكده دیرلمسی ایچون عزمکار قارداشلریمزك رجال ملت صفتنی اکتساب ایدرك محلی ارباب حمیت و اقتدارندن تفریق اولونه‌جق استشاره هیئتلریله برلکده عرق ملته حلول ایله‌مسی جمعیتمزجه وبزی توکیل ایدن قونغره‌مزجه حصولی ملتزم اولان تکامل اساسلرندن عد اولوندی ، وانقلابك صفحاتنه بالفعل اشتراك ایدن اخوانمزدن

بعضیلری بالانتخاب تواریخ مختلفه‌ده سلانیك ، استانبول ، طربزون قوصـوه ، مناستر ، آطنه ، حلب ، چناق قلعه ، وقره‌سی ، جزایر بحرسفید ، اشقودره ، اسکیشهر ، وکوتاهیه ، جانیك ، سیواس ، یانیه ، وان ، ارضروم وبتلیس ولایت وسنجاقلری مراکزینه هیئت مرکزیه مرخص مسئوللری تعیین وتوظیف وبونلرك بولوندقلری ولایت داخلنده دائما قلوبلری تفتیش وافرادی ایقاظ وارشاد ایله‌ملرده توصیه واخطـار ایدلدی ، وهنوز مرخص کوندریله‌میان یرلره عائد روابطی تأمین وتوحید ایچون‌ده نظامنامه‌نك ویردیکی صلاحیته بنـاءً ینه اوصـاف مطلوبه‌یی بحق جامع مفتشـلر تعیین اولوندی ، وتجدد اجتماعی‌مزك نه کبی اساسلره مستند اولدیغنی مرخص ومفتشلره ایضاح ایچون کندیلرینه مطبوع وموضوع برده تعلیماتنامه توزیع قلندی .

مرکز عمومی‌یی تشکیل ایدن قارداشلریکزه بوایضاحنامه‌ده اتحاد وترقی جمعیتی تشکیلاتنی سـیاسی واجتماعی اسملریله ایکی‌یه آیردیلر . وتشکیلات سیاسیه‌اعتباریله (اتحاد وترقی) یه فرقه دیدیلر . بوقاریده‌ده عرض ایتدك . اتحاد وترقی مملکتك بوتون عروق واعصابنه ایشله‌ین بر عشق فیاض اولمق اعتباریله بوتون ملتك اکثریت عظیمه‌سی اتحاد وترقی‌یی سه‌ور واونی کندیسنه بر نخبهٔ سیاست اتخاذ ایلر . شوحالده اتحاد وترقی فرقه‌سنك افرادی‌عثمانلیلغك اتحاد وترقیسنی سون‌وایسته‌ین بوتون عثمانلی وطنداشلردر .

بز ، اتحاد وترقی جمعیتنك تشکیلات‌سیاسیه‌سنی اوچ طبقه‌دن‌ترکب ایتمش کوردك .

برنجیسی : هیئت منتخبه‌درکه حق انتخابه‌مالك اولان وعثمانلیلغك اتحاد وترقیسنی دوشونن بوتون عثمانلی وطنداشلردر .

ایکنجیسی : هیئت انتخابیه‌درکه اتحاد وترقی جمعیتنك تشـکیلات انتخابیه‌سیدر .

اوچنجیسی : هیئت‌منتجه‌درکه‌مجلس مبعوثانده‌کی هیئت‌مبعوثانمزدر . هیئت انتخابیه انتخاب ایدنلر ایله انتخاب اولونانلر آره‌سـنده بر حد متوسطدر . جمعیتك هیئت فعاله‌سنی تمثیل ایدن‌مرکز عمومی‌دخی اتحاد وترقی‌مبعوثلریله اکثریت‌ملت آره‌سنده‌بر واسطهٔ تفهیم وتفهمدر .

افندیلر ! بز تقسیمات وتشکیلاتی کچن سنه قونغره‌سـنك بزم ایچون چیزدیکی خط حرکتندن اقتباس ایلەدك . بیلیرسکزکه بر آرالق جمعیته یالکز اجتماعی بر ماهیت ویره‌رك اونده بر شعبهٔ سیاست بیله براقق ایسته‌نیلمدی . بوغایت غریب بر وضعیت ایدی .

بو تقدیره کوره مجلس مبعوثانده‌کی اتحاد وترقی فرقهٔ سیاسیه‌سنی هم مراقب هم عامل وخارجده دخی افکار و حسـیات ملتی تدقیق واداره کلفتلرینه متحمل فرض‌ایتمك لازم کلیوردی . کذلك خارجده — هیئت عمومیه‌لر سـیاسی — تشکیلاته استنادی اولمایان تعبیر دیکرله بر اصله استناد ایتمه‌ین بر فرقه‌نك بر فرعك تصـل بقاپذیر بر ماهیت اکتساب ایده‌جکی دوشونولمیوردی . فقط مقصد بونلری دوشـونمك دکل ، جمعیت سیاسی ایشلره قاریشیور ، اعضاسنك سربستی افکارینی تحدید ایدییور ، صورتنده‌کی اشاعاتی بلا تحلیل اسکات‌ویا اداره‌ایتمکدر .

بونك‌ایچون‌ذاتاً موجود وجد ذاتنده پك‌طبیعی‌اولان تشکیلاته‌بر مجرای انتظام ویریله‌مدی . کچن سـنه قونغره بو جریان منطقی‌یی بر درجه‌یه قدر آچدی . بزده اونی توسیع وایضاحدن‌باشقه بر شی‌یاپمامش‌اولدق .

بز دیورزکه جمعیت ، انتخاب زمانلرنده حق انتخابه مالك اولان اتحادجی وترقی‌پرور وطنداشلری ، یعنی تشکیلات سـیاسیه اعتباریله فرقه‌سی افرادینی تنویر وارشاده مجبوردر ، وبو وطنداشلر آره‌سنده قلوبلردن برینه رسماً ومحلفاً کیرمش اولمیانلرك بولونمسنده‌دخی هیچ بر محذور یوقدر . جمعیتك‌تشکیلات انتخابیه‌سی‌بو وظیفه‌سنی ایفا ایتمکله مجلس مبعوثانده (اتحاد وترقی) فکرینه خادم بر اکثریت حصـوله کتیرر ، وبوحالده ، جمعیت [انتخاب‌قومیته‌سی] صورتنده‌چالیشمش‌اولور .

مجلس مبعوثانده‌کی اتحاد وترقی اکثریتی‌ده مشترك هدفنه وصول امرنده انتخابجیلرله کذلك ارەسنده بر هیئت مرشـده منزله‌سـنده قالان مرکز عمومی ایله دائما تماس ایدرك افکار عمومیه‌دن‌تظاهرات ملیه‌دن استفاده ایدر . مجلس ملتك‌حیات تشریعیه‌سنه بر جریان‌انتظام ویرر . بونی سـویلمك ویا یاپمقله جمعیت هیچ بر وقت غیر منطقی بر وضعیتده بولونمش اولماز . فی الحقیقه جمعیت انقلاب سـیاسینك ایلك آدیمی اولان اعلان مشروطیته‌موفق اولدقدنصوکره بوانقلابك حس تاریخی‌یی اهمال ایتمکسزین متون قانونیه شکلنده تبلرینی مجلس مبعوثانده‌کی اکثریته و بو قانونلرك شـبهه‌سزکه روح انقلابه توفیقاً تطبیقنه‌ده او اکثریتك معتمدی اولان قابینه‌یه تودیع ایلدی .

جمعیت کندندن طوغان بو ایکی قوته مظاهرت ومعاونت‌دائمه‌سنی دریغ ایتمه‌مك مجبوریت طبیعیه‌سنده قالمقله برابر نظامنامه‌سنك برنجی ماده‌سنده تعیین ایتدیکی مقصد ومسلکی محافظه ومدافعه ایچون دائمی وعین زمانده سیاسی بر نکهبان ومراقب اولمق وضـعیتندن هیچ بر وقت آزاده طوتیله‌مازدی .

جمعیت ، انقـلاب اجتماعینك اجراسنی‌ده عهدهٔ حمیتنه آلدی : بز بو ایضاحنامه‌ده تشکیلات اجتماعیه‌مزه قوهٔ متشبثه نامی ویردك .

فرقه نامیله اساسات سـیاسیه وضع ایدن جمعیتك قوهٔ متشـبثه نامیله وسـائط اقناعیه وارشـادیه ایله ، مکتبلریله ، غزته وکتابلریله دار الصناعه‌لریله ، شرکتلریله ، معاونات شفقتکارانه‌سیله روح‌نامه‌حلول ایده‌رك وسیرهٔ عادل ومشفق واخلاقاً نجیب اولان ملیت عثمانیه‌یی اقتصاداً فعال ، فکراً حر بر حاله کتیرمکه چالیشمقله مکلف اولدیغنی اثباته چالیشدق .

جمعیت ، انقلاب سیاسی ایله شکل اداره‌یی وقانونلری دکشدیردی فقط انقلاب اجتماعینك ثمرات مسعوده‌سی اقتطاف ایدلمدکچه‌شکل اداره ایله قانونلرك تبدلندن بیوك بر فائده استحصال ایدیله‌میه‌جکنی تفصیلاً آکلاندق . واجتماعی حریتله اجتماعی مسـاوات وعدالت تأسیسـنه متمادیاً چالیشلمسنی قلوبلریمزه توصیه واخطاردن همان بر آن خالی قالمدق . بر جهتدن‌ممنونیته‌دیکر جهتدن تأثرله بیانه مجبورزکه تشکیلات اجتماعیه اعتباریله بوسنه‌کی معاملاتمز تشکیلات سیاسیه اعتباریله اولان مناسباتمزه نسبةً دها مسعود ثمره‌لر بخش ایلدی .

« مابعدی‌وار »

بعدالدرس اوکله‌یی ایکی ساعت کچینجه‌یه قدر : دیوانده اوطوروب محاکمات ایله اشتغال .

دیواندن صوکرا بر ایکی ساعت قدر : استراحت واویقو .

داها صوکراده : تعلیم ایتمك ، آته بینمك ، آوه چیقمق ، کوی وچوکان اوینامق .

جمعه کونلری ایسه : تمامیله شکار ایله دمکذار اولیور وکیجه وقتی تاشقرغانه دونیوردم .

حکومتمك بشنجی آینده پدرم ـ اثنای عزیمتمده کابلده قالان ـ والده‌مله برابر بنی کورمك ایچین تاشقرغانه کلدی . وایلك بهاره قدر برلکده بولوندی . بهار کلینجه والده‌می یانمه براقوب کندیسی بلخه کیتدی .

بن بر طرفدن درسلرمله ، دیکر طرفدن امور حکومتله مشغول اولیور ؛ کرك مأمورینه ، کرك اهالی‌یه حسن معامله ایدیوردم . حتی محصولات زراعیه‌نك برکتلی اولمادیغی ییللرده رسوم مقرره‌یی تخفیف وتنزیل ایلیوردم .

ایکی سنه صوکرا ، ولایتك محاسبه‌سنه باقق اوزره پدرم تاشقرغانه کلدی . ویرکیلردن بنم یاپدیغم تأجیلاتی قبول ایتمیه‌رك استرداده قالقیشدی . بونلرك آلینمامسی حقنده چوق یالواردم . فقط دیکله‌مه‌دی « ذاتا ولایتك حاصلاتی آز ، عسکرك مصرفی ایسه پك چوق . تحصیله مجبورم » دییه‌رك بقیهٔ رسومدن ۳۰۰ روپیه طوپلادی . بعده قالقوب بلخه عودت ایتدی . پدرك عزیمتندن صوکرا کندی کندیمه دوشوندم . عقلمه کلنی یاپدیغمی ، ادارهٔ حکومته لایق بر آدم اولمادیغمی آکلادم بناءً علیه مأموریتمدن چکیلمه‌یی وایشی اهلنه تودیع ایتمه‌یی مناسب کوردم . یرمه حیدر خانی اقامه ایله‌یه‌رك تختمه‌یله کیدوب یکیدن تحصیل علومه باشلادم . هفته‌نك تمامیله بش کونی ویرشنبه‌لرك ایکیندی‌یه قدر اولان زمانی تعلم وتدرسله کچیردکدن صوکرا پرشنبه کونی اقشام اوستی آوه چیقار ، ایرته‌سی کونی اذانه یاقین شهره دونردم .

ایکی یوزه یاقین آو کوپکلرمله‌شکاری قوشلرم ویوز نفر کوچك کوله‌م واردی . بونلردن باشقه معیتمده سواریلرده موجود ایدی‌که جمله‌سنك عددی همان بش یوزی بولوردی . اکثریا (جیحون) قرینده‌کی اورمانلرده آولانیر ، بعضاً‌ده (سوئن قرا) نهری کنارنده بالیق طوتاردم .

بو صیرالرده هرات حاکمی (وزیر محمد یارخان) کریمه‌سنك بکا تزویجنه دائر پدرمه برمکتوب کوندردی . بابام ، وزیرك تکلیفنی موافق بولوب قیزینی بکا نشانلادی . بو مناسبتله ایکی قاین آتالر آراسنده مودت متقابله حصوله کلدی .

پدرمك ندماسندن سردار (عبدالرحیم خان) اسمنده بر شخص واردی . بو آدم ، سردار (رحیمداد خان) خاندانندن اولوب منسوب بولندیغی عائله‌نك مرض اخلاقیسنه توارث ایله‌مش حسود وغدار بر حریف ایدی . پدرمك دائرهٔ حکومتنده بنم کسب اعتبار ایدیشمی چوق کورمیه وعسکرك سردارلغی بکا توجیه اولونورسه کندی نفوذی قالمایه‌جغی قورقوسیله حقمده کین کورمه‌یه باشلادی .

سوق غرضله بنی هروقت پدرمه شکایت ایدیور . بابامك توجهنی بندن ازاله‌یه چالیشیوردی .

بلخده اوتوز بیك بشیوز نفردن عبارت بر اردو موجود ایدی‌که اون بش بیکی سواری ، پیاده ، طوپچی اولارق نظامیه ، متباقیسی‌ده اوزبك ، دوروانی ، کابلی اولمق اوزره ردیف ایدی .

بونلردن ماعدا آلتمش دانه طوپ واردی‌که قسم کلیسی پدرمك تحت نظارتنده کابلده اصاغه اولنمشدی .

عسکرمز علی الدوام هرکون تعلیم ایلدیکندن منتظم ومعلم بر حاله کلمشدی . بونلرك عموم قوماندانی (شیر محمد خان) اسمنده بر انکلیز مهتدیسی ایدی . اولجه کیمبل نامیله مسمی ایکن بویوك پدرمك ۱۲۵۰ ده ایتدیکی قندهار محاربه‌سنده اسیر اولمش وقبول اسلام ایله اردومز قوماندانلغنه تعیین قیلنمش فنون عدیده‌یه واقف بر فاضل ایدی .

بو ذات ، بیلدیکی علوم وفنونی اوکرتمك وکندیسنه برخیرالخلف یتیشدیرمك ایچین بنی تعلیم وتربیه ایتمسنه دائر بر کون پدرمدن اذن ایسته‌دی . بابام ، بو طلبی ممنونیتله ترویج ایده‌رك هرکون ایکی ساعت شیر محمد خانك تدریساتندن مستفیض اولمامی امر ایله‌دی .

کمال شوق ایله قوماندانك درسلرینه دوامه باشلادم . ایکی سنه علوم عسکریه وفن جراحی اوقودم .

پدرم ، کابلده بر قاچ دانه تفنکچی اوسته‌سی کتیرتدی . بزم مکتبك یاننده بر فابریقه یاپدیرتدی . هرکون درسی اکمال ایله‌دکدن صوکرا فابریقه‌یه کیدوب ، معلومات نظریه‌می عملیات ایله تطبیق ایچین ده‌میرلری دوروروا کلردم . شو صورتله تفنك یاپمانی اوکرندم . کندی المله اوچ تفنك اعمال ایتدمکه ایشدن آکلایانلر ، بونلری اوسته‌لرمك یاپدقلرندن ایی بولدیلر . بن ، بویله ترقیده دوام ایتدکجه عبدالرحیم خانك‌ده وهم وحسدی آرتیور ، القاآت مزورانه‌ده ایلری واریور ، حتی افترالره بیله جرأت یاب اولیوردی . بر دفعه‌ده بنم ایچین شراب ایچمه‌یه آلیشدی دییه پدرمه سویله‌مش ، بابام‌ده اصلی اولمایان بر شی طولاییسیله بنی تکدیر ایتمشدی .

شو تکدیر ناحق ، فوق العاده کوجمه کیتدی . بلخدن قاچه‌رق هرات‌ده قاین پدرمك یاننه کیتمه‌یه قرار ویردم . خفیاً فرار حاضرلقنده بولوندیغم اثناده معیتمدن بعضلری پدرمه خبر ویرمشلر . اوده تحقیقاتده بولونمش ، مسئله‌نك صحتی آکلاشیلنجه عبدالرحیم خانك اسناداتی حقیقت تلقی ایدلمش . بونك اوزرینه پدرمك امریله حبسه آتیلدم وتمام بر سنه زنجیر بند اوله‌رق محبوس یاتدم .

طاهرالمولوی

اسلامده فن وفلسفه

عبدالملك بن حبيب . — قاضرينك بيانته نظراً عبدالملك ٢٨٩ تاريخ هجريسنده قرطبه‌ده ارتحال ايلمشدر . ابن الكاتب بو ذاتك فضل وكمالنی تصوير خصوصنده اطرا ايديور .

فی الحقيقه عبدالملك بوتون معناسيله بر آنسيقلوپه‌ديست عداولنه بيلور . شعبات فنونك كافه‌سنه دائر آثار مهمه تأليفنه موفق اولمشدر. مؤلفاتنك مقداری بيكی متجاوز اولديغی ادعا اولنيور . يالكز فن طبه دائر يتمش جلد كتاب يازمش اولديغی دوقتور لوثيه‌نك تحت تصديق واعترافنده‌در .

عبدالله بن محمد . — ميلادك ١٠١٢ تاريخنده قرطبه‌ده ارتحال ايدن بو ذات ، هر خصوصده زمانك فريدی صاييلمشدی . فلسفه وطبده‌كی اختصاصی عموم معاصرلرينك تحت اعترافنده‌در . فن وفلسفه‌ده تعقيب ايتديكی مه‌تود (اصول) ؛ نظريات ومشاهداتی ، وقعه‌لری تجربه‌لرله تأييددن عبارتدی . بو خصوصده برده مهم اثر يازمشدر .

يحيی بن يحيی القرطبی . — بو ذات جداً بر خارقهٔ عرفاندر . علوم رياضيه ، هيئت ، طب ، منطق ، فقه ، تاريخ وادبياتده عصرينك فريدی ايدی . اندلسده علوم رياضيه وعلم هيئتك اساسلرينی وضع ايدن يحيی‌در . توسيع معلومات ايچون — او وقتلر جهان مدنيتك پارس ولوندره‌سی حكمنده اولان — بغداده قدر اجرای سياحت ايلمشدی .

علمی واجتماعی اولان بو سياحت ، يحيی‌نك انكشاف فكريسنه پك زياده خادم اولمشدر . محاكمه‌سنده‌كی رصانتی ، قريحه‌سنده‌كی جودتی ، فكرنده‌كی وسعتی هپ بو سياحته مديوندر . تاريخ وفاتی هجرتك ٣١٥ نجی سنه‌سنه تصادف ايدر . يحيی تاريخ فنونده (ابن سمينه) لقبيله معروفدر .

ابو قاسم مسلمه بن احمد المجريطی . — الحكم دورينك درين دوشونجه‌لرندن ، علوی سيمالرندن بريدر . قرطبه‌ده اختيار اقامت ايلمشدی . علوم طبيعيه وفن طبه دائرده پك جدی تتبعاتده بولنمش ايسه‌ده الك زياده بادئ اشتهاری اولان شعبهٔ فن ؛ رياضيات وعلم هيئتدر . مسلمه ، آوروپا محافل علميه‌سنده پك معروف بر اسمدر . بطليوس (Sétéoléme) ك مشهور المجسطی‌سنی شرح وتنقيد ايلمشدر .

علم هيئته دائر ؛ اوصانمق بيلمز برعزم ايله ؛ سنه‌لرجه رصدات وتدقيقاتده بولنمشدر . نتيجهٔ رصداتی دائما دستورات رياضيه ايله تأليف وتأييده چاليشيردی . اسطرلاب حقنده يازمش اولديغی بر اثر ، آوروپا ارباب علمی آره‌سنده پك زياده اشتهار ايلمشدر .

علم هيئتدن (اختصار الكواكب من زيج البتانی) عنوانلی اثرنده البتانی‌نك زيجلرينی اجمال ومحمد بن موسی زيجلرينی شرح وسنه‌لری عربی‌يه تحويل ايلمشدر .

رياضاتدن (كتاب المعاملات) ی علم حسابه عائد بالجمله قواعد ونظريات عدويه‌يی جامعدر .

مسلمه كواكب ثابته حقنده پك چوق رصداتده بولنمش وبرجلرك مواقعنی مصور ومكمل بر خريطهٔ سما تنظيمنه موفق اولمشدی . پارس كتبخانه‌سنده (الكميا) يه دائرده بر كتابی بولنديغی دوقتور لوثيه‌ن طرفندن اثبات ايدلمكده‌در .

بودله‌ين (Codléienne) كتبخانه‌سنده صخور واحجار ذی‌قيم حقنده پك مهم بر اثری موجوددر . اسپانياده‌كی مشهور اسكوريال (Cscvrial) كتبخانه‌سنده محفوظ اولان بر اثرنده تناسل حيواناته دائر شايان دقت معلوماته تصادف اولنيور .

مسلمه ، عبدالرحمن ثالث والحكم دورلرينك شعشعهٔ عرفانی اعلا ايدن اعاظمدن بريدر . ميلادك (١٠٠٧) تاريخنه قدر برحيات اولمشدر . اندلس معارف اسلاميه‌سنك مؤسسلرندن بولنان بو داهی ، عرفانك حلقهٔ فيضنده تنور ايدن ذوات عصر آتينك الك بيوك سيمالری درجه‌سنه ارتقا ايلمشلردر . ابن سمح (ابوالقاسم اصبغ بن محمد) ، ابن الصفار (ابوالقاسم احمد بن عبدالله) وبرادری محمد بن صفار ، الزهراوی ، الكرمانی (ابوالحكم عمرو بن عبدالرحمن) ابن خلدون كبی داهيلر مسلمه مكتبنده پرورشياب كمال اولمشلردر .

ابو جعفر احمد . — طليطله‌ده تدريسات علميه ايله مشغول ايدی . علم طب ، علم هيئت وعلوم رياضيه‌ده بحق اشتهار ايلمشدر ، طليطله وجواری ابو جعفر سايه‌سنده بركلبن عرفان حالنده ايدی . يتشديرديكی شاكردان ميانده پك معروف اكابر واردر .

يونس الحرانی . — محمد بن عبدالرحمن دورينك الك حاذق طبيبلری ، الك متجر عالملری آره‌سنده بارز بر سيمای عرفان عرض ايدن يونس ؛ شرقدن اندلسه هجرت ايدن اعاظم ارباب فندندر .

ترتيب ادويه وتشخيص مرض خصوصنده جداً حائز مهارت اولديغی رقباسنك بيله تحت اعترافنده ايدی .

(لمغيث الكبير) ناميله صورت تركيبی يالكز كندنجه معلوم بر معالجه اختراعنه موفق اولمش وبو سايه‌ده پك چوق ثروت جمع ايلمشدی . بالآخره بو علاجك طرز تركيبنی ، ايچنده بولونان مواد وعناصری مبين بر اثر نشر ايده‌رك اختراعندن معاصرلرينی خبردار وبوصورتله عالم طبابته مهم بر خدمت ايفا ايلدی .

احمد يونس وعمر بن يونس . — سالف الذكر يونس الحرانی‌نك نجل نجيبلری اولان بو ايكی كنج عبدالرحمن ثالث دورنده يعنی ٣٣٠ نجی سنهٔ هجريه‌سنده برای تحصيل بغداده عزيمت واون سنه قدر طبيب شهير ثابت بن سنانك درسلرينه ملازمت ايلمشلردی .

شعبات سائرهٔ علوميه‌ده آيريجه بغدادك مشاهير ارباب فنندن تحصيل ودها بر چوق يرلری زيارت ايتدكدن صوكره ٣٥١ تاريخنده اندلسه عودتله خليفه‌نك خدمت طبابتنه تعيين اولنديلر .

احمد ، بالآخره فوق‌العاده اشتهار ایلمشدر . خانه‌سی عادتا بر دارالفنون حالنده ایدی . دائره‌سنك بر قسمنی لابوراتوار حالنه افراغ ایتمش اولدیغندن اون قدر کیمیاکر کیجه کوندوز بوراده تحلیلات وترتیب ادویه ایله مشغول اولورلردی .

احمد مرضای فقرایه لازم کلن علاجلری لابوراتوارندن مجاناً اعطا ایدردی . بونکله برابر وقتنده یوز بیك آلتوندن زیاده ثروتی ظهور ایتمشدرکه ارباب فن واقتداره قارشی کوستریلن رغبت وتوجهك بر مقیاسی صابیله بیلور .

احمد ، طبابتك بالخاصه کحاللق قسمنده خارقه نما موفقیتلر کوسترمشدر .

یحیی بن اسحق . — امیر عبدالرحمن الناصرلدین‌الله زماننده اندلسه مهاجرت ایدن اکابر ارباب کمالدندر .

اقتدار وعرفاننه مفتون اولان امیر ، کندیسنی اخص ندماسی صره‌سنه کچیرمش وبالآخره بونکله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك عهده‌سنه رتبهٔ وزارت توجیه وبالفعل ادارهٔ اموره اشتراك ایتدرمشدی . ابن ابی اصیبعه‌نك روایتنه نظراً یحیی فن طبه دائر بش جلددن مرکب بر اثر مهم تألیف ایلمشدر .

علم تشریحده وقوف‌تامی اولدیغی مرویدر . کتاب‌الحکماده یحیی‌نك فن جراحیده‌کی اختصاصنه دائر غریب بر حکایه ذکر ایدیلیور .

سلیمان بن ابو بکر بن ساج . — امیر ناصر دورنده اشتهار ایتمش اعاظم ارباب فندندر . فن طبده‌کی حذاقتی مثل سائره حکمنده ایدی .

علوم طبیعیه‌یه دائر پك درین تتبعات ، پك اساسلی تدقیقاتده بولنمشدر . معاصرینی بولنان علما ، دهای عرفاننی اعتراف وتسلیمه مجبور قالمشلردی . امیر ناصر سلیمانه قارشی صمیمی بر مودت پرورده ایدییوردی . دائما فضیلت علمیه واخلاقیه‌سنی تقدیر وستایشلرله یاد ایدردی حقنده‌کی توجهنی عهده‌سنه (سادونا) والیلکی توجیهیله تتویج ایلمشدر .

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

ترکجه خطبه

دارالفنون عثمانی ادبیات صوك سنه شاکردانندن قریمی زاده اسماعیل صدقی افندی طرفندن رمضان بیرامنده سلستره‌ده بایراقلی جامع شریفنده اوقونان ترکجه خطبه‌در .

الحمدلله رب العالمین والصلوٰة والسلام علی سید محمد وآله واجمعین . اما بعد نشهدان لااله الاالله وحده لاشریك له ولانظیرله . ونشهد ان محمداً عبده ورسوله ومحبوبه .

ای انسانلر ! بزی یوقدن خلق ایدن حضرت الله نیچون یاراتدی؟ « وماخلقت الجن والانس الا لیعبدون » ذات الوهیتنی بر بیلوب عبادت ایتمك ایچون دکلمی ؟ « من عمل صالحاً فلنفسه ومن اساء فعلیها » مؤمن اولوب ایی عمل ایدرسه دو جهان مسعود اولور ، عکس تقدیرده کندی غیب ایدر .

ای مسلمانلر ! جناب حق ابو البشر حضرت آدمدن زمان احمدی‌یه کلنجیه قدر بر چوق پیغمبران کوندردی ، هر قومی ، هر ملتی دائرهٔ حق وعدالته دعوت ایتدی . اجابت ایدنلری مسعود ، ایتمینلری خوار وذلیل ایلدی ، بو صورتله نوبت طلوع آفتاب جناب حبیب حضرت محمد « صلعم » ه کلدی . وحشت ، ظلمت ایچنده بولنان انسانلر نور اسلامیت ایله بوتون جهانی کوردی ، یکرمی اوچ سنه ظرفنده نور مبین احمدی بتون جهانی شعشعه‌دار و ضیادار بیوردی .

« ان تنصروا الله ینصرکم » اکر اسلامیت اوزره جناب حقه اطاعت ایده‌جك اولورسه‌کز حضرت الله اسلامیتی اعلا ایده‌جك ، عکس تقدیرده سزه نصرت ایتمیه‌جکدر . (تکبیر)

ای مؤمنلر ! انسانلر بر چوق صنف اوزره خلق اولندی . کیمی مؤمن ، کیمی کافر ، کیمی نافع ، کیمی مضر ، کیمی دنی ، کیمی علوی‌در . کیمکه ایمان ایدر ، دینی طانیر ، ملیتنی سور ، یاردیم ایدرسه او نافع ایدر ، کیمکه دینندن بی‌خبر ، ملیتندن آزاده ایسه مضردر او فسادر . « خیرالناس انفعهم للناس شرالناس اضرهم للناس » .

« یاایها الناس انا خلقناکم من ذکر وانثی » باباکز آدم والده‌کز حوادر . آراکزده قوم وقبیله ایله اولان فرق یکدیکریکزی طانیمق ایچوندر . یوقسه ایی بیلکزکه سزك بیوککز دینی ، ملیتنی سون والاهدن قورقاندر ، بلا تفریق هپکز ، هپکز مؤمن ، هپکز قارداشسکز ، قارداشلغکزی تکبیر ایله اثبات ایدیکز « تکبیر »

ای معشر اسلام ! بوکون فطر بایرامیدر . یالکز کینمك قوقلانمق ایچون دکل ، فقرالره انفاق ، بتون مؤمنلرك اغوش اخوتنه آتیله‌رق حق وحقوقی حلال ایتمك واو فرصت ایله جناب حقك رضای باریسنی قزانمق ایچون بر یوم سعیددر . بزمده اللی التی‌یی متجاوز شرفلی ، سعادتلی بایراملریمز واردر . مع التأسف جهالت ملیتمزی اونوتدیرمش ، بایراملریمزی عالم نسیانه آتمش یالکز افطار ایتمك ایچون عید فطر ، ات ییمك ایچون قربان بیرامی قالمشدر . بایراملرمزی بیلکز ، اظهار شادمانی ایدیکز ، کین وعداوت براقه‌یکز ، اونوتمیکزکه سز مسلمانسکز . مسلمانلره اوچ کوندن زیاده کین طوتمق حرامدر .

ای مؤمنلر ! بایراملری قمارباز لق ایله یهودیلره ، عیش وعشرت ایله نصرانیلره بکزتمیکز . بونلر مسلمانلره یاقشماز . بویله مبارك کونلرده ابلیس علیه‌اللعنه مسلط اولور ، سزی عیش و عشرته ، سفاهته ، فحشیاته سوق ایدر . زنهار الدانمیکز .

ای الهـك قوللری ! بتون عالم اسـلاميت بربرندن خدمت بكليور : « امداد ، امداد ای مسلمانلر ! ارتق يتر ، مذهب غوغالرينی براقكز ،قوميتی اونوتيكز . ال اله ويريكز ؛ نور مبـين احمدی يی بتون كرهٔ ارضك قراكلق يرلرينه اك هجرا كوشه‌لرينه صاچيكز ، شعشعهٔ اسـلاميه‌نك اسكی سطوتنی ، اسكی قوتنی استرداد ايديكز » ديـيور . نيچون ، نه‌دن افتراق ايديـيورز ؟ نه‌ايچون قوتلريكزی افتراق سبيله ضـايع ايديورسكز « ولاتنازعوا فتفشـلوا وتذهب ريحكم » ايت كريمه‌سنی بيلميورميسكز ؟ باری ارتق انصاف ايديكز اتفاق و اتحـاد ايله عالم مدنيتده خطوه انداز ترقی اولمغه چاليشكز . « وان ليس للانسان الاماسعی وان سعيه سوف يری » امين اوله‌لم كه بواوغورده چالشه‌جق اولورسه‌ق بك چابوق ايلرليه‌جك ، اسـلاميتی اعلايه موفق اوله‌جغز ، عكس تقديرده هلاك محققدر .

ان الله يأمر بالعدل والاحسان وايتاء ذی القربا وينهی عن الفحشاء والمنكر ولذكرالله اكبر والله يعلم ماتصنعون »

نطق همايون

تشرين اولك برنجی جمعه ايرته‌سی كونی كشاد اولنـان مجلس عموميده قرائت اولنان نطق همايون صورتيدر :

« محترم اعيان ومبعوثان ،

دردنجی دورهٔ اجتماعكزك رسم كشادينی دخی اجرايه بنی موفق ايدن جنـاب حقه حمد نامتناهی ايدر و اعضای مجلسه بيـان خوش آمدی ايلرم .

مجلسك اوچنجی دورهٔ اجتماعنده قبول وتصديق اولنان قوانينك موقع اجرايه وضعی وبوجمله‌دن اولمق اوزره وطنمزك پی‌درپی اعماری ومعارف عموميه‌نك ترقيسی واهاليمزك تزايد سـعادت وثروتنه لازم اولان تيموريوللرله سائر طرق عموميه وخصوصيه‌دن استطاعت ماليه‌مزه كوره شمديلك ممكن اوله‌بيلنلرينك انشـاسی وبعض محللرده تجارت ليمـانلری تأسيس و منافع ثروتمزك احياسی خصوصـلرنده ماضينك تسـيبات عديده واهمالات مديده‌سنك پيانی تلافيسی اسبابنه توسـل ايدلمكده اولديغی برصره‌ده ايتاليا حكومتی طرابلس غرب قطعه‌سنه تجاوز ايچون تصـور و تهيه ايتديكی اسبابی مطـالب محقه شـكل وصـورتنه افراغ ايده‌رك بر اولتيماتوم ويرمش وحكومتمز جانبندن مدت معينه ظرفنده جواب اعطـا اولنه‌رق ايتاليانك شايان اسـعاف و معـاهدات موجوده و سـلطنت سنيه‌مزك حقـوق و حيثيتی ايله ممكن التأليف مطالب اقتصـاديه‌سنك نظر اعتبـاره آلنه‌جغی تأمين ودرحال مذاكراته كيريشلمك اوزره مطالب مذكوره نه‌دن عبـارت اولديغی اسـتيضاح ايدلمش ايكن جوابا ويرديكی نوطه‌ده تأمينـات واستيضاحات واقعه‌يی نظر اعتباره آلميه‌رق حكومت عثمانيه‌يه اعلان حرب ايلمشدر .

حكومت مشاراليها مخاصمانه حتی كنديسنك تعيين ايتديكی يكرمی درت ساعتك انقضاسندن اول ابتدار ايدوب برطرفدن طرابلس غربه تعرض وديكر طرفـنده آدرياتيق سواحلنده‌كی سفائن حربيه‌سنه تصادف ايدن واعلان حربدن بالطبع خبردار اولمدقلری جهتله دوست دولتلر سفائن حربيه‌سنه اجراسی قواعد بحريه‌دن اولان مراسم احتراميه‌يی ايفايه مسـارعت ايله‌ين طورپيدولرمزی آنسزين اوزرلرينه آتش آچه‌رق تخريب ايله قواعد مرعيهٔ بين المللی اخلال وممالك عثمانيه‌نك آدرياتيق سواحلنده كائن بعض نقطه‌لريله طرابلس غرب وبنغـازی قطعه‌لرينه وحربدن بی‌خبر اولان سـفائن حربيه وتجـاريهٔ عثمانيه‌يه تعرضانه دوام ايتديكندن مجلس عمومينك وقت معتاددن اول كشادينه لزوم كورلشدر .

حكومتمز دول معظمهٔ متحابه‌يه درحال مراجعتله قواعد دوليه وشـعار حقانيته مخالف وصلح عموميی‌يی محـافظه ايچون هر طرفدن اظهار اولنان آمال خالصـانه‌يه مباين اولان بوحربه حقوق مشروعه ومقدسه‌مز وشرف مليمز ايله تأليفی قابل اوله‌جق بر صورتده نهايت ويرلمسی ايچون وساطت صلح پرورانه‌لری طلب ايدلمش ودولتلردن آلنان جوابلر اوزرينه دوام ايدلمكده اولان تشبثات سياسيهٔ مصلحانه‌نك نتيجه‌سنه انتظاراً حقوق ومنافع مشروعه‌مزك مدافعه ومحافظه‌سی ايچون ايجاب ايدن توسلاتدن‌ده كيری طورولمامقده بولنمشدر .

ايتاليانك حقوق مشروعه وحيثيت مليه‌مزه مغاير اولان وبالجمله اقوام متمدنه‌يی دوچار حـيرت و تأثر ايدن تجاوزات ناكهانيسی بر طرفدن دولتلرك نيات صلح پرورانه‌سنه بالاشتراك ادامهٔ مسالمت ايچون عهده‌سنه ترتب ايدن وظائف مهمه‌يی ايفـايه وديكر طرفدن اصول مشروطيتك نعم عدالتكاری وترقيات پروريسندن بالاستفاده تكملات مدنيه‌سنی وقت و نقدك مساعده‌سی دائره‌سنده استحصاله بذل مقدور ايله‌ين دولتمزك اقدامات صـلح پرورانه وترقی جويانه‌سنی خـللدار ايتمشدر . حقوق ومنافع مشروعه‌مزك محافظه ومدافعه‌سی خصوصنده كرك حكومتمزله مجلس مليمزك كرك بالعموم اهاليمزك عهده‌حميتلرينه دوشن وظـائف مهمه‌يی قدرت بشريه‌نك تعلق ايده‌بيلديكی درجه‌ده حسن ايفايه بذل غيرت ايليه‌جكلرندن مطمئنم .

ملتمزك ترقی وتعاليسی ووطنه وقوعبوله‌جق بوكبی تجـاوزاتك مدافعه‌سی ايچون لابد اولان قوتلرك اهم واقدمی اتحاد اولديغی بيانه حاجت يوقدر .

بالجمله عثمانليلر بيننده اخوت واتحـاد تكمل ايتـدكچه فوائدی تزايد ومملكتمزك هرجهتنده عامه‌نك حكومت مشروعه‌يه ارتبـاطی تضاعف ايدر . مجلس عمومينـك اوچنجی دورهٔ اجتماعيه‌سنی متعاقباً واقع اولان سياحتمده قوصوه ومناستر وسلانيك ولايتلرنده كورديكم آثار اخوت عثمانيه وعناصر مختلفه‌دن اجتماع ايدن يوز بيكلرجه وطن پروران طرفندن كرك قوصوه مشهد مباركنده كرك جهات سائره‌ده اظهار اولنان مآثر مليه‌دن جداً متحسس ومفتخر اولدم .

وطنك سـعادت حالی ايچون اقدم وسـائط اولان بو اخوت

واتحادی مرتبهٔ کماله ایصاله بتون عثمانلیلرك صرف مقدرت ایلملری اخص آماللدر .

هیئات مبعوثان واعیانمزك دخی کرك احوال حاضره یه متعلق مباحثاتده کرك نظر تدقیقلرینه وضع اوله جق لوائح قانونیه نك مذاکراتنده حقیقی وجدی غایه لری هدف اتخاذ ایدرك وطنمزك سلامت وسعادتنی تأمین ایده جك مقررات اتخاذ ایده جکلرندن امینم .

دیکر دول معظمه وحکومات مجاوره ایله اولان مناسباتمزك کماکان دوستانه وخالصانه اولدیغنی مع المنونیه بیان ایدرم . حقوق غیره تجاوز ایتمامك وحقوقمزی محافظه ایلمکدن عبارت اولان مسلکمزده ثابتز .

مسلك خالصمزدن امید وار اولدیغم ترقیات وسعادتمزك حصولی ایچون مصروف اوله جق همم عاقلانه وبصیرتکارانه کزده مظهر موفقیت اولمکزی جناب حقدن تمنی ایله مجلس عمومینك آچیلدیغنی بیان ایدرم . »

*

مبعوثان واعیان نطق همایونی قائماً استماع ایتدیلر . نطق همایون قرائت ایدلدکدن صوکره نقیب الاشراف ایله هیئت اعیان اعضاسندن مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلری طرفندن بر دعا تلاوت ایدلمشدر . اسماعیل حقی افندی حضرتلرینك اوقودقلری دعا محظوظیت شاهانه یی موجب اولمش . وبر صورتی اده ایدلدیکی جهتله بروجه زیر درج اولنمشدر .

« اللهم یاعظیم السلطان ویاقدیم الاحسان

اشبو روز میامنبروزده وقوعبولان اجتماع مسعود ملیمزی دولت وملتمز حقنده باعث تعالیٔ شوکت وشان ، بادیٔ توالیٔ فیوضات بی پایان ایله یارب !

مشروطیت مبجله مز سایه سنده باارادهٔ سنیهٔ حضرت ملوکانه حضوریله شرفیاب اولدیغمز بو رسم کشاد مبروری قرین یمن و مسعدت فراوان ایله یارب

بو سنهٔ مبارکده وقوع بوله جق مذاکرات ومکالماتمزه برقات دها کسب انتظام ایتدیره رك نتایج حسنه سنی کثیر الفیضان ایله یارب

بالجمله اعضای کرامی مظهر بیوروله جقلری حسن اسلاف و اتحادلری شهادتیله غبطه بخشای آفاق جهان ، مآثر فاخره لرن آوردهٔ السنهٔ شکران ایله یارب

هردرلو مشکلات داخلیه ومعضلات خارجیه نك حل وا کتشافنی توفیقات ربانیه کله قوهٔ تشریعیه وقوهٔ اجرائیه مز بیننده حصولپذیر اوله جق اتحاد تام سایه سنده سهل وآسان ایله یارب

ادعیهٔ خیرهٔ خلافتپناهیلری هرآن و زمان عهدهٔ عاجزانه لرمزه وجیبهٔ لازم الاذعان پادشاه ذیشوکت وشان ، شهنشاه معالی عنوان السلطان ابن السلطان السلطان محمد رشاد خان « خلدالله خلافته الی آخرالدوران » پادشاه عالمپناه افندیمز حضرتلرینی الی الابد سریر آرای شوکت وشان ، رونقفزای مقام قدسیت نشان ایله یارب

بالجمله انجال کرامی ، کافهٔ ارکان وخانداز سلطنتی صحن زندکانیده همیشه شاداز ایله یارب

روحانیت جلیلهٔ رسالتپناه اعظمی مقام اقدس خلافت عظمالرینه علی الدوام مدد رسان ، سلامتفشان ایله یارب

اردوی مفاخر مشحون عثمانی ، دونمای همایون ملی وبالجمله عساکر بریه وبحریهٔ شاهانه لرینی هرزمان مظهر عنایت رب یزدان ونصرتکردهٔ نشتکان ایله یارب

کافهٔ وکلای دولتی وجمیع مأمورین ومستخدمین حکومتی جادهٔ استقامت اوزره راستروان ایله یارب

بو سایه ده بالجمله ممالك وبلدان عثمانیانی مانند کلزار جنان کلستان عمران وتجلیکاه امن وامان ایله یارب

دینمز ، دولتمز ، افرادملتمز ، اجزای ممالکمز ومشروطیت اداره مز علیهنده صرف مساعی ایدن بدخواهانی ، عناصر عثمانیه مز بیننه ایقاع تفرقه والقای منافرته یلته نن ارباب مکر وفسادی انداختهٔ چاه خذلان ایله یارب

وعلی الاختصاص بغیرحق وبلاموجب بزه قارشی اعلان حربله وحشیانه صورتده ممالکمزی تخریبه قیام ایدن اعدای خاکساری مقهور وپریشان ، هردرلو آرزو واملرینی قرین خیبت و خسران ایله یارب

عرض اولنان دعوات اخلاص غایاتمزی قرین آمین کروبیان وبو سایه ده جمله مزی ، بوتون اقوام عثمانیانی مسرور وخندان ایله یارب

سبحان ربك رب العزة الخ

بر تقریر مهم :

بر مملکت ، بر ملت نه وقت باتار ؟

ان الله لا یغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم . واذا اردنا ان نهلك قریة امرنا مترفیها ففسقوا فیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیرا ... الآیة .

طرابلس غرب مبعوثلری طرفندن سابق قابینه دن ایضاحات طلبنی حاوی ویریلن تقریر صورتیدر :

افندیلر ،

بوکون طرابلس غرب وبنغازی ، بر دشمن عدل و انسانیتك صولت عقورانه سی ایله خاك پاك وطندن آیرلمق تهلکه سنه معروض بولنیور .

طرابلس غرب وبنغازی ایله وطن عزیز ومقدس وجودینك بر ربعنی ، ملت مبجلهٔ عثمانیه ایکی میلیونه قریب اولادنی ؛ سلطنت آفریقاده کی حاکمیتی ، مقام معلای خلافت ایسه آفریقا قطعه سنده کی طقسان ملیونلق اسلام ایله رابطهٔ مادیه سنی غائب ایدییور .

دنیا ، مدنیت وانسانیتپرورلکی ایله مفتخر ! فقط بوتون بومدعیات کاذبه ایله برابر الان حقك قوتدن باشقه بر شی اولمدیغنی آکلامق وکورمه‌مك ایچون محروم اذعان وامعان اولمق لازمدر .

بونك ایچون بزلر قانلریمز قان اغلیه‌رق بیلیوردق وحکومت ایله سزلرك نظر دقتلریکزی جلبه اوغراشیوردق که عثمانلی قوای حاضره‌سی ملك وسیع عثمانیدن پایتخت سلطنتدن بعید و مفرز مواصلاتی عظیم قوهٔ بحریه‌یه محتاج ومفتقر طرابلس غرب و بنغازی‌یی بویله احوال قارشوسنده قطعیاً مدافعه ومحافظه‌یه قدرتیاب اوله‌میه‌جقدر .

بو قطعه‌نك اغیار متجاوره تسلطات و تجاوزاتندن محافظه و واستخلاصی عثمانلیلغك اونلر درجه‌سنده قوی ، عثمانلی بحریه‌سنك هیچ اولمزسه اونلرکی قدر مهیب اولمسنه متوقفدر .

ادارهٔ سابقه‌نك قوهٔ بحریهٔ عثمانیه‌یی خائنانه اهمال ایتمسی یوزندن مع التأسف بویله بر قوتك بر قاچ سنه ظرفنده اکمال و اتمام ایده‌میه‌جکی‌ده معلوم ومصدقدر .

بونکله برابر بوتون دنیا ووجدان ملت اعتراف ایدرکه ، بدبخت وطنك مدافعه و استخلاصی ، دشمنلرك تشبثات استیلاجویانه‌لرینك تعویق وتأخیری ، هیچ اولمزسه ، عثمانلی شرف ملیه‌سنك محافظه وصیانتی ایچون اشبو قوتلر خارجنده دها بر طاقم تدابیر سیاسیه اتخاذ وتطبیقی لابد وممکن ایدی .

طرابلس وبنغازی کبی بر قطعه‌نك محافظهٔ حقوق ومنافعی یالکز قوهٔ بحریهٔ دولته دکل ، عینی زمانده متین وواضح بر سیاست خارجیه‌یه محیط مملکته موافق تشکیلات داخلیه و اقتصادیه ، ینه موقعك خصوصیتیله متناسب ترتیبات حربیه‌یه استناد واتکا ایدر .

مالك مقدس عثمانینك تمامیت ملکیه‌سنی بوکونه قدر موجود معاهدات کاذبه‌ده اولدیغی کبی یالکز لفظاً تأمین وتصدیق دکل ، قوهٔ حربیه وبحریه‌سیله تأیید وتوثیق درعهده ایدن دولتلرله عقد اتفاق وائتلاف ایلمسنه محتاج بولنمقده‌در .

طرابلس غرب وبنغازی محیط مخصوصی تشکیلات اداریه واقتصادیه‌سنك وضعیت جغرافیا وملیه‌سیله متناسب ومترافق اولمسنی استلزام ایدر . وبونك الی الابد لواء مقدس عثمانی التنده پایدار اولمق ایچون باشلی باشنه یاشایه بیله‌جك بر ادارهٔ ملکیه ومالیه‌یه مالك ، ملی و محلی تشکیلات عسکریه‌یه‌ده صوك درجه‌ده محتاج ومفتقر بولنیوردی .

اوت دونغامزك آمال وارزوی ملت نسبتنده بر سرعتله اکمالی ممکن اوله‌میوردی . فقط شو عرض ایتدیکمز تشبثاته ابتدار ایتمك‌ده عجبا قابل دکلمیدر ؟ .

خایر ، بز نه سیاست خارجیه‌مزله ، نه تشکیلات مالیه‌مزله ، نه ترقیات عسکریه‌مزله اوغراشدق . طرابلس غرب وبنغازی‌یی ، عموم دولتلرله وفاق واتفاق بولنیقه‌سنك نتایج مترددہ ومشئومه‌سنه ترك ایتدك . کندی‌مزلی مجبور ایلکمزی صاقلایه‌دنیایه ، دنیانك محترص دولت ودیپلوماتلرینه تعمیم وتوجیه ایله کندی کندیمزی آلداتدق .

تشکیلات ملکیه‌ده ، بوکون وطن ، سوکیلی وطن اوغورنده قانلرینی دوکه‌رك حمیت ملیهٔ عثمانیه‌لرینی کوسترن طرابلسلی قرداشلریمزه ممالك عثمانیه‌نك جهات سائره‌سنده‌کی بر چوق وطنداشلریمز کبی اعتمادسزلق ، امنیتسزلك کوسترمك صورتنده عطالت و جهالته پك موافق بر مسلك سقیم انتخاب ایلدك . ایش کورمدك . اختلالر ، حرب داخلیلر ایجادیله جسم وطنی ضعفه کرفتار ایتدك . مالی هیچ بر تدبیر اتخاذ ایدلمدی . خزینهٔ مالیه‌یی ملیونلرك بارثقیلی آلتنده براقدیغمز کبی طرابلس غربی آچ و سفیل ایکله‌تدك ، ایکله‌تدکده اوراده بر محیط عجز وضعف وجوده کتیردك .

نهایت بویوك بر غفلت وتراخی ایله بوکونه قدر ، نه عسکر ، نه وسائط تدافعیهٔ ملیه ، هیچ ، هیچ بر شی حاضرله‌مدق .

لکن بز ، بو تدابیر متینه وجدیه‌نك اتخاذندنده واز کچدك . حقی پاشا قابینه‌سی بونلردن صرفنظر ، ادارهٔ سابقه زماننده کورلمیان دوشونجه‌سزلکلر ، غفلتلر ، عطالتلر ارائه ایتمك بدبختلغنده‌ده بولندی .

ازجمله طرابلسك وبنغازینك استیلاسنه محترصانه نصب انظار ایتمش اولان دشمنلریمزی تدهیش ایله تشبثات استیلاجویانه‌لرینی تعویق ایتمك ایچون اورالرده‌کی قوهٔ بریه‌مزك افراد ، مهمات وارزاقنك صورت دائمه‌ده کافی مقدارده بولندیرلمسنی بیله دوشونه‌مدك .

بز ، طرابلس مبعوثلرینی احوال معروضه‌دن باشقه حقی پاشا قابینه‌سنك صرف طرابلس غربه قارشی اختیار ایلدیکی سیاسی واداری خطیئاتنی قانلر اغلیه‌رق عرض وتعداد مجبوریت الیمه‌سنده بولندیردی . شویله که دورسابقده بیله اورالرده‌کی قوهٔ بریه‌نك موجودی همان دائمی صورتده اون بشبیك ایله یکرمی بیك راده‌سنده بولنمقده اولدقدن باشقه حین اقتضاده قوهٔ نظامیه‌یه یاردیم ایتمك اوزره قرق الی بیك سلاحشوری تشکیل ایدن قول اوغلی اوجاقلرینی ترتیب وامر مدافعه‌ده استخدام اولنه بیله‌جك بر حاله کتیرلمك اوزره تعلیم عسکری ایله تربیه ایدیله‌جکده اولدیغی حالده بونی نظره المدقدن ماعدا ٣٢٧ بودجه‌سنده طرابلس غربده نفر استخدامی قانوناً قبول ایدلمش ایکن بوکا رغماً اوراده‌کی فرقهٔ نظامیه موجودندن برمقدار مهمی یمنه سوق ایله اعاده ایدلمدی بو استبدال ایدیلان افراد یرینه تام مقدارده افراد جدیده کوندرلمدی واوته‌دنبرو اوراده‌کی قوتی ایکی آلایدن عبارت و ٣٢٦ بودجه‌سیله‌ده اویله‌جه قبول ایدیلوب ٣٧ و ٣٨ نجی آلایلر اورایه مخصوص ایکن بوده بر آلایه تنزیل ایدلدی . بناءً علیه فرقه موجودی بوکون بشبیکدن نقصان بر مرتبه‌یه ایندیرلدی .

ثانیاً : اعلان مشروطیتی متعاقب مبعوثلقله بورایه کلدیکمز کوندنبری خلقمزك مملکتلرینی بو کبی تجاوزاتدن صیانتی ایچون کمال اشتیاقله ارزو وانتظار وحتی دفعاتله عرض محضرلر تقدیمیله اجراسنی طلب ایتدکلری اخذ عسکر معامله‌سنك همان تطبیقنه مبادرت ایدلمسی

ایچون تحریراً وشفاهاً واقع اولان مراجعاتمزه و٣٢٦ بودجه‌سنده طرابلس وبنغازی آخذ عسکر شعبه‌سنه مأموراً بر قائممقام وبر آلای کاتبی و درت یوز باشی و اون اوچ ملازم اول و یکرمی باش چاوش تخصیصاتی قبول ایدلمش اولمسنه رغماً تشکیلات مذکوره‌یه انجق بوسنه یعنی بوندن درت‌ماه مقدم یالکز طرابلس غربده باشلاندی . مع التأسف بوده مملکتك احتیاجیله متناسب برشکل وصورتده یاپلمادی . چونکه اسنانه‌داخل اولان‌افراد اون‌التی بیکدن عبارت‌ایکن بونلردن یالکز اوچبیك‌درتیوزنفر النّدی . متباقیسیله ، کوکلی‌صفتیله‌مراجعت ایدنلر قبول ایدلمدی .

خلقمزك بویله کمال‌خواهشله عسکرلکه دخوله‌واقع اولان‌رغبت‌لری شو صورتله کسر ایدلدیکی کبی مملکتمزك اسباب‌مدافعه‌سنی‌بحق تأمین ایچون قرعه افرادندن غیری ردیف تشکیلاتنه اولسون‌اهمیت ویرلمدی .

ثالثاً : دور سابقك حین اقتضاده ولایتك اسباب مدافعه‌سنی‌بحق تأمینی ایچون اهالیٔ محلیه‌دن قوهٔ معاونه‌صورتیله النه‌جق قول‌اوغلی عساکر ملیه‌سنك تسلیحنه مخصوص اوله‌رق کمال اعتنا ایله احتیاطاً حفظ ایتدیکی قرق بیکی متجاوز مارتین وشنایدرتفنکلری یکی سیستمه تبدیل ایتمك وسیله‌سیله بورایه آلدیریله‌رق یرینه او مقدارده سلاح یتشدیرلمدی .

دور سابقده اورالره طوپ کبی مهمات ناریهٔ ثقیله‌نك سوقی هر نصلسه اغیارمزك درلو درلو اعتراضارینه هدف اوله کلدیکندن پك احتیاطکارانه وسیرکجه یتشدیرلمکده ایدی . دور مشروطیتده بونك سربستجه سوقی امکان داخلنده اولدیغی وملت مجلسی مدافعهٔ وطن اوغورنده صرف ایدلمك اوزره حربیه بودجه‌سنده هیچ‌بر فداکارلقدن قاچمادیغی حالده دشمنلرمزك مطمع انظاری بولنان شو بیچاره قطعه‌لره هیچ بر شی کوندرلمیه‌رك پك منسی و مهمل بر حالده براقلدیغی کبی استحکامات موجوده‌نك تعمیرینه بیله لزوم کورلمادی .

رابعاً : ایتالیانلرك بو قطعه‌لر حقنده بسلدکلری آمال استیلاجویانه‌لرینك اجراسنه ایر کچ تشبث ایده‌جکلری برحکومت اجرائیه‌جه دکل ، چوجقلرجه بیله معلوم وبویله بر حالك وقوعنده قوهٔ معاونه صورتیله عساکر نظامیه ایله حرکت ایتدیرلمسی لازمکلان یرلی‌عساکر ملیه‌سنك باشنه کچوب کندیلرینه قوماندا ویره‌بیلمك اوزره اورالرده استخداماولنان ضابطانك ولو قسماً بهمه‌حال‌لسان‌محلی‌یی واراضیسنك اصول طبیعیه وعسکریه‌سنی بیلمسی اهم والزم ایکن مکتب حربیه‌دن مأذون عموم یرلی ضابطان ایله طول‌مدت اورالرده استخدام‌ایدیلوب لسانه واراضینك وضعیتنه کسب وقوف ایتمش اولان دیکر ضابطان همان کاملاً قالدیرلدی . احتیاج نسبتنده ضابط کوندرلمیوب‌موقعلری آچیق قالدی . یرلرینه پك نقصان اوله‌رق کوندریلانلرده ایسه‌لسان محلی‌یه آشنا اولانلر آرانمادی . و بو سببله شو اراالق اورالرده یرلی اهالینك‌ده مملکتلرینی دشمنلرك تجاوز و مهاجماتندن محافظه امليله

سلاحه صارلمش اولانلری امر قوماندایی تفهیم و حرکات حربیه‌یی کوستره‌جك امرلردن محروم ایدیله‌رك بیچاره‌لر غایت الیم بر عذاب ویأس ایچنده براقلدی .

خامساً : اسباب مدافعه‌سی بر وجه معروض تنقیص‌وهمان منقود بر حالده براقلمش اولان شو قطعه‌ده دشمنه قارشو مدافعهٔ وطنده بوله‌جق بیچاره خلقده متوالیاً درت سنه‌دنبری یکانه مدار تعیشلری اولان مزروعاتدن محروم اوله‌رق فوق التصور شدید بر قحطه مبتلا اولدیغی ، ایکی سنه‌دنبرو متعدد دفعه‌لر مجلس عالیکزده عاجزلری طرفندن تحریری تقاریر وشفاهی بیاناتمزله ایضاح ایدلدیکی وحتی‌حقی پاشا ایله قابینه‌سنك اکثر ارکانی طرفندن افاداتمز تصدیق و اعتراف بویورلدیغی حالده بیچاره خلق ضرورت واحتیاج شدیدایچنده براقلدی .

مجلسك تعطیل مذاکراتی متعاقب دائرهٔ انتخابیه‌مزه عودتمزده قحطدن صوك درجه مضطرب قالان اهالیدن ایکی یوز بیك کشی‌یی متجاوز کسان بالضروره تأمین معیشتی ایچون تونس ومحال سائره‌یه هجرت ایتدکلری ومشی وحرکتدن عاجز اولان اختیار ، علیل ، اطفال ، نسوان طاقتندن اولمق اوزره درت بیك کشینك تسئل ایله سدرمق ایچون مرکز ولایته التجا ایتدکلرینی وبونلر میاننده یالکز مارتدن حزیران‌نهایتنه قدر درت‌ماه ظرفنده ٥١٤ کشی اچلق بلیه‌سیله تسلیم روح ایتدکلرینی بیان ایله کچن دورهٔ اجتماعیه‌نك صوکنده حکومتجه مادهٔ موقتهٔ قانونیه تنظیمیله تخصیصی طلب ایدیلن ومجلسجه تخصیصات غیر ملحوظه‌دن صرفی تصویب اولنان اون بیك لیرادن متباقی سکز بیك لیرانك تسریع ارسالی مقام صدارته ١ تموز ٣٢٧ اوائلنده تلغراف وتحریراتله عرض ایدلدیکی حالده ینه‌برشی یاپلمدی . اخیراً محتاجین خلقه تخملق و یمکلك نامیله قرضاً توزیعی حکومتجه تقرر ایدرك اثماننه عائد تنظیم اولنان مادهٔ موقتهٔ قانونیه‌سی‌تصدیق عالی‌یه اقتران ایدن آلتیوزبیك کیله شمرك‌یتشدیرلمسی کرك‌مقام‌ولایتدن وکرکسه بورایه عودتمزده بالذات طرفمزدن تعقیب ایدلمش ایکن‌اعلان حربه قدر کوندرلمه‌مش وحکومتك بو بابده‌کی اهمال و تسامحیله ذاتاً بر منوال معروض قوهٔ نظامیه‌دن تجرید ایدیلن بو قطعه‌نك خلقی مدافعه‌یه امکان براقلمیه‌رق آچ وسفیل بر حالده دشمنلرمزك تسلطات بی رحمانه‌سنه معروض ومحکوم ایدلدی .

سادساً : دشمنلرمزك آمال سیاسیه‌لرینه معروض بو کبی نازك محللرده استخدام ایدیله‌جك مأمورین ملکیه‌نك دخی بهمه‌حال لسان واحوال محلیه‌یه وقوفلریله‌برابر امر ادارہ‌نك حسن‌تدویرینه‌الویره‌جك اقتدار مکتسبه‌یه مالك اولانلردن وحتی بعض مستثنا یرلرده اشراف محلیه‌دن وارباب نفوذدن تعیینی الجا آت وضروریاتدن ایکن هرنصلسه حقی پاشا قابینه‌سی بونی کلیاً اهمال ایدرك برطاقم‌ملتمسلر تعیین‌ایدلدی . وشو صورتله بویله فوق‌العاده احوالده اهالیٔ‌محلیه مأمورین اداره‌دن فوق‌الحد بر خدمت استظارندن بیله محروم ایدلدی .

سابعاً : اهمیت ونزاکتی تعریفدن آزاده اولان اشبو ولایت هیچ بر زمان برکون اولسون والیسز قوماندانسز براقلمدیغی حالده ایتالیانلرك واقع اولان مراجعتلری اوزرینه عزل ایدیلن ابراهیم پاشانك یرینه والی قوماندانلغنه تعیین اولنان ذوات اورایه مواصلت ایتمه‌دن اول مشارالیه ابراهیم پاشا بورایه آلدیریلدی . — ایتالیانلرك اوراره هجومه کمال جدیت وفعالیتله تدارکانده بولندقلری وهمان بر بچوق ماهه قدر امتداد ایدن بر مدت حاده اثناسنده بیله اعزاملرنده التزام تردد ایله — هر ایکی مهم مقام اورایه یکی کیده‌رك هنوز لسان واحوال محلیه‌یه کسب اطلاع ایده‌میان مبتدی بر دفتردارله بر میرالایك وکالتنه ترك ایدلدی وبالطبع احوال معروضه‌نك او حوالی خلقی اوزرینه عظیم بر سوء تأثیری وعادتا حکومتك اوقطعه‌لرك اداره‌سندن واز کچه‌رك اغیارمزك اوته‌دنبرو جاهل وخلقمزك ذهننه القاسنه بر اهتمام مخصوصله اوغراشه کلدکلری افساداتدن بریسیده (دولت مملکتکزی صاتیور) یولنده‌کی سوزلرك صحتنه قائل اوله‌جق احواله سببیت ویره‌رك خلقك قوهٔ معنویه‌لری تماماً ضعفه دوشیرلدی .

بتون بو احوال یتشمامش کبی ایتالیا دوننماسنه مقابله ایله مملکتی مدافعه ایده‌جك یکانه واسطه بولنان استحکام قوماندانی مکتب حربیه‌دن مأذون بیکباشی وحید بکده استانبوله جلب ایدیلوب یرینه دیکر بر قومانداں کوندرلمدی . بوصورتله شهرك اسباب مدافعه‌سی بتون بتون قوتدن دوشیرلمش اولدی .

ثامناً : ایتالیانلرك طرابلس غرب وبنغازی قطعه‌لرینه قارشو بر خیلی سنه‌لردنبرو بسلدکلری آمال استیلا جویانه‌لرینی صاقلامیه‌رق فرصت دوشدکجه بوتون ملله بالخاصه عثمانلیلره اعلان وبیان ایلدکلری عمومك معلومیدر .

ایتالیانلرك شو آماللرینه سنین اخیره‌ده دها زیاده فعالیت ویره‌رك همان وقت مساعدی کمال تیقظله انتظار ایده‌کلرینی حقی پاشا حضرتلرینك روما سفارتنده بولندیغی هنکامده یقیندن تدقیق ایلملری وظیفهٔ لازمه‌دن ایدی . بوجهتله هرکسدن زیاده کندیسی بو حالی تقدیر ایتمه‌سی لازم کلیرکن نه کندیسنك مشاهده واطلاعاتنه نه مجلس مبعوثانده کندیسنه وقوع بولان اخطاره ونه‌ده روما سفیر لاحقك ومقام ولایتك متعدد اشعاراتنه اهمیت ویرمدیکی کبی ایتالیانلرك مترقب اولدقلری فرصتی تام فاس مسئله‌سی اولدیغنه قناعت ایده‌رك طرابلس غرب حقنده‌کی امللرینی تروبجده دولتلرله مذاکره‌یه کیریشدکلری بر صره‌ده وحتی استیلا ایچون دوننما واردوسنی احضاره باشلادیغی بر زمانده کندیسی بوراده سیرجی قالمسی ، دها غریبی شوراسیدرکه بومسئله حاد بر شکله کیردیکی بر زمانده بیله اوروپاده‌کی سفرامزك یرنده بولنمیه‌رق اوته‌یه بریه طاغلملرینه مساعده ایتمه‌سیدر . بونك فلاکتمزك تحدثنه نه‌درجه میدان وامکان براقدیغی ادنی ملاحظه ایله آکلاشیلیر .

تاسعاً : دشمنمزك هجوم وتجاوزه حاضرلندیغی بر صره‌ده دخی هیچ اولمزسه اورالرده‌کی قوهٔ جزؤیهٔ نظامیه وملیه‌نك بر مدت مقاومت ایده‌بیلمه‌سی اسبابی استکماله صرف مساعی ایتمسی لازمکلیرکن قطعیاً بوکاده اعتنا ایدلمدی وحتی اعلان حربه قدر اورایه بر تعلیمات ویا اخطار واندازده بولنلمدی امر مدافعه‌نك متوقف علیهی بولنان نقود کافیه سیله یتشدیرلمه‌یه‌رك قوهٔ موجوده ایله مدافعه‌سی امکانی ازهر جهت مستحیل دوشمنلرمزك استیلالری تسهیل ایدلدی .

ایشته بروجهه معروض احوال طرابلس غرب ایله بنغازی‌یی ، عثمانلیلرك میراث اجداد اوله‌رق آفریقاده مالك اولدقلری بو یکانه قطعهٔ مبارکه‌یی ، هردورلو وسائط مدافعه‌دن عاجز عسکرسز ، سلاحسز ، فشنکسز ، ضابطسز ، والیسز ، قوماندانسز ، ذخیره‌سز وپاره‌سز ، آچ وسفیل ایتالیانك بازیچهٔ احتراصی اوله‌رق ترك وتسلیم ایلمشدر .

تاریخ امده بو درجه بصیرتسزلك ، بوقدر لاقیدی و عطالت ، بو مقیاسده حب وطندن محرومیت کورلمامشدر .

بز ، طرابلس غرب مبعوثلری مؤکللرمزك صدای وجدانلرینه ترجمان اوله‌رق شو فلاکت الیمه‌دن دولایی حقی پاشا ورفقاسنی مواجههٔ ملتده اتهام ایدییورز .

حقی پاشا قابینه‌سنك خارجی داخلی مالی و حربی بصیرتسزلکی قانون اساسیٔ عثمانینك ، بو معظم اس دولت ومشروطیتك ایلك ماده‌سنی اخلال ایتمشدر .

بز ، مجلس مبعوثانی اشبو فریادیمزله ایفای وظیفه‌یه دعوت ایدییورز .

طرابلس غرب مبعوثلری ، قانون اساسینك اوتوز برنجی ماده‌سنه توفیقاً حائز بولندقلری صلاحیتی بالاستعمال ، شو تشبثلریله استقبال وطنی تهدید ایدن مهلك بر لاقیدیدن عثمانلیلغی تخلیص ایله حس مسئولیت ولزوم مجازاتی تأمین وتأسیسه موفق اولورلرسه عموم وطنه بالکه بر خدمت اولمق املیله متسلی اوله‌جقلردر .

طرابلس غرب مبعوثلری

صادق ، محمود ناجی

عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی ۱۳۲۷ قونغره‌سنده کاتب عمومی طرفندن قرائت اولنان مرکز عمومی راپوری خلاصه‌سیدر :

افندیلر ،

حیات سیاسیه واجتماعیه‌سنك دردنجی سنه قونغره‌سنی دخی بمنه الکریم بوکون ادراك ایدن عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتنك تشکیلات اعتباریله اك یوکسك ویوکسکلکی نسبتنده اك مسئولیتدار بر هیئتی صفتیله سزلری سلاملایه‌رق بر سنه ظرفنده‌کی معاملات ووقوعات ایله بونلردن آلدیغمز تجربه‌لره مستنداً مستقبله عائد تمنیاتمزی عرضه ودوش تحمل ومسئولیتمزه آلدیغمز شخصیت معنویه‌یی جناب حقك عنایتیله وبوتون حیثیت وصمیمیتله ایادیٔ صلاحیتکزه تسلیمه موفق اولدیغمز ایچون کندیمزی بختیار عد ایده‌رز .

صراط مستقیم ١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
٢٢ نومرو

مسلکمزه موافق آثار
جدیده مع الممنونیه
قبول اولنور
....
درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلقی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
....
قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٦٤ — ٣ ذی القعده ١٣٢٩ پنجشنبه ١٣ تشرین اول ١٣٢٧ — یدنجی جلد

وحدت وجود

٩

وجودك كنهیله متصور ، بناء برین كسبی اولدیغنی ادعا ایدنلرده بولنه‌یغندن كتب اسلامیه‌ده بو بحثه دائر بر طاقم مناقشات واردر . بو مناقشـات صرف نظری اولدیغی جهتله بعض افكاره كوره حائز اهمیت دكلسه‌ده بیلنمسی هر حالده فائده‌دن خالی دكلدر . او كتابلرده مناقشه شو صورتله ویردیلیور : وجودك بداهةً تصورینه قائل اولانلر دیورلركه وجودك بداهةً تصوری قبول ایدلدیكی تقدیرده یا تعریف حدی یاخود رسمی ایله تعریفی ممكن اولدیغی قبول ایتمكده ضروری اولور . وجودك حد ایله تعریفی جهتنه كیدلسه انی اجزاسیله تعریف اقتضا ایدر ؛ حالبوكه وجود بسیط اولدیغندن انی اجزاسیله تعریف ممكن دكلدر . وجودك مركب اولدیغی فرض ایدیله‌جك اولورسه ایكی احتمال مواجهه‌سنده قالینیر ؛ یعنی یا وجودك اجزاسی‌ده كندیسی كبی برطاقم وجوداتدن اولان یاخود وجوداتدن اولمیان شیلردن اولمق لازم كلیر . اكر اجزای وجودك كندیسی كبی بر طـاقم وجوداتدن اولدیغی فرض ایدیله‌جك اولورسه ماهیتده جزؤك كله مساواتی اقتضا ایدر ، شو حالده تعریفه اساس اتخاذ ایدیله‌بیلمك ایچون بشقه بر ماهیتدن استعانه‌یه احتیاج مس ایلر .

ایكنجی احتماله یعنی وجودك وجوداتدن اولمیان اجزادن تركبی احتماله كلنجه او اجزانك اجتماعندن حاصـل و برجه تعریفی ملتزم اولان ذات وجودك ، اجزاسی اوزرینه بر امر زائد اولمسی لازم كلیر . زیرا وجوداتدن اولمیـان اجزای وجود بر یره كلدیكی زمان انلرك اوزرینه بر امر زائدك انضمامی فرض ایدلمیه‌جك اولورسه او زمان اصـلا وجود تحقق ایدمز . او اجزانك اوزرینـه بر امر زائدك انضمامی فرض ایدلدیكی تقدیرده انضمام ایدن او امر زائد وجودك یعنی تعریفی اقتضا ایدن حقیقتك كندیسی اولمش اولور و بو صورتله تحقق ایدن بر شیئك‌ده اجزای وجوده عارض و انلرك اجتماعندن متحصل اولمسی اقتضا ایدر . مسئله بو صورتله اقتران ایدنجه اجزای مفروضه « وجودك »ك عللی ، معروضاتی اولمش اولور . حالبوكه ذاتاً وجـوداتدن اولمدقلری فرض ایدلمش اولان اجزا ، كندی ماهیتنك ضدی ، بر ماهیته یعنی وجوده نصل علت اوله‌بیلیر ؟

وجودك مركب اولمسی فرضیه‌سنده ایكنجی بر محذور دهـا واردر . زیرا اجزای وجود اوزرینه انضمام ایدن امر زائد او اجزانك اجتماعندن متحصل ، او اجزایه عارض اولدیغی ایچون عینیله وجود دیمكدر . شو حاله نظراً تركیب مفروض ، وجودك فاعلیله قابلنده تحقق ایده‌رك ینه كندیسنده تحقق ایتمز . و تركیبك كندیسنده عدم تحققنه بناءً وجودده تعریف حدی ایله تعریف ایدلمش اولماز .

وجودك تعریف رسمیسنه كلنجه ، تعریف رسمی معرفك كنهیدر برشی بیلدیره‌مز . بزه لازم اولان معرفك یعنی وجـودك كندیدر . بر شیئك تعریف رسمیسی ایچون وجودی مقتضی اولان اسـاسلرك معرفدن دها زیاده بیلنمش ، اكلاشلمش شـیلردن اولمسی تعریفك شرائطندندر . حالبوكه مفهومات ایچنده وجوددن اعرف بر مفهوم یوقدر كه حتی وجـودك تعریف رسمیسی ایچون اساس اتخاذ ایدیله‌بیلسون .

متكلمينه كلنجه انلر وجودك حداً تعريفى ممكن اولديغنه قائلدرلر. وجودك بوصورتله تعريفى قبول ايدلديكى تقديرده بحث، معقولاتدن زياده محسوسات، دها طوغريسى ماديات دائره سنه كچر. انلر ديورلركه : هرشيئك وجودى كنديى حقيقتندن عبارتدر . حقايق اشيا ايسه متخالفدر . وجودات ثابتـه ، وجود مطلقك اجزاى مختلفـه‌سى ديمـك اولدقلرندن حقيقتلرى اعتباريله كنديلرندن مركب اولان شيئه‌ده مخالف اوله بيليرلر. شوحالده جزؤك كله ماهيتده مساواتى قيدندن متولد محذور منتفى اولور. وجودك كسبى ياخود بديهى اولمسى بحثنه كلنجه بو بحثده كى مناقشات انك مفهوم واحد مشترك اولمسى فرضيه‌سنه كوره‌در . بوندن صرف نظر اولنورسه مناقشه‌يه محل قالماز. چونكه وجودك حقايق اشيادن عبارت اولديغى فرض ايدلديكى تقديرده اوحقائقدن بعضيسنك دها طوغريسى كافه‌سنك كسبى اولديغنى قبول ايتمك‌ده ضرورى اولور. زيرا حقائق اشيادن هيچ برى كنهنه وقوف اعتباريله بديهى دكلدر ، شو حالده وجودك اجزاسى‌ده كنديسى كبى برطاقم وجوداتدن عبارتدر ديمك اولى اولور. وبويله ديندلديكى صورتده ماهيتده جزؤك كله مساوى اولمسى لازم كلز. زيرا وجود مفهومنك اجزاى وجود حقنده صادق اولمسى صدق عرضيدر. شو حالده برشيئك كاى حقنده صـادق اولان بر مفهومك اجزاسى حقنده‌ده صادق اولمسى مستحيل اولمامق لازم كلير .

اجزانك اجتماعى حالنده انلرك اوزرينه برامر آخر انضمام ايدرسوزينه كلنجه بوسوز طوغريدر. فقط اجزاى وجود اوزرينه انضمام ايدن اوامر آخر مجموعك كنديسيدر ومجموعك كنديسى اولمق حيثيتله ده عين وجوددر.

اكر بو مجموعك اجزاسى وجوداتدن دكلسه تركيب ، وجودك كنديسنده تحقق ايدوب فاعل و قابلنده تحقق ايتمز .

متكلمين وجود حقنده‌كى بوقاريكى مناقشه‌يى يوروتدكدن صكره تأييد مدعى ايچـون بعض مثـاللر ايراد ايديورلرسـه‌ده انلرك بورايه نقلنده برفائده يوقدر خلاصه متكلمين بومبحثده حكما تعبير عموميسيله ياد ايتدكلرى اهل نظرله برلشه‌رك : وجود مطلق بر مفهوم كليدر . مفهومات كليه ذهنده متحقق اولوب خارجده متحقق دكلدر ، وجود مطلقك تحقق خارجيسى ده موجودات غير متناهيه‌نك تحقق خارجيسيله قائمدر . يعنى وجود مطلق انلردن بشقه برشى دكلدر ، ديورلر .

ايشـته شو افادتدن اكلاشيليوركه وجود حقنده برچوق مناقشه ايدلدكدن صوكره او مناقشاتك هيئت مجموعه‌سى صفرده قرار ويريور و مناقشه ايدنلر دونوب دولاشوب اسكى موقعلرينه يعنى مبداء مناقشه‌لرينه رجوعه مجبور اوليور .

متكلمينك اعترافلريله‌ده ثابت اولديغى وجهله ذاتاً وجود حقنده‌كى تدقيقات نظريه مفهوم وجودك مفهوم واحد مشترك اولمسى فرضيه‌سنه كوره‌در . او فرضيه‌دن صرف نظر ايديله‌جك اولورسـه موجود ايله وجودك عين شيدن عبارت اولديغى قبول ايديله‌رك وجود حقنده‌كى مناقشه‌يه‌ده محل قالماز .

زيرا بحثك بوصورتله برشكلدن شكل ديكره انتقالى يالكز وجودك موجوددن ، موجودك ده وجوددن عبارت اولمسنى تكراردن بشقه برشيئى استلزام ايتمز . وتعريف حدى ايله تعريفى ممكن كبى كوريلن وجودك موجوددن عبارت اولمسيله انك عكسى اولان قضيه متصل تكرار ايديليردورير حالبوكه اهل بيانمسى لازم كلن جهت يعنى ذات وجود ـ موجوده انقلابى و بو صورتله نظرلرده برقات دها تعينيله رارر ـ ينه ستره‌مبهميت التنده قالمقدن قورتيله‌ماز .

خلاصه وجود ايستر ذاتنه ايسـتر متعلق اولان موجوده نظراً تعريف ايدلسون ماهيتى اعتباريله نه حدى نه‌ده رسمى بر تعريف ايله تعريف ايديله‌من ؛ ايدلسه بيله اوتعريف صدره شفا ويره‌جك برمعنى افاده ايليه‌من .

فريد

برم عقلمز بزه يارارسه
بزده آدم اولورز .

عموميتله آوروپا علماء، ادبا و سياسيونى بزم اسلاملرى آدم اولورواللرندن ايش كلور ظننده بولنه‌ميـورلر ، دها دوغريسى بزم آدم اولمه‌مزى و ايش كوره‌مزى ايسته‌ميورلر. بزده نواقص ومساويدن هرنه كوريرلرسه، همان بلاتردد اسلاميته اسناد ايدرچيقارلر، كنديلرنده عينى حاللر و دها زياده فضائح صدور ايتسـه‌ده تفسير وتأويلات ايله اورتمكه چاليشير و مطلقا بر توجيه وجيه بولورلر. بوايسه آنلرجه بر دستور عمل اولمشدر ديه‌جك اولورسه‌ك جائز اولور. خرستيان علماسى و بالخاصه اسلاميت حقنده تحقيقاتده بولنه‌رق اولدقجه كسب وقوف ايتدم ظننده بولنانلردن اكثرى ديانت اسـلاميه‌ده تعرض اولنه‌جق برشى بوله‌مدقلرندن، بالعكس برچوق فضائل مشاهده ايده‌رك، كور كورينه انكار ايتمكدن صيقلمشلرده « اساس اسلاميت خرستيانلقدن مأخوذدر، حضرت محمد (عم) اسلاميتى قبل النبوة برراهب نصرانيدن تلقى ايتدى » كبى سوزلر دخى سويلامشلردر .

يعنى حق و حقيقتى هيچ بر وقت دوغريدن دوغرى اعتراف ايتمك ايسته‌ميورلر. حتى بوكره طرابلس غرب مسئله‌سى ميدانه چيقارچيقماز آوروپا مطبوعاتنده توركيه احوالدن بحث ايتدكلرى صيره‌ده، اكثرى تورك كلمه‌سى يرنده مسلمان كلمه‌سنى استعمال ايدرك، بعضاًده ايكى كلمه‌يى چيزكى ايله (تورك ـ مسلمان) برلشـديره‌رك قوللانيور ، طرابلس غرب مسئله‌سيله مخلوط، له و عليهمزده برچوق شيلر يازييورلردى.

روس مطبوعاتنده هفته‌لق ژورناللردن برى، تورك ـ مسلمانلرك عدم استعدادندن بحث ايتديكى صيره‌ده، سوزى اون تموز و اوتوز بر مارت انقلابلرينه نقل ايده‌رك ديوردى كه :

« بوانقلاب فى الحقيقه فوق العاده برموفقيت ومهارتى حائز وجالب »

« دقت‌در ، توار یخده نظیری بولنه‌مز . فقط بونك دخی اساسنی »
« ماکدونیاده اصلاحات وژاندارمه وظیفه‌سنه تعیین اولنمش آوروپالیلر »
« قورمشدر ، یوقسه تورك مسلمانلرك فکرندن طوغمش برشی دکلدر . »

بر آدم اورتالقده کونش یوقدر دیرسه ، بوکا مقابل انسان نه دیه‌بیلور ؟

بز انجق دیه‌بیلورزکه : فرصت بوفرصتدر ، هر نه سویلرسه‌کز حقکز وار ، بوتون عالم نظرنده مقبول و معتبر اولان قانونلری چکنمکده اصلا تردد ایتمیوب ده بالاخره ینه محاکم مدنیت تعبیر ایتدکلری محافلده حقلی کورولور وتقدیر اولنورلرسه ، کیم نه دیه‌بیلور ؟

مع‌مافیه کیزلیجه قولاقلرینه سویله‌یه‌بیلورزکه :

« کیجه‌نك قرانلغی نه قدر دوام ایدرسه ایتسون صباحك اوله‌جغی محقق‌در ، بر کون کلور حق یرینی بولور . »

خرستیان علماسنده حقیقته قارشی عجیب بر احوال روحیه وار . هیچ بر وقت حقی اعتراف ایتمك ایسته‌مزلر . بوحال عادتا کندیلرنده بر طبیعت اولمشدر . حتی بونلر میاننده کندینی تورك محبی ظن ایدنلر دخی تورك اقوامنی مدح ایده‌جکی صیره‌ده :

« تورکلر افراد اعتباریله بربربر غایت کوزل آدملردر ، فقط »
« مجموع اعتباریله وادر ذ مملکت نقطهٔ نظرندن طوکمش ، تولمش ، »
« بتمش بر ملت‌در ، بونلر مملکت اداره ایده‌مزلر . عالم مدنیتك سلامتی ایچون بونلری اورتالقدن قالدیرمق لازمدر »

دیمکدن ده ذره قدر چکنمزلر . دها بر آز توضیح ایده‌جك اولورسه‌ق بونلرك بزه اك محب اولنلری بزه قارشی دوغریدن دوغری یوزیمزی یرتمق ایسته‌مزلر . دیکر طرفدن ده کندی دسائس منفعت کارلرنده قطعیاً اهمال ایتمزلر . هیچ شبهه یوقدرکه مسئلهٔ حاضرده آلمانیا ایمپراطوری عین وضعیتده بولنیور و بولنمامقده الندن کلمز .

شیمدی حقیقت حال بویله ایکن بزم امناء ملتمزك کیجه کوندوز قوشه‌رق ، کشکول بدست سفارتخانه قاپولرینی چالمه‌لری ، و آنلره قارشی برخیر امیدایدرجه‌سنه چوزیله‌رك اختیار تذلل ایتمه‌لری ، ظن ایدرزکه فضله بر ساده دللکدر .

اکر دوستلق کوسترلمك ایسته‌نیرسه دولتلرك یکدیکرینه اولان دوستلقلری « بزم شیمدیلك بینمزده یکدیکرمزه مقابل عوعومز یوقدر » دیمك قدری‌در . یوقسه اورتالقده بو قوتلر موجود ایکن هیچ بر دولت دیکرینه مقابل صمیمی دوست ظنیله غافل بولنه‌مز . جزئی غفلت ایتدیکی کبی بوتون منافعی خللدار اولور .

بزم اولیاء امورمز ایسه ـ آه ، آه ! ـ دوستلق دیر ، هپ فدا ایدر . (دیپلومات) کلمه‌سنك معناسی کلیاً خاطرندن چیقار . بوده بزده پك اسکی بر عادت‌در ، شاقه‌یه پرستشك نتیجه‌سی اوله‌رق عادتا بر خسته‌لق اولمش .

ظن ایده‌رم اك بیوك دیپلوماتلرمز دخی وجدانلرینه مراجعت ایدرلرسه ، شاقه قارشوسنده پك ساده‌دلانه بولندقلرینی اعتراف ایدرلر . بعض سیاسیونمز دوستلرمزه مراجعت ایتمزسه‌ك نه‌یمزه کوه‌نلم دیه‌بیلورلر . بنده آنلره بروجه آتی ایکی مثال کوسترمکله اکتفا ایده‌رم .

ژاپون ـ روس محاربه‌سنده روسلر کندیلرینی ژاپونلردن قات قات قوتلی ظن ایدرلردی ، حتی قوروپاتکین قوماندان تعیین اولندیغی زمان پترسبورغدن مفارقتی اثناسنده ادارهٔ اقداح اولنور کن احباسندن برینه خطاباً :

ــ میقادویه صلح مقاوله‌نامه‌سنی توکیوده امضا ایتدیره‌جکمه امنیتم برکالدر . » طرزنده سوزلر صرف ایتمشدی .

بو آدمك پترسبورغدن حین مفارقتنده معیتده متعدد کلیسه‌لر طرفندن کندینه ترفیق اولنمش اك مقدس (ایقونه) تصاویردن یوزلرجه صورت بولنیوردی . و اثناء راهده اوقات مخصوصه‌سنده بونلردن استمداد ایدردی . ودیردیکه « بنم بوتون اعتمادم بونلره‌در . »

آمیرال مقاروف دخی اقصای شرق فیلوسنه تعیین اولندیغی کونك فرداسی « کرانشتاد » ده مشهور پاپاس ایوان حضورینه کیتمشدی . موسی الیه پاپاس جنابلری مقاروفی اون درت سنه مدت ایله روحانی سیغورطه ایدرك حیاتنی تأمین ایتمش ، و معیته‌ده آیروجه مقدس بر صورت ترفیق ایده‌رك ، بوصورت مقاروفك معیتده بولندقچه کندینه دشمان مقاومت ایده‌میه‌جکنی آیروجه توصیه ایتمشدی .

شیمدیده کوزیمزك اوکنده ، ایتالیا کندینی بزه نسبتله هیچ شبهه‌سز قات قات قوتلی کوریوردی وبالخاصه دونانماسنه اعتمادی برکالدی . مع‌مافیه دونانمانك اك بیوك قوتی کمیلرك سنجاق دیرکلرینه آصلمق اوزره پاپا طرفندن کوندرلمش مقدس تسبیحلر عد اولنه‌رق ، بیوك اعتماد ایله غزته‌لرنده یازلمش اولدیغنی روس مطبوعاتنده اقتباس ایدیوردی .

شوحالده بزمده بردرجه معنویاته اعتماد ایتمه‌مز ایجاب ایدر .

تیمورلنك دیمشکه « محاربه ایچون اون شی لازم : بری سپاهی ، طوقوزی تدبیر » بن عاجزانه دیمك ایسترم که : بزم ایچون مأیوسیت یاقشمز . ذلت ومسکنت ایسه هیچ یاقشمز .

بعض بیوك دیپلوماتلرمز ، داهیلرمز میدانده موجود ایکن ، فکرلرندن بالاستفاده متوکلاً علی الله روحانیت پیغمبریدن استمداد ایده‌رك بوتون موجودیتمز ایله مقاومت ایتمه‌لی ، بوراده بزم حصه‌مزه ذاتاً صبر وتحملدن بشقه برشی دوشمز . لدی الایجاب آچلغی دخی التزام ایدرز .

طرابلس غرب و افریقاده بولنان قرده‌شلرمزده فعلاً مقاومت ایده‌رك اوچ بش آی نهایت سکز آی محاربه‌یی دوام ایتدیره بیلورسه‌ك امین اوله‌لم ایتالیا اولیای اموری طرابلس غربده دکل رومادهٔ نصل بارینه بیله‌جکلرینی دوشونمکه مجبور اوله جقلری کبی ، آوروپالی دوستلرمزده او زمان بزم کشکوللرمزی آرامغه چیقارلرده بوله‌مزلره بزده او زمان بر آز کوزلرمزی آچه‌جق اولورسه‌ق ، آنلرك اوز

کشکوللرینه قاپیتولاسیونلرینی طولدیروب کوندره‌بیلورز . بوده غایت بسیط برشیدر . بونك ایچون بزه ، یالکز بزم عقلمز ایله ایش کورمك ایجاب ایدر . یوقسه سفارت ترجمانلرندن، میستر ستیت‌دن ، بیلمه‌م کیمدن عقل طوپلایه‌جق اولورسه‌ق آرتق اولوب اولاجغمز « ایرکن اولمیان کیچ اولماز. کیچ اولمیانده هیچ اولماز » مصالنه مصداق اولمقدر .

شیمدی آرتق تجربه اولندیسه اولندی. بزه ، بزم عقلمز ایله ایش کورمك زمانی کلدیسه کلدی . بو ، بودر. والسلام.

عبدالرشید ابراهیم

ترجمهٔ حوبه :

طرابلس ساحانده بر عثمانلی

« ده‌کزه قارشو »

ینه بر آتش غیظم، آچیلنجه بصرم
شعلهٔ برق اولیور حزمهٔ نور نظرم ؛
پارهٔ اخکره دونسه داغیلوب ذره‌لرم
خصممه دکیه‌جك دانهٔ کمتر شررم !
چکیل‌ابحار اوکمدن، واراییم‌اغیاره،
دونمه‌سین قطره‌لرك أبخرهٔ زخاره!

«متفکر»

بر طرفده قوجه بر اوردو ده‌کزله محبوس ؛
صول اوسننده کرید بوینی بوکش مأیوس ؛
مصره، هنده، فاسه، ایرانه قول آتمش کابوس ؛
أی، ضعیفلرده قالان حق، مدنیت، ناموس! ...
دالغه‌لر، خندهٔ نفرین بو یامان روزکاره،
یول آچیك،سله‌قهرایندیره‌یم خونخواره!

.
. .

مدنیت‌می؟... دنیت، بو قودوز طغیانلر ،
أی دیشی، پنچه‌سی روحنده نهفته قاپلان !
دوکدیکك‌حق قانیدرکه سیله‌من عمانلر ؛
آق ده‌کز وحشتکه طالغه‌لریله برهان !
دالغه‌لرکه ایدر ایصال پیام ادبارده،
جیزییور فاجعه‌کی ناصیهٔ ابحاره !

« غضوب »

شرقك آفاقنه باق، أی متهور جاناوار!
ییلدیریم پارلا دییور کینمی ، کوك هایقرییور ؛
بوش بولوب آق ده‌کزی، کندیکی صانما قهار ،
بر آدیم آت قاره‌یه، کور: کیم ایمش، کیم مقهور ؟
یوق ایسه ألده تفنکم ، قالامام بی چاره،
سوکرم قلبمی ! قالقان طونارم همواره !

.
. .

قاییجك برق شرربار ایسه جسمم آهن ؛
رعد صتیکسه سکوتم غضب رعب شکن ؛
قورشونك اولسه شهابپاره، طوپك سیاره،
قلب پولادمه اصلا اولاماز رعشه‌فکن !
صولتکله وطنم دونسه‌ده آتشزاره !
سوندورور خوانم ایله، بکزه‌دیرم کلزاره !

«سمایه نظره کنان»

قیزار، أی وجه سما، وجه تر علین ،
آلتی بیك ییلدر آقان دملرك عکسیله‌قیزار !
بو قیزیل قطره‌لری کورمیلدر لمح نظر :
رخ صافکده برر نقطهٔ ذل! قرحهٔ شین !
نه طورور برقلرك ، رعدلرك آواره ؟
کورله، این خندهٔ لعنت کسیلوب یکپاره

« آرقه‌یه‌باقار »

روزکارلر، أی أسن نفخهٔ دوارهٔ حار !
کلیور دوشمانکز، ایشته، اولك آتشبار ؛
أی یورور کوهلر، أی تودهٔ ریك سیار !
چکیکز پیشنه بر سلسلهٔ اخکرزار ؛
قیرلاییك مرمیٔ نیران اوله‌رق اغیاره،
بکزه‌سین بادیه‌لر مزهرهٔ خونزاره !

« متنفر »

یادمه کلسه نه‌دم نام «ایتالیان»لرزان،
عمق روحمده اولور غیظوغضب رعد افشان ؛
هر قیلمدن آچیلوب قیرمزی بر فواره ،
چیقمق ایستر کبی شدتله قانم پر غلیان ...
أی ایتالیا ، بکا آچدك أبدی بر یاره ،
اونی انسال مسلسل کلیور اظهاره! ...

— ۱ تشرین‌اول ۱۳۲۷ —

ف . ساجد

یاغموردن صوڭرا

بیقاندی بحر وسما ... صوك رشاشهٔ رحمت
بچوب کیدنجه بولوطلر طاغلدی ، جو کبود
بر انبساط ایدوب اظهار چهرهٔ صفوت
بتون حلاوت روحیله اولدی خنده نمود .

§

او روتبه صاف ومنورکه بر کزیده — روان
قادین صباحتی وار مبتسم لقاسنده .
اورتبه نشئه‌لی که مائی کوزلو بر آفاجان
چوجق شطارتی پرنده انجلاسنده .

§

دکزده کوستریور التفات مهر بسیم
غنوده موجه‌لر اوستنده بیك تبسم نور
قوجاقلیور کبی هر ذرهٔ بنفشه نسیم
بر التماع سرور .

§

دکل سپهر ایله امواج لمعه افسرده
اوانشراحك ایچنده باقلسه هربرده
لطیف و نظره نواز
برابتسام کبودی ایدرکبی پرواز .

نیه‌دلنلی زاده
کامل

اتحاد وتوحید

« مابعد »

معیتمده‌کی عرب سواریلری بوساده دعوتی ایشیدیر ایشتمز — براجنبی مسافرینك خدمتنه مأمور اولدقلری خاطرلرینه بیله کتیرمیه‌رك کمال سربستی ایله — آتلرندن ایندیلر ، صلاة عصری — جماعتله — ادا ایتمك اوزره درحال صفلر تشکیل ایلدیلر .

بن ، شویله برطرفه چکلدم . او دقیقهٔ اعتزالمده یرلره کچمك ایستیوردم ! اوکنیش مانتولره بورونمش اولان صفلرك بروضع احتشام وعظمتله بردن ثه‌کیلدیکلرینی : رکوع وسجودلرینی کوریور و — هر تبدیل وضعیتده — تکرر ایتمکده اولان :

« الله اکبر ! »

زمزمهٔ علویه‌سنی ایشیدییوردم .

بونعت عظمت الهیه ، بووصف ازلی کبریا وجدمی اوقدر تیتره‌تیور ، روحمی اودرجه تهییج ایدییوردی ، که تأثیرك بورتبهٔ اعجاز نمونی اوقودیغم فلسفه کتابلرینك الهیات قسملرندن هیچ برنده‌کی دلائل مافوق الطبیعیه بنده بویله برتأثیر حصوله کتیرمدی .

حجاب وحدتمدن اویله برکابوس اضطراب آلتنده ازیلیوردم، که ممکن دکل تعریف ایده‌یم .

دمین نظرمده اك کوچك امرمه آماده برسوری خدمتکار عد ایلدیکم بو عرب سواریلرینك شمدی بکا قارشی علوی برتفوقله افتخار ایله‌مکده اولدقلرینی عادتا حس ایدیوردم همان اونلره ، بن ده سزك کبی مؤمن وموحدم . نماز قلمسنی، عبادت ایتمسنی بیلیرم ! » دییه باغیره‌جغم ، قوشوب آره‌لرینه کیره‌جکم کلیوردی !

اونه وله‌بخش علوی منظره ، اونه دل فریب آهنك وفاق واتحاد ایدی ، که بیاغیدن معمول البسه‌لره بورونمش اولان او عربلر کوستریوردی !

اوخورون ، اوحاشاری، حق بنجیلکده‌کی اقتدار ومهارت فوق العاده‌لری شهرتکیر عالم اولان اوعربلرك بیله کوجلکله ضبط ایده‌بیله‌جکلری درجه‌ده حاشاری اولان آتلر ؛ یانی باشلرنده... هپسی طوپلو ! هپسی سسز ؛ حرکتسز باشلری ئونلرنده دیزکینلر یرلرده !

صانکه بو آتلر افندیلرینك قیلمقده اولدقلری نمازلرینی تبجیل وتقدیس ایدییورلردی .

بوحیوانلر ، (جناب) پیامبر (اعظم افندیمز حضرتلری) نك رکوب (سعادتریله شرفیاب اولان) آت جنسندن ایدیلر. اوبختیار آت ، که (حضرت) جبریلك توصیه‌سی اوزرینه (جناب پیامبر اعظم علیه الصلاة والسلام افندیمز حضرتلری مبارك) پیراهنلرینك اوجیله لطفاً برون دلکلرینی سیلمشلر !

صحرالیلرك بوپایانسز افقلری ایچنده وجودینه پاپیشمشجه‌سنه غایت‌دار ومناسبتسز برکسوهٔ عسکریه‌یی لابس‌تك‌برین بولونیور ایدیم روحك احتساسات علویهٔ دینیه ایچنده استغراقنه ، اعتلاسنه یك مساعد اولان شو صحراده جناب‌حقه اوقدر صاف اوقدرعلوی نماز قیلمده ، رکوع وسجده‌لرینی متوالیاً تکرار ایلمکده اولان بوعربلر قارشیسنده بن — بالخاصه بووضعیت بی‌ادبانه‌مله — برادراکسز حیوانی (!) — دها طوغریسی — بر (کوپك!؟؟) ی تقلیدایدییوردم!

وقتا، که تنزهدن عودت ایدوب وحدتکاهمه چکلدم ؟وجدانمی؟ روحمی استیلا ایتمش اولان تأثرات بوتون نوتون غلیانه باشلادی . بردرجه‌ده ، که ضبطنده جداً مشکلات چکیوردم .

اسلامیتك بوجاذبه‌دار ، بوسحار حسن لاهوتیسنه انجذابم دقیقه دقیقه آتشله‌نیور ، اوجوشقون ، اوطوفان نمون حسیات سواد وغرامم برسیل منحدر کبی اسلامیته دوغری آقوب کیدیوردی .

بکا اویله کلیوردی ، که : جناب حقه لایق ، حقیقی تقدیسات وتحمیدات عرض ایدن آدملری ایلك دفعه اوله‌رق شو صحرانك حرو آزاده حیات بداوتی ایچنده کوریور و « حقیقی عبادت وارسه ایشته انجق مسلمانلرك شو عظمتلی نمازلری،شوعلوی رکوعلری ، شو قدسی سجده‌لریدر ! » دییورم . برده اودقیقه‌ده کلیسا آیینی خاطرمه کلدی، نماز ایله یکدیکرینی مقایسه‌ایتمك‌ایسته‌دم ، نره‌ده....! عبادت نامی آلتنده یاپیلان بوآیینلر صرف دینسزلکدن الحاددن عبارت ! نفرت .... غربلیلرك بو دینسزلکلرینه ، اکره . . . . بوالحادلرینه !

[اوقوسونلر! اوقوسونلرده — اکر ذره قدر عقللری،ذره قدر وجدانلری ، ذره قدر انصافلری ؛ اکر طمرلرنده ذره قدر ترك قانی ، ذره قدر قلبلرنده اسلام حسی وارسه ! — باشلرینی اللری آره‌سنه آلوب ، روناننك اعترافاتی ، ندامتلرینی ، قونت

حضرتلرینك اختصاصات علویهٔ حق پرستانه سنك اسبابی دوشونسونلر!

سبحان الله ! سبحان الله ! برکره دها سبحان الله ! شو صحیفه لری ــ حین ترجمه دهــ بلمم قاچنجی دفعه در ، که اوقیوریم هر اوقویشمده وجدانمدن برصدای حیرت واستغراب قوپیور ، سامعه می چینلاتد ــ یریور ! عادتا کوزلریمه اینانمیه جغم ، غلط رؤیتله اتهام ایده جکم کلیور ! بز ، شــوکتلی دیمزك ، بو مقدس حقیقة الحقایق ازلیه نك ــ اعداسنه قارشی ــ مدافعه سنی اومتفنن (!) ، متفکر (!) ، علم وعرفان دعواسیله کوکلره چیقمق ایستین کنجلریمزدن بکله رکن ، بوتون فضیلتی ، بوتون مزیتی کسوهٔ مقدسهٔ شرعیه سنه منحصر بعض صیغه جیلره ، زید ایله قیام اراسنده کی نسبت خیریه آراسنه صیقیشمش قالمش متخصصلره جوامع شریفه ده نوبت نوبت جوامع شریفه ده درس حقیقت وفضیلت ویره رك شوزواللی امت محمدیه نك کوزلرنده کی باغی چوزملری ، قولاقلرنده کی باموغی چیقارملری لازم کلیرکن بوزواللیلر ، هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه دن فکراً وروحاً بسبتون آیریلورلر اسلامیته ، حیات اجتماعیه وملیهٔ اسلامیه یه قطعیاً بیکانه برعنصر حالنده قالیورلر! نوته دن فرانسز دوغمش ، فرانسز بویومش برقوت چیقیور ، حق وحقیقت نامنه اسلامیق تقدیس ، اسلامیتی ــ دشمنلرینه قارشی ــ بوتون قوتیله مدافعه ایدییور ! هیچ اولمزسه باری اوروپالیلرك بوکبی آثار جلیله سنی اوقوسه لرده ترجمه ایتسه لر ! خایر ! اســلامیتی ظلماً تحقیر ایدن آثار ملعونه یی ترجمه دهاخوشلرینه کیدییور !!!]

ایشــته جامع ؛ نظرادراکی ، چشم بصیرتی قاماشــدیران انوار فیوضات الهیه نك ، تجلیکاه شعشعه نثاری !

او ، برکعبهٔ انســانیتدر ، که ایچنه کیرن (رونان) کبی اك بویوك دشــملرینك بیله قلبلرنده کی غیظ وکینی ــ ولوبرلحظه ایچین اولسون ــ صــوصدیریر ! چارپیلمش وجدانی دوزلتیر ! روحنه قوت ویریر .

ایشــته روح اوقوتله بلی دوغریلته رق صاحبنی صــارصار ، اوندامتلره ، اواعترافلره ، عذابله اوصارصینتیلره در . او برمطاف مدنیتدر ، که طائف وعاکفلرینی لباس عنصریتلرندن ، کســوهٔ قومیتلرندن تجرید ایدر . روحلرینی یوغورر ، برکتلهٔ دیانت ، بروجود اسلامیت یاپار . هر بری برذرهٔ نور ! هر بری برقطرهٔ ضیا ! یکرمی درت ساعتده بش دفعه کلن مؤمنلرینك آیینهٔ وجدانلرینه هرایکی اجتماع اراســنده کی فاصله لر ایچنــده قونان غبار انفعالات واحتراصــاتی سیلر . دائما مجلا ومصفی بولوندیریر ، دارغینلری باریشــدیریر ، بربرینه یاقلاشــدیریر . نوپوشدیریر . حلاللاشدیریر . ظلمه نك ، جباره نك مظالم واعتسافاتنی ــ اســملرینی یاده تنزل ایتمکسزین ــ یوزلرینه چارپار . مظلوملری تقرین ، مقهورلری تسلیت ایدر . هیئت جلیلهٔ اســلامیه نك معنیً ومادةً بوتون روابط اجتماعیه وملیه سنی دائما توثیق ایدر .

اك اوفاق ، اك عادی کورونن بررابطه نك انقطاعنه امکان براقماز .

بو ... جا ن ! هیسی بروجود ! اویله (بنیان مرصوص) ســتایش آییه ســنك ممدوح مجسمی ، موصوف ذی حیــاتی اولان برقلعهٔ آهنین اتحاد وجوده کتیریر ، که دکل آنك قپولرینی قیرمق ، دکل آنی فتح وتسخیر ایتمك ، حتی اك اوفاق برطاشنی بیــله یرندن اوینانه بیله جك نه براسکندر تصور اولونیر نه ده بردارا .... !

ایشته بونك اك مشعشع بردلیلی :

« بدر کبری »

حرب جلیلدر . سلطان توحید ، هنوز پایتخت اتحادینی تأسیس ایدییور ، هنوز سریر قدسیت مصیری اوزره ــ برقاچ یوز کشیدن عبارت اولان ــ موحدلرینه رفع جمال ایدرك ازهار ابتسام صاچیوردی . برمکه قافلهٔ تجارتی شامدن عودت ایدییور ، مدینهٔ منوره جوارندن کچمك اوزره بولونیوردی .

جبریل امین کلدی ؛ سیف جهادی جناب اشــجع الانبیا (علیه الصلاة والسلام) افندیمز حضرتلرینك میان مبارکلرینه قوشاتدی .

قافله نك تعقیب بویورلدیغی مکه خبر آلدی . درحال بیك کشیلك برقوتله امدادینه قوشدی . قافله ایسه هنوز حدود تعقیب داخلنــده محکوم شکار بولونییوردی .

(روحاء) موقعنده بولونان اردوی همایون قافله یه یتشمك اوزره یوله چیقمش ، (صفراء) دینیلن محله یاقلاشــمشدی ؛ برده قریش اردوسنك کلکده اولدیغی خبر آلندی شرفصــادر اولا ارادهٔ قدسیهٔ رسالت پناه اعظمی « علیه الصلاة والسلام » اوزرینه درحال مجلس شوری اجتماع وانعقاد ایتدی .

ذات اقدس همایون ــــ قافله الیمزك آلتنده فقط قریشك ده اردوسی کلیور . بوایکی طائفه دن برینی شبهه سز جناب حق سزه وعدایدییور . قافله یی می ایسترسکز یوقسه قریش ایله حربی ، مظفریتمی ؟ .....

مجلس ــــ (بعدالاستشاره) قریشله حربی یارسول الله ! حضرت فاروق ــ یارسول الله ، قریش شمدی یه قدر عزت وشوکتیله یاشادی . ذات کورمدی . البته یولکزه فدای جانه ، قریش ایله حربه آماده یز .

حضرت مقداد ــــ (آیاغه قالقه رق) یارسول الله ! اللهك امرینی انفاذ بویورمکزی استرحام ایدریز . بز هیمز یولکزه کوله کوله فدای جانه آشنه یز .

ذات همایون رســالت پناه اعظمیلریکه بنی اسرائیلك جنــاب موسی حضرتلرینه :

« اذهب انت و ربك فقاتلا انا ههنا قاعدون »

[هارون ایله برابر کیت ! حرب ایت ! بز بوراده اوتوروریز] دیدیکلری کبی بز ؛ ــ حاشا ! سویله میز . بز ، امر بیوریکز معیت همایونلریله یمنه قدر کوتورسه کز کیتمکده ذره قدر تردد ایتمه یز .

حضرت سعد ابن معاذ ــــ والله یارســول الله ! کوله کزه اویله کلیورکه بزی (انصاری) مراد بویورییورسکز !

ذات اقدس همایون ــــ نعوت .... !

ــــ بز ؛ ذات اقدس همایونلرینه بوتون صمیمیت قلبمزله ، بوتون

صفوت وجدانمزله ، بوتون عصمت روحمزله ایمان و جناب حقدن
کتیردیککزی تصدیق ایلدك. یولکزه بیك جانمز اولسه فدا ایده‌جکمزه
عهدو میثاق ایتدك . امر وارادهٔ ذات اقدس همایونلرینکدر، انفاذ
بویوریکز یارسول‌الله ! بزدن اصلا چکینمیکز ! ذات اقدس رسالت
پناه اعظمیلرینی مبعوث بالحق بویوران الله اکبره قسم ایدرم ، که
« شو دکزی قارشیدن قارشی‌یه کچیکز ! » دییه فرمان بویوره‌سه‌کز
بزدن (انصاردن) ذره قدر تخلف ایده‌جك، کریده قاله‌جق بر فرد
بولونماز . اعدامزی استقبالدن اصلا قورقمیز ! میدان حربده صبور
وصدوقز !

مأمولدرکه جناب حق بزدن ممنون اوله‌جغکز خدمات مبروره‌یی
ذات اقدس و اعلالرینه کوستریر .

الله . . . بو نصل علو وجدان !
الله . . . بو نه عاشقانه ایمان !
الله . . . بو ماء می یاکه آتش
وجدان بو سؤال اوڭنده ابسم
ابسم نیچه اولمسین ، که سویله :
تاریخده مثالی وارمی بویله ؟
دریایه آتلمق بی محابا
ویرمك بوکا آشکاره امضا
انسانده بو رتبهٔ صداقت . . .
حیرت . . . بوکا بی نهایه حیرت !
یاسن نه صانیرسك کیم بو دینی
تأسیس ایدن مجاهدینی
انسان ایدی انلر عینی انسان
کیم هربری برجهان ایمان

بدر کبری مظفریت عظیمه‌سنی (لامارتین) تاریخ عثمانیسنده
شویله وصف ایدییور: «ایشته سزه یانار طاغلر کبی فوران ایدن
وکائناتی ــ کیخسرولرك ، ناپولیونلرك ملیونلرجه اردولرندن دها
مدهش بر صورتده ــ زیر و زبر ایتمك اوزره میدان حماسته
آتلمغه حاضرلانان بر اردو ! بر اردو ، که درعهده ایتدیکی
حربك اهمیت و عظمتیله موجود عددیسی آراسنده نسبت تصور
اولونماز. بو، براردو دکل ، انجق انك طلیعه‌سی، پیشداری اوله‌بیلیر.
برملیون جنکاور برحریص جاهك آمال فاتحانه وسودای شهرت
پرستانه اوغرنده محو اوله‌رق بر یوزنده کیمکارندن باشقه بر اثر
براقمازلر !

اوچیوز اون درت کشیلك شو برآووج شیرلر ایسه صرف
اعلای کلمة‌الله فکر علویسیله اعدای مشرکینه قارشی صیردیقلری
قلیجلرینه کرهٔ ارضك ــ الی ماشاءالله عصرلرجه زیر پای سطوت
وشهامتلرنده بولونه‌جق ــ برثلثنه باش اکدیردیلر !

ارتق نظرلری اعدادك کثرتیله اسلحه‌نك دهشتی آراسنده محصور
قالان زمانه‌مز مادیوننك اك عالم کچینی نه درسه دیسین دیکله‌یم .
مظفریت، عددك کثرتنده دکل بلکه مظفریت ، اللهك و الله ایچین
عقائد باطله اربابنه‌قارشی سل سیف جهاد ایدن ذات (قدسی صفات)
کدر. جلد ١ ص ١٨٤ » ایشته بو شوکتلی مجاهدینك ، بو عظمتلی
مؤسسین دینك ستایشی حقنده بر فرانسز فیلوزوفنك فکری !
اعتقادی ! وجدانی !

بزده مسلمان نامنی ــ بغیر حق ــ طاشیان وتفنن نامنه (شبهه -
سزدر، که ــ تجبن ایتمش غرب مدنیت حیوانیه‌سنك پرستشکارلری
چیلغینلری کورسونلرده لامارتینه خندهٔ استخفاف واستهزالر فیرلاته‌رق
دین جلیل اسلامه بیکانه‌لکلرینی .ماصونلقلرینی ، الحادلرینی تبریکلر
ایتسینلر !

نرجه لامارتین کبی ، قونت کبی ، لاواله و امثالی فضلای غرب
شرقك بو متفسخ مسلمان (!) لرندن ، بو متعفن دماغلرندن یك
قیمتدار ، یك علویدر !

چونکه اعتبار خاتمه‌یدر . انلر دینمزی تبجیل وتکریم ایله بزی
تا غربدن ممنون ایدییورلر . بونلر ایسه ایچمزده عنوان اسلام آلتنده
اسلامیتی تحقیر ایدرك قلبمزه خنجرلر صاپلایورلر ! صوکراده ــ نه
تخف ! ــ وطن اسلامه ، ملت اسلامه انتساب و محبت دعواسنه
قالقیشه‌رق کویا هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه ایچنده حقیقی برموجودیتلری
وارمش کبی دین نامنه هر شیئمزه بورونلرینی صوقیورلر ! اجتهاد
فرنکانه‌لریوروتیورلر ! دها غریبی شو، که اوتوزمیلیون عثمانلی مسلمانی
کندیلری کبی فرنکی علتیله تلویث ایتمکه نفسلرنده بر اقتدار ، بر
جسارت کوریورلر !

جنتلرینی ، رذالتلرینی یوزلرینه چاربانلره آتشلر ، آلولر
پوسکوریورلر !

« هم یاقارسك برق شمشیر ستمله عالمی »
« هم بنه دیرسك سرکوبمده فریاداولمسین »

لاواله‌لر ، لامارتینلر تولد یلرسه قونت دوقاستریلر صاغدرلر .
کیتسینلر ! کیتسینلرده دینسزلکلرینك، فرنکلکلرینك تقدیرنامه‌لرینی
قونتلردن ایسته‌سینلر !

باقسین اوقونتلر تقدیرنامه‌می ویره‌جکلر یوقسه باشلرینه آووج
آووج تحقیرلر ، نفرتلر ، استکراهلرمی یاغدیره‌جقلر ؟؟؟

بز ، ینه صددیمزه کله‌لم :

اردوی همایون ، (صفراء) دن قالقیور ، (بدر) ه متوجهاً
یوله چیقیور . برقاچ ساعت صوکرا (بدر) ساحه‌سی کورونیور .
فقط دشمن اردوسی دها اولجه کلمش ، صو منبعنی ضبط ایتمش . نه غم
(رحمة‌للعالمین) برابرلرنده دکلی؟ جناب حباب دییور ، که : « صو -
صوسزلقدن خیلی اضطرابده ایدیك. برده افقلرده بلوطلر کوروندی.
یوکسلدی . مکمل بریاغمور ! اوقدرکه وادی بر نهر جاری شکلنی
آلدی . قانه قانه ایچدك ، حیوانلریمزی‌ده صیواردق . قابلریمزی
دولدیردیق. بولوندیغمز مشی وحرکتده زحمت چکدیکمز قوملق بر
کسب صلابت ایتدی . ارتق آیاقلریمز باتمیور. راحتجه یورییوردق .

وادینك یوكسكجه بر موقعنده ذات اقدس رسالت پناهیلرینه (علیه‌الصلاة والسلام) مخصوص بر (عریش) كولكه‌لك یاپیلدی . ایكی اردو قارشیلاشدی ، حرب باشلادی .

مهاجرین كرام حضراتی قارشیلرنده پدرلرینی ، عموجه‌لرینی ، برادرلرینی ، عموجه و خاله زاده‌لرینی كوریپورلردی . دها دون بر خانه عائله‌سی ، بر عائله ، بر سلاله افرادی ایكن بربرندن اعتقاداً ، روحاً آیریلمش و او عقیدهٔ توحید شرف عالیالنه هجرت ایتمش اولان بو قهرمانلرك او دقیقه‌ده‌كی حسیاتلری نه ایدی . عجبا عائله سوداسی ، قرابت محبتی وجدانلرینی صارصیور ، ندامت قلبلرینه كیره‌بیلیورمیدی ؟ اصلا ! اصلا !

انلرك نظرنده عائله وارسه عائلهٔ دیانت ، قرابت وارسه دینده اخوت ....! هپسنك پدری ، ولی‌النعمتی ، روحی ، دیانی ، جهانی ذات اقدس جناب رسول كبریا !

ایشته بو عشق دین ، بو سودای ایمان ، بو غرام توحید انلرك بوتون عصبیتلرینه آمر مطلق ایدی .

ایشته اصل لامارتین و امثالی اوروپا فضلاسنی حیرتدن حیرته دوشورن اتحاد دینیك بو درجهٔ بالاترینی ، بو رتبهٔ اعجازیدر . بونلر ، اللهك برلكنه ، رسول ذیشان (علیه‌الصلاة‌والسلام) افندیمز حضرتلرینك صدق رسالت و نبوتنه ایمانلرینی ایشته بویله حد اعجازه واردیردیقلری اتحادلریله اثبات ایتدیلر .

سلطان توحید

لك كشور اتحادینه اس‌الاساس اولدیلر !

سلطان‌الانبیا (علیه‌الصلاة والسلام) افندیمز حضرتلرینك ساحهٔ بدرده ، خیمهٔ سعادتلری ایچنده بوتون عالم ملكوتی صارصان :

« اللهم ان شئت . . . . . . ! »

دعای مستجابی نصل بر صیحهٔ روح ، بر روح علویت ، بر روح هیجان اولدیغنی بر از دوشونن مصروعلر كبی یرلره یووارلانیر ! ساعتلرجه كندینه كله‌من ! قولایمی ؟ او دقیقه‌ده دین یا تأسس ایدییوره یا .... !

اونك ایچیندر ، كه بو بدر كبری ارسلانلرینك قدرلری ، شرف وحیثیتلری اندن صوكراكی غزالرده بولونانلرك هپسنك فوقنده ایدی .
اونك ایچین در ، كه جناب حق آنلره سوكیلی پیامبر اعظمی لسانندن :

« اعملوا ما شئتم فقد غفرت لكم ! »

[ارتق ایستدیككزی ایشلیه‌بیله‌سكز بن سزی عفو ایتدم !]
كبی امثالسز بر التفات جهاندرجانه مظهر بویوردی .

حضرت معلم ناجی مرحوم بو شیرلری شویله وصف و تبجیل ایدیور :

« پیش چشمده‌در اول جند جهانگیر هنوز »
« كوش جانمده‌در اول غلغل تكبیر هنوز »
« آرادن بیلك بو قدر سال مرور ایتمش ایكن »
« دل حساسه حاكمدر او تأثیر هنوز »
« سیف اسلامه دكل صاعقه تعبیری سزا »
« اویله بر صاعقه ایندیرمدی تقدیر هنوز »
« نظم قرآن كبی ای انجم رخشان هدی »
« سزی استاد فلك ایتمدی تنظیر هنوز »
« بی بصیرتلر ایدرلر سزه اسناد افول »
« ایدیپور شعشعه‌كز عالمی تنویر هنوز »

مابعدی وار

محمد فخرالدین

اسلامده فن وفلسفه

سعید بن عبدالرابهی . — ادبیاتده شهرتشعار بر خاندانك نجل نبیلیدر . كندیسی فنونه دها زیاده متمایل اولمقله برابر تأثیر محیط ووراثت قانونلرینك لایتغیر احكامندن تماميله قورتیله‌مامشدر .

فی‌الحقیقه بو بویوك متفننده ؛ بوتون عائله‌سی كبی ، رقت حسیله ممتاز نزیه بر شاعر ایدی . برادر زاده‌سی احمد بن محمد بن عبدالرابهی ایله تاریخ ادبیاتده مشهور اولان مشاعره‌لری اسلوب عالی ومزین ایچون بدیعه‌نما بر ر مثال تشكیل ایدر .

سعید عصرینك ممتاز وحاذق اطباسیله هم عیار صاییلیور . علوم طبیعیه‌ده‌كی وقوف وتجربی ایسه زرین قلملرله حك ایدلمكه لایقدر . بالخاصه حادثات جویه‌یه دائر پك مهم تجارب ومشاهداتده بولنمشدر .

عمر بن حفص بن برتق . — امیر ناصرك ندماسندن ایدی . مشهور ابن‌الجزارك حلقهٔ تدریسنده بولنمشدر . اندلسده كمال تحصیل ایتدكدن صوكره توسیع معلومات مقصدیله مغربه قدر بر سیاحت اجرا ایلمشدی . اووقتلر بر چوق اعاظم ارباب علمه مجمع اولان قیروان شهرنده آلتی آی قدر اختیار اقامت وابن جزارك درسلرینه مداومت ایلدی . عودتنده استادینك (زادالمسافر) نامنده‌كی اثر مشهورینی دخی برلكده اندلسه كوتورمشدر .

ابن برتق فنون طبیه‌نك اندلسده سرعت انتشارینی تأمین خصوصنی خدمات مهمه ایفاسنه موفق اولان اعاظمدن ونادر ذكالردندر . نه چاره‌كه پك كنج ایكن ارتحال ایلمش اولدیغی جهتله نامی تاریخ فنونده لایق اولدیغی مرتبهٔ بلند واشتهاری احراز ایده‌مامشدر .

محمد بن تمليخ . — امیر ناصر ومستنصر حكم دورلرنده اشتهار ایدن بوذات ، هرایكی حكمدارك‌ده مصاحبلری میاننده تعداد اولنیور . ادبیات وفنونده یدطولی صاحبی اولدیغی مرویدر .

حكم طرفندن مشهور قرطبه جامع شریفی تماتنك انشاسنه نظارت ایتمكه مأمور ایدلمشدی . حكمت بدایعده كوستردیكی نزاهت ،

خلیفه‌نك فوق‌العاده ممنونیت ونظر استحسانی جلب ایلمش ومظهر تقدیر وستایش اولمشدی .

ابن تمليح طبه دائرده مکمل بر اثر تألیف ایلمشدر .

ابو عبدالله بن الكتانی . — فنونده متبحر ، ذکاده خارقه بر نادرهٔ فضیلت ، بر تمثال اخلاق ایدی . عصرینك اڭ بیوك علماسندن تدرس ایلمش وهپسنك مظهر توجهی اولمشدی .

ابوعبداللهك دورهٔ تحصیلی أثناسنده قرطبه دارالفنوننده اجرای تدریساتله مشغول اولان ذوات میاننده محمدبن عبدون ، عمربن یونس الهرانی ، حکیم شهیر احمدبن حفصون ، ابو عبدالله محمد بن ابراهیم النحوی ، ابوعبدالله محمد بن مسعودالنهری ، ابوالقاسم بن نجم ، سعید السرقسطی ومسلمه کبی بلند نامیه‌لر کوریبورز .

بو بیوك داهیلر وسعت معلومات واحاطهٔ علمیه‌لریله حیرتبخش بر آنسیقلوپه‌دیست اولدقلری کبی هربری عینی زمانده شعبهٔ علمیه‌دن برنده‌ده کسب اختصاص ایلمشلردی .

ینه بو دورك اعاظم ارباب علمی میاننده ابو بکر احمدبن جابر ، ابوعبدالملك الثاکنی ، هرون بن موسی العسری ، محمدبن حمدون العدوی کبی المعبار یتشمشدر .

محمدبن حمدون طب وادبیاتده قازاندیغی شهرت قدر علوم ریاضیه‌ده دخی صاحب اختصاص وملکه‌در .

٣٤٩ سنهٔ هجریه‌سنده شرقه سیاحتله بر مدت بصره طرفلرنده اختیار اقامت ایلمشدی . شرقده بولندیغی بومدت ظرفنده عصرینك اڭ بیوك عالملریله کسب انسیت ایتمش وبر چوقلرینك درسلرینه ملازمت‌ده بولنمشدر .

اندلسه عودتنده بحق اشتهار ایلدی . اوقلر قرطبه‌نك اڭ حاذق اطباسندن صاییلیوردی .

(التکسیر) عنوانلی اثری فوق‌العاده شهرت بولمش وبیوك بر رغبتله استقبال ایدلمشدی .

محمد بن حمدون علوم ریاضیه‌یه عائدده بعض آثار تألیفنه موفق اولمشدر .

عبدالرحمن بن اسحق بن الهیثم . — مشهور اطبادن واندلس نباتیونندندر . (اکتفا) عنوانلی اثر طبیسی ایله (کتاب الکمال والتمام) نامنده‌کی تألیف کزیدی مشهور ومعروفدر .

اندلس‌ده‌نشوونما بولان نباتاتك اوصاف وخواصندن ایلك دفعه بحث ایدن ذات ابن هیثم‌در . مشارالیه علم نباتات مؤسسلرندن عد اولنه بیلور .

ابن جلجل . — اسمی ابوداود سلیمان بن حسان اولوب تاریخ علومده ابن جلجل لقبیله معروفدر . تولد ووفاتی تاریخلرینه دائر بیبلیوغرافیلرده بر قیده تصادف اولنه‌میورسه‌ده اونجی عصر میلادینك نصف اخیرنده حکمران اولان خلیفه هشامك خدمت طبابتنده بولنمش اولدیغی موثوقاً بیان ایدلدیکی جهتله دردنجی عصر هجری ارباب فنی میاننده تعداد اولنه‌بیلور .

ابن جلجل تعبیرات طبیهٔ یونانیه‌یی عربجه‌یه نقل وترجمه خصوصنده پك بیوك بر اقتدار ومهارت کوسترمشدر .

حکمای قدیمه‌دن (دیسقوریدیس) نام ذاتك اثر تألیفی اولان علم نباتاته دائر بر کتابه ابن جلجل طرفندن یازلمش اولان ذیل‌ده نباتیون قدیمه‌جه کلیاً مجهول بر چوق نبات اسملری کوریلیور . ابن جلجلك علم نباتاته دائر تدقیقات وتتبعات عمیقه‌ده بولنمش اولدیغی ذیل مذکورك مطالعه‌سندن آکلاشلمقده‌در . ابن جلجل فن طبه دائر یازدیغی آثاردن باشقه هشام دورنده اشتهار ایتمش اولان اطبانك تراجم احوالندن باحث (تاریخ اطبا) نامی آلتنده بر کتاب دها تألیف ایلمشدر . ابن ابی اصیبعه بیله کتاب مشهورنده اکثریا ابن جلجل‌دن استشهاد ایلمکده‌در .

تاریخ اطباده دردنجی عصر هجری‌ده اندلس معارف اسلامیه‌سی حقنده پك اساسلی معلومات مندرج اولدیغی ایچون ابن بیطار دخی بر چوق خصوصده اثر مذکوری مأخذ اوله‌رق قبول ایلمشدر . بو میانده جغرافیون اسلامیه‌دن (ابن حوقل) ی ذکر ایده‌بیلیرز . ابن حوقل ، (کتاب المسالك والممالك) عنوانلی اثریله‌درکه آوروپاده شهرت شایعه قزاندی . اساساً مسقط رأسی موصل‌در . فقط ، اوچیوز اللی تاریخ هجریسنده برای سیاحت اندلسه عزیمت ایلمش اولدیغی جهتله دردنجی عصر اندلس علماسی میاننده تعداد اولنه‌بیلور .

کتاب المسالك والممالك غرائبات اقوام ایله مالی برکتاب پرعبردر . ابن حوقل مدید سیاحتی أثناسنده اوغرادیغی ممالك اهالیسنك اعتیادات ، مذاهب واحوال خصوصیهٔ غریبه‌لرینی یقیندن تدقیق ایتمش وکوروب آکلادیغی شیلری عبرت بین بر قلمله اثرنده تصویر ایلمشدر .

ابن سعید الکاتب . — اندلسك بوخارقهٔ عرفانی اڭ مشهور اطبادن اولوب بالخاصه فن قباله وعلم تشریحده اڭ بیوك متخصصلر درجه‌سنه ارتقا ایلمشدر .

اسپانیاده مادرید جوارنده‌کی اسکوریال کتبخانه‌سنده محفوظ برأثری آوروپا محافل علمیه‌سنده فوق‌العاده مظهر تقدیر وستایش اولمقده‌در . الکاتب ، مستنصر دوری یعنی دردنجی عصر هجری اواخری اعاظمندندر . اسکوریال کتبخانه‌سنك سینهٔ احترامنده کیزله‌نن کتاب مشهورنده فن قباله‌نك اڭ دقیق مباحثی ، تولید جنین و حامله قادینلرله نوزادك طرز تداویلرینه عائد مسائل غامضه‌یی رنکین برقلمله تصویر وبیان ایلمشدر . بر چوجغك ولادتندن اعتباراً سن رشده واصل اولنجه‌یه قدر کچیره‌جکی ادوار متعاقبه‌ده تربیهٔ جسمانیه وروحانیه‌سی ایچون قبول وتطبیق ایدلمسی لازم کلن قواعد اساسیه بو کتابده تمامیله کوسترلمشدر .

اثر مذکور اون بش بابه منقسمدر . برنجیدن بشنجی بابه قدر جرثومه ، اعضاء تناسلیهٔ جنسیه وتولدات تدقیق ومطالعه ایدلمشدر .

التنجی بابده حمل ومدت حملدن ، یدنجیده حامله قادینلرك صورت تغذیه ومحافظه‌لرندن ، سکزنجیده وضع حملدن ، طقوزنجیده

ارضاعدن واوتنجی بابده دخی تمتن اطفالدن بحث ایدلمشدر .

متعاقب بابلرده ایسه برچوجقسن رشده واصل اولنجه‌یه‌قدر تعقیب ایدلمسی لازم گلن طرز تغذیه و تربیه‌دن بحث اولنمش و نهایت اون بشنجی بابده دخی سن رشد ایجاباتی نظراً تدقیق و مطالعه‌یه آلنه‌رق وقتدن اول یتشمش اولان جنسیتن حقنده پك عمیق ملاحظات یوریدلمشدر .

ابن السعید بو اثرنده اطبای قدیمه‌دن هیپوقراط (بقراط) غالیه‌ن (جالینوس) و آرسطو (ارسطاطالیس) نك تربیهٔ اطفال حقنده‌کی فکرلرینی تنقید ایتدیکی کبی هند حکماسنك ده بو خصوصده‌کی مطالعه‌لرینی تذکار ایتمکی اونوتمامشدر .

آلتنجی بابده ، حامله ایکن وفات ایده‌رك علی العجله دفن ایدلمش اولان ایکی قادینك قبرده وضع حمل ایلمش اولدقلرینه دائر ایکی وقعهٔ غریبه‌دن بحث وبو وقعه‌لردن برینك کندی زماننده یعنی ۳٤۰ سنه‌سنده وقوعه گلمش اولدیغی علاوةً بیان و بو کبی فجیعه‌لره میدان ویرلمامك ایچون اتخاذی ایجاب ایدن تدابیری اتیان ایلمکده‌در .

وضع حملدن بحث ایدرکن قابله‌نك هرحالده تجربه‌دیده و صاحب مهارت اولمسی لزومنی تذکار وایجاب ایدن آلات و ادوات ایله مجهز بولنمسی‌ده اخطار ایدییور . عسرت تولیدی موجب اولان اسبابه دائرده آیریجه تفصیلات ویرییور .

اطفالك ادوار حیاتیهٔ اولیه‌لرینه تخصیص ایتدیکی اونجی بابدن اون بشنجی بابه قدر اولان صحیفه‌لرده عنفوان صباوتك هر دورنده چوجغك معروض اوله‌بیله‌جکی امراض یکان یکان تعداد و توصیف ایدلمشدر .

ابن السعیدی الکاتبك بو قیمتدار کتابی اسپانیانك اسکوریال کتبخانه‌سنده موجود و قتالوغك (۸۳۳) نجی نومروسنده مقیددر .

ابن السعیدی آوروپا ارباب فننه ممتاز بر سیمای عرفان اوله‌رق عرض ایدن آثاردن بریسیده تألیفنه موفق اولدیغی (کتاب الانواء) عنوانلی آلماناقدر . بو اثرك عبرانی حروفله یازلمش بر نسخهٔ عربیه‌سی پارس کتبخانه‌سنده محفوظ و (۱۰۸۲) نومروده مقیددر . لاتینجه ترجمه‌سی‌ده ینه عینی کتبخانه‌نك (۹۳۳۵) نجی نومروسنده محفوظ ومقیددر .

ابن الکاتب بو اثرینی خلیفه حکم ثانیه اتحاف ایلمش اولدیغی دیباجه‌سندن آکلاشیلیور . ینه بو مقدمه‌ده اثرك محتویاتی حقنده ایجه معلومات مندرجدر .

(کتاب الانواء) عادتا بر تقویم سالی کبیدر . شهور صره‌سیله ذکر ایدیلیرکن هر آی ابتداسنده او آیه مخصوص شئونانه دائر معلومات عمومیه درج ایدلمش اولدیغی کبی نهایتلرینه طوغری ده زراعت ومواسم حصادیه‌یه دائر مطالعات مهمه یوریدلمشدر .

اثر مذکورك هم اصلی و هم لاتینجه ترجمه‌سی موسیو دوزی (Dozy) طرفندن نشر ایدلمشدر .

ابن سمجون . — مورخ شهیر ابن ابی اصیبعه بو ذاتك حاجب محمد بن ابی عمرك معاصر ومحبی اولدیغنی ادعا ایدییور . تاریخ وفاتی حقنده سرد ایدیلن روایات پك مختلفدر . (۳۹۲ نجی سنه هجریه‌سنده ارتحال ایلدیکنه دائر اولان روایت صحته قریبدر .)

ابن ابی اصیبعه صاحب ترجمه‌یی حاذق بر طبیب، مدقق بر عالم، منقد بر متفکر اوله‌رق تصویر ایدییور . فن طبدن (کتاب الادویة المفردة) عنوانلی اثری مشهوردر .

ابو القاسم اصبغ بن محمد بن سمح . — ریاضیٔ شهیر مسلمه‌نك مکتب عرفاننده پرورشیاب کمال اولان اعاظمدندر . غرناطه‌ده تولد ایتمش و ٤۲٦ سنه‌سنده ینه اوراده عازم گلشنسرای عقبا اولمشدر .

ابن سمح ، مسلمه مکتبنك‌ك فطین ، فعال تلمیذلرندن بریدر . علوم ریاضیه و هیئیه‌ده‌کی وسعت معلوماتی معاصر رقیبلری طرفندن بیله تصدیق واعتراف ایدلمکده‌در . ابن سمحی یالکز بر ریاضی شناس اوله‌رق طانیمامليدر . بو بیوك ذات مدقق بر ریاضی اولدیغی قدر عینی زمانده علوم طبیعیه وطبیه‌ده دخی وقوف تامی احرازدی . علم حسابك غوامض و نظریات اساسیه‌سنی جامع اولان (کتاب المعاملات) ی ریاضیاتده‌کی وقوف و وسعت علمیه‌سنی کوستریبور .

(طبیعة العدد) عنوانلی کتابی تشکل اعداد نظریه‌سیله اعداد اصلیه‌یه عائد خواص ودعاویٔ مهمه‌یی جامعدر .

علم هیئتدن مشهور اوقلیدسك کتابنه یازدیغی (المدخل الی الهندسه) نامنده‌کی شرحله (الکتاب الکبیر فی الهندسه) اسمنده‌کی اثری کتب معتبرهٔ فنیه‌دندر .

ابن سمح دعاوی ومسائل هندسیه وریاضیه‌نك حل خصوصنده کندینه مخصوص بر اصول منطقی تعقیب ایلمشدر . اکثر مسائل هندسیه‌یی اول امرده حل ایدلمش کبی نظر اعتباره آله‌رق مطالعاتنه بر اساس احضار و بالآخره مناقشات و محاکمات ریاضیه ایله اصول حللرینی استخراج ایلمکده‌در .

فن هیئتدن (کتاب التعریف بصورة صناعة الاسطرلاب) نامنده‌کی اثر یله (زیج علی مذاهب الهند) عنوانلی کتابی ، زماننده پك زیاده مظهر رغبت اولمشلردی .

ابو القاسم احمد بن عبدالله ابن الصفار . — بو ذات دخی مسلمه مکتبنك یتشدردیکی نادر ذکالردن بریدر . خیلی مدت قرطبه‌ده تدریساتله اشتغال ایلمش و اندلسده علوم ریاضیه‌نك نشر و تعمیمی ایچون خدمات مهمه‌ده بولنمشدر . ابن الصفار علوم ریاضیه‌دن بالخاصه هندسه‌ده متخصص ایدی . علم هیئت و اسطرلابه دائرده ایکی اثری واردر . ابو القاسمك برادری‌ده صنعت اسطرلابده اشتهار ایدن اعاظمدندر . بو ایکی برادر صنعت اسطرلابك نظریات و تطبیقاتنده بی منند عد اولنورلر .

ابو القاسم خلف بن عباس الزهراوی . — زهراوی ، تاریخ علومده

فن جراحینك اسلاملر آره‌سنده درجهٔ ترقیسنی تمثیل ایدر. بر نادرهٔ عرفان اولوب اوروپا آثار علمیه‌سنده آلبو قازیس (Albucasis) نامیله یاد و تذکار ایدلمکده‌در . اسمنك شهرت شایعه‌سنه رغماً زهراوینك تاریخچهٔ حیاتی ــ مع‌التأسف ــ تمامیله مضبوط و مقید دکلدر .

تاریخ ولادتی صورت قطعیه‌ده معلوم دکلسه‌ده عبدالرحمن ثالث طرفندن ٩٣٦ سنهٔ میلادیسنده ندیمهٔ مشهوره‌سی (زهراء) نامنه قرطبه یقیننده انشا ایدیلن سرای جوارنده‌کی قصبه‌ده مهد آرای عالم شهود اولدیغی محققدر . حتی کندیسنه الزهراوی لقبنك ویرلمسی‌ده بوندن نشأت ایلمشدر .

مشهور قازیری زهراوی‌یی اون و اون برنجی عصر میلادی اعاظم ارباب میاننده تعداد ایدییور. لئون آفریکن ایسه (٤٠٤) نجی سنهٔ هجریه‌سنده قرطبه‌ده وفات ایتدیکنی ادعا ایدییور . کاتب چلبی والذهبی هجرت نبویه‌نك درتیوزنجی سنه‌سندن صوکره ارتحال داربقا ایلمش اولدیغنی ذکر و بیان ایدییورلر .

شو مختلف روایتلره نظراً زهراوینك دردنجی و بشنجی عصر هجری علماسندن اولدیغنه حکم ایده‌بیلیرز .

زهراوی اکثر ببلیوغرافی کتابلرنده (صاحب التعریف) لقبیله یاد ایدلمکده‌در. اساساً بو بیوك ذات شرقده اولدیغی قدر غرب محافل علمیه‌سنده دخی اشتهار ایلمشدر. فن جراحی‌ده‌کی اقتدار و اختصاصی زمانی اطباسنك مظهر تقدیر وستایشی اولدیغی کبی بو فنه دائر یازدیغی آثارده سنه‌لرجه آوروپا فاکولته‌لرنده تدریس ایدلمشدر .

فن جراحی، اساس و ترقیسنی زهراوی‌یه مدیوندر . « کتاب الزهراوی » اسمنده‌کی اثری مقبول و معتبردر . فقط زهراوی نامنی شهرتکیر آفاق ایدن اثر معظمی، اوتوز بابدن مرکب اولان «التصریف لمن عجز عن التألیف » عنوانلی کتاب لایموتدرکه بوتون معناسیله بر طب آنسیقلوپه‌دیسی صاییله بیلیر. دفعاتله لاتینجه‌یه ترجمه ایدلمش اولدیغی کبی هر بابی ایچون آوروپاده بر چوق شرحلر، حاشیه‌لر و تنقیدلر یازلمشدر .

التصریفك هیئت مجموعه‌سی پك زیاده قیمتدار اولمقله برابر بالخاصه فن جراحی‌دن باحث اولان قسملری حیرت بخش بر تکامله مالکدر. مثلا ترتیب ادویه حقنده‌کی بابده ادویه‌نك یالکز صورت ترتیبندن بحث ایله اکتفا ایدلمامش بلکه طرز محافظه‌لری و حتی معیارلری بیله ذکر و بیان اولنمشدر .

پاریس کتبخانه‌سنده التصریفك متعدد لاتینجه ترجمه‌لری موجود اولدیغی کبی یازمه نسخهٔ عربیه‌سی ده محفوظدر . کتابك متن عربیه‌سی اون سکزنجی عصرده اوقسفورده « انکلتره‌ده » نشر ایدلمشدر .

التصریفك فن جراحیدن باحث اولان قسمی باشلیجه اوچ بابه آیرلمشدر :

برنجی بابده اکتواء (داغلامه) دن ، ایکنجی‌ده آلات جراحیه ایله اجرا ایدیله جك عملیاتدن واوچنجی بابده ایسه چیقیق و قیریقلرك صورت الصاقندن بحث ایدلمشدر .

التصریفك قیمت فنیه‌سنی اعلا ایدن اسبابدن بریسیده جراحلقده مستعمل آلات و ادواتك شکللرینی حاوی اولمسیدر . اثرینه ایلك دفعه اوله‌رق آلات و اجهزهٔ فنیه اشکالنی درج وعلاوه ایدن ذات زهراویدر. التصریفده ایکیوزدن زیاده اشکال موجوددر. فن جراحینك اس الاساسی علم تشریح اولدیغی التصریفك مقدمه‌سنده درین بر وقوف ، متین بر افاده ایله شرح و ایضاح ایدلمش وبو میانده علم تشریحدن بی خبر بعض متطبب‌لر طرفندن یاپیلان عملیه‌لرك بادی اولدیغی نا قابل تلافی فلاکتلره دائر بر چوق وقعه‌لر سرد ایدلمشدر.

زهراوی بو اثرنده فن جراحینك اساسنی پك متین بر صورتده وضع وتأسیسه موفق اولمشدر . اساساً کتابك قیمت و اهمیتی و ترقیات فنیه‌یه اولان خدمتی بوتون ارباب علمك تحت تصدیق واعترافنده‌در کی دوشولیاق « Quy derrchauliac » اثرلرنده التصریفی اساس ومأخذ اتخاذ ایلمشدر .

فابریس « Fabrice » زهراوینك قدرت علمیه‌سندن ، مؤلفاتنك قیمت و اهمیتندن بر لسان ستایشله بحثه مجبوریت حس ایلیور .

هالله‌ر ــ Haller خطوط عاقدهٔ شراییننك ــ آمبر وازپاره « Ambrse eparée » دن خیلی زمان اول ــ زهراوی طرفندن تصویر و بیان ایدلمش اولدیغنی اثبات ایلمکدر .

پورتال « Portal » انفده حاصل اولان پولیپلری اخراج ایچون ایلك دفعه قروشه استعمالنی تصور وتطبیق ایدن ذاتك زهراوی اولدیغنی اعتراف ایدییور . فرایند (Freind) زهراوی‌یه تخصیص ایتدیکی صحیفه‌لرده برچوق مطالعات وتنقیدات یوروتدکدن صوکره کندیسنی فن جراحینك مؤسسی اولمق اوزره تصویر ایدییور .

اسپرانژل « Sdrengel » دییورکه : قادینلرده خزع الحصاة « Lithotme » عملیسندن برنجی دفعه بحث ایدن زهراوی اولمشدر. بو بیوك ذاتك لایموت اثری، تاریخ فنده، علم تشریحه ابتداءً جراحانی بر فن مدون حالنه قویان ایلك یکانه اثر اوله‌رق پایدار قاله‌جقدر .

شانیغ « Channing » التصریفك فن اساسنی لاتینجه ترجمه‌سی ایله‌برلکده نشره موفق اولمشدر. موسیو لوتیه‌ن ایسه بعض یازیلرینی فرانسزجه‌یه نقل وترجمه ایلدی . پاریس واسکوریال کتبخانه‌لرنده التصریفك یازمه بر نسخهٔ عربیه‌سی موجود ومحفوظدر .

مدللی اعدادیسی مدیری
م . شمس الدین

« امیر عبدالرحمن خان »

« مابعد »

برسنه صوکرا (شیرمحمدخان) وفات ایتدی. (عبدالرحیم خان) اونك یرینه گچه‌جکنی اوموییوردی. فقط حقنده پدرمك بك‌ده حسن

نظرى اولماديغندن عموم قوماندانلغه (عبدالرؤف خان) ى انتخاب ايلادى .

(عبدالرؤف خان) متعدد محاربه‌لرده بولونوب قندهار جنكنده مقتول اولان و قندهار حكمدارى (شاه حسين غليجانى) نك وزيرى (جعفر خان) اولادندن اولديغى مروى بولونان (جعفر خان) ك اوغلى ايدى .

بو ذات ، پدرمك توجه و انتخابنه تشكرله برابر :

— بن سنه‌دن برى حبسده ياتان وشيمدى‌يه قدر كورديكى جزا كافى اولان مخدومكزى طوروركن ، بنم قوماندانلغم مناسب دكلدر . لايق اولان (شير محمد خان) ك يرينه اونك شاكردنى تعيين ايتمكدر ، ديدى . پدرم عبدالرؤف خانك سوزنى قبول ايله‌مه‌يه‌جك اولديسه‌ده اطرافدن وقوع بولان رجاى مصرانه اوزه‌رينه بنى جلب و امتحانه موافقت كوسته‌ردى .

يوزمى ييقايوب اوزايان صاچلرمى كسديرمه‌دن ، حبس اولونديغم كوندن برى آرقه‌مده طوران البسه‌يى ده‌كيشديرمه‌دن ، اياغمده‌كى زنجيرله ديوانه كيدوب بابامك حضورنده طوردم .

پدرم ، بنى بو حالده كورونجه شفقت ابوتى غليانه كلدى ، كوزلرى ياشله طولدى .

— نيچين بويله مناسبتسزلكه قالقيشمشدك ؟ ديه صوردى .

— بن برشى ياپمامشدم . اوغراديغم شو بلانك سببى ، كنديسنى سزه خير خواه اولمق اوزره طانيتان بعض ناكسلردر ؛ ديديكم صيراده عبدالرحيم خانده ديوانه كيردى . اونى كورونجه :

— بنى زنجيرده براقان ايشته بو خائندر . آرتيق هانكيمزك مخطى غرضكار اولديغى آكلاشيلماليدر . ديدم .

عبدالرحيم خان ، سوزلرمدن فنا حالده بوزولدى . نه ياپاجغنى ، نه سويليه‌جكنى شاشيردى .

پدرم ، حضورنده‌كى اصحاب مناصبه توجيه خطاب ايله :

— بو دلى اوغلمى سزه سپهسالار تعيين ايتدم ، ديدى .

حضار :

— الله صاقلاسين . مخدومكز نه‌دن دلى اولسون ؟ بز بك ايى بيليرزكه او ، عاقل و متفنن بر كنجدر . سزده آكلاديكزكه اونى نظركزدن دوشورن بر طاقم كافر نعمت حريفلرك افتراآتيدر .

جوابنى ويرديلر . بوندن صوكرا پدرم بنى حبسدن اطلاق ايتدى . حضورندن چيقوب حمامه كيتدم . بعدالاستحمام دائره‌مه كلديكم كبى اولجه معيتمده بولنانلر تكرار خدمتمه قوشديلر و نائل سعادت اولوشمى تبريك ايلاديلر .

ايرته‌سى كونى امور عسكريه‌نك اداره‌سنى عهده‌مه آلدم . اول امرده فابريقه‌لرله طوپخانه‌نك اصلاحنى دوشونوب او وقت طوپخانه ضابطى اولان (مؤخرا طرفدن هندوستان وكيلى بولونان) (جنرال احمد خان) ى فابريقه‌لر رياستنه و (محمد زمان خان) ى طوپخانه رياستنه ، (سردار اسكندر خان) ى ده عموم پياده طابورلرى قوماندانلغنه تعيين ايتدم . (بو اسكندر خان ، صوكرالرى روسلرله بخارا اميرينك ايتديكى محاربه‌ده شهيد اولدى ، برادرى (غلام حيدر خان) حالا كابل سپهسالاريدر .)

كنديم عسكرك احوال عموميه‌سى حقنده دوشونوب ملاحظاتمى هر كون راپور شكلنده پدرمه تقديمه باشلادم .

بابام ، كيتدكجه بندن خشنود اولويور ، عسكرده على التدريج ترقى كوسته‌ريبوردى . بو ترقينك اسباب عديده‌سندن برى وبلكه برنجيسى رؤساى امورك ده‌كيشديريلمه‌سى ايدى . چونكه اولكيلر ، كوشك ونيپوراولدقلرى (شير محمد خان) زماننده رشوت آلمايه‌ده آليشمشلر وبالطبع هيچ برايش كورمه‌مشلردى . كما قال الشيخ سعدى :

زينهار از قرين بدزينهار و قنا ربنا عذاب النار

بنم تعيين ايتدكلرم ايسه ، مستوفى معاشلرينى منتظماً آلدقلرى جهتله حاللرندن ممنون و ارتكاب و ارتشادن محترز اولوب عهده‌لرنده‌كى وظائفك حسن ايفاسنه چاليشمقده ايديلر .

فضل الهيدن مأمولدركه اقوال و افعال ناصحانه‌مله ملتم متنصح اولارق درجه درجه طريق ترقيده ايلرله‌يه‌لر .

§

پدرم ، خدمات حسنه‌مى مشاهده ايدنجه امور ملكيه وماليه‌يه كنديسى نظارت ايليه‌رك امور عسكريه‌يى تماميله بكا براقدى و بو خصوصده صلاحيت واسعه ويردى .

براز صوكرا بابام تاشقرغانه كيتدى . بن ده معيتمده‌كى عساكر خاصه ايله كنديسنى تعقيب ايتدم . اورايه وارنجه (ميراتاليق) ك برادرى بعض هدايا ايله كلوب كوروشدى . پدرم ، مشار اليه اكرام و احترام كوسته‌ره‌كله برابر عودتنده :

— مملكتكز (قته‌غن) جيحون ساحلنده و افغانستان قربنده واقع اولماسنه رغماً كنديكزى بخارا اميرينك محميسى عدايديورسكز . بوندن بويله افغانستانك تحت حمايه‌سنه كيروب خطبه‌ده (امير دوست محمد خان) ك نامنى اوقوماليسكز ... توصيه‌سنده بولوندى .

برادرينك كتيرديكى خبر اوزرينه (ميراتاليق) ك جانى صيقيلوب قارده‌شنى حبس ايتمك ايسته‌دى . فقط مشار اليه حبس اولونمازدن اول تاشقرغانه متوجهاً قاچدى . تعقيبنه چيقديلر و (ايدان) ده‌نيلن موقعده يتشوب ياقالاديلر . بو حادثه‌يى ايشيتديكمز آنده بر مقدار عسكر كوندروب مشار اليهى قورتارمق ايسته‌دك . بزم عسكرمز ايدانه واصل اولمازدن اول ميراتاليقك عسكرلرى ، اميرلرينك قارده‌شنى اولدرمشلردى . بزمكيلر ، عساكر معقبه‌يى رجعت و هزيمته مجبور ايلدكدن صوكرا دونوب كلديلر .

ميراتاليق ، عسكرينك دوچار انهزام اولماسى اوزه‌رينه براى شكوى بخارا حكمدارى امير مظفرك نزدينه كيتدى . امير ايسه اوصره تخته جلوس ايتمش ومملكتى اغتشاش ايچنده قالمش اولديغندن حصار شهرنده اوطوروبوردى . شكايات واقعه‌يه تدابير واهيه ايله مقابله ايتدى . ميراتاليق ، تدابير اميرى كافى كورمش اولمالى كه بزه ميدان اوقورجه‌سنه خبرلر يوللادى .

پدرم ، مشار الیهك تحدیسنی جدمه بیلدیردی. اوده ، مناسب مقدار عسکرله (قته‌غن) ه کیدیلمه‌سنی واورالرك ضبط و تسخیر ایدیلمه‌سنی پدرمه امر ایله‌دی .

امر واقع اوزرینه پدرم ، برادری (محمد اعظم خان) ه خبر کونده‌روب نزدینه دعوت ایتدی .

ایلك بهارده عسکرمز (قته‌غن) جهتلرینه یورومزدن اول اکمال انتظام ایچین دوشونوب طاشینمق فکریله آلتی کون مساعده بر طرفدن‌ده یاپامك مطالعات مجربانه‌سندن استفاده ایتمك ایسته‌دم .

پدرم ؛ اهتمامات انتظامکارانه‌سی تقدیراً مجهز بر آت ، مذهب بر اکر ، مرصع بر قیلیج احسان ایده‌رك :

— کیت . الله معینك اولسون. سنی خدایه امانت ایلدم . دیدی متشکراً النی اوپدم .

ایکی کون صوکرا عمجه‌م محمداعظم خانك سردارلغی تقرر ایتمه‌سیله قوماندامنه تابع اولمق اوزره حرکت ایتدم .

تاشغرغانه وصولمده اهالیسی قارشی چیقوب اکرام و احترامده بولوندیلر. نمازکاه اتخاذ اولونان ساحه‌ده اوردویی قوردم و اظهار ممنونیت ایچین اشراف بلده‌یی ضیافته دعوت ایتدم .

اون بش کون قدر کچینجه؛ عمجه‌م معیتیله کلدی، برلکده(هیبك)ه طوغرو یوله چیقدیق . اوراده اوچ کون ظرفنده (قلعهٔ غوری)یه مواصلت ایتدك .

قلعهٔغوری،میراتالیقك پیاده‌وسواری‌عسکریله محافظه‌اولونیوردی، یکرمی بیك نفردن عبارت عسکرمی قرق طوپله قلعه‌نك قارشیسنه تعبیه ایتدکدن صوکرا محفوظ ومناسب بر موقعده اوردوکاه تأسیس وامرای‌عسکریه‌دن بعضیلریله کوروشوب‌طوپ‌ر‌لشدیریله‌جك نقطه‌لری تعیین ایله‌دم و کیجه‌نك قارانلغندن بالاستفاده سپرلر ، استحکاملر یاپیلماسنه دائرده امرلر ویردم .

ایرتسی کونی اوکله‌دن صوکرامیر آتالیق قرق بیك سواریله طاغك‌تپه‌سندن برنمایش یاپوب‌قلعه‌دکی عسکره کندینی کوسته‌ردی‌که مقصدی محصورینك قوهٔ معنویه‌سنی تزیید ایله‌مکدی . بن‌ده ایکی‌بیك سواری ، اون ایکی قاطیر طوپی و درت طابور پیاده ایله مشارالیهك اوزه‌رینه بغتةً بر هجوم یاپدیردم ، بردنبره طوپلره آتش ویردم . میر آتالیق معیتمك آزلغینی بیلمدیکی ایچین ثبات و مقاومت کوسته‌رمدی .

دشمنك هزیمتندن‌صوکره اوردوکاهه عودت ایده‌رك کیجه‌یاریسنه قدر بعض تدابیر اتخاذیله مشغول اولدم . بعده مرتب قاره قوللرك دقتله‌محافظهٔموقع‌ایله‌مکده‌بولندقلرینه‌امنیت‌حاصل‌ایدنجه‌چادرمه کیدوب یاتدم .

صباحلاین کونش طوغارکن اوچ فرسخ ایلریده قاره‌قول‌بکله‌مك اوزره اوچ بیك‌نفر کونده‌ردم ، بونلر ، اوراده‌کی لوازم و اشیایی بکله‌یه‌جك ، شاید دشمن طرفندن بر هجوم وقوع بولورسه مدافعه ایتمکله برابر بکاده خبر ویره‌جکلردی . اوچ کون صوکرا درت فرسخ مسافه‌ده واقع (چشمهٔ شیر) اسمنده‌کی موقعه یکرمی بیك سوارینك کیزلندیکی و اردوکاهمزده‌کان اشیا ومهماته هجوم ایله ضبط ایدیله‌جکی اخبار اولندی . درحال درت بیك سواری ، ایکی طوپله (غلام محمد خان پوپلزائی)ی و (محمد علم خان) ی یوللادم. بونلر، اوفاق بر مصادمه نتیجه‌سنده قته‌غن سواریلرینی قاچیردقدن و ایکی بیك نفرینی‌ده اسیر الدقدن صوکرا دونوب کلدی. دشمن عسکرینك بقیةالسیوفی‌ده (باغلان) ده‌کی اوردوکاهلرینه طوغری قاچدی .

شو خبر (قته‌غن) ه واصل اولونجه اورادن دورت بوچوق فرسخ مسافه‌ده اردو قورمش اولان میرآتالیق (قندوز) طرفنه چکیلدی .

(چشمهٔ شیر) ه سوق ایلدیکم سواریلردن بیك نفری‌ده (بغلان)ه کیدوب فتح و تسخیر ایتدی . عمجه‌م بو مصادمه‌ده شجاعتی کورولنلری تلطیف ایلدیکی کبی تهاونده بولونانلری جزالاندیردی .

مترجمی

طاهرالمولوی

مکتبلرده دین

مکاتب رسمیه‌ده دین و اعتقادیات نصل بر موقعده‌در ؟ مکتبلیلرمزك اعتقادی صاغلام اوله‌رق یتشمسنه دقت ایدیلیورمی؟معارف نظارتنك دین حقنده‌کی پروغرامی نصلدر ؟

بو سؤاللره جواب ویرمزدن اول تدریسات دینیه‌نك نصل جریان ایتدیکنی تحقیق ایتمك ایجاب ایدر.مکاتب خصوصیه‌دن بحث ایتمیه‌جکم، چونکه بومکتبلرك ملت نظرنده‌کی مسئولیتی رسمی مکتبلر درجه‌سنده اولمدیغندن و ذاتاً خصوصی مکتبلر پروغراملرینی رسمی مکتبلره کوره تنظیم ایتدکلرندن مکاتب رسمیه‌ده‌کی دین تدریساتی تدقیق ایتمك کفایت ایدر ؛ او حالده تدریسات دینیه بو مکتبلرده نصل کیدیور؟ الك قیصه و کسدیرمه جواب اوله‌رق :«ازبرجیلك اصولی » دیه‌جکم. آ کلامه‌دن أزبرلتمك.اعدادیلرده دین و اعتقادیات نامنه بر ایکی ذاتك اثرینی اوقوتیورلر . بو کتابلر ازبرجیلك اصولنك تعمیمندن باشقه برشیئه یارامیور . آبدستك مستحبلری قاچدر؟ آبدست دعاسی نصلدر؟ قویولری نصل تطهیر ایدرلر ؟ نمازك مندوبلری قاچدر ؟ صفات ثبوتیه نه‌لردر ؟ الخ . کبی بر طاقم سؤاللر . بو کتابلر مغلق عباره‌لی اولدیغندن طلبه عیناً ازبرلیور، آ کلایه‌میور . حتی او درجه‌ده‌که برچوق معلملر صحیفه کنارلرینه سؤاللر یازدیریور. طلبه‌یی استجواب ایدرکن کتابك سؤاللرینی اوقویه‌رق صوریور . طلبه‌ده کتابك مغلق عباره‌لرینی صره‌سیله ازبر اوقویور . سؤال بشقه بر طرزه چوریلرك صوریله‌جق اولورسه طلبه جواب ویره‌میور . آ کلامیور سیله. امتحانلر دها بدتر .

اویله امتحانلر بیلیرمکه طلبه‌دن سؤال نامنه یالکز بر (آبدست دعاسی) صوریلیور . طلبه ازبردن تماماً اوقومایه موفق اولدیمی آرتق بشقه سؤاله حاجت یوق . اون نومرو قزانیور . اوقومزسه

دونيور . عجبا اون ، يوموو قرانان طلبه‌دن آبدست دعاسنك معناسنى صوراراسه‌ق جواب ويره‌بيليرمى ؟ معلم آكلاتمشمى؟ خاير خاير. نه معلم آكلاتمش، نه‌ده متعلم آكلامش . قورى بر ازبر . مكتبلرده عربى‌يه ويريلن اهميت ذاتاً معلوم !! هله اعدادى‌ده برمعلم بيليرمكه عقائد نامنه طلبه‌يه بتون قيش اثناسنده ٥ ـ ١٠ صحيفه‌دن عبارت برشيلر يازديريور . استجوابلرده علناً اوقوتمسنى استيوردى . اعداديلر بويله اولورسه ابتدائى ، رشدى مكتبلرك نصل اوله‌جغى كنديكنديته بللى اولور : مضاعف ازبرجيلك .

ايشته مكتبلرده مشروطيته‌قدر بواصول جارى‌ايدى . مشروطيتدن صوكرا حكومت ، تدريسات دينيه‌نك اصلاحنه عجبا چالشديمى ؟ معلملر دكشديرلديمى ؟ قطعياً معارف نظارتى بو درسك اصلاحنه بر درجه‌يه قدر چالشدى . يكى درسلر علاوه ايدلدى ؛ معلملر عزل وتحويل اولندى . فقط علوم دينيه تدريساتى حاليله ابقا ايدلدى ، نه معلم دكشديرلدى نه‌ده اصول تدريس . بلكه دها فنا بر حاله كلدى . استانبولده براعدادى بيليرم ؛ مشروطيتدن صكره بومكتب تماماً تجدد ايتدى ، اقتدارسز معلمرى قپو طيشارى ايدلدى ، يرينه اقتدارليلرى كتيرلدى . فقط بو اصلاحات ميانده علوم دينيه تدريساتنه قطعياً ايلشلمدى . بشقه يره كيتمكه نه حاجت ، ايشته دارالمعلمين . بومكتبك اصلاحنه بتون قوت ايله چاليشيليور . اولكى دارالمعلمين ايله شمديكى آره‌سنده طاغلر قدر فرق وار . خلاصه دارالمعلمين اصلاح ايدلمش مكتبلر آره‌سنده ممتاز برموقع اخذ ايديور . عجبا بواصلاحات ميانده علوم دينيه تدريساتنه دقت ايدلمشمى ؟ مفيد بر حاله قونمسى ايچون ازيجق غيرت اولنمشمى ؟ بو سؤالك جوابى يالكز صفر ، بلكه صفردن آشاغى منفى بر كميتدر . مكتبلرده علوم دينيه تدريساتى بويله ! بونى برطرفه براقه‌لم‌ده بشقه مسئله‌يه كچه‌لم : عجبا بشقه معلملر ، طلبه‌يه دين خصوصنده نه كبى بر فكر ويريورلر ؟ قارئلرمك مساعده‌سيله بنم بيلديكم ايكى قطعى وقعه عرض ايده‌جكم : رسمى بر رشديه مكتبنده ، معلومات فنيه معلمى ، ايكنجى صنف طلبه‌لرينه باقكز نه جوهرلر صاچيور : «انسان مايمونلردن تكامل ايتمشدر . اويله انسان اوله‌رق خلق اولنمه‌مشدر » بونى كنديجه ايضاحده چاليشيورمش . حيرت ! بزم شرق ماتى ، چابوق ترقى ايتدى ، اوروپاده فيلوسوفلر نادر يتيشير ايكن ، بزم رشديه معلملرى چار چابوق فيلوسوف اوليورلر . رشديه طلبه‌سنى ده فيلوسوف يتشديرمكه غيرت ايديورلر . داروينزم آوروپاده بر نظريه ، فرضيه حالنده قالمشكن ، حتى بو صوك زمانلرده تزلزله‌ده اوغرامشكن بزم معلملرمز ، طلبه‌يه بر حقيقت مثبته حالنده عادتاً قطعيت فنيه‌يى حائزمش كبى يوتدريورلر . تعجب ! وحيرت ايديله‌جك مسئله ! ايشته داروينزم تاريخ طبيعى متخصصلرى بيننده مناقشه‌لى بر نظريه اولديغى حالده بزم رشديه چوجقلرينك ذهننده « ايكى كره ايكى درت ايدر » قطعيت رياضيه‌سى كبى يرلشيور . بو فكر بويله آشيلنه دورسون ، عجبا مذكور رشديه مكتبنده علوم دينيه معلمى نصل اريتويور ، نصل داورانيور ؟ قيصه‌جه ديه‌جكم كه : مسائل دينيه حقنده صوريلان سؤاللره جواب ويرميور . سنك حدك دكل ، چوق قارشديررسه‌ك كاوور اولورسك ديه كسوب آتيور . ايشته افراط وتفريطك مجسم نمونه‌سى : بريسى بر فرضيه‌يى حقيقت‌مش كبى ايضاحه چاليشيور . ديكرى حقايق ايضاح واثباتدن چكينيور ، صورانى تكفير ايله تهديد ايديور . (اللهم ارنا الحق كما هى .)

بو ذكر ايتديكم وقعه‌نك قطعى اولديغى هيچ شبهه كوتورمز . اسم تصريحنى استه‌مدم . معارف نظارتنك نظر دقتنى جلب ايدرم .

شمدى ايكنجيسنه كله‌لم : درسعادت رسمى اعداديلرندن برنده تاريخ عمومى معلمى طلبه‌سنه باقكز نه كبى فكرلر ويريور : «اديان ، انسانلرك آدم عليه‌السلامدن منتشراولديغنى سويليور ، كتب مقدسه‌ده بويله يازيلى ، حالبوكه فن بونى قبول ايتميور . نيجه بويله ، سزده دوشونك ، تاريخ طبيعى معلملركزدن صوريكز ، حقيقتى آكلايكز ...» ديورمش .

دها نيجه بونك كبى وقايع وار ! . طلبه‌نك دين خصوصنده كى اعتقاد و معلوماتى دمين تصوير ايتديكم كبى ازبردن عبارت بر شيلر . حالبوكه بو ازبرك يانه ديكر طرفدن طلبه‌نك ذهننه نظريه‌لر ، مثبت برحقيقت كبى يرلشديريليور .

اعداديدن يتشه‌ن طلبه اويله بر اعتقاده مالك بولنيوركه : عكس طرفدن خفيف بر روزكار اسديمى ، اننده طوتديغى جوهر اعتقاد روزكارله برابر قضايه قارشيور ، الده‌كى كران قيمت نعمتدن محروم قاليور ؛ صحراده يولنى شاشيرمش برسرسرى كبى طولاشيور . نيجه بر دينسز ، صحراده يولنى شاشيرمش برسرسرى‌يه وياقورطنه‌لى برزمانده دكز اورته‌سنده قالمش بر قايغه بكزر ، نره‌يه كيده‌جكنى بيلمز ، نهايت بر قيايه چارپار و يا دالغه ايله آلت اوست اولور . اعداديدن يتشوبده مكاتب عاليه‌يه كيردن كنجلرمزك برچوغى نعمت اعتقادلرينى برطرفه آتيورلر . بو برحقيقتدر . فقط آجيدر . كيزله‌مكده بر فائده يوقدر . شمدى مهم برسؤال وار : تركيه‌نك مقدراتنى اللرنده تدوير ايدن ذواتك (دين ومكتب) حقنده‌كى فكرلرى نه‌در ؟

دين ايله فن برلشه‌مز ، دين جاهل اهالى‌يى بوندروق آلتنده طوتمق ايچون برواسطه‌در . فن ترقى ايتدكجه دين فكرى يواش يواش زائل اولور » فكرنده‌مى تعقيب ايديورلر . يوقسه « دينسز برملت يشايه‌مز ، دينسزلك اخلاق وفضائلى اورته‌دن قالديرر . دين اسلام ايله فن آره‌سنده هيچ بر تعارض يوقدر . دين ايله فن موازى اوله‌رق يورومليدر . » فكرنده‌ميدرلر ؟ بونلر لايقيله تعيين ايتمليدر . زيرا ٣٥٠ مليون اسلام بتون نظرلرينى بتون اميدلرينى بورايه‌ديكمشلر . هرشى بورادن بكليورلر . بوسؤاللرك جوابلرى افكار عموميهٔ اسلاميه‌ده بللى اولمدقجه سقوط خياله اوغرامالرى پك محتملدر .

معارف نظارتنك دين حقنده‌كى پروغرامى نصلدر ؟ اوروپا وعلى الخصوص فرانسه مكتبلرينك پروغرامنى مى تعقيب ايديور

مكاتب ابتدائیه‌دن تامكاتب عالیه‌یه وارنجیه قدر تدریساتی، طلبه‌سی برنظر تدقیقدن كچیریله‌جك اولورسه معارف نظارتنك پروغرامی حقنده تخمینی اوله‌رق برقاچ سوز سویلنه‌بیلیر. مكتبلرده علوم دینیه‌یی حالیله براقمق، علوم دینیه اوقونمیور دیمه‌مك ایچون پروغرامه وضع ایتمك. طلبه‌یه ازبردن باشقه برشی اوكرتمه‌مك. روح اسلامدن خبردار ایتمه‌مك

بویله‌جه برچوق سنه‌لر كچر، نهایت برزمان كلیركه دین بناسنك اساسلری چورور، كیدر،

شمدیكی كیدیش ایله بو تخمینمك دوغرو اولدیغنه حكم ایتمكه مجبورم. اكر ایش باشنده‌كیلرك فكرلرنده بویله شبهه یوقسه اساسلی تدبیرلره مراجعت ایتملیدر. اسلامك روحنی، فضائلنی، فلسفه‌سی طلبه‌یه تلقین ایتملی. بو اصلاحات، نه قدر كچیكیرسه عالم اسلامك چكه‌جكی ضررده او نسبتده آرتار. مكاتب ابتدائیه و تالیه‌ده دین نامنه اوقونان كتابلر مقصدی تأمین ایتمز. بلكه اوزاقلشدیریر. بو مكتبلرده اوقونمق ایچون مقتدر ذواتی اثر تحریرینه تشویق ایتملی، مسابقه آچملی. انجمنلر تشكیل ایتملی. معلملكلر ایچونده بویله. دیكر طرفدن معارف نظارتی طلبه‌نك ذهننه بر طاقم نظریه‌لری حقیقت كبی تلقین ایتمه‌ملری ایچون معلمینه تنبیهاتده بولنملی. اعدادیدن یتیشن طلبه اساسلی راعتقاده مالك بولنملی؛ تا كه مكاتب عالیه‌ده ویا چیقدقدن صكره برطاقم نظریه‌لر ایله قارشی قارشی‌یه كلدیكی زمان بنای اعتقادی صارصلمسون. عالم اسلامه، ملته مفید، جدی بر آدم اوله‌رق یتشسون.

بوخصوصده اساسلی تدبیرلره مراجعتده كچیكمه‌مك ایچون جمعیت اسلامیه‌سی معلوم اولان ذوات كرامك مساعیلرینی توحید ایده‌رك جدی اصلاحاته تشبث ایتملری شایان تمنیدر.

ع. سلیمان.

عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی ١٣٢٧ قونغره‌سنده كاتب عمومی طرفندن قرائت اولنان مركز عمومی راپوری خلاصه‌سیدر:

مابعد:

كچن سنه قونغره‌سنك بزه چیزدیكی اوچ نقطهٔ اساسیه‌دن بری ـ كه قلوبلرك برر عامل تمدن وترقی اولمسی حقنده‌كی امله دها درین و دها واسع برجریان ویره‌بیلمك مقصدیله دونكی نسله كیجه درسلری؛ نسل جدیده مكتبلر كشادیله خدمتده دوام ایدلمسی قراریدر. همان بالجمله قلوبلر طرفندن مبسوطاً متزاید برعزم ومجاهده ایله كما كان تطبیق اولندی. ویالكز بونكله‌ده اكتفا اولونمیه‌رق بك چوق قلوبلر قوهٔ ارشادیه‌لریله؛ نشریاتلریله، دارالصناعه‌لریله، شركتلریله، معاونات شفقتكارانه‌لریله مملكته جداً نافع خدمتلرده بولندیلر. فقط كچن سنه قونغره‌سنده تذكر اولنان اوچ نقطهٔ اساسیه‌دن ایكنجیسی ـ كه حقوق اقلیته رعایتله برابر مجلس ملینك حیات تشریعیه‌سنه ـ برجریان انتظام ویرمك وظیفهٔ علویه‌سنی دوش اقتدار و مسؤلیته آلان اتحاد وترقی اكثریت فرقه‌سیله جمعیت آره‌سنده‌كی مناسبات وروابط طبیعیه‌نك تحكیم وتعیینی امرنده‌كی مقررات ومواد نظامیه‌در ـ بونلر سزك وبزم ایسته‌یه‌جكمز برماهیتده ثمردار اوله‌مدی.

آچیلان مذاكرات صفحاتنك تدقیقندن ودها ٢٥ كانون اول ١٣٢٦ تاریخنده مراكزه یازدیغمز جونكه [مجلس مبعوثانك كشادیله] تعمیمنامه‌دن آكلاشیله‌جغی وجهله اكثریت فرقه‌سی ایچون كچن سنه‌كی قونغره‌نك اقصای تمنیاتی اولان حیات تشریعیه‌یه بر جریان انتظام ویرمك وظیفهٔ علویه‌سی حقیله تجلی ایده‌مدی. اكثریت فرقه‌سیله خارجنده‌كی افراد مبعوثانده وطن احتیاجاتی نه اولدیغنی بیلیر فداكار وحمیتلی اولانلرده موجود اولوب انسانلری منافع شخصیه‌دن احتراصات نفسانیه و خطیأت عادیه ایله اجتهادات غیر مصیبه‌دن كاملاً تخلیص وتنزیه دخی ممكن دكل ایسه‌ده بو سنهٔ اجتماعیه‌ده دخی بعض مبعوثلرك ینه برطاقم غفلت وخطالره دوچار اوله‌جقلری هیچده ظن ایدلمزدی.

ملتك بیكلرجه احتیاجی بردوای تطمین بكلرایكن مجلسك عزیز كونلرینی غائب ایتمه‌مسی فرقه‌ده قوهٔ ارتباطیه ومتانت فكریه‌نك موجودیتی فعلیات ایله اثبات ایدلمسنی، حمیت وفداكارلق كوسترلمسنی رجا ایلدك. بروحدت وصلابت غیرمتزلزله ابراز واراءه ایده‌مه‌مكله باشلایان قوهٔ تشریعیه‌ده‌كی اكثریتك بوكشمكش افعال واطواری آره‌سنده بالطبع كچن سنه‌قونغره‌سنك تمنی ایتدیكی [ملت ومملكتك پك زیاده محتاج بولندیغی و عثمانلیلق و حیات سیاسیه‌نك صورت منطقه‌ده استلزام ایلدیكی اساسات اجتماعیه ومدنیه‌یی، ید عدالتله تأسیس و تأمین ایده‌جك عادل و قوتلی برحكومت مشروطه وجوده كتیرمك] مقصدی دخی تحصیل ایدیله‌مدی. حكومتلر قوهٔ تشریعیه‌نك تظاهرات متخالفهٔ روزمره‌سنه تابع اوله‌رق قطعی وجدی اجراآت كوسترمكده دائما متردد بولوندیلر.

هیئتمز بوكون وقوعات مهمه‌یه وسائط ممكنهٔ موجوده‌سیله كندیلكندن نكهبان اولمغه چالیشدی. احوال عمومیه‌یه دائر ایدندیكی معلومات ایله مجلس ملی حال اجتماعده ایكن فرقه‌سنی مذاكراتك تعطیلندن صوكره قابینه‌ده‌كی افرادینی رأساً ایقاظ وتنویره غیرت ایتدی. مخابرات جاریه تدقیق اولونورسه كورولوركه فرقه ایله مناسباتمز هله ابتدالرده وبلكه‌ده احكام نظامیه‌یه هنوز آلیشیله‌مامق معذرتیله پك سطحی جریان ایلدی.

مجلسك حین كشادنده اكثریت تشكیل ایدن اخوانمزك برسنه‌لك وقایع جاریه ایله برابر كرید مسئله‌سنی واخیراً سرزدهٔ ظهور اولان طرابلس غرب غائله‌سنی صلاحیت واسعهٔ سیاسیه‌لریله تدقیق ومحاكمه ایده‌جكلرندن ومحترم قونغره‌لرنجه دخی درت سنه مدت رسمیه‌یه مالك اولان فرقه ایله اونی تكرار ودائما انتخاب ایتدیره‌جك جمعیت آراسنده‌كی روابط ومناسباتك بحق تجلی وادامه‌سنه متفرع قوای تأییدیه اعداد اوله‌جغندن امیدوار اولمق ایستیورز. فقط بز اویله ظن ایدییورزكه قوهٔ اجرائیه‌ده كورولن اندیشه وترددلرك علت اصلیه‌سنی مجلس مبعوثانك حالت روحیه‌سنده آرامق وهرشیدن اول اكثریت فرقه‌مزده مجاهدانه وفداكارانه بر وحدت فكریه وحسیه

تأمین ایله‌مك اقتضا ایدر . کچن دورهٔ اجتماعیه‌نك بو اعتبار ایله پك مشوش کچدیکنی تفصیله حاجت کورمیز .

اگر هیئت محترمه‌لری دخی کچن قونغره هیئتی کبی عادل و قوتلی بر حکومت مشروطه وجوده کتیرمك مقصدینی محافظه ایده‌جك ایسه رأس اقتداره کله‌جك قابینه‌لرك قوت و نفوذینی آرتیرمق و بونك ایچون‌ده هیئت مبعوثانك لدی‌الاقتضا فسخی صلاحیتنك دوغرودن دوغرویه ذات حضرت پادشاهی‌یه اعطاسیله هیئت اعیانك موافقتی قیدینی قانون اساسیدن چیقارمق الزمدر ، بو تقدیرده نفوذ و صلاحیت غیر مشوشه‌یه مالك اولان بر قابینه حقنده قانونك وضع ایتدیکی مسئولیت وکلا نظریه‌سی دها شدید بر صورتده تطبیق اولونور .

بناءً علیه کله‌جك دورهٔ انتخابیه ایچون بو و امثالی موادك نظر دقته آلنمسنی هیئت محترمه‌کزدن رجا و بو دورهٔ اجتماعیه‌ده وظیفهٔ وطنیه‌لرینی حکومته اندیشه و موازنه‌سزلك ویرمیه‌جك صورتده ایفا ایله‌لرینی‌ده اکثریت فرقه‌سی افرادندن تمنی و انتظار ایله‌رز .

کچن دورهٔ اجتماعیه‌ده دوچار اولدیغمز تشتت یالکز قوهٔ اجرائیه ایله قوهٔ تشریعیه آره‌سنده‌کی موازنه‌سزلکك محصولی اولان ترددلردن اندیشه‌لردن عبارت قالمدی .

اکثریت فرقه‌سنك سینه‌سنده دخی اجتهاد اختلافی شکلنده تفرقه وانحلال جریحه‌لری روغنون اولدی‌که بز وطنك سلامت عمومیه‌سی نامنه الك بیوك تهلکه‌یی بوراده کوردك .

[یالکز بزم دکل بوتون عالم عثمانینك انظار ترقی جویانه‌سی فرقه‌مزه انعطاف ایدییور ، وهر فیض وبرکت اوندن بکلنیوردی . کچن نیسانك اونجی کونی ایدی‌که مجلس مبعوثانده‌کی اتحاد و ترقی فرقه‌سی اعضاسی ایکی حزبه آیرلمش وبرزمین ائتلاف واتحاد بولمق املیله چالیشان افرادینك انضمام همتیله اختلاف واقع اون ماده‌لك بر پروغرامك قونغره‌یه ارسالی شرطیله قبولی طرزنده مبدل ائتلاف اولمش ایدی .

مرکز عمومی له الحمد بو حادثه‌ده دخی کندیسنه دوشن وظیفه‌یی ایفا ایتدی و جمعیتك مقاصد ومسالك مقدسه‌سندن فداکارلق ایدلمسنه وملتك یکانه نقطهٔ استنادی اولان بر فرقه‌ده انحلال وقوعیله حکومتك و مملکتك آنارشی‌یه دوغرو یول آلمسنه مانع اولدی و نهایت غزته‌لرده‌ده منظورکز اولدیغی وجهله قیصه بر بیاننامه نشر ایدرك فرقه‌یی ینه کتلهٔ واحده طائفه‌ و حزب تشکیلی فکرنده اصرار ایدنلری اخراج ایتمکه قرار ویردی و حزب جدید و حزب عتیق کلمه‌لری عثمانلیلغی و اسلامیتی تفرقه‌یه دوشورمك ایسته‌ین دشمنلر طرفندن ایجاد وسوء استعمال ایدلمکده اولدیغندن بو کبی جریانلره نهایت ویرلمسنی طلب و فرقه اعضاسنی وظیفهٔ اتحاده دعوت ایلدی . ذاتاً فرقه دخی ائتلاف واتحادی رسماً اعلان ایتمش بولونیورایدی ،

صرف اجتهادی بر اختلاف ماهیتنده قالان حادثه بویله‌جه اون ماده‌لك بر پروغرامك هیئت محترمه‌کزه تقدیمی قراریله بر طرف اولدی ، ماده‌لرك ظاهراً دلالت ایتدیکی معنا هیچده اساساً بر فرقه‌یی ایکی‌یه آییره‌جق بر قیمت واهمیتده بولنمدیغی هیئت محترمه‌کزك تدقیق ایله ده اکلاشیله‌بیله‌جکنه امینز .

زیرا اتحاد و ترقی فرقه‌سنك محافظه و ادامه‌سی ایچون مجاهده ایده‌جکی اساسلر بزجه شونلردر :

دولت وملتك عنوان رسمیسی قانون اساسینك اکثر ماده‌لرنده (عثمانیه) صورتنده مصرحدر تمامیت وطنیه و وحدت عثمانیه قانون اساسی ماده ۱، ۱۲۰

دولت عثمانیه‌نك دینی دین اسلامدر. قانون اساسی ۱۱

دولت عثمانیه‌نك لسان رسمیسی تورکجه‌در . قانون اساسی ۱۸

قوانین و نظاماتك تنظیمنده معاملات ناسه اوفق و احتیاجات زمانه اوفق احکام فقهیه و حقوقیه ایله عادات و معاملاتك اساس اتخاذی و جماعات مختلفه‌یه ویرلمش اولان امتیازات مذهبیه‌نك کما کان حمایه‌سی قانون اساسی ۱۱ ، ۱۱۸

سلطنت سنیهٔ عثمانیه ، خلافت کبرای اسلامیتی حائز اوله‌رق سلالهٔ آل عثماندن اصول قدیمه‌سی وجهله اکبر اولاده عائددر. ماده ۳

سلالهٔ آل عثمانك حقوق حربه واموال واملاك ذاتیه ومادام الحیات تخصیصات مالیه‌لری تکافل عمومی تحتنده‌در . ماده ٦

حقوق مقدسهٔ حضرت پادشاهی ماده ۷

شیخ الاسلامك دوغرودن دوغرویه طرف شاهانه‌دن انتخاب وتعیینیله هیئت وکلایه دخولی ماده ۲۷ ، ۲۹

قانون اساسینك سویله‌دیکمز ماده‌لرینه مراجعت ایدیلورسه عثمانلیلغك ، تمامیت وطنیه ووحدت ملیه‌نك ، دین اسلامك ، لسان ترکینك ، فقه شریف و آداب اسلامیه‌نك ، خلافت مقدسه‌نك وذات شاهانه‌نك وشهزادکان وسلاطین حضراتنك ، مقام مشیختك کافهٔ حقوقی محفوظ ومؤید اولدیغی کورولور .

شو حالده اتحاد وترقی جمعیتی بو اساسات تاریخیه‌نك محافظه‌سی شرطیله اساسات انقلابیه‌یی قبول و اعلان ایلمشدر . حق فکریمزجه محافظه‌کاری اوله‌جغمز اساسلر بونلردن‌ده عبارت دکلدر . مرکز عمومی‌یی تشکیل ایدن قارداشلریکز یوقاریده‌ده بیان ایتدکاری توزین قوایه متعلق تعدیلاتدن باشقه کله‌جك دورهٔ انتخابیه ایچون تنظیمی دوش همتکزه مودوع اولان سیاسی پروغراممزده بو اساسلره متفرع دها بعض تعدیلات تکلیفنده بولونمغه‌ده قرار ویرلمشدرکه تشکیل بویوریله‌جق انجمنه صره‌سیله عرض اولونور . بونکله برابر عثمانلیلغك تمللری دیمك اولان بو کبی اساسلرك محافظه‌سی اتحاد وترقی فرقه‌سنی ترقی‌پرور بر فرقه ماهیتندن تجرید ایده‌مز .

محافظه‌کارلق وترقی پرورلك مسلکلرندن بری صورت مطلقه‌ده

مابعدی وار

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقیم

١٣٢٦

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور
....
درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئونه اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
....
قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٦٥ ١٠ ذی القعده ١٣٢٩ پنجشنبه ٢٠ تشرین اول ١٣٢٧ یدنجی جلد

مصرلی قارداشلرمزه

طرابلس غرب حادثه‌سندن طولاییماللریله ، جانلریله امدادمزه قوشان مصرلی قارداشلرمزه بتون عالم اسلام نامنه عن صمیم القلب تشکرلر ایدرز.

محاربه وصلح

طرابلس غرب مسئله‌سی
نصل حل اولنور ؟

شبهه‌سزدرکه بوکبی بر سؤاله دیپلوماتلر شیمدیدن جواب ویره‌مزلر . فقط غزته ستونلرنده مطالعه اولور ، میدان آچیقدر . دیپلوماتلرك وظیفه‌لری امور جاریه‌یی تعقیب ایده‌رك احوال سیاسیه‌ده التزام ایتدکلری قوانینه رعایت واحترام ایتمك ، مقتضای مسلکلری نه ایسه اوکا تابع اولمقدر .

هیچ بر مملکتده هیچ بر دیپلومات قومیته‌جیلق ایله رسماً علاقه‌دار اوله‌من . شو حالده بزم سیاسیونمزده طرابلس مسئله‌سنده ، بدایت ونهایتده تعقیب ایده‌جکلری یول ومسلك طریق دیپلوماسیدن بشقه برشی اوله‌مایه‌جغنی بیانه لزوم یوقدر . رجال دولت وسیاسیونمز البته البته ایشی دیپلوماسی بر صلح ایله ولو موقت اولسون ، ولو بزم زیانمزه اولسون باغلامق ایسترلر .

فقط بز دیه‌بیلورزکه بوتون دنیا هرنه کبی مسائل سیاسیه اولورسه اولسون ابتدای امرده اغلب قومیته‌جیلقدن میدانه کلور ، بالخاصه شرقده وبالخاصه شرق قریب دیدکلری مسئله‌نك بوتون اساسی قومیته‌جیلق اوزرینه قورولمشدر .

هرکیم اولورسه اولسون طرابلس غرب مسئله‌سنی دخی تدقیق ایدرسه بویله اولدیغنه قناعت ایدر . وهرکس دیرکه : شرقده ظهور ایتمش وایتمکده اولدن مسائل متوالیه هپ قومیته‌جیلر طرفندن تولید اولنمشدر . هیچ تردد اولنه‌مزکه ، طرابلس غرب مسئله‌سی دخی اساساً قومیته‌جیلرك ثمرهٔ سعی‌لریدر . ایتالیا قومیته‌جیلری کیم بیلور قاچ سنه‌در طرابلس غربده چالشدیلر . نهایتده آرزولری اولان قان دریالرینی دوکدیره بیلدیلر . بو کونده موفقیتلریله افتخار ایدیورلرسه ندامتلری ده کله‌جکدر .

قومیته‌جیلق مسئله‌نك تولیدنده نصل تأثیر ایده‌بیلورسه ، حلنده دخی بعینه تأثیر ایده‌جکی شبهه‌سزدر . دیپلوماتلر وارسونلر قانونلرینه رعایت ایتسونلر ، آنلر مسئله‌یی او نقطهٔ نظردن دوشونسونلر ، اما بزم ایچون او قانونلرك هیچ اهمیتی یوقدر ، بز « الجزاء من جنس العمل » قانوننه احترام ورعایت ایدرز .

شو حالده ملتك نقطهٔ نظری حکومتك نقطهٔ نظرندن ، مسلکندن بوسبتون بشقه دیمکدر . حکومت وارسون کندی مسلکنی تعقیب ایتسون ، ملتده کندی وظیفه‌سنی بیلور .

بز رجال حکومت ودیپلوماتلرمزك نظر اعتبارلرینی یالکز بر نقطه‌یه جلب ایتمك ایسترز :

دولت علیه آوروپا دولتلریله مناسبات سیاسیه‌یه باشلادیغی تاریخدن اعتباراً شیمدی‌یه قدر اوروپالیلره قارشی قاچ دفعه مغلوب اولمش ایسه ، هپ سیاسةً (دیپلوماسی صورتیله) مغلوب اولمشدر . حتی اك شانلی وشرفلی قریم محاربه‌سنده دخی سیاسةً مغلوب اولدیغی جزئی ملاحظه اولنورسه میدانده‌در .

چوق اوزاغه کیتمه‌یلم . شو دور مشروطیت حاضره‌ده دخی سیاسةً آزمی مغلوب اولدق ؟

صوك ایکی سنه ظرفنده مغلوب اولدیغمز وقایع سیاسیه‌دن اك

اوفاغی (بوندن بر بچق سنه مقدم) بزم والیمز اولان بر آدمی مقرخلافتده قرال صفتیله قبول ایدەرك مهماننوازلق کوسترد کدن ماعدا لزومندن فضله اختیار تذلل ایتمەمز، اك عادی دیپلوماتلرك بیله ادراك ایدەبیلەجکی درجەده بر مغلوبیت اولدیغی خاطردن چیقارمەملی.

(دیپلوماتلق آلداتمق دکل، آلداتمقدر) بو نقطەیه دقت ایتمەلی.

ملتك وظیفەسنه کلنجه؛ یالاده‌دیدیکمز کبی «الجزاء من جنس العمل» قاعدەسنه رعایةً مسئلەنك تمدیدی هر نەیه توقف ایدرسه اونی یاپمقدر، لدی الایجاب قومیتەجیلغه قدر وارمەلی آرزوی عمومی ملی خلافنده حکومت سنیه صلح ایدەجك اولسه بیله، ملت کندی حقنی مدافعه ایتمەلی، ایستر طرابلس غرب و بنغازیده، ایستر درنەده وسائر سواحل افریقای عثمانیەده مجاهدین اسلامیه نامنه هر صورتله مقاومته کوکس کرمەلی، کیجه باصقینلری، هجوملر وسونکو محاربەلرینه توسل صورتیله ایتمەلی. مقاروناجی دوسترمز شو ایکی اوچ کره دکزه دوکمەیەده موفق اولورسەق هیچ شبهه یوقدرکه، یالکز ایتالیانلر دکل، بوتون آوروپا شرق سیاستنی تقدیر ایدەجکدر. شیمدییه قدر چکدیکمز آجی مغلوبیتلرك انتقامنیده بو کره چیقارمغه موفق اولەجغز. اشته شو هدفه طوغری یورومك ایچون سیاست خارجیەمزی اصحاب قدراره واهلنه تودیع ایتمەنك نه قدر اهمیتلی اولدیغی اکلاشیلیر.

ملتده وظیفەسنده ثبات ایدرسه دیپلوماتلرمز ملتك متانتندن بالاستفاده بوکره ایتالیانلره عالم سیاستده بر میدان اوقومش اولورلر.

بز بو فدارکارلغی التزام ایدرسەك امین اولمەلیکه بزمله اتفاق ایدەجکلردخی بزه کمال احترامله اللرینی اوزاتدقدن صوکره خزینەلرینی دخی آچەجقلردر.

بز نه یاپوب یاپوب ایتالیانلری آفریقا ترابمقدسندن قوغملی، دکزه دوکمەلی. بوکاده شبهه ایتمەلیکه ایکی آی صوکره ویلهلم کلور، متفق طرفندن بزم الیمزی اوپەر ودکزه طوغریده کندیلری آچیلورلر. هیچ شبهه یوق بو اولەجقدر. بزم ایچون یالکز صبر وتحمل لازم.

بوندن صوکره مرکزك آلەجغی وضعیت وطوتەجغی مسلك تمامیله صبر وتحملدن عبارتدر. طرابلس غربده اولانلرکده وظیفەلری کمال متانت ایله مقاومت ایدەرك نتیجەده بو خائن مقارونه جیلری افریقا سواحلندن طرد وتبعید ایتمەدکجه صلح وسلمی دخی طانیمامقدر و بوبابده مطلوبه مغایر هیچ بر شیٔ قبول ایتمەمکدر. ایتالیانلر هم آفریقادن چکلمەلی، هم ضرر وزیانمزی تضمین ایتمەلی.

همده ایتالیانلر شونی ایچه بیلملیدرلرکه تضمینات اولەرق پاره دکل، زرهلی آلەجغز. چونکه الحمد لله اوچیوز میلیون هیئت متحدۀ اسلامیه سایەسنده پارەیه احتیاجمز یوقدر. خلافت جلیلۀ محمدیه اوغورنده جانلرینی، قانلرینی فدایه آماده اولان بو ملت معظمه لدی الایجاب مالارینیمی فدادن چکنەجکلر؟ انشاءالله یقینده هرشیئه موفق اولەجغز، شر یوزندن بیوك خیرلر کورەجکز.

اسلام قوتی اوروپالیلرا کلادقلری کبی خلافت اسلامیه پولتیقەسنیده رجال سیاسیەمز تقدیر ایتدی. خیر و ظفر بزده‌در. «نصر من الله و فتح قریب.» شیمدی بزم لازم اولان یالکز اتحاد و اتفاق، جسارت ومتانتدر.

عبدالرشید ابراهیم

عالم اسلامه تبشیرات

حربیه نظارتندن وارد اولمشدر:

تشرین اولك اون اوچنجی کیجەسی طرابلس اوزرینه قوای نظامیه وکوکللی قطعاتیله اجرا ایدیلن باصقینده مرکز هجوم قولنك دشمنك طوتدیغی خط مدافعەیی بعض محللرندن قیرارق مهاجملردن بعضیلرینك خورمالق آرەسندن شهره قدر یاقلاشدیغی وصاغ جناح قولنك اوکون ساعت درده قدر دوام ایدن مهاجمات شدیده وفداکارانه سایەسنده دشمنك مذکورخط اوزرندەکی تکمیل خطوط مدافعەسنی یارارق محلات حدودینه قدر پوسکورتمکه موفق اولدیغی کبی دشمنك آیك اون بشنجی کیجەسنه قدر تحت اشغالنده بولندردقلری سید مصری وهانی استحکاماتی اوزرینه اجرا قلنان دلیرانه هجوملر اوزرینەده دشمن آرتق ثبات ایدەمیەرك استحکامات مذکورەیی بالتخلیه فرار ایتدیکی جهتله عسکر وکوکللیلریمز طرفندن مواقع مذکوره اشغال وفراریلرك تعقیبی ایچون اتخاذ تدابیر اولندیغی وخط مدافعه کیروسنده بولنان دشمنك آچدیغی مقراص آتشنه انضمام ایدن سریع آتشلی جبل بطریەلریله متعدد مترالیوزلرك وسپردروننده‌کی پیادەلرك شدید آتشنه رغماً هرشیئه کوکس کرەرك بی پروا هجوم ایدن عسکر وکوکللیلریمزك دشمنك بتون بو وسائط مدافعەسنی یالکز تفنك آتشیله اسکات واسقاطه موفق اولەرق نامدار سنجاغمزك شانی بوکره‌ده اعلا ایلدکلری واشبو محاربەده دشمنك ضایعات عظیمەسی اولدیغی محقق ایسەده هنوز مقداری اکلاشیلەمدیغی وضایعاتمزك قرق اللی قدر شهیدله یوز اللی قدر مجروح تخمین ایدلدیکی طرابلس غرب قوماندانلغندن اشعار قلنمشدر. ۱۸ تشرین اول سنه ۳۲۷

توحید واتحاد

— ٤ —

مهاجرین و انصار

بری روح ایمان، دیکری قلب اسلام. بری معلن توحید، دیکری

محیب تمجید . بری وجود اسلامك بازوی شیر افکنی ، دیکری پنجۀ آهن شکنی .

« لایدرك الواصف المطری خصائصه »
« وان یکن سابقاً فی کل ماو صفا »

مهر منیر اسلام شعشعه پاش طلوع اولمازدن اول کثیف بر ظلام جهالتله مستور اولان حجاز خاك پاکنی کندی قانلریله ایصلاتمقدن ؛ هر طرفنده نعشلرندن ، کمیکلرندن بیغینلر ، اهراملر وجوده کتیرمکدن ؛ حیوانات مفترسه ایله رقابتدن باشقه بر فکر بیلمه‌ین ، بر امل ، بر مقصد طانیمایان ؛ غدالری صید و شکاردن — آنیده بولامانجه — یلاندن چیبانندن باشقه بر شی اولمایان قبائل عرب او وحشت پرور ، اوصفات کستر قرانلقلر ایچنده غنیله پرتجلی ، پارلایجی حیوان سورولرینه بکزرکن او خورشید جهان افروز دوغدقدن صکره نور دریانه دالمش ، صانکه بر دها ید خالقتدن چیقمش بشریتلری ملکیته تحول ایتمش فرشته‌لر ایدی .

بودرك اسفل سافلین حیوانیتدن عرش اعلای انسانیته اعتلاری اودرجه خرد فرسا بر تحول ایدی ، که انسان تاریخ اسلامك بو شانلی ، بو شوکتلی ، بو لاهوتی صحیفه‌لری اوقورکن مدیدسکتهٔ ادراك ایچنده «بونلر . . . عجبا بونلر ، اونلرمیدر؟» دییه شك وتردددن کندینی منع ایده‌من .

ذره قدر مبالغه ایتمیورم . مع التأسف نسل جلیل عربدنده دکلم ، که حسیات وجدانیه‌مه مغلوب اوله‌یم . ایشته تاریخ ! اوسویلیور . بن ترجمان حق وحقیقتم :

آرناوود اولسه‌م نه غم دینم عرب روحم عرب
عنصرم خاك فنادر روحم اما سرمدی
عشق سنسك روحمك سوداسی سن ! آرامی سن
ایشته اعداك ، کیم دییور : سنسك جهانك سیدی !
سن که انسانیتك معناده شاهنشاهیسك
آسمان مفخرتده بدره کیرمش ماهسك

سلطان اقالیم رسالت (علیه الصلاة والسلام) افندیمز حضرتلری بو ایکی عنصر انسانیتی ، بو ایکی جوهر مدنیتی بر بریله قارداش یاپدیلر .

ایشته اودقیقهٔ مؤاخاتده انسان بولونملی ، بولونملی‌ده فیض انسانیتك بر سیل خروشان کبی سینه‌لردن نصل طاشدیغنی کورملی ایدی !

وطنلرندن مهجور ، اموال و املاکلرندن محروم باش آچیق ، یالین آیاق قالمش اولان مهاجرین عظامی انصار کرام صاغناقلی بر یاغمور کبی تأثیر یاشلری دوکه‌رك قوللری آره‌سنه صارمه‌لری ، سینهٔ شفقت ومحبتلری اوزرینه باصدیرمه‌لری هر دوزلو تصویر وتصورك فوقنده دینلمکه سزا بر منظرهٔ علویت ایدی . تاریخ انسانیت بو شوکتلی ، بو سعادتلی مواخاة ایله ، بو حقیقی قارداشلقله ، بو شانلی مدنیتله بوتون ماضی‌یه ، بوتون استقباله قارشی افتخار ایدردی .

فطرة بشرك علویت مطلقه‌سنه اك پارلاق دلیل اولان او بیوك قلبلرك احتساسات مافوق الطبیعه‌سی ملکلری حیرتلر ، غبطه‌لر ایچنده براقیوردی .

الله الله . . . بر مدینه‌لینك مکه‌لی بر مهجر زده‌یی سوداوی بر اشتیاق وجدان ، بر غرام روح ایله :

« انت اخی فی الدنیا والاخرة! »

دییه در آغوش ایتمسی ، بوتون مالملکنك یاریسنی اودین قارداشنه ویرمسی ، آکا هجرتك مرارتلرینی اونوتدیرمق ، آنی بر مدینه‌لی یاپمق ایچین فداکارلغك صوك نقطهٔ امکانه قدر قوشمسی نه الهی بر علویت روح ، نه خرد فرسا بر فیض انسانیتدر !

بوکون بر بابانك صلبندن کلمش ، بر آنانك رحمندن دوشمش ایکی قارداش کوستریکز ، که دکل مالملکلرینی تنصیف ایدوب یکدیکرینه باغشلامق ، حتی بابامیراثنك تقسیمنده بر برینه مساعده‌کارانه داورانسین !

ملکیت ایشته اودقیقه‌ده انسانیتك تفوق وتعالیسنی کوریور ، آکا اظهار تقدیرات وتبریکاتنی تقدیم ایدیوردی .

« اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفك الدماء ؟ »

سؤال والهانه‌سندن بر دها رجوع ، بر دها ندامت ، بر دها طلب عفو ومغفرت ایدیوردی .

غزواتده الدیکی غنائمك ثلثانی مهاجرین کرامه عنایت بویوریلیور حضرت انصار بو تقسیم لطف واحساندن دولایی اشك شکران ومحمدت دوکیوردی .

بوعلو استغنانك نزد جلیل رسالت پناه اعظمیده (علیه الصلاة والسلام) حصوله کتیردیکی محظوظیت قدسیه‌یی شو آیت جلیله شو التفات الهی تتویج ایدیوردی :

« والذین تبوأوا الدار والایمان من قبلهم »

مدینهٔ منوره‌یی ، اومهجر ابدی الاشتهار محمدی‌یی (علیه الصلاة والسلام) . اومهبط ایمانی ، اومنبع عرفانی — قبل الهجره — کندیلرینه مأوی اتخاذ ایتمش اولان کرام انصار اوعلو خصلت اربابی ، اوسمو انسانیت اصحابیدر ، که :

« یحبون من هاجر الیهم »

مکهٔ مکرمه‌دن الله یولنده ، رسول الله اوغرنده بوتون مالLرندن ، املاکلرندن واز کچه‌رك ، حیات دنیانك بر توتون اذواقندن ، سعادتندن نفسلرینی تجرید ایده‌رك جرکاب شرك ایچنده قالان بتون اقربالرینی حتی پدرلرینی براقه‌رق لیم ، جکر سوز بر احتیاجك بار ثقیلی آلتنده — متوکلا علی الله — مدینة السلامه جان آتان هجرت زده‌لری حار ، آتشین بر محبتله سه‌ورلر .

« ولایجدون فی صدورهم حاجةً مما اوتوا . . . . »

او حق قربانلرینه ، او رسول الله فدائیلرینه غنائمدن ویریلن حصهٔ زائده‌دن دولایی وجدانلرنده ، قلبلرنده ذره قدر بیله تراغبرار وانفعال بولمازلر .

« ویؤثرون علی انفسهم ولوکان بهم خصاصة »

[بلکه انلری کندی نفسلرینه — احتیاج و ضرورتلری اولسه بیله‌ینه — ترجیح وتقدیم ایدرلر .] بوتون امللری انلرك تهوین ضرورتی ! بوتون آرزولری انلرك ترفیه معیشتی ! انلرك مکده ترك ایلدکلری مااللرینك تأثرات ضروریهٔ بشریه‌سنی اونوتدیرمق ! انلره هجرتك او آجی ، او الم افروز دردلرینی حس ایتدیرمه‌مك! انلری ایوا واسکان ایتمك ! انلره کریهٔ شفقت ومرحمتدوکه‌رك ایکی یورغاندن برینی ، بر باغچه‌نك نصفنی ، کیسه‌لرنده‌کی نقدك یاریسنی تقدیم واهدا ایتمك! کوردیکزمی ؟ ایشته حقیقی توحید بویله اولور! روحی اتحاد بوکا دینیر !

بو لایتزلزل بنیان مرصوص اتحادی وجوده کتیرن معنای ازلی توحیددر ، توحید حقیقی و شهودیدر . بوتون او محترملر لسانلر قلبلرینك ، روحلرینك ترجمانی اولمق اوزره حضور اقدس جناب پیامبر اعظمی‌ده (علیه‌الصلاة والسلام)

« انت احب‌الینا یا رسول‌الله من جمیع اموالنا و اولادنا بل من انفسنا! فدیناك روحنا ونحمدالله علی ذلك ! » دییورلردی .

بو سودالر ، بو عشق و غراملر ، بو فدالر ، بو حمد و ثنالر « لایؤمن احدکم حتی اکون احب‌الیه من‌والده وولده والناس اجمعین بخاری : کتاب‌الایمان »

[سزدن هیچ بریکز تا که بنی کندیسنه پدرندن، اولادندن‌بوتون جهان انسانیتدن دها سوکیلی اولمدقچه ایمانك رتبهٔ کمالنی احراز ایده‌من.]

خطاب جلیل‌القدرینك جواب اجابتی اولیوردی .

مابعدی وار

محمد فخرالدین

تمائیل طبیعت :

لیلهٔ زاهره

خولیا نه‌ل تصور ایلرسه اویله عالی ؛
صنعت نه‌درلو تصویر ایلرسه اویله زیبا ؛
زمزمهٔ اکرم بك

ینه هر یر بیاضه پوشیده ،
ینه هر شی پر انجلا ، شفاف ؛
اویویور وجد ایچنده هپ اطراف .

*

آقیور شعر ایچنده هپ اشیا ؛
صانکه بر سیل سرمدیٔ ضیا
کچیور جوشش خموشیده !

* *

جو پیروز ایچنده بر نوار ،
کوموش آویزهٔ جلاء فوار
دوکویور صاف خندهٔ سیماب ..

*

آسمان بر فسیحهٔ رونق ،
دەکز آلتندە حوضهٔ زیبق ،
دالغه‌لر رقص جوهرین مذاب ..

* *

ماورای فضایه اکشاده
بر بویوك نقبهٔ مدوردن
ایڭیور بر شلالهٔ روشن ؛

*

ایڭیور ساکتانه ابعاده ،
ایڭیور هپ جباله ، آفاقه ،
ایڭیور بر وبحر براقه ..

* *

رنکلر نور ایچنده بیقانیور ؛
کولکه‌لر لمعه‌لرله چالقانیور ؛
هر طرف التماعزار سراب ..

*

ذره‌لر ریزه دانهٔ بلور؛
قطره‌لر نجم پارهٔ منثور؛
جویلر سلسبیلدن میزاب..

* *

نفحات هوا بیله نوار؛
نه‌سیور اینته رفرف انوار؛
ینه اوراقی رعشه‌لەندیردی:

*

سوبسو بربیغین زرین کله‌بك
پارلیور جنبش‌جناح ایدرك؛
ینه داللره باش اکدیردی ..

* *

باغچه‌لر لمعه‌زار شعر وشغف:
شیمدی کللر، شکوفه‌لر یربر
خندهٔ زر، تبسم جوهر؛

*

برکلر، زمردین، لب مبهوت؛
لاله‌لر برپیالهٔ یاقوت؛
ژاله‌لر در شعله‌دار نجف!

— ۲۷ تموز ۱۳۲۷ —

ف . ساجد

اسلامده فن وفلسفه

بشنجی عصر هجری‌یه بر نظر جمالی — دردنجی عصر هجری‌ده لوای معظم اسلامیت آلتنده صیغینان بلادك هر طرفنده اعتلا ایدن افکار فنیه — مملکتی هرج ومرج ومرکزقاتی صیق صیق دکیشدیرن اختلالاره رغماً — بشنجی عصرده صارصلمقسزین ینه ترقی وانکشافنه دوام ایلمشدر.

تفصیلات زائده‌یه کیرمکسزین بوعصرك اك زیاده کوزه چارپان خطوط اساسیه‌سنی ترسیم ایده‌لم:

خلفای عباسیه اولکی دبدبه ودارات‌لرینی غائب ایتدکدن باشقه وظیفهٔ اصلیه‌لرینی‌ده اونوته‌رق بغداده قاپانیور وامرای متغلبه‌نك زیرصیانت ووصایتلرینه التجایه مجبور اولیورلر.

هرطرفده طوائف ملوك باش کوستریور وممالك اسلامیه خونین استرقاباته جدالگاه اولیور.

بویهیلره خلف اولان سلچوقیلر شوهرج ومرجی موقتاً تسکینه موفق اولیورلر. بیك اللی بش سنهٔ میلادیسنه مصادف دورتیوز قرق دردنجی سنهٔ هجریه‌سنده آلب آرسلان مظفراً بغداده کیریور وبوتاریخدن اعتباراً خلیفه‌لرك نفوذ وسلطنتلری کاملاً امیرالامراره انتقال ایدیور. خطبه‌لرده امرالك ده نامی ذکراولنیور. فقط هرشیئه هردرلو قاریشیقلقلره رغماً نشر علوم وحمایهٔ ارباب فنون وظیفهٔ مقدسه‌سی بودفعه‌ده امیرالامرالر طرفندن کمال جدیت وغیرتله ایفا ایدلدیکی کوریلیور.

آل بویه‌دن مشهور « عضدالدوله » بغدادی اعمار وشهرتکیر آفاق اولان « مارستان عضدی » نی انشا وتأسیس ایدیور. آلب آرسلان « نظام الملك » کبی بر ذاتی مقام وزارته اعلا ایدرك قدرشناسلغنی؛ ادارهٔ ملك خصوصنده‌کی مزیت وروینتی کوستریور. خلفی وسلچوق خاندانك اك بیوك، اك نجیب برسیمای معالیسی اولان « ملکشاه » ده آلب آرسلانك اثرینی تعقیب فضیلت اخلاقیه‌سنده بولنه‌رق امانتی اهلنه تودیع یعنی نظام الملکی مقام وزارتده ابقا ایدیور.

نظام الملك یالکز مدبر بر وزیر . صاحب رویت بر حکومت آدمی، محب معارف برصاحب بصیرت کبی مزایای عالیه ابرازیله اکتفا ایتمیور ، عینی زمانده عصرینك اك بیوك اعاظم ارباب علمندن معدود اولدیغنی‌ده بالفعل کوستریور .

هرات ، اصفهان وبصره‌ده برچوق مدارس ، متعدد مکاتب انشا ایتدیریور .

فقط بومؤسسات میانده برنجیلکی بغدادده اعلا ایتدیکی مشهور « مدرسهٔ نظامیه » احراز ایدیور . بوراده اسحق شیرازی کبی عصرك اك بیوك داهیلری تدریسات علمیه‌ده بولنیورلر . نظام الملك بوطرفده بوتون غیرت وفطانتیله نشریات علمیه و مدنیه‌یه چالیشیرکن دیکر طرفده « حسن صباح » کندی درس رفیقی اولان بو اعجوبهٔ خلقت قلبلره ، وجدانلره حاکم اولمغه چالیشیور، جهانی هرج ومرج ایتمکدن چکنمیور . نهایت بو ایکی داهیهٔ فطرت چارپیشمغه مجبور اولیورلر .

حسن صباح درویش قیافتنه صوقدیغی بر سفیل یدیله ، نهاونده کیدرکن ، نظام الملکی خنجرله‌تیور ، عالم اسلامك بواب مشفقنی شهید ایتدیریور !... شرق غزنویلرك ظهوریله پارچالانیور و بو صورتله مرکزك قوتی بسبتون زائل اولیور. معمافیه « سلطان محمود غزنوی » رفاقتنده ابوالریحان البیرونی وفردوسیٔ طوسی کبی اعاظمی بولندیرمقله افتخار ایدیور وارباب علم وعرفانی مستغرق عاطفت ایتمکه چالیشیور.

محمود غزنوی ، نام عرفانپناهی شهرتکیر آفاق اولان ابن‌سینایی‌ده مرکز سلطنتی اولان (غزنه) یه دعوت ایدیورسه‌ده قوجه حکیم حریت واستقلالنی محافظه ایتمکی وزارته ترجیح ایدیور .

مصر، استقلالنی محافظه قیدیله انواع مصائب ایچنده یووارلاندیغی کوریلیور . یك احمق برحکمدار اولان (حکم) بر طرفدن ارباب علمی حمایه‌غیرتی کوستریورسه‌ده دیکر طرفدن معارضلرینی برر برر اعدامدن چکینمیور .

مستنصرك دورهٔ مدیدهٔ حکومتی طاعون، قحط کبی آفات سماویه، زنکین کتبخانه‌لرك یغما وتخریبی مثللی فلاکت علمیه‌لرله کچیور ونهایت وزیر شهرتشعار (بدرالدین جمالی) مصرده آسایش ورفاهی تقریر واعاده‌یه موفق اولیور.

اسپانیاده دخی عینی حال مشاهده اولنیور: اختلالات داخلیه آره‌سنده امویه خاندانی سونیور، امرا داعیهٔ استقلاله دوشیور، اندلس کبی برکلبن معرفت پارچه پارچه ایدیلیور. قانلی ملحمه‌لر، مدهش یانغینلر اثناسنده پك قیمتدار کتابلر محو اولیور.

معمافیه بوتون بوفاجعه‌لره رغماً کرك شرق وکرك غرب اسلاملری آره‌سنده علوم وفنون سیرفیاضنده دوچارتوقف اولمیور، خارقه‌نما برسرعتله متصل ایلریله‌یور، صفحات تکاملك درجاتی صره‌سیله قطع ایدیور.

بوعصرده علوم طبیعیه وطبیه وریاضیه ایله بالخاصه فلسفه‌نك براستقامت معینه تعقیب ایتدیکی وبرنوع خصوصیت تکاملیه قازاندیغی کوریلیور، یالکز شکلاً دکل، اساس اعتباریله‌ده دردنجی عصری کولکه‌ده براقدیره‌جق مؤلفات عظیمه انتشار ایدیور. بواثرلر آره‌سنده الی الابد شهرتلرینی محافظه ایدن مجلدات علمیه‌یه تصادف اولنیور.

بشنجی عصر ترقیات فکریه ریاست وپیشدارلغنده ابن سینایی کوریورز. ابن سینا، راضی‌دن دها ممتاز بردها ایله فن وفلسفه‌یی دها متین اساسلر، دها رصین مه‌تودلر اوزرینه بنا ایتمکه چالیشیور وموفق اولیور. ابن‌سینا سایه‌سنده طبابت دها واضح برشکل اکتساب ایدیور.

راضینك (الحاوی) سندن دها واسع برپیلان تعقیب ایدن (قانون)، دها صیقی برمه‌تود تحتنده فن طبك بوتون شعباتنی حوضهٔ تدقیقه آلیور وطبابتك تاروخنه اجرای تأثیر ایدیور.

قانون، یالکز عالم اسلامده دکل، غربده، بوجهان خرستیانیتده

بیله پك بیوك بر تحول علمی حصوله كتیرییور و نهایت طبابت، جهانك حاكمهٔ یكانه‌سی اولمق مرتبهٔ بلندینه اعتلا ایدییور .

شرق دارالفنونلری بو اثر معظمی تدریس وشرح وتفسیر ایله اوغراشیور. غرب ایسه لاتینجه‌یه ترجمه ایتدكدن صوكره تدریسات طبیه‌یه اساس اتخاذ ایدییور .

ابن سینانك (شفا) سی ایسه عالم فلسفه‌ده بیوك تحوللر ، مدید غلغله‌لر ، كورولتیلی مناقشه‌لره سببیت ویرییور . بو مناقشه‌نك عكس صداسی بر طرفدن ماوراءالنهرده ، دیكر طرفدن نیل ساحللرنده و جبل طارق شواهقی آرقه‌لرنده طنین انداز اولیور . ریاضیون اسلامیه عصر سابقه نسبة دها متین ودها قلاسیق اثرلر میدان انتشاره وضع ایدییورلر .

بشنجی عصر هجریده عالم اسلامك یتشدیردیكی اعاظمی سریع بر نظرله كوزدن كچیره‌لم :

ایران و تركستان طرفلرنده ؛ ابن سینا ، بر سیاح قیافی نورد حالنده شهردن شهره ، قصبه‌دن قصبه‌یه ؛ كزوب طولاشیور . اوغرادیغی محللرده تتبعات وتدقیقات علمیه‌سنه دوام ایدییور . آسیای علیا باشدن باشه ابن سینانك لمعات عرفان نثاریله بر كشور معرفت حالنی آلیور . عالم اسلامك الذكی كنجلری اك بیوك عالملری قوجه حكیمك اطرافنه طوپلانه‌رق فكر بی پایاندن تنوره چالیشیورلر .

اوزاقده بولنان علما و بالخاصه (البیرونی) كبیلوده مخابرات علمیه ایله تعاطئ افكار ایدییورلر .

بغدادده ، ابن بطلان، ابن جزله، ابوالفرج بن طیب، كبی داهیلر كوریلیور. ابن بطلان وابن جزله طبابت وحفظ الصحه فنلرینی قلاسیق بر شكله افراغه موفق اولیورلر . ابوالفرج ایسه بالخاصه فلسفه ایله اشتغال ایدییور ، طب وفلسفه‌یه دائر آثار مهمه تألیفیله اوغراشیور.

كحال شهیر (علی بن عیسی) ده بو عصرده اشتهار ایدییور .

سوریه ، كله‌جك ایكی عصرده ایفا ایده‌جكی بیوك روللره حاضرلانیورمش كبی یواش یواش اویانمغه باشلایور .

مصرده، اختلالات و تشوشات سیاسیه واداریه‌یه رغماً علوم وفنون بیوك بر غیرت وهمتله ایلری كوتورلیور. هریرده خصوصی، عمومی غایت زنكین كتبخانه‌لر تأسیس اولنیور . بر حالده كه ؛ دكل عمومی كتبخانه‌لر، اعاظمدن بعضیلرینك قوناقلرنده‌كی خصوصی كتبخانه‌لرده بولنان آثار ومؤلفات عالیه‌نك عددی بیكلری تجاوز ایدییور .

(جامع الازهر) منشأ اعظم مرتبهٔ رفیعه‌سنی احراز ایدییور جهانك هر طرفندن مصره قوشان كنجلر ، ازهرك سقف عرفان نثاری آلتنده پرور شیاب كمال اوله‌رق اقطار عالم اسلامه طاغیلیورلر .

وسعت معلوماتیله جهانی حیرتده براقان ریاضئ شهیر (ابن هیثم) بو عصرده‌در كه ازهرك آغوش عرفانندن كماله ایرییور .

فن كحالیده ممتاز عمر بن علی ایله حكیم شهیر علی بن سلیمان‌ده عین زمانده اشتهار ایدییورلر .

اسپانیاده ، مسلمه‌نك مكتب عرفانندن نشأت ایدن شاكردان، بوتون غیرتلریله علوم طبیعیه وفنون ریاضیه‌نك نشر وتعمیمنه چالشیورلر. بونلرك آره‌سنده جغرافیون اسلامیه‌دن مشهور (البكری) ایله علم زراعت متخصصلرندن (ابن الحجاج) كبی پارلاق ناصیه‌لرده كوریلور .

اقصای شرق اسلامیده المعئ شهیر (البیرونی) هند لساننی تحصیل وسانسقریت آثارینی عربجه‌یه نقل وترجمه ایدییور .

مسعود محمود غازان نامنه اتحاف ایلدیكی (قانون السعودی) عنوانلی اثر معظمی نشر ایتدیكی كبی بر طرفدن‌ده حكمت طبیعیه وتاریخیه‌یه عائد قیمتدار كتابلر تألیفنه چالیشیور .

بغدادده (عمر خیام) ریاضیاتی اعلایه سعی ایدییور ، ملكشاه نامنه اتحاف ایتدیكی (تاریخ جلالی) دنیلن مشهور تقویمی تنظیم ایدییور . عینی زمانده نظام الملك طرفندن تأسیس ایدیلن بغداد رصدخانه‌سنی اداره ورصدات هیئیه‌یه دوام ایدییور. مصرده ابن یونس افول ایدركن یرینه ابو هیثم كبی عالم اسلامك جداً مدار افتخاری اولان اعاظم ریاضیون طلوع ایدییور . شرقده ، مدرسهٔ نظامیه ریاستنی احراز وبوتون شعشهٔ كمالیله نشریات فلسفیه وعلمیه‌یه چالیشیور.

فقط بر مدت صوكره بو بیوك داهینك تفكرات عمیقهٔ تصوفیه ایله مست ومدهوش اولدیغی كوریلیور !

ابن سینا ایسه طب ، فلسفه ، حكمت طبیعیه وكیمیا ، ریاضیات ، منطق و ع كلام .... كبی فنونك كافه‌سنده تبحر ایدییور .

بشنجی عصرده آسیای علیا. — عالم اسلامك ایران وتركستان طرفلری، عصر سابقده‌كی شهرت علمیه‌سنی — دها زیاده شعشعه‌دار اولمق اوزره — بشنجی عصرده‌ده محافظه ایلمشدر . راضی‌یه ابن سینا كبی بر داهی خلف اولدی .

بربرلرندن فرقلی بر سجیه ابراز ایدن، بر ز دها صاحبی اولان بو ایكی ذات بعض خصوصده همان همان عینی سویه‌یه اعتلا ایلمشلردر. راضی طبده تطبیقات و پراتیكه منهمكدی . ابن سینا ایسه بالخاصه فلسفه مجلوبیدر . ابن سینا‌ده بر دهای فنی كورییورز ، تدقیقات و تحریات علمیه‌سی پك درین محاكمانه استناد ایلمكده‌در . راضینك الحاوی‌ده وضع ایتدیكی اصولی ابن سینا قانونده اكمال و تنظیم ایلمشدر.

آسیای علیا باشدن باشه ابن سینانك جولانگاه عرفانی اولمشدی، فقط بغداد، قاهره، وبالآخره شامده اولدیغی كبی آسیای علیاده‌ده معین بر مركز عرفان كورلمیور.

ابن سینانك شاكردلری اوته‌ده بریده مدارس علمیه تأسیس ایتمشلردی. فقط طوپلوجه بر مركزده تجمع ایده‌مامشلردر. بونلر میاننده ابن ابی صادق، الایلاقی (شرف الدین ابوعبدالله)، المندوی مشهوردر.

بشنجی عصر هجریده علوم وفنونك آسیای علیاده‌كی درجهٔ ترقیات وانتشارینی آكلامق ایچون ابن سینا طرفندن، اقطار عالم اسلامده بولنان اعاظم معاصرینه یازیلان محررات ومكاتیب علمیه‌نك كثرت واهمیت مندرجاتی نظر اعتباره آلنملیدر.

مدللی اعدادیسی مدیری
م . شمس الدین

روضة القراء

— ٢٦ —

ابو هریره رضی الله عنه

مشار الیه حضرتلرینك زمان جاهلیتده اسمی « عبد شمس » اولوب حال اسلامده (عبدالرحمن) ایدی . بر کون اتکنده بر کدی اولدیغی حالده کیدرکن فخر عالم و نبی محترم افندمز حضرتلری کندیسنی کوروب او ندر ؟ دیو سؤال بیوردقلرنده کدی اولدیغی خبر ویرملری اوزرینه (انت ابو هریرة) بیورمشلر ایدی‌که (سن کدیجك باباسیسین) دیمکدر . آندن صکره صاحب ترجمه حضرتلری بو کنیه ایله شهرت بولمشلردر. اسم شریفلرینی تعیینده اوتوزدن زیاده اقوال اولوب اصحی « عبدالرحمن بن صخر » اولدیغیدر . (ابو هریره) نامی کندیسنه طرف رسالتدن ویرلدیکی ایچون عندنده پك مرغوب اولوب کندیسنی هر کسك او نام ایله یاد ایتملرینی ایستر ایدی. ذات ستوده سماتلری اصحابك مشاهیرندن اولوب اسلامی خیبر سنه‌سنده‌درکه فتح مکه‌دن بر سنه اقدمدر . غزوهٔ خیبرده غزاة مسلمین ایله برابر بولنمش و اندن صکره صحاب صفه‌یه ملحق اولوب حضرت فخردو جهاندن آیرلمامشدر . حضرت عمر رضی الله عنه ذات مبارکلرینی بحرین والیسی ایتمشلر و صکره عزل ایلمشلردر. بعده ینه استخدام ایتمك ایسته‌مشلر ایسه‌ده جناب ابوهریره امتناع ایدوب مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولمش و یتمش سکز یاشنده اولدیغی حالده (٥٩) تاریخنده مدینه‌ده ارتحال دار نعیم ایتمش در . (٥٣٧٤) حدیث شریف روایت ایلمشدر صحیحینده (٦٠٩) مذکوردر. (٩٣) ده امام بخاری (١٩٠) ده امام مسلم منفرد باقیسنده ایکیسی متفقدر . صحیح بخاریده کندیلرندن منقول اوله‌رق مذکوردرکه « خلق بنم روایاتمی استکثار ایدوب : ابو هریره پك چوق روایت حدیث ایدیور دیدیلر . اکر کتاب کریمده « ان الذین یکتمون ما انزلنا من البینات والهدی » الخ آیتلری اولمسه بن بر حدیث بیله خبر ویرمز ایدم . بزم مهاجریندن اولان اخوانمزی تجارتلری و چارشولرده اولان آلش ویریشلری و انصاردن اولان اخوانمزی زراعتلری و خرمالقلری مشغول ایدر ایدی . بن ایسه قرن طوقلغنه حضرت رسول الله‌ه ملازمت ایدوب انلرك بولنه‌مدقلری وقتلرده نزد رسول اللهده بولنور و انلرك حفظ ایتمدکلرینی حفظ ایدر ایدم » دیمشدر و ینه کندیلرندن مروی اوله‌رق بخاریده مذکوردرکه قوهٔ حافظه‌لرندن شکایة « یا رسول الله بن سزدن بر چوق شی ایشیدیورمده حفظ ایده‌میورم دیمشدم، بکا : جامه‌کی یای . بیوردیلر . دامنمی یایدیغمده ایکی آوجلریله بر شی آتار کبی یاپوب بعده : بوم بیوردیلر بن‌ده اتکیمی طوپلایوب یومدم، بر دها بر شی اونوتمدم » دیمشلردر.

کتب اصولده حضرت ابو هریره اصحابك فقه واجتهاد ایله اشتهار ایتمیانلری میانده ذکر اولنمشدر . لکن تحریرده ابن همامك : ابو هریره فقیهدر انی بو قسمه ادخال ایتمه‌مك صحیح اوله‌ماز دیمش اولدیغنی ابن نجیم مرحوم بیان ایتمشدر . حضرت ابو هریره‌نك زمان اصحابده فتواسی ظاهر ایدی‌که او زمان درجهٔ اجتهادی حائز اولمیانلر افتا ایده‌مزلر ایدی. کندیلرندن صحابی و تابعی سکز یوزی متجاوز ذوات اخذ و روایت ایلمشلردر. حضرت ابوهریره رضی الله عنه بندن زیاده حدیث بیلن عبدالله بن عمرودر . او یازار ایدی بن یازماز ایدم بیورمشلردر . ابن قتیبه‌نك بیاننه کوره ابو هریره حضرتلری اوموزلرینك مابینی ککیش اوك دیشلری سیرك و لطیفه‌جی بر ذات اولوب کندیسنك ایکی اورکی صاچی دخی وار ایمش . والده‌سنك مظهر هدایت اولمسیچون دعا بیورملرینی حضرت نبی اکرمدن نیاز منند اولمغله والدهٔ حضرت ابوهریره‌نك دعاء حضرت خیرالبرایا ایله اهتدا ایتمش اولدیغی مسلم شریفك فضائل ابی هریره فصلنده مذکوردر .

صاحب ترجمه ابوهریره حضرتلری قرآن عظیم الشانی عرضاً (ابی بن کعب) حضرتلرندن اخذ وتلقی ایتمشلردر . ذات مبارکلرندن دخی اعرج لقبیله مشهور فقهادن وائمهٔ قرادن عبدالرحمن بن هرمز وابو جعفر بطریق العرض اخذ ایتمشلردر . ابوجعفر و نافع قرائتلری مشارالیه حضرتلرینه منتهیدر . رضی الله عنه

— ٢٧ —

عبدالله بن عیاش رحمه الله

مشارالیه حضرتلرینك اسم شریفلری (عبدالله) اولوب کنیه‌لری (ابوالحارث) در . پدرلرینك نامی (عیاش بن ابی ربیعه) در ذات مبارکلری مشاهیر تابعیندن اولوب فخر عالم افندمز حضرتلرینی کوردیکی مرویدر . قرائتی بطریق العرض (ابی بن کعب) حضرتلرندن اخذ ایتمش و (عمر ابن الخطاب) رضی الله عنهمدن قرآن عظیم الشانی استماع ایلمشدر . ابوجعفر یزید ابن قعقاع ، وشیبة بن نصاح ، عبدالرحمن بن هرمز ، مسلم بن جندب ، یزید بن رومان کبی ذوات قرآن کریمی ذات عالیقدرلرندن بطریق العرض اخذ وتلقی ایتمشلردر . بو ایش ذات ائمهٔ قرادن امام نافعك شیخیدرلر .

صاحب ترجمه حضرتلری اهل مدینه‌نك علم قرآنده امامی اولوب (٨٧) سنهٔ هجریه‌سنده عزم گلشن سرای عالم عقبا بیورمشلر.

— ٢٨ —

شیبة بن نصاح رحمه الله

مشارالیه حضرتلرینك اسم شریفلری (شیبه) اولوب پدرلرینك نامی « نصاح بن سرجیس » در . ذات عالیقدرلری مدینهٔ منوره‌ده علم قرآنده امام یکانه وموثوق الروایه بر ذات کمالات انتساب ایدی . ازواج طاهرهٔ نبویه‌دن حضرت (ام سلمه) نك عبد معتقی اولوب حضرت مشارالیها بو ذاتك باشنی الیله مسح ایله حقنده دعای بالخیرده بولنمشدر .

حافظ ابوالعلا بو ذات حقنده اصحاب کرام حضراتنی ادراك ایدن تابعین ایچنده کبار قرادن اولوب (ام المؤمنین حضرت عایشه و ام سلمه) رضی الله عنهما والده‌لرمزك شرف ادرا کیله مشرف ودعالرینی اخذ ایله کامیاب اولدی دیمشدر .

حضرت (ام سلمه) قاری مشارالیهی قرائت قرآنه تشویق ایتمش ومدینهٔ منوره قاضیسی ابو جعفر علی‌یه داماد اولمشدر. حضرت حسین رضی‌الله عنه افندمزك کریمهٔ محترمه‌لری (سکینه) رضی‌الله عنها ارتحال دار نعیم بیوردقده قرائت قرآنده‌کی فضیلتی وحسن اداسی جهتیله جنازه نمازینی قیلدیرمق خصوصنده پك چوق کباره تقدیم اولنمشدر. علم قرآنی عبدالله بن عیاش بن ربیعه‌دن اخذ و تلقی ایتمش اولدیغی محققدر . بعض مورخین عبدالله بن عیاشی (عبدالله بن عباس) ظنیله قاری مشارالیهك (عبدالله بن عباس یاخود ابو هریره) دن اخذ وقرائت ایلدیکنی بیان ایتمشلر ایسه‌ده قاری مشارالیهك (ابو هریره) حضرتلرینه یتیشه‌مدیکیله ثابتدر . امام ذهبی دیرکه : ائمهٔ قرادن نافع بن ابی نعیم ، سلیمان بن مسلم ، اسماعیل بن جعفر ، ابو عمرو بن العلاء مشارالیه امام (شیبه) حضرتلرندن تلقی قرآن ایلمشلردر . علم قرائتده ابتدا کتاب تصنیف ایدن قاری مشارالیه اولوب کتابی مشهوردر . (۱۳۰) ویا (۱۳۸) تاریخ هجریسنده ارتحال دارنعیم بیورمشلردر .

کو. خواجه‌زاده
احمد حلمی

« امیر عبدالرحمن خان »

« مابعد »

اوکون ، ایکندی‌یه طوغرو سپرلری کوزدن کچیرمك ایچین کیتدم . اوزرلرندن قلعه‌ده‌کی محصورینه خطاب ایده‌رك :

— سزده مسلمانسکز . بزده . امیرکز مغلوب اولدی . بوندن صکرا مقاومتك فائده ویرمیه‌جکنی ، بیهوده اولوب اولدیرمه‌نك مسلمان قانی دوکمکدن باشقه بر شیء انتاج ایتمیه‌جکنی دوشونك . کلك ، قلعه‌یی تسلیم ایدك . ایسته‌دیککز شرائطله مصالحه‌یاپالم . دیدم . دیکله‌دیلر ، فقط جواب ویرمه‌دیلر .

او کیجه صباحلین بر یورویش یاپیلماسی حقنده امر ویردم. فقط هجوم باشلامازدن اول دشمنی قورقوتمق فکریله قلعه دیوارلرینی طوپلرله دوکدیردم. قوشلق زمانی عسکرك برمقدارینی قلعه‌نك جهات مختلفه‌سنه هجوم ایتدیروب اصل کیریله بیله‌جك برنقطه‌یی سربست براقدیردم. چونکه اونقطه‌یه هجوم ایدیلمه‌دیکندن اوراده‌کیلرك‌ده نقاط سائره ایله مشغول اولاجقلری بدیهی ایدی .

محافظلری ، باشقه جهتلری مدافعه ایچین آیریلنجه بزم عسکرك قسم کلیسی همان اونقطه‌یه یورویه‌جك ، بردیواره طیرمانوب چیقدقدن صکره بردفعه (یاچاریار) دیه‌باغیراجقدی . کشفم طوغرو چیقدی وپلانم تماميله تطبیق ایدیلدی ، نتیجه‌سنده‌ده دشمن طیش قلعه‌دن ایچ حصاره چکیلمه‌یه مجبور اولدی .

طیش وایچ قلعه‌لر آراسنده اون زراع عمقنده ، یکرمی اوچ زراع عرضنده بر خندق واردی‌که عسکرمز قامیشدن اوردولمش بر کوپرو واسطه‌سیله اوزه‌رندن کچدی (بو کوپرو ، بر آرشین ده‌رینلکنده باغلی اوتوب صویك صفوتی وامرانك دقتی سایه‌سنده کورولمشدی) کچر کچمز حصارك دیوارینی دلمه‌یه وایچریده بولنانلره اوق آتمایه باشلادی .

بو صیراده قلعه‌نك حاکمنه بر کاغد یازدم . تسلیم نفس ایده‌رسه جانی ، مالی ، عسکری امین اولاجغنی وکندیلرینك رعیه‌م کبی معامله کوره‌جکنی بیلدیردم. مکتوبی اسرادن بریله قلعه داخلنه یوللادم . آرتیق اوق وتفنك آتیلماسنی‌ده منع ایتدم .

مکتوب ایچری‌یه کیدنجه حاکمله رؤسا دیشاری‌یه چیقدی . تکلیف ایتدیکم شرائطی بالقبول قلعه قاپیلرینی آچدیلر . بولوك بولوك چیقان اهالیدن بعضلرینی عجمجه‌مه کونده‌ردم . هپسنه اکرام و التفات ایله‌دکدن صوکرا ایلری کلنلرینه خلعت کیدیروب أولرینه اعاده ایتدی . افغانلیلرك حرکات ظالمانه‌سندن قولاقلری طولمشکن دوچار اسارت اولدقلری حالده بویله سالماً و مطیباً خانه‌سنه دوننلر کوردکلری شفقتدن شاشیردیلر . بزم ، قورقدقلری کبی اولمادیغمزه امنیت کسب ایتدیلر .

§

(میراتالیق) وفادار آدملرندن بعضلریله (قته‌غن) دن چیقمش (رستاق) ده بدخشان بکلرینك یانینه التجا ایله‌مشدی . بو خبری آلیر آلماز (غوری) دن قالقدق ، میراتالیقك پای تختی اولان (بغلان) ه کیتدك . اورانك اشراف و اعیانی استرحامنامه‌لر تقدیم ایتدیلر . کندیلرینه تسلی وتأمینات ویردك . رؤسادن بعضیلرینی ابقا ، بعضلرینی تبدیل ایله‌مك و حاکملر ، قاضیلر تعیین ایتمك صورتیله اجرا آتده بولوندق . بعده حرکت و (خان آباد) ه مواصلت ایتدك .

شهر جوارنده ونهر کنارنده واقع مرتفع برنقطه‌یه اردو قوردق . اوران ایکی طابور پیاده ، بیك نفر اوزبك سواریسی ، بش یوز نفر افغان سواریسی ، بش یوز نفر خاصه عسکری ترتیب ایده‌رك آلتی قاطر طوپیله (تالیخانه) سوق ایله‌دك .

(امیر دوست محمدخان) ك اوغلی (محمد امین خان) بوفرقه‌یه قوماندان تعیین اولوندی . نهری آتلرله کچدکدن صوکرا تالیخانه کیتدی . آز زمان ایچریسنده قلعه‌سنی خراب ایتدی .

§

بو مدت ظرفنده عجمجه‌مله برلکده خان آبادده لازم کلن اصلاحاته چالیشیوردق . یاپدیغمز ایشلردن بری‌ده نامجدمك خطبه‌لرده یاد اولونماسیدی .

براز صوکرا (اندراب) و (خوست) هالیسی میراتالیق ایله بدخشان بکلرینك تحریکاتنه قاپیلوب طغیان و حاکملرینه قارشی عصیان ایله‌دیلر .

(سردار محمد عمرخان) قوماندانسنده اولمق اوزره دورتیوز نفردن عبارت برقوت ترتیب واندراب حاکمنك امدادینه تسریب ایتدم . جدمده کابلدن (سردار محمد شریف) خان قوماندانسیله ایکی طابور پیاده ، بیك نفرخاصه عسکری ، بیك نفر سواری و آلتی

طوپ یوللادی. هرایکی عسکرده (بزدره) دەنیلن موقعده برلشدکدن صوکرا کروه عصاته هجوم ایدەرك جمعیتلرینی داغیتدی. مقتول ومجروح اولەرق ایکی بیك عاصی جسدی میدان حربده قالدی. بعدالفتح حاکمك یانینه بش یوز نفر محافظ براقەرق (محمدعمر خان) خان آباده کلدی. (محمدشریف خان) ده کابله دوندی.

§

میراتالیق تالیخانك تخریب ایدیلدیکنی ایشیدنجه رستاقدن قالقوب جیحون نهرینی کچدی و (قلاب) ە کلوب امیرینه التجا ایلدی.

او وقت (میر سهراب بیك) قلاب امیری ایدی ــ که مؤخراً بخارا امیری مشارالیهی مجبور فرار ایتمش، اوده کابله کلوب نزدمده جائز احترام اولمشدی ــ ومیراتالیق ایله نسبت قومیەسی واردی. بومناسبتله میراتالیقه اون بیك سواری ترفیق ایلەدی. بدخشانلیلرده اون بیك سواری ایله یاردیمه کلنجه میر مغلوب، یکرمی بیك سواریلك معیتیله بزم اردویه قریب محلانه و جوارده‌کی قلعەلرله تالیخانه هجوم ایدەرك یغما کرلکه باشلادی. قارەقول بکلەمەیه مأمور اولان سواریلرمز، دائما بونلرله چارپیشیر و هر مصادمەده طرفیندن یوز، ایکی یوز نفر مقتول اولوردی. طوتولوب کتیریلن اسیرلری طوپ آغزینه باغلامق صورتیله اتلاف ایدەردم. اوچ سنه سورەن اغتشاش اثناسنده طوپ آغزنده جان ویرنلرك عددی بش یوزه یاقین اولدیغی کبی عسکرمز طرفندن اولدورولنلرك مقداری‌ده اون بیکدن فضله ایدی. [١]

§

اغتشاش چیقالی برسنه اولدیغی و باصدیریلماسی ایچین (سردار محمد امین خان) جالیشمقده بولندیغی حالده برتورلو اوکی آلینامامasی اوزرینه امین خانك بر مکتوبی کلدی‌که (بدخشانلی ١٥٠٠٠ دشمنله اوغراشاجق قدر عسکرم یوق. یا امداد کوندەر، یاخود بالمجبوریه کلەجکم) دییوردی. بوکا جواب ویریلەمەدی. لکن بر از صوکرا سردارك خان آباده طوغرو حرکتی ایشیدیلدی.

شو حادثه اوزرینه عمجەمله مشورته باشلادق. بن:

ــ سردار محمد خانك یرینه کیتمەیه حاضرم. عون الٰهی سایەسنده آلتی قاطیر طوپی وبش بیك سواریله اغتشاشی باصدیرابیلیرم، دیدم. عمجەم:

ــ بوایش خیلی مشکلدر. سن کنجسك، دها صاقالك‌ده یوقدر. بلکه کندیکی هدر ایدرسك. احترازنده بولوندی.

ــ هدر اولمایەجغمی سزه اثبات ایدەجکم، دییەرك او کون یوله چیقدم وسرعت کامله ایله تالیخانه واصل اولدم. عسکر، بنی کوروبجه سەویندی. سردار محمدامین خانه یولده راست کلدم. عمجه زادەم اولدیغی، بندنده ایچه یاشلی بولندیغی حالده جرأتسزلکی ایچین ملاقاتندن اعراض ایدەرك:

ــ امیر دوست محمد خان کبی محترم بر پدرك باعث عاری اولدیکز! دیدم.

§

ورودمدن ایکی کون صوکرا (رستاق) و (بدخشان) اهالیسی (میرشاه فیض آبادی) نك برادری (میریوسف علی) نك توصیەسی موجبنجه ایکی اوچ بیك سواریلك برقوت ترتیب ایدەرك بزم اردونك اطرافیله تالیخان جوارنده باصقینلر، یغمالریاپمایه کوندەردی.

دشمن سواریلری، ایکی یوز خاصه عسکری والّلی نفر سوارینك تحت محافظەسنده بولونان ارزاق واشیامز اوزرینه بغتةً هجوم ایتدی. بزمکیلر ممکن مرتبه مدافعەیه چالشمقله برابر بکا خبر یوللادیلر. همان معاونتلرینه یدی یوز نفر اعزام ایلەدم. افراد معاونه، یغماکرلری فناحالده بوزدی ولوازم وذخائرمزی قورتاردی.

ایکی کون کچر کچمز، دشمن دیکر برهجوم تشبثنده بولوندی. فقط بودفعەده، بزه اطاعت ایتمش اولان قلعەلری یغمایه قالقیشدی. درحال سوق ایتدیکم عسکر، جمعیت اعدایی قاچیردی واون اسیرایله ایکی یوز آت اغتنام ایلیەرك کلدی.

شو صورتله اوغراشمامز اوچ آی اولمشدی که (قطغن) امراسندن بری بنی بر آقشام یمکنه دعوت ایتدی. یانمه ٣٠٠ نظامیه و ٢٠٠ ردیف سواریسی آلارق دعوتنه اجابت ایلەدم و بزم اردونك یاریم فرسخ ایلریسنده کائن منزلنه کیتدم. بر تدبیر احتیاطی اولمق اوزره اقامتکاهك جوارینه معین فاصله ایله یوز نفر اقامه ایتدم. میزبانمك بوندن خبری یوقدی. براز کوروشوب قونوشدقدن صوکرا یمك احضاریله اوغراشیلدیغی صیراده سواریلرمدن بری کلدی، دشمن عسکرینك هجومنه اوغرادقلرینی، آزلق اولدقلری جهتله یاواش یاواش رجعته مجبور قالدقلرینی خبر ویردی. یرمدن فیرلادم. وصاحبیله اوغللرینی اسیر آلارق سواریلرمه التحاق ایتدم. و ١٠٠٠ سواری ایله بر طابور پیاده و ایکی طوپك سرعتله اعزام اولونارق متباقی عسکرلده حرکته مهیا بولونماسی امریله اوردوکاهه برسواری یوللادم.

عاصیلرك عددینی اون بیك قدر تخمین ایتدیکم جهتله معیتمده‌کی افراد قلیلەیی معین فاصلەلی سکز قسمه آییردم. اولا برنجی قسم؛ دشمنه مقابله ایلیەجك، محصور قالدیغی تقدیرده ایکنجی، اوچنجی، الخ... قسملرده یاردیمه کیدەجکدی.

تخمین وتعریفم کبی اولدی. صوك والك بویوك قسمله بنده حربه اشتراك ایلەدم. قیلیچ قاپیجه دوکوشورکن چاغیردیغم امداد کلدی.

نهایت دشمن، فراره مجبور اولەرق صحنهٔ مقاتلەده بش یوز یارەلی براقدی که بالآخره بونلرك یوزی وفات ایتدی، بزم عسکردزده یوز نفر مقتول اولدی.

مترجمی

طاهرالمولوی

---

[١] یاربی ! بومسلمانلرك بربرندن چکدیکی نەدر ؟

مملکتی قورتارمق ایچون . .

— ایکنجی مصاحبه —

سعادت عمومیه‌یی تکفل ایدن سیاست ، نظام ایدیٔ حادثاتی بوزمغه چالیشان بر واسطهٔ ظلم و شدت اولورسه ، آرتق او تأثیر آلتنده قالان خلقك بیچاره‌لکنی تصور ایدیکز . بویله بر ملتك باغجیسی ، شبهه یوق که ، بر وزیرندن دها مستریح و عاقل‌در ! چونکه فضله محصول آلمق ایچون طوپراغی تدقیق ایدر ، هر میوه‌نك موسم حصولنی بیلیر ، منفعتی سکته‌دار ایدن اصولی رد ایدر . بونك کبی ، عالم سیاستده جمعیات بشریه‌نك مقدرات طبیعیه‌یه کوره اسباب بختیاریسنی استکماله چالیشمالی ، کندیسنی فعالیتنده طبیعت قدر موفق ایدن عقیدهٔ اصلیه‌یی ، یعنی اخلاقی بالمطالعه فضائلی تفریق و تمییز ایتمه‌لی ، باطل فکرلرك ! جهلك ، مودانك الده قالان حسیات وجدانیه‌یه بر جریان سالم ارائه ایله‌ملیدر . .

شیمدی ، سیاسیاتك اهتمام ایده‌جکی تفرعات فضائله کیره‌لم ، اولا شونی سویلیه‌لم : سز بر خدمتکار آلیرسه‌کز اونك شکرپرور ، تنبل ، یالانجی ، حیله کار اولمامسنی‌ می ایسترسکز ، یوقسه محاسن اخلاقیه‌سنی‌ می؟ قومشوکز حلیم ، حقپرست ، خیرخواه ، ناموسکار می اولسون ؟ یوقسه سفیه ، عیاش ، غوغاجی‌ می ؟ ازدواج ایتدیککز زمان چوجقلریکزك سوء اعتیادله الفتی ، زوجه‌کزك اخلاقسزلغی علویه ، صافیت و صداقته ترجیح ایدرمیسکز ؟

جوابکزی بکله‌مم بیله ، عفیف بر زوجه ، سوکیلی چوجقلر ، آرقداشلر ، فضیلتلی قومشولر ، وظیفه‌لرینه مقدم خدمتجیلر نصل بزی عائله ایچنده مسعود ایدیورسه ، حیات خارجیه‌مزی تأمین ایدن سیاسیاتده سعادتمزله بو درجه‌لرده علاقه‌داردر . . بو کون فضائل بتیه استخفاف اولونیور ، فقط ، بیلیوریسکزکه ، بو ، طوغرودن طوغرویه کندی سعادتمزه تجاوزدر . باشقه‌لری حقنده دوشوندکلریکزی کندیکزه تطبیق ایدرسه‌کز حقسزلغکزی تسلیم ایدرسکز . امین اولك که بر ناموسکار آدمك یاننده بر قهرمانك قیمتی هیچ در . عائله قوجاغنده‌بوز جلو اولدیغی وظیفه‌یی ایفا ایتمه‌ینلر مملکتی قورتارمق ایچون دعوای حق ایده‌مزلر . تواضعه ، سفایت ومسکنت نظریله باقیلیور ، اولرمزده قانونك کیروب تلقین وظائف ایده‌مه‌مسندن ممنون اولویورز . حالبوکه قوانین جمعیتك تطبیقندن ایلك مسئول اودر .

عائله اوجاغنی ایقاد ایدن ، پدردر . بر ملت فضائل عمومیه‌یه فضائل بیتیه‌سیله احضار نفس ایدر . نه زوج ، نه پدر ، نه قومشو ، نه آرقداش اولمایان ، وطنی سوه‌من . اخلاق شخصیه اخلاق ملیه‌نك اساسیدر ، غایه‌سیدر . عائله‌سی آراسنده احتراصاتی یکمه‌ین بر آدم نصل اولورده حضور انسانیتده توصیهٔ عقل ایدر ! . .

« لیکورك » اول باول ، اسپارطه‌لیلرك حیات عائله‌لرینی اصلاحه چالیشمش و ناموسلو آدملر یتشدیره جك قانونلر قویمشدر ، ناموسك وقایه ایدلدیکی بر مملکتده نه پولیسه ، نه ده ژاندارمه‌یه احتیاج حس اولنماز . هر کس فضیلتی سایه‌سنده ، وظیفه‌سی باشنه ، عادتا سوق طبیعی ایله کیدر ، خلق ، رفاه عمومی‌یی تأمینی درعهده ایدنلرك فضیلتنه حرمت ایتملی که سربستیٔ حرکات ممکن اولابیلسین ، بر پادشاه عادل ایستمك ایچون عدالت سوملی ، قانون قدرمتین رؤسایه وجود ویرمك ایچون قانونه مجبوریت اطاعتك قیمتی تقدیر اولنمالیدر . فساد اخلاق باشلارسه ، آرتق ، خلق نه پادشاهك ، نه ده نظارك احوالنی تنقیده صلاحیتدار اولامازلر . حتی اوزمان ، فنالقلرینی مداهنه‌لرله قارشیلایه‌جق بر رئیسی ، کندیلرینی قورتارمق ایسته‌ینلره ترجیح ایدرلر .

ایشته ، جیلره غیر مشروع دوکولن پاره‌لرك تأثیریله سفاهت ، سوس آرتجه « آتنه » نك اخلاقی بوزولدی . آرتق بتون مباحثاتی : شنکلری ، آلایلری ، اکلنجه‌لر تشکیل ایدییوردی . سوس ، هوس ، اهالی‌یی اوقدر بوغویوردی که ، بتون صنعتلرده نفع حقیقی‌یی دکل ، هوسات مضره‌یی اوقشیور و ترقی ایدییوردی . آتنه‌لیلر کندی باباارینه ، « قبا آدملر » دیمکله اونلرك فضیلتنه دوداق بوکمکه باشلادیلر ، بتون بوتشوشه سبب : خلقی اغفال ایدن بر « پریقله‌س » ك موجودیت حکمدارانه‌سیدر . و ده مراقنك تدریجا تعمیمی زنکینلری ظالم و خودبین ، فقرایی ناموسسز ، اختیارلری مأیوس ، کنجلری زندوست و عاطل بر حاله قویدی : ثروته حرمت ایدیلیور ، شیقلق نظر دقتی جلب ایدییور ، پیرلانطه‌لر ، اینجیلر اقتداری ، ذکایی دوشوندیریور ، هر کسك قیمتی موجودیت مادیه‌سیله نسبت اولونیوردی . « پریقله‌س » ی محترصلر ، چاپقینلر تعقیب ایتدی . فرسز کوزلرك ، محاکمه‌لری پریشان قنالرك قارشیسنده بونلر اوتاندیلرمی؟ اصلا ، مأموریتلره خرسزلری ، انتریقه جیلری تعیین ایتدیلر ، قانونلری کندی آرزولرینه اویدیره‌دیلر بیك قالبه صوقدیلر . بونلری فضیلتکار آدملره نازك دسیسه‌لرله اونوتدیردیلر . . نه ایچون؟ وحشیانه ظلم ایتمك ایچون!

سیاسیات نظرنده فضیلتك کوچرکی اولماز ، سیاست الك کوچوك فضیلتیده شایان دقت کورور ، دولتك سعادت و آسایشنی درعهده ایدن بتون قانونلرك اساسنی بزم تفرعات اخلاقیه‌مز تشکیل ایدر ، فنا وایی حکومت یوق ، فنا و ایی انسانلر واردر .

پولیس ، قواعد اخلاقیه‌یه رعایت ایتمه‌ینلرك جزاسیدر . بکا ، — هانکی شکل وحکومت ایی‌ در؟ — دیه صورارسه‌کز ، سزه : — ایلیکی شکل حکومتده دکل ، انسانلرده آرامالی . — جوابنی ویریرم ؛ جمهوریت ، اخلاقسز بر ملتك شکل حکومتی ایسه ، بوندن نه او ملت ، نه ده انسانیت بر فائده بکلر ! عادل بر حکمدارك تحت ریاستنده کمال فضیلتله یاشایان خلق ، ایسترسه شکل حکومت « مطلق » اولسون ، ینه بختیاردر ؛ چونکه عدالت : استلزام سعادت ایدر ، قوانین مشروطیتده ، عدالت کبی « مطلق » در .

بوکا رعایت ایتمزسه‌ك ، طبق بر ظالمك کبی آلتنده یاشارجه‌سنه بتون امنیت حیاتمزی غائب ایدرز . افلاطون (ره‌پوبلیك) اثرنده : [احتراصاته میدان ویرن هر شکل حکومتده ، قانون امین بر حالده

بولنـمماز .] دییور . ادارهٔ مطلقـهده یالکز حکمدار قانونلردن مسئول ایسه، عدالتی یالکز او کندی آماله کوره استعمال ایدییورسه ، ادارهٔ مشروطهده ، صنف ممتازك كبر و طمعی منافع عمومیه‌یی کندی استفادهٔ شخصیه‌لری اوغرنده فدا ایتدیریبورسه ، ادارهٔ عوامده یعنی دهموقراسیده مفرط و کور ، جاهل بر خلقك آرزولری حرکت ایدییورسه ، هیچ بر دقت سعادت تأسس ایده‌مز، سعادت ملت، آنجق، قوانین اخلاقیه دائره‌سنده ، بتون بو اشکال اداره‌نك یرینه کوره حسن تطبیق ، و توحید فعالیت اساسنه ابتناءً قوای عمومیه‌نك اقسام مختلفه طرفندن متقابلا اعتدال و موازنه‌سیله ممکن اولابیلیر .

سوقراطك شاکردی: حکومتك یالکز اخلاق ایله پایدار اوله‌جغنه قانعدر ، اك علوی ، اك حکمتکار بر مشروطیتدن . فساد اخلاقه دوشمش بر ملت نه آ کلار؟ اولا: قلب، صکره: فکر ! «لیکورك» ك الندن چیقان (لاسه‌ده‌مون) افلاطونك تصور ایتدیکی بر حکومت معتنا ایدی .

مجلس وخلق ، بوایکی قرال ، مختلف قوتلرله بر مشروطیت مختلطه وجوده کتیرمشلر ؛ هر عنصر یکدیکری حقنده عین حرمتی حس ایدییوردی . اوزمان حیرتلرله تقدیر اولنان بر مؤسسهٔ اجتماعیه وجوده کلدی .

اسپارطه ، «لیکورك» ك وضع ایتدیکی قوانین اخلاقیه‌یه اطاعت ایتدکجه ، یونانستانك اوغرادیغی اغتشاشاردن ، فرقه منازعاتندن ، انتظامسزلقلردن ، حیله کارلقلردن وارسته قالمشدر . صوکره ، «ایزاندر» مغلوب ایتدیکی خلقی ، بر ییغین غنائمله وطننه صوقار صوقماز ، اسپارطه اولرینك ثروتی آرتنجه او وقته قدر کوچ حال ایله تسکین اولنان حرص وطمع ایچین ایچین تکرار جانلاندی . .

بابالرینك ، ایلك اوکجه‌یك سویملی کورونسادکی حالی» قبالقله توصیف اولندی .

ملتك آراسـنه دوشن بر فنالق ، یا همان محو اولور ؛ یاخود چوغالیر . تك باشنه محافظهٔ موجودیت ایده‌مز .

نهایت ، یواش یواش فضیلتلر ، اهلیتلر اعتباردن سقوط ایتدی ، اونلرك یرینی پارا اشغاله باشلادی ، چونکه پارا ، اهلیتسزلری لیاقتلندیریبور ؛ صاحبنه توجهلر بذل ایتدیرییوردی . آرتق فقر ضرورت استحقار اولندی ، اوك کوزنی طویورمق ایچون خیروطن جیکننندی ؛ حکومتده ترمیمی غیرقابل جریحه‌لر آچلدی . . ثروتلری غصب اولنه‌جق قورقوسیله‌تتره‌ین زنکینلر «لیکورك» ك انقسام قوت فکری علیهنده قیام ایتدیلر ، کندی کیسه‌لرینی مدافعه ایتمك ایچون بر حاکمیت ظالمه وجوده کتیرمك ایستدیلر ! دیکر طرفدن ، اهالی : کاه ، سفیل وذلیل؛ کاه، کستاخ وبی ادب سوروکله‌نیوردی . نتیجه‌ده نه اولدی ؟ بر زمانلر : حکمداری ، مجلسی ، خلقی تحت انقیادینه آلان قانونلرك یرینه ــ اوکنه کچیله‌میه‌جك قدر مدهش ــ حرص، حسد ، کین وطمع جریانلری روح ملتی پارالادی ؛ چونکه اونلره بخش حیات وقوت ایدن فضیلت صارصلمشدی .

شو جریان فنی وسائط خصوصیه‌ایله ، وقتنده منع ایدلمز ، بوکا مانع اولمق صلاحیتنده بولنانلره قانونه اطاعتسزلکه باشلارلرسه ، مملکت ، بربیانجی دشمنك شکاری اولنجه‌یه قدر نه پادشاهدن ، نه قابینه‌دن ، نه‌ده خلقدن امید نجات بکلر !

محاکماتکزده تردد ایتمه‌ییکز: رومادده بویله‌اولدی . پاتریسیه‌نلر«له، «پله به‌ایلر» آراسنده منازعه ، صرف ثروت و امتیاز دعوالرندن تحدث ایتدی . اخلاق ذاتیه‌واخلاق عمومیه‌نك نفوذ اصلاحپروانه‌سی اثناسنده رومالیلر هرایشده عدالت و اعتدال کوستریبورلردی ؛ قوای ملیه‌نك «قونسول» لر ، «سنا» ، «تریبون» و «خلق» آراسنده حسن تقسیمی مساوات حقیقیه تأسسنه یاردیم ایده‌رك سعادت عمومیه‌یی انکشاف ایتدیرمشدی ؛ فقط ، روما : مظفریاتیله ، مغلوب ایتدیکی خلقك ثروتیله تکبره باشلار باشلاماز فنالغار ایلدکلری سکوته دعوت ایتدی؛ خلوص نیتله خدمت ایدن رؤسای دولت بر آزصکره احتراصك نتیجه‌سنده ، حقوق ملتی غصب ایتدیلر . آرتق قانونلر کندیلرینه اطاعتی : شو حرصلری طویمق بیلمه‌ین ، تطمین طمع ایتمك ایچون اطرافی صویان بر ییغین وطنپرور (!) دن بکلیور ؛ اغتشاشات داخلیه متصل کوپوروپوردی . تاریخك بر لعنت ایتدیردیکی قانلی ایمپراطورلر بو آرالق میدانه چیقدیلر . فضیلت منقرض اولنجه روما باربارلرك هجومنه معروض قالدی .

شورا‌سی محقق که : اخلاقسز حریت ، مطلقا حدك تجاوزینه ، و تجاوز حد یا ظلمه ، یاخود بر اجنبی قوت النده اسارته منجر اولویور .

احکام اخلاقیه‌نك قوهٔ انضباطیه‌سنه مدنیت مصریه‌ده اك بیوك مثاللردندر : اوراده حکمدارلر عادتا اساطیر کبی تاقی اولونور ، حقشناس اولان بتون امرلری نا قابل ابطال قوانین مقدسه صره‌سنه کچر ، و هر کس تخت پادشاهی اوکنده ، کمال سکونتله زانو بزمین حرمت قالیردی ! بر آدمك النه ویریلان غیرمحدود برقدرتك دهشتناك برحال آلمق استعدادی وارکن، مصرلیلر، افندیلرینی کندی اخلاقلریله متناسب بولدقلری ایچون ، تودیع قوتدن هیچ بر نتیجهٔ مشئومه کوره‌مشلردی . زیرا ، بوقادر مطلق حکمدارلره نه طمعکار اولمق، نه عاطل یاشامق ، نه اسراف ایتمك ، نه سفیهانه وقت کچیرمك مساعده‌سی ویرلمیور ، هر کونك مشاغل شاهانه‌سنی بیوك وظیفه‌لر تشکیل ایله‌یوردی؛ بر آز بوش وقت بیله کتب مقدسك حقایقنی دیکله‌مکله کچردی . . بیچارکانك شکایتلرینی استماع ایتمك ، تبعه‌نك دعوالر باقمق ، هیچ بر سوء استعمالانه میدان ویرلمه‌مسی ایچون ، حیات ایالاتدن دائما خبردار اولمق ، هر یره کوره مفید مؤسسه‌لر وجوده کتیرمك ، وسائره ، وسائره . . بتون احتیاجات انسانیه ، حتی طرز استراحته قدر قانونلرله تعیین اولنمش ؛ ییقانمق ، کزینمك ، یمك ییمك ساعتلری، تعیین ایدلمشدی .

سفره ، قناعت وسادکی‌نك بتون صافیتیله قورولور ، مرشی اولچولور ، ییچیلیر ، فضله بولنماز ، زیان ایدلمزدی . سرایلرده بیله

تبعه‌یه نمونه اولماسین دیه ، دبدبه‌دن احتراز ایدیلیردی . بتون مملکت ، معناً باباسی حکمدار اولمق شرطیله ، صانکه بیوك بر عائله ایدی . قرال ، سعینك دائمی و موقوت انتظامنی اخلال ایدەمز ، فکری پروشرامله حرکته آلشمش ، نصب ایتدیکی نظارك حرکاتی تفتیش ایدر ، مراقبه آلتنده بولوندورر ، اونلرك خطالرینه قطعیاً مسامحه کوسترمزدی ، احتراصات ، قلبندن تماماً سیلنمش ، بتون آرزولری خیر و حقیقته مصروف قالمشدی . . دائماً عادل و بی‌طرف اولان قانونلری ، ــ برکیشی طرفندن یاپیاسه‌بیله ــ هرکس مساوات سور ، واحترام ایدردی . ایشته ادارهٔ مطلقه‌یه رغماً ، مصری مسعود ایتمش ، وحکمای‌قدیمه‌اوراسنی (مهد حکمت) توسیم ایله‌مشاردر .

سیاسیات ، بوش ، اهلیتسز ، حریص ، عادی آدملرك النه کچرسه ، طبیعی حیله‌لره ، انتریقه‌لره واسطه اولور .

آکلاشیلیورکه ، قانونك اساسی اخلاقدر . و اخلاقسز بر حکومتك متانته هیچ برواضع قانون امنیت ایدەمز . . سعادت ، فضیلتك مکافاتی ؛ نکبت ، سیئاتك رفیقه‌سیدر . شمدی ، بالکه : — عجبا ثروتلرینی ظلم اوزرینه بنا ایتمش حکومتلر یوقمی ؟ نیچون بونلر محو اولیور ؟ بر مستبد سنه‌لرجه اسیر احتراماتی اولان خلقك سایه‌سنده شاد ومفتخر یاشیورده ، دیگره برسوقراط کندینی تسمیمه محکوم ایدن حاکملرك قارشیسنده بولونیور ؟ ! — دیه‌جکسکز . دقت ایدیکز ، بو برحکم عقلی دکلدر ؛ بویله دوشونورسه‌ك ، سعادتك ثروتله ، دبدبه‌یله ، تحکمله وجود بولدیغنی قبول ایتمش اولورز ؛ حالبوکه ، اوفضیلتك مکافاتی‌در ، دیمشدك ؛ بختیارلق کچیجی نشئه‌لردن ترکب ایتمز . سعادت : وطنی ایچون فداکارلق ایدن ، اونك مسعودیتنه موفق اولمق ایچون هرشیئه تشبث ایدن فضیلتکار آدملرك تلذذ روحی‌سیدر . سعادت : سکونت وجداندن عبارتدر ؛ بوده آنجق قواعد عدالته موافق حرکت ایتمکله میسر اولور . ظالملر ، اقبالپرستلر ، او بریغین خلقك حیرتلرله قوجاقلادیغی جریفلر ، امین اولك‌که ، کندی خصوصیتلرنده عذاب قلبدن‌ایکلرلر ، أزیلیرلر ، بوغولورلر ؛ اندیشه‌لرله پیرتیلان جکرلرینی دلسه‌کز : حسد ، کین ، طمع ، ندامت جریحه‌لری صچرار . . اکثریا شرك بزندیکی او ظاهری مسعودیته آلدانمایکز ؛ فنالرك کسب رفعت ایتمسی عین زمانده ، اونلری یره چاریه‌جق بردسیسهٔ طالع‌در .

خلقه ، سعادتك یالکز فضیلته مربوط اولدیغنی آکلاتیر ؛ سوقراطی زهرله‌ین قدح أبدیاً او آدملری تلویث ایتدیکی حالده بیوك حکیمك استراحت وجدانی اخلال ایده‌مه‌مشدر . اونی محو ایدن آلچاقلر کندی جنایتلرندن ، سوقراطك معصومیتندن امین ایدیلر ؛ چونکه او ، هیچ سس چیقارمدی ، استرحام عفو ایتمدی . دشمنلرینك کیندن قورتاراجق فرار تکلیفنی رد ایتدی ؛ اعدام قرارینك تبلیغندن ، اجراسنه قدر کچن بر آی ظرفنده ، شاکردلرینی تعلیمدن واز کچمدی : اونلره ابدیت روحدن ، فضیلته استناد ایدن سعادتدن بحث ایتدی . اك مدقق نظرلر کندیسنده سکونتی مخل هیچ بر رعشهٔ خوف کوره‌مدیلر ؛ اوموته ، بزم غروب آفتابی سیر ایتدیکمز کبی ، باقدی ؛ اختیارلغك تحملسوز دردلرینی ، احتضارك ألیم ساعتلرینی چکمه‌دن کوزلرینی قپایه‌جغی ایچون جناب‌حقه تشکرلر ایتدی ؛ اوزمان مصیبتزده ، محتضر یالکز آنه ایدی : سوقراطك آهی برر برر چیقدی .

عادل اولمایان ، ذلیل و بی دین اولان حکومتلرده احتمال بقا یوقدر ، حرص ، ظلم وحیله ، شدت ، هایدی بیوك ایمپراطورلقلر یوکسلتسین . . بو عظمت غاصبه‌نك نه فائده‌سی وار ؟ بر اساس متین قورولمازسه سعادت ملت تأسس ایده‌بیلیرمی ؟ استقبالی حال حاضره فدا ایدن برسیاستدن حیات اومولورمی ؟

اکر وطنکزی سویورسه‌کز ، اونی اضمحلال وخرابیته سوروکله‌یه‌جك الك کوچك حرکتدن بتون قوتکزله اجتناب ایدیکز .

مملکتی یالکز ثروت نه مسعود ایدر ، نه‌ده تحت امنیتده بولوندورر . ایران بتون آسیایی کندیسنه دام ایتمکله نه قازاندی ؟ جسیم ، فقط ضعیف بر حکومت ! زیرا ، « آژه‌زیلاس » بر آووچ عسکریله تابابیلونه قدر هرطرفی تترتدی . . .

بو حقیقت ، باشقه مثاللرله‌ده توسیع ایدیله‌بیلیر . شو سوزمه اهمیت ویریکز . ــ کندیسندن دها اخلاقسز بر ماتی محو ایدن بر باشقه ملت ، موفقیتندن صوکره ؛ استعمال ایتدیکی آلات انتقامی پارچالاملیدر ، یوقسه اوده ایرکچ عین تأثیر آلتنده قالیر . حدود خارجنده کیلر ایچون قوللانیلان وسائط تغلب ، داخلاً ده تطبیقه باشلانیرسه ، قلعه‌لر ، اردولر نه قدر صاغلام اولورسه اولسون ، نه قدر احتیاطکار داورانیلیرسه داورانسین ، سوء نیت آکلاشیلیر آکلاشیلماز ، نفرت عمومیه اولکی موفقیتلری آلت اوست ایدر . .

حقیقتك قوتی سفسطه‌لرك دیمنی مجبور سکوت ایده‌جکی ایچون سیاسیات عالمنده تهلکه‌لر تولید ایدن حقارت وخصومت تماما اورته‌دن قالقمالیدر . بو ایکی حس منحوس ، دشمنلری ــ حقلی بر صورتده ــ تکثیر وتقریبدن باشقه بر ایشه یارامار . کندیمزده فضولی بر حق تحکم فرض ایدرسه‌ك مهالك آرتار ، قوتمز آزالیر .

تزیید ثروت مقصدیله ، دیدینه دیدینه خرابه‌زاره دونمش ملتلرك تاریخنی تکرار تکرار اوقویالم . . افراط ، — ایسترسه موفقیاتده اولسون — نهایت غالب کلنی مظفریاتی آراسنده أزر .

انسانلره ، قان دوکه‌رك ، معناسز برغلبه تأمین ایدن حرص وطمع ، ظن ایدرمیسکزکه ملته برافق حیزکار کشاده ایده‌جك ! « سه‌زوستریس » ك یالکز مصره حکم ایتمکدن ممنون اولمایان حرصی آسیا فتوحاتی فکریله : ساکن ، قناعتکار ، فعال خلقی تسلیح ایتدیکی کون ، برمدنیتك مبدأ انقراضی اولمشدر ! . مظفر عسکر مغلوب ایتدیکی قومك سیئاتیله تماس ایتمش و آلیشیورمشدی :

مملکتلرینه غنیمتلرله برابر ، رذیلتلری‌ده کتیرنجه ، بوقدر ثروت وسامانی کورن اهالی بردن بره اوج سعادته نائلیتلرینه ذاهب

اوله‌رق هرشیئی اونوتدیلر... قلبلرده تزلزل ایدن فضیلت، صاحبلرندن بوسبتون آیرلمق ایچون زمینی پك مساعده‌کار بولدی. واویلای ذوق وظفر آراسنده مصرك مجازاتی باشلامشدی. خردپسندانه براهان: حیات حکومتی تدویر ایده‌میوردی.. بتون مؤسسات قدیمه احتراصات اوغرنده خراب ایدلدی.. «سه‌زوستریس» ك منفور معاقبلری، آرتق ثروته غنا کتیردکلرندن، اکلنمك ایچون هم خلقه ظلم ایدییورلر، هم‌ده رخاوتله، سفاهتله، ضرورتله، ثروتله. آلچاق وتربیه‌سز برحاله کلنلرك، دشمنلری کولدورن عصیانلرندن قورقیورلردی!.. تاریخ بوکمسائل دهابیکلرجه لوحهٔ انقراض صایوب دوکر...

حرص وطمع سائقه‌سیله موفق اولمش ملتلرك عاقبتی هب بویله‌در. (آتنه) نك ده‌ضمنی عینی‌در؛ «فیلیپ» ماکدونیانك سه‌زوستریسی‌در. اکر بو حکمدارو وظیفه‌لرینی طانیسه‌یدی، اونلری کندی واردات وحشمته ترجیح ایتمسه‌یدی هم کندیسی، هم‌ده مملکت مستغرق رفاه اولوردی.. اقتدارینی: اغفال ایتمکده دکل، اخلاق تصحیحنده کوسترسه‌یدی پك چوق شایان فخر و تبجیل بر مزیت تاریخیه اکتساب ایلردی، افراد بیننه نفاق سرپه‌جکنه اتحاد ایتدیرسه‌یدی: بتون عناصر مانی‌دشمنلره قارشی یکوجود سیرله‌نن بر کتلهٔ مودت و خلوص شکلنده تجلی ایتدیردی. لکن، انسان فضیلتی صرف کندی منفعتنه آلت اولمق ایچون سورسه، طبیعی غائب ایدر. بو آرالق مجاور بولنانلرده کوزلرینی آچار، تسلطه حاضرلانیرلر.

ایشته بتون بو اوچورومداردن تخلیص نفس ایتمك ایسته‌ین بر دولت، افرادینی شبهه‌دن آزاده براقه‌جق بر خط حرکت تعقیب ایتملی؛ وخلقده کندیسنه اك علوی رهبر نجات اولان قوانین عقلیه‌یی طانیتمالی‌در. حتی قلبمزه دقت ایتسه‌ك، فنالغه قارشی مفکره‌مزدن اول جاریدیغنی دویارز. اختراصاتی حسیات تولید ایتدیکی حالده ایلك اوکجه، او بیله فنالق قارشیسنده متأثر اولور.

•

اوچنجی مصاحبه‌مزی: بر حکومتده تحکیم فضیلت ایدن اصول سیاست تشکیل ایده‌جکدر. بو کونلك بوقدر یتشیر: انسانی حقیقتده یورماملی.

عثمان فخری

عثمانلی اتحاد و ترقی جمعیتی ۱۳۲۷ قونغره‌سنده کاتب عمومی طرفندن قرائت اولنان مرکز عمومی راپوری خلاصه‌سیدر.

مابعد.

محافظه‌کارلق و ترقی پرورلك مسلکلرندن بری صورت مطلقه‌ده دوغرو اوله بیلملك ایچون اسکیلك ویکیلك مفهوملرندن برینك علی الاطلاق ایی اولمسی اقتضا ایدر. حالبوکه عادتك مقبول و مردودی اولدیغی کبی بدعتکده مقبول و مردودی واردر. اك طوغرو یول عادت مقبوله ایله بدعت مقبوله‌یی قبول ایتمك عادت مردوده ایله بدعت مردوده‌نك هر ایکیسنی‌ده رد ایلمکده‌در.

اوچ یوز سنه‌دن بری جهالت واستبدادك تحکمیله اك نجیب مأثرمز والك کزیده شعائرمز مندرس اوله‌رق یرلرینه بیزانس روحنك سفیه و سفیل محصولاتی قائم اولدیغنی بیلوب طورورکن محافظه کارلق داعیه‌سنده بولونمق اثر حصافت عد اولونه بیلیرمی؟ مثلا حیات سیاسیه‌مزی نظردقته آله‌رق کورورزکه اسلافمز غایت سطحی بر ادارهٔ حکومت تطبیق ایتمشلر. حکومت دوغرودن دوغرویه فردلرله تماس ایده‌جکنه خلق بر طاقم کتله‌لر، عشیرتلر، جماعتلر و سائره حالنده براقه‌رق یالکز بو زمره‌لرك رئیسلریله مناسبتده بولونمش. فردلری، عشیرتلری، جماعتلری یوردلق واوجاقلقلری ادارهٔ مستقله دائره‌سنده ترك ایتمشلردر.

بو کون او اسکی خطالرك نتیجه‌سی اوله‌رق حکومت دوغرودن دوغری‌یه افراد ایله تماسده بولونه‌میور افراد ایله حکومت آره‌سنده عشیرت رئیسلری، جماعت رئیسلری، متنفذان ناملریله بر طاقم شخص ثالثلر کیرمشلردر. مشروطیتك غایه‌سی ایسه فردایله حکومت آره‌سندکی بو شخص ثالثلری قالدیرمقدر. محافظه کارلق مسلکنی ترجیح ایدرسه طرز ادارهمزی دکیشمیه‌جك دیمکدر. بو حالده مؤلم وسطحی بر اداره یرینه غیر مؤلم وعمیق بر اداره اقامه ایده‌جکز.

فکریمزجه عثمانلیلق سیاسی واجتماعی اوله‌رق ایکی درلودر: عثمانلی هیئت سیاسیه‌سی عین حقوق سیاسیه‌یه مالك فردلردن مرکبدر. عثمانلی هیئت اجتماعیه‌سی بر طاقم مؤسسات اجتماعیه‌یه مالك جماعتلردن مرکبدر. انتخابلرك فردلر طرفندن اجراسی ویرکولرك مکلفیت عسکریه‌نك فردلره راجع اولمسی برنجی اساسه مستنددر. هیچ بر حقوق سیاسیه‌یه مالك بولنمیان جماعتلر نفوذ اجتماعیلرینی توسیع ایله نفوذ سیاسی حالنه کتیرمکه میال اولدقلرندن دائما حکومتله مجادله‌دن خالی قالمازلر. آرناودلق، یمن، کرك، عراق، کردستان حادثه‌لری، ماکدونیا کوروولتولری هب عشیرت و جماعتلرك اجتماعی قوتلرینك حکومت قوتیله چارپیشمه‌سی دیمکدر. بر جماعت نه شکلده اولورسه اولسون بر جماعت سیاسیه‌دن عبارت اولان دولتك رقیب دائمیسیدر. بنیهٔ اجتماعیه‌مز طائفه‌لری، عشیرتلری، قافله‌لری، حزبلری، قبیله‌لری، جماعتلری وسائر بیك درلو کیزلی و آشکار هیئتلری محتوی ایکن محافظه کار اولمق اسکی ادارهٔ سقیمه‌یی تعقیب ایتمك نه‌قدر وخیم اولدیغنی دوشونمه‌لیدر، چونکه بو حالده مملکتمزده فعلا موجود اولان اجتماعی عدم مرکزیتی سیاسی بر عدم مرکزیت حالنه کندیمز افراغ ایتمش اولورز.

مع مافیه ترقی ایکی صورتله اولور. برنجیسی تکامل ایکنجیسی انقلاب طریقیدر. اتحاد و ترقی حیات سیاسیه‌ده انقلابجیدر. حیات اجتماعیه‌ده تکاملجیدر. اکر محافظه کارلقدن مقصد ترقی اجتماعیمزك تکامل طریقیله وقوعنی طلب ایتمکدن عبارت ایسه آراده اختلاف یوق دیمکدر. اکر مقصد یوقاروده صایدیغمز اساسات تاریخیه‌نك محافظه‌سی ایسه ینه آره‌ده اختلاف یوق دیمکدر. یوق اکر محافظه

کارلقدن مقصد اسکیدن قالان فنا عادتلری محافظه ایسه بو فکرك عدم قبولی ضروریدر .

احتیاجات مملکته کوره جمعیتك آله‌جغی مسلك قطعینك تعیینی هیئت محترمه‌کزه عائد بر صلاحیت اولدیغندن مواد عشرۂ معلومه ایله سیاسی پروغرامك اثنای مذاکره و تحریرنده بو جهتلرك تدقیق بویوریله‌جغنه امین بولوندیغمزی عرض ایدر و اون ماده‌لك پروغرام حقنده‌کی افکار و مطالعاتمزی ماده ماده مذاکره اولندیغی صره‌ده بسط و بیان ایلەمك صلاحیتی محافظه ایلرز . بو اساساتك تعیینی زمانی کلمشدر . چونکه جمعیت مشروطیتی اعلان ایتدیکی زمان دوشوندیکی وطنك محافظۂ وحدتی ایله مشروطیت سایه‌سنده ملتك مظهر ترقیات اولمسی ایدی . بوتون اتحادجیلر بو ایکی اساس اطرافنده طوپلانمشلر ایدی .

حیات تشریعیه‌ده دوام ایتدکجه تجربه‌لر کوستردی که یالکز اصل اولان بو اتحاد و ترقی اساسلری بر فرقه‌نك روحنی تمثیل ایده‌من . بو ایکی اساسدن متفرع سیاسی و اجتماعی بر چوق اساسلرك‌ده تعیینی و بو اساسلرده بوتون فرقه افرادینك اتحادی لازمدی . جمعیتك سیاسی و اجتماعی بوتون اساسلری واضح بر صورتده تعیین اولنه‌رق بر مسلك علمی و فلسفی حالنه افراغ اولونمدیغی ایچون کرك قابینه‌ده و کرك مجلس مبعوثان و اعیان و جمعیت تشکیلاتنده بولونان اخوانمز تصریح اولونمیان خصوصلرده اجتهادلرینه مراجعتده کندیلرینی صلاحیتدار عد ایدییورلردی . کرك قابینه ایله فرقه آره‌سنده و کرك فرقه‌نك جزءلری میانه‌سنده و کرك جمعیت ایله قابینه و فرقه میانه‌سنده ظهور ایدن اختلافلرك منبعی بو اساساتك فقدانندن حاصل اولان اجتهاد اختلافلری اولدیغی صورتنده مدافعه ایدیلیرسه مشکل بر وضعیتده قالنه‌جغی‌ده جای انکاردکلدر . بو سنه‌کی قونغره‌نك بو بوشلغی اکمال ایده‌جکنه شبهه‌مز یوقدر . چونکه اوچ سنه‌لك مشروطیت تجربه‌لرینك بو اساسات لازمه‌دن بر چوقلرینك تظاهرینه خدمت ایتمسی و بو تجربه‌لره فعلاً اشتراك ایدن مجلس مبعوثان و اعیان اعضای کرامنك دها چوق مقدارده قونغره‌ده اثبات وجود ایلەمسی مقصدك حصولنی تأمین ایدن اسبابدندر .

حزب جدید مسائلی ایله توأم اولان بعض دیدی‌قودیلرکه ــ اتحاد و ترقی جمعیتك اسلامیته و اساسات تاریخیه و ملیه‌یه اهمیت ویرمدیکی و موجودیتك ماصون تشکیلاتیله بلع ایدلدیکی و سوسیالستلگك مروجی بولندیغی بولنده‌در ــ بو اشاعات و افترا آتی جمعیتك هیئت فعاله‌سی صفتیله رد ایلەمکی وظیفه‌مزدن عد ایلرز .

بزجه اتحاد و ترقی جمعیتك غایه‌سی ــ که اصول مشروطیتك تطبیقی ایله متحد و مترقی بر عثمانلیلق تأسیس ایتمکدر . ــ عنصر اسلام مشروطیتك تضمن ایتدیکی حاکمیت ملیه‌ده اکثریته عائد اولان حق حاکمیتی حائز اولدیغی کبی فاتحلك و محافظ وطنلق و نسبت خلافت طولاییسیله برده حاکمیت تاریخیه‌یه مالك اولدیغندن اتحاد و ترقی جمعیتی اسلامیتی عثمانلیلغك مابه‌القوامی عد ایدر و موجودیتی بو قوۂ معنویه‌یه استناد ایتدیرر . و یوقاریده‌ده عرض ایتدیکمز وجهله اساسات تاریخیه‌نك محافظه‌سی اونك عمدۂ سیاسیتی‌در .

کذلك جمعیتك نظامنامۂ داخلیسی موجبنجه افراد جمعیتدن هیچ بری دیکر جمعیات سیاسیه‌یه داخل اوله‌ماز . ماصون جمعیتی‌ده بر جمعیت خفیه اولدیغنه کوره جمعیتك پروغرامنه مغایر بعض سیاسی غایۂ خیاللری تعقیب ایتمسی ملحوظ اولدیغنه بناءً اتحاد و ترقی جمعیتی ماصون تشکیلاتنی‌ده کندیسنه رقیب عد ایدر . و سوسیالیزم و سائر بوکا مماثل و سلامت مملکته مضر جریانلره ممانعت ایتمکی‌ده کندیسنه وظیفه بیلیر . صادق بك مسئله‌سنه دائر یازدیغمز تحریرات عمومیه ایله مرخص و مفتشلریمزه ویردیکمز ایضاحنامه لطفاً تدقیق اولونورسه مرکز عمومینك بو مسائل حقنده‌کی شو اجتهاداتنی نه یولده نشر و تعمیمه چالشدیغی آکلاشیلیر .

بو قبیل اتهامات جمعیتك مقصد و مسلکنی بیلنلر ایچون پك بسیط بر منطق ایله قابل رد و جرحدر .

التی یوز سنه‌لك تاریخمز تدقیق اولونورسه بو آنه قدر حکومتی ازعاج ایدن غائله‌لر یا عشیرتلرك یاخود جماعتلرك عصیان و فسادلرندن طوغمش اولدیغی کوریلور . عشیرتلر سویۂ اجتماعیه‌لرینك دونیتیله جمعیت عمومیه‌دن آیرلمش بر طاقم هیئتلردر . جماعتلر مذهبی ، لسانی و قومی خصوصیتلرله بری برندن متفرق زمره‌لردر . مملکتمزدن آیریلان کوچوك حکومتلر هپ بر جماعتك ضمیر احتراصندن طوغدیغی کبی قفقاسیه ، بادیة العرب و افریقاده‌کی بعض ممالکمزده هپ عشیرتلرك عاصی و غیر قابل تمدن وضعیتلرندن دولایی یابانجیلرك النه کیرمشدر .

ملتلر بنیۂ اجتماعیه‌سنه کوره تصنیف اولونورسه فاس و ایران کبی ملتلرك عشیرتلردن ، هندستانك قاستلردن ، آوستریانك قوملردن ، و سائر اوروپا ملتلرینك صنفلردن مرکب اولدیغی کبی عثمانلی ملتنکده برنجی درجه‌ده جماعتلردن ایکنجی درجه‌ده عشیرتلردن مرکب اولدیغی آکلاشیلیر .

عثمانلی حکومتنك اساسلی بر سیاست داخلی تعقیب ایده بیلمسی عشیرتلرك ، مسلم و غیر مسلم جماعتلرك تشکیلات اجتماعیه‌سنی تدقیق ایتمکله ، جمعیتلر متینلر ، سندیقه‌لر ، اجتماعی انموذجلر حقنده ایدیغی کبی عشیرتلر و جماعتلر ایچون بر قانون مخصوص تنظیم ایلەمکله قابلدر . یمن و عراق غائله‌لری آنجق عشیرتلر قانونیله حل اولنه‌جق مسئله‌لردر .

شمالی آرناوودلقده ، یمنده ، جبل دروزده ، کرکده ، منتفکده ، کردستانده ظهور ایدن عصیانلرك قومیت فکریله هیچ بر علاقه‌سی یوقدر . بونلرده‌کی یکانه عامل عشیرتلرك تشکیلات عدلیه ایله امتزاج ایده‌مه‌ملریدر . عشیرتلرده عرفاً جاری اولان مسئولیت مشترکه اساسنه مستند بر قانون یاپیله‌رق دعوالری خصوصی محکمه‌لرده رؤیت اولونور . وامر اداره‌لرنده‌ده قواعد اجتماعیه‌لری اساس طوتولورسه

بوتون عشائر مسئله‌لرینه نهایت ویرلمش اولور . جماعتلرکده سیاسی نفوذ ویرمه‌مك شرطیله اجتماعی مؤسسه‌لرنده سربست براقلمسی بونلرده‌کی حسیات خصوصیه تمایلاتنك مجاری سلیمه درونده جریاننه باعث اولور .

حکومت اجتماعی انموذجلری تدقیق ایده‌رك بونلرك ایجاباتنه کوره قانونلر تنظیم وسیاستلر تعقیب ایتمکله برابر مملکتك امور نافعه وزراعیه‌یه ، امور صحیه واخلاقیه‌یه عائد احتیاجنی‌ده متخصصلری معرفتیله تدقیق ایتدیره‌رك بونلرکده تطمیننه چالشمسی لابددر .

یالکز جمعیت علمیهٔ اسلامیه‌نك ایام اخیره‌ده بر بیاننامه‌سی انتشار ایتدی‌که سیاست داخلیهٔ دولته علناً مداخله‌یی متضمندر . علمای کرام وجدانلرك مربیسی اولمق اعتباریله امتك معنوی حاکملری اولدقلرندن فرقه اختلافلرینك ، انتخاب مجادله‌لرینك فوقنده قالملری ، ورثهٔ انبیا صفتنی سیاسی مجادله‌لرك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولان شخصی هجوم وتعرضلردن مصون بولندیرملری کندیلری ایچون بر وجیبهٔ دینیه‌در . بوندن بشقه صنف علماهان عمومیتله خزینهٔ ملتدن موظف مأمورین رسمیه‌دن معدود اولدقلرندن سیاست دولته اجرای تأثیره قالقیشملری دوغری اوله‌ماز . نهایت علمانك مجلس مبعوثان واعیان خارجنده اجرای سیاسته اوتوز بر مارت واشنالی حادثه‌لرده اولدیغی کبی معاذالله مشروطیتك و وطنك اضمحلالنه بادی نتایج وخیمه تولید ایده‌جکی‌ده نظردن دور طوتیلاماز . مرکز عمومیسی استانبولده اولوب روم ایلینك بعض محللریله خداوندکار ولایتی داخلنده مرکزلری بولونان (مهاجرین اسلامیه) جمعیتك اتحاد و ترقی علیهنه چالیشمقده اولدیغنه دائر وقوع بولان استخبارات اوزرینه صرف مهاجرینك اسکان وایواسنه معاونت واطفال مهاجرینك تعلم و تربیه‌سنه دقت کبی خیرلی واجتماعی پرده‌لر آرقه‌سنده اضمار ایدیلان مقاصدك بو جمعیته داخل اولان افراده تفهیمیله اوراده‌کی ناموسکار ذواتك جمعیتمزه ربطی ومهاجرین جمعیتندن فك ارتباطلری وبو صورتله جمعیت مذکوره‌نك دفعه دوشورولمسی استانبول هیئت مرکزیه‌سی طرفندن طلب وتکلیف ایدلمش ایدی . مرکز عمومی ادرنه‌وکوملجنه وبروسه هیئت مرکزیه‌لرندن مطالعه صورمش وبونلردن اك زیاده تشکیلاتی اولان ادرنه ولایتی مرکزی مهاجرین قلوبلرینك دائما مقصدمزه خدمت ایده‌جکندن مرکز عمومینك امین اولمسی لزومی بیان حتی کچن سنه‌کی قونغره‌لرنده ادرنه قلوبندن کوندریلان مبعوثك همتیله مرکز عمومیلرنده‌کی اهالی فرقه‌سی مبعوثلرندن احمد شکری افندینك هیئت اداره‌دن چیقارلمسنه موفقیت حاصل اولدیغی‌ده درمیان قلنمشدر . دیکر مراکزدن دخی آلنه‌جق جواب اوزرینه استانبول هیئتك مطالعاتنه قارشو اتخاذ اولنان تدابیرك تأملی طبیعیدر .

کچن دوره‌نك اك مهم حادثهٔ مسعوده‌سی‌ده ذات حضرت پادشاهینك روم ایلی‌یه واقع اولان سیاحت همایونلریدر . وجمعیت بو سیاحت مبجله‌نك حسن صورتله اداره واکمالندن طولایی نه‌قدر افتخار ایتسه یری واردر . سیاحت حضرت پادشاهی بوتون تبعهٔ عثمانیه‌یی دلشاد ایتمکله ، حادثات سیاسیه واقتصادیه واداریه‌سنه بر مجرای انتظام ویرمکله قالمامش ، جمعیتمزك تشکیلات وتشبثاتی نقطهٔ نظرندن‌ده بر سنه‌یی قازاندیره‌جق ثمرات بر کزیده اقتطافنه وسیله ویرمشدر . سیاحت همایون وقوع بولمزدن اوچ آی اول مرکز عمومی اعضالرندن ایکیسی کذرکاه همایون ایله حوالیسی مراکزینی طولاشدیلر واستقبال پادشاهی ایچون کمال خواهشله تشبث اولنان حاضرلقلری کوردیلر . جمعیت حقنده‌کی محبت وصمیمیتلرینی هر وسیله‌دن بالاستفاده اظهار بویوران ذات حضرت پادشاهی شرفنه اك صمیمی تظاهرات ایله ارائهٔ موجودیته شتابان اولان هیئت مرکزیه وقلوب هیئت اداره‌لریله افرادی جداً تقدیره سزا موفقیتلر کوستردیلر . شهر وقصبه‌لر شویله طورسون همان هر کویدن اتحاد وترقی بایراقلری چیقارلمش ، مکتبلر صورت مخصوصه‌ده اعمال ایدیلان البسه وتزیینات ایله مزین طلبه‌سیله صفبستهٔ احترام اولمشدی . قلوبلرك امر معارفده‌کی تظاهراتی بالخاصه محظوظیت پادشاهی‌یی موجب اولمشدر . مراسمه اشتراك ایتمك ومرکز عمومی نامنه اجرا بویوریله‌جق رسم قبولده ممالك عثمانیه‌نك هر نقطه‌سندن اعضای جمعیت بولندیرمق فکریله سلانیکه کتیریلان آناطولی وروم ایلی وعربستان مراکزی مرخصلری نائل عز قبول والتفات اولدقلری کبی سیاحت بویوریلان ولایتك عموم قلوبلرندن اعزام اولونان هیأت مرخصه دخی صورت مخصوصه‌ده حضوره قبول بویورلمشدر .

پادشاهمزك بو مراسم قبول اثناسنده جمعیتمز نامنه صرف بویوردقلری جمل تقدیریه جداً معنیدار وحکیمانه‌در . خلافت پناه افندیمز بو تقدیرات وتلطیفاتلرینی مادةً دخی اظهار ایده‌رك جمعیته بش بیك لیرا کبی مهم بر مبلغ اهدا بیورمشلردر . مکتبلریمزك انتظام ومکملیتی ایله بو خصوصده مصروف اولان خدماتمز اودرجه‌ده مظهر تقدیر اولمشدر که درسعادته عودتلرندن درت آی صوکره ملاقات بویوردقلری بر انکلیز محررینه آرناوودلق حقنده‌کی استیضاحه جواباً : « آرناوودلق غایت صاف ونجیب تبعه‌مدن مرکبدر . جمله‌سی جسور وصادق آدملردر . یالکز نقصانلری معارفسزلکدر . بوکاده بر طرفدن حکومت دیکر طرفدن اتحاد و ترقی چالیشیور . بو همتی‌ده کوزلرمله کوردم » صورتنده ایراد کلام بویوردقلرینی نائل شرف ملاقات اولان کاتب عمومیمزه بالذات افاده بویورمشلردر .

عثمانلیلق ووحدت عثمانیه نامنه‌یك بیوك قیمتی حائز اولان مشهد مبارکده‌کی جمعه نمازی حقنده‌سرد مطالعه‌یی زائد عد ایدرو یالکز قوصوه هیئت مرکزیه‌سنك تشبثیله بوندن صکره حزیران آیلرینك ایلك جمعه‌سنك بر یوم مخصوص شکلنده تعزیز اولنمسی وعموم وطنداشلرك اشتراکنی تأمین ایچون اوراده اوچ کونلك بر پنایر قورولمسی اساسنك قوصوه ولایتنجه تقرر ایتدیکنی عرض ایدملم که جمعیت سیاحت پادشاهینك سلامت اجراسیه‌سنده فوق العاده علاقه‌دار بولندیغندن خدانکرده هر احتماله

قارشو نفس همایونی محافظه ایچون محیط پادشاهیدن بر آن آیرلمامق اوزره فداکار افرادندن هیئتلر تشکیل ایتمش بولوندقلری شهر وقصبه مأمورین انضباطیه‌سنه معاونت ومظاهرت ایتمکیده کندینه وظیفه بیلمشدر. اخوانمزك بوخصوصده کوستردیکی مآثر فداکاری وغیرت دخی جداً تقدیره سزادر.

کچن سنه قونغره‌سینك تعیین ایتدیکی اساسلردن بریده اتحاد عناصره کاکان غیرت کیفیتیدر. قونغره بزه [عناصر مختلفه‌نك لسان وقومیتنه حرمت، عنصرلری یربرینه باغلایان تاریخی روابطی تقویه، هیچ بر عنصری عثمانلیق عائلهٔ اجتماعیه‌سنه بیگانه کورمه‌مك و تظاهرات موقته‌یه آلدانمامق، اتحاد غایه‌سنی اونوتمامق] شکلنده برخط حرکت چیزمش ایدی.

مرکز عمومی برپروغرام دائره‌سنده حرکته چالیشدی. فقط بوخط حرکتك اك مهم نقطه‌لری حقنده درجهٔ مطلوبه‌ده فعلیات کورلدی و کوستریله‌مدی.

بز بوخصوصده دخی برقاچ سوز سویلمك ایسترز. مشروطیتك اعلانندن صوکره طبیعی اوله‌رق میدانه چیقان (اتحاد عناصر) مسئله‌سی مختلف ذهنلرده باشقه باشقه تلقیلر حصوله کتیرمش وبو اختلاف نظردن طولایی مشروطیتدن صوکره عثمانلیلغك آله‌جغی شکل حقنده یکدیکرینه طبان طبانه ضد تفهملر اورته‌یه آتیلمشدی. بعضلری (تلاحق) فکرینی ایلری سوره‌رك عثمانلیلغی، سیاسی حقوقه مالك قوملرك وجماعتلرك التحاقندن تشکل ایتمش (فه‌ده‌راتیف) بر دولت عد ایتدیلر.

بعضلریده (ذوبان) غایه‌سنی تعقیبه قائل اوله‌رق عثمانلیلغك یالکز فردلردن مرکب اولدیغنی وعثمانلیلغك وحدتنی استکمال ایچون بوفردلرك داخل بولندقلری جماعت وهیئتلرك عثمانلیلق کتله‌سنده اریمه‌سی لازم کلدیکنی قبول ایتدیلر.

عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی برنجیسنی حصافت سیاسیه ایکنجیسنی اجتماعیه‌یه منافی کوردیکی ایچون هرایکیسنیده رد ایتدی. بزجه اتحاد وترقی‌یه نظراً ایکی درلو عثمانلیلق واردر. برنجیسی سیاسی عثمانلیلقدرکه حقوق سیاسیه‌دن محروم. وفقط اجتماعی مؤسسه‌لره مالك جماعتلردن مرکبدر.

فکریمزجه عثمانلیلق واتحاد و ترقی جمعیتی بو نظریه‌یی قبول ایتمکله هم عثمانلیلغك محتاج اولدیغی وحدت وتمامیتی تأیید، همده عنصرلرك وجماعتلرك موجودیت اجتماعیه‌لرینی، لسان، مذهب، ادبیات کبی خصوصی مؤسسه‌لریله تعرضدن مصون برحاله افراغ ایتمش اولور.

ایشته حصافت سیاسیه ایله عدالت اجتماعیه‌نك تألیفندن حصوله کلن و کچن سنه‌کی قونغره‌جه‌ده اساساً قبول ایدیلن بو فکر یاکلش تفسیرلره اوغرادیغی ایچون بعضلری طرفندن قبول اولنمدی. فقط حقیقتك قوهٔ اقناعیه‌سی ذهنلرك ازلی و ابدی حاکمی اولدیغی ایچون بوفکرك ایلریکجه بر قناعت عمومیه حالنه کله‌جکی شبهه‌سزدر. بو نظریه محترم قونغره‌لرنجه دخی تصویبه مظهر اولورسه جمعیتك نظامنامه ویا سیاسی پروغرامنه بو اساسی ناطق بعض ماده‌لر علاوه واعلانی عناصرك اطمئنانی واتحادك تسهیل وتسریعنی موجب اولور.

معمافیه بز اتحاد عناصر حقنده‌کی نظریاتك غیر مسلم وطنداشلر عندنده جای قبول بولمسنه انتظار ایتمه‌یرك انقلاب سیاسی ایله برابر تعمیرات اجتماعیه‌یی‌ده درعهده ایدن فداکار جمعیتمزك غیر مسلم وطنداشلریمزك بزه تقربی تأمین ایده‌جك صورتده چالشمسی لازم کله‌جکنی پك اسکی بر زمانده باشلایه‌رق زمان زمان قلوبلریمزه یازدق وهر قلوب داخلنده بشر کشیدن مرکب بربر [اخوت عثمانیه] انجمنی تشکیل ایدلمسنی توصیه ایلادك. بو انجمنلر جنس و مذهب تفریق ایتمکسزین معاونت و شفقته محتاج بولنان بوتون افراد مظلومه ایله تماسده بولونه‌جق، برطبیب مشفق کبی دردلرینی صوره‌جق، برحکیم خیرکار کبی حاللرینی اکلایه‌جق. احقاقی عهدهٔ حکومته راجع اولان حقسزلقلری جمعیتمزك تعقیب ایتدیکی اصول وقواعد دائره‌سنده مرجعنه عرض ایده‌جك، تطبیقی ذوش جمعیته وکالتی سفالتلری تعاون اخوان ایله ازاله‌یه چالیشه‌جقدر، اعضاسندن برقاچنك غیرمسلم اخوانمزدن بولنمسی‌ده باشقه‌جه توصیه ایدیلن بو انجمنلر بعض یرلرده تشکیل وخدمتلرندن ثمرات حسنه اقتطاف ایدلدی.

والحاصل جمعیتجه وحکومتجه عدالت اجتماعیه‌نك تطبیقنه مصروف اولان مساعی اثری اولمق اوزره، قومیته‌لرك ماکدونیاده عساکر ومأمورین واهالی اسلامیه‌یی ازعاجات وتهدیدات جنائیه ایله اغضاب ایده‌رك بر قتال عام زمینی حاضرلامق و بالنتیجه اوروپا مداخله‌سنی دعوتله ماکدونیانك الحاقنه ویا مختاریتنه چالیشمق مقصدیله تجدد ایدن حرکاتنه قارشو غیرمسلم وطنداشلریمز سابقه نسبتله نظر دقتی جلب ایده‌جك درجه‌ده بیگانه قالدیلر. دور سابقدن بری بو حوالیده شهرت فوق العاده قازانان واردار کوئی آپوستول ایله پك مهم رؤسادن برقاچی طولاشدقلری خرستیان کویلرنده روی قبول کوره‌مدکلرندن کمال موفقیتله استیصال ایدلدیلر، وبر ایکی یرده بومبا ومواد انقلابیه دردست اولوندی.

کچن سنه‌کی قونغره‌نك بزه تحمیل ایتدیکی وظیفه‌لردن بریده سلانیك وازمیرده‌کی اتحاد وترقی مکتبلرینك دارالمعلمینه قلبیله بونلره ضمیمهٔ مناسبت برمحلده یلنقجه بردارالمعلمین کشادی کیفیتی ایدی. بونك ایچون بودجه‌ده ارائه ایدیلن قارشولغك نقدده تحویلنده‌کی عسرت ایکنجی درجه‌ده براقیله‌رق عملی برصورتده بوقرارك تطبیق وسائلی دوشونلدی. سلانیك وازمیر مکتبلرینك کشادلرینی متعاقب ابتدائی ورشدی صنفلری آچیله‌رق اوچ سنه‌دنبری تدریساتنده دوام ایدیله کلمش اولمق اعتباریله بونلرك یالکز دارالمعلمین اولمق اوزره

مابعدی وار

صراط مستقیم مطبعه‌سی   مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنیت صندوغی جوارنده شنکول یقوشنده ۲۲ نومرو

صراط مستقیم
۱۳۲۶

مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه »	۶،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالک اجنبیه	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۶۶   ۱۸ ذی القعده ۱۳۲۹ پنجشنبه ۲۷ تشرین اول ۱۳۲۷   یدنجی جلد

مجاهدین اسلامیه وعثمانیه‌نك مظفریتی

درنه‌نك استردادی

قهرمان [illegible] ... [illegible] السنوسی شیخی حضرتلری طرفندن حربیه نظارتنه کشیده اولنان تلغرافدن اکلاشیلدیغنه کوره شهر حالك اون بشنجی جمعه کیجه‌سی درنه نظامیه طابورینی تشکیل ایدن غضنفرلرله سنوسی مجاهدین کرامندن درت قبیله‌دن مرکب برقوت ، شدید برعزم ایله درنه قصبه‌سنه هجوم ایدرك غایت خونریزانه برمصادمه‌دن صوکره عنایت سبحانیه ایله شهری استرداد ایلمشلردر . اثنای مصادمه‌ده لیمانده بولنان ایتالیا سفینهٔ حربیه‌سی طرفندن طوپ آتشیله ایتالیانلره معاونت اولنمق ایستنلمش ایسه‌ده ، مهاجم دلاورلر اوزرنده هیچ برتأثیری اولمامشدر . بومصادمه‌ده دشمندن ۵۰۰ تلفات اولدیغی کبی برچوق ده مجروح واردر . باقیسی‌ده کاملاً اسیر ایدلمشدر . عثمانلی فدائیلرندن یالکز سکسان شهیدله برقاچ مجروح وقوع بولمشدر . اموال غنائم میاننده ۱۸ قطعه استعماله صالح طوپ موجود اولدیغی کبی مرکزدن کوندرلمسه بیله عساکر موظفه ومعاونه‌یه برچوق زمان کفایت ایده‌جك قدر اسلحه ومهمات وارزاق واردر . بوهجومده جبل اخضر سنوسی مشایخندن زاویهٔ بیضا شیخی سید العلمی وسید دروفی وسید حاصل الاهجری ومحمد غزالی وسید عبدالقادر قیرقاش ، سید عبدالله الیوسف ، سید عبدالله قیرقاش ، سید المرضی قیرقاش بن عبداه ، سید محمد ابو فار ، سید محمد بن هول ، سید حمید بن عغر ، سید سنوسی بن شبانی نام بهادرلر بالفعل ابراز غیرت وفداکاری ایلمشلردر .

بومظفریت خاکپای شاهانه‌یه عرض اولنمغله فوق العاده محظوظیت سنیه‌یی موجب اولمش وعسکر اولادلری ایله حمیتلی عربانك دوام وتوالیٔ موفقیتلری تمنیاتی تکرار بیورلمشدر .

§ درنه‌ده دشمن کولله وقورشونلرینه بی محابا کوکس کره‌رك عثمانلی وارلغنی پك شانلی برصورتده ارائه ایدن عساکر مظفره وعربان محترمه‌نك شان حکومت سنیه‌دن اولدیغی اوزره تلطیفلری اجرا قلنه‌جغی خبر آلنمشدر .

§ درنه مظفریتی مقام صدارتدن خدیو مصر ایله مکهٔ مکرمه امارتنه وسیسام بکلکنه ، داخلیه نظارتندن بالعموم سفارت عثمانیه‌یه ، حربیه نظارتندن ده کافهٔ اردوی همایونلر قوماندانلقلرینه تبشیر واشعار قلنمشدر .

عالم اسلامده غلیان

تبو حاکمنك کلیتلی کوکلی ایله بالذات صحنهٔ حربه کله‌رك عثمانلیلرله برلکده حربه اشتراك ایتدیکی مرجعنه ورود ایدن تلغرافدن اکلاشیلمشدر .

§ بتون ممالك اسلامیه‌ده ، علی الخصوص مصر ، هندستان و آفریقای جنوبیه‌ده ایتالیالیلره قارشی شدتله بویقوتاژ معامله‌سی تطبیق ایدلمکده ، بویوزدن برچوق ایتالیا فابریقه‌لرینك سکتهٔ تعطیله اوغرامقده اولدیغی معلومات واردهٔ تلغرافیه‌دندر .

§ قالکوته‌ده کی هند مسلمانلری تایمس غزته‌سنه برتلغرافنامه کشیده ایده‌رك طرابلس غربده ایتالیا مأمورین وعسکرلری طرفندن قتل ایدیلن اناث واطفالك قتالنه انکلتره قرالی ایله قومنك ممانعت

اتمسنی انسانیت ومدنیت نامنه استرحام ایدکلری لوندره سفارت سنیه‌سندن بیلدیرلمشدر .

§ (تایمس) غزته‌سنده اوقوندیغنه کوره لوندرده مقیم هند مسلمانلری کلکته و بو میانده بولنان دینداشلرینك اثرینه اقتفاء طرابلسده مجروح اولان طرابلسلیلره ترکار نامنه جمع اعانه‌یه قرار ویرمشلردر . اعانه صندیغی لوندره‌ده بولنان بتون هند اسلاملری جمعیتی ایله دیکر بر جمعیت اسلامیه‌نك تحت ادارهٔ مشترکه‌سنده بولنه جقدر . مذکور صندیقه ایلك اول آغا خان حضرتلری طرفندن درت یوز انکلیز لیراسی ویرلمشدر .

§ هندستانك هرطرفنده کمال تهالك وغیرتله جمع ایدلمکده اولان اعانهٔ حربیه‌نك مهم بر یکونه بالغ اولمق اوزره بولندیغی وعساکر عثمانیه‌نك هرخبر مظفریتی استبشار اولونجه اهالیٔ اسلامیه‌نك قوشه‌رق تکریر دعوات خیریه‌یه مبادرت ایلمکده اولدقلری اخبار واردهٔ تلغرافیه‌دندر .

§ چینده ، آقصای شرقك سائر ممالك اسلامیه‌سنده ، جاوا وسوماطرا آطه‌لرنده بولنان اهالیٔ اسلامیه مظفریات عثمانیه‌یه دائر منتظماً تبشیرات انتظارنده بولندقلری جهتله بوبابده دریغ لطف بیورلمامسنی حکومت سنیه‌دن تلغرافلرله استرحام ایلمشلردر .

حی علی الجهاد

اسکیشهرده منتشر (حقیقت) غزته‌سنه صنعادن یمن مخابر مخصوصی طرفندن یازیلان مکتوبدر :

عسیرده‌کی حرکات اختلالیه‌یی باصدیرمق اوزره اورایه کیدیله‌جکنی یازمشدم ؛ وعسیره کیتمك ایچون هردرلو نواقصنی اکمال ایدن قطعات عسکریه حرکت امرینه آماده ایکن ایتالیالرك حکومتمزه اعلان حرب ایتدکلری خبری کلدی ؛ بومصیبت خبری ، بوتون یمن اراضیسنده ساکن قبائل وعشائره «نجابلر» واسطه‌سیله بیلدیریلدی ، امام یحیایه دخی نجاب مخصوص ایله یازیلدی . بر سرعت برقیه ایله امامه بوخبری یتشدیرن نجاب کیتدیکنك ایرتسی کونی مشارالیه طرفندن عزت پاشایه ، والی‌یه خطاباً حامل اولدیغی ایکی مکتوبی دیکر بررفیق ایله کتیردی محاربه حوادثنك شیوعنی متعاقب یمنده امامله حل اولونه‌مامش بعض مسائل معلقه مشارالیهك موافقتیله درحال فصل اولوندی . امامدن کلن مکتوبلرده [الای بیك] کیشیلك مسلح عربانداندن متشکل براوردو ایله همان حرکته آماده اولدیغی وطرفندن بالجمله اهل اسلام فی سبیل الله جهاده دعوت اولوندیغی یازلمشدی . یمنك ؛ بوقطعهٔ وسیعه‌نك هرجهتندن اکابر عربان طرفلرندن بر بر نطقلر ایراد اولونمش واسلامیته برضربهٔ مهمه اورمق ایستدین ایتالیا ایله بالجمله اسلامیت دشمنلرینه اعلان جهاد ایدیلمش وعقبنده کافهٔ اهالی سلاح وجبخانه‌لرینی حاملاً مختلف محللرده اجتماع ایتمشلردر . نفس صنعاده دخی اهالی جوامع شریفه‌ده عمومی براجتماع یاپه‌رق خلقی فی سبیل الله حربه تشویق ایتدیلر ؛ برحالده که بونك تصویری غایت مشکل اولمغله برابر ، براز ایضاحات ویرمکله چالیشمغی فائده‌دن خالی عد ایتمیورم . اولا : ایتالیا طرفندن اسلامیت علیهنه اعلان حرب ایدیلمش اولدیغندن بالجمله اهل اسلامك جامع کبیره طوپلانمه‌لری اعلان اولوندی بعده اهالی جامع کبیره فوج فوج کلمکه باشلادیلر اهالیدن هرکلن قافله‌نك اوکلرنده بیاض بایراقلر اوزرنده قیرمزی یازیلرله [وجاهدوا فی سبیل الله]، [واعتصموا بحبل الله].[الجنة تحت ظل السیوف]،[فامشوا الاتحاد] جمله‌لری یازیلی اولدیغی کبی جهاد حقنده موجود داها برچوق آیات کریمه واحادیث شریفه محرر بایراقلر تموج ایتمکده ایدی . بوبایراقلرك ایچریسنده الك زیاده نظرلری کندیسنه جلب ایدن واوزون ایکی صیریق اورته‌سنه کریلمش قیرمزی بربز اوزرنده بیاض وغایت جلی بریازی ایله ابراز مهابت ایدن [لااله الاالله محمد رسول الله] لوحهٔ مبارکه‌سی ایدی ، عموم اهل اسلامك جهت جامعه‌سی اولان بولوحهٔ مقدسه ایکی محترم ذات طرفندن طاشنیور والتحاق ایدن دین قارداشلرمز دخی کلمهٔ توحید ذکر ایده‌رك جامعه طوپلانیورلردی . نمازی متعاقب خطیب افندی منبره چیقدی «آرتق تورکلرك حکومتی اوامر الهیه‌یه تبعاً مشورتله اداره اولونمقده بولوندیغندن (سلطان اعظم) خلیفهٔ اسلام محمدخان خامس حضرتلرینك اوامرینه اطاعت فرض ولازم اولدیغنی غایت فصیح برلسان ایله کمال بلاغتله بیان ایتدکدن صوکره سوزی ایتالیانك حقسز اوله‌رق اعلان ایتدیکی حرب مسئله‌سنه انتقال ایتدیردی . عموم اهل اسلام اوزرینه فرض اولان بوجهاده یمنده ساکن بالجمله قبائلی [یامعشر المسلمین، یامعشر العرب یامعشر العجم یامعشر القبائل] ندالریله دعوت ایتدی وعادت عرب اوزره خطبهٔ مبارکه ده‌هر قبیله‌نك شجاعت وحماستندن بحث ایده‌رك همان اشبو حربه حاضر اولملرینی عموم اهالی‌یه دین ومذهبلری اوزه‌رینه یمین ایتدیردی و[حی علی الجهاد] ، [حی علی الجهاد!]سوزلریله بوتون اهالی‌یی غلیانه کتیردی . بوصورتله بوتون اهالی‌یی ، آغلایه‌رق برده‌ها حکومت اسلامیه‌یه خیانت ایتمیه‌جکلرینه یمین ایله فریاد ایتدیردی . بوندن باشقه عموم اهل اسلامك بالخاصه بویله برزمانده اتحاد ایتمسی فرض اولدیغندن طرف امامدن ، الآن عصیان حالنده بولنان عسیر اهالیسنه برمکتوب یازیلمسنی ودائرهٔ اتحاده کیرمدکلری حالده اول امرده امامك احضار ایتدیکی الی بیك کیشیلك اوردونك عسیر اوزرینه توجیهی قرار کیر اولدی . خلاصه شو مناسبتله یمن کندی کندینه برداها عصیان ایتمك احتمالندن اوزاق برحالده قالدی . معلومیا یمن دیمك امام یحیی دیمکدر ، اوراحت طوردقدن صوکره باشقه‌لرینك قطعیاً اهمیتی یوقدر . بالجمله قطعات عسکریه آلنان امر اوزرینه حدیده‌یه کیدییورلر .

بومکتوب مناسبتیله «حقیقت» غزته‌سی بروجه آتی بیاناتده بولونیور :

[عسی ان تکرهوا شیئاً وهو خیر لکم]

سرجلیلنك وقادار علوی برصورتده تجلی ایدیشی ، مقدرات الهیه‌یه قارشی عجز بشری کوستزن برمعجزهٔ فرقانیه‌در عالم نه تخمین ایدییوردی ، نتیجه نه

اولدی! ایتالیا حربی، عضویت اسلامیه‌نك بایغین وجودینه شیرینغنه ایرلمش بر منبه خدمتی کورمشدر. عینی زمانده‌ده، اسلامیتك مدنیتله نه‌قادار امتزاجه قابلیتلی بولوندیغنی، حقیقی مدنیت، اسلامیت دیمك اولدیغنی جهانه قارشی اثبات ایتمشدر. عالم کوردی و "ایناندی که: توحید کلمه‌سی اطرافنده بوتون دین قارداشلری، پك جدی، پك عزمکار برحس دیانتله طوپلانابیلیرلرمش. جنس ومذهب تفریق ایتمکسزین عموم عثمانلیلر ده حقسزلغه قارشی برحس حقپرستانه ایله متصف ایمشلر. ایشته بوحقشناس انسانلر، بوکون هیچ‌ده ال اله ویردیلر، یالکز اسلاملغی دکل، عینی زمانده انسانلغی ده مدافعه‌یه چالیشیورلر. بورادن یوکسه‌لن انسانیت آوازه‌سی، عموم دنیانك مدنیت، انسانیت عشقیله اهتزاز ایاین کوکللرنده پك درین برعکس اویاندیردی. اسلامیتك عدالت ونزاهتی، حقیقی مدنیتك شکل حاضریله اوقادار صمیمی برمصافحه‌ده بولوندی‌که: بونك وقت مرهونی شویله مهیج برزمانه تصادف ایده‌جکی هردرلو احتمالاتك خارجنده ایدی. بووله وحیرت ایچنده بوتون جهانك دوشونه بیله‌جکی شی وشو احواله قارشی ویره‌جکی حکم: آخر زمان پیغمبر ذیشانك، آخر زمانده کوستردکاری برمعجزهٔ غرادن عبارت اولابیلیر. بوکاریاشقه معنا ویرمك احتمالی یوقدر!.

تلغرافنامهٔ همایون

(صنعا) غزته‌سندن:

(بسم الله الرحمن الرحیم)

« تلغرافکزده اظهار اولنان عزم وهمت حق شریفکزده »
« مستقر اولان اعتماد خالصمی تأیید ایتدی دولتمز دفع غائله اسبابنه »
« متشبثدر مستحق تحسین اولان ثبات وصفوت شعارانه‌کزه خاصة »
« بیان ممنونیت ایلرم » ومن الله التوفیق

محمد رشاد

یمن قوای عمومیه‌سی قوماندانی عزت پاشا حضرتلرینه

بالایه نقل اولنان تلغرافنامهٔ همایونك سریعاً امام یحیی حضرتلرینه ایصالی

صدراعظم
سعید

صورت

الی حضرت امام یحیی بالیمن

تلغراف سیادتکم الوارد قدتلی بمجلس الوکلا وماظهر تموه من الحمیة الممتازه و غیرتکم الدینیه قداستوجب کمال الممنونیه و علیه فنطمئنکم بان الدولة العلیه استعانت بعنایة الباری تعالی قد اتخذت الاسباب اللازم لدفع الغائله ولاشك فان اشعاراتکم العلیه ایدت ماهو معروف من هیئة الدوله فی حقکم من الامان والاعتماد وبهذه الوسیله بادرنا لبیان الشکر والمنه

صدر اعظم
سعید

یمن امامی سید یحیی بن محمد حمیدالدین حضرتلری طرفندن ذات حضرت خلافتپناهی‌یه و مقام صدارتعظمایه چکیلان تلغرافنامه‌نك صورتیدر:

(بسم الله الرحمن الرحیم)

الاستانه الحضور السلطانی وصورة للصدارة العظمی

بلغ ماکان من تعدی بعض الجانب فی البحر الاحمر وطرابلس الغرب وانا لنستعد لقتالهم بماینوف عن مائة الف من المجاهدین حتی تکون کلمة الله هی العلیا والله الناصر والمعین

فی ۱۲ شوال سنه ۱۳۲۹
امام الیمن المتوکل علی الله
یحیی

ثبات، صبر

تام ۱۳۱۸ سنه اول ایدی‌که مرکز اسلام اولان مدینه شهر مقدسی، فوق العاده برهیجان ایچنده قالمشدی. چونکه: ارتحال پیغمبری تأثیر المیله ایکلیین قلبلر، چارپینتی‌یه اوغرامش، آغلایان کوزلر، عادتا دومانلانمشدی.

برطرفدن - بشریت مقتضاسنجه - میل ریاست پیدا اولارق طرفدارلق، خلافکیرلك کبی مشاغل میدانه چیقمایه، دیکرطرفدن یکی ایمانه کلش وحقایق اسلامیتی لایقیله ادراك ایده‌مه‌مش بعض کوته نظرانك ارتدادی مثللی غوائل، اساس نوین دینی بیاغی ییقمایه باشلامشدی.

او حالده‌که دارالخلافه‌ده خلیفهٔ بالحقه عصیان تشویق یاپیلدیغی حالده تکمیل جزیرة العربده دیندن ایماندن صیریلمق صورتیله دلغیان ایدیلیور، بوطاغیلرك کیمی دعوای نبوته قالقیشان شارلاتانلره تابع اولیور، کیمی بوتون بوتون کمی آزی‌یه آلوب حال قدیم وحشته دونیور، کیمی‌ده نمازقیلارسه‌ده زکات ویرمه‌مك غرابتنی کوستریوردی.

احتراص وانتفاع الجاسیله صولت نما اولان بودشمن سورولرندن حال وموقع نزاکت کسب ایتمش و بلاد اسلامیه همان همان دوچار تهلکه اولمشدی. پیدرپی ورود ایدن خبرلر ایشك اهمیت وخامتنی آکلاتیور، بالجمله متفکرین اصحابی دهرین دهرین دوشوندوریوردی. زیرا ثباتکار ایمان اولانلرك عدد وقوت جهتیله دائرهٔ اسلامدن خروج ایله‌ینلره مقابله وغلبه‌سی مادةً غیر ممکن کورولویوردی.

بومطالعه‌یی تأیید ایدییورمش کبی کروه اعدانك کثرتلی بر طاقمی مدینه جوارینه قدر کلمه‌یه و حتی مطالب منفعتپرستانه‌لرینی خلیفه‌یه آکلاتمق اوزره مکالمه مأمورلری کوندرمه‌یه جرأت ایله‌مشلردی.

بالطبع تکالیف باطله شانلی برصورتده رد، مرخصلر ایسه شیطانلر کبی مقام حقانیتدن طرد اولوندی.

شو معاملهٔ دلیرانه اوزرینه جناب ابوبکر درجه‌سنده عزم خداپسندی بولونمایان بعض کیمسه‌لر، ایشك طاتلی‌یه باغلانماسی داها موافق

اولوردی! طرزنده سویله‌ندکلرینی ایشیدن خلیفه حضرتلری زبین وزمانی تیتره‌تن بر مکانتله منبره چیقدی و: « ای ناس! هرکیم محمده پرستش ایدییورسه بیلمش اولسون که او، ارتحال ایلامشدر. هرکیم اللهی معبود اتخاذ ایلامشسه آکلاسین که او، حی لایموتدر. ای ناس! کندی آزلغکزه، قابل دشمنك چوقلغندنمی شیطان بویله دالکزه بیندی. نام الٰهیسنه قسم ایده‌رم که، شرکلر ایسته‌مه‌سه‌ده جناب حق بو دینی ادیان سائره‌یه غالب قیلاجقدر. مادام که بونی تعهد ایتمشدر، سوزی حقدر، وعدی طوغرودر. بلکه بز حق باطل اوزرینه آتارزده حق باطلی مضمحل وزائل ایلر. قلیل بر جماعتك کثیر بر فئه‌یه باذن الله غلبه ایتدیکی چوق دفعه‌لر کورولدیکی کبی الله صبر وثبات ایدنلرله برابردر. ماآلنده‌کی « أیها الناس! ان کثر أعداؤکم وقل عددکم رکب الشیطان منکم هذا المرکب؟ والله لیظهرن الله هذا الدین علی الادیان کلها. ولو کره المشرکون. قوله الحق. ووعده الصدق. بل نقذف بالحق علی الباطل فیدمغه. فاذا هو زاهق. وکم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله. والله مع الصابرین » خطبهٔ جلیله‌سنی اوقودی.

روحلرینی تقویه ومعنویتلرینی تنمیه ایلادیکی ارباب ایمان ایله‌ده ایرته‌سی صباح، مدینه خارجنده‌کی اصحاب رده‌یه شدتلی بر هجوم ایدوب جمعیت باغیانه‌لرینی داغیتدی. اوندن صوکراده طرف طرف عسکر اعزام ایله‌یه‌رك اهل کفرانی تدمیر وبلاد طغیانی تسخیر ایتدی.

§

اسلافمزك شانلی وقایعی، بزم ایچین عبرت آلیناجق نه‌قدر بدایعی حاویدر. تاریخك جزئی فرق ایله تکرر وقایعدن عبارت اولدیغنی ادعا ایدنلر، نه طوغرو سویله‌مشلردر.

بوکون بزده ١٣١٨ سنه اولکی فلاکته معروض بولنمیورمی‌یز؟ داخلدن دیکله‌نمز، چکیلمز فرقه احتراصاتیله؛ خارجدن بیتمز، توکنمز دشمن تجاوزاتیله اوغراشوب طورمیورمی‌یز؟ بونلرك همان هپسی بر کلاه قاپمق، بر یاغلی قوریوق الده ایتمك ایچون چالیشوب اوغراشمیورمی؟ وطنمزه تخطی ایدیلدیکی؛ قادینلرمز، چوجوقلرمز جاناوار پنچه‌لرنده جان ویردیکی حالده بعضلرمز، مقاومت کوسترمه‌نك جنایت اولاجغنی سویله‌مه‌دیمی؟ بوکا رغماً ده خلیفهٔ اسلام حضرتلری، وطندن بر قاریش طوپراغك بیله ترکنه راضی اولمادیغنی بیان ایله اهل اسلامه ثبات ومتانت توصیه بویورمادیمی؟ مرکز خلافتك قولاً بیچاره طرابلسده‌کی شیران حماستك فعلاً ثبات ومتانتی وجانسپارانه ابراز شجاعتی سایه‌سنده نصرت الٰهیه‌ده ظهوره باشلامادیمی؟

مادام که بونلر اولدی، آتیسنك‌ده ظهوره کله‌جکنه وحالمزك نصرت وظفر اعتباریله دور صدیقی‌یه بکزه‌یه‌جکنه لطف ربانیدن امیدوار اولارق صبر وثبات ایده‌لم. مادةً برشی یاپامیورسه‌قده هیچ اولمازسه متانت معنویه‌یی بوزمایه‌لم. اللهدن امیدیمزی کسمه‌یه‌لم. چونکه قرآن حکیم: (یا ایها الذین آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا الله لعلکم تفلحون) بشرای عظماسیله ثبات وصبرك نتیجه‌سی فوز وفلاح اولدیغنی خبر ویرییور.

طاهر المولوی

روح اسلام، حیات أبدی

آفریقا تاریخك یتمش بیلك انقلابنه، بیکلرجه حرب و اسفارینه مدار خونین اولدی؛ انجامکار اسلام دیاری، اسلام التجاکاهی، اسلام یوردی قالدی. بر رفیق محترمك دیدیکی کبی اورایه بر طاقم قتولك ویا پروتستان پاپاسلری کبی بدوی انسانلر قاندیرمق ایچون اسلام مرشدلری کوندرلمه‌دی. نور اسلام اونلره من طرف الله ملهم کورولدی.

بو کون اوروپا مدنیتنك جاناوار کیسوه‌سنه بورونه‌رك اباطیل تاریخی احیا ایدرجه‌سنه وقوعه کتیردیکی تجاوزاتی قارشولایان، او باطلی یردن یره چاربان، انظار مدنیته قان، جان، حیات ملی اظهار ایدن، خارقه‌لر، حربی معجزه‌لر کوسترن نور علوی، ایشته او الهام ربانیدر، او الله نوریدر.

قوتی اوروپا مدنیتندن آلان اوج بچق روما پیچی آفریقاده اسلامك صوك مدار تموجی اولان بو طوپراغه ملوث آیاقلرینی آتوب اهل اسلامی ابدی بر اسارت مزارینه کومکی قصد ایدرکن او روح علوی بو کون جانلانمش. بوتون آفریقانك حیات جهادینی تمثیل ایدییور. بو کونه قدر أولمش فرض ایدیلن روحلرك دیرلدیکنی تأمین ایلیور. بوکا کائنات حیرتلر ایچنده!.

ناپولیون بوناپارت مصری جیکنرکن فرعون تپه‌لرینی کوستره‌رك (قرق عصردنبری بو تپه‌لردن ورودیکزه انتظار اولنیور) دییه باغیرمش، فقط نهایت ینه مجاهدین اسلام طرفندن مصرده و عکاده کندی جیکنه‌نمش، روح اسلام ناپولیون کبی بر دهای حربی بیله تیترتمش، بر زمان او قوجه ذکایی بیله ابدی ظفرلرك تأمینی ایچون مسلمان روحیله نورلانمغه اوزندیرمش ایدی. امین اوله‌لم که طرابلس غربده دین وملت عشقنه جان ویرن، خون معصومنی مردانه بر صورتده ایثار ایله‌ین مجاهدین اسلامك علو جنابی‌ده بوکون بتون دنیانك رجال عسکریه‌سنی حیران ایدییور. انظار تقدیر عالم متصل بو روحی تدقیقه قوشیور. زیرا کورییورلر که آسیانك کوبکندن قالقوبده آفریقاده جان ویرن، آرسلان یورکلی بر ترك محمدك روحیله حضرت فخر کائناتك نسل نجیبندن متولد بر قوم عربك روحی بر قلب اولمش، (ای امت محمد، ای عالم مدنیت، عصرلردنبری بو دقیقهٔ جهاد مقدس سزی بکلیوردی) ندای علویسنی اعلا ایدییور. کورویورلر که بو روحده بر نفحهٔ حیات، حیات ابدی وار. او حیات کون کوندن بلیور.. هذا من فضل ربی!..

« بالقان »

اوروپا مدنیتلرینك مظالمی:

ایتالیانلرك وحشتی

(لوقال آنجایکر) غزته‌سنك طرابلسده بولنان مخابری ایتالیانلرك عربلره قارشی ارتکاب ایله‌دکلری وحشت حقنده منسوب اولدیغی غزته‌یه آتیده‌کی معلوماتی اعطا ایلیور.

ایکی اوچ کون ظرفنده وقوعه کلن حادثاتك الك کوچك تفرعاتنه

قدر موثوق اولدیغی ادعا ایله جمله‌سنی حکایه ایده‌جکم :

بر عرب ، باغچه‌سنی صولامق مقصدیله یقینده‌کی واحه‌دن صو آلمق ایچون بر رأس اوکوزی ایله یولده کیدرکن ایتالیان عسکری طرفندن سونکو ایله شهید ایدلمشدر . اوچ اعمی بر برینك الی طوته‌رق ودیوارلره طیانه‌رق یوللرینه دوام ایتمکده اولدقلری اثناده قارشولرینه برقاچ پیاده آوجی عسکری چیقارق اعمالرك اوچنی بردن قتل ایتمشلردر . اعمالرك جسدی اقشامه قدر جاده اوزرنده قالمشدر .

اوچ چوجق واحه‌دن چیقارق خرمالغك جنوب جهتنده کائن سیدی المصرینك قبرینه کلیرلر . اوطرفده نوبت بکله‌مکده اولان ایتالیان عسکرلری ، اك بیوکی سکز یاشنده اولان بواوچ چوجق اوزرینه شدتلی بر آتش آچارلر . چوجقلر میوه تجارندن (حمد بن قادش) ك مخدوملری ایدیلر . بو چوجقلرك پدری دخی ایتالیانلر طرفندن توقیف ایدیله‌رك ایکی حیوانی اتلاف ایدلمشدر .

ایتالیانلر کندی حالنده ایش ایله اشتغال ایتمکده اولان قصاب (علی قره‌بر) نام شخصه تعرض ایتمشلردر . قصاب بر قیونك دریسنی یوزدیکی اثناده ایتالیانلر کله‌رك کندی ساطوری ایله کندیسنی اتلاف ایتمشلردر .

محمد منصوری نام شخص آقشام چارشودن عودت ایتمکده اولدیغی صره‌ده بالتوقیف اوزری تحری اولنمشدر . جیبنده بولناز برقاچ پاره غصب ایدلدکدن صکره شهید ایدلمشدر .

(سوقرا) نام محلده یکرمی کشیدن مرکب ابویوسف الطرحونی عائله‌سی کاملاً اتلاف ایدلمشدر . مومی الیه (شبه) نام محلك اشراف ومعتبراننده برذات ایدی .

ایکی اسلام قادینی قرق قاریش جاده‌سنده ایکی دوه اوزرنده اجرای سیاحت ایلدکلری اثناده ایتالیانلر طرفندن قتل ایدلمشلردر .

دیکر برقادین فراجه‌سنی چیقارمق ایستمدیکندن بوملیانه‌قویوسی جهتنده قتل ایدلمشدر .

بردیلنجی بر قبرستان کنارنده تسئل ایدرکن ایتالیانلر کله‌رك وکندیسنه برقورشون صدقه‌سی ویره‌رك اختیار دیلنجی‌یی قتل ایتمشلردر .

شبه موقعنك خارجنده اون ایکی یاشلرنده برچوجق قیو آغزنده صو ایچمکده ایکن ایتالیانلرك قورشونی ایله مقتول اولمشدر .

(صاغازلی) نامنده برشخص ایتالیانلر طرفندن بلا مرحمت کندی خانه‌سی اوکنده مجروح اولنجه همان خانه‌سی قپوسندن آدملرینی چاغیره‌رق ایتالیانلره قارشی بر آتش آچمشدر . صاغازلینك یدی آدمی طرفندن آچیلان بوآتشده ایتالیانلر فراره مجبور اولمشلر ایسه‌ده برقاچ دقیقه صکره معیتلرینه دیکر بنقه عسکر آله‌رق ومذکور خانه اوکنه کله‌رك هجوم ایتمك ایسته‌مشلر وصاغازلینك مدافعات شدیده‌سی اوزرینه فراره مجبور اوله‌رق عربلر عائله‌لرینی تحت تأمینه آلمغه موفق اولمشلردر .

سوق الجمعه نام محلده برقادین شهید اولان زوجنك باشی اوجنده جاده اوزرنده آغلارکن برایتالیان کله‌رك برقورشون ایله منبوره‌یی زوجنك یاننده یره سرمشدر .

حرب وحسیات دینیه

(چایت) غزته‌سی ایتالیانلرك دوچار اولدقلری هزیمتلره دائر یازدیغی بر مقاله مخصوصه‌ده دیبورکه :

« ایتالیانلر ، نیچه سنه‌لردن بری ارتباط ومناسبتده بولندقلری طرابلس اهالیسی واحوالی حقنده لزومی قدر صحیح معلومات استحصال ایده‌مدکلرینی وقوعات کوستریبور . ایتالیانلر ، ترکلرك اداره‌سندن تخلیص کریبان ایده‌جکلرندن ممنون اوله‌جقلرینی فرض ایتدکلری عربلر بوکون هردرلو اختلافاتی اونوده‌رق خصم جان عد ایتدکلری ایتالیانلر علیهنده اوله‌رق پك هیجانلی دقیقه‌لر کچیریبورلر . ایتالیانلر دیننك زوال ناپذیر بر رابطهٔ دائمه اولدیغنی و عربلرك دین اوغرنده هر شیئی کوزه آلدیره‌جقلرینی حساب ایتمه‌مشلردر . ایتالیانلر عجزلرندن کوپوره‌رك معصوم اهالی‌یه قارشی انواع مظالمی ارتکاب ایتمشلردر .

فی الحقیقه ایتالیانلرك ارتکاب ایتدکلری اعتسافات سببیله بتون وجدانلر اعلان عصیان ایدییور . ایتالیانك اشقیانه پولتیقه‌سی شو عصر مدنیت ایچون بر عیبدر . برطرفدن یوزلرجه اهالینك اعدامی ، دیکر طرفدن نفی ایدلمسی ، اعضای وجودینك قتلی ، مجروحینه اشکنجه ایدلمسی مدنی برملت ایچون آلچاقلقدر .

بومظالمدن طولایی اوروپا بوکون بر وظیفهٔ مدنیت قارشوسنده بولنیور . دولتلرك بغیرحق اعلان ایدیلان بوحرب ایله انك نتیجه‌سی اوله‌رق ایتالیان وحشیلرینك ارتکاب ایلدکلری قانلی جنایتلری منع ایتملیدرلر . فقط دولتلرجه اجرا ایدیله‌جك تشبث ، لفظ مدنیتی لکه‌له‌مش اولان ایتالیانك موفقیتی ایله نتیجه‌لنمه‌ملیدر .

فقط عثمانیلرك ایتالیانلره قارشو کوستردکلری شجاعت ومقاومت بالقان حکومتلرینه بردرس عبرت اولملیدر . چونکه دونما جهتندن ضعیف کورونن ترکیانك بحراً قوتلی اولان ایتالیایه قارشو کله‌بیله‌جك قدر قوت ابراز ایده‌بیله‌جکنی کیم خاطرینه کتیرر ایدی ؟

ظاهرده ضعیف کورونن ترکیانك بوکون کوستردیکی قوت، فکر بشرك برشیئی اولجه کشف ایتمك خصوصنده نه‌درجه آلداندیغنی اثبات ایتدیکی کبی برچوق محترص وآچ کوزلو بالقان حکومتلرینك حرص وطمعلرینی‌ده سوندره‌جکدر .

ترکیا ایله اویون اوینامغه کلمز . چونکه ترکیا قوتلی بر اوردویه مالك اولدقدن ماعدا هرزمان حسیات دینیه‌نك تحریکی ایله عسکرلکه الویریشلی برچوق منابع الده ایده‌بیلیر .

طرابلس غرب محاربه‌سندن استحصال اولنه‌جق الك برنجی درس ایشته بودر . »

لاهی صلح قونفرانسنه اشتراك ایدن بتون دول اجنبیه خارجیه ناظرلرینه خطاباً حکومت عثمانیه طرفندن ویریلن

پروتستو نامه

١٩٠٧ سنه‌سنده لاهیده انعقاد ایدن قونفرانسده دول عاهد

مرخصلری ملیسلرله کوکلی هیئتلری حقوقاً «اردو» تسمیه سنه داخل اوله جقلرندن ماعدادشمنك تقرّبی اوزرینه قوهٔ مهاجمه یه قارشو محاربه ایچون برنجی ماده یه توفیقاً تشکیلات اجراسنه وقت بولمه دن کندی اختیارلریله سلاحه صاریلان و مملکتلری هنوز اشغال ایدلمامش بولنان اهالینك دخی علناً سلاح طاشیدیغی و قوانین وعادات حربیه یه رعایت ایله دیکی تقدیرده محارب کبی طانه جغی صورت مخصوصه ده قرارلشدیرمشلر ایدی . (قوانین وعادات حربه متعلق نظامنامه نك برنجی وایکنجی ماده لری)

دیکر طرفدن عین ماده یه متعلق ملاحظات صره سنده دول عاقده «کافهٔ احوال وخصوصاته شامل مقررات اتخاذی عدیم الامکان اولمقله برابر» ذکر وتصریح ایدلمه مش اولان احوالك تقدیرنی اردواداره ایدنلرك معاملهٔ کیفیه سنه ترك ایتمکیده قبول ایتمدکلرینی بیان ایتمشلر وبناءً علیه طرفلرندن قید واستدلال ایدلمش بولنان احوالده اهالی ایله محاربلرك مللِ متمدنه آره سنده تأسس ایدن تعاملاتدن منبعث حقوق دول احکامیله قوانین انسانیت ووجدان عمومی مقتضیاتنك زیر حمایه سنده قاله جقلرینك بیانی مناسب کورمشلردر . ایمدی ایتالیا طرابلس غرب وبنغازیده یالکز بو حقوق دول احکام حاضره سنی وقوانین انسانیتی استحقار ایتمکله قالمامشدر . بلاسبب وساده جه ارزوی استخیر سوقیله اعلان حرب ایتدکدن صکره ولایات مذکوره سکنه سیله محاربلرینه قارشی معاملاتنده ایتالیا صلح قونفرانسنده بتون جهان مدنیته قارشی صورت مخصوصه ده قبول ایلدیکی اساسلری پایمال ایلمشدر .

بن طرف شهود طرفلرندن نشرایدیلن تفصیلات وبتون جهانك وجدان عمومیسی جانبندن یکزبان رفع اولنان آوازهٔ نفرت ایتالیا مأمورین عسکریه سنك ارتکاب ایلدکلری مظالم واعتسافاتك ذات عالیلرینه تفصیلاً تعدادندن بزی وارسته قیلدیغی جهتله ایتالیانك مارالذکر برنجی وایکنجی ماده لر احکامنی اخلال ایده رك وطنك مدافعه سی ایچون مذکور ایکنجی ماده یه توفیقاً قوای عسکریه من طرفندن الی سلاح طوتار آدملری تسلیح ایدلمش اولان طرابلس غربه مجاور قرا خلقنی بلا تفریق جنس وسن محاصره ایتدیکنی وبی رحم وامان قورشونه دیزدیرمش اولدیغنی اخبار ایتمکله اکتفا ایلرم . فضله اوله رق داخل شهرده کی بعض وطنپروران عثمانیه نك مستخلصی اردویه معاونت ایتمك ایستدیکی بهانه سیله ایتالیان ارکان حربیه هیئتی بتون سکنهٔ معصومه یه قارشی اجرای دهشتی ، القای موتی امر ایلمش ، کنج اختیار برخیلی کسانی یالکز برشبهه اوزرینه وبلاسبب کل یوم قورشونه دیزدیرمش و دیزدیرمکده بولنمش ، قادینلر ، چوجقلر اتلاف ویا تبعیدلره القا ایدلمشدر . بر خیلی محلات ، اشرای عسکریه نك یدینه ترك اولنمش ، احراق بالنار ایدلمشدر . بیکلرجه بیچاره کان عائله لرندن ، تمسکان بالاین اضطرابلرندن قالدیریله رق کوناکون محرومیتلره ، فنای محققه معروض اولدقلری حالده دیار بعیده یه سوق ایدلمك اوزره بیغین بیغین واپورلره ارکاب اولنمشلردر .

افریقاده نشر مدنیت ایده جکی ادعاسنده بولنان بر حکومتك انظار جهانه وضع ایلدیکی منظرهٔ الیمه یه قیاساً حکومت عثمانیه جه شدتله اختیار ایدیلان و لاهی مقرراتی اساسنه تماميله توافق ایدن طور وحرکت مستقیمانه ووقورانه یی تبلیغه حاجت وارمیدر ؟ بو اساسلری پایمال ایتمش بردشمنه قارشی حکومت عثمانیه دخی کندینی بونلردن وارسته عدایده بیلور ایکن ذره جه بو یوله سلوك ایتمامش ، حتی دشمن حکومت تبعه سنك مجتمعاً طرد وتبعیدی کبی لاهی قونفرانسنجه صورت قطعیه ده منعندن صرف نظر اولنان بر تدبیری بیله اتخاذ ایتمکدن اجتناب ایلمشدر . بیکلرجه معصوم عثمانلیلر قتل و یاتعذیب ایدلمکده ایکن هر صنفه منسوب اون بیکلرجه ایتالیان تبعه سی ممالك عثمانیه ده قوانین وضابطهٔ عثمانیه نك زیر حمایه سنده کندی تبعه مزله رقابت ایده رك یشایورلر . بالذات دشمنی استشهاد ایده رك شونیده علاوه ایده جکم که دشمن دونانمالری طرابلس غرب وبنغازی اوزرینه آتش آچدقلری هنکامده اورادکی مأمورین عثمانیه بلاد مذکورده بولنان متعدد ایتالیانلرك حیاتی بحق غلیان وهیجانه دوشمش بر خلقك تجاوزاتندن مصون براقه جق تدابیر اتخاذ ایتمش ، هیچ بر ایتالیان رنجیده ایدلمامشدر . حال بوکه معروض استیلا بولنان وطنك خلاصنه شتابان اولان وبالنسبه فائق بر قوتك آتشلری آلتنده وطن اوغرنده فدای جانه حاضرلانان کوکلیلر الیوم طرابلس غربده تأسیس قرارکاه ایتمش اولان ایتالیا ارکان حرب هیئتنك هیچ بر وقت درمیان ایده میه جکی بر معذرتی سرد ایده بیلیرلر ایدی . الحاصل حکومت عثمانیه افریقاده کی اردوی عثمانی ضابطلرینه ایتالیان اسرای حربنه قارشی حقوق دول قواعدینه توفیقاً معامله یه دوام ایتملرینی وحق وطنلرینی مدافعه ایتمك ایستدکلری ایچون قرده شلری هر کون ایتالیانلر طرفندن قورشونه دیزیلان اهالی محلیه طرفندن رنجیده ایدلملرینه محل براقلمامسنی دخی توصیه ایلمشدر .

خصوصات مشروحه یه بناءً حکومت عثمانیه ایتالیا اردوسنك طرابلس غرب وبنغازیده کی تعدیاتی کرك محارب وکرك لاهیده وجود پذیر اولان مأثر مدنیتك مشارکی صفتیله قونفرانس مقاولاتنه وضع امضا ایتمش بولنان دولتلره عرض واخبار ایتمکه حق اولدیغنی وبونی بر وظیفه عد ایتدیکنی بیان ایدر ومذکور قونفرانس مقرراتنه مغایر اوله رق کندی تبعه ومحاربلری اوزرنده ارتکاب اولنان مظالم وقتالی شدتله پروتستو ایلر .

حکومت عثمانیه بو وجهله یالکز بر مدافعه و تحفظ خصوصی وظیفه سنی ایفا ایتمیوب کیفیتك بر تهلکهٔ مشترکه مواجهه سنده یکدیکرینی ضامن بولنان بتون اقوامك وجدانه تعلق ایتدیکی ایچون دهاواسع ودها عالی بر وظیفه یی ایفا ایدییور . بو تهلکهٔ مشترکه ایسه مدنیت حاضره نك بر لفظ بی معنا حکمنده قالمسنی تأمین ایدن اساسلرك معروض فنا اولمسیدر .

مصر خانملرینك جمعیتی

قاهره‌ده چیقان (العلم) رفیقمز مصرلی قارداشلریمزك طرابلس غرب حادثه‌سندن طولایی کوسترمکده اولدقلری فدا کارلقلری ؛ خصوصیله خانملرك کندی آره‌لرنده اعانه جمعیتلری تشکیل ایدرك طرابلس فلاکتزدکانه امداد ایچون ایراد ایتدکلری نطقلری تفصیلاتیله یازیبور . مصرلیلر قاره کون دوستی اولدقلرینی ، حمیت اسلامیه و عثمانیه‌لرینی تمامیله محافظه ایتمش بولندقلرینی ، اك واضح ، اك قطعی براهین ایله اثبات ایدرك بوتون عالم اسلامك کوکلنی آلدیلر . وار اولسونلر .

المنصوره خانملری طرفندن تأسیس ایدیلن اعانه جمعیتی حقنده «العلم» ده کوردیکمز سطرلری مجملاً نقل ایدهلم :

جمعیتك رئیسهٔ فاضله‌سی بر کره دعوتنه اجابتله کلن خانملره تشکر ایتمش ؛ صوکره مقصد اجتماعك دولت علیه ایله ایتالیا آره‌سنده حادث اولان حربه قارشی وطنی سوه‌ن هر مصرلی قادین ایچون طرابلسده‌کی بیچاره همشیره‌لرینه امداده دعوت ایتمکدن عبارت اولدیغنی سویله‌مشدر بونك اوزرینه ابراهیم افندینك کریمه‌سی وجیهه خانم شو نطق ایراد ایتمشدر :

خانملرم ،

سزك شخصلریکزده تجلی ایتمکده اولان مروت و انسانیتی تبجیل ایدرم . بو جمعیتی تأسیس ایدن ایکی فضیلت پرور خانمك ، وطن ایچون اك مبرم بر ایش حقنده مذاکره ایدیله‌جکنه دائر اولان دعوتنامه‌سنی الدیغم زمان درحال خاطریمه کلدی که بو امر مبرم شبهه‌سز طرابلسده‌کی فلاکتزده قارداشلریمزه امداد ایتمك اوله‌جقدر .

خیرلی ایشلر چوقدر ؛ بونلرك هر نوعنه چالیشمق مشکوردر . لکن بو مساعی آره‌سنده اك مشکور ، اك مأجور اولانی ، رضای الهی‌یی دیکرلرندن زیاده جلب ایده بیله‌نی هیچ شبهه‌سز شو زواللیلرك امدادینه قوشمقدر که اونلر انسانیتك ناصیه‌سنی لکه‌دار ایدن ، قانیلاشمش یورکلری مرحمت ملکه‌سندن کلیاً بی‌خبر بولنان ظالم بر ملتك تجاوزینه معروض قالمشدر .

بو آلچق ملت نه قدر آنا قوجاغنده‌کی جوجقلری یتیم براقدی ؛ نه قدر زواللی قادینلری شریك حیاتندن ابدیاً آییردی ؛ نه قدر اختیارلری بی‌کناه اوله‌رق سفالتك پنجه‌سنه تسلیم ایتدی . اوت ، بو زواللیلرك هیچ بر کناهی یوقدی . لکن بهیمی بر حرص ، جهنمی بر طمع بو ایتالیان ملتنی تویلری اوربرتن ، یورکلری پارچه‌لایان بویله بر ملعون حرکته سوق ایتدی . اوکا حق ، عدالت ، حیثیت حسلرینی کلیاً اونوتدیردی . شمدی بو حادثهٔ عظیمه‌یه قارشی بزم عهده‌مزه دوشن وظیفهٔ قومیت ، لسان ، دین خصوصلرنده قرده‌شلریمز اولان طرابلسلیلره یاردم ایتمکدر . زیرا بیلیرسکز که حدیث شریف موجبنجه مؤمنك مؤمنه قارشی وضعیتی بر بنیان مرصوص میدانه کتیرن پرچین ایدلمش طاشلرك وضعیتی کیدر . اویله ایسه اونلرك ایشنه یارایه‌بیله‌جك نه‌مز وارسه فدا ایتمکدن کری طورمامالی‌یز . والله لا یضیع اجر المحسنین .

وجیهه خانمك بو نطقنی متعاقب سعدیه خانم شو نطقی ایراد ایتدی :

خانملر ، سزی بو دعوته اجابت ایتمکه سائق اولان حسیات عالیه‌یی تبجیل ایدرم . بیلمز دکلسکز که حسنات سیأتی کیده‌ریر .

بوراده طاهر بك افندینك حرمی خانمك ریاستی آلتنده اولمق اوزره بر جمعیت تشکل ایتدی . مقصد طرابلس غربده فلاکته اوغرایان قادینلره معاونتدر . عندالله اجر عظیمه مظهر اولمق ایچون بو پك بیوك بر فرصتدر . خانملر سزی اعانه‌یه تشویق ایچون فضله سوز سویلمکه لزوم کورمم . طرابلس فلاکتزدکانه امداد ایچون دقیقه فوت ایتمیکز .

دها صوکره دوقتور احمد فهمی بکك کریمه‌سی نعیمه خانم شو سوزلری سویلدی :

خانملر صدر اسلامده عربلر ملتلرك اك سطوتلیسی ، اك خطرلیسی ایدی . بوتون جزیرة العرب عربلرك تحت حکمنده ایدی ، بو ملت نجیبه صوکره‌لری عجمستانه ، هندستانه کیردی ، مصری فتح ایتدی ، اندلسه ، جزایره مستولی اولدی . فرانسه اوزرینه یورودی . غربلیلر علوم و فنونی بونلردن اوکرندی . معرفت و مدنیتده‌کی تقدملریده عربلرك سایه‌سنده‌در . عربلر بر زمانه کلنجه‌یه قدر افرادی اك قوتلی بر اتحاد ایله متحد بر ملت قویه ایدی . صوکره تدنی‌یه محکوم اولدی و حتی تفرقه‌یه اوغرادی . دشمنلر کندیسنه تغلب ایدرك مملکتلرینك قسم اعظمنی غصب ایتدی . نهایت شو کوردیکمز ضعیف ملت حالنه کلدی . اعدا بوکون المزده قالان مملکتلریده غصب ایتمك ایستیورلر ؛ بسبتون معصوم اولدیغمز حالده بزی کونا کون محرومیتلره اوغرادیورلر .

غربلیلرك بو قدر هجومنه قارشی بز یاپه‌جغمزی اونودیورزده اك عادی ایشلردن نجات اومویورز . حالبوکه تعاوندن ، اتحاددن بشقه بر صورتله قورتولش یوقدر . نیچون ابنای ملتمزله برلشمیورز ؟ نیچون محاصرلره مالمزله قوتمزله معاونتده بولنمیورز ؟ حق سبحانه و تعالی بزه جهادی فرض ، اتحادی امر ایتدی ، مصرلیلر ! بز نه زمانه قدر اویویه‌جغز ؟ کوزیکزی آچیکز ، زیرا اویویانلر اویانمشدر !

ایشته عجملر بزم ایچون بر نمونه‌در . ارککلری حریت مجاهده‌سنده بولندیغی ایچون قادینلری‌ده زینت نامنه نه‌لری وار ایسه صاته‌رق اعانه ویردیلر . نظرلرنده منافع ملتك حقیقی بر قیمتی اولمیان مجوهراته قات قات فائق اولدیغنی بزه کوستردیلر . اوت بز مصر قادینلرینه کوستردیلرکه درت طرفندن مصیبتله ، فلاکتله قوشادلمش اولان وطنه قارشی وظیفه‌مزی ادا ایتمکی دوشونمیورزده کونا کون مزینات یوکی آلتنده صالینوب طوریبورز ! هم بیلمم اسارته معروض اولدقدن صکره او مزیناتك نه فائده‌سی اوله‌بیلیر ؟

آرتق جهالت زمانلری کچدی ، آرتق هرکسك کوزی آچیلدی . اوکمزده مجد و شرف ایچون بر چوق یوللر وارکن نه‌دن هیچ برینی طائمیورزده طالمش بولندیغمز بو عطالت ، بو مسکنت اویقوسنده دوام ایدوب کیدیورز ؟ اوته طرفده مسلمان قارداشلریمز دشمن محاصره‌

سی آلتنده آچ ، صوسز بر حالده ایکلیوب طورركن بزم مجوهرات ایچنده خرام ایتمه‌یی ایجمز کوتورملی‌میدر ؟ الله مسلمانلره اتحاد ایله امر ایدوب طورورکن بز بویله لاقید قالیرسه‌ق کندیمزه مسلمانز دیه بیلیرمی‌یز ؟

طرابلسده محاصره آلتنه آلنوب مظالمك ، فجایعك هردرلوسنه معروض طوتیلان شو بیچاره‌لره قارشی دست‌امدادی اوزاته‌جق قدر قلبمزده شفقت یوقمیدر ؟ ایتالیا قطعه‌سی زلزله‌دن طولایی آلت اوست اولدیغی زمان‌ایتالیانلر بزدن‌معاونت‌ایسته‌مشدی. اوزمان مصرلیلرك بر چوغی بودعوته‌اجابت‌ایتدی. شیمدی‌ایسه‌قارداشلرمز بزدن‌امداد بکله‌یور.

« امیر عبدالرحمن خان »

« مابعد »

عددجه بزه فائق‌بولونان‌دشمنه غالب کلیشمزاوزرینه‌جناب حقه عرض شکران ایده‌رك اعلان مسرت ایلیه‌رك طوتدیغمز اسرا میاننده (رستاق) خانلرندن اون ایکی ذات واردی . بونلر ، نائرهٔ حربی ایقاد ایله اسارتلرینه بادی اولانه آتوب طوتیور و :

— افغان عساکر مستحفظه رئیسنك معیتنده‌کی‌قوته کافی عسکر ویریرسه‌کز رئیسی طوتار ، سزه یوللارم دیه امرامزه مکتوب یازمشدی . دییورلردی . اکلاشیلان بکارده بو امید ایله معاونته قالقیشمشلر . فقط ایش کورمه‌ین‌عسکرك بر قسمیله سرکرده‌لرندن بعضلری بنم المه کرفتار اولمشلردی .

§

اردوکاهه عودتمدن صوکرا بر راپور یازدم . بالخاصه بو فقره‌یی درج ایتدکدن صوکرا عمجمه ، ویرلمك اوزره خان آباده‌یوللادم. مجروح اسیرلری تداوی ایچین جراحلر تعیین ایتدم . یاره‌لری ایی اولنجه بعضارینه خلعت اکساسی ، بعضلرینه‌ده خرج اعطاسیله صالیویردم و :

— وطنداشلرکزه نصیحت ایدیکز : یغما کرلکی براقسینلر . امراکزه‌ده سویله‌یکز : چارپشمق ایستیورلرسه مردانه میدانه چیقسینلر . بر طرفدن (تخته‌پل) ه سفیر کونده‌روب بدرمه اظهار مودت ایله‌مك ، بر طرفدن‌ده اونك عسکرینه مخالفت ومقاومت کوسترمك صورتیله یاپدقلری حیله‌کارلقدن واز کچسینلر . بیلمش اولسونلرکه بدرمك آرزو ایتدیکی تقدیرده بدخشانی تحت تصرفه آلیر . اورانك بکی بکا آلتی ساعت قارشی طوراماز . دیدم .

(قته‌غن) لی اسرایی‌توقیف‌ایده‌رك بخارایه هجرت‌ایله‌مش اولان همشهریلرینه (وطنکزه دونمه‌دیککز حالده بوتون اسیرلری اولدوره‌جکم) دییه خبر کونده‌ردم . تشویقم اوزه‌رینه اسراده بو خبری تأکید وهمشهریلرینی‌تأمین‌ایله‌دی ، براز صوکرا (قته‌غن) علماسندن بر قاچ ذات مکالمه ایچین نزدمه کلدی ،

— افغانستان دولتنه مخالفتده بولونماز وصداقت واستقامتدن آیریلمازسه‌کز کندی رعیه‌م حقنده‌کی تقیداتمدن سزده نصیبه‌دار اولورسکز . دیه‌رك افاده‌می قسم‌بالله ایله تأیید ایتدم .

مرخصلرك مطمئناً عزیمتی اوزرینه ایکی بیك خانه مهاجر ، وطنه عودت ایده‌رك تالیخانه یرله‌شدی .

§

اسرا واسطه‌سیله تبلیغ ایتدیکم سوزلره‌قارشی (میریوسف‌علی) آلدیرمادی، چاپولجیلغه‌دوام ایتدی . بر قاچ هفته صوکره (قته‌غن) و (قلاب) بکلری وبرادری (میرشاه) ایله مشاوره‌ده بولونوب معیتلرنده‌کی عسکرك متفقاً (تالیخان) و (چال) اوزه‌رلرینه هجوم ایتدیریلمه‌سنی وغلبه‌نك آنجاق بو صورتله قابل اوله‌بیله‌جکنی سویلادی .

(چال) ده بزم ٤۰۰ نظامیه و ٤۰۰ خاصه عسکرمزله ۵۰۰ سواریمز و ۲ دانه طوپمز واردی‌که (سردار محمدعلم خان) نامنده شجیع ومجرب بر ذاتك قومانداسنده ایدی . دشمن شو صورتله ترتیباتده بولونمشدی‌که :

بر مفرزه‌سی بزم حیوانات اوزرینه هجوم ایلیه‌جك وشو صورتله کندیلرینك منتظم عسکر اولمایوب یغما کر بر چته بولوندیغنی ظن ایتدیره‌جکدی . میراتالیقك عمجه‌زاده‌سی (میرعلی ولی) نك تحتنده اداره‌سنده بولوناجق ۳۰۰۰۰ سواری‌ده کیجه کلوب تالیخان باغلرنده کیزله‌نه‌جکدی .

ایرتسی صباح دشمن سواریسندن یوز نفر هجوم ایده‌رك ، اوتلامایه کوتورولن بزم دوه‌لردن یوزدانه‌سنی سورمش ، ایلری قاره‌قوللری قوماندانی‌ده‌بونلرك استردادی ایچین چاپولجیلرك آرقاسندن ایکی یوز سواری یوللامش .

بو خبری ایشیتدیکم کبی عسکرك حربه حاضرلانماسنی امرایتدم. چونکه قاره‌قول جوارنده‌کی حیوانانه یوز سواری‌نك هجومه قالقیشامایاجغنی آکلامش ، مطلقا اوراده مهم بر قوتك کیزله‌نمش اولدیغنه حکم ایله‌مشدم .

حکمم طوغرو ایمش . عسکر حاضرلغی اکمال ایتدیکی صیراده اولجه کوندریلان ایکی یوز سواری‌نك یوز التمشی ، دشمنك شدتلی هجومندن قاچوب کلیور ، قرق بیك قدر سواری‌ده اونلری‌ده تعقیب ایدییوردی . بن احتیاطه رعایة اولجه طوپلری ایکی یوز عسکرله (آرته‌یوز) دنیلن طاغه دیزدیرمش وقوماندامی آلمانجه آتش آچمالرینی امر ایتمشدم .

صاغ طرفدن بیك ، صول جهتدن بش یوز نفری پوصویه یاتیردقدن صوکره متباقی سواری وپیاده ایله دشمنه قارشی چیقدم . مصادمه باشلادیغی‌اثناده طوپجیلرله پوصوده‌کی‌عسکرلره کولله‌قورشون یاغدیرمه‌لرینه دائر امر ویردم . کندیم‌ده اولانجه قوتمله جبهه‌دن هجوم ایدم . دشمن‌فناحالده شاشیردی طوقوز ساعت اوغراشدقدن صوکرا اوچ بیك مقتول ویرمك صورتیله بوزولدی . بزم طرفدن یوز نفر قدر مقتول و مجروح‌واردی . آلتی یوز اسیرله بش بیك

آت آلینمشدی . دشمنك کوزینیییلدیرمق ایچین کەسیان باشلردن بر قله یاپدیردم وبو فتح عظیمك تفصیلاتنی حاوی بر راپور ادراسیله عمجەمی تبریك ایتدم .

چال طرفنه کیدن و اون ایکی بیـك کشیدن عبارت اولوب (میر باباییك) و (میرسلطان مراد) ك قوماندا‌سنده بولنان دشمن فرقەسی جزئی بر مصـادمەدن صوکره یوز مقتول ویروب مجروح وپریشان بر حالده صاووشدیلر ، حتی سرکردەلری (میر باباییك) آتدن دوشوب ایاغی قیریلدی . اوحالده آلوب کوتوردیلر .

مظفریات واقعه اوزرینه افغانستانك تعلیم کورمش منتظم عسکریله باشه چیقامایاجقلرینی بدخشـان بکلری آکلادقلری ایچین قارشی قارشی‌یه جنك ایتمکدن چکیندیلر وحیلەکارانه چاپولجیلقدن باشقه برشی یاپامەدیلر .

§

بو صیرالرده بخارا حاکمی (امیر مظفر) ده افغانلیلرك شوکت وسطوتنی تجربه ایتمك املیله جیحونی کچدی ونهرك بری سـاحلنده توقف ایلەدی . پدرم شـو حرکتدن اندیشەیه دوشدی . چونکه معیتنده ١٠٥٠٠ قدر عسـکر واردی ، بونکله بخارا امیرینه مقابله ایدەمەیەجکی ظنیله عمجەمه بر مکتوب یازوب ادارەسندەکی ٢٠٠٠٠ عسـکردن ١٢٠٠٠ ی نزدنده آلیقویماسـنی ، متباقی ٨٠٠٠ ی بتمله برابر امدادینه کوندەرمەسنی توصیه ایتدی‌که بوقوتله محاربەوایجابنده ولایتی محافظه‌ایلەیەبیـلەجکدی . زیرا داخلەکی اوز بکلرك جنسیت جهتیله بخارا امیرینه مناسبتلری اولدیغندن بردنبره آیاقلانمالری خاطره کلیوردی .

عمجـەم ، بو مکتوبی آلینجه فنا حالده قورقدی . درحال ، تالیخانی بیراقوب عسکرله برابر خان آباده کیتمەمەدائر بکابر امرنامه یوللادی.بن ، بورادە قالوب‌ایجاب حاله کوره کوره حرکت ایتمـك دها موافق اولدیغنی وبرچوق زحمتله الده ایدیلمش بر ولایتی عسکرسز، محافظەسز ترك ایتمەنك طوغرو اولامایاجغنی جواباً یازدمسەده عمجەم سوزمی دیکلەمەدی . بلا تأنی حرکتم حقنده تأکیداً امر ویردی .

اطاعتدن باشـقه چاره قالمادیغی ایچین ایرتەسی کونی علی‌الصباح یوله چیقدق . لوازمی تمامیله یوکلەیەجك حیوانات اولمدیغندن برده قالان جبخانه ومهماتی عسکره تحمیل ایتدم . هپسی کوتوره‌بیلەجکی قدر یوکلەندی . خان آبادده بیـەجك تدارکنك مشـکل اولەجغنی بیلدیکم جهتله یوز نفر سواری‌یی (آرتەیوز) اهالیسنك قویونلرینی یغما ایتمەیه کوندردم .

بوندن صکره عسکری اوچ قسمه آیردم . برنجیسـنه (سردار محمد امین خان) ك اوغلی (سردارشمس‌الدین خان) ی قوماندانلغیله پیشداره ، ایکنجیسنی — ٥ ردیف ، نظامیه پیاده وسواریسی ایله درت طوپدن عبارت ایدی . — وسطه ، طوپچی پیاده وسـواری بقیەسی بولونان اوچنجیسـنی‌ده دمداره تعیین ایتدم .

قویون طوپلامق ایچین کوندردیکم سواریلر (خواجه چنکل) قلعەسـنده بزه یتشدیلر ، بولابیلدکاری قدر قویونلری سـوروب کتیرمشلردی .

تالیخان اهالیسی ، بزم بغتةً حرکتمزدن جرأت آلدیلر. وبش آلتی بیك سواری اولەرق آرقامزه دوشـدیلر . بونلرك جرأتلرینی قیرمق وکوزلرینی ییلدیرمق ایچین بر طابور سوق ایتدم . بو طابور یول کنـارنده واقع اولوب بیك آرشـین قدر دەرینلکی بولونان بر مغارەیه صـاقلاندی . معقبلر ، اورادن کچرکن بر یایلیم آتشی ایدیلدی . تفنکـسسی ایشیدیلنجه بزم عسکرده کری دونوب‌عقبیکیلره هجوم کوستردی . حریفلر ، فنا حالده سرسملەدیلر وجان قورقوسیله اطرافه داغیلدیلر. حتی بعضیلری کندیسنی نهره آتدی، بعضلری‌ده طاغه طوغرو قاچدی، نتیجەده‌ایچلرندن درتیوزی خاك هلاکه سەریلدی. آرتیق تعرضه‌اوغرامقسزین‌یولمزه دوام ایتدك ،

کیجه نهری کچرکن طوپلرمزدن بری صویه دوشدی . طوپچیلر بر چوق اوغراشـدقلری حالده چیقارامیورلردی . درحال آتدن ایندم . بر قاچ نفرله برابر صویه کیروب طوپی ساحله ایصال ایتدم، اوستم باشم صـیر صیقلام اولدی . عسـکری بیراقوب بر طرفده چاشیر ده‌کیشـدیرمك‌ده ممکن دکلدی . عسـکرلرم اورمانك یاش اغاچلرینی یاقمق صورتیله اثوابمی قوروتدیلر .

ایرتەسی کونی تقریباً اوکلەدن ایکی سـاعت صوکره خان آباده یاقلاشدق . فقط یاقلاشیر یاقلاشماز مدهش طوپ صدالری ایشیتدك (سردار شمس‌الدین‌خان) :

— بو طوپلر اوز بك سواریلرینك‌اولمالی . احتمال که عمجەکزك اوردوسنی یغما ایتمشلردر . شـو حالده بز بوراده طورمایالم، کابل طرفنه قاچالم . دیدی .

—١٢٥٧ده‌انکلیزلره‌قارشی وقوع بولان محاربەدەکی شجاعتکی ایشیتمشـدم . عجبا اودلاورلك نرەیه کیتدی ؟ تعریضنده بولوندم . محجوبانه سکوت ایتدی .

تفتیش احوال ایچین عمجەمك اوردوسنه آلتی سـواری سوق ایتدم و :

— اوردودن طوپ سسلری ایشـیدییورم ، ایجاب ایدن طرفه حرکت ودشمن اوزەرینه صولت ایچین امرکزی بکلیورم . دیه‌خبر یوللادم . بر ساعت صوکرا قوشـەرق بری کلدی و : بخارا امیری (بساقه) دن قاچوب جیحونی کچدی او مناسبتله شنلك یاپیلیور مژدەسنی کتیردی .

مکرسه ، پدرمك بندکانندن (غلام علی خان) ـ که غایت بهادر ومحارب بر ذات اولوب جیحون ساحلندەکی قاره قوللرك قوماندانی و (سه نهر) قطعەسـنك حاکمی ایدی ـ (بکرکی) و (بشـاقه) سرحدلرینی تفتیش ایچین ایکی بیك سواری‌ایله چیقمش دولاشیرکن بخارا امیرینك سواریلرینه راست کلمش . درحال ایکی طرفدن آتشه باشـلانمش . جزئی بر مصـادمەیی متعاقب بخارا سواریلری امیرك اوردوسنه طوغرو قاچشلر ، امیر ایسـه بو خبری ایشیدیر ایشیتمز

چادرلريله ايچندەكى اشيابى بيراقش ، همان مملكتنه جان آتمش .

قالان اموال واشيابى (غلام على خان) اغتنام ايدەرك اشيابى عسكره داغيتمش ، چادرلرى‌دەخبرظفرله پدرمه ارسال ايلەمش .

شو مژده اوزرينه على‌العجله قالقوب عجبه‌مك نزدينه كيتدم ونائل اولديغمز سعادت موفقيتدن كنديسنى تبريك ايتدم .

مترجمى

طاهرالمولوى

اسلامده فن و فلسفه

ابن سينا « ابو على حسين بن عبدالله » .— شرقك بو داهئ اكبرى بر خارقهٔ ذكا ، بر نادرهٔ عرفاندر . تاريخ ، ابن سينا كبى وقتندن اول انكشاف و تكامل ايتمش دماغلرى نادراً قيد ايلەمش وبوكبى ذكالرى بر خارقه اولەرق تصويره مجبور اولمشدر .

ابو على ، يورولمق بيلمز بر دماغ ، متين وبى پايان بر مفكره ، كسكين وجوال بر ذكا ، حيرتبخش برحافظهٔ خارقه نما ايله ممتازايدى.

هركس كبى ابن سيناده بر چوق معلملردن درس كورمشدى . فقط ، معلمينك تقريرلريله شاكردك اوكرنديكى شيلر آره‌سندەكى نسبت ، بر عدده قواى مترفعه‌سى بيننده‌كى نسبت كبيدر. ابن‌سينانك جهانى حيرتده براقان وسعت علميه‌سى ، صرف جودت قريحه‌وتتبع ذاتى محصولى اولديغى وارستهٔ اشتباهدر .

ابن سينا ، بلا فاصله ساعتلرجه مطالعه‌يه دوام ايدر واصلا علائم تعب و كسل كوسترمزدى . بعضاً اولوردى‌كه، بوتون كيجه‌مطالعات ويا تأليفاتله اوغراشير و بو صورتله صباحى بولوردى .

فطرتك پك مستثنا ياراتديغى بو داهيه ، اوقوديغى اوكرنديكى شيلرى تمثيل ايتمك خصوصنده شايان تقدير بر اقتدار كوسترمشدر .

دها عنفوان شبابنده آتياً نقل بر نادرهٔ روزكاراوله‌جغى سيماسنده متجلى ، نافذ و كسكين نظرلرنده نمايان ايدى .

هنوز يكرمى ياشنده ايكن محافل علميه‌ده الك يوكسك مصطبهٔ صدرى اشغاله ، حقيقى بر تحرير اقتدار و مزاياسنى اظهاره موفق اولمشدى . شعبات فندن هيچ برى يوقدى‌كه ابن‌سينانك نظر تتبع و مطالعه‌سندن كچمش اولمسون ؛ . . . كنديسنه مخصوص بر دهاى ناظمله مباحث فلسفه‌يى تلفيق ، و طى يكى باشدن تأسيس ايدرجه‌سنه تنظيم و ترتيب ايدەرك بر فن مدون حالنه كتيره‌بيلدى .

مدت‌حياتى متمادى برسياحتله كچمش و شئونات كوناكونه‌معروض قالمش اولديغندن سركذشتى عبرت آميز غرائبله مالامالدر .

عنفوان صباوتنى آسياى علياده كچيرمشدى . بر مدت صكره ابن سينايى‌عراق عجم‌ده كوريورز . قوجه‌حكيم بوزماندن اعتباراً حيات جهان نورديه آتلمشدر .

اثناى سياحتده بعضاً بر شهر ويا بر قصبه‌ده وقفه كير استراحت اولديغى كوريلور . فقط بو توقف، حقيقت حالده استراحت مقصديله اولميوب يا بر اثر تأليفنه مباشرت ويا دردست تأليف بر كتابى اكمال ايتمك ايچوندر .

ابن سينا مركز خلافتده فرسخلرجه اوزاق براقليمده طوغمش آسياى عليانك سرت ومؤثر محيطنده دورهٔ نضجه واصل اولمش ، چين حدودلرنده بيله احتياج دماغيسنى تطمين ايده بيله‌جك بويوك ذكالره تصادف ايلەمش ، بر چوق عالملره هم بزم الفت اوله‌بيلمشدى .

او وقتلر جهان مدنيتك مركز عرفانى اولان مقر خلافتك ، بغدادبهشت آبادك نشر ايتديكى حزمات عرفان تا چين حدودلرينه قدر واصل اوله‌جق واورالرده ابن سينالركبى داهيلر يتشديره‌بيله‌جك درجه‌لرده فياض وذى قوت ايدى . بوحال مركز خلافتك درجهٔ تمدننى تقدير ايچون پك كوزل برمقياس اوله‌بيلور .

ابن سينانك سركذشت حياتى برسلسلهٔ شئوناتدر . هيچ بر شئ هيچ بر حال قوجه حكيمك روحنه سكون بخش اوله‌مامش ، بوتون مدت حياتى برتهيج دائمى ايچنده كذران ايلمشدر .

ابن سينايى بو كون تدريساتله مشغول بر معلم ، بر مدت صوكره ادارهٔ امور حكومتله موظف بر وزير ، ايرتسى كون بر محبوس ، بر متهم موقعنده كوريورز .

فقط او ، درسخانه‌سنده اولديغى كبى اداره ماصه‌سنده‌ده حبسخانه كوشه‌سنده‌ده متصل تتبعات علميه وتأليفات نافعه‌ايله مشغول اوليور ؛ جهانلره صيغه‌ميان ذكاسنى ، جمجمه‌سندن طاشمق ايسته‌يان دماغنى ، تهيجات واضطرابات عجز ايله ايكله‌ين روحنى ؛ انجق بوصورتله‌دركه تسكينه چاليشيور .

صفحات حياتيه‌سنه عائد شئونات أليمه ايزلرينك — بعضاً خفيف بعضاً ده كوزه چارپه‌جق برصورتده — اثرلرنده ترسم ايتمش اولديغى كوريليور . ابن سينا فلسفه‌سنك صرف عقلى ومنطقى اولمسى اسبابنى كچيرمش اولديغى حيات خشينه تأثيراتنده آراملیدر .

بو داهيهٔ فطرتك ترجمهٔ حالنك عنفوان اوليه‌سنه عائد پارچه‌لرى بالذات كندى لساندن ديكله‌يەلم .

ابن سينا بالمناسبه براثرنده ديبوركه : « پدرم بلخ شهرندن ايمش نوح بن منصور زماننده بخارايه هجرت ايلمش . بر مدت صوكره بخارا كويلرندن « آفشانا » نامنده‌كى قريه‌يه چكيله‌رك اوراده تأهل ايلمش . بن وبرادرم « ابوالحارث » بوكويده‌طوغمشز .

بز بر آز بيودكدن صوكره پدرم تكرار بخارايه عودت ايلدى . وبزى‌ده برلكده كوتوردى .

بخاراده خدمت تعليميه‌مه تعيين ايديلن ذاتدن قرآن كريم ومقدمات علوم‌دينيه واخلاقيه تعلم ايلدم . هنوز اون ياشمده ايكن قرآن كريمى كاملاً حفظ ايتمكه واحكام‌دينيه‌دن برچوق شيلراوكرنمكه موفق اولمشدم . او وقت هر كسك موجب استغرابى اولمشدى .

علم‌حساب اوكرنمك ايچون پدرم بنى بر تجار نزدينه كوندردى . بو ذات حسابات هنديه‌يه پك زياده واقف ايدى . او اثناده بخارايه « ابوعبدالله‌الناتلى » نامنده‌برعالم‌كلمشدى . پدرم ؛ خدمت‌تعليميه‌مده‌بولنمق اوزره ؛ بوذاتى خانه‌مزه قبول ايلدى . كنديسندن علم‌منطق اوقودم

« كتاب‌الحكماده اوقوديغي‌اثرك ايساغوجي رساله‌سي اولديغي تصريح ايديليور . »

منطقك روحني آكلامقسزين يالكز قواعدني و اصطلاحاتني اوكره‌نيوردم . شرحلره مراجعت ايده‌رك كندي كنديمه تتبعاته قويولدم .

عيني صورتله اوقليدسك كتابني‌ده تماماً مطالعه ايلدم واوكرندم . معلمدن بش آلتي بحث‌اوقور وصوكره كتابي معلمه احتياج قالمقسزين كندي كنديمه اكمال ايدردم .

معلمه رخصت ويرلديكي زمان « المجسطي » يه باشلامشدم . بو اثناده طب تحصيلنه‌ده ابتدار ايتدم . تتبعاتمي خسته‌لر اوزرنده كي مشاهداتمله اكمال ايدييوردم . تجربه و مشاهده‌دن ، كتب طبيه مطالعه‌سندن زياده استفاده ايتدم . او اثناده اون سكز ياشمده ايدم. متماديا چاليشير وبر بحثي آكلايه‌مز ايسه‌م جامعه كيده‌رك دركاه‌الوهيتدن استمداد ايدردم .

كيجه‌لري ايسه يا مطالعه و يا برشي يازمقله كچيريردم . اويقو باصه‌رق يورولديغمي حس ايدنجه برابرداق شربت ايچردم. بوصورتله اويقوم قاچار يڭيدن تكرار مطالعات ومشغله‌مه قويولور ،

اويقو اثناسنده بيله ذهنم ينه مطالعاتمله مشغول اولوردي. اكثر كونلر ، اويقودن اويانديغم زمان ، بر چوق مسائلي حالت نومده حل ايتمش اولديغمي آكلاردم.

فن مناظره ، حكمت طبيعيه و علوم رياضيه‌يه تماميله وقوف پيدا ايدنجه‌يه‌قدر بوصورتله چالشدم. بعده علم كلام وحكمت نظريه تدقيقنه كيريشدم . نه چاره كه بو فندن باحث اولان كتابي همان قرق دفعه تكرار ايتديكم و الفاظني كاملاً ازبرلديكم حالده بر درلو بر معنا چيقاراميور و بر شي آكلايه‌ميوردم . بو حال بني پك مأيوس ايدييوردي .

بركون بركتابجي‌دكاننه‌اوغرامشدم. بركتاب مزايده اولنيوردي. ياقدم ، كتاب او زمانه قدر آكلايه‌مامش اولديغم بر فنه ، حكمت نظريه‌يه عائد ايدي . بوفني آكلاشلمز و هيچ برشيئه يارامز ديه‌يه كتابي اعاده ايتدم. كتابجي اصرار وصاحبنك پاره‌يه احتياجي اولديغي جهتله پك اوجوز حتي اوچ درهمه قدر ويره‌بيله‌جكني بيان ايتدي. كتابجينك اصرارى، اوزرينه نهايت اشترا ايتمكه مجبور اولدم .

بو كتاب حكمت نظريه‌يه عائد فارابينك بر اثري ايدي . اوه عودت ايدر ايتمز حرزجان ايله كتابي اوقومغه باشلادم .

كتابي اكمال ايتديكم زمان اولجه ازبرليوب‌ده آكلايه‌مامش اولديغم مباحثي كاملاً اوكرنمشدم .

آرتق‌مسرتمه پايان يوقدي . سوينجمدن سجدهٔ شكرانه قپاندم‌وبر چوق صدقه ويردم .

شهزاده نوح بن منصور خسته‌لانمشدي. تداويسي ايچون بني چاغيرديلر . بو وسيله ايله سرايك زنكين كتبخانه‌سني تدقيقه يول بوله‌بيلمشدم .

اون سكز ياشمده ايكن بوتون بوفنلري ــ حافظه‌مده شمديكندن زياده مسائل بولنمق اوزره ــ تماماً اكمال ايلمكه موفق اولمشدم .

بوفنلره بوكون بيله دها فضله برشي علاوه ايده‌مدم . « ابن سينا بوسوزلري شمشمهٔ كمالنك الك زياده رونقدار بولنديغي برسنده يازمش اولديغندن مالك اولديغي قوهٔ ذكا وحافظه‌نك انساني‌حيرتلره براقماسي قابل دكلدر . »

قومشولرمزدن ابوالحسن‌اللارودي شعبان فنوني جامع براثر قلمه آلمامي رجا ايلدي . « مجموعه » اسمنده بركتاب تأليف ايتدم. ابوبكر نامنده ديكر بر ذات مجموعه‌يه برده شرح يازلمه‌سني تكليف ايتدي . يكرمي جلددن مركب بر كتاب يازدم . بو اثناده يكرمي بر ياشمده ايدم . پدرمك تاريخ ارتحالي‌ده بو زمانه مصادفدر . پدرمك وفاتي اوزرينه بنده بر وظيفه ايله بخارايي تركه مجبور اولدم . جرجانه چكيله‌رك « اميرشمس‌المعالي قابوس » ه انتساب ايلدم . فقط بو ذات بالآخره توقيف ايديله‌رك محبسده وفات ايتديكندن بنده دهستانه كيتدم . بوراده آغيرجه خسته‌لاندم . صوكره ينه جرجانه عودته مجبور اولدم . وابو عبيدالجرجاني طرفندن حسن قبول كوردم . »

ابن سينانك ترجمهٔ حالنه دائر بالذات ويرمش اولديغي معلومات بوندن عبارتدر . حياتنك قسم متباقيسنه عائد وقوعاتي‌ده (جرجاني) بروجه‌آتي تصوير ايدييور :

« ابومحمدالشيرازي نامنده محب معارف زنكين برذات ابن سينايه بر خانه اشترا ايلدي . بن (جرجاني) هركون المجسطي‌يي تدرس ايتمك اوزره بو خانه‌يه كيدر كليردم . ابن سينا منطق (الاوسط) و هيئته دائر بعض آثار ايله (قانون) ك مقدمه‌سني و مختقرالمجسطي بوراده تأليف ايلدي، .

حضرت استاد بالآخره جرجاندن « ري » قصبه‌سنه نقل مكان ايلدي . (ري) ده مجدالدوله‌نك خدمتنه كيردي . مجدالدوله (ملانقولي) خسته‌لغنه مبتلا اولمشدي . ابن‌سينانك تداوي واهتماماتي سايه‌سنده مجدالدوله بو (داءالمراق) خسته‌لغندن قورتولدي . جناب شيخ شمس‌الدوله‌نك ورودينه قدر ري‌ده اختيار اقامت ايلدي . (كتاب‌الخلقة) و (كتاب‌الحشر) ي بوراده يازمشدر .

فقط برمدت صوكره قزوينه و اورادن‌ده همدانه چكلمكه مجبور اولدي .

بو اثناده شمس‌الدوله خسته‌لانمش اولديغندن ابن سينايي ري‌يه دعوت ايلدي . شيخ اجابت ايتدي و تداويسي سايه‌سنده شفاياب اولان شمس‌الدوله كنديسنه رتبهٔ وزارت توجيه ايلدي .

فقط آز بر مدت صوكره عصيان ايده‌رك ابن سينانك خانه‌سني محاصره وقتلني طلب ايلديلر . شمس‌الدوله عسكري تسكين ايچون بوداهئ عرفانك نفي واجلاسني اراده ايلدي .

حضرت استاد ، ابي سعيد نامنده بر محبنك خانه‌سنده قرق كون قدر اختفايه مجبور اولدي .

فقط شمس‌الدوله‌نك تكرار خسته‌لانمسي شيخك افق طالعني

كشاف ايلمشدى . اميرى تداوى ايچون ينه ابن سينانك خذاقتنه مراجعت اولندى . امير شفاياب اولدى و مكافاةً قوجه حكيمى دفعهٔ ثانيه اولەرق مقام وزارته اصعاد ايلدى .

بو اثناده وظيفهٔ رسميەنك كثرتى سببيله حضرت استاد انجق كيجەلرى تأليفاته مشغول اولەبيليوردى .

شمس الدوله ، بهاءالدولهايله ايتديكى بر محاربەده وفات ايلديكندن يرينه كچن مخدومى ابن سينايى مقام وزارتده ابقا ايتمك ايستەمش ايسەده مشاراليه قبولدن استنكاف و ابو رالب نامنده بر جراحك خانەسنه التجا واوراده اختفا ايلدى .

ايشته بو كنج اختفاده ايديكه (الشفا) يى تأليفه باشلادى .

ابن سينا كوشهٔ اختفادن (علاءالدين) ايله مخابراته كيرشمشدى . مقصدى علاءالدين نزدينه عزيمت ايتمكدى . تاج‌الملوك مخابراته كسب وقوف ايلديكندن ابن سينايى بر قلعەيه قپادى . فقط حضرت شيخ تبديل قيافتله بورادن فرار تشبثنده بولندى و نهم (جرجانينك) معاونتيله اصفهانه قاچەبيلدى . و اوراده علاءالدوله طرفندن حسن صورتله استقبال ايدلدى .

اصفهانك اعاظم علماسى هر جمعه ابن سينانك زيارتنه شتاب ايدرلردى . بو اثناده حضرت استاد (شفايى) اكماله موفق اولديغى كبى منطق ، هندسه ، حساب و موسيقى‌يه دائرده متعدد آثار جيده تأليف ايلدى . بر مدت صوكره علاءالدين رفاقتنده همدانه رحلت، و اوراده امير مشاراليه طرفندن رصدات هيئيه اجراسنه مأمور ايدلدى .

ابن سينانك بنيەسى پك صاغلام ايدى . فقط احتراصات باهيەيه فرط مغلوبيتى بوتون منابع قواسنى دوچار ضعف ايلمشدى . همدانده وجع بطنى ايله مترافق صرعه نوبتنه طوتلدى . تداوى سايەسنده بر آز اكتساب عافيت ايدر كبى اولمشدى . فقط ادامهٔ صحتنه لازم كلديكى قدر اعتنا ايتمديكندن خستەلق تكرار نكس ايلدى . آرتق اميد قالمامشدى . بوحالى كنديسيده آكلايەرق دوچار يأس ونوميدى اولمش و اطرافنده بولنانلره خطاباً : « حياتمك قوهٔ ناظمەسى آرتق چكيلمكه باشلاديغنى حس ايديبورم . فيما بعد هر درلو تداوى فائدەسزدر . » سوزلريله بو آجى حقيقتى اعترافه مجبور قالمشدى .

فى‌الحقيقه بر ايكى كون صوكره يعنى ٤٢٨ سنەسنده « ميلادك بيك اوتوز آلتنجى سنەسنه مصادف » بو خارقهٔ عرفان جهان فانى‌يه ابدياً وداع ايلدى ، التى سكز سنەلك بر حيات تهيج آلود دكل ، بر جهان علم و عرفان سونمش ، شرقك شعلهٔ نوارەسى ابدياً انطفا پذير اولمشدى . نعش مغفرت نقشى همدانده دفن ايدلدى . »

جرجانينك ساده برافاده ايله خطوط اساسيەسنى ترسيم ايتديكى شو حيات هيجان آميز ، ابن سينانك روحنده ، دماغنده پك درين ايزلر براقمشدر . اثرلرنده بوايزلره عائد پك‌خشين محاكمەلر كوريليور .

همدانه قدر اختيار سياحت ايتمش اولان موسيو شيمر ابن سينانك انزواكاه ابديسنى زيارت ايتديكنى بيان ايديبور . شيمر ديبوركه : « شرقك بو بيوك حكيمنك مقبرەسنه ياقلاشدقچه قلبمده درين بر حس احترام يوكسلمكه باشلادى . قبر – مع التأسف – خراب وپريشان بر حالده ايدى . ابن‌سينانك غربدەكى امثالنه التجاكاه ابدى اولان (پانتەئون) كبى محتشم مبانىٔ عاليەيى تخطر ايدنجه بوخرابى‌يى علم وفنه قارشى بر تحقير كبى عد ايديبوردم .

شيمرك شو مطالعەسى بزى پك‌چوق دوشوندرمليدر . فى‌الحقيقه سنەلرجه حاكمهٔ افكار بشريت اولان بر نادرهٔ دهانك مطمورهٔ ابديسنى خرابەزار بر حالده براقمق عالم اسلام وبالخاصه منسوب اولديغى ترك عنصرى ايچون عفو ايدلمز بر قصور، بر قدر ناشناسلقدر .

صوك زمانلرده عالم اسلامده مشهود باصرهٔ ابتهاج اولان نهضهٔ فكريه شبهه يوقكه بر كون بو ييقيق مزار اوزرنده حضرت استادك شان بلند عرفانيله متناسب معظم بر تربه ياپديرەجق ؛ بلخده ، رى خرابەلرى اوستنده ، همدانده نام ذى‌احتشامنى تجيلاً آبدەلر ركز ايتديرەجكدر .

بويوم مسعودك كلديكى زمان جهان مدنيتك برشكل نوين عرض ايدەجكنده شبهه يوقدر .

چونكه بلخده ، بخاراده ، همدانده يوكسلەجك اولان بو آبدەلر عالم اسلامك بعث بعدالموت تجلياتنه مظهر اولديغنى جهان بشريته اعلان ايدەجك ونجم وهلالك آرتق شعشهٔ جلالتنى ابدياً محافظەيه قرار ويرلديكنك بر تمثال دائميسى اولەجقلردر .

بو كون يالكز ماضيلريله افتخار ايدن اسلاملر ايشته او زمان حال و استقبالكده حاكمهٔ مدنيتى اولمق شرفنى احراز ايدەجكلردر .

ابوالفرج وابن ابى اصيبعه ، ابن سينايى احتراصات باهيەيه فرط انهماكله تنقطهٔ و بالنسبه نا بهنگام اولان ارتحالنى‌ده بونك تأثيرينه حمل ايديبورلر . فقط ؛ عينى زمانده دوشونمليدركه ؛ بو قوجه داهى بر ذكاى خارقه نما ايله مجهز بولنيوردى . دماغى وقتندن اول انكشاف ايلمش، آرام ناپذيد بر فعاليتله متصل خيرپالانمش، وجودى ايسه مديد بر حيات سعى وتتبعك ، نا كهانى حادثات هيجان بخشانك مرحمتسز تضييقاتى آلتنده يپرانمشدى . عجبا بوحالاتكده شو نابهنگام افولده بر تأثيرلرى يوقميدر ؟

شبهه يوقدركه ابن‌سينانك اضطراب آلود بر حيات ولولەدار ايچنده تكاملى ، بو تكاملك حيرت‌بخش مخلدات متروكەسى جداً بر خارقەدر . ابو على ، شعبات فنك هرقسمنه دائر تدقيقاتده بولنمش ، هر شعبهٔ فنده درين بر وقوف واقتدار كوسترمشدر .

ابن سينا ، متفكر بر حكيم، حاذق بر طبيب ، منقد بر منطق‌شناس، ذكى بر رياضى ، متخصص بر علوم طبيعيه عالمى،صاحب نيت بر سياسى، متانت وفضائل اخلاقيه ايله متحلى بر خارقهٔ بشريت ايدى .

آوروپا لسانلرنده ابن سينانك نام بلندى آويسەن «avicenne» صورتنده اشتهار ايلمشدر .

شرقده ايسه (شيخ‌العلما) و (رئيس‌العلماء) عنوان فخرتلرينى احراز ايلمشدر .

مابعدى وار

مدللى اعداديسى مديرى

م . شمس‌الدين

مرادك مشهدنده

— زيارت شاهانه مناسبتيله —

بر مشهد علوی دورويور صامت و نازان ،
تا ايشته اوزاقلرده، پرازهالی معالی ..
بر مشهد علوی ، مقدس كه: خروشان
حسلر دوكويور قلبمه، شكران ايله مالی ...

فكرمده بويوك خاطره‌لر جانلانيور هپ،
بر خاطره : نالنده ، مهيج و مداوم
بر ولولهٔ خائف و مدهشله، مصادم
بر معركه ... بر محشر هيجای مدبدب ...

بر محشر هيجاكه اوت، صيت ايله مشحون
بر سلسلهٔ شان وظفر هپ ... ونهايت :
بر فاجعه ... هر قلبی ايدن خاسر و پرخون
بر فاجعهٔ هائله انگيز شهادت . .

قارشيمده بو كون ايشته او هيجان أليمك
بر خاطرهٔ زاری اولان مشهد قدسی
بر حزن مهيجله دورور صامت و علوی ...
بر حزن مهيجله ايدر قلبمی غمكين ...

لاكن سن، أی، عثمانليلغك نامی هردم
تاكوكلره يوكسلتدن او علوی و مكرم
بر ذاتی درآغوش ايدن أی مرقد نوار !
آرتق او حزين طور مكدرله بوكون سن
مأيوس وغمكين دورماه بوكون باق.. أبدی شن ...
هركس، أبدی سور ايله هر جبهه أبدار ...

بر يانده بويوك نسلنك أك شانلی حفيدی ..
بر جبههٔ شاهانه، معلا و مكرم ،
بر جبهه‌نی شادان و فخور ايتمكه كلش ...

آرتق بو بويوك سور ايله، بر نشئه ولرزش
بر سور مدبدبله كولركن بوتون عالم
رقصان و خروشان اونك آوازه‌سيدی ...

ويرمزمی سنك حزنكه برپارچه سكونت ؟
أی مشهد رخشنده، أی آغوش مهابت !
آرتق بو عمومی و بويوك سور ايله سن‌ده

كول بر أبدی خندهٔ قدسيله ... ملكلر :
بر تابش رنكين ايله آچسين اوزركده
بر شهپر نازان و پرازهار و منور ! ..

— قوصوه : مايس ۱۳۲۷ —

اسماعيل زهدی

سعد ايله سيد

سيد [*]

يوزندن آقمده بر نورسرمدی لمعان
كوزنده پارلايور انوار آتشين ذكا
بلند ناصيه‌سی معكس شعاع دها
ايدر جبيننی تتويج عمامهٔ حضرا
هزال وضعفه بورونمش سويملی بر چهره
بوكون بودر بر ديورلر شرف ويرن دهره

§

سعد [*]

باشنده ظل غرور حيات علميسی
طورور ، بيوك و بياض بر عمامه حالنده
كذشتكان سلف زير شاهبالنده
تحكم ايتمده‌دها اخلافه هرمقالنده
غروری صافلايه‌مز آن انفعالنده
يوزنده وقع و صلابت ، يندمه بر اجلال
كلير خياله دوشوندكجه بويله بر تمثال

§

سيد

بازار كتابلره شرح وحواشی وتعليقات
نظرلرنده مناصب سراب خيلادر
نبود وبودی جهانك مثال رؤيادر
رياض خاطری ازهار علمه مأوادر
مأثر بله طولاركن جهان او ناپيدا
سكون وعزلت ايچنده بولوردی عمری فنا

سعد

هرآنه رايت اقبالی‌اولدی موجه فكن
طوياردی طنطنهٔ صيتنی بتون آفاق
ديكردی كچديكی يرلرده بر معظم طاق
اشارتيله طورردی بر اردو ، بر سنجاق
بو صيت وشاننه سعدك زوالليجق تيمور
اولوردی طوع زوالنا پذير ايله بر سور ! . . .

[*] سيد شريف جرجانی
[*] سعدالدين تفتازانی

باندیرمه

شرف‌الدين

دهالرلر ايشيده‌جكز ؟

استانبول غزته‌لری آراسنده «مجموعهٔ ابوالضيا» نك (۱۱۶) نومرولی جزؤنده غريب اولديغی قدرده‌ا كلاشيلمازومفتريانه بر ملاحظه‌ده نظر دقت وحيثيتمزی جابه شايان فكرلر درميان اولنيور . كنجلرمزك ، باخصوص اوروپاده‌كی كنجلرمزك دينسزلكندن

آچیق بر لسان ایله بحث اولونه‌رق اوچ سنه‌لك مشروطیتمزده نه یاپیلدی ایسه کنجلرمزی دینسزلشدیرمك اساسی کوزه‌دلدیکی ربو کون شو فلاکت سیاسیه وملیه‌مزك اسباب اصلیه‌سی بو نازك مسئله‌ده آرانیور .

آوروپاده تحصیلده بولنان بر کنج تورك ومسلمان صفتیله او مفتریانه مقاله‌دن متأثر اوله‌رق عالم اسلامك ، انتشارندن بری بر مدافع حقیقی ومعتدلی اولان ، محترم رساله‌کزه شو برقاچ سوز درجنی رجا ایلرم .

(مصر مطبوعاتنك عالم اسلامه خدمتی) عنوانیله فرانسزجه بر غزته‌دن ترجمه ایدلمش بر قاچ صحیفه‌یی تعقیب ایدن‌او « ملاحظه»یی اوقورکن عقلمه (۳۱) مارتك‌ولقانلری کلمامك قابل دکل ! حریت مطبوعاتك بزده‌کی بو هرزمان أله کچمیه‌جك (مأذونیت) وسیعه‌سی آراسنده بیکلرجه شایعه‌لردن اك مهمی عد ایتدیکم ومشروطیتمزه اك مهم ضربه‌نك حسیات دینیه‌مزی اوقشایه‌رق ووردیغی امثالیله ثابت اولان بو طرز ملاحظات باشمزه بر چوق بلالر کتیره‌ن دیکر حسن نیتلر کبی مجمیلکاه یازیلیور ، یاخود یازی یازمش اولمق اوزره اورته‌یه آتیلیور . دینسزلکك اثری اولدیغی تصور ایدلمش اولسه بیله ینه بو نتیجه‌لره دسترس اوله‌جق زمین‌مطالعات کوچ بولنوردی!

آوروپاده‌کی عثمانلی طلبه‌لرینك دینسزلکنه جف‌القلم حکم ایدن محررك احوال اعتقادیه‌سنی افعال ذاتیه‌سیله قیاسه حاجت کورمدن رد ایتدیکمز او ثقیل ملاحظه‌نه‌بویله کندی جانمزله اوغراشدیغمز بر صیراده اصل واساسی اولمدیغی حالده معتنا بر غزته‌ده یر بولمق استعدادینی حائزدی . ونه‌ده اساساً عالم اسلامه کاری اولان اختلاف ومنازعات شخصیه‌نك صوك درجه‌لره کلدیکی بو قره کونلریمزده هیچ یوقدن مسئله چیقارمق‌اهمیت وماهیتی‌ابراز ایدیپوردی؟ . معروض قالدیغمز هزیمت سیاسیه‌نه اوراده سویلنان واصل وحقیقتی اولمیان اسبابدن نشأت ایتمش . ونه‌ده (افکار فرنکه تبعیت یکی چیقدی) کبی ضیا پاشانك بیتلرینك فی‌الحال رواج مندرجاتندن حاصل‌اولمشدر . بلکه بو کونه‌قدر آوروپا ایله‌قلت‌اختلاطمزدن و اوراده عصرلردنبری مترقی و ثمره‌دار آثار مدنیه‌دن استفاده ایتمه‌نك یولنی بیلمدیکمزدن انبعاث ایتمشدر . آوروپا ایله‌اختلاط ایتمك ، اونلرك بوکون کوزلری قماشدیران علم ومعرفتلرینی تحصیل ایتمك نه‌دن دینسزلکی موجب اولیورمش ! !.

اك خفیف بر تربیهٔ اعتقادیه آلمش بر کنج بیله آوروپانك دینه‌اولان رعایتندن اوتانمیوب ده ناصل کندی دینی رخنه‌دار ایده‌بیلور ؟ . بو کونك قوی‌الشکیمه دولتلر ، انکلیزلریله‌بیك‌درلو اساطیری محتوی اولدیغی حالده دینلرینه رعایت ایدرلر . حریت وجدانیه‌یی‌تقدیس ایدرلر ... (دینسز ملت، یوصله‌سز کمی‌یه بکزه‌ر) دیه‌ن بویوك ناپولیونك بوسوزینه بکزه‌ین دها نیجه اقوال وافعال واردر . بوندن باشقه بز دیمزی ، بر آلت سیاست اولدیغی ایچون دکل اونك طریق‌حق وحقیقت اولدیغی،بزه سعادت دنیویه واخرویه تأمین‌ایده‌جکنی بیلدیکمز ایچون سوه‌رواعتقاد ایدرز . » آوروپاده‌کی طلبه‌دن همان هیچ‌بری نه ملیتی نسیان‌ایتمشدر ، نه‌ده دینسز اولمشدر او محرربکدن بز بویله عمومی افترا ایده‌جکنه او دینسز دیدیکی افندیلرك اسامیسنی‌طلب‌ایدرز . هیچ اولمازسه بزه اونلردن بردانه‌سنی سویلسون . یوقسه اویله‌أنله قلم آلان بویله راست کلدیکنی یازه‌جق ، ملتك پك زیاده خدمت بکلدیکی ، ملتك آتی و استقبالی اولان کنجلری لکه‌لیه‌جك ، آغزینه کلنی سویلیه‌جك اولور ایسه اویله‌قلمی قیرملیدر . اونلر :

ملیتی نسیان ایدرك هر ایشمزده
افکار فرنکه تبعیت یکی چیقدی

بیتلرینی : ایچ باده کوزل سو وار ایسه عقل وشعورك
[دنیا وار ایمش یاخود یوغ ایمش نه امورك]

تپیا ندن عد ایدرلر .

اجدادمزك بزه میراث اوله‌رق براقدقلری بو فلاکتلردن ، مصیبتلردن مشغول اولدقلری حالده ایچلری قان آغلایه‌رق چالیشان او کنجلر مملکتلرینك آتی شعشعه‌دارینی امید وخیال ایدیورلر . او افق مرئیدن ، او فجر مسعوددن استمانهٔ خیال ومتانت ایدرك مملکتلرینك‌ده بر کون نور معرفتله ضیادار اولمسنی ایستیورلر . عصرلردنبری ساکت وخوابیده قالان عالم اسلامك آرتق اویانه‌رق انسانیته، فن وعلمه ، صنعته اختراعلر تقدیم ایده‌جك بویوکلر یتشدیرمسنی ، ایلك اسلام کاشف و فضلاسنك احیاسی نامنه وسیله اوله‌جق آثار مدنیه بکلیورلر . ایشته او زماندرکه عالم اسلام بو حقارتلردن، اسارتدن قورتیله‌جق، آثار عمران و مدنیتی‌دشمنلرینك ألندن آله‌رق عین سلاحله مقابله‌یه امکان کوره‌بیله‌جکدر .

بناءً علیه شوراده‌کی بر آووچ کنجلرمزی ناحق یره وناب‌محل بویله لکه‌لیه‌رك ملتله آراسنده درین حفره‌لر آچه‌جقلره بیان‌تأسف‌ایدرز . ومحرر مقاله اسم بیانیله بوراده‌کی دینسزلری بیلدیرمز ایسه مطالعاتنه اشتراك ایدن برچوق آرقداشلرك یارین صدای تقبیحی بویله مناسبتسز یازی یازانلرك وجدانلرینی اتهام‌ایده‌جکدر .

بو خصوصده دها زیاده اجالهٔ قلمی زائد کوره‌رك اخ الضیا ولید بکدن بو مسئله‌یی أیجه ایضاح ایتمسنی رجا ایله انتظار ایدرز . هر کسك حیثیت اعتقادینه رعایت ایدیکزکه سزه‌ده رعایت ایدلسوز .

پارس حقوق مأذونلرندن

علاءالدین جمیل

علوی بر موعظهٔ دینیه

قرق کلیسا آلای مفتیسی ، فضلای عصردن فخرالدین افندی ، اسکیشهر اتحاد و ترقی قلوبنك باغچه‌سنده بوتون اهالی‌یه قارشی جمعه کیجه‌سی بر موعظهٔ دینیه و وطنیه ایراد بویورمشلردر . سامعین پك بویوك برجم غفیر ایدی. سویله‌نن سوزلرك بلاغتی قارشیسنده هر کس مبهوت ایدی . بویله بویوك دیندارلری ، وطنپرورلری جناب حق بو مقدس وطنه ، بو معصوم ملته باغیشلاسین . (حقیقت)

عثمانلی اتحاد و ترقی جمعیتی ۱۳۲۷ قونغره‌سنده کاتب عمومی طرفندن قرائت اولنان مرکز عمومی راپوری خلاصه‌سیدر .

مابعد :

صورتده بو قرارلك تطبیق وسائلی دوشونلدی . سلانیك وازمیر مکتبلرینه کشادلرینی متعاقب ابتدائی ورشدی صنفلری آچیله‌رق اوچ سنه‌دنبرو تدریسات دوام ایدیله‌گلمش اولمق اعتباریله بونلرك یالکز دارالمعلمین اولمق اوزره تجریدی وبالخاصه قسم لیلیده یتشه‌جك سنه‌کی قونغره قراریله مجان ونصف اجرتله تدریس ایدلمکده اولان طلبه‌نك اعاده‌سنی موافق کوریله‌مه‌مکله برابر آیروجه برشعبه تأسیسی ایله وینه دارالمعلمین عنوانی آلتنده مکاتب اعدادیه تحصیلی کورمش طلبه‌نك انتخاب وجمعی ایله ایکی سنه مدت بونلره علوم اجتماعیه وحکمیه‌دن وتواریخ ایله دساتیر انقلابدن منتظم درسلر کوستره‌رك مکتبلریمزه مدیر مرخص اوله‌جق عنصرلر یتشدیرلمسی تذهیب و احسان پادشاهیدن درت بیك لیرانك بو درایه صرف اولنه‌رق مقتضیاتنك ایفاسنه تشبث اولندی .

ذاتاً ازمیرده‌کی مکتبك اعدادی درجه‌سنده بر تجارت مکتبنه قلبی دخی آرزوی محلی جمله‌سندن بولنمغله یالکز معلم یتشدیرمك ایچون تأسیسی حقیقةً پك مناسب اولان بر دارالمعلمینك‌ده هیئت محترمه‌لرنجه ویریله‌جك تخصیصاته کوره‌و آرزو بیوریلان محلده تأسیس و کشادی هیئتمزجه مناسب کورلدی .

معمافیه مرکز عمومی بو سنه جمعیتك امر معارفه عائد خدمات مبروره‌سیله افتخار ایده‌بیلیر . چونکه کچن سنه‌یه نسبتله پك چوق محللرده مکتبلر آچیلمش، شباب متفکره سلیم جریانلر ویرمك ایچون انجمنلر تشکیل و مطبوعات ونشریات حمایه مرکز عمومیده انجمن علمیه واولدقجه زنکین برکتبخانه تشکیل وتأسیسیله تتبعات مفیده‌ده بولونه‌رق مطبوعاته‌وقلوبلره فائده‌لی جریانلر اعطاسنه چالیشمق ولسان رسمینك آغرلغی نظر دقته آلنه‌رق غیر رسمی برشکلده مقصد و مسلك جمعیتی تعمیم ومدافعه ایچون اون پاره‌لك اجتماعی و سیاسی کتابلر ترتیب ونشر اولنمشدر .

اکثری چفتجی اولان خلقمزه اصول زراعتی غایت ساده بر لسان ایله تعریف وتعمیم ایچون کچن سنه قلمه آلدیریلان اثر دخی بو سنه ظرفنده طبع ایله برای نشر وتوزیع احضار قلندیغی کبی تربیهٔ دینیه‌نك نه قدر بیوك بر عامل اولدیغی تقدیر ایدن مرکز عمومی حلیم ثابت افندینك « عمل علم حال » اسمنده‌کی کتابنی تدقیق ایدرك فتواخانه‌جه مظهر تقدیر اولدقدن صکره معارف نظارتنجه پروغرامه ادخال ایدیلن وغایت قولای عبارات ایله برشکل منتظمده معلومات کافیهٔ دینیه تأمین ایدن بو کتابك حقوق تألیفیه و طبعیه‌سنی مبایعه ایلادیکی کبی ایکنجی کتابنی‌ده تحریر ایتدیره‌رك بونی‌ده کندیسنه مال ایتمش وبرنجی کتابه عائد ومعلملره مخصوص قسمندن نسخ کافیه‌یی کوی معلملرینه مجاناً توزیع ایدلمك اوزره هیأت مرکزیه‌یه کوندرمشدر .

کذا کچن سنه‌کی قونغره‌یه اعضا صفتیله کلن سیواسلی مصطفی تقی افندی برادرمزك علم حال دینی اسمنده‌کی کتابی دخی مرکز عمومینك دلالتیله طبع اولنه‌رق نشر ویمینه خدمت ایدلمشدر .

بوندن بشقه اوروپانك محال مختلفه‌سنده متشکل طلبه جمعیتلریله بالمخابره بوراده افکار سلیمه جریانلرندن اونلری خبردار ایتمك واوراده‌کی جمعیتلرله طلبه‌نك نه‌شیلره محتاج بولندیغنی آکلایه‌رق مرکز عمومی‌یه بیلدیرمك و آوروپایه‌طلبه کوندرمك ایچون تشبثاتده بولنه‌رق تسهیلات لازمه ایفاسنه وساطت ایلمك و آوروپاده محتاج معاونت اولان طلبه‌یه قارشولقی دائره‌سنده معاونت مادیه‌نك ایفاسی اسبابنه دلالت ایلمك اوزره مرکز عمومی‌ده برطابهٔ خارجیه انجمنی تشکیل اولنمشدر.

و بو اوغورده صرف اولنمق اوزره حمیتمندان اخوانك بذل ایتدیکی اعانات و مرکز عمومیدن تفریق ایدیلن تخصیصات ایله بمنه الکریم (درت) طلبه‌نك مظهر معاونت اولمسی تأمین اولنمشدر . اعانات وتخصیصاتك وسعی درجه‌سنده بر خدمت دائره‌سنك توسیعی قابل و لازمدر . چونکه حالاً اوروپاده تحصیلده بولنوب آتیاً مملکتده سعی وعمل و یاعلم دها توزیعیله مأمور و مکلف اولاجق اولان شبان وطنك جداً ناصح ومرشدلکنی درعهده‌یه و محتاجلرینی حمایه‌یه جمعیتك مجبوریت معنویه‌سی واردر . بو خصوصده قونغره‌مزك دخی فعلیاته مستند آرزولر اظهار ایده‌جکنه امینز .

بونلردن بشقه بیوك بر محیطك بتون احتیاجات معرفتی تطمین وتأمین ایده‌جك وسعت و جسامتده انشا اولنوب اکمالی قوهٔ قریبه‌یه کلن اوخری مکتب اعدادیسنه طقوز یوز لیرا تخصیصات ویرلدیکی ادرنه اتحاد و ترقی مکتبیله ارضرومده دردست انشا بولنان اتحاد و ترقی مکتبنه تخصیصات فوق العاده‌دن اوچیوز لیرا اکرامیه ویرلش و احسان حضرت ملوکانه‌دن متباقی بیك لیرا وان ، طرزون مدارسنه و طاشلیجه اتحاد و ترقی مکتبنه ، عکا ، سوریه معارفنه واخوانمزدن شهید امین عالی بکك روحنی تعزیز ایچون آنك نامنه اضافةً کوریلمده انشا ایدلمکده اولان مکتبه تخصیص و ممالکلرینه دردست ارسال بولنمشدر .

وطنداشلرك نصف مهمنی تشکیل ایدن اناثك تربیه و تعلیمنی‌ده نظر دقته آلان جمعیت مختلف محللرده قیز مکتبلری کشادینه اهتمام ایتدیکی کبی مجلس مبعوثان رئیس محترمی احمد رضا بك قاردشمزك درسعادتده تأسیسنه تشبث ایتدیکی اناث سلطانیسی کمال فخر وشکرانله سلامتغه مسارعت ایلمه‌مشدر .

انقلاب اجتماعیمزك ایکنجی ساحه‌سی‌ده اقتصادیاتدر . مرکز عمومینك هیئت اقتصادیه‌سنه مقابل اراله‌رق ولایت مرکزلرنده تشکیلی تکلیف اولونه‌جق اولان اقتصادیات انجمنلری بوخصوصه حصر اهتمام ایلیه‌جکدر . اتحاد سیر سفائن شرکتنه مماثل زراعی، صناعی ، تجاری بویوك شرکتلر تأسیسنه چالیشمق وبوهیئتلرك وظیفه‌سی داخلنده اولدیغی کبی استانبولده تأسیس وحسن نتیجه اقتطاف اولونان تربیهٔ اصناف شعبه‌لرینك‌ده هرطرفده تشکیلی بو هیئتلره راجع بر وظیفه‌دردر .

مرکز عمومی :

کچن سنه‌کی قونغره‌نك امور نافعه وزراعیه‌یه عائد تشبثات مایه‌یی تشویق وحمایه ایتمك خصوصنده‌کی تمنیاتنه متابعةً بر اتحاد سیر سفائن شرکتی تأسیسنه مصروف اولان تشبثاتی بوتون قوتیله تشویق وحمایه ایلمشدر . قلوبلریمز نامنه محرر سنداتنك منتسبین جمعیتله افراد عثمانیه آراسنده توزیعنه بحق چالیشمقده‌درلر . مرمره حوضه‌سنده کوجك سفرلر یاپمق اوزره بروسه هیئت مرکزیه‌سنك دلالتیله خداوندکار سیر سفائن شرکتیده شایان قید وذکر مآثر ملیه‌مزدندر .

قلوبلریمز :

اعانهٔ بحریهٔ مایه خصوصنده اولدن بری تعقیب ایتدکاری مسلك تشویق و ترغیبده دوام ایدییورلر .

قلوبلرجه مظهر تشویق و حمایه اولان صناعی واقتصادی مؤسسه‌لره کلنجه حمد اولسون بونلرك مقداری دخی یوماً فیوماً تزاید ایتمکده‌در.

حاصلاتی بر دار المعلمین تأسیسنه مدار اولمق اوزره احداثی کچن سنه تحت قراره آلنان (معارف اونلغی) اعانه قوچانلرینك وبوکا متفرع نظامنامه‌نك تحریر وطبعیله اشتغال ایدلمش، ومراکزه نمونه‌سی بالتعمیم بونلردن نه مقدارینك صرفنه موفقیت الویره‌جکی صورلمش اولمغله آلنه‌جق جوابه کوره حرکت اولنمق طبیعی و مع مافیه بوندن پك بویوك فوائد بکله‌مه‌مك و مکتب تأسیسی کبی بر مهمه ایچون بویله بسیطی و آجل قارشولقلره بل باغلامامق لزومی ده بدیهی‌در .

طوغریدن طوغری‌یه مرکز عمومی تحت حمایه ونظارتنده بولنان سلانیك اتحاد و ترقی مکتبی انشاآتنه کچن سنه قونغره‌سنك ویردیکی ایکی بیك بشیوز لیرا تماماً صرف ایدلمش ومجان ونصف اجرتله طلبه ایچون تخصیص اولنان طقوز یوز لیرا دخی تسویه اولونمش ایسه‌ده مکتبك شرائط مطلوبه‌یی بحق حائز اوله‌بیلمسنی تأمین ایچون انشاآت وتأسسات اعتباریله و برازدها فداکارلق اختیارینه مجبوریت کورلمکده اولدوغی کبی قونغره قراریله یرلشدیریلان مجان و نصف اجرتلی طلبه ایچون ویریلان تخصیصات ایله بو طلبه‌نك تأمین اداره‌سی قابل اوله‌میه‌جغی قطعیاً تعین ایتمسی آیروجه دها اوچیوز قرق لیر صرفنه ضرورت حاصل اولدیغنی عرض ایدرز . مکتبك بالعموم حساباتی یاپیلوب مصارف انشائیه و تدریسیه‌دن آچیق قالان مقدار تعیین ایدیله‌جك واوکرده‌کی سنه ایچون مجان ونصف اجرتلی طلبه تخصیصاتنه عائد بودجه‌نك بر ماهیت حقیقیه کوستره‌جك صورتده تنظیمیله مکتب آچیغنك جمعیته نسبتاً دها آز معاونت نقدیه تحملنه میدان براغلمقسزین قپادلمسی چاره‌لری مکتب مدیریتنجه تدقیق حسابات قومیسیوننه تفصیلاً عرض وبیان اولنه‌جقدر .

کچن قونغره‌نك ولایات لایحه‌لرینك تدقیقات اوزرینه فرقه‌یه حواله‌سنی مرکز عمومی‌یه تفویض ایتدیکی موادك دخی صره‌سیله ونظامنامه دائره‌سنده ایجاباتی اجرا اولندیغنی عرض ایله برابر بوسنه بالخاصه مسائل عمرانیه واقتصادیه و معارفه متعلق مرکزدن وقوع بولان بالعموم مراجعاتك مهم اولانلری حقنده تشبثات نظامیه‌ده بولنیلدیغنی علاوه ایلرز.

بینات احمدیه

استاد محترم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلرینك (کلیات) عنوانیله نشر ایدلمکده اولان آثار فاضلانه‌لرینك برنجی کتابنی تشکیل ایدن اشبو اثر مهم بوکون انتشار ایتمشدر . بو اثر عالی اصلی اولان عربی العباره (الرسالة الحمیدیه) نام اثر فاخره بر مثلی قدر توضیحات لازمه وتذییلات مهمه ضم و علاوه‌سیله الوهیت سبحانیه ونبوت ورسالت محمدیه‌ومبانی ارکان جلیلهٔ اسلامیه‌نك حاوی اولدیغی مآثر ومزایای عالیه‌یی براهین عقلیه ودلائل فلسفیه ایله هر متفننی الزام وهر عاقل بصیرتکاری اقناع ایده‌جك بر طرز نوین اوزره اثبات وتنویر ایتمکده وهردرلو اوهام وظنون باطله‌نك اوکنی آلمقده‌در .

فیئاتی ۱۲ غروشدر . مرکز توزیعی باب عالی جاده‌سنده اتحاد وتجارت کتبخانه‌سی‌در .

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
فقرادن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٦٧ — ٢٥ ذى القعده ١٣٢٩ پنجشنبه ٣ تشرين ثانى ١٣٢٧ — يدنجى جلد

حضور عالئ مشيختپناهى‌يه

تأكيد استفتا

شريعتمآب !

كچن سنه جرائد اسلاميه ايله نظرگاه عالئ فتوا پناهيلرينه اعدا. قوة امر جليل قرآنيسى نامنه بر استفتا عرض ايتمشدم ؛ جوابسز قالدى . ايشته او استفتايى تأكيد ايديورم . همده ملك خلافت محمديه‌نك ، وطن پاك اسلاميتك بر جزء مهمى اولان طرابلس غربه آنسزين تجاوز ايدن غير منتظر بر دشمنك بيكلرجه هداة اسلامى . بيكلرجه اخوان دين عربى اولادلريله ، زوجه و مادرلريله قورشونه ديزديكى ؛ وحشيانه ، مفترسانه پارالادىغى بر هنگامۀ فلاكتده ..!

بو مظلوم دينداشلريمزك چشمه‌لر كبى آقيديلان خون شهادتلرينك هر قطره‌سى عالم اسلامك ناصيۀ فلاكت ديده‌سنه صيچرادقده ، فرداى قيامتده ، محكمۀ كبراى معدلتده مسؤليت و مجرميت لكه‌لرى وجوده كتيرمكده . كريده‌ده آقوب دورمقده اولان مسلمان قانلرينك تشكيل ايتمكده اولديغى كولجكلر اوريميورمش كبى بر ده طرابلس غربك اسلام مذبحه‌سى اولمشى اسلاميت نامنه نه بيوك . نه هول انگيز ، نه خرد سوز بر مصيبتدر ! استفتاى عاجزانه‌م : زكاة وحج ، ضحيه وصدقۀ فطر كبى عبادات ماليه‌نك شرائط وجوبى اولاز مسكن واثاث البيته وخدمه‌سى ميانده بر ده اعداد قوة شرط وجوبيسى بولونشى ، بو شرط وجوبى صراحةً كوستريبور كه يالكز وطن اسلامك مدافعه

ومحافظه‌سنه دكل . اعداى حال واستقبالى قهر وتنكيل ايده‌جك درجه‌ده قواى لازمۀ جبريه اعداد و احضار اولونمدقجه بو عبادات ماليه‌نك هيچ برى ايفا اولونه‌ماز . لا سيما اعداد قوة ، شرط ـ اختيارى دكل بلكه شرط ـ وجوبيدر . اعداد قوة : فرض عاجلدر . اعداد قوتى فرمان بويوران آيت جليله‌ده‌كى قيد استطاعت عند الضروره بوتون مخاطبين اسلامه شامل اولور . شرعاً فقير صاييلان بر مؤمن او دم اضطرارده غنى عد اولونه‌رق جيبنده‌كى اون غروشدن بشى آلنير . قادينلره بيله سلاح ويريلرك دشمنه قارشى كونديريلير مسئله وطنك حيات ومماتنه متعلقدر . استيلاى اعدادن محافظه‌سنه عائددر . بو بابده ممكن الايفا هرشى بلا استثنا فرضدر . فرض عاجلدر . وطن تهلكه‌ده ايكن حجه كيتمك ، قربان كسمك ، نصل اولور؟ وطن اسلامك خرابى ، اسلاميتك ناموس وحيات استقلالك ، لواء الحمد محمدينك دشمن اياغى آلتنده تركى ، چكنمسنه ، پارچه‌لانمسنه ، ميليونلرجه امت محمدك صليبك زنجير قهر واسارتنه كچمسنه ، حاكميت اسلاميه‌نك شو صوك شعلۀ حياتنك ده سوكمسنه نصل رضا كوستريله بيلير . سينه‌سنده ذره قدر نور ايمانه مالك اولان هانكى مؤمن تصور اولنه بيلور ، كه وطنى پريشان بر حالده براقسون احكام جليلۀ قرآنيه‌دن بى خبر اولانلردن بر چوقلرى كچن سنه بو حقيقتى ؛ بو فريضۀ مهمه‌يى كورنجه تأثرلرندن كوز ياشلرى دوكديلر . بنده‌كزه مكتوبلر كوندرديلر . بز قرآنمزك بو قدر علوى بر قانون مدنيت بو درجه قدسى بر دستور انسانيت اولديغنى بيلميوردق . ديه بيان تأسف و تلهف ايتديلر ! جناب قرآن حكيمى ـ حاشا ثم حاشا ـ مانع ترقى و تكامل كبى كوسترمك ، امت محمدك برقسمنى كابوس

جهالت التنده بوناتمق ، برقسمنیده اسلامیتدن تبرید وتنفیر ایتمك نه ظلم عظیمدر !

بکنلرده آیاصوفیه جامع شریفنده کرسیٔ شریفی وجودیله تذلیل ایدن بر جهل مرکب ، بر موت ذی حیات جوامع شریفه‌ده‌کی اعانه قوطولرینی کلیسالرده‌کی اعانه صندوقلرینه بکزتدی . حسبنا الله ونعم الوکیل !

فتواماٰب ! نه‌در بودینك سوچی ! نه‌در بو شریعتك کناهی ! تبوك محاربه‌سی ایچین احضار بویوریلان یتمش بیك کشیلك اردوی همایون درت بش کونده ، خصوصیله جزیرة العربی باشدن باشه استیلا ایتمش ، بتون ابنای بشری موت جوع ایله تهدید ایدن ، معصوملری انالرینك قدید سینه‌لری اوزرنده ، بر دامله سوتدن محروم مه‌لری اغزنده اولدیغی حالده اغلایه‌رق فریاد ایده‌رك ملك الموته تسلیم جان ایتدیرن مدهش برقحط ایچنده نصل تجهیز بویورلدی ؟ منبر همایون اوزرنده « من جهز جیش العسرة فله الجنة » تبشیر جلیل رسالتپناه اعظمی شرف افزای سنوح وصدور اولور اولماز حضرت صدیق اعظم درحال قوشوب بتون ما ملکاری درت بیك درهم کموشی حضور قدسیت نشور جناب رحمةً للعالمینه کتیرمدیلرمی ؟ او منبر معلادن « هل ابقیت لاهلك شیئاً ؟ » سؤال شفقت پرورینه او مفخر اصحاب « ابقیت لهم الله ورسوله » جوابنی ویرنجه باعث اولدیغی محظوظ جهانقیمتك عکس انواری چشم بصیرت اوننده حالا لمعان ایتمکده . اوکون منبر همایونك پیشگاه قدسیتنه صحابهٔ کرام حضراتنك یکدیکرینی مسابقه ایده‌رك ییغدیغی دراهم سیم وزر دکلی ایدی ، که او یتمش بیك کشیلك جیش رسول اللهی درحال تجهیز واحضار ایتدی . یا شمدی بو واعظ جهل وتعصبه اعانه قوطولرینی کلیسالرده‌کی اعانه صندیقلرینه تشبیهی خلافت جلیلهٔ محمدیه ، شو بقیهٔ سلطنت اسلامیه سوء قصد دکلده نه‌در ؟ جوامع شریفه‌ده اعانه صندیقلری تأسیسی امته فرض ایکن ، خارجده قرق پاره ویرن بر مؤمنك جامعده ، بیت اللهده جوشان وخروشان اولان احتساسات علویهٔ دینیه سایه‌سنده بش وحتی اون غروش ویره‌جکی شبهه‌سز ایکن بوندن ، بو قدر مقدس بر فریضهٔ دینیه‌دن بویله خائنانه ومنافقانه تشبیهلرله امت محمدی منع ایتمکه چالیشمه‌نك جزاسی نه‌در ؟ جهالت ارواح خبیثه کبی حلول ایتمش ، انه کیکه بورونمش او محترم ، او مقدس عمامهٔ دینی قورویه‌سی ، پارچه‌لانه‌سی باشنه صاروب دوغری کرسیٔ دینه چیقمش ، سریر شریعته اوتورمش !..... « والی الله الاشتکا » کبی اوکرسیٔ ارشاد اوزرنده « دشمن کلسه‌ده مملکتی ضبط واستیلا ایتسه بنه حجه کیدیله‌جك ! ینه قربان کسیله‌جك ! » کبی « بزم کتابلریمزده زرهلی یازیلمی ؟ » دیبور ، کبی‌ده « دکزیزدن اوزاق . بز اناطولینك بر قیسنده‌یز . نه‌مزه لازم ! » هذیانلرینی صاووریبور ؟ همده زمرهٔ جلیلهٔ علما آره‌سنه قاریشمش اولان بونلر ، بو ، حس انسانی و حمیت اسلامیه‌دن تماماً محروم حسسز زواللیلر عالم ، فاضل ، واعظ کچینیور ! عقل سلیمی تزییف ، قرآن کریمك احکام اوامر ونواهیسنی تحریف ایدییورلر !

ملك اسلامی - معاذ الله ! - دشمن استیلا ایتسین ، نه عرض وناموس قالسین ، حیات دین محو اولسون ، صوکره حجه کیتمك ایچین کمال ذلتله دشمنك ایاقلرینه قاپانه‌رق مساعده نیاز ایلسین ! بو طرز نیمه‌شیطان بیله تأثر ایدر ! دشمن بیله آغلار !

فتواماٰب ! بایرام یاقلاشدی . لااقل درت بش ملیون قربان کسیله‌جك ! وطن اسلام تهلکه‌ده ! طرابلس غرب ثولومله پنچه‌لشیور . اولوق کبی اسلام قانی آقیور . بوتون عثمانلی ساحللری دشمن دونتماسی اوکنده بروضع فجیع تسلیمیت آلدی ! یوزلرجه مرائیلر ، حاجیلق عنوانی احراز وبونکله تفاخره نیت ایدنلر تهلکهٔ وطن اندیشه‌سنی ناموس اسلامیت قیدینی اونوتدیلر . دکزی قپالی بولونجه قاراره دوشدیلر سوروته ، سورونه کویا حجه کیتدیلر . اکر شرائط وجوبی استجماع ایتمش اولایدیلر والله بو قدر استعجال ایتمز ، تأخیرنده بر باس کورمزلردی . مقصدی عبادت دکل ، ریا ، مرادی سعادت دکل مصیبت ؛ قرآنك امری ، اللهك فرمانی تعجیلاً اعداد قوة ! حفظ دین ! حفظ وطن ! حفظ ناموس ! ایشته بو قدر مهم ، صوك درجه مستعجل و مبرم بر امر الهی‌یه آرقه‌لرینی چویردیلر ! بو ، دینی یاعق دکل ، تملندن تخریب ایتمکدر . صلاة ظهری براقوب او وقت ایچنده وخصوصیله ظهرك وقت اولنده صلاة عصری قیلمق (؟) قدر صحیح برحج ! ایشته بو زواللیلر ، بو بی‌خبرلر سلامت طریقك فقدانی نامنه اولسون ارشاد اولونمدی ؛ باری قربان خصوصنده ارشاد اولنسون ! اثمانی اعداد قوة فرمان الهیسی نامنه دونتمایه ویردیریلسین ! دفعةً اوچ وبلکه درت ملیون آلتون طوپلانه‌جق . بونك یالکز وجوده کتیره‌جکی آلتون ییغینی اعدای دین ووطنی تدهیش ایده‌جك انتباه دینی وملیمزه شانلی بر دلیل اوله‌جق . سیاست اسلامیه‌مزه حیات وقوة ، لسان حاکمیتمزه طلاقت ومتانت ویره‌جك ، روضهٔ مطهره محظوظ ، جناب حق ممنون اوله‌جق . اراقهٔ دم بعد الوجوبدر بونك شرائط وجوبی یوق ، اعداد قوة شرائط وجوبی میاننده وجوباً شرطدر . بو شرط وجوبینك تعجیلا ایفا و اکمالی فرض اهم واقدمدر . قربان کسمك ، بو شرط وجوبینك تمامیٔ وجودینه متوقفدر . بزه اعداد قوة نامنه ترسانه‌لر ، حوضلر ، سوق الجیشی خطوط حدیدیه‌سی ، اسلحه‌فابریقه‌لری ، (ورباط خیل) نامنه‌ده خارالر وجوده کتیرمك ، سواری طوپجی نقلیه حیوانلری یتشدیرمك فرض عاجلدر . اعدامزی قهر وتنکیل ایچین ینه اعدامزدن اسلحه آلمق ، زرهلی سپارش ایتمك حرامدر . ایشته آنسالدو فابریقه‌سنه سپارش ایتدیکمز زرهلی ! دشمن مصادره ایتدی . شمدی بزه قارشی اکا خدمت ایدییور ! بزم تپه‌مزه شراپنللر ، کولله‌لر یاغدیرییور . حرامده بو دیمکدر . باری بو سنه اولسون الله ورسول الله عشقنه ! سلامت دین ، سلامت وطن حرمتنه ، شو قربان اثمانك خلافت جلیلهٔ محمدیه‌یه دوغریدن دوغری‌یه مربوط اولان قربان کسه‌جك باجمله

اهل ايمان طرفندن ــ بر دفعه ايچون اولسون ــ دونمايه ويريلمسی فتوای حق وحقيقی تسطير بيورملرينی عموم دين قارده‌شلرم نامنه متأثرانه نياز واسترحام ايلرم !

برنجی سيار طوپچی آلايی مفتيسی

محمد فخرالدين

صراط مستقيم — نه اولوردی، مسلمانلر بتون فرائض وواجباتی ادا ايتمكله برابر عين نسبتده اولسون وطن اسلام ايچونده فداكارلق وجوبنی حس ايتسه‌لردی ! بزم فكرمزجه حجه‌ده كيتسونلر، قربانده كسونلر، فقط وطن اسلامی صليبك استيلاسندن محافظه ايچون ؛ ديگر فرضلر ، واجبلر يانتده « واعدوا... » فرمان سبحانيسنی‌ده كمال تمالكله ايفا ايتسونلر . ايشته بوخصوصده مسامحه‌كار دورانيلديغی ايچوندركه خلوص وصميميتلری فداكاران وطنجه تردد واعتراضی موجب اولييور .

آچيق مكتوب

شيخ الاسلام افندی حضرتلرينه

فضيلتمآب افندم ،

مقام جليل مشيخت عليه‌لرينك پك عالی وقدسی اولديغی ، علويت وقدسيتی نسبتنده‌ده وظائف مقدسه‌سی بولنديغی حقيله بيان افراد امت هر زمانده علی الخصوص دور دلارای مشروطيتده علمای ذوی الاحترامك هر درلو ترقی وتعاليمزك پيشوا ورهبر اولملرينی ارزو ايديورلر . شبهه‌سزدركه بو آرزولريده برحق مشروعدر . چونكه (العلماء أمناالله علی خلقه) (العلماء ورثةالانبياء) كبی پك چوق احاديث نبويه ايله شان عاليلری بيان بيوريلان علمانك وظائف مهمه‌سندن بر قسمی اعلای دين ، سعادت امت ، اعمار مملكت كبی مواد عموميه‌ده، مادی ومعنوی وظائف اجتماعيه وخصوصيه‌ده افراد اسلاميه‌يی ارشاد ، عكسنی التزام ايدنلری اخطار ، حيات اسلاميتك، بقای انسانيتك ، دوام بشريتك مقتضياتندن الی يوم القيمة ايقاظدر .

فقاهتمآب افندم ،

محبت مليه و دينيه‌مك سوقيله و حسن نيتله يازيلان شو يازيلرم احتمالكه اصحاب افراط و ارباب تفريطدن اولانلرك خوشلرينه كيتميه‌بيلير . فقط ارباب فضل و كمال واصحاب اعتدالدن بولنانلرك ممنون اوله‌جقلرندن ، علی الخصوص مخاطب فضيلتمآبم اولان ذات عاليقدرلری غوامض دينيه‌يه واقف ، حقايق اسلاميه‌يه مطلع اصحاب اعتدالدن بولنديغكز جهتله شوراده عرض ايده‌جكم امنية خيريه‌مك حسن نتيجه‌يه اقتران ايده‌جكندنده امينم. معلوم فاضلانه‌لريدركه احكام جليلهٔ اسلاميه فلسفهٔ حقيقيه‌يی ، تربيهٔ اجتماعيه و خصوصيه‌يی محقق محتويدر . افراد حاضرهٔ اسلاميه ايسه اكثريت اعتباريله بوحقايقدن غافلدر . اوروپاليلر ايله اختلاطمزدن بری، كشاد ايتديكمز مكاتبده طلبه‌مز ايچون فلسفهٔ اسلاميه‌يه عائد معلومات اعداديه ثويله طورسون ابتدائيه بيله استحصال ايتديرمكسزين فلسفهٔ غربيه مباحثندن تدريس خطاسی . مدارس علميه‌مزده ايسه سنه‌لرجه و سائلدن اولان علوم ايله طلبهٔ علومی مشغول ايتمك يعنی صرف ، نحو ، معانی ، بيان ، بديع كبی فنوندن افراطپرورانه شرح وحاشيه تدريس ايدلمك اعتيادی سببلريله منورالفكر اولان ويا اولمق اوزره بولنان كنجلرمز عقائد اسلاميه وسائر حقايق دينيه‌يی حقيله مطلع وتماميله واقف اوله‌مامالرندن بالضرور سنه‌لرجه شبهه‌لر ، ترددلر ايچنده امرار حيات ايديورلر . شايان تأثر بر نقصاندركه فلسفهٔ غربيه‌دن باحث بر كتاب اوقويان وياخود مطالعه ايدن بر كنج فلسفهٔ اسلاميه‌يیده بيلمك مجبوريتنده بولنيور ايسه‌ده اوروپا فلسفه‌سنك خطالرينی رد و تصحيح ايتمك اوزره فلسفهٔ اسلاميه‌يه مخصوص بر كتاب آرايور ، مع التأسف بوله‌ميور ، طانيديغی علمايه مراجعت ايدييور. علمانكده اكثريسی لسان بيلمه‌مزلك سببيله فلسفهٔ غربيه‌يه دائر يازلمش آثارك مندرجاتندن وقتيله خبردار اولوبده فلسفهٔ اسلاميه‌يه مغاير اولان جهتلرينی جرح وابطال ايتمك مقصد عاليسنه ابتناءً تتبعات لازمه‌ده بولنمدقلرندن حقيله جواب ويره‌ميورلر . ايشته بو سببله او كنج سنه‌لرجه شبهه‌لر ايچنده ياشايور .

رشادتمآب افندم ،

معلوم ولی النعميلريدركه بش يوز سنه مقدم تأليف ايديلان كتب كلاميه و فلسفيه‌نك محتوی اولديغی مباحث و مسائل زمانمزده كافی دكلدر . بوكون اسكی سوفسطائيه‌لرك يرنده دهشتلريله حكملرينی اجرا ايدن ماديون و طبيعيون واردر . واقعا دهريون ديديكمز كيمسه‌لر اسكيدنده موجود ايسه‌ده بوكون آنلرك يرنده قائم اولانلرك قبول ايتديكلری عقائد بشقه‌لشمشدر . وظائف مهمهٔ علميه‌دندركه وقتيله اسلاف كرامز عصرلرنده موجود اولان عقائد باطله اربابنه اقناع و الزام ايده‌جك ادله‌يی جامع كتابلر تأليف ايدرك وظائف علميه‌يی حقيله وتماميله تصل اجرا ايتديلر ايسه علمای حاضره زمانمزده موجود عقائد باطله‌يی دلائل مقنعه ايله رد و بو صورتله تابعلرينك فكرلرينی تصحيح ايدرك ارشاد وظيفه‌سيله اويله‌جه موظف و هيئت عموميهٔ علميه اعتباريله بو مباحثی حاوی كتابلر نشر ايتمكله مكلفدرلر . كمال فخر ومباهاتله عرض ايدرمكه فلسفهٔ غربيه‌نك خطالرينی تصحيح خصوصنده پيران كرام و مشايخ عظام حضراتی طرفلرندن تأليف ايديلن وزمانمزده كتب صوفيه ومتصوفه‌عنوانلرينی آلان آثار مرغوبه وكتب معتبره‌ده ذكر وبيان بيوريلان مسائل فلسفه‌نكده پك بويوك خدمتی اوله‌جقدر. معلوم رشادتمآبلريدركه بوجهت نظردقته آلنديغی تقديرده تكايای شريفه ايله مدارس علميه اصحابندن بعضيلری آره‌لرنده اوتەدن بری دوام ايدن نزاع لفظی وصوری رفع وازاله ايديله‌جكدر. بوكا موفقيتك قيمت قدسيه‌سيده مستغنیٔ عن البياندر .

فضيلتمآب افندم ،

معلوم عاليلريدركه كافهٔ احكامی عدل و اعتدال اوزره مؤسس

اولان اوامر جلیلهٔ دینیه تربیهٔ اجتماعیه و خصوصیه یه دائر مباحث و مسائلده دخی مدنیت حقیقیه نك مدنیت اسلامیه اولدیغنی اعدایه تصدیق ایتدیره جك حقایقی محتویدر . حقیقت بویله اولدیغی حالده اعتراف ایتمکه مجبورزکه کرك مکاتبده و کرك مدارسده بو خصوصه عائد نظری و عملی اولمق اوزره پروغرام دائره سنده منتظماً دوسلر تدریس ایدلمك شویله طورسون بو مباحثه دائر کافهٔ مسائلی جامع کتابلر هنوز تألیف ایدلمامشدر . عاجزلری بو ایکی مسئلهٔ مهمه‌یی امت اسلامیه نك حیات و ممات مسئله‌سی اولمق اوزره تلقی ایدییورم .

وبونك ایچون یگانه چاره اولمق اوزره عرض ایدییورمکه امت نجیبه‌یی بو غفلتدن ایقاظ ایچون مدارسك ترقیسی ، علمانك اتحادی اسبابنی تأمین و بو ایکی مسئلهٔ مهمه حقنده مطالعات فاضلانه لرندن استفاده ایتمك مقصدیله ملحقاتده لوا و ولایت مرکزلرنده سنه‌ده بر ویا ایکیشر دفعه مؤتمرات علمیلر انعقادی ایچون ملحقات علماسنه تشویق و طشره علماسنك تنظیم ایده جکلری مقررات عمومیه استانبولده فضلادن مرکب بر انجمن مخصوص مذاکره سنده عریض و عمیق تحقیقات وتدقیقات اجرا ایتدیرلدکدن صوکره کرك فلسفهٔ اسلامیه خصوصنده وکرك تربیهٔ اجتماعیه و خصوصیه حقنده احکام قدسیهٔ دینیه حقیله بیان ، اعتدال وصفوتیله ذکر ایدلمك اوزره بر کتاب تألیف واو کتابلر کافهٔ مدارس ومکاتب ومدارسده بر قاچ سنه‌لره تقسیم ایدلمك شرطیله تدریس ایدیلیرایسه بتوفیقه تعالی ممات اجتماعیه تهلکه‌سندن خلاص اوله‌جغز . معلوم فاضلانه‌لریدرکه بو نواقصك اکمالی و اسبابنك استکمالی منسوبیتیله مفتخر و مباهی بولندیغم مقام علیای مشیختپناهینك وظائف مهمه‌سندندر .

فقاهتمآب افندم ،

نظر بصیرتلرندن دور اولمیان برشیئده علاوةً عرض ایده جکم: کسوهٔ علمیه وظائف علمیه وشرعیه ایله موظف وطالب علم اولانلره تخصیص ایدلمامسی سببیله کنجلردن بر چوغی کسوهٔ علمیه‌یی لابس اختصاصدن بعضیلرینی یعنی علما صفتنده جهلانی حقیقی علمای ذوی الاحترامدن تفریق ایده‌مامالرندن شبهه‌لرینی اکثر علمانك ازاله ایده‌میه جکلری جرأتلرینه قدر کیدییورلر . معلوم فاضلانه‌لریدرکه بو ذهابك‌ده تأثرات اعتباریله اهمیت عظیمه‌سی واردر . بناءً علیه کسوهٔ علمیه‌نك اصحابنه تخصیصی حقنده دخی بر چاره بولنمقله تحقیق ایله تقلیدی عوام ناسه تفریق ایتدیرمك خصوصنده تدابیر صائبانه اتخاذ بیورلمسی حمیت دینیه‌م ومحبت علمیه‌م سائقه‌سیله استرحام وشو وسیلهٔ حسنه ایله‌ده احترامات و تعظیمات فائقه‌می عرض ایله کسب مباهات ایلرم فضیلتمآب افندم .

استانبولدن مجاز
میلاسده تدریس علومه مأمور
حافظ محمد صادق

صراط مستقیم . — وقتیله — ۳۲۵ سنه‌سی آغستوسنده — شیخ الاسلام افندی حضرتلریده « کتب کلامیه‌نك احتیاجات عصره کوره اصلاح وتألیفی — بین المسلمین مذاهب مختلفه‌نك توحیدی — مدرسه‌لرده تدریساتك اصلاحی » سرلوحه‌سیله صراط مستقیمك ۵۲ ، ۵۳ و ۵٤ نجی نسخه‌لرنده مندرج قونفرانس ایله بو احتیاجاتی طلبه وعلمای کرامك نظر دقتلرینه وضع ایتمشدی . مادامکه علمای کرام طرفندنده بوکون بو احتیاج تقدیر اولنیور ، شو حالده ایش تطبیقاته قالمش دیمکدر .

اسلامده فن و فلسفه

« مابعد »

ابن سینا . — ابن سینا متین بر تحصیلك بخش ایده‌بیله جکی هر درلو فضائل عالیه ایله متصف ایدی . حمیت ملیه و محبت وطنیه‌نك بحق بر تمثال معالی نمونی عد اولنه‌بیلور .

بتون حیاتی ممالك اسلامیه‌ده نشر معارفه حصر وکیجه کوندوز مشتاقان عرفانك تعلیم وتدریسنه وقف وجود ایتمسی ، انواع مصائب وبلایا ایچنده بیله تألیفات علمیه مشغول اولمسی متحلی بولندیغی شو اوصاف مبجله‌نك کندیسنده نه درجه اساسلی اولدیغنه اك واضح بر دلیلدر .

ابن سینا ، علماً ، سیاسةً بشنجی عصر هجرینك اك بیوك بر داهیسیدر . مزایای اخلاقیه‌سی علم وعرفاننه غبطه بخش اوله‌جق درجه‌ده عالی ایدی .

رذائل اخلاقیه‌لری ایجاباتی اوله‌رق صیانت وعداوتلریله کندیسنی انواع مصائب وبلا کتره معروض براقان بعض سفیللرك دنائت اخلاقیه‌لری تظاهر ایتدیکی وحضرت استاد اخذ ثار ایده‌بیله جك بر نفوذ وقدرته مالك بولندیغی حالده فرصتی اغتنامله انتقام آلمغه تشبث ایتمك شائبه‌لرندن وارسته قالمش ، بودرکاره دوشمکه وجدان معالی مشحونی تنزل ایتمامش ، بو اخلاق دوشکونلرینی عفو وحق تلطیف ایدرك محجوب براقش وبو صورتله فضیلت انسانیه‌نك اك مبجل نمونه‌لرینی کوسترمشدر .

تزویرات عداوتکارانه‌لریله درت بش آی قدر محبسده قالمسنه سببیت ویرن ارباب اغراضك ترتیب مجازاتی (تاج الملوك) طرفندن کندیسنه تکلیف ایدلدیکی زمان ، ابن سینا علو جناب وشیم جمیله‌نك بخش ایتدیکی شایان تبجیل برمتانتله بوکبی کوچوکلکلره تنزل ایده‌میه جکنی امیره اشراب ایلمشدی ! . . . .

ابن سینا بلایای دهره قارشی وله‌نما برمتانت وتجلد کوسترمشدر . اك بیوك اثرلرینی یا حبسخانه کوشه‌لرنده ویا منفا ایزبه‌لرنده یازمش اولدیغنی کوربیورز .

جوال برذکانك ، زنده بر دماغك اك آسوده وقارده‌بیله ادراك ایده‌میه جکنی مسائل غامضه‌یی بویله بحرانلی زمانلرده تدقیق وحل ایتمك هر انسانه نصیب اولور مزیتلردن دکلدر .

حضرت استادك فن طبده‌کی اختصاص و مهارتنه (قانون)

لاعوت بر شاهد معظمدر . قانون ، بوتون قرون وسطىده حاكمهٔ طبابت جهان اولمشدى . في الحقيقه قانون ، اووقته قدر يازيلان آثار آره‌سنده قلاسيق ومنظم بر كتاب اولمقله ممتازدر .

قانون رازينك (الحاوى)سندن زياده على بن عباسك (الملكى)سنى آكديرر .

رازى ، على بن عباس وابن سينا طبابت اسلاميه‌نك اك ممتاز واك بارز سيمالرينى تمثيل ايدرلر .

رازى طبك پراتيق جهتنده متخصص اولديغى حالده ابن سينا وعلى بن عباس نظريات وتطبيقات طبيه‌نك هر ايكى قسمنده‌ده متبحر ايديلر .

ابن سينا وعلى بن عباس آثار طبيه‌لرينى معين بر مه‌توده توفيقاً تأليف ايلمشلردر . قانون والملكى‌ده شعبات واقسام بر ترتيب معينه كوره صره‌لانمشدر . حالبوكه رازينك الحاويسنده بو مزيت كوريله‌مز. اساساً ابن سينا اثرلرينك كافه‌سنده معين بر اصول فنى تعقيب ايتمكله تفرد ايتمشدر .

قانونك ساحهٔ تدقيقاتى، دها اول يازلمش اولان آثارك كافه‌سندن وسعتلى ومكملدر. ابن سينا بوكتابى نشر ايدر ايتمز، قيمت فوق العاده‌سنه رغماً ، الملكى بسبتون ابادى* رغبتدن دوشمشدى. قانون ، معلومات عموميهٔ فنيه ، مواد طبيه ، امراض خصوصيه، امراض عموميه ومبحث صيدلانى عنوانلرى تحتنده بش قسمه آيرلمشدر .

برنجى قسم نظريات ومعلومات عموميهٔ طبيه‌دن باحث اولوب (كليات القانون) عنوانيله معروفدر .

ايكنجى قسم ابن سينا زماننده معلوم اولان ادويهٔ طبيه‌يه دائر اك اساسلى معلوماتى جامع و تقريباً سكز يوز ماده‌يى حاويدر . بو قسمده ادويهٔ جديده‌دن بعضيلرينه دائر معلومات مهمه‌يه تصادف اولنديغى آوروپا ارباب تدقيق طرفندن اعتراف اولنمقده‌در. اوچنجى قسمده؛ هر عضوه مخصوص امراض خصوصيه تعداد ايدلدن اول؛ او عضوك تشريح و وظائف فزيولوژيه‌سنه دائر اوزون اوزادى‌يه مطالعات سرد ايدلمشدر .

قانونك هيئت مجموعه‌سنه دائر كرك شرقده وكرك غربده متعدد شرحلر يازلمش اولديغى كبى هر قسمه عائدده آيرى آيرى شروح وحواشى تأليف ايدلمشدر .

قانون حجماً پك بيوك اولديغى ايچون ، ارباب تحصيله بر سهولت اولمق اوزره ، مؤخراً بعض ذواتك همتيله اختصار ايدلمشدر .

بو مختصر قانونلردن اك مشهورى (ابن النفيس)ك موجز نامنده‌كى اثرى اولوب ۱۸۲۸ سنه‌سنده قالكوته‌ده طبع ونشرينه موفق اولنمشدر. قانونك هيئت عموميه‌سى ژه‌رار دوقرمون (gérard de crémon) وآلپاغوس (alpagus) طرفلرندن لاتينجه‌يه ترجمه و متعدد دفعه طبع ايدلمشدر .

پلامپيوس « plempius » نامنده بر ذاتده بعض قسملرينى آيريجه نشر ايلمشدر .

بو ترجمه‌لر سايه‌سنده‌در كه ابن سينا آوروپاده طانمش وبش عصردن زياده بر مدت ظرفنده طبابت غربيه‌نك حاكمه‌سى مقامنى محافظه ايتمشدر .

قانون بو صورتله آوروپا لسانلرينه ترجمه ايدلمش اولديغى كبى ۱۵۹۳ سنه‌سنده متن عربيسى دخى رومادە نشر اولنمشدر .

رومادە نشر اولنان بو كتاب معظمه ابن سينانك بعض آثار فلسفيه‌سى‌ده ذيل ايدلمشدى .

قانون عبرانى لساننه‌ده نقل وترجمه اولنمشدر. بو ترجمه‌لردن پارس كتبخانه‌سنده متعدد نسخه‌لر موجود ومحفوظدر .

فرانسزجه بيوك آنسيقلوپه‌دى (محيط المعارف) ديدو (didot) طرفندن يازيلان تراجم احوال كتابنده قانونك تقسيمى غريب كوروله‌كده ايسه‌ده دوقتور لوسين لقلارق (Lucien leclerc) بو صورتله وقوع بولان غرابت اسناديني شدتله رد ايده‌رك ديبوركه : « اثرك تقسيمات عموميه‌سنده هيچ بر غرابت يوقدر قانونده‌كى تقسيمات ابن سينانك مقصدينه تماماً موافقدر ، ايكنجى درجه‌ده‌كى تقسيماته كلنجه ، بونلرك غرابت نره‌سنده اولديغنه بر درلو عقل ايرديره‌مدك بز بالعكس بو تقسيماتده‌ده بر مه‌تود (اصول) بر وضوح نشانه‌لرى كوريورز . قانونك قيمت طبيه‌سنى تقدير ايده‌بيلمك ايچون سپرانژه‌ل (Srengel) كبى ارباب اختصاصك تقديرات وتنقيداتى مطالعه اولنمليدر . »

قانوندن صكره ابن سينانك طبه دائر اك مشهور اثرى (ارجوزه) در . قواعد ونظريات طبيه بو كتابده نظماً جمع ايدلمشدر .

ارجوزه ، آرمانغاند (armenganb) وآلپاغوس (Alqagus) طرفلرندن (Cantica) قانتيقا نامى آلتنده لاتينجه‌يه ترجمه اولنمشدر.

ارجوزه‌يه ابن رشد طرفندن قيمتدار بر شرح يازلمش اولديغى كبى پارس كتبخانه‌سى سويله‌مانك (۱۰۲۲) نجى نومروسنده مقيد ديكر بر شرحى دها واردر. ابن رشدك شرحندن دها زياده تفصيلاتى جامع اولان بو اثرده طبه دائر برچوق احاديث نبويه مندرج اولديغى كبى نهايتنده‌ده كتابده اسمى كچن اطبانك تراجم احوالندن باحث بر ذيل علاوه اولنمشدر.

كتاب مذكورك ۷۸۸ نجى سنهٔ هجريه‌سنده (محمد بن اسماعيل) نامنده بر ذات طرفندن تأليف ايدلمش اولديغى ديباجه‌سندن آكلاشيليور . ابن سينانك (رسالة في السكنجبين) نام اثرى دخى لاتينجه‌يه نقل وترجمه اولنمشدر . ميشل سقوت (Michel scot) اسمنده بر ذات ابن سينانك حيواناته دائر بر اثرينى آوروپاليلره طانتمشدر .

الكيميايه دائر اولان آثاريده كاملاً لاتينجه‌يه نقل وترجمه اولنمشدر .

ابن سينا طبده اولديغى قدر فلسفه‌ده دخى ممتاز ومنفرد بر سيمادر . مسلك فلسفيسى مشائيونه وآرسطو مسلكنه قريبدر . فقط قبول ايتديكى مه‌تود بر آز دها شدتليدر .

ابن سينا فنون فلسفه‌يى يكديكرليه رابطه‌دار بر شكله افراغ ايتمك ايچون پك چوق همتلر صرف ايلمشدر .

شفاده فنونی اوچ قسمه تفریق ایدییور : (۱) فنون عالیه (متافیزیك وحکمت نظریه) (۲) فنون عادیه (حکمت طبیعیه) (۳) فنون متوسط (علوم ریاضیه) .

ابن سینانك شو تقسیمی آرسطو تقسیمنه پك قریبدر. فقط، آرسطونك غشاوهٔ ابهام وتردد آلتنده براقدیغی مباحث ابن سینا طرفندن وضوح وقطعیت تامه ایله بیان وتشریح ایدلمشدر.

موسیو مونخ (Munch) ابن سینانك فلسفه‌سندن بحث ایدرکن دییورکه : « ابن سینا فلسفه‌سی اساساً ارسطو فلسفه‌سنه پك یقیندر فقط ابن سینا مسلکنده دها شدتلی و دها متین بر اصول تطبیق ایلمشدر. ابن سینا ، علوم فلسفیه‌یه عائد شعبات مختلفهٔ فنیه‌یی یکدیگرلریله رابطه‌دار ایتمکه چالشمش وبو رابطه‌نك موجودیتی لزومنی کوسترمك ایچون خیلی اوغراشمش وموفق اولمشدر .

شفاده بوسعی وتتبع مدیدك مرتسمانی حقیله وتمامیله مشاهده اولنه‌بیلور . ابن سینا بر چوق خصوصده متکلمین ایله هم فکردر. ابدیت عالم مسئله‌سنده‌کی مطالعات فلسفیه‌سی ایسه تهافت‌ده غزالی و ابن رشد طرفلرندن تنقید و توضیح ایدلمشدر .

ابن سینا روح بشرله عقل اول آره‌سنده بر رابطهٔ اساسیه بولندیغنه قائع اولدیغندن وحی والهامك وقوعی صورت قطعیه‌ده قبول ایلمکده‌در. ابن سینا ، جزئیات علم الهی‌نك علی وجه الکلی متعلق بولندیغی رأینده‌در . تغیر ذاتی‌یی استلزام ایده‌جکی محذورینی نظر اعتباره آله‌رق طوغریدن طوغری‌یه جزئیاته علم الهینك تعلق ایده‌میه‌جکی مطالعه‌سنه ذاهب اولمشدر .

ابن سینا (روح) مسئله‌سیله‌ده پك چوق اوغراشمش و بقای روحك اك قوتلی مروجلری صره‌سنه کچمشدر. روح حقنده یازدیغی قصیدهٔ مشهوره‌سنی بروجه آتی درج ایدیورز :

هبطت الیك من المحل الارفع　　و رقاء ذات تعزز و تمنع
محجوبة عن کل مقلة عارف　　وهی التی سفرت ولم تتبرقع
وصلت على کره الیك وربما　　کرهت فراقك وهی ذات تفجع
انفت وما انست فلما واصلت　　الفت مجاورة الخراب البلقع
واظنها نسیت عهوداً بالحمى　　ومنازلا بفراقها لم تقنع
حتى اذا اتصلت بهاء هبوطها　　فی میم مرکز هابذات الاجرع
علقت بها ثاء الثقیل فاصبحت　　بین المعالم والطلول الخضع
تبکی اذا ذکرت دیاراً بالحمى　　بمدامع تهمی ولما تقطع
وتظل ساجعة من الدمن التی　　درست بتکرار الریاح الاربع
اذعاقها الشرك الکثیف وصدها　　قفص على الاوج الفسیح الارفع
حتى اذا قرب المسیر الى الحمى　　ودنى الرحیل الى الفضاء الاوسع
سجعت وقد کشف الغطاء فابصرت　　مالیس یدرك بالعیون الهجع
وعدت تعزد فوق ذروة شاهق　　والعلم یرفع کل من لم یرفع
فلای شیئ اهبطت من شاهق　　سام الى قعر الحضیض الاوضع
ان کان اهبطها الاله لحکمة　　طویت عن الفطن اللبیب الاروع
فهبوطها ان کان ضربة لازب　　لتکون سامعة بما لم تسمع
وهی التی قطع الزمان طریقها　　حتى لقد غربت بغیر المطلع
فکانها برق تألق بالحمى　　ثم انطوى فکانه لم یلمع

⁂

ابن سینانك آوروپا افکار علمیه‌سنه نه درجه‌لرده اجرای تأثیر ایتمش اولدیغنی آکلامق ایچون موسیو هوره‌نو «haureau » نك بیانات آتیه‌سنی دیکله‌یه‌لم :

« اون ایکنجی عصر میلادینك نهایتلرینه طوغری (ژه‌رار دوقره‌مون) قانونی لاتینجه‌یه نقل وترجمه ایلمشدی .

موسیو د . غوندیزالوی D. gundisalvi ایسه ابن سینانك روح سما حقنده‌کی ایکی اثریله حکمت نظریه وحکمت طبیعیه‌دن باحث دیکر رسائلنی لاتینجه‌یه نقل ایلدی .

فلاسفهٔ اسرائیلیه‌دن آواندات « avendath » دخی برازینی ترجمه ایلمشدر . خلاصه اون اوچنجی عصرده ابن سینانك بالجمله آثار علمیه وفلسفیه‌سی لاتین لسانه نقل وترجمه اولنمشدی . اون دردنجی عصرده بو اثرلر وندیك‌ده طبع ایدلدیلر . بوتون قرون وسطی امتدادنجه آوروپا مکتبلرنده ابن سینانك اثرلری تدریس ایدیلیور وپك بیوك بر رغبته مظهر اولیورلردی . »

ابن سینا ذکای جوالیه حکمای شرقیه‌نك مقام ریاستنی احراز ایلمشدر . اسلافی آره‌سنده کندیسیله مقایسه اولنه‌بیله‌جك یالکز الکندی والراضی واردر . اخلافندن ایسه ابن رشدی کوریورز .

ابن سینانك بادئ اشتهاری یالکز وسعت علمیه‌سی و مؤلفات عظیمه‌سی دکلدر . حضرت استاد ، فنون فلسفه‌یی معین بر مه‌تود ، بر نظام داخلنه آله‌بیلمشدرکه اك بیوك خدماتندن بریده بودر .

ابن سینانك نصل بر دهای خارقه نمایه مظهر اولدیغنی و علوم وفنونك او زمانلر عالم اسلامده‌کی درجهٔ ترقیاتی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون مؤلفات عظیمه‌سندن بعضیلرینك اسمارینی ذکر ایده‌لم :

۱ هدایه
۲ قانون
۳ اشارات
٤ شفاء
٥ کتاب الانصاف: ارسطونك اثارینه یازدیغی شرحلردن مرکب
٦ الاوسط : علم منطقدن
۷ کتاب المبدأ والمعاد
۸ الحاصل والمحصول
۹ المجموعه
۱۰ نجات
۱۱ مقالة فی تقاسیم الحکمة والعلوم
۱۲ مناظرات : روح حقنده ابو علی نیشابوری ایله آره‌لرنده‌کی مناقشاتدن باحث .

۱۳ الموجز الکبیر
۱٤ الموجز الصغیر علم منطقدن
۱٥ الحکمة المشرقه
۱٦ رسـالة فی ابطال احکام النجوم
۱۷ کلام فی الجوهر والعرض
۱۸ رسالة فی العشق
۱۹ رسالة فی القوی الانسانیة وادراکاتها
۲۰ رسالة فی القضاء والقدر
۲۱ کتاب الارصاد الکلیه
۲۲ مقالة فی الاخلاق
۲۳ کتاب البر والاثم
۲٤ الفصول
۲٥ مختصر اوقلیدس
۲٦ مقالة الارثماطیق
۲۷ شرح کتاب النفس لارسطو طالیس
۲۸ مقالة فی حد الجسم
۲۹ مقالة فی قوی الطبیعیه
۳۰ فصول فی النفس والطبیعیات
۳۱ المدخل الی صناعة الموسیقی
۳۲ مختصر فی الزاویة التی من المحیط والمماس لا کمیة لها
۳۳ رسالة فی الممالك و بقاع الارض
۳٤ مقالة فی اجرام السماویه
۳٥ رسالة الکیمیا
۳٦ مقالة فی کیفیة الرصد
۳۷ عیون الحکمه
۳۸ مقالة فی عکوس ذوات الجهة
۳۹ کتاب فی تبیین اما الحزن واسبابه
٤۰ مقالة فی النبض
٤۱ کتاب تدبیر الجند والممالك و العسکر و ارزاقهم و خراج الممالك
٤۲ مقالة فی النهایه
٤۳ کتاب المعاد
٤٤ کتاب القولنج
٤٥ لسان العرب
٤٦ دانش نامه : فارسیجه
٤۷ رسالة حی بن یقظان
٤۸ کتاب الادویة القلبیه
٤۹ مقالة فی مخارج الحروف
٥۰ رسالة الطیر
٥۱ قوانین و معالجة طبیه
٥۲ کتاب الحدود
٥۳ مقـالة فی تعرض الطبیب فی القوی الطبیعیة
٥٤ الخطب التوحیدیة
٥٥ القصیدة المزدوجة
٥٦ مقالة فی تحصیل السعادة
٥۷ مقالة فی الاشـارة الی علم المنطق
٥۸ مقـالة فی خواص خط الاستواء
٥۹ مقالة فی اللانهایه
٦٥ مقالة فی غرض قاطیغوریاس
٦٦ رسالة فی العروض
٦۰ تعالیق
٦۱ مقالة فی هیئة الارض وکونها فی الوسط
٦۲ رسالة فی الزاویة
٦۳ المباحثات
٦٤ مقالة فی الاخلاق
٦۷ مقالة فی کیفیة الرصـد مطابقته مع العلم الطبیعی
٦۸ الرسالة الاضحویه فی المعاد
٦۹ الحکمة العرشیه
۷۰ تعالیق مسائل حنین فی الطب
۷۱ خطب وتجریدات واسجاع
۷۲ کتاب الملح
۷۳ فصول الهیئة فی الاثبات الاول
۷٤ مفاتیح الخزائن
۷٥ رسالة الکیمیا : شیخ ابو الحسـن السهلی یه خطاباً بازلمشدر .
۷٦ ارجوزه
۷۷ مقالة الهندباء
۷۸ رسالة التدارك لانواع خطا التدبیر
۷۹ رسالة فی تعقیب الواضع الجدلیة

..

ابن سـینانك آثار مذکورەدن باشـقه اوفاق رسـاله ومکاتیب نکلنده دها برچوق اثرلری موجود اولوب هپسنك ذکری ایسته‌نیلورسه صحیفه‌لر طولدرمق ایجاب ایدر .

مع مافيه حكيم شهيرك درجهٔ عرفاننى آكلامق ايچون قانون ، اشارات وشفانك تخطرى كافيدر .

حضرت استاد عينى زمانده ادبياتده توغل ايلمشدر .

بوقاريده درج ايتديكمز روح قصيده‌سى كبى عربى وفارسى بر چوق اشعار و قصائدى واردر . محافظهٔ صحت ايچون شايان توصيه كورديكى تدابيرى مبين قطعهٔ آتيه‌سى نه قدر حكمت آميزدر :

اجعل غـدائك كل يوم مرة   واحذر طعاماً قبل هضم طعام
واحفظ منيك ما استطعت فانه   ماء الحيـاة براق فى الارحام

ژه‌ئولوژى (علم الارض والمعادن) فنك هنوز اسمى بيله طانمديغى برزمانده ابن‌سينا تشكل جبال حقنده غايت اساسلى ايضاحات ويرمشدر.

حضرت شـيخك بو بابده‌كى مطالعـاتى تماميله فنون حاضره‌يه مطابقدر. يكرمنجى عصر ژه‌ئولوغلرى بوكونده بو خصوصده ابن سينادن فضله ايضاحات ويره‌ميورلر .

ابن سينا ديوركه: « طاغلر، ياشدتلى برزلزله تأثيريله قشرارضك ترفعندن ويا تأثيرات مائيه ورسوبيه نتيجه‌سى اوله‌رق تكون ايتمشلردر. روزكارلر ، صولر يومشاق طبقاتك طاغلمه‌سنى موجب اولورلرسه‌ده سرت وقوتلى طبقه‌لره اجراى تأثير ايده‌مزلر . اكثر جبالك سبب تشكلى ترسبات مائيه‌ده آرامليدر . معمافيه جبال رسوبيه‌نك تشكلى ايچون بر چوق دورلرك مرورينه احتياج مس ايتمشـدر . ادوار متواليه‌ده صـولرك و روزكارلرك تأثيرات انتكاليه‌سى بعض جبـالك كنارلرنده تنقيض ايده‌بيلور . طبقات جباليه و بعض صخور ارضـيه درونده تصادف اولنان حيوانات مائيه مستحاثه‌لرى ، بونلرك ترسبات نتيجه‌سنده تكون ايلدكلرينه بر نشانهٔ دائميدر . » .

ابن سينا تراورتن تشـكلاتيله ، آئه‌روليت « aérolithe حجر سماوى »لرى دخى ايضاحه موفق اولمشدر .

آوروپا افكار عموميه‌سى غريب واصلسز خرافه‌لر آلتنده ازيليركن، شرق ؛ ابن سينا كبى داهيلر سايه‌سنده نور حقيقته طوغرو قوشيور، كنجينهٔ طبيعتك نتق سرارينى برر برر آچمغه چالشيوردى . اساساً فنون اسلاميه‌نك حزمات نواره‌سيدركه آوروپايى دائراً مادار استيلا ايدن سـحائب جهالتى طاغيده‌رق فكرلرده بر انتبـاه حقيقتجويانه اويانديرمش و آوروپاليلره واسع بر افق فعاليت كشاد ايلمشدر .

غربك بوكون كوزلرمزى قاماشديران ترقيات حيرت نمونك اساسلرى ابن سينالر كبى دهاة اسلاميه‌نك مساعىٔ مبجله‌لرى سايه‌سنده تأسس ايتمش اولديغنده شبهه يوقدر. ذاتاً بوحقيقت منصف آوروپا حكماسنكده تحت اعترافنده‌در .

مدللى اعداديسى مديرى
م . شمس‌الدين

« امير عبدالرحمن خان

مابعد :

ايرته‌سى كونى عمجه‌مك مساعده‌سيله نظاميه‌دن بر طابور پياده بر آلاى سـوارى و ايكى طوپ ايله بش يوز نفر رديفى تاليخـانه كونده‌ردم . مقصدم، شـهرى تخليه ايتمه‌ديكمزى تاليخانليره اكلاتمق ايدى .

كنـديم خان آباده اوطـوروب بش آيدن برى كوره‌مديكم عسكرك تنظيم احواليله اوغراشمايه باشلادم .

§

بر قاچ كون اول چيقان عسكرك عودتنى كورن تاليخان اهاليسى، افغان دولتنه عصيان ايتمك احتمالى قالماديغنى كورونجه (مير شـاه) ك عمجه‌سى قيزينى بزم عمجه‌يه تزويج ايله‌مك تشبثنده بولونديلر. عمجه‌م بو تكليفى مشتاقانه قبول ايتدى. بو خصوصده خيلى مخالفت كوسته‌ردم و بر طـاقم غدار حريفلر ايله قرابت و صهريت تأسيسنك مضرتنى كوروله‌جكنى سـويله‌دم . اول امرده بدخشانه كيدوب تماميله تسخير ايتمك و دائما راحتسزلق ويره‌جك دشمنى بوتون بوتون تنكيل ايله‌مك ايچين بكا مساعده ايديكز ديدم . فقط عمجه‌م اخطاراتمى ديكله‌مه‌ديكى كبى ازدواج مراسمنك مقدماتنى ايفا بيله ايتدى .

بدخشان بكلرى، ايشـك بو رنكى كسب ايله‌مه‌سـندن مستريح اولارق بعض هدايا و تعهداتى حاملاً (مير يوسف على) بى عمجه‌مه يوللاديلر . سفيرك ورودى اوزه‌رينه عمجه‌م بدخشانك تسـخيرينى همانده ذهنندن چيقاردى .

بو صيراده احوال عموميه‌نك سـكونتى غنيمت صـايان والدم ، نزدينه كوندريلمه‌م ايچين پدرمدن رجاده بولونمش. شو رجايى قبول ايدن پدرمدن (تخته‌پل) ه كلمه‌مى آمر بر مكتوب آلدم .

عسكرله امر اداره‌سنى سردارلره تفويض ايله‌يه‌رك دورتيوز نفر خاصه عسكريله يوله چيقدم . اثناى راهده تاشقرغانه اوغرايوب (شاه ولايت) ك قبرينى زيارت و غبار قدسنى توتياى چشم بصيرت ايتدم.

(تخته‌پل) ه ورودمده ابوينمك حضورينه چيقوب اللرينى اوپدم و خير دعالرينى آلدم. ايكيسى‌ده شكرانهٔ ملاقات اولارق فقيرانه صدقه‌لر داغيتدى . بونلردن باشقه بكا محبت و منسوبيتى اولانلرده عين صورتله شكران و مسرت كوستردیلر .

بر كون اسـتراحت ايتدكدن صوكرا طوپخانه ايله فابريقه‌لرى كوزدن كچيردم. هپسنى منتظم برحالده كورديكم ايچين مدير ورئيسلرينك معاشـلرينى آرتيردم . زياده مساعيده بولنانلرده خلعتلر كيديردم . (قته‌غن) ده‌كى عسكره لزومى اولان چادرلر ايله سـائر لوازمك فابريقه‌لرده اعمالنى امر ايتدم . اون بش ، يكرمى كون ظرفنده تماميله حاضرلانان اشيايى (قته‌غن) ه كوندردم .

بر سـنه قدر تخته‌پلده امور عسكريه ايله اشتغال ايده‌رك ايلك بهارده (قته‌غن) ه متوجهاً حركت ايله‌دم . يولده‌ده شـو صورتله غريب بر وقعه كچيردم :

(غزونياز) منزلنده بولونديغمز صيراده اطرافى تماشـا ايتمك فكريله دولاشمايه چيقمشدم معيتمده‌كى آدملرده ناصيلسـه اوزاقلاشمشلردى . كندى كنديمه كزركده ايكن جوارده‌كى طاغ اتكلرنده

اوتلایان دوه‌لردن بر آزغینی اوزه‌رمه صالدیردی . یانمده کیمسه اولمدیغی کبی اوفاق بر خنجردن باشقه کندیمی مدافعه ایده‌جك سلاحده بولونمادیغندن بویوجك بر طاشك اطرافنده دورلر یاپمایه مجبور بولدم. بن قاچدقجه دوه آرقه‌مدن قوواله‌یوردی . نهایت بی‌تاب قالوب دوشه‌جکمی اکلانجه طوردم و یاقالادیغم بر قایا پارچه‌سنی دوه‌نك قولاغی توزینه اوردم . بو ضربه‌نك تأثیریله دوه ییقیلدی ، سقوطندن بالاستفاده خنجرمی غیرتلاغنه صوقدم . اوستم باشم قان ایچنده قالدی. کرك یورغونلقدن کرك دوه‌نك ناصیل جان ویردیکنی کورمکدن متحصل ضعف نتیجه‌سنده دوشمش ، بر ساعت قدر بیهوش یاتمشم . عقلم باشمه کلنجه دوه‌نك بلا حرکت یاتدیغنی کوردم . آدملر حالا میدانده یوقدی . قوناق یرینه عودتمده بونلردن بهرینه اوتوزر دکنك اوردیردم . بعدماده معیتمده بولونانلره آزیجق غیبوبت ایدنجه درحال بنی آرامایه چیقمالرینی تنبیه ایتدم .

(قته‌غن) ه وصولمده ، بنی کوردیکی ایچین غایت سه‌وینن عسکره بر نطق ایراد ایده‌رك :

— پدرم سزی اولادی مثابه‌سنده طوتمقده و بنم حقمده ناصیلسه سزده اوصورتله شفقت ومحبت پرورده ایله‌مکده‌در . دیدم . عسکر ، بو نطقك ختامنده :

— هپمز ، پدرکز (سردار محمد افضل خان) ك یولنده ترك جان ایتمه‌یه آماده‌یز . جوابنده بولوندی . صوکرا پدرم طرفندن عمجه‌مه‌ده اهدای سلام وایصال پیام ایله‌یه‌رك اقامتکاهمه کیتدم .

اهالی ، او کیجه بکا احتراماً دوناغا وشنلك یاپدی . ایرته‌سی کونی طوپخانه ایله جبخانه ولوازم ده‌پولرینی تفتیش ایده‌رك هرشیئی منتظم ومکمل بولدم .

بر هفته اقامت واستراحتی متعاقب تالیخانه کیتدم . اوراده‌کی عسکرلرده کمال انتظامنی کورمکله ممنون اولدم .

کلدیکمی خبر آلان بدخشان بکلرك آلتی کوله ایله ، مجهز اون آت ، اون طولوم بال ، ایکی تازی ، بش آو قوشی هدیه کتیردیلر . بن‌ده اونلره خلعت کیدیردم ومقابلةً هدیه‌لر ویردم .

براز صوکرا « اولجه تالیخانده بولوندیغم اثناده بعض معادنك عهده‌مه‌دورینه دائر سوز ویرمشدیکنز حتی بردانه ، سنك سلیمانی ، بردانه صاری یاقوت ، بش دانه آلتون ، بر دانه‌ده فیروزه معدنی بومیانده ایدی . عمجه‌مدن اوکره‌ندیکمه کوره حالا وعدکی ایفا ایتمه‌مشسکنز » دیه بدخشان امراسنه مکتوب یازدم .

بکلر ، مکتوبی آلنجه معادن مطلوبه‌یی تصرفمه تسلیم ایتدیلر . اونلرك مستحصلاتندن برقاچ قیمتدار طاشی پدرمه یوللادم .

§

ذکره شایان برواقعه اولمقسزین ایکی سنه کچدی . بومدتك صوکلرینه طوغرو جدم (امیر دوست محمدخان) عمجه‌م (محمد اعظم خان) ی کابله جلب ایله پدرینك عمجه‌زاده‌سی (عبدالغیاث خان) ی قته‌غن حکومتنه تعیین ایتدی .

عبدالغیاث خانك اوغلی عبدالرشید خانی بن ۲۱۵ سال هجریسنده (جلال آباد) حکومتنه یوللامشکن تمدیسندن طولایی عزل ایله‌مشدم .

عمجه‌م ، کابله کیده‌رك براز اقامت ایله‌دکدن صوکرا مأموریت سابقه‌سی اولان کرم وخوست ایالتنه کوندریلدی . مشارالیهك قته‌غندن حرکتی اثناسنده بن‌ده تالیخاندن قالقوب (شوری) منزلنه کلدم . اوراده کندیسیله ملاقات ایتدم . (شوری) ده پدرمك بر مکتوبنی آلدم‌که (هیبك) ده کوروشوب برلکده بلخه عزیمتمزی بیلدیریبوردی . بوامره اتباعاً (هیبك) ه کیتدم . پدرمك النی اوپدکدن صوکرا معیتنده اولارق تخته پله کلدم وتمامیله قیشی اوراده کچیردم .

§

نوروز موسمنده (سردار عبدالغیاث خان) طاعوندن وفات ایتدی . (هرات) جهتلرنده‌ده بعض اغتشاشات ظهور ایله‌دی . او وقت هرات حاکمی پدرمك عمجه‌زاده‌سی (سردار سلطان احمدخان) ایدی . یانده‌ده ایران شاهنك مأمورینندن بری واردی .

بوشخصك قندهار طرفلرنده چیقاردیغی اغتشاشی باصدیرمق ایچین جدم (امیر دوست محمد خان) عمجه‌مله برابر کابلدن هرانه عزیمتله قلعه‌سنی محاصره ایتدی . بهار ابتداسنده فتح مژده‌سی بلخه کلدی . هپمزسه ویندك . بومسرتك شکرانه‌سی اولمق اوزره پدرم (خان آباد) حکومتیله اوراده‌کی عسکرك ریاستنی بکا تفویض ایله‌دی. محل مأموریتمه متوجهاً حرکت ایتدم .

بواثناده قته‌غن ولایتنك اموراداره‌سی پك قاریشیقدی . مأمورین ، رسوم مالیه‌یی تحصیل ایده‌مه‌مشلردی . سردار عبدالغیاث خان ایسه پك‌ده اداره آدمی دکلدی . بلکه حکومتدن زیاده طبابته استعدادی واردی . ذاتاً اکثراوقاتی اشتغالات طبیه ایله کچیریبوردی . اداره‌سزلکی اودرکه‌یه وارمشدی‌که بحق حبس ایدیلن برخرسزی بدخشان بکلرندن برینك تهدیدیله صالیویرمشدی .

بوتهدیدی ایدن (میرشاه) ایدی‌که بالاخره وفات ایله ، یرینه (میر جهاندار شاه) اسمنده‌کی اوغلی کچمش ، میرشاهك برادری ، یعنی (میر یوسف علی) بی وبرادر زاده‌سی (میر صید شاه) ی ورودمدن برسنه اول اولدیرمشدی .

میر یوسفك دیوانه مشرب ، افیونکش ، مدمن خمر براوغلی واردی‌که باباسنك قتلی اوزرینه جانشینی اولمشدی .

(قشم) حاکمی (میربابا بیك) لك‌ده میرشاهك طول زوجه‌سنه علاقه ایتدیکی اهالی آراسنده شیوع بولمشدی .

(میر جهاندار شاه) ك بوشایعه‌دن جانی صیقیلدیغی ایچین قشمه هجوم ایله‌یه‌رك میر بابا بیکی اسیر وحبس ایتدکدن صوکرا اوکا رغماً اوکی اناسنی نکاحله کندیسی آلمش وشناعت واقعه‌سیله افتخاره قالقشمشدی .

میربابابیك ایسه محبسدن فرار ایده‌رك خان آباده التجایه مجبور اولمشدی .

ولایته کلنجه آکلادم‌که عسکرك کچن سنه‌دن سکز . بوسنه‌دن‌ده

درت آیلغی ویریلمه‌مش . ابتدا بونلرك تسویه‌سنی نظر دقته آلدم . تصادفاً تالیخان عسکرندن ایکی طابور پیاده ایله درتیوز سواری ضابطلریله برابر خان آبادده بولونیوردی . بونلر ، حاصلات ولایتدن برمقدارینی — عبدالغیاث خانك کوشکلکندن بالاستفاده — کندی امور وخصوصلرینه صرف ایتمشلردی . بنم کلیشم ، حقلرنده خیرلی اولمایه‌جغنی آکلادقلرندن کابله فرار ایلامك اوزره عموم عسکری اختلاله تشویق ایتدیلر .

عبدالغیاث خانك (محمد عزیز خان) نامنده بر اوغلی واردی . هنوز اون بریاشنده اولدیغی وداها معلملریله آدملرینك تحت نفوذنده بولوندیغی حالده پدرینك معیتنده‌کی عسکرك سرکرده‌لکنی حائز ایدی .

بو حریفلر ، یعنی محمد عزیز خانك منسوبینی‌ده ، ولایتك فی‌الحقیقه افندی زاده‌لرینك مالی بولندیغی جهتله عبدالرحمانك حکومتنی قبول ایتمك و اونك مداخله‌سنه میدان ویرمك حماقت اولدیغنی سویله‌یه‌رك بوراده احمقجه طورمقدنسه صاووشوب کابله کیتمك اولادر دیه‌رك عسکری تحریك ایدییورلردی .

بو صیراده جدم امیر دوست محمد خانك خبر وفاتی‌ده واصل اولونجه تالیخان عسکری بوندن بوتون بوتون جرأت آلارق اقامتکاهمك اطرافنه طوپلاندیلر . قوجامان طاشلرله اورمك درودیوارینی تخریب ایتدیلر . فقط کندی عسکرمك مداخله ومدافعه‌سی اوزرینه دیکیش طوتدورامایوب مغلوباً صاووشدیلر .

ایکی اوچ کون صوکرا بونلر ایتدکلرینه پشیمان اولوب بر عریضه تقدیم وبزی ضابطلرمز تشویق ایتمشدی دیه استعفای قصور ایلادیلر . سزی تشویق ایدن کیملرسه اسملرینی سویله‌یك اونلردن ماعداسنی عفو ایده‌جکم . یوق خبر ویرمه‌یه‌جك اولورسه‌کز یولکز آچیقدر . کابله قدر کیتدك جوابنی ویردم .

بر پوصله کتیردیلرکه اوزرنده سکز یوز باشی ایله محمد عزیز خانك معلمی و آدملری وداها سائر کیمسه‌نك اسملری یازیلی ایدی . یوز باشیلری طوپ آغزینه باغلامق صورتیله اعدام ایتدیردم . متباقیسنی‌ده عفو واطلاق ایلایه‌رك اغتشاشك اوکنی آلدم .

مترجمی

طاهر المولوی

اسکی قفادن اسکی سیاست

بو کره میدان حربه کیتمك اوزره (۱۸) تشرین اولده عثمانیه مصر پوسته‌سیله حرکت ایتمشدم . حسن تصادف اوله‌رق واپورمزده صدر اسبق کامل پاشا حضرتلری دخی بولنیورلردی . معلوممزدرکه کامل پاشا حضرتلری تورکیه‌نك پك مشهور ومعروف ، پك اسکی دیپلوماتلرندر . بوتون جهان نظرنده غایت معزز و محترم بر ذات عالی قدر اولدیغی کبی ، علم وعرفان جهتیله‌ده بالخاصه فن سیاستده نظری وعملی کمالاتی حاوی وجامع حقیقهٌ اسم علی المسمی دیپلورسه‌سزادر . بزده فرصتدن بالاستفاده وقت بولدقجه واپورده آراصره کندیلرینی تصدیعه جسارت ایله حضور عالیلرنده بولنه‌رق فکر عالیلرینی بعض مسئله‌لرده استمزاج ایلدك .

طبیعیدرکه کامل پاشا حضرتلری آز سوزلی بر آدم اولدیغی جهتله آنجق صورولان مسئله‌لره جواب ویرمکده ایدی . بیان افکار ومطالعه‌لرده دخی بولندیلر ایسه‌ده ، شیمدیلك هپسنی عالم مطبوعاتده نشر ایتمکده معذورم .

بنم استمزاج ایتدیکم مسئله‌لردن بری شرق مسئله‌سی ایدیکه ، بوکا ، بنم فکرمجه غایت مفید وغایت مختصر بر جواب ویردی ، دیدیکه : « رقابتلر بیوکدر ، تمامیله‌پایلاشه‌مزلر » هیچ شبهه یوقدرکه بو بویله‌در . شرق مسئله‌سنی عالم نظرنده بیوتمشلر . دوشوندکلری کبی حل ایده‌میه‌جکلری هر خطوه‌لرنده کورلمشدر .

دیکری : طرابلس غرب مسئله‌سی ایدی . بوراده دخی کامل پاشا حضرتلری مختصرجه دوشونمکده‌در ، فقط بن بوتون عجزمی اعترافله برابر کامل پاشا حضرتلرینك کمالاتنه اعتمادم برکمال اولدیغی حالده ، بوبابده فکر عالیلرینه اصلا وقطعا اشتراك ایده‌میورم .

کامل پاشا حضرتلری دها شیمدیدن ، بلکه مسئله‌نك دها بدایتندن طرابلس غربی ایتالیانلره ویرمشده بنغازی سنجاغنی قورتارمق ایستیور .

بنجه « المجتهد قد یخطیٔ » مشارالیه حضرتلرینك بو خصوصده فکرلری خطادر . ذاتاً بو اسکی سیاستدر ، بر قطعه‌یه تعرض ایتدکلری کبی آنی فدا ایدوبده قالانی محافظه ایتمك ، مراراً تجربه اولنمش بر سیاستدر . آرتق تازه‌سنه بقالم .

بزم فکرمزه کوره عالم اسلام نه زمانکه تجاوزی سیاستلر تعقیب ایدردی هپ مظفر وموفق اولوردی ، نه زمانکه تدافعی سیاستلر تعقیب ایتمکه باشلادی هپ مغلوب اولدی . آرتق اسکی بابالرمزك سیاستلرینی بر آز خاطرلایه‌لم ، برازده کندی عقلمزی استعمال ایده‌لم .

فی‌الحقیقه کامل پاشا حضرتلرینك فکرلری بوش و معناسز فکر دکلدر ، بلکه مدلل وموافق ومعتدل بر فکردر . مشارالیه حضرتلری : دولت علیه اتفاق مثلث قارشوسنده دوراماز . اوچ بیوك دولت نتیجه‌ده متفقا حرکت ایده‌جکلردر ، ذاتاً متفقدر . شو حالده بونلره قارشی مقاومت فکرنده بولنمق جنایتدر ، دیمك استیور . ظن ایده‌رم بوبابده معارضه اولنه‌مز .

فقط بن بر مسلمان وبالخاصه علما سلکندن دخی اولدیغم جهتله دیمك استرمکه « کم من فئة قلیلة غلبت » بزم عقائد دینیه‌مزدندر .

شو حالده بر کره اولسون تجربه ایده‌لم ، آرتق ایکی کره اوله‌جکمزه بر کره اوله‌لم . بوکون دیپلوماتلق دیه‌رك طرابلس غربی ویره‌جك اولورسه‌ق ایکی سنه صوکره ایتالیا خانتك بنغازی‌یی چکوب آلمایه‌جغنه کیم کفالت ایدر ؟ کفالت ایتسه‌لر دخی تجربه‌سی میدانده ، بزم تمامیت ملکیه‌مزی دول معظمه بالاتفاق کفالت ایتدیلر ، قاچ دفعه‌لر معاهده‌لرله تأکید ایتدیلر نه ایچون محافظه ایتمدیلر

ونه ایچون ایتمیورلر ؟ « کرید » ده بزم حقوق حکمرانیمزی محافظه ایده جکلردی، نه ایچون ایتمدیلر؟بونلری ملاحظه ایتمیوبده کوری کورینه سفیرلرلافنه اعتماد ایده جکمزه، برکره اولسون الله‌ه اعتماد ایده‌لم .

آرتق یتر ، سفیرلره چوق اعتماد ایتدك . سفیرلر بزه بك چوق وعدلرده بولندیلر فقط ،ظن ایده‌رم، شو صوك یوز سنه ظرفنده برکره اولسون بزم منفعتمزی تأمین ایتمدیلر .

شو حالده بن قویاً امید ایده‌رم ، ملت آرتق بو اسکی فکرلری وقت آخره ترك ایده‌رك ، بو دفعه یکی بر سیاست تجربه ایتمه‌لی . بز بر آزده کندیمزی طوپلایه‌رق کندی فکرمز وکندی عقلمزی استعمال ایدرسه‌ك آفریقا چوللرینك غضنفر اولادلری بزه ظهیر اولدقدن ماعدا بوتون عالم اسلام دخی بزم ایله اولور .

هیچ شبهه یوقدرکه جناب واجب‌الوجودك نصرتی وحضرت پیغمبرك امدادی بزم ایله برابر اولدقجه ، بز قایقلر وزنبوقلر ایله ایتالیا زرهلیلرینه هجوم ایدرز . نصل‌که ایتدیلر وایده جکلردر . زرهلی نه‌در ، اون بیك آدم هجوم ایدرده هر زرهلی‌یه بشر آدم آتلایه‌بیلورسه کافیدر . اوت اصحاب فنون بو سوزلره قهقهه‌لر ایله کوله‌جکلردر. لکن‌شونی‌ده اونوتمایه‌لم که‌بوصورتله‌هجوم‌ایده‌جکلراصحاب فنون‌دکلدر، طوپ آغزینه تفنك ایله یورویه‌رك‌ایتالیانلری فراره قدر مجبور ایدن قوت فن قوتی دکلدر .

مسلمانلرك اك بیوك قوتلری‌ایمان‌واعتقادلریدر ؛ دیپلوماتلرمزك پك چوق خطالرینی یوکلندك،برکره اولسون اصحاب عمائم سوزنی دخی سمع اعتباره آله‌لم .

هیچ شبهه یوقدرکه بن بو سوزلری کامل پاشا حضرتلرینه اعتراض مقامنده سویله‌میورم. بلکه مشارالیه حضرتلرینك فکر عالیلرینی تصویب ایله برابر ، بنده عاجزانه بر فکر بیان ایدیبورم .

مصر **عبدالرشید ابراهیم**

دولت عثمانیه ــ ایتالیا محاربه‌سی

و

عالم اسلام

عساکرعثمانیه‌نك مظفریتلری‌حوادثی قاهره‌یه عکس ایدر ایتمز ، غزته موزعلریله سائراهالی‌ترامو‌ایه بینه‌رك یوللرده (یشاسون خلیفه، یشاسون عثمانیلر ، کبرسون ایتالیا) دیه باغیرشمغه باشلامشلر ، آبارتمانلرده اقامت ایتمکده اولان ایتالیانلر باغیرانلرك اوزرینه‌سلاح آتمق جرأتنده بولنمشلردر . « المقطم »

§ مصر داخلیه نظارتی طرفندن بر بیاننامه نشر اولنه‌رق مطبوعات مصریه‌نك عثمانلی‌ــ‌ایتالیا محاربه‌سنه دائر هیجان آمیز بیانات‌وعبارات نشر ایتملری منع ایدلمشدر . « العلم »

§ آلمان خبرلره کوره مصر حکومتی لورد کیچنرك‌ده انضمام رأیی ایله سکز صحیفه‌لك یوز بیك نسخه رساله طبعنه وجامعلرده توزیعنه قرار ویرمشدر . عربجه اولان بورساله‌ده عثمانلی ــ ایتالیا محاربه‌سنك مصرده حصوله کتیردیکی حال وموقعدن بحث ایدلمکده ویرلیلرك اتخاذ ایلیه‌جکی مسلك تذکار اولنمقده‌در. بیاننامه محاربه‌نك عادی بر محاربه اولوب جهاد مقدس طرزنده بولندیغنی اوزون اوزادی‌یه بیان ایلمکده‌در .

§ بنغازیدن وارد اولان خبرلره کوره عربان فوج فوج کله‌رك اردویه التحاق ایتمکده‌درلر . نشر ایدیلان بر بیاننامه ایله عمومی جهاد اعلان ایدلمشدر .

§ اقدامك طرابلس غرب مخابر مخصوصی تونسدن یازییور:

تونس قطعه‌سنده‌کی عموم اسلاملر؛ خلیفهٔ مؤمنینه بر رابطهٔ قویهٔ معنویه ایله مربوط اولوب حکومت عثمانیه‌نك دائما ترقی وتعالیسنی کمال خواهشله آرزو وتمنی ایدرلر . شو حربده موفق اولمقلغمز ایچون برچوق‌معاونت وفدا کارلقده بولنمق‌صورتیله‌حسیات‌خیرخواهانه‌لرینی فعلاً ده اثبات ایتمکده‌درلر .

بوراده نشر اولنان عموم عربجه غزته‌لر حکومت عثمانیه لهنده وایتالیا علیهنده‌درلر. بوغزته‌لر ؛ فرانسه‌نك ترکیایه معاونتده‌بولنمسنی ولازم کلن تسهیلاتی ایفا ایتمسنی تمنی ایدیورلر .

هرکون جامعلرده ترکیانك موفقیاتی ایچون دعالر ایتمکده‌درلر.

ترکیانك موفقیاتی حقنده ایی بر حوادث کلدیکی وقت اهالیٔ مسلمه یکدیکرینی تبریك ایتمك صورتیله اظهار شادمانی ایلمکده‌درلر. هله مملکتلرنده بر ترك کوردکلری زمان کوزلرنده لمعه‌پاش اولان سرور وافتخارك تعریف وتصویری آنجق ادبی بر قلم ایله افاده ایدیله‌بیلیر .

نفس تونسده اثنای‌حربده ترکیایه معاونت ایتمك اوزره برجمعیت تشکیل ایدلدی . بوجمعیته برچوق‌زنکینلرله برابر معلوماتلی پك‌چوق کنج داخل بولنیور . بوجمعیتك مروج افکاری اوله‌رق (اتحاد اسلام) نامنده عربجه برغزته نشر ایدیلیور .

بوجمعیت مصرلیلر کبی درج اعانه ایله برابر بعض خدمات فعلیه‌ده بولنیور .

§ لوندره ــ قابتوونددن رویتر تلغراف آژانسنه اشعارلنیور :

« ترانسوال مسلمانلری عثمانلی ــ ایتالیا محاربه‌سنده قهرمانانه مجاهده ایدن دینداشلری ایچون ٦٠٠ انکلیز لیراسی اعانه‌جمع‌ایدرك باب‌عالی‌یه ارسال ایتمشلردر . »

∴

ناتال مسلمانلرینك احتساساتی

انکلتره‌نك افریقای‌جنوبی مستملکاتندن (ناتال) قطعهٔ جسیمه‌سنك مرکزی اولان (دوربان) شهری انجمن اسلامی کچن کون بر اجتماع فوق‌العاده عقدیله ایتالیا حیدودلرینك طرابلس غربه وقوع بولان تجاوز شقاوتکارانه‌لری شدتله پروتستو ایدلمش وخطبای محلیه‌دن بر ذات محترم بروجه آتی افادات مهمه‌ده بولنمشدر :

« محترم قرهداشلرم ! بوکون سزه شو منبر خطابتدن بر قاچ

آچی حقیقت سویلمك ایستیورم . لكن قلبم شدت تأثرمدن چارپیور ، اللرم آیاقلرم تیتره‌یور .

بز شو دقیقه‌ده اویله جكر سوز ، اویله وحشت انكیز بر منظره قارشیسنده بولنیورزكه ، تاریخ اونی بتون فجایعیله صحائفنه قید ایده‌جكدر . دولت علیه‌نك آفاق عصمتنده تكون وتجمع ایدن فلاكت بلوطلری امین اولكزكه ؛ یالكز او محیطه منحصر اولمیوب بتون عالم اسلامه شاملدر . ایتالیا قورصانلرینك تجاوز وحشت انكیزینه هدف اولان عثمانلی دولتنه دوربانده موجود بتون اسلام قرده‌شلریمز مادی ومعنوی ، الٔمزدن كلدیكی قدر معاونت ایتملی‌یز . معناً اونلره ظهیر اولملی ونقداً پاره كوندرملی‌یز . فقط شونی‌ده اونوتمامل‌یزكه ؛ مادی معاونت بوكون تركیه‌یه هر شیدن زیاده لازمدر . شهریمزده بر چوق اسلام انجمنلری موجود لكن اونلرده شمدی‌یه قدر بر اثر حیات مشاهده ایدیلمدی . بن بونی ، بو آچی حقیقتی مع التأسف آغلایه‌رق سویلیورم .

شو دقیقه‌ده بوراده اجتماعمز یك مهم بر ایشك تسویه ومذاكره‌سی ایچوندر . بو مهم ایش ایسه دولت علیه‌یه نقدی معاونتده بولنمق ، اوكا جمع ایده‌بیلدیكمز قدر پاره كوندرمكدر .

محترم دینداشلرم ! كوریورسكز . دیكر اقوام دیناً منسوب بولندقلری دولتلره نه صورتله معاونتده بولنیورلر ؟ كرك حرب وكرك صلح ومسالمت زماننده اولسون اونلره مادی ومعنوی یاردیم ایدیورلر . تهوین احتیاجلری ایچون اللرندن كلدیكی قدر چالیشیورلر . بز ایسه دائما آتش صاچاغی صاردقدن صوكره ایشه باشلایورز .

بوكون بزم دینمزك مدافعی اولان ، هر درلو مضایقه زمانلریمزده امدادیمزه شتاب ایدن سرتاج ابتهاجمز خلیفهٔ ذیشانمز دكلیدر ؟ بو بویله اولدیغی حالده بزم عثمانلی ـ ایتالیان محاربه‌سنه بی طرف وبیكانه قالدیشمز نصل تجویز ایدیله‌بیلیر ؟ هلال احمر جمعیتی ایله عثمانلی دونماسی بزم معاونتمزه محتاجدرلر . هلال احمر جمعیتی یتیم وبیكس قالان چوجقلری ، حاكمیت عثمانیه وخلافت معظمه‌نك محافظهٔ شانی ایچون محاربه‌ده سوده سوده جان ویرن جسور وفداكار عسكرلرك طول قالان اولاد وعیالی صیانت و اونلرك احتیاجاتنی تسكین ایتمك ، مجروحلره باقمق ودها برچوق معاونتده بولنمق ایچون تشكل ایتمشدر . بویله مقدس بر جمعیته اعانه ویرمكده بر دقیقه تردد ایدرسه‌ك بو بزم ایچون پك بیوك بر نقیصه تشكیل ایدر »

بو ذات محترمك پك حرارتلی ، صمیمی اوله‌رق ایراد ایتدیكی نطقك نهایتنده حاضرونك كوزلری یاشارمغه باشلادی وهركس دولت علیه‌یه معاونت نقدیه‌ده بولنه‌جغنه دائر سوز ویردیلر . بونك اوزرینه داوود محمد نام ذاتلر كرسیٔ خطابته كله‌رك بروجه آتی ایراد مقاله باشلادی :

« دها دون سوكیلی قیزیمك وفات ناكهانیسی بنی داغدار یأس والم ایتدی . فقط امین اولیكز كه ؛ قرده‌شلرم . ایتالیا وحشیلرینك طرابلس غربه تجاوزلری ، قیزیمك وفاتی طولایسیله حاصل اولان تأثرمدن زیاده بنی متألم ومتأثر ایتدی . » دیه‌رك هلال احمر جمعیتنه ویرلمك اوزره یكرمی بش انكلیز لیراسنی وفات ایدن قیزی نامنه اهدا ایتمشدر .

بو نطقلر اوزرینه انجمن اسلام انكلتره خارجیه نظارتنه بر تلغرافنامه چكه‌رك عثمانلی دولتنك حقوق حكمرانیسنك محافظه‌سنی ، ودولت مذكوره‌نك بو محاربه‌ده بی طرف قالمامسنی رجا ایتمشدر .

صدراعظم پاشا حضرتلرینه‌ده چكیلان دیكر بر تلغرافده ایتالیانك وقوعبولان تجاوز ناكهانی ووحشت انكیزینی شدتله پروتستو ودولت علیه‌یه هر درلو معاونتده بولنه‌جقلرینی‌ده اروجه عرض ایتمشلردر .

مسلمانلقله مدنیت

مجارلی مستشرق شهیر پروفسور وامبری بچن كون پشته‌ده عالم اسلامه عائد غایت مهم بر قونفرانس ویرمشدر .

معلم محترم بو قونفرانسنده مسلمانلره عزو واسناد اولنان لیاقتسزلكی رد ایدرك مسلمانلرك‌ده اوروپا طرزنده مملكتلرنده اصلاحات اجراسنه مستعد اولدقلرینی وحتی تابع اولدقلری قرآن كریمك‌ده « علمی چینده بیله اولسه آرایكز » امرینی ویردیكنی ، خلاصه مسلمانلغك قطعیاً مانع ترقی اولمدیغنی واوله‌میه‌جغنی وبو ادعاسنك اك بیوك شاهدی بغداد واندلس وشام مدنیت اسلامیه‌سی انقاضی بولندیغنی اوزون اوزادی‌یه بسط وتمهید ایتمش وقرن حاضرده كوریلن بطائتك قرن وسطی‌ده مسلمانلره هر نصلسه عارض اولان محافظه‌كارلغك سوء استعمال ایدلمش اولمسندن نشأت ایتدیكنی بیان ایلمشدر .

طرابلس غرب مسئله‌سی بر (مسلمان مسئله‌سی) اولدی

اقدامك باش مقاله‌سندن :

ایتالیا حكومتی آرتق قانع اولملیدركه طرابلس غرب مسئله‌سی الحالة هذه یالكز بر عثمانلی حكومتی مسئله‌سی دكلدر . بو مسئله برده بر (مسلمان مسئله‌سی) اولمشدر . ایتالیا اكر بتون حركاتنده متمدن بر ملته یاقیشیر طرزده حركت ایتمش اولسه‌ایدی بو ایش یالكز ایكی دولت اره‌سنده بر ایش عد ایدیله‌بیلوردی . ایتالیالیلرك اوراده كی قادین ، چوجوق اهل اسلامی شناعتك صوك مرتبه‌سنه وارەرق قتل عام ایتمسی ، فی الواقع اهل اسلامی عموماً داغدار ایده‌جك بر حركتدر . ایتالیا بو حركتیله یالكز عثمانلی حكومتنك دشمنی دكل ، بلكه عربلغك اسلامیتك دخی الڭ امان ، اك ظالم بر خصمی اولدیغنی اثبات ایتمشدر .

ایشته بونك ایچوندركه ایتالیا مظالمی یالكز تونسده ، مصرده دكل بتون قطعات اسلامیه‌ده انعكاسلر پیدا ایتمشدر . بوكون فرض محال اوله‌رق دولت عثمانیه طرابلسدن النی چكه‌جك اولسه عناصر اسلامیه وبتخصیص طرابلس غرب وجواری اهالیٔ اسلامیه‌سی عجز مطلق حالنه كلنجه‌یه قدر ایتالیلر ایله اوغراشه‌جقلردر . بو ایسه ایتالیانك ابتدا ظن ایتدیكی كبی اویله چابوق بیتر شیلردن دكلدر . بو ایشده بر غیرت اسلامیه ، بر ناموس اسلام واردر . اكر ایتالیا طرابلس غرب مسلمانلری حقنده روا كوردیكی غدرك جزاسنی

عالم مدنيتدن هيچ كورمه‌ديكي بو مملكته قولايجه صاحب اولورسه آرتق دنيانك هيچ بر كوشه‌سنده حيات اسلام تحت تأمينده بولنمش اوله‌ماز . بناءً عليه طرابلس غرب مسئله‌سی — طوغريسنی سويليه‌لم — اهل اسلام ايچون بر حيات ممات مسئله‌سيدر .

آوروپا دولتلرندن دخی هيچ بری ادعاده بولنه‌مازكه اكر طرابلس غرب اهاليسی اهل اسلامدن اولمويده خرستيان بولنمش اولسه‌لردی اول امرده ايتاليا حكومتی شمديكی مظالمی ياپه‌ماز ، ثانياً ياپه‌جق اولسه بتون آوروپا دولتلری باشنه چوكرلردی .

بياننامه

طرابلس غرب وبنغازی مجاهدينه التحاق ايتمك اوزره حوالیٔ مذكوره‌يه عزيمت ايدن قهرمان حريت انور وبصره والیٔ اسبق ماردينی زاده عارف بكلر طرفندن عربان وقبائله خطاباً نشر ايديلوب بوكره پايتخت مطبوعاتنه برای اهدا نسخ متعدده‌سی اداره‌خانه‌مزه ارسال ايديلان وبر نسخه‌سی جرائد يوميه‌يه توزيع اولنان عرب العباره بياننامه‌نك صورتيدر :

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد سيد المرسلين وعلى آله وصحبه أجمعين

أيها الاخوان

ان دولة ايطاليا داست على حقوق الامم والدول بأقدامها و هاجمت جزأً مهما ثمينا من وطننا العزيز هو طرابلس الغرب بقصد اخراج العثمانيين من ذلك القطر وخنق مجرى التنفس الوحيد الباقي الى اليوم لافريقيا الاسلامية كما هو معلوم

وبما ان سيئات الدور الماضي قضت على بحريتنا بالفناء وليس فى الاستطاعة تدمير الاسطول الطلياني فقد أصبح الجيش العثماني الذى تخفق قلوب افراده خفقانا من أجل طرابلس الغرب عاجزاً عن ان يمد اخوانه فى تلك الولاية

ومع هذا فقد عزمت دولتنا عزما أكيداً على الدفاع الى النهاية عن هذه الولاية العثمانية حتى ولو حاولت الدول الجاءها الى الصلح الجاء.

نعم اننا سنبذل منتهى الجهد فى مقاومة العدو الغادر . ولو لم يبق من الامة غير فرد واحد لبذل دمه فى هذا السبيل وكسر قدم العدو قبل ان تلوث بدوسها هذه الارض أو تطأ قبور أجدادنا المقدسة الذين تنادينا أجسادهم من أعماق الثرى الى الشرف الى الشرف . الى الحرب الحرب

ان اخواننا سكان أفريقيا العثمانية قد أثبتوا بأفعالهم الحميدة انهم مشاركون بهذا العزم للامة . ألا فاعلموا أيها الاخوان اننا لا نترككم ولا ننفصل عنكم فاما ان نموت بينكم أو نعيش معكم مع العز والشرف فضعوا أيها المجاهدون أيديكم فى أيدينا لكى نجاهد فى سبيل الدين والحق والوطن وندافع عن شرفنا وكرامتنا وعرضنا ولا ندع حرمنا عرضة للانتهاك والمهانة ولنثبت للملأ مرة أخرى اننا سلالة أولئك الابطال من أجدادنا

وتيقنوا اننا مادمنا نحارب هنا فان اخواننا البعيدين عنا سيضايقون العدو بكل ما فى وسعهم وبجميع الوسائل القاهرة له ان العالم الاسلامى بأجمعه مضطرب القلب متهيج الاعصاب لهذا الغدر الشائن والتعدى الفظيع الذى ظهر من ايطاليا ضد الخلافة الاسلامية العظمى وهو ينتظر فى كل لحظة أخبارنا السارة بدحر عدونا المفاجئ فوجب علينا أن نحقق آمال المسلمين بطلوع بوارق النصر التى تسطع من سيوفنا المسلولة لحماية الدين والوطن فتحيي فى قلوب المسلمين الآمال وتملأ أفئدتهم بالسرور وترد صواعقها كيد الطليان الى نحورهم

ولعل حركة الخواطر التى ظهرت فى المسلمين عامة تدعو بعض الدول التى لها علائق بالمسلمين الى صرف المساعى الى ما فيه مصلحتنا ولكن هذا لا يمنع من اخواننا المسلمين فى كل انحاء الارض ينتظرون منا نحن الفئة القليلة ان نوقع بأقدامنا و شجاعتنا الفشل فى صفوف الأعداء ونذيق هذا الجيش الكبير طعم البأس

أجل أن العالم ينتظر من صواعق غضبنا للدين والوطن أن تحرق ذلك العدو احراقا وأن لا نهاب الموت فى سبيل الذب عن حياض الوطن كما ينتظر ذلك منا أيضاً تاريخنا المجيد وماضينا العظيم

ولقد أظهر اخواننا فى خمس وبنغازى ودرنه على قلة عددهم القليل من البأس والقوة بوقوفهم امام الاعداء كالليوث الكواسر حتى انهم زعزعوا أركان جيش الطليان وأسطولهم فهلم أيها الاخوان نلحق باخواننا المجاهدين المحاربين ونثأر لانفسنا من عدونا الجبان الحقير لتجرئه على التعدى على الفئة القليلة غدراً وعدوانا .

وها أنا أعيد على مسامعكم اننا لا نحجم عن مقاتلة العدو الى آخر نفس من حياتنا والله المسئول أن يرضى عن المشاركين لنا فى القيام بهذا الواجب وعن كل من يأخذ بيدنا ويعيننا عليه وهو سبحانه ولى المؤمنين ومنه نستمد التوفيق

ترجمه‌سی

« ايها الاخوان !

« ايتاليا دولتی حقوق امم ودول اياقلری التنده ازه‌رك وطن عزيزمزك بر جزء قيمتداريني، طرابلس غرب قطعه‌سنه تجاوز ايتدی. مقصدی ، عثمانليلری بو حواليدن چيقاره‌رق آفريقا عالم اسلامنی تضييق وانفاس حريتنی تقييد ايلمكدر .

دور سابقك سيئاتندن اوله‌رق قوهٔ بحريه‌مزه عارض اولان ضعف يوزندن بورادەكی قرده‌شلرينه معاونته قوشه‌ميان اردوی عثمانی بوكون پك مضطرب ومختنق بر وضعيتده‌در . معهذا دولتمز صوك درجه‌يه

قدر بو سوكلی ولایتمزی مدافعه‌یه و دشمنك صولتنی رده صورت قطعیه‌ده عزم ایتمشدر .

اوت ، بز بتون غیرت واقدامز ایله دشمن دینك بورادن ازالهٔ وجودینه چالیشه‌جغز . بو یولده ملت عثمانیه‌دن برفرد صاغ قالمینجه‌یه قدر اوغراشه‌جغز . هر حالده آلچق دشمن ایاقلرینك بو ارض پاكی تلویث ایلامسنه ، شرفدن شرفه ، ظفردن ظفره انتقال ایده ایده ترك حیات ایدن اجدادمزك مقابر معززه‌سنی چكنه‌مسنه میدان ویرمیه‌جكز .

آفریقای عثمانیده متمكن اخوان محترمه‌مز بتون افعال وحركتلریله حكومتمزك عزم جدیسنه مشارك اولدقلرینی كوستریورلر . ای اخوان محترم ! ابی بیلیكزكه بز سزلردن ابدیاً آیرلمیه‌جغز . اوله‌جك ایسه‌ك برابر اوله‌جكز ، یاشایه‌جق ایسه‌ك بالعز والشرف برابر یاشایه‌جغز . ای مجاهدین محترمه ! یكدیكر یمزك اللرینی اوقدر صیقی طوتالم وطریق حقده او صورتله شرفمزی محافظه‌یه چالیشه‌لم كه دشمنمزده شانلی اجدادمزك شرفلی اوغللری اولدیغمزی اكلاسون‌ده قیریلاسیجه النی بزدن چكمكه مجبور اولسون .

جهانك هر طرفنده عالم اسلامیت ایتالیانلر طرفندن ارتكاب اولنان بو تجاوز غدارانه‌و حقوق شكنانه‌یه قارشی فوق العاده‌متهیج ومضطربدر . دشمنی قهر وتنكیل ایتدیكمزه ، خلافت شان عثمانیه‌یی قانمزله ، جانمزله محافظه ایلدیكمزه دائر هر كون بزدن بیوك بر صبر سزلقله حوادث مظفریت بكلر . شو حالده خلافت اسلامیه و وطن مقدس عثمانی اغورنده دست جلادتمزده مسلول اولان سیف ساطعمز ایله بزه متوجه آمال اسلامیه و عثمانیه‌یه كمال فداكاری ایله خدمت ایدرك آثار موفقیت ومظفریت كوسترمك ، دشمنی قهر ایلمك اوزرمزه فرض اولان اك بیوك بر وظیفه‌در .

ایتالیانك تجاوز دنائتكارانه‌سنه قارشی عموم اسلاملر طرفندن كوستریلن آثار نا خشنودی ونفرت اسلاملر ایله علاقه‌سی اولان بعض دولتلری منفعتمزه خادم توسطلرده بولنمغه سوق ایتمسی محتملدر . انجق بو حال بزم بوراده دشمن متجاوز و غداره لایق اولدیغی درس انتباه وعبرتی ویرمكلكمزه مانع دكلدر . هر حالده بو دشمنی بز بوراده قهر و تنكیل ایتملی یز . وطن اغورنده اولومدن اصلا قورقاملی یز . شانلی تاریخمزده بزدن بونی طلب ایدر .

خمس ، بنغازی ، درنه‌ده بولنان قرده‌شلرمز مقدارجه چوق اولمدقلری حالده دشمنه قارشی آرسلان كبی طوره‌رق امید و تصورك فوقنده دشمنی ازمشلر ، ایتالیان اردوسنی ، دونماسنی پریشان ایتمشلردر . بزكه آنلرك قرده‌شلری یز . هر آن اویله بر صولت شیرانه ایله دشمنی تپه‌مه‌لی وانلردن بو مقدس طوپراقده اصلا بر اثر براقاملی یز . دشمن او قدر آلچق ، او قدر قورقاقدركه صولت مجاهدانه‌مزه قارشی طوره‌ماز .

سزه تكرار ایدییورم . قانمزك صوك دامله‌سنه قدر بو دشمن دنی ایله حرب ایده‌جكز نصرت الٰهیه البته ظهیرمزدر . »

بیاننامه

ایتالیا دولتنك بلا سبب دولت عثمانیه‌یه اعلان حرب ایتمسی اوزرینه یمن ولایتنجه طاغیدیلوب بین القبائل فوق العاده تأثیراتی موجب واعدای وطن علیهنده پك زیاده تمایلاته بادی اولان بیاننامه صورتیدر :

بسم الله الرحمن الرحیم

یاقوم اعلموا . . .

ان الله الذی یحكم فی السموات والارض وما بینهما هو الله المعین للحق القاهر للظالم المتعدی الذی لایكف یده عن امة نبیه الذی اصطفاه من بین الانبیا هو الله الذی یلقی بیننا السكینة والمودة لترصین حبل الاتفاق الكافل لبقائنا و بقاء هذا الدین الله الذی یقول انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون

ایها الناس ،

ان الله معنا لاتقنطوا من رحمته فقد وعدنا لنصر وهو خیر الواعدین فاعملوا بقوله بوجوب الاتحاد والاتفاق فان یدالله مع الجماعه و اتركو الشقاق مشتت الدین ومهلك الاولین والآخرین فالاستصغار اعداء الدین لنا وملا عبتهم بنا الا ماایروه من الشقاق والنفاق الكائن بیننا

فبالتقاطع فی الاسلام بینكموا واتموا یا عبادالله اخوان وان كل ماحل بنا ما هو الامجازاة الاله لنا لاستیقاظنا من هذا المنام واستنهاظنا الی القیام باوامره المؤسسه علی ارتباط القلوب الكافل لدفع الكروب

یا اهل الیمن المیمون عیونكم نور وقلوبكم نار فكیف لاسباب ضعف الاسلام لاتفقهون انما المنافع الشخصیه والاحقاد الدنیویه لاتثمر الاخراب هذه الدیار اما كفی ماجری فی سالف الزمن من اندثار دول الاسلام وضیاع كم من الاقوام

اتی علی الكل امر لامرد له حتی قضو افكان القوم ما كانوا

كل هذا من معصیة الخالق الذی امر بترك التقاطع وهم لم یتركوه فلنتنبه فقط آن وقت الانتباه ولنعمل للنهضة قبل صدور الاه ولندفن الاحقاد فی مدافن النسیان ولنمش بقدم واحد فی هذا المیدان فان امام الخطر تنسی الخطیئات وفی النكبه تنهض الهممات وهذه مسألة كل غال فیها رخیص والعرب معدن الاسلام هم اولاد اولئك الاعلام الذین

اذا جاذ اقوام بمال وجدتهم یجودون بالارواح منهم بلا بخل

و فی مثل هذه الواقع یطیب الممات وهبنا الله النصر والثبات

هذا واعلموا ان السكینة والوقار هما شعار الاسلامیه فلنتمسك بهما خصوصا فی مثل هذا الزمن حتی اذا عملنا یكون العمل بروية و اتحاد هدانا الله بجاه نبیه الی الرشد والسداد آمین .

اتحاد وترقی قرنغره‌سنك

مجلس مبعوثان اكثریت فرقه‌سنجه قونغره‌یه كوندریلن مواد عشره حقنده‌كی قراری صورتیدر :

مجلس مبعوثانده بولنان اتحاد و ترقی فرقه‌سنك بعض اعضاسی طرفندن تكلیف ایدیلوب قبولی قونغره قرارینه تعلیق ایدیلن مواد عشره مطالعه ، عریض وعمیق تدقیق اولوندی .

وادءمذكوره‌دن برنجيسی : [مبعوثلرك امتياز وسائر منافع تعقيب ايتمه‌ملری] كيفيتيدر . فی‌الواقع مجلس عموميك هرايكی هيئتی اعضالغيله قابل تأليف اولميان احوال حقوق اساسيه‌ده بر مبحث مخصوص اولوب زدن مقدم اصول مشروطيتی تطبيق ايتمش اولان آوروپا حكومات مشروطه‌سی قوانين اساسيه‌سندن بعضيلرنده آز و بعضلرنده چوق اولمق اوزره بر طاقم تقييدات قبول ايدلمشدر .

مجلس عمومی اعضاسنك حائز اولدقلری نفوذی سوء استعمال ايده‌رك منافع عموميهٔ دولته مغاير منافع خصوصيه تأمين ايده بيلملری تحت امكانده بولنديغندن بوكبی احوالك منعی حقوق منافع حكومت و اهالينك قوهٔ تشريعيه اعضاسندن بحق بكله‌ديكی حس فداكار وحسبيت ايجاباتندندر . بناءً عليه قانون اساسينك بو نقصانی اكمال ايتمك جمله‌نك آرزو ايده‌جكی بر كيفيت اولوب اساس اعتباريله شايان قبول كورلمش وآنجق تكليف وجهله يالكز فرقه‌يه مخصوص اوله‌رق پروغرامه وضعی حصول مقصدی كافل اولميه‌جغندن بو ممنوعيتك فرقه‌يه داخل اولان اولمايان مبعوثان ايله هيئت اعيان اعضاسنه‌ده شامل اوله‌جق صورتده قانون اساسی‌يه مادهٔ مخصوصه درجنك تأمينی و بوسنه‌دن اعتباراً اكتساب قانونيتنه بذل سعی ايدلمسی تنسيب اولونمشدر .

ايكنجی ماده : [مبعوثلرك حكومت مأموريتی قبول ايتمه‌مسی] خصوصی اولوب مبعوثلرك برمأموريت استحصالی امانده بولونملری مكلف اولدقلری وظيفهٔ مراقبه‌يی حقيله ايفا ايتملرينه مانع ومبعوثان آره‌سنده حس استرقاب واحتراصی اويانديره‌رق مأموريتی مبعوثيته ترجيح كبی بر شائبه‌يی داعی اولمق بالنتيجه مجلس مبعوثانك فعاليت وانتظامنه وحائز اولديغی شرف وحيثيته خلل كتيرمك احتماللرينه بناءً مبعوثك مأموريت آرقه‌سنده دولاشملرينی منع ايچون مبعوثلقدن استعفالرندن صوكره برمدت مرور ايتدكجه مأموريت درعهده ايده‌مه‌ملری حقوق اساسيه‌ده بردستور اوله‌رق قبول ايدلمش وآنجق بومدت متفاوت اولوب بعضلرنجه برسنه و ديكر بعضلرنجه آلتی آی اولمق اوزره تعيين اولونمش اولديغندن بو ايكنجی ماده اساس اعتباريله مناسب كوروله‌رك عموم مبعوثانه شامل اولمق اوزره قانون اساسی‌يه برماده علاوه‌سی ومدتك مجلس مبعوثانك تقديرينه براقلماسی تنسيب ايدلمشدر .

اوچنجی ماده : كه [مبعوثلرك ناظر اوله‌بيلمسی حقنده فرقه‌جه رأی خفی ايله وعدد مرتبك ثلثان اكثريتيله قبول اولنمق اصولی تقرر ايتديكندن نظامنامهٔ داخلينك اولبابده‌كی مادهٔ مخصوصه‌سی تعديل اولنه‌جقدر] متننده‌در .

صدر اعظمك درعهده ايتديكی وظيفه‌نك ايجاباتندن اولان مسئوليت ، ايسته‌ديكی رفقايی انتخاب ايده‌بيلمك صلاحيتی مقام صدارته بخش ايتمش ، قانون اساسيمز دخی بو اساسی قبول ايله‌مشدر . بناءً عليه ، صدر اعظم قانون اساسينك ويرديكی صلاحيته استناد ايده‌رك اكثريت فرقه‌سی خارجنده ناظر انتخابنه علی‌الاطلاق مقتدر اولديغی حالده بوماده‌نك روحنه وصورت تطبيقنه كوره حكومتك مابه‌الاستنادی اولان اكثريت فرقه‌سی اعضاسندن هيچ بر ناظر انتخاب ايده‌مه‌مسی قانون اساسی‌يه منافی اولديغی كبی ناظرلق مسئوليتنی درعهده ايده‌جك اقتدار ونفوذ سياسی‌يی حائز اولان برمبعوثك قوهٔ اجرائيه‌يه التحاق ايده‌مه‌مسی قابينه‌يی محتاج اولديغی قوای استناديه‌دن ومبعوثلری دائرهٔ اختصاصلری اولان مسلك سياستده ترقی وتعاليدن محروم ايدر . بنابرين فرقه نظامنامه‌سنك اولبابده‌كی مادهٔ مخصوصه‌سنك تعديلی طلبی متضمن اشبو مواد عشره‌نك اوچنجی ماده‌سی طی اولونمشدر .

دردنجی ماده : [احكام قانونيه‌يه تمامئ رعايت ومسئوليت وكلايه دقت] در . بونلر مبعوثلرك اك اساسلی بر وظيفه‌سنی وفرقه‌نك روح سياستنی تضمن ايدر . بعض مبعوثلر طرفندن بويله برماده‌نك تكليفی مجلس مبعوثان اعضاسنك مراقبه وظيفه‌سنی بحق ايفا ايده‌مه‌ملرندن منبعث ايسه فرقه پروغرامنه بويله برماده‌نك درجی مبعوثلرك قانوناً و حميةً ايفاسنه بورجلو اولدقلری وظائفك حسن جريانی تأمين ايده‌مز . چونكه ، قانون اساسينك مبعوثلره ذاتاً بخش ايتديكی صلاحيت و وظائفی اكمالده كوستريلن تسامحی منع ايچون پروغرامه بر ماده وضعندن زياده حسن ايفای وظائفی مبعوثلرك متانت و فضائل ذاتيه واخلاقيه‌لرندن بكله‌مك دها موافق اولور . شايد بو ماده‌نك تكليفندن مقصد وكلانك وظائف اداريه‌لرندن منبعث مسئوليتی تأمين ايسه بوده اول امرده بالعموم وكلا ومأمورينك مسئوليتنی تعيين ايچون بر قانون مخصوص تنظيمنه متوقف بولنديغندن بو بابده حكومتدن بر قانون لايحه‌سی طلب ايديله‌رك سرعت ممكنه ايله اكتساب قانونيت ايتديرلمه‌سی مناسب كورلمشدر .

بشنجی ماده : [كماكان اتحادعناصره چاليشمق، تجارت، زراعت صنايع و معارفك ترقيسنه درجهٔ احتياجنه كوره غيرت ايتمك] در. اتحادعناصری جمعيت اساساً هدف آمال اتخاذ ايتمش وحيات سياسيه‌نك مبدأندن بری بو يولده صرف مساعيدن خالی قالمامش و ذاتاً جمعيتك سياسی پروغرامنده مندرج موادندن و مملكتك منافعی ايجاباتندن بولونمش اولمغله بو بابده يكيدن بر ماده قبولی حاصلی تحصيل ديمك اوله‌جغندن بو خصوصده تزييد مساعی و فعاليت ايدلمسی مطالعه قلنمشدر .

آلتنجی ماده : [اخلاق وآداب عموميهٔ دينيه ومليه‌نك محافظه‌سيله برابر غربك ترقيات وتكملات مدنيه‌سنك مملكتده انكشافنه خدمت ايتمك] كيفيتيدر . اخلاق و آداب عموميهٔ دينيه ومليه‌نك محافظه‌سی جمعيتك مقاصد علويه‌سی جمله‌سندندر . جمعيتی تشكيلات سياسيه واجتماعيه‌مزك اساسی اولان دين مبين اسلامك افراده تلقين ايتديكی فضائل اخلاقيه‌نك ، قوای مقدسهٔ مليه‌نك اك مهمی اولديغنی تقدير ايتمش و آداب عموميهٔ مليه واسلاميه‌نك تطرق خللدن محفوظيتنی نخبهٔ آمال اتخاذ ايلمشدر . بناءً عليه ، بر طرفدن آداب عموميه وفضائل اخلاقيهٔ مليه واسلاميه‌نك محافظه‌سی اسبابنی تهيئه وتأمين ايتمك

ودیگر طرفدن مملکتمزك غربك ترقیات مادیه‌سندن استفاده واکتساب معموریت ورفاهیت ایتمسنه چالیشمق اهم وظائفدن اولوب حسیات دینیه‌یه رعایتکار اولمیانلر حقنده یکی سنه جزا قانوننه وضع ایدیلن احکام شدیده فرقه‌نك اخلاق و آداب عمومیهٔ دینیه وملیه‌نك معززیتی نه قدر اساسلی بر مسلك اولمق اوزره تلقی ایتدیکنه اك یکی بر برهاندر. مرکز عمومینك قونغره‌ده قرائت وبر قسمی نشر اولونان راپورنده بیان ایدلدیکی وجهله بالاده تفصیلا درمیان ایدیلن غایه‌یه وصول ایچون اتخاذ ایدلمش اولان تدابیر مؤثره وسیاسی پروغرامه ادخالی تکلیف اولوناجق لوایح قانونیه تأمین مقصده کافی کورولمشدر .

یدنجی ماده : [قانون اساسی دائره‌سنده عنعنات عثمانیهٔ تاریخیه‌یی ادامه و محافظه] در . اخلافك حرمتله تلقی ایتدیکی مأثر اسلاف دیمك اولان عنعنات مقبولهٔ تاریخیه‌نك محافظه‌سی آلتنجی ماده‌ده ذکر اولونان اخلاق و آداب عمومیهٔ دینیه وعادات مستحسنهٔ ملیه‌یه رعایت قبیلندن بر امر طبیعی وضروری اولمقله برابر هنوز بر دورهٔ انقلابیه‌ده بولونان اتحاد وترقی جمعیتنك حیات اجتماعیهٔ ملته حاکم قوانین ثابته‌یه بو قوانینك ایجاباتنه حرمت وصداقتله اجتماعیاتده تکامل تدریجی اساسنی تعقیبی اس سیاست اتخاذ ایله‌مشدر . قانون اساسی دائره‌سنده عنعنات عثمانیهٔ تاریخیه قیدینه کلنجه ، قانون اساسینك محافظه‌سی جمعیتك وبالجمله عثمانلیلرك مابه‌الحیاتی اولدیغی جهتله تضمن ایتدیکی بالجمله احکامك اودائره‌ده‌کی عنعناتك کمال صداقتله محافظه وادامه‌سی بر امر طبیعیدر .

سکزنجی ماده : [مأمورینك تعیین و عزلنه انتظام قانونی ویرمك] در . خدمات عمومیهٔ حکومتك حسن جریانی تأمین ایچون مأمورینك ارباب رویت واقتدار میانندن انتخابی ناصل لازمه بو صورتله منتخب مأمورینك موفقیتلری ومأموریتلرینی بلاتردد و کمال صلاحیتله ایفا ایتملری ایچون ده حقوقلرینی محفوظ واستقباللرینی امین کورملری اویله‌جه لازم و ضروریدر . هر حالده مأمورینك وظائفی قطعیاً تعیین وبو وظائف مقابلنده مسؤلیت اساسلرینك وضع ایدیلرك حسن ایفای وظائفك ترفیع ومکافات وعکسی حالك عزل ومجازاته سببیت ویره‌بیلمسی حکمت اداره مقتضیات طبیعیه‌سندندر. ملاحظات مذکوره‌یه بناءً مأمورینك تعیین وعزلنه بر انتظام قانونی ویرلمسنی متضمن اولان اشبو ماده‌نك اهمیتی درکار اولوب مجلس مبعوثان ادارهٔ ولایات انجمنی بو جهتده تقدیر ایله مأمورینك ترفیع و ترقی وعزل وتبدیللرینك بر اصول سالمه ربطی حکومتدن طلب ایله‌مش اولمسنه نظراً بوبابده‌کی لایحه‌نك بر آن اول کسب قانونیت ایتمسی اسبابنك استکمالی دوشونلمشدر .

طقوزنجی ماده : [حقوق مقدسهٔ خلافت و سلطنته متداثر قانون اساسینك بعض موادینك قوای ثلثه اساسنده‌کی موازنتی تشیید ایده‌جك صورتده تعدیلی] تکلیفیدر . بر ملتده موجود اولان قوتلر قوهٔ تشریعیه، قوهٔ اجرائیه ،قوهٔ عدلیه اولمق اوزره اوچ قسمه آیرلمشدر.

اشبو قوای ثلثه آره‌سنده موازنتك لزومنی انکار ایده‌جك بر فرد اولمایه‌جغی کبی ذات حضرت پادشاهینك دخی او قوی آره‌سنده موازنتی اخلال ایده‌جك بعض مواد اولمسی ذاتاً مرکز عمومینك نظر دقتنه چارپمش وجمعیت سیاسی پروغرامنك بو اساسلری تأمین ایده‌جك صورتده تنظیمی مقرر بولنمشدر .

اونجی ماده : [مقاصد خفیهٔ مخصوصه‌یه بناءً تشکل ایدن جمعیتلرك حرکات و آمالنه ممانعت] در . مقاصد خفیهٔ مخصوصه تعقیب ایدن جمعیتلر ایکی قسم اولابیلوب بونلرك بریسی سیاسی ، دیکری اجتماعیدر. سیاسی اولانلر دولتك منافعنه مخالف بر طاقم مقاصد تعقیب ایده‌جکلری کبی اجتماعی اولانلری دخی آداب واخلاق عمومیهٔ ملیه ودینیه‌یی هدف تجاوز اتخاذ ایده‌بیلیرلر . بو مثللو جمعیاتك منعی جمعیتلر قانونیله قانون جزا ونظامات ضابطه ایجاباتندن اولوب بونلر حقنده متبصرانه حرکتله مقتضیات قانونیه‌نك تمامیٔ ایفاسی حکومتك وظیفه‌سیدر . حکومته بو وظیفه‌یی حسن ایفا ایتدیرمك مجلس مبعوثانك حق مراقبه‌سی دائرهٔ شمولنده‌در .

آداب اسلامیه وملیه ومنافع عمومیه ووطنیه‌یه منافی مضر جریانلرك بر شکل اجتماعیده ازاله‌سنه کلنجه : مرکز عمومی راپورنده‌ده اشارت ایدلدیکی وجهله جمعیتك سیاسی واجتماعی پروغراملرینی کندیسنه مسلك سیاسی واجتماعی اتخاذ ایدنلرله خفی وجلی باشقه بر جمعیته انتساب ایده‌مه‌ملری ضرورتیله برابر بو خصوصده مواد نظامیه تدوین ومقصد جمعیت مجاهدات وارشادات مشروعه ایله نشر وتعمیم ایدلمکده‌در .

مقررات واقعه صورت مخصوصه‌ده تشکیل ایدیلان بر انجمنك بالاطراف اجرا ایلدیکی تدقیقات اوزرینه قونغره هیئت عمومیه‌سنجه ماده ماده تذکر وتدقیق اولندقدن صکره اتخاذ ایدلمش وفرقه‌جه موجب تفرقه هیچ بر حال قالمادیغنه متفقاً ومتحداً قرار ویرلمشدر .

بینات احمدیه

استاد محترم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلرینك (کلیات) عنوانیله نشر ایدلمکده اولان آثار فاضلانه‌لرینك برنجی کتابنی تشکیل ایدن اشبو اثر مهم انتشار ایتمشدر . بو اثر عالی اصلی اولان عربی العباره (الرسالة الحمیدیه) نام اثر فاخره بر مثلی قدر توضیحات لازمه وتذییلات مهمه ضم و علاوه‌سیله الوهیت سبحانیه ونبوت ورسالت محمدیه ومبانیٔ ارکان جلیلهٔ اسلامیه‌نك حاوی اولدیغی مأثر ومزایای عالیه‌یی براهین عقلیه ودلائل فلسفیه ایله هر متفننی الزام وهر عاقل بصیرتکاری اقناع ایده‌جك بر طرز نوین اوزره اثبات وتنویر ایتمکده وهردرلو اوهام وظنون باطله‌نك اوکنی آلمقده‌در .

فیئاتی ۱۲ غروشدر . مرکز توزیعی باب عالی جاده‌سنده اتحاد وتجارت کتبخانه‌سیدر .

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

صراط مستقيم ١٣٢٦

مسلكمزه موافق آثار
جديه ممع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٧ نومرو

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين — ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه‌ده	١٧	٩	فرانق

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلير سه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٦٨ — ١ ذى الحجة الشريفه ١٣٢٩ پنجشنبه ١٠ تشرين ثانى ١٣٢٧ — يدنجى جلد

عثمانلى مسلمانلره آچيق مكتوب

المانياده عثمانلى تتبعات قوميسيونى رهبرى و استوتغارد شهرنده منتشر « نقار غزته ى ... » ... آدور ارنست يه‌ك طرفندن يازيلوب اداره‌خانه‌مزه كوندرلمشدر :

طرابلس غرب محاربه‌سى حقنده المانياده افكار عموميه‌نك نه مركزده بولنديغنى لطفاً ارسال بيوريلان مكتوبلريكزده بندن سؤال ايتمش ايديكز . بوكا جواب اوله‌رق يالكز بر جفت سوز ايله سزه ديه‌بيلورم كه : همان عموميتله عثمانليلر لهنده‌در . ابتداى محاربه‌ده فكرلر بيقرار ايكن ، يكديكريمزدن (عجبا عثمانليلر بويله مهلك حالدن تخليص گريبان ايتمك ايچون نه گبى بر تشبثده بولنه‌بيله‌جكلردر . عجبا شو دقيقه‌نك كنديلرى ايچون نه معنا احتوا ايتديكنى تقدير ايله حيات ايچون اولومى كوزه آلديرمق لازمكلديكنى درخاطر ايديورلرمى ؟) ديه استفسار ايدركن ، پك كچ ، لكن پكده آچيق بر صورتده نهايت (هر شيئ ، حتى حياتى بيله ناموس و شان وشهرتى ايچون ترك ايتمين بر ملت هيچ بر شيئه مستحق دكلدر .) جواب قطعيسى كلدى . ايشته بونك اوزرينه كوندن كونه وغلبه‌دن غلبه‌يه شهرت وشانكز جمله‌نك قلبنى متزايداً استيلا ايتمكه باشلادى .

اكر بو كون صليب احمرك يانده بو قانلى محاربه‌نك او شجيع قربانلرى ايچون بوراده برده هلال احمر جمعيتى تشكيل ايتمك آرزو اولنسه معاونته مهيا پك چوق كيمسه‌لرك شتابان اوله‌جقلرى شبهه‌دن وارسته‌در .

بسمارقك « تركلر شرقك جنتلمنيدر » سوزنى كنج تركلرك انقلابى تصديق و اثبات ايلدى ايسه‌ده ، تاريخ ايله مثبت وكنديسنه مخصوص بر عظمتله منفرداً كوز اوكنده طوران بويله بر حقيقته كمال حيرتله شهادت ايتمك واسفا هنوز ايچمزده پك آز كيمسه‌لره نائل اولمشدر .

هر نه‌قدر عثمانلى تتبعات قوميسيوننك آلمانيايى سياحتلرنده تركلرك مزياتى وفكرلرينى وطنداشلرمه طانتمغه بيوك بر واسطه اولدى ايسه‌ده قدرت ، قابليت وطبيعتكزك فوق العاده‌لكنى كوروبده بالذات تصديق ايتديرمك ايچون تأسف اولنور كه شو وسيله‌دن همان پك آز شهرلر مستفيد اوله‌بيلمشلردر .

اوروپاليلرك شمدى‌يه قدر حقاريكزده ايتديكى بر طاقم اساسسز مقايسات ايله كاذب حكملرك جمله‌سنى شمدى اسن شو طرابلس غرب روزكارى سوپوروب آلدى كتوردى . يوزلرجه كتابلرك ونطقلرك عالمه اعلان ايده‌مديكى بر حقيقتى ايشته بو محاربه ميدانى اوستنده‌كى پرده‌يى قالديره‌رق بتون پارلاقلغيله عالمه اظهار ايلدى .

المان غزته‌لرينك ترك مدنيتى و ايتاليا باربارلغى نامى تحتنده طولديردقلرى ستونلرى بو كون هر كس كوريور و اوقيور . حتى كليسالريمزده بيله پاپاسلريمز « روما خرستيانلرى جلادلق ايديورلر » ديه حسيات متنفرانه‌لرينى اهالى‌يه افشا و بونكله‌ده جلادلق محاربه ديمك اولمديغنى آكلاتيورلر .

عثمانلى اسلام خواجه‌لرى . « صاقين حمايه‌مز آلتنده بولنان او بيچاره ايتاليانلردن انتقام آلمق سوداسنه دوشميكز » ديه جامعلرده وعظ ايديورلر . هله او عثمانلى اسلام حربيه ناظرى كوريلن فنالغه عوض

اوله‌رق ینه فنالقله مقابله اولنیوب یارده‌یه مرهم اورر جه‌سنه انسانلغه یاقیشـور بر معامله ایله مقابله اولنمسی حقنده اوردولره اوامر اعطا ایدییور .

ترکلرك متانتی و مدبرلکی ممالك عثمانیه‌ده یشـایان آلتمش بیك ایتالیانلره تعرض ایتدیرمیور. ایشته‌بونکله‌ده عثمانلیلر تکمیل اوروپایی تسخیر ایتدیلر .

المان ضابطلرینك تصدیقیله مصدق ، قلباً متدین ، صوك نفرینه وارنجه‌یه‌قدر مقتدر وکمال خشنودیت ومسروریتله محاربه‌یه جان آتان او عثمانلی عسکرلرینك دنیاده اك برنجی عسکر اولدقلرنی و شـانلی شهرتلی نامنه نصل کسب استحقاق ایتدکلرنی شمدی هرکس بالذات مشاهده ایدییور . هله هربری بر مجسم قابلیت واستعداد دینمکه سزا اولان او رهبرلریله شمدی کرك عدداً وکرك فناً بالنسبه پك ایلروده بولنان براوردویی نصل اجبار ایتدکلرنی‌ده کوریيورز .

ارنبودلقدن بکا مکتوب یازان بر سـواری ضابطی دییورکه :

« قهرمان سـواریلرم ، او قانیق مقارونیاجی دشمنله کوکس کوکسه کلوب‌ده مردلکلرنی کوستره‌مدکلرندن طولایی حس ایتدکلری درونی آجیدن آغلمغه باشلایورلر . »

ای عسکر ! مرحبا !.. ایشـته سن بو حالکله تکمیل اوروپایی ضبط ایتمش بولنیورسك !

شمدی عثمانلیلرك مشتاقانه و مفتونانه یکدیکرلریله برلشـدکلرنی حتی عثمانلی خانملرینك وقیزلرینك بیله تزییناتلرینه وارنجه‌یه قدر وطن ایچون فدا ایتدکلرنی هرکس کوروب ایشیدییور . بوحاللرك تکمیلی بزم تخلیص حریت‌زماننده صاحب وطنلرك‌ده باشندن کچمشدرکه ایشته او زماندن متنبه اوله‌رق ۱۸۷۰ تاریخنده او ادبسز زوربا تکمیل آلمانلری (هوهنزوللر) ك خانه‌سـنده برلشمکه بادی اولمش ایدی .

ایشـته شمدی ایتالیانلرك شو شـقیلکی عینی بزم کبی ممالك عثمانیه‌ده موجود ملتلرك جمله‌سنی عثمانلی سنجاغی آلتنده طوپلانمغلرینه مجبور ایدییور . بو حالده عمومه عائد اولان وطن ، متفرق صورتده بولنمغه هوس ایدن بر طاقم فرقه‌لره تغلب ایدییور . بو ایسـه پولتیقه نقطهٔ نظرندن اوروپایی استیلا دیمکدر .

عثمانلیلرك اك بیوك عالی باشـاسی بزم ۱۸۷۰ – ۱۸۷۱ سـنه‌سی محاربه‌سنك وقوعبوله‌جغنی همان اولدن حس ایدرك بوندن پروسـیا (آلمانیا) آوستریایی بر متفق اوله‌رق قازانه‌جغنی وبوندن ایسـه باب‌عالی ایچون مذکور حکومتلر طرفندن برحمایه قزانه‌جغنی علناً بیان ایتمش ایدی . واقعا سزده بویله اولدیغنی بیلیورسـکز. هر نه قدر بدایت مسئله‌دنبری بو اعتماد زائل اوله‌رق انك یرینه برامنیتسزلك قائم اولدی ایسه‌ده عن‌قریب حقیقت میدانه چیقارق بونك‌ده زائل اوله‌جغی امید قطعیسنده‌یم .

ایتالیانلرك طرابلس‌غربی غصب‌ایتمك نیت وفکرنده بولندقلرندن برلینك اصـلا خبردار اولمدیغی محققدر . یالکز لوندره و پارس بو کیفیتدن خبردار بولندقلرندن سـارقه یتاقلق ایتمکله تولد ایده‌جك مسؤلیت برلینه دکل، طوغریدن‌طوغری‌یه لوندره وپارسه راجعدر .

حال‌حاضرده اوستریا و آلمانیانك بالقانده‌کی آسایشك مختل اولمامسی ایچون عثمانلیلره پك بیوك یاردملری اولمشدر .

اوروپا دولتلری ایچروسنده یالکز بر آلمانیا دولتیدرکه نه ممالك اسلامیه‌دن بر مملکت ضبط و نه‌ده بر قوم اسـلامی ازمك فکرینه دوشمشدر ، بوده تاریخله مثبتدر . فاس مسئله‌سی دخی بونی مصرحاً تصدیق ایدر . فرانسزلرك فاسده‌کی معامله‌لرنی ایتالیانلر تقلید یولنی تعقیب ایدییورلر. حال‌حاضرده روسلر اوتوزمیلیون اهالیٔ اسلامیه‌یی ازمکده،انکلیزلر ایسه یوز اللی میلیون اهل اسلام اسکان ایدن هند و مصردن ماعدا اولجه عثمانلی مسـتملکاتندن معدود اولان مالطه و قبریس اطه‌لرنی غصب و بوکون عربسـتان ایله جزیرةالعربده نفعتپرستانه پلانلر ترتیب ایتدیکی جمله‌جه معلومدر . بونکچوندرکه تکمیل اهل اسلام ممالکنی غصب ایتمش اولان اوروپا حکومتلری ترکلرك قوتلی اولمسنی هیچ بر وقت آرزو ایتمزلر . چـونکه ترکلر قوتلشدیکی حالده ترکیانك خارجنده بولنان اسلاملری بر میقناطیس ایتمش کبی جمله‌سنی کندوسـنه چکه‌جکنی بیلدکلرندن ترکیانك دائما ضعیف بولندیغنی آرزو ایدرلر . آلمانلر ایسه ترکیانك مستقل وقوتلی ولمالرینه‌و آنلرك بومرتبه‌یه ارتقاایده‌بیلملرینه چالیشیور. کچن سنه‌المانلر دها بعض زرهلیلرنی صـاتمق ایچون ایتدیکی تکلیفده انکلیزلرك خاطرینه رعایت‌ایتمك ایچون ردایده‌رك لوندره‌یه سپارشاتده‌بولندیکز. لکن بو کمیلرك تسلیمی ایچون دها بعض سنه‌لر بکلمه‌کز لازم کلدیکی جمله‌جه معلومدر. المان کمیلری ایسه همان تسلیم‌اولنه‌رق عینی اولکیلر کبی‌همان مالکز اوله‌جق وشمدی‌ده الکزده هرامره مهیا واستعماله صالح کمیلر بولنه‌جق ایدی . همده ایتالیانلره قارشو .

بغداد خطنك تمدیدنی تعجیل ، عسـکری بودجه‌سنی قبول وبحریه‌کزی بریه‌کز درجه‌سنه ارتقا ایدیکز.او وقت ترکیا غیر قابل تعرض بر حاله کیرر . شو طرابلس‌غرب محاربه‌سی عثمانلیلرك تعالیسی ایچون برمنفعت تأمین‌ایدییورکه ژاپون مسئله‌سنده اولدیغی کبی شمدی اطرافده بولنان سـیرجیلر شـو مسئله‌نك میدان تظاهره چیقاردیغی شیلری بالذات کندیلری ترکلردن تحصیله مجبور قاله‌جقلردر . انکلیز و ایتالیانلر هلالی غروب حالنده تصور ایدوب بـ بوتون کوزدن غائب اولدیغنی بکله‌مکده‌درلر . حالبوکه آلمانلر هلالی طلوع حالنـده کورور و آنك عن قریب بدر حالنده ضیاسنی عالمه نشر ایده‌جکنه پك امیندرلر .

ای شـانلی هلال ! یورو !.. یوکسل ! . تعقیب ایتدیکك یولی برقهرمان اوله‌رق قطع ایله !..

آنك ایچون سزی صادق، بر دوست اوله‌رق تبریك و سـلام عاجزانه‌مك قبول بیورلمسنی رجا ایدرم ، یشاسون وطن !..

استوتغارد

ارنست یه‌ك

صراط مستقیم. — الحاق اسلام مجلرینه قارئی عالم اسلام نامنه آجیق مکتوبمز کلەجك نسخەمزده نشر اولنەجقدر.

امیر عبدالرحمن خان

مابعد :

میر آتالیق پدرمك وفاتی خبر آلینجه اوغلی (سلطان مراد خان) ی ایچه‌برسواری ایله قتەغنه کوندروب اهالیسنی آیاقلاندیرمایه قالقیشدی . نظامیەدن اوچ طابور پیاده ایله بیك سواری واون‌ایکی طوپ ، ردیفدن‌ده بیك نفرلك بر قوت تشکیلیله (محمد علم خان) اولسردار غلام خان معیتنده اولەرق باغیلرك اوزەرینه یوللادم . کندیم‌ده (شوراب) یولندن کیدوب (نارین) ده دشمنه ملاقی اولمایی قرارلاشدیردم . بو حرکتك بدایتنده مؤسف بروقعه حادث اولدی . (سردار محمد علم خان) اوتەدن بری ایکی یوز سواری ایله عموم عسکردن آیری و ایلری کیتمەیی اعتیاد ایتمشدی . کندیسنه سزك کبی بر قوماندانك بویله مخاطرەیه آتیلیرجەسنه حرکتی خلاف اصولدر . دیه مکرراً سویلەنیلمشسەده دیکلەمزدی . بو سفرده ومعتاد ایکی یوز سواری ایله ایلریده کیدرکن طاغلرك آرقەسنده کیزلەنمش ایکی بیك قتەغن سواریسنك هجومنه اوغرامش ، معیتی ، دشمنك [illegible] اندانلرینی براقوب قاچمش، یکیت سردار ایسه تسلیم اولمق دنائتی ارتکاب ایتمەدیکندن کندی کبی بر قاچ دلاورله مقتول دوشونجەیه قدر چارپشمش . بو آجیقلی خبر اوردویه واصل اولونجه بر آلای سواریمی یوللادم. بونلرك ورودی وشیرانه هجومی اوزرینه قتەغنلیلر مغلوب اولارق (نارین) جهتنه قاچدیلر . ومیدان مقاتلەیه اوچیوز نفر یارەلی ومقتول ترك ایتدیلر .

بو مصادمەنك ایرتسی کونی (نارین) ده مدهش بر محاربه وقوع بولدی . زیرا اوراده دشمن عسکرندن قرق بیك سواری طوپلانمشدی . طلوع شمس ایله باشلایان مقاتله ایکندی وقتنه قدر سوردی . دشمن دلیرانه داوراندی وکراراً تجدید حمله ایلەدیسەده نهایت فراره مجبور اولدی . بزم طرفدن اوتوزنفرك مجروح وسردار غلام ایله برابر مقتول اولماسنه مقابل اونلرك یارەلیسی ومقتولی فضله ایدی . بونك سببی‌ده بزم عسکرك معلم اولماسی،قارشیکیلرك ایسه فن حربدن بی‌بهره بولوندقلری ایچین بر آرایه طوپلانماسی و طوپلرمزه مکمل هدف تشکیل ایلەمەسی ایدی .

بن اوکون یەتیشدیردیکم عسکرك مهارت وموفقیتیله جداً افتخار ایتدم .

§

قتەغندن حوادث آلمق اوزره کوندەردیکم بر جاسوسی ، سلطان مراد خان طوتوب حبس ایتمشدی. بزم مظفریت حوادثی طویولونجه بعضلرینك معاونتیله جاسوس محبسندن قورتولمش و بر آته بینوب دورت نعله سورمك اوزره یانمه کلەبیلمشدی .

بیچاره کلیر کلمز دوشوب بایلدی. عقلی باشنه کلینجه هرکون فنا حالده دایاق یەدیکنی آکلاتدی. جراحلر، صویوب وجودینه باقینجه کومور کبی سیم سیاه اولدیغنی کوردیلر. زواللی، برازکندینی طوپلار طوپلامازقتەغنلیلرك محافظهٔ نفس فکریله هب‌بردن حرکت ایدەجکلرینی سویلەدی. بن درحال نائب غلام خان درانی‌یی — که عاقل، فقط تنبل بر آدمدی — برمقدار سواری و طوپجی ایله، بدخشان کچیدینی طوتمایه مأمور ایتدم .

قتەغنلیلرجه معروف ومحترم اولان (قندوز) قاضیسی ایله بدخشان امراسندن ایکی اوچ ذاتی‌ده تسکین اهالی ایچین کوندەردم . اهالی راه فرارك مسدود و عسکره مقابله امکانینك مفقود اولدیغنی آکلاینجه کوندەردیکم ذواتك سوزینی دیکلەیەرك عفو و عاطفت استدعاسیله نزدمه کلدی . جواب اولارق ایکی شرطی حاوی بر اعلان نشر ایتدیردمکه شرط اول : اهالینك کندیلریله چوجقلری دائما افغانستان دولتنه صادق قالەجقلرینه و امرا و رؤسانك تحریکاتنه قاپیلارق دولت علیهنده بولونمایەجقلرینه دائر اللهك و پیغمبرك نامنه یمین ایتمەلری ، شرط ثانی : ده حرکت واقعەلرینك جریمەسی اولمق اوزره ۱۲۰۰۰۰۰ روپیه تأدیه ایلەملری ایدی .

شرائط مسروده‌یی بالاتفاق قبول ایدەرك بکا و اولادمه وفادار اولاجقلرینی و دشمنلرمله محاربەیه کیریشوب حیاتده‌قالدقجه خدمتمده بولوناجقلرینی تعهد ایلەدیلر . بن‌ده علی التقریب یکرمی میلیون روپیه دکرندەکی اموال و اشیایی ینه عهدهٔ تصرفلرنده ابقا ایتدم و یازیلان عهدنامەیی کورمك اوزره پدرمه یوللادم .

شو صورتله آسایش تأمین اولونوب اهالی ممنونیتله امرار اوقاته باشلادی. عسکرك تراکم ایدن معاشاتی‌ده بالتمام تسویه اولوندی .

⁂

بدخشان تاجرلرندن بعضلری واردی‌که قتەغن ایله بدخشانده اجرای تجارت ایدرلر و هفته آراسنده سواری اولارق کیدر کلیرلردی . بونلرك ذهاب و ایابی اثناسنده مطلقا برایکی جنایت وقوع بولور و یولده اورولمش جسدلر بولونوردی. شو حالك منعی ایچین بر قاچ عسکر تعیین ایتدم . و ینه عسکردن بر قاچنی اهالی کسوەسنه صوقوب یولده کزینەلرینی و بر هجومه معروض قالیرلرسه قارەقول نفراتی امداد چاغیرمالرینی تنبیه ایلەدم .

تبدیل عسکرلر، اورالرده طولاشیرکن معهود تاجرلرك تجاوزینه اوغرامالری اوزەرینه استمداد ایلەمشلر . قارەقوللرده یتیشەرك اللی قدر تجاری اسیر ایلەمشلر و اللرینی محکمجه ورنده باغلامشلر . او حالده حضورمه کتیریلنجه سلاحلریله اشیالرینی عسکرلره ویردم . آتلرینی طوپخانەیه، یانلرنده‌کی اون بیك روپیەیی خزینەیه کوندەردم. اثنای استجوابده افغانلیلردن متنفر اولمالری طولاییسیله رهزنلك ایتدکلرینی اعتراف ایلەدیلر و بهری اون بیك روپیه فدیهٔ نجات اعطاسنه راضی اولدقلرینی سویلەدیلر. لکن قبول ایتمەدم و بیکناه اهالی‌یی اولدیرن بو حیوانلرك طوپ آغزینه باغلانیلمالرینه امرویردم .

بو سیاست اوردو بازار یرنده اجرا اولوندی . لاشەلرینك

اتلرینی کوبکلر یه‌دیکی کبی کمیکاری‌ده بازارك صوکنه قدر میدانده قالدی .

دفن عظامه تشبث ایدیلدیکی صیراده (میر جهاندارشاه) ك مکتوبنی حاملاً بری کلدی‌که بو حریف جهاندار شاهك تهدیدیله عبد الغیاث خانك محبسدن صالیویردیکی خیرسز ایدی . مرسل مکتوب بدخشان تجارینك اعدامنه واقف اولمادیغی ایچین رعایاسی ناصیل بر جرأتله حبس ایتدیکمی صوروبور ومکتوبنی آلینجه‌اونلری حامل ورقیه تسلیماً کونده‌رمه‌می یازیبور، اولمادیغی صورتده بدرمه و عمجه‌مه شکایتده بولوناجغنی بیلدیریبوردی . بن بو مکتوبی یوکسك سسله اوقودقدن صوکرا کتیرنه :

— میرجهاندارشاه‌بو مکتوبی‌یازدیغی وقت‌شعورنده خلل‌وارمیدی؟ دیبه صوردم .

— نم پادشاهم میر صاحب، اسیر ایتدیککز اشخاصی آلوب‌بلا توقف نزدینه کوتورمه‌می امر ایله‌دی . عکس تقدیرده مخالفتکزه قالقیشاجغنی‌ده سویله‌دی. دیدی .

— تلاش ایتمه‌یکز ، حدت بویورمایکز ! طرزنده ادارهٔ کلام ایتدرمسه‌ده متنبه اولمادی .

— هانکی جسارتله‌تبعه‌منزی‌اسیر آلدیکز. شمدی اونلری بکا تسلیم ایدك. جرأتنه قالقینجه، صاقالیله بییقلرینك یولونماسنی وقاشلرینه قادینلر کبی راستیق چکیلمه‌سنی آدملرمه امر ایتدم. موجبنجه معامله اولوندی. حریفك یولونمش صاقالی، صیرمالی بر قماشه صاردیردقدن صوکرا النه ویروب :

— کیت افندیکه کوستر. بونی یازدیغی مکتوبك جوابی صایسین! دیدم .

نظامیه‌دن ایکی طابور پیاده، ایکی بیك سواری ایله بیك اوزبك سواریسی وبیك ردیف پیاده ایله اون ایکی طوبی (محمدزمان)، (اسکندر)، (نائب غلام احمد) خانلرك قومانداسیله تالیخانه سوق ایتدم .

قوماندانلر، یانلرنده‌کی سفیر کنده‌ریشی اورادن میر جهاندار شاهك نزدینه یوللادیلر . جهاندار شاه سفیرینی کورور کورمز، — نیه ادرایی آلمادن کلدك ؟ دیبه سوکوب صایمایه باشلادی . سفیرده یولوق یوزینی کوستردکدن صوکرا صاقال بوغچه‌سنی اوکنه آتدی و: سنك احمقجه سوزلرکی تبلیغ ایتمه‌نك نتیجه‌سی بودر. احتیاطلی دوراماز سه‌کز باشمه کلن یاقینده سزك‌ده باشکزه کله‌جکدر. دیدی .

جهاندار شاهك بو خبردن فنا حالده جانی صیقیلدی. شیمدی عسکر خان آباده متوجهاً یوله چیقسین. امرینی ویردی . نه دیبورسکز ؟ افغان عسکری تالیخانه کیروب اهالی‌یی تحت اطاعته آلدی. دیدیلر . بونی‌ده ایشیدنجه دنیا میر جهاندارك باشنه دارکله‌یه باشلادی . قرنامی:

— پدرکز یاقاسنی قورتارمق فکریله قیزینی بونلره تزویج ایتمشدی. سز ایسه بلاتأمل خبرلر یوللادیکز ! تعریضنده بولوندیلر. اوده :

— سز پدرمك‌ده سبب فلاکتی اولدیکز. شیمدی نه یاپیلمق لازم اونی سویله‌یك ؟ دیدی. بعدالاستشاره میر یاننده امرادن یکرمی ذات اولدیغی حالده قرق جاریه و قرق کوله ایله برادر جهاندارك بکا کونده‌ریلمه‌سنه، کذا چین مصنوعاتندن ایپکلی قماش وخالیلرله قیمتدار اوانینك یوللانیلماسنه ، کذا میرك معذرت آمیز بر مکتوب یازوب همشیره‌لرندن برینك، یاخود عائله‌سندن بر قیزینك بکا زوجه اولمق اوزره تکلیف ایدیلمه‌سنه قرار ویردیلر .

امیر ناچار بو تدابیری قبوله مجبور اولوب معذرتنامه‌یی تحریر ایتدیکی کبی هدایا ایله برادرنی‌ده یوله چیقاردی . بر طرفندن‌ده بزم عسکرك قوماندانلرینه مکتوب کونده‌ردی و برادرینك بنمله کوروشوب کندیلرینه یکی بر امر کلنجه‌یه قدر حرکات عسکریه‌یه باشلامامالرینی رجا ایتدی. قوماندانلر بو رجایی قبول ایله‌یه‌رك بنی مسئله‌دن خبردار وبو خصوصده رأیمی استفسار ایتدیلر .

میر جهاندارك برادری اوچ بیك نفر عسکرله نزدمه واصل اولدی. اولکی مکتوب برادرینك سرخوشانی زماننده یازیلدیغنی وقارده‌شك سکر دائمی‌یه مبتلا اولدیغنی سویله‌یه‌رك عذر دیله‌دی .

بن متبسمانه برطور ایله :

— فکرمجه، میر جهاندارك بو عذری صحیحدر. دیدم .

او صیراده تالیخان اهالیسیله اوغراشمقده ایشمه کله‌دیکمدن مأمورین وارده‌یه شفقت و رأفت اثرانه‌سیله خلعتلر کیدیردم وامیرلرینك و امیرلرینك اعتذارینی قبول ایله‌دم . یالکز جهاندارك عائله‌سنه قیز آلمق تکلیفنی :

— عمجه‌مك ازدواجیله حصوله کلن مصاهرت ، ایکی خاندان اراسنده مقارنت تشکیلنه کفایت ایدر. دیدم وبو صورتله بدخشان اغتشاشنك اوکنی آلدم .

مترجمی

طاهر المولوی

توحید واتحاد

— ۵ —

ای خلقت ممتاز علی احسن تقویم !
ای نسخهٔ کبری، ازلی مظهر تکریم
تکریم نه دیمك بیاسهاك او تشریف الهی
کیم یوق او جهان شرفه افق تناهی
تحدید ایدیلرمی؟ صفت رب قدیمدر
کفتاریدر حضرت قرآن حکیمدر
ابحار اکا نسبت اولماز قطرهٔ ناچیز
قرآنی بیان اهل دل ایتمز بونی تجویز
ظاهرده باقوب صانمه‌،که بر لفظهٔ عادی
بی شك هذیاندر هذیان قول اعادی
تا روز قیام ایتمه‌ده اعداسنی دعوت
« فأتوا .... » دیه مثلندن آنك اقصر آیت

سنسك بو جهانك شرفی، عز و علاسی
ذاتكله سنك فخر ایدییور ارض و سماسی
آرایشیسك بلكه آنكدروحی، وجودی
ایتمش نه ایچین آدمه تعظیم سجودی
سن اولمەك اوبودونبودی متساوی
بر موطن وحشت، كه اولور مسكن آوی
سن اصلكی بیل اصلكی كیم مظهر « لولاك . . . »
والله آنك سایەسیدر خلقت افلاك
كیم زادۀ عشق ازلی اول ارواح
سرتا بقدم معنیٔ نور، اجمل اشباح
ظاهردر آنك سلطنت عالمی ظاهر
« عادت بو، كه آخرده كلیر بزمه اكابر »
فطرتدەكی سودای حسن دلده فروزان
بر نیم نكاهیله آنك آتش سوزان
یانسین ابدی سینەده آتش سودا
عشقیله آنك تا اولەیم روح مصفی

— لمحرره —

انسانیت : مادامكه زادۀ عشق ازلدر ؛ مادامكه خمیرمایەسی معنای عشق ایله یوغرلمشدر ؛ البته هرانسانك وارلغنده بو معنادن برشراره اولمق لابددر.

« تجلیٔ محبت هركسه برباشقا یوزدندر »
« جهانده مظهر عشق اولمامش هیچ كیمسه یوقدر یوق »

— لاادری —

شو (حسن) لفظنك لسانده حصوله كتیردیكی ـ اوسحر آمیز ـ تأثیر نەدندر ؟ نیچین ـ بر سیالهٔ آتشین كبی ـ درحال قلبی ، دماغی آتشلندیرییور ؟ روحی تسخیر ایدییور ؟ عشق مادی بوقدر مؤثر ، بودرجه سحار اولونجه یا عشق معنوی ، سودای روحی ، غرام حقیقی نصل اولمق لازم كلیر ؟

عشق صور پروانەدن آیا اوبی پروانەدن
یانمدقجه آتش عشق سكونت بولمیور ؟

— لمحرره —

صحابۀ كزین حضراتنك « رضی‌الله عن آخرهم » او معشوق ازله ، او محبوب الهی‌یه انجذابلری ، مفتونیتلری، عشق وسودالری او درجۀ بالاترینده ایدی، كه حضور قدسیت نشور همایونلرنده بر انسلاخ تام‌معناسنی كوستریرلردی .

جناب اجمل عالم « صلی‌الله علیه‌وسلم » افندیمز حضرتلری برمهر منیر حسن ؛ آنلرده او خورشید جهان افروزك انواری ایچنده غیب اولمش بر ذره ...!

سودازدكان جمال محمدیدن بری مطاف قدسیات اولان روضۀ مطهره و مصطره رومال اولدیغی دم وصانده باقیكز نصل عرض تمدیحات وتمجیدات ایدر :

واجمل منك لم ترقط عین
و اكمل منك لم تلدالنساء
« خلقت مبرأ عن كل عیب »
« كأنك قد خلقت كما تشاء »

خوبترز و درمیان خلق عالم كس نەدید
هیچ مادر مثل اوناورد، یك دریتیم
كر بدیدی شرم داشتی روی وقد و كفت او
وجه یوسف، قد ابراهیم و كفتار حكیم
یافداك الروح یامعشوق رب العالمین
یاحریص المؤمنین و یا رؤف و یارحیم!
بندۀ ناچیز فخرالدین اورا كن شفیع
آن دم و اكر بتامن شدة النار الجحیم
عقلك وار ایسه كل آنی سەو ! اول آكا عاشق
معشوق یكانه بو،كه جان ویرمكه لایق

اویله برعلوی فطرة، اویله بر قدسی خلقت، كه صانكه ذات‌همایون رسالت پناه اعظمیلری « علیه‌الصلات والسلام » انخاب واختیار بویورمشلردر ! نه عاشقانه تمجید ! نه والهانه تحمید !

هنیألك عشق النبی محمد
علوت علی عرش الوصال مخلد

سلطان العاشقین حضرت جلال الحق والدینك عشق آتشلری، سودا قویلجملری یوسكورن شو خطابۀ قدسیلری نه خردسوزدر :

اقتلونی اقتلونی یاثقاة !
ان فی قتلی حیاةً فی حیاة
یامنیرالخد یاروح البقا
اجتذب روحی وجدلی باللقا
لی حبیب حبه یشوی الحشا
لویشا یمشی علی عینی مشا

ایشته بو : دریای بی پایان عشقك بر موجۀ طوفان نمونی ! ایشته بو: آتش سودانك ـ وجود ماسوایی یاقوب خاكستر ایدن ـ بر شرارۀ فسونی !

الله . . . الله !

لی حبیب حبه یشوی الحشا
لویشا یمشی علی عینی مشا

بو نصل سوز ! نصل تركیب ! نصل معنی !
ای جلال حق‌ودین ای تاجدار عاشقین !
مشربمجه سنسك الهك ولی اكبری

ای ، كه تو كنجینۀ اسرار حق !
ای ، كه تو آیینۀ انوار حق
ای ، كه تو در نشئۀ اولی ولی
شاهدم نامت ، كه اوشد منجلی

ای ، که تو غواص دریای لدن
زان بیاوردی لآلیٔ سخن
چیست این سودای حیرت بخش خوش
بحر عشق ـ الله اکبر ! ـ در خروش
. . . .
غمزه کردی با مرا خاموش ! بلی !
من ترا کردم فدا جانم امین
تو فدای رحمة للعالمین

— محرره —

أوس وخزرج

بو ایکی محترم اسم ؛ مدینهٔ منوره سکان اصلیسنه مخصوصدر ، که ایکی قبیله ، ایکی برادر عائلهسیدر : اوسیلر ، خزرجیلر .

بو ایکی برادر زادهلر آرهسنده ـ زمان جاهلیتده بر چوق وقایع خونین جریان ایتمش ، تاریخك او وحشتنمون صحیفهلری اوزرینه قانلی مرثیهلرله قید اولونمش اولمق جهتیله ـ قدیم بر عداوت واردی. دین حقه شرفیاب اهتدا اولدقدن صوکرا او اسکی آتش عداوت تدریجاً رماد سکونته کیرمش ، بوسبتون سونمکه یوز طوتمشدی . برکون آرهلرنده جریان ایدن برمکالمه ـ کیتدیکجه شدتنی آرتیراراق ـ نهایت منازعهیه منقلب اولهرق اوشرارهٔ عداوت پارلامش اللر قیلیجلرك قبضهلرینه قونمش، مقاتلهیه رمق قالمش! کیفیت درحال خاکپای جناب پیامبر اعظمییه (علیهالصلاة والسلام) عرض اولونور ؛ تشریف همایونلریله آتش فتنه سونر . لطفاً باریشدیریلیر ئوپوشدیریلیر ، بوحادثه اوزرینه شو آیت جلیله شرفبخش نزول اولور :

« واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً ولاتفرقوا ! »

[ای مؤمن قوللرم ! حبل للهالمتین اولان حضرت قرآنه مبینه ـ هپکز بردن ـ درت ال ایله اعتصام ایدیکز ! صیمصیق صاریلیکز ! صاقین آندن آیریلوبده هربریکز بر راه نار فتنهیه کیتمیکز ! اونلر سزك دشمن ازلیکز اولان شیطان یوللریدر .

« واذکروا نعمةالله علیکم اذکنتم اعداءً فالف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخواناوکنتم علی شفا حفرة من النار فانقذکم منها ». اللهك سزه افاضه وابذل بویوردیغی نعمتی، نعمت ایمان واسلامنی، سوکیلی رسول ذیشانه شرف بی بهای صحبت وسعادتی درخاطر ایدیکز ! درخاطر ایدیکز ، که سز بربریکزه دشمندیکز ! یکدیکریکزی حیوان کبی بوغازلیور ، سباع مفترسه کبی پارالیوردیکز ! بربریکزه ذره قدر مرحمت وشفقتکز یوق ایدی . فقیر وذلیل ایدیکز ! الله ؛ سزك قلبلریکزی تألیف ایتدی. سزی لواءالحمد توحید آلتنده برلشدیروب باریشدیردی ؛ ئوپوشدیردی . اللهك شو نعمت عظماسی سایهسنده قاردهش ، دین قاردهشی اولدیغکز حالده صباح الخیر فوز وفلاحه داخل اولدیکز ! سز ؛ مدهش برخذلان وخسران اوچورومی کنارنده دوزخ قهر وانتقامه یووارلانوب دوشمك اوزره ایکن الله سزی یدیمن مرحمتیله چکوب قورتاردی . سز بوعظیم لطف واحسانك قدرینی بیلیکز ! قولاً ، فعلاً وعملاً شکر ایدیکز کز ، که الله ده سزه نعمتی زیادهلشدیرسین ! » انسان ؛ دوندیکی شو مضیق عنصری ایچنده بعضاً اوقدر بونالیور ، کندیسندن اوقدر کچیور ، که عادتا موجودیتی حیوانیتندن عبارت کوریور. فقط امداد الهی یتیشور آنی اودرك اسفلدن چکوب ینه سریر انسانیتنه اصعاد ایدییور . ایشته بوحادثهده بوقدرله کلدی کچدی .

بو آیت جلیلهنك، اون دردنجی عصر هجری مسلمانلرینه طرز خطابنی مقالهنك صوکرینه براقمی موافق کوردم .

محمد فخرالدین

تماثیل اسلافدن :

غزالی

بلند بر جبهه لاهوتی دیماً لیله
ایدر الهام خشیت دلده روح کمالیله
اودر بر محترم فطرت که فکر امتثالیله
صوصار هنکامهلر بردم نکاه انفعالیله
یورور یالکز ، فقط : بر موکب قدسی جلالیله

آچیلمش راز خلقت پیش عرفان و دهاسنده
براقمش عرش ادراکی نشیب اعتلاسنده
طلوع ایتمکده رنکارنك حقیقتلر سماسنده
کزر بر روح علوی زیر وبالای هواسنده
اوقور اسرار موجوداتی صبحندهٔ مساسنده
ازلله اتحاد ایتمش ابد ، موج اورمهده انوار

« نظامیه » [۱] اودر اورنك علمیسی فقط : نا کام . . .
اونا آرامبخش اولمازدی ایشته اك بیوك بر تام . .
سکون قلبنی تاراج ایدردی شهپر الهام
نهایت اولدی هامون طلبده حجةالاسلام
غریب وبینوا ، آواره بر درویش بی آرام
فقط قالقمشدی آرتق دیدهسندن پردهٔ پندار

بوفیض اقدسك محصولی . . . « احیاء علوم‌الدین »
اونك هر صفحهسی کویا سماوی لوحهٔ تبیین
لسان غیب ها تقدرکه ایلر دللری تسکین
اولور شهبال جبریله سطوری نقشهٔ تزیین
ایدر الهام روح دین اسلامی . ویریر تمکین . . .
نقاب استتاری چهرهسندن قالدیریر اسرار . .

(۱) نظام الملك طرفندن بغدادده بنا اولنان « مدرسهٔ نظامیه »

سحاب عالم بالا: باشنده لفۀ بیضا
بشار فوق‌البشر بر عالم قدسیده بیهمتا
اونك پیشانیٔ علویسی نور ذاته بر مجلا
خطاب ایلر بشر سرگرم ایکن بر روح مستغنا . . .
غزالی نامنی یاد ایلدکجه حس حرمتله
بکر تمثال علویسی خیالمدن بو حالتله

باندیرمه شرف‌الدین

آچیق مکتوب :

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی‌یه

« عالم اسلام » نام اثر مناسبتیله

محترم استاد !

جهان انسانیت و اسلامیته اهدا بیوردیغکز «عالم اسلام» نامنده‌کی اثر عالیکزك برنجی جلدی ختامه ایره‌لی بر چوق زمان اولدی .

اگر حافظه‌م بنی آلداتمیورسه سیاحتنامه‌کزك اك صوك نسخه‌سنده ایکی اوچ آی قدر ضروری بر فاصله‌دن صوکره مذکور اثرك ایکنجی جلدینك‌ده نشرینه ابتدار ایدیله‌جکنی اعلان ایتمشدیکز.

اثرکز ، پك پارلاق ، مندرجاتی علوی، عالم اسلام ایچون جداً فائده بخش ایدی .

اثرکزك برنجی نومرولو نسخه‌سی ادرنه‌مزه بالخاصه «یکی ادرنه غزته‌سی» اداره‌خانه‌سنه کوندرلدیکی زمان «یکی ادرنه غزته‌سی» مدیری شوکت بك افندیدن کوردیکم مساعده اوزرینه شو اثر حقنده مذکور غزته‌یه اوزونجه بر بند نشر ایده‌رك اثرکزی فوق‌العاده القشلامش، بر مسلمان و عثمانلی سیاحی قلمندن چیقان هر بر سطری عثمانلیق و مسلمانلق ایچون بر درس تنقیظ و انتباه اولمسی دولایسیله بر حرارت فوق‌العاده ایله مشتاقان معرفته ایشیتدیرمك وظیفه‌سندن کیرو طورمامشیدم.

کورونشه و مطالعاتمزه نظراً اثرك موضوعی بوقدر زماندنبری التزام سکوت اولونه‌جق قدر فقیر دکلدی . دائرۀ جولان پك واسع، زمین معرفت پك زنکین ، متعمق بر مدقق ایچون هر شیٔ مبذول. هله ذات فاضلانه‌لرینی ژاپونیانك اوفیاض ساحه‌لری اوزرنده دونوب دولاشمه‌یه سوق ایدن اسباب اوقدر بالاتروقیمتلی ایدی که اثرك برنجی جلدینك ختامنه قدر اولان مطالعه‌سندن‌ده یقیناً استدلال اولندیغنه کوره اثرك بویله بر توقیف دوره‌سنده اوزون مدت قالمسنه احتمال ویریله‌میوردی . روح بشرك بر سعی دائمیله ، یورولمز بر اقدامله نه درجه‌لره قدر نامغلوب بر قوتی اولدیغنی بز بو اثرده هر درلو عظمتیله کوردك ، اوقودق. شئونات ایچنده پرده پوش فنا اولان ملتلرك تفسیر معرفتله قامت نمای کمال اولمغه باشلدیغنی ، انسانلرك ، حکومتلرك معرفته، قوته حرمتله باش اکمکه مجبور اولدقلرینی ینه بو اثرده مطالعه ایلدك . شرقلی‌یز ، اسیالی‌یز . بورادن یوکسلن بر نیر معرفتك بزده حاصل ایده‌جکی تأثیر باشقه‌در . هر مشکل قارشیسنده حسیات ملیه‌لرندن اقتباس ایلدکلری بر قوتله بر وارلق کوسترمکه چالیشان ژاپونلری ، او محترم انسانلری بز بو اثرده یقیندن کورمش کبی طانیدق. از زمان اولارینه‌قدر آوروپا نظرنده بر موقع سیاسیسی اولمق شویله طورسون، صحائف مطبوعانده اسملرینه تصادف ایدلمه‌ین ژاپون قومنی مدارج اعتلاده حکومتلرینه ، ملیتلرینه ناصل بر موقع شرف قزاندیردیغنی بر مسلمان اثری اولان بو اثرده طانیمش اولدق .

بر کشور، بر مملکت خلقنك تشارك افعال و آمال ایله میدانه کلن محصول بدایعنی طوپلایه‌رق بذوراتی مستعد بر ساحه اوزرینه صاچمق استه‌مکله فکرده، عزمده وقوع بولان بر قوته قارشو اولان مانعه‌ده‌کی چوروکلکی ناطق احوال امم اولان تاریخ ژاپونلرده کوستردیکی آثار تکملات ایله بزه بردها ارائه ایتمك لطفنده بولندی .

حیات ملیه و قومیه‌نك بر نوم سباتیدن قورتیله‌رق تسریع آثار استکمال و تشیید مبنای کماله موفقیتله اظهار تجلیسی اسبابی سعادتله ممزوج بر حیات قازانمق آرزوسنی بسله‌ین ملتلره بر سیاحتنامه‌نك سطور رنکینی اوزرنده خوارقنمای عبرت اولور . زواللی بشریتك روح موجودیتی بعض مصائب سیاسیه ایله اویله درمانسز قالیرکه روح موجودیتده‌کی او قرارسزلق بر انحطاط الیم ایله انبساط و انکشاف جهتلرینه طوغری آله‌جغی شکل قطعیتی بر اندباهه اقتران ایتمك صورتیله حسیات ملیه‌یه مصور سیاحتنامه ستونلرنده کورور. آرتق بوندن صکره اگر عضویت اجتماعیه‌نك حسن اداره‌سی و ادامه‌سی بیلنیرسه محیط رفاه و ثروتلری درجه‌سنده شان و شرفله لامعه‌دار اوله‌جق بر حالتك صباح انفلاقی دوره‌سی یوز کوسترمکه باشلار .

حق و حقیقتك حضور عزتنده :

مشکلی نیست که آسان نشود
مرد باید که هر آسان نشود

کبی دستور و عوامل حکمتی حصول مقاصد حقیقیه ایچون قبولده هنوز بر وادیٔ ارتیاب و تردده بولنمغله متحاشی و محترز بولنان هیأت اجتماعیه‌نك احیای مسکنتله صنایع، تجارت، زراعت کبی روح سعادتی حاصل ایده‌جك سوائق ینه بوندن صکره بر ساحۀ امکان اوزنده تجلی یاب کمال اولور کیدر .

استاد محترم !

هیچ طورمیکز! سزهمان یازیکز. اویله ظن ایده‌رم که شیمدی‌یه قدر اولان مووقفیاتکزك التزام سکوت ایله شائبه‌دار اولمسنی بالطبع استه‌مزسکز . زیرا بر اختلاج عصبیتله جوششنمای حیرت اولان ابنای زمان طرفندن :

ابذال مساعیده قصور ایتمه که اولمش
و ایسته بوعالمده سکوتك حرکاته
موتا یاقشیروار ایسه راحت دوشکنده
اقدام و تحمل کرك ارباب حیاته

کبی بر خطابه مظهر اوله‌جغکزدن قورقارم

ادرنه معارف باش کاتبی
عثمان نوری

صراط مستقیم. ــ عبدالرشید افندی حضرتلرینك ابناء اسلام اوغورنده كوستردیكی اقدام وتحملات، فداكارلقلر اونده برنجی اولسون هر مسلمان ابراز ایده‌بیلسه‌یدی بو كون حیات اسلام باشقه درلو رونقنمون اولوردی . بز حضرت ایله كوروشه‌لی بری كوردیكی ایشلری تعداد ایده‌جك ، یازه‌جق اولسه‌ق بیوجك بر كتاب تشكیل ایدر . حضرتك ساحهٔ مساعیسی پك واسعدر . كندیسنی بز هیچ برزمان كوشهٔ استراحتده كوردیكمزی خاطرلایه‌میورز. عالم اسلامك ایكنجی واوچنجی جلدلره عائد نوطلرینی جمع وتألیف ایتمك خصوصنده ــقارئلرك برنجی جلد حقنده كوستردكاری لاقیدی‌یه‌وبو ــبیله اوغرادیغی ضرره رغماً ــ پك چوق چالشمشدر . زیرا ایكنجی جلدك مذاهب اسلامیه فصلی پك اهمیتلیدر ؛ هندستانده كی بتون اسلام مذهبلری حقنده بر چوق تتبعات و تدقیقاتی محتویدر ، و بو مناسبتله بتون دنیاده‌كی مذاهب اسلامیهٔ حاضره حقنده‌ده معلومات ویریلمشدر .

فقط بو كون بویله بیوك وجدی اثرلرك نشری نه قدر فداكارلغه متوقف اولدیغی تجربه ایدنلرجه معلومدر . چونكه جدی اثرلر خلقمزجه پك آز رغبته مظهر اولیور. چوق مهم ونافع اثرلر واردركه بوكون نشرینه مؤلفلری جسارت ایده‌میورلر . چوق كیشیلرده انجق هزلیاته ، فائده‌سز ،اساسسز شیلره انهماك كورولیور . جدی اثرلر مصرفلرینی بیله تأمین ایده‌میور . مؤلفلری یأسه دوچار ایدن ،شوق وغیرتلرینی كسر ایلین ایشته بوكبی حاللردر . سنه‌لرجه تتبعاتده بولونان ، برچوق مصرفلره دوچار اولان مؤلف، اوزرینه برده كاغد ومطبعه مصرفلرینی بوغولورسه ــ طوغریسی ــ مأیوس اولماق ، شوق وغیرتی قیریلمامق ممكن دكلدر . باخصوصكه مؤلفلر ، همان عمومیتله ، بویله فضولی مصرفلره تحمل ایده‌جك قدر پاره‌لی اولمازلر. اونك ایچون جدی اثرلرك ساحهٔ انتشاره چیقه‌ماسنده‌بر قصور وارسه افراد ملته عائددر .

دنیاده هر شی عرض وطلب قاعده‌سنه تابعدر . خلقك سویه‌سی تمایلات روحیه‌سی مطبوعاتی اوزرنده‌ده حكمراندر. بزده ، مطبوعات جدیه لایق اولدیغی حرمت ومظاهرتی مع‌التأسف هنوز كوره‌مدی.

دیكر ملتلرده بویله دكلدر ، اونلر جدی‌وصاحب مسلك مطبوعاتی اوقدر فداكارانه حمایه ایدرلركه بوحمیت ملیه‌لرینه غبطه‌ایتمه‌مك ممكن اولمایور، كچن كون بر ارقداشمز سویله‌یوردی : محله‌لرنده اوقومق بیلمه‌ین بر ارمنی قفقاسیه‌ده منتشر ارمنیجه بر غزته‌یه آبونه اولمش . « اوقومق بیلمدیكك حالده غزته‌یی نه یاپه‌جقسك ؟ » سؤالنه قارشی ویردیكی جوابه‌دقت بیورلسون «دیمش‌كه : «واقعا بن اوقومق بیلمم، فقط بزم قومشویه كلیور ، آرەصره بكا اوقیور، ملتمز ایچون چوق كوزل وفائده‌لی شیلر یازدیغنی كوردم . حیاتنی تأمینه‌مدار اولمق اوزره بن‌ده آبونه اولدم . »

ایشته بویله ملتلرك مؤلفلری كاغد ومطبعه مصرفنی دوشونمزلر. بونك ایچون اومكتوب عبدالرشید افندی‌یه خطاباً دكل ، افراد ملته خطاباً یازیلسه‌یدی دها موافق اولوردی .

عبدالرشید افندی محاربهٔ حاضره مناسبتیله شیمدی افریقا قبائلی آره‌سنده‌در . ان شاءالله عودتلرنده عالم اسلامك ۲ ، ۳ و ٤ نجی جلدلری هپ برلكده‌نشراولنور .

بوتون اسلام قارده‌شلریمزه

اسقوچیاده ادیمبورغده « عبداللطیف سعید افندی » طرفندن براعانه جمعیتی تشكیل ایدلمش وبو جمعیت بروجه آتی بربیاننامه یازارق بونی مختلف لسانلرده بوتون اقوام اسلامیه آره‌سنده نشر ایله‌مشدر :

سزه شوسطرلر پك بویوك برتهلكه زماننده یازیلیور . او یالكز برتهلكه‌در . فقط یارین محومزی موجب اوله‌جق بر مصیبت شكلنی آلابیلیر .

غائب ایدیله‌جك هیچ بر دقیقه یوقدر . بو یازیلان سطرلرك اهمیتنی نظراعتباره آله‌رق،وقتكزی بوش كچیرمه‌یكز. دنیانك هرطرفنده بولونان مسلمانلر اللرندن كلدیكی قدر حال بحرانده وتهلكه‌ده بولونان عثمانلی حكومتنه معاونت ایتمكه چالیشیورلر. ایشته بزده بوراده‌مختلف مملكتلره‌منسوب اسلاملر، شوعاجز تصوریمزی سزه عرض‌ایدیورز. هر نه قدر بزم اسملریمزده موقع انتشاره وضع اولنه‌جقسه‌ده ، بو حقیقتده هیچ برفكره مستنداً دكل ؛ بو یالكز هر بر اسلامك دیكر دین قارده‌شلرندن ایده‌جكی مهم بر رجادر .

ترتیب پك بسیطدر . فقط مهم نتایج تولید ایده‌جكی ایچون اهمیتلیدر. اكر حقیقی صورتده چالیشیلیرسه عالمه بردها قطعی‌صورتده كوستریلیركه : اسلامیت برخولیا ، جانسز بروجود دكل، فقط حقیقت عضلاتی حالا قوی مدهش بر بازودر . تكلیفمز ورجامز، اوكمزده‌كی قربان بایرامنده « عالم اسلامك قربان بایرامی عثمانلی دونما اعانه‌سی » نامنه دنیاده موجود هر بر جامعده اعانه طوپلانمسیدر . بو تكلیفمز پك طبیعیدركه تركیایه منحصر قالمایه‌جقدر. هندستانه ، مصره ، ایرانه ودها برچوق یرلره بومكتوبك، عینی، مختلف لسانلره ترجمه‌ایدیلوب غزته‌لره كوندرلدی . كندیلرینه كوندره‌مدیكمز غزته صاحبلری ایسه اجتناب ایده‌مدیكمز بو قصوریمزی عفو ایدر ، وخبردار اولور اولماز ، جریده‌لرینك اوفاق برقسمنی تكلیفمزه تخصیص‌ایده‌رك بویوك برایلك ایتمش اولورلر . اعانه طوپلانمسنده آز چوق برانتظام تأمین ایده‌بیلمك ایچون نظردقتكزی آتیده‌كی اصوله جلب‌ایتمك ایسته‌رز .

هربرجامعك جماعتی امامله‌برابر استشاره‌ایده‌رك اعانه‌یی طوپلامق ایچون اوچ درت ذات تعیین ایتسون . شو حالده بایرام كونی همان نماز ودعادن صوكره انتخاب‌ایدیلن ذوات جماعتی دولاشه‌رق هركسك اقتدارینه كوره ویره‌بیله‌جكی اعانه‌یی طوپلاسون . صوكره اعانه‌نك مقدارندن جماعتی خبردار ایتسون، واوچ طبقه كاغد آلارق آتیده‌كی وجهله لزومی اولان تفصیلاتی تحریر ایتسون :

جامعك اسمی ؛ بولوندیغی محلك اسمی ؛ شهرك اسمی ؛ مملكتك اسمی ، اعانه طوپلایان ذوات ، امام ، شاهدلر ... یازیلان بو اوچ قوپیه‌دن بریسی موقعك مهم برغزته‌سنه، دیكریسی استانبولده دونمای

عثمانی جمعیتنه ، اوچنجیسیده مکتوبمزك نهایتنده بولونان جمعیت آدره‌سنه ارسال ایدلسون .

آرتق بوراده بزم یاپه‌جغمز بر شی قالیورکه اوده شو تصورك كال موفقیتله اجرا اولنه‌بیلمسی ایچون الکزدن کلدیکی قدر معاونتده قصور ایتمامکزی رجادر . یولده‌کی دیلنجی‌یه بش اون پاره آتار کبی بو وظیفه‌کزده قاچه‌یکز . ویریکز ! چونکه بو ویریلان پاره‌لر سزك حیاتکزی ، حیاتدن دهامقدس اولان ناموسکزی وهپسندن بویوك اولان اسلامیتی قورتاره‌جق ، چونکه بودقیقه‌ده هپسی تهلکه‌ده‌در . اساساً ناموسسز حیات یشانمغه دکمز . ایشته بز سزه بو فلاکتلری بو تهلکه‌لری کوستره‌رك وظیفه‌کزی درخاطر ایتدیرمکدن ماعدا بر شی یاپمایورز .

اجنبی دولتلرك النده بو کون برچوق اسلام مملکتلری واردر . اسلاملره اورالرده حرمت و رعایت ایدلدیکنی ایشیدیورز . فقط امین اولکزکه اسلاملرك حائز اولدقلری اعتبار اونلرك عندنده اسلام اولدقلری ایچون دکل ، لکن دیکر دین قرده‌شلرینك دنیایه حاکم دولتلر آره‌سنده الآن موجود بولوندیغی ایچوندر .

اکر اسلام حکومتلری محو اولورسه بزم‌ده ، برزمان بویوك فقط بوکون دوشن مللر صره‌سنه سقوط ایده‌جکمز پك طبیعیدر .

ایتالیانك وحشیانه تجاوزلرینه ترکیا طرفدن مقابله ایدیله‌مه‌سی ترکیانك بردونانمایه عدم مالکیتندن ایلری کلدیکی هرکسجه معلومدر . بر آلمان غزته‌سی : « عثمانلیلرك النده آلتی (دره‌دنوت) بولونسه ایدی . حربك صفحاتی بوسبوتون باشقه دورلو اولوردی . » دیمه‌سنده نه قدر بر حقیقت کیزلیدر .

آرتق یتر ! بو عاجزلك دها دوام ایتمه‌سین . بوکون ایتالیا تجاوز ایدییور . بوکون موفق اولماسه بیله بز بویله قالدیغمز حالده یارین بر دیکرینك تجاوز ایده‌جکی بی اشتباهدر . طنینك دیدیکی کبی : « اوروپا دولتلرنجه معاهدات حین حاجتلرنده ییرتیله‌بیلمك اوزره ایجاد ایدلمش آلات کذب وحیله‌در . »

عثمانلیلر حکومتلرینی قوتلندیرمکه چالیشیورلر . بر انکلیز غزته‌سنك استانبول مخابری شویله معلومات ویرییور : الك بیوك وطنپرورلك ترك قادینلری طرفندن ابراز ایدلیور . دونانمایه معاونت ایچون بر چوغی مجوهراتنی وذیقیمت اشیالرینی فدا ایدییورلر . نفوذ صاحبی ترك محررلرندن بری همشیره‌لرینه خطاباً یازدیغی آچیق بر مکتوبده درین برحس وطنپرورانه ایله دییورکه : « ارککلریمز وطنی مدافعه ایچون اوزاقلره کیدییور ، آتشلره آتیلیورلر . بزنه‌دن بوراده وطنی محافظه‌یه غیرت ایتمیه‌لم ؟ مقدس وطنك دشمن آیاقلریله چیکنندیکنی کورمکدن ایسه دشمن قورشونلریله اولمك بزم ایچون دها اولادر . » بو حس ترکیانك هر کوشه‌سنده عینی تأثیری اجرا ایدییور .

ای اسلامیت ! بوکونکی تهلکه یالکز عثمانلیلره ، یالکز بر اسلام حصه منفردنی حکومتلرعصرلردنبری پایدار اولان اسلامیته عائددر . عثمانلیلرك حیاتی ، اسلامیتك حیاتیدر واونك انقراضی ، اسلامیتك انقراضی وسقوطی دیمکدر .

ایسترمیسکزکه : اولادلریکز اولدورولسون ، عائله‌لریکز ، مقدس طانیدیغکز هرشیلر اجنبیلرك آیاقلری آلتنده چیکنه‌نسون ، مملکتکز خراب اولسون واسلامیت ابدیاً سونسون وصوکره هرشیئك اوزرنده ، مقدس طانیلان هربرمحلك اوستنده براجنبی بایراغنك قانلی صاچاقلری تموج ایتسون ؟ خیر ! هر زمان خیر ! البت عثمانلیلر ایلریله‌یه‌جك والبت اوواسطه ایله اسلامیت‌ده ایلریله‌یه‌جکدر . چونکه روح اسلام بونلره قارشی ، هپمزی تهدید ایدن بو تهلکه‌لره قارشی البت لاقید قاله‌ماز وقالمایه‌جقدر . ایشته او قناعت وجدانیه بزه بو سطرلری یازدیردی .

ویریکز ! هر زمان ویریکز ، ویریکزکه اسلامیت الی‌الابد پایدار قالسون !

[جمعیت مرتبی] عبداللطیف سعید (حیدرآباد دهکن ـ هندستان) ، خلیل عالی (درسعادت) ، حسن عبادی (قندیه) کریت ، مصطفی ماهر (الاسکندریه) ، حسین نصرت (بالقاهرة) ، میرزا ضمیربیك (کابل افغانستان)

University Uuion
Edinburgh .
Scotland

حمیت دینیه وغیرت اسلامیه

یی

کوستره‌جك کونده بوکوندر

اکین اتحاد وتعاون قلوبی درسعادت مرکزینك اکینلیره وبتون وطنداشلره خطابه‌سی

بسم الله الرحمن الرحیم

ای دین قارده‌شلر !

« سنوی یوز بیك غروشی متجاوز اولان طریق بدلاتی نصفنك بش سنه‌مدتله بهر سنه دونانمامزه حمیة اعانه ایدلمسی حقنده » آتشین بر حمای حمیتله ، حمیت دینیه وقرآنیه ایله یازدیغکز فی ۷ تشرین‌اول سنه ۳۳۷ تاریخ و ۱۲۵۱ نومرولو تلغرافنامه‌کزی آلدق درین بر حس مسرتله کوز یاشلری دوکه‌رك اوقودق . باشده مقام اقدس خلافت محمدیه اولمق اوزره بوتون جهان اسلامك سلامتنه ، سعادتنه دعالر ایتدك .

ای دین قارده‌شلر !

بز ، سوکیلی پیامبریمز سلطان کشور لولاك علیه الصلاة والسلام افندیمز حضرتلرینك امتی اولادی‌یز ، بز مفخر کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات واجمل التسلیمات افندمز حضرتلرینی پدریمزدن ، اولادیمزدن ، بوتون کائناتدن حتی کندی جانمزدن زیاده سه‌ورواغور و همایون جناب رسالت پناه اعظمیلرینه کوله کوله‌فدای جان جهانلردن

بویوك ، عرش اعلادن بوکسك بر شرف بی بها بیلیرز واویله‌درده.

لسان اقدس جناب رسول کبریادن شرف افزای سنوح وصدور اولان « سزدن هیچ بریکز ایمانك ذوق کمالنی تادامز ، رتبهٔ علیای شهودینه واصل اوله‌ماز ؛ تاکه بن اکا پدرندن ، اولادندن و بتون جهان انسانیتدن سوکیلی اوله‌یم . بخاری ـ کتاب الایمان » حدیث شریفنی پیش نظر امعانه آله‌لم . بو اویله‌برنفحهٔ وحی الهی ، اویله بر دستور ارشاد جناب رسالت پناهیدر ، که حکمنه اطاعت ، دارینده موجب سلامت وسعادت اولور. بز : مؤمنلر اکر ولی‌نعمت هدایت علیه الصلوات والسلام افندمز حضرتلرینی پدریمزدن اولادیمزدن ، بوتون کائناتدن‌زیاده سه‌وروواوغورهایونلرینه کوله کوله فدای جانك بویوك ، پك بویوك بر شرف اولدیغی بحق تقدیر ایدرسه‌ك ایشته‌او دقیقه‌ده یاشامغه قرار ویرمش اولوریز.

کلمةالله‌ك عظمت شانی، رسالت کبرای محمدیه‌نك علویت عنوانی محافظه امرنده بر جان ، بر روح ، بر فکر ، بر امل ، بر وجود ، بر بنیان مرصوص اتحاد اولان اوتوز ملیون مؤمن وموحده هانکی دشمن یان کوزله باقه بیلیر ؟ هانکی خصم میدان اوقویه بیلیر ؟

ئولومی کوزینه آلمش . خایر . . . ئولومی استخفاف و استحقار ایتمش بر ملتك ـ که اوده آنجق مات اسلامیه اوله‌بیلیر ـ میدان‌فداکاریده قارشیسنه چیقاجق کیم تصور اولونه‌بیلیر ؟

کورولمزمی : بر انسان ئولومی کوزینه آلوب‌ده میدانه چیقنجه بوتون مملکت خالقنی حیرتده براقیور ،

یاشامق ایچون اولمکی کوزوکه آلملی . ایشته بو ، بز ، مؤمنلرك بر دستور! دینی وقرآنیسیدر . الله بزه بو احتساسات علویهٔ دینیه ایله متحسس ، بو نصرت قدسیهٔ اسلامیه ایله مفطور اولمق اعتباریله امر وفرمان بیوریور : حبل‌متین قرآنه درت‌ال‌ایله‌اعتصام : ابدی اتحاد. رسول‌ذیشانك « علیه‌الصلات والسلام» اثرینه اخلاقاً ، افعالاً اتباع واقتدا. شوکت اسلامیه‌نك کسرینی‌حیات طیبهٔ دینیه‌نك ضعفنی‌موجب، خلافلردن ، تفرقه‌لردن ، شقاق ونفاقدن بغایت توقی واجتناب .

مؤمنلر جسد کیبدر . جسدك اعضاسندن هر هانکی برینه بر الم ایریشسه‌ده آغریمغه ، صیزلامغه باشلاسه‌بوتون اعضای جسد در حال او المی حس ایدر . او آغری‌یی دویار .

« ایشته مؤمنلرده یکدیکرینه مودت ومحبتده ، مرحمت وعاطفتده بویله‌در . ! برینك ویا بر قسمنك باشنه بر فلاکت کلنجه قسم دیکری اشك تأثر دوکه‌رك درحال فلاکت زده‌لرك امدادینه شتابان اولورلر. بخاری کتاب‌الادب »

« مؤمنلر او انوار شفقت ومرحمت الهیه‌مدن مخلوق خاص‌قوللرمدر، که بر قسمی دوچار بغی وظلم اولونجه قسم دیکری درحال اذلرك یاردیملرینه قوشارلر . سورهٔ جلیلهٔ شوری»

ای دین قارده‌شلر !

اللهمزك ازلی بر خطابی اولان حضرت قرآن ابدی بر هدی للمتقین‌در . بز بو مصباح منیر هدایتی یدیمین تقدیس و احترامزه آلیرده صراط مستقیم حقه دوزولورسه‌ك شبهه‌سزدر،که کعبهٔ آماللزه آمال سلامت وسعادتمزه واصل اولوریز.

فقط افسوس ، که آلمیوریز . افسوس ، که صراط مستقیم حقه دوزلمیوریز. اکر آلمش اولایدق هیچ اوچیوز ملیون دین‌قارده‌شلریمز اوروپا مدنیت کاذبه‌سنك زنجیر وحشتنه دوشرمیدی ؟

حبل الهی‌یه درت‌ال‌ایله صاریلمش اولایدق بوکون دکل‌اوچیوز ملیون حتی اوچ کشی بیله اونچهٔ اسارت آلتنده ایکله‌مزدی ، دین اسلامك حیات طیبهٔ حقیقیه‌سی حریتدر اسارت دکل . حاکمیت‌در محکومیت دکل . سعادتدر فلاکت دکل ، عزت‌در ذلت دکل . فعالیتدر عطالت دکل . حیات طیبهٔ اسلام بوتون شمول معناسیله علویتدر ، شوکت وعظمتدر . اقبال واجلالدر .

ایشته بوکونده جانواردن یرتیجی ، قابلاندن مفترس جلاددن وحشی بردشمنمز آتسزین طرابلس غربمزه هجوم ایتدی . آنی‌قانلی قانلی دیشلرنی آراسنه آلدی یوتمق ایستیور . ایکی ملیون دین قارده‌شلریمزی زنجیر اسارتنه کچیرمکه چالیشیور ایشته‌بو،کریدك‌قلبمزه آچدیغی درین یاره‌نك اوزرینه بوبر اولدی . فقط اصل دقته آلنه‌جق مهم غایت مهم برحقیقت وار ، که اوده اتحاد امل مقدس ومعززیدر، بو امرجلیل قرآن ، بو فرمان قدسیٔ اعتصامدر .

ایتالیانك طرابلس‌غربی استیلایه قالقیشمسی ، اوروپا هیئت دولیه‌سنك بوکا اشارت موافقتی مجرد اتحاد امیدینی قلبمزدن‌سیلمك، اوامل مقدس قرآنی‌یی روحمزدن چکوب آلمق ، ئولدیروب طرابلس‌غربده کومکدر .

بوکا قارشی لاقید قالمق نه دیمکدر بیلورمیسکز ؟ فرمان جلیل اعتصامی قرآن حکیمدن سیلوب قالدیرمقدر .

قرآن حکیمك برحرفنه‌تعرض هپسنه تجاوزدر. چونکه‌حضرت قرآن (کل) در (کلی) دکل .

اك بسیط عقللرده بیلیر،که حق ، قوتله قائمدر . قوت‌ده حقله قائمدر . بزه الله اعداد قوتله ، اتحاد اخوتله،حفظ‌دین، حفظ‌ناموس، حفظ وطنله امر و فرمان بویوریور . ایشته بو کون کریدیمزك ، طرابلسمزك دوچار اولدیغی فلاکتلر مجرد دونمسزلق یوزندندر . بز دونمسز اولدقچه وطنمزی محافظه ایده‌میه‌جکز بویله بلادن بلایه فلاکتدن فلاکته یووارلانوب دوراجغز . بو امر عظیم اویله آغیر بر یوکدر،که اویله بر قاچ یوز بر قاچ بیك بر قاچ یوز بیك کشی قالدیره‌ماز .

قوة ، (یوك) ك آغیرلغنه قارشی اولور و الا (یوك) قالقماز اولدیغی یرده قالیر .

شمدی حمیت‌دینیه بودونمایوکنك آغیرلغنه کوره اوللی، هرکس هرمؤمن کندی وارلغنه ، قدرتنه ، قوتنه کوره دین الهی‌یه یاردیم ایتملیدر . بوبابده غیرمسلم وطنداشلریمزده عینی بزم موقع حمیتمزده‌در. چونکه بو بابده‌کی احادیث شریفه منطوقنجه حقوقلری حقوقمز ، ناموسلری ناموسمزدر . آنلرك قلبلرینی ذره قدر قیرمق،اینجیتمك بزه

حرامدر . مادامکه جناب حق قرآن حکیمنده بنی آدمه تکریم و تشریف بیوردیغنی سویلیور . مادامکه انسانلر جناب آدمك اوغللریدر . اوحالده هپسی براخوت مطلقه دائره‌سی ایچنده‌در .

بزم دینمز دین اخلاق ، دین انسانیت ، دین مدنیت‌در .

جناب مهر جهان افروز رسالت علیه الصلات والسلام افندیمز حضرتلری بیورییورلر، که :

انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق

یعنی : بن مکارم اخلاقی اتمام و اکمال مأموریت قدسیه‌سیله بعث اولوندم . و بنه بویوریورلر، که « تخلقوا باخلاق الله » ! « اخلاق الهیه ایله تخلق ایدیکز ! » بو نه بیوك سوز ! نه علوی حکمت !

اسلامیت ، برجوهر ، بر الماسدر . ذره قدر لکه قبول ایتمز . اسلامیت ، کونشدر . کونش نور صاچار ، ظلامی قهر و محو ایدر . کوتو خوی لکه‌در . کوتو خوی ظلمتدر . چونکه کوتو خوی زادهٔ جهالتدر . اسلامیت ایسه علم و عرفاندر . معرفتله جهالت ، نور ایله ظلمت ، حیات ایله موت کبی بربرینه ضددر . برآدمده اسلامیتله جهالت بریره کلز، کله‌مز . انسانك اسلامیتی علم و عرفانی نسبتنده اولور . بوده مکارم اخلاق ایله آکلاشیلیر . چونکه علم و عرفانك غایه‌سی ، غایهٔ کمالی تربیهٔ نفس‌در ، ادبدر . کورولمزمی : « ادبنی ربی فاحسن تأدیبی . ربم بنی مکتب خاص ادبنده غایت کوزل تربیه ایتدی » بویوریلور .

غیرمسلملرك دعوتلرینه اجابتك ، متقابلاً انلره ضیافتك جوازینه فقهمزده فتوالر وار . علویت اسلامیه ایشته بویله کوستریلیر . یوقسه سوومك ، صایمق ، تحقیر ایتمك ، هیچ یوقدن دشمن قازانمق اسلامیتك علویتنی جریحه‌دار ایده‌جك ، آنی منکرلری نظرنده تعصبدن ، جهالتدن ، وحشتدن عبارت کوسترمکدر ، که بو ، جناب قرآنه قارشو بویوك بر جنایتدر .

بز اسلامیتمزك بویوکلکنی مکارم اخلاق ایله کوسترملی‌یز تاکه اسلامیتی انکار ایدنلر او کوزل خویلری بزده کوروبده وجدانلری اوکنده اسلامك بویوکلکنی اعترافه مجبور اولسونلر !

ایشته قرآنمز بزه بویله امر بویورمقده .

ای دین قارده‌شلر ! شورایه قدر دیکله‌دیککز سوزلری کوزلجه دوشونکز ایوجه محاکمه ایدیکز ! دونمامزك ضعفی یوزندن چکدیکمز اضطرابی تصور ایدیکز .

بزم دونمایه ویردیکمز ، ویره‌جکمز پاره‌لر دینمزه قرآنمزه یاردیمدن باشقا نه ایچین‌در . جناب حق « اکر سز اللهه نصرت ایدرسه‌کز الله‌ده سزه نصرت ایدر » « سورهٔ جلیلهٔ محمد علیه السلام » بویورییور . الله جل شانه یاردیمه احتیاجدن منزه ومتعالیدر . شوحالده یاردیم بزم دینمزه ، قرآنمزه ، ناموسمزه ، جانمزه ، مالمزه‌در . آلتون کموشك قیمتی انجق حفظ دین ، حفظ ناموس ، حفظ وطن خصوصنده‌کی لوازم واحتیاجاتی تأمینه برواسطه ، برآلت اولمسنده‌در . یوقسه هیچ برقیمتی ، ذره قدر براهمیتی یوقدر دوشوننلم ! انسانك دینی ، عرض وناموسی پامال ایدلدیکی وقت او قاصه دولوسی آلتونلرك ، کموشلرك انسان نظرنده نه قیمتی قالیر ؟ انك ایچین‌در ، که جناب قرآن بیورییور :

ـ و من یبخل فانما یبخل عن نفسه ـ

سورهٔ جلیلهٔ محمد علیه السلام

یعنی : کیم بخل وامساك ایدرسه نفسندن بخل ایتمش ، جانندن قیصقانمش اولور . دشمن کلیر ، جانیده آلیر ، مالیده . پکی او حالده آلتونلر نه‌یه یارادی ؟ ایشته دشمن سنی اولدیردی آنلریده آلدی . سن او آلتونلری دشمن ایچونمی قازاندك ؟

هیچ پاره دینمز ، وطنمز ، عرض وناموسدن زیاده سه‌ویلیرمی ؟ بناءً علیه شو حقیقتلری سوکیلی وطن خاصمز اهالی محترمه‌سی کوز اوکنه آله‌رق دین و وطن نامنه ابراز فریضهٔ حمیتده سائر اقسام وطندن زیاده بر حرارت دینیه ، برمسابقهٔ ملیه کوسترملرینی و بو بابده بوتون ولایاتی غبطه‌لر ایچنده براقوب الاعلوی برنمونهٔ امتثال اولملرینی کورمك بزم ایچون هر درلو تصویر و تصورك فوقنده بر سعادت ، بر بختیارلقدر . هایدی ای دیندارلرای وطنپرورلر ! ایشته سینه‌کزده طاشیدیغك حمیت دینیه وغیرت اسلامیه و وطنیه‌کی کوستره‌جك کون بو کوندر . بو ؛ بواك بویوك ، برفریضهٔ قرآنیه‌در . والسلام لمن اتبع الهدی !

ممالك اجنبیه مسلمانلری

و

دونما اعانه‌سی

تابعیت دول افرنجیه‌ده بولنان مسلمانلرك عثمانلی دونماسنك احیاسنه یاردم ایتملرینی مروج کچن هفته‌نك (نیه‌ر ایست) غزته‌سنده و دونکی استانبول غزته‌لرندن برنده بر بیاننامه کوردم . بو بیاننامه‌یی اصدار ایدنلر بریتانیای کبیرك پایتخت شمالیسی اولان (ادینبورغ) شهری دار الفنوننه منسوب بعض مسلمانلردر . بوذواتك غیرتلری تقدیره سزادر . عثمانلیلرك عالم اسلامه خطاباً اصدار اولنان بویله بر بیاننامه‌دن استحصال ایده‌جکلری حصهٔ امیده کلنجه : اوده طبیعی نتیجهٔ تشبثه کوره تعین ایدر .

طرابلس غرب وقایع استیلائیه‌سنك ابتدای ظهورنده لوندره‌ده بولنان ممالك مختلفه‌یه منسوب مسلمانلر اوغرادلدیغمز بلای تجاوزدن پك متأثر اوله‌رق استقلال اسلامك علامت یکانه‌سی کبی موجود اولان دولت عثمانیه‌یه نه صورتله یاردم ایدیله بیله‌جکنی حرص حاد ایله پیش ملاحظه‌یه آلمشلردی . عمومی وخصوصی (میتینغ) لر اولندی . خصوصی اجتماعلرك بر قاچی‌ده اوصره‌ده لوندره‌ده ساکن اولدیغم آپارتمانده وقوعه کلدی . (بویقوت)ك مهم برسلاح مدافعه بولندیغی نظر دقته آله‌رق طرابلسده حقوق عثمانیه‌یه رعایت وقوعه کلنجه‌یه قدر ایتالیایه عائد هرشیئك بویقوت ایدلمسی عالم اسلامه توصیه اولنمق اوزره تحت قراره آلندی ؛ بویقوتك فائدهٔ سیاسیه‌سی ایله ملحوظ اولان مضرت اقتصادیه‌سی‌ده تذکر ایدلدی . فائدهٔ معنویه‌نك بو بابده حرز مادی‌یه فائقیتی عمومیتله تسلیم اولندی ؛ وهر

کس جیبندن بر مقـدار پاره ویره‌رك حاصـل اولان عائدهٔ جمعیت اسلامیه ایله هرطرفه تلغرافنامه‌لر چکلدی. بو (بویقوت) توصیه‌سندن بر فکر دهاحصوله کلدی‌که اوده بوندن بویله سلطنت عثمانیه‌نك حقوق استقلالیه‌سنه هرکیم تجاوز ایتمك ایسترسه آنك‌ده طبق ایتالیانلرکی عالم اسلامده بر جهد دینی ایله بویقوت ایدیله‌جکیدر . بو فکر دخی نشر اولندی. شوقدرکه استقبالاً بو قبیل مظاهرتلر وقوعی ماضیده‌کی سوء تدابیرك اك عدم تکررینه و مناسبات خارجیه‌یی تدویرك اولکی کبی مشوش اشکالده جاری بولنمامسنه وابسته‌در .

تجاوز استیلا ایله متأثر اولان اسلامیه برده دولت عثمانیه‌نك مرکزی ایله استیلایه معروض قالان قطعهٔ مملکتی آره‌سنده مواردات بحریه اجراسنده‌کی عـدم قدرتندن طولایی دوچار حزن اولدی . عثمانلیلر دونمالرینك اصلاحنه مدار اوله‌جق اعاناتده بولندقلرندن حجاز تیمور یولی انشـاسنده اولدیغی کبی قوهٔ بحریهٔ حربیـه تدارکنده دخی عالم اسلامك اشتراك معاونتنه مراجعت ایلمك مسئله‌سی موضوع بحث ایدلدی . بویله بر تشبثه هانکی جهتدن مبادرت اولنه بیله‌جك‌ایدی؟ لونده‌ده‌جهان شرقك جهات مختلفه‌سندن کلمش ذواته تصادف اولنور. لاجرم بوذوات آره‌سنده امم اسلامیه‌یه مختص کبی اولان بعض مرتبه آهنك حسـیات موجوددر . لکن آمالك وحدتی هر حالده فعلیاتده اتحادی وجوده کتوره‌من . بناءً علیه دولت عثمانیه‌یه بو خصوصده معاونتی آرزو ایدن ذواتك بر قسـمی « بوتون هندستان مسلمان حزبی » نك لوندره شعبه‌سنه، دیکر برقسمی‌ده « ازلامیك سوسایتی » نام جمعیت ، دیکر برقسمی ایسه هندلی ارباب حقوقدن عبدالمجید نام ذاتك اداره ایلدیکی « اخوت اسلامیه ترقی حزبی » نام جمعیته، بعضلری دخی لوندره‌ده‌کی مصر طلابی جمعیتنه منسوبدرلر .

جمله‌سنك‌ده مقصودی بر اما التزام اولنان طریقلرده عوارض وموانع موجوددر . برذات عقلی احوال عالمی ادراك ایده‌بیلن هر مسلمانك اوچ آیده بر کره برکوناك قرانجنی خلیفهٔ مسلمینك دونماسنه ویرمك فکرینی ترویج ایتدی ؛ دیکر بر ذات توحید تشـبثات ایدوب پاره طوپلانه‌بیلدیکی حالده یکونك خلیفه حضرتلرینك امرینه اوله‌رق بر آوروپا بانقه‌سـنده طوتلمسنی و چونکه عثمانلی اعانهٔ بحریه جمعیتیله بو خصوصده مناسـبات، دائمه‌ده بولنمق اجنبی مسلمانلری ایچون کلفت وعسرتی تولید ایلیه‌بیله‌جکی ملاحظه‌سنی ایلری سـوردی . کنجلردن بریسی امم مترقیه‌دن تجاوزده بولنانلره مقابله ایده‌بیله‌جك بر قوهٔ بحریهٔ عثمانیه احداثی اوزون وقته وکلی نقده محتاج اوله‌جغندن سـواحل مدافعه‌سنه باقمق دها مهم بر مسئله اولدیغی و مهد اسـلامیت اولان عربستان وعلی الخصوص ارض مقدس حجاز سواحلنك تحکیمی ایچون آچیله‌جق اعانه‌یه عثمانلی اولمیان مسلمانلرك دها زیاده هوسـله اشتراك ایده‌بیله‌جکلرینی سویلدی وپاناما قنالنك مدخلنی تحکیم ایچون آمریقالیلرك یکرمی میل مسـافه‌یه قدر کولله آته‌جق طوپلر اعمال ایده‌بیلدکلرینی مثال طرزنده ذکر ایلدی . دیکر بر کنج ذات دخی طیـاره‌لرك و سـفن هوائیه‌نك محاربانده تأثیرات منهزمه حاصل ایده‌بیله‌جکلری برزمان حلول ایتمکده بولندیغندن دولت عثمانیه‌نك دونما قدر آلات مخربهٔ هوائیه‌یه دخی اهتمام ایلمسنی توصیه و بو حالك جلب اعانه‌یی مشوق بدایعدن بولنه‌جغنی بیان ایتدی .

حجرهٔ عاجزی‌ده وقوعـه کلن اجتماعلر ریاست ناچیزی‌ده عقد اولنمشیدی. کوستریلن حسیات اخوتکارانه‌یه بر عثمانلی صفتیله عرض شـکران ایلدکدن صوکرا دونمامز ایچـون خارجدن نه قدر اعانه کله‌بیلورسه‌کلسون بونك قسم کلیسنی هندستانده‌کی کتلهٔ عظیمهٔ مسلمه‌نك ویره‌جکنی و حال بوکه بو خصوصده جلب اعاناتك موانع نظامیه ایله مقید قاله‌بیله‌جکنی سویلدم . بو قیود نظامیه‌نك ازالهٔ تأثیرینه مدار اوله‌جق تدابیردن بولنمق اوزره انکلیز تابعیتنده بولنان مسـلمانلرك ویره‌بیله‌جکی اقچه‌نك دولت عثمانیه ایله مناسبات دوستانه‌سی پك قدیم اولان انکلتره‌ده انشا ایدیله‌بیله‌جك سفن حربیهٔ عثمانیه اثماننه بالخاصه قید ایدلمسنك تشریکنی توصیه ایلدم . توحید مسـاعی‌یه و بناءً علیه ترویج ماده‌یه مدار اوله‌جق تشبثاتده بولنمق آرزو ایتدم ایسه‌ده امور ذاتیه ایجاباتندن طولایی انکلتره‌یی ترك ایلمش ایدم . آندن صوکرا جریان ایدن مذاکراتدن هنوز خبردار دکلم .

کنجلرك حسیات حمیتنه خلل کتوره‌جك هر درلو افکار سردندن کمال نفرتله اجتناب ایدنلردنم. مع مافیه شوراسنی‌ده نظر دقته عرض ایتمك لازمدرکه هرشی کنجلرك آرزولرینه کوره جریان ایده بیلسه دنیانك حالی شمدیکندن دها شنلی بر صورتده بولنوردی . کذلك قسم کلیسی کنج اولان بالاده مذکور اولاد اسلامك آرزوی حمیتمندانه‌لری جبز حصوله کله‌بیلمش اولسـه ایدی خلافت اسـلامیه‌یی حائز اولان سلطنت عثمانیه دونماسنه باد هوا اوله‌رق بر قاچ حرب کمیسی علاوه ایلیه‌بیلوردی. عالم اسلامك معاونتنه مراجعت اوقدر کوچ بر ایش دکلدر . فقط او مراجعتدن استحصال نتایج فعلیه اولنه‌بیلمسی بر آلای عوارضك زوالنه ، بر چوق مشکلاتك اقتحامنه متوقفدر .

عالم اسلام طبیعی صورتده مقام جلیل خلافته متوجهدر . عالم اسلام حقنده بالمقابله بوراجه اجراسی حس اوله‌بیله‌جك وظائف معنویه ومادیه‌نك مرتبه‌سـنه کوره بو توجـه آرتار . مع مافیه عالم اسلامك معاونتی مادسی برچوق یرلرده سربستیٔ اجردان محرومدر. بالفرض بوکون جزایرده ، تونسده موجود اولان فقر اهل اسلامه بدل رفاه وسامان حکم سورمش اولسه بیله اورالرده موضوع اولان احکام ونظامات فرانسو معاونت جدیه استحصالنی مجبز اوله‌ماز . هندستان دخی فقیردر اسکی مصالاردن اوکرندیکمز کبی الیوم هندستانك آغاجلرنده مجوهرات بیتمیور ؛ سیم وزردن اولان طاغلری‌ده تماسیله قلع ایدلمش ! مع مافیه یتمش میلیون خلق ینه اسلامه نافع کوردیکی افعالده اولدقجه مهم معـاونت ابرازینه قادر اوله‌بیلور . لکن اطراد وتمادی اوزره جذب و ادخار اعانات ایچـون شخصلری معروف ومعتبر ذواتدن مرکب طرف طرف جمعیتلرك بروپا ایکی بانقه‌نك تکفل حفظیه‌سی تحتنده چالیشملری و حکومتك انضمام موافقتی شرطدر . درلو درلو وسائل اعانات ایله حقوق ناس ضایع اولمسون دیه هندستان

انکلیزی حکومتی اعانات عمومیه ماده‌سنی نظامات ایله تقیید ایلمشدر.

علیغار مدرسه‌سنك دارالفنونه تحویلی ولوندره‌ده جامع انشاسی کبی هندستان انکلیزی اهالیسنی پك زیاده علاقه‌دار ایدن امورخیریه‌ده بیله جمع اعانات ایچون چکیلان مشکلات موجب عبرت شیلردر. بیلمم که عثمانلی دونتماسی ایچون خارجاً جمع اعانه ایده بیلمك نه‌قدر همت واطراد مساعی‌یه توقف ایدر.

درسعادت — یکی کوی

خلیل خالد

دونانمامز ایچون چالیشه‌لم

خبر آلیورزکه بیوك براسلام وعثمانلی دونانماسی وجوده کتیرمك ایچون بتون عالم اسلام شدتلی بر غلیانه کله‌رك هر مسلمانك اعانه‌یه اشتراکنی تأمین ایده‌جك بعض تشبثلر، بعض تدبیرلر اتخاذ اولنیور. بو عظیم تشبثك نتایج فعلیه‌سی کورولورسه حقیقةً مسلمانلر یشامغه لایق برملت اولدقلرینی جهانه اثبات ایتمش اوله‌جقلردر. بز، مسلمانلرك «شرف» له «ذلت»ی، «حیات» ایله «ممات»ی تقدیر ایده‌میه‌جك قدر حسسز اولدقلرینه اینانه‌مایز. بز بتون قباحتی، بو پریشان قوتلری درله‌یوب طوپلامیان، ارالرینه نظام وانتظام صوقمیان رؤسایه حمل ایتمك ایسته‌یورز.

یوقسه امین اولملیدرکه بو بیوك قوت، بو خارق‌العاده حمیت سایه‌سنده پك بیوك ایشلر کوروله‌بیلیر.

آرتق هیچ برطرفك وهم وخیالاتنه قولاق آصمایه‌رق، بو یولده مصروف اوله‌جق همتلری، مساعیلری توحید ایتمك زمانی کلدیکنه قناعت ایتملیدر. شرق و غربی کورمش، افکارینه واقف اولمش بعض مقتدر و حمیتپرور محترم رجال سیاسیه‌نك ده بو بابده چالیشمقده اولدقلرینی کورمك، ایشتمك فوق‌العاده ممنونیتمزی موجب اولمش، شوق وغیرتمزی تزیید ایتمشدر. انشاالله بتون مسلمانلر بوخصوصده بذل فداکاری ایده‌جکلردر.

***

اونلر چالیشه طورسون، بز عثمانلی مسلمانلر و وطنداشلرده بوراده باش‌باشه ویره‌رك دونانمامز ایچون منابع واردات تأمین ایتمکه چالیشملی‌یز.

بتون دوشونه‌بیلنلر بوبابده صرف افکار ایتمکله مکلفدر. دوشونولور وچالیشیلیرسه پك چوق منابع واردات بولنه‌بیلیر. بزم خاطریمزه برشی کلدی؛ ظاهراً اهمیتسز کبی کورونور، فقط بتون غزته‌جیلر، محررلر، مؤلفلر وکتابجیلر بونی قبول ایدرسه آنیاً اهمیت کسب ایدر.

شمدی‌یه قدر باصیلمش هر کتاب ورساله‌دن لااقل بش، بعدما باصیله‌جقلردن ده اون عدد دونانما جمعیتنه اهدا اولنمسی وکرك استانبولده وطشره‌ده یومی غزته‌جیلر وکرك هفته‌لق رساله صاحبلری ده سنه‌ده برکون غزته ومجموعه‌لرینی دونانما جمعیتی نامنه نشر ایتمه‌لری طابع ومحررلرجه قرارلشدیرلملی وبو قرار بر تعامل حکمنه کیرملی. بو بر انتظام تحتنده یاپیلورسه بر سنه ظرفنده خیلی کتاب ساحهٔ مطبوعاته چیقار، باصدیریلان اوچ درت، بیك کتابدن بش، اون دانه‌سنی جمعیته اهدا ایتمك محرر وطابع ایچون هیچ برشی‌در. فقط بو دامله‌لرك سنه نهایتنده بر کولجك تشکیل ایده‌جکنه شبهه ایتمه‌ملی‌در.

افراد امتی دائما فداکارلق ابرازینه سوق ایدن محرر افندیلر شوکوچك فداکارلغی دریغ بیورمازلر امیدنده‌یز.

صراط مستقیم وبعض محررلری شو برقاچ کتابی دونتمایه اهدا ایتمکله بو امر خیره مباشرت ایتمش اولیورلر. بونی ایلریلتمك دونتما جمعیتی ارکان واعضای محترمه‌سنك همت ودرایتلرینه متوقفدر.

دونتما جمعیتنه تبرع اولونان رساله وکتابلر

غروش		عدد
۱۹۵۰	صراط مستقیم مجلداتی ۱—۶. مؤسسلری طرفندن	۶۰
۱۰۰۰	عالم اسلام برنجی جلد. عبدالرشید افندی طرفندن	۵۰
۱۰۰۰	صفحات. عاکف بك طرفندن	۱۰۰
۲۵۰	مسلمان قادینی. عاکف بك طرفندن	۵۰
۲۵۰	دینی، فلسفی مصاحبه‌لر. فریدبك طرفندن	۵۰
۴۴۵۰	یکون	

اوقاف وجماعت اسلامیه

یکی تشکل ایدن حریت وائتلاف فرقه‌سنك پروغرامنده مندرج شومهم فقره‌یی شیمدیلك بالکز قید وقوص قوجه پروغرام ایچنده خلافت مقدسهٔ اسلامیه ومسئلهٔ اهمی حقنده هیچ برسوز بولونماسی خصوصنده مسلمانلرك نظر دقتلرینی جلب ایله اکتفا ایدرز:

ماده ٦٤ — فرقه‌جه اتخاذ اولنان اساسه کوره حکومت عثمانیه‌نك حقوق ووظائف عثمانلی صفتنی حائز اولان بالعموم افراد وعناصر حقنده سیاناً جاری اوله‌جغنه وجماعات غیر مسلمه اوتدنبری صرف

کندیلرینه عائد امور وخصوصاتی عن جماعة رؤیت واجرا ایتمکده بولندقلرینه مبنی عثمانلیلر آره‌سنده مساوات کامله حاصل اولمق وشخصیت معنویه‌سی حکومتك احاطهٔ سیاسیه‌سی ایچنده غائب اوله‌رق بروصایت بی لزوم آلتنده حس تشبثدن محروم قالمش بولنان جماعات اسلامیه موجودیت حقیقیه احراز ایده بیلمك اوزره جماعات سائره ایله عین حقوق ووظائفی حائز برجمعیت اسلامیه تشکیلاتنه اهمیت مخصوصه ویریله‌رك بونك ایچون لازم کلن قوانین عاجلاً تنظیم وتطبیق ایدیله جکدر . قانون اساسینك ۱۱۱ نجی ماده‌سی بواساسه کوره تعدیل اولنه جقدر .

ماده ٦٥ — اوقاف نظارتی اوقاف مدیریت عمومیه‌سی شکلنه وضع اولنه جق ومجلس اداره‌سی جماعت اسلامیه طرفندن بالانتخاب تعیین ایدیله جکدر .

ماده ٦٦ — ولایات وملحقاتی اوقاف مدیر ومأمورینی مدیریت عمومیه طرفندن منصوب اوله جق وفقط محللری جماعت اسلامیه‌سی طرفندن منتخب برر مجلس اداره‌نك نظارت ومراقبه‌سیله ایفای وظیفه ایلیه جکدر .

ماده ٦٧ — اوقاف وواردات وقفیهٔ موجوده‌نك حرمین محترمینه و قدس شریفه و استانبوله وسائر بلاد جسیمه‌ده‌کی جوامع کبیره‌یه والحاصل بر محلده‌کی وارداتك دیکر محللرده بولنان مختص لهارینه مربوطیتی کماکان باقی قاله جق وبودرلو اوقافك بالکنز جبایت وارداتی خصوصنك تنظیم واصلاحی وفقط هم واردات وهم صرفیاتی محللرینه مختص اولان وقفلرك ازهر جهت اداره‌سی محلی اوقاف مجلسلری معرفتیله اجرا ایدیله جکدر .

ماده ٦٨ — اوقاف اسلامیه‌نك شو اصله کوره اداره‌سنی تأمین ایدیلمك اوزره کافهٔ تفصیلات وتفرعاتی شامل برقانون مخصوصك سرعتاً تنظیم وتطبیقی فرقه‌منجه مقرردر .

ماده ٦٩ — مکاتب خصوصیهٔ اسلامیه‌نك تشکیل وتنسیق اداره‌سی جماعات اسلامیه‌یه تودیع اوله‌رق جماعات سائره کبی جماعات اسلامیه‌نك ده ترقیات دینیه وادبیه وعلمیه‌سنی اداره وتأمینه اقتدار اوله جقدر .

ماده ۷۰ — جماعات اسلامیه ایله اوقاف اداره‌لرینك مناسبات و روابطی درجه‌سی بالاده بیان اولنان ایکی قانونده واضحاً تعیین اولنه جقدر .

ماده ۷۱ — جوامع و مساجد شریفه کبی مدرسه‌لرك دخی واردات وصرفیاتی تنظیم واداره‌لرینی تنسیق وطلبهٔ علومك معیشتلرینی ترفیه وتدریس وتحصیلی احتیاج زمانه کوره اصلاح ایتمك وظیفه‌سی جماعت اسلامیه‌نك نظارت قانونیه‌سی آلتنده بولنمق اوزره اوقاف مدیریت عمومیه‌سنه مودوع اوله جقدر .

شئون نه کوزل بروسیلهٔ انتباهدر !

حوادث کونیه‌نك، حب عطالتدن، اویوشقلغه میلندن، نشأت ایدن وارباب حرص ایچون بتون ابواب تنفع واغتنامی کشاده براقان درین براویقویه قارشو نه ایی برتأثیر تنبیهکاری واردر ! انسان ؛ دشمنلرك بتون کیزلی دولابلرندن ، اطرافده دونن شیطانی انتریقه‌لردن برکره ارشاد حادثات ایله خبردار اولدیغی داماولرینه اسالهٔ قوت ایدن ، روح حیات نفح ایلهین بررعشهٔ مردانه ایله صارصیلیر وهمان میدان جهاده آتیلمق ، دلیران حمیته التحاق ایتمك ایستر ؛ بوغلیان عزم ایچنده دشمنلرینه حمله ایده‌رك هپسنی مصروع وخائب براقیر . دشمن‌ده غرور خیبت پیماسندن آکاه اوله‌رق ، خصمنك سکونتنه آلداندیغنی آکلار .

ایشته عصر سابقده بتون شرقك ، باخصوص اهل اسلامك حالی‌ده شو ایکی کلمه خلاصه ایدر : راحت ودرین بر اویقو !..

غرب ؛ اهل شرقی بوحالده کورونجه مملکتلرینی استیلایه باشلادی. اللرنده آووجلرنده نه وارسه آلدی ، آتش اسارت ایله یاقدی قاووردی . شرق ؛ اطرافده چوریان سوراسارت ومذلتی کورونجه بونی ناصل دله‌بیله‌جکنی ، وطننك ضبطنی دفع طمع یولنده مباح کورن ، مدنیت پرده‌سی حریت، ملل خدعه‌سی آلتنده مالملکنی چکوب آلان دشمندن ناصل قورتوله‌بیله‌جکنی ، دوشونمکه باشلادی ، غفلتدن قورتولدی ، او حالده‌که عادتا شرقك مجد قدیمنی احیا ایتمك اوزره بولندیغی بیله خاطرلره کلمکه باشلادی .

فی الحقیقه شرقلیلر ؛ مملکتلرنده بولنیان مواد انشائیه‌یی، غربدن نقل طریقیله ، یتیشدیرمك ، دوریلمز بر بنای مجد و عزت وجوده کتیره‌بیلمکه مستعد ایدیلر ؛ ناصل که آوروپاده بوکونکی اریکهٔ حاکمانه‌سنی میدانه کتیره‌بیلمك، تحکیم ایده‌بیلمك ایچون شرقدن وشرقلیلردن او عناصر اساسیه‌یی وقتیله جلب ایتمش، « تبادل منافع » قاعده‌سیله عامل اولمشیدی. شرقك بوقیام وانتباهی؛ آوروپایی دهشتلر ایچنده براقدی ، دوشوندیردی ، بیك درلو حسابلره طالدیردی !.. خصوصیله عثمانلی آرسلانلرینك فوران اخیر انقلابکاریلرینی کوردکدن صوکره بتون بتون قوشقولاندی . چونکه اوروپا بونی حسابه قاتمامش ، دوشونمه‌مشدی . بو جریان انتباهك عاقبتندن قورقدی ، بو حرکتی طوردیرمق ایستدی . قوت بولمه میدان براقامق ایچین، عثمانلیلرك الی ، آیاغنی باغلامق ، آوروپا دولتلرینك غایهٔ آمالری اولدی .

ایشته بوسنه هرسك الحاقی، بلغارستان استقلالی ، یمن وآرناودلق غائله‌لری، کرید مسئله‌سی ، حوران قیامی وسائره .. هپ بوخط حرکتك آثاریدر .

بونکله قالمدی . ایتالیانك ، اوقورصان چته‌سنك آلچاق کوکای ،

طرابلس غربی استيلا ایتمك ایستەدی. وجدان بشریتی صیزلاتەجق، چوجقلری اختيارلاتەجق فاجعەلرلە او كوزل مملكتی ملوث آیاغی صوقدی. ایتالیا اوروپانك اتفاق خفیسنه كووەنەرك خيالپرور امللرینه، يالانجی رؤيالرینه الدانەرق، همان طرابلسه دوغماسنی كوندردی؛ او، نه مشرقده، نه مغربده اهل اسلامدن هيچ بر مدافعەيه معروض قالمیەجق، هيچ بر روی غضب كورمیەجك ظن ايديوردی؛ عثمانليلرله سائر ملل اسلاميه آرەسنده برابرلق بولنديغنه، ياخود مسلمانلر استقلاللرینه تجاوز ایدن، مال وملكلرينه كوز ديكن، جانلرينی اوغورنده فدايه هر زمان حاضر اولدقلری خلافت عظمای اسلاميەيه اظهار تعدی ایدن بر دشمنه قارشی ایی كوسترەجك خيال خانه‌ده دوشمشلردی!

ألا ساء مايزعمون.

ایتالیا بويله زعم ایتدی، فقط پك چوق ياكلدی. شيمدی مرارت عاقبتی طاتمغه باشلادی، دها چوق طاتەجقدرده! نهايت عسكرينك دوكولن قانی، آتش فقرايچنده قاوررولوركن صرف ایتديكی مليونلره آجیەرق، بيك دفعه ندامت كوسترەرك يارمنی آغزنده طرابلسدن بر رجعت قهقهريه ايله دفع اولوب كيدەجك، سوكيلی طرابلسمزك بر قاريشنه بيله نائل اولامايەجقدر.

نه ایتالیا، نه ده ديكر آوروپاليلر دوشونميورلركه بتون شرقليلر، بالخاصه اهل اسلام آرەسنده روح تضامن واتحاد سريان ایتمش، بو آنه‌قدر بهای جان ايله تقدير ايديلن خلافت كبرانك حول مقدسنده اهل اسلام يكدل ويك آمال صف بسته بولنمشدر. اوروپا بو حركتی بو جريانی اهميتيله متناسب برصورتده تقدير ایتملی، بيهوده يره اوكنه مانعەلر قويمغه اوغراشمامليدر. چونكه: بو جريان، اوكنه كلنی قاصوب قاوورەجق بر فورطنه قوتندەدر.

ایتاليا حقنده خيرلی اولانده آزغنلقدن واز كچمك، سفيل حرص وطمعلر آرقەسنده قوشمامقدر. چونكه اسلامك انتباه حاضری، او طمعلری اريتمكی، چوروتمكی متكفلدر!

فاسك صوك كونلری!

فاس حكومت اسلاميەسی؛ آرتق صوك كونلرينی يشايوردیمكدر.

فرانسه، بتون دول مستعمرەنك يايديغی وجهله شعرادن برينك ديديكی كبی: «عزت جماد، ذلت عباده» ایچون اوغراشەجق، طوپراغك قيمتنی آرتیرەجق، فقط قانی اوجوزلاتەجق. اوت؛ يوللر آچەجق، شركتلر تأسيس ایدەجك، ثروت مملكتی تأمين ایدن بتون وسائل عمرانی احضار ايلیەجك، زوالی فاسليلر دوچار اولدقلری بو فلاكته، بو جزای افراط وتسيبه برتانيەجك اولسون مدنكاه اعتبار ايدەمەدن سنەلرچه‌جك، ونهايت قومشوسی تونس وجزائرك باشنه كلنلر بتون فاسك باشنه‌ده كلەجك.. عجبا انكلتره كبی فرانسەنك‌ده شمالی آفريقاده

ملیونلرجه اهل اسلامی اطرافنه جلب ايله بر خلافت اسلاميه تأسيس ایتمك خاطرينه كلەجكمی؟

بز فرانسەنك امير عبدالقادر ايله محاربەسنده ادعای اسلام ايله درلو درلو دسيسەلر ترتيب ایدن (هانری روشق) ك اليله چویرديكی دنی قيرلداقلری خاطرليورز.

(ماتن) غزتەسنك افريقا خط كبير جديدی حقندەكی نشرياتی‌ده نظر ايديورز. بز ديرزكه: فرانسه، بو خطك اتمامی ميسر اولورسه اقتصاداً مستفيد اولەبيلير. آنجق او بيوك خيالی تصورنی موقع فعله چيقارمق خصوصنده هيچ بر قيمت حربيەسی اولاماز. وقت حربده بو خطك محافظەسی، بيكلرله انسانه، مليونلرله مصارفه توقف ايدر.

عالم حيانده هر فردك طلب رزق حقی در. آنجق بو حقی قلب انسانيتی، صميم حريتی جريحەدار ايدن بر سلاح كبی قوللانلمەسنی فرانسه كبی حر بر ملت ایچون لايق كورمه‌يز، و لوكه سبق اولسون... چونكه: حال و استقبالك حسناتی سيئات ماضيەيی عفو ایتدیرەبيلير. بز؛ فرانسەنك فاسده تعقيب ایدەجكی خط حركته منتظرز.

«اللوا»

یا حشر عمومی، یا نجات!

خلجانلی دقیقەلر تواليدەدر. دونەقدر ایتاليا دونانماسنك آطەلر دكزينه وسواحل عثمانيەيه تعرضندن توهم ايدن محافل سياسيه الحالة هذه راكلاق بر آنی اوكندەدر. زيرا ایتالیانك جانارلغی وقورصانلغی تاريخ عصر ایچون قطعياً نامأمول بر حادثه اولمغله برابر عثمانليلرك وعالم اسلامك كوسترمكه باشلاديغی حياة انتباه و ميل جهاد بتون اوروپا موازنەسنی صارصدی. وقتيله يغما حسنك بوركی، ويا آل چاپوقغی معرفت ديیەرك ضعيف، ناتوان مسلمان مسلمان حكومتی ضعيف و ناتوان مسلمان حكومتلرینی برر برر أسير ایتمكه آليشمش اولان اوروپاليلر، بوكون اون تموز انقلاب عثمانيسی قدر ناكهانی بر انتباه، بتون آفريقا وعالم اسلامك آياقلانمسی تهديد صريحی اوكندە بولونديغنی تماميله فهم وادراك ايلمشلردر. وقتيله فرانسز تونسه كيرركن سكونت وحيرتله مستغرقشولار كبی استقباله چيقان تونس اهالئ اسلاميەسی، بوكون قومشوسی بولان وهلال مباركك زير ظلالنده ياشايان طرابلس اهالئ اسلاميەسی (يا استقلال، يا ناموس وطن، يا مزار!) فريادەلیسندن متحسس اولەرق جبللری صحرالری آشوب دين قارداشلرينك امدادينه قوشيور، پاره، جان تبرع ايديور، اونكله‌ده حرصنی يكەميور، تونسده مقيم ایتاليانلردن بيله اخذ ثاره، تونس سوقاقلرنده بيله ایتاليان قاننه توكورمكه قيام ايديور. وقتيله اجنبی تحريكاتنه قاپيلەرق حكومت عثمانيەيه قارشی اختلاللر ايقاعی

صورتیله انکلیز أسارتنه دوشن مصرلیلر ایسه قیامتلر قوپاریبور. مصر خطه‌سنده یدی یاشندن یتمشنه قدر عموم اهالئ اسلامیه آتشلر پوسکوریبور ، مخدرات اسلام ایپکلی چارشافلرینه ، مجوهرلرینه بورنوزلرینه وارنجه‌یه صاتوب طرابلس میدان غزاسنده‌کی دین قارداشلرینه أت أکمك ، جبخانه یتشدیریبور

بونلرده یتمیور، حیات تجاریه و اقتصادیه‌لری دنیانك هر یرندن وحتی ایتالیادن زیاده تونسله مصر خطه‌سنه مربوط و معلق بولونان ایتالیانلره دهشتلی بویقوتاژ آچیور ، ایتالیا حکومتی ترك و عرب عسکرلرینك هجومندن زیاده بو یوزدن قان قوصیور ...

شو تظاهرات قارشوسنده بهت وحیرته دوشن ظن ایدلمه‌سین یالکز ایتالیادر . عالم اسلامك بو دقیقهٔ انتباهی بتون دنیایه درس اولدی . نه‌قدر آوروپا موازنهٔ سیاسی نامنه تقیید و تقریر ایدیلن نظریات حقوقیه وسیاسیه معلول ومفلوج بر حالده بولونیور .

آوروپانك سریع آتشلی طوپلرندن، طیاره‌لرندن، ترقیات مادیه‌سی ایله بالو صالونلرنده‌کی ملاحت پریلرینی کورمش قدر مسخر قالان بعض اینجه فکرلی دیپلوماتلریمز ، صاقین آوروپا ، مسلمانلرك انتباهندن قورقاسین دییه اوله بیلیرکه بر معتاد اکله‌نیرلر. اکلنمکده حقلری واردر. صفوت وجدانندن ، ایمانندن، اعتنا تام وکاملدن ، اللهندن و سیف جهادندن، هر حالده بیوك بر قابندن باشقه سلاح مدافعه‌سی اولمایان میلیونلرله مسلمان خلقنك انتباه و انفعالندن ، متمدن . مجهز آوروپانه‌دن قورقسون، بالعکس بر طاقم اسلام بواتیقه‌جیلرینك بوش بوغازلقی اولمایه‌یدی آوروپا مسلمانلره ایلیشمزدی بیله دییه بیلیر . بو فکرده بولونان حقوقشناسلریمز ، وحتی فرقه‌جی دیپلوماتلریمزده آز دکلدر . . .

بز دیرزکه بر میوه کاله میل ایتمه‌دن طاشلانماز . تاریخ عالم اقبال بشرك بر زمانلر انقراض و سفالت کونلرینه ، مدار خونین اولیورسه بر زمان کلیورکه شانلی ظفرلر، مدنیتلر ایقاع و ابداعنه مجرا بولیور . بو کون کائناته تحکم واستیلایه چالیشان ملتلر، وقتیله دنیالری تیتره‌دن روماللردن، ایرانیلردن، یونانیلردن‌ده‌می معظم و قوی الشکیمه‌درلر ؟ «کل من علیها فان » یعنی بو دنیاده، هرشی تحول وتجدد، انقلاب اوزره‌در دیین اسلام حکمتندن بو کونك طوپلرینه، تفنکلرینه کوونن جبار آوروپالیلر غافلمی صانیلیور؟ اللی سنه اول آفریقالی بر بدوی قدر جاهل وغافل باشایان ژاپونلر، بش اون سنه اول بتون آوروپایی (جنس اصفر) تهلکه‌سی و تهدیدی اوکنده آزمی تیتره‌تدیلر ؟ النهایه‌ده نه وار، نوع بشر شو حیات عالمنده نه‌سه . ه . ینکی وارلغه ، هانکی وارلغنك أبدیتنه مغرور اوله بیلیر ؟

کیم نه دیرسه دیسین مشیت تاریخده‌ده بر تقدیر معنوی‌ده وار . مقدراتده انقلابات سماویه‌نك ، عدالت الهیه‌نك‌ده دخل و تأثیری موجوددر. اون تموز انقلاب عثمانیسی ناصل بر الله عنایتی ومعجزه ایدیسه بن دیرمکه بو کونك ایتالیا جاناوارلقلری، شو طرابلس حادثه‌سی‌ده اسلامك مدار انتباهی و استقلال اسلامه تعلق ایدن آیت قدسیهٔ الهیه‌نك سبب تجلیاتی اولمق حیثیتیله امت ایچون قهریوزندن انشاالله خیر انتاج ایلیه‌جکدر .

ایشته بو انتباه فکری بر حیاتدر ، بر حیات تاریخی وسیاسیدر . فکر بر کره طوغدیمی . آنك استقبالی کونش کبی عیاندر. امعان بشره الهام اولان فکرك ناصل بر حیات اولدیغنی بیلدکاری ایچوندر . که آوروپانك طویغولو محافلی عالم اسلامك مظلومیت واقعه‌سنه قارشی برلیندن، پارسدن، لوندره‌دن ، دنیانك هر طرفندن انسانیت نامنه ندالر اعلا ایتدیلر . طرابلسده ایتالیا قورصانلرینك طوغرادیغی ألی سلاحسز معصوم اسلام قادینلری، وچوجقلری ناصل اولدقجه درین عکس صدالر پیدا اولدی . فی الحقیقه بوندای انسانیت پولتیقه جاوارلرینی و آوروپانك جاناوارلق سیاستی یولندن انحراف ایتدیرمه‌دی. فقط شونی‌ده اونوتمامالی که بتون آوروپا موازنه‌ی صارصامش ، بتون لوندره ، برلین ، پارس ، پترسبورغ ویانه قابینه‌لری متردد وغایت محترز بر وضعیت مترقبه‌ده بولونیورلر . باشدن باشه بتون دول معظمه قیلی قرق یاریبور ، ایتالیا جاناوارلغیله باطلاق ویرن حرب عمومی تهلکه‌سی اوکنده تیرتیر تیتره‌یورلر . . . «بالقان»

اسلام چوجقلرنده وطن حسی

دون اداره‌خانه‌مزه شیخ فاضل محمد مرزوق ارافعی حضرتلرینك هنوز طقوز یاشنده بولنان نجل نجیبلر محمد افندی زهیر کلدی... بعد التحیه آووجنده‌کی طقسان غروشی اوکمزه براقه‌رق : بو پاره‌نك کونده‌لکلردن بریکدیردیکی مالملکی عینی اولدیغنی واعانهٔ ملیه‌یه تبرع ایتدیکنی سویلدی . بو تبرعك سببنی صوردق: « کندم ، وبتون مالملکم وطنمه و دولته فدادر ! » دییه‌رك حس عالئ وطنپرورینی اظهار ایتدی . یشاسون حسیات نجیبه ! . . . «اللواء»

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
....
درج ايديلميين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
....
قبرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٦٩ — ٨ ذى الحجة الشريفه ١٣٢٩ پنجشنبه ١٧ تشرين ثانى ١٣٢٧ — يدنجى جلد

عثمانلى واسلام محبى آلمانلره

آچيق مكتوب

كچن نسخه‌مزده درج ايديلان وعثمانلى محبى آلمانلرك عثمانليلر، مسلمانلر حقنده پرورده ايتمكده اولدقلرى آمال، افكار و حسياته ترجمان اولان بك جنابلرينك مكتوبنه جواب ويرمك بر وظيفه‌قدرشناسى‌در .

عثمانلى ـ مسلمان محبى آلمانلر امين اوله‌بيليرلركه بك جنابلرينك مكتوبنده عثمانليلر حقنده اظهار ايدلمش اولان حسيات عاليجنابانه بتون عثمانليلرجه مظهر تقدير وتشكر اولمشدر . عثمانليلرده آلمانلر قدر ايكى مملكت آراسنده موجود اولان علاقه و روابطى تقدير ايدييورلر . عثمانليلرجه‌ده معلومدركه عثمانلى و آلمانيا ايمپراطورلقلرى يك ديكرينه دوست و آتيده‌ده متحد اوله‌جق بر وضعيتده بولنيورلر . زيرا شو دوستلق ، يالكز حسيات اوزرينه دكل ، ايكى مملكتك منافع حياتيه‌لرى اوزرينه مستنددر . قوى و محتشم آلمانيا، عثمانليلره لازم اولديغى كبى، مترقى و متعالى بر عثمانلى ـ اسلام حكومتى ده آلمانيايه لازمدر .

زيرا بز بيليورزكه آلمانيا شو صوك زمانلرده ساحهٔ رقابتده اويله جسيم خطوه‌لر آتمشدركه ايسترايسته‌مز كندى دائره‌سندن چيقمغه مجبوريتنده‌در . «پيسمارق» ك شرقه بر نظر لاقيدى ايله كورديكى زمانلر چوقدن كچمشدر . بوكون آلمانيا بشريت مدنيه‌نك باشنه كچمش ، آلمانيا علوم وفنونى ، صنايع و تجارتى پيسمارق كبى بر داهئ اعظمك بيله تخمين ايده‌مه‌يه‌جكى قدر ايلرولتمشدر . بوكون فرانسه‌يى تجارتجه، صنايعجه قات قات كچمش ، انكلتره‌يى‌ده همان همان كچمكده اولان آلمانيا البته كندينه ايچون بر مخرج ، بوزيه بك واسع بر ميدان آرايه‌جقدر .

حالبوكه آلمانيانك كيده‌جكى يولك قاپوسنى، آچاجغى ميدانلرك اناختارلرى بزم الزده‌در . بناءً عليه آلمانيايى بزه طوغرى سوق ايدن يالكز حسيات دكل ، بلكه الجاآت حياتيه‌در . بو ايسه دوستلق ايچون اك طوغرى ، اك متين بر زميندر .

بز بيليورزكه آلمانيا بزم قوتلى، مترقى ومتعالى اولمامزى ايستيور . زيرا بز بويله اولمزسه‌ق بالطبع آلمانيانك شرقه طوغرى اقتصاداً يورومه‌سى غايت كوچ وحتى غير قابل اجرا اولور . آلمانيانك قوى و محتشم رقيبلرى عين زمانده بزم اطرافمزى‌ده طوتمشلردر هيچ شبهه يوقدركه بز محو اولورسه‌ق شرقك آناختارى ، آلمانيادن زياده ، رقيبلرينك النه كچه‌جكدر .

بزه كلنجه، آلمانيا ايله آرامزده هيچ بر مسئلهٔ معاقه، هيچ بر تماس مادى اولمديغى ايچون آلمانيانك احتراصات جهانكيريانه‌سندن توهم ايده‌جك حالده دكلز . بالعكس بزى على الدوام تهديد آلتنده بولونديرمقده اولان قوتلر عين زمانده‌ده آلمانيانك اك مدهش رقيبلريدر .

اينته دوستلق وآتيده بر اتفاق دائمى ايچون اك متين اساسلر !..

فقط يالكز شو صوك زمانلرده يكديكرينى ولى ايدن ايران ، مراكش وطرابلس مسئله‌لرى اسلام افكار عموميه‌سنده آلمانيانك مسلمانلره قارشى صميميتى حقنده ترددلر وجوده كتورمك ماهيتنده ايدى . عالم اسلام ، آلمانيا ايمپراطورى حشمتلو ويلهلمك ، مواعيد بليغه‌دن زياده ، اجراآته اهميت ويرمه‌سنى آرزو ايدردى . بز ايسترديكه مملكتلرمز بر دشمن طرفندن هجومه اوغراديغى زمان آلمانيا هيچ اولمزسه نفوذ معنويدن استفاده ايده‌رك بزه محبتنى و صميميتنى فعلاً اثبات ايتسون . أت ، مسئلهٔ اخيره‌ده آلمانيانك مشكل موقعده قالديغنى‌ده تقدير ايدرز . آلمانيا بوكون ايتاليا ايله بر عهدنامه‌ايله باغليدر .

فقط عجبا عهد و میثاق طانیمیان ، هر نوع حق و حقوقی ایاقلر آلتنه آلمقدن اصلا چکنمه‌ین شو آلچاق حکومتك بو عهدنامه اوزرینه آتمش اولدیغی امضادن آلمانیا حکومتی نه خبر اومیور ، نه منفعت بکله‌یور ؟ شمدی‌یه قدر ایتالیا دوستلغی واتحادی آلمانیا حکومتی ایچون بر بارکران اولمقدن باشقه نه‌یه یارامشدر ؟ اکر آلمانیا بوکون بویله بر دوست ایچون بزی فدا ایدرسه عجبا بزمده تخلیص جان ایچون آلمانیانك رقیبلرینك آغوشلرینه آتلمامز غایت طبیعی اولمزمی ؟ واقعا بیلیورز که شو آغوش پك مشفقانه پك صمیمانه اولمیاجقدر و بلکه‌ده او آغوشك تضییقی آلتنده بر کون ازیلرز . فقط تهلکه‌یه قارشوسنده بولنان بر آدم آنی‌یی دوشونورمی ؟

ایشته بزی و بزم آلمان محبلریمزی بحق دوشوندرمکه لایق اولان نقطه بودر . آلمان محبلریمز امین اولسونلرکه آلمانیا حکومتی خائن و آلچاق ایتالیانك یرینه غیور ، صادق و مرد عثمانلیلری قازانیرسه معناً ومادةً غائب ایتمه‌مش ، بالعکس پك چوق قزانمش اولور . شرقی محافظه و تمدین ایتمك ، شرقه طوغرو عثمانلیلر ایله برابر کتمك ، شرقی آلمان تجارت وصنایعی ایچون بر جولانکاه واسع یاپمق ... ایشته کندیسنی بیلن عثمانلی و آلمان حکومتلری ایچون جاذب وعظیم بر پروغرام ! .

وحدت وجود

بوندن اولکی مقالرده سویلندیکی وجهله علما مفهوم وجودی معقولات ثانیه‌دندر خارجده تحققی یوقدر تحقق خارجیسی افراد غیر متناهیه‌سنك تحقق خارجیسیله‌در دیورلر بوندن اکلاشیلیورکه انلر وجود ایله موجوده شیء واحد نظریله باقیورلر . مفهوم وجودك بطریق التجرید ذهنده حاصل اولان معنای موهومدن عبارت اولدیغنه قائل اولیورلر . نقطهٔ نظر بو اولورسه وجود حقنده بویله بر فکر ویرمك طبیعیدر .

وحدت وجوده قائل اولانلرك بو مبحثده‌کی فکرلرینه کلنجه انلر وجوده تماميله باشقه معنی ویریورلر ؛ وبو معنی اعتباریله وجود الله‌دن عبارتدر دیورلر . فقط بو سوزدن مرادلری معقولات و محسوساتدن نه وارسه هپسی «الله» در دیمك اولمدیغیده سویلیورلر حالبوکه چوق کیمسه‌لر انلرك بو سوزلرندن بویله معکوس بر معنی چیقاریورلر . اهل وحدت لفظ وجوددن کافهٔ موجودات کندیسیله قائم اولان حقیقتی مراد ایدرك دیورلرکه : وجود بردر تعدد ، تجزی و انقسام قبول ایتمز . وجودك کافهٔ موجوداتده حکمی نافذ ، تصرفی جاریدر عالمده نه وارسه آکا تابع ، اندن صادر ، انکله قائمدر . واقعا اسماء الهیه توقیفیه‌در . بو اسما میاننده وجود اسمی یوقدر ؛ فقط بز وجود لفظنی فهمه اقرب کوردك . عقول واذهانی صور تخیلاتدن انجق بو وجهله آزاده قیله بیلدك . بزم وجوددن مقصدمز ذهانی تصرفه متبادر اولان معنی کلدر ، بز لفظ وجود ایله کافهٔ موجودات کندیسیله قائم اولان حقیقتی مراد ایدرز . انك ایچون بو لفظی اختیار ایتدك مراد ایتدیکمز معنانی تفهیم ایچون اندن دها موافقی بولمش اولسه ایدك انی اختیار ایدر ایدك . الحاصل بزم لفظ وجوددن مرادمز ذات الوهیتدر . کلمهٔ وجودك جناب حقه صفت واقع اولمسی حقیقی دکلدر . مجازی و اعتباریدر ، حقیقی اولدیغی قبول ایدیله‌جك اولورسه بو قبول ، ذات الوهیتك وجود ایله متصف بشقه بر حقیقت اولمسنی ، بوده ترکیبی استلزام ایدر . اما صفات سائرهٔ الهیه‌ده بو محذور یوقدر زیرا انلرك کافه‌سی وجود اوزرینه مترتبدر حالبوکه وجود انلرك اوزرینه مترتب دکلدر .

وجود ، حوادثده صفت واقع اوله‌ماز زیرا بو صورت هم دوری همده «توقف الشیء علی نفسه» دینلان امر محالی مستلزمدر . اکر وجود حوادثه صفت واقع اولیدی حوادثه تابع و کندیسندن اول حوادثك ثبوتنه متوقف اولور ایدی . چونکه صفتك تحققی بالطبع موصوفك تحققندن مؤخردر .

حالبوکه وجودك تحققنده امر برعکسدر . یعنی حوادثك مابه‌القیامی اولان و جودك ثبوتی ثبوت حوادثدن مقدمدر بوصورتله وجودك کرك جناب حقه کرك حوادثه صفت اوله‌مامسنه نظراً وجود ذات الوهیتك عینی اولمش اولور .

حوادثدن بشقه کافهٔ اسما وصفات الهیه‌نك ده وجود ایله قائم اولمسی بو مدعانك دلیل دیکریدر . زیرا اسما وصفات الهیه ذوات مستقله‌دن اولمدقلری ایچون نفسلریله قائم اولمیوب وجود ایله قائمدرلر . جناب حقه موجود دیمك حقیقةً دکل ، بلکه مجازاًدر ، چونکه کندیسی عین وجوددر .

خلاصهٔ کلام محسوسات و معقولاتدن ، موهومات و تخیلاتدن نه وارسه هیچ بری نفسیله قائم دکلدر هپسی قیامنده وجوده محتاج و مفتقردر .

خلق ، تقدیر ، تصویر کبی احوالك کافه‌سی حوادثك شاننددر ؛ حوادثك مابه‌القیامی اولان وجود بوشوائبی قبولدن منزه ولایتغیردر . اکر قبول ایتمش اولسه مخلوق اولمسی لازم کلیر ایدی حالبوکه وجود مخلوق دکلدر و اکا موجدك ایجادی تعلق ایتمه‌مشدر . تعلق ایتمش اولسه ایدی اولا معدوم بالآخره موجود اولمسی اقتضا ایدر ایدی عدم ایسه وجودك ضدی اولوب خلافی دکلدر بر شی خلافنه ملابس اولور . فقط ضدینه منقلب اوله‌ماز بنابرین عدمده وجود اوله‌ماز عکسی‌ده بویله‌در . وجودك مخلوق اولدیغنه دائر کتاب وسنتده بر قید ، بر اشارت یوقدر . جناب حق وجودی خلق ایتمش اولایدی حوادث کندیسیله قائم اولان بر اله دیکر خلق ایتمش اولور ایدی .

اکر وجود مخلوق اولایدی ، حوادث کبی مقدر ، محدود ومختلف اولور ایدی . حال بوکه وجود ، اولمق حیثیتله حوادثك منبعی ، مابه‌القیامیدر . کندیسنك بالذات ، و حوادثك کندیسیله قیامنده تجلیسی سیدر . بر شیده زیاده بر شیده نقصان دکلدر ، حوادثده

امر بر عکسدر خلاصه وجود تقدیر و تصویردن ، قیود و حدوددن منزهدر مراتب ذاتیه‌سی ، حضرات اسما وصفاتی جمله‌سندن اولان علمی ، قدرتی ، ارادەسی اقتضاسنجه جمیع تصاویر وتقادیرك ، حدود وقیودك کافه‌سنه تجلی ایلمشدر . کافه‌سنك خالق وصانعیدر .

محقق کامل صاری عبدالله افندی حضرتلرینك مثنوی شریف شرحندن نقلی مباحث آتیه‌یه جهت تعلقندن طولایی ضروری عد ایلدیکم اشاغیکی سطرلر یوقاریدن بری وجود حقنده سویلنیلن سوزلرك هم موضحی ، هم‌ده متممی اوله‌جقدر . فقط اندن اول استطرادی بر ایکی سوز سویلمك ایسترم :

بزده آثار جلیلهٔ اسلافك مطالعه‌سنه رغبت مفقود اولدیغندن بر چوق جواهر گرانقدر معرفت اوخزائن عرفانده مکنون قالمش ، کیمسه انلرك نه اولدیغنی تدقیقه لزوم کورمه‌مش . دها طوغریسی غرب فلاسفه‌سنك آثارینه مشتاقانه بر انجذاب ، حکمای اسلامیه‌نك تدقیق آثارینه میدان براقمامش .

اوقویه‌بیلدیکم کتابلره باقیورم فرنکلر ایچلرندن یتیشن فیلسوفلرك سوزلرینی حرز جان ، اثرلرینی انلر طرفندن وضع ایدیلن دستورلرله توشیح ایدیورلر اوسوزلرك نقیضنی مؤید بر حقیقت کشف ایدلدکجه انلری نظر قبولدن دور طوتیورلر . بزم حالت روحیه‌مزده ایسه غریب بر بشقه‌لق وار . بر حقیقت نه قدر قطعی ، نه قدر لایتغیر اولدرسه اولسون شرق محصولی اولدیغی دمغمزده جای قبول بوله‌میور اکا قارشو جبلی بر نفرت ، فطری بر خصومت بسله‌یورز . سوز صره‌سی کلنجه « آدم سنده اوده سوزمی ! » دیمکدن چکینمیورز حقایق مدونه‌نك قیمت ذاتیه‌لرینی نظر اعتباره الميورز دائما انلرده « مفتاء شهادتنامه‌سی » اریورز . بر چوق حقایق ایچنده بر دانه‌سی بزجه شایان قبول کوریله‌جك اولورسه درحال اوته‌کیلری‌ده نظر اعتباردن اسقاط ایدیورز .

حال بوکه غربلیلر ، تدقیقات و تتبعاتلرنده اصلا بوکبی قیود و شروطه تابع اولمیورلر ، متاعك شرقدن یاغربه چیقدیغنه دکل ذاتنه باقیورلر . حتی مملکتمزك مادی منابع ثروتندن نصل استفاده ایتمك ایسته‌یورلر ایسه ثروت معنویه‌سندن‌ده اویله‌جه استفاده ایتمك ایسته‌یورلر . و ایدیورلر .

بزم ثروت مادیه‌مز برالنده ثروت معنویه‌مزده کتاب صحیفه‌لرنده قالمشدر . حالمز ، میلیونلری حاوی بر دفینه‌نك اوزرینه اوتوروب اوکنه چناق قویان ، اللری هواده ، کوزلری سماده اولدیغی حالده کلن کچنه قارشو : الله رضاسی ایچون بش پاره‌دیه فریاد ایدن بر دیلنجینك حالندن پکده فرقی دکلدر .

شرقك خزائن سامانکده محفوظ اولان گرانبها المسلر ، یاقوتلر ، زمردلر ، انجولر نصل غربه کچمش ایسه خزائن عرفانده موجود اولان جواهر گرانقدر معرفت‌ده اویلجه غربه چکلمش وچکلمکده بولنمشدر .

نه دیه‌لم الله بزی ایقاظ ایتسون !

فرید

بیانتامه

« هپکز حبل متین الٓهی‌یه یاپیشکز . تفرقه‌دن قطعیاً اجتناب ایدیکز . نزاع وخصومتله قوتکزی ضایع ایتمیکز . غیبتدن ، نمیمه‌دن ، کذب و افترادن صوك درجه حذر ایدیکز . بربرکزه دائما معاونت ایدیکز . فتنه و فساددن توقی ایدیکز . فتنه قتلدن اشددر . مؤمنلر آنجق قرداشدر . بشقه درلو اوله‌ماز . » « انلرنده اولان نیچه آیات قرآنیه‌سیله و « بالفعل التزام اولنمدقجه لزوم کفر ، کفر دکلدر . » و « بر کیمسه‌نك کفرینه طقسان طقوز وایمانه‌ده بر دلیل بولنسه ایمان جهتی ترجیح اولنه‌رق آنك ایمانته حکم ایتمك لازمدر . » و « بر اهل قبله‌یی تکفیر ایتمك جائز دکلدر » کبی پك چوق قواعد اعتقادیه و اخلاقیه‌سیله دیانت جلیلهٔ اسلامیه ، بتون مسلمانلره مدنیت فاضلهٔ انسانیه‌نك اساسلرینی کوسترمش و آنلری صوری ومعنوی ترقی وتعالیلرینی تأمین ایده‌بیلك احوال سنیه واخلاق حمیده‌یی اکتسابه سوق ایتمش واسلامیتك بقاسنی تهلکه‌یه القا ایده‌جك هر درلو احوال سخیفه وافعال کریهه‌دن شدیداً منع ایلمش ایکن مع التأسف بزده بر چوق عصرلردن بری بو دین مبینك شو ارشادات عالیه‌سی خلافنده حرکت اولنه‌رق بر طاقم منافع خسیسهٔ سیاسیه تأمینی مقصد ملعنتکارانه‌سیله دین نامنه بین المسلمین تفرقه ، نفاق ، شقاق القاسنه چالیشلمش وبو یوزدن نیچه حکومات اسلامیه محو وپریشان وبر قاچ یوز میلیون اهالیٔ مسلمه ایادیٔ اجانبده دوچار خذلان اولمش ونهایت بو کون دنیاده موجود بتون اهل اسلامك استنادگاهی اوله‌رق یالکز حکومت عثمانیه قالمش و فقط شو مسلك سقیم یگانه ملجأ و پناهمز بولنان حکومتمزی‌ده تهدید ایلمکده بولنمشدر .

مشروطیتك اعلانی متعاقب عموم طرفندن ایدیلن اظهار شادمانیدن آرتق بتون اهل اسلامده دور انتباهك حلول ایتمش اولدیغنه وبناءً علیه بین المسلمین دین نامنه القای نفاق وشقاقك بر دها عودت ایتمه‌مك اوزره زواله یوز طوتمش بولندیغنه بر آز امید حاصل اولمش ایدیسه‌ده مؤخراً بو امیدك پك بوش اولدیغی کورلمش وعصرلردن بری عالم اسلامی رخنه‌دار ایدن ودیانت جلیلهٔ اسلامیه نامنه سیاسی انتریقه‌لر چویرمك استعدادنده بولنان بو صورتله عالم اسلامك دوچار اولدیغی فلاکتلری کافی کورمیان پك چوق اشخاصك حالا ایچمزده موجود اولدقلری صورت قطعیه‌ده آکلاشلمشدر . اوتوز بر مارت حادثهٔ الیمه‌سی بوکا پك بیوك شاهد عادلدر .

جناب حقك عنایت ورسول ذی شانك امداد روحانیسی ایله

اردومزك همتیله حادثهٔ مذکوره‌نك ازاله اولنمسی اوزرینه مملکتده بر آز سکون واعتدال حاصل اولدیسه‌ده بر مدت صکره اوحال اسف اشتمالك تکرار ظهوریله کمافی السابق دیانت جلیلهٔ اسلامیه‌نك سیاسی انتریقه‌لره آلت اتخاذ ایدلدیکی وبو نام جلیله مملکتك هر طرفنده نفاق وشقاق تخملری صاچیلدیغی و واقع اقتدارده بولنان هرهانکی بر ذاتك مقدساتنه وارنجه‌یه قدر تعرض ایدیله‌رك بو یوزدن تأمین منافع خسیسه‌یه چالیشلدیغی وبو حالك امثالی کبی حکومتمزیده اودهشتلی اوجورومله طوغری سوروکله‌مکده اولدیغی نظر اعتباره آلنمدیغی وحتی بو صفت مکروهه‌نك اساس مسئله‌یه اصلا تعلق اولمدیغی حالده محکمه صالونلرینه قدر کوتورولدیکی وبووسیله ایله حق عاجزانه‌مده بعض مرتبه تعریضلره تصدی ایدلدیکی کمال تأثرله کورلمشدر.

احوال خصوصیه‌مدن بحث ایتمك، مسلك ومشربمه دائر ایضاحات ویرمك دنیاده اصلا خوشلانمدیغم احوالدن ایسه‌ده حائز اولدیغم مقامك علویتی اعتباریله ذاتمه وقوع بولان تعرضلره قارشی اختیار سکوت ایلمك موافق مصلحت اوله‌میه جغندن بوبابده خلاصةً بروجه آتی بیان حاله مجبوریت حاصل اولمشدر:

بو عاجز تخمیناً اوزایکی یاشمده اولدیغم حالده طریقت جلیلهٔ علمیه‌یه سالك اولدم. بعون خدا اوزماندن بو آنه قدر کافهٔ احوال وافعالمی او مسلك عالینك مقتضیاتنه توفیق ایتمکه وسعم یتدیکی قدر چالیشدم. طلبه‌لك زماننده دائما جدیت و استقامت و عفتمی محافظه‌یه موفق اولدیغم کبی آندن صکره‌ده کرك تدریسه مأمور ایدلدیکم اثناده وکرکسه سائر مأموریتلرده بولندیغم هنکامده یه بعونه تعالی مسلکمه شین ویره‌جك، صوری ومعنوی موجب اتهام اوله بیله‌جك حالاتدن توقی‌یه جهد وقیام ایلدم و حالاده ایتمکده‌یم.

هرکسه قارشی بورجلی اولدیغم وظیفهٔ انسانیه‌یی بتون قدرتمله ایفایه چالشدیغم کبی عالم السر والخفیات اولان جناب حقه قارشی مکلف اولدیغم وظائف عبودیتمده دخی ممکن اولدیغی قدر قصور ایتمه‌مکه صوك درجه چالشدم وحالا چالشمقده‌یم.

مجرد توفیق سبحانی اثری اوله‌رق سنین وفیره‌دن بری « وضوء سلاح مؤمندر » مآلنده اولان حدیث شریفله عمل ایدرك طهارت ظاهره‌یه اعتناده بردوام اولدیغم کبی ینه برچوق سنه‌لردن بری سالکی بولندیغم (طریقت علیهٔ نقشبندیه) نك بو عبد عاجزه بخش ایتمش اولدیغی فیوضات معنویه سایه‌سنده حاصل ایلدیکم نزاهت قلبیه وصفوت روحیه‌می کدرات بشریه‌دن محافظه‌یه بذل مقدرت ایلمکده‌یم.

بو احوال عاجزانه‌مه اولا جناب حقی، ثانیاً بزی یقیندن بیلن وهیچ بر غرض و عوض تعقیب ایتمین بیکلرجه ذواتی اشهاد ایلرم.

بعنایته تعالی علوم مرتبه‌یی کماهی حقها تحصیل وبو علومی کرك جوامع شریفه‌ده وکرك مکاتب عالیه وتالیه‌ده تعلیم ایتدیکم کبی علم تفسیر وعلم تصوف ایله‌ده پك چوق اشتغال ایده‌رك بوسایه‌ده قرآن کریمك اون جزئنه عائد اولان وهنوز غیر مطبوع بولنان تقریباً اوچ بیك صحیفه‌یی حاوی بر تفسیر شریف وجوده کتیردم. حقایق دینیه‌یه متعلق بر خیلی آثار تصوفیه‌نك تدریس وترجمه‌سنده موفق اوله‌رق بو سببله لله الحمد والمنه نیجه دقایق دینیه‌یه و اسرار قرآنیه‌یه کسب وقوف ایله اسلامیتك فوقنده ویا آکا مساوی هیچ بر مسلك وهیچ بر مذهب بولنمق احتمالی اولمدیغنه شهود درجه‌سنده قناعت وجدانیه حاصل ایتدم. بونکله‌ده بحق افتخار ایتمکده‌یم.

بلطفه تعالی اکتساب ایتدیکم شو حقایق دینیه وفیوضات محمدیه سایه‌سنده‌در که بر چوق سنه‌لردن بری اسلامیتك علویتی بتون جهانه قارشی بحق اثباته چالشدم. آره صره ایجاب ایتدکجه بو خدمت مبجله‌یی الآن دخی ایفادن کری طورمادم و انشاءالله الرحمن کری طورمایه‌جغم. بوکاده سنه‌لردن بری کرك تحریراً و کرك تقریراً نشر ایلدیکم مقالات دینیه‌م شهادت ایلمکده‌در. بناءً علیه دین اسلامه مخالف اولوبده بکا اسناد اولنان هر بر مذهب ویا مسلکی کمال شدتله رد ایدر وسلامت مملکت وحیات دیانت نامنه بوکبی تسویلاته اصلا اهمیت ویرمه‌ملرینی واوکبی اباطیلی بتون قابلریله، لسانلریله رد ایلملرینی بالجمله اهالی اسلامیه‌یه توصیه ایلر وبو بیاننامه‌یی نشردن مقصد محافظهٔ موقع اولمیوب آنجق هم بتون خلقی دوچار اولدقلری سوء ظندن خلاص ایتمك، همده کرك بو عاجزك یرینه کله‌جك ذاته وکرك سائر مواقع اقتدارده بولنان وبولنه‌جق اکابر دولته اسناد اولنه‌جق بوکبی اقوال مردوده ومنفوره‌یه اصلا حوالهٔ سمع اعتبار اولنمامسنك صورت قطعیه‌ده لزومنی وچونکه سلامت دین و دنیانك آنجق بو نقطه‌ده بولندیغنی خالصانه اخطار ایدرم. ۵ ذی الحجه ۳۲۹ و ۱٤ تشرین ثانی ۳۲۷

شیخ الاسلام

موسی کاظم

مرتد پارمقلر! ملعون قلملر!

بروجه... سك، بر سیمای... رك معکس استکراه و استفراغی اولان (بر مجموعه‌نك ۱٤ و ۱۵ نومرولری بوتون عالم اسلامی ایکرندیره‌جك بوتون اهل ایمانی استفراغ ایتدیره‌جك بر لوحه‌ٔ خرفات! مدنیت اسلامیه نامیله یازوب صراط مستقیم ایله نشر اولنان منفصل مقاله‌یه عنورانه هجوم ایتدی. نه‌دن؟.. چونکه او غیر قابل تعریض مقاله برچوق اهل وجدان وانصافی دوشوندیره‌جك، منهاج حقه، کعبهٔ حقیقته ارشاد ایده‌جك دلائل وبراهین ساطعه‌یی محتوی. دنیا بر یره کلسه ینه او دلیللرك، او برهانلرك بر حرفنی بیله تغییر ایده‌مز. عونه‌سنی دست اغفال واضلالندن قاچیرمق تهلکه‌سنی کورن شیطان رجیم کبی بوده تلاشه دوشدی! چیلدیردی! قودوردی! فقط جواب مایلیقنی ده آلدی. بو مهلك ضربه‌نك تأثیریله سرسملشدی موازنه‌سنی غیب ایتدی: ایشته ینه... لر قوصمغه باشلادی. صیم صیقی یومدیغی، چیقاجق، چشم بصیرتی کبی کور اوله‌جق، لاهم! شره واعوانه

اعمی فی‌الآخرة کما هو یتعامی عن الحق ویصول علیه فیقول: لم حشرتنی اعمی وقد کنت بصیراً ! » کوزلرینی بر لحظه ایچین آچسه‌ده خطاب ایتدیکی ملیونلرله ارباب توحیدك باغیرمقده اولدقلری شهاب لعنتلرینی کورسه! فقط ـ جواب مایلقنده ـ دیدم یا: اوتانمق یوق! حیا یوق! جناب حق چهره‌سنی مسخ ایتمش! صانکه‌جا . . . انه‌کیکه بورونمش‌ده انسان شکلنه کیرمش ! « اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه ! » دستور جلیل ارشادینی اوقور ! صوکرا برده صورتنه باق ! باقده خیر ومیمنت اوم !

نسوان اسلامك حقوقنه ، موقع اجتماعیسنه ، ترقی و تکاملنه باللرینه (؟) دانسلرینه (؟) والسلرینه (؟) تیاترولرینه (؟) ودها بیلمم نه‌لرینه دائر .و.و.ولرینه محترم همشیره‌لریمز بیله « اوشت ! » دیدیلر ، اوتانمیشنه هیچ‌ده استغراب ایتمم ؛ چونکه حیاسزلقدن یارادیلمش ! بونکله افتخار ایدر ! ! شمدی برده قربان ایتماننك دونمامزه وریلمسی وسیله‌سیله مقام جلیل دیانت وشریعته قارشی دیشلرینی صیریتیور او مقام معلا ، که بوتون عالم اسلامك قلب ایمانی! اوکعبهٔ علیا ؛ که مؤمن وموحدك مطاف وجدانی ! مقام جلیل مشیختك شخصیت معنویه‌سی جناب قرآن حکمیدر هیچ شبهه یوقدر ، که او مقدس مقامه قارشی صیریتمق قرآن کریمه حاولامقدر .

(مهتاب) وقاحت مآب بوصولت عقورانه‌سیله خلافت جلیلهٔ اسلامیه سریرعرش پایه‌سنی‌ده تحقیر ایدییور . ارتق اکر بونكده ـ ذره قدر ـ قلبنده جوهر ایمانی وارسه (مرتد) کلمه‌سی بر لفظ بی معنادن باشقا برشی دکلدر !

ثبوت : مقام جلیل مشیختك شخصیت معنویه‌سی جناب قرآن حکیمدر زیرا: او ظلام کفر و ارتداد اولان مهتابك استهزا واستخفافنه جرأتیاب اولدیغی « لایجوز ، و به یفتی و علیه‌فتوی » ایله موشح مسائل دینیه‌نك ادلهٔ تفصیلیه‌سی کتاب وسنت ، اجماع امتدر . بواستهزا واستخفاف لزومی دکل باکه التزامی برکفرصریحدر . اقوام مسلمهٔ غیر ترکیه‌یی عثمانلیلره صمیم صیقی باغلایان ، عثمانلیلقله افتخار ایتدیرن ایشته او « به یفتی وعلیه الفتوی » روابط قرآنیه‌سیدر الله کوسترمسین ! آنلر چوزولمه‌سین ! یوقسه . . . ! ای . . . مللر رئیسی ! . . . سنزلر امیری ! کاشکی شو سینهٔ مجروحمه بر خنجر صاپلامش ، بنی غیظ عقورانه‌که ، صولت مفترسانه‌که قربان ایتمش اولایدکده شو بی نظیر جنایت فرنکانه‌یی ارتکاب ایتمسه‌یدك ! ای . . دیو اسفل سافلین! حضرت قرآنی صاحبسزمی صانیرسك؟ سن ؛ اوکا یومروق کوسترن ، دیش صیریتان یزیدلرك ملعنتلری جزاسز ، انتقامسزمی قالیر ظن ایدرسك ؟

مسلمان دکلسه‌ك ! اسلامیتله ، جناب قرآن ایله نه آلوب نه ویره‌میورسك ؟

جناب قرآن کریم نام اقدس واعلاسنه حار . آتشین یاشلر دوکه‌رك کندیسنك برقاچ مثلی اعدای اسلامیت و بدبینی مدنیت انسانیه

دشمنلرینی قیامته قدر رذیل ورسوا ایدن طرابلس غرب مجاهدین عظامی اولسون سنی اوتاندیرمیورمی ؟

بر مؤمنك التمش وحتی یوز ایتالیانی کوبك سوروسی کبی اوکنه قاتوب قووالامسی هانکی ملتده کورلمش بر قهرمانلقدر ؟ شجاعت وسطوتك بودرجهٔ خردفرساسنی او مؤمنك قلبنه تودیع ایدن کیمدر؟ الله اکبردر ، الله اکبر ... یا او جلال وعظمت کبریاسی تناهی‌شناسندن اولمیان ، یوز کشی‌یی برکیشیدن قاچیران الله اکبرك قرآن حکیمیله استهزا واستخفافه‌سنی هانکی عقل وادراك سوق ایدییور ؟

اسلامیت باشقه . . . مسلمان باشقا ؛ صفت باشقا موصوف باشقه! موصوف ساخته اولمقله مدعی صفتك‌ده ساخته‌می اولمسی لازم کلیر .

طبابت بر صفت ، بر صفت جلیله‌در . سن . . . طبیب اولمقله بزده طبابته ساخته ، اسلمزمی دیه‌لم؟ قربان کسمك قصابلق اولیور اویلامی؟ شوچیانه ، شو . . بیمارخانه . . . لینه باقیکز !

یاربی ! یاربی ! بو دینسز عنصر ، بو ... عاتی نره‌دن باشمزه مسلط اولدی ؟

ذالحجه‌نك اونجی کونی اغنیالك — شرائط وجوبنی تمامیله استجماع ایتمسك اوزره ـ کسمکله مأمور و مکلف اولدیغی قربان بر وجیبهٔ دینیه ، برفریضهٔ اجتماعیه ومدنیه‌در .

او مبارك کونده ـ آیلرله برلقمه ات یوزی کورمه‌ین او نعمت حیات بخشادن محروم قالان ـ فقرانك یوزی کولر . قارنی دویار . زنکینده ، هرکون صباح آقشام رسطولرله ، پرزولرله ، اتك انواع اطعمه‌سیله معده‌سنی شیشیرن اغنیایه قارشی قلبنی منع ایده‌مدیکی حیات اغبرار وانکساری ـ ولو برقاچ کون ایچین ـ سکونت بولور . یتیملر ، دول قادینلر ، اعمالر ، کوتورملر ، وطن جدالر سوینیر .

قربان ؛ جناب حقك ، مؤمن قوللرینه نه بیوك برنعمتی ! نه عظیم احسانی !

سن ؛ ای حیوان ناطق ! . کویا دیقتورده اوله جقسك ! مواد غذائیه میدانده ات قدر مغذی نه‌یی کوستره‌بیلیرسك ؟ کوستر باقه‌لم ده کوره‌لم ! قربان کسمك قصابلق ، وحشت ، بار بارلق ایسه قصابلری منع ایت ! کیمسه ات ییمه‌سین ! چونکه یامیاملقدر ! ؟

فقط ای .. عاتی! سن انسزسفره‌یه اوتوره‌بیلیرسك؟ ویاه‌برسفره‌ده معده‌ك نشئه‌دار اوله‌بیلیرمی ؟

بلمدیککک شیئه نه‌قاریشیرسك آ . . . مجنم ؟ ! قربان کسمه‌نك شرطلری وار . بوشرطلر وخصوصیله بوتلر میاننده اعدای دین ووطنی ـ هم‌ده یالکز اعدای حالی دکل خصمای استقبالی ـ قهر وتنکیل ایده‌جك بردرجهٔ کماده قوة نامنه کافهٔ لوازم ومهمات حربیه اعداد واحضار اولونمدیقجه قربان کسمك دکل حجه کیتمك ؛ زکاة وصدقهٔ فطره ویرمك « لایجوز . وعلیه‌الفتوی » اکلادیکمی استخفافه یلتندیکك « لایجوز وعلیه‌الفتوی » نك قیمتنی ؟ ! ایشته مسلمانلر

بو عدم جواز ایله، بو فتوی ایله عمل ایدرلر. بوده او بکلدیککز، حضرت قرآندن شرف صادر اولور.

باب جلیل مشیختك بو فتوایی ویرمك بوینندك بورجی. الله جل شانه اعداد قوة فرمانی تمامیله انفاذ اولوندیقجه، اعدای دین شوکت اسلامیه قارشیسنده تیترهمدیکجه مؤمنلری صدقهٔ فطردن بیله منع ایدییور. ایشته او ایش غروشکده قوة اعدادینه همده فرط استعجال ایله اعدادینه صرفنی کمال اهمیتله امر بویوریور.

چونکه وطنه زنکینی، فقراسی پارهسیله هرشیئیله قربان !!

بو امر اهم اجرا اولونمیور، بوکا قارشی کوز یومولیور، دوداق بوکولیورسه قباحت کیمده؟ اورتهده بر قانون وار، فقط کیمسه اهمیت ویرمیور.

دوور! عجله ایتمه! دهاسی وار: شو معدن، شمندوفر، سائر بوتون لوازم حیاتیهمزك اجنبیلره ویریلمسیده، اسلحه وسفائن حربیهنك اعدادن آلنمسیده حرام اندر حرام!

بونلرك هپسی قوتدر. امر جلیل اعداددهکی (قوة) نظم منیفنك مسمای میانندهدر.

«هذا کتابنا ینطق علیکم بالحق!»

الله الله! بونلر ابوجهل خلقتندهمی یوقسه یزید فطرتندهمی؟

ایشته بن سنهلردن چوق اول سویلیورم: بوکون آوروپا دارالصناعهلری قاپولرینی اوزریمزه قاپارسهلر جبریل چیپلاق قالیرز. عسکریمزه چاقماقلی توفکلری! قاوال! بال یمز طوپلری توزینه مجبور اولور و او دقیقهدن اعتباراً تسلیم سلاح ....!

دونکی وحشی ژاپونیا بوکون مدنی! او قدر مدنی که اقصای شرقك انکلیزی! قرق سنهده آدم اولدی. بوتون احتیاجات حیاتیه ومدنیهسنی کندی دست عرفان ومهارتیله تأمین ایدییور.

فقط ملیتنه، اخلاق وآداب ملیهسنه پرستش ایدییور. بز، بوقدر پارلاق بر نمونه کورنده کیمیمز خوابیدهٔ جهل! کیمیمز مصروع تعصب! کیمیمزده... مفلوج بی دینی!

صوراریم: او فرانسز مربی و مربیهلریله سویهٔ عرفانلری یوکسلمش (!) واصل اوج اعلای مدنیت (!) اولمش عد ایتدیککز عثمانلی فرنك ومادامهلری بر دقیقه ذوق وسفاهت پرستانهلرندن آیریلوبده ملتك دردیله وطنك آلامیله بر دامله کوز یاشی دوکدیلر، دوغمامنه علم وعرفانلریله (!!) متناسب بر حمیت ملیه، بر غیرت مفرطهٔ وطنیه کوستردیلرمی؟

او عثمانلی (!) بکلری، او تورك (!) قونتسلری هرهفته بر موده شکلنه کیررلر وبو اوغورده آووج آووج آلتونلری بك اوغلنده ایتالیان مغازهلرینه صاچارلر.

بر لوانطه شیشهسنی اوچ! بر طراغی درت بش مجیدیهیه آلیرلر. هرکون خصوصی باللرده!! هرکون عمومی تیاترولرده!

طلبه نامیله اوروپایه کوندریلملرینیده ایستهمکه باشلادیلر. آداب واخلاق ملیه نظرلرنده بر وهمهدن، بر تعصبدن عبارتمش!

اوخ .... نه اعلا! صوکرا آوروپایه اعزاملری جوازینه دائر علمادن فتوالرده ایستیورلر. اونی واتیقاندن آلسهینلر! اورامی لایخطیدر (!!) آلقیشلرله ویریر!

علمای اسلامده فتوا نامنه اویله جنایت یوق! شریعت اسلامیه فحشه، رذالته مساعده ایتمك دنائتندن منزه ومتعالیدر.

بوکون طرابلسه قوشانلر سنك او سفیل دییه وصف ایتدیکك وسایهلرنده نان ونعمته یله یاشامقده اولدیغك مسلمانجقلردر. سنزك زمرهٔ بی دین وبی ایمان توقاتلیان غازینوسنده دانهسی یاریم لیرایه شامپانیا بیرا شیشهلری پاطلاتیرلر قمارخانهلرده جیبلرینی بوشالتیرلر. بونلرك سایهٔ سفاهت ورذالتنده بك اوغلندن یونان اعانهٔ بحریهسنه بر آلتون اولوقدر آقار! بو لوحهٔ سفاهت وفحشایی کورن زواللی، بیخبر مسلمانلر «.. .. داریلوب اوروج یمك!» قبیلندن اعداد قوة امر الهیسنی اونوتیرلر. اونوتیرلرده قوجه بر طرابلس غربی ایتالیا مدنیت خنزیریهسنه چیکنتدیررلر!

نه او دوقتور ینه داریلدیکمی؟

قادینلری، چوجقلری قیصقیوراق باغلایوب قویون کبی بوغازلامق، آناسنك قوجاغندهکی شیرخوارلری آناسیله سونکولهمك، سوقاقده دیلهنن علیللری اکلنجه مقامنده زهرلهمك حاصلی ازمنهٔ قبل التاریخیه وحشیلرینك بیله یوزلرینی قیزارتهجق وحشتلر، افتراضلر ایجاد ایتمك؛ خرطومده قادینلری صاچلرندن آصوب اشکنجهلر ایچنده اولدیرمك جزایرده عرب ئهولرینه جبراً کیروب قیزلرینی، اوغللرینی غصب ایتمك، زواللی قیزلری پامال شهوت ایدرك بیقدقدن صوکرا عمومخانهلره چراغ ایلهمك! بدبخت یاورو جقلری خرستیان تربیهسی اوزرینه بویوتوب بر قاتولك عرب یاپمق! بونلر مدنیت انسانیه اولیور اویلهمی؟

صوکرا بکا قارشی «لایجوز نویس او قیریلهسی قلملر مدنیت حاضرهیی ذره قدر حیا ایتمدن «مدنیت حیوانیه» آدلاندیران، او قیریلهسی اللر حاضرلدقلری ..... » حقارتی فیرلاتمقها! بو مدنیت حاضره اخلاقیه مدنیت انسانیه اولیور اویلهمی؟ سز بونی تقدیر ایدییورسکز ظاهر؟ فقط سنزك حیاکز قادینلریکزی ـ اللریکزدن کلسه! ـ انادن دوغمه چیپلاق سوقاغه چیقاراجق درجهده عالی! کوپکلری تنظیراً، پاریس سوقاقلرینی، برلینده حیوانات باغچهسنی تشبیهاً ....؟؟؟ اوتانمازسکز، که اوتانمازسکز! دیه سزی اوتاندیرمغه چالیشهیم!

دیمك بو اوروپا مدنیت روحیهسنی (!) مدنیت حیوانیه دیدیکم ایچون نظرکزده حیاسز اولیورم! ایسزهای ترك ادامهلریکزی، قونتسلر مشربلریکزی قوللرینی اوموزلرینه قدر چیپلاق. بوتون کردنلری آچیق، رذیل، منفور مستکره بر طرز ملعون تسترله کزدیردیککزدن بوتون

خلقاتك انظار شهوتنی اوزرلرنده کوردیککز حالده، چونکه... بدیککز ایچین، — ذره قدر قیصقانمق حس مردانه و ناموس پرورانه‌سنی دویمدیغکزدن طولایی حیالی اولیورسکز او حیانه کوزل آلنیکزه یاقشیور !

هانیا مجموعهٔ ... لت پناهك (۶) نجی نومروسنده « مسلمانلر هرایشلرینی بتیردیلرده یالکز تستر نسوان مسئله‌سنه‌می قالدیلر ؟ » دییور وکویا بونك موضوع بحث اولمسنه طرفدار کورونمك ایسته‌میوردك ؟ یا نه‌دن متصل حقوق نسوانه دائر و . وه نامه‌لر نشر ایدوب دوریئور ، لاینقطع مخدراتمزك تسترینه قارشی دیشلریکی صریتیورسك ؟

سنك یاپه‌جق هیچ باشقه برایشك یوقی ؟ یوقمی ، که اوقیرباسی قدنکله هر هفته هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه آراسنه زهرلر دوکیورسك ؟

دیمك مخدرات اسلامیه، سنك ... کیفك ایچین مطلقا تستری آتسینلر ؟ سن وسنك امثالك بی . . وبی ...لر ایستدیککز کبی اونلری سوقاقلرده ، باللرده ، تیاترولرده سیر ایده‌سیکز دکلمی؟؟؟

نسوانمزك حقوق وموقع اجتماعیلرینك یوکسلمکنی اوزمان تصدیق ایدرسکز اویله‌می ؟

بیلیورمیسکز بوسزك . و . وهٔ لانه‌کز داخلی خارجی عالم اسلامی نه قدر تصدیع ایدر ؟ نه قدر کوکل بولانتیسی وریبور ؟

ظن ایدیبورلر، که استانبول ، او محترم محیط ، او پایتخت جهان اسلام ، او آرامکاه لواءالحمد خلافت بویله .وجودیت فرنکانه‌دن عبارت !

بویله صانیورلرده عثمانلیلغه ، تورکلره بسلدیکاری او سودای اخوتلرنده صوغوقلق حس ایدییورلر !

سزك کبی برقاج ... باجینك ، برقاج ... بکنك یوزندن قوجه عثمانلی ملتی متضرر اولیور .

فقط سز بونی نره‌دن بیله‌جکسیکز ؟ نصل تقدیر ایده‌جکسیکز ؟ نصل تقدیر ایده‌جکسیکز، که ایتالیا قاتولك میسیونرلری معلمکز ! راهبه‌لری مربیه‌کز !

سز صانکه استانبولده فساد واختلال چیقارمق ایچین ایتالیا آلچاقلرینه روحکزی ، وجدانکزی صاتمش بردشمن مفرزه‌سی ! برآنارشیست جمعیتی !

او سزك استخفافه یلتندیککز (وبه‌نتی وعلیه‌الفتوی ، لایجوز) احکام قرآنیه‌سنی آلمق ایچون اوروپا عقلاسی استانبوله قوشیور و دها مطاف روح اسلام اولان مقام اقدس شریعت محمدیه قپوسندن کیرزکن شاپقه‌سنی چیقاروب یرلره قدر ایندیریبور !

بونلرك او مقام معلایی تقدیس و تکریملرندن اولسون عبرت آلیورسکز ! یوزیکز قیزارمیور !

سزکرچکدن انسان صفتنده بر... سورواروا ح ... ایمشسکز!

الیکزدن کلسه مخدراتمزك — سوقاق اورته‌سنده — زورله چارشافلرینی چیقارته‌جقسیکز !

ای خلاف ، مقدسهٔ محمدیه ایله متتوج قانون اساسیٔ عثمانی ! سنی تبجیل و تقدیس ایدن ، سنك بقاکی کندی حیاتلرندن معزز بیلن ، بوتون جهان انسانیته قارشی کوستردکلری معجزهٔ انقلابی سنك شرفکه باپان ملیونلرجه اهل دینی ، بوتون عالم اسلامی دلخون ایدن شو مرتد پارچه‌لری قیر ! شو ملعون قلملری پارچالا !

نه قدر مقدس ، اسلامیته ، روضهٔ مطهره و معطرهٔ جناب رسول کبریایه (علیه‌الصلاة والسلام) نه قدر پرستشکار اولدیغی ، بو دینسزلره نقاب قهر وجلالکی قالدیره‌رق کوستر !

محمد فخرالدین

فجایعه قا . ی (۱)

صبحهٔ تلمین

کوستر او قانلی دیشلری! زرده‌یه، کیزله‌مه،
چك پنجه‌کی کین خفادن. چیقار، اوزات !
یرت وجه مستعاریکی، مغفل نقابی آت؛
عریان براق هویتکی چشم عالمه!

عریان براق حقیقت فطریه‌کی. کورون:
پنجه‌کده بر قیریق قافا: آغزك چکنده — خون ...
قورقونچ ایکلتیلرله عقورانه، فیرلا، دون؛
اولسون بهیمه‌لر سیله هواکله سرنکون !

§

بهیمه‌دن داها وحشی بهیمه‌سك، چونکه :
ضعیفه قارشی بهایمده بر ترحم وار .

---

[۱] براجنینك شهادتی:

[. . . . . . بریلردن بوقدر جسارت وبسالت بکله‌مه‌ین ایتالیانلر پك خائنانه بر صورتده انتقام آلمغه قالقیشدیلر . شهرده بولدقلرینی حبسه طیقدیلر . قادین ، چوجق، اختیار دیه‌کیمسه آییرمادیلر. عسکر قورقولرندن ابتدا : « اللریکزی قالدیرك » دیه باغیرییورلردی . . . . هنوز کنج اولان بر قادین قوجاغنده بر نوزاد بولندیغی حالده کچییوردی . بر ضابط : « اللریکی هوایه قالدیر ، یوقسه آتش ایده‌جکز » دیدی. قادین بر الیله چوجوغی طوتدیغندن آنجق بر الی قالدیره‌بیلدی . ضابط بلا تردد آتش ایده‌رك قادینی یره سردی ... قادینك یانه‌قوشدم. قورشون چوجغك قافاسنی قیرمشدی . . . .]

صباح : ۷۹۶۲ — ۷ تشرین ثانی ۱۳۲۷

که شیر خوارلره شیرك تعرض ایتمدیکی
بونك نشانهٔ وحشت ـ کدازیدر ... غدار !

دوشونمدکمی که بیچاره ممثلی ـ آغوش،
دوشونمدکمی که برلکده قالقاماز قوللر ...
اوت ، دوشونمدك، ألبت دوشونمدك، جاناوار ،
أوت، دوشونمکه قادر دکل دماغ وحوش !

دامارلرکده کرهن قان دکلده، جوشا جوش
سموم سایل عقربمی ؛ روح سنکنك
سواد منجمد لیلهٔ شتامی خشین ،
رسوب دودیمی ، یاخود ، حریقلرك خاموش،

که عجزه قارشی بر آز مرحمتله قایناما‌دی ،
که مجزه قارشی بر آز مشفقانه تترهمدی ؟ ؟
نه اولدی ، بیلمم ، اوقورشون قافاکده پاطلامادی ؟
نه واردی چشمکه دولسهیدی ظلمت أبدی !
چیقار یوز کده‌کی شکل بشر ـ هوتی آت،
کرفته‌موی و سیه‌رویی‌بردایه بورون،
چیقارده صورتی آدمه فیرلات ،
چیقار، نظاره‌یه سیمای فطرتکله کورون !

چیقار، بهیمتك، افتراسك عشقیچین ،
چیقارده چهرهٔ ماهیتکله عریان قال ؛
چیقارکه شکلکه شکلاً مشابهت بکاشین !
چیقارما ایستر ایسه‌ك... طور، چیقارما، انسانقال،

بو انطباع هیولامی بن ده کیشدیرەیم ،
بهیمه اولمه سکا بکزەمکدن علویدر ؛
بهیمه‌لك سکا نسبت بر آز سماویدر ؛
سن اولمیمده هپ اشکال وحشته کیرەیم !

یتیش، ألکده‌کی سونکوکله، قورشونکله یتیش،
غشای چهره‌می یرتوب عظام وجهمی قیر ،
سنکله شارك اولان و جهی بنلکمدن آییر،
سنکله‌هم صور اولمق وحوشدن موحش !

قودورمش آزغینی جمیت بشر چکمز ...
تفنکی، سونکویی آت، همنوعلرکله قاویش،
جبالده، قیالقارده کیت. سورو سورو کز ،
حریص، عقور، سرآزاد بر حیاته قاریش!...

§

واقعکه أی ضمیره ـ سرشتهٔ حیات :
تأثیر قدرتکله جمادات جان بولور ،

ذرات ایچنده دالغەلانیر شعلهٔ شعور ،
واقعکه هر لباسه کیرەر جسم کائنات ...

بر مفترس، فقط، بشریت ثیابنه
کیرمك، بو استحالهٔ حیرت ـ وقوع نەدر ؟
کرچك بو استحالهٔ فکرت ـ فروز، بر
معجز نمون علاوه‌می دهر انقلابنه ؟

§

أی شفقتك شهیدەسی، قانون‌خلقتك
عاجز ـ شمول ظلمنه قربان اولان قادین !
جرم اولدی شفقتك سکا ... جرم اولدی شفقتك !
أولاکده، جونکه یاوریکی سینه‌کده صاقلادك...

جانیلرك یتاغیمیدر بطن مادری ،
جانیٔ متهم‌می دوغان‌طفل شیرخوار ،
دوغمق جرم‌میدر . . ؟ بونه اشنع ظلم ، نه عار ،
بیرمنجی عصرك ، ای مدنیت دنیلری ؟ !

سن اولدورلدك ، اولمدك ، آه ، أی مخدره !
سمت سمادن ایسته بو ظلمك جزاسنی ؛
ایزسین رعود لعنت لاهوت یرلره ،
دویماز یرك قولاغی ضعفك صداسنی !

بر هیکل تظلم آغشته ـ خون کبی
یوکسل درین سمالره ، یرتوب سحابی ؛

کچ مشعل کوا کبی ، قالدیر او ناتوان ،
تترك قولکله یتی داغیلمش ، غنوده ـ جان

§

نوزاد خونچکانکی ، کوستر قضالره ،
هایقیر خروش ظلمنی ارضك سمالره ؛

سیارەلرده بلکه دیکر زمرهٔ بشر
مسکون اولورده صیحەکه دوغری‌شتاب‌ایدر ،

هایقیر رنین شرتی آدمیتك . .
کورسون بو قانلی فاجعه‌یی سر مدیتك

غور ظلام ایچنده یانار کهنه کوزلری،
هر قطرهٔ چکیده قیزارتسین بر اختری :

قان طوتسون آسمانك عیون مجوهری ،
قان طوتسون عذار مزهری ،

سمای لم یزلدن اوقونسون ، بشر نه‌در ؟
سیارهٔ کهن نه فجاعتلی صحنه‌در ؟ ! . .

٩ تشرین‌ثانی ٣٢٧ ف‌ساجد

اسلامك هلالنه

ملی دویغولردن :

یوکسل ، سن ای بو طوپراغك پاك ، شانلی بکجیسی ،
یوکسل ، بوتون اوزاقلره کوسترجالکی ،
یوکسلده چیق سماره ، شرقك هلالی
کورسون او غرب !

یوکسل ، داغیت افقلری تظلیم ایدن سیسی ،
یوکسل ، قوجاقلا ، آل ، کتیر : امید ، شان ، ظفر .
آنجاق بو آغلایان وطن اونلرله فخر ایدر . .

یوکسل فضای عزته ، یوکسل‌که : آلچالیر
قارشکده غرب خائنك الجاق امللری . . .
یوکسل ، دیدیکله ، قیر ، چوروت آرتق بو اللری . . .

سن یوکسلیرسه‌ك ای هلال ، دشمنلرك قالیر .
خسرانلی بر کیجه‌یله . . . فقط مسلمانلری
یوکسکلکك سویندیریر ، قالماز فغانلری . . .

اسحق رأفت

تمائیل اسلافدن : فخر رازی

« فخر رازی » بو بیوك نام ، بو دهای ممتاز
جو فکرمده ایدر یاد بلندی پرواز :
بر وقور چهره‌یی تلویح ایدیور کوروسیاه
لحیه . چشمان وسعینده‌کی معنای نکاه
روح علوی وسماویسنه اولمقده کواه
بو بیوك خلقته بر سس یاراشیر کیم : کمراه . . .

بو بیوك خلقت اولور مرکز اشراق دها
که شعاعات زرینیله ویریر شرقه ضیا
یازیبورکن اومخلد اثری [١] روح ذکا
صورکلکیله معانی‌یی ایدردی احیا

[١] « مفاتیح الغیب » نامنده‌کی تفسیر کبیر

موکب محتشم فضلی مصابیح عقول
نیجه اشخاص مبجل ، نیجه سیمای فحول
بونلرك هامهٔ توقیرینه کویا محمول
کبی اورنك دهاسنده او صاحب محصول [٢]

مهر ارشادینه کویا که فروغ روشن
اولسانلرکه دهاسنده ایدی موجه فکن [٣]
او لسانلردی ینه باطله برق خرمن
روح فضیلیله دیرلمشدی بو دنیای کهن

انضمام ایتمه‌ده عنواننه شاباش دهور
بکلدکجه زمانلرده عصر ایندکجه مرور
قاله‌جق فوق افاضلده او نام دورا دور
بو صورخانهٔ امکانده مشعشع بر نور . . .

[٢] « المحصول فی علم الاصول »
[٣] عربی ، فارسی

شرف‌الدین

« امیر عبدالرحمن خان »

« مابعد »

بو اثناده غریب بر حال وقوع بولدی‌که کمال منت ومسرتله ذکر ایده‌جکم . بر کون دیوان حکومتده اوطورورکن بر پوسته‌جی کلدی . کابلده بولونان نشانلیم‌دن مکتوب کتیردی . لکن مکتوبك بالذات بکا تسلیم ایدیلمه‌سی و جوابنك ینه کندی طرفمدن یازیلوب مهرلندکدن صوکرا کوندریلمه‌سی تنبیه اولوندیغنی سویله‌دی .

اوجهده سویله‌نیلدیکی اوزره اوقومق یازمق هوسکاری اولمادیغم ایچین وقتیله اوقودقلرمی اونوتمش و عادتا اشکال حروفی طانیمایه‌جق درجه‌یه کلمشدم .

بوبله طرفمدن اوقوناجق وجوابی ینه طرفمدن یازیلاجق بر کاغدی آلنجه فوق العاده مأیوس اولدم « بن آتوب طوتویورم آدم اولدم ادعاسنده بولونویورم . حال بوکه اوقومق یازمق بیلمیورم . دیمك که حقیقةً انسان دکلم » دیه نفسمه لوم ایتدم . او کیجه یاتمازدن اول بر چوق آغلادم . ارواح انبیا و اولیایی شفیع اتخاذ ایله‌رك الهی ! قلبمی تنویر ایت . بکا اوقومایی یازمایی اوکرت . بنی خلق آراسنده اوتاندیرما دعاسنی ایتدم . صباحه قارشی اویومشم . رؤیامده ؛ اورته بویلو ، کوزل یوزلو ، اوزون وانجه پارماقلی ، نخودی صاریقلی ، شال کمرلی ، الی عصالی بر ذات کوردم . کمال ملایمتله :

— عبدالرحمن ! قالق ، یاز ، دیدی . متحیرانه اویاندم . کیمسه‌یی کورمه‌نجه تکرار اویودم . ایکنجی دفعه‌عین شکل وصورتده ظهور ایدن بو ذات :

— بن سکا یاز دییورم ، سن اویویورسك . دیه‌سی اوزرینه

اویاندم . کیمسه‌یی کورمه‌یجه‌ ینه اویودم . ارچنجی دفعه‌ده اوذات حدتلی بر طور ایله :

— بو سفرده یاتوب اویویاجق اولورسه‌ك المده‌کی عصا ایله کوککی دوه‌رم . تهدیدنده بولونجه یاتاقدن فیرلادم .

— کاغد قلم کتیرك .

دییه سویله‌ندم . کتیردیلر . قلمی اله آلینجه مکتبده یازدیغم کلمات عادتا خیالمده تجسم ایتمه‌یه ، اوقودقلرم یاواش یاواش خاطرمه کلمه‌یه باشلادی . کونش طوغنجه‌یه قدر مشغول اوله‌رق یدی یوز سطر قدر یازدم . صوکرا اونلری کوزدن کچیردم . بعض کلماتك مقطع ، بعضیلرینك یاکلش یازیلمش اولدیغنی کوردم . یازدقلرمی اوقویه بیلدیکمی آکلاینجه صوك درجه سه‌وینده‌م . یازیلی کاغدلری یرتوب یکیدن یازدم .

دیوانه کیدوب عرض اولونان کاغدلری آچدم . اوقویاجغمی عقلم کسینجه سه‌وینجم تزاید ایتدی قرائت معروضات وظیفه‌سیله مکلف اولونان منشی‌یه :

— محرراتی بوکون بن اوقویاجغم . سز یاکلشلرمی تصحیح ایدیکز . دیدم . منشی متبسمانه :

— افندیمز اوقویامازسکزکه . جوابنی ویردی . بن ظرفلردن برینی آچدم :

— دیکله یك‌ده اوقویا بیلیورمی‌یم ، اوقویامیورمی‌یم آکلایك دییه‌رك قرائته شروع ایلادم . نهایتنده :

— جوابنی شو طرزده یازك دیدم . منشینك حیرت وتعجبی آراسنده ایکی یوز کاغد اوقودم . یوز دانه‌سنه‌ده جواب ویردم . بر قاچ کون صوکرا منشینك اعانه‌سنه محتاج اولمایه‌جق درجه‌یه کلدم . مکتوبلری کندیم اوقویوب کندیم یازمایه وقرآن کریمی یکیدن تلاوت ایتمه‌یه موفق اولدم .

شو موهبهٔ الـٰهیه‌یی پدرمه یازوب بیلدیردم . ابتدا بوکا ایناناماياجق اولدی ، فقط :

— مخدومکز ، اصلی اولمایان بر شیٔ سزه ناصیل یازا بیلیر ؟ واديسنده ادارهٔ کلام ایدیلمسی اوزرینه بش بیك (تنکه) [*] نقدایله قیمتدار خلعتلر وبزم ایچین مرصع قیلیچ ، مزین اکر ، اون طوپ ایپکلی ، اون طوپ یوکلی قماش کونده‌ردی . جناب حقه تقدیم شکران ، پدرمه‌ده ترقیم تشکر ایلادم .

§

بدخشان وقته‌غن ولایتلرینك امر اداره‌سی یولنه کیردیکی وهر طرفده آسایش بر کمال اولدیغی حالده (قلاب) طرفندن بلا فاصله دوچار اشکال اولویوردم . اورانك امیری (شاه خان) بو دفعه‌ده ایکی بیك سواری کونده‌رمش وقته‌غن اهالیسنك قیشین جیحون کنارنده اوتلاتمق اوزره کوتوردیکی اون اوچ بیك قویونی سوردورمشدی .

شو مناسبتسزلکی دویدیغم کبی قویونلری استرداد وصاحبلرینه اعاده ایتمك اوزره ایکی بیك سواری اعزام ایله‌دم . بزمکیلر کیدنجه‌یه قدر قلاب سواریلری نهر جیحونی کچمشلردی . مقابلرده نهرك صیغ بر طرفندن مرور ایده‌رك اوبر ساحلده یغما کرلری یاقالادیلر ، بش یوز نفرینی اولدردکدن ، ایچه‌ بر مقدارینی‌ده اسیر آلدقدن صکرا متباقیسنی قاچیردیلر قویونلرله برابر اوراده طوروب قلابی تسخیر ایتمك خصوصنده بندن امر وامداد بکله‌دیلر . لکن بو بابده پدرمدن بر حکم تلقی ایتمه‌دیکم ایچین عسکره کری‌یه دونمه‌لرینه وقویونلری صاحبلرینه ویرمه‌لرینه دائر خبر یوللادم .

بو ولایتده بر عادت واردی . یغما ایدیلن بر مال استرداد اولونورده صاحبنه تسلیم ایدیلیرسه اونك ثلثی حکمران ولایته ویریلیردی . شو عادته اتباعاً سواریلرم قویونلرك آلتی بیکنی «نم نامه» آلمق ایسته‌دیلرسه‌ده قبول ایتمه‌دم . اونلره مقابل ویریلان سکز بیك آلتوندن اوچ بیکنی سواریلره داغیتدم ، بش بیکنی کندیم آلدم . قلاب امیرینه‌ده بر مکتوب ارسالیله «اکر بو یغما کرلك تکرار ایدرسه ولایتنی الندن آلاجغمی» اشعار ایتدم . میرمشارالیه اعتذار ایله‌یه‌رك برداها بویله بر حالك وقوعنه میدان ویرمه‌یه‌جکنه دائر جواب کونده‌ردی وبعض هدایا ایله اسرانك فدیه‌سی اولمق اوزره یوز بیك تنکه یوللادی . بو مبلغدن «نم» حصه‌مه اون بیك آلتون دوشدیکه بونکله اوچ بیك رأس بیکر وبیك رأس دوه صاتین آلدم .

— لغت جغتای وترکیٔ عثمانی : اثر شیخ سلیمان بخاری —

بو وقعه‌دن صوکرا ولایتده تمامیله امنیت وآسایش حاصل اولدی . پدرمدن قته‌غنه کلمك فکرنده اولدیغنه ویوله چیقمازدن بر آی اول حرکتنی بیلدیره‌جکنه دائر بر مکتوب کلدی . ان‌شاءالله بالصحه والسلامه تشریف بویورك . دییه جواب یازدم .

ایکنجی فصل

بلخدن بخارایه فرار

من سنه ۱۲۸۰ الی سنه ۱۲۸۲

جدم (امیر دوست محمد خان) هراته حمله ایتدیکی اثناده علیل المزاج اولوب اولادندن (سردار شیر علی خان) پدرینك حقنده صرف اوقات ایدردی .

(سردار محمد اعظم خان) (سردار محمد امین خان) (سردار محمد اسلم خان) کبی مخادیم سائره‌سی ایسه اوکی برادرلری شیر علی

[*] تنکه : بخارا وآسیای وسطی سکه‌سی مسکوکات نقره ، کموش ، سیم .

« صوفی الله‌یار »

« قالیب من تنکه دیب احوال تنکه »

« مشقت‌لار باشیمه رنکه رنکه »

خان ایله آرالرنده بغض و عداوت بولوندیغندن اوکا رغماً هرات حاکمی، یعنی بابالرینك دشمنی اولان (سلطان احمد خان) ایله اتفاق ایتمشلر وشو حرکتلریله پدرلرینی خیلی انجیتمشلردی .

(امیر دوست محمد خان) عالم آخرته انتقال ایله‌نجه نعشی (خواجه عبدالله انصاری قدس سره) حضرتلرینك جوار مزارینه دفن اولوندی. اوغوللری افغانستان سلطنتنه نائل اولامایاجقلرینی آکلاینجه سردار شیر علی خانی افغان امیری اعلان ایده‌رك مشارالیهك رخصتنی آلمقسزین کندی ولایتلرینه عزیمت ایلادیلر .

امیر جدید ، برادرلرینك کندینی ترك ایتدکلرینی کورونجه اوغلی (محمد یعقوب خان) ی هرات حاکملکنه تعیین ایله‌یه‌رك قندهاره کیتدی . اوراده ایکن‌ده برادرلری کلوب کوروشه‌دیلر.

(هجده نهر بلخ) حاکمی (سردار محمد اسلم خان) ایله (کرم وخوست) حاکمی (سردار محمد اعظم خان) ده برفقته چیقارمق قصدیله قالقوب کابله کیتدیلر . جد مرحوم ، کابله کیتدیکی صیراده امیر شیر علی خانك بویوك اوغلی (سردار محمد علی خان) ی کابل حکومتنه نصب ایله‌مشدی . بوذات « چابوق کابله کلیکز ، یوقسه قاریشیقلق چیقاجق » دیه قندهارده بولونان پدرینه برعریضه کونده‌ردی .

بونك اوزرینه امیر شیر علی خان ، برادرلرینه خبر ویرمکسزین کابله عزیمت ایتدیکه مقصدی اولا اوکی برادری سردار محمد اعظم خان ایله اوغراشوب اونی یوله کتیردکدن صوکرا لاوین قارده‌شلرینی تنبیه و تسکین ایله‌مکدی .

(غزنین) ه وصولنده عمجم سردار محمد اعظم خانه برقرآن ارسالیله « سز امیر دوست محمد خانك اکبر اولادیسکز . بن دائما سزی بویوك برادرم طانیرم بناءً علیه غزنینه تشریف ایدك بر دفعه اولسون کوروشه‌لم » مآلنده خبر یوللادی .

سردار محمد اعظم خان بوخبری آلنجه غزنینه کلوب برادریله کوروشدی . ایکی قارده‌ش تأیید اخوت ایله قرآن کریمی مهرله‌دکدن صوکرا سردار ، بویوك مخدومی (سردار سرور خان) ی امیرك یاننه براقدی . کندیسی محل حکومتنه عودت ایلادی .

مترجمی
طاهر المولوی

دیلمز ایچنده .. خورده‌شیلر

دیلمز، قادینی کیتمش أولره بکزه‌مش . صوپورولمه‌مش ، سیلینمه‌مش ، چیلیسی پرتیسی برلی یرینه قونولماش . . یه‌جکلرمز کیه‌جکلرمز ، قوللاناجقلرمز توزلر طوپراقلر ایچنده قالمش . . .

دیلمزده برچوق شیلر ، بولنمز کلمش ، یرسز کیرمش . . برچوق شیلرده یولدن ویردن چیقمش . . آواره اولمش . . یاوه اولمش .

بز بونلری کوده‌میورز . قوللانامایورز . لغتلر وار ، تعبیرلر وار . . چاریق ، سقط ، یاکلیش ، طوغریلت ، دوزه‌لت ! قابل دکل ، قابل اولسه بیله مقبول دکل . بعضاً اسقطلغی کورورم ، فقط دوزه‌لتمم . . چونکه سن مساعده ایتمزسك . بعضاً سقطلغیده کوره‌مم ، سن کوسترسه‌کده بکنمم . صورارسك ، جواب ویره‌مم . . جواب ویرسه‌م بکنمزسك . عجیب برشیدرکه بونده چوق کره سن‌ده بن‌ده ایکیمزده حقلی‌یز . . یا بوناصیل اولور؟ قورقولورکه یالنز اللرمزده آنجاق برر مقدار حق وار ، یا ایکیمزده حقسزز .

شبهه‌سز هپیمز اعتراف ایدرزکه حق بویون اکمك ، حقلاشمق ، حقسزلغی اورتادن قالدیروب اوزلاشمق ایی برشیدر . فقط اولاً حقی میدانه چیقارمالی ، بونك ایچون ده شکایتلری ، دعوالری دیکله‌مه‌لی . . صورمالی . . یوقلامالی . . محاکمه ایتملی ، حقی ناحقی آییروب کسوب آتملی . بوایسه یالکز سنك بنم یاپابیله‌جکمز ایش دکلدر . اویله بکله‌یورز . نه‌وقته قادار ؟ قیامته قادارمی بکلیه‌جکز؟ خایر . قیامته قادار بکله‌میه‌جکز . بن قوتله اینانیورم که الله نره‌دن کوندره‌جك ایسه ایرلر کوندره‌جك . . اونلر دره‌لوب طوپلانه‌جقلر ، بوحق قیریندیلرینی دره‌یوب طوپلایاجقلر . . یوروزلر آییقلاناجق ، باطل کیدوب حق قالاجق . . بویله اولاجق . اماکه بکله‌مك ایچون آرتیق بنم صبرم یوق ، احتمال وقتمده یوق . اویله تلاش ایدیورم ، دردی قودی ایدیورم .

. چوق کره حیفلانیرم . . شو اوزونتولردن برقاچ اولسه ، برازقالسه دیه دوشونورم . . شو امکلر ، شو ایکله‌مکلر ، دکیزلره بونی بوشنه آقان چایلر کبی ، هدر اولوب کیتمه‌سه دیرم . ایشته بویله دوشوندیکم زمانلر کندیمده بیوك جرأت بولورم . . دعوایه قالقارم . حقمدر ، ظنیله برچوق شیلر ایسته‌رم . هرده بنم بویله زمانلرم آزمی؟ چوقدر . بن بونقطه‌ده اومظلوم کیمسه‌لره بکزه‌رم که عمرلری قاپیلان حقلرینی کری آلمق ایچون قوشمقله ، عرضحال کزدیرمکله ، یالتقله ، یالوارمقله کچر .

یا . یالکز بنمی بوحالده‌یم ؟ اویله اولسه برشی دکل . . پك چوق کیمسه‌لر بوحالده . . همان همان بوتون ملت . دیلمزی باغلایان صارماشیقلر ایچنده قیوورانیورز . وطنك بزدن خدمتلر بکله‌دیکنی کوروب طورورکن ، برشیلر یاپامایاراق چابالانوب کیدیورز . چوقچوق قیوورانیورز ، سس چیقارامایورز . بعضاً ایسه قیوورانامایورز بیله . باقیلسه بونلره کیمسه راضی اولمامالی . . کیمسه راضی دکلدرده .

یازیق که حقی حق ایده‌جك بریر یوق . . محکمه نه‌وقت آچیلاجق؟ تحقیقاته نه وقت باشلاناجق ؟ حکم نه‌وقت ویریله‌جك ؟ داها نه وقته قادار بکله‌یه‌جکز ؟ بکله‌یه‌جکلر بکله‌سینلر . . دیدم یا . . بنم صبرم وقتم قالمادی . ایشته بو نأرله . یازلمش یازیلاجق خاطره‌جقلرمی بریرده طوپلامش وصاقلامش اولمق ایچون شو صحیفه‌لرده خورده سرکیسنه بکزر برشی آچیورم . . بوتون بوملاحظه‌یه عائد خورده‌لرمی

بوراده یایوب سره‌جکم . . خورده سرکیسنده تکلیف و تکلف ، صیره و نظام آرامامز . بوراده برلغت نقطه‌سنك یاننده برادبیات ماده‌سی . . براملا خورده‌سنك یاننده برقواعد نکته‌سی بولونا بیلیر . بونلردن بعضیلری یکرمی ییل اول یازلمش ، کهنه‌مش . . بعضیلری داها بو آقشام سویله‌شلمش ، دومانی اوستنده ، تورفاندا . . بلکه‌ده بعضیلری ظریف ، بعضیلری تورفا . . بعضیلری ظریف ، بعضیلری ظبروا ! . .

بیلیرم ، بزم مملکتده ، بزم دیلده بودورلو خوردلر اوزرینه چوق کوسته‌ریشلر ، چوق صایشلر یاپیلمشدر . قورقارم بونلرده اونلرك صوكاری ، قالنلرندندر . نه‌یاپالم ، حقسزلقلر قالدیریلنجایا قادار بویله کیده‌جکدر . . نه چاره ، آغریسی اولان ایکله‌ر . کاشکه بویله‌شیلر یازلماسه ، بویله یازیلر اوقونماسه ، بن بونلری اوقویانلردن اوتاناجغم . . بلکه اونلرده بندن اوتانیرلرده اوده‌شمش اولورز .

* * *

١ (خورده)می .(خرده‌می) ؛

(دیلمز ایچنده . . خورده شیلر) دیورم . . اسکی کوکله‌اویسه‌م بونی (لسانمز ایچنده . . خرده شیلر) شکلنده صاتمق ایسته‌ردم . حقیقت بزم کورکویه کوره (لسانمز) دیمك وارکن ، (دیلمز) دیمك ، قاباالق دکلسه سرسملکدر . اویله یا ، برحالا بیله (چوجوقلر) برنده (اطفال) دیرز ، سویله‌رکن (ات) دیه بیلمه‌ك بیله یازارکن (لحم) یازارز ، بو بزه خوی اولمش . . بز بویله آلیشقز . . . صوکره‌ده (خورده) کلمه‌سنك املاسنی بوحاله کتیرمك ، بونی واوسزکن واولی یازمق ، جاهلك دکلسه املا بیلمه‌مکدر . بوجاهلك بوسرسملك اسکی زمانلرده ، فرضا بوندن اون‌بش ییل اول یاپیلسه ایدی ، بونی یازان قلمك اوزمانك خرده شناسلرینك ، خرده فروشلرینك خرد سوز وخرد فرسا برطاقم آغیر وأزیجی تعریض وتعرضلری آلتنده ، تهزیل دیه آد قویدقلری یالان دیشی مسخره‌جیلقلری ومسخره‌لقلری آراسنده خوردو خاش اولماسی شبهه‌سزایدی . بونلرك تأثیری حالا بیله اوستمزده قالدیغی ایچون سویله‌رکن ، یازارکن کوکلده بر ایرکیلمه اویانیور . بو ایرکیلمه‌یی برسیلکینمه ایله ایتیویرمك قولای اولمایور .

بوقادار قابا صابالغه دوشرك ، افاده‌یی بوقادار باباغیلاشدیرمق ، بوتون بوتون لغت بیلمه‌مکدن ، سوسلی افاده یولنده بجرکسز اولمقدن اولمادیغنی ایله‌ری سوروب ، برتسجك آلدقدن صوکره ، سوزی (خورده) و(خرده) اوزرینه چووره بیلیرز . اوت (خورده)می ، (خرده) می ؟ یوقسه (خورداوات) ویا (خوردا) می ؟ پشین شوده بیلینسین که مقصد ، نه کتابلرده یازیلی (خرده) کلمه‌سنك املاسیله اوینامق ، نه‌ده بونك آغزلرده یوز دورلو تصرف بولان تازلی حالیله کوکل اکاندیرمکدر . جسارتم ، دیلمزی خور کورمك دیمك اولان برحاله قارشی دیرنمك ، بوتجاوزه قارشی قویمق ایچوندر . اوسیبله‌درکه بوکلمه اوزرنده برآز جره‌زله‌نیورم .

تورك آغزنده (خوردا) اولان بوفارسی کلمه ، هپ فارسی حالنده قالیرسه ، بونده برکبارلق ، بربیوکلك توهم اولونور . بوکا اینانمق ، همان همان عمومی برطبیعت اولمشدر . مثلا (قبلیف) ، (قولبه) ، (پارا) ، (پاراسزلق) ، (زاواللی) دیه سویله‌دیکمز شیلری یازارکن ، (غلاف) ، (کلبه) ، (پاره) ، (پاره‌سزلك) ، (زواللی) وحتی (زوالی) یاپمه اوزدنیرز . بواوزمه بعضاً (پیراصا)یی (پرخاصه) یاپمق درجه‌سنه قادار کیدر . بوکون ولوکه بوتون دنیا (هاوا) ، (خاستا) ، (ساختا) ، (صرقنا) ، (هالوا) دیسین ، بونلری هریکیت مطلقا (هوا) ، (خسته) ، (ساخته) ، (سوخته) (حلوا) یازاجقدر . نیچون بویله اولیور ؟ چونکه بونلر هپ کبار واصیل شیلردر ، بونلرك کیفنه طوقونمق اولماز . یاتورکجه‌نك کیفنه طوقونمق ، تورکجه‌یی قیروب ازمك ؟ او . . یالکز جائز دکل ، بلکه لازمدر . خلاصه بز بوعقله قوللق ایدرك دیرزکه : (خرده) کبار واصیل برتعبیردر . چونکه کلدیکی یردن ناصیل کلش ایسه اویله قالمش . . بوزولمامش ، بوزمش . . تورکجه‌نك یا ساقنه‌بوبون أکه‌مش ، تورکجه‌یی کندی قانوننه سرفرو ایتدیرمش . دیمك که بو وبوکبی بزه باشقه دیللردن کلن لغتلر هپ هپ یاساپورتلی برر اجنبیدر . بزم مملکتده ایسه ، اجنبی اولونجه امتیازلی واصالتلی اولمق ده اونك ایجابیدر . باقارز ، بولغت نره‌دن کلش ؟ کلدیکی دیلده ناصیل قوللانیلیر وناصیل یازیلیر ایمش ؟ دیسنه اویارز ، هیسنه باشمزی آغزمزی اویدورورز . بعضاً بونلرك اصل صاحبلرینی بیله کچه‌رز . (سالاتا) کلمه‌سی رومجه‌در ، رومجه‌ده صاد حرفی اولمادیغندن بونی سینله یازمالیدر . دیین مؤلف بزده کورولمه‌مشمیدر ؟

(خرده) یی بویله کبارشکلیله قوللاندیغمز وقت ، کندیمزده‌ده برکبارلق پایی چیقارمش اولورز . حالنکه هالوا دیمه‌سنی ده بیلیرم ، حلوا دیمه‌سنی ده بیلیرم . دیین حریف کبی برآغیز شاپیرتیسیله ، شیرینکام اولمش ، داماقزی طاتلاندیرمش کچیریرز . آرتیق کلین کبار تعبیرلر . . بوندن صوکره (دیل) دیمه‌یز ، (لسان) دیرز ، (زبان) دیرز ، (لسان عذب البیان) دیرز . (عذوبت لسان) دن (شیرینی سخن) دن سوز آچوب شاپیرتناپ ایدرز ، (اشك) دیمه‌یز ، (مرکب) دیرز . . (قاطیر) دیمه‌یز ، (استر) دیرز . . (کوپك) دیمه‌یز ، (کلب) دیرز . بویله‌جه بوتون آجلقلری طویورمش ، بوتون اکسیکلکلری طولدورمش اولورز . هی هی . . بال بال دیمکله آغیز طاتلی اولماز . . لکن ، کیم آکلار ، کیم دیکله‌ر !

بنجه (خورده) صورتی ، کبار (خرده) ایله بایاغی (خوردا) شکللرینك اورتاسیدر . واوسز (خرده) ایسته‌ینلری بوسبوتون طاریلتمقدن قورقدیغم ایچون کلمه‌یه ساده برواو علاوه‌سیله (خورده) دیدم ، قالدم . . شمدیلك (خوردا) دیمك ، قاباالقده اوقادار ایلری ،

کتینك اولماز واو ایناز. یا (خورده وات) نه‌در؟ بو بر ظرف‌در که (خردوات) شکلنده اولسه‌ده تأویله گلمز. بو فارسیدنمی گلمش، یوقسه عربجه‌دنمی؟ بو بر کلمه‌می؛ یوقسه ایکی کلمه‌می؟ بر کلمه ایچون ایکی قاپی چالمق، صوکره‌ده اونی ایکی قاپینك ده طانیمامایاجنی حاله قویمق، طوغروسی هنردر. هنردر اما، بوندن دیلمز بر کار ایتمه‌یجه نه‌یارار؟

٢، نه (ترك) نه (اتراك) طوغروسی (تورك).

آرتیق بزی (ترك) و (اتراك) شکلنده طانیماسینلر.. بز چوماق کبی واولی (تورك) ز. اما عرب وعجم بزم آدمزی بویله‌طانیمشلر، بویله‌یازمشلر.. بو اونلرك بیله‌جکی شیدر. بز اویله یازمایز.. بوده بزم بیله‌جکمز شیدر. اونلر بزه (اتراك) و (ترکان) دیمشلر.. البته بو اونلرك حقلریدر. البته بزدن اذن آلوب (ترکان) دییه‌منلردی اونلر بزه باشقه آد طاقمشلر؛ بزی آدمزله چاغیرمشلر. بوده برحق کوزه‌تیشدر. بوحق کوزه‌تیش تشکرلره لایقدر.

بز بونلری کورمه‌یوب‌ده آدمزی قاموسدن آرارسه‌ق.. اوراده ناصیل یازمشلر؛ دیه وهمه دوشه‌رك.. اذعانسزلق بزمدر. عرب بوکلمه‌یی قاموسنه (ترك) صورتنده یازسین.. فرض ایدیلسین که بونی برماده اولارق کندینه مال ایتمش‌ده اولسون.. بوحالده بیله (ترك بترك) یولیله اوزمالمزی اوزکه‌لره ترك ایتمك ایچون اوزه‌نمك عبثدر. حال بوکه عرب بویله‌ده یاپمامش.. یاپسه‌ده بزه برشی ترتب ایتمزدی. بویله ایکن؛ بزم مناسبتسز برغیرتله بومبارك کلمه‌یی کوز کوره اکسیکلی قصورلی یازمامز یوللی دکلدر.

قواعدجیلردن بری (ناصل) کلمه‌سنك املاسنی کسوب حکم ایدرکن (نصل) یازمالی، دییور؛ (ناصل) یازمالی.. چونکه بونك اصلی (نه) ایله (اصل) در... هوببالا!... بونك املاسی (نصل) ویا (ناصل) دکل، (ناصیل) در. بوده؛ اصلی (نه‌اصل) اولدیغی ایچون دکل؛ کلمه (ناصیل) صورتنده ایکی هجالی اولدیغی وهرهجانك برصائتله حقی‌ویرلمك لازم کلدیکی ایچوندر. بویله‌جه (تورك) کلمه‌سنك صحیح وفنی املاسی واوله اولمق کرکدر.. بوده عربك قاموسنده بویله یازلمامش وعجمك قوللانیشنده بویله کلمش کلمه‌مش اولدیغی ایچون دکل؛ فن املا بویله ایجاب ایتدیکی ایچون بویله‌در.

بیلکیچلرمزدن بری‌ده دیمشدرکه (تورك) کلمه‌سی (لسان ترکی) و (قاموس ترکی) و (اقوام ترکیه) کبی ترکیبلر ایچنده واوسز وسربست وتورکجه قالدیغی زمان واولی یازیلمالیدر... احتمال ای قارئ! بن‌ده بویله دوشونیورسه‌ك.. چونکه (لسان ترکی) و (قاموس ترکی) (واقوام ترکیه) کبی شیلر، فارسی طرزنده ترکیبلردر، تورکجه ترکیبلر دکلدر. بناءً علیه (ترك) کلمه‌سی تورکك تورمه‌سنه کوره یازیلاماز. اوت، بو آکلایشله مفتیلك سنده قالدقجه‌ویره‌جکك فتوا بودر. اوحالده بن‌ده سکا صورارم.. بوکبی ترکیبلر تورکجه دکلسه بونلری تورکجه ایچنده وتورکجه دیه ناصیل قوللانیورسك؟ بن‌ده قالقوب‌ده مثلا (احتمال دکل) دیه‌جك یرده (لایحتمل) دیسه‌م (قبول ایتمم) یرنده (لااقبل) دیسه‌م دیکله‌مزمیسك! ها، کرچك سنجه او ترکیبلر باشقه‌در، اوته‌کی سوزلر ینه باشقه‌در. بوسبیله بونقطه‌ده بن‌ده صوصارم. ذاتاً بن کتاب اسمی اولدیغی زمان بیله (قاموس ترکی) کبی ترکیب یاپمغه پك اوزه‌نمم. (تورك دیلی) دیر کیدرم.

بزه (اتراك بی ادراك) دینلره کلنجه، ارنلره صوررار.. سز هانکی (با ادراك) لی سکز؟ عفو ایدیکز؛ اما باشقه‌لری توقیر ایده‌جکز، دیه بزی تحقیر ایتمك حقکز دکلدر. آرتیق انصاف ایدیکز، تورکك تورکجه‌نك حقنی ویریکز. یوقسه حق یرده‌قالماز.

هرشیدن کچدك.. تورکه کندی آدینی طوغرو یازمغه اولسون مساعده ایتمه‌مك کناهدر. بزم آدمز سویله‌رکن‌ده (تورك) در، یازارکن‌ده.

اسپارطه‌لی

حقی

اتحاد، اتحاد، دائما اتحاد! و بر آز انتباه

شو دقیقه‌ده خریطهٔ اسلام پیش نظرهٔ امعانه آلنوب‌ده شرق، غرب، شمال، جنوب نقاط اربعه‌سنه عطف لحاظهٔ دقت اولنسه جابجا ملك اسلام مدهش وولقانلر، حزن انکیز فجیعه‌لر، اختلاللر ایچنده اولدیغی کوریلور، ملك اسلامك هر هانکی نقاطنه باقلسه اوراده الم، سفالت، ذلت، ادبار آثارندن بشقه بر شی نمایان اولماز. دائما، دائما بر آتش اختلال، جانخراش بر اضمحلال، ابدی بر فلاکت علائمی تابان اولدیغی دیدهٔ حزنه جاریار، قلوب موحدینی داغدار ایلر.

سرکذشت انسانیت اولان تاریخك اوکنز حقیقتك شهادتیله مثبت حقایقدندر که هر برزلری بر مشهر مدینهٔ مدنیت، برر بازار علم معرفت اولان بلدان اسلام، بوملیونلرجه شهدانك مدفن مبارکاری بوکون برر خرابه‌زاردر. برر شیونکاهدر. ایشته؛ بو جهتندرکه دلخونز، یأسمز، دردمز، فریادیمز هپ بو جهتندر.

حرص جاه ومنفعت یوزندن خاك پاك اسلام اغیارك بازیچهٔ طمعی اولمقده، منحوس بر طالعك سوق شئومیله قاص، قاص قاووریلوب کیتمکده‌در. ایشته او منحوس طالع بزم جهلمزدر. هپ بو جهالت یوزندندرکه هر برزلری شوکت اقبال ایله کوکلره رشك اندازمسرت اولان اوتمثال مدنیت اسلام مملکتلری بوکون سراپا جهل ایله، حرص انتقام ایله مهوای اضمحلاله، کریوهٔ انقراضه طوغری کیتمکده‌در.

جهالت، انسانی انسانلقدن چیقاران، بشرده دین وایمان برقیان شو منحوس حال مقدرات مملکته برشائبه، بر لکه‌در. بولکه جبهه‌مزده بر طوغمش عادتا مقدراتمزه حاکم کسلمشدر. اوت بوکون ملك اسلام جهالت ایچنده پویاندر. بو آجی، آجی اولدیغی قدر

دلخراش بر حقیقتدرکه انکاره اصلا کلز. ینه تکرار ایدییورز که هپ سائقهٔ جهالت ونفاقله‌درکه بوملك بر کربلایه، بر ماتمکاهه دونیور. بز اهل اسلام کوزلریمزی بورین دود جهالتی طاغتمز وبر عزم جاهدانه، برسعی طاقت بر اندازانه، حاصلی بر مؤمنه لایق اوله جق صورتده صبورانه، فقط شکورانه بر حال ایله استقباله طوغری، علی الخصوص عاشق بولندیغمز حیاته، حیات اسلامه طوغری بر متانت وثباتله یورومز ایسهك موجودیتمزی ورطهٔ انقراضه سوروکله‌مش اولورز. بو خصوصده مصباحمز دین وایمان، شاهراهمز سلامت وطن اولملیدر. چونکه: حب الوطن من الایمان حقیقتی هر آن چشم عبرته اورمقده‌در. دین اولمیان یرده وطن حسی بسلنمز. زراغهٔ وطن دینه‌در، دین مبین اسلامدر. هر نره‌ده مراعات ایدلمامش ایسه اوراده آثار اضمحلال باش کوسترمش، اویر نابود اولمشدر.

کاشانه‌لده پرورشیاب اولان محبتلرك بر نجیسی، حتی اك رونقلیسی، اك شدتلیسی دینه قارشی بسلانن محبتدر. بو محبت پك عالیدر. قلبك تا اعماقنده بولنور. اورادن تأثیراتنی عرض ایلرده دینه اولان اوفق بر تعرضه قارشی بشره حیاتنی، سعادتنی قربان ایتدیرر، افکار ملت اوزرنده بویله بر تأثیر اجرا ایدر. صلاح الدین ایوبی کبی بر شیر غضنفرك بر قاچ بیك دلاورله ملیونلرجه اهل صلیبی خاك هلاکه سریشی هپ بو محبتك، بو حس عالینك ثمره‌سیله اولمشدر.

هجرتك ایلك سنه‌سی خریطهٔ اسلام بر نقطه‌دن، کوکب اسلامك مبدأ طلوعی اولان مدینهٔ منوردن عبارت ایکن اون سنه صکره شمالاً تبوکه، جنوباً یمن ساحللرینه، شرقاً بحر فارسه، غرباً شاب دکزینه قدر توسع ایتمشدی.

بو محیطك افقنده شعشعه پاش شطارت اولان رایات اسلام خلفای راشدین دورنده شام وعراق قطعه‌لرنده تموج ایدیوردی، خریطهٔ اسلام امویلر زمان سلطنتنده بحر خزر ساحللرندن باب المندبه هندستان حدودندن ممالك مغربه وادئ نیله قدر یرلری وبتون اندلسی، غول قطعه‌سندن پو آتیه‌ئور، بوردو شهرلرینی احتوا ایلیوردی.

دور عباسیده ایسه بو خریطه‌نك وسعتی شیمدیکی آوروپانك ایکی مثلندن زیاده ایدی که خریطهٔ اسلامك اك مشعشع صفحه‌سی بودر. او زمان بو خریطه‌نك اوجی ترکستانك قسم علیاسنه، هندستانك سند و پنجاب اووه‌لرینه، بحر محیط هندی ساحللرینه دایانیور، دیکر اوجی آفریقانك صحرای کبیرینی، بحر محیط آطلاسینك مائی طالغه‌لرینی، پیرنه طاغلرینك اوته اتکلرینی آشیوردی. اوت آشیوردی، فقط بوکون اسلام مملکتلری بلای جهل ایله، حرص انتقام ایله مهوای اضمحلاله طوغری سوروکلنیور، چارناچار خریطهٔ اسلامدن پر پر قوپاریله‌رق اجانبك، دشمن دینك ید بی آمانته کیریور. ایشته بر وقتلر سلاطین اسلامك شمشیر جلادتلریله تسخیر اولنان بوسنه‌لر، هرسکلر، قره‌طاغ، صربستانلر، آناطولیلر، دوبریجه‌لر، بلغارستانلر، قریملر، قفقاسیه‌لر... دها... دها... قبرسلر، تونسلر، جزایرلر، فاسلر، روم ایلی شرقیلر... کریدلر، مصرلر... عدنلر... اهالئ اسلامیه‌سی، دوچار فلاکت اولدی. اویله ایکن بز اهل اسلام انتباه ایتمیور، اونلرك، او دیندشلرمزك حال پر ملاللرینی کوریور، ایشیدیورزده بر آز اولسون متنبه اولمیورز. بیلمم بوقدر فلاکتلر اویرمیه‌جکمی؟

اهل اسلام، چکدیکی بوقدر فلاکتلر اویرمیورمش کبی برده اون دردنجی عصرده طرابلس غرب فلاکتنی کورمکله دلخوندر. لوای محمدینك موجه‌دار اولدیغی هریرده، هر بلدهٔ اسلامده الله اکبر صدای بلندی ایله خشوع وتضرعده بولنان اهل اسلام، اون دردنجی عصرك آوروپا تاریخ مدنیتنده بر نمونهٔ وحشت، سیاه بر نقطهٔ لعنت براقان ایتالیا وحشیلری طرفندن خونخوارانه، خونخوارانه اولدیغی قدر وحشیانه بر صورتده طرابلس غربده‌کی نسوان اسلامه، صاچلری بیتمه‌مش معصوملره، علی الخصوص دها رحم مادرده ایکن سلهٔ فلکه اوغرامش اعماله قارشی اجرا ایدیلن ظلملری، اشکنجه‌لری کوزاوکنه کتیردکجه درین بر حزن والمه مستغرق اولمامق قابلمیدر؟.

آه.. فلاکتده تسببك، جهالتك بر یادکاری، بر یادکار بد کرداریدر.

طرابلس وقعه‌سی طولایسیله حسیات اسلامیه هیجانلر ایچنده‌در. مرکز خلافته پرلرك طوپلری دکل، سمانك ییلدیرملری بر آرایه کلسه بر تانی یرندن انحراف ایده‌میه‌جك درجه‌ده رصین بر شیرازهٔ دین ایله مربوط هلال قبله بوکون طرابلس غربده یاپیلان ظلملره قارشی لاقید دکلدر. بونی بر حرب خصوصی دکل، عموم اسلاملره قارشی آچیلمش بر حرب اولدیغی اعتقادنده‌درلر، اویله‌در.

کیم نه دیرسه‌دیسون طرابلس غرب بوکون حقوق دولتی تعریفی اوزره ایکی دولت آره‌سنده آچیلان بر محاربه‌یه دکل، ارض فلسطینی دریای خونه بوغان وقوعات صلیبیونك یکرمنجی عصرده‌کی بر نمونهٔ وحشت آور ینه ساحه اولمشدر.

اهل اسلامی اوساحهٔ فلسطنده مظفر ایلین توفیق الٓهی بوکون دخی افق اسلامده پدیداردر. بر قاچ سنه اول بودیارده هنوز خورشید حریتك طلوعندن مقدم ماکدونیاده کیزلی الارله آوروپا پاره‌لریله یاپدیریلان جنایتلره آرتق یکرمنجی عصر مدنیتك تحمل ایده‌میه‌جکنی اعلان ایدن آوروپاده والده زوال عثمانیی احضار ایتمك اوزره ملاقاتده بولنورکن بوکون طرابلس غربك حال پریشانی کوریورلرده — طرابلس غربده‌کی بر ممثل انسانیت اولان مخابرلرینی اخبارات حقیقیه‌لرینه رغماً — اعلان ایتدکلری حال بیطرفیلرینی محافظه‌ده بردوامدرلر. زهی مدنیت.. زهی انسانیت!..

وارسون آوروپا بوعجیب حال بی طرفیلرنده دوام ایده طورسونلر، عالم اسلامده قوپامق سیل خروشانه قارشی هیچ بر آوروپا قوتی

اقتحام ایده‌میه‌جك . نتیجه‌ده ینه اك زیاده متضرر اوله‌جقلر آوروپا دولتلری اوله‌جقدر .

آرتق عالم اسلام مدنیت کسوه‌لرینه بورونن باربارلردن اوصاندی، بیقدی . بوطرابلس غرب فلاکتی اهل اسلامه بر درس انتباه اولورسه بزه‌چون بوده بر موفقیت اوله‌جقدر . شمدیلك مظفریتی تمنی ایده‌لم . ال برلکیله چالیشه‌لم . موجودیتمزی موجودیت اسلامیه‌مزی کوستره‌لم؛ ده دشمن بدنامزك ملوث آیاقلرینی ، افقنده « الله اکبر » صدای روح آوری طنین انداز اولان طرابلس غربك بر توده خاکنه بیله باصدیرمیه‌لم . بوشهدا مقبره‌سنك الی الابد ید اسلامده قالمسنه عهد وپیمان ایده‌لم . زیرا آوروپا بوواقعه طولاییسیله افکار عمومیهٔ اسلامی شدتله تعقیب ایدییور، افکار اسلامك ساحهٔ کائناتده درجهٔ قوت وقدرتنی آکلامق ایستیور، فرصت بوفرصتدر . .

اتحاد . . اتحاد . . دائما اتحاد و بر آزده انتباه .

منتسبین حقوقدن : کورجی زاده

محمد کامل

استقبالی ناصل قورتاره‌جغز ؟

بو کون بتون متفکرین اسلامیه‌نك ناظم افکاری، قبلهٔ مجاهداتی، اندیشهٔ استقبال اسلامدر . بوکا شبهه یوق . بو قدسی ونجیب اندیشه، نفوس مطمئنه ایچون . عالم اسلام ایچون بر برات رضادر ، بر بشیر نجاتدر ؛ اویله بر بشیرکه عینی زمانده وظیفهٔ انذاری‌ده درعهده ایتمشدر ! ینه او محترم متفکرلر ، ضمان استقبالی ، مترقی ملتلرك پایهٔ رفیع عرفانه وصولده بولیورلر . شبهه‌سزکه اصابتده ایدیورلر . اوت ، بزم ایچون امید نجات ، واسع مقیاسده ، اك امین پلانلرله ، حتی قوانین تکامل ایله چارپیشیرجه‌سنه « جهله قارشی جهاد اکبر » اعلاننده‌در؛ تجارت، زراعت ، صناعت کشورلرینی بو جهاد مقدس ایله فتح ایده‌جکز و نهایت اهل اسلامك ناموس و حیاتی ، مجد قدیمی بو فتح مبین ایله اعاده ایده‌جکز. بونلر ؛ هپ طوغری ، هپ کوزل . فقط مبدأ حرکتمز نه اوله‌جق ، چونکه بو صایدقلرمز ؛ هپ بر « منزل مقصود » در ، غایه‌در . ایشه اصل‌دن ، مبدأ اول دن باشلامزسه‌ق لسان شریعتك (سنة الله ــ تقدیر الله) تعبیر ایتدیکی قوانین طبیعیه ایله متوازن بر اسوهٔ حسنه تعقیب ایده‌مه‌مش اولورز. بو مبدأ اول . بو علت اولی نه‌در ؟ تربیه . فی الواقع (لیس فوق العلم مرشد) حقیقتی ، « علم » دن باشقه بر مبدأ حرکت تصورینی لزومسز کبی کوسترر . فقط علم ، نامحدود بر فضادر. بوغیر متناهیت ایچنده شاشیرمامق ، ضلالتده قالمامق ایچین بر سبیل استرشاد لازمدرکه ایشته « تربیه » دن قصدمزده بودر . چونکه « جهل، ضلالدن اهوندر.»

تربیه کلمه‌سی ، بو مبارك کلمه ؛ سنه‌لردن، بلکه‌ده عصرلردنبری بزده نه‌قدر اهماله لایق کورونمش ، نه قدر تحقیر اولنمش ، نه‌درکه‌لرده قهر و تدمیر ایدلمشدر ! بیچاره تربیه‌مز ؛ پك فلاکتزده‌در . دینه بیلیرکه بوکون اك مقدور ، تداویسنه ، امدادینه قوشولمغه اك شایان بر کلمه‌مز « تربیه » در . چونکه : تربیه ! قورتولورسه بو وطن ، بو « خیرالامم » ده قورتولمش اوله‌جقدر . چونکه : تربیه نامنه بو کونك قفالرنده کزن فکرلر ، معلولدر ، مریضدر ، حتی محکوم مماتدر . حیات نجات املاری ایله تربیهٔ حاضره‌مز آره‌سنده پك درین اوچورومله‌ر ؛ پك مدهش عداوتلر واردر ، بوکونکی تربیه ایله ینه بوکونکی فکر ترقی و سعادت ، قابل دکل اویوشاماز، متعاضد اولاماز !

* * *

۱۰ تموز انقلاب سیاسیسنی متعاقب بوانقلابك آنجق اجتماعی بر انقلاب ایله یاشایه‌بیله‌جکی پك محق اوله‌رق اخطار ایدلدی. انقلاب اجتماعی، انقلاب تربیوی ایله توأمدر . نسل حاضرك ید غدارهٔ تسیب واهمال ایله قفالرده یرله‌شن ، دال بوداق صالان اسکی تربیهٔ معتاده‌دن قولای قولای، یاقایی صیریه‌میه‌جغنی یانه یاقیله، ایستراسته‌مز اعتراف ایده‌لم . فقط ینه نسل حاضر ؛ کندی سیئات مکتسبه وموروثه‌سنی طانیمز وانسال مستقبله‌یی قورتاره‌ق ایچون عهده‌سنه ترتب ایدن وظیفه‌یی ایفا خصوصنده‌ده ینه او ظالم تربیه‌نك یدعمیای اعتسافنه تسلیم عنان اختیار ایدرسه آرتق بوسفر کندیسی ایچون مسئولیتك هردرلوسندن قورتولمغه هیچ برچاره قالماز ! اوچ سنه‌لك شئون ایچنده بوخصوصده امید بخش برنمونهٔ غیرت بیله کوزه‌میور. کوردیکمز شیلر ؛ بوزواللی نسلك استقبالی دکل ، حالی ، کندیی بیله دوشونمکدن پك اوزاق اولدیغنی اثبات ایدییور . نه یاپدق ، تربیهٔ عمومیه نامنه نه کبی بر تشبثده بولندق ، تربیه‌یه دائر قاچ جلد کتاب تألیف دکل ، ترجمه ایده‌بیلدك ، مکتبلرمزده تربیه نامنه ذکره دکر برانقلابی حصوله کتیره‌بیلدك؟. خلقمز ، یعنی هپمز تربیه‌دن، بالخاصه تربیهٔ اراده‌دن اوقدر محرومزکه بوکون قلوب امتده نامنه بر آبدهٔ منت واخلاص رکز ایتدیره‌بیله‌جك آدم ؛ آنجق شو سوکیلی وطنك تربیه وتهذیبنه وقف مساعی ایده‌جك اولاندر !

بزی قورتاره‌جق تربیه، بر تربیهٔ اسلامیه‌در . مقتدای تربیه‌مز؛ صدر اسلام اوله‌جقدر . ملل غربیه‌نك تربیه نامنه میدانه قویدیغی مخلدات صالحهٔ آثاردن استغنا ایده‌بیلیرز دیمك خاطره‌بیله کلملیدر، چونکه بویله برحرکت ، پیشوامز اولان « صدر اسلام تربیه‌سی » ایله تألیف ایدیله‌مز . بز بوکون او قدر آجز ، وقدر « ضاله » صاحبی‌یزکه طوغمق ، غائبلرمزی بوله‌بیلمك ایچون هر قاپویه باش اورمق اك برنجی وظیفه‌مزدر . فقط بتون اقتباسات علمیه‌مز صدر اسلام اساسلریله تصفیه اولندقدن صوکره جای تطبیق بولملیدر . صدر اسلامدن برنمونهٔ تربیه اولمق اوزره خاطرمزه کلن شو وقعه اوزرنده وقفه‌کیر تنبه اولالم :

جناب عمر الفاروق ؛ بر سوروچوجغك اوینادیغی بر سوقاقدن كچرلر . چوجقلرك ایچنده عبدالله بن زبیرده وارمش . جناب فاروقی كورونجه هپ قاچشمشلر . عبدالله بن زبیر قاچمامش . حضرت فاروق :

— آرقداشلركاهكلن برابر سنده نیچون قاچمورسك ؟

بیورمشلر . عبدالله بن زبیر :

— بر جرمم یوقكه سندن قورقایمده قاچایم ؛ یول طار دكلكه مروركه حائل اولمامق اوزره چكیلمكه لزوم كوره‌یم .

جواب مؤدبانه‌سنی ویرمش .

ایشته بز بوكون بویولده تربیه‌لره محتاجز ، كمال اسفله اعتراف ایتمك لازمدركه اهل اسلام ؛ صدر اسلامدن اوزاقلاشدقجه بواصیل وحر تربیه‌یده غائب ایتدیلر . بوتون مدبیتلرمز ، بوتربیهٔ فاضله‌دن محرومیتله برابر باشلادی . او حالده ای سوكیلی دینداشلر ، ای زمرهٔ متفكرین ؛ استقباله طوغری ایلرلمك ایچون ماضی‌یه ، صدر اسلامه رجعت لازم كلیور . چونكه : او اویله برماضیدركه بوتون دساتیری ؛ استقبالی ، نا محدود بر استقبالی ، ابدیتی استهداف ایدرك وضع وتشریع اولنمشدر !

ع . ن

المانیا و عالم اسلام

باكوده منتشر ، نجات رفیقمزدن عیناً :

طرابلس غائله‌سی توركلر ایچون بیوك بر امتحان ، قیمتدار بر تجربه‌در . آلمان ایمپراطوری نیجه بوندن اول بعلبكده صلاح الدینك قبری اوزرنده اجرای نطق ایدركن اوزنی ۳۰۰ میلیون مسلمانك محب صادق ، دوستی وحامیسی دیه نظاره ویردكدن صكره فنالق نامنه عجبا اوشی قالدیمی كه عالم اسلامك باشنه كتیرمه‌سین ؟ بوتسدام اتلافیله ایران ، الجزیره معاهده‌سنی پامال ایتمكله فاس وبو دفعه‌كی ایتالیا محاربه‌سنده تعقیب ایتدیكی ایكی یوزلی پولیتقه ایله‌ده توركیه حقنده حكم اعدامی ویرن آلمانیا اولمدیمی ؟ بونی عالم باشه دوشدی بونی دلیلر ، مجنونلر بیله آكلادی . فقط چه‌ودكه تورك زمامداران حكومتی بونی آكلایوب باشا دوشه‌مدیلر .

بیلمیورزكه مسلمانلر نه وقته قدر میمون روالی ایفا ایدرك دیگر ملتلری تقلیدده دوام ایده‌جكلر ؟

تقلیده باری یاپونلر قدر قابلیتمز اولسه بنه نه ایسه . . . بز آوروپالیلرك او شیلرینی قبول واو حركتلرینی تقلید ایدییوروزكه آرتق اونلر آوروپانك اوزرنده از هرجهت مضر ، حكم و منفعتدن ساقط اولمش عد ایدیلیور ، اگر بز مسلمانلر یاپونلر قدر عقللی بر مقلد اولسه ایدك بوكون عثمانلیلرك ده دشمنه قارشی چیقارمغه اون دانه اراون بالونلری ویش اولوردی .

تستر نسوان

هفته‌لق (مهتاب) جریده‌سنده (اجتماعیات) سرلوحه‌سی آلتنده وتستر نسوان علیهنده یازیلان مقاله محتویاتی اسكوب مبعوثی سعید افندی طرفندن علمدار غزته‌سیله نشر ایدیلان آچیق مكتوبله تنقید ورد ایدلمش وفی الحقیقه بر چوق فوائد دینیه و اجتماعیه‌یی احتوا ایدن تستر نسوان لازمهٔ اسلامیه‌سی نصوص قاطعهٔ قرآنیه واحادیث نبویه ایله موضوع ومؤسس مكملات اموردن اولوب بوبابده غایت سطحی محاكماته مستند اوله‌رق یازیلان مطالعات سخیفه‌نك حیات اسلامیه‌یی نه درجه‌لرده جریحه‌دار ایده‌جكی ایضاحدن مستغنی بولنمش اولمغله جریدهٔ مذكوره حقنده لازم كلن معامله‌نك ایفاسی حقنده مقام مشیختدن حربیه نظارتنه تذكره یازلمشدر .

هندلی اخوان دینمز

هندستانده « أمرتسر » شهرنده انتشار ایدن « وكیل » غزته‌سی هیئت تحریریه‌سی طرفندن ، اللواء جریدهٔ محترمه‌سنه كوندریلن مكتوبدن آكلاشلدیغنه كوره : هندستان حوالیسنده بولنان برچوق طوائف اسلامیه‌نك اشتراكیله برجمعیت ترتیب وبرمجلس عمومی كشاد ایدلمش . افریقاده فی سبیل الله جهاد اوغورنده هردرلو فداكارلقدن چكنمین اخوان دین ایچون جمع اعانته باشلانلمشدر .

زكات واعانهٔ حربیه

مصرده منتشر « اللواء » جریده‌سی اداره‌خانه‌سنه :

جابر سراج الدین افندی طرفندن درت لیرا ایله برابر آتیده‌كی مكتوب ارسال ایدلمشدر : « پوسته ایله سزه درت لیرا كوندریورم . بو مبلغ ، بوسنه اوزرمه فرض اولان زكاتمدر . دائما تأییدات سبحانیه‌یه مظهریتنه دعاخوان اولدوغمز دولت علیه‌مزه اعانهٔ حربیه اولمق اوزره تقدیمی زكاتم ایچون اك مناسب بر مصرف بولدم . سزدن بو مبلغك قبولنی واركان خمسهٔ دینیه‌سنی ادا ایدن دینداشلرمزك زكاتی جمع ایله بوكونلرده فی سبیل الله مجاهده ایدن اخوان دینمزه تخصیصی خصوصنه دلالت ایده‌جك بر جمعیت تشكیلنی رجا ایدرم . حق معینكز اولسون . »

مساعی مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
....
درج ايدلمه ين آثار اعاده اولنماز

صراط مستقيم
١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغی جوارنده
شكول يقوشنده
٢٧ نومرو

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشؤون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	آلتی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
....
قبرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلير ـ سنوی
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٧٠ — ١٦ ذی الحجة الشريفه ١٣٢٩ پنجشنبه ٢٥ تشرين ثانی ١٣٢٧ — يدنجی جلد

وحدت وجود

١٠

حضرت شارح اثرنده ديورکه :

عندالحكما وجود واجبده عين وممكنده زائددر . وحق سبحانه وتعالی‌يه علةالعلل اطلاق ايدوب وجود حق عقل كله علت تامه‌اولوب عقل اول حقدن مفارقت ايتمز وحق تعالی دخی عقل اوله افاضه‌دن خالی اولماز ديو وجود مطلق مقيد وعقل اوله علت طوتارلر ؛ لكن شيخ محی الدين عربی قدس سره فتوحات مكيه‌نك باب ثانيسنده بيوردلرکه (اعلم ان الحق تعالی موجود بذاته مطلق الوجود غير مقيد بغيره و لامعلول عنه شی ولاعلة لشیٔ وهو خالق المعلولات والعلل) يعنی حق سبحانه وتعالی موجود بذاته ومطلق الوجود اولوب مقيد بغيره دكلدر . وبرشی اندن معلول واول دخی برشيئه علت اولماز . بلكه اول ذات احديت معلولات وعللك خالقيدر ديمكدر .

عند جمهور المتكلمين اكر واجبده واكر ممكنده وجود زائد علی ـ الماهيه‌دردیرلر، وابوالحسن اشعری وجود اكر واجبده واكر ممكنده عين ذاتدر ، ديوب وجود مطلقده هربری بروجه بيان ايدر . فلهذا ارباب فكر ونظر ديرلرکه : ايجاد خودفرع وجوددر وجود سابق عين وجود لاحق اولسه شی كندی نفسی اوزرينه تقدم ايتمك لازم كلور . وغيری دخی اولسه وجودانده تسلسل وياخود بر وجوده منتهی اولمق لازم كلوركه عين ذات اوله . واحدك وجودنده ايسه تعدد محالدر . كمايشهد به الفطرة السليمة وبروجه دخی بيان ايدوب ديرلرکه بالنظر الی الذات معرض وجودده اولان هرشيدن وجود مسلوبدر زيرا ماهيت من حيث هی غير ذات اولوب ذاتيات اندن مسلوبدر . (كما هو مشهور بين الجمهور من انه ليس للماهية من حيث هی واحدة و كثيرة اعنی لا واحداً ولا كثيراً ولاشيئاً من الامور المعارضة لها)

شو حالده حق سبحانه و تعالينك ثبوت وجودی ذاتدن ناشيدر ديمك اولماز زيرا ايجاد فرع وجود اولديغنه عقل دخی حكم ايدر . ماهيت من حيث هی بلاشرط الوجود موجود اولور ديمك دكلدر زيرا «الشی مالم يوجد لم يوجد » مقدمه‌سی بين العقلا مقرر ومثبتدر .

وجود واجب كندی ذاتيله قائم اولوب هم وجود وهم موجوددر يعنی معنای وجود « ماقام به الوجود » ديمك اولور و بالجمله بو بابده ارباب فكر و نظر ابحاث كثيره ايتمشلردر. كتب كلاميه تتبع ايدنلرك معلوم شريفلريدر و ارباب كشف وعيان و اصحاب ذوق وجدان قتنده وجود حق عين ذات حقدر وحقدن غيری موجود حقيقی يوقدر واشيای سائره شئونات ذاتيه اولوب وجود مطلق مستغرق جميع موجوداتدر . فاذا كان كذلك وجود من حيث هو وجود، وجود حقدن غيری اولميوب حق تبارك وتعالی جمله جهاتدن منزه و واحد حقيقيدر و وحدانيت حقده لا ذهناً ولا خارجاً ولا عقلاً ولا وهماً ولا حقيقةً ولا مجازاً وجهاً من الوجوه كثرت اولميوب جمله شيدن غنی مطلقدر وتعريف وتعيين و اطلاق و تقييد و تشبيه و تعطيل وبالجمله اعتباراتدن هر نه وار ايسه جملەسندن منزه و مقدس اولوب وجود غيری ، مجازی و اعتباريدر . زيرا جميع اشيا اضافة المطلق الی المقيد والممكن الی الواجب بحسب الاعتبار والاضافة موجودلر و لكن بحسب الحقيقة معدوملر اولوب موجود حقيقیٔ ازلی وباقیٔ ابدی سرمدی حق تبارك وتعالينك وجهيدرکه اول وجه انك ذاتی وحقيقيتدر وجمله‌نك ابقا واعدامنه حكم حقكدر وبعد افناء ذواتهم واسقاط اضافاتهم جمله اشيا حقه راجع اولور كما قيل التوحيد اسقاط الاضافات وقال تعالی (كل شی

هالك الاوجهه له‌الحکم والیه ترجعون) تسمیهٔ وجود مطلق وجود دن قیدی سلب ایچوندر والا بالنسبة الی‌الوجود نه اطلاق ونه تقیید واردر وبومرتبه‌یه مرتبهٔ اول وغیب هویت دیرلرکه هیچ‌بر وجهله مشارالیه وهیچ بروصفله موصوف وبراضافت ایله منسوب ومنسوب الیه اولماز نیتکم متدمه‌ده وبعض محلده بونك ذکری سبق ایتمشدر . قدم وحدوث ووحدت وکثرت وبونك امثالی اوصاف واعتبارات مراتب احکام تنزلاتدن اولوب من‌حیث‌الاطلاق والتأثیر والوحدة مرتبهٔ الوهیته‌دهدر . والااویله‌دکلدرکه‌موجوداتك‌وجودی‌حقیقتده‌وجودحقدن‌غیری‌وجودقائم بنفسه اوله زیرا قائم بنفسه اولان وجود حقیقیدر ایمدی حقدن غیری وجود اولماز . قال‌الشیخ محی‌الدین رضی الله عنه (فهو عین کل شئ فی‌الظهور ماهو عین‌الاشیا فی‌ذواتها سبحانه بل هوهو والاشیا اشیا) زیر اتحاد و حلول موجودیتدن حاصل اولور وجودده ایسه وجود واحددن غیری اولمیوب اشیا حقك وجودیله موجوده وکندی نفسلریله معدومه‌در کندی نفسیله معدوم ووجود حقله موجود اولانده حلول واتحادتصور اولنماز .

مثنوئ شریف شرحنده نقل اولنان یوقاریکی سطرلر وجودحقنده اهل وحدتك فکرلری نه‌دن عبارت اولدیغنی واضحاً کوسترمکده‌در . انلر ساحهٔ حقیقتده وجودواحددن بشقه برشیئك ثبوتنه قائل‌اولمیورلر! حلول واتحاد دتوینی ایکی وجودك تعدیله مشروط قیلدقلرندن وجود واحدك ثبوتی تقدیرنده انك وقوعنه امکان کورمیورلر .

کورلیورکه محققین صوفیه :

ماعدمهاییم وهستیهای ما
تو وجود مطلق فانی نما

بیتنك مضمونی وجهله اشیایه محض عدم، جناب حقه‌عین وجود دیورلر . متکلمین ایله بینلرنده شدت ایدن نزاع مدهشك مبدأی ده بو اولیور حال‌بوکه ایوجه دقت ایدیلاجك اولورسه ارالرنده‌کی عظیم اختلاف ایله برابر هر ایکی طرفك فکرلری همان بر نقطه‌ده برلشیور . بلکه بعض کیمسه‌لر بو جهتك امکاننه قائل اولمازلر . فقط هر حالده مسئله ، ایکی فرقه‌یی یکدیکرندن اوقدر جدا ایده‌جك ، نقلی شیوهٔ انصافه پك کران کان اغیر سوزلری سویله‌جك قدر دکلدر .

فرید

توحید واتحاد

— ٦ —

نوت : حجاز خاك پاکی — قبل‌الاسلام — تصویری دکل ، حتی تصوری انسانی تدهیش‌ایده‌جك بربیابان وحشت ، برمحیط سفالت‌ایدی . کثیف برظلام جهالت آلتنده قالمش اولان قبائل عرب یکدیکرینی پارالامقده سباع مفترسه سوروولرینی تنظیر ایدیورلردی . غدالری ییلان ، چیان ، ام غیلان ؛ حاصلی : انسان شکلنده کومه کومه حیوان !

ایشته بوتون بووحشتلر ، بوافتراسلر ؛ بوزواللیلر ایچین برمفاخر قهرمانی تشکیل ایدییور ؛ ادبا وشعرالرینك الك‌بلیغ قصیده‌لرینه بوقانلی زمینلر ، بوفجیع مقتللر بر محتشم (!) موضوع اولیوردی .

زواللی قادینلر ، بر انساندن زیاده جانلی بر نوع موبیله‌سی ! آنالغی کندینه نکاح ایدنلرمی یاخود مهرینی آلمق صورتیله دیکرینه صاتانلرمی ایسترسیکز ؟

مکر زواللی قادین اولادلغنك نجهٔ وحشته دوشمدن کندی‌عائله‌سی خلقنك آغوشنه جان آتمق بختیارلغنه نائل اولسون ! هله آه . . . . قیز دوغان بدبخت یاوروجقلرك — کویا عار وحجاب وفقر وضرورت نامنه ! — دیری دیری مزاره آتلملری نه‌فاجع ، نه‌خرد سوز برجنایت اولیوردی بوزواللی ، بومعصومه قوزوجقلرك کناهی نه ایدی ؟ نه ایدی ، که رحم مادردن شنیرمقبره سقوط ایدییورلر ، دها برهوای حیات تنفس ایتمدن ، دها بر ابتسام ملکانه استعدادینی کوسترمدن دها انا قوجاغنی اکلامدن ، دها بر قطره سود امه‌دن قارا طوپراقلره قاریشیورلردی ؟

بروالده حامل قالدیغی‌دقیقه‌دن دوغوراجغی آنه قدرکچیردیکی‌خلجانلی کونلر ، درد افروز هفته‌لر ، کریه‌ور آیلرانك ایچین بردور ماتم ایدی ! « عجبا قیزمی . . . ؟ ایواه . . . جکر پاره‌م ، یوزینی کورمدن باباسنك غیظ نفرتنه ، تهوروحشتنه قربان‌اوله‌جق ؟ » دیه ایکلردی !

بومعصومانه جنایت تقدیرك فاعلی اولان انالردن بعضیسی ولادتك اوجاع وآلامی ایچنده‌کی — اونظر شفقت و مرحمته آتشین یاشلر دوکدیره‌جك — حال مفلوجیتیله یرندن صیچرار ، قوجه‌سنك ایاقلرینه قاپانیر : « حیاتك یاسیدی‌لانندها ! : عزیز باشك‌ایچین افندیجکم ! قیمه ! کومه ! » دیه یالوارر ، ایاقلرینی کوز یاشلریله اصلاتیردی .

کویا اوده باغیشلاردی . فقط اوشایتی (!) جنایتی تضعیف ایتمك ، اکا دها هول انکیز بردهشت ویرمك مقصدیله ایدردی .

زواللی قیزك صاحچ‌نه‌باشلادیغی‌اوملکلری‌غشی‌ایدن ایلك ازهارتبسمی پدرینه (!) برجادی ببکنك کولشی کبی حدت ونفرتی ، یرلرده یووارلانمسی بربیلان یاوروسنك سوروتمسی قدر استکراهنی موجب اولوردی . نهایت قیز اون اوچ اوندرت یاشنه قدر یاشایه بیلیردی .

ایشته بو قبیلدن بر مظلومه‌نك پدری بر کون کندی‌اقرباسی نزدینه کوتوروب تقدیم ایده‌جکندن بحثله سوکیلی (!) کریمه‌سنی کیندیروب سوسلنمسنی والده‌سنه امر ایدر .

بدبخت آنانك یورکی هوپلار ؛ « آه . . . ! مطلقا خیانت ! خیانت ! » صیحه‌لری تا اعماق روحندن قوبار . یاغمور کبی سرشك مأیوسیت دوکن کوزلرینی اولادینه ، روح ثانیسنه چویریر ، بوینه صاریلیر . ضوك الوداع . . . !

— پکی افندیجکم ! فقط رجا ایدریم امانته خیانت ایتمه ! ؛

— اویله شیمی اولور ؟ اقربامه کوتوروب تقدیم ایده‌جکم. ایکی اوچ کونه قدر دوتویز: سن مستریح اول !

بابا قیز یوله چیقارلر. بر قویو باشنه کلیرلر. وحشینك رنکی آتار، سیماسی بر شکل خون خواری آلیر. کوزلریله بر قویویه، برده شکارینه باقیغه، بر شیلر میریلدانمغه باشلار. بدبخت قیز لرزه‌لر، کریه‌لر ایچنده « امان باباجغم ؟ قیمه بکا ! والده‌جکمك صوك سوزلرینی اونوتمه ! کناهم نه‌در، که بنی قویویه آتمق، اولادیکی کندی الکله محو ایتمك ایستیورسك ؟ » دیه فریاده، استرحامه باشلار. قاتل پدر بر اراق قلبنده بر شعلهٔ شفقت فروزان اولور ؛ فقط افسوس . . . . که درحال سونر. جانوارانك ـ بوتون معناسیله ـ بر تمثال ذی حیاتی کسیلیر. بر صوات عقورانه ایله آتیلیر، قیزی تپه‌سی آشاغی قویویه آتار.

قیزلغنده قربانی اولان او شهیدهٔ مظلومه صوك نفس، صوك سوز، صوك حیات اولق اوزره « ایواه . . . بابا والده‌مك امانتنه عاقبت خیانت ایتدك ! قیز یارادیلدیغم ایچون بکا قیدك ! یازیق سکا یازیق ! » دیه مدفن ابدیسنه اینر !

ایشته حجاز عربلرینك — قبل الاسلام — حیوانات وحشیه‌یی بیله اوتاندیران، آغلاتان حیاتلری !

محمد فخرالدین

اسلامده فن و فلسفه

ـ مابعد ـ

البیرونی —. ابوالریحان محمد بن احمدالبیرونی، ابن سینادن صوکره شرقك اك متبحر برداهیٔ کمالات شعاریدر، حتی شعبات فندن بعضیلری حقنده‌کی وقوف وتتبعی ابن سینانك بیله فوقنده‌در.

نام بلند عرفان پناهی بین‌العلما (الاستاد) عنوان مبجلی ایله اشتهار ایلمشدر.

البیرونی جداً برخارقهٔ ذکا ایدی. آسیای علیا، ابن‌سینا والبیرونی کبی فطرتك پك نادر یتشدیرمش اولدیغی داهیلرله بحق افتخار ایده‌بیلور.

اقلیمه خاص جوال بر ذکانك، تعب ناپذیر زنده بر دماغك وله بخش تجلیاتی، بیرونینك اثرلرنده متین واصیل برافاده ایله پك رنکین برکسوه اکتساب ایلمشدر.

ابوالریحان خوارزم ملحقاتندن (بیرون) نام قصبه‌ده مهد آرای عالم شهود اولمشدی. مبادئ تحصیلنی مولدنده کورمش، بالآخره او وقتلر اشتهار ایدن اعاظمك درسلرینه ملازمت ایده‌رك استادلرینی بیله حیرتده براقه‌جق قدر متفکر، برداهیهٔ کمال اوله‌رق یتیشه‌بیلمشدر.

بشنجی عصر هجریده معارف اسلامیه‌نك ترقی وتعالیسی اوغرنده بذل مساعی ایدن ارباب فندن بر قسمی ابن سینانك محیط فیاض کمالنه طوپلاندقلری کبی بر قسمی‌ده البیرونینك حلقهٔ عرفاننه منجذب اونشلردر.

برطرفده ابن‌سینا، دیکر طرفده ایسه البرونی، ایکی قطب مقناطیسی کبی عالم اسلامك متفکر وزنده دماغلرینی ساحهٔ عرفانلرینه جذب ایدیورلردی.

مساعئ جهان‌پسندانه‌لرینی توحید ایتمك وبربرلرینك افکار ونظریات فنیه وفلسفیه‌لرندن خبردار اوله‌بیلمك ایچون بو ایکی داهینك دائما یکدیکریله مخابره ایتمش اولدقلرینی کوریورز.

مخابرات مذکوره‌دن، زمانك دست بی انصاف تخریبندن مصون قاله‌رق اخلافه قدر انتقال ایده‌بیلن بعض پارچه‌لر ؛ بو ایکی نادهٔ فطرت آره‌سنده پك صمیمی برحرمت متقابله بولندیغنی کوستریور.

یکدیکرینك مطالعات ونظریات علمیه‌لرینی تنقید خصوصنده کوستردکلری اقتدار، التزام ایتدکلری نزاهت افاده، ارباب عرفانه نمونهٔ امتثال اوله‌جق قدر علوی واصیلدر.

البیرونی آل سبکتین معیتنده هندستانه وقوعبولان سیاحتندن پك چوق استفاده‌لر ایتمشدر.

هندستانده اوزون مدت امتداد ایدن اقامتی اثناسنده مهد بشریتك قدیم عنعنه‌لرینی پك درین برصورتده تدقیق ایتمش وسانسقریت لسان وادبیاتنی بحق تحصیله موفق اولمشدی.

بو سایه‌ده هند مدنیت قدیمه‌سنك اك خرده نقطه‌لرینه قدر نفوذ ایتمش، فلسفهٔ اشراقیه‌نك کنهی، روحنی آکلایه‌بیلمشدر. البیرونی هندستانده‌کی تدقیقات وتتبعات علمیه‌سی حقنده اخلافه قطعی و واضح معلومات ویرمکده‌در.

هند فلسفه‌سنی عالم اسلامه طانتدیران البیرونی اولمشدر. بیرونی بوبابده‌کی قطعی و وثیقه‌دار بیاناتیله آوروپاده دخی پك زیاده اشتهار ایلمشدر.

حضرت استاد فلسفهٔ یونانیه‌یی دخی جدی برصورتده تتبعه موفق اولمشدی، نتیجهٔ تدقیقاتنه دائر مؤلفات مهمه نشر ایلمشدر. البیرونی هم متبحر برحکیم، همده حاذق برطبیب ایدی. حکمت طبیعیه، فلسفهٔ عالیه، علوم ریاضیه، علوم فلکیه، فنون جغرافیه وتاریخیه‌یه دائر پك مهم اثرلر تألیفنه موفق اولمشدر.

ابوالریحان شرقك سرآمدان جغرافیونندندر. آسیای علیا وهندستانك احوال جغرافیه‌سنه دائر یازدیغی کتابلر آوروپا جغرافیا جمعیتلری نظرنده وثائق مهمه کبی قبول ایدلمکده‌در.

البیرونی شرقك لامارقی صاییلور. لامارق تاریخ طبیعی حقنده‌کی تتبعات و مؤلفاتی ایله بو فنك آوروپاده قطعی و حقیقی تملرینی آتمش اولدیغی کبی شرقده‌ده بو وظیفه دها اول بیرونی طرفندن ایفا ایدلمشدر.

بیرونینك تاریخ طبیعی‌یه اولان خدماتی الحق شایان ستایشدر. تاریخ طبیعئ طبیعی ایله (العجائب‌الطبیعیه و الغرائب الصناعیه) عنوانلی اثرلری مجلدات علمیه‌دن معدوددر.

ابوالریحان فن طبدهکی اشتهارینی « تاریخ طبیعی طبی » عنوانلی اثرینه م[illegible] .

سلطان محمود غزنوینك [illegible] شهابالدین بن مسعود نامنه اتحاف ایلدیکی (کتابالاحجار) اسمندهکی اثر دخی صخور و معادن حقنده قیمتدار [illegible] ستاد بو کتابنده ، فنون مثبته ایله توغل ایتمش اولان [illegible] نام عرفان پناهیلرینی منت و احترامله یاد و بالخاصه (الکندی‌یه) قارشی پك صمیمی تبجیلات ایثار ایدییور . البیرونی احجار و معادنی، تاریخ طبیعی، تجارت و صناعت نقطهٔ نظرلرندن تدقیق و مطالعه ایلمکدهدر .

معادن و احجارك خواص طبیعه‌لرینه دائر بو کتابده خیلی تفصیلاته دسترس اولنه بیلور .

ابحار هندیه‌ده مرجانلرك صورت صیدینی مصوراولان صحیفه‌لرده بو کون اربابنه پك چوق استفاده‌لر تأمین ایده بیله‌جك اصوللر مندرجدر، بالخاصه مادره‌پوریدلرك صورت تشکلاتندن ، رصیفلرك انواعندن و آتوللردن باحث اولان قسملر، ژه‌ئولوژی فننجه وثائق مهمه‌دن معدوددر .

دکزلردن استخراج اولنان مرجانلرك ایشلنمه‌سی حقنده‌کی ایضاحات، تاریخ صنایع نقطهٔ نظرندن جداً حائز اهمیت کورولمکده‌در .

هند و آسیای علیانك اوته‌دنبری اوانیٔ ترابیه اعمالاتی خصوصنده کسب اشتهار ایلمش اولدقلری معلومدر . ذاتاً دست مخرب زماندن قورتیله‌رق بزه قدر انتقال ایده بیلن پارچه‌لرده کوریلان مهارت صناعیه‌ده بو حقیقتی اثبات ایلمکده‌در. بیرونی کتاب الاحجارده پورسه‌لن و اوانیٔ ترابیه اعمالاتی حقنده اوزون اوزادی‌یه تفصیلات ویرمشدر .

تفصیلات مذکوره‌نك فن و صنعت نقطهٔ نظرندن حائز اولدیغی قیمت و اهمیتی تذکار ایتمك زائددر ظن ایده‌رم .

بیرونینك افاده‌سندن و بزه قدر واصل اوله بیلن بعض آثار عتیقه پارچه‌لرندن، او وقت عالم اسلامده پورسه‌لن اعمالاتی خصوصنك فوق العاده مترقی اولدیغی و کوستریلن رغبتك‌ده، صنعتك بسبتون ایلریله‌مسنی تأمین ایده‌جك درجه‌لرده بولندیغی آکلاشیلیوردی .

غزنه‌ده اون دینار یعنی بو کونکی پاره ایله تقریباً یوز اللی فرانق قیمتنده وازولر اعمال ایدلمکده اولدیغی بیرونینك جملهٔ روایتندندر.

نقدك او زمانلرده‌کی قیمت و ندرتی درخاطر ایدیلیرسه، عالم اسلامده صنعته قارشی نه درجه‌لرده برحس رغبت موجود اولدیغی حقنده برفکر ایدینلمك قابل اولور .

دمیرك صلابتنی تنقیص ایتمك و دها یومشاق بر حاله کتیره بیلمك ایچون آوسیقله بر مخلوط یاپیلمه‌سنه دائر کتاب الاحجارده شایان تدقیق بر اصول توصیه ایدلمکده‌در .

البیرونینك، ینه بو کتابده، اعمالات حدیدیه و بالخاصه هند و شام اسلحهٔ قاطعه‌لرینه دائر سرد ایتدیکی مطالعات و مقایسات حائز اهمیتدر.

ابو الریحان مجوهراتك او وقتکی قیمتلرینی مبین اوله‌رق کتاب الاحجارده ایکی قطعه‌ده جدول درج ایلمشدر .

مندرجاتنه دائر یازیلان شو بر قاچ سوزله ، کتاب الاحجارك حائز اولدیغی قیمت و اهمیتك نه قدر بیوك اولدیغی تقدیر اولنه‌بیلور .

ابوالریحان ، اسطرلابك طرز اعمالنی ونه صورتله استعمال ایدیله‌جکنی مشرح اوفاق اوزره (کتاب فی الاسطرلاب) و (مقالة فی استعمال اسطرلاب الکری) عنوانلری آلتنده ایکی اثر تألیف ایلمشدر .

سلطان محمود غزنوینك مخدوم و خلفی سلطان مسعود نامنه اتحاف ایلدیکی (قانون المسعودی) و (الزیج المسعودی) نامنده‌کی کتابلر هیئت فلکیه‌یه دائر تألیف اولنان آثار آره‌سنده قیمت و اهمیتلرینی دائما محافظه ایتمشلردر.

بیرونینك (الآثار الباقیة فی القرون الخالیه) اسمنده‌کی کتابی تاریخ و علم نجومه عائد معلومات مهمه‌یی جامعدر .

حضرت استادك ترجمهٔ حالنی یازان مؤلفین تاریخ وفاتنده اختلاف ایدییورلر. بومختلف بیانات آره‌سنده هجرتك درتیوز اوتوزنجی سنه‌سنده ارتحال ایلدیکی حقنده‌کی روایت صحته دها قریب کورینیور.

البیرونینك آثار مهمه‌سندن بعضیلری بروجه آتیدر :

۱ کتاب الاحجار
۲ کتاب الجماهر فی الجواهر
۳ اختصار المجسطی
٤ کتاب الاظلال
٥ کتاب الصیدلة
٦ قانون المسعودی
۷ الزیج المسعودی
۸ کتاب الشموس الشافیة للنفوس
۹ الارشاد فی احکام النجوم
۱۰ الآثار الباقیة من القرون الخالیة
۱۱ کتاب فی الاسطرلاب
۱۲ مقالة فی استعمال اسطرلاب الکری
۱۳ مقالید الهیئه
۱٤ الاستیعاب فی تسطیح الکره
۱٥ التنبیه علی صناعة التمویه
۱٦ تجرید الشعاعات والانوار

بیرونینك شعبات فنون مختلفه‌دن باحث اوله‌رق شو ذکر ایدیلن اثرلردن باشقه دها پك چوق مؤلفاتی بولندیغی ، ترجمهٔ حالنی یازان ذوات طرفندن بیان ایدیلیور. البیرونینك ، غزنویلرك دورهٔ اقبالنی شعشعه پاش ایدن اعاظمدن بری اولدیغی محققدر. افق عرفان و تتبعی حیرت بخش درجه‌ده واسع و نوار ایدی . فنون اسلامیه البیرونی‌یه مدیون اولدیغی منتدارلغی ابدیاً محافظه ایده‌جکدر.

*
* *

ابن مندویه .— ابوعلی احمد بن عبدالرحمن بن المندوی الاصفهانی، لقبندنده آکلاشیله‌جغی وجهله اصفهانده مهد آرای عالم شهود اولمشدر.

بر چوق امرانك خدمت طبابتنده بولنمش وزماننده‌كی اطبا میاننده حذاقت ومهارتیله اشتهار ایلمشدر. تاریخ ولادت وارتحالنه دائر معلومات قطعیه‌یه دسترس اولنه‌میور. كاتب چلبی مرحوم بیله معتادی خلافنه اوله‌رق ارتحالی تاریخنه دائر هیچ برشی سویله‌میور.

كتاب الحكماده ذكر ایدیلن بر روایته نظراً مارستان عضدی تأسیس اولندیغی وقت اورایه تعیین ایدیلن اطبا میاننده ابن مندویه‌ده بولنیورمش. هرحالده بوذاتك ابن سینا ایله مخابراتده بولندیغی مظنوندر.

تراجم احواله دائر یازیلمش اولان مؤلفاتده، ابن مندویه حقنده پك نقصان معلومات ویرلمكده‌در. یالكز ابن ابی اصیبعه بو ذاتك قرق قدر تألیفاتی اولدیغنی ادعا ایدییور. آثار مذكوره‌نك اكثریسی رسائل حالنده اولوب مؤلفك زماننده اشتهار ایتمش اولان اكابر وامرا نامنه اتحاف ایدلدكلری آكلاشیلیور.

مشروباتك تأثیراتنه دائر متعدد رساله‌لر یازمشدر. امراض وطبقات عینیه، وبالخاصه فلج قزحیه حقنده‌كی رساله‌سی مشهوردر. رسائل مذكوره‌دن بعضیلرنده معده وامراض معدویه، هزالت كاذبه، روماتیزما وامراض اطفاله دائر قیمتدار بحثلر موجوددر. ابن مندویه، فلاسفهٔ یونانیه‌نك روح و نفس حقنده‌كی بیاناتی آیریجه بر رساله‌ده جمع ایتمش وبوبابده مطالعات مهمه سرد ایلمشدر.

رسائل مذكوره‌دن ماعدا آثار مشهوره‌سی بروجه آتیدر :

١ المغیث
٢ كتاب فی الشراب
٣ القانون الصغیر
٣ كناش
٥ المدخل الی الطب
٦ الجامع المختصر من علم الطب
٧ كتاب الاطعمة والاشربة
٨ نهایة الاختصار

* * *

السنجاری. — ابوالحسن بن طاهر ابراهیم بن محمد بن طاهر السنجاری. نظریات و تطبیقات طبیه‌ده حائز اشتهار بر حكیمدر. هانكی عصرده بر حیات اولدیغنه دائر تراجم احوال كتابلرنده قطعی بر معلوماته تصادف اولنه‌میور.

(الایضاح لبنیة الصلاح) عنوانی آلتنده تألیف ایتمش اولدیغی قیمتدار بر كتابده فن تداوینك غوامضنه نفوذ ایده‌جك بر اقتدار و مزیت كوسترمشدر. سنجاری بو اثرینی قاضی ابوالفضل بن هموی نامنه اتحاف ایلمشدر.

سنجارینك علم وظائف اعضایه دائر تتبعات عمیقه‌ده بولنمش اولدیغی آثارندن استدلال اولنمقده‌در. (فصول بقراطیه) نامنده‌كی كتاب مشهورینك بر نسخه‌سی فرانسه كتبخانهٔ ملیسنده كتب عربیه‌یه مخصوص سویله‌مانك (۹۹۸) نجی نومروسنده مقید و محفوظدر.

* * *

الایلاقی. — شرف الدین ابو عبدالله محمد بن یوسف الایلاقی بشنجی عصر هجریده آسیای علیاده طلوع ایدن نجوم نوارهٔ عرفاندندر.

ایلاقی ابن سینا مدرسهٔ فیاضنده پرورشیاب كمال اولمشدر.

تاریخ فنون بو ذاتی متفكر بر حكیم، حاذق بر طبیب، مدقق بر متفنن اولمق اوزره قید ایدییور.

ایلاقی فلسفهٔ شرقیه‌نك الڭ بیوك مشرحلرندن معدوددر. استادینك عالی فكرلرینی درین وقوفله تشریح ایلمشدر. ایلاقی ابن سینا قانونی اختصار ایده‌رك (مختصر القانون) نامیله بر اثر تألیفنه موفق اولمش وبو كتابیله استاد ذی اشتهارینك بحق بر خیر الخلفی اولدیغنی كوستره بیلمشدر.

مختصر القانونك بر نسخهٔ عربیه‌سی پارس كتبخانهٔ ملیسنده موجود اولوب سویله‌مانك (۱۰۱۹) نجی نومروسنده مقیددر.

السمنانی، مختصر القانونه قیمتدار بر شرح یازمشدر. شرح مذكور دخی پارس كتبخانهٔ ملیسنده موجود و محفوظدر.

ایلاقینك تشخیص امراضه دائر (كتاب الاسباب و العلامات) عنوانلی بر اثری دها واردر.

* * *

ابو علی احمد بن محمد المسكویه. — دردنجی و بشنجی عصرده یشامش آسیای علیانك بلند بر ناصیهٔ شعشعه‌داریدر. تاریخ فلسفه‌ده پارلاق بر موقعی اولدیغی كبی تاریخ طبده دخی معروف بر سیمای معالی نثاردر.

نظریات و تطبیقات طبیه‌ده ملكه ورسوخیله كسب اشتهار ایلمشدی. امیر عضدالدوله‌نك محرم اسراری و خزینه‌داری اولدیغی مرویدر. حكمای قدیمه‌نك آثار و مسلكلرینی درین بر صورتده تدقیق ایتمش، نتیجهٔ تتبعاتنی ساده بر اسلوب ایله ایضاحه موفق اولمشدر. میلادك (۱۰۳۰) نجی سنه‌سنه قدر یشامش بوتون مدت حیاتنی تتبعات علمیه‌یه حصر ایلمشدر.

علم اخلاق وعلم احوال روحدن باحث اولان (كتاب الطهاره) عنوانلی اثرنده، مسائل اخلاقیه وروحیه حقنده تتبعات ومطالعات عمیقه‌ده بولنمشدر. اثر مذكور نصیرالدین طوسی كبی اعاظم ارباب علوم طرفلرندن مظهر تقدیر اولمش و شایان تدقیق و مطالعه آثار مخلده میاننه ادخال ایدلمشدر. آثار طبیه‌سی آره‌سنده، مفردات طب مشروبات و استحضار اغذیه حقنده‌كی كتابلری شهرت قزانمشلردر. مشارالیه بو اثرلری ایله بیوك بر حفظ الصحه متخصصی اولدیغنی كوسترمشدر.

فلسفه و تاریخه عائد مؤلفات مهمه‌سندن: اخوة المزوی، تجربة الاقوام، كتاب السلامه وآداب الفرس والعرب عنوانلی اثرلری نام فضیلتنی ابدیاً اعلا ایده‌جك مخلدات علمیه‌دندر. آداب الفرس والعرب اسمنده‌كی كتابدن بر نسخه (اوقسفورد) و بر نسخه‌ده «لاید» كتبخانه‌لرنده محفوظدر. اخوة المزوی‌ده قیصه قیصه جمل حكمیه، صنایع بدیعیه ایله مزین امثال عالیه سرد ایدلمشدر.

* * *

ابو نعیم احمد بن عبدالله الاصفهانی . — بشنجی عصر هجری متفکرین اسلامیه‌سندن اولان بو ذات ، اصفهانده قدم زن عالم شهود اولمشدر. تاریخ وفاتی میلادك (١٠٣٨) نجی سنه‌سنه تصادف ایدر . اخلافه یادکار براقش اولدیغی مؤلفات میاننده (طب النبی) و (دلائل النبوة) نامنده‌کی قیمتدار کتابلردن بری ؛ تداوی مرضا حقنده شرف سانح اولان احادیث قولیه وفعلیه‌دن باحث ؛ دیکری‌ده ؛ علم کلام وحکمت عالیه‌نك دقایق وغوامضنی جامعدر. ابونعیمك فن تاریخده خدمات مهمه‌سی سبق ایتمشدر. (تاریخ اصفهان) و (کتاب الطبقات) عنوانلی اثرلری خدمات مذکوره‌نك قیمتدار محصوللریدر.

*

* *

ابوالقاسم عبدالرحمن بن احمد بن ابی صادق . — نیشابورده پرورشیاب کمال اولان ابن ابی صادق ، قوهٔ نطقیه‌سیله ممتاز بر خطیب بلیغ ، متفکر بر حکیم منقد ، حذاقتیله معروف بر طبیب لبیب ایدی . ابن سینا مکتبی منتسبیندن اولدیغی روایت اولونیور. مشهور طابیب (جالینوس)ك آثار طبیه‌سنی شرح وتنقید یولنده متعدد اثرلر یازمشدر. جالینوسك وظائف اعضا حقنده‌کی بر کتابنه یازمش اولدیغی شرح ، تاریخ طبده پك بیوك بر قیمتی حائزدر . مشارالیه شرح مذکوری هجرتك (٤٥٩) نجی سنه‌سنده اکمال ایلمشدر.

باری کتبخانهٔ ملیه‌سنده (شرح فصول البقراطیه) و (شرح مسائل الحنینیه) نامنده ایکی اثری موجود ومحفوظدر.

مدللی مکتب اعدادیسی
مدیری

م . شمس الدین

امراض اجتماعیه‌مز

مأمورین اوقافدن فاضل محترم احمد افندی طرفندن قاهره‌ده « مأمورین حکومت » قلوبنده امراض اجتماعیه‌مز حقنده بر محاضره (قونفرانس) ویرلمش والعلم جریدهٔ محترمه‌سنده نشر اولنمشدر . ترجمه‌سنی بر وجه آتی قیدی مناسب کورلمشدر . فاضل مشارالیه ایراد مقدمه‌دن صوکره دیورکه :

« افندیلر ؛

کتدکجه توسع وکسب اهمیت ایتمکده بولنان امراض اجتماعیه‌مز ، پك چوقدر . اوقدرکه بزم قدر امراض اجتماعیه ایله مصاب وعین زمانده منافع حقیقیه‌سنی تحریدن غافل بر امت طانیمیورم ، دییه بیلیرم . کندی باشنه بتون مصائب اجتماعیه‌مزی تداوی خصوصنی درعهده ایتمکه جسارت ایده‌جك بر حکیم اجتماعی بولنه بیله جکنی ده کسدیرهمم .

ارت افندیلر ، بوکون ملتمزك حالی بویله در . بنم بیاناتمده بر اذن متألمه‌دن باشقه برشی دکلدر . فقط ، حال بویله اولمقله برابر ، بزه لایقمیدرکه ، جائزمیدرکه بتون بو آلام متوالیهٔ اجتماعیه‌مزه قارشی صامت وساکن قالالم ، جسم ملتك تحلل وانقراضنه ، حتی تسلیم روح ایتمه‌سنه ساده بر تماشاکر صفتیله باقالم ، بز بو جسمك اعضاسندن دکلمیز ، آنده حکمفرما اولان عوامل قهر وتدمیره قارشی مقابله ومدافعه بزدن مطلوب دکلمی ؟

خایر ، قطعیاً بویله دکل . قطعیاً مأیوس اولمامالی ، دائما شو حقیقت عالیه ایله نغمه‌سرا اولملی یز :

« یأس ایله یاشامه‌نك معناسی اولمدیغی کبی حیاتده یأسك ده معناسی یوقدر . »

یأس ؛ امراض اجتماعیه‌مزدن بری ، بلکه‌ده الك ایلری کلنیدر . عقلی باشنده اولان نفسنی بو دردن قورتارر ، تداوی ایدر . بز مرض یأسی مرهم صبر وشجاعت ایله ، بر جلادت قهرمانانه ایله تداوی ایتملی ، بر آن اول بو مدهش دشمندن یاقه‌یی قورتارمالی‌یز ، چونکه او ، جاهل ، حسود بر دشمنمزدر ، وجدانمزله کندی آره‌مزه قورقونج بر معرکه احضار ایدر . آرقداشلر ؛ بو قورقونج دشمنه مقاومت ایدیکز ، قانی دوکیکز ، عمل واجتهادکزه اعتماد ایدیکز . صبر جمیل وامل نافع ، یأسك ایکی مهم دواسیدر ؛ بونلری طادیکز . آجی بولاجقسکز ، فقط عاقبت ، طاتلیدر ! مدنیتده ایلری کیدن ، الك رفیع پایهٔ عز وسلطنته ارتقا ایدن ملتلرك یکانه سبب فلاحی بو اکسیر اعظمدر . جهل واسارتك پرتیجی طرناقلرندن ملتلری قورتارارق برزکی نامه ، بر تاریخ مجد وشرفه نائل ایدن سبب یکانه ، بو داروی شفاکاردر !

مرض یأس ، وطنه ، هیئت اجتماعیه‌مزه قارشی دها بیوك کناهلرك ارتکابنه سبب اولان دیکر بر بلیه طوغورمشدر . بوکا نه امان ویرمه‌لی ، همان اولدورملی‌یز . بو درد نه‌در بیلیرمیسکز ؟ بوکونلرده ، بالخصوص فترت دورلرنده انتشاره باشلایان حضور عمومیی اخلال ، کوکللری مضطرب ایدن « انتحار » مرض مدهشیدر .

افندیلر ؛ انتحار ؛ بزم ، بکرمنجی عصردن یاخود بعض اونك بالامی لذتیله سرخوش اولانلرك دیدیکی کبی بو « عصر تنور وترقی»دن کورکورینه تورث ایتدیکمز ، قورقاقلقدن متولد بر حرکت مذمومه‌در . منتحر ؛ اخلافه آجیقلی بر درس فلاکت ویرن تاریخ حیاتی شر ایله انتها پذیر ایدن بر زواللیدن باشقه برشی دکلدر . بوندن باشقه منتحر بکون اجتماعیدن « واحد » ی اکسیلته جك بر حرکت ارتکاب ایتمش اولمقله وطنه قارشی‌ده جانی دیمکدر .

افندیلر ، اره‌مزده اوزون مدت مخالصت نامه حکم سورن ، ایشلرینه ، قلمنه ، ذکاسنه ، استعدادینه حیران اولدوغم بر دوستم واردی . بو اوصاف ممیزه ، شعرا وصناعت خیالیه اربابی آره‌سنده دوستمه یوکسك بر موقع ابدی واجتماعی تأمیننه سبب اولمشدی . بویله ایکن عمرینك آنات اقبالی بشارتکن بر دنبره برکون زواللی دوستمك انتحار وعقبنده وفات ایتدیکنی اوراق حوادثده کورمیه‌یمی ؟

افندیلر ، دوستمك قورقاقلره یاراشان بو عاقبت فجیعه‌سنه اوقدر اسفناك اولدم كه . . . . . فقط نهایت ارقداشمك خاطره‌سی ، طوفان تقیحاتم آره‌سنده كومولدی قالدی . حالبوكه منتحر دوستمك بندن نصیبی بو؛ اولیه جقدی . لكن نه‌چاره كه حسیاتم وجدانم بنی جنازه‌سنی تشیعدن بیله بنی منع ایتمشدی . آ كلاشیلیوركه منتحرلرك خسرانی یالكز كندیلرنده قالمیور ، دوستلرینك حسیات مودتلرینی‌ده دوچار خیبت ایده‌یورلر .

امراض اجتماعیه‌مزدن بری‌ده افندیلر ، فرنك مربی وخدمتكارلردر . بونلر ، اولرمزده اخلاق اسلامیه‌یی ، مبادئ دینیه وعادات قومیه‌یی برباد ایده‌جك صورتده طولدیلر . بو ، بزه زنكینلرمزك ، بیوكلرمزك یوكلندیكی بر مرض مزمندركه كوری كورینه تقلید وسرایت طریقیله طبقات متوسطه‌یه قدر یاییلدی . بو مربیه‌لر ایله آره‌مزده اخلاق ، عادات ، حریت ، دین ، لسان ، یتك ایچمك ، حتی جدی و مزاحی سوزلرده بیله درین بر مباینت واردر . چوجقلرمزی ، جكر پاره‌لرمزی ناصل اولورده بونلرك عهدهٔ تربیه‌لرینه تودیع ایده بیلیرز؟... چوجقلرمزی دها بشیكده ایكن بو مدهش مزاره آتمق بزه حرامدر !

اصلسز بر شهرت وشرفه قاپیله‌رق بو چیقماز یوله صاپانلر ، اونوتماسونلركه :

اولادلرینه ، وطنلرینه ، حال و استقباله قارشی بیله‌بیله یاخود كور كورینه بیوك بر جنایت ارتكاب ایدیورلر ، ارباب اذعاندن ایسه‌لر بتون بو مقدساتی كوز اوكنه آلسونلر ، باشلرینی اكه‌رك درین درین دوشونسونلر .

امراض اجتماعیه‌مزدن بری‌ده افندیلر ، ثروت عمومیه‌یی رخنه‌دار ایدن ، فقر وافلاسه یول آچان ، خلقی كندی مملكتلرنده غریب براقان نهایت الده اوجنده نه‌وارسه هپسندن محروم ایده‌رك پارماغی آغزنده پریشانلغه سوق ایدن فائضجیلكدر .

اوت ؛ فائضجیلر دوچار فقر اولدیلر . چونكه : صحیفهٔ استقبالدن بر شئ اوقومدیلر ، نهایت ظلمات احتیاج ایچنده بوغولدیلر قالدیلر . ای ارباب ربا! آرتق سرخوشلقدن واز كچیكز ، اویانكز . سزی مصیبت فقروخساده دوچار ایدن بو « كور تقلید » دن آرتق واز كچیكز . لذت حیات ایله آره‌كزی آچیق براقان بو فنا اعتیاددن یاقایی صیریكز . بر لذت موهومه‌یه قاپیله‌رق خطرناك بر یوله صاپمایكز ؛ سیرت سابقهٔ حسنه‌كزه رجعت ایدیكزكه الكزدن چیقانلر تكرار كلسین ، حیات ومماتده یوكسك بر ناصیهٔ مجد وشرفكز اولسون ، « یمحق الله الربا و یربی الصدقات » حقیقت قرآنیه‌سنی اونوتمایكز .

مصائب اجتماعیه‌مزدن بریده افندیلر ، قماردر . ناموس ایله برابر هرشیدن بزی صفر الید براقان بو آتشناك اویوندن حساسیت وجدان ، كرامت انسانیه نامنه واز كچملی یز ، ای كیجه‌لرینی كوندوزلرینی بو اوغورده هبا ایدن قماربازلر ، غالی مغلوبندن شرلی اولان بونا وسسز محاربه‌دن صاقنكز .

لوازمی ، شرف انسانیتكز ، كندیكز واولادو اعقابكزك ، بتون سزجه عزیز اولانلرك حال استقبالی ایله تدارك ایدیلن بو قمارمحاربه‌دن اوزاق ، پك اوزاق بولونكز .

افندیلر بو قمار فلاكتی ، بر فلاكتدها طوغوردی : ارباب ثروتمزی تشبثات نافعه‌دن یوز چویریورلر .

افندیلر ، مال ، مملكت ایچون بتون لوازم حیاتیه و ضروریه‌یی طوغوره‌جق بر قوتدر . متمولین ایسه شركت مملكتك حافظ وبانی‌درلر .

مملكتده علمی ، ادبی ، صناعی ، اقتصادی تشبثاتی تأیید ایتملیدرلركه هم كندیلری هم وطنداشلری رفاه ایله یشاسونلر ، تاریخده ذكر جمیل ایله اسملرینی پایدار ایتسون . اجانبده كوردیككز حمیت وطنیه‌یه نمونهٔ امتثال اولملیدر . كورمیورمی یز؟ وارلرینی ، یوقلرینی كمال خواهشله كركل خوشلغیله وطنلرینك مصالح عامه‌سنه وقف ایدیورلر انسان ایچون خدمت وطنیه‌دن شرفلی ، دكرلی بر خدمت دها كورمیورم . ای زنكینلر ، وطنكزدن یوز چویرمه‌ییكز . وحمیهٔ ملل سائره اغنیاسندن دون بر مرتبه‌ده قالمه‌ییكز . بخیل اولمه‌ییكز ، سز كرم و سخا ایله معروف اولان اسلام اولادیسكز . وطنك صدای استمدادینه لبیك زن اجابت اولوكز . علمه ، معنویات وطنه ظهیر اولوكز . فقراومساكین آره‌سنده نشر معارفه غیرت ایدیكزكه مملكت ، اونلرك یوزندن منتفع اولسون . بن ، افندیلر ، فقیرك دوستی و بخیل زنكینك دوشمنی یم . هر حس صاحبی‌ده بویله‌در .

ای زنكینلر ، ارتكاب بخلدن ، وطن دشنلغندن حذر ایدیكز . تاكه حقكزده شو بیت ، صادق اولمسون :

ذاك الذی ان عاش لا یعتنی به
وان مات لانحزن علیه اقاربه

ای زنكینلر ! (وفی اموالكم ...) قول كریمنی خاطرلاییكز . ظن ایتمه‌یكزكه سائل نانپاره‌یه محتاج اولاندر ، طلبكاران تلمذه سائلر ، محروملر زمره‌سندندر .

افندیلر امراض اجتماعیه‌مزدن بری‌ده مملكتمزده كندینی كوسترن سوء تعلیمدر . امر معارفده طوتدیغمز یول ، ملتك نه استعدادینه ، نه‌ده امور ترقیسنه ، حسیاتنه توافق ایتمیور . ملت ، بر معرفت مترقیه ایستیور ، فقط نائل اولامیور .

بسم الله الرحمن الرحیم

واجبات تعاون المسلمین بالنسبة لبعضهم

ومن المعلوم انه یجب علی كل مسلم بالنسبة لسائر المسلمین ان یلاحظ شئونهم كما تستلزمهم الاخوة الحقة مثل المحبة والمعاونة و المساواة السائرة فی جمیع الحقوق الطبیعیه والسیاسیة . نعم ! یجب علی المسلم ان یعتبر سائر اعضاء الجمعیة الهیئة الاسلامیة اخوانا له بصرف النظر علی اختلاف شئونهم وتباین اصولهم و الوانهم و عناصرهم و ان لایكون مناط التمایز بینهم الا

المزايا الشخصية و المكتسبات الذاتية مع جعل هذه المنبرة موكول الحكم فيها الى جانب الخالق جل شانه و عدم غنائها عن صاحبها امام القانون العادل . اما التحابب بين المسلمين اول شرط من شروط اكمال الايمان لقوله عليه الصلاة والسلام: (لن تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولن تؤمنوا حتى تحابوا الخ اخرجه ابو داود فى مسنده) وقال عليه السلام (لايؤمن احدكم حتى يحب لاخيه المؤمن مايحب لنفسه . اخرجه البخارى فى الايمان وكذلك المسلم و الترمذى فى اماكن مختلفة) والمقصود من الايمان هنا هو الايمان الكامل لان اصل الايمان لايزول بزوال ذلك و لكن يكمل بوجوده والتقدير لايكمل ايمان احدكم . . . الخ والمحبة امر طبيعى غريزى احيانا لا تدخل تحت الاختيار و تارة تدخل . و اصلها ميل القلب الى ما يوافق المحب اليه و هذا الميل اما ان يكون بما يستلذه بحواسه بحسن الصورة كمحبة الحسن والجمال وما اشبههما واما ان يكون بما يستلذه بعقله كمطالعة المنة من رؤية احسان محبوبه و بره و نعمه المتقدمة التى ابتدأ بها من غير عمل استحقها به او ستره عن معايبه و هذه المحبة قد تتغير فى بعض المستضعفين من الناس بالنسبة بتغير الاحسان بحيث ان زاد الاحسان زاد الحب و ان نقصه نقصه . و اما اذا نشأت تلك المحبة من مطالعة الاجتهاد فى حقيقة الايمان و فوائده و شواهد كماله لاجل الاعظام والاجلال فى جميع شئون اخيه المسلم والمراعاة فى تمام حقوقه و معاونته فى كافة اموره ودفعه المضار عنه و الانتصاف من حقه و مظالمته مع التأمل فى فوائد شئون ذلك و العلم فى الغوامض بمقتضى ماكلف بايفائه فى كل حال من الاحوال خالياً من الغرض والامل والطلب فلاشك ان هذه المحبة لاتتغير لكونها لله تعالى لالاجل غرض دنيوى. وهذه المحبة لاتحصل الا بالمشاركة فى انقياد شريعة واحدة و قوانين متحدة وهى معنى حقيقة اخوة الايمان التى تجتمع المنقادين فى امر واحد وتحث المؤمنين على التحابب فى الله يعنى على المحبة التى تكون خالصة من شوائب الاغراض والحظوظ البشرية فبهذه النعمة يصبحون المؤمنون اخواناً ويجدون لذة حلاوة معنى الايمان وفوائده وهذا معنى قوله عليه السلام (ثلاث من وجد فيه وجد حلاوة الايمان ان يحب الله ورسوله اكثر من سواهما و ان يحب المرء لا يحبه الا لله وان يكره ان يعود فى الكفر بعد اذ انقذه الله كما يكره ان يلقى فى النار. اخرجه البخارى والمسلم فى صحيحيها) و نحن نريد ههنا ننبه « ان هذه المحبة التى امر بها صاحب الشرع تجب ان تكون بين المسلمين صادقة خالصة كما ذكرناه خالية من شوائب الاغراض والريا حتى تكون نتيجتها الاتفاق والاصارت نفاقا فلهذا يجب السعى فى تطهير تلك المحبة وجعلها خالصة لله كما يسعى فى تطهير سائر شروط الايمان من شوائب المكفوات حتى يتم له (الحصول عليها و لن يتم له ذلك الا بالتبصر فى مبلغ علاقاته من بنى ملته وفى نتايج ركونه اليهم فى عواقب الاخلاص لهم ان مداواتهم بشرط ان يكون عالما بحقيقة الحياة و تكاليفها ليرى رأى العين ان حياته مرتبطة بحياتهم وموته بموتهم . اذا تم له الحصول على هذا التبصر كما يجب يجد نفسه مسوقا رغم انفه الى اخلاص الحب لبنى ملته كما يكون مسوقا للالتجاء الى حصن شامخ هربا من سيل جارف .وهذه المحبة التى يدعو اليها الاسلام هى مناط كل سعادة اجتماعية وملاك كل مدنية حقيقية .

فيا ايها القارئ ! تدرس احوال الامم المتمدنة و تامل جيداً فى دقائق الاجرائها ترى ان اكثر الامم تماسكا بين احادها و تلاصقاً بين افرادها هى اسبقهم الى مضمار السعادة الحياتية و اولهم كلمة فى الاحوال العمومية وترى مثل هذه الامة لاتعثر حتى تقوم ولاتهمد حتى تنشط فبينا تراها مرتبكة فى امورها الخارجيه ومهددة فى منابعها الحياتية الداخليه ممايقرب اليك الجزم بقرب سقوطها و وشك انحلالها ، لاتلبث ان تراها قامت تنفض عن رأسها غبار الارتباك وصاحت بمن يناديها من كل جانب بالنجاح فبددتهم و فوقتهم بغير سلاح . اليس هذا من اسرار التماسك الذى هو نتيجة المحبة والتعاون. فرفعهم الى اوج لم ينله اليوم غيرهم واوصلهم الى مجد لم يرتق اليه سواهم ثم لهم ذلك بعد التقاطع والتنابذ بفضل الديانة الاسلامية والعمل باوامرها السماوية، ولو اردنا ان ننقل هنا ماورد فى ضرورة التحابب والتعاون والارتباط بين المسلمين لطال بنا الكلام ولزمنا صفحات كثيرة جدا فنكتفى الان بايراد قوله عليه السلام: (ان المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا وشبك اصابعه. اخرجه البخارى وسائر الائمة فى كتبهم الصحيحة) لايخفى على الفطن اللبيب والمتدبر الاريب مالهذا الحديث من الفوائد الحكمية والعوائد السياسية فى الامر بالوجوب لكل مسلم ان يكون معيناً لاخيه المسلم فى جميع حاجاته و ظهيراً مشيداً فى كافة شئونه مثل البنيان والحائط المشيد فى امام الاعداء كسد مرصوص لمحافظة اوطانهم وانفسهم واعراضهم واموالهم عن الخصم الالد والمتجاسرين وهذا معنى قوله عليه الصلاة والسلام (المسلم اخو المسلم لايظلمه ولايسلمه ومن كان فى حاجة اخيه كان الله فى حاجة ومن فرج عن مسلم كربة فرج الله عنه كربة من كربات يوم القيامة ومن ستر مسلما ستره الله يوم القيامة اخرجه الائمة فى كتبهم الستة الصحيحة بالاتفاق) ومعنى الحديث ظاهر واما قوله عليه السلام ومن كان فى حاجة اخيه يدل على تفصيل وجواب المعاونة له بنفسه وماله وكل ماتيسر له كوجوب سائر التكاليف بل اقول ان تلك المعاونة فى يومنا هذا فرض عين على كل فرد من افراد المسلمين كسائر الفروض ، كالصلاة والصوم الخ فمن امكن له المعاونة بنفسه فبنفسه ومن لم يمكن فبماله و غنائه او بما تيسر له فيما كان من اعانة اخيه المسلم فى شئ من الدنيا ايما كان واينما كان. فنحن لنورد لك هنا بعض حقائق تاريخية تدل على مبالغ التعاون الاخوة التى كانت موجودة بين افراد الجمعية الاسلامية الاولى ليتعظ بها القارئ الفطن من ابناء هذا العصر وليعلم ان السلف بلغوا من مكارم الاخلاق درجة لاتحصل بين اخوين شقيقين من الخلف فى هذا الزمان لانا لانهتم بتلك الغوامض والحقائق التى امرنا بها شريعتنا صارفين النظر عن كل مايعود بالنفع على اخواننا المسلمين من التظاهر والتعاون.

قال حذيفة العدوى : انطلقت يوم اليرموك اطلب ابن عم لى بين الجرحى ومعى شيئاً من الماء وانا اقول فى نفسى ان كان به رمق سقية ومسحت به وجهه فاذا انا به فقلت له اسقيك يا ابن عم ؟ فاشار الى (ان نعم) فاذا رجل مصاب نائم فى جنبه يقول (آه من العطش !) فاشار ابن عمى الى ان انطلق بالماء اليه فجئته لاسقيه فاذا هو هشام بن العاص فقلت اسقيك ياهشام؟ فسمع به رجل

اخروقال (واه من العطش !) فاشا رالى هشام ان انطلق بالماء اليه فاتيت الى الثالث فاذاهو قدمات فرجعت انى هشام فوجدته كذلك قدمات فرجعت الى ابن عمى فوجدته ميتاقد قضى عليه الاجل فبقى الماء عندى ولم اسق به احدا. فانظر الى هذه الارواح الطاهرة التى تشعر ببعضها كما كانت اشباحها تشد بعضها بعضا حتى فى ساعة لاتستطيع الام المشفقة فيها ان تفتكر فى فلذة كبدها انظر الى هذه النفوس الزكية التى تؤثر غيرها عليها فى ساعة هو لها عظيم والمها جسيم (ويؤثرون على انفسهم ولوكان بهم خصاصة) ثم تأمل ايها الفطن المتدبر ! فيما تستلزمه هذا التعاون من الاوصاف التى يفتخر بها هذا الانسان ويدعى استناداً عليها انه ارفع وافضل من سائر المخلوقات. فهل يعد هذا التماسك والتعاون بين افراد ابائنا الاولين نستغرب سرعة امتلاكهم لازمة هذه البلاد مع قلة عددهم و انشدكم بالله ايها الاخوان المسلمون ! اما نحن ابناء تلك الاباء ؟ اما كانت تلك التعاون الحقة شان كل فرد من افرادنا فى هذه الزمان سواءً كان عربيا او اعجميا ، تركياً ؛ او كرديا ؛ اميراً اوفقيرا ؟ اما علمنا انه من اعظم الاسباب والزم الوسائل السعادة الامة ونجاحها وطيب صلاحها وحياتها والسلامة والعمران فى كافة بلادها ونفودها ؟ اما عرفنا ان المعاونة تعطى صادق الميل والاخلاص والمصافاة والوفاء والمحاماة ؟ اليس هذا اعلى رتب الالفة والاتفاق والارتباط الذى به هناء المعيشة وطيب حياة الانسان فى هذه الدار ؟ اما فهنا بهذا الامر الجلى ان واضع نظامات الانسانيه ومؤسس قوانين المدنية وصاحب الشريعة الحكمية عليه افضل التحية ما وجب التعاون على افرادامته الا لهذا السر ، كما ورد فى الكتب الستة الصحيحة فى باب فضائل الصحابة عن انس رضى الله عنه انه قال قدم علينا عبدالرحمن ابن عوف (ونحن مع النبى فى المدينه) اخى رسول الله صلى الله عليه وسلم بينه وبين سعد بن الربيع للتعاون والتناصر فى جميع شؤن المسلمين فقال سعد لعبدالرحمن قد علمت الانصار انى من اكثرها مالاً ساقسم مالى بينى و بينك شطرين . . . فقال عبدالرحمن اشهد بالله فقد اتيت حقوق الاخوة و وفيت درجاة التعاون اكملها بارك الله لك فى مالك الخ) تامل تودد المسلمين فى صدر الاسلام وتعاونهم لبعضهم حتى يسريان تلك المحبة والتعاون فى الامة الاسلامية الاولى تايدت دعائم فتوحات البلاد الاسلامية وتاسست اساس الاخوة والحرية والمساواة والعدالة تاييداً وتاسيسا لايبلغ شاوه ولايحصل لاحد بغير الاسلام على جزء منه. فاذا تاملت فيما سودناه هنا من الادلة الشرعية والعقلية والنقلية فهمت ان مقصد الخالق جل وعلا من انزال الكتب وبعث الرسل وسن الاديان ووضع القوانين لم يكن الا حكمة لانتظام الجمعيات البشرية وتهذيبها وترقيها الى اوج المدنية بسيادة النواميس المدنية على افرادها وتفهيم مايجب لهم من اللوازم الضرورية ابقاء الهيئة الاجتماعية فى سعادتها وارتقائها ونجاحها وفلاحها فاذا علمت هذا فهمت ان من اهم تلك اللوازم الضرورية هو التعاون بين افرادها والاتفاق بكل مايصلح الاتفاق فى حالتى السراء والضراء والرخاء والشدة واليسر والعسر وفى سائر الاحوال كلها (سيما فى حالة الضراء والباساً) وبالاحسان مما يسر لك على سبيل البر والتقوى والتواصل الذى امرنا به المدبر الحقيقى ورسوله صلى الله عليه وسلم فاذا عرفت هذا وسمعت خلاصة الحادث المؤلم الذى احتال به اعمال تلك الامة الوحشية التى تدعى خدمة الانسانية والاقوام البدوية التى تزعم مراعاة حقوق المدنية الاوهم اعدائنا المسلمين واعداء كل انسانية يتانس به كل انسان فى اقطار الارض اجمعين الاوهم الايطاليون المحتلون لهتك حرمة الاسلام والمسلمين اعداءنا الذين يعملون كل حيلة لتفوقنا و يصممون اضبط بلدة من بلادنا و يسرحون دعائهم المقهورة فى قطر الطرابلس والاكناف و يفتنون بعض الاغرار ليتملكوا تلك البلاد التى عجنت بدم الاسلاف فويل ثم ويل على تلك الاقوام الوحشية التى يدعون المدنية و يزعمون مراعاة حقوق بين الملل و الدول والانسانية مع كونهم هم المنافقون الذين يقولون بافواههم ماليس فى قلوبهم وهم الذين هجموا على بلادنا و سفكوا دماء كبيرنا و صغيرنا و خالوا نحور رجالنا و نسائنا اتصرف حقوقنا فلاحول ولاقوة الابا [illegible] فالى من و الى اى حد تبلغ استكانتنا و الى اى غاية تصل [illegible] نتها فتنفرج وأى يوم يدركنا الله فيه [illegible] و قوته فى غاية الهرج و المرج . [illegible] حقا أنهاو وقفت على غوامض احوال المسلمين الدين [illegible] باموالهم و انفسهم لدفع العدو عن اوطانهم والظلم عن انفسهم و [illegible] القتال عن نحور نسائهم و صبيانهم فلا شك ان قلبك يمتلأ من ذلك احزانا و هموما و غموما و تركت مسالك الشح والاتصاف و التزمت مناهج الجود والانصاف واسرعت بانفاق ماتيسر لك من الاموال بالارغاف والقيت فى قلوب الاعداء الزفزاف بلا خلاف فهلموا ايها المسلمون على المعاونة لهم بالانفاق من الذهب والفضة و الشعير والحنطة وكل ماتيسر لكم رحمكم الله بالارعاف و انا اختم كلامى بدعاء النبى صلى الله عليه وسلم وقوله: (اللهم و ايما مسلم خلف غازيا او مرابطاً فى داره اوتعهد خالفيه فى غيبته او اعانه بطائفة من ذهب او فضة او حبة من ماله او امده بعتاد او شحذه على جهاد او اتبعه فى وجهه دعوة اورعى له من ورائه حرمة فاجر له مثل اجره وزناً بوزن و مثلاً بمثل و عوضه من فعله عوضاً حاضراً يتعجل به نفع ماقدم و سرور ماأتى الى ان ينتهى به الى الوقت الى ماجريت له من فضلك و اعددت له من كرامتك)

خادم اهل العلم

الحاج على وفا البغدادى

محزون اولمايهلم، فقط . . .

۱۳۲۹ سنه اول ، دين فطرئ اسلامك شارع حكيمى ، اعداى حقك كور وجاهل نفاقلرى سبب اولهرق، ينه حقك امريله «مكه»دن، مدينهيه طوغرى هجرت ايدركن بولندقلرى غارده صاحب فضائلمندى جناب صديقه : (لاتحزن ان الله معنا) بيوريورلردى .

بوكون اواولوالعزم پيغمبرك امتى ، «غاروطن»ك ايچنده ، ينه محصوردر. ينه بوكون جناب ابوبكرك بيوردقلرى كبى حضرت محمداولديسه «الله باقيدر» ، قرأنى باقيدر ، لسان الغيب الوهيت بزه عينى حقيقى

(بوماده، جمعیت نظامنامهٔ اساسیسنك یدنجی مادهسنه توفیقاً وضع اولنمشدر.)

اوچنجی ماده دارالفنون مدرسین موظفه ومأمورینی ، هیئتنك بوکونده تکرار ایدیور والی الابد ایدهجکدر ؛ اوت بزده اثر شریف نبوی‌یه اقتفاءً بر برمزه : (محزون اوله ، الله بزمله برابردر .) دیه‌لم ، دیه‌لم اما اللهك بزمله برابر اولوب اولمدیغنی ، بو معیته لائق اولوب اولمادیغمزی درین، درین دوشونه‌لم، عادل مطاقك نه کبی اوصافی حائز انسانلرله ، امثاله برابر اولدیغنی ینه المزده‌کی قانون بی مثیل الوهیتدن آراشدیره‌لم ، ینه او کتاب کریمك ارشادیله انفس و آفاق آیات کائناتی تبصر ایده‌لم ، اولوالالباب اولالم ، اعتبار ایده‌لم ، هر معناسیله « قرآنی » هر معناسیله (انصا حق) اولدقدن صکره کمال اعتمادقلب ایله، طوغری سویلدیکمزدن امین اوله‌رق (الله بزمله برابردر.) حکمنی ویره‌لم . بونکچون بوکون اللهك بزمله برابر اولدوغنی ادعا ایتمکده یالان سویلش اولمق ، افترا ایتمش اولمق قورقوسی واردر . چونکه : دائما [الله ، سزکله برابرمی ؟ اویله ایسه یك ضعیف بر اللهکز وارمش ، چونکه سزی حمایه‌دن عاجز !] یوللی قوتلی بر اعتراض قارشیسنده بولنمق احتمالی واردر . بو اعتراضی ، باشقه‌لرینه براقه‌دن کندی کندمزه ایده‌لم و بز بوحالده قالدقجه بزم عظیم الشان وعادل اللهمزك بزمله برابر اولمقدن منزه، متعالی اولدوغنی، تام بر مسلمانه یاقیشیر متانت ایمان ، صفوت ایقان ایله اعتراف ایده‌لم، نافله یره کندی کندمزی آلداتمایه‌لم . چونکه : الله آلدانمز ، سنن الله دکیشمز ، قرآن دکیشمز ؛ فقط بز قهر اولورز ، بو کائناتك صاحبی یرمزه یاشامغه لایق وکندی قوانین عادله‌سنه صادق بر نسل خلق ایدر ، اخلافمزده نصیبهٔ حیاتمزی ، (خسر الدنیا والآخره) خلاصه ایتمك قالیر . اخلافك بزم حقمزده‌کی ویره‌جکی حکمی ؛ بزم بوکون اسلافمز حقنده ناصل دوشوندیکمزدن استدلال ایده‌لم . . .

اخلافك، اسلافك ویره‌جکی حکملر ، انسان ایچون اك خفیف برر جزادر، حتی «خود اندیشی» بر فلسفه ایله دوشونورسه‌ك بوحکملرك، بو مؤاخذه‌لرك، حتی بو تلعین ونفرینلرك هیچ بر قیمت انذاریه‌سی اولاماز ، هادی حیات دنیویه‌ده اوغرادیغی ، اوغرایاجغی مصائب ذل واسارتده بزم ایچون اندیشه‌یه شایان اولماسون . . . اوقدر کنیش ، اوقدر لاقید اولالم ، دینمزك بزدن کمال اهمیتله ایستدیکی ، تأمین ایچون برچوق یوللر کوستردیکی « سعادت » ه قارشی‌ده یوز چویره‌لم ، مسعود اولماییوره‌لم دیه‌لم . . . فقط بتون بونلرك ماوراسنده مدهش بر حقیقت ، باشقا بر عالم ، بزی قورتاره‌جغنی اومدیغمز بر (فکر معاد) وار که اوده بزم ظنمزی تکذیب ایده‌جك ، جهلمزی یوزمزه اوره‌جق ، بتون موجوداته قارشی بزی تشهیر ایلیه‌جك سعادت حقیقیهٔ دنیویه‌یی استخفاف ، بزه آخرت سعادتی قاپولرینی ده قاپامقله قالمیه‌جق ، محکمهٔ الوهیتك تعیین ایده‌جکی آغیر جزالره اوغرایه‌جغز . . . بعض ضلالت پیشکان زمانه‌نك تابع اولدوغی ، فلسفه‌نك که ، شو آشاغیکی قطعه ده خلاصه اولنمشدر ـ بزی قورتارمقدن پك اوزاق اولدوغنه‌ده قناعت ایده‌لم :

خذ من الدنیا بحظ
قبل ان تنقل عنها
فهی دار لیس تاتی
بعدها اطیب منها

« دنیادن علاقه‌یی کسمه‌دن هر درلو لذات وحظوظی آلابیله‌جکك قدر آل ، دنیا بر اودرکه اورادن چیقدقدن صوکره اوندن ایسنی بولامایه‌جقسك » بویالانجی نظریه ، بومملکته ایده بیله‌جکی ضرری ایتمشدر ، حیاتمزه خاتمه ویرمکدن باشقه آرتق الندن کله‌جك برشی قالمدی. اکر بوکاده مساعده ایتمکی کوزه آلدیردقسه بیلمم . هیچ برملت فاضله‌نك اتباعنه تنزل ایتمیه‌جکی بوحیوانی فلسفه‌دن بالخاصه غافل کنجلرمز ، کندیلرینی صاقینسونلر ، هم کندیلرینه، هم بومملکتك سعادتنه قیاسونلر؛ بودوشونجه‌لر؛ یاشامغه دکل، اولمکه حاضرلانان بر نسلك آیات اضمحلالیدر! بوکونکی « طبیعت » و « حادثات » اصطلاحلرینی «سطور کائنات» ایله پك کوزل آکلاتان جناب شیخ اکبر محی الدین عربی حضرتلرینك :

تأمل سطورها لکائنات فانها
من الملاء الاعلی الیك رسائل

دستور حکمتنی، بتون نفوذ اداره‌کزله اثبات ایده‌جك بردمده‌یز. اکر محصلهٔ تجارب اولان بوحقیقت اوزرنده اوزون اوزون دوشونمزسه‌ك کیم بیلیر سطور کائنات ؛ لوح محفوظ شئون بزم ایچون نه آجی منقبه‌لر ثبیت ایده‌جکدر !

ع . ن

الدعوة والارشاد

مصرده فاضل شهیر محمد رشید رضا افندی حضرتلرینك همتلریله تأسیسنی مقدما خبر ویردیکمز « دارالدعوة والارشاد » مدرسه‌سنك نظامنامه‌سیدر.

بسم الله الرحمن الرحیم

هو الذی بعث فی الامیین رسولاً منهم یتلو علیهم آیاته ویزکیهم ویعلمهم الکتاب والحکمة وان کانوا من قبل لفی ضلال مبین . (سورة الجمعة)

کما ارسلنا فیکم رسولاً منکم یتلو علیکم آیاتنا ویزکیکم ویعلمکم الکتاب والحکمة ویعلمکم مالم تکونوا تعلمون . (سورة البقره)

مدرسه‌نك صفتی

برنجی ماده دارالدعوة والارشاد ؛ دارالفنونلرده تدریسی معتاد اولان بتون علوم وفنونك تدریسیله برابر تربیهٔ دینیه و علوم اسلامیه‌یه زیاده‌سیله اعتنا واهتمام ایدن بر اسلام دارالفنونیدر. اقسام مختلفه‌سی علی التدریج ترتیب اولونه‌جقدر. دارالفنون ؛ اسلامه دعوت ایله اشتغال ایده‌جك داعیلر ایله اهل اسلامه اجرای وعظ و تدریس ایلیه‌جك « مرشدلر » لر یتشدیرمکه مخصوص بر قسم عالی ایله ابتدا ایده‌جکدر. مقصد اساسی‌ده بودر.

ایکنجی ماده بودارالفنون؛ (الدعوة والارشاد) جمعیتنه تابعدر. دارالفنونك ؛ تأسیسی جمعیت مجلس اداره‌سنك درعهده ایده‌جکی بر (دارالفنون هیئتی) ایله مجلس مذکور اعضاسندن برنالری بولنه‌جقدر.

طلبى اوزرينه جمعيتك مجلس اداره‌سى تأمين ايدر .

دردنجى ماده دارالفنونده لسان تدريس عربجه‌در ، بوندن ماعدا آوروپا السنۀ علميه‌سندن بريده تعلم اولونه‌جقدر . السنۀ شرقيه و غربيه‌دن بر طاقمنك و بالخصوص تركجه ، فارسى ، اوردو لسانى ، ملايو لسانى كبى امم عظيمۀ اسلاميه‌يه منسوب لسانلرك تدريسى دخى جائزدر ، آنجق ، بونك ايچون مجلس اداره‌نك دارالفنون هيئتيله بعدالاستشاره ويرمه‌سى لازمدر . مجلس ؛ بو نظامنامه ماده‌لرنده مذكور اولميان بعض علوم وفنون ويا السنه‌نك تدريسنه ياكندى كنديسنه ياخود دارالفنون هيئتنك طلبى اوزرينه قرار ويره‌بيلير .

بشنجى ماده (دعاة) و (مرشدين) قسملرنده اوقونه‌جق علملر و اصول تدريسلرى بو نظامنامه‌يه ملحق بر فصلده بيان اولونه‌جقدر .

آلتنجى ماده درس پروغراملرينك (دارالفنون هيئتى) وضع ومجلس اداره تقرير ايدر .

يدنجى ماده مدرسه‌نك تأسيسنده ابتدا اولونه‌جق اولان قسم عالى ، ايكى صنفدر :

(١) (صنف مرشدين) مدت تحصيليه‌سى اوچ سنه‌در .

(٢) (صنف دعاة) كه طلبه‌سى (صنف مرشدين) مأذونلرندن انتخاب اولنور ومدت تدريسيه‌سى اوچ سنه‌در . بو صورتله سنين تحصيل آلتى‌يه بالغ اولور . ايلك تمهيد سنه‌سى ؛ بو مدتدن خارجدر .

سكزنجى ماده دارالفنونك طلبه‌ينى ايلك سنه‌يه دخول ايچون احضار ايده‌جك بر (تمهيد سنه‌سى) بولونه‌جقدر . دارالفنونك ، سنۀ تمهيديه‌ده لزوم كورديكى مسامحه‌كار بولنمه‌سى لازمدر .

طقوزنجى ماده كرك دعاة وكرك مرشدين قسملرنده تعليم و تدريس مجانيدر . دارالفنون ؛ طلبۀ ليليه‌نى انفاق و هردرلو احتياجلرينى تأمين ايتديكى كبى احتياج ، اجتهاد وتهذيبه كوره برمصر ريالندن آشاغى اولمامق اوزره براعانۀ شهريه ويرر . نهارى طلبه‌نك امر انفاقى ، دارالفنون متعهد دكلدر .

اونجى ماده برسنه‌ده مدت تدريس طقوز آيدر .

اون برنجى ماده مدرسه ، درسلرينى اوچ ياز آيلرنده تعطيل ايدر . زمان تدريسه تصادف ايتديكى حالده عيد فطر وعيد اضحادن برر هفته‌ده ايام تعطيليه‌دندر .

اون ايكنجى ماده طلبۀ تعطيليه ، زمان تعطيلده دارالفنونده قالمقله مملكتلرينه وعائله‌لرى نزدينه كيتمك آره‌سنده مخيردرلر . قاله‌جق اولانلرك دارالفنونك كنديلرينى مكلف قيله‌جغى رياضت ، مداومت قرآن ، مطالعه ، يازى يازمق صورتلريله مشغول اولمه‌سى لازمدر .

اون اوچنجى ماده دارالفنونه تعلم ، تعليم ويا ديكر برصورتله خدمت ايچون دخوليه طلب استدعانامه‌سى ؛ ناظره تقديم اولنور . ناظر بوايشه تعلق ايدن خصوصاتده هيئته مراجعت ايدر .

اون دردنجى ماده دارالفنونك بر طبيب بر (مراقب عمومى) (ضابط) ، بر كاتب ، دارالفنونك اشياء موجوده‌سنى محافظه ، لوازمى اشترا وطلبه‌يه توزيع ايله موظف براداره مأمورى واردر . بونلردن هر برينك احتياجه كوره برر معاونى‌ده اوله بيلير .

اون بشنجى ماده دارالفنونده آتيده كوستريلن انواع دفاتر بولونه‌جقدر :

(١) دارالفنون هيئتنك قرار ومحررات دفترى

(٢) طلبۀ ليليه اساميسنى ودارالفنونده طلبه‌يه متعلق حسن حاللرينى حاوى دفتر ،

(٣) طلبۀ نهاريه اساميسنى ودارالفنونه متعلق حاللرينى محتوى دفتر ،

(٤) امور صحيه دفترى

(٥) دارالفنوندن اصدار اولنان محرراته مخصوص قوپيه دفترى ،

(٦) اوراق وارده و صادره دفتريكه بونده اوراق مذكوره‌نك تاريخ ، مرسل ومرسل اليهلرينك اسملرى ، موضوعلرى ذكر اولونه‌جقدر .

(٧) تعليمه متعلق آلات وادوات دفترى .

(٨) لوازم دفترى .

(٩) مدرسه‌يه عائد تبرعات وهبات دفترى .

(١٠) معلمين ، ومعلمينك دوام وعدم دوام دفترى .

(١١) مستخدمين ومستخدمينك دوام وعدم دوام دفترلرى

(١٢) معلمين ومستخدمينك معاشات دفترى .

(١٣) دارالفنون كتبخانه‌سنده كرك هديه وكرك اشترا صورتيله موجود بولنان كتابلرى كوسترر كتبخانه دفترى .

(١٥) ارباب فضل وكمالدن مكتبى زيارت ايده‌جك ذواتك خط دستلريله تبليغ حسيات وبيان مطالعات ايتمه‌لرينه مخصوص (شهادات دفترى) .

دارالفنون طالبلرينك شرائطى ، مرشدين ودعاة قسملرينك آداب مخصوصه‌سى .

اون آلتنجى ماده طلبۀ ليليه‌نك شرائط قبولى ، بروجه آتيدر :

اولا : طالبك معاينۀ طبيه ايله صحيح الجسم والحواس اولديغى ، امراضدن سالم اولوب تحصيله قادر بولنديغى ثابت اولمليدر .

ثانياً : دارالفنونجه شاكردك حسن سيرت و اخلاق پاكيزه اصحابندن بولنديغى ديانت وشرف انسانيتى اخلال ايده‌جك احوال ايله معروف بولنمديغى كسب موثوقيت ايتمليدر .

ثالثاً : ياشى يكرمى ايله يكرمى بش آره‌سنده بولنمليدر .

رابعاً : شاكردك ، برنجى صنف مدت تدريسيه‌سى ختام بولمه‌دن اول قرآن كريمى تمامًا قولايلقله حفظ ايتمه‌سنه مدار اوله‌جق صورتده كتاب عزيزدن بر قسمنك حافظى بولنمسى لازمدر .

خامساً : نحو ، صرف و فقهى تأمين مصلحت ايده‌جك صورتده تحصيل ايتمش ؛ حسابدن لااقل اعمال اربعه‌يه واقف ، املاسى طوغرى ، يازيسى ممكن مرتبه كوزل ، كتب عربيه‌يى حسن صورتله مطالعه ايده بيلر اولمليدر .

سادساً : قدیم‌الاسلام بر اصله، برسلاله‌یه منسوب بولنمليدر .

سابعاً : دارالفنون نظاماتنه مطلع اولديغنه بو نظاماته‌رعايت وجميته عرض انقياد ايدرك اكمال تحصيلدن‌صوكره امرينه آماده‌بولنه‌جغنه دائر بر وثيقه اعطا ايتمليدر .

ثامناً : ناظره خطاباً بر استدعانامه‌تحرير و بونده كنديسنك، پدرينك، جدينك، عشيرتنك، بلده‌سنك ، حكومت متبوعه‌سنك اسملريني وياشني بيان ايله وثيقه‌يه مربوطاً تقديم ايتمليدر .

اون‌يدنجي‌ماده شروط مذكوره‌يي حائز اولانلردن فقير، غني‌يه؛ بر آوروپا لسـانني بيلن، بيلمه‌ينه ؛ قرآن كريمي تماميله حافظ اولان، قسماً حافظ بولنانه ترجيح اولنور .

اون‌سكزنجي‌ماده دارالفنون؛ طلبه‌سنك اقطارمختلفه‌دن بولنمه‌سني آرار ؛ بنـاءً عليه دخوله طالب اولانلردن ايكي شاكرد اسـتعداداً متساوي بولونجه : مدرسه‌ده هيچ بر شاكردك منسـوب بولنمديغي طرفدن اولان ديكرينه، مكتبده منسوب اولديغي طرفدن آز شـاكرد بولنان، دارالفنونده همشهريلري چوق بولنانه ترجيح اولنور.

اون‌طقوزنجي ماده شاكرداندن‌هربرينك‌صلوات خمسي‌جماعتله‌ادا ايتمه‌سي، سنتلري‌ده قيلمه‌سي؛ هركون قرآن كريمدن‌ترتيـل ايله بر قسم اوقومه‌سي، بوش وقتلرنده حضور قلب و نشـاط دل ايله ذكرالله‌ه مداومت ايتمه‌سي، مأمورات و منهيـاتده احكام و آداب دينيـه‌يي ملتزم بولنمه‌سي وباخصوص‌جد وهزلده طوغريلقدن آيرلمامسي لازمدر .

بوندن‌باشقه شاكردان بدن، البسه‌سي، مكان وفراشي، سائرالرنده بولنان‌كتاب، قلم كبي لوازمك غايت تميز بولنمه‌سنه اعتنا، نظامات وآدابي محافظه، ناظره، معلملره، مبصرلره اطاعت ايتمليدر. ناظرك‌طلبه‌يي‌مناسب كورديكي بعض نوافل ايله مكلف قيلمق صلاحيتي واردر .

يكرمنجي ماده طلبه؛ طوپراقده چالشـمق ، يوزمك ، يورومك قوشمق كبي‌رياضات بدنيه‌نك انواعيله‌اشتغال‌ايده‌جكلرو بو اثناده بعض معلمينك نظارت و مراقبه‌سي آلتنده بوانه‌جقلردر .

يكرمي‌برنجي‌ماده طلبه‌يه توتون ايچمك خصوصنده اصلامسامحه اولنه‌ماز .

يكرمي‌ايكنجي ماده بر شاكرد ايچون آنجق‌برعذر مقبوله بناءً ناظرك‌مساعده‌سيله‌دارالفنوندن چيقمق‌جائزدر. اكر عذر، مرض ايسـه عودتنده خسته‌لقدن قورتولديغني و هر درلو امراضدن سـالم بولنديغني دارالفنونك اعتماد ايده بيله‌جكي بر طبيبك تصديق ايتمه‌سي لازمدر .

يكرمي اوچنجي ماده طلبه‌يه سياسياتله اشتغال ،جمعيات واحزاب سياسيه‌يه‌دخول،سياسي‌مظاهرتلرده‌بولنمق،سياسي‌غزته‌لره‌يازي‌يازمق‌ممنوعدر.

يكرمي دردنجي ماده طلبه‌دن هيـچ بري ايچون اخوانندن برينه قارشي جنساً، نسباً، مالاً ، مذهباً ادعاي تفوقده بولنمق، ياخود آنلردن برني تعييب ايتمك جائزدكلدر. آره‌لرنده مذاهب‌علمايه وعلما آره‌سنده‌كي اصول و فروع اختلافلرينه دائر باخصوص ائمه و مصنفين حقنده، بر مباحثه آچيلديغي وقت دائرهٔ انصاف و ادبي تجاوز ايتمه‌مليدرلر .

يكرمي‌بشنجي‌ماده طلبه، كرك دارالفنون داخلنده‌وكرك خارجنده كلام فصيح ايله مكلفدر .

يكرمي‌التنجي‌ماده دارالفنونجه طلبه‌نك افكار وآدابجه استقلالي، حريت كلام و سـؤالي محترمدر. ناظره، معلميندن ايسـته‌دكلري ذواته خاطرلرينه كلن ديني، علمي، ادبي، اجتماعي مباحثي، مسائل دينيه‌يه عائد شكوك و شبهاته دائر بيله اولسه، حسن ادب و تعبيره‌رعايت‌ايتمك‌شرطيله تصريح ايده بيليرلر. طلبه‌نك قلبلرينـك مطمئن اولمديغي، عقللرينـك قاورامديغي خصوصاتده اظهار قناعت ايتمه‌ملري ملتزمدر .

يكرمي‌يدنجي ماده نهاري طلبه‌نك حسن‌سيرت‌وآداب صاحبي‌تميز البسه‌لي،تعقيب ايده‌جكي‌درسلري آكلامغه‌امكان ويره‌جك درجه‌ده لسان وعلوم عربيه‌يه واقف ، دارالفنونك اعتماد ايده‌جكي برطبيبك شهادتيله امراض وآفاتدن‌سالم بولونمه‌لري مشروطدر .

يكرمي سكزنجي ماده دارالفنونك نهـاري طلبه‌سـندن اولاق ايسته‌ين ، ناظره براستدعا نامه تقديم و بونده كنديسنك ، پدرينك، جدينك،بلده وحكومتنك اسملريني ، سنني بيان ، بولنه‌جغي درسلري تعيين ، دارالفنونك آداب ونظاماتنه تابع بولنه‌جغني تعهد ايتمليدر .

يكرمي طقوزنجي ماده دارالفنـون طالبينك قبـول وردلرنده مخيردر ،

اوتوزنجي ماده هر شاكردك مجلد بر دفتري اوله‌جقدر. بو دفترك اولنه شاكردك اسمي ديكر صحيفه‌لرينه دارالفنون سـنه‌لرندن هربري ايچون پروغرامده كوستريلن علوم وفنون ايله برابر هر علمك يانته شاكردك درسنه مداوم بولنديغي استادك اسـمي و مشـاراليهك ، شاكردك دوام وتحصيلي حقنده واقع حاله كوره شهادتي قيداولنه‌جقدر.

معلملر

اوتوز برنجي ماده معلمين موظفه‌نك شهـادات ويا تأليفـات اصحابندن، ياخود كنديلرينه توديع اولنه‌جق‌علمك تدريسنه‌اقتدارلرينه بولنديغني اثبـات ايده‌جك آثار فعليه كوسـترنلردن ، اخلاق وآداب دينيه و اجتماعيه بابنده سيرت حسنه اربابندن بولنمه‌لري مشروطدر .

اوتوز ايكنجي ماده معلملردن طلبه‌نك تعليمي ، تربيهٔ دينيه ، عقليه وجسميه‌سي مطلوبدر . بو خصوصده دارالفنون نظـاماتنه‌تابع اولمق شرطيله استقلال تامه مالكدرلر .

اوتوز اوچنجي ماده معلمين امور آتيه ايله موظفدرلر :

ا : درسـلري ايچون معين اولان زماندن بش اون دقيقه اول دارالفنونده بولنه‌جقلردر .

ب : فصيح،شواهدوامثله‌ايله موضح‌برصورتده‌درس‌ويره‌جكلردر.

ج : درس اثناسنده موضوعك غيري ايله اشـتغال ايتميه‌جكلر ، خاطرلاتمق احتياجي اولمديغي حالده مسـائل علميه وفنيه‌يي بربرينـه قاريشـديرمقدن‌احتراز ايده‌جكلر ، وعظ درسي مسـتثنا اولاق اوزره استطرادلري اوزاتميه‌جقلر .

د : طلبه‌نك درسي آكلايوب آكلامدقلريني يوقلايه‌جقلر ،

بعض مسائلی آکلامیان وارسه درسی اوچ دفعه تکرار ایده‌جکلر ؛ ینه آکلامدیغی حالده درسدن صوکره آکلاته‌جقلر .

ه : طلبه‌دن هر برینك هر سؤالنی قبول ایده‌جکلر ، بو سؤال درسك موضوعنه متعلق دکلسه جوابنی درسدن صوکره‌یه براقه‌جقلر .

و : طلبه‌نك استقلالنه حرمت ایده‌جکلر ، خطالرنده ، شکلرنده معذور کوره‌جکلر ، رفق ایله معامله ایدوب هیچ برینی ، ای آکلایه‌مامسنه یاخود شك و اشتباهنه مبنی تحقیر ایتمیه‌جکلردر . شاکردانی طوغریلغه ، استقلاله ، عزت نفسه آلشدیرمق و بو یولده تربیه ایتمك ایچون بتون قوتلرینی صرف ایده‌رك اقناعلرینه چالیشه‌جقلر ، اسوهٔ حسنه‌یه سوق ایده‌جکلر.

ز : ۲۹ نجی ماده‌ده مذکور اولان طلبه دفترلرینه هر علم ایچون شاکردانك درسده بولندقلری ، درجهٔ تلقی واستفاده‌لری حقنده شهادتلرینی قید ایده‌جکلر.

ح : شاکردانه طعام ، ریاضت ، صلات ایچون اجتماعلرنده نظارت ، نمازده امامت ایده‌جکلر ، خصوصات مذکوره معلمین آره‌سنده مناوبه طریقیله اجرا اولنه‌جقدر.

ط : معلمین ایله طلبه آره‌سنده قطعیاً برمعاملهٔ مالیه ویا علاقهٔ خصوصیه اولاماز. هر برمعلمك کندی چوجقلرینی تربیه خصوصنده ناصل مساواته رعایت ایدیورسه شاکردانه قارشی‌ده عینی صورتله لازمهٔ مساواتی کوزه‌تمه‌سی درجهٔ وجوبده‌در. اولیای طلابدن بری معلمیندن برینه معاش تخصیص ایتمك ، یاخود بشقه درلو بر معاونت کوسترمك تکلیفنده بولنورسه بو معلم ، درحال ناظره مراجعت ایتملی وآنك رأییله عامل اولملیدر.

اوتوز دردنجی ماده بتون معلملر معاش جهتندن فرقلی اولسه‌لر بیله مرتبةً متساویدرلر. بناءً علیه یکدیکرلرینه قارشی اخوت ، مساوات وانصاف آثاری اظهار ایتمه‌لری و شاکردلرینك تربیه‌سنده نظر دقته اخلاق ، آداب ، عبادات ومعاملات صالحه‌یی کندیلرینك‌ده التزام ایلمه‌لری درجهٔ وجوبده‌در.

اوتوز بشنجی ماده دارالفنون موظفیننك دولت علیه‌نك ویا دول سائره‌نك سیاست داخلیه وخارجیه‌لریله اشتغال ایلمه‌سی ، بو خصوصده غزته‌لره یازی یازمه‌لری ، جمعیات واحزاب سیاسیه‌یه داخل اوله‌لری ممنوعدر. مطبوعاته ممنوع اولان امور سیاسیه‌دن ماعدا برخصوصه دائر مقاله ویرمك ایسته‌ین ، بوندن ناظری خبردار ایتملی ، یازدیغی شیئدن مطلع قیلملی ورأییله عامل اوملیدر. دارالفنونه ویا (الدعوة والارشاد) جمعیتنه دائر نشریاتده بولنمق ایسته‌ینلره کلنجه : بونلرك دخی بو بابده ناظر ایله استشاره ایتمه‌سی لازمدر ، ناظرده آنجق مجلس اداره‌یه مراجعتدن صوکره اذن ویره‌بیلیر.

اوتوز آلتنجی ماده فخری معلملر ، آرزولرینی مجلس اداره‌یه اظهار ایدرلر. مجلس‌ده احتیاجه کوره امللرینی اسعاف ایدر. بونلر آنجق دارالفنونك نظامنامهٔ عمومیسنی محافظه ایله مکلفدر.

دارالفنون هیئتی

اوتوز یدنجی ماده دارالفنون هیئتی ، ناظر ایله (الدعوة والارشاد) جمعیتنك ، مجلس اداره‌سنك اعضای جمعیتدن تعیین ایده‌جکی درت اعضادن مرکبدر.

اوتوز سکزنجی ماده هیئت ، لااقل هر آی ، دارالفنونده اجتماع ایدر. ناظر ، اعضانی ایجابنه کوره اوقات معینهٔ اجتماعیه‌دن ماعدا زمانلرده‌ده اجتماعه دعوت ایده‌بیلیرلر.

اوتوز طقوزنجی ماده اعضای هیئت ، کندیلرینه بر رئیس دائمی انتخاب ، هر جلسه ایچون‌ده بر رئیس تعیین ایده‌جکلردر. ناظرك غیری بر رئیس انتخاب اولندیغی حالده ناظر هیئتك خصوصی کتابت وظیفه‌سنی ایفا ایدر .

قرقنجی ماده جلسه ، ناظر ورئیس داخل اولمق شرطیله لااقل اوچ کشینك وجودیله انعقاد ایدر ، بو حالده جلسه‌نك قرارلری آنجق اتفاق آرا ایله صحیح ونافذ اولور. بو صورتك غیریده حکم ، مطلقا اکثریتکدر. آرا ، تساویده قالیرسه ، رئیسك بولندیغی جهتك رأیی نافذ اولور .

قرق برنجی ماده هیئته امور آتیه محولدر :

ا : معلمین و سائر دارالفنون موظفیننك انتخاب و معاشلرینك تقدیری .

ب : دارالفنونك سنوی بودجه‌سنك ترتیبی .

ج : دارالفنون ایچون کتاب ، یازی و ریاضت بدنیه ادواتی ، بعض فنونك تعلیمنه مقتضی آلات و اجهزه ، اثاث ، طعام ، لباس کبی لوازمنه عطف نظر ایله بو بابده قرار ویرمك ،

د : امتحانده ابراز اهلیت ایدنلره مکافات تقدیری .

ه : دارالفنونك محتاج بولندیغی مصنفات جدیده‌یه ، بوکبی آثارك تألیفنی درعهده ایده‌جکلر ایله بو مصنفینه اعطاسی تقرر ایده‌جك مکافاته دارالفنونه مسلك تعلیمنه موافق اوله‌رق عرض اولنه‌جق مصنفاته عطف نظر ایتمك

و : درس وقتلریله مسائل تدریسیه‌نك ترتیبی .

ز : طلبه‌نك امتحانلرینه متعلق بتون اموره نظارت ، امتحانلرك اوقات ، انواع و مسائلنك تعیینی . (بو نظامنامه‌نك یتمش ایکنجی ماده‌سنه موافق اولمق شرطدر .)

ح : امتحانلرده موفق اولانلرك برسنه‌دن او برسنه‌یه ، برصنفدن دیکر صنفه نقلنه نظارت .

ط : تدریس و مطالعه ایچون کتب نافعه‌نك انتخابی .

ی : ارباب فضیلتك دارالفنونه اهدا ایده‌جکی شیلره موضعلرینه وضعلرینه نظارت .

ك : خدمه‌دن ماعدا مدرسه موظفیننده عهده‌سنده مودوع اعمالده تقصیراتده بولونانلرك محاکمه‌سی .

ل : دارالفنونك ترقیسنه متعلق جمیع اموره عطف نظر ، دارالفنونده بولنان شیئلرك حفظی ،

م : درسلرك تفتیشی

ن : مرض وسائره‌یه بناءً طلبه ومستخدمینه ویریله‌جك رخصتلر (بونظامنامه‌نك آلتمش بشنجی ماده‌سنه موافق اوله‌رق)

قرق ایكنجی ماده دارالفنون هیئتی ، دارالفنونك احتیاجاتنه متعلق اولوب‌ده بونظامنامه‌ده مخصوص اولمیان اموره عطف نظر ایدر هیئتك بوخصوصده‌كی قرارلرینده ناظر ، تصدیق اولنمق اوزره (الدعوة والارشاد) جمعیتی مجلس اداره‌سنه تقدیم ایدر .

قرق اوچنجی ماده دارالفنون بودجه‌سی ، وهیئتك صرفیات مالیه‌یه متعلق ویره‌جكی قرارلر ، آنجق جمعیت مجلس اداره‌سنك تصدیقنه اقتران ایتدكدن صوكره نافذ اولور .

دارالفنون ناظری

قرق دردنجی ماده دارالفنون ناظرینك ، علمادن ، ارباب استقامتدن ، الدعوة والارشاد جمعیتك مقصدینه قارشی میل ورغبت اصحابندن بولنمه‌سی وجمعیتك بونظامنامه‌ده بیان اولنان تربیه وتعلیمدن غرضی حقنده اذعانی بولنانلردن اولمه‌سی شرطدر .

قرق بشنجی ماده الدعوة والارشاد جمعیتی مجلس اداره‌سنه قارشی دارالفنون نظامنامه‌سنك تنفیذندن ومؤسسه‌نك تعلیم وتربیه‌سندن مسئول اولان ، ناظردر . دارالفنون هیئتی قرارلرینی انفاذ ایده‌جك ، تعلیمات ولوائح داخلیه‌یی وضع ایده‌جك اولانده اودر ، بتون دارالفنونده بولنانلرك دارالفنون هیئتك تصدیقنه اقتران ایتدكدن‌صوكره اشبو تعلیمات ولوائح موجبنجه عامل اولمه‌لری لازمدر . دارالفنونك بتون موظفینی ، ناظرك تحت اداره‌سنده‌در . مابعدی وار

حادثات حاضره‌یه قارشی اهل اسلام آره‌سنده

آثار تضامن

نجفده سنی و شیعی اجلهٔ علماسنك نجف اشرفده بیوك بر اجتماع عقد ایله احوال حاضره اوزرینه اجرای مذاكرات ایلیه‌رك دنیانك هر طرفنده بولنان امم اسلامیه‌یی تجاوزات اعدایه قارشی اتحاد واتفاقه دعوت ایتدكلرینه ، نجفده بولنان ایران علمای معظمه‌سنك طرابلس غربك مدافعه‌سی خصوصنده بتون مسلمانلری اعانات و فداكاری‌یه دعوته قرار ویردكلرینه دائر (نجف اشرف) دن مصر غزته‌لرینه كوندریلن شو ایكی بیاننامه اهمیتنه مبنی بروجه‌زیر درج اولنور :

عراق عربده بولنان علمای اهل سنت و شیعه آره‌سنده

عقد اتفاق

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علی محمد خاتم النبیین و آله و اصحابه المنتخبین .

اصول دیانته تعلق ایتمه‌ین بعض خصوصاته فرق اسلامیه‌نك دوچار اختلاف اولمه‌سی و طبقات مسلمین آره‌سنده شقاق تحدثی ، دول اسلامیه‌نك انحطاطنه و استیلای اجانب آلتنده قالمه‌سنه سبب موجب اولدیغنی آكلادق ، بوكا بناءً امم اسلامیه آره‌سنده‌كی كلمهٔ جامعه‌نك محافظه‌سی شریعت شریفهٔ محمدیه‌نك مدافعه‌سی ایچون دارالسلامده مقیم علمای كرام اهل سنت ایله شیعهٔ جعفریه‌نك رؤساسی بولنان مجتهدین عظام آره‌سنده (و اعتصموا بحبل الله جمیعاً) امر سبحانیسنه امتثالاً حبل متین اسلام اعتصام ایتمك ، و شریعت بیضای اسلام ایله بتون ممالك اسلامیهٔ عثمانیه و ایرانیه‌نك دول اجنبیه‌نك تشبثات متجاوزانه و هجمات متسلطانه‌سندن محافظه‌سنك وجوبی حقنده اتفاق افكار حاصل اولمشدر . حوزهٔ اسلامیه‌نك محافظه‌سی خصوصنده بتون قوا و نفوذمزك بذلی وایكی حكومت اسلامیه آره‌سنده هرایكی طرفك یكدیكرینك استقلال و حقوقنی محافظه ایتمك اوزره قوتلی بر اتحاد حصولی یولنده هیچ بر فداكارلقدن چكنمه‌مك لزومنه دائر آرامزده اتحاد آرا حاصل اولمش ، و دولت ایرانیه‌نك محافظهٔ استقلالی و مملكتك مداخلهٔ اجانبدن صیانت وحمایه‌سی خصوصنده تعاونك وجوبی بتون ملت ایرانیه‌یه اعلان اولنمشدر . بوندن بشقه بتون اهل اسلامه طرف الهیدن آره‌لرنده عقد اولنان اخوتك لوازمنی اخطار ایله شقاق و نفاق موجب احوالدن شدتله محترز بولنمه‌لرینه وامت اسلامیه آره‌سنده آثار تعاون وتعاضد ، اتفاق افكار حصولی یابنده بذل جهد و همت ایله‌لرینی توصیه و بونك درجهٔ وجوبده اولدوغنی اعلان ایدرز . تاكه رایت شریفهٔ محمدیه مصون التجاوز قالسین ، ایكی دولت علیهٔ اسلامیه‌نك مقام شان وشوكتلری حفظ اولنه بیلسین .

علمای اهل سنتك اسامیسی :

عبدالمحسن مدرس المصرف . عبدالرزاق . مفتی الجزیرة . مفتی ولایة بصره عبدالملك . عبدالوهاب حسنی خادم الشریعة الاحمدیة . السید محمود شكری مفتی . عبدالرحیم مدرس ابی یوسف . توكل مدرس الامام بصری . محمد عاصم نائب مركز بغداد . السید علی وهبی قاضی الحنفی بولایة بصره . السید عبدالوهاب مدرس سامراثانی . السید طالب من سادات الحسینی . السید حسن نخبة السادات الحسینیة . محمد طه مدرس السید . عبدالوهاب مفتی كربلا . احمد عزت الحماری مفتی زاده نائب سامره . سادات بیرز بخیدان . السید عبدالمحسن مادری نقیب اشراف بغداد .

علمای اهل شیعه‌نك اسامیسی :

عبدالله المازندرانی . محمد كاظم الخراسانی . محمد حسین جابری . نورالله الاصفهانی اسماعیل ابن صدر الدین الاصفهانی . شیخ شریعة اصفهان ، محمد حسن قزوینی . علی ابن الشیخ كاشانی .

اسلامیت و مدافعه

[اهل ایمانی ، دین حنیف محمدینك و حكمران اولدیغی ممالك اسلامیه‌نك مدافعه‌سنه دعوت ایدر بیاننامه‌در .]

جامعهٔ دیانت آلتنده بولنان نجف اشرف علماسندن بتون مسلمین موحدینه :

السلام علیكم ، ای حمایتكاران توحید ، مدافعین دین ، حافظین

شریعت غرا . . معلومکزدرکه مدافعهٔ وطن واجبدر . (قال‌الله‌سبحانه وتعالی انفرو اخفافاً و ثقالاً و جاهدوا باموالکم و انفسکم فی سبیل‌الله)

ایشته ایتالیا ، ممالک اسلامیه‌نك اك بیوك واك مهملرندن اولان طرابلس غربه هجوم ، معموره‌لرینی خراب ایتدی ، ارککلرینی ، قادینلرینی چولوق چوجقلرینی قلنجدن کچیردی . سزه نه اولیورکه وطنك ندای استمدادینه قارشی صامت دوریورسکز ، مسلمانك فریادینه قولاق آصمیور ، همان امداده قوشمایورسکز . دشمنلرك بیت‌الله الحرامه، روضهٔ مطهرهٔ پیغمبری و مقابر ائمه‌یه قدر صوقوله‌رق بتون دنیاده دیانت اسلامیه نامنه نه وارسه اورته‌دن قالدیرملرینی‌می بکلیه‌یورسیکز .

ایشته اوزمان ، ای معشرالمسلمین ، سبأقومندن دها ذلیل بردرکه‌ده قاله‌جقسکز . الله الله ، الله الله ، یارب توحیدك ، رسالتك ، قوانین دینك ، قواعد شرع مبینك سن حامیسی اول . . . ای مسلمانلر ، هایدی ال برلکیله فرض الٓهی‌یی ادایه شتاب ایدیکز . اتفاق ایدیکز صاقین تفرقه‌یه‌دوشمه‌یکز، کلمهٔ‌اخوتکزی جمع، اموالکزی‌بذل‌ایدیکز.. اسباب فوز وظفر ایله سلاحلانکز .

(ولیحذرالذین یخالفون عن امره أن تصیبهم فتنة أو یصیبهم عذاب الیم . . .)

خادم الشریعة المطهرة محمد کاظم‌الخراسانی‌الاحقر ، الجانی عبدالله المازندرانی الجانی شیخ‌الشریعةالاصفهانی الاقل علی رفیش . أقل خدام الشریعة محمد حسین‌القمشه ، أقل خدام الشریعة الغراء حسن ابن‌المرحوم صاحب‌الجواهرق س‌الاحقر الجانی السید علی‌التبریزی الاقل الجانی‌مصطفی الحسینی الکاشانی‌الراجی عفو ربه محمد آل‌الشیخ صاحب‌الجوهر قدس‌سره الراجی عفو ربه‌الغفور محمد جوادالشیخ مشکور ق س‌الاحقر جعفر ابن‌المرحوم الشیخ عبدالحسن ق س بسم‌الله الناصر المعین انا وکل مسلم نستعین الاقل محمد سعید الحبوبی

عقلی باشنده دین قارداشلریمه

دکیزلرده جنك کمیلریمزك ازلفی یوزندن (کرید) ك‌اویکرمی بش سنه یوزبیکلرجه مسلمان کنجلرینك قانلری بهاسنه فتح‌اولونان طالعسز اطه‌نك نه حاله کلدیکی ، اون درت سنه اول یونان اشقیاسنك قاچ بیك مسلمانی خاطر وخیاله کلمدك نه اذیتلر ایله ، نه اشکنجه‌لرله، نه‌وحشتلرله چزلق چوجقلریله ، ممه‌ده‌کی بیکناه معصوملریله نصل شهید ایلدکلرینی ، جامعلره طوپلایوب نصل جایر جایر یاقدقلرینی، کلینلك‌قیزلری صاچلرندن سوروکله‌یه‌رك، عرض و ناموسلرینی لکه‌لیه‌رك نصل جبراً خرستیان یاپدقلرینی بیلمه‌ین پك آزدر .

ایشته ینه او جنك کمیلریمزك ازلغندن ، پك ازلغندن ، ایتالیا ـ جنك کمیلرینك ، زرهلیلرینك چوقلغنه ، دونماسنك قوت و شوکتنه کووه‌نه‌رك ـ طرابلس غربه هجوم ایتدی . کریده ایکی قانلی بر نظیره، بر نمونه ، یاپدی . سایه‌لرنده مسلمان اولدیغمز دین حق ، دوغری یولی بولدیغمز عرب قارداشلریمزدن بیکلرجه‌سنی قاریلریله ، انالریله ، همشیره‌لریله،سود امن جکر پاره‌لریله‌قورشونه دیزدی . برقسمنی زنجیرلره اورارق کندی اطه‌لرینه سوردی ! عرض و ناموس اسلام شهیدلرك قانلرینه قاریشه‌رق ، امداد ! امداد! دیه فریاد ایدرك بوغولدی ، عرش اعلایه چیقدی،محکمهٔ کبرایه کیتدی.

ایشته بوتون بو وجدانلری یاقان ، بو عقللری چله‌دن چیقاران ، بو روحلری هونکور هونکور اغلاتان فلاکت اسلامیه دونمامزك غایت ضعیف دشمسندن ـ آغلایه آغلایه ـ قاچوب مرمره‌یه صیغنمق اضطرارنده‌قالان‌صوك‌درجه ضعیف‌بولنمسندن ایلروکلیور.قارالریمزده‌کی اردولریمز کبی دکزلریمزده‌ده قوتلی دونمامز اولایدی طرابلس بو حاله کلز بیکلرجه عرب قارداشلریمزك ناحق دوکولن قانلرندن بر قیرمزی دکزه‌دونمزدی. ایتالیا شمدی‌ده دیکر قیلریمزده‌کی شهرلری وقصبه‌لری طوپه طوتمق آنلری‌ده طرابلسه ، درنه‌یه،بنغازی‌یه بکزتمك ایسته‌یور . وبو کون آنطالیایه عسکر چیقاردیر . آلتی کون صکره قونیه اوواسنده کوریلیر . انطالیه‌دن قونیه‌یه قدر صاغلی صوللی نه قدر شهر ، نه قدر قصبه نه قدر کوی وارسه هپسنی محو ایدر .

بو کون وطن اسلام تهلکه‌نك صوك کرته‌سنده‌در. الله (جل‌شانه) بزه اك اول دشمنلریمزه قارشی ، آنلری قورقوته‌جق ، انلری قووالایوب قاچیراجق درجه‌ده قاراده اردولر، دکیزده دونمالر حاضرله‌مقلمغز ، بوتون پاره‌لریمزی بو اغورده صرف ایدرك دائما دشمنلریمزه قارشی سلاح الده وطنمزی و مملکتلریمزی محافظه ایله‌مکلکمزی قرأن کریمنده امر بیوریور . « چابوق اولیکز! چابوق اولیکز ، که فرصتی دشمنلریکزه قاپدیرمیه‌سکز! » بویوریور .

حج و زکاتك فرض ، قربان وصدقهٔ فطرك واجب اوملرینك اك برنجی شرطی اولا وطن اسلامی دشمنلریمزه قارشی محافظه‌ایده‌جك، هجوم ایدرلرسه آنلرله جنکلشه‌جك ، آنلری قورقوتوب قاچیراجق قدر قوتلی اولمقلغمزدر . وطنمزی دشمنه ویرمه‌مك ، قرآن کریمی ، جامعلریمزی ، محرابلریمزی ، منبرلریمزی ومدرسه‌لریمزی اونلرك پیس، مردار ایاقلری آلتنده چیکنتمه‌مکلکمزدر . قاریلریمزی، قیزلریمزی اونلرك قوجاقلرنده کورمه‌مك ، عرض‌وناموسلرینی لکه‌دار ایتدیرمه مکلکمزدر .

وطن اسلام ئولدیکدن ، زنجیر اسارت بوینمزه کچدیکدن،قرأن کریم پارچه‌لانوب قدمخانه‌لره آتیله‌رق نجاستلره بولاندقدنصکره‌حجك، زکاتك، قربانك، صدقهٔ فطرك نه‌فائده‌سی، نه ثوابی اولور ؟سنجاقلریمز یرتیلیر آتیلیرسه، عسکریمزك تفنکلری، طوپلری آلنه‌رق محکمه‌لریمزده

دشمنلر حاكم اولورسه دين قالير مى ؟

اشته بوكون طرابلسده ، بنغازيده ، درنه‌ده عثمانلى سنجاغى يرينه ايتاليان بانديره‌لرى صاللانيور ، واليلر ، قوماندانلر آنلردن ! محكمه‌لر آنلرك ! جامعلره ، مناره‌لره . منبرلره ، محرابلره مدرسه‌لره بيك درلو حقارتلر اوليور. انسان، اورالرده بولنملى‌ده ديمزك وقرأتمزك هركون نصل تحقير اولونديغى كوزلريله كورملى! طرابلسده، بنغازيده، درنه‌ده‌كى جامعلرك ولايات سائره‌ده‌كى جامعلردن نه فرقى وار ؟ يوقسه اونلر باشقا ، بونلر ينه باشقامى ؟ خاير دين قارداشى خاير ! جامعلريمز مكهٔ مكرمه‌ده‌كى مقدس وسوكيلى (كعبةالله) لك نائبلرى ، وكيللريدر . مكهٔ مكرمه‌ده‌كى دين قارده‌شلريمز، بش وقتلرينى (كعبه‌ده) قيلادرلر . بزده بولنديغمز اسلام مملكتلرنده (كعبه)مزى قبله‌ايدينه‌رك نمازيمزى جامعلريمزده قيلاريز.جامعلرك بربرندن فرقى يوقدر . بريسنك يېقلمسى هپسنك يېقلمسى ديمكدر .

يا كريدده، طرابلسده‌كى مسلمانلردن بزم نه فضله‌مز وار ؟ هپمز بر الله‌ه طاپيورمى يز ؟ بر پيغمبره ، بر قرآنه ايناتميورمى يز ؟ اونلرك ناموسى بزم ناموسمز ، اونلرك فلاكتى بزم فلاكتمز دكلمى ؟ دشمن طرابلسى ضبط ايدرسه صره ازميره ، شامه‌دها صكره قونيه‌يه كلير .

يوقسه دشمنك قونيه‌يه اسكيشهره كلسنى ، علاءالدين تپه‌سنى ضبط ايده‌رك باندراسنى ديكمسنى، مسلمان أولرينه دالوب الـقانلره‌بولامسنى، عرض وناموسى پايمال ايتمسنى‌مى بكليه‌لم ، خيرسز قاپويى قورجاليور ، سن اويقوده ! قاپويى آچدى ، ايشتدك ، فقط اهميت ويرمدك ايچ قاپو ذاتاً آچيق !

مردیوندن چیقدی ، اوطه قاپوسنى آچدى، بوغازيكه صاريلدى ! اوزمان « آمان جان قورتاران يوقمى ؟ »ديه‌ك‌قاچ پاره ايدر ؟

زواللى، زواللى ! يوزسكسان سنه اولسنه‌قدر عثمانلى وطن اسلامنك حدودلرى دنيانك يارىسنى قوشاتيوردى . مجارستان ، صربستان ، خرواتستان ، دالماچيا ، يونانستان ، بولغارستان ، بوسنه ـ هرسك ، جزايريله ، تونسى ، مصرى ، قريمى،قافقاسيه‌سيله هپ اوحدودايچنده، ميليونلرجه مسلمان قارداشلريمزله عثمانلى سنجاغى آلتنده ياشايوردى هپسى ألدن كيتدى. شمدى صره‌ادرنه‌يه ، اسكوبه ، مناستره، سلانيكه، شامه ، آناطولى‌يه كلدى. عقلمز وار. دلى دكلز. ايشته طرابلس غرب كوزيمزك اوكنده وطنمزك يارىسنى اليمزدن آلان دشمنلريمز اليمزده‌كنى بزه باغشلامازيا ! بوقالان پارچه‌يى آلوبده عثمانلى حكومت اسلاميه‌سنى محو ايتمدكجه‌سوكيلى پيغمبريمز (عليه‌الصلاة والسلام) افنديمز حضرتلرينك سنجاغ شريفنى ـ معاذاه ـ اسير آلمدقجه راحت ايده‌بيليرمى ؟

اوروپاليلرك عثمانلى دولتنى محوايتمك ايچين بوتون قوتلريله چاليشمه‌لرينك اصل سببنى بيليورميسكز ؟ حجاز خاك پاكنى ضبط ومسلمانلرى حجدن ، كعبهٔ معظمه‌ده طوپلانمقلرندن بسبتون منع ايتمكدر. فقط خلافت مقدسهٔ اسلاميه ايله متتوج و سنجاغ شريفى حامل اولان دولت عثمانيه ياشاديقجه بونى ياپامازلر.

اصل قورقولرى « اتحاداسلام » در. معاذالله دولت عثمانيه منقرض اولورسه اوروپا حجه « بايدوس . . . ! » ديه‌جك، اوروپاليلرك تحت تحكمنده بولونان اوچيوز بوقدر ميليون مسلمانك حجى عثمانلى حكومتى سايه‌سنده‌در. بز ـ معاذالله ـ استقلالمزى غيب ايتمكله يالكز كنديمزه دكل،بتون عالم اسلامه قيمش اوله‌جغز. قيامته قدر ملعون اوله‌جغز ؟

اونك ايچون فرصت الده ايكن اويانه‌رق هر فداكارلغى ياپملى ، نه ياپوب ياپوب دوشمانمزى قوتانديرمكه چالشمالى يز .

محمد فخرالدين

طرابلس اردوسنده بايرام نمازى

طرابلس غرب اردوكاه عثمانيسنده موجودموحدين غزاة يكدل ويك وجود اوله‌رق عظيم بر جماعتله عيد اضحى نمازينى بالادا جمله‌سى بردن باركاه احديته رفع ايادئ تضرع ايله‌تمئ فوز وظفر ايلمشلروختام دعانى متعاقب يكديكريله ، يالكز اللريله دكل، بتون وجودلريله‌مصافحه ايدوب كافه‌سى قانلرينك صوك دامله‌سى اقنجه‌يه قدر مدافعهٔ وطن اوغورنده چاليشه‌جقلرينى يمينلر ايله تكرار تأييد ايتمشلردر .

يوهانسبورغ مسلمانلرى

جنوبى آفريقاده واقع (ناتال) اهالئ اسلاميه‌سى طرفندن درسعادتده‌كى هلال احمر جمعيتى نامنه (٤٠٠٠) ليرا قدر بر اعانه طوپلانيله‌رق مبلغ مذكوردن شيمديلك (١١٥٠) ليراسى درسعادته كوندرلمك اوزره يوهانسبورغده بولنان عثمانلى شهبندرينه ارسال قلنمشدر .

مطبعهٔ محمد حلمى و شركاسى مديرمسئول : اشرف اديب

صراط مستقیم ١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :
باب عالی جاده‌سنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
٢٠ نومرو

مسلکمزه موافق آثار
جدیده مع الممنونیه
قبول اولنور
....
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات ، تاریخ ، و سیاسیاتدن و بالخاصه احوال و شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر و هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه	١٧	٩	فرانق

صاحب و مؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قبرپه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٧١ — ٢٣ ذی الحجة الشریفه ١٣٢٩ پنجشنبه ١ کانون اول ١٣٢٧ — یدنجی جلد

مکتبلرمزده علوم دینیه تدریساتی

چوقدن بری بو عنوان آلتنده بر مقاله یازوب پک آجی و مدهش حقیقتلری میدانه قویمق و اسباب انصافک نظر دقتلرینی جلب ایده‌رک چاره‌لر تحری اولنماسنی التماس ایتمک ایستیوردو بر طاقم اسباب طولاییسیله بو آرزومه موفق اوله‌میوردم یاخود (الصبر مفتاح الفرج) مثل مشهوریله تسلی اوله‌رق بن صبر ایده‌یم ، البت یقینده مکتبلرمزده علوم دینیه تدریساتنک اصلاح اولندیغنی کورمکله قریر العین اولورم ، دیوردم . مکر بن یا کلیورمشم . بو کبی خصوصاتده صبر ، مفتاح الفرج دکل ، مفتاح المصائب ایمش . اوچ سنه بکله‌دیکم حالده آرا صیرا ـ پک نادر اوله‌رق ـ غزته ستونلرینه بو بابده یازیلان بعض مقاله‌لردن بشقه فعلی برشی یاپیلدیغنی ، مکتبلرمزده‌کی نااهل خوجه‌لری هیچ بر کیمسه‌نک خاطرینه باقادن چیقاروبده یرلرینه اهلی اولانلرینک تعیین اولندیغنی معالتأسف کوره‌مدم . اما اصلاح مدارس ایچون قومیسیونلر انتخاب اولوندی . مدرسة الواعظین آچیلدی ، دار الفنون الهیات شعبه‌سنک اصلاح اولنه‌جغیده سربلندی ، حتی او بابده هیئت علمیه میاننده مذاکره‌لرده جریان ایتدی .

بونلر بر طاقم ایتدی و اولدی‌لرکه میدانده هیچ برینک قناعت بخش بر اثری اولمدیغندن طاتلی بر خیال کوزل بر رؤیا درجه‌سنی کچه‌مزلر ، میدانده کیلر ایسه ذره‌قدر فرق اولماقسزین ینه اسکی حمام اسکی طاسدن عبارت . اکر غلط حسه مبتلا دکل ایسه‌م بن بویله کوریورم . بری چیقوب بونک عکسنی ادعا ایدر ودعواسنیده مثاللر ایله اثبات ایدرسه ممنون ومستریح اولورم . لکن هیهات! چونکه نه وارسه میدانده . اکر بو بابده ابراز فعالیت ایدن کیزلی چالیشانلر وارسه اونی بیلمم .

مکتبلرمزده علوم دینیه درسلری اوقونیور . فقط چیقانلرک اکثری دیندن بی خبر اوله‌رق چیقیورلر . بونک سببی ایسه ، پک ظاهر ، اویله اویله اوزون اوزادی‌یه فکر یورمه‌یه حاجت یوق : مکتبلرمزده اوقونان علوم دینیه‌نک تاریخ انبیا ایله وظائف شخصیه‌دن عبادات قسمنه منحصر قالماسی ، حالبوکه علوم دینیه‌مزک اک مهم واک عادی اقسامی میاننده برده وظائف اجتماعیه ، وظائف وجدانیه قسملری واردر . بز بونلری ستر واهمال ایدوب اسلامیتی یالکز نماز قیلوب اوروج طوتماقدن عبارت دیه تلقی وتلقین ایتسه‌ک (لادین لمن لاعقل له ـ الدین النصیحة لله ولرسوله ولعامة المسلمین ان صبر احدکم ساعة فی بعض مواطن الاسلام خیر له من ان یعبد الله وحده اربعین عاما ـ اصلاح ذات البین خیر من عامة الصلاة والصوم ـ عدل یوم خیر من عبادة ستین سنة ـ من قضی حاجة اخیه فکانما خدم الله عمره ـ من مشی فی حاجة اخیه ساعة من لیل او نهار قضاها اولم یقضها کان خیرا له من اعتکاف شهرین) کبی حقایق علویه‌یی محتوی اولان احادیث شریفه‌یی اهمال ایدوب عبادات شخصیه حقنده برچوغی اقوال فقهادن عبارت اولان تفصیلات زائده ایله اشتغال ایتسه‌ک علوم دینیه دیه مسلملری اسملریله طبان طبانه ضد اولان دربکتاه ، تاریخ حالیٔ انبیا کبی فوائدی پک محدود اولان ابتدائی کتابلری مکاتب اعدادیه‌ده تدریس ایتسه‌ک امین اوله لم بزم مکتبلرمز ابو العلاء المعری‌نک :

قنان اهل الارض ذو عقل بلا   دین وآخر دین لاعقل له

دیدیکی کبی ایکی‌یه منقسم اولورلر ، بلکه ده اولمشلردر و بویله اولماقده‌یردن کوکه قدر حقلری ده وار . چونکه مفصل تاریخ و جغرافیا اوقویان علوم طبیعیه تدریس ایدن ، فنون ریاضیه تعلم ایدن و بو صورتله عقلی توثیق

و معلوماتنی توسیع ایدرك محاکمه‌یه آلیشمش اولانلر ٤٥ صحیفه‌لك بر عبادات شخصیه‌یه متعلق مباحث فرعیه‌یی (معلومات عالیهٔ دینیه) دیه‌سلمه السلام قبول ایده‌مزلر . اونلر محاکمه‌لی بر تاریخ انبیاء مبرهن و مقنع مباحث دینیه ایسترلر .

زیرا حریت عقلك مزیتنی و او بابده شرف صادر اولان (یاایها الناس اعقلوا عن ربکم وتواصوا بالعقل تعرفوا ماامرتم به وما نهیتم عنه واعلموا انه ینجدکم عند ربکم ـ ان الاحمق یصیب بجهله اکثر من فجور الفاجر وانما یرتفع العباد غدا فی الدرجات الزلفی من ربهم علی قدر عقولهم) کبی احادیث نبویه‌یی علوم دینیه خوجه‌لرینك آغزلرندن ایشتمامش اولسه‌لرده سلامت فکرلریله او مزیت وشرفی البته تقدیر ایدرلر ، ایدرلرده هیچ برزمان تقلیدی تحقیقه ، ظنی علمه ترجیح ایتمزلر وبویله یاپمالریله جناب حقك (ولاتقف مالیس لك به علم) آیت کریمه‌سنه توفیق حرکت ایتمش اولدقلرندن سزاوار تقدیر وتحسین اولورلر .

شیمدی بو حال بویله دوام ایدرسه نتیجه‌سی یك وخیمدرکه فرانسه‌ده اولدیغی کبی منور فکرلیلرمزدن اکثرینك دینسز، بناءً علیه اخلاقسز اولمالریدر .

بونکله‌ده قالماز ، اگر بو دین اسلام حقیله اصلاح ایدیلوب مکاتب، جوامع ، طلبه و اهالی‌یه حقیقت اسلامیه بتون خرافه‌لرندن تجرید ایدیله‌رك صفوت اصلیه‌سیله تلقین اولنمازسه ایکیوز سنه‌یه قدر بر یوزنده هیچ بر مسلمان قالماز . خلاصه یا بودین وتدریساتی اصلاح اولنور یاخود دیدیکم کبی ایکیوز سنه‌یه قدر محو اولور . بنم قناعت وجدانیه‌م بومرکزده‌در. بنم بوحکمی ویرمیه جسارت ایتمکلکم، نتیجه‌سنك اوزاق بر استقباله عائد اولوب تحقق ایتمدیکی تقدیرده محجوبیتدن قورتیله‌جغمه امین اولدیغمدن طولایی دکلدر. زیرا بنم حتی بعده تاریخك علیهمه اوله‌رق ویره‌جکی حکم بوزلرجه محجوبیتدن دها آغیر برجزادر . بلکه بنده‌کی بو جسارت عالم اسلامده کوردیکم یوز بیکلرجه شاهدلرك نتیجهٔ تأثیریدر .

بورا‌ده استانبول مکتبلرنده اوقونان علوم دینیه درسلرندن بشقه بر شاهد ایراد ایده‌جکم‌که اوده طنین اداره و مطبعه‌سنك یانی باشنده استانبول سلطانیسنك قارشوسنده ، بالخاصه معارف نظارت جلیله‌سنك آلتنده برخرابه، برتربه واو تربه‌نك اوزرنده بر اوفورکجی‌نك بولنماسی، علنا اهالی‌یی آلداتماقده دوام ایتمسی وبیچاره جاهل اهالیدن حتی مکاتب اعدادیه طلبه‌سندن بعضلری مرقوم اوفورکجی‌یه مراجعت ایدوب اوندن استشفاع ایلمسیدر. بو کبی حالاتك دکل بویله اسلامیتك مرکزی بولنان استانبول شهر شهیرینك کوبکنده بلکه روسیه‌ده‌کی اك هجرا اسلام کویلرندن برینك اك کیرلی بربوجاغنده بیله بولنماسی یالکز شایان تأسف دکل شایان کریه حاللردندر . بونلر هپ اسلامیت نامنه اجرا و او نام مقدس لکه‌لنیور . بو و امثالی خصوصاتك بالخاصه مکاتبده‌کی علوم دینیه تدریساتنك اصلاحنی هر آن دوشوندکلرنده شبهه ایتمه‌دیکم استاد محترم شیخ الاسلام موسی کاظم وعبدالرحمن شرف بك افندی حضرتلرینك تصورلرینك بر آن اول تطبیقنی اسلامیتك اك ناچیز بر عضوی صفتیله استرحام ایدرك ختم کلام ایدیورم .

عالمجان الادریسی

دردلرمزك علاجی

صراط مستقیمك محترم قارئلری، کچن نسخه‌یه درج اولنان مصراعلرندن ذات محترمك محاضره (قونفرانس) سی اوزرنده درین درین دوشونمش اوله‌لیدرلر . فاضل محترمك بیوردقلری کبی بزم اجتماعی خسته‌لکلرمز؛ اوقدر ایلرولمش ، اوقدر اطرافه دال بوداق صارمش ، او قدر مدهش و قهار بر حال کسب ایتمشدرکه کیمسه بونلرك مداواتی جرأتی کندنده بوله‌ماز ؛ بونکله برابر یأسه دوشمك ، آرتق اجلی کلمش ملتلر صره‌سنه کچدیکمز ، قائل اوله‌رق زمانك صوك لطمهٔ اهلاکنه انتظار ایتمك‌ده اك بیوك برخسته‌لك دیمکدر . نا صل‌که محاضره‌ده‌ده درد یأس، امراض اجتماعیه‌مزك صف اولنده ذکر اولونیور .

فی الحقیقه ، یأس، افرادده اولدیغی کبی جماعتده‌ده حیاتك، سعادتك اك بیوك بردشمنی‌در؛ محیطك یأس آور تجلیاتنه قارشی آهنین برمقاومت ایله مسلح اولان افراد، جمعیتك ضمان بقاسیدر . یأسك اویوشدیریجی، طوکدیریجی تأثیراتندن صیرلملی ، قوانین حیاتیه‌نك رهبریٔ صادقنه ، تسلیم عنان ایده‌رك بتون امراض اجتماعیه‌مزه قارشی بر حرب عمومی اعلان ایتملی‌یز. یأسدن نجات؛ بوحربده اك بیوك نشانهٔ ظفر اوله‌جقدر. شو قدرکه کچنکی مقاله‌ده‌ده عرض ایدلدیکی وجهله « یأس » دن بزی قورتاره‌جق برطاقم عوامل ابتدائیه واردرکه اول امرده بونلرله تجهز ایتملی‌یز . یأسدن قورتولدق ، پرشوق وشطارت امراض اجتماعیه‌مزه هجوم ایتدك . فقط سلاحسز حرب اولورمی ؟ شبهه‌سز اولماز ، شبهه‌سز بیهوده اوغراشمش اولورز . اوحالده هانکی سلاح ایله تجهز ایده‌جکز؟ طوپمز قوتلی ، عصرك الجا آت کرنا کونی ییقمغه، دویرمکه مقتدر بر تربیهٔ اسلامیه اولاجقسه ، تفنکمز صوك سیستم ، صوك دماغلرك سویهٔ تکاملیله متناسب بر « معرفت محیطه » اولملیدر . ایشته بز بوتون دردلرمزدن بو سلاحلرله قورتولاجغز وحد اولسون عالم اسلامده‌کی انتباه فکری وفعلی ، بزی بو سلاحلر ایله تجهیز ایتمکی متکفل دکلسه بیله هرحالده بو « کعبهٔ فلاح » ه طوغری توجهمزی تأمین ایده‌جك بر قوتده‌در .

ایشته صراط مستقیمك کچن نسخه‌سنده بتون اهل اسلامك ، سکینتبخش قلوبی اولدیغنه شبهه اولمیان (الدعوة والارشاد) دارالفنون اسلامیسی نظامنامه‌سی؛ اسلامك سلامت استقبالنه طوغرو آتلمش قوتلی برخطوه‌در . بویولده مؤسسات، یالکز مصرده دکل؛ ممالك اسلامیه‌نك هرطرفنده برر شمس امید کبی طلوع ایتملی، افکار اسلامیه‌یی نورلره غرق ایتملیدر . بر دارالفنون؛ عصرك ناقابل ضبط وتدمیر براستحکامیدر . اسلام حدودلری ؛ نه وقت بویله قلاع معرفتله حفظ ایدلمکه باشلانیرسه

هيچ بر قوت، خارجه، اورايه يان باقمغه جرأت ايده‌مز . تمنی ايده‌لم‌كه ممالك اسلاميه آز برزمان ايچنده بويله مقدس بروج معرفت ايله زينتياب اولسون، اونك شعشعهٔ كاندن ياباڭجی كوزلر قاماشسين، هر سقف معرفتده رايات امن وسلام تموج ايتسون .

فقط شونی‌ده علاوه ايده‌لم‌كه، تمنی، بونلرك نهايت، نهايت بر لازمهٔ ابتدائيه‌سی اوله بيلير ، فقط طاشی، طوپراغی، اركان تأسيسيه‌سی يرينه گچه‌مز. اونكچون آرتق قورو تمنيلرك، بيوك برقيمت عمليه‌سی اولمديغنی دوشونه‌رك هر تمنی‌يی ، بر عملك تعقيب ايتمه‌سنه ، سلامت وطن نامنه چاليشه‌لم . عالم اسلام « محمد رشيد رضا » حضرتلری كبی اعضای فعاله يتشديرمكه ممسك طاورانمامليدر، دوشونمليدركه وطن اسلام، بر سكون جامدانه ايله دكل، بر سكينت غيورانه ايله قورتولاجقدر .

پايتختك‌ده اميد بخش تشبثلری وار . مدرسه‌لرده، اخيراً كورولن اثر حركت ، هر حالده دائما بكله‌نيان بر آيت صلاحدر . مدرسه‌لرك بو مملكتك تربيه و تهذيبی نقطهٔ نظرندن متعهد بولنديغی حصهٔ اهم ؛ دوشونولورسه بتون مساعیٔ اصلاحيه‌مزك محصلهٔ قواسی اول امرده او محافل فيوضه توجيه ايتمك لازم كله‌جكی تسليم اولنور . مدرسه‌لر ؛ بزم تربيتكاه وجدانمز اولاجق بر پايهٔ علويت‌نامزددر . بو خصيصه‌نك استلزام ايتديكی اهتمامات ؛ اسيركنه‌جك شيلردن دكلدر . .

ع . ن

حسيات دينيه

برآزده دينمزه عطف نظر ايده‌لم

بودنياده احوال بشريه‌يی نظر تدقيقدن گچيرسك هر حالك وجودی براحتياجك تأثيريله اولديغنی كوزلجه اكلارز. او احتياج‌ده يا طبيعی اولور: يمك ايچمك خصوصنده‌كی احتياجمز كبی ويا خود طبيعی اولمازده اعتباری اولور : يمك ايچمك كيمك كبی شيلرك استغفاسی ايچون ياپيلان عمللرك شكللری نوعلری كبی. بونك ايچون كوريورزكه انسانلرك احتياجات طبيعيه‌لری هرنقدر مساوی ايسه‌ده احتياجات اعتباريه‌لری قومه زمانه محيطه كوره تغيره معروض قاليور . . عجبا دين‌ده انسانلر ايچون براحتياج طبيعی‌می . . يوقسه براحتياج اعتباری‌می ؟

برفيلسوف انسانی تعريف ايده‌رك ديوركه : انسان ــ كوزله كورن برجسمدن وعين بصيرتله مشاهده ايدن برروح، برنفسدن عبارتدر . ديمك اوليوركه فيلسوفك تعريف حقيقيه‌سی اوزره بر انسان يمك ايچمك وجسدينه فائده ويره‌جك برطاقم احتياجاتك استيفاسيله طبيعت بشريه‌نك عموم احتياجاتنی تأمين ايده‌ميور . بلكه بر چوق احتياجلريده آچقده قاليور اونلرده انسانك جزء حقيقی ويا ظنيه‌سی اولان روحك احتياجاتيدر . سرد اونلان نظريه مظهر قبول اولور ايسه افراد بشرك جملةسنك دينه سرفرو و انقياد ايتمه‌لری طبيعی اولور . انقياد ايتينلرده مراتب بشريه‌دن خارج ومراتب حيوانيه‌دن‌دها منحط بر دركه‌يه داخل اولورلر . اونك ايچون جناب حق كتاب جليلنده بيوريوركه [اولئك كالانعام بل هم اضل]. دين لغة انقياد و انخضاع ديمك اولديغندن جناب واجب الوجودك عظمت الهيه‌سنه خضوع ، واوامر سبحانيه‌سنه منقاد اولمق ديمكدر .

خالق اعظمك ، قدرت صمدانيه‌سی مكوناتك بتون ذراتنده تظاهر ايتديكندن نظر عبرتله او بدايع قدرته باقمق انسانلر ايچون توحيده كافی بر سائقه‌در .

و فی كل شی له آية . تدل علی انه واحد

بر كون باديه‌ده ياشايان، صفحهٔ فكريه‌سی هر بر معلوماتدن خالی اولان بر بدوی‌يه حق تعالی‌نك اثبات وجودندن سؤال ايتدكلری وقت [اذا دلت البعرة علی العبد والاثر علی الاثير . آلا تدل هذه السموات والارض علی الملك الخبير] . اكردوه‌نك بعره‌سی (يعنی بطندن چيقان فضلهٔ غذا) دوه‌يه دلالت ايدر ايسه اثيرده اورادن گچمش آدمه كلاشيلور ايسه بوقدر يرلر كوكلر جناب حقك وجودينه دلالت ايتمزمی ؟ ديه جواب ويرمش .

بربدوی بوقدر بيله بيلور. اما صفحات فكريه‌لری برچوق معلومات فنيه ايله مملو اولان كيمسه‌لرك ايسه هر برشيده بيك حكمت خلقت وبراهين وحدانيت مشاهده ايتملری شبه‌دن وارسته‌در . بوكون زمانك تجدداتی دين مبين اسلامك برچوق متين اساسلرينی تأييد ايتمشدر. قران كريمك بر چوق آيات جليله‌سنك مدلولاتنی عصر مدنيت عيانا تجلی ايتديرمشدر . .

بوكا دائر اولان برچوق آيات واحاديثك زمان ترقی ايله نمايان اولديغنی مصر علماسندن شيخ كواكبی حضرتلری طبايع الاستبداد ، نام كتابنده كوزلجه توضيح و بيان ايتمشدر . ايسته‌ينلر مراجعت ايتسونلر پك غريب صفحه‌لر اوقورلر ذاتاً امام بوصيری :

(لها معان كموج البحر فی مدد)

آيات قرأنيه‌نك معنالری اوقدر بی‌حد وحصردركه عادتا امواج دريانك اجزای فرديه‌لرينه بكزر ، بيورمشدر . استاد محترم سيد محمد حامد حضرتلری بونی اوقودرکن تفسيرنده ديوردیكه: «كتاب الهی اويله غريب برمنبع فيوضات ربانيدركه وقت سعادتدن شمدی‌يه قدر كلوب گچن فضلاء دوربين استعدادلريله باقوب هر بريسی كندی استعداديله متناسب ومرات بصيرتيله متألف اوله‌رق معاش ومعاده لايق ونافع فوائد اخذ واقتباس ايلمشلردر. (ولارطب ولايابس. . .) آيت كريمه‌سيده بونی تأييد ايدر .

دقت ايديلور ايسه كوره بيلورسكزكه : كتب سماويهٔ سائره اسلوباً قرآن عظيم الشانه بكزه‌مز . تدقيق ايدكز نورانی، دنيايه تعلق ايده‌جك برشی بوله‌مزسكز . باقكز انجيله شئون حياتيه و معاشيه‌يه دائر برماده كوره‌مزسكز . عجبا قرآن عظيمده نه‌يی آرايوبده بوله‌ميورسكز تنظيم حيات بشره دائر حددن افزون آيتلر مشاهده ايدرسكز ؟ جرائمه دائر جزالر ، اقتصاده باعث يوللر ، اتحاد واتفاقك ثمره‌لرينی مبين اصوللر، مساوات وعدالتی تأييد ايدن ايضاحلره‌سی و عملی تحسين ايدن نصيحتلر ، امم سالفه‌نك احوالنی تمثيل ايدن بيانلر ، انسانلرك سلامت

وسعادتی تأمین ایده‌جك اسبابی، خلاصه، بشریتی حال سفالت و شقاوتدن قورتاروب معاشاً و معاداً اعلای علیین ترقی‌یه ایصال ایده‌بیله‌جك هر درلو وسائطی حاویدر.

قرآن کریم دین مبین اسلامی الی الابد حفظ وتأیید ایده‌جك بر کتاب سماویدر... بلاغت وفصاحت عربیه‌نك اك عالی بردوره‌سندن شمدی‌یه قدر میدان فصاحتده مبارزه‌یه هر بلیغ وفصیحی دعوت ایتدیکی حالده ایشته اون درت عصر کچیور هیچ بر کیمسه میدان مبارزه‌یه چیقه‌مدی والی الابد بوحالك دوام ایده‌جکنی بلاغت عربیه‌یه واقف اولانلر یقیناً بیلورلر.. کچنلرده اوروپا متفکرین وعلماسندن موسیو ادموند دیبوردی‌که: غیر مسلم بر کیمسه قرآنك محتویاتنه ایناماز ایسه لوم اولنه‌ماز فقط بلاغت وفصاحتی انکار ایتمکه قالقار ایسه پك بیوك لومه معروض قالدیغی کبی کندی جهلنی‌ده ابراز ایتمش اولور. موسیو ادموندبو سوزی خصمه قارشی نه کوزل بر جواب الزامی‌در. بنده دیه‌بیلورم‌که بعض غیرمسلملرك قرآن کریمك فصاحت وبلاغتنی ادراك ایتمیوبده حال انکارده بولنملری اهل حقیقتی دوشوندیره‌جك بر مسئله دکلدر.

بالکه بعض منتسبین دینك تقدیراتملری پك زیاده دوشونیله‌جك بر مسئله‌در برکون برذات ایله برابر اوتورور کن دیدی که: سز مسلمانلر اعجازی قرآنکزه تخصیص ایدیورسکز. حالبوکه مشهور ادبالریکزدن امام حریریده ایکی بیت سویلمش ودمشکه برکیمسه بنم شو بیتلرمی اوچنجی بر بیت ایله تعزیز ایده‌مز، عصرنده بولنان اوقدر ادبا وبلغانك جمله‌سی سرفرو ایتمشلر وهیچ بریسیده جواب ویره‌مامش دیمك اولیورکه اعجاز بعضاً انسانلرك سوزلرنده‌ده اوله‌بیلور. بناءً علیه قرآنك اعجازی کلام الهی اولدیغنه دلالت ایتمز، «جوابنده دیدمکه: امام حریرینك مقاماتنده ذکر ایتدیکی بیتلر شونلردر.

سم سمة تحمد آثارها واشکر لمن اعطی ولو سمسمة
والمکر مهما استطعت لاتأته لتقتنی السودد والمکرمه

فی الحقیقه بو بیتلر هر نه قدر درجات بلاغت وفصاحتده اك اعلا درجه‌لرده ایسه‌ده بونلره نظیره یاپان چوق علما واردر. دیمك‌که نظیره‌لرینی ایشتمه‌مش سکز؟ ایشته سزه او طرزده ایکی بیت دها:

مالامة الشعواء فی فعلها « اذل من مجتنی مائمه
والمهر مهدی الی حسن الولا « لیجتبلی العزة والمهرمه

باقیکز امام خالدینك لامیه شرحنه، بونك یوزلرجه نظیره‌لرینی وبونلردن دها بلیغ بیتلر بولورسکز، آه خاطریمه کلیورکه بوراده شمدی برقاچنی دها ایراد ایده‌یم. طبیعی بونلر ایله‌ده اکتفا ایدرسکز. برده جناب پیغمبردن خصمی امتناع والزام ایده‌جك برچوق معجزه‌لر، آیات بینات صدور ایتمش..دیه جواب ویردم کندیسی دینسز، متعصب اولمدیغی ایچون سرد ایتدیکم دلیللری کمال ممنونیت ایله قبول ایتدی. مقاله‌مه ختام ویرمدن اول ینه موسیو ادموندك بر سوزی وار اونی سویلیوب اویله ختام ویره‌جکم دیبورکه: دیانت اسلامیه‌نك روحی اکلامه‌دن غریب دوشنلره سرینه واقف اولمق پك چتیندر. فقط کنهنی اکلایانلر و حقیقتی بیلنلر ایچون پك خوش، جاذبه‌لی بر روحدر. اونك ایچون سرینی ادراك ایدنلرك قلبلرنده احداث ایتدیکی تأثیری هیچ بر شی ازاله ایده‌مز وهیچ بر وقتده اوندن انفصالی ممکن دکلدر. اوت! فیلسوفك مطالعه‌سی پك زیاده مصیبدر ایشته بزه ترتب ایدن بر وظیفه وار ایسه اوده دیانت اسلامیه‌نك علویت ومزایاسنی بالعموم مسلمانلره وخصوصاً یکی نشأت ایدن شبابمزه تلقیناتده بولنه‌لمکه روح جاذبه دارینی مشاهده ایتسونلر. و هر وقت حیات دینیه ایله متحسس اولسونلر وهیچ بر زمان ایرلسونلر. اوده دیانت مقدسهٔ اسلامیه‌یه اصلسز اساسسز بر طاقم جهلانك تلبیس ایتدکلری اراجیف واوهامی رفع ایله حقیقت اسلامیتی هر برسوء تفهمدن آزاده اوله‌رق تجلی ایتدیرمکله اولور.

ابو الفضل محمد مأمون

(شیخ سعدی) نك (بوستان) حکایاتندن :

نوشروانك اوغلی (هرمز) حالت نزعده ایکن خلفی (شیرویه) یه شویله وصیت ایتمشدی:

اوغلم! هانکی ایشه عزم ونیت ایله‌یه‌جك اولورسه‌ك اولا اوایشده تبعه‌ك‌ك استفاده‌سی اولوب اولمادیغنی دوشون. دائما رأی وعدالت مقتضاسنجه حرکتدن کری طورما، کاجرا أتکدن رعیه‌ك دوچار اضطراب اولماسین. ملت، ظالم برحکمدارك تابعیتندن قاچاجغی کبی کیتدیکی برده اونك نام ستم اتسامنی نشر ایدر. کیمسه‌نك رنجیده‌دل وآتش قلبنك مشتعل اولماسنه میدان ویرمه. برقوجه قارینك نار انکساری بر جنکاورك قیلیجندن زیاده تأثیر کوستریر، نه کیم برطول قادینك ده‌وریلن قندیلندن برشهرك تمامیله یانماسی قابلدر.

دنیاده عدل و انصاف ایله اتصاف ایله‌مش برپادشاهدن دها بختیار تصور اولنه‌ماز. او تاجدار مدتپرور، حیاتنده تبعه‌سنك حرمت ومحبتنه مظهر اولدیغی کبی وفاتندن صوکرده‌ده رعیه‌سنك دعاسنه نائلیتله کامپروردر.

اولادم! مادامکه انسانلرك ایسی‌ده کوتوسی‌ده اوله‌جکدر. نامکك اییلکله یاد اولونماسی سنك ایچون ابدی بر حیات دیمکدر.

سرکاره کچیره‌جکك کیمسه‌لرك دیندار وپرهیزکار اولملرینه دقت ایت زیرا ارباب تقوی، مملکتك معماریدر. خلقك مضرتنده سنك منفعتکی آرایه‌جقلر، هم سنك دشمنك، هم‌ده ملتك عدوسیدرلر.

ظلم وستملرندن ایادیٔ خلقی سمایه توجیه ایدنلرك النه زمام حکومتی تسلیم ایله‌مك پك بیوك بر خطادر.

نقل ایدرلر که:

عادل برپادشاه واردی، لباسك ایچی‌ده، طیشی‌ده آستاردن ایدی، بریسی بوذاته:

— نیچین بویله کسوهٔ درویشانه اکتفا ایدیورسکز؟ دیبای چیندن

البسه یاپدیرسه‌کز دیدی . پادشاهده شو جوابی ویردی :

— بوقدری تستر واستراحت ایچین کافیدر . فضله‌سنه قالقیشیرسه‌م تزین اختیار ایتمش اولورم. حال بوکه‌بن تختمی ، تاجمی سوسله‌مك املیله ویرکی آلمیورم. اکر قادینلر کبی‌سوسه تمایل ایله‌یه‌جك اولورسه‌م دشمنه ناصیل مردانه مقاومت ایده‌بیلیرم ؟ فی‌الواقع بنم‌ده آمال و هوسات‌م واردر . لکن خزینه ، یالکز بکا مخصوص دکل، اعمال مملکت و اعداد قوت ایچیندر .

دشمن، بر کوبلینك اشکنی آلیر کوتورورسه ، پادشاه ویرکی‌یی وعشری نه‌صفتله آلیرده‌ یر ؟ . اشقیا اهالینك مالنی، پادشاهده‌ویرکیسنی آلنجه اومملکتده واونك فوقنده‌کی تاج‌وتخت‌ده نه‌سعادت وحشمت‌قالیر ؟

زبونکشلك ایتمك‌خلاف‌انسانیت‌در . قوشلر بیله عاجز برقارنجه‌نك اغزنده‌کی دانه‌یی قاپمایه تنزل ایتمز .

تبعه ، میوه‌دار براغاجدرکه حسن صورتله‌باقیلیرسه آرزو ایدیلدیکی طرزده ثمره‌سی اقتطاف اونور . ظلم ایله مرحمتسزلکله اونی کوکندن قوپارمایه چالیشمامالی اثراد ملتك اضطرابنه میدان ویرمه‌ملی واونلرك انکسار قلبندن چکینمه‌لی .

طاهر المولوی

امیر عبدالرحمن خان

مابعد :

امیر شیرعلی‌خان کابله کلدی. امیر مشارالیهك (غزنین)ده ورودنده (بامیان) ده بولونان (سردار محمد اسلم خان) عیال و اموالنی براقوب بلخه قاچدی وپدرمه التجا ایتدی. بن « سردار محمد اسلم خان، مفسد بر آدمدر، اوکا یوزویرمه‌یکز» دیه‌پدرمه‌یازدم‌ده‌ده «بکا مراجعت ودخالت ایله‌ین بر ذاتی رد ایتمك الیمدن کلمز»طرزنده جواب آلدم .

§

(امیر شیر علی خان) عمجه‌مله اولان معاهداتی نقض ایده‌رك اوزرینه (زرنك)لی (رفیق‌الدین خان) قوماندا سنده اولمق اوزره عسکر کوندردی . عمجه‌م ایسه بو قدر قوته مقابله‌ده بولونامایاجاغنی آکلادیغی ایچین هندوستانه کچوب انکلیز طوپراغنه‌قاچدی ، عمجه‌مك فرارندن صوکرا امیر شیر علی خان ، پدرمك متصرف بولوندیغی (کنه‌داز) (ذرمت) (لوکر) مراقعنی تصرفه باشلادی . بوموقعلر پدرم طرفندن ـ کندی پرورده‌سی اولان ـ (احمد کشمیری) یه احاله قیلنمشدی . امیر شیر علینك حرکات واقعه‌سی احمد کشمیری‌یه مخالف کوروندیکی ایچین پدرمی امیرعلیهنده تیشقیرتمایه چالیشدی ، (محمد اسلم خان) (عبدالرؤف خان) (محمد امین‌خان) کبی سردارلرده احمد کشمیری‌یی تأیید ایتدیلر . بونلرك هپسی‌ده بر طاقم مفسد حریفلر ایدی . بو صیراده ، پدرم بنمله کورشمك اوزره خان آباده کلدی . یانده مذکورالاسامی سردارلرده واردی . ورودینی متعاقب امیر شیر علی خانك مکتوبنی حاملاً احمد کشمیری‌ده وارد اولدی . امیر مکتوبده « ترکستان حکومتنی سزدن آلمق فکرنده دکلم. سزه قارشی فوق‌العاده حرمت ومحبتم واردر» تأمیناتنده بولونویوردی . لکن بو احمد ـ کافر نعمت ، بر شخص اولدیغی ایچین ـ امیر طرفندن پدرمك حال و حرکتنی تفتیشه مأمور ایدیلمشدی .

پدرم ، مشاورلریله مذاکره‌لر یاپیور ، فقط بنی مجالس استشاره دن خارج براقیوردی ، چونکه مخالفلرینك فکرینه اعتراض ایده‌جکم بیلنیوردی .

بر کون پدرمی « کابلك سردارلری‌بوراده ایکن اورانك حکومتنی قبول بویورك » دیه اغفال ایتدکلرینی خبر آلدم. زیاده‌سیله جانم‌صیقیلدی پدرم ، « میراتالیغك ولایتنی اعاده ایتمك صورتیله دوستلغنی قازانمق و بلخ ایله قطغن عسکرینی آلوب کابله یورومك» خصوصنده قاندیرلمش، میرآتالیق‌ده بوکا دونندن راضی اولمشدی .

براز صوکرا امیرشیرعلی‌خانك عسکرله‌تورکستانه طوغری‌یورومکده اولدیغی ایشیدلدی. پدرم، بنی نیابةً تخته پله کوندرمك ، کندیسی ده امیره مقابله‌ایتمك فکرنده بولوندی. فکرینی چلمك ومحاربه‌دن‌چویرمك ایسته‌دم . سزك یرکزه بن کیده‌یم . یورولاجق اولورسه‌م امدادمه کلیرسکز فقط طالع سزه‌مساعدداورانمازسه اوزمان بن بر ایش کوره‌مم دیدم .

پدرم، سوزلرمك طوغرو اولدیغنی آکلادی وقبول ایده‌جك کبی اولدی . فقط باشندکی فسده : سز کابلك احوالنی دها ایی بیلیرسکز و اشراف و اعیان ایله دها ایی مذاکراتده بولونورسکز. افاداتیله تردده دوشوردیلر . نهایت پدرم ، اونلرك رأینی قبول ایتدی .تمنیاتمی رد ایله بنی تخته پله یوللادی .

§

خان آباد حکومتنده بولوندیغم اثناده عسکرك معاش و مصرفنی‌تأدیه دن‌صوکرا حاصلاتدن ۱٤۰۰۰۰۰ روبیه صاقلامشدم. پدرم ، بو مبلغی یاپدیردیغی صندوقلره وضع ایتدیردکدن صوکرا کابل ایله بلخ اراسنده واقع (باجکاه) ه متوجهاً حرکت ایتدی ، معیتنده‌کی قوماندانلرذوات آتیه ایدی :

غلام احمد خان ، نائب محمد خان،کرنیل سهراب ، کرنیل ولی‌محمد خان. پدرم بونلری بر منزل ایلری کوندرمش و اطرافده‌کی تپه‌لری طوتوب کندیسی کلزدن اول حربه باشلامالرینی اکیداً تنبیه ایله‌مشدی.

اولجه‌ده سویله‌نیلدیکی وجهله (غلام محمد خان) ایی بر قوماندان اولمغله برابر فوق‌العاده تنبل ایدی . موقع مأموریتنه واصل اولونجه وظیفه‌سنی همان اجرا ایتمه‌یه‌رك ایرتسی کونه براقدی . لکن امیر شیر علی خانك (سردار محمد رفیق‌خان) (جنرال شیخ میر) کبی قوماندانلری غلام محمد خانك بطائتندن بالاستفاده نقاطحا کمه‌یی‌طوتدیلر و داهااونك

اوپانماسندن اول عسکری اوزرینه آتش یاغدرمایه باشلادیلر. بزم عسکر، درحال مقابله و جانسپارانه محاربه ایتدیسه ده مغلوب و ترك موقعه مجبور اولدی.

شو انهزامی خبر آلان پدرم، امداد ایچون حرکت ایله‌دی. (لکن فره کیل) موقعنده رجعت ایدن عسکره ملاقی اوله‌رق کیری چکیلمکدن باشقه یاپیلاجق بر شی قالمدیغنی آکلادی. بناءعلیه برمنزل کریده بولونان (دو آب) مرقنه رجعتله طوپلرینی تعبیه عسکرینی تقویه ایله مشغول اولدی‌که بورادن امیر شیر علی‌یه مدافعه‌ده بولونه‌جقدی.

مکروحیله ایله پدرمی بویله بر ورطه‌یه دوشورن مفسدلر «عبدالرحمانك تعلیم ایتدیکی عسکر صوك درجه منتظمدر اونلرله اوغراشامازسکز الك ایی‌سی سیاستله ادارهٔ مصلحت ایدیکز. یوقسه مغلوب اولورسکز» مألنده بر عریضه تحریر و کیزلیجه امیر شیر علی‌خانه تسییر ایتدیلر.

امیر، عریضه‌ده‌کی نکته‌یی ادراك ایده‌رك (سردار کهندل خان قندهاری) نك اوغلی (سلطان علی)یی مصحف شریف ایله پدرمه کوندروب «سردار محمد افضل خانی بابام مقامنده محترم طانیرم. پدرم امیر دوست محمدخانك نامنی برباد ایتمه‌مك ایچون برادرمله چارپشمقدن چکینیرم» مألنده عذرلر دیله‌دی.

پدرم، بوحیله‌یه آلداندی و مصحف شریفی یوزینه کوزینه سوردکدن صوکرا قارده‌شنك اردوسنه کیتمه‌یه قالقدی. حربه دوام خصوصنده اصرار و اقدام ایدن عسکرك رجاسنی قبول ایتمه‌یه‌رك قالقوب امیر شیر علینك اوردوسنه کیتدی.

پدرم، ورود ایدر ایتمز، امیر شیر علی قارشی چیقوب بیوك برادرینك اوزه‌نکیسنی اوپدی. چادرینه کتیردیکی صیراده محاربهٔ واقعه‌دن طولایی تأسفلر ایتدی. پدرمی مزین بر صنده‌لیه‌یه اوطورتوب کندیسی خدمتده بولوندی.

صافدل پدرم، برادرینك شو اوضاعنی جدی تلقی ایده‌رك ایکی قارده‌ش اراسنده‌کی منافرتك قالقدیغنه متشکراً اردوسنه کلدی و مقدار کافی ذخیره‌سی بولونمایان برادرینه یدی بیك قویون ایله ایکی بیك چوال آرپه کوندردی. ایرته‌سی کونی اعادهٔ زیارت ایچون امیر شیر علی خان پدرمك اوردوسنه کلدی. تکرار کوروشولوب قونوشولدی. عودتنده محمد رفیق خانی یوللایوب (شاه مردان) ك قبرینی زیارت ایچون مساعده ایسته‌دی. پدرم، مساعده ویردیکی کبی عسکرنده (درهٔ یوسف) دن بلخه اعزام ایده‌رك موجندن اوچ بیك خاصه سواریسی اولدیغی حالده (امیر شیر علی‌خان) ایله یوله چیقدیلر بزم عسکر، تخته پله کلدیکی کبی پدرمه بر مکتوب یازدم وعسکری یانکزدن آیردیغکزه ایی ایتمه‌دیکز، دیدم. یته سوزمه قولاق آصمادی.

امیر شیر علی خان، (سردار محمدعلی خان) ی کندیندن اول (مزار شریف) ه کوندرمش، امیر زاده‌ده، بنی اورایه کیدوب استقبالنده بولونه‌جق صانمشدی. لکن، بن کیتمه‌دم. قدومنی تبریك ایچون بر کاغد یازدم. اکر زحمت اختیاریله تشریف بویورورسه‌کز کوروشمش اولورز. دیدم.

(سردار محمد علی خان) علی‌العجله پدرمه ملاقی اولاجق. ان شاءالله بالاخره کوروشورز. جوابنی یوللادی.

وقتاکه پدرم مزار شریفه واصل اولدی. قوشوب کوروشدم. امیر شیر علی خان، سزه خدعه کارانه معامله‌ده بولنمشدر. مساعده بویورك‌ده همان کندینی اسیر ایده‌یم. دیدم. پدرم، قرآن کریمی النه آلوب، شو کلام الٰهی حقی ایچون بویله چیرکین بر حرکته تصدی ایتمه. دهنجه کوره‌جکسکز که او چیرکین حرکتی عمجه‌م یاپاجقدر. جوابنی ویردم.

ایرته‌سی کونی امیر شیر علی خان کلدی. بر کیجه مزار شریفدن قالدقدن صوکرا تاشقرغانه عزیمت ایتدی. پدرم، تخته پله عودتله برادری ایچون بعض هدایا حاضرلادی. بونلری (الاهه اصمارلادق) دیمه‌یه کله‌جکم خبریله امیره کوندردی. آرتیق الاهه ایصمارلادق دیمه‌یی، وداع ایتمه‌یی براقك، عمجه‌مك نزدینه کیتمه‌یك. دیه چوق یالواردم. بر معتاد سوزمی دیکله‌مه‌دی. قالقدی. تاشقرغانه کیتدی.

دها کلیر کلمز زواللی‌یی عمجه‌م طوتدیروب حبس ایتدیردی. بزم عسکر بونی ایشیتدیکی کبی امیرشیرعلی خان ایله حرب ایله‌مك اوزره بکا مراجعت ایتدی. بن ده مراجعتلرینی بالقبول محاربه قصدیله مزار شریفه قدر کلدم. چادرلر قوردروب عسکری یرله‌شدیردم.

اوراده ایکن پدرمدن بر مکتوب آلدم که قطعیاً محاربه‌دن صرف نظر ایتمه‌می و سوزنی دیکله‌مه‌یه‌جك اولورسه‌م بنی اولادلقدن رد ایله‌یه‌جکنی یازیبوردی. مکتوبك مألنی عسکره آکلاتینجه هپسنك جانی صیقلدی. کمال انفعال ایله بنی براقوب کابله متوجهاً یوله چیقدیلر. یالکز کندی صادق آدملرمدن بش آلتی یوز قدری معیتمده قالدی.

او کیجه، پدرمدن بر مکتوب کلدی بونده‌ده وفاکار آرقه‌داشلرمه، بخارا طرفنه کیتمه‌می توصیه ایدیبوردی. علی‌العجله حرکت و صباحه قدر حدودك همان نصفنه مواصلت ایله‌دك.

(دولت آباد) ه وصولمزده ایکی بیك قدر سواری ایله برچوق خلقك طاغ تپه‌سنده طوپلانمش اولدیغنی کوردك. آدملرمدن برینی کونده‌روب کیملر اولدیغنی صوردم. مکر اوزبك سواریلری ایمش. هویتلرینی اوکرنجه یانلرینه کیتدم. بکا سلام ویردیلر و دوکون تدارکیله مشغول اولدقلرینی سویله‌دیلر. تپه‌ده‌کی سواریلرك کیملر اولدیغنی سؤال ایتدم. افغان سواریلریدر. بزه مناسبتلری یوقدر. دیدیلر. او وقت بونلرك دون اقشام بندن آیریلان (نائب غلام احمد) و (عبدالرحیم) خانلرله معیتلرندن عبارت بولوندیغنی آکلادم. درحال کندیلرینه خبر کوندروب یانمه چاغردم. تحریراً امر آلمینجه، و تماماً مطمئن اولمینجه کلمه‌یز. دیمشلر. بر کاغد یازوب یوللاینجه کلدیلر. معیتمه التحاق ایتدیلر. هپ برلکده قالقدق جیحون نهرینه طوغری حرکت ایتدك.

اوزبك سواریلری‌ده بمله برابر کلمك و ایجابنده بزه معاونت ایله‌مك ایسته‌دیلر. بن، معاونتلرینه محتاج اولمادیغمزی سویله‌یه‌رك کری دونمه‌لرینی سویله‌دم. چونکه اوزبکلرك افغانلیلردن متنفر اولدقلرینی و فرصت بولدقلری کبی بزه خیانته قالقیشاجقلرینی بیلیبوردم.

اوزبك سواریلرینك چکیلمه‌سنی متعاقب (مجده نهربلخ) ی کچدك آرتیق یولمز تماماً چول اولوب هیچ برقلعه ومعموره کورولمك احتمالی یوقدی . نهر ساحلنده‌کی بر تارلادن ایکیشر قاوون و قاربوز آلوب هکبه‌لرینه قویمالرینی آرقداشلرمه توصیه ایتدم . چونکه یولده صو بولامایاجغمز شبهه‌سز ایدی .

برمدت ایلرولەدکدن صوکره رفقادن اکثری قاربوزلرینی یمك ایچین آتلرندن ایندیلر . توقفلرینه مانع اولمق ایسته‌دم و :

— بورالری مخاطره‌لی بریردر. آتلرکزه بینکز، هم قاربوزلرکزی ییکز ، هم ده کیدیکز . دیدمسه‌ده (نائب غلام احمد خان) :

— سز ایسترسه‌کز کیدیکز. بز بوراده استراحت ایده‌رك کونشك صیجاغی زائل اولدقدن صوکره سزه ینه یتشیرز . دییه‌رك اغاچلرك آلتنده قالیچه‌سنی یایدی. سائرلری‌ده اونی تقلیدایله‌یه‌رك قالیچه‌لر اوزرینه اوزاندیلر . بن ، اوتوز سواری ایله نقد موجودی آلوب حرکت ایتدم . غلام احمد خان ، ناظر حیدر ، عبد الرحمن ، کرنیل سهراب ، کرنیل نظیر ، کاندان اسکندر چرخی ، اوغلی کاندان حیدر کبی امرا وضابطان ایله ۲٤۰ سواری‌یی اوراده براقدم .

ایکی اوچ فرسخ آچیلدقدن صوکره آرقه‌مزدن برسوارینك دورت نعله کلکده اولدیغنی کوردك . طوروب بکله‌دك ، مکر بنم اعاده ایتدیکم اوزبکلر ، عودتله اغاچلر آلتنده اویوان نائب غلام احمد خان ایله‌ معیتنه هجوم ایتمش ، اونلرده مقابله‌یه داورانمقله برابر بکاخبر یوللایوب امداده چاغیرمشلر .

— عجبا بزم آدملرك عقلی باشنده دکلی ؟ قاچوب کندیلرینی قورتاراجقلرینه بنی‌ده چاغیروب تهلکه‌یه دوشورمك ایستیورلر . عسکر ایچین یالکز حربده شجاعت کافی دکل ، ایجابی حالنده نفسنی مهلکه‌دن قورتاراجق قدر شعورده لازمدر . بن ، اوچیوز سواریله محاربه‌یه کیریشمه‌دیکم حالده ، اوتوز کیشی ایله ناصیل کیریشه بیلرم . دیدم و دونمه‌یه‌جکمی سویله‌دم .

معیتمده‌کیلردن (نصیر خان) اسمنده بر ضابط واردی‌که کریده قالان (کرنیل سهراب) ك برادری ایدی . قارده‌شنك تهلکه‌ده بولوندیغنی خبر آلنجه کلن سواری ایله امداده کیتدی . بزده جیحون طرفنه متوجهاً عزیمت ایتدك . برازصوکرا ساحل نهره واصل اولدق . آرقه‌داشلرمه :

— سز برازمکث ایدیکز. بن اطرافی دولاشوب کرا ایله برقاییق بولایم . قاییقجیلرك سزی کوروب قورقالری ایچین هیچ‌کز میدانه چیقمایکز دیدم ویانمه بر آدم آلوب یورودم .

طاهر المولوی

دیلمز ایچنده . . . خورده شیلر

۳ ، (مربع و مکعب متره) دیمه‌لی .

علم ایشی بر شی اوزرینه سوز سویله‌رکن ، زوره کیتمك اولماز . . قوللانیلوب طوران (مربع) و (مکعب) اصطلاحلرینی براقوب (دورتلەمه)، (دورتله‌نمش) ، (طوپوقلامه) فلان کبی شیلریا کشیرمغه چالیشمق طاوسز وطادسز اولور . بوسببله بونلری بویله‌جه قوللانمق داها اویغون بر ایشدر .

بر عددك مربعی نه در ، مکعبی نه‌در ، برآز بیلیرز . . بر عددك حسابجه مربعی ، اونك کندی نفسنه ضرب ایدلمه‌سیله الده ایدیلیر . مثلا ایکینك مربعی ، دورتدر .دورت . . فقط ساده دورت دکل . . مربع حالنه کلش دورت. اوچك مربعی، کذلك مربع حالنده دوقوزدر. شوحالده ایکی متره‌نك مربعی، مربع حالنده دورت متره‌در. اوچ متره‌نك مربعی ، مربع دوقوز متره‌در . کذلك ایکی کیلو متره‌نك مربعی، مربع دورت کیلو متره‌در . اوچ کیلو متره‌نك مربعی ، مربع دوقوز کیلو متره‌در ، بر عددك مکعبی ایسه ، اونی نفسنه ایکی کره ضرب ایتمکله بولونور . مثلا ایکینك مکعبی ، مکعب حالنده سکزدر . ایکی متره‌نك مکعبی‌ده ،مکعب سکز متره‌در . بونلر ریاضیه‌جه همان هرکسك بیلدیکی شیلردر .

همان هرکسك بیلدیکی بو مسأله‌ده، همان هرکسك یاکیلدیغی بر نقطه وار . اینانیلامایاجق شی ، فقط هرکون کورولن شی. آغزلر ، قلملر آلیشمش . . (مربع متره) ، (مربع کیلو متره) و (مکعب متره) ، (مکعب کیلو متره) دییه‌جك یرده (متره مربعی) ، (کیلو متره مربعی) و (متره مکعبی) ، (کیلو متره مکعبی) دییوب کیدیبورز . حساب کتابلرنده، جوغرافیا کتابلرنده، شوراده بوراده، الك یکی اثرلرده (۱) الك یکی یازیلرده بو سقامت تداول ایدوب طورمقده‌در . فرضا ، غرب طرابلسی قطعه‌سنك مساحه‌سی نه اولدیغنی اوکرنمك ایسته‌سه‌ك . . صورارز. برمیلیون کیلو متره مربعی قادار، دیه جواب آلیرز. فی‌الحقیقه بونی یازان کتابلرمزده هپ بویله (کیلو متره مربعی) دییه یازمشدر. بویله اولسه ، یعنی قطعه‌نك طوپراغنی دیدکلری کبی ، بر میلیون کیلو متره مربعی اولسه ، حسابه اویقون مساحه، میلیون کره میلیون [یعنی بر تیربلیون] مربع کیلو متره اولمق لازم کلیر. حال بوکه صحیح وحقیق مساحه ، آنجاق بر میلیون مربع کیلو متره قادادر .

کذلك موناقو پرنسلکنك اراضیسی بزم کتابلرده بر بوچوق کیلو متره مربعی . . بو ایسه ، حسابجه ایکی بوتون وبر ربع مربع کیلو متره

(۱) حتی ، مدقق قارداشم معلم محمد علینك (عملی و تطبیقی ، یکی حساب درسلری) آدیله داها دون چیقان قیمتلی اثرنده‌ده ، (متره مربعی) تعبیری اسکی حالیله ، اسکی خوبیله قوللانیلمشدر .

ایدر . حالبوکه حقیقی مساحه ، یالکز بر بوچوق مربع کیلو مترهدر ، زیاده دکلدر .

(مربع) تعبیرندهکی سقطاق هیچ فرقسز (مکعب) تعبیرنده ده جاریدر ، مثلا بوسنهکی ثروت فنون نوسالنك ۷۲ نجی صحیفهسنه باقالم.. اوراده یازلدیغنه کوره ، دجله ایرماغنك مارت آیلرنده هر ثانیه دوکدیکی صو ، اوچ بیك متره مکعبیدر . سالنامهده ، عادت وجه ایله ، (متره مکعبی)دینمش ، مکعب متره معناسی مراد اولونمش . یوقسه بو افاده یاکلیش اولمایوبده طوغرو اولسه وحساب بونك طوغرولغنه کوره یاپیلسه ، اوچ بیك متره مکعبی ، ییکرمی یدی میلیار مکعب متره ایدر. نه قادار عظیم بر فرق ؟

عقللر آلمایان بو عظیم فرق نرهدن میدانه کلیور ؟ مکعب متره یرنده متره مکعبی دیمکدن‌می؟ شبهه‌سز . . .صاقین ایشده بر وهم اولماسین ! خایر ، ایشده وهم یوقدر ، حقیقت‌وحساب واردر . دمیریوللرنده، چاپك طاغ پارچه‌لری کبی اوچوب کیدن او هیبتلی قطاری چکرب کوتورن نهدر ؟ بویله هیچ کورونن برحقیقت‌دکلی ؟

اینجه‌جك‌برقیل‌که بوتون‌یازان قلملره‌طاقیلمش ، بوتون یازیجیلری بویوك برپاکلیشه سوروکلهمش . . بو مهم‌خطانی شدیده قادار کورن وکوسترن اولمامشمی؟ اولمش. ش، سامی بك مرحوم بونی تا قاموس الاعلامنك ایلك جلدینك باشندهکی اخطارلر [۱] آراسنده کوزلره کوسترهرمش . ، صوکره قاموس تورکیسندهده یرنده بوایله‌اشارتله‌مش. هیچ بر وقت (مربع متره) یرنده (متره‌مربعی) دیمه‌یوب‌داعماداعما (مربع متره) دیمه‌یی التزام ایتمش . لکن آلدیران اولمادقدن صوکره نه‌یه یارار ؟

ایکی سوزله آکلاتیویرمك قابل اولان بر حقیقت اوزرینه بوقدر لاقیردی فضله‌در.فقط اویله آدملر وارکه آکلامازلر ، عناد ایدرلر . احتمال‌اونلر ـ ایچلرندن برینك، ها حسن قارا، هاقارا حسن، دیدیکی کبی ـ ها متره مربعی ، ها مربع متره ، نه زیانی وار ؟ دیه‌جکلر . اویله‌لره قارشی بر قاچ سوز داها چاره‌سزدر .

اونلره صورارز .. مثلا (چوروك آیوا) ایله (آیوا چوروکی) آراسنده فرق یوقیدر ؟ یوقدر ، دیه‌مزلر . چونکه کیمسه انکار ایده‌من که (چوروك آیوا) سوزندن آکلاشیلان شی (آیوا) در، (آیوا چوروکی) سوزندن آکلاشیلان شی (چوروك) در. سوزی بر آز دها قیصه دبر آز دها مبهم سویله‌مك ایسته‌سه ایدك، (چوروك آیوا) و (آیوا چوروکی) یرنده یالکزجه (آیوا) و (چوروك) دیردك . اوزمان ایکی تعبیر آراسندهکی آیریلق و باشقه‌لق آپ آچیق کورونوردی .

دیل ایشلرندهکی ، اینجه‌لکلرله اوغراشانلرجه سوز کوتورمز بر حقیقتدرکه (چوروك آیوا) ده (آیوا) معناسی اصلدر .. (آیوا چوروکی) سوزنده (چوروك) معناسی اصلدر . برنجیده (چوروك) و ایکنجی‌ده (آیوا) برر قیددر ، اکسیك طولدوران برر متممدر . برنجی‌ده آکلاشیلان شی ، آیوادر . . ناصل آیوا ؟ شویله آیوا ، بویله آیوا ، چوروك آیوا . ایکنجیده آکلاشیلان ایسه چوروکدر.. نه‌چوروکی؟ اما چوروکی دکل، باشقه شی‌چوروکی دکل، آیواچوروکی . آرالرنده بو قادار آچیقلق اولان ایکی‌شی ناصیل بر اولور ؟ ینه صورارز . . مثلا (آچیق حساب) و (حساب آچیغی) دیسه‌ك نه آکلارز ؟ برنجیدن حساب آکلارز . ایکنجیده آچیق آکلارز . بونلرده باشقه باشقه شیلردر . بالفرض اورتاده یوز لیرالق بر حساب وار .. بونك دوقسان بش لیراسی یوانده ، بش لیراسی یولنده دکل ، اکسیك.. بونی قاپامق ایچون قونوشیورز. (آچیق حساب)دینلدکجه، یوز لیرالق حسابی آکلارز . (حساب آچیغی) دیندیکی زمان ایسه اکسیك قالان بش لیرانی آکلارز . بوراده‌ده هیچ بر وقت حساب دیمك ، آچیق دیمك اوله‌ماز .

بویله‌جه ـ بری توصیفی، بری اضافی ـ ایکی نوع ترکیب آراسنده بر فرق قبول ایدیلنجه ، لسانجه بر حقیقت اولان برشی قبول ایدلمش اولور وبو ماهیتده کی ترکیبلردهده بو فرقه دقت ایتمك ایجاب ایدر .

تکرار ایدلمك عبث اولسه‌ده، لازمدر . . (مربع متره)ده(متره) سوزی اصلدر ، (مربع) اونی توصیف وتتمیم ایدر بر وصفدر ، بر متممدر . متره. . ناصل متره ؟ ساده اوزونلق کوسترن متره دکل ، هم اوزونلغی وهم اکی‌کوسترن‌مربع حالندهکی متره . (متره مربعی) سوزندهده (مربع) تعبیری اصلدر، (متره) اونی تماملایان برقیددر ، بر متممدر . مربع . . نه‌نك مربعی ؟ شبهه‌لی بر شیئك مربعی دکل، متره‌نك مربعی . شو حالده (مربع ایکی متره) دیندیکی زمان ، موصوف و معروف یعنی مربع حالنده متره آکلاشیلیر . (ایکی متره مربعی) دیندیکی زمان ایسه ، مربع حالنده دورت متره آکلاشیلیر ، ایکی متره آکلاشیلماز ، نته‌کیم بو حقیقت ـ استاد سامی بکك اشارتی وجهله ـ فرانسزجه‌ده‌ده بویله‌در . . ایکی‌مربع متره (deux métres carrés)صورتنده‌افاده اولنور، بوندن ایکی‌مربع متره آکلاشیلیر. ایکی متره مربعی ایسه(carré de deux métres) صورتنده کوستریلیر، بوندن دورت مربع متره آکلاشیلیر، ایکی‌مربع متره آکلاشیلماز .

مدنی بر دیل ، مدنی دیللرك یاتدیغی یوللره یاتمق ودیل علمنك ایجابنه بویون آکمك لازمکلیر . دیه‌جك یوق . فقط بو درجه‌عمومی حاله کلن بر سقطی دوزلتمك قابل اولورمی ؟

بوراده خاطره برشی کلیر. . بعضی تعبیرلر طوغری یولدن‌چیقمش، باشقه بر یوله طوغرولمش ، اویله‌جه کیدوب کیدیور . . حتی بونلره (مشهور غلط) دیبه ، پاساپورط کبی بر آدده ویرلش . . بو جملهدن

[۱]اوراده‌مربع کیلومتره‌نك فرانسزجه‌قارشیلغی اولارق کورونن Métre carré تعبیرلری Kilométre carré اولمق لازم کلیر . بویله اولماسی یا مرتبك یاکلیشی ویا ، ؤلفك ذهولی اثری اوله‌بیلیر .

(وقوفيت)، (پشيناً) ، (ممكنسز) ، (واريت) ، (سكرحال) ، (جنرال قونسولوسى) كبى شيلره چاره‌سز كوز يوميورز . بوده اونلر كبى مشهور غلط صيره‌سنه كچيشديريليورسه اولمازمى ؟ اولماز ..چونكه بر شيئك مشهور غلط صاييلماسى ،اونك بوزوق وفاسد اولمقله قالماسيله، بو زوجى ومفسد اولماماسيله قابل‌اولور. برده اونلرى سوزنى بيلمه‌ين عوام اويله قوللانير . بوقسه سوزه اوزه‌نن ، سوزك ناموسنى،حيثيتنى كوزه‌تن كيمسه‌لر بونلردن صاقينير . بالخصوص‌كه متره مربعى دينلر اولدقچه قلم وعلم آدملريدر . بونلر ايچون بو سقطه دوشمه‌مك قابلدر وقولايدر .

(سكر حالى) ويا(حال سكر) يرنده (سكرحال) دينلر سرخوش كبى آدملردر . كيم نه درسه ديسين ، (باش قونسولوس) ويا سوسلى لسان ايله (شهبندر) ديمك وار ايكن بونى (جنرال قونسولوسى) صورتنده يوريتوب طورمق يولسزدر . بيلمم‌كه بن بوراده‌كى (جنرال) كلمه‌سندن مرتبه‌لى بر عسكر آكلامقدن كوچ قورتوليوردم. ياكايش‌دائما ياكايشدر. ياكايشى،بولوبماز برهند قوماشى كبى نه‌يه‌صاقلايوب طورمالى؟

اوزون سوزك قيصه‌سى، قوللانديغمز(متره مربعى)وارقداشلرى يرنده آغزمزى‌دوزلتوب (مربع‌متره)، (مربع كيلومتره)، (مكعب متره) ، (مكعب كيلومتره) ديمك ، حيثيت و حميت ايجابيدر . بوكا محررلر ، معلملر ، مكتبليلر دقت‌ايتسه نه اولور ؟

اسپارطه‌لى

حقى

مملكتى قورتارمق ايچون ..

— اوچنجى مصاحبه —

فضيلتك انسانلر آراسنده امنيت‌متقابله تأسيس ايدن مقدس‌رابطه اولديغنى ، سيئاتك‌ده حقوق‌عموميه‌يى پايمال ايده‌رك تفرقه‌لره ، اختلافلره سببيت ويرديكى — ايكنجى مصاحبه‌ده — عرض و اثبات ايدلمشدى . جمعيت بشريه‌يه مفيد اولميان هيچ بر فضيلت يوقسه‌ده، تطبيقات‌سياسيه‌ده موفق اولمق ايچون ، مطلقا هر فرد حقنده عين اهتمام ايله اكتساب لازم كليه‌جكى‌ده بديهيدر ؛ يعنى هركسك تربيهٔ سياسيه‌سى — موازنهٔ عموميه‌نك حصولى نقطهٔ نظرندن — وظيفه‌سنه كوره آيرى نسبتلرده بولنمق ايجاب ايدر . قلبلرده انكشاف ايتمك ايسته‌ين فضيلت استنادسز قالنجه ، صولار ، ايكربلير ، قيريلير ، غائب اولور . مستثنا خلقتلرده ايسه ، طبيعى ، فضائلك ضياع آتيسندن قورقولماز :

سياستك ، كنديلرينه شرف تقدم ويره‌جكى فضيلت اوچدر : عدالت ، احتياط ، شجاعت . بتون انسانيتك آرزو ايتديكى اتحاد و ايتلافى ، صلح وانتظامى بواوچ اساس اخلاقينك تكفل ايده‌جكنده هيچ شبهه اولناماز. ذاتاً مقصد سياست بو اوچ فضيلتك خلق طرفندن سهولت اجراسى تأمين‌در. بركره قلبلر متانتله‌شنجه‌ظلم و جبانت آلتنده أزيلمك احتمالى دوشونولمز ؛ چونكه‌ايچمزده بوفنالق آرتق‌ياشاياماز .

انسانلرك اطاعت ايتمه‌لرى ايچون يالكز قانون ياپوب براقان حقوقشناسانك مساعيسندن مع‌التأسف ، هيچ بر نتيجه چيقمامشدر . حتى هر شخصك حقوقنى ، حد قانونيسنه قدر آيرى آيرى تعيين ايتمك بيله بوشدر . بر آز صوكره ، بر بيغين جرأتلر ، او حقوقى آلت اوست ايدر؛ الك عادلانه قانونلره قارشى‌حيله‌لرله، دسيسه‌لرله ، جزاسز قالملرله جسارت بولان اعتسافات خائنه رجال ملتك فكر عموميلرى‌صيره‌سنه كچر. هوساتك التده هوپالاشمش برملته —جوارده‌كى تهلكه‌لرى كوسترمرك — ايستديككز قدر شجاعت قانونلرى تسطير ايديكز ، نه‌يه يارار ؟ اويوشمش قلبلر جانلانماز . بتون آتيه‌لرله تلقين خير ايدن قانون ، اكر صوكره‌لرى بى طرف قالماسه‌يدى : سقوط واضمحلاله مانع اولوردى! عدالتك ،حزم‌وتدبيرك ، شجاعتك هانكى اساسلراوزرينه آشيلانه‌جغنى بيلمين،اونلرى‌انسانلره‌سوديره‌مه‌ين، ايفا ايتديره‌مه‌ين‌برواضع‌قانون‌نهايت،احكام عاوبه‌سنك نه‌نزد،نه‌ده جمعيت ايچون فائده‌سزلكنى‌تقدير ايدر .

ديمك‌كه ، عرض ايديلن اوچ اولكى‌فضيلته اس‌الاستناد اولانلرده وار . بونلره عادتا « ام‌الفضائل » ديه بيليرز : قناعت ، حب سعى ، حيثيت ، والله قورقوسى .

قناعت : احتياجلريمزى ساده‌لشديرن، تنقيص ايدن طبيعتك‌محافظهٔ نفس ايچون بذل ايلديكى نعمتلرله خشنود اولمقدر . آزله مسعوداولمق صنعتنى اوكرنمه‌ينلر قدر بدبخت وارمى ؟ سوقراط ، « اوتى‌دم » ه ويرديكى درس اعتدالده : [شهواتك اجبار ايتديكى اسراف وسفاهت اعتدالك بخش ايتديكى لذته قابل قياس بيله دكلدر . مفرط بر آدم حركاتندن لطافت طويماز : ميخانيكى برشدتله ير ، ايچر . حال بوكه بتون ذوق احتياجده‌در . وانسانلرى فكراً ، بدناً تكمل ايتديرن هپ بواحتياج‌در .] ديبور . أوت ، شهوت پرست دائما مجنون‌در . كنديلرنده‌كى حرصى تسكينه چاليشانلر اصل ذوق دنيلن‌حسى غائب ايدرلر. شهوت اسباب حظى اوقدردرين ضررلرله ئودركه. . صوكره بونشئه‌نك قيمتى نه‌در ؟ البته سعادت، ياخود لذت‌حيات دكل ؛أبدى دردوسفالت! بو دركه‌لره دوشمش بر خلق‌سياست ، نافله بختيار ايتمكه اوغراشير !

تلذذات‌عمرى‌شهوتدن بكله‌مك قدراحمقجه انتظار تصورايديله‌مز. هايدى ، مخيله‌مز بر آن ايچون تهييج ايتسون .. بو هيجان كچر كچمز نفرت و ملال باشلار ، وجدان عذابى بتون شدتيله روحمزه چارپار .. اسراف ايچنده طمع ، طمع ايچنده، اسراف ، عدالتى ، شفقتى ، حيثيتى اونوتدورور، . ايرانك‌بتون‌ثروتى ، « دهموستن» ك رقيبى «دهمادس»ك كوزنى طويوراماشدى. اوكا ، نه آوروپا، نه آسيا ، نه‌ده آفريقا كافى كليوردى ! وطنى، ناموس وشرفنى پارا اوغورنده صاتيوردى . حتى بر كون،معده‌سنده‌كى‌سوءهضمه دوابولوب، اونى‌تكرار فعاليته كتيره‌جك اولانه حكومتى تسليمى بيله دوشونمشدى . شيمدى ، قرار ويريكز :

اذواق نفسانیه‌دن بی‌تاب بر حکمدار ، نصل اولورده ملتنك احتیاجاتنی دوشونه‌بیلیر ؟ بو ممکن‌می ؟ بر زمان کلیرکه خلق‌ده حکمداره اویار ؛ تدریجاً انفعالاتی پختلانیر ، آرتق حقیقتلری حس ایتمز اولور . اخلاق عمومیه بو انحطاطه‌اوغرار اوغراماز متوسط اهالی‌ده فقرینی طویورمق، ارتمك ایچون وسائط ملوثه‌یه مراجعتده تردد ایتمز . . دیکر طرفدن ـ نه اولور ، نه‌اولماز ـ فکریله متصل قاصه‌لرینی طولدوران آلچاقلر ، او وقته قدر الدرینی علناً اوزاتامدقلری محرماته جرأت ایدرلر : مثلا ، قمار اوینارلر، رسمی یالانلر طاقیندرق غافللر آره‌سنده صوك موفقیتلریله افتخار ایدرلر . آرتق هر شی، هر فضلیت ، هر خیر محواولمش‌دیمکدر. شکل حکومت ـ نه اولورسه اولسون ـ بر هیولای بی طرف قالیر. ، تحقیر ایدیلن قانونلرك یرینی وحشی احتراصلر طولدورور . بو آرالق محافظهٔ عصمت ومکنتـه چابالیان برقاچ صاف قلبك اضطراباتنی تصوربیوربکز . . فقط‌بتون قلبلر ، بتون‌عالمك قلبی‌سیئات ایچنده بوغولسه ، ینه ثبوت و احتراص فکر عدالتی ، قاعدهٔ تدبیری عدم‌حالنه کتیره‌مز؛ بتون وجودلر فحش وسفالتله‌کمیرباسه ینه برطرفده صبر وسکونتله ، متانت وامیدله چالیشان ، بکله‌ین بر ایکی محترم وجدان نجات عمومی‌یه ـ ولوبوسبتون باشقه‌برنسله عائداولسون ـ دلالت‌ایده‌بیلیر. عجبا عیش‌ونوش ایچنده بیهوش کنجلربیوك برمؤثرله‌ایقاظ ایدیله‌مزمی؟ ظن ایتمم . مملکتی ملوث براکثریتدن زیاده پاك وسالم براقلیت خلاص ایده‌بیلیر ، امیدلریمزی تمدید ایده‌بیلیر . . بابالریمزك بازولرینی بیله‌ین اویونلر اونوتولدی . . قوللریمز آرتق بیوك اثرلری طاشیامیور . . . اللریمزده اراذل ناسك لوثیاتنی کزدیریور ، اونلری شوراده، بوراده مغرورانه اوقویور ، آلقشلایورز . . بیلمه ینلره : لکه‌لنمه‌مك احتمالی اولانلره توصیه ایدیورز . . اك صوك قطرهٔ عفتی سیلمك ، قورومق ایچون عقورانه تشبثلر وار . .

« لیکورك » ك قانونلرینی تتبع ایدیکز .

عجبا هانکیسی سعادت انسانیتی تکفل ایتمیور ؟ باخصوص ازدواج حقنده ، زوج وزوجه‌نك وظائی حقنده‌کی دستورلری ! . بونلراوقدر واضح و مبجل حقیقتلردرکه . . . فقط ، آنجق کورنلر و ایشیدنلر ایچون ! او زمانلر (لاسه‌ده‌مون) ده برزانی‌یه ، برزانیه‌یه تصادف اولنمادی ؛ زیرا ، وظائف عائله‌یه صداقتسزلك کوسترن برقادین ایچون باشامق حقی ویرلمه‌مشدی ؛ برقادینی صرف کندی شخصنی ، کندی خود بینلکنی شیارتمق ایچون اغفاله چالیشان برآدمدن ازککلك حیثیتی نزع ایدلمشدی . . داتاً مملکتی ، ملتی ، ملیتی خراب و محو ایتمك ایسته‌ینلرك ایلك مطمع نظری: قادینلردر، قادینلرك اخلاقیدر: اونك افسادیله تطمین هوس ایدلمش اولور . . دها زیاده یوروملانك لزومی یوقدر .. قادین محو اولونجه، قادین سقوط ایدنجه بتون شیرازهٔ حیات تارومار اولور . ایشته « لیکورك » بوشیرازه‌نك روح‌موازنتنی بولمشدی: (بزم زنا اولمامز ایچون‌قادینلرك،والده‌لریمزك ای اولماسی‌ایجاب ایدر.) دیدی . اونلره وظیفهٔ امومتك تقدسیتنی بتون علویتیله اثبات ایتدی .

حتی « افلاطون » خولیاسنه کوره‌تنظیم ایتدیکی (جمهوریت)ك یدنجی کتابنده، قادینلرك عسکرلك وظیفه‌سی ایله مکلف طوتولمسی فکرینی‌بیله سرد ایتمشدر؛مادام‌که (وطن) واردی؛ هرفرد — قادین،ارکك—وطنی قورتاراجق، وطنی یاشاتاجقدی ! طبیعی قادینلرك عسکرلکی مفرط بر ادعادر؛ اونلر بو وظیفه‌دن طبیعةً معاف‌درلر؛ فقط دوشونوله بیلیریا.. افلاطونك او اثرنده، حیات جمعیتله غیر قابل توفیق دها بعض فکرلر موجوددر .

لیکورك قانونلرینك دور تطبیقنده، اسپارطه‌لیلره‌فضیلت پك قولای کلییوردی . فضیلت اعتیاد شکلنی آلمشدی .. قهرمانانه تشبثلره آتیلمق ایچون هرکس مرد یتیشیوردی .. قلب، سیئاتك اسیر جبینی دکلدی. قناعت ـ ضروری اوله‌رق ـ ثروته اهمیت ویرمه‌یجه ، روح، داعیٔ اضطراب اولان هوس‌پا احتیاجلردن وارسته قالش ، انتظام عدالت‌هر حرکتك راهبر ارشاد کاری اولمشدی.شدت احتراصات‌تخفف ایدرسه، فکر دها سربست ، دها حقپرست دوشونور .

بزبوکون، بو حاله اجدادمزك سادکیٔ قلبیسی اونوبه اونوته‌کلدك ؛ آرتق ، هر کون ایستدیکمز قادار قانون تصدیق ایدهلم ، ایستدیکمز قدر قابینه دکیشدیرهلم، هرکنی بربرو تجربه‌ایدهلم .. سعادت‌عمومیه‌یی: مبذولیت قوانین تکفل ایتمز ، بلکه بر تك قانون ـ کندیسنه حرمتله اطاعت سایه‌سنده ـ بر مملکتی قورتارير . بر جریانی طوردورور . . تاریخك کرك ادوار قدیمه‌سنه ، کرك اعصار جدیده‌سنه مراجعت ایدرسه‌کز بوکا دائر پك چوق مثاللر بولورسکز . بر فنالغك آثارینی دکل ، اسبابنی،مؤثراتنی ارامل ، اونی اورتادن قالدیرمالی . بوکون بر مضر کتاب نشر ایدلمکله اونك سبب نشری دفع ایدلمش اولماز. اسبابی تصحیح ایتمکسه بیوك بر تربیه‌یه وابسته‌در . اکر او اثر ، سادهجه یساغ ایدلمکله اکتفا اولنورسه، بر آز صکره بر دیکری چیقار،وقانونه حقارت ایتدیکنی بر کره دها اثبات ایدر. سقوط ایتمش قانونلری احیایه غیرتدن زیاده ، اونلری سقوط ایتدیرمه‌مکه چالیشمالیدر. قواعدملیه‌سی افساد ایدلمش بر مملکتك مقدراتی مطالعه‌سز اللره توديع ایدیلیرسه ، قانونلر بوسبتون سوءاستعماله اوغرار؛ فساد: دینج‌حامیلر بولور ؛ اخلاق عمومیه‌نك تزلزلندن صوکره اونی ضعیف وجدانلرله تقویه‌یه چالیشمق قدر عبث تصور اولنه‌ماز .

بو خصوصده، قطعیاً مسامحه کوتورمه‌ین اوچ قاعدهٔ عملیه واردر:

(۱) بر مرقع سیاسی‌یی اشغال ایدن آدمك ـ صرف وظیفه‌سیله اشتغالنی تأمین ایچون ـ شماتت عالمه‌قاپیلماسی .

(۲) جمیتك طبیعةً مختلف احتیاجلرینه کوره ، وبو احتیاجلره کافی کله‌جك اهلیتده آیری مأمورلرك نصب‌اولنماسی . اکر حد ذاتنده آیریلسی ایجاب ایدن‌خصوصات سیاسیه برآدمه تحمیل ایدیلیرسه‌اوآدم، یا او مسائلی احاطه ایده‌میه‌رك خطالرینه کوز یومق مجبوریتنده قالیر ، یاخود، واسع صلاحیتك سوء استعمالیله غیر مشروع استفاده‌لره قالقشیر، قوتلی قورقونچ بر شکله قور .

یکانه وسربست بر اله محتاج اولان متحد بر اداره و طائفنك بر چوق مدیر طرفندن کورولمسی ایسه ، یکدیکرینه متناقض حکملره سببیت ویره‌جکندن متقابل برامتزاجسزلغك حدوثنه وسیله اولورکه: بوتذبذبدن متضرر اوله‌جق: ینه ملت وممکلت‌در. احوال فوق‌العاده‌ده ایسه مناصب سیاسیه‌نك مطلقا مستثنا رجال سیاست طرفندن اشعار اولنمسی لابددر . مثلا ، روماليلر حین حاجتده « دیقتاتور » چیقاریرلر ، بیوك صلاحیتده « قونسوللر » تعیین ایدرلردی .

هرحالده ، کورولیورکه ، بتون بو تشبثلر مهالکی بعدالوقوع دفع ایتمك ایچون ، مملکتك ایلك حاکمی ، وایلك قانونی ناموس و قناعت اولدقدن صوکره مخاطرهٔ موجودیت آکلایرمی ؟ ملت کندی کندیني اداره ایدر . لکن قانونك حق مداخله‌سی ، حق ایقاظی‌ده هیچ بر وقت اوزرمزدن اکسیلمه‌ملی، احتراصاتك اویانماسنه میدان ویرمه‌ملی . سیاسیات ، افراده متصل سودای سعیی تلقین ایتمه‌لی . شبهه یوق که بو فضیات بزم اك ناچیز ، اك بسیط محظوظیتلریمزه محترم بر قیمت بخش ایدر، مخیله‌مزی تشویش ایتمز. طبیعت، بذل ایتدیکی نعمتلره سخاوتکار طاوراندیغی حالده، ینه لطفنه «سن» ایله نائلیت قیدینی ترفیق ایله‌مشدر. الماریمز طوپراغی انبات ایتمزسه، طوپراق الی‌الابد چوراق قالیر. عطالتدن حیات اومیق دیکلمه‌ین آغاجدن میوه بکله‌مکه بکزر ... اکر سیاستك بزه عرض ایتدیکی سعی، قوتلریمزله متناسب دکلسه، بزه‌قارشی بسله‌دیکی امید: بیهوده‌در. مصرده، « سزوستریس » ك معاقبلری، اولکی‌خطالری تمزله‌مك ایچون خلقی تحملك فوقنده یوردیلر ، عادتاهپسنی اسارته محکوم ایتدیلر، نهایت، بتون أللر اوغوشدی، طوردی، اووقت دنیانك اك فعال مملکتی بردن‌بره بیتلدی، دوربلدی.. حکومت، عین زمانده‌هم ضرورتك، هم‌ده سفاهتك‌مقری ایدی. منورفکرلیلر بوحالدن‌اورکدیلر. چونکه، أزالهٔ فتور مقصدیله خلقك ایلری کلنلری بیله‌حیوان معامله‌سی کوریپوردی . آرستونك فکرینه کوره (موریس) قنالنك کشادینه ، (پیرامید) لرك أنشاسنه، هپ شو غیر مطیع خلقك عصیانندن اندیشه : سبب اولمشدر، خلق آووتمق، یوقسه، تعالی‌وطن حسی دکل. عاقبت ، نه اولدی؟ مسعود مصر سفالتلرله سوروکلندی . « نیل » ك بتون عنایتنه رغماً اکینلر باشساقسز قالدی.. أبدیتلر قدر یاشامق ایچون طاغلر کبی ییقلماز بر یاپان حکمدارلرك عظمتی یوکسلتمکه محکوم خلق ، بر کون قارشیلرنده دشمن اردولرینی کوردیلر ... حدودلر چوقدن کچلمشدی. شیمدی بونلره هانکی قول، هانکی یورغون‌قول قالقاجقدی؟ فرعونلرك احتراصاتنی مدافعه ایده ایده کندی سفالتلرینی اونوتمغه چالیشان زواللی ملت، اضمحلال‌ایچنده‌بوغولدی، کیتدی... اونلری کیمسه قورتارمدی، قورتارامدی. «تبر» ده، «قارتاژ» ده‌ده عین‌حال، عین نتیجه !

انسان نم طبیعتدن عاقلانه مستفید اولمق ایسترسه: مسعود ومستریح یاشار . حال‌بوکه « تیرلیلر » ، « قارتاجالیلر » بر نوع قورصانلقله کچینیورلر ، بیرلانطه‌لره، زمردلره ، انجیلره طاپیورلردی . . بونلری الده ایتمك ایچون جنایتلر ارتکاب اولونیرر . . فلاکتلرله آلین آلینه کلینیوردی.. خلق تسمیم ایدن خائنلر، حاضرلادقلری خنجر زهرندن قاچوب ، قورتولدیلرمی ؟ اصلا !

سودای سعی قناعتله تمدید اولنورسه بیوك فضیلتدر ؛ یوق ، بالعکس قارتاجالیلرککی کبی بر اثر حرص وطمع اولورسه ، ینه امحای موجودیتله نتیجه‌لنیر. زیرا : بوایکی مشئوم سیئه‌نك تحت‌تأثیرنده دیدیکن خلق‌یا طولاندیریجی‌در، یاظالم! — (صولون)، مملکتك بتوب توکنمه‌ین اغتشاشاتی آنجق چالیشمه‌یی سودیرن قانونلر یاپه‌رق ، تسکین ایده‌بیلمشدی : اوغلنه بر صنعت اوکرتمه‌ین بابا ، اختیار اولنجه ، اوندن هیچ بر معاونت بکله‌میه‌جك و کورمیه‌جکدی . أبدي وغیر قابل ابطال وظائف عائله‌یه قارشی ، کرچه بوقانون لزومسز کورونیورسه‌ده ، تأسیسی، ابوینه شکران نعمت دکل، صرف عطالته ممانعت نقطهٔ نظرندن الزم ایدی . . . صوکره ، هرفرد وطنی مشاغل مسلکیه‌سی حقنده « آره‌ئوپاژ » مجلسی حضورنده معلومات ویرر ، حسابنی تمزلردی . هرکسك راست کلدیکی عطالتی، قدرتجه جزالندیرمق وظیفه‌سی ایدی، لکن ، بوبیوك اصول‌سیاستده: ینه هرکسك کیفنه کوره بر مشغله ، هم‌ده سفیل برمشغله بولماسنه منقلب اولدی . نیچون ؟ — (صولون) شوقاعده‌یی آنجق « لاسه‌ده‌مون » لیلرك‌اسیرلرینی‌تشکیل ایدن «ایلوت»‌لرك طرز اداره‌لری مقصدیله وضع ایتمشدی . بوقاعدیی عمومیت قبول ایدنجه مسئله‌نك رنکی دکیشدی . آرتق (ماراتون) و (سالامین) میدانلری جهانکیر اجداده مقیس قهرمانلر کورمه‌دیلر. کیت کیده‌بتون یونانلیلر ظفر وحریتدن‌واز کچه‌رك (میلتیاد) ك قوماندانسنده‌سوروتمه‌یه مستحق اولدیلر. آتنه‌نك حقوقاً « ده‌موقراتیك » اداره‌سی ، حرکات سیاسیه‌ده تمامیله « استبداد » ه تحول ایدیپوردی . (پیسیسترات) زاده‌لرك ظلمندن هنوز قورتولمش اولان ملت میلتیادك النه کچر کچمز « ماراتون » صحراسنده ایرانیلری مغلوب ایتدیسه‌ده ، اونی تعقیب ایدن بر (آریستید)، بر (تمیستوقل) ، بر(سیمون) اقتدار وعرفانلریله آتنه‌لیلرك امنیتی بعدالجاب ، هرکسی کندیلری کبی دوشونمکه مجبور طوتدیلر .

بو بر وحدت نفوذ باشلانغیجی ایدی. نهایت « پریقلس» بوسبتون خرد رأی حرکت ایدنجه ، ایلری کلنلر آره‌سنده او موقع محتشمی الده ایتمك ایچون حرص مغالبه آلولندی . خلق کاملاً اونودولدی؛ منفعت خصوصیه آرتق منفعت عمومیه‌یه‌تحکم ایدیپوردی . صباحلین فوق‌العاده جبین اولان احتراصلر ، آقشام اوستی کستاخلاشیور . . . جرأتکار وضعلر آلیور ، وقارانلقلرده موفق اولیورلردی . . ملت نه قوتلرینی، نه ضعفلرینی، نه‌ده منافع حیاتیه‌سنی تدقیق ایده‌میوردی . تهلکه‌لر ال آلتنده هر طرفی استیلا ایتدیکی حالده ، او دائما بی خبر ، دائما مغفل‌ذی. عدالتك، احتیاطك، علوجنابك لزوم وجودی ایچون‌ده هر زمان معجزه کوسترمك ایجاب ایتمزیا ؟ !

انسانلرك احتیاجات حقیقیه‌سنی دوشونن هر صنعت ناموسکاردر ، وارباب محافظهٔ ناموس ایدنلردن عبارت‌در. صنعتکارلر حیادزسه‌لکینیر،

سیلکنمز اللرندەکی اشیایه دکرندن فضله بر قیمت ویریر ، خلق بو قیمتسزلکی چارناچار قبوله تشویق ایدرلر ؛ صافیت ابتدائیه روحلردن نهان اولنجه زنکین ، صرف ، کیفی ایچون یاشار ، و عالی کندی کیفی ایچون یاشاتیر . . یعنی بتون مملکت تناب ومحکومیت آجیلرینی چکر . . کندیلرینی بیلهمەینلرك ، کندیلرندن باشقەلرینی دوشونمەینلرك اسیر ذوقی اولور . . غیر اخلاقی ایجادلر مطلقا بر احتیاج سفیلی ، بر احتیاج غیر طبیعیی ، بر احتیاج عارضیی تطمین ایدرك پارا قازانمق فکریله طرفدار . « لیکورك » لاسەدە مونلیلره آلت صنعت اولەرق یالکز کسر و دستره ویرەشدی . . صوکره بر کون غیر منید صنعتلر یوزندن بونلر اللردن آتلدی . . « افلاطون » (مزو) معبدندەکی رسملر قارشیسنده اشمئزاز حسنی بکەمز ، بو بی معنا لوحەلرك خلقه متصداصلی‌یی اونوتدوردیغنی ، اونی بت پرست ، خیال پرست ایتدیکنی سویلردی .

ینه (لاسەدەمون) ده : مساعیٔ عمومیەده تأسیس مساواته چالیشان قانونلر بر ثروت ارثیه ایچنده مرفه یاشایانلری بیله بوش براقماز ، اونلره استقبالی ، استقبالك وطن مدافعلرینی احضار ایتدیرردی . هرسنك هرجنسك ، هرزمانك کندینه کوره خصوصی بر مشغلەسی واردی : ساعتلر اسپارطەلیلر ایچون چابق کچر ، اونلره « حیاتی اسنەتمزدی ! . »

بورایه قدر ، بشریتك کرفتار اولدیغی ضعفلره ، سفالتلره و بونلرك اسبابی آز چوق ایضاحه چالشلدی ؛ اصول سیاستك ، دائما انسانلری منافع شخصیەسنده آلا قویان حرصلری یکمکه چبالامسی لازم کلەجکی آکلاتلدی . ذکر ایدیلان فضیلتلری بالکه پك ناچیز بولدیکز ؛ هیچ برنده احتراصاتك شدتی یوق ؛ فقط ، تدقیق ایدلیرسه ، اونلرك‌ده بر حرص مدت قوی محرك اولدقلری میدانه چیقار . قلبلرده محافظهٔ سکونت ایدن حب شرف وحیثیت حرکته انتدار ایدنجه بز یوکسەلیر ، شرفلەنیر ، بر محترم اثر آلهی اولدیغمزی کائناته اثبات ایدەرز .

شبهه یوق که ، روحك اك بیوك سبب موفقیتی : حب ظفردر . حب ظفر بترن موانعی یقار ، دویریر ، میدان مبارزەده بر طاق مظفریت رکزایدر . انسانیتك بیوك آدملری کیملردر ؟ شهوت وسفاهتی رد ایدنلر ، ضرورتی التزام ایلەینلر ! بتون اینی قلبلر ، فداکار ارواملر مفتونی اولورلر . بر اقالم قهرمانلری ، « سوقراطی » دوشونەلم : او بیوك آدم ، قلب بشری هرکسدن ای بیلیور ، فضیلتك مکافاتنی برابر کوتورن بر موتی یاشامغه ترجیح ایدییوردی . احتراصات بعضاً ، بلکه فضیلتدن دها بلیغ سویلر ؛ لکن بو سوزلر یالکز بر آن حاضرك تلذذاتنه عائدر او آرالق حقیقت دوشونولمز ، انسانده ، مغلوب اولور حال بوکه دائما متیقظ ، مدقق ومطیع بولنمق ایچون ، کوکلمزدن حب شرفی غائب ایتمەمکه چالیشملی یز . امین اولیکزکه ، دومانك ایلك سبب سقوطی روحلردەکی حس ملخرتك ضیاعی واو حسك باربارلرده انکشافیدر . بو حس هرزمان ، هریرده ، آچیلابیلیر ـ سەده ، معاتأسف ؛ سیاست اوندن ، لازم اولدیغی قدر استفادەیی بجرەمز . « مەدیك » محاربانی اثناسنده « تب » لیلر آز قالین عار

خوف اظهار ایدەجکلردی . (اپامینونداس) بردن بره ، قلبلرده سونمك اوزره بولنان هیجانی غلیانه کتیردی . . سیاستك اخلاق ایله مناسبتنی آکلاماسەیدی ، ایرانده اوچوروملره یوارلانەجقدی . . أوت ، سیاست ، جمیتك ، ملتك حقیقهٔ شایان حرمت عناصر فعالیتنی طانیوب ، تفریق ایدنجه ، هم کندی حیاتنی قورتارمش ، هم‌ده حیات عمومیەنك آهنك منافعنی تحت امنیتده بولندورمش اولور ، اندەکی اعتباری اسراف ایتمزسه ، اعتباردن دوشمز ؛ مظهریاتك شرفك چوغی‌ده تنزل قیمته بادی اولور . مکافات نادر اولمالی که اوکا نائلیتی هرکس آرزو ایتسین . قیمت حقیقیەیه حرمت آنجق بوصورتله تأسس ایدەبیلیر . یوقسه بیوك ، کوچك بتون کوکسلر دونانیرسه ، آرتق اونلره اهمیتسز بهانەلرله کسب لیاقت ایدیلەجکی نظامی ایدر . .

بر ملتك فضیلتی : کندیسنه منید اهلیتلر آرامسیله آکلاشیلیر . فضیلتله یکوجود اولمایان اهلیتلرك آیری آیری مضرتلری واردر . بونلر سیاحتلری آلداتوب کردابەلره دوشورن الاق فوسفور دانەلرینه بکزرلر . اکر (اپامینونداس) ایله (پەلوپیداس) یکدیکرینك خصم جانی اولسەلردی ، مملکت هرایکیسندن بر فائده کورمزدی . (تەمیستوقل) منفعت عمومیەیی نفع خصوصیه تقدیم ایچون خاتمه : سالامینه کیدەجك کمیلری کندی أولرینك دوشەمه تختەلرندن یاپەلرینی توصیه ایتمشدی ! . . بو بیوك آدمك أمکی صوکره نه اولدی ؟ اخلاقسز ، منسد ایکی آدم ، (آریستید) له (سیمون) هم حکومتی ، هم‌ده مملکتی محو ایتدیلر . بتون آتنەلیلر : خوایالر داغلدی . . زیرا (تەمیستوقل) ی بیوك آدم ایدن ، ایرانیلره غلبه ایتدیرن اخلاق عمومیەنك ناموسی ایدی ؛ انتریقه ویالان هنوز قلبلری تلویث ایلەمەمشدی . حب حیثیت ، حمیت وطنیه : حرص وظلمه یومروقلر صیقیوردی . . (فستەرس) یونانستانی تهدیده باشلاینجه ، یکدیکرینك معارضی اولان (آریستید) له (تەمیستوقل) خیر وطن اوکنده اتحاد ایتدیلر ؛ حتی (پەریقلس) بیله (سیمون) ی منفاسندن کتیرتەرك اوکون ایچون اونك لزومنی تسلیم ایلەمشدی .

ننلق احتجه اولورسه ، پك اوقدر مهالك کوروتمز ، دفعی قولایدر ؛ لکن اهلیت ، شیطنتله ال اله ویرنجه مملکته مدهش ضربەلر ایندیرر .

ـ بر آدم ، نه یاپەبیلیرکه ؟ — ظننده بولنمایکز . بر آدم کوردیکی بر اوفاجق لکەیی متمادی تعرضیله بویوتەبیلیر ، ونتیجەده ، خرابەلر اوستنده بووا یاپمغه قالفیشان وحوش کبی یاریمق ایسترسەده موفق اولاماز . ایشته ظالملرك حیاتی ؛ اشرانك حرکاتی ؛ اللرندەکی قوتی سوءاستعمال ایدنلرك عاقبتی ! اوقویکز ، تحقیق ایدیکز ، بر آز طوغرو متفکر : حقیقتی تزییف ایدنلر بتون وضوحیله کورور ! قانونلری اورتادن قالدیرانلر قانونلری نهایت انکار عمومیەیی کندی علیهلرنده شبهه‌واتفاق دوشوررلر .

مابعدی کلەجك هفته

عثمان فخری

دارالدعوة والارشاد

مدرسه‌سی نظامنامه‌سنك مابعدی

قرق التنجی ماده — دارالفنون مستخدمینی تعیین ایدن ناظردر ، بونلرك عزل وتأدیبی حقی ده ناظره عائددر .

قرق یدنجی ماده — دارالفنونه دخوله اذن ویرمك و دخولدن منع ایتمك صلاحیتی ، ناظركدر . دارالفنون یابنجی اولانلردن یاخود جمعیت مجلس اداره‌سندن هیچ بر کیمسه ناظرك اذنی اولمقسزین دار مذكوره كیره‌مز .

قرق سكزنجی ماده — ناظر ، دارالفنون موظفیندن برینه دار مذكوره عائد مباك حفظ و صرفی وظیفه‌سنی تودیع ایده‌بیلیر . بو حالده ناظر ، او ذاتك مساعیسنی تفتیش و لایق ایش باشنده نقود موجوده‌نك حسابی كورور . بوكا مقابل بر ایش درعهده ایده‌جك ذاته مناسب صورتده مكافات ایده‌بیلیر .

قرق طقوزنجی ماده — ناظر ، هر سنه‌نك انتهادندن لااقل یكرمی درت ساعت اول « دارالفنون هیئتی » اعضاسنه اشتغال ایده‌جكلری مسائله دائر بر بیاننامه ارسال ایدر .

اللنجی ماده — ناظر ، دارالفنونك بودجه لایحه‌سنی ترتیبده سنهٔ تدریسیه اواخرنده دار مذكور هیئتنه تقدیم ایدر . بوندن باشقه هیئت مذكوره‌یه سنهٔ آتیه‌ده طلبه‌نك نه مقدارده تزایدی محتمل ، كتب وادوات تدریسیه‌ده اجراسی لازم كلن تغییرات وعلاوات ، موظفینك معاشلرینه اجرا اولنه‌جق ضمائم حقنده رأی ومطالعه‌سنی بیان ایدر .

اللنجی برنجی ماده — ناظرك هر سنه نهایتنده دارالفنونده موجود بولنان كتب تدریسیه وادوات تعلیمیه وسائره حقنده دارالفنون هیئتنه معلومات ویرمسی لازمدر .

اللی ایكنجی ماده — دارالفنون هیئتنك ، دخول امتحانی متعاقب دارالفنونه كیره‌جكلرك قبولی ، سنوی امتحانندن صوكره بر سنه‌دن دیكرینه ، برنجی صنفك صوك امتحانندن صوكره بر صنفدن دیكرینه دارالفنونك محتاج اولدیغی معلملری انتخاب ایتمك وزره بر امتحان اجراسیله شهادت عالیه وعلیا اصحابندن ارباب لیاقتك تعیینی حقنده ویره‌جكی قرارلری بنا ایتمك اوزره ناظرك دارالفنونده اجرا اولنان هر امتحانك نتیجه‌سنی هیئت مشار الیها‌یه بیان ایتمه‌سی لازمدر .

اللی اوچنجی ماده — ناظرك ، مرشدین ایچون اولان شهادت عالیه ودعاة ایچون اولان شهادت علیا امتحانلرنده موفق اولانلرك وبونلردن دارالفنون هیئتجه تعلیم ایچون بو انتخاب اولنانلرك اسامیسنی ، — مجلسجه معلملرك ، تعیینی دیكرلرینك دعوت وارشاد ایله مشغول اولمق اوزره ارزو اولنان محالره ارسالی ایچون — جمعیت مجلس اداره‌سنه تقدیم ایتمه‌سی لازمدر .

اللی دردنجی ماده — دارالفنون هیئتنك هر جلسه‌سنی متعاقب ویلن قرارلری كورمك وتنفیذی تصدیقنه متوقف اولانلری تصدیق ایتمك اوزره جمعیت مجلس اداره‌سنه تقدیم ایتمه‌سی لازمدر .

مراقب عمومی

اللی بشنجی ماده — مراقب ، آنجق دارالفنون ناظرندن تلقیٔ امر ایدر .

اللی آلتنجی ماده — دارالفنون مراقبنك وظائفی بر وجه آتیدر :

(ا) دارالفنونده محافظهٔ انتظام ، صیانت لوازم ،

(ب) مستخدمینك خدمتلریله مشغول اولملرینه ، باخصوص امر نظافته نظارت ،

(ج) درس ، یمك ، ریاضت وقتلرینی اخبار ،

(د) طلبه‌نی حضورده ، حال اجتماع و افتراقده ، یمك یركن ، تعلیم اثناسنده ، نمازده و اویقوده مراقبه ،

(ه) طبیبك زیارتنده حاضر بولنمق واوامر صحیه‌یی انفاذ ایتمك ،

(و) اداره مأمورینه مدرسه لوازماتنك احضارنده معاونت ،

(ف) ناظرك كندیسنی مكلف ایده‌جكی بتون دارالفنون اموریله اشتغال ،

مخالفت تأدیب

اللی یدنجی ماده — دارالفنونك اجرای مجازات ایده‌جكی قباحتلر ، ایكی نوعدر : (۱) دارالفنونه متعلق قباحتلركه اوكا عائد بعض لوازم وادواتی تلف ایتمك ، بر شاكردك ویا مستخدمیندن برینك دارالفنون نظامنامهٔ عمومیسنك ویا رؤساسنك — معلمین ومراقب ایله طلبه ، ناظر ایله بتون دارالفنون مستخدمینی — كندینی مكلف قیلدیغی برخصوصی ترك ایتمه‌سی كبی ، طلبه‌دن هیچ بری استاذینه ویا مراقبه ، مدرسه مستخدمیندن بری ناظره عصیان ایده‌مز .

اللی سكزنجی ماده — دارالفنونده بتون شكایات ناظره تقدیم اولنور . بونلردن كندی حقنده اولانلری ناظر ، رأینی ویدیغنی بیان ایده‌رك بر هفته‌یی تجاوز ایتمه‌ین بر مدت ظرفنده جمعیت مجلس اداره‌سنه تقدیم ایدر . بو مدتی تجاوز ایتدیكی حالده شكایت صاحبی ، ناظر كندینی اقناع ایتمدیكی حالده كندی كندینه مجلسه مراجعت ایدر .

اللی طقوزنجی ماده — مدرسه‌یه عائد اشیادن برینی كندی اثر تقصیری اوله‌رق تلف ایدن اونك ثمنی اودر .

آلتمشنجی ماده — شاكردان قباحتلرینه كوره صورت ترتیبده كیزلیجه صوكره‌ده درسده ویا حال اجتماعده تعزیر اولنمق ، درسده آیاق اوزری طوتمق ، ویا دها زیاده دفعه ریاضتدن محروم ایتمك ، اثنای ریاضتده بعض اعمال نافعه ایله مشغول قیلمق ، بر دفعه ویا دها زیاده محرومیت یاخود آرقداشلریله برابر یمك یمكدن محروم قالمق ، بر ویا ایكی دفعه ، مخصصهٔ شهریه‌سنی قطع ایتمك ، یاز تعطیلندن محرومیت ، قسم لیلیدن اخراج دارالفنوندن طرد صورتلریله تجزیه اولونورلر . بو جزالردن ایكیسنك ویا دها زیاده‌سنك برآرده جمعی جائزدر . طلبه‌دن هیچ برینك بر عقوبت بدنیه ایله ویا درسدن محروم براقمق — درسده اویقوسزلق ایدرسه معلم اخراج ایده‌بیلیر — ، طعامدن محروم ایتمك صورتلریله تجزیه‌سی قطعیاً جائز دكلدر .

آلتمش ایکنجی ماده دین وشرفی اخلال ایدن برقباحت ارتکاب ایدن ، دارالفنوندن صورت قطعیه‌ده طرد اولنور . قباحتك اك شدتلیلرندن بری یالانجیلقدر . یالانجیلق ایتدیکی، ویالانی انکارایتدیکی ثابت اولان بردفعه اولسه‌بیله دارالفنوندن طرداولنور. اعتراف،اعتذار وتوبه ایله‌برابر اوچدفعه یالانجیلغی ثابت‌اولان اوچنجیسنده دارالفنوندن طرد اولنور . بوندن صوکره شدتلی قباحتلردن اوله‌رق طلبه‌دن برینك دیکرینك مذهبی حقنده طعن ایتمه‌سی ، عصبیت مذهبیه و جنسیه‌نك تهییجی کابرکه بونلر کندندن مکرراً صادر اولانلر و طرد اولنورلر .

آلتمش اوچنجی ماده ناظرك دارالفنوندن طرددن ماعدا صور تأدیب ایله شاکردانی تأدیب حقی واردر. طرد ایسه دارالفنون‌هیئتندن صادر اولاجق بر حکم ایله اولور . بو حکم‌ده آنجق جمعیت مجلس اداره‌سنك تصدیقنه اقتران ایتدکدن صکره انفاذ واعلان اولنه‌بیلیر .

دارالفنون موظفینك‌غیبوبت ایتمه‌لری ، استحصال‌رخصت ایلمه‌لری

آلتمش دردنجی ماده ناظر، اوقات مساعیده دارالفنوندن نهایت اوچ کون غیبوبت ایده‌بیلیر ؟ بوندن فضله رخصته احتیاجی اولدیغی حالده جمعیت مجلس اداره‌سندن استحصال مساعده ایدر ، ورخصت مدتجه دارالفنون معلملرندن ویا هیئتندن بر وکیل انتخاب ایله کیفیتی جمعیت مجلس اداره‌سنه اخبار ایدر .

آلتمش بشنجی ماده بالعموم مدرسه موظفینی ، ناظردن طلب رخصت ایدر. ناظراوچ کون‌ایچون رخصت اعطاسنده مستقلدر، بوندن فضله‌سنی ، دارالفنون هیئتنه عرض ایدر .

آلتمش آلتنجی ماده فخری معلملرمستثنا اولمق اوزره‌معلملردن هیچ بری برعذر صحیحه مستند اولمدیغی حالده درس وقتنده غیبوبت ایده‌من ، درسنده بولنمیه‌جق اولان‌معلم ، معلومات حاصل اولمق اوزره ناظره بوخصوصی اخبار ایتملیدر .

آلتمش‌یدنجی‌ماده مدرسه‌موظفیندن‌خسته‌لکه‌بناءً غیبوبت‌ایدنلری، ناظر ، دارالفنونجه اعتماد ایدیله بیله‌جك اولان برطبیبدن طبی بروثیقه کتیرمکله مکلف قیلار . خسته‌لك عذرینه بناءً مدت غیبوبت اوچ کونی تجاوز ایتدیکی حالده خسته‌لکه وخسته‌لکك ایفای وظیفه‌یه مانع اولدیغنه دائر بروثیقهٔ طبیه تقدیم اولنمزسه ناظر، یادارالفنون طبیبنی ویادیکر بر طبیبی اجرتله‌بیله‌اولسه خسته‌نك زیارتنه‌کوندرير وبوطبیب، کسب شفا ایده بیله‌جکنی ظن ایلدیکی مدتی تقدیر ایلر . ناظرده بعده کیفیتی دارالفنون هیئتنه وجمعیت‌مجلس اداره‌سنه اخبار ایدر .

آلتمش‌سکزنجی ماده موظفیندن خسته‌لك عذرینه‌مستند اولمیه‌رق اوچ کوندن زیاده غیبوبت ایدنلری، ناظر، دارالفنون هیئتنه عرض ایدر، هیئت‌ده موما الیهی مستعفی عد ایله یرینه بر دیکرینی انتخاب ایده بیلیر . بعده ناظر هیئتك دیکر قراری تصدیق اولنمق اوزره هیئت مجلس اداره‌سنه عرض ایدر.

آلتمش‌طقوزنجی ماده اوقات مساعیده دارالفنون موظفیندن ویا معلمین مندوبیندن خسته‌لك عذرینه ابتنا ایتمیه‌رك علی‌الاطلاق غیبوبت ایدنلرله خسته‌لکه بناءً اون‌بش کوندن زیاده دوام ایتمه‌ینلرك غیبوبت ایتدیکی مدتجه و یادها زیاده یاخود دها آز برمدت ظرفنده‌کی معاشنك قطعی خصوصنه‌ده دارالفنون هیئتی قرار ویره بیلیر .

امتحان

یتمشنجی ماده امتحان؛اوچ نوعدر: دارالفنونه‌دخول‌مدرسه‌سی، هرسنه اورته و نهایتنده (اختبار امتحانی) ، شهادت دراسیه امتحانی (مأذونیت امتحانی) ، بونلردن هر بری ، شفاهی و تحریری اوله‌رق اجرا اولونور .

یتمش برنجی ماده لیلی طلبه، تدرس ایتدکاری‌علومك‌بتون‌موادندن امتحان اولونورلر . طلبهٔ نهاریه‌نك، مواظبت‌ایتدکاری‌درسلرك‌موادیله، دوام ایتمدکاری درسلردن امتحانه طالب بولندقلری دروسك‌موادندن امتحانلری اجرا اولنور .

یتمش ایکنجی ماده دخول امتحانلریله ، سنهٔ تدریسیه اثناسنده ونهایتنده‌کی امتحانلرك اجراسی، ناظرك تحت‌ریاستنده اوله‌رق، معلملر درعهده ایدر . شهادت امتحانلرینی ایسه جمعیت مجلس اداره‌سنك ، رئیسی‌ده برابر اوله‌رق تعیین ایده‌جکی برهیئت متعهددر . ناظر ، سنه نهایتی‌امتحانلرنده دارالفنوندن خارج‌بعض‌ذواتی‌دارالفنون‌مذکراتنده سنك‌ده اشتراکیله دعوت ایده‌بیلیر .

یتمش اوچنجی ماده سنه وشهادت امتحانلرنده احراز موفقیت آتیده‌کی‌جدولده کوستریلن نسبت‌درجه‌سنده اقتدار کوسترمکه متوقفدر:

اخلاق وآداب عمومیه	یوزده	۹۰
حفظ قرأن‌الکریم	»	۸۰
تجوید‌القرأن‌الکریم	»	٥٠
تفسیر	»	۷۰
حدیث	»	٦٠
مصطلح‌الحدیث	»	۹۰
توحید	»	٥٠
کلام (بوکا اسلامه قارشی اولان مطاعن ، شبه واغالیطك ردی‌ده داخلدر)	»	٥٠
البدع والخرافات والتقالید والعادات	»	٥٠
اصول‌الفقه	»	٥٠
حکمت‌التشریع	»	٦٠
علم‌النفس‌والاخلاق‌والتصوف والتربیة‌العلمیة العملیة	»	٦٠
الارشاد والمرشدون والدعوة والدعاة	»	٦٠
تاریخ اسلام ، تاریخ دول اسلام	»	٦٠
تقویم البلدان (جغرافیا)	»	٦٠
تاریخ عمومی (قدیم وجدید)	»	٦٠
ملل ونحل(ادیان‌وجمعیات‌دینیه‌تاریخی‌ده‌بوکاداخلدر)	»	٥٠
اصول‌القوانین ، حقوق‌الدول ، ضروب‌النظام	»	٤٠
منطق	»	٤٠

مناظره و آداب بحث	»	٤٠
سنن الاجتماع (قوانين اجتماعيه)	»	٥٠
قوانين كائنات (سنن الكائنات)	»	٤٠
رياضيات (حساب ، جبر ، هندسه ، هيئت)	»	٥٠
فنون عربيه	»	٥٠
ادبيات عربيه ، تاريخ ادبيات عربيه	»	٦٠
آوروپا لسانى (اللغة الاوروبية)	»	٦٠
السنهٔ سائره	»	٣٠
قانون الصحه (حفظ الصحه)	»	٥٠
اقتصاد	»	٥٠
خط و رسم	»	٣٠

يتمش اوچنجى ماده   برنجى صنفك امتحان اخيرنده موفق اولانه (شهادت علميهٔ عاليه) اعطا ايديلير و بونده «مرشد»ديه تلقيب اولنور . بو شهادت ، صاحبنى مسلمانلرى وعظ وتعليم ايله ارشاده والدعوة والارشاد جمعيتنك (دار الدعوة والارشاد) ده بولنان دعاة صنفندن ماعدا سائر مدارسنده تدريسه اهل قيلار .

يتمش دردنجى ماده   ايكنجى صنفنك امتحان اخيرنده موفق اولانه (شهادت علميهٔ عليا) اعطا ايديلير وبونده « داعى الى الله » ديه تلقيب اولنور . بو شهادتنامه‌يه صاحب اولان ، اسلامه دعوت واسلاميتى مدافعه ، ودار الدعوة والارشادك صنف اعلاسنده وجمعيتك ديكر مدارسنده تدريس اهليتنى احراز ايدر .

يتمش بشنجى ماده   « دار الدعوه » دن شهادت عاليه وعليانك هر ايكيسنى حائز اولانلر ، دار مذكورده وجمعيتك مدارس سائره‌سنده تعليم خصوصنده ديكرلرينه ترجيح اولنورلر وجمعيتده اعضاى عامله‌دن اولورلر .

يتمش آلتنجى ماده   بو ايكى شهادتدن برينك امتحاننده بعض دروسدن اهليت مطلوبه‌يى كوستره‌ميه‌رك موفق اوله‌مايانلر ، حقنده دار الفنون هيئتى ، اهليت كوستره‌مديكى درسدن سنه ايچنده امتحانك اعاده‌سنه ، وموفق اولامديغى سنه‌نك بتون درسلرنده حاضر بولنه‌رق سنه نهايتنده اوسنه طلبه‌سيله تكرار امتحانه داخل اولمقله مكلف اولمه‌سنه قرار ويره‌بيلير .

ايكنجى دفعه‌ده‌ده موفق اوله‌مازسه موفق اوله‌مديغى درسدن تكرار امتحان اولنمق اوزره آزمدت تعيين اولنور ، اوچنجى دفعه‌ده‌ده موفق اولامايانجه شهادتنامه‌دن محروم اولور .

بو امتحان شهادت عليا امتحانى ايسه شهادت عاليه صاحبى او صنف مرشدلرندن اولمقله قالير ، يوق ، شهادت عاليه امتحانى ايسه قسم ليلى‌دن اخراج اولنور . بو حالده نهارى طلبه ايله برابر ايكنجى صنفك بعض ياخود بتون درسلرينه دوام ايده‌بيلير . واو نوع طلبه ايله امتحان اولنه‌بيلير .

يتمش يدنجى ماده   ليلى طلبه‌دن برى شهادتنامه امتحانلرندن ماعدا اولان سنه نهايتى امتحانلرنده بعض درسلرنده ابراز اهليت ايتمه‌مك وبعضلرنده ايتمك صورتلريله موفق اوله‌مازسه دار الفنون هيئتى ، بتون او سنه درسلرينى اعاده ايتمسنه ، و موفق اوله‌مادينى امتحانلر اوچى تجاوز ايتمديكى حالده سنهٔ عاليه‌يه داخل اولمادن اول و درس مذكوردن تكرار امتحان ويره‌رك موفق اولديغى حالده سنهٔ تاليه‌يه قرار ويريلير ، موفق اولامادينى حالده دار الفنون هيئتى ، قسم ليلى‌دن اخراجه قرار ويرمكله بتون سنه درسلرينى تكرار اعاده ايتمه‌سنى قبول ايتمك آره‌سنده مخيردر .

بر شاكرد ، بر سنه درسلرينى ايكى دفعه‌دن زياده اعاده ايده‌من .

يتمش سكزنجى ماده   سوء اخلاق ويا سركشلك طولاييسيله اولمايارق قسم ليلى‌دن اخراج اولونانلرك ، قسم نهارى‌يه قبوللرى جائزدر .

يتمش طقوزنجى ماده   صورت مطلقه‌ده صوك سنه امتحانلرنده شاكردلردن برى خسته‌لنير ويا ديكر بر مانع اضطرارى‌يه معروض قاليرسه دار الفنون ، مذكور شاكردى بولنديغى سنه‌نك يوقاروسنده سنه‌نك درسلرينه مشروع اولنمه‌دن اول امتحان ايتمكله ، اوسنه‌نك بتون درسلرينى اعاده‌يه لزوم كوسترمك آره‌سنده مخيردر .

سكسانجى ماده   بعض علومك امتحانلرنده ، موفقيت وبعضيلرنده عدم موفقيت كوسترنلره دار الفنونك موفق اولديغى درسلره خاص اوله‌رق بر شهادتنامه اعطا ايتمه‌سى جائزدر . خطابتده علوم كبى‌در ، بونده حائز اتفاق اولانلره بوكا دائر شهادتنامه ويريلير .

خاتمه

سكسان برنجى ماده   دار الفنون هيئتنك رأينى آلدقدن صوكره اولمق شرطيله جمعيت مجلس اداره‌سى ، بوتون اعضاسنك اوچ ربعنك اتفاقيله اشبو نظامنامه‌نك احكامنى تعديل ايده‌بيلير .

انصافه دعوت

طربزوندن اداره خانه‌مزه چكيلان تلغرافدر

اى احتراصات شخصيه يوزندن وطنى اضمحلاله طوغرى سرروكلدن لذت آلان ذوات معلومه ! حضرت پادشاهك آمانه وطنك احتياجاتنه ملتك افكارينه مخالف اوله‌رق اررته‌لنى واوله‌يه ويرمكدن ارتق واز كچيكز مقدسات نامنه هر شيئه تعرض ايتديكز ارتق الاه كيفكز ايچون وطنمزك فلاكت حاضره‌سنه قارشو لاقيد قاليه‌جغمزى شدتله اخطار وبو حالك دوامنى وطنه اهانت عد ايده‌رزفقنه اويقوده‌در اويانديرانه لعنت اولسون .

تجاردن   بلديه رئيسى وكيلى   فتوالك مرخصى   علمادن   مفتى
احمد   مصطفى   قوچوزيان   سليمان   حامد
تجاردن   تجاردن   اصناف كتخداسى   دباغلر شيخى   تجاردن
خورشيد   صبرى   رفعت

جنوبی آفریقا اسلاملرینك متینغی

انكلتره‌نك جنوبی آفریقا مستملكاتندن ناتال اهالیٔ اسلامیه‌سی تشرین ثانینك اون برنجی اقشامی جامع شریفده طوپلانه‌رق ادای صلاتدن صكره خلیفهٔ ذیشانلری سلطان محمد خان خامس حضرتلرینك ازدیاد عمر واقبال شاهانه‌لری ، اوردوی عثمانینك توفیقات الهیه‌یه مظهریتی وحكومت عثمانیه‌نك اعلای شان وشوكتی حقنده ادعیهٔ مفروضه تلاوت ایتمشلردر . بعده هلال احمر جمعیتی رئیسی داوید محمد طرفندن بر نطق بلیغ ایراد اولنه‌رق ایتالیان عساكری طرفندن مدافعهٔ نفسدن عاجز اولان قادین وچوجقلره قارشی روا كوریلن حركات وحشیانه‌یی تقبیح وتشنیع وكندینه مدنی صفتنی ویرن بر ملت طرفندن بوكبی باربارلقلره قارشی اظهار نفرت ولعنت ایده‌رك دیمشدر كه :

« بو متینغ ایتالیا عساكری طرفندن طرابلسده بی كناه اطفال و نسوانه قارشی مظالم اجرا قلندیغنه دائر نشر اولنان خبرلری لعنت و انفعال ایله اوقومش اولدیغندن كندینه بغیر حق صفت مدنیت اسناد ایدن بر ملت طرفندن اجرا قلنان بووحشتلری بتون قوتیله تلعین ایدر. »

عبداه حاجی آدم موسی الیهك بیاناتنی تأیید ایدوب قادین، چوجق و اختیارلرك حیاتی مظهر حمایه اولق هر دین و مذهبجه مطلوب و ملتزم اولدیغی حالده خرستیان اوله‌جق ایتالیا عساكرینك بو اساس و قواعد انسانیه خلافنده حركات جنایتكارانه‌ده بولندقلرینی مقام تنفیر و تلعینده بیان ایلمشدر .

مستر آدم محمد عساكر عثمانیه‌نك شجاعت وبسالتندن ، انتظام ومطاوعتندن ، مشاق ومزاحم سفریه‌یه قارشی صبر وتحملندن اوزون اوزادی‌یه بحثله محاربه‌ده شهید اولانلرك طول و اوكسوز چوجقلری نامنه اعانه جمعی تكلیف ایلمشدر .

بالاده‌كی نطقلر كمال دقتله استماع قلنمش وحكومت عثمانیه‌نك مظفریت وموفقیتی حقنده تكرار ادعیهٔ لازمه یاد اولنه‌رق اجتماعه ختام ویرلمشدر. مكهٔ مكرمه اهالیسندن سید محمد صدیق بن عبداه و هندستانده كائن سورات شهری اهالیسندن عبد القادر ادروسی حاضرونه منسوب اولدقلری دین جلیله و خلیفهٔ اعظملرینه قارشی مكلف اولدقلری وظائفی تعداد وتذكار ایلمشدر .

دوربان هلال احمر جمعیتی كاتبی عثمان احمد نطقنده دیمشدر كه: بز بوراده طرابلسده‌كی دین قرداشلرمزك ایتالیا وحشیلری طرفندن ذبح اولندقلرینه قارشی شدت انفعالمزی اظهار ایتمك ومیدانده هیچ بر سبب اولمدیغی حالده اعلان حرب ایدن وحتی اعلان حرب ایتمزدن حركات حربیه‌یه‌ده باشلایان ایتالیایه پروتستو ایلمك اوزره بوراده طوپلانمشز . ایتالیانلر طرفندن ٤٠٠ عربك مسلح اولدیغی غزته‌لرده اوقودیغمز صره‌ده بوكا ایناتمق ایسته‌مدك و مبالغه‌یه حمل ایتدك . فقط بو بابده‌كی خبرلر بو كون بیطرف منابعدن تأیید ایتدیكنی نفرتله مشاهده ایدییورز . ایتالیانك بوكبی حركات عدالتشكنانه وشناعتكارانه‌ده بولندیغندن طولایی قلبمز حقیقةً پارچه‌لانوب انكلتره‌ده برچوق ارباب انصاف واصحاب انسانیت طرفندن بو حركات مذبوحانه‌یه قارشی پروتستو متینغلری ترتیب اولندیغنی مع الممنونیه خبر آلیورز. شمدی ملیونلرجه تبعهٔ اسلامیه‌یه مالك اولان انكلتره قرالی وهندستان ایمپراطورینك شفاعت و توسطنی استرحام ایتمك بزه ترتب ایدن وظائف جمله‌سندندر . تركیه‌ده بولنان هلال احمر جمعیته یاردیم ایتمك اوزره براعانه قومیسیونی تشكیل ایتدیكمز معلوممكزدر . بو قومیسیون تشبثنده فوق العاده موفقیته مظهر اولمش . ۱٦۰۰ لیرایی متجاوز بر مبلغ جمع ایده‌رك یوهانسبورغ باش شهبندری اوخانس بك معرفتیله ۱۱۵۰ لیرا درسعادته كوندرلمشدر . عموم اسلام جمعیتلری بو وادیده صرف مساعی ایدییورلر وایده‌جكلردر. »

تورك یوردی

تورك یوردی ارقداشمزك ایكنجی صایسی چیقدی . برنجی صایسنك ایكی دفعه باصلدیغی حالده نسخه‌سنك پك آزقالیشی قارئلرمزه آیریجه توصیه‌دن بزی مستغنی ایدییور . ایكنجی صایسنده عزت علوی بكك تورك ماصاللری اوقنوب آغلانه‌جق تورك یوردی لوحه‌لرندندر . سیاست قسمنده (بیوك ملی امللر)ك مابعدی ایله، احمد آغایف بكك مطلق هر مسلمان تورك طرفندن اوقونیله‌جق (تورك عالمی) وار . اقتصاد قسمنده شمدی‌یه قدر دها هیچ بر مجموعه وجریده‌مزك بحث ایتمدیكی تورك اصنافك حالنه نفوذ ایدیلمك ایسته‌نیلور . بو تشبث بالخاصه جالب دقتدر. ایكنجی صاییی تزیین ایدن مقاله‌لردن بریسی‌ده توركلرك بیوك محرری اسماعیل بك غصپرنسكی‌نك تورك ـ روس مقارنتنه عائد مهم مقاله‌لریدر .

بیوك قطعه‌ده ۳۲ صحیفه‌لك بو مجموعه‌نك فیاتی انجق التمش پاره‌در. آبونه بدلی التی آیلغی ۱٦ غروش، سنه‌لكی ۳۰ غروش اولوب معلم ومتعلملره یوزده اون تنزیلات یاپیلیر .

تصحیح

ذاتاً قرینه ایله آكلاشیله‌جغی اوزره كچن نسخه‌ده (۲۲۰) نجی صحیفه‌نك برنجی ستوننك ایلك ایكی سطری (۲۲۱) نجی صحیفه‌یه عائد اولمغله تصحیح اولنور .

§ محزون اولیملم فقط . . . عنوانلی مقاله‌ده مرتب خطالرندن شو مهلرینك‌ده لطفاً تصحیحی رجا اولنور :

(سطور الكائنات)ده بر (ه) فضله. (نفوذ ادرا كمزله استبانه)، (نفوذ اداره كزله اثبات) صورتنده دیزلمش . (لوح محفوظ شئون)، (لوح محفوظ شئونه) اولاجق .

[مطبعهٔ توسیع طباعت] قولكتیف شركتی محمد حلمی و شركاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۷ نومرو

صراط مستقیم
١٣٢٦

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، و سیاسیاتدن و بالخاصه احوال و شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه »	۶،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	۱۷	۹	فرانق

صاحب و مؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۷۲ — ۳۰ ذی الحجة الشریفه ۱۳۲۹ پنجشنبه ۸ کانون اول ۱۳۲۷ — یدنجی جلد

وحدت وجود

— ۱۲ —

نتکیم امام غزالی احیاء العلومنده « وجود ممکن دائما هالکدر » یعنی معدومدر دیمشدر . حضرت امام « مشکوة الانوار » عنوانلی اثرنده‌ده « حضیض مجازدن مرتبهٔ حقیقته ارتقایدن عرفا عالم وجودده جناب حقدن غیری موجود اولمدیغنی ، اندن بشقه نه وارسه هپسنك هالك ، یعنی معدوم حکمنده بولندیغنی عیاناً کورمشلردر . اشیانك انعدامی بر زمانه معلق دکلدر . بلکه اشیا ازلاً وابداً معدومدر » دیور . عقل وهله اولی‌ده حضرت امامك : جناب حقدن غیری موجود یوقدر سوزندن بزم موجود نامنی ویردیکمز اشیای خارجیه‌نك کافه‌سی اللهدر کبی معکوس بر معنی چیقاره بیلیر . حالبوکه غزالینك بو سوزدن مقصدی بو معنی اولمدیغنی سویلمك بیله زائددر . انك بو سوزدن مقصدی بزم موجود نامنی ویردیکمز شیلرك کافه‌سی حقیقتده معدوم حکمنده‌در . عالمده جناب حقدن بشقه موجود حقیقی یوقدر دیمکدر .

فطرتك نادر یتشدیردیکی خوارق معرفتدن کلنبوی اسماعیل افندی مرحوم جلال حاشیه‌سنده « قوله وقال فی المشکوة الانوار ..الخ » عباره‌سنی تحشیه ایلدیکی صرده امام غزالینك بو سوزی وحدت وجوده دائردر دیه‌رك شو مألده ادارهٔ لسان ایدیور : بو مذهبك (یعنی وحدت وجودك) خلاصه‌سی شودر :

حقیقتده موجود ، ذهنده وجود کندیسیله قائم اولان شیئه اطلاق اولنور . ایستر او وجود ـ حکمانك واجب ، اشعرینك هم واجب هم ممکن حقنده‌کی اعتقادلری وجهله ـ او شیئك ذاتندن ، منتزع اولمقله ذاتنك عینی ؛ ایستر جمهور متکلمینك ذهابلری اوزره ذاتی اوزرینه زائد بر وصفدن منتزع اولمقله ذاتنك غیری اولسون .

حضیض مجازدن مرتبهٔ حقیقته ارتقا ایدن متصوفه بو معنی اعتباریله الله تعالیدن بشقه بر موجود حقیقی اولمدیغنی شکوك و شبهاتدن غیر خالی اولان نظر طریقیله دکل ، بلکه بداهة طریقیله مشاهده ایلمشلردر . ممکناته موجود اطلاقی علاقهٔ مظهریت اعتباریله‌در . زیرا بعضیسی واجب تعالی ایله ، بعضیسی ممکنات ایله قائم متعدد وجودلر یوقدر یالکز بر وجود واردرکه اوده جناب حقدر . ممکنات موجوددر دیمك وجود انلرله قائم دیمك دکلدر . ممکناتك ، حقیقتی کندی ذاتندن عبارت وکندی ذاتیله قائم اولان واجب تعالی‌یه بر نوع تعلقله انتسابلری دیمکدر . بو تعلق جناب حقك اعیان ثابته‌یه تجلیسی آننده حاصل اولور ؛ اعیان ثابته‌ده قابض ، باسطه ، رحیم ، قاهر کبی اسماء متقابلهٔ الهیه اقتضاسنجه متخالف الاستعداد اولان صور علمیهٔ الهیه‌در .

بو تجلینك نصل وقوع بولدیغنی اللهدن بشقه کیمسه بیلمز : ذات واجب ایچون لازم و استعداد اعتباریله متخالف اولان اعیان ثابته تجلیات الهیه‌نك مظاهریدر . جناب حقك ذاتی وصفاتی او مظاهرك استعدادلری وجهله انلرده ظهور ایده‌رك استعدادلرك تخالفندن طولایی موجودات متخالفه صورتنده نمایان اولور . ایمدی تکثر استعداداتدن نشأت ایدر . مثلا برچوق آینه‌لر اولور . انلره بر آدمك خیالی عکس ایدر . آینه‌لرك استعدادینه کوره او آدم کیمنده اکری ، کیمنده طوغری کیمنده اکلی ، کیمنده بویلی ، کیمنده کوچك ، کیمنده بیوك کورینیر . حالبوکه خیالی آینه‌یه عکس ایدن آدمده بو اوصاف واعراضك بری

یوقدر . وجود حقیقی بر اولمغله برابر تجلی اثناسنده‌کی ظهوریله ممکنات موجوده اوزرینه منبسط اولور .

فقط ممکنات ایله اختلاط وانلره حلول ایتمز ؛ بوتعلق باقی قالدقجه علاقهٔ مظهریت اعتباریله اوشیئه مجازاً موجود دینیر ، تعلق منقطع اولدیغی آنده نه حقیقةً نه‌ده مجازاً موجود أطلاق اولنه‌ماز .

ممکنات موجوده ، تجلی‌یه مظهریت شرطیله اعیان ثابته‌دن عبارت اولوب کندیلریله قائم وجودلری یوقدر . بنابرین انلره حقیقةً موجود اطلاق اولنماز ، انلر ازلاً وابداً معدومدرلر . ایشته بوندن طولایی اعیان ثابته رایحهٔ وجودی شم ایتمه‌مشدر . دینلمشدر .

وحدت وجود ایله سوفسطائی مذهبی بیننده ایکی وجهله فرق واردر . سوفسطائیلر واجب اولسون ، ممکن اولسون علی الاطلاق وجودی منکردرلر . متصوفه وجود واجبی انکار ایتمزلر ، بلکه وجودی اکا حصر و تخصیص ایدرلر . ایکنجی فرقه کلنجه متصوفه ممکناتک وجودینی ذوات ممکناته قیاس اعتباریله انکار ایدرلر ذات واجبه قیاساً انکار ایتمزلر انلر ممکناتدن برشی موجود دکلدر دیمزلر موجود اولان بر ممکنک وجودی کندی وجودی اولیوب بلکه بشقه بر موجودک او ممکنده ظهور ایدن وجودیدر دیرلر . سوفسطائیه هر صورتله منکر وجوددر . متصوفه بو مذهب حقنده : عقلک ماوراسنده‌در ؛ حقیقتنه انجق کشف ایله وصول ممکندر ؛ کشفک عقله نسبتی‌ده عقلک وهمه نسبتی کبیدر ، دیمشلردر امام غزالی بوکا اشارتله : علم ظاهری طور عقلدن بعید برشیئی کورمک ممکن اولمیان الجاق بریره بکزه‌دیور ؛ حتی طور عقلدن بعید اولان او شیئک رؤیتی ایچون اواسط علم باطنی بیله کافی کورمیور . امر رؤیتی علم باطنک منتهاسیله مشروط قیلیور . غزالی عرفای امتک حالنی غایت اوزاق بریرده اولان برشیئی اوجه کورمک ایچون بیک درلو مشکلات ایله یوکسک بر طاغک تپه‌سنه چیقان کیمسه‌نک حالنه تشبیه و علم ظاهری مجاز ایله توصیف ایدیور . زیرا علاقهٔ مظهریت اعتباریله ممکناته مجازاً موجود اطلاق اولندیغی حالده علم ظاهر اربابی علم باطن اهلنک خلافنه اوله‌رق ممکناته موجود اطلاق ایلمکده‌درلر . بومذهبه کوره هالک حقیقةً معدوم معناسنه‌در انده اصلا مجاز یوقدر . بویله اولمسی تجلی ایله حاصل اولان تعلقک انقطاعندن طولایی طاری اولان عدمی استلزام ایتمز .

ارباب حقیقتک اعتقادینه کوره ذاتاً معدوم اولان اشیایه فصل عدم طاری اوله‌بیله‌جکی حقنده وارد اولان اعتراض یوقاریکی قید ایله مندفع اولور . مبحث وجوده عائد دیکر برمذهب دها واردرکه اوته‌کی کبی احاطهٔ عقلیه‌دن خارج دکلدر . صاحب مقاصدک مختاری اولان مذهب‌ده بودر . بومذهبه کوره موجود کبی وجودده چوقدر ؛ یالکز سالک برمرتبه‌یه واصل اولنجه نظرنده وجود ممکنات و بلکه کندی وجودی بیله مضمحل اولور . »

فرید

اسلامیتده جهاد

درسعادتده ارمنیجه منتشر (آزادامارد) غزته‌سنک ۲۵ تشرین اول سنه ۳۲۷ تاریخلی نسخه‌سنک (هم فائده‌سز هم مخاطره‌لی) عنوانلی باش مقاله‌سی وطن عثمانیده بر کتلهٔ متحدهٔ مدافعه حالنده بولنان اقوام عثمانیه اراسنده بر تفرقهٔ دینیه طرفداری بولندیغنی بزه بیلدیرمکده و بو صریح طرفدارلغک بالخاصه رسمی بر غزته لساننده ایشیدلمسی افکار عثمانیه اوزرنده غریب بر تأثر و تأسفی موجب اولمقده‌در . بناءً علیه مقالهٔ مذکوره‌یی فقره فقره عیناً یازه‌رق حسیات عثمانیه‌دن محروم اولدیغنی کوسترن بو زواللی وطنداشه عثمانلیلغک کندوسنک خیال ایتدیکی فکر تعصبدن پک عالی اولدیغنی بیلدیرمک ایسترم :

باقیکز قوجه عثمانلی غزته‌سی نه دیور :

[مطبوعاتده وارکان اداره محافلنده جهاد یاخود محاربهٔ دینیه حقنده مختلف شایعه‌لر دوران ایتمکده‌در . سنوسیلرک شیخی ایتالیانلره قارشو اعلان جهاد ایتمشدر . قوملو بیابانلرده سرسری طولاشان بر عرب قبیله‌سی شیخنک شوفوق العاده فائده‌سز وتهلکه‌لی حرکتندن دولایی عثمانلی حمیتپرورانندن بعضیلری اظهار مسروریت ایتمکده‌درلر .]

آزادامارد جهاد ، یاخود محاربهٔ دینیه تعبیرندن عجبا نه اکلایور ؟ بو تعبیردن توحش ایتدیکنه کوره اکر مسلمان اولانلرک برلشه‌رک مسلمان اولمیان هرقوم و هرملت اوزرینه علی الاطلاق اجرای مخاصمات و محاربات ایتمسی کبی بر معنی تلقی ایدیورسه بومعنی ، بویله برحرب دینی اسلامیتده موجود دکلدر . اسلامیتک هنوز طلوع ایتدیکی زمان سعادتده و ادوار اولینده بیله حکومت اسلامیه بر چوق غیر مسلم اقوام ایله حال حربده بولنورکن ینه برچوق غیرمسلم حکومتلر ایله‌ده حال صلح و ائتلافده ایدوکی تاریخاً مثبتدر .

مثال اوله‌رق عرض ایده‌یم‌که حتی زمان سعد اقتران نبویده حزب مسلمین او وحشی مشرکلر ایله اوغراشورلرایکن بر طرفدنده روملر ایله ساسانیلر اراسنده محاربات دوام ایتمکده و روملرک ساسانیلر اوزرینه غلبه‌سی بین المسلمین موجب سرور و شادمانی اوله‌رق بو بابده بر آیت جلیلهٔ فرقانیه بیله شرف نازل اولمقده ایدی .

عصر اصحابده ساسانیلر ایله محاربه اولنورکن روملردن برچوقلری اردوی اسلامه التحاق ایدرک میدان حربه آتیلمش واسلامیت بو التحاقه مانع اولمامشدر .

آزادامارددک تخیل ایتدیکی او تعصب دین اسلامه اول و آخر اصلا کیرمامش و بلکه اسلامیت تعصبی قیرمق ایچون تأسس ایتمشدر .

او تعصبک عالم خرستیانی اراسنده شدتله حکمران اولدیغی زمانلرده ، عموم اوروپا حکومات خرستیانیه‌سی خرستیانلق نامنه برلشوبده اسلامیتی کویا باتیرمق اوزره ممالک اسلامیه‌یه آقین ایتدکلری ملیون ملیون اهل صلیب اردولرینه قارشو بیله اسلامیت اعتدالنی غیب ایتمامش ، او مهاجملرک انجق ایاق باصدقلری یرلرک مسلمانلری او وحشتلره قارشو انسانیت دائره‌سنده مدافعات مشروعه‌ده و غالب اولدیغی دشمنلرینه بیله رحم و شفقتله معامله‌ده بولنمش و اسلامیتک محوینه عزم ایدن بو اتحاد

خرستیانی اثناسنده بیله مسلمانلر کندو ایچلرنده بولنان تبعهٔ خرستیانیه‌یه ذره قدر حقسزلغی روا کورمامشدر .

نه حاجت! اك واضح و اك مفرط بر مثالدرکه غربده مسلمانلر حقنده انکیزسیونلرك، وحشی جنوارلرجه بیله تجویز اولنه‌میه‌جق وحشتلرك اجرا اولندیغی ، اسلام نامنه برفرد براقامدیغی بر صره‌ده شرقده اك قوت و شوکتیله حکمران اولان دولت اسلامیه ممالکنده خرستیانلر کال رفاه و اطمینان ایله اوتورمقده و حتی بز او درجه‌سنی تجویز ایتمزسه‌کده برچوق خرستیان حکومتلرینه فوق الحقوق امتیازلر، قاپتولاسیونلر ویرلمکده ایدی .

آزادامارد اسلامیتده اولمایان، کندی هم دیننك غیری‌یی مطلقا محوه موضوع اولان بر جهاد تخیل ایدیورسه بویله برجهادك مطبوعاتده و محافل عثمانیه‌دن هانکیسنده موضوع بحث اولمش اولدیغنی ارائه و اثبات ایتمسی لازمدر . بزه قالیرسه آزادامارده بو فکر تعصب ، کندو مملکتی اولان عثمانلی طپراغندن دکل، بایراقلرینه پاپالرینك تسبیحنی آصان ، جهاد خرستیانی اعلان ایدن ایتالیانلردن انعکاس ایتمشدر .

سنوسیلر و سائر طرابلس وجواری عربلری ـ که بو کون برعضو مهم عثمانینك نجهٔ غدر دشمندن تخلیصنه حیاتلرینی هر وارلقلرینی فدا ایدیورلر ـ بونلره قیامته قدر مدیون شکران اولمق ؛ وجودلرنده برلقمه عثمانلیلق غداسی اولان، وجدانلرنده ذره قدر بوطپراغه میل ومحبتلری بولنان هر عثمانلینك وحتی جنوارجه‌سنه واقع اولان ایتالیا مهاجماتنه انسانجه مدافعه‌یی البته تصویب ایتمسی لازمکلن هر اجنبینك لازمهٔ ذمتی ایکن ، او وطن مدافعلرینی تزییف وتحقیره جرأت ایدن صاحب مقاله‌یه، عثمانلی دکل ، حتی اجنبی برانسان بیله دکل ، آنجق برایتالیان دیمليدر .

سیاسی ازادامارد کوربکز دها نه‌لر یازیور :

[سرسری برقبیله رئیسندن سیاسی دوراندیشلك بکله‌نیله‌مز. فقط درسعادتده‌کی محافل سیاسیه‌دن ارباب وقوف و تفکر اولان ذوات حمیث پروراندن ازاجق دور اندیشلك و احتیاط بکلمکده بهمه‌حال حقمز واردر . فائده‌سز و مخاطره‌لی اوهام وخیالاتی میدانه اتوبده بوبدبخت مملکتك مقدراتیله اوینامقده انلرك هیچ بر حق وصلاحیتی یوقدر . جهاد ، یاخود محاربهٔ دینیه فکرینی میدانه اتق دکل، اندن بحث ایتمك بیله جائز دکلدر . زیرا فائده‌سز اولدقدن ماعدا ، بالخصوص تهلکه‌ده‌دن خالی دکلدر .]

اي صاحب مقاله ! (جهاد) کبی اصطلاحات شرعیه‌دن اولان بر کلمه‌یی یازاجق وانك مدلولندن بحث ایده‌جك ایسه‌ك اواصطلاحاتك مأخذی، موقعی اولان (علم جلیل فقه) دن ازاجق اولسون اوقومق، اکلامق ویامعناسنی بیلمدیکك کلمه‌دن بحث ایتمه‌مك لازمدر .

جهاد — مسلمان اولمایانلری مطلقا اولدیرمك ، محو ایتمك ایچون دکلدر .

جهاد — دینك ، وطنك ، ملتك اعتلاسی وتجاوزاتدن محافظه‌سی ایچون دینك ، امر ایتدیکی بر محاربه‌درکه برچوق شرائط انسانیت ومسالمتکارانه‌یه تابعدر ، معروض تجاوز اولان بر وطنده البته دینده حصه‌دار ضیاع اولور. بونك ایچون بتون عوامل مدنیه ووطنیه میاننده دین ایله دها زیاده متحسس اولان برقسم خلقده دینك امر ایتدیکی جهاد کلمه‌سیله عروق حمیت وطنیه‌لری تحریك اولنمق ایسته‌نیلیور. وبناءً علیه مطبوعات عثمانیه‌دن بعضلرنده (جهاد) تعبیری‌ده اراده صیره‌ده استعمال اولنورسه بیوك برخطامی ایدلمش اولور ؟ . .

بر مسلمان عناصر سائره ایله اوطوردقلری وطنه قارشو ایدیلن تجاوزدن دولایی مدافعه‌یه شتابان اولور وبومدافعه‌سنی جهاد تعبیریله دینی دخی کندوسنه امر ایتمکده بولنورسه بومسلمانك بوعزم مجاهدانه‌سی علم انسانیت ومدنیت نامنه تخطئه‌می اولنور؟

محررك خیال ایتدیکی بر تعصب سنوسیلردن و عثمانلیلردن زیاده ایتالیانلره عطف ایدلمك لازمکلیرکه توسیع ممالك ایچون کندوسنه دهایقین، استیلاسی دها سهل اولان یونانستان و سائره کبی بر خرستیان حکومتنه جائز ایسه تجاوز ایتمیوبده کندوسنه عرقاً هیچ مناسبتی اولمیان وموفقیتی یوزده بردرجه‌ده مستحیل اولان طرابلس غربه تجاوز ایتمشدر.

محرر جنابلری :

[بوفکر الیوم وطن عمومی اوغرنده فرط غیرتله چالشمقده اولان روملرك ارمنیلرك بلغارلرك وسائر خرستیان اهالیلرینك تردینی انتاج ایده‌جکدر .]

دیيور .

مسلمانلر جهاد تعبیرندن غیر مسلم و کندوسنه غیر متجاوز دولتلره وکندو وطن داشلرندن اولان غیر مسلملره قارشو تجاوز معناسی قطعیاً اولمدیغی حالده یالکز جهاد تعبیرینی استعمال ایدنلرمی، یوقسه بو معنانی اشراب ایدر صورتده توجیهات مضرده بولنانلرمی عناصر عثمانیه آراسنه برودت القا ایدر ؟ . . . دوشونملیدر .

وطن عثمانی‌یی تجاوزات اجنبیه‌دن قورتارمق ایچون اسلامیت مسلمانلری جهاد تعبیریله مدافعه‌یه دعوت ایتدیکی کبی عثمانلیلق دخی هم مسلمانلری وهمده عناصر سائرهٔ عثمانیه‌یی وطن، منفعت نامنه لوای عثمانی آلتنه دعوت ایدر . روملرك ، ارمنیلرك ، بلغارلرك دین مخصوصلری دخی بو مدافعهٔ مشروعه‌یه اشترا کدن ، بو دعوت مشترکه‌یه اجابتدن کندولرینی منع ایتمز، ظن ایدرم،چونکه انلرك دخی قومیت ومنفعتلری، دین و مذهبلری ایتالیانلردن زیاده عثمانلیلر ارده‌سنده محفوظ اولور واولمشدر. عناصر غیر مسلمهٔ عثمانیه دخی بونی تقدیر ایدرلر ظن ایدرم. انجق ازادامارد و هم افکاری بعض مستثنالری انظار عثمانیانه عرض ایتمك ایسترمکه بونلر اردوی عثمانی ارده‌سنده طرابلسده بولونسه‌لردی عجبا سلاحی سنوسیلره‌می ، یوقسه ایتالیانلره‌می آته‌جقلردی؟ ،،

ای محرر،

[اوروپا (سوسیالیست) جمعیتلری طرفندن ایتالیانك علیهنده توزکیانك لهنده اوله‌رق متینغلر عقد ونمایشلر ترتیب واجرا ایدلمکده‌در. بو احوال محاربه حاضره‌نك دیانت وقومیته متعلق هیچ بر ماهیتی اولمادیغنه دلالت ایتمیورمی ؟]

دیيورسکز .

اوت سوسیالیستلر و سائر انسانیت و مدنیت خادملری البته ایو تقدیر ایدییورلر . انلر اجنبی ایکن سزك کبی فرط تعصبه تابع اولوب حضر منالر ارامیورلر .

[شو صره‌ده عقد مصالحه تمایلاتنده بولنان دول معظمه جهاد حقنده‌کی

سوزلری ایشیدوبده کندولریده خرستیانلق نامنه ایتالیانلره معاونت ایتمکه قالقیشه جق اولورلرسه . . .]

دیه اندیشه ایتمیکز . بز هنوز اورتەده مسلمانلق خرستیانلق غوغاسی کورمیورز و اوروپاده کورمامك لازمکلور . سزك کبی کثر بنلر وار ایسه انلره قارشوده (الحق یعلو ولا یعلی علیه) دیرز .

ای آزادامارد ! جرأت تعصبکارانەکزی او درجه قابارده‌رق دیبورسکزکه :

[یکرمنجی عصرده جهاد عادتا بر حماقتدر . چونکه سنجاق‌شریف، ادعیهٔ دینیه‌یه استناداً قروپ طوپلریله مترالیوزلرك قارشوسنه چیقیله‌ماز .]

اوت ، سزك قائل اولدیغکز معنایه کوره جهاد ، بو عصرده‌دکل، هر عصرده حماقتدر . جهاد اسلام ایسه اویله دکلدر . علی‌الخصوص اسلامیت معنویاته معتقد ومستند اولمغله برابر مادةً اعداد قوت‌واحضار اسباب شوکت ایله آمردر .

بو کونکی مسلمانلرك حال ضعف و انحطاطی ایسه اسلامیتك ایجابندن دکل ، اسلامیته تماماً اعتصام ایدیله‌مامکدن منبعثدر .

انشاالله سزك کبی دوستدن، دشمندن معقول،غیر معقول ایشتدیکمز سرزنشلر ، معروض بولندیغمز فلاکتلر و خسارتلر بزلره بر درس عبرت اولورده مدنیت حقیقیه و انسانیت محضه دیمك اولان اسلامیته دوت ال ایله صاریلورز . ومن‌الله‌التوفیق

سیواسده : سلیم افندی زاده

مصطفی تقی

مسلمانلرك ضعفی دشمنلرینه جرأت ویردی

آوروپالی دور وحشته رجوع ایتدیردی

ادوار سالفه‌ده جهانی سراپا استیلا ایدن ظلم و اعتسافی ، چرکاب شناعتی رفع ونزع‌ایدوب اوساخهٔ وسیعهٔ وحشتی بر دار عدالت‌ومدنیته تحویل‌ایدن، مهابت و شجاعت‌عادلانه‌سیله‌بتون کرهٔ‌ارضی‌لرزه‌ناك ایلیان اسلامیت شمدی او وحشتك ، او جنایتك ، او شناعتك ، او ظلم واعتسافك قربانی اولوب کیدیبور ، حالبوکه اسلامیت احکامنه رعایت اولنمق شرطیله هروقت ظلم و اعتسافك صولت عقورانه‌سنی دافع وبتون دشمانلرینك مهاجمات ظالمانه‌سنه مقاومت قوتی حامل وجامعدر .

فقط اسلامیتك احکام مبجله‌سنه عدم رعایت بادیٔ اضمحلال ونکبتدر .

تاریخ اسلامیت تدقیق اولنورسه شو حقیقت بتون وضوحیله تحقق ایدر .

اولجه مسلمانلر ، بتون کائناتده شجاعته ، نجابته ، عدالته نمونه اولور ، ظلم و اعتسافدن، شخصی احتراصدن ، نفس وهوایه متابعتدن اجتنابله معالیات وجدیات ایله اشتغال ایلر ، احکام دینیه‌یی بتون عنعنه‌سیله محافظه ، اسلامیتی مدافعه وشان مقدس و معززینی اعلاایچون بذل ماله ، فدای سروجانه شتاب ایدر و بو اوغرده اولومی بك شانلی وطاتلی کوررلر ایدی. کوررلر ایدیده بتون کائناتی امرلرینه، حکملرینه رام ایتمشلردی .

شمدی کوکللرینه دنیا محبتی یرلشمش ، سفاهتك،بهیمیتك لذائذ فانیه ومنحوسه‌سنه انهماك‌ایتمش ، مهلکهٔ شهواته طالمش، احکام مبجلهٔ اسلامیتدن انحراف ایتمش اولدقلرندن هوتی عار و کریه کوربیور ، هرنوع مذلت و استحقاره راضی اولیور ، نفسلرنده‌کی بخل قلبلرینه ضعف ، جبانت ایراث ایتدیکی جهتله دینی ، وطنی ، ملیتی محافظه و مدافعه ایچون فی سبیل‌الله مجاهده‌دن قاچیورلر و بو صورتله اوامر آلهیه‌یه ، احکام اسلامیته مغایر احوال و افعالده دوام ایتدکجه‌اللهك حمایه‌سندن محروم قالیورلر ، ایشته بو فرصتدن استفاده ایدن و دشمن اسلام اولان آوروپا، بتون اجانب، قاموس بشری تغییرله اصل معناسی سعادت بشریه اولان مدنیتی، فعلاً وحشت و جنایتله توصیف ایدرك شو یکرمنجی عصرده فرعونلره ، نمرودلره ، نه‌رونلره ، بتون اظلم عباده مسابقه ایده‌جك درجه‌ده وحشتلر ، جنایتلر اجراسنه یکدیکرینی محضا اسلامیتی ، عالم اسلامی محو ایچون بالاتفاق ادوار سالفهٔ وحشتی اولانجه شدتیله اعاده ایتدیلر .

قوجه بر اسلام مملکتی اولان فاسی‌أیدیٔ استیلایه آلدیلر ، ایرانی تقسیم ایچون پلانلر ، معاهده‌لر حاضرلنیور ، کریدی حمایه بهانه‌سیله بغیر حق ضبط ایتدیلر، اوراده‌کی مسلمانلرك مالنی ، جانی ، عرضنی ، ناموسنی محو ایچون چالیشیورلر ، بوسنه و هرسکی غصب ایتدیلر اوراده‌کی نسل نژیهی تغییره اوغراشیورلر ، روم ایلی شرقی‌یی آلدیلر بتون جوامع ومساجدشریفه‌یه ، بتون‌معابد اسلامه صلیبلر تعلیق ایتدیلر ، شمدی ماکدونیاده خرستیانیتك ترقیسی ایچون ملیونلر فدا ایدرك چالیشیورلر طاغلر باشنه کلیسالر مکتبلرك آچیورلر ، ایکنجی اوچنجی پدرلرینك اسملری محمد ، علی ، حسین اولنلرك شمدی اسماء نصرانیتله مسمی اولدقلری حالده کندیلریله توحید مساعی ایتملرینه‌موفق اولمشلر ، کچن‌ده‌دوننك باشنه بر ذائله چیقاران مالیسورلرك اکثریسی ایشته بو قبیلدن ایمش .

انکلتره ، عربستانی ، جزیرة‌العربی استملاکه حاضرلنیور، روسیه یازیك روس ممالکی دیه قزل ایرماغه قدر چیزدیکی خریطه‌یی مکتب چوجقلرینه کوستریبور و اوکره‌دیبور ، آوستریا ، سلانیکی ممالکی قطعه‌سندن عد ایدرك هرکسدن تصقانیور ، آفریقا عالم اسلامی محو ایتمك، خلافت اسلامیه‌یه اولان رابطه‌سنی قطع ایتمك ایچون بو کون بتون اجانب بالاتفاق طرابلس و توابعنی اشغال ایتدیلر اوراده او بیچاره مسلمانلری جهان جهان اوله‌لی بر مثلی دها کورمدیکی وحشتلر ، جنایتلر ، جنوارلقلرله اتلاف وامحا ایدیبورلر والحاصل شرق مسئله‌سی دیدکاری فجیعه بتون دهشتیله کوکره‌یوب طوریبور کوزلر کوریبور قولاقلر طویبورده حالا مسلمانلر ، حضرت قرآنك فرمان بیوردیغی حقوق اخوتی تپه‌لیه‌رك بینلرنده شخصی اختلافلر ، تفرقه‌لر ایجادیله یکدیکرینی اضرار وامحا ایتمك ، ثروت شخصیه‌لرینی ، وطندن ، دیندن

زیاده محافظه ایتمك ، اولومدن قاچمق ، بهیمتی بسلهمك ؛ شخصی احتراصات و منافعنی تأمین ایتمكله اوغراشیور بوده یتشمیورمش كبی ایچمزدن بر طاقیده آوروپانك انسانی اغفالده شیطانله مسابقه ایدن بالدیزلی یالانجی مدنیتنه آلدانهرق عنعنات دینیهمزی ترك و آوروپا عاداتنی قبول ایتدیرمك ایچون چالیشوب بنای اسلامیتك تأمانه صو باغلامق ایستیور بویله لكله گرفتار اولدیغمز شو احوال هول انگیز هپ كندی گناهمز آثاریدر ایشته دلیلی : حضرت فخر كائنات علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری بیوریورلركه (ای جماعت مسلمین ! یاقلاشیوركه اوزریكزه دشمانلریكز طعام ییهن كیمسهلرك ییمك قابی اوزرینه اجتماعلری كبی طوپلانهجق هر طرفدن هجوم ایدهجكدر . بوده مسلمانلرك آزلغندن دكل او زمان احكام دینیهده مبالاتسز ، مكارم اخلاقیهدن وارسته ، علوم وفنوندن بیبهره بولنمش صو اوستندهكی چورچوپ كبی اهمیتدن عاری اولهجقسكز وبویله قوت وقدرتدن ، قیمت مادیه ومعنویهدن تجریدیكز حسبیله الله عظیم الشان دشمنلریكزك قلبلرندن سزك خوف ومهابتكزی قالدیرهجق بالعكس سزك كوكللریكزه بر ضعف القا ایدهجككه اوده دنیایی سومك ، اولومی سومامكدن نشأت ایدهجكدر .)

ایشته مسلمانلرك حال وموقعی شمدی بو مركزدهدر. احكام دینیهده بوصورتله مبالاتسزلق دوام ایدرسه قطعیاً امین اولملیكه نتیجه انقراضدر.

وطن ودین ایچون مالاً ، بدناً مجاهده بزه فرض قطعی ایكن اغنیامز وطن اوغرندهماللرینی ویرمكدن، علمامز دینك محافظهسیچون صرف مساعی ایتمكدن اجتناب ایدییورلر .

سیاست عمومیهده مسلمانلرك متحداً صرف مساعی ایتمسی احكام دینیهدن اولدیغی حالده بتون رجالمز اختلاف چیقارمقله توغل ایلیور .

یكدیگرمزه تعاون وتناصر امر الٰهی ایجابندن اولدیغی حالده مسلمانلر هپ قلبلرنده بربرینه خصومت بسلیور؛ بر دین قرداشنه معاونت شویله طورسون، معاونت ونصرتلرینی كندی نفسلرندن بیله صاقلایورلر .

قورقارمكه بوحال ایله بر كون كلیر قاصهلردهكی پارهلر دشمانلرك ید ضبطنه كچر ، قینلرنده پاصلانان قلنجلر ، خنجرلر دشمن ایله جگرلرمزه صاپلانیر . اللهم احفظنا .

انتباه ، انتباه ای مسلمانلر انتباه ! دشمنلر هپ اتفاق ایتدیلر . آرهلرنده قطعی معاهدهلر یاپدیلر ، دنیادن هلالی قالدیرمق ایچون قرار ویردیلر .

لكن هپ بواتفاقلر ، بومعاهدهلر ؛ بو قرارلر نقش بر آب كیدر . تا كه مسلمانلر دینده مبالاتسزلغی ، آرهلرندهكی اختلافی ترك ایدهرك احكام شرعیهیه تمسكله بالاتفاق دین ، وطن ، ملیت ایچون چالیشمغه عزم ایدهلر . ایشته اووقت جهانك حاكمی مسلمانلردر . بوقطعیاً بویلهدر . حضرت قرآنله مؤیددر .

شمدی بزم وضعیتمز برسوری قورد آرهسنه دوشمش برقوزی كیبدر ؛ قوردلر هجومه حاضرلانیور ، جگرلرمزی چیقارهجق . بز حالا دفع جوع مقصدیله برقاچ اوت پارچهسیدها قوپارمق ایچون یكدیگرمزی قصقانهرق اوغراشیور ؛ باشمزی قالدیروبده اطرافمزی احاطه ایتمش اولان او جنوارلری كورمیورز .

بز زنكینز ؛ فقط پارهلرمزی دینمزی ، ناموسمزی قورتارمق ایچون صرف ایتمكدن امتناع ایدییورز .

بز صاحب ذكایز ؛ فقط منافع شخصیه تأمینی سوداسیله ذكاوتمزی سوء استعمال ایدییورز .

بز عالی بر دینه منسوبز ؛ فقط اوعلویتی ، اوقدسیتی تقدیر ایدهمیور ، یاخود ایتمیورز .

بزم نفوسمز دنیادههرقومدن فضلهدر ؛ فقط اختلافدن قورتیلهمیور ، اتحاد ایتمیور ، یاخود ایدهمیورز .

هپ بونلرك باشلیجه سببی دینده مبالاتسزلغمزدر . بردفعه او حبل متینه صاریلهلم ، بردفعه احكام قرآنیه وسنت رسول اللهه كماهی حقها كمال خلوصله اتباع ایدهلم ، ایشته او وقت بتون عالم اسلام رایت بیضای اسلامیتك ظل جناح عدالت ومرحمتنده نائل امن وامان اولور . ایشته او وقت اقطار جهان ، بتون ملل مختلفه مهابت وسطوت اسلامیهنك قارشوسنده كمال تذلل ایله بیون اكهرك تكریم وتعظیم ایلر ، ایشته اووقت آوروپا ، فسق وفجوردن متشكل اوعفریت بی انصاف تترر ، یرلره قپانیر .

زمان مسامحه وتأنی زمانی دكلدر ، اعداد قوت ایچون ، دینمزی ، ناموسمزی قورتارمق ایچون بتون وارمزی ویرهلم ، امر الٰهی یه ودینمزك حكمنه اطاعت ایدهلم ، قلبكاهمزه حواله ایدیلان او نیچهٔ جگر سوزی قیرمق ، او ظلم واعتسافی جهاندن قالدیرمق ، عودت ایدن او وحشی بشریتدن نزع ایتمك ایچون حیاتمزی استحقارله مردانه شجیعانه كولهرك اولومه قارشی كیدهلم . زیرا مسلمانلرك لباسی شجاعت غداسی اولومدر . هایدك قارداشلر ، بتون لاهوتیان ، طبل جهاد اوریور ، قورقیهلم ، عنایت حق بزمله برابردر .

زیله بدایت محكمهسی مستنطق

ا . حمدی

فرقهلره ..

وطن شو حال فلاكتده صیزلایوركن سز ،
اونوتمق ایستهیهرك هر فلاكتی ، غمسز
بوتون مجادلهیه حصر ایدوبده سعیكزی
آجیقلی حاله كتیرمك یازیق دكلی بزی !
باق ایشته دشمنمز اسكی دردلری دهشیور ؛
كوروب بو آیریلغی سزده ، هپسی برلهشیور
بو فكر تفرقهدن ، اختلافدن نه چیقار ؟
اساس دولتی بو تفرقه بلاسی ییقار .

جناب حق بزه آیرلمقله امر ایدییور ؛
کتابمز صارلك حبل اعتصامه دییور .
أودت ، او « امتمك اختلافی رحمتدر . »
حدیثنه دیڭیور بی اساس و صحتدر .
بوتون حدیث شریف اتفاقه دعوت ایدر
طورركن امتنی ، او جناب پیغمبر ،
بوكون شو كورديكمز اختلافه هیچ دعوت
ایدرمی ؛ هم دیڭیلیرمی بو حاله هیچ رحمت ؟
اكر حدیث ایسه او ، فرقه اختلافی بوكون ،
غرض نتیجه‌سی اوله‌رق هپ ، انتقام بلاسی بوتون
بو فرقه‌لرده خایر وحدت امل یوقدر :
ـ بو دفعه بزكچه‌لم رأس كاره ، سن باق ، طور !
ـ خایر ، او موقعی بز ویرمه‌یز ، امین دكلز !
ـ فقط بزم سزه هیچ اعتمادمز یوق ، سز
دكلسكز بونك اهلی !
ـ أودت بونك اهلی ،
بزز .
ـ خایر . طرفینك مرادی بس بللی .
یازیقكه ایشته بو صندالیه قاوغاسیله وطن
دلیك دشیك اولیور ؛ آه آغلایور آل قان !
بوحاله حق عجبا هیچ رضا ویررمی ، نه‌دیر ؟
بو اختلافه‌می روح رسول راضیدر ؟
بو آیریلقلری پیغمبر عشقنه بیراقك !
یازیق شو بوینی بوكمش وطن ، نه‌حالده ؟ باقك !
برازده طوپلانوب أل برلكیله خدمت ایدك
تعالیء وطن ودینه سعی وغیرت ایدك

قونیه : ابن حزمی
نعمت

چوجقلرمزه عقائد اسلامیه‌نك اصول تدریس وتلقینی

۱

بو بحث ایچون بر مقدمه لازمه ، بو مقدمه ، بوكون تدریسات دینیه‌مزك ، یالكز بو نوع تدریساتك ، كل ، بتون تدریساتك ، بر اسلوب نه مدار تعقیب ایدیلان طرز تدریس وتربیه‌نك عقیم اولدیغنی اثبات وتشریح یولنده یازلمش اوله‌جقدر . چونكه بو ، لزومی قدر دكلسه بیله ، ایچه سویلنمش ویازلمشدر . بالخصوص كوز اوكنده خیلی نتایج ، بو آنده آرتق طوتولان یولك محاذیرنده ، اشكالندن وسائره‌دن زیاده بر آن اول بو سبیل ناهموارك تركیله برینه كشاد ایدلمسی لازم كلن شهراه مستقیمدن بر لسان فهی ایله بحث ایتمك لزومنی كوسترن ، اك بیوك سوائقندر . دها كچن هفته «صراط مستقیم» ده بویولده بر انین شكوا واردی. بوتظاهراتك ، بو شكوالرك نداى ارشادی، شبهه‌سز بتون اسلام قلبلرنده، بتون موحد فكرلرده بر منعكس تأثر وانتباه بولیور وبولملیدر. بو بابده همان بوقدر بر اشارت ایله اكتفا ایده‌رك، كندو سوزمزی كندمز نقض ایتمه‌دن ، مقصده شروعده استعجال ایده‌لم : موضوع بحثمز ایچون مقدمه اوله‌رق عنوان مقاله‌ده‌كی (اصول)، (اصول تدریس) كلمه وتركیبلرینی انتخاب ایدیورز ، بونلر اوزرنده ایچه اوزون بر وقفهٔ شرح وایضاح یاپمق لازمدر . دینه بیلیركه بزم بوكون اك زیاده محتاج اولدیغمز شیء ، اك صادق رهبرمز، شو (اصول كلمه) سنك كشور وسعینده حكمران اولان معنای عمیق خلاصكاردر ! اصول نه‌در ؟ بو سؤالك جوابنی ویرمه‌دن ، یعنی اصولی تعریفه كیریشمه‌دن ، اوفاق بر استطرادله قارئین محترمه‌نك ذوق استقصاسنی اوقشایاجغز :

لسانمزده فرانسزجه Méthode كلمه‌سنك مقابلی اوله‌رق « اصول » شایع اولمشدر . دها بر قاچ فرنك اصطلاحلریچون هپ بو كلمه‌نك جناح افاده‌سنه صیغنیورز. مع مافیه Méthode ؛ بر فاضل محترم طرفندن (نحو) ، جمعنده (أنحا)، دیكر براستاد فاضل طرفندن‌ده (اسلوب) جمعی (اسالیب) ایله ترجمه اولنمشدر. (بزده بوراده اسلوبی قوللانه‌جغز) بوصورتله منطقك، فصل ثانیسنی تشكیل ایدن La logique appliquée (منطق تطبیقی) نك عنوان دیكری اولان :
Méthode logie كلمه‌سی‌ده (فن اسلوب) یاخود (فن الانحا) ایله ترجمه ایدلمش اولور . سوزی بورایه قدر كتیرمكدن مقصدمز ؛ — (علم نه‌در ؟) (اصول نه‌در ؟) سؤاللرینه جواب ویرمكله مكلف اولان مه‌تودولوژی اوزرینه بالخاصه تعلیم وتعلم ایله ، مشغول اولانلرك انظار دقتنی جلب ایتمكدر. چونكه بومهم فن، بزم لسانه دار الفنونك فیض مساعیسیله دها یكی انتقال ایدیور .

(اسلوب) ی فن اسالیب ، شویله تعریف ایدیور :

اسلوب (اصول ، نحو) ؛ نفس ناطقه‌نك ، حقیقته وارمق ایچون اجراایتدیكی اعمال متتابعهٔ مرتبه‌در .

وصوكره هر اسلوبده ، اولا آنی تركیب ایدن اعمال ذهنیه‌یی ، ثانیاً اعمال ذهنیه‌نك صورت ترتیب وتعاقبنی تدقیق ایتمك لازم كله‌جكنی سویلیه‌رك بونلرك تدقیقنه كریشیور. بز؛ «اسلوب» ی تربیه و تدریس نقطهٔ نظرندن مطالعه ایده‌جكمزدن پداغوژی كتابلرینك « اسلوب » حقنده‌كی بحث مجملرینی اقتباس ایله اكتفا ایده‌جكز. بناءً علیه مأخذ اساسیمز اولان پداغوژی كتابنده [۱] « اسلوبك » ، دها واضح دها عملی اولان تعریف آتیسیله معلومات متفرعه‌یی اقتباس ایدیورز :

« بر حقیقته واصل اولمق ایچین ، یاخود برعزمی ، قوه‌دن فعله چیقارمق ایچون افكارده ویا حركتده تعقیبی تعمیم اولنان ترتیب خصوصی‌یه « اسلوب » دینور :

[۱] دونه‌دار المعلمین مدیری O. Mathieu وپروفه‌سور V. Blanguernor اثری اولان [pédagogie]

اسلوب ، بالكز بتون معارف صحيحه وحادثات متوازنه‌نك شرط اساسی اولمغله قالمز ، وقايه وادامه ايدر ، ترتيب وتنظيم ايدر ، كشف ايدر . اسلوب ، طريق علم اوزرنده بولنان منازل ضروريه‌يی كوستره‌رك بو منزلری ، صورت منتظمه‌ده ، بلا تردد وتهلكه‌يه اوغرامقسزين تعقيبده بزی سربست براقير . دهقارت ؛ « برايی فكر صاحبی اولمق كافی دكلدر ، ايش اونی ايی قوللانمقده‌در . » ديردی . كرك تدريس وكرك تدرسده ، اسلوب ؛ بالذات معلوماتدن دها قيمتداردر .

لسان تربيه‌ده پك مستعمل اولان بو اسلوب كلمه‌سندن بعضاً « عالملرك بر حقيقت فنيه‌يی تفحص وكشف خصوصنده تعقيب ايتدكلری قواعد » آكلاشيلير ، بعضاً‌ده بونكله تفحص La recherche دن تقرير استاذانه‌يه كچيله‌رك « تعليم وتدريسك اشكال عموميه‌سی » ايله ، ياخود معلوماتك ترتيبنه كوره « تعليم وتدريسك صور خصوصيه‌سی » ايله تفسير اولور .

اساليب تفحص Méthode de rcherche : قواعد اربعه‌سی سالف‌ الذكر تصوراتده اولديغی كبی ، هر ماده‌نك مطالعه‌سنده‌ده پك قيمتدار اولان « دهقارت اسلوبی » نی برنجی مرتبه‌ده تعداد ايتمك لازمدر .

بو درت قاعده‌دن برنجينك كوستردیكی « اشتباه اسلوبی (اسلوبده اشتباه) Le doute méthodique بتون معلومات صحيحه و فنون مستقله‌نك ضمانتی درعهده ايدر . ايكنجی قاعده ؛ « اصول تحليل regle De l, analyre » ی ، اوچنجی‌ده « اصول تركيب (تأليف) La synthése » ی وضع ايدر . دردنجی قاعده‌ده افكارمزك استقامتی تعيينده سربست براقان ، معاينه‌ نامه Déuon Irement cheets اوزرينه ابتدا ايدرك بزی ايكی بيوك اسلوب تفحصه ايصال ايدر كه بری indu ction (استدلالی) ديكری Dé duction تمليلی (استدلالی) در . فی الحقيقه بونلر ، افكار جزئيه‌دن ، افكار كليه‌يه ارتقا ايتمك ، كليا‌تدن جزئياته اينمك طريقلريله ترتيب وتنظيم فكرانك ايكی طرز مخصوصيدرلر .

اسلوب استقرائی methode inductiue ، حقايق جزئيه‌دن ، حقايق كليه انتزاع ايدر . اسلوب تعليلی meth, dé ductie ايسه دها كلی اولان ديكر حقايقدن حقايق كليه استنتاج ايدر .

برنجی يعنی اسلوب استقرائی ، ايجاد وابداعه دها مساعددر . بو ، تفحصك اسلوب ابتدائيسيدر : بونده حادثات ، آنجق يكان يكان طانمش و بو صورتله بر عالمك قوانينه قدر ارتقاسنه مدار اولان اس محكمی تشكيل ايلمشدر ؛ بو قانونلردن‌ده متعاقباً ديكر بر طاقم حقايق جزئيه استنتاج اولنوركه بونلر قوانينك صحت و موثوقيتك تحقق ايله متناسبدر .

اسلوب تعليلی دها زياده برهان وتقرير استاذانه‌يه خاصدر . بو حالده تعليم وتدريسك ، ترتيب افكارك اساسنه متعلق اولمق اوزره آنجق ايكی طريق وار ديمك اولوركه ، بونلرده اسلوب تعليلی و اسلوب استقرائيدر .

تطبيقات : بو ايكی اسلوب ؛ استعمالده نه متحد ، نه‌ده مفترقدر . همان دائما عالم ومعلم ، هر ايكيسنی‌ده مناوبةً استخدام وبرينی ديكری واسطه‌سيله مراقبه ايدر . مع مافيه هر فنك ـ موضوع خصوصيتنه كوره دها موافق اولمق ايچون ـ ترجيح ايتديكی بر اسلوب واردر . علوم حكميه وطبيعيه ، اسلوب استقرائيی استعمال ايدر : بو علملر ، حادثات متبصرفيها ، حادثات مجربه ، حادثات مصنعه اوزرينه تأسس ايدرلر وتبصرلرينی ، تجربه‌لرينی ، استبانهٔ صحيحه‌لرينی تعميم ايده‌رك قانونه قدر ارتقا ايدرلر .

اسلوب تعليلی ، بالخاصه علوم رياضيه‌نك اسلوبيدر : حساب ، هندسه ، جبر كبی كه مسلمات تسميه اولنان حقايق كليه‌دن باشلايه‌رق بونلردن انفعال فكری واسطه‌سيله حقايق جزئيه‌يی استنتاج ايدرلر . مع مافيه بو علملر ، علوم طبيعيه ، رياضيه ، حكميه ... حاصلی موضوعی نه اولورسه اولسون و هانكی اسلوبی ترجيح ايتمش بولنورسه بولنسون يالكز بر اسلوب ايله اكتفا ايتمز .

جغرافيا ، تاريخ ، اخلاق كبی حادثات ماديه و معنويه‌نك مختلط بولنديغی فنلرده مناوبةً اسلوب استقرائی‌يه‌ده ، اسلوب تعليلی‌يه‌ده مراجعت لازمدر .

معلملر ، شاكردلرينه ، اسباب تفحص ايله تأنيس ايتمليدرلر . شاكردانك مكتبدن چيقنجه ، دها طوغروسی تحصيلده ايلروله‌دكجه دائما حقيقتی آرامق يوللرينی بيلملری ، اوكرنمش اولملری لازمدر . مكتب ، چوجغه ، حقايق طبيعيه وانسانيه‌يی اوكره‌ته‌جك ، بر تجربه‌نك ناصل قونطرول (مراقبه) اولونه‌جغنی ، بر شهادتك ناصل تنقيدی لازم كلديكنی ، تعميم واستنتاج اصوللرينی ، حاصلی نفس ناطقه‌نك ايكی شهراه عظيمی كوستره‌جك و بو صورتله آنی ايلروده‌ده خطايا ، افكار باطله وخرافات ايچنده شاشيروب قالمقدن قورتارمش اولاجقدر [١] بورايه قدر « اسلوب » دن مطلق اوله‌رق بحث ايتدك ، بوده بزی هدف اصليمزه اولان موصل ! مبحث تعليم و تدريسك بر مدخل طبيعيسی ايدی ، شمدی‌ده ايشته اومبحث مهمه نقل كلام ايدييورز :

اساليب تعليم :

اسلوب تفحص واستقصا investigation Méthode d, enseignemenq ترتيب تصورات نه يولده اولورسه اولسون معلمك كندی بيلدكلرينی شاكردلرينه بر طرز تبليغ وبيانی واردركه ايشته بوكا (اسلوب تعليم) دينور .

اسلوب تعليم ، ترتيبات مختلفه‌يه توافق يده‌بيله جكندن بوخصوصده ايچه اوزون بر جدول اصول ترتيبی پك قولای ايسه‌ده بتون بونلرك اوچ اسلوب اساسی‌يه ارجاعی ممكندر :

(١) اسلوب تقريری La mérhode expositive

[١] بتون معنوی ومادی انحطاطلرمزك ، سرسملكلرمزك اسبابنی ، بو سطرلر آره‌سنده آراملی ، درين درين دوشونملی‌يز .

(۲) اسلوب استفهامی : La méthode interrogative
(۳) مختلط : La méthode mixte

بو اوچ اسلوبك ماهیتلرینی ، فوائد ومحاذیرینی ، هانکی نوع درسلرده موفقیتله قابل تطبیق اولدقلرینی ویکدیکرلرینه نسبتله اولان موقعلرینی، ونهایت تدریسات دینیه‌ده بونلردن نه صورتله استفاده اولنمق لازم کلدیکنی ، انشاءالله پی درپی بسط وتمهید ایده جکز .

(ومن الله التوفیق)

ع . ن .

امیر عبدالرحمن خان

مابعد :

ساحله آنجاق بر قاییق واردی . ترکمن تاجرلردن بر قاچی قاییقجیلرله پازارلق ایدییوردی . بونلردن بری قوری اوزوم وبادم یوکلو دوه‌لرندن اون دانه‌سنی قاییقه صوقمشدی .

پیاده اوله‌رق قاییغك ایچنه کیردم . قاییقجیلر ، تورك لسانیله : کیمسکز ؟ دیه صوردی . بن ده ترکجه اولارق : تجارددنم . دیدم ویانمده‌کی آدمی یوللایوب آرقه‌داشلرمی چاغیردم. قاییقجیلرله قونوشوب طورورکن یولداشلرم کلنجه کرك قاییقجیلر ، کرك تاجرلر شاشیردیلر ، قاییغی قورتارمایه ، یعنی بنی قاییقدن چیقارمایه قالقیشدیلر . الده‌کی تفنکی طوغرولتدم ،

— بر آدیم آتارسه‌کز قورشونی یرسکز . دیدم . کریله‌دیلر و آدملرمدن بنم کیم اولدیغمی صوروب اوکره‌نجه اعتذار تعظیمکارانه‌یه باشلادیلر . عذر دیله‌مه‌لری قبول ایده‌رك آرقه‌داشلرمی ایکی‌یه آییردم. بر قسمی آتلری‌ده برابر اولدیغی حالده بنمله کله‌جك ، اوبر قسمی‌ده ساحلده قالوب قاییغك عودتنی بکله‌یه‌جکدی .

قالانلره :

— قاییقجیلردن قازما ، کوره‌ك کبی شیلر آلوب کندیکزه سپر انشا ایدیکز ، تنبیهندن صوکرا حرکت ایتدك. بر مدت صوکرا قارشیدن بر قاییغك کلمکده اولدیغنی کوردم ، ایچنده کیملر اولدیغنی آکلامق ایچین آدملرمدن ایی یوزمه بیلن برینی کوندردم . کیدن کلدی . قاییقده بخارا امیرینك سفیریله (عبدالرحیم) نامنده برخادم بولوندیغنی سویله‌دی. قاییقلری یاناشدیروب براز کوروشدك ،

حرکتمزدن التی ساعت صوکرا و اوکله‌یه ایکی ساعت قاله ساحله تقربله بخارا طوپراغنه اایاق باصدق .

قاییقجیلره اون آلتون ویروب بزم ایچین ییه‌جك ، آتلرمز ایچین یم تدارك ایتملرینی سویله‌دم . کذا ایکی یوز تنکه اعطاسیله اون دانه قویون ، اوچیوز اکمك حاضرلامالرینی تنبیه ایله‌دم . چونکه ایرتسی کونی اوبر ساحلده قالان آرقه‌داشلرمز کله‌جکدی . بزده بوراده اونلری بکله‌یه‌جکدك .

بخارا حکومتنه تابع اولان (شیرآباد) حاکمنه ورودمی یازدم ایکی یوز سواری سوقیله قارشیده‌کی ارقه‌داشلرمك تقویه‌سنی رجا ایتدم . حاکم ، مطالبمی قبول ایله صباحلاین ایرکندن دورتیوز سواریله بر قاچ قاییق کوندره‌جکنی بیلدیردی .

طلوع فجر ایله پاتلایان بر قاچ تفنك سسندن اویاندم . یانمه کیلره :
— بو سسلر ، آرقداشلرکزله قاییغه بینمه‌لرندن متولد شنلك صدالری اولمالی دیدم . قاییقجیلری چاغیروب :

— بنم ایچین یکرمی قاییق حاضرلاییکز . قاییق باشنه اللیشر آلتون ویره‌جکم . . وعدنده بولوندم .

— قارشی طرفده محاربه اولیور. اورایه کیدوب کندیمزی مخاطره‌یه صوقاماییز . دیدیلر . برقاچ دقیقه تفکردن صوکرا (حسن) اسمنده‌کی خدمتجی‌یه یانمده‌کی کیسه‌یی که‌تیره‌رك ایچنده‌کی بیك آلتونی قاییقجیلره قارشی صایدم .

— ایسته‌دیکم قاییقلری حاضرلدیکز بونلرك هپسی سزکدر. دیدم . برآز دها نازلاندقدن صوکرا راضی اولدیلر . علی العجله حاضرلانان اوتوز دانه قاییغه بیندك . سرعتله حرکت ایده‌رك ایکی ساعت اوچ چاریك ظرفنده قارشیکی ساحله واصل اولدق . او وقت ماجرایی آکلادقکه : اوراده براقدیغم آرقه‌داشلر ، اوقوده ایکی اوزبك سواریلرینك هجومنه اوغرامشلر واوغراشه اوغراشه نهرك کنارینه قدر چکیلمشلر. اوزبکلر ، اقشام اولدیغی ، ساحلده ده بینیلوب قاچیلاجق قاییق اولمادیغنی کورونجه فرداسی کونی کلوب خصملرینی اسیر آلمق فکریله آتشی کسمشلر . بنم ایرکندن ایشتدیکم سسلر ، صباحلین باشلایان مصادمه‌ده آتیلان تفنکلرك طراقه‌سی ایمش . بزمکیلر قومدن یاپدقلری سپرلر آرقه‌سندن مدافعه‌یه باشلامشلر ؛ قاییقلرك کلمکده اولدیغنی مشاهده ایدنجه‌ده مدافعه‌لرینی آرتدیرمشلر . نهایت اوزبکلری قاچیرمایه موفق اولمشلر . بوزواللیلری قاییقلره طولدوروب سالماً نهری کچدك . بری طرفدن ایصمارلدیغم یمکلرله اکمکلر مهیا ایدی یکی کلنلر ، اوتوز آلتی ساعتلك آچلغك ویردیکی برایشتهاکله سفره‌یه صالدیردیلر . یمکی متعاقب قاییقجیلرك اولرنده ایکندی‌یه قدر استراحت ایتدك . اوندن صوکره بخارایه متوجهاً یوله چیقوب (علی آباد) ی منزل اتخاذ ایله‌دك . شیرآباد حاکمیله رؤسای ولایت اوراده استقبالمزه کلدی. حاکمك حاضرلادیغی برخانه‌یه مهمان اولوب اون کون قدر اوطوردم .

بو اثناده بخارایه کیدوب کندیسیله کوروشمه‌م حقنده امیرك بر دعوتنامه‌سی کلدی .

بالاجابه آتیده‌کی منزللری طی ایله بخارایه مواصلت ایتدك :

۱ شوراب ۲ سراب ۳ بولاغ ٤ چغبازکله ٥ چشنه ٦ حفیظان ۷ قره شیخ ۸ غذار ۹ کدوکلی ۱۰ قره‌شی بوراده بش کون توقفدن صوکرا (خوجه دکاکان) ه ، اوراندده بخارایه کلدك . (قوش بیکی — بخارانك صدر اعظمی) ایله (کوتوال — ضبطیه ناظری کبی بویوك بر مأمور) و بعض امرا (کاکان) دهنیلن موقعده بزه قارشی کلدیلر وبنی

مخصوصاً احضـار ایدیلن بر قوناغه کوتوردیلر . مهماندارلغمه تعیین اولونان ذات کلوب کندیسنی تقدیم ایتدی . دوقوز کونلك مهمانلقدن صوکرا امیر طرفندن بکا بر خلعتله اون بیك تنکه ، امرای معیتمه‌ده کذا برر خلعتله بیکر تنکه و ایکنجی درجه‌ده‌کی ضـابطان ایله نفراته بشر وایکیشر یوز تنکه یوللانیلدی . بونلرن باشقه بینه‌جکم آت ایچین ده صیرمالی ایکی طاقم کوندەریلدی .

بن‌ده بالمقابله امیر ایچین التون قبضه بر قیلیج ایله بر آت طاقیمی ــ که اون ایکی بیك اشرفی قیمتنده ایدی ــ آلتون بر خنجر ، ایکی یوز عدد آلتون سکه ، بیك تومن دکرنده مرصع بر کمر ، یالدیزلی انکلیز اکرلریله ایکی رأس عرب آتی و شال ، قاش زردوز کلاه کبی شـیلر تقدیم ایتدم .

امیرك هدیه‌لری میاننده کندی چاماشیرندن اوچ قات ده کوملك وطون واردی‌که طونلرك قرمزی ، بیاض ، منکشـه ، یشیل رنکلی درت پارچه‌دن دیکیلمش اولدیغنی حیرتله مشاهده ایتدم . نه ایسه کرك بن ، کرك امرای معیتم بو لباسلری کیندکدن صوکرا بر مأمور کلوب امیرك بزی حضورینـه قبول ایله‌یه‌جکنی خبر ویردی . قالقوب یوله چیقدم . سرایه ورودمده قوش بیکی استقبال ایدرك اوطه‌لرندن برینه کوتوردی . بخـارا امیرلری بویوك بر اوطه‌ده اوطورورلر . یانلرنده سودکلری کوزل چوجقلردن ایکی اوچ دانه‌سی بولونور . امرا و رؤساده اوطه‌نك اطرافنـه دیزیلیر ، ایکی دانه دربان‌ده قاپینك دیبنده دوروب امیرك اشارتنه حصر نظر ایده‌ر . بر اشارتده بولونورسه ایکیسی بردن قرشار ، آلدقلری امری کری یورومك شرطیله چیقوب هوداچی ــ مابین مدیری کبی بر مأمور) یه تبلیغ ایلرلر .

بن اطاق امیره یاقلاشینجه دربانلر قوشدیلر ، صوکرا دونوب هوداچی‌یه تبلیغاتده بولوندیلر . هوداچی یانمه کلوب :

ــ امیر حضرتلری ، هدایاکزی قبول بویوردیلر . شیمدی ، تقدیم ایتدیکز آتلرك دیزکیننDن طوتوب آلتون کیسه‌سنی اوموزکزه یوکله‌تدکدن صوکرا احترام کوسته‌رمه‌کز لازمدر . دیدی . بن‌ده :

ــ احترامه کلنجه اللهدن باشقه کیمسه‌یه سجده ایده‌مم . جوابنی ویردم . کیمسه‌دن ایشیدیلمه‌ین بوسوزلر خیلی تعجبی ، حتی تغیری موجب اولدی . نهایت قوش بیکینك توصـیه‌سی اوزرینه هوداچی حضـوره کلدی و :

ــ امیر حضرتلری ، کندی عادتکز وجهله رسم سـلام ایفاسنه مساعده ایتدی . دیدی .

بن اوطه‌یه کیروب علی المعتاد سـلام و مصـافحه ایچین امیره الیمی اوزاتدم . یانی باشنده بریر کوسته‌ردی . مؤدبانه اوطوروب احترامکارانه صحبت ایتدم . بر ساعت قدر کوروشدکدن صوکره مساعده استحصالیله منزله عودت ایله‌دم .

ایکی آی صوکرا امیرك بندکانندن بری کلدی و :

ــ امیر حضرتلری ، سزه قارشی پك متوجهدر . لایق اولان کندیلرینه بیك التون نقد ایله معینکزده بولونان کوله‌لردن اوچ دانه کوزل یوزلوسنی تقدیم ایتمه‌لیسکز ! تکلیف غریبنی ایتدی .

ــ کوله‌لرم اولادم مثابه‌سنده‌در . پاره جهتنه کلنجه اعطای نقود پادشاهلره مخصوص بر حالدر . بن کلدیکم وقت رسم معتادی ایفا ایچین ناچیزانه بر مقدار تقدیم ایتدم . آرتیق امیر حضرتلرینك بندن بکله‌مه‌سی دکل ، بنم کندیلرندن امیدوار اولمام لازم کلیر جوابیله حریفی صاودم .

مابعدی وار

مترجمی

طاهر المولوی

اسلامده فن وفلسفه

بشنجی عصر هجریده عراق . ــ اسلاملرك ترقیات علمیه ومدنیه‌لرندن باحث تاریخ علوم صحیفه‌لری قاریشدیرلمق ایسته‌نلدیکی زمان بغدادی درخاطر ایتمامك قابل دکلدر . بغداد اوچنجی ، دردنجی و بشنجی عصرلرده معارف اسلامیه‌نك اك رنکین صفحاتنه مشهر اولمشدر .

بو منبع عرفانك نشر ایتدیکی حزمات معرفت ؛ بشنجی عصر هجری‌ده دخی ؛ ایکی اولکی عصرلرك شعشعه‌سندن آز قوتلی دکلدی .

فی الحقیقه بغداد بشنجی عصرده‌ده سطوت و شـهرت علمیه‌سنی پك پارلاق بر صورتده محافظه ایده بیلمشدر .

عضدالدوله‌نك عنعنات عمران پروریسی بو عصرده موقعاً و سیاسةً کندیسـندن کوچوك فقط معناً و فکراً پك بویوك اولان بر ذاتده تمثل ایلمشدر .

نظام الملك‌دن بحث ایتمك ایستیورز : معـارف اسـلامیه‌نك ترقیات حیرتبخشاسندن بحث ایدرکن نظام الملکی اونوتمق ، بووزیر ابدی الاشتهاره علم ومعرفت نامنه ایثار تبجیلات ایتمامك پك بویوك بر قدرناشناسلق اولور .

نظام کنجلکنده پك جدی بر تحصیل کورمش ، زماننك اك متبحر علماسندن تدرس ایلمشدی . فطرتنك ابتدائنده پك آز سماحت کوستردیکی بر ذکای خارقه‌نمایه مالکدی . بر حالده‌که هر خصوصده بوتون معناسـیله زمانـنك بر داهیسی عد اولنه بیلور . معظمات اموره قارشی بیلغینلق کوسترمك ، فرط مشاغلدن بیتاب قالمق نظام ایچون مجهول شـیلردی . فطری بر ذکانك ، جدی بر تحصیلك ، بخش ایتدیکی متین وجهان شمول بر رویت و سیاستله ؛ اوزون مدت ، بغدادده آلپ آرسلان وملکشاهك خدمت وزارتلرینی کمال شعشعه ایله اداره ایلمشـدر . بو ایکی بویوك حکمدار ، بوتون شان و شهرتلرینی ؛ فداکار وزیره مدیوندرلر .

نظام ، اك مشکل زمانلرده ، اك قاریشیق آنلرده بیله متانت ورزانت فکریه‌سنی اصلا غائب ایتمامشدر .

تاریخ سـیاسی‌ده حائز اولدیغی موقع بلند احترامه ضمیمةً تاریخ علومده کندیسنی آیریجه بویوك بر عالم ، ذی نفوذ وفیاض بر حامیٔ علم اولمق اوزره قید وتبجیل ایلمکده‌در .

نظام‌الملك درس رفیقلری اولان عمر خیام و حسن بن صالح کبی خارقهٔ خلقتلرله برلکده امام موفق نیشابورینك حلقهٔ عرفاننده ؛ کمال تحصیل ایلمشدی .

بو اوچ رفیق تحصیلدن حسن صباح بالآخره معنویت انسانیه‌یی زهرله‌مك ، مدنیت اسلامیه‌یی تخریب ایتمك ، جمعیت بشریه‌یی هرج و مرجه دوشورمك کبی تشبثات دنائتکارانه‌ده نه قدر بر شیطنت و اقتدار کوسترمش ایسه نظام‌الملك‌ده انسانیتك انکشافات فکریه‌سنی تأمین ، سعادت آتیه‌سنی تهیئه وبالخاصه بنیاد اسلامیتی تقویه خصوصنده او نسبتده و بلکه دها زیاده شموللی بر دهای رویت ، شایان تبجیل بر درایت و مزیت کوسترمشدر .

بغداد ، اصفهان وسائر بلاد اسلامیه‌ده اعلا ایتدیکی مؤسسات علمیه نظام اسمنی تاریخ مدنیتك اك رنکین صحایفنه زرین قلملرله‌جك ایتدیرمش وبو نامك الی‌الابد السنهٔ انامده حرمت و تکریم ایله یاد ایدلمه‌سنه سبب اولمشدر .

قانلی برقاتلك، صباحیلردن ملعون برسرسرینك خنجرغدرینه‌قربان اولان بویوك نظامك بغدادده تأسیسنه موفق اولدیغی دارالفنونك ـ که مدرسهٔ نظامیه نامیله مشهوردر ـ سقف عرفانی آلتنده پرورشیاب کمال اولان اعاظم میاننده متبحرین اسلامیه‌دن بك‌بلند سیمالر کورولمکده‌در.

بشنجی عصر هجری‌ده بو آبدهٔ عرفانك ریاست تدریسیه‌سنده امام غزالی کبی داهیلر بولونیوردی ! . .

غزالی و امثالی بر طرفده، تفسیر ، حدیث ، فقه ، علوم اجتماعیه، حکمت اخلاقیه ، علم کلام و فلسفهٔ اسلامیه تدریس ایدرکن دیکر طرفده عمر خیام کبی ارباب فن‌ده علوم طبیعیه وریاضیه‌نك مباحث منلقه و دساتیر عالیه‌لریله اشتغال ایدییورلردی .

علوم طبیعیه وطبیه متخصصلرندن ابوالفرج بن طیب وابن جزله ایسه سرائر طبیعتك نوامیس حکمت نمونی کشف ایله اوغراشیورلر وفن طبك تأمین ترقیاتنه چالیشیورلردی .

ابن جزله ، فن طبك بالجمله اقسام و شعباتی جامع وارباب تحصیل ایچون پك نافع قلاسیق اثرلر، (تقویم‌الابدان) کبی طب‌وحفظ‌الصحه‌یه عائد مجموعه‌لر نشر ایدییوردی .

ابن جزله‌نك بوتقویملری لاتینجه‌یه نقل و ترجمه ایدلدیکی وقت آوروپاده پك زیاده اشتهار ایلمشلردر . چونکه شکل تألیفلری اقتضاسی اوله‌رق‌بواثرلر تدریسات خصوصنده پك‌زیاده‌سهولت بخش‌اولیورلردی.

بشنجی عصر هجریده عراق اطبا وارباب فنی آره‌سنده ابوالفرج بن طیب ، هارون بن سعدو ابوالحسن بن بطلان کبی غیر مسلملرك‌ده شهرت قازانمش اولدقلری کوربلیور .

*
* *

عمر خیام . — مدقق برریاضی، کبی ذکی برهیئت شناس ، درین دوشونجی ورند مشرب برحکیم وصفلرینه برده شاعر وادیب صفتلری علاوه ایدیلیرسه عمر خیامی نظرمزده تمثل ایتدیره‌بیلیرز . عمر خیام هجرتك ٤٠٨ تاریخلرینه طوغری آستر آباد ملحقاتندن دهستانه تابع (دلعك) نام قریه‌ده مهدارای عالم شهود اولمشدر . مدید برحیات غم آلود کچیردکدن ، تام بر عصرك بار مصائبی آلتنده ازیلدکدن ، پیراندقدن صکره نهایت (٥١٥) تاریخنده نیشابورده عالم فنایه وداع ایلدی .

اصل اسمی غیاث‌الدین عمر بن ابراهیم‌در . پدری خیمه اعمالیله مشغول اولدیغندن کندیسنه (خیام) لقبی ویرلمشدر .

خیامك پك عبرت آمیز اولان سرکذشت‌حیاتی ـ مع‌التأسف ـ برظلمت مجهولیت آلتندهاختفا ایدییور . بعض مورخینك بیاناتنه‌نظراً خیام عنفوان شبابنی نیشابورده کچیرمش ، امام‌الموفقك مکتب عرفاننده اکمال تحصیل ایلمش .

رفقای تحصیلندن ابو علی حسن طوسی بالآخره نظام الملك نامیله رتبهٔ وزارتی احراز ایلدیکی کبی دیکر رفیقی حسن صباح‌ده اسماعیلیه مذهبنی تأسیس ایلمشدر. کویا بو اوچ رفیق هنکام‌تحصیلده آره‌لرنده‌بر عهد و میثاقده بولنمشلر یعنی رفقادن هر هانکیسی آتیاً بر موقع صاحبی اولورسه دیکر آرقداشلری حقنده حمایت و معاونتده بولنمغی تعهد ایلمش ایمش .

نظام‌الملك امرای سلجوقیه‌دن ملکشاهه وزیر اولنجه عهد ماضیسنی درخاطر ایده‌رك حسن صباحی امیرك قرنالغنه تعیین ایلمش. فقط، حسن طینتنده‌مکنوزدنائت حسبیله ولی نعمتنی استرقاب اتمش‌اولدیغندن‌بالآخره مأموریتندن طرد ایدلمش . رند مشرب خیام ایسه یات سربستانه‌یی ابواب امراده تکاپو ایله قازانیله‌جق شان و شرفه ترجیح ایدن ورسمی آلایشلردن فطرةً متنفر بولنان اعاظمدن اولدیغندن‌بغداد رصدخانه‌سنده تتبعات علمیه و فلسفیه‌یه مداومتی هر درلو مأموریتلرك فوقنده کورمش و اونکله قناعت ایلمش .

مع‌مافیه بو روایت ـ اکثر مورخینك بیانات متحده‌سنه رغماً ـ بعض ذوات نظرنده شایان تردد کورولمکده‌در .

عمرخیام ریاضی . — خیام، ریاضیون اسلامیه‌نك سرآمدانندندر . (کتاب‌الجبر) عنوانلی اثری دها او وقتلر ملکشاهك بیله فوق العاده مظهر تقدیری اولمشدی و عهده‌سنه بغداد رصدخانه‌سی مدیریتی توجیه ایدیله‌رك قدری تبجیل ایدلمشدی .

خیام بو مأموریتی اثناسنده ملك شاه نامنه نسبت ایدیلان مشهورزیج و تقویمی تنظیمه موفق اولمشدر .

خیام معاصری بولنان علما نظرنده صاحب کمال و ممتاز بر فیلسوف کبی تلقی ایدیلیوردی. حتی کندیسنی ابن سینا ایله هم عیار عد ایده‌جك قدر ایلری کیدیلیوردی .

غریبدرکه برکیجه خیام ابن سینانك فلسفه‌دن باحث مشهور (شفا)سنی مطالعه ایدرکن وفات ایلمشدر . نیشابورده مدفوندر . مزاری ، وفاتندن خیلی مدت صکره ، تلمیذانندن نظامی طرفندن بولنه‌رق اوزرینه بر تربه یاپدیرلمشدر .

نظامی‌یه بو خصوصده رهبر اولان شی خیامك: وقبرم « بادصبانك

خزان دیده كللر آلتنده كیزلیه بیله‌جكی بر یرده اوله‌جقدر. » مألنده‌كی قطعه‌سی ایدی .

عمر خیام شرقك بیوك ریاضیلرندندر . شایان تأسفدركه دیكر اعاظم اسلامیه‌نك مؤلفاتی حقنده‌كی لاقیدیمزی خیامك اثرلرینه‌ده تشمیلدن كندیمزی قورتاره‌مامشزدر.

خیامك ریاضیاته عائد كتابلری ، اون سكزنجی عصره قدر آوروپالیلرجه‌ده مجهول قالمشدی . ١٧٤٢ تاریخنده « له‌نارمه‌رمان» نشر ایتدیكی براثرنده، ایلك دفعه اوله‌رق؛ خیامك لاید كتبخانه‌سنده محفوظ اولان (كتاب‌الجبر) ندن بحث ایلمشدی .

بالآخره‌مونتوقلا (Montucla) و غارج (gartz) دخی بوكتابه دائر بعض معلومات ویره‌بیلمشلردی .

نهایت ١٨٥١ تاریخنده موسیو (دوئه‌یق) خیامك كتاب‌الجبرینی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمكه موفق‌اولدی‌وبو سایه‌ده آوروپا محافل علمیه‌سی بو مشهور كتابك مندرجاتنه دائر حقیقی بر فكر ایدنه بیلدی .

كتاب‌الجبر بش بابدن مركب اولوب هر باب مباحث آتیه‌یی محتویدر .

(١) نجی باب : دیباجه . معلومات ابتدائیهٔ جبریه ، حلی مطلوب معادلات جدولی .

(٢) نجی باب : برنجی وایكنجی درجه معادلاتنك صورت‌حللری

(٣) نجی باب: اوچنجی‌درجه معادلاتنك صورت‌تشكیل وبالهندسه ترسیمی.

(٤) نجی باب : مخرجلرنده مجهولك قواسنی حاوی اولان‌معادلات كسریه مناقشاتی .

(٥) نجی باب مباحث جبریه‌یه دائر اخطارات متممه .

عمر خیام كتابنده حل عددی وریاضیلری دائما ترسیمات هندسیه ایله ارائه ایتمك اصولنی قبول و تطبیق ایلمشدر .

كتاب الجبرده كمیات منطقه و كمیات اصمه حقنده دخی اساسلی معلومات ویرلشدر . خیامك ایكنجی درجه معادلاتنك حلی خصوصنده اولجه اوقلید طرفندن درمیان ایدلمش اولان مطالعاتی‌ده نظر اعتباره آلدیغی ظن اولنمقده‌در .

خیامدن‌دها اول یعنی ٣٢٨ تاریخندن ٣٧٦ تاریخنه قدر برحیات اولان ابوالوفاء بوزجانی طرفندن هیپارقك براثرینه یازیلان شرحده‌ده ایكنجی درجه‌ده معادلاتنه دائر مطالعات مهمه سرد ایدلمش اولدیغی محققدر .

احتمالكه خیام ، كتاب‌الجبری یازمه‌دن اول؛ ابوالوفانك بواثرینی‌ده كوزدن كچیرمشدر . ابوالوفاء ، علم هندسه‌یه عائد متعدد تألیفاتی و (كتاب‌الحدود) و (وزیج الشامل) عنوانلی لایموت اثرلریله علوم ریاضیه‌ده‌كی اقتدارینی كوسترمش اولدیغندن خیامك بو ذاتك اثرندن استفاده ایتمش اولمسی استبعاد اولنه‌ماز .

فقط اوچنجی درجه معادلاتنك تشكیلاتی صرف عمر خیامك اثر دهاسیدر . خیام بوخصوصده اولا سیسته‌ماتیك برنظریه وضع وتأسیس ایلمش وبالاخره‌بو نظریه‌یی تحلیلات تطبیقیه ایله‌ده تأییده موفق‌اولمشدر.

مبادلات مكعبیه‌دن ایلك دفعه بحث ایدن ریاضینك خیام اولدیغنده بوتون ارباب فن متفقدر .

علم جبرك تاریخ تأسیسی وانكشافاتنه عائد صفحات خطوه بخطوه تعقیب ایدیلیرسه بوبابده اك بیوك موفقیتلرك خیامه‌عائد اولدیغنی‌اعتراف ایتمك ایجاب ایدر .

فی‌الحقیقه برمعادله‌نك قاچ دانه‌جذر حقیقیسی اوله‌جغنی تعیین‌ایچون قطوع مخروطیات استعمالی اصولنی تصور ایدن وجذورك قیمت‌تقریبیه‌لرینی تقدیر وحساب ایتمكه موفق‌اولان ریاضی خیامدر . بعض آوروپا مؤلفینی بواصولك اولجه آرشیمد وآپوللونیوس (ApOllonius) طرفلرندن تطبیق ایدلمش اولمسی‌احتمالنی اورتایه آتمقده ایسه‌لرده شمدی‌یه قدر نه آرشیمدك ونه‌ده آپوللونیوسك بویولده بر اثرینه دسترس اولنه‌مامشدر .

(ژوزسالمون) ك دیدیكی كبی بو اصولك واضع حقیقیسی عمر خیام اولدیغنی قبوله هركس مجبوردر .

كتاب‌الجبر اوروپا ریاضیونی آره‌سنده پك زیاده اشتهار ایلمشدر . خیامك؛ كتاب‌الجبردن باشقه؛ ریاضیاته عائد و بالخاصه جذورات مكعبیه‌نك صورت استخراجندن باحث متعدد رساله‌لری واردر .

خیام ریاضی اولدیغی قدرده بر هیئت شناس ایدی. (زیج ملكشاهی) عنوانی آلتنده ترتیب ایتدیكی جداول رصدیه حائز بولندیغی شهرته بحق لایقدر .

اصلاح تقویمده خیامك اثر موفقیتیدر. خیامك تنظیم ایتدیكی تقویم (١٠٧٩) سنهٔ میلادیسنده (اصلاح‌تقویم‌جلالی) نامی‌تحتنده نشرایدلمشدی.

تقویم جلالی كندیسندن‌بش عصر صوكره ترتیب‌ایدیلن(غره‌غووار) تقویمندن دها طوغریدر .

عمر خیام شاعر . — خیام شرقده كتب غنیمه‌سندن زیاده آثار شعریه‌سیله اشتهار ایلمشدر. خیامك رباعیاتی ، افق شرقده كتاب الجبرینی خسوفه اوغراتمشدر. رباعیاتك بعض پارچه‌لری معلم فیضی‌افندی مرحوم طرفندن تركجه‌یه نقل و ترجمه ایدلمشدر. صوك سنه‌لرده پارس‌ده خیام حقنده فرانسزجه غایت مفصل بر اثر نشر اولنمشدر .

خیامك قیمت ادبیه‌سنه دائر تنقیدات و مطالعاتده بولونمق پلانمزدن خارج اولدیغی جهتله بو خصوصی ادبیات منتسبلرینه براقیورز . یالكز خیامك مسلك رندانه‌سنه دائر برفكر ایدینه بیلمك ایچون‌رباعیاتك بعض قطعه‌لرینی ذكر ایده بیلرز .

رباعیات‌خیام، مدائح‌عشق‌وباده‌ایله مالیدر. خیامك‌مشرب لاابالیانه‌سی رباعیاتك هرمصرعنده‌اوقونه بیلور. هرصحیفه‌ده همان‌عینی‌نفحات سرمستانه‌یه تصادف اولنور .

خیام زمانك‌جعلی صوفیلری،ریاكار زاهدلری ایله قبالی تهكملردن ، آچیق استهزالردن پك زیاده ذوقیاب اولمقده‌در . خیامك، بعضاً مشغول

اولدیغی ابتلالر قارشی بی تاب وتوان قالەرق ؛ یأس ونومیدینك صوك درجەلرینه واصل اولدیغی کوریلور بر حالده ، حیات آتیەده بیله قطع امید ایتدیکی ظن اولنیور .

خیامك ظواهره قارشی کوستردیکی لاقیدی بعضاً لاابالیلك درجەسنی‌ده کچمش اولدیغی حالده ، شایان حیرتدرکه : حافظ شیرازینك طالع بد بختیسنه اوغرامقدن مصون قالشدر .

شیرازده حافظك قبرینه قارشی حرمتسزلکده بولنانلر ، خیامی حقیقی بر متصوف ، مستغرق وجد بر مست عشق کبی تلقی ایلمشلردی . رباعیات موسیو نیقولاس طرفندن فرانسزجەیه نقل وترجمه ایدلمشدر . انکلیزجەیه ایسه دها اول ترجمه اولنمشدی . بالآخره آلمانجەیه نقل ایدلدی .

خیامك آثاری آوروپاده انتشار ایتدیکی وقت کندیسنه شرق (وولتری) نظریله باقلمشدی . فی‌الحقیقه خیامده وولتر کبی مستهزی وایکنەلەیجی‌در . طوقوناقلی وتهکم آمیز افادەلری وولتره پك یقیندر . بشریت مظفریەیه قارشی آنك قدر محبت کوسترمش ، آنك قدر نالەخوان اولمشدر .

فقط بو شرق وغرب حکیملری آرەسنده یاپیلەجق مقایسەده بو درجەیی تجاوز ایتمامیدر . چونکه بو دائره خارجنده نقاط مشابهه آرامغه قالقشمق بیهوده یورغونلقدر .

انکلیزلر خیامك اشعارنده (لورد بایرون) ك آجی بدبینلکنك ، نومیدی‌ٔ یأس آلودینك درین ایزلرینی کوریورلر .

فقط حقیقت حالده خیام ؛ وولتر ولورد بایروندن زیاده آلمانیا فیلسوفلرندن مشهور (شوپنهاور) ایله خطوط اساسیەیه مشابهته مالکدر .

خیامك رباعیاتی بالخاصه انکلترەده پك زیاده بر حسن تلقی کورمشدر . رباعیات فیچ ژەرالد (fitz gérald) طرفندن انکلیزجەیه ترجمه و ۱۸۵۹ سنەسنده لوندرەده طبع ایدلدی .

کندیسی‌ده فطری برشاعر اولان فیچ‌ـ‌ژەرالد ، رباعیاتی حیرتبخش بر وقوف ، نزیه بر افاده ایله انکلیزجەیه نقل و ترجمه ایتمکه موفق اولمشدر .

اساساً ژەرالدك انکلترەده باعث اشتهاری اولان انکلیزلر ۱۸٦٦ تاریخنده لوندرەده (شرق قلوبی) نامیله برانجمن بیله تشکیل ایلمشلردی ، بو قلوب ، خیامك انکلیز افکار عمومیەسنده قازانمش اولدیغی موقع احترام و اجلالك محتشم بر تمثالتماسی عد اولنەبیلور . خیامك فکر فلسفیسنی آکلامق ایچون حیات بشریەیه عائد تظلمات آتیەسنی اوقویەلم :

« بو سفیل ارضده بر ویا ایکی قیصه کون قدر آنجق اقامت ایدەبیلورز . اقتطاف ایده بیلدیکمز نشئه ایسه آلام و اضطرابله مشبوعدر . صوکره ، حل ایدەمدیکمز بالجمله مسائل حیاتیەیی بر طرفه آتەرق بار آلام آلتنده ازیله ازیله بی تاب وتوان دوشیور و ابدیاً جهانه وداع ایدییورز . » .

خیام دیکر بر قطعەسنده ایسه شو صورتله نالەخوان اولیور :

« هیهات ! بز بیچاره انسانلر وقفه کیرسکون اولنجه اشك نثار اولان و ابدیاً بر دها عودت ایدەمیان جهان نورد روزکارلرك سسنه نه قدرده بکزەیورز . اوت ، حیات بشرده ، طبقی بو روزکارلر کبی بر ایکلتی ، بر شهقهٔ اضطراب ، بر هیچقریق ، بر بورا ، بر جدالدن عبارتدر . »

خیام حیاتی بویله تصویر ایدییور و احتمالکه تصویر ایتدیکی کبی حس ایدییوردی ، خیامك یأس و نومیدی ایچنده چیرپینان روحی هیچ برشیده بر نفخه آرامش و سکون بولەمامش ، متصل دیدینمش ، چیرپینمش ، ایکلەمشدر . نهایت واویلای تظلمنی بر قاچ مصرعك و بر رباعینك سینهٔ حزیننه کومەرك متسلی اولمق ایستەمشدر .

آوردبا خطرابم اول بوجود جز حیرتم ازحیات جیزی نفزود
رفتیم باکراه ونداینم چەبود زین آمدن ورفتن ربودن مقصود

طرزنده ، حیاتدن هیچ بر شی آکلایەمیەرق والده قالان ، بر مجهولیت مطلقه ایچنده یووارلاندیغمزی آکلاتمق ایستەیور .

خیام فنای بشریتی اعلان ایچون شوصورتله زمزمه خوان اولیور :

ای بس‌که بناشیم وجهان‌خواهد بود نی‌نام زماونی نشانی خواهد بود
زین پیش نبودیم ونشد هیچ خلل زین‌پس‌چونباشیم‌وهمان‌خواهدبود

آلایش ودبدبهٔ جهانك برظل قدر پایدار اولەمدیغنی ارباب غفلت واستبداده شو آجی قطعه ایله آکلاتمق ایستیور .

آن قصرکه برچرخ‌همی‌زدپهلو بر درکه او شهان نهادندی رو
دیدیم بر کنکره اش فاختهٔ بنشسته همی کفت که کوکوکو

خیام دائمی بر بحران بدبینی ایچنده چیرپینان روحنه بر رشحهٔ تسلیت صاچه بیلمك امیدیله حیات سرمستانەیه آتلمش ، احتیاجات روحیەسنی برقاچ جرعەنك تأثیریله تطمین ایتمك ایستەمش . فقط سرمست مصائب ومناهی اولمغله برابر ینه لطف ربانیدن قطع امید ایدەمیەجکنی :

کرکوهر طاعت نسفتم هرکز ورکردکنه زرخ نرفتم هرکز
نومیدنیم زبارکاه کرمت زیراکه یکی رادونکفتم هرکز

قطعەسیله تصویر ایدەرك بارکاه احدیته التجا ایلمشدر .

مدللی اعدادیسی مدیری

م . شمس‌الدین

دیلمز ایچنده . . . خورده شیلر

٤ ، (هیأت عدول) تعبیرنده عین ناصیل اوقوناجق ؟

اوزاق اوزاق برزمان . . ، اوزاقلرده‌کی قاراتیلری بیغین بیغین کورمکه ، تك تك سچمکه باشلامشز . صانکه چوجوق حالندەیز . چوجقلق چاغندەیز . صوریورز ، اوکرەنیورز . . بونك آدی نه ؟ بونك آدی شو . . اوتەکینك آدی ؟ اونك آدی‌ده بو .

برقارالتیدن، بر بیغینتیدن صوردیغمز وقت، بونك تورکجه آدینی بولوب سویله یه جك یرده (هیأت) دیمشلر.. آکلامشزکه بو بر بیریکینتینك، فرضا انسان بیریکینتیسنك آدیدر. بویله جه یکی برلغت اوکرنمشز. ینه صوربیورز : نه هیأتی ؟ نه یاپان هیأت؟ جواب ویریبورلر: اختیار هیأتی ، اختیارلر هیأتی ، ارککلر هیأتی ، قادینلر هیأتی . . کزن هیأت ، اوتوران هیأت . . . بونلری ده اوکره نیورز .

بونلری بویله قوللانوب طورورکن، صوکره لری اوکمزه چیقیورلر، ایشی چاپراشدیریورلر. بزم تورکجه، ساده ساده سویله دیکمز بو تعبیرلری (هیأت اختیاریه) ، (هیأت رجال) ، (هیأت نسوان) .. (هیأت سیاره) ، (هیأت ساکنه) صورتلرینه و سائر صورتلره قویورلر . زار زور، بونلره ده عقلمزی یاتیرمغه، آغزمزی آلیشدیرمغه چالیشیورز.

کونك برنده، عدلیه ایشلرمزه چکی دوزه ن ویریلرکن ، فرنکلرك (ژوری gury)سنی تورکجه یه آلاجق اولیورلر . بونی ـ (سیندیك تعبیرنی آلدقلری وجه ایله ـ بولدقلری کبی آلمایورلر. حمیت کوسته رەرك ـ بر وقت باشقا بر تعبیره قارشیلاق (قضیهٔ محکمه) (۱) اصطلاحنی قویدقلری وجه ایله ـ دیلمزده بونك یرنی طوتاجق داها الویرشلی برشی آرایورلر . کیم ایسه ، خیر و حمیت صاحبلرندن بریسی (هیأت عدول) تعبیرنی بولیور . بویله طمطراقلی اصطلاحلر دیلمزه بر آز طوقونسه ده چاره سز قوللانیله جغی ایچون ، فرنکجه لرندن اهوندر .

زمان ایله ، (هیأت عدول) تعبیرینه آلیشیورز . بونی قالیبله باصار کبی یازیورز . یازارکن قولای . . فقط اوقورکن اویله دکل . . (عدول) ده کی عینی هانکی حرکه ایله اوقویاجغز ؟ اوتوره ایله می ، اوستون ایله می ؟ یوقسه ایکیسی ده می جائز ؟ آغیزلره باقیلسه ، اویله دیین ده وار ، اویله دیین ده . . ایکیسی ده اولور ، دیین ده اکسیك دکل.. یازیمزك الویریشنه و اوقویانلرك واریشنه نظراً ، بونی (جدول) کبی ـ یعنی کلمه ده کی عینی ده واوی ده اوستونله یه رك ـ اوقویانلرده بولونمق قابل..

کورونیورکه بونی کوزل یازابیلیورز ، فقط کوزل اوقویامایورز . برشیئی سیبسز ایکی اوج درلو اوقومق دوغرو اوله ماز ، هله بر وجهی، بر حکمتی یوق ایکن. (عربجه بیلیرمیسك؟ اویدور اویدور سویله ،طرزنده اویله ده اولور، اویله ده اولور ، دیمك هیچ قبول اولوناماز . بونك بری دوغرو ، اوبرلری یا کایش اولمق لازم کلیر . عجبا هانکیسی دوغرو ؟ کتابلر یازمامش. . یازمشسه بیله شبهه قالتمامش.. اوحالده بودوکومی چوزمکه بزده چالیشابیلیرز .

(هیأت عدول) ده ایکی کلمه ـ برینك اوجی برچیننه نیر کبی برشی یاپیلارق ـ برلشدیرلمش . آکلایورزکه بو بر ترکیبدر . ترکیب . . دیللرده یولدرکه بر کلمه آکلاتیلاجق شیئی تك باشنه آکلاتامازسه اونك یاننه کلمه لر قوشولور ، آرقداش ایدیلیر . ایشته بو دورلو زنجیرله مه لره و بو دورلو زنجیرلره ترکیب دیرلر . بوایشه ، طبیعتلری و قابلیتلری

(۱) بو اصطلاحی بولوب قویان مرحوم استاد بویوك حیدر افندیدر ، دیرلر .

اعتباریله ، چوقلق اسم وصفت نوعندن اولان کلمه لر الویریر. شو حالده ترکیبه برلشن کلمه لر یاهپ اسم نوعندندر، یا بونلرك بر پارچه سی اسم و بر پارچه سی صفتدر . اسملر برلشمش ، بر برینه قوشولمش ایسه ترکیب، اضافیدر . اسمك یانه صفت قونولمش ایسه ترکیب ، توصیفیدر .

بونی اکلادقدن صوکره ، تعبیرده کی ایکی کلمه یی بربرندن آییروب آیری آیری یوقلارز . اویله یاپسه ق نه بولورز ؟ اولا (هیأت) .. بو بر اسم . . برشی کوسته رن بر کلمه .. فی الحقیقه بو، بر بیریکینتی ، انسان بیریکینتیسی کوسته ریور . تاصیل و نه ایش یاپان انسان بیریکینتیسی ؟ ایشته بونی، کوسته رمك ایچون (عدول) کلمه سنی بوکا قوشمشلر و آرقاداش ایتمشلر. عجبا بو ده بر اسممی؟ یوقسه بر صفتمی؟ اسم ایسه آرقاداشینك اکسیکنی تاملایاجق ، صفت ایسه اونی توصیف ایده جك ، کیدیروب قوشاتاجق، عجبا هانکیسی؟ اسممی، صفتمی ؟

(عدول) ه بکزه ین بر چوق کلمه لر طانیورز . بونلرك هپسنی قاریشدیرسه ق ذهنلر قاریشیر . ساده عینك حرکه سی اوستون و اوتوره اولماسنی نظره آلارق دوشونه لم . حرکه اوستون ایسه کلمه (جهول کبی ، (حمول) کبی ، (کتوم) کبی صفتدر . حرکه اوتوره ایسه کلمه، یا (طلوع) کبی ،(غروب) کبی ،(ظهور) کبی مفرد مصدردر، مصدر اسمدر.. یا که (صدور) کبی ،(سطور) کبی ،(سطوح) کبی جمع اسمدر ،

(عدول) کلمه سی ، برنجی احتمال وجه ایله بر صفت ایسه ، بونك موصوفنه اویماسی ، موصوفی کبی مؤنث اولماسی لازمدر. چونکه (هیأت) کلمه سی دیلمزده بودورلو حاللرده دائما مؤنثدر. نته کیم ، (هیأت جهوله) ،(هیأت جاهله) ،(هیأت علمیه) ،(هیأت مختلطه) ،(هیأت عظما) دینیر..(هیأت جهول) ، (هیأت جاهل) ، (هیأت علمی) و سائره دینمز . بناءً علیه بو احتمال قبول اولوناماز ... کلمه صفت دکلدر.. کلمه ده کی عین اوستون اولاماز .

کلمه ، ایکنجی احتمال وجه ایله مفرد بر مصدر ویا مصدر اسم ایسه ، بولدن صاپمق و سوزدن دونمك ، صاپاوه دونمه ، صاپیش و دونوش ، معناسنه کلیر.. بو ایسه ترکیبده کی مقصده اصلا یاقیشماز و مناسبت آلماز ، بویله دکلده ، اوچنجی احتماله موافق اولارق جمع حالنده اسم ایسه ، ترکیبده کی مقصده و اعتباره تمامیله اویار. چونکه بو، بزجه مجله ده (۱) و (رجل عدل) صورتنده کی مشهور مثالده کلدیکی اوزره ، اصلنده مصدر ایکن ، اسم و صفت حالنده ، یعنی ذات وصفتی برلك کوسته رن اسم فاعل حالنده قوللانیلان (عدل) کلمه سنك جمعی اولاجغی کبی ، فرنکلرجه (ژوری) دیین و محکمه لرده جنایت ایشلرنده و بونلره بکزه ین شیلرده وجدانه کوره قرارلر ویرمك ایچون ، انتخاب ایدلمش یمینلی اون ایکی کیشیدن عبارت اولان هیأتك طبیعتنده کی جمعیت معناسنی ده صارار و قوجاقلار. دائما قوللانیلان دائما یازیلان (هیأت وکلا) ، (هیأت سفرا) ،(هیأت نظار) ، (هیأت دول) ، (هیأت معلمین) ،(هیأت کتبه) ، (هیأت مدیران) کبی ترکیبلر بو ملاحظه لره پك اویغون دوشر .

[۱] ماده ۷۰۵ « عدل ، راهن و مرتهنك امنیت ایدوب ده رهنی تودیع و تسلیم ایتدکلری کیمسه در . »

بوملاحظه‌لرده یا کیلمادق ایسه ، (هیأت عدول) ده‌کی (عدول) ك عینی اوستون اولاماز ، اوتوره اولور . . بومبحثده ، اوستونده اولور ، اوتوزه‌ده اولور ؛ سوزینك آرتیق قیمتی قالماز .

اسپارطه‌لی

حقی

مباحثات

اعداد قوت

شوهفته‌لرده عالم مطبوعاتده اعانهٔ بحریه‌نك بر طرفدن وجوبندن، فرضیتندن وحتی حج زکاة کبی عبادات مالیه‌نك اعانهٔ مذکوره‌یه لزوم قلبندن بحث اولنور ، بر طرفدن‌ده اشبو بحثلرك افراطنه، الحادینه دائر مناظره قبولری آچیلیور.

بو عاجز بضاعهٔ علمیه‌نك محدودیتندن ، دها طوغریسی عالم‌اسلامه شمولی اولان بو مسئله‌ده‌کی فتوای شرعینك اعطاسی‌مفتی الانام اولان ذات حضرت مشیختپناهی‌یه عائد اولمسندن طولایی بوبابده حکم قطعی ویرمکدن احترازله طرفین مناظرینی یکدیکره تقریب ایتمك و ملت اسلامیه‌نك بو یوزدن دوشمکده اولدقلری یکی برطاقم شبهه و ترددلری ازاله ایتمك ایچون بر ایکی سوز سویلمك ایسترم :

هرایکی طرفده اعتراف ایدرلرکه استطاعت مالیه‌سی اولانلرایچون حج، زکاة فرض وصدقهٔ فطر ، اضحیه واجبدر . همده اشبو فرضیت و وجوب ، کفائی دکل، عینیدر .

(اعانهٔ بحریه) — دها عمومی و شرعی تعبیری اولمق اوزره — (اعداد قوت) ایسه ینه فرضدر . فقط فرض کفایه‌میدر ، فرض عینمیدر ؟ بونك تعیینی احتیاجات مبرمهٔ سیاسیه‌نك تعیننه تابعدر . بو جهتك واضحاً حلی رجال سیاسیه‌مزك تقدیرینه و اکا کوره شرفصادر اوله‌جق فتوای شریفه متوقفدر .

یالکز مستفتینك مفتی‌یه ویرمه‌سی ضروری اولان ایضاحاته لاحق بر مطالعهٔ قاصرانه اولمق اوزره عرض ایدرم که : بوکون اون ملیون نفوس اسلامیه‌یی مشتمل فاس، ینه اون ملیون نفوس اسلامیه‌یی محتوی ایران ، ایکی بچق ملیون نفوسی جامع طرابلس‌غرب کبی اقالیم اسلامیه قانلر ، انقراضلر ایچنده یوبان اولیور ، کریدده عنصر اسلامك تماماً ارقه‌سی آلنمق کبی‌تشبثات‌شنیعه حکفرمابولنیور، اورالرده کلهٔ‌توحید (العیاذ بالله) سوندیرلمك ایسته‌نیلور ، روسیه کبی ممالك اجنبیه‌ده ملیونلرجه مسلمانلرك موجودیت قومیهٔ ودینیه‌لرینه درلو درلو ضربه‌لر اوریلور . . حاصلی اسلام هرطرفده‌قانلر ، آتشلر ایچنده انقراضه دوغرو سوركلنوب طرریرکن شو صوك حکومت مستقلهٔ اسلامیه‌ده‌کی اون، اون بش ملیون نفوس اسلامیه اوزرینه کندو حیات دینی وسیاسلرینی ایدیٔ بی رحمانهٔ اجانبدن تأمین ایتمك ایچون اعداد قوت فریضه‌سنك (کفائی) تعبیریله تحدیدینی ادنا ملاحظهٔ ملیه وسیاسیه‌سی اولانلر قابل تجویز کوره‌مز . اشبو فریضه‌نك عموم افراد مسلمه اوزرینه‌فرض عین اوله‌جق درجه‌ده معروض مهالك اولدیغمزده اصلا تردد ایده‌مز .

شو قدر که اشبو فرضیت عینیه‌یی افراد مسلمین نه صورتله اجرا ایده‌جکدر ؟ بوندن بر قاچ سؤال واضح ترتب ایدییورکه شونلردر :

(۱) حکومتمز شوحال مخصه‌ده ینه برطاقم اسرافات ، حالمزه کوره قات قات زائد ملیونلرجه معاشات و مصارفات ایله لازم‌الحجر برصفتده اولوب ملتك ترك فرائض و واجباتی ایله قزانیله‌جق برمقدارکده فرقه و سائره منازعاتی آره‌سنده او زائد ملیونلره بر زائد دها علاوه‌سندن بشقه بر شیئه یارامیه‌جغی ملحوظ بولنورکن بو بیچاره مسلمانلرك صاف یورکلرندن قوپان صاف بر فریضه‌یی ترك ایله اعانهٔ بحریه‌یه ویرمسنه شرعاً دکل ، وجداناً نه دنیلور ؟ بوکا مفتی محمد فخرالدین افندی نه بیورور ؟ . . .

(۲) اغنیامزك طبقهٔ بالاسنده بولنانلر ـ که اعانهٔ بحریه متوسطین وفقرا قدر طاورانه‌لر احتیاجز کرکی کبی اهونلشور ـ بونلر هنوز کیسه و قاصه‌لرینی هیچ بر صورتده آچمادقلری حالده اوزرینه بر قاچ غروش زکاة وصدقهٔ فطر ویا قربان ویا حج لازم کله‌جك قدر برنصابه مالك اولابیلن متوسط‌مسلمانلر ـ که یوز بیکلرجه‌سی‌اوطبقهٔ ممستناده‌کی زنکینلردن بر قاچنك ویره‌بیله‌جکی مبلغی تدارکدن عاجزدر ـ اوبیچاره متوسطلر زکاتلرینی ، فطره‌لرینی ، قربانلرینی ، حجلرینی ترك ایتسونلرمی ؟ . . . فخرالدین افندی حضرتلری بوکا نه بیورور ؟ . .

(۳) حکومتمزی اسرافدن ، طبقهٔ بالاده‌کی اغنیامزی امساکدن تبری ایتدیردیکمز تقدیرده دخی اعانه ، دها طوغریسی « اعداد قوت » فریضه‌سی ـ کرك کفائی وکرك عینی اولسون ـ افراد ملتك موقع و اقتدارلرینه کوره نه مقدار ایله ایفای فریضه ایتمش اوله‌جغنك بر فتوای صریح ایله ایضاح و افتا وبوصورتله تراکم ایدن مبالغك ایدیٔ مؤتمنه‌ده بلا تغییر یرلو یرلرینه صرف اولندیغنك قولاً قلماً دکل فعلاً ومادةً ارائه واثبات ایدلمسی لازمدر . تا که هر مسلمان بو فریضهٔ وجیبه‌یی ایفا ایتمش اولوب اولمادیغنی بیلسون .

(٤) وجوب‌صدقه واضحیه‌یی وفرضیت زکاة وحجی اسقاط بحثنه کلنجه ؛ بر مسلمان تقدیر ایدملم که مالاً وقوتاً امثالی درجه‌سنده ودها فوقنده اعداد قوت فریضه‌سنی ایفا ایدییور وفقط ـ ثروت متباقیه‌سی ینه شرعاً کندوسنه زکاةوحجی وصدقهٔ اضحیه‌یی ایجاب ایتدیرییور ـ برمسلمان‌بو فرائضی ترك ایتسونمی؟ یوقسه برقات دها ، بر قات‌دهااعانهٔ بحریه‌لردەمی بولنسون ؟

اعانهٔ بحریه‌یی قات قات ویرن ارباب حمیت البته تحسین اولنور. فقط بویله قات قات اعانه،کەبری فرض و واجب ایسه ایکنجیسی و دها صوکره‌کیلری البته نافله اوله‌جقدر، بو ایکنجی و دهاصوکره‌کی نافله‌لری

البته دیکر فرائض و واجبات عینیه‌یه ترجیح ایتمك خصوصی مفتی فخر الدین افندیدن دخی مأمول دکلدر .

خلاصه : مطالعهٔ قاصرانه‌مجه فخرالدین افندینك فتوی ویااستفتاسی شو صورتله جائز اوله بیلورکه عموم اغنیامز دخی داخل اولدیغی حالده بالعموم افراد ملت اوزرلرینــه آرتق زکاة،حج فرض و صدقهٔ فطریه واضحیه واجب اولمیه‌جق درجــه‌ده کافهٔ ماملکنی اعداد قوت امرنده فدا ایتدکدن و حکومتمز دخی افرادی اره‌سنده زکاة ویرمکه مقتدر کیمسه بولنمیان بر ملتك حکومتی نصل اولورسه او درجه‌ده مماشـات و مصارفات بودجه‌سنی تنظیم و تنسیق ایلدکدنصکره حالاً و استقبالاً بتون ثروت ملت و مســاعئ حکومت انجق اعداد قوته منحصر قالیر و وخامت مآل ودین بو درجــه فداکاری‌یی موجب کوریلورســه هر کســدن حج وزکاة و فطره واضحیــه‌فرض ووجوبی طبیعتیله ساقط اولمش اولور ؛ ایشــته او لوقت بواعــداد قوت فریضهٔ مرتبه‌سنی ایفا ایتمکسزین دیکر فرائض وواجبات دینیه‌ایفاسنی ترجیح ایدنلر بولنورسه انلر ایقاظ وخط حرکتلری تنقید وتقلیب اولنور .

بودرجه‌ده وبوکا یقین برمرتبه‌ده اعداد قوتك عمومی وعلی‌الانفراد بر فرض دینی اولدیغی‌ده دینك ، اسلامیتك شوصره‌ده معروض اولدیغی فلاکت وخیمه‌یی ملاحظه ایدنلرجه تسلیم اولنور ظن ایدرم . حاشا ، افنا دکل استفتادر ، دیمك ایسترم که ایشته شو ایضاحات استفتا اولنمی و مقام جلیل عائدندن ویریله‌جك فتوایه تطبیق حرکت ایدلملیدر .

هر حالده ناسك زبانی ، قلوب امتك رشد و هدایتی اولان صنف علما یکدیکریله اوغراشمق ، یکدیکرینی ، هله افراد صفیهٔ ملنی الحاده ، تضلیله ،تکفیره‌قدر واروب‌بو معصوم‌وهر بلایه معروض‌اولان‌بیچاره‌افراد اسلامیه‌نك جانسوز یاره‌لری اوزرینه بر یاره دها آچمالری رجااولنور. والسلام علی من‌اتبع‌الهدی .

سیواسده: سلیم افندی زاده

مصطفی تقی

عالم اسلامده بشائر انتباه

امام بوصیری حضرتلری فیض‌اسلامی نه‌کوزل تصویر بیورمشدر :

بشری لنا ! معشرالاسلام ان‌لنا ،

من‌الهدایة رکناً غیر منهدم .

اویله‌در، بوکون بیله بتون مصائب ضلالمزه ، بوتون اسقام‌ومصیبت و شقاوتمزه رغماً ینه اوغیرمنهدم رکنی هدایت » ، استنادن امیدمزی کسمه‌یز.قانط اولمایز. دیرزکه: دین ، ینه اودیندر، فیض ینه‌اوفیضدر ، هدایت ، ینه اوهدایتدر . اورته‌ده دکیشه‌ن برشیٔ وارســه . محتاج اصطفا برقابلیت ، بر « بعث زندکی بخش » ، مفتقر جمعیت وارســه ، و ۳۰

بواحتیاجك تأمینده دائما ممکندر ، بزی منع دکل ، دائما ســوق ایدن، ایلرویه طوغرو ایته‌ن برقوت وار . بوقوتك، بو قانون مرشدك مطیع‌اراداتی اولدقی هرشیٔ اولور بیتر ، هرمشکل حل اولور ، هر عسر ، یسر اولور .

فقط عزم ، صوکره همان حرکت لازم . عطالت ، بر مسلم‌ایچون کبائردندر . چونکه سبب حقارت و ذلتدر ؛ مضاد سعادت ، ام شقاوتدر . اسلامیت ایسه ، اربابنی دائما اریکه نشین ـ مسعدت،نصیر انسانیت کورمك ایستر . اونك هدفی ؛ استقبالدر، ابدیتدر ، کمالدر، بو غایه‌لره ایصال ایدن شهراه حقیقتدن ، سبیل رشاددن صاپازری ؛ انوار قدسیتدن مستنیراتمز ، اونلر دیاجئ خسرانده تباه اولورلر ، اسلامك قوانینی ، دائما صادقدر، صداقت ایستر، هیچ بر موجودی ، کندینه منسوب اولانلری بیله استثنا ایتمز . رحیم و شفیق ، قاهر وبی اماندر ! اسلام ناظم حرکاتی حق و جهاد اولان بر « قلب سلیم » ایستر . بو صفت و قابلیتده‌کی قلبلره ، ویره‌جکی‌مکافات : بر ضروریات بی انقطاعدر !

« ولکل امة اجل ، فاذا جاء اجلهم لایستأخرون ساعة ، ولایستقدمون »

— سورهٔ اعراف —

محرر فاضل محمد فرید و جدی ، بو آیت کریمه‌نك مآلی (لامة اجل محدود کما للفرد ، فاذا حان حینها فلا تقدم ولاتتأخر عنه) دیبه ایضاحدن صوکره دیبورکه :

(ان هذا الناموس‌العمرانی لم یکتشف الا فی‌القرن التاسع عشر حیث اثبت علم العمران ان کل امة تولد تحمل فی کیانها اصول رقیها و تدرجها وجراثیم مرضها و موتها ، فهی تحیاه ماتحیاه حتی تبلغ‌اشده ثم تموت فلا یفیدها العلاج ولایؤخرها الطب .)

اون طقوزنجی عصر انسانلرینك نهایت ادراك ایده‌بیلدکلری بو قانون اجتماعی‌ی ، اون اوچ عصر اول کتاب عزیزدن تبلیغ ایدن امت اسلامیه ، شبهه‌سز بو قانون منیفك شمول تأثیرندن خارج دکلدر ، کمال شدتله،اونك تأثیرینه معروضدر . آنجق قتل کبی ، انتحار کبی منکراتی « اجل فرد » ه استناده مساعده ایتمه‌ین دین مبینی ، عینی منکرات اجتماعیه‌یی ارتکاب ایچون (اجل امت) ه استناددن ده شبهه‌سز کمال شدتله منع ایدر . چونکه نه فردك ، نه امتك اجلی، بزجه مقطوع‌ومعلوم دکلدر ، بالخصوص رسیدهٔ هرم اولان امتلر ؛ بر پیر حکیم کبی هیچ اولمازسه اولاد واحفادینك تربیه وتهذیبیله مکلفدر .

امت اسلامیه ، بوکون رسیدهٔ هرممیدر ؟ ، بناءً علیه اجلنه منتظرمیدر ؟ بوتون وقوعاته ، بتون احوال اجتماعیه‌مزه رغماً خایر ، بیك کره خایر ! عالم اسلامك خسوف حاضری ، بر کمالك مقدمه‌سی اولدوغنه بتون قوت ایمانمزله قانعز .

کچن هفته پك ناکافی برقاچ کلهٔ تقدیم ایله صراط مستقیم قارئین

محترمه‌سنك انظار انتباهنه عرض ایتدیكمز ، الدعوة والارشاد، مؤسسهٔ اسلامیه‌سی كبی بروج مشیدهٔ استقبال ، اسلامك بشائر انتباهیدر، آیات نجاتیدر . بوكون ینه كمال اهمیتله سویلیورز ، قارئین محترمه ، الدعوة والارشاد دارالفنونك نظامنامه‌سنی تكرار تكرار اوقوسونلر ، اتفاق ایتسونلر ، اوقدسی مؤسسه‌نك یتشدیره‌جكی « داعی‌الی‌الله » لر ایله « مرشد » لرك اسلامه ایده بیله‌جكی خدمات عظیمه‌یی درین درین دوشونسونلر ، قلبلرنده بویولده تشبثاتك حمایه وتكثیری ایچون شدید برلرزش عزم وحمیت طویسونلر ... ایچه بیاملی‌یزكه، اعتقاد ایتملی‌یزكه استقبال ، عصرك سویهٔ عرفانیله متناسب دارالفنونلرك زیرسقفنده تربیه وتهذیب اولنمش جوال فكرلره ، متین دماغلره محتاجدر .

كچن هفته‌ده عرض ایتدیكمز كبی قلب اسلام اولان دارالخلافه‌ده بویولده‌یی حركت دكلدر . ایشته (مدرسة‌الواعظین) استقباله طوغرو آتمش بر خطوه‌در .

كوكل ایسترکه مدرسة الواعظینی ، الدعوة والارشادك بر مثلی ، بر رفیق مساعیسی اولسون ، پروغراملری عینی سویهٔ ترقیده بولنسون . مدرسة‌الواعظینك پروغرامنی لایقیله بیلمیورز، فقط، الدعوة‌والارشاد پروغرامی هر حالده شایان تقلید بر پایهٔ بلندده‌در . مدرسة‌الواعظینك پروغرامی ، اگر بو رتبه‌ده دكلسه ، تكرار تكرار تمنی ایده‌رز ، اویولده تنظیم اولنسون .

مدارس اسلامیه‌یه علاوه اولنان دروس جدیده‌یه قارشی طلبه‌ده كورولان میلان شدیده نه دیه‌لم . انسان بوبینات صلاح وسعادتی كوردكجه شمدی‌یه قدر هبا ایدیلان غیرتلره ، سونن آرزولره ، هدر ایدیلان ذكالره درین درین تلهفلر ایدركن مستبلرینه‌ده بر حصهٔ تقبیح آییرمقدن كندینی آلامایور . بو غیرت ، بو جهاد بویله دوام ایتسون، پراستقبال قریبده مدرسه‌لردن ناصل منور ومهذب دماغلر یتشه‌جكنی انشاءالله اوزمان كوره‌جكز . . همان بتون ایشلرمزده حسن‌نیتك وبناءً علیه توفیق‌حقك بزه ظهیر ورفیق اولمه‌سنی تمنی ایده‌لم .

ع . ن

مملكتی قورتارمق ایچون . .

— اوچنجی مصاحبه —

مابعد

اوفاق بر فرصتله مملكتده بیوك بر شورش چیقارتیله بیلیر، عصیانلر طغیان ایتدیریله‌بیلیر ! (پەریقلس) آتنه‌یی وبتون یونانستانی مسعود ایتمكه مقتدر ایكن، اخلاق عمومیه‌یی تفسخ ایتدیرنجه‌یه‌قدر اوغراشمقدن صرف نظر ایتمدی . شو حركتی بر اكثریت ماونه‌یی كندینه طرفدار ایتمكله نهایتلندی ایسه‌ده، مشئوم (پله‌پونز) محاربه‌سی‌ده بتون وخامتیله كوپوردی (لیزاندر) ده وطنك سیاستنی، شكل حكومتی ـ كندینه مسدود بولنان تخت وتاجی ـ الده ایتمك حرصیله تغییره چالیشمشدی ! لاسه‌ده‌مونلیلره، اخلاقسزلغی، تیكسیندیره تیكسیندیره قبول ایتدیردكدن صوكره، اونلرك حمیتنی سوء استعماله قویولدی . و مملكت كویا تأمین ایتدیكی شهرتله دورلدی . (آلیسبیاد) ك اوكجه‌لری معذور كورولن سیئاتی‌ده خلقی بویله اغفال ایتمشدر .

حاصلی، بتون حكومتلرك، بتون ملتلرك دوچار اولدیغی فلاكتلر هپ اصول سیاسته‌كی خطالردن نشأت ایدر . یاحرب تهدیدی ، یاخود بوش بر قورقو، و بونلره منضم اولان داخلی، خصوصی اندیشه‌لر ، مجادله‌لر قلبلری تدریجاً صوغوتور .. خونین « دراقون » قانونلرینك فضیلتلی بر قوم ایچون وضع اولندیغنه ایناندیرمیسكز؟ بتون‌حریتی غصب ایدن بو قانونلری، ملتك كندی آلچاقلغی وجوده كتیردی . الك كوچك بر قباحتك جزاسی : اعدامدی . حب‌شرفك تعمیم و اعلاسی ایچون : قباحتلرك جزاسنه: حجاب كفایت ایتمه‌لی، هركس افعالندن اوتانمالی ، یوقسه ، كینله ملمع بر اخلاق سیاسی ـ اساس اولان ـ انسانیت حسیله برابر یاشایاماز . شجاعتی‌تزیید ایچون قانه احتیاج كورن آدملر: آلچاقدر، جانی‌در، ایركچ بونلری‌ده‌تسكین‌ایدن كندی‌قانلری‌در . حب‌شرفك‌الك طبیعی مكافاتی: حرمت‌عمومیه‌در . بزم روحمزی آنجق بوحرمت‌اصعاد ایدر . بیوك آدملرك‌حقی بر چلنك مذهبله ، بر هیكل محتشمله اودنمز . او چلنك، او هیكل ـ قیمت اصلیه‌یه ایریشه‌میه‌جكی ایچون ـ بر حقارتدر بیله ! .. برزمانك ایران حكمداری ناموس وشرفی آلیم صاتیم دركه‌سنه تنزیل ایتمشدی .

(فیلیپ) آسیانك اوحكمدارینه اوزنمه‌یدی ، یونانستانی كند ـ یسندن اوركوتمزدی ! ثروتی مشروع قوللانسه‌یدی مملكتك‌احتیاجاتنه كوره آدم یتشیردی . . ثروت انسانی قهرمان ایتمز ، بالعكس قهرمانلغی سیندیر ، بوغار . عرض اولنان تاریخی مثاللر ، استنتاجات فكریه‌نك اصابتنی تأیید ایدییور ، ظن ایدرم .

غایهٔ سیاست : افراد وطنك یواش یواش بر تربیهٔ حقیقیه اكتساب ایده‌رك ایلكه اعتیاد ایتمسی ، فنالغه قارشی دائما عصیان ایله‌مسیدر . یوقسه جنایتلر بر كیف شخصی اوغرنده جزاسز براقیلیر ، قانونلر هیچه صاییلیرسه ظلمه‌ده ، دنائته‌ده آلیشیلیر . حتی ، یاشامق ایچون فنالق ایتمه‌نك لزومی بیله حس اولنور ؛ قلب : عذاب ندامت‌طویمادن تحجر ایدر . .

عثمان فخری

[مطبعهٔ توسیع طباعت] قوللكتیف شركتی محمد حلمی و شركاسی ❊ مدیرمسئول : اشرف ادیب

صراط مستقيم ١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت صندوغى جوارنده شنكول يقوشنده ٢٠ نومرو

مسلكمزه موافق آثار جديده مع الممنونيه قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشؤون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	التى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه «	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قبره‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٧٣ — ٧ محرم الشريفه ١٣٣٠ پنجشنبه — ١٥ كانون اول ١٣٢٧ — يدنجى جلد

مكتبلرمزده علوم دينيه تدريساتى

— ٢ —

بو عنوان آلتنده ١٧١ نومرولى صراط مستقيمده بر مقاله يازوب اساتذهٔ كرامدن شيخ الاسلام موسى كاظم افندى ايله عبدالرحمن شرف بك افندى حضرتلرينك شو مسئله اوزرينه نظر دقتلرينى جلب ايتمك ايسته‌مشدم. ظن ايتمم‌كه بوكا موفق اولمش اوله‌يم. زيرا اليوم رأس كارده بولنان بو ذوات محترمه كثرت اشتغاللرندن طولايى بويله كوچك آدملر طرفندن يازيلان اوفاق شيلرى اوقومق وقيمتلى زمانلرندن بر قسمنى بو كبى مسائله صرف ايتمكله اشتغال ايده‌مزلر .

بونك ايچون ايكنجى درجه‌ده اولان مكاتب عاليه مديرلرينه كلهلم . عجبا بونلرك نظر دقتلرينى جلب ايتديمى ؟

بو سؤاله بن كندمدن بلا تردد (خير) جوابنى ويريورم . زيرا او ذوات عاليه‌ده مكاتب كبى عالى اولدقلرندن بويله اوته‌دن بريدن اوچ بش جمله بيلمه‌يرك قلمى اله آلوب‌ده مقاله يازمق ايچون ميدانه آتيلان اوفق تفك آدملرله غزته ستونلرنده‌كى فريادلرينه حوالهٔ سمع ايتمزلر . اونلر غزته‌لره مقاله يازان آدملرك كنديلرى كبى عالى ومكمل ، علوم رياضيه ، طبيعيه واجتماعيه‌ده يد طولى صاحبى ذواتدن اولمالرينى آرزو ايدرلر . اسعف الله آمالهم وحصل امانيهم .

شو حالده اوچنجى درجه‌ده مكاتب اعداديه و رشديه مديرلرى كليور . عجبا بونلر عطف نظر ايتديلرمى ؟

ايشته بوراده جداً تردد ايدييورم و اميد ايدييورم‌كه شو قدر مكاتب مديرلرى ميانده هيچ اولمازسه بر ايكيسنك دقتنى جلب ايتمش ويا خود ايده‌جكدر . بوده بنم ايچون بيوك بر موفقيت عد اولنور . بنده « مالايدرك كله لايترك كله » مثل مشهورى موجبنجه اشتكا وفريادمده دوام ايدرم وديرم‌كه اوت مكتبلرمزده‌كى تدريسات دينيه اصلاح اولنماليدر ، همده پك چوق تأخير ايديلميه‌رك بو ايشه همان مباشرت اولنماليدر . اكر بو اصلاحاتى ياپمق ايچون يكى آچيلمش اولان (مدرسة الواعظين) ـ مزدن چيقاجق واعظلرمزى ، ياخود اصلاح اولونه‌جق مدرسه‌لرمزدن يتشه‌جك مدرسلرمزى بكله‌رسه‌ك اوزمان پك كيج قالمش اولورز . شيخ سعدينك : (تاترياق ازعراق آورده شود مار كزيده مرده باشد) ديديكى كبى اووقت ايش ايشدن كچمش اولور . بناءً عليه شمديدن اسباب موجوده ايله توسل اولونه‌رق اصلاحاته باشلانماليدر . والا عاقبت بزى آغلاتير ، لكن او زمان آغلامق فائده ويرمز .

امور تضحك السفهاء عنها ـ ويبكى عن عواقبها اللبيت

باشلامالى ، باشلامالى . . . . اما نره‌دن باشلامالى ؟

بكا قاليرسه شمديلك ايكى طرفدن : برى معلملر ، ديكرى كتابلردن ، معلملردن نا اهل اولانلرينى اهل ومقتدر اولانلريله تبديل ايتمه‌لى . لله الحمد اهليتلى معلممز يوق دكل ، وار . اونلر جمله‌سندن مثال اوله‌رق شوراده برينى ذكر ايده‌جكم‌كه اوده شوقتى افندى‌در . بو وامثالى ذوات محترمه‌دن نه ايچون استفاده اولنميور ؟ بونلر نه ايچون مكاتب اعداديه وليسه‌لره ، حتى دارالفنونه علوم دينيه معلمى اوله‌رق تعيين اولنميورلر ؟ معلوماتى دريكتا مندرجاتنه منحصر ، افكارى كوچك قفاسى قدر محدود اولانلرمز بونلرك يرلرينه كچمشلر ، ياخود بونلر كله‌جك يرى اشغال ايدييورلر . نيچون ؟

بونلر او قدر آچى حقيقتلردركه انسان بونلرى دوشوندكجه جداً

متأسف و عالم اسلامك بو حاله قارشو لاقید قالانلرده متحیر اولیور . بونلر اویله دردلردرکه سویله‌دن کچیلمسی ممکن‌ده دکل .

غیر ان العلیل لیس بمذموم علی شرح مابه للطبیب

ایکنجیسی کتابلر مسئله‌سیدرکه بوده پك مهم ایسه‌ده معلمه نسبتله بونك اهمیتی ایکنجی درجه‌ده قالیور . زیرا مقتدر بر معلم اولورسه کتابسزلغی حس ایتدیرمز. موجودلردن اك مفید اولانی انتخاب ایدوب اوقوتورده نقصانتی کندوسی اکمال ایدر . لکن بوده مکمل بر کتاب ترتیب وتألیف اولونجه‌یه قدر بالضروره اختیار اولونه‌جق بر طریقدرکه (ماشرع للضرورة یقدر بقدرها) قاعدهٔ اصولیه‌سنه بناءً مفیدوقیلاسیق کتابلر یازیلوب مجلس معارف طرفندن قبول اولوندقدن صکره بالجمله مکتبلرده اونلر تعلیم وتدریس اولنور . عکسی تقدیرده پك بیوك براصولسزلغه بادی اولور. زیرا اوزمان هرمعلم کندینه مخصوص برکتاب واصول تعقیب ایتمکه باشلارکه بونك‌ده ضررینی زواللی طلبه چکر ؛ شمدی اکثر مکتبلرمزده اولدیغی کبی . دعوامی تأیید ایچون دلیلی کندی صنفمزدن کتیره‌جکم ، هم‌ده بر دکل ایکی مثال : سیر وتاریخ اسلام درسلری .

برنجی سنه‌ده معلممز سیردن شفاء شریف اوقوتیوردی ، ایکنجی سنه اونك یرینه تعیین اولنان دیکر بر معلم اونی بکنمیوب یرینه بشقه برینی، کندوسنك طوپلادیغی سفسطه یغننی اوقوتمایه باشلادی، اوچنجی سنه اونك خلفی ایسه تکرار باشدن باشلایه‌رق کندوسنك یازدیغی مقدمة السیری تدریس ایتدی . بز بوصورتله اوچ سنه متمادیاً سیر شریف اوقودیغمز حالده سعدینك

مجلس تمام کشت وبآخر رسید عمر ـ ماهمچنان در اول توصف مانده‌ایم

دیدیکی کبی حالا سیرك مقدمه‌سنده‌یز . بزه حقیقتاً راهبر اوله‌جق حیات خصوصیهٔ پیغمبریه وحالات اجتماعیهٔ نبویه‌دن بر جمله اولسون اوقومایه موفق اوله‌مادق . بوسنه ایچون دردنجی برمعلم تعیین اولوندیغنی خبر آلدق. بوسنه انتخاب اولنمش ذات محترم ایسه طلبه‌نك حسن توجهنی قزانمش بر ذات اولوب علوم شرعیه‌ده بالخاصه حدیث وسیر فنلرنده یدطولا صاحبی اولدیغندن بالجمله آرقداشلرمله برابر بیوك برامید بسلمکده‌یز وکندولرندن بزی بوسنه‌ده مقدمه ایله اشغال ایتمیوب طوغریدن طوغری‌یه سیر شریفهٔ محمدیه‌یی تدریس ایتمه‌لرینی استرحام ایدییورز . زیرا بز او مقدمه‌یی اوچ سنه‌در اوقویورز. بالعموم آرقداشلرم‌ده « وفی النفس حاجات وفیك فطانة — سکوتی بیان عندها و خطاب » دیه‌رك بنم بو تمنیاتمه اشتراك ایدرلر ظن ایدرم .

کذا تاریخ اسلام ایچون ده درت سنه ظرفنده درت معلم تعیین اولونه‌رق هر بری کندینه مخصوص بر اصول وکتاب تعقیب ایتدی .

بوندن‌ده بز ضررلی چیقدق . زیراسی پك اوزون اولدیغندن کچیورم .

ایکنجیسی کتابده دیمشدم . اوت اویله‌در. چونکه بوکون مکاتب اعدادیه ورشدیه‌مزده تدریس اولنان علوم دینیه کتابلرمز پك سونوك شیلردر وپك ابتدائی طرزده یازلمش کتابلردر . هیچ بری حقائق علویهٔ اسلامیه‌یی تمامیله محتوی دکلدر. بعض فضلامز طرفندن یازیلان مفید کتابلر وار ایسه‌ده قلاسیق اولمادقلرندن مکتبلرده درس اوله‌رق اوقوتیله‌مزلر .

شو حالده بونك ایچون یکانه چاره معارف نظارتی طرفندن بر قومیسیون مخصوص تشکیل اولونه‌رق حقائق اسلامیه‌یی حاوی وقلاسیق کتابلر تألیف اولنمقدر . اما بونك بر شرط اعظمی وار ، اوده بو تشکیل ایده‌جك قومیسیونك خطبه‌لر ومدرسه‌لر اصلاحی ایچون تشکیل اولنان قومیسیونلره بکزه‌مه‌مسی ، یعنی بر آز روح واثر کوسترمسی . بوایکی عضو مهم احضار اولندقدن‌صکره اوچنجی درجه‌ده ایش اسلوبه منجر اولیورکه طبیعی او زمان محترم ع . ن . بك افندینك فوائد و محاذیرنی بسط وتمهید ایتدیکی وعد بیوردقلری اسالیب مختلفه‌دن بری ترجیح وتطبیق اولونورده فائدهٔ مطلوبه‌ده استحصال ایدیلور . ومن الله التوفیق بشرط ان نسعی .

اما بوایکی اساس حاضرلنمادن هرهانکی براسلوب اختیار اولنورسه اولونسون نافله‌در و بی فائده‌در . زیرا اسلوب نقدر مکمل اولسه‌ده اونی تطبیق ایده‌جك معلم اولمازسه بوشدر ، بزم ایچون فائده‌سزدر . مانحن فیهه پك اوقدر مناسبتی یوق ایسه‌ده بوکا نظیره اولمق اوزره تونل مسئله‌سنی عرض ایتمك ایستیورم . ایشتدیکمه کوره تونلك قونطراتو مدتی کچن سنه تمام اولدیغی حالده بزده ایشله‌ده‌جك آدم اولمادیغندن تکرار اوقومپانیه‌یه ایجار اولونمش.طوغری ایسه نه قدر آجیقلی برحال. قومپانیه‌نك اهالی‌یه قارشو یاپدیغی معامله‌یه، یعنی قرق کشیلك واغونلرینه سکسان کشی طولدیرماسنه باقیلورسه شایعه طوغری کبی کوزوکیور . یاهو ! نه در بو بزه قارشو روا کوریلن اهانت ؟ نه در بزده‌کی بوصبر وتحمل ؟ یوقسه اولومی‌یز ؟

عالمجان الادریسی

چوجقلرمزه عقائد اسلامیه‌نك اصول تدریس و تلقینی

« ۲ »

کچن هفته‌کی مصاحبه‌مزده اسالیب تعلیمك ؛ اسلوب تقریری ، اسلوب استفهامی، اسلوب مختلط نامله اوچ اسلوب اساسی‌یه ارجاعی ممکن اولدیغنی بیان ایله بو اوچ اسلوب حقنده ویریله‌جك ایضاحاتی ، ایکنجی بر مصاحبه‌یه تعلیق ایتمشدك .

ایشته شمدی اسالیب مذکوره حقنده بسط مقال ایدیورز :

اسلوب تقریری : بوکا اسلوب برهانی démonstrative ده‌دینور. بو اسلوب تدریسی تعقیب ایدن معلم ؛ یالکز سویلر ، بیاناتی ، سیاه تخته اوزرنده یاخود تجربه‌لر ایله یاتنویر و ایضاح ایدر ، یا ایتمز، شاکردان ایکمیت ایچنده اونی دیکلرلر و بیاناتی « قدرت حلواسی » کبی طوپلارلر . بو ، واقعا ، معلم ایچون سهولتلی و سریع بر اسلوب

تعلیمدر . فقط اصلا موافق دکلدر . معمافیه سوء استعمال اولنمامق اوزره مکاتب رشدیه‌ده ، لیسه‌لرك یوکسك صنفلرنده ، دارالفنونلرده تطبیق اولونه‌بیلیر . مکاتب ابتدائیه و بالخاصه صبیان صنفلری ایسه ؛ بو اسلوبه اصلا محل تطبیق اولاماز . فی‌الحقیقه بو اسلوب ؛ کوچك چوجقلری ؛ لاقید وعاطل بر حاله کتیریر . چوجق ؛ خواجه‌سنك تقریرلرینه قارشی ریاکارانه اظهار حیرت وتسلیمیت ایدر ، سوزلرینی آکلار کبی کورونور ؛ فقط سریعاً ذهنی یورولور ، پریشان اولور . معلم ؛ سوزلرینك اهمیتنی محافظه‌یه دقت ایتمکله برابر ، نه قدر اوغراشسه ینه بونلرك ؛ مستمعلرینك اویوقلاملرینه ، یاخود اکلنمه‌لرینه شایان اوله‌سنی منعه موفق اولاماز .

چوجغه ، بتون ملکاتنی شوق ورغبته کتیره‌جك ، حس مراق و تجسسنی اویاندیره‌جق ، جاب وجذب ایده‌جك بر حرکت درسلر لازمدر . بویله یاپه‌جق یرده ، بر سعی متقابل ، زنده‌کی‌نما بر انتقال و تنوع یرینه چوجغه بر مونولوغ ترتیب وعرض اولونیور ؛ حالبوکه تیاترولرده بیله اوزون مونولوغلر انسانی اسنه‌تیر .

بو اسلوبك محذوری ؛ یالکز تدریس نقطهٔ نظرندن مطالعه‌ایدلمز ، چوجقلرك قوای ذهنیه ، ملکات اخلاقیه‌سی اوزرینه اجرا ایده‌جکی تأثیرات ، پك زیاده شایان دقتدر . بو اسلوب دائره‌سنده تدریس‌ایدیلن چوجقلر ؛ آغیر بر طور مؤدبانه ایله ، فقط جاهلانه معلوما تفروشاق ایدن معلملرك تحت حکمرانیسنده بولونان قابالی ، دورغون ، قراکاق صنفلردن حیاته ، حریت اداره‌سنی غائب ایتمش ، تنبل ، یورغون ، زبون برفکر ایله داخل اوله‌جقلردر ؛ دیکر طرفدن خبرلری اولمقسزین ریا کبی ، تصنع کبی نقایص اخلاقیه ایله‌ده شائبه‌دار بولنه‌جقلردر ؛ تدریس و تربیه‌نك غایه‌سی ایسه بو اولمدیغی شبهه‌سزدر . مکتبك وظیفه‌سی ؛ چوجقلرك دماغنی غیر قابل استعمال بر محفظهٔ معلومات حالنه کتیرمك دکل ، بتون تدریساتی تربیهٔ بدنیه ، فکریه و اخلاقیه‌یه ظهیر اوله‌جق بر اسلوب سالمده تعقیب ایله مقاوم بنیه‌لر ، حر و جوال فکرلر ، متین و نزیه خویلر یتشدیرمکدر . مکتب ؛ یورغون دکل ، یورولمامق چاره‌لریله مجهز دماغلره منبع اولملیدر .

بو قدر محذورلریله برابر اسلوب تقریرینك صورت مطلقه‌ده لغوه شایان اولدیغی ادعا اولوناماز . چونکه بو محاذیر ، آنجق بر اسلوب یکانه اوله‌رق استعمال اولندیغی زمان کندینی کوستریر . بوقه‌شا کردلر ، شبهه‌سز ، خواجه‌لرینك تقریرلرندن بوتون بوتون مستغنی اولامازلر . شوقدرکه‌ممکن اولدوغی قدر آز استعمال ایتمك ، دها ایسی آشاغیده ایضاح ایدیله‌جك اولان اسلوب استفهامی ایله مزج و تألیف ایلمك لازمدر .

بزم مکتبلرمزده ، بالخصوص بو اسلوبك اك زیاده مضر اولدیغی مکاتب ابتدائیه‌ده بیله شمدی‌یه قدر اسلوب تقریری تعقیب اولوندیغی کبی حالاده اولونیور .

بالخاصه عقائد دینیه تدریساتنده بو اسلوبك تولید ایده‌جکی محاذیر نه قدر مهمدر . بو اسلوب ، عقائدده غایهٔ قصوی اولان « یقین » ی تأمین ایده‌جك بر ماهیتده دکلدر . حاصلی اسلوب تقریری ؛ فطرت انسانیه ایله هم آهنك بر اسلوب اولاماز ؛ اونده حریته بدل ، بر استبداد علمی و فکری مندمجدر .

اسلوب استفهامی:

معلم ؛ یالکز تقریرایده‌جك ، آغیرلق کوستره‌جك یرده بر « کشف ایتدیرمك یولی » طوتابیلیر . بونکچون بواسلوبه « اسلوب تکشیفی » ده دینیر ، بو اسلوبده ؛ معلم ، شاکردانه سؤاللر ایراد ایدر ، سؤاللرنده تدریجه‌تابع اولور وبرسلسلهٔ منطقیه تعقیب ایدر ، بوصورتله‌شاکردلرینی معلومدن مجهوله انتقال ایتدیرر ؛ آنلری ، کندی خطالرینی بالذات تحصیله و خطوه بخطوه ایلریله‌مکده اولدقلری مزرعهٔ تحصیلی مذمر اوتلردن قورتارمغه ، چاپالامه‌یه ، نهایت ضبط و تسخیره دعوت ایدر . بو اسلوبده مونولوغ یرینه دیالوغ dialoque (محاوره ، مصاحبه) قائم اولور . بو اسلوبه « سوقراط اسلوبی » ده دیرلر .

اسلوب استفهامی‌ده یکنظرده کورولدیکی کبی پك زیاده موافق ، الویریشلی بر طرز تدریس دکلدر . یکی یتیشن یاورولره یالکز صورمق ؛ اصلا کافی دکلدر . سؤاللر ؛ برر شاخص منزله‌سنده‌درکه بونلرك اولجه چاقیله‌جقلری موقع ، کمال دقتله نشانلانمالی ، منتهی ایجه تثبیت ایدلملیدر .

اسلوب سوقراطی ؛ معلمدن غایت دقیق بر استحضار ، وضوح وسؤاللرك ربطنده منطق ایستر . معلم ؛ ویریله‌جك جوابلری اولجه کشف ایتمش اولملیدر ، بوندن باشقه محاوراتك اصابتنی و خارج از صدد شیلرك سوزه قاریشماماسنی تأمین ایچون علی‌الدوام مشغول‌الذهن بولونمالیدر . حاصلی چوجوقلرك ترتیب وانتظامنی اخلال ایتمه‌مك ، فکر اطاعتی محافظه وتأمین ایتمك ، حیات وحرکت ؛ صنفك ترتیب‌ونظامنی چیغرندن چیقارمغه منجر اولمامق اوزره معلمده متانت کامله‌ده‌مطلوبدر .

فقط حسن صورتله تطبیق اولوندیغی حالده اسلوب استفهامی ؛ حقیقةً تربیوی بر اسلوبدر . بواسلوبده درسلر ؛ یالکز زنده ، تجلیات ایله مالی ، چوجغه محظوظیت بخش اولمقله‌قالمز ؛ چوجغی فعال ومتحرك قیلار ، اوکا استقلال و حریت اراده ویرر ، دقته آلیشدیرر ، بر شوق دائمی ایچنده ملکات عقلیه‌سنی ، حواسنی ، قوهٔ محاکمه و تمیزیه‌سنی ایقاظ و تحریك ایدر ، حظ کشف وایجاد ، ذوق مطالعه ، غیرت شخصیه ویرر . چوجق ، معلمنك رفیق مساعیسی اولور . مع مافیه بو اسلوبك ایجه مهم اولان محاذیرنی‌ده کوسترمك لازمدر : بو اسلوبده سیر ترقی ؛ بطی‌در ؛ چونکه : معلوم ایله مجهول آره‌سنده اوزون بر سلسلهٔ متوسطه‌یی تضمن ایدر . چوجغك ذکاسی ایسه بوسلسله‌یی هنوز پك یاواش قطع ایده‌بیلیر ؛ چوجق ، سؤاللری هروقت ایجه ضبط ایده‌مز ، آکلایامز . بر تفحص متسلسله چوجغی شاشیرته‌جق آنی طالغینلقلر ، تکرارلری ، جولانات فکریه‌یی آغیرلاشدیریر . مکتب ابتدائینك تدریسات محدوده‌سی ایسه اسلوب استفهامی‌نك بو یولده غیر ممتزج تطبیقاتنه مساعد دکلدر . بوندن باشقه پروغراملرك تعیین ایتدیکی

مواده توافقده ایتمیه‌بیلیر . سوقراط ؛ بواسلوبی آنجق نفس ناطقه‌نك برتبصر ابتدائیٔ غیر منفصل ایله کشف ایده‌بیله‌جکی معلومات جزئیه‌ده تطبیق ایدردی. ایشته‌بوندن طولایی علم ثروته‌متعلق مباحث ابتدائیه‌ده فن زراعتده اسلوب استفهامی بر طرز تعلیم وتدریس اولا بیلیرسه‌ده نه‌موسیقی ، نه‌ده رسم ، نه‌ده تجارت نقدیه ایچون اصلا شایان اعتماد اوله‌ماز . اسلوب استفهامی‌نك استعمال ایدیله‌میه‌جکی مواد تدریسیه میاننده جغرافیا وتاریخی‌ده تعداد ایتمك کافیدر . بعض حقائق شئون واردرکه قوهٔ ادراکیه ، بیوکلره بیله کشف ایتدیره‌مز . ایشته‌بونلرك اطفاله بسط وتقریری لازمدر .

اسلوب مختلط :

اسلوب‌مختلط ویا منفصل‌ده معلم ؛ وقت وقت هم اسلوب تقریری‌یه، هم اسلوب استفهامیٔ سوقراطی‌یه مراجعت ایدر . درسخانه‌لرده اك زیاده مستعمل اولان اسلوب ، بودر . معلم ؛ بر تسلسل منطق تعقیب ایدن سؤاللریله چوجقلره کشف ایده‌بیله‌جکلری شیئلری ، کشف ایتدیرر . شو قدرکه تفحص ایله بولمغه موفق اولامایاجقلری شیئلری صورارق اونلری یوق یره اتعاب ایتمز ، غیرتلرینی کسر ایتمز، درس ؛ قیصه تقریرلرله مفصول‌بر « محاوره » دن عبارتدر . چوجغك دوشونوب بولامادیغی شیئلرده امدادینه قوشمق ، مشکللرینی رفع‌ایتمك لازمدر .

اسلوب مختلط؛ اسلوب‌استفهامی‌نك‌محتوی اولدیغی «تنوع‌حیات» ی محافظه ایدر ، « اسلوب تقریری » دن دها زیاده تربیوی ، « اسلوب سوقراطی » دن دها آز بطی ، اوندن دها عمومی‌الاستعمالدر، اسلوب استقصائی وبرهانی‌یی دفعةً جامعدر . خلاصه اسلوب مختلط چوجقلرده ملکات عقلیه‌نك نشوونما بولمه‌سنه ، انبساطنه خدمت ایدر . سؤاللرك خواص‌مشخصه‌سنه توافق‌ایدر، درسده مقتضای‌حاله کوره‌اسلوب‌تقریری ویااستفهامی‌نك غالب بولونماسنه مساعددر . حاصلی بو اسلوب ؛ مکاتب ابتدائیه ایچون یکانه ، اك قابل تطبیق بر اسلوب عملی‌در . اشیانك قوت ومعاونتیله پك سهولتله استعمال اولونور .

اسالیب مذکوره‌نك باشلیجه تطبیقاتی :

پداغوژی کتابلرنده پروغراملره دائر تفصیلات ویرلدیکی صیره‌ده خواص وموضوع نقطهٔ نظرندن هربرنوع تدریساته هانکی اسلوب تدریسك توافق ایده‌بیله‌جکی‌ده کوستریلور . بز بوراده بوبابده براجمال یاپمقله اکتفا ایده‌جکز :

اسلوب تقریری : اسلوب استفهامی‌دن تمامیله استثنا کوستره‌مه‌مکله برابر تاریخ درسلرنده دها کندینی کوسترر . معلم ؛ درسنده وقایعی آنجق اطرافیله بسیط وتمهید ایتدکدن صوکرا طبایع ونتایجه کوره اسلوب استفهامیدن استعانه ایده‌رك محاکمه‌یه باشلایابیلیر .

اخلاق درسنده طبیعی‌وموافق اولان اسلوب؛ اسلوب استفهامیدر، چونکه : چوجق ؛ صنفده خیر وشره دائر معلومات جزئیه درمیان ایده‌بیلیر. بوحالده شبهه‌سز، چوجغی، احکام اخلاقیه‌یی ترتیب وتنظیمده سربست براقان تعللات واعتراضاتی مراقبه (مونطرول) ایتمك، بعضاً‌ده تصحیح وتعدیل ایله‌مك‌اخلاق معلمنك‌باشلیجه وظیفه‌سیدر .. بووظیفه ایسه اسلوب استفهامینك غالب بولوندیغی براسلوب تدریس ایله تأمین اولونه‌بیلیر. علوم حکمیه وطبیعیه‌ده‌ده اسلوب استفهامی؛ مشوق‌وسائقدر. « قواعد لسان » تدریساتنده اسلوب استفهامی ، غالب الاستعمالدر . بودرسده مثاللر ؛ تعریفات وقواعده تقدم ایتملی ، معلم شاکردلرینه مثاللردن قواعد وتعریفات‌استنباط ایتدیرملی‌در.

اولجه‌ده‌سویله‌نیلدیکی وجهله بتون تدریساتدهٔ اسلوب تقریری واستفهامی ؛ مناوبةً جای تطبیق بولورلر . بوموقعی تعیین ایده‌جك شیٔ ؛ موضوعك وبالخاصه چوجقده‌کی سویهٔ ادراك وقابلیت روحیه‌نك عرض ایده‌جکی احتیاجدر . بونقطهٔ نظردن معلملرك « علم‌الروح » ایله ــ که فن تربیه‌نك مداخل طبیعیسندندر ــ اشتغال ایتملری‌لابددر .

معلملر ؛ درس کتابلرندن اول ، شاکردلرینك کتاب روح ومزاجنی مطالعه ایتمك مجبوریتنده‌درلر ، بوکتاب کریمك‌اسرارلدنیاتیله بیدای آنسیت ایتمیه‌رك‌اسالیب عندیه‌یه اتباعاً ملکات اطفال ایله اوینامق پك بیوك برکناهدر . معلملکك هدف حرکاتی بتون شمول معناسیله‌بر « انسان » یتشدیرمکدر. انسان یتشدیره‌جکلر ، اولا کندیلری «انسان» اولقله برابر انسانیتك‌ده عالی بولونملیدرلر . بر ملتك تاریخ استقبالی ؛ برمعلمك تعاریج‌دماغیه‌سی آره‌سنده مکنوزدر. معلملرك‌عدسهٔ قابلیتندن مقدرات امتی ، تماشا ایتمك محال دکلدر . برعرب شاعری ؛ شو ایکی بیت ایله « معلم » ایله « طبیب » ك هیئت اجتماعیه آره‌سنده‌کی پایهٔ‌بلندینه اشارت ایده‌رك نه کوزل برلوحهٔ پندآمیزترسیم ایله‌مشدر .

ان‌المعلم والطبیب کلیهما
لاینصحان اذاهما لم یکرما
فاصبر لدائك اناهنت طبیبه
واصبرلجهلك اناهنت معلما

فی‌الحقیقه طبیب ایله معلم ، انسانیتك اك شایان اکرام وحرمت خادملریدر. بوایکی شخصیت محترمه؛ یکدیکرندن اصلا مستغنی اولامایان ایکی مهم وظیفه درعهده ایتمشلردر : بری قوای روحانیه‌نك انبساط وتمونه ، « روح » ك ژنکدار ضلال اولمامسنه چالیشیر ، دیکری آنك محافظهٔ قیمتداری اولان جسم انسانیتك ادامهٔ صحت وسلامتیله اوغراشیر ؛ بو ایکی رفیق غیرت همدست وفاق اولور ، « انسان » لر یتشیر . شاعر حکیم پداغوژی نظریات حاضره‌نك روح مألنه نه‌قدر نفوذ ایتمشدر .

بورایه قدر طی ایتدیکمز ساحات استکشافده آهسته رو اولدقسه‌ده نهایت منزل مقصوده ایریشدك؛ مباحث متقدمه‌بزم‌ایچون منازل‌ضروریه ایدی ، شمدی مقصوده شروع ایده‌بیلیرز . آنجق سیاحت فکریه‌مز

ایچون ـ قارئین محترمه‌نك لطف مساعده‌سندن امیدوار اوله‌رق ـ برفاصلهٔ آرام یاپمغه لزوم کوردك. انشا الله اوچونجی مقاله‌مزله بوفاصله حق غیرتی ادایه چالیشه‌جغز .

ع . ن

*
* *

برنجی مقاله‌ده فرانسزجه بعض اصطلاحات مهمهٔ علمیه‌ده کورولن مرتب سهولرینك بروجه آتی تصحیحنه لزوم کورولمشدر .

فن اسلوب	mèthod ologie
اصول تحلیل	La régle de l' analyse
تألیف	Lasynthèse
معاینهٔ تامه	dénombrement comblet
استدلال انی (استقراء)	induction
تعلیل (استدلال لمی)	déduction
اسلوب استقرائی	methode inductive
اسلوب تعلیلی	» déductive
اسلوب تعلیم	» d, enseignemente
منطق تطبیقی	La logique appliquée

قادینلر

مؤلفی
شوپنهاور

مترجمی
شرف‌الدین

قبل الابتداء

یدی ، سکز سنه اول ترجمه ایدوب دفتر حیاتمك اك نظر کریز بر کوشه‌سنه توديع ایلدیکم شو اثرجکمه نشریات اخیره مناسبتیله ارجاع نظره مجبور اولدم بواثرجکمی بن اونوتمش ایدم بر صیحهٔ نفرین اونی بکا اخطار ایلدی . بن‌ده جزئی تعدیلات ایله اونی قارئین کرامك پیشکاه قبوللرینه رفع وتقدیم ایلیورم. مکافاتی جناب حقدن تمنی ایدرم.

بر قاچ سوز

اوروپاده دخی صفحات تاریخیه‌سنی الآن اکمال ایتمه‌مش اولان مباحث اجتماعیه‌دن بریسی مسئلهٔ نسویت اولوب بوبابده‌کی صلاحیتداران (نسویون) و (غیر نسویون)ناملریله ایکی‌یه آیریلمشلردر .

دین جلیل اسلامك بو جنس لطیف حقنده بخش ایتمش اولدیغی صلاحیت نه کندیلرینی نفوذ نظر اصحابی فلاسفهٔ اجتماعیه‌نك هدف تزییفی بولندیره‌جق قدر ایلروده ونه‌ده کریده‌دركه .

اساساً کتب سماویه ریاست اجتماعیه‌یی ارککه ویرمکده‌درکه قرآن کریم‌ده بونی مؤید ومؤکددر .

اسهام میراثی تعیین خصوصنده‌کی آیت کریمه‌ده ایسه بو تفوق طبیعی کسب وضوح وصراحت ایلمکده‌در .

بز قارئلرمز ایله برابر بو تفوق طبیعی‌یی دها طوغریسی بو عدم مساواتی (شوپنهاور [*]) (هه‌به‌رت سپه‌نسر) وحتی (نیچه) کبی مخالفین دیندن وعصر اخیرك اك حرانديش فیلسوفلرندن ایشیده‌جکمز ایچون دها اوزون سوز سویلمکه لزوم حس ایتمیورز . اثرك اصلی (شوپنهاور) کدر ، قادینلغك اوصاف ممیزه‌سنی کوچك مبحثلرینه عنوان اتخاذ ایدرك نسویتك احوال روحیه‌سنی تشریح ایلمشدر ایجابنده تنویر مبحث یوللو بر قاچ سوز دخی طرفمزدن علاوه اولنه‌جقدر .

باندرمه
شرف‌الدین

قادین نه‌ایچون خلق اولنمشدر . ـــ ارککلره تحمیل اولنمش اولان

متاعب حیاتیه‌دن قادینلرك بری اولدقلرینه اك بیوك دلیل وآره‌لرنده‌کی تفاوت طبیعیه‌یه اك بیوك شاهد تشکلات طبیعیه‌در .

برده اکر قادینلر مشاکل حیاتیه‌یی اقتحامده ارککلر ایله مشترك اولسه‌لر ایدی خلقةً نازك اولان اووجوده حمل راحتسزلکلری ووضع حمل‌ده‌کی اضطرابات مدهشه ونوباوهٔ حیاتی ارضاع ایچون ترك خواب و حضور ایده‌رك کیجه یاریلری قالقمق کبی وظائف خصوصیه ترتب ایتمز ایدی .

ینه بونزاکت ورقت خلقیه نتیجه‌سی اوله‌رق قادینلر شئون حیاته قارشو اعتداللرینی محافظه‌یه چوق آز قدرتیاب اوله‌بیلدکلرندن کندی سعادتلرینی انجق سکون وعزلت ایله محاط بر آشیانهٔ استراحتده تأمین ایده‌بیلیرلر [*]

[*] (۱۷۸۸) سنهٔ میلادیه‌سنك شباطنده تولد ایلمشدر . اصلی هولانده‌لی ایدی . چوجوقلغنده پدری ایله آوروپانك هرطرفنی دولاشمشدرکه بوسیاحت مدیده اثناسنده هنوز اون آلتی یاشنی اکمال ایلدیکی حالده فلسفهٔ حیاتك بتون انجه‌لکلرینی اوکرنمش ایدی . پدرندن توارث ایتدیکی کلیتلی برثروت ایله المانیا دارالفنونلرنده ریاضیات ، طبعیات ، حقوق وسائره‌یی تحصیل ایلدی . کندیسی بتون آوروپالیلر کبی موسیقی‌یه پك دوشکون اولوب کوزل (فلاووت) چالار ایدی . المان ، فرانسز ، انکلیز ، روس ، لاتین ، روم لسانلری بیلیرایدی. (مسلك بدبینی) نك مؤسسیدر . اوروپالیلرجه فوق‌العاده اشتهار ایدن اثرلرندن هیچ بریسی هنوز لسانمزه ترجمه اولنمامشدر . وفاتندن صکره آثارینه دها زیاده اهمیت ویرلمش و (بزم ایسته‌دیکمز وکندی اولدیغی کبی دنیا) و (حاکم مطلق) و (بوعالمده حکمت) کبی اثرلرینه بر چوق شرح وحواشی یازیلمشدر . ثروت کلیه‌سنه رغماً غایت بسیط بر صورتله حیاتکذار ایدی . (۱۸٦۰) ده فجأةً وفات ایلمشدر . وفاتنده (۷۲) یاشنده ایدی . بورساله‌سنی نشر ایتدیکی وقت انظار عمومیه‌ده موقع حسن قبوله نچمه‌مکله برابر « شوپنهاور قادینلره دهشتلی برهجوم کوستردی . عجبا والده‌سنك اونلردن اولدیغنی اونوتدیمی ؟؟ » جمله‌سندن بشقه براعتراض تحریری ایله مقابله‌سنه چیقان اولمادی . کندیسی تعدد زوجاتی دخی قبول ایدییور ایدی که بوکاده « درت قادینه مالك اولمق ایستیورز » سوزندن بشقه برشی بوله‌میورلرایدی .

[*] قرآن کریمده امهات مؤمنینه خطاباً بتون مسلمان قادینلره (وقرن فی بیوتکن الایه) بیوریلمشدرکه ـ اولریکزده اوطوریکز ، جاهلیهٔ اولاده اولدیغی کبی البسه کزك ظرافت وقیمتیله اظهار غرور وعظمت وابراز کبر ونخوت ایلمیکز دیمکدر .

الحاصل سلامت فکریه ایله دوشونیلورسه فطرت قادینلره امور بیتیه‌لرینی تنظیم و اولادلرینی حسن تربیه و رفیق حیاتنی اسعاد کبی بر طاقم وظائف تودیع ایلمشدرکه مزعج بر چوجنی آووتمق ایچون بر قادینك صرف ایتدیکی امکلری و اصلا اوصانمقسزین اونك آمال طفلانه‌سنه تبعیتنی کورمك مدعامزی اثبات ایچون اك عملی بر دلیلدرکه بو صبر و تحمل همان هیچ بر ارککده کوریلمز . [*]

قادینك کوزللکی .ــ دست اعجاز کارخلقت بو نسخهٔ نفیسه‌نك وجهنه بر لطافت ، اعضاسنه بر تناسب و اجزای بدنیه‌سنه بر حسن انتجام بخش ایتمشدرکه بو بخشایش کارانه‌یه قارشو ارککلر مسحور و منجذب اولوب وسائط شرعیه و مدنیه‌یه مراجعتله قادینك حیاتنی تحت تکفله آلمقده مضطر اولورلر .

قادینلر آتیلرینی تأمین ایچون ماضیده بر تدبیره توسلی دوشونه‌مدکلرندن وقایهٔ حیات وضمان استقباللری ایچین فطرت بر حکمت اقتصادیه‌یه بناءً بونلره و خصوصیله هنوز ازدواج ایتمامش اولان قزلره حسن دنیلن بر واسطهٔ تعلق بخش و ایثار ایلمشدرکه علی الاکثر بر ایکی دفعه وضع حملدن صکره اساساً وظیفه‌سنی اکمال ایلمش اولان بو ودیعه استعاده اولنوب کلدستهٔ حسنلری اسکی طراوتنی ضایع ایلر .

نته‌کم قارنجه زینت جنسیه‌سی اولان قنادلرینی ارککنه اتصالدن صکره غائب ایدر. شوحالده تدبیر منزل و تربیهٔ اولاد و سائره کبی وظائف اصلیه‌یی نظر اهمیتدن دور طوتوب قادینی یالکز شوخ و سحار مخلوقلر

[*] انکلیزلرك اك نامدار فیلسوفلرندن (هه‌ربه‌رت سپنسر) (سوسیولوژی ـ علم الاجتماعی) یه دائر اثرنده دیبورکه : — (کمبریج) ده‌کی (نیورهام ، غرتون) دارالفنونلرنده‌کی قیزلره دائر اولان درس پروغرامی طوغری دکلدر . قادینلرك یوکسك درجه‌ده‌کی اشتغالات ذهنیه‌لری صحتلری ایچون مضردر — دینلر طوغری سویلیورلر . شو قدر وارکه صحتی تعیینده اصابت ایتمیورلر . ظاهراً صحت تامه‌یه مالك بر قادین تناسل نقطهٔ نظرندن تام اولمدیغی اولور. چونکه قادینلرك جنینهٔ صرف ایده‌جکلری ایچون کریات حیاتیه‌لری ارککلره نسبةً چوقدر . اکر بو زیاده‌یی تحصیل عالیه و سائر اعمال بشریه‌یه صرف ایده‌جك اولورلر ایسه تولیده مقتدر اوله‌مزلر، اولسه‌لر بیله امزیره‌مزلر . بو حال دخی بشر ایچون غیر قابل تداوی بر مرض، بر سفالت احضار ایلر. (هیلانه) نامنده‌کی بر انکلیز قیزی‌ده احتساساتنی شو یولده بیان ایدیبور : شایان تأسف اولان احوالدندرکه قادینلریمز هیئت اجتماعیه‌یه قارشو وظیفهٔ طبیعه‌لرینی مهمعد ایتمیوب سیاسیات و مسالك حره ایله اشتغال ایتمك ایستیورلر . فقط شبهه ایتممکه بونلر حیات اجتماعیه‌یی اپی احاطه ایده‌میورلر . حیات اطفالی حمایه ایتمه‌مز هر شیدن مقدس بر وظیفهٔ طبیعیه‌مزدر .

والده‌سی طرفندن ترك اولنان بر چوجغه ولو بر ساعت اولسون والده‌لك ایتمك محبت وطنیه‌نك اك عالی تظاهراتندن دکلیدر؟؟...

چوجقلر آره‌سنده کثرت وفیاتی انتاج ایدن امراض مستولیه‌یی دفعه چالشمق عصریمزی تهدید ایدن دواهئ اجتماعیه‌یه قارشو اك مؤثر چاره و بناءً علیه اك

عد ایلك طوغریدن طوغری‌یه حسیاته مغلوب اولمقدر ! . [*]

قادینك ماضیده آتی‌یی کوره‌مه‌مسی - بالعموم تشکلاتی مکمل اولان ذوی الحیاتك تعضو و تموی درجهٔ تکملی نسبتنده بطی اولور . بالعکس بر موجودیت بسیطه ایله ساحهٔ وجوده کلن ذوی الحیات دخی آز زمان ظرفنده تکمل نوعی‌سنی اکمال ایله فنایاب اولورکه علی العموم حشراتك بر ایکی دقیقه ظرفنده وظیفه‌لرینی‌ده اجرا ایله عمر طبیعیلرینی اتمام ایتدکلری مشاهدات فنیه‌دندر .

ارکك انجاق ۲۸ـ۳۰ یاشلرنده قوای عقلیه‌سنی استکمال ایده‌بیلدیکی حالده قادینك ذکاسی بوسنده توقف ایدیبورکه بو حال بزه قادین ایله ارکك آره‌سنده‌کی تشکلات نقطهٔ نظرندن موجود اولان فرقی پك واضح صورتده ارائه ایلمکده‌در .

بتون ادوار حیاتیه‌لرنده قادینلر دائما ناتمام بر ذکا آثاری ابراز ایدوب حواس ظاهره‌لرینك تحت تأثیرنده اولمیان شیلری ادراك ایچون خیوط ذکالری امتداد ایده‌مز. بناءً علیه شعلهٔ ذکالرینك انجاق محدود بر ساحه‌ده جولان ایده‌بیلدیکنه حکم ایتمك ضروریدر . مشهوداتلرینی ولو اهمیتسز اولسون یالکز ـ مناطق تفکرده قالدیغی ایچون ـ حقایق مهمه‌یه ترجیح ایدرلر .

ارکك ایسه ذاتاً اغبر بر صورتده نشو و نما بولان و بالطبع دها مکمل اولان قوهٔ عقلیه‌سی ایچون ماضی و آتینك کتائب ظلمتنی آچه‌رق واسع بر ساحهٔ جولان بولور. ویره‌جکی حکم ایچون یالکز محسوساتی دکل ماضی و استقبالی یعنی معقولاتی دخی پیش تفکر وامعاننه آلیر. بوقوت ووسعت ایسه قادینلرده طبعاً موجود دکلدر. اونلرك محیطی طار ووسعتسزدر ! . . .

بونك ایچوندرکه ماضی و استقبالك عوارض خارجیه و مؤثرات کونیه‌سی دخی اونسبتده قادینلر اوزرنده دها آز ایقاع تأثیر ایدر . زوجلری متاعب عدیده‌یی اقتحام وغوغای حیاتده جهد واقدام ایله قازانوب زوجه‌لرینك دست امانتلرینه تودیع ایلمش اولدقلری اموالی علی الاکثر قادینلرك مسرفانه بر صورتله استهلاك ایلمکده اولدقلری دائما کوریلمکده‌درکه بو دخی قادینلرك دها آز عاقبت اندیش اولدقلرینه و شئون کونیه‌دن دها آز متأثر بولندقلرینه دلیلدر . بونك ایچون اونلرك رأیندن استعانه ایدلمامیلدر . جرمانلرك قادینلردن استعانه

[*] یالکز حسندن طولایی بر قادینی تحت زوجیته آلمق شرعاً ممنوع اولوب تأهلك سبب تشریعی انجاق تناسلدر. انظار مؤمنینی بو نقطهٔ نظره ارجاع ایدن احادیث شریفه و اوامر نبویه‌نك حکمة الحیاتك نه قدر عالی نقاطنه مستند اولدیغنی تصور احاطه‌مزك فوقنده‌در . فرانسه شعراسندن (دوده) بر اثرنده (زمانه زوجه‌لرینی تحت تهدیده بولندیران والده‌لك اندیشه‌سندن) بحث ایتمش و دوده‌نك بو بیاناتندن متأثر اولان آمریقا رئیس جمهور سابق (روزوه‌لت) دخی شو یولده اظهار تأسف ایلمشدر: « نه زمانکه بر ملتك ارککلری ایشدن وقادینلری آنا اولمقدن قاچینیر او ملت یورکارینه قدرچورومش عد ایدلملیدر.»

نتیجه‌سی اوله‌رق حضیض هلاکه سقوط ایتمش اولدقلری بزم ایچون بیوك بر عبرت تاریخیه‌در . [*]

قادینك لطفکارلغی — قادینده‌کی لطفکارلق صفات اصلیه‌سندندر .

چونکه خلقةً رحیم، لطفکاردرلر . بوحال کندیلرنده بر فضیلت مکتسبه اولمدیغندن بعضاً بولطفکارلقلریله مروّت حقیقیه آره‌سنده تحدث ایدن بوشلق بر زاویهٔ منفرجه قدر کنیش وددین اولور .

کندیلرندن براز حسیاتی تحریك ایده‌جك صورتده وقوع بولان استعطافاتدن درحال متأثر اولورلر . و اللرندن کلدیکی قدر اعانه‌ده بولنوب هیچ بر لطفی دریغ ایتمزلرکه بو بر فضیلت کسبیه اولمیوب سرعت انفعال وتعبیر دیکرله تأثر ظاهریلری نتیجه‌سیدر .

بالفرض بو اعانه‌لرندن آتیاً بر مضرت دخی کله‌جك اولسه اونی حالده تقدیر ایله اندالاتی منع وبناءً علیه ابراز لطفدن کری طوره‌مزلر . نتایج مهمهٔ اخلاقیه تولید ایده‌جك بوکبی بر چوق مبادئ فاضله کندیلرنده موجود اولسه‌ده صفات حقیقیه‌نك انحطاطنه بناءً اکتساب فضائلدن دائما اوزاقدرلر . قادینك روحی سهل الانعکاس بر آینه‌یه بکزرکه سطحنده منعکس اولان اشیای موازیه‌دن صورت حقیقیه‌ده متأثر اولماز . ومحدودیت فکریه‌سنه بناءً حکم حاضرنده او قدر مصردرکه هیچ بر رأی صائب اونی دیدیکندن آله‌قویه‌مز . [*]

قادینلرده سلاح طبیعی — قطرةً ضعیف اولان قادینلرك مساعد

تدافعلرنده‌کی نقصانی جبر ایچون طبیعت بونلره بر خصلت ، بر خصلت مذمومه علاوه ایتمشدرکه اوده (ریاء) در .

حیوانات مفترسه‌نك پنچه و یرتیجی دیشلری ومرکب بالغنك محیطی ایچنده کندینی صاقلامق ایچون نشر ایتدیکی مادهٔ سوادی ناصل کندیلرینی دائما تعرضدن مصون بولندیررسه قادین دخی حقوقنی مدافعه ومنافع مخصوصه‌سنی جلب خصوصنده بوسلاح طبیعیسنی استعمال ایدر. وبوخصلت غیر مقبوله‌سیله یالکز حقوقنی محافظه دکل ارککك ذکا و رأینی بیله چوق زمانلر شاشیرتدیغی کوریلمکده‌در .

بو خصلت قادینلر آره‌سنده متساویاً موجوددر . ذکی و غیر ذکیلری آره‌سنده همان هیچ بر فرق محسوس دکلدر .

---

[*] بر خطبه‌ده پیغمبریمز (ص ، ع) افندمز حضرتلری قادینلرك رأیندن استفاده و اونلره اعتماددن بزی منع قلمش وسوء مثال اوله‌رق (بنی اسرائیل) ی ایراد بیورمشلردر . هریرده قادینلرك ایشه قاریشمه‌لریله پك چوق نتایج وخیمه ظهور ایتمشدرکه بونك امثال تاریخیه‌سی پك چوقدر. بزم تاریخمزده بو حالك اك مشئوم نتایجی اوچنجی سلطان مراد دورنده کوریلمشدر (قوچی) بك رساله‌سنی مطالعه ایدنلر (توریانو) سلطانك امور دولته مداخله‌سیله دولتك انقراض مالی و معنویسنك ابتداء ایتمش اولدیغنی کوریرلر .

بزجه (اجتماعیون) دن اولان فقهای کرام و خصوصیله فقهای حنفیه قادینلرك عدم صحت ولایتلرینه دلیل اولمق اوزره شو صورتله بیان مطالعه ایلمکده‌درلر . عقل بشرك درت مرتبه‌سی واردر .

(۱) عقل هیولانیدرکه افراد انسانیه‌نك مبدأ فطرتده حائز اولدقلری عقلدر .

(ب) جزئیات اموردده طرق حواس واسطه‌سیله بدیهیاتك و مفکره ایله فکریاتك حصولیدرکه بوکا (عقل بالملکه) دخی دیرلر .

(ج) عقل بالفعلدر .

(د) عقل مستفاددرکه (هن ناقصات العقل) حدیث شریفیله اراده بیوریلان عقل مرتبهٔ ثالثه‌ده اولان عقل بالفعل اولمغله بونك نقصانندن طولایی شرعاً کندولرینه ولایت و امارت تودیع اولنمز .

حیات اجتماعیه‌ده ارککلرك امورینه مداخله ایدن قادینلره، بالخصوص محرره‌لره ومأمور قادینلره آلمان فلاسفه‌سندن (نیچه) نك دخی بیوك برکین وبغضی وار ایدی. حتی بعض کره (قادینك یانینه کیدیورسك قیرباجیده برابر کوتور) کبی نصیحتلرده بولنیور ایدی .

ودیورکه: مساوات فکری اوروپاده پك زیاده توسع ایده‌رك نسویتك انکشافنه سبب اولدی. بن قادینلر ایله ارککلر آره‌سنده‌کی عدم مساواته بناءً و بو عدم مساواتی عشقك قادینلرك واسطهٔ تأثیریله ارککلر اوزرنده حصوله کتیردیکی بحرانلر ایله تعیین ایلرم . ایشته قادینده‌کی نقصان فطری بونکله تلافی ایدیلور. و بونك ایچون قادینك دائما سویله‌یلمسی لازمدر. (زردشت): «رسانك سعادتی (آرزو ایدرم) کلمه‌سنده قادینلرکی ایسه (اواینیور) ده‌در» دیبور .

[*] رسول‌الله (ص، ع) افندمز حضرتلری حضرت حفصه‌نك خانه‌سنده ایکن وجود بهبود پیغمبریلرینه عارض اولان راحتسزلکدن طولایی ام المؤمنین حضرت عایشه (ر عنها) سائر امهات مؤمنینی استرضا ایدوب رسول محترم (ص،ع) افندمز حضرتلری بیت سعادت پیوست عایشه‌یی تشریف بیوردیلر .

بخاری شریفده مسطور اولوب مشارالیهادن معنعناً مروی بولندیغی اوزره رسول‌الله (ص،ع) افندمز حضرتلرینه اوچ دفعه اغما عارض اولوب هردفعه‌سنده افاقت بولدقلری زمان «وقت صلاة حلول ایتدیمی؟!» صورتیله وقوع بولان سؤال بیوپلرینه جواباً ماه تابان محمدی (ص،ع) اطرافنده هاله‌آسا موجود بولنانلر اوت یارسول‌الله (ص،ع) جوابیله مقابله‌ده بولنلری اوزرینه (ابو بکره سویلك ، نمازی قیلدیرسین) امر سعادتی صدور ایلدی .

حضرت عایشه (ر، عنها) رسول‌الله (ص،ع) مرض موتنده پدری ابوبکر (ر،ع) نك مقام پیغمبری‌ده کورونمسی اصحاب کرامك سوءنظرلرینی موجب اوله‌جغی مطالعهٔ خاص بنانه‌سی احترازیله «یارسول‌الله پدرم ابو بکرك رقت قلبی واردر. سزك مقامکزه کچرسه قرائت قرآنه مقتدر اوله‌مز . » جوابیله واقع اولان اوچ دفعه الحاحی متعاقب تکرر ایدن عین سؤال پیغمبری‌یی قارشولادی . اوچنجی دفعه‌ده پیغمبرمز (ص،ع) افندمز حضرتلری « یاعایشه ! صوص، یوسفه عقل خواجه‌لغی یاپانلرده سز ایدیکز! » بیورمشلردر .

معلوم ارباب مطالعه‌درکه قصهٔ یوسفی حاکی اولان سورهٔ جلیلهٔ «یوسف» ده بیان بیورلدیغی وجه اوزره ذلیخا حسن تحملسوز یوسفه قارشو مغلوب اوله‌رق پردهٔ عصمتی تجاوز ایلیوب کبار عائله‌لری آره‌سنده سرمایهٔ مقال اولمش ایدی.

ذلیخا بو بار تعییب آلتندن قورتیلمق ایچون جمله‌سنی دعوت ایله یوسفی کندیلرینه کوسترمش و بوندن صکره ذلیخایی معذور کورمشلر وهپسنی یوسفك کالای وصلته صرف نقدینهٔ ماحصل ایلمکده بولنمشلر ایدی‌که بو فکرلرینی یوسفه آچیق سویلیه‌میه‌جکلری ایچون بالاخره کندیلری حسابنه اوله‌رق اولا یوسفه ذلیخایه مقابله‌ده بولنمامسی کندیسی ایچون نتایج مشؤمه تولید ایده‌جکنی اوکه سورمکه باشلادیلر. وبو بابده نصایح خیرخواهانه‌ده بولنمق ایچون هپسی آیری آیری یوسفی دعوت ایدیبورلر ایدی‌که بونلر مافی الضمیرلرینی طوغریدن طوغری‌یه سویلیورلر وبر وضعیت جعلیه آلیورلر ایدی .

حضرت عایشه (ر، عنها) نك دخی بویله بر ملاحظهٔ مخصوصه ومحدوده‌ده بولنمسی و مافی الضمیرینی ستر ایتمکده‌کی وضعیتی پیغمبریمز (ص،م) [illegible] (حضرتلری یوسفه درس ویرمك ایستین قادینلر ایله تعبیر و افاده بیورمشدرکه درجهٔ ظرافت وظرافت وعلویتنی تصریح بیلزومدر .

حقوق ذاتیه‌لرینك محافظه‌سی بونی استعماله وابسته اولدیغنی بیلدكلرندن ادنی برفرصتدن استفاده ایده‌رك بوسلاح طبیعلرینی درحال طاقنیرلر . بونك ایچوندركه اوروپا محاكمنده قادینلرك زوراً شهادتلری هركون چوغالییوروشهادتدن منعلری برفریضهٔ اجتماعیه‌حالنی آلییور..[*]

آوروپانك كبار عائله‌لرینه‌منسوب زنكین قادینلر - اوروپاده‌كی

زنكین قادینلر عموم طرفندن استكثار اولنه‌جق درجه‌لرده مظهر احترام اولمقده‌درلر .

حال بوكه قواعد اساسیهٔ اجتماعیه نظراً قادینلره قارشوابرازاولنان حرمتده بودرجه اظهار مغالاة ایتمك طوغری اولمدیغی كبی كندیلری مظهر تبجیل واحترام اولق خصوصنده ارككی كچمك دكل حتی اونا مساوی اولمق اوزره بیله مخلوق دكلدرلر .

بواحترامات نالایقه‌نك سوء نتایجنی كوسترمك ایچون ایراد امثاله لزوم یوقدر . دائما درجهٔ ثانیه‌ده بولنمسی طبیعی اولان قادینك بوكون اوروپاده مركز لایقنه ارجاعی الك ارزو اولنور شیلردندر .

اكر اسكی یونانیلر مدنیت حاضره‌مزی كورمش اولسه‌لر ایدی . بزی تزییف ایده‌جكلری كبی قواعد مدنیه‌مزی تنظیم خصوصنده الك اول توصیه ایده‌جكلری شی‌قادینلرك موقع حقیقیلرینه ارجاعی اوله‌جغی شبهه‌سزدر !... فی‌الحقیقه قادینلرك موقعلرینی درجهٔ ثانیه‌ده براقق هیآت مدنیه‌نك الك طوغری اولان اساسلرندن بریسیدركه اصلا تنقید قبول ایتمز ! : ! . .

بوزنكین قادینلرك خود برستلكلرینی براقوب آز چوق تواضع ایله اتصاف ایتملری تدبیر منزل وسائره كبی علوم نسویه‌یی اوكرنملری كندیلری ایچون وبالعموم هیئت اجتماعیه نامنه دها نافعدر !...

خصوصیله اشاغی طبقه‌ده قالان قادینلر بوزنكین قادینلرقارشوسنده اوقدر حقیر . اوقدر ناچیزدركه شرقده‌كی تصور ایتدیكمز قادین

[*] سبب تشریعی محافظهٔ حقوق بشر اولان شهادت ایچون دعاوینك همان اكثریسنده ایكی رجل عادل لازم اولوب حین ضرورتده بر اركك ایله دیكر محلنده ایكی قادین ایجاب ایدر .

حضرت‌عمر وحضرت‌علی (رضی‌الله عنهما)دن روایت اولندیغی‌اوزره اهلیت شهادت اولان مشاهده‌نك وجودینه مبنی عند الحنفیه رجال ایله شهادت نساء جائزدر . قلت ضبط وغلبهٔ نسیانه بناءً برقادین شاهده دیكر برشاهده‌یی ترفیق ایتمك ایجاب ایلر .

امام‌شافعی (ر.ع) حضرتلرینه كوره رجال‌ایله شهادت نساء جائز دكلدر . انجاق اجل وشرط خیار كبی اموال وتوابعنده جائز اولور .

عندالشافعیه اصل اولان نقصان عقله بناءً شهادات نسانك عدم قبولیدر ضرورت وعدم اهمیتنه بناءً اموالده‌تجویزاولنور . (امام مالك) و (امام‌احمد) (رحمهما) دخی بوكا قائلدرلر .

شافعیلرك عدم قبول شهادت خصوصنده ایراد ایتمكده اولدقلری (نقصان عقل) دلیللرینه جواباً حنفیه (مناط تكلیف اولان عقل‌خصوصنده قادینلر ایله ارككلر آره‌سنده فرق یوقدر . اكر بویله اولمیه ایدی قادینلرك اصلا مكلف اولمامالری ایجاب ایدردی .) دیمكده‌درلر .

مناط تكلیف اولان بو عقل یوقاروده عرض اولنان (عقل بالملكه) اولمقله بونده ایكی‌صنف آره‌سنده اصلا برفرق یوقدر ،

زواللیلغنك بوزنكین قادینلرهركون الك شایان مرحمت اولان وقاب بشری الك‌زیاده متأثر ایدن لوحه‌لرینی هریرده ایجاد ایتمكده‌درلر.

(لورد بیرون) [*] (رسائل‌وجرائد) نام كتابنك ایكنجی‌جزئنك (۳۹۹) زنجی صحیفه‌سنده شویله سویلر :

اسكی یونانیلر زماننده قادینلر نه‌موقعده بولنیورلر ایدی؛ ای‌قارء! دوشون ! . . دوشونكه البته عقل ومحاكمه‌نك قبول ایده‌بیله‌جكی بر موقعده ایدیلر .

حالت حاضرهٔ مدنیه‌مز قرون وسطانك مخالف عقل سلیم اولان بقیهٔ مردوده‌سیدر. حسیاته مغلوب‌اولمقسزین برمحاكمه ایده‌جك‌اولورسه‌ك سن‌ده بنم ایله برابر اونلرك تدبیر منزل‌وتربیهٔ اولاد وسائره‌كبی وظائف نسویه‌یی اوكره‌نوب طرز تلبسده ساده‌لكی التزام واحضار اغدیه اصولنی اوكرنملرینی ویباغچیلرایله اختلاطدن تجانب‌ایله یالكز دینه واصول‌طبخه عائد كتابلری اوقوملرینی برلازمهٔ مدنیه عدایدرسك ، موسیقی وسائره كبی فنلر ایله آز ، چوق اشتغال ایتملرنده بأس كورمه‌م .

آوروپاده تزوج اسارته كرفتار اولمقدر — قادینك اركك ایله

حقوقجه مساوی اولمسنه بناءً اوروپاده ازدواج قانونلری فاسدالمبنادر ،

بومساواة بزم یالكز بر قادین ایله حیاتكذار اولمه‌مزی ایجاب ایتدیرییوركه بو حالده اركلكرك نصف حقوقی ضیاعه اوغرایور دیمكدر . .

مساواتی قبول ایچون قادینلرك دخی اركلكركبی كامل بر عقله‌مالك اولملری ایجاب ایدردی ،

برقادین ایله یاشامغه دائر اولان مادهٔ قانونیه البته نفوذ نظراصحابی اولان ذواتی ممنون براقامقده‌در ! . .

تعدد زوجاتی تجویزایدن مملكتلرده نسوانك‌دركهٔ سفالته دوشمامسی نظر اعتباره آلنمش اولمقله حقلرنده دها چوق حرمتله معامله ایدلمش دیمكدر ،

چونكه خصوصات ذاتیه‌لرینی تسویه ایده‌جك بر اركك بولمقده دوچار مشكلات اولمزلر .

بزده ذات‌الزوج اولان قادینلره نسبةً ذات‌الزوج‌اولمیان‌قادینلرك عددی یوزك ملیونه نسبتی كیبدر .

نه قدر كیمسه‌سز قادینلر واردركه متاعب حیات آلتنده ازیلمكده وامور شاقه‌یی اقتحامه مجبور اولمقده‌درلر .

برقسمی ایسه الجای‌فقروضرورتله زوجات عمومیه صره‌سنه‌دوشوب كرداب سفالتده سركردان بولنمقده‌درلر ! یالكز (لوندره) ده‌سكسان بیك عمومی قیز واردركه بونلرك شرف نسویتلری مادهٔ مذكوره نامنه پامال ایدلمشدر ! . . . بوكا اوروپا قادینلرینك خود كاملقلری دخی علاوه ایدلمك لازمدر ! . . .

[*] انكلتره مشاهیر شعراسندن اولوب اشیایی حسن توصیف وتأثراتی لایقیله تعریف خصوصنده كسب امتیاز ایلمشدر . [۱۷۸۸ — ۱۸۲٤]

تعدد زوجاتی بر فریضۀ اجتماعیه اولەرق تلقی و قبول ایتملیز؟...

قواعد اساسیه حیاتی نظر مطالعەیە آلەجق اولورسەق ازدواج مکرری منع ایدەجك هیچ بر سبب معقول کورەمیز .

خصوصیله قادین هر هانکی بر عارضەیە بناءً وظیفۀ تناسلیەسنی ایفایە مقتدر اولەمز ایسە نە یاپملیدر!...

ایشتە مورمونلر [*] عدم تعدد زوجاتە اعتراض ایدن اك بارز سیمالردر !...

---

[*] مورمونلر (١٨٣٠) دە متحدۀ آمریقانك غرب ولایاتندن وخصوصیله (یوتاه) دە تأسیس ایدلمش اولان بر مذهب اربابیدرکە مؤسسی (شارون) دە بر چفتجی صلبندن دنیایە کلن (ژوسف سمیس) نامندە بریسیدر .

ابتدا آلتی کیشیدن عبارت اولان مورمونلر بو کون اوچیوزبیکی متجاوزدرلر. انکلترەدە دخی ازدواج مکرر قانوناً ممنوع اولوب قادین و ارکك عین جزایە دوچار اولورلر، کە جزا یدی سنە کورکدر.

اوروپالیلر طرفندن طعن ایدلمکدە اولان تعدد زوجات هیچ شبهە یوقدرکە سوء تفاهم نتیجەسی اولەرق آلمش اولدیغی غریب شکللر اوزرینە وقوع بولمقدەدر. غیر مشروع بر صورتدە ازدواجی منع ایدن بردیندە وشو بیناورك دیدیکی کبی ارککلر قادینك مساواتاً قبول اولنمدیغی تقدیردە تعدد زوجاتك بولنمسی بر نتیجۀ ضروریەدر .

فقط بو تعدد حقوق نسوانی پایمال ایدوب حتی اونلرە بر قیمت انسانیە عطف ایتمیوب شرق دینلنجە بر اوروپالینك تصوری کبی ذوقپرست بر ارککك امل حظوظاتی ایچون قوش قفسلری آرقەسندەهرشیدن محروم براقەرق بیکلرجە قیز و قادینلری حرم دائرەسنە طولدیرمق دیمك اولمیوب اساساً رجلیق حسیلە هرزمان تلقیحە مقتدر و حتی برقادین ایلە اکتفا ایدەمیەجك قدر معذب ومضطرب بر ارککك دیکر بر قادینی تحت نکاحە آلمسیدرکە بویلە بر ضرورت اولمدیغی تقدیردە دیکر بر قادینلە ازدواج اصلا جائزدکلدر . آیت کریمەدەکی (فواحدة) امر شریفندەکی قوت تبلیغ بو صورت بیانی پك واضح بر صورتلە اشعار ایلمکدەدر .

بز قواعد اسلامیەیە صادق قالدقجە ابدیاً قادینلرمز محور طبیعیدن خارجە چیقمیەجقلردر . بوکون خرستیان اولان اوروپالیلر یالکز بویلە بیوك فیلسوفلر طرفندن تخطئە ایدلمکلە قالمازلر . دینلری دخی بو حالە مانعدر . اونلرك دخی دینە صادق اولانلری وجداناً معذبدرلر . فقط بیلمم کە اونلردە دینە صادق قالمش اولانلر وارمیدر. فقط بونی بیلرم کە بزم هپمز دینمزە صادق قالمشزدر. وابدیاً دە قالەجغز !....

نصلی للذی صلت قریش
ونسجده وان جحد العموم

قصۀ حصه: چین اطباسی

وار ایمش چیندە تحف بر عادت،
تحف اما کە قرین حکمت .
اوقویك ، دقت ایلە سزدە سەوك :
بر هکیمی بولونورمش هر أوك .
بو هکیم عائلەنك راحتنە .
چالیشیرمش باقارق صحتنە .
وزیتە یوقش، آنیرمش آیلق ،
بزجە تطبیقە دکلمی لایق ؟
خستەلانسە بریسی عائلەنك
هکیمك مش بویوکی غائلەنك،
کسیلیرمش معاشی چونکە اونك،
دەنیلوب : خستەکزە چارە بولك.
خستەلق سوردیکی مدتجە طبیب ،
صرف اقدام ایلە بی حظ ونصیب ،
اکر ایلرسە اشفای مرض،
یکیدن باشلار ایمش اجر و عوض،
یوق، اکر خستە کیدرسە اوتەیە،
اوغرایوب دوقتور افندی کوتکە،
او، أوە آرتیق اباق باصماز ایمش،
سوزینە کیمسە قولاق آصماز ایمش.

§

فرضا بزدە بو طرزی تدقیق
ایدەرك ایلەمش اولسەق تطبیق ؛
نافلە مصرفە هیچ کیرمز ایدك ؛
اویلە بول بول وزیتە ویرمز ایدك .
شویلە تمثیل ایدەلم دردمزی ؛
حالت کرمزی، سردمزی :
ملت افرادیکە بر عائلەدر ،
شیمدی باقی جملەسی پر غائلەدر !
بعض دللردە حمیت مرضی،
بعضیسندە ایسە تفوق مرضی
کیمنك دیدەسی اعمای جهل،
کیمنك سینەسی مشتاق اهل ،
کیمیسی سوء هضملە معلول،
کیمنە خستەلکی دە مجهول
حق وناحق کیمی طورماز، نەپیشیر،
ایستەیوب پینیرە دینسین تبەشیر !
کیمیسی وورمایە آمادە دلی ،
کیمنك ظلم ایلە باغری برەلی .
سوزك الك طوغروسی آرتیق هپمز!
خستەیز، ایکلیورز، مضطربز !
بزدە قالدی اطبای امور ،
اولدیمی هپسیدە دوچار فتور ؟
ینە لاقید دوا داورانیور ؟
خستە، بیتاب الم قیورانیور !
نە تداوی، نەدە اعطای علاج،
نەدە تسلی، نەدۀ اصلاح مزاج،

اولمیور هیچ بریسندن غیرت ،
هر بری صانکه غریق حیرت !
بوقدرجقمی بوتون پیشه‌لری ؟
ویزیته آلمه‌می اندیشه‌لری ؟
تهلکه کسب ایدییورکن پاراسی ،
آلینیرمی ینه خلقك پاراسی ؟
ای حکیمان امور دولت ،
خسته‌در خسته زواللی ملت !
چین اطباسنه همیشه اولك ،
چالیشوب خسته‌کزه چاره بولك .
او وقت فخر ایده‌رك آیلق آلك ؛
چکیلك یوقسه سرآزاده قالك .
وبحث چوق سوره‌جك أشمه‌یه‌لم ،
کسه‌لم باری ، چیبان ده‌شمه‌یه‌لم !

طاهر المولوی

امیر عبدالرحمن خان

مابعد

اون کون صوکرا او ، آدم ینه کلدی . و :

— امیر حضرتلری ، ذات عالیکزه سلام سویله‌دیلر . سزی کندی تبعه‌سندن کورمك وهر کون سرایده مشاهده ایله‌مك آرزو ایدییورلر ، دیدی .

— بن شیمدی یه قدر کیمسه یه بنده‌لك ایتمه‌دیکم کبی بندکانلق رسومنی ده بیلمه‌م . بناءعلیه معذور کورسونلر . جوابنی ویردم . امیرك آدمی تکرار سوزه باشلادی . تکلیف واقعی قبول ایده‌رسه‌م افندیسنك مظهر عطایاسی ، عکسی تقدیرده موجب انفعالی اولاجغنی سویله‌دی .

— امیر حضرتلرینك عطیه و احساننه محتاج دکلم . اوندن ماعدا جدم امیر دوست محمد خان ایچین بیله بکا خدمت تکلیف ایتمه‌دیلر . فرض محال اولارق امیرك خدمتنده بولونسه‌م آلاجغم آیلغی حق ایده‌یم دییه چالیشیر ؛ اقشامه قدر سرایده بوم بوش اوطوراناترك کوزدن دوشمه‌سنه سبب اولورم . اك ایبسی بنی سربست براقك که :

نه بر اشتری سوارم   نه چوخ بزیر بارم
نه خداوند رعیت   نه غلام شهر یارم

دیدم . حریفجکز اطماع وتخویفنك بی‌سود قالدیغنی کورونجه محاوراتمزی بر کاغده یازدقدن صوکرا یانمدن چیقوب کیتدی .

بخارایه کلدیکم اثناده برنی بولمش وامیرك مجلسنده جریان ایده‌جك مذاکراتی بکا خبر ویرمسی ایچین شهری یکرمی آلتون آیلق تخصیص ایتمشدم . چونکه بخاراده کزلی ، آشکاره کافهٔ امور ، امیرك مجلسنده مذاکره اولونور . بو مناسبتله سرایده بولونانلرك هپسی ده نتیجهٔ مقرراته واقف بولونور .

رمضانك ورودی حسبیله ، هر کس اوروجله مشغول اولدیغندن بوتون ایشلر تعطیل ایدیلمشدی . بن ضابطه مأمورلرندن پك ده مستریح دکلدم . چونکه تکلیف اولونان سرای خدمتنی رد ایده‌لیدن بری عادتا صیق بر ترصد تحتنه آلنمشدم . بونی پك اعلا آکلادیغم حالده آکلامامش کبی داورانمش ، حتی کندی آدملرمه بیله آکلاتمامشدم .

بایرام کیجه‌سی ، امیرك آدملرندن بری خلعت نامیله ایکی قات اثواب ، بر صاریق ، برده دستمال که‌تیردی ویارین صباح ایرکندن تبریك عید ایچین امیرك حضورنده بولونمامی سویله‌دی .

ایرته‌سی کونی کیتدم . کیردیکم بویوك بر اوطه‌ده قرق قدر کیمسه اوطورویوردی که ایچلرندن بریسی ده (محمد خان) ایدی . بو محمد خان ، سابقا (سرپل) حاکمی اولوب افغانستان دولتنه قارشی عصیان ایتمش و (غلام علی) ایله (کرنیل ولی محمد خان) قومانداسنده کونده‌ریلان عسکره قارشی مغلوب اولارق بخارایه قاچمشدی . شیمدی بو مجلسده دیکر اون کیشی ایله باش سدیره کچمش اوطوریوردی . بکا ده اشاغی طرفلرده بر یر حاضرلامشلردی .

بنم ورودمی متعاقب امیرده کلدی . حضار قالقوب النی اوپدیلر وبایرام تبریکنده بولوندیلر . بن ده اونلر کبی یایدم . تقبیل وتبریکدن صوکرا اوزرنده انواع حلویات بولونان بر تپسی که‌تیرلدی ، اورته‌یه‌ده بر سفره یایلدی . طاتلیلر او سفره‌نك اوستنه دیزیلدی . مجلسك ایلری کلنلری سفره‌یه اوطوروب یمه‌یه ، بزم کبی اشاغیلرده قالانلرده مندیللرینه آلدقلری طاتلیلری کندی موقعلرنده کوچرمه‌یه باشلادیلر .

بن شو حاللره متحیرانه باقیوردم . بری کلدی :

— امیر حضرتلرینك تبرك طاتلیلرندن نیچین یمیورسکز ؟ دییه صوردی . اوفاق بر پارچه آلدم . و :

— بو قدری کافیدر . دیدکدن صوکرا مجلسدن چیقدم و نمازکاهه کیتدم . امیرك ، بنم ایچین تنبین یری کوسته‌ردیلر . اوطوردم . اطرافه کوز کزدیرنجه آدملرمدن قرق کیشی ایله (نائب غلام محمد خان) و (کماندان اسکندر خان) ی کوردم . بونلر ، تقریباً بر آی اول امیرك خدمتنه کیرمش اولدقلری جهتله بکا لاقیدانه بر سلام ویردیلر . بو صیراده امیرده کورونده‌که بیاض بر آته بینمش ، صاریغنه ، آتنك باشیله صیرتنه برر سورغوچ طاقمش ؛ بلنه بر طوپ کشمیر شالی ، کلاهنه‌ده یکرمی ، اوتوز آرشین صیرمالی دستار صارمش ، شالنك آراسنه مرصع بر خنجر صوقمش اولدیغی حالده کمال تفرعنله صالینه صالینه کلیوردی . هر کس آیاغه قالقدی وامیرك هر ایکی اوج آدیمنده برسجده‌یه قریب وضع تعظیم آلدی . بن بو حرکات متذللانه‌یه اتباع ایتمه‌یه‌رك ساکت وساکن طوردم . امیر اوکه کلنجه طوردی . تکبیر که‌تیردی . کندیسنه اقتدا ایلدك . نماز اثناسنده باشنده‌کی صاریقدن اوج طولامی چوزولدیکی جهتله امیر باشنی سجده‌دن قالدیرامیور ، بوتون بوتون چوزولوب دوشه‌جکندن قورقویوردی .

شو عظمتیله تبعه‌سنه قارشی رذیل اولماسنه تحمل ایده‌مه‌دیکم ایچین نمازی بوزدم . ایلری کچوب امیرك صاریغنی صاردم . واقعا نمازمی تمام

قیلامادم،اما بر حکمداری رذالتدن قورتاردیغمدن جناب حقك عفوینی امید ایده‌رم .

نماز بیتنجه امیر ، آتنه بیندی ، اهالی حاضره ینه یرلره قاپانوب عرض تعظیماتده بولوندی . بن‌ده اورادن صاووشوب اقامتکاهمه کلدم.

برقاچ کون صوکرا ضبطیه ناظری، بنی زنا ایله اتهام ایتمك اوزره امیردن امر آلدی . فقط تهمت واقعه ثابت اولامادی . چونکه هیچ بر وقت یالکز قالمادیغم و دائما التمش ، یتمش کیشی ایله بولوندیغم آکلاشیلدی . امیر ، بوندن بر شی چیقمادیغنی کورنجه معیتمه نفاق القاسیله بندن آییرمق ایسته‌دی . لکن بو اثناده روسلرك تاشکندی استیلا ایده‌رك بخارایه یورومك فکرنده اولدقلری ایشیدیلنجه امیر بخارا بنمله و آرقداشلرمله اوغراشمایی براقوب عاجلاً سمرقنده کیتدی.

بوندن بالاستفاده هندستانده بولونان عمجه‌م سردار محمد اعظم خانه برعریضه یوللادم . وان‌شاءالله کندیمی قورتاروب بلخه کیده‌جکم. ممکن اولدیغی صورتده سزده (سوات) طریقندن (جترال) وبدخشانه کلیکز. بلخده بولوشالم دیدم . بر مکتوب‌ده‌کی بلخده‌کی عسکرمزه کونده‌روب یاقینده کله‌جکمی بیلدیردم . بر استدعانامه‌ده سمرقنده‌کی بخارا امیرینه ارسال ایله مساعده‌سنی رجا ایتدم .

بو استدعا نامه‌یی (ناظر حیدرخان) و (کماندان نظیر) وساطتیله ارسال ایله‌مش اولدیغندن کرك (قوش بیکی) نك کرك (کوتوال) ك خبری یوقدی . بالاخره معلومات آلینجه :

— نیچین بزدن اذن آلمادن امیرك نزدینه آدم وعریضه یوللادك ؟ دیه توبیخه قالقیشدیلر .

— امیر حضرتلرینك خیلی آدمی وارسه‌ده بونلردن برینك بنم فوقده اولماسنی قبول ایدمه‌م . جوابنی ویردم .

— عسکر یوللارو آدمکزی یولدن‌چویریرز . تهدیدینه قالقدیلر .

— او وقت بن‌ده امیرك مساعده‌سنی آلمادن یوله‌چیقارم . مسئولیتی سزه عائد اولور . دیدم .

امیر ، استدعا نامه‌یه جواب ویرمه‌دیکی کبی کونده‌ردیکم آدمی‌ده یاننده آلیقویدی .. بر قاچ کون صوکرا (جنرال علی عسکر خان) ی امیرك نزدینه اعزام ومساعدهٔ مخصوصه‌سنی استرحام ایله‌دم. بونك اوزرینه عقد ایدیلن مجلس مشاوره‌ده امیرك نقداً یاخود ذخیرةً بکا بر معاونتی اولمادیغندن بخاراده آلیقونلماقلغم یك‌ده موافق اولامایه‌جغی سویله‌نیله‌رك مملکته عزیمتم خصوصنه رخصت ویریلدی .

امیر ، قوش بیکنه‌ده برامرنامه اسبال وآدملرمدن کندی خدمتنه کیرمك ایسته‌ینلر اولورسه قبولنی توصیه ایتدی .

قوش بیکی :

— آدملرکزی نزدمه کوندرك . دیه بکا خبر یوللادی. مقصدی اولا اونلری ، صوکراده بنی اسیر ایتمك اولدیغنی آکلادم .

— بر شی سویله‌مك فکرنده ایسه‌کز تشریف بویورك. بنم یانمده سویله‌یکز جوابنی ویردم . آدملرمده:

— بز صاغکن قوش بیکنك نزدینه کیتمه‌یز . آنجاق بعدالمقاتله جنازه‌لرمزی کوتوره‌بیلیرلر. دییوب سلاحلاندیلر. مأمورینی بوجواب ایله اعاده ایتدم . بر از صوکره قوش بیکنك منشیسی کلوب امیرك آرزوسنی تبلیغ ایتدی . آدملرم :

— بز امیره قول اولمق ایچین دکل ، شهزاده‌مزه خدمت ایتمك ایچین بخارایه کلدك . دیدیلر منشی ، بر ایش کوره‌میه‌رك دوندی ، کیتدی . ایکی کون صوکرا یول حاضرلغنده بولنورکن (اسکندرخان) ایله نائب غلام وبوتون ارقداشلری اشیالرینی اوموزلامش اولدقلری حالده کلدیلر و :

— امیر بخارا ، هر بریمزه اعتراف عبودیت ایتمه‌مزی تکلیف ایله‌دی. هیچ بریمز قبول ایتمدیکمز ایچین بزه یول ویردی . بوسببدن تکرار خدمتکزه التجا ایلیورز . دیدیلر .

بو صحبت اثناسنده بر طاقم آلاجقلیلر ورود ایده‌رك بونلردن ایکی بیك التون قدر مطالبه‌ده بولندیلر بن نائب غلامه :

— اکر بکا وفاکار اولایدك بوقدر پاره‌یی ساده‌جه سن خرج ایدردك . دیدم . محجوبانه باشنی اکدی .

صوکرا کماندان اسکندرخانه:

— سن نه فکرده‌سك ؟ دیه صوردم .

— بخارالی ایکی قادینه تعلق پیدا ایتدم . انلر کلمیه‌جك اولورسه بخاراده قالمایه مجبورم. جوابنی ویردی. قادینلره خبر کوندردم برلکده کلیرلرسه بهرینه بیکر التون ویریرم دیدم . قبول ایتمه‌دیلر . بوسببله اسکندر خان‌ده بخارادن چیقامادی .

نائب غلامك بورجلرینی ویرمکله برابر کندیلرینه آت وسلاح‌ده صاتین آلدم. چونکه مصرف‌ایتمك‌ایچین کرك آتلرینی، کرك سلاحلرینی الدن چیقارمشلردی .

بش التی کون ایچنده حاضرلانوب بلخه متوجهاً یوله چیقدق .

مترجمی

طاهرالمولوی

مسائل حیاتیه

عصرلردنبری یووارلنوب کلن شرق مسئله‌سنك حالا حل ایدلمدیکی وعالم سیاسیاتده آراده صیراده تکون ایدن شئوناتده هر حالده شرق قریبی دائرهٔ احتواسندن خارج براقه‌مدیغی کبی، محافل سیاسیه‌ده موضوع مسائل دولیه آراسنده شرق قریبده متحدث وقایعك ـ سیاسیات عمومیه اعتباریله ـ هر شیدن زیاده نظردقتی جلب واوروپا آفاق سیاستنده ینه غریب غریب جریانلرك تولدینه سببیت ویردیکندن اکلاشلمشدرکه شرق مسئله‌سی خیلی زماندنبری باشلی‌باشنه بین‌الدول مهم برمسئلهٔ سیاسیه شکلنی آلمشدر .

آورویانك بیتوب توکنمین مهاجمات دائمه‌سی آره‌سنده قاعدهٔ دینیه ربقه‌لرندن قورتولمش اولدیغنی ادعا ایدن غرب دیپلوماتلرینك بتون اجراآت سیاسیه‌لری حس دینیدن آزاده اوله‌مدیغی کبی تایمس کبی دنیانك اك مهم جرائد سیاسیه‌سی بیله قلمنی سائقهٔ تعصبدن محافظه ایده‌میور .

انفعالات دینیه‌نك اوروپا سیاست دولیه‌سنده حکمفرما اولدیغنی ادعا ایتمك کبی بر تغلیط افکاره صاپمق تصور ایدیله‌مز . سیاسیاتده دینك درجهٔ تأثیراتنه کلنجه شو قدر سنه‌دنبری انکلیز محافل سیاسیه‌سنده باش وکیل بولنان غلادستونك ـ که بو آدم دنیانك اك متعصب وصوفی بر خرستیانیدر ـ براقدیغی دستور دینی اوزرینه مؤسس مسلك سیاسیء کندیسی ایچون ملتی اراسنده اك ممتاز و بلند بر موقع احضار ایتمش و انکلیزلر ایچونده اك بیوك بر سیما وشایان پرستش بر وجود مقدس اولمق اوزره طانلمشدر .

فقط دوشونولسونکه غرب صحنهٔ سیاستنك عامللری اعتبار ایدیلان رجال سیاسیه‌نك امور مهام دولتی ید اقتدارلرینه کچیرملریله منافع ملیه‌لرینك تأمینی اك زیاده شرق افقلرنده آرامشلر ، دها دوغرویسی ضربات مهلکه‌لرینی عالم اسلام اوزرینه ایندیرمشلردر . بناءً علیه قرون وسطی‌نك وجوده کتیردیکی دین محاربه‌لرینك تکملات مدنیه‌نك اك برنجی رهبرلری اولان بر هیئت اجتماعیهٔ انسانیه افرادینك فکرلرنده مرکوز اولدیغنی کوردکجه ! قاندن اورکمك اختلال و مجادله‌لردن متولد محارباتك وقایع تاریخیه‌سنی نقل ایتمکدن بیله توحش کوسترن انسانیتپرورلرك (!) ظواهر احواللرینی تکذیب ایدن افعال مکروهه‌لرینی مشاهده ایتدکجه ارتق انسانیته آچیمق خصوصنده مدنیتك برتأثیر و نفوذه مالك اولمدیغی کرکی کبی ظاهر اولیور .

درت عصردنبری توالی ایدن مسائل شرقیه اوزرینه محاربات متمادیه غایهٔ مقصودی حل ایده‌مدی . اوروپا دولتلری شرقه توجیه نظر ایتدکلری زمانك ایلك دورلرنده عثمانلی ایمپراطورلغی سطوت قاهره‌سیله دول موجوده‌نك تکمیلنه تفوق ایتمش ، رصین بر حاکمیته مالك و هیچ برسلهٔ غالبیتك التنده سرفرو ایتمیه‌جك برقوت وحاکمیتی حائز بولنیوردی .

دور سلطان سلیمان قانونیده اوروپا حکومتلرینه احسان ایدیلان امتیازات اجنبیه‌نك بلیهٔ مهلکه‌سی اولمق اوزره سینهٔ ممالك اسلامیه‌نك تقسیمی حقنده منعقد پیلانلر رقابت دولیه‌نك میدانه قویدیغی مانعه سایه‌سنده بو زمانه قدر سورونجمه‌ده قالدی ، فرانسه‌نك قتولیکلك اوزرینه حق حمایه‌سنی تأمین ایدن قینارجه معاهده‌سی تاریخ عثمانیده اك مظلم صحیفه‌لری اشغال ایتمشدر . دول معظمه ایمپراطورلرینك ملاقات متعدده‌لری نتیجه‌سنده اتفاق ارانك وجود بوله‌مامسی شرقك او قدر هضمی سهیل لوقمه‌لردن اولمدیغنی اکلاتدی .

تلسیت رافورده ناپولیون ایله چار الکساندر ممالك عثمانیه‌نك صورت تقسیمنده استانبولك هر بری کندی حصه‌سنه عدم اصابتندن متولد اختلافدرکه مسئله‌نك حلنه مانع اولدی . روال ملاقاتنده‌کی متخذ پیلان دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ادارهٔ مشروطه‌یی اعلان ایتمسیله درکه بر زمان موقته قدر تأخیر اولندی .

حالبوکه صوك پوتسدام ملاقاتنده احضار ایدیلان تدابیر قطعیه‌نك موقع تطبیق عجبا هانکی صحنه‌لر اوله‌جغنی دها اوزمالر رجال سیاسیونجه کشف ایدیله‌رك اکلاشیلمشدر . حاکمیت اسلامیه‌نك ایکی مهم قسمنك امحاسی ایچون صوك بر قرار ایله اوته‌دنبری ظهور ایدن حادثاته تمامیله بر خاتمهٔ قطعیه چکمك املیله اك جدی تشبثاته باشلانمشدی .

حتی کچن هفته فرانسه پارلامنتوسنده فرانسز والمان ائتلافی حقنده‌کی مذاکره‌ده موسیو « ژورس » ك معاهدات خفیه حقنده‌کی شدتلی بیاناتی بو حقیقتی کرکی کبی توضیح ایتمشدر . موسیو ژورس : « ۱۹۰۰ معاهدهٔ خفیه‌سنك نتایجی اولمق اوزره فرانسه بومعاهده‌ده بن فاسی ، سزده ترکیه‌نك الندن طرابلسی آلیرسکز و ینه بز ترکیا ایله حسن مناسباتمزی محافظه ایدر کبی کورونورز . ایشته شرکت وقوت مادیه‌سنی محافظه ایتمش ، فقط طریق راستیدن آیرلمش اولان فرانسه‌نك اخلاق دولیسی ! » دیه باغرمشدر . بو سوزلر مجلس آراسنده کورلتیلره باعث اولمش ایسه‌ده موسیو ژورس سوزینه دوام ایتمشدر .

طبیعی بو اعجوبهٔ اتفاقك ایکی بیوك دشمن دولته تأسیسی و فرانسزلرك عصروقنده‌کی حس انتقامله مملو غرور ملی هیچ بر وقت تسکین ایدیله‌مدیکی حالده فاس مسئله‌سنده المانیا ایله فرانسه اراسنده بردنبره بر مقارنت و زمین ائتلاف بولنیویرمسی ، آرتق حاکمیت اسلامیه‌نك اوزرینه ایتمك ایچون حاضرلنان ضربه‌ده او انفعال و انتقام حسلرینك تعطیل تأثیرات ایتدیکی و حاکمیت سیاسیه‌نك اورته‌دن قالقماسنده عالم نصرانیتك هر طرفی یکدل وهم فکر اولدیغی تمامیله کورلدی .

احتمالاً حقیقت حالك اظهاری خصوصنده‌کی فکرمزی تعصبه حمل ایدنلر بولنه‌بیلیر . تعصب کلمه‌سنك تضمن ایتدیکی ؛ شو زمانلرده اوروپا متفکرینی لسانلرنده او قدر غریب معنالرده تداول ایدیورکه ارتق انسان بولندیغی محیط اجتماعیی اونوده‌رق رومانك اك بیوك مجالس روحانیه‌سی طرفندن اصدار ایدیلن فرمانلرله اداره اولنیور وانسانلری بازیچهٔ آمال ایدرك حیوان سوریسی کبی قوللانمق ایچون بر طاقم خرافاتله مملو ومخوف جهنم غیاللرینی ارائه ایده‌جك الهه‌لرك مرکز روحانیه‌یه عدم اطاعتده شهرك سورلری اطرافنده دولاشه‌جقلرینی اعلان ایدن کلیسا آیین روحانیسنده‌کی ترنم اولنان افسانه‌لری ایشیدیور کبی کلییور .

ارتق دوشونلیکه عالم اسلامیتك یکانه استنادکاهی اولان حکومت عثمانیه‌نك استقلال اداره‌سنه مدهش بر ضربه‌نك سقوطیله قوهٔ خیالیه‌ده متصور بر فکرك انجق بو صورتله وجود بوله‌بیله‌جکی حقیله اکلاشلمشدر اوروپا دول معظمه‌سنك بتون آمال وافکار دیپلوماتیقیه‌سی دولتلر آره‌سندن حکومت عثمانیه‌نك چیقاریلمسیله افکار مصوره‌نك حصول پذیر اولتلر اجراسی حاصل اوله‌جغی مرکزنده بولوندیغندن اوچ درت عصردنبری متصل بو غایه‌نك تأمینه چالشلمش وحاکمیت سیاسیهٔ اسلامیه‌نك برر جزئی اولان اوفاق

نفك حكومتلرك اورته‌رق قالقمسنه چالیشه‌رق « قليلدن اكثره » دستور اجتماعيسنه توفيق حركتله بر موجوديت سياسيه‌يه مالك اولان فاس و ايران حكومات اسلاميه‌سنك امحاى حاكميتى ايچون اوغراشمشدر .

ذاتاً بو بيچاره حكومتلر ، اوته‌دنبرى آردى آرقه‌سى اكسيلميان اوروپاليلرك مداخلات و تكاليف ثقيله‌لرينه معروض قاله‌رق اولدقجه حاكميتلرى متزلزل بر حاله گلمش ايدى .

وسيلهٔ مداخله تشكيل ايدن اسبابك نه كبى شيلر اولديغنى اكلامق ايستراييسه‌ك قيصه‌جه ديرزكه: اوروپاليلر مسلمان بر حكومت مستقله‌نك ادارهٔ داخليه‌سنده ظهور ايدن هر بر حادثه اوروپاليلر ايچون بر وسيلهٔ مداخله تشكيل ايدر .

بناءً عليه اوزماندنبرى بتون سلسلهٔ حادثات كوستريبوركه محضا بومقصدله دولت عليه‌نك باشنه‌اوروپا دولتلرى طرفندن بيكلرجه غائله‌لر آچلدى، تعقيب ايديلان مقصدك حيز آراى حصول بولمسنده كوريلان صعوبت فكرلرينك تعطيلنه بر مانعه تشكيل ايده‌مدى ،

تركيه بر دورهٔ تجدده كيردى ، ادارهٔ مشروطه‌يى اعلان ايتدى . فقط حقيله موجوديتنى كوستره‌مدى ، مناسبات خارجيه‌مزده كوريلان كركينكلرى تعمير و ازاله ايده‌جك سالم بر پوليتيقه تعقيب اولنه‌مدى . ماليسور مسئله‌سنده قاره طاغك حركت تجاوزكارانه‌سى بر حكومت معظمه‌نك نفسنى رنجيده ايده‌جك بر ماهيتى حائز بولنيوردى . نيچون بى‌طرفلغى اعلان ايدوبده عصاته آغوش حمايه‌سنى آچدى ؟ ماليسورلرى تسليح ايدن كيمدى ؟ طبيعى بونلرايشك براجنبى پارمغيله‌قارشدرلديغنى كوسترمزمى؟ حقيقتك بوقدر آشكار اولمسنه نظراً تركيانك اوروپا دولتلرينه مراجعتى ، پروتستوسى سمع اعتباره آلنمدى .

اصل اغلانه‌جق روسيه‌نك علناً ايشك عامل ومشوقى نم طرزنده اولتياتومى‌درك، ايشك كيملر طرفندن ميدانه كتيرلديكنى پك كوزل كوستردى .

بيوك پترونك روسيه سراى قراليسنك آبدهٔ محفظه‌سنده براقديغى وصيتنامه احفادينك اعماق قلبيه‌سنده مهم بر صورتده يرلشمشدر. حتى ۱۸۱۲ تاريخ ميلاديسنده بكرش معاهده نامه‌سنك امضالانمه‌سنى متعاقب روسيه موره اهالئ خرستيانيه‌سنى اختلال و استقلاله تشويق و اونلره مظاهرتى وعد ايتمش ايدى . چارك افسادات خفيه‌سنه بناءً مركزى پترسبورغده اولمق اوزره غراندوقلردن برينك تحت رياستنده برجمعيت اختلاليه تشكل ايتمش، آزمدت صكره موره‌شبه جزيره‌سى آتش اختلال ايچنده قالمش، هرطرفدن استقلال صدالرى يوكسلميه باشلايه‌رق‌حكومت عثمانيه‌يى برموقع مخاطره‌يه القا ايتمشدر .

بونك اوزرينه اوروپا دولتلرى همان‌باب عالى‌يه‌موره‌ليلرك مطالباتنى اسعاف ايتمك خصوصنده نوطه‌لر تبليغ ايده‌رك استقلاللرينى تصديق ايتديرمك ايچون روسيه ، فرانسه وانكلتره دونمالرى موره شبه جزيره‌سى سواحلنى دولاشغه وناوارينده بولنان عثمانلى و مصر سفائن حربيه‌سنى احراق ايتمكله برابر يونانليلرك ترويج آمالى ايچون باب عالى‌يى تضييق ايتمكه باشلاديلر . حالبوكه حكومت عثمانيه‌بوحقسزلغى رد ايتديكندن روسيه حكومتى اعلان حرب ايتدى .

ايشته تركيه‌نك موجوديت سياسيه‌سنى امحا وبتون بتون اورته‌دن قالديرلمسنه نيت‌ايتمش‌اولان روسيه‌ايچون بوندن بويوك‌فرصت‌اوله‌مزدى. چونكه حكومت‌هنوز اولكى‌حربك اثرتخريباتنى تعمير ايده‌مه‌مش‌اولديغى حالده شمديده حرب ايتمك دولتك كنديسنى بر دها طوپلايه‌ميه‌جق وبلكه حياتنه خاتمه ويره‌جك بر ماهيتى حائز بولنيوردى .

اوزمان روسلرك‌استانبوله قدر كيرمسى اوروپا حكومتلرينك آمالنه موافق كلمديكندن بردنبره ايشى صلحه باغليه‌رق (۱۸۲۹) تاريخ ميلاديسنده ادرنه‌معاهده نامه‌سى امضالاندى، حالبوكه سلطان عبدالحميدك جلوسنى متعاقب روسيه‌نك اثر تشويقى اولمق اوزره بالقانلرده ظهور ايدن اختلال اماره‌لرى تركيه‌نك برقسمنك دها قطع وانفكاكنه سبيت ويرديكى كبى ، بو سفر روسلرك اياستفانوسه قدركلوب استانبول قالديرملرى اوزرنده روس قلنجلرى شاقيردامغه باشلادى . بناءً عليه دولت عليه‌نك اك بيوك فلاكتنى مشعر اولان ۱۸۷۷ ده‌كى اياستفانوس معاهده‌سى امضالاندى ، بالاخره مذكور معاهده‌نك تدقيق موادى ايچون دولتلر طرفندن منتخب مرخصلر برلينده بر قونغره عقديله معاهده نامه‌ده درميان ايديلان شرائطك بر درجه‌يه قدر تخفيفنه موفق اوله‌بيلمشلردر .

بناءً عليه يكديكرينى تعقيب‌ايدن بووقايع‌اليمه‌ده بيكلرجه بيچاركانك، يتيمان ومعصوملرك خاك مذلته اقان قانلر ايچنده يوزدكلرى كورلمش ونيجه نيجه‌معموره‌لر هدم وتخريب ايديله‌رك بشريتك مسكن ومأواسى اولان اوشهرلريانغين‌يرينه دونمش وبتون‌صحرالر مسلمان قانلريله‌بويانه‌رق اوفجيع ملحمهٔ كبرالرميدانه كتيرلمشدر .

بوكون ايسه زواللى عالم اسلام دهرك‌اك‌بيوك الاموكدوراتى ايچنده كوزلرلرينى قيزاردان قانلى صحنه‌لر قارشوسنده بولنيور : برطرفدن‌بيچاره طرابلس غرب دشمنلرك يد اغتصابنه كچمك اوزره . سكنه‌سى جنوارلرله بوغشيور ، حاكميت اسلاميه‌يى تمثيل ايدن ، اسلاميتك يكانه استنادكاهى اولان عثمانلى دولتنك بر ولايتى ضبط ايتمك ايچون شقى بر حكومت ، ديكر طرفدن روسيه آسيانك‌اك محتشم بيكلرله سنه‌لك مدنيت وعنعنات تاريخيه‌يه‌مالك بر دولت اسلاميه‌نك اضمحلال حياتى ايچون اوغراشيور،

ايران‌ماليه مشاورى امريقالى موسيو ــ مورغان‌شوسترك ـ نيورق‌هرالد غزته‌سنده نشرايتديكى مقاله‌ده شوسوزلرى انظار اسلاميه‌يه‌وضع‌ايديبورم بو حقايق علويه‌نك بزم ايچون نه قدر اهميتله تلقيسى لازم كله‌جكنه شبهه ايدلمز :

« روسيه وانكلتره دولتلرى ايرانك محو اولمسنه قرار ويرمشلردر، بوسببله بز قديم برملتك بوغازلنمقده اولديغى كورمكه تحمل ايتمه‌مليز ؛ وطنداشلرم ، اوروپا مدنيتى‌ايله حكومتلرى‌حقنده مدايح اجرا اولنديغى ايشيديرلرسه ايران فاجعه‌سنى تخطر ايتمليدرلر. اوروپا اسلاميتى هركون دها زياده ازعاج ايتمكده‌در . بونلرى كوروب حس ايتمه‌مك ايچون

اوروپا حکومتلرینك وبالخاصه انکلتره خارجیه ناظرینك قلبی وجودینك صاغ طرفنده بولنمش اولدیغنه ایناعمق لازم کلیر . . »

آرتق حقیقتك بوقدر ترجمانی اولان موسیو مورغان شوستر شو افاده‌سیله سیاست دوایه‌نك بالخصوص اوروپا محیطنده‌کی الك بیوك برکنی بیان ایتمش اولیور .

بنابرین عالم مدنیتی تدهیش ایدن منافع خسیسه نتیجه‌سنده‌مسلمانلره روا کوریلان بواضمحلال پیلانلرینی مدنیتك غرب محیط اجتماعیسنده اختراع ایدیلمش بر سیاست ظالمانه دیه تلقیب ایتمکدن بشقه چاره‌یوقدر.

ارتق تعصبك اوروپاده درجهٔ افراطنی‌ا کلامق ایچون پاپانك مقدس تسبیحلری ایتالیا زرهلیلرینك دیرکارینه تعلیقی ، آوستریانك‌ده مالیسورلرله مناسبات مذهبیه‌سنی وسیلهٔ مداخله اتخاذ ایده‌رك قتولیکلك نقطهٔ نظرندن حمایه‌یه قالقشمسی بزم ایچون عبرت بخش بر درس تشکیل ایتسه کرکدر .

ظن ایدرسه‌م بوقدر براهین واضحه‌یه نظراً شرق مسئله‌سنك بردین ومنفعت غوغاسندن عبارت اولدیغی و ایاصوفیه قبه‌سنی ناقوس صدالریله دولدورمق ارزو ایدیلدیکی ا کلاشیلیر.

السید محمدالطاهر

پانسلامیزم

عرب ادباسندن خیراه نامذات[*] پانسلامیزم حقنده (ن) غزته‌سنده یازدیغی بر مقاله‌ده بروجه آتی بعض معلومات ویریور :

« (پانسلامیزم) فکری بالخاصه (۱۸۳۹) سنه‌سنده‌افغانستانده تولد ایتمش اولان‌جمال‌الدین افغانی نام ذات طرفندن نشر و تعمیم ایدلمشدر . مومی الیه اوروپانك بر چوق مملکتی‌طولاشدقدن صکره استانبوله کله‌رك (۱۶۹۷) سنه‌سنده بوراده وفات ایتمشدر . حتی پارسده بو مقصد ایله بر غزته نشر ایتمش ایسه‌ده بالآخره انکلتره‌نك مداخله‌سی نتیجه‌سی اوله‌رق قپادلمشدر .

حقیقت شوندن عبارتدرکه الیوم هیچ بر مدیره مالك اولمیان پانسلامیزم ، عمومی بر ساحه ویالکز محررلر ایله مطبوعاتك دائرهٔ تدقیقاتنده قالمشدر . اسلام مطبوعاتنك قسم اعظمنی تشکیل ایدن عرب غزته‌لری بتون کرهٔ ارضده حس اولنه‌جق درجه‌ده تعمم ایتمشدر . اسیا ، آفریقا ، آمریقا واوروپاده وحتی اوقیانوسیاده یکدیکرینه غیر مساوی مقدارده عرب جرائدی موجوددر . الیوم حال ابتدائیده بولنان بوغزته‌لرك هم فوائدی وهم ده محاذیری‌واردر. جرائدمذکورده یکی حوادث بولنمیور ایسه‌ده بونلر هم نفسلرینه حاکم بولنمقده وهم علی‌الاکثر افکار عمومیه‌یی‌وجوده کتیرمکده‌درلر . شیخ عبده‌نك حین وفاتنده تلمیذلرینه توصیه ایتمش اولدیغی پانسلامیزم اوچ واسطهٔ‌اجرائیه‌یه مالك اولوب بونلرده قونغره ، مطبوعات و تعلیم وتدریسدن عبارتدر . بالجمله مسلمان عناصری جامع اولمق اوزره بر قونغره تأسیسی ، هرزمان پانسلامیزمك اخص مقاصدندن برینی تشکیل ایتمشدر . ایلك تصور ایدیلن پانسلامیزم قونغره‌سنك عقدایدیله‌مدیکی‌یوقاریده ذکر ایدلمشدی. بر قاچ سنه اول قریمده باغچه سرایده منتشر ترجمان غزته‌سی مدیری اسماعیل غاسپرنسکی قونغره‌نك مصرده انعقادینی تکلیف ایتدی مصرلیلر تکلیف واقعی کمال خواهشله قبول ایده‌رك بتون عالم اسلامه دعوتنامه‌لر کوندرمشلرسه‌ده یوم معینده کیمسه قونغره‌ده حاضر بولنمدی .

مصرده منتشر (منار) غزته‌سنك صوك نسخه‌لرندن برنده دخی یکی برقونغره عقدینك مذکور غزته مخابرلرندن بری طرفندن تکلیف ایدلدیکنی کوردم . بو تصورده حسن نیتك عدم موجودیتندن دکل ، تشبث واقعك مشکلات مادیه‌سندن طولایی موقع اجرایه وضع ایدیله‌میه‌جکدر .

ایکنجی واسطه اولان مطبوعاتده پانسلامیزم فکرینك فوق‌العاده ترقیسنه بادی اولمقده‌در . بتون کرهٔ ارض اوزرنده انتشار ایدن اسلام غزته‌لرنده بو تمایل موجود اولوب جرائد مذکوره هر طرفه نشر ایدلمکده‌در . بر غزته ویاخود بر مجموعه‌نك محتویاتی تدقیق ایدلدیکی زمان اوروپا موجودیتندن بیله شبهه ایدیلن عرب جرائدینك اهمیتی باعث حیرت اولور . بونلر تاریخ اسلامه ، علمه ، عنعنات قدیمه‌یه عائد بر چوق معلوماتی جامع بولنمقده وعربستان ، اوقیانوسیا ، هندستان وآمریقاده اوقونمقده‌در . بتون کرهٔ ارض اوزرنده بولنان مسلمانلر آره‌سنده مطبوعات سایه‌سنده تأسس ایدن بو مظاهرتی مثبت دها بر چوق مثال ذکر ایدیله‌بیلور .

اوچنجی واسطهٔ اجرائیه‌ده تعلیم و تدریسدر . بالجمله عالم اسلامده بر حمای تدرس ، بر عطش علم و عرفان آثاری کورلمکده‌در . هریرده یکیدن مکتبلر تأسس ایلدیکی کورولیور . یقین وقته قدر سوریه‌نك بتون شهرلرنده دیوارلرده شو سوزلر کورولیوردی :

« اوکرن دلیقانلی ، جهالت خجالتدر . » فقط پانسلامیزم یالکز ابتدائی مکتبلرك دکل ، بلکه دارالفنونلرك‌ده تأسسنی آرزو ایدییور . جامع‌الازهر دارالفنونی تجدید وایجابات حاضرهٔ مدنیه درجه‌سنه اصعاد ایدلدیکی‌صره‌ده بری مصرده ودیکری‌ده هندستانده دها ایکی دارالفنون تأسیس اولنیور . کچنلرده سوریه‌ده دخی بر مسلمان دارالفنونی وجوده کتیرلسی‌موضوع بحث اولمش ایسه‌ده بوبابده شمدی‌یه قدر قطعی‌اوله‌رق هیچ بر شی یاپلمدی .

هندستان مسلمانلری میانده‌کی ترقیات بالخاصه احمد خانك اثر همتیدر .

کلکته و بومبای شهرلرنده تربیهٔ اسلامیه‌یه متعلق قونفرانسلر ویرلمکده‌در . آلیغارده بر مسلمان دارالفنونی وجوده کتیرمك ایچون ایچه زماندن بری چالیشان راجه محمود آباد دخی حکومتك موافقتنی استحصال ایتمشدر .

اوقیانوسیا مسلمانلری صوماتراده بر مسلمان مکتبی تأسیس ایتمشلردر. جاواده دخی عربجه غزته‌لر نشر اولنیور . فقط پانسلامیزم حیاتنه اك

زیاده موافق والکزیاده شایان حیرت اولان تصورشیخ عبده‌نك طلبه‌سی بولنان شیخ رشید رضا طرفندن تأسیسی تصور اولنان دارالفنون‌در . مومی‌الیه (الدعوة والارشاد) دنیلن جمعیتك معاونتیله مصرده بر مدرسه و برده اسلام دارالفنونی میدانه کتیرلمسی ایچون لازم کلن اساسلری وضع ایتمشدر. پانسلامیزم یالکز اتحاد واتفاق صورتیله کندینی محافظه ایچون دکل بلکه دها زیاده توسع ایچون دخی قوت بولمقده‌در.

حقیقت شوندن عبارتدرکه اسلامیت آفریقای مرکزیده کیتدکجه توسع ایتمکده و دها زیاده انکشاف ایده‌بیله‌جك بر حالده بولنمقده‌در . الیوم غایت‌قوتلی بعض تظاهرات دینیه مشهود اولیور. برای حج شریف مکهٔ مکرمه‌یه کلنلرك مقداری (۷۰۵۰۰) کیشیدن (۱۷۰٤۰۰) کیشی‌یه بالغ اولدیغی کوریلیور . مصردن کچن حجاجك مقداری (۱۶۰۰۰۰) درجه‌سنه کلمشدر . یالکز دینی اولان پانسلامیزمدن بشقه دیانته تعلق ایتمین دیکر بر پانسلامیزم دخی موجود اولوب، بومدنیت شرقیهٔ اسلامیه‌یی بتون لطافت ودبدبه‌سیله یکیدن میدانه کتیرمکه ساعی بولنمقده‌در . بر چوق خرستیان محررلر دخی فکر مذکورك میدانه کلمسی ایچون چالشمقده ایسه‌لرده بونی اصل دینی اولان پانسلامیزم ایله قاریشدیرمامق لازمدر . »

عالم اسلام قانلر، آغلر ایچنده

دارالخلافه‌ده

مبعوثلر پوست قاوغاسی ایدییور .

نصیحت شاهانه

عموم وکلا نامنه صدر اعظم سعید پاشا حضرتلری ومجلس نامنه اعیان ومبعوثان رؤساسی طرفلرندن ذات حضرت پادشاهی‌یه سنهٔ جدیدهٔ هجریه مناسبتیله عرض اولنان تبریکاته قارشی شوکتمآب افندمز حضرتلری زیرده محرر نطق همایون ایله مقابله و نصایحده بولنمشلردر :

« تبریکاتکزدن ممنون اولدم . سنهٔ جدیده‌یی بن ده جمله‌کزه تبریك ایده‌رم . انشاءالله بو سال فرخنده فال مملکت وملت ایچون بادیٔ سعادت اولور . مقصدم سلامت وسعادت حال وطندر . بونك ایچون جمله‌نك متفقاً صرف مساعی ایلمسنی آرزو ایده‌رم . شو آره‌لق موجود اولان اختلافاتك ده دها زیاده تمادی ایتمه‌مسنی کورمکله مسرور اولمق املنده‌یم. جمله‌کز اصحاب فضل وکمالاتدنسکز . دوام موفقیتکز اخص آماملدر . بویله مناسبات متیمنه ایله پك چوق دفعه‌لر کوروشمکه موفقیتمزی جناب حقدن تمنی ایده‌رم . »

عموم اعضای مجلس مبعوثان نامنه رئیس احمد رضا بك طرفندن عرض اولنان تبریکاته جواباً‌ده :

پك محظوظ اولدم. بتون رفقا کزك وفاق وحسن آمیزش ایله ایفای وظیفه ایلملرینی ایستیورم . بوکا سزده بذل همت ایدیکز . » بیورمشلر وبوصرده اعیان رئیسی غازی مختار پاشا حضرتلرینه توجیه خطابله : « بالطبع هیئت اعیانجه‌ده بو یولده صرف مساعی ایدیلور » جمله‌سنی‌ده علاوه ایلمشلردر .

مجلس مبعوثان ریاستنه

هندستانده کائن قالکوته‌دن وارد اولان تلغرافدر :

عالم اسلامیت، اختلافات داخلیه‌یی ترك ایله دارالاسلامك محافظه‌سنی مقام خلافت عظمادن بکلیورلر . متینغ حالنده بولنان بورا مسلمانلری سزك خبرلرکزی حجالت عمیقه ایله آله‌رق پك متأثر ومکدر اولیورلر وهیجانده‌درلر ،

خدا ورسولی عشقنه ، وطنپرولك نامنه اختلافاتدن فراغت ایده‌رك خلافت اسلامیه‌یی فلاکتدن وقایه ایتمکزی ودارالاسلامی دشمنه چیکنتمه‌مکزی رجا ایدییورلر .

۲۲ کانون اول ۱۹۱۱

عارف زهراوردی

ایران دولت اسلامیه‌سی‌ده منقرض اولیور

تبریزده‌کی (انجمن ایالت) طرفندن درسعادتده (انجمن سعادت) هیئته کشیده اولنان تلغرافنامه‌در :

ذی‌الحجه‌نك یکرمی طقوزنجی کونی تبریزده‌کی روسیه عساکری قصبه داخلنه هجوم ایله اماکن امیریه‌یی ضبط ایتدکدن ماعدا مکتب چوجقلریله کوچی قوتی اولمیان عمل مانده آدملرك قتلنه تصدی وشهرده‌کی دکانلری یغما ایتمکه مبادرت ایلمشلردر . اهالی بادیٔ امرده اختیار سکوت ایدرك اعتدال دملرینی محافظه ایتمك ایستمشلربه‌ده ، اخیراً روسلرك توالی ایدن ظلم و وحشتلری اوزرینه مدافعه ایدرك بونلری اماکن امیریه‌دن طرده موفق اولمشلردر .

محرمك ابتداسنده روسلر اقامت ایتمکده اولدقلری (باغ) دن قصبه‌یی بومباردمان ایتمکه باشلایه‌رق آن‌بآن اهالینك هیجاننی تحریك وتزییده سببیت ویرمشلردر. یوم مذکورده طهراندن آلنان امرتلغرافی موجبنجه اهالی متارکه‌یه تشبثله مدافعه‌دن صرف نظر ایلدکلری حالده مع التأسف روسلر تجاوز و تعدیلرندن واز کچمیوب بومباردمانه دوام ایلمشلردر . بوندن بشقه روس عساکری کندی قونسولاتولری جوارنده تجمع ایدرك کلن کچن چولوق چوجق ، اختیار ارکك وقادینلره قورشون آتمشلر وپك چوق بیکناهك جاننه قیمشلردر .

عین زمانده‌ده یاره‌لنمش اولان قادینلری اسیر ایدوب کتوردکدن ماعدا بالالتزام برچوق مسجد شریف ایله اهالینك قوناقلرینی تخریب واحراق ایتمشلردر.

محرمك ایکیسنده اهالی سکون واعتداله متمایل اولدقلری حالده، ینه روسلر، وحشتلرندن بردرلو واز کچه‌میه‌رك پك چوق معصوم قادین وچوجقلرك قانینه کیرمشلر وکلی مقدارده ابنیه واماکنی قصداً یاقمشلردر.

اکر روسلر یارین‌ده حرکات غیر مشروعه وخونریزانه‌لرینه دوام ایده‌جك اولورلرسه، هر حالده بز، تبریز اهالیسی عموماً مدافعه‌یه مجبور اولورز. کندی مظلومیتمزله حقوق مشروعه‌مزك مدافعه‌سنه روسلر طرفندن مجبور ایدلدیکمزی عموم مطبوعات ایله جهان مدنیته اعلان ایدر وعین زمانده روسلرك اصول وقوانین حقوقیه ومعاملات جاریهٔ انسانیه خلافنده ایقاع ایلدکلری مظالمی پروتستو ایله بتون عالمك انظار دقت بی‌طرفانه‌لرینی مظلومیت ومغدوریتمزه جلب ودعوت ایلرز.

مصر تظاهرات دینیه ووطنپرورانه‌سی

بنغازی‌یه کیتمك اوزره سلانیکدن حرکت ایدوب مصره اوغرایان هلال احمر هیئتنك بووطن طپراغنده‌کی اخوان دین ووطندن حسن قبولی تصویر ایدن و«روم ایلی» رفیقمزده مندرج بولنان خصوصی بر مکتوبدن مصرده‌کی تظاهرات دیندارانه ووطنپرورانه‌یه عائد شو بر قاچ فقره‌یی بتون مسلمانلری یکدست وفاق و اتحاد کورمك ایستیان اخوان دینك نظرگاه افتخارلرینه عرض ایدییورز:

«اسکندریه‌یه مواصلتمزده مصروف اولان مساعی وهممات وطنپرورانه سایه‌سنده همان هرشیئمزی حاضر بولدق. هرطرفدن تسهیلات فوق‌العادیه مظهر ایدیلیورز. حوائجك تدارکی خصوصنده شمدی‌یه قدر اك اوفاق بر مشکلات بیله کورمدك. صوب مقصودیمزه متوجهاً حرکت ایتمك بکلیه‌یورز. لله الحمد هرشیئمز تام ومکملدر. اولجه ویریلن یوز اللی انکلیز لیراسنه علاوةً تلغرافله اشعار ایدیلمش اولدیغی وجهله پرنسس امینه خانم افندی حضرتلری طرفندن بش یوز انکلیز لیراسی دها تبرع اولنمشدر.

مصر هلال احمر هیئتی‌ده تشرین ثانینك یکرمی سکزنجی کونی قاهره‌دن شمندوفرله اسکندریه‌یه کله‌جك وقره طریقیله بنغازی‌یه حرکت ایده‌جکلردر. کرك سلانیکدن کتیردیکمز وکرك بورادن تدارك ایتدیکمز اشیا «٥٠٠» دوه‌لك بر حموله تشکیل ایده‌جکی جهتله شمدیدن مقدار کافی دوه تدارك ایدیلمشدر. هیئت منسوبینی ایچین‌ده بر آت مبایعه ایدیلمشدر.

مصرلی تجار قارداشلریمزه مراجعت ایتدیکمز زمان بزه او قدر فوق‌العاده، او قدر نا قابل تصویر حسن قبوللر کوستریورلردی‌که.. بز کندیلرینه تشکر ایتمك، بو حسن قبوللرك قلبمزده حاصل ایتدیکی منتدارلقلری ممکن مرتبه اظهار ایلامك ایسترکن اونلر: «خایر دییورلردی، تشکره حاجت یوق. بز، تشکره شایان برشی یاپمیور، انجق وظیفهٔ وطنیه‌مزی ایفا ایدییورز. امین اولیکز که هرنه یاپه‌بیلیورسه‌ك اونلرك هپسی بزم واجبات دینیه‌مزدن، وظائف اخوتمزدندر. اکر سزه، دشمنله چارپیشان وطنداشلریمزك امدادینه قوشان قارداشلریمزه بر معاونتده بولنیورسه‌ق بو اوغورده هر صورتله معاونتده بولنمه‌نك بوتون اسلاملرك بورجی اولدیغنی تقدیر ایتدیکمزدندر.»

بتون هندستان غلیانده

مصرده منتشر اللواء رفیق محترممزه (ابراهیم جاسر) امضاسیله یازیلیور:

مسلمانلر ایله هندولر بالاتفاق بر اجتماع عمومی عقد ایتمشلردر. بو اجتماعلرده هر ایکی طرفدن مؤثر نطقلر ایراد ایدیله‌رك حرارتلی آلقیشلرله، تظاهرات شدیده ایله مقابله اولونمشدر. خطیبلر، بالخصوص خطیب هندوسی حاضرونی بالخاصه اطبای طرابلسك مدافعه‌سنه، بو خصوصده تبرعاتده بولنمغه تشویق ایتمشلردر. ناطقه پرداز، بش بیك اروپیه ایله باب تبرعی کشاد ایتمش جماعتك بر چوغی بو اثر حمیته اتباع ایده‌رك پك بیوك مبلغ طوپلامش و بر طرفدن‌ده اعانه یازلمغه دوام ایدلمکده بولنمشدر.

انکلیز حکومتی، بو اجتماعی متعاقب ممانعت ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده شدتلی بر روی ممانعت کورمش ومجتمعین بو تظاهراتی هندعثمانلیلرینك ممالك عثمانیه‌ده اثنای سیاحتلرنده کوردکلری اکرام ومسافرپرورلك وعثمانیلیلردن مشاهده ایتدکلری مکارم اخلاق وآثار سکینت ووقاره قارشی بروجیبه کبی تلقی ایتدکلرینی بیان ایله احتجاج ایتمشلر و آوروپاده بولندقلری مدتجه بونك عکسنه اوله‌رق آوروپالیلرك جفا وتحقیرینه قابا معامله‌لرینه تصادف ایتدکلرینی علاوه ایتمشلردر.

«بوکا بناءً بز هندولر، دولت عثمانیه‌یه تمایلی بر امر واجب کورویورز، ایطالیانك دولت عثمانیه‌یه قارشی اعلان ایتدیکی حربی، بر حرب دینی کبی دکل شرق و غرب نقطهٔ نظرندن تلقی ایدیورز، بز شرقلی قرداشلرمزه قارشی وجائب اخوتی ادا ایتمکله مؤاخذه ایدیله‌مه‌یز. چونکه شرقك شرفی، سلامتی دولت عثمانیه‌نك شرف و سلامتنه مربوطدر. معاذالله بو دولت، بر کره سقوط ایدرسه ویل اهل شرقه! بو ایشده یالکز مسلمانلر دکل، بتون شرق علاقه‌داردر.

شبهه‌سزکه ایطالیانك بو تجاوز وحشتکارانه‌سی خیبت وخسران ایله نتیجه‌لنه‌جك، امور مالیه‌سی مختل اوله‌جق، آتش احتیاج ایچنده قاوریله‌جق، آزغنلغك جزاسنی پك آجی بر صورتده چکه‌جکدر.

قالکوته‌ده بتون عمله، بر هفته‌لك معاشلرینی دولت عثمانیه‌یه، حربده دوچار مضایقه اولانلره تبرع ایتمشلردر. متبرعینك عددی، مسلمان و هندولردن بیکلرجه‌در. بونلردن کمینك معاشی یوز، کمینك بیکدر.

مسلمانلر، (انجمن اسلام النادی) ده اجتماع ایله مجروحین ایچون جمع اعاناته مدار اولاجق بر تشبثده بولنمشلر، بو صورتله‌ده مهم بر مبلغك تأمینینه موفق اولمشلردر.

هرجمعه نمازندن اول جماعته اجزای شریفهٔ قرآنیه توزیع اولنیور.

بو عالی همتلر، شبهه‌سز اهل اسلامك محصلهٔ شهامت و حمیتی ایسه‌ده هندولرك‌ده بو خصوصده دولت عثمانیه‌یه قارشی ابراز ایتدکلری حسیات مودتکارانه‌نك وبتون شرقلی قرداشلرینه قارشی حس ایتدکلری رابطهٔ اخوتك ذکر جمیل ایله کندیلرینه بتون اخوان شرق نامنه ادای شکر ایتمك لازمدر.

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی — مدیر مسئول: اشرف ادیب

مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور
....
درج ايدلميان آثار اعاده اولنماز

صراط مستقيم
١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٣ نومرو

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشؤون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	الى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين – ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
....
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلير سه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٧٤ — ١٤ محرم الشريفه ١٣٢٩ پنجشنبه ٢٢ كانون اول ١٣٢٧ — يدنجى جلد

سليمانيه كرسيسنده

شاعر محترم محمد عاكف بك افنديننك مسلمانق – عثمانليلق عالمنى تصوير ايدن بو عنوانلى مهم واوزون بر شعرى كله‌جك نسخه‌مزه درج ايديله‌جكدر .

اعداد قوت و عبادات ماليه

(صراط مستقيم) ك اولكى هفته انتشار ايدن (١٧٣) نومرولى نسخه‌سنده اعداد قوة سرنامه‌سى آلتنده سيواسده سليم افندى زاده مصطفى تقى افندى امضاسيله بر مقاله كوردم . ايكى سنه‌دن زياده‌در بو مهم بحثه – عادتا – حصر وجدان و ادراك ايتمش اولديغم جهتله بالطبع فضله‌جه نظر دقتمى جلب ايتدى .

« عجبا بو مقاله بنى موقع سوأله چكيورمى؟ » ديه بر حس تجسسكارانه ايله اوقودم . نه‌وه‌ت: حس قبل الوقوعم بنى آلداتمديغنى اثبات ايتدى. بو لجيلق حاله و خصوصيله بوتون موجوديتمى ازمكده اولان مغلق ، مشكل الاقتحام بر وظيفهٔ رسميه نك آغيرلغنه رغماً مصطفى تقى افندى قارداشمه جواب ويرمك ايچين غم آلود بر كيجه‌نك بر قاچ ساعتلك حيات سكوننى فدا ايتدم .

اولا مقاله‌ده سزاوار شكران بر حقيقت وار . كه اوده معترضلر ميانده تقى افنديننك ممتاز و مستثنا بر موقع بى طرفيده بولنميسيدر .

تقى افندى صاف بر وجدانه ، سليم بر قلبه ، معصوم بر روحه مالك اولديغنى كوستريور . بناءً عليه مناظره ايشته بو كبى حق و حقيقتى قبوله مهيا ذوات ايله هر وقت ممكن اوله بيلير .

بو كون عالم اسلام ، شهدا قانلرندن بيچيلمش ماتم لباسى ايله جهان مدنيت (؟) ه يكى بر اندام فلاكت عرض ايديور . اون ايكى مليونلق فاس سلطنت عربيه‌سى فرانسه‌نك شكار حرصى اوليور ؛ اون مليونلق ايران حكومت اسلاميه‌سى روسيه و انكلتره‌نك قهار پنجه‌لريله ايكى پارچه ايديله‌رك قانلر ، آتشلر ايچنده جان ويريور .

اورته‌ده استقلال خلافت اسلاميه‌نك صوك استنادكاهى اولمق اوزره يالكز تورك دولت اسلاميه‌سى قاليور . بوده محاطى بولونديغى ايرلى ، اوفاقلى دشمنلرى طرفندن هر دقيقه استيلا و انقراضه معروض بر حال فلاكت مآلده !

تهلكه كوندن كونه زياده‌لشيور ! آديم آديم ياقلاشيور !

اعداى دين اسلامك اقصاى آمالى خلافت مقدسهٔ اسلاميه‌نك صوك شعلهٔ حاكميت و سلطنتى اولان عثمانلى دولتنى محو ايتمكدر . فاس ، ايران بو كا بر ر مقدمه‌در ، نتيجه ، استانبولده . لواء الحمد محمديده ، آياصوفيه قبه‌سى اوستنده !

ايشته بو حقيقتلرى بوتون نجابتيله تقى افندى بيليور وسويليور ،

شمدى صدده كيره‌لم : اعداد قوت امر جليل قرآنيسى وجوبى و تعجيليدر . تركى ويا تأجيلى حرامدر . تعجيل ايله موصوف اولان بو امر مهم وجوبى برده اعداى حال و استقبالى ترهيب وتنكيل ايله مقيددر . اهل ايمانك استطاعت ماليه و فعليه‌سى عاجلاً بو قوتك اعداد واحضارينه صرف اولونه‌جق . خفى دكلدر ، كه اعداى حال و استقبالى قهر وتنكيل ايده‌جك قوت هر حالده آنلرك قوتلرينه فائق اولمق لازم كلير .

قرآن حکیم مؤمنلری ـ فن حرب اصطلاحنجه ـ حال تعرضی‌یه نچمك اسبابنك استکمالی ممکن اولدقجه‌وضعیت تدافعیه‌ده قالملرینی

« ترهبون به‌عدوالله وعدوکم »

جملهٔ جلیلهٔ حالیه‌سیله شدتله منع ایدییور. چونکه تدافعی وضعیت؛ اثر ضعفدر. ضعف ایسه عجز و مسکنتدر. الله؛ مؤمنلرك ضعفنه، اعدای دینه قارشی عجز و مسکنتنه راضی دکلدر.

الله؛ بزی:

« و آخردن من دونهم؛ لاتعلمونهم‌الله یعلمهم» جملهٔ عاطفه‌سیله‌ده لطفاً ارشاد بویوریور.

دییور، که: اعدادقوتی یالکز حال حربده بولوندیغکزدشمنی ترهیب و تنکیله قصر ایتمیکز! یارین سزه اعلان حربی، وطنکزه تجاوز و استیلاسی ممکن هردشمن استقبالی‌ده نظر دقته آلارق قوای سطوت و شوکتکزی اکا کوره احضاره عاجلاً چالیشکز!

شمدی برده زکاة و حجك فرض، اضحیه و صدقهٔ فطرك واجب اولمسی شرائطنی تدقیق ایده‌لم:

زکات: والشرط: انیکون فاضلاً عن حاجته الاصلیة وهی: مسکنه و اثاث مسکنه و ثیابه و خادمه و مرکبه و سلاحه. فتاوای‌هندیه‌برنجی جلد، ۱۸۹ نجی صحیفه.

حج: و من الشرائط الاستطاعة وهی ان یملك مالاً فاضلاً عن مسکنه و فرسه و ثیاب بدنه و فرسه و سلاحه. قاضیخان ـ فتاوای هندیه اطرافنده. برنجی جلد. ۲۸۲ نجی صحیفه

مابعدی وار

الای مفتیسی
محمد فخر الدین

چوجقلرمزه‌عقائد اسلامیه‌نك اصول تدریس و تلقینی

— ۳ —

کچن هفته اسالیب تدریس حقنده بسط مقال ایتمش، قارئین محترمه‌نك لطف مساعده‌سنه استناد ایله بحثمزك اکالنی اوچونجی بر مقاله‌یه تعلیق ایتمشدك؛ شیمدی ایلك ایکی مقاله‌یه صیقیشدردیغمز مقدمات ضروریه‌دن استعانه ایده‌رك شو مهم ودقیق زمین اوزرنده ایلروله‌مکه چالیشه‌جغز:

اسالیب تدریسی، اوچ نوعه ارجاع ایتدك: اسلوب تقریری، اسلوب استفهامی (سوقراطی، تکشیفی)، اسلوب مختلط. شمدی دوشونه‌لم، بزم مکتبلرمزده، بالخاصه مکاتب ابتدائیه‌مزده (قسم عالیسی دیمك اولان صنوف رشدیه‌ده داخل.) بو اوچ اسلوب تدریسدن هانکیسی‌تطبیق اولونیور؟ اسلوب تقریریمی؟ خایر. اسلوب استفهامیمی؟ قطعیاً. اسلوب مختلطمی؟ اصلا. یوقسه هپسی بردنمی تطبیق اولونیور؟ اصلا وقطعا. او حالده؛ اوت، او حالده . . . مع الاسف اعتراف ایتمك لازمدرکه بزم مکتبلرمزده تعقیب ایدیلن اسلوب ایچون آیری بر عنوان، برنام خصوصی بولمق لازم. دها طوغریسی مکتبلرمزده‌کی تدریسات صیره‌سنده «اسلوب» دن بحث ایتمك بیله لزومسزدر. چونکه اسلوب نامنه بر شیٔ یوق. حتی تدریس و تعلیم کله‌لری بیله حقلری اولان معنایی بولاماز. هرحالده قیریق دوکوك معناسیله تدریساتمز ایچون بر اسلوب تصور ایدیلیر، بونی توسیم ایتمك لازم کلیرسه «اسلوب کیفی، اسلوب صامت، اسلوب جامد» یولنده بر تعبیر، حالی صداقتله افاده ایده‌بیلیر. بونك بویله اولدوغنی هرکس ادعا ایده‌بیلیر، چونکه هرکس اثبات ایده‌بیلیر. بو اثبات یالکز چوجقلر محیطی ایچنده یاشایانلره دکل، بر آز متبصر، بر آز خبیر احوال اولانلره‌ده میسردر. چونکه بتون نتیجه‌لر، میدانده: بوکون مملکت، خلوق، متفکر متین، بتون معناسیله حر آدملری احتیاجی قدر بولامایورسه بونك مسئولی، مکتبلردر، طرز تدریس وتربیه‌در. بوکون وطن؛ عطالتدن، یاکاش دوشونمه‌دن، حمیتسزلکدن مشتکی ایسه بونك مسئولی؛ ینه مکتبلردر؛ ینه طرز تدریس وتربیه‌در. بوکون مسلمانلر عقاید اسلامیه‌نك ایی تلقین ایدلمه‌دیکندن شکوا ایدیور، دینسزلکك شیوعندن قورقیورسه بونك بار مسئولیتی؛ ینه مکتبلره (بالخاصه مدرسه‌لره) ینه طرز تدریس و تربیه‌یه راجعدر. معارفسزلك بوخصوصده درجهٔ تالیه‌ده قالیر. چونکه بزم ارباب معارفمزکا کثریتی‌ده خصائل مطلوبه‌یی جامع اولامایورلر؛ اونلرده درلو درلو شکایتلره معروض اولیورلر، تام بر «انسان» اولامایورلر؛ اولابیلنلرده «محیط» ك زبونی قاله‌رق ناسه‌نفعلری طوقونامیور؛ او حالده «خیرالناس» لقبنه‌ده اظهار کفایت ایده‌میورلر.

*
* *

مکتبلرمزده‌کی اسلوب تدریسك آنجق «صامت، جامد» کبی اوصاف میته ایله توصیف ایدیله‌بیله‌جکنی سویلدك. عقائد درسلرینی اولسون بوندن استثنا ایده‌مزمی‌یز؟ خایر، مع‌الاسف بو مهم درسده بو صفتلرك قوت معناسنی؛ تضعیف بیله ایتمك لازم. دینه‌بیلرکه عقائد تدریساتی، بوتون تدریساتك اك دوشکونیدر؛ چونکه اك اسلوبسزیدر.

چوجقلره «الوهیت»، «نبوت»، «معاد» فکرلرینی‌که ـ بونلر ضرورات دینیه‌دندر دییورز ـ عجبا ناصل تلقین ایدیورز؟ خایر ناصل تلقین ایدیورز دیه‌مه‌یز؛ چونکه ایتدیکمز یوق، فقط چوجقلرمزده بو فکرلر ناصل حاصل اولیور، بو یولده‌کی انطباعات ـ فکریه‌نك درجهٔ قوتی نه در؟ دییه‌لم. بو افکار مقدسه‌یی بز چوجقلره بر «عقیده» کبی تلقین و آنلرك احتیاج استدلاللرینی تطمین دکل، فقط برر «عنعنه» کبی نقل وحکایه ایدیورز. چوجقلرمزه علوم دینیه اوقوتان خواجه‌لرمزك اونلرك خانهٔ ابویندن کتیردکاری افکار اعتقادیهٔ تقلیدیه اوزرینه، مسموعات اوزرینه هیچ بر شیٔ ضم ایتدکلرینی ادعا ایده بیلیرمی‌یز؟ عقائد خواجه‌لرمز، عجبا چوجقلرك «الله ناصلدر؟ نیچون الله‌وار؟

كوزله كورولمه‌ین موجود اولورمی ؟ » یاخود « پیغمبر نه دیمك ، بز نیچون پیغمبر اولمایورز ؟ پیغمبر اولماسه انسان عقلیله اونك سویلدیكی شیلری شیلری بولامزمی؟ » كبی سؤال صورمالرینه میدان براقیورلرمی؟ یوقسه زواللی چوجقلر خواجه‌لرینك سویلدكلرینه، ـ خیر سویله‌دكلرینه دكل ، چونكه بعضاً بلكه‌ده اكثریا خواجه‌لرده صامتدر ـ ، كتابلرنده ازبرایندكاری الفاظك سلطنت جابدانه‌سنه ، قورقونك القا ایتدیكی ریا ایله مطیع و منقادمی قالیورلر ؟ نتیجه ، ایكنجی شقك وقوع بولمقده اولدوغنی تصدیق ایدیور . حال بوكه چوجقلرك اویولده، حتی دها سربست ، دها چوجقجه سؤاللر صورملری اك طبیعی وخواجه‌یی اك ممنون ایده‌جك برحالدر. ایشته چوجقلرك بویولده سؤاللر صورمالرینه میدان براقه‌رق،حتی درسه، چوجقلره برزه‌ین سؤال احضار ایدركن باشلامقله‌دركه بز چوجقلرمزك دماغنه ، قلبنه عقائد مقدسهٔ اسلامیه‌نك انطباع ایتمه‌سنه موفق اوله‌بیله‌جكز. الویركه چوجقلرك ـ نه‌قدر سربست، نه‌قدر حسیاته رنج بخش اولورسه اولسون ـ سؤاللرینی غایت طبیعی بولاجق وبونی لازم التطمین براحتیاج كبی تلقی ایده‌جك قابلیتده خواجه‌لرمز اولسون.. « اسلوب استنهامی » بی ویا اسلوب مختلطی كمال موفقیتله تطبیق ایده‌بیلسون،

چوجقلرده قوه تجریدیه Abstraction هنوز حال ابتدائیده‌در . اونكچون اونلره « واجب الوجود » كبی قوتلی بر تجرید ایله ادراك ایدیله‌جك اولان معانی‌یی تلقین ایتمك پك قولای دكلدر . آنلره افكار مجرده‌یی تلقین ایچون افكار ماده‌دن استعانه ایدیلیر. فی الحقیقه چوجقلر افكار ماده‌یی دها قولای هضم ایده‌بیلیرلر . مثلا آنلرده « عدد » فكرینی حاصل ایتمك ایچون اللرینه صاییله‌جق مادی شیلر ویررلر . چوجق « الله » كلهٔ مقدسه‌سنی اوكرنجه او ، سائر كلمه‌لر كبی بونكده مدلولنی خارجده آرار؛ بو آراشدیرمه چوجغه اوقدر سؤاللر احضار ایدركه.. معلم ، ایشته بوتون بو سؤاللرك جوابنی ـ كندی قابلیتی چوجغك منزلهٔ قابلیتنه ایندیره‌رك ـ ویررسه وظیفه‌سنی ایفا ایتمش اولور . یوقسه بویله فطری، اوحالده شبهه‌سز نافع اولان سؤاللری برلطمهٔ استهزا ویا استخفاف ایله كسمكه ، یاخود « اونلره عقلك ایرمز، اویله شیلری صاقین بردها صورمه » دییه كندی حس عطالتی ممنون، فقط چوجغك ذوق استفهامنی محزون ایده‌جك سوزلرله دكل. چوجغك ، مادیاتی ، حواسك ویردیكی علمی قولایلقله ادراك ایده‌بیلدیكنی آكلامق ایچون كندی دورصباوتمزه ارجاع نظر ایتمك كافی كله‌جكی كبی ـ بن چوجقلغمده ٦ ـ ٧ یاشلرمده كوكده الله آرادیغمی خاطرلایورم ـ انسانیتك دور صباوتی دیمك اولان قرون قدیمه انسانلرینك معتقدات اوثانپرستانه‌سی‌ده بزه بویولده بردلیل اوله‌بیلیر ؛ زمانمزده بیله بولنان طبیعت پرستلر ، ماده پرستلر ؛ برد طفل بشریت دیمك دكلیدر ؟ .

چوجقلره جناب حقك صفات ذاتیه وثبوتیه‌سی بعضاً تعریفلری‌ده برابر اولمق اوزره ازبر ایتدیریلور . فقط بر آز زمان كچسین ، ازبر ایتدكاری الفاظ ایله برابر افاده ایتدكاری معنالری ـ اكر آكلاتلدیسه ـ حافظه‌لرندن سیلنسون ؛ شمدی چوجغه بونلری صوركز . بر شیلر یوق . فقط مثلا : « جناب حق دیریمیدر ، بزم بی سور سویلرمی ، اوده بویله بریرده اوطورورمی ، كورورمی ؟ » یولنده سؤاللر ترتیب ایدیكز ؛ چوجق ؛ غیر منتظر بر صدمهٔ فكریه‌یه اوغرادیغنی خطوط وجهیه‌سیله سزه افاده‌دن صكره الفاظدن استعانه ایده‌رك ، فقط شبهه و ترددینی‌ده كتم ایده‌میه‌رك سزه جوابلر ویرمكه باشلار . بعضاً اصابت ایدر ، بعضاً‌ده جواب ویرمه‌مش اولمقدن قورقارق بر قاچامق یولی آرار . اصابت ایتدیكی جوابلری؛ محفوظات مكافه‌سنه ، قوالب الفاظه دكل ، فقط دها زیاده عائله محیطندن، محاوراتدن ذهننه **انطباع ایدیورن** بیلكی‌یه مدیوندر .

چوجقلر، حساب درسلرندن اولدوغی قدر نیچون عقائد درسلرندن‌ده اوركمزلر ؟ چونكه : چوجق ، برنجی‌ده مفكره‌یه عرض افتقار ایدر. ایكنجی‌ده ایسه مفكره‌نك وظیفه‌سی ؛ برنجی‌دن هیچده آشاغی قالمامقله برابر مع التأسف بودرسده مفكره‌نك كمال اشتیاقله ایفاسنه حاضرلاندیغی وظیفه‌سی تعطیل ایدلمش ، او وظیفه ، هم‌ده غیر طبیعی بر صورتده حافظه‌یه تحمیل ایدلمشدر: چوجق، برچوق پیغمبر اسملرینك حافظی‌در. فقط ، (چوجغم ، پیغمبر نه دیمك ؟) دییكز، ذكیلری ، حافظه‌لری قوتلی اولانلری سزه (جناب حقك انسانلری اصلاح ایتمك ایچون ارسال ایتدیكی بیوك كیمسه‌لردر .) یولنده بر جواب ویره‌بیلیر . سؤالكزده بر آز دها ایلرله‌ییكز. « مثلا جناب حق، بزه ناصل كونده‌ریور، ملك نه دیمك، شیمدی نه‌دن پیغمبر یوق؟.. » دییكز. چوجغی بوسبتون شاشیرتیرسكز. چونكه اونك ذهننده بویله سؤاللر طوغاركن اولدورولمش ، بویولده سؤاللرینه نه فرصت، نه‌ده جواز ویرلمشدر. چوجق‌ده خواجه‌سنه فرط حرمتندن، اعتمادندن بونك بویله اوله‌جغنه، سؤاللرینك دائما جوابسز قاله‌جغنه ایمان ایده‌رك بر دها بویله شیلری خاطرینه نه كتیرر ، نه‌ده بر كون بویله بر سؤاله معروض قاله‌جغنه احتمال ویرر . واقعا بویله اولور ، بر مدت بویله كیدر . كیمسه اویله برشی صورماز . كندیسی اویله بر جسارتده بولونه‌جق اولورسه همان تهدید معلوم ایله صوصدیریلور. فقط وقتا كه قوای عقلیه؛ كسب انبساط ایدر ، احتیاج تیقن واطمئنان باش كوسترر، « شخصیت » نشو ونما بولور ؛ سربستئ تفكر، تقلیده اعلان حرب ایدر ، ایشته او زمان بوتون تهلكه‌لر باش كوسترر، شك ایله یقین آراسنده، فنونك شیوهٔ فتنه‌كاری‌ده شكك طرفنی طوته‌رق ، بر محاربه‌در باشلار . اسلوب تدریس و تربیه‌نك قیمتی‌ده بوزمان كندینی كوسترر . قوتلی بر تربیهٔ دینیه، بر ادمان فكری ایله یتیشه‌ن كنجلرده بو مبارزهٔ معنویه‌نك غالبی محقق « دین و هدایت » در. عكس تقدیرده ایسه مظفر اوله‌جق « ضلال » در .

دها بر ماضئ قریبده چوجغنك، الله ، دین حقنده اولور اولماز، جواب ویریله‌میه‌جك سؤاللرله كندینی ازعاج ایتدیكندن ، نهایت خاشلامغه مجبور اولدوغندن بحث ایدن بر پدرله كوروشدم. آناطولی كویلرندن برنده، بولوندیغم آرابه‌نك اطرافنه طوپلانان كویلی چوجقلرندن ١٢ ـ ١٣ یاشلرنده‌بری خواجه‌لرندن « مقصود » اوقودیغنی نقل ایدركن

(پیغمبرمزك اسمی نه‌در ؟) سؤاله جواب ویره‌میوردی. حالبوكه او نام مبارك دها «مقصود» ك ایلك سطرلرنده باصرهٔ ابتهاجی تنویرایدر. دوشوندم، عجبا چوجق معنای مقصودی پیغمبرلغندن باشقه بر لغته‌می آكلایوردی؟ حالبوكه، «پیغمبر» بزده الشایع الاستعمال بر كلمه‌در. بو، بویله دكلدی. بوتون بونلر، بوتون نتایج حاضره، طوتدیغمز طریق تدریسك سقامتنی كوسترن دلائل حسیه‌در.

« تفكروا فی آلاء الله ولا تفكروا فی ذاته » ، « العجز عن درك الادراك ادراك — و البحث عن سر ذات الله اشراك » كبی متكامل دماغلرك بیله حضور عظمتنده سرفرو بردهٔ عجز اوله‌جغنی اخبار ایدن اخبار صادقه‌یه قارشی ، چوجقلره بو كبی مسائل خرد فرسادن بحث ایدلمه‌سنی قصد ایتدیكمز، صاقین خاطرلره بیله كلمه‌سین؛ بو، مقصدمزك بتون بتون مخالفیدر . عرض ایتمك ایسته‌دیكمز ؛ چوجقلرك سؤاللرندن قابل حل اولانلری ، سویهٔ ادراكارینه كوره حل ایتمك ، اولمیانلری‌ده ینه جوابسز براقیه‌رق صوردیغی شیئك بیوكلرجه بیله قابل ادراك اولمادیغنه اسلوب تكشیفی ایله چوجقده قناعت حاصل ایتمكدر .

حاصلی عقائد تدریساتنده هیچ الویرشلی وثمره‌دار اولمایان (اسلوب تقریری) یی یاخود دها فناسی اولان (آكلامه‌دن ازبر ایتدیرمه) اسلوبنی ترك ایله اسلوب استفهامی ومختلطه مراجعت ایتملیدر . واقعا بو اسلوبلر، بعض معلملر ایچون بلكه‌ده «یوریجی» اوله‌جقدر . اویله‌یا .. آرتق معلم ، چوجقلره كتابلرندن بر ایكی صحیفه درس كوستردرك اونلره ازبر ایتدیرمكله ، قولایجه‌جق درس ساعتنی كچیرمش اولامایه‌جق . . اسلوب استفهامی ومختلطی تعقیب ایچون لازم كلن بوتون اوصاف ایله متصف اولمقله برابر اولكی عطالت جامدانه یرینه آرتق درسخانه‌ده كندینی كوسترن حیات و حركتی اداره لازم كله‌جك . بونلری كوزه آلمایانلر ، معلمكك ده سمتنه اوغرامایارق كندیلرینی كناهدن، چوجقلرك قابلیات معنویه‌سنی عقامتدن قورومق لزومنی اولسون ادراك ایتملیدرلر . دوشونملی كه اسلوب استفهامی دیدیكمز شیٔ ، اسلوب قرآنیدر . بز اسكی یولده‌دوام ایتمكله قانون منیف آلهی‌دن انحراف ایتمش ، چیقماز یوله صاپمش اولیورز . عقائدك روحی اولان « یقین » ه نائل اولماق ایچون مطلقا باب الشكدن كچمك لازم كلیور ؛ شك ، ضمان یقیندر . دین فطری اسلامك مدخلی اولان كلمهٔ شهادت بیله « نفی » ایله باشلامایورمی ؟.. بز ؛ « شك » دن دكل ، بیت العنكبوت كبی دائما عرضهٔ زوال اولان تقلید عامیانه‌دن اوركمه‌لی یز . شو :

نذالعلم من انوادالرجال بقاب لابعقل ذی جدال

حكمتندن تغافل ایده‌رك بو مسئله‌ده قلبك، حسیاتك موقع مهمنی استخفاف ایتدیكمز آكلاشلماسزن. حسیاتك‌ده التصراب اسالیب تربیه دائره‌سنده تهذیب اولونه‌سی ، « عقل ذی جدال » ایله « قلب سلیم » آره‌سنده توازن حاصل اوله‌سی ؛ پك زیاده شایان نظر واعتنادر .

ع . ن

حاشیه — « تدریسات دینیه » عنوانیله كچن هفته صراط مستقیمده نشر ایدیلن بندك محرر محترمی، اسلوب بحثنك بو مسئله‌ده درجهٔ قیمت واهمیتنه جر كلام بویورمشلر . « تونل » ك ایشلتمه‌سنه عائد بر ماجرا ایله تمثیلاً اسلوبی بوخصوصده درجهٔ عالیه‌ده كورمك ایسته‌مشلر . بز ایسه اسلوب تدریسی، هر نوع تدریسات كبی تدریسات دینیه ایچون‌ده بر مدخل طبیعی عد ایده‌رز. تونل تشبیهنه كلنجه: « تونل » آرابه‌لرینك اسلوب جر وتحریكنی بزده بیلنلر اولمدیغی ایچون بو ایشدن بز جاهللر محروم قاله‌رق تكرار عاللر مستفید اولمش . هادی تونلده بویله اولسون ، پك ممكن، پك قابل ایكن تونلك اسلوب اداره‌سنی اوكرنمكه قالقمایلمده جهالت بلاسی اوله‌رق ینه باشقالرینه قایدیرملم . فقط، مكتبلریمزده‌می بویله اولسون؟ اسلوب تدریس بیلمه‌یورز ، مادامكه بیلمه‌یورز ، اوكرنمه‌یه‌لم ، . . یانه‌یایه‌لم؛ تونلده یاپدیغمز كبی بوایشی‌ده بیلنلره تودیع ایده‌لم یعنی عقائد دینیه‌مزی‌ده باشقه‌لرندن، اجانبدن اوكرنه‌لم‌می دییه‌لم؟

مقصدمز محرر محترمی ؛ تخطئه دكل . مقصدلری ؛ اسلوب شناسی آدملرمز اولمدیغنی آكلاتمق اولدیغنی بیلیورز. فقط بویله آدملر یوقسه بو آدملری یتشدیرمك ، الدمكی معلملره تعلیم ایتمك امكانسز برشیٔ اونكچون اسلوبك بو مسئله‌ده مقدمهٔ طبیعیه اولدیغنی تكرار ایده‌رز . والا تونل ؛ بزی پك قاراكاق یوللردن سوروكلر كیدر .

ع . ن .

دیلمز ایچنده . . خورده شیلر

٥ . (متل) می . (ضرب مثل) می ؟

آتالردن قالما، اسكیلردن كلمه برطاقیم ایجه‌و سوزولمش سوزلر .. دوكوله دوكوله دوكمه [دوومه] اولمش .. چكیچ كبی ازیجی، اورس كبی طایانقان .. بعضیسی آناسودی كبی طادلی ، بعضیسی بابا اوكودی كبی آجی .. فقط هپسی شفالی، هپسی وفالی ... بعضیسی قالیبدن چیقمش اورنك ، بعضیسی اورنك چیقاران قالیپ . . بعضیسی قاعده‌دن طوغمش مثال ، بعضیسی مثال طوغوران قاعده . . فقط هپسی كار ، هپسی فائده . . .

آغیرجه آلتینه طارتیلدق یاقیشان بو دكرلی سوزلره نه دیرلر ؟ بعضیلر (آتالر سوزی) دیر . فقط بوصوكره‌دن برشیدر . . احتمال، (آتالر سوزی طوتمایانی یابانه آتارلر) سوزینه یاقیلارق یاقیشدیرلمش .. یوقسه هركس بیلیركه بونلرك هركسجه بیلینن وبكنیلن آدی (ضرب مثل) در ، (ضروب امثال) در .

(ضرب مثل) . (ضروب امثال) .. معلوم ، عربجه‌دن آلنمش شیلر . . عجبا عربلر بویله‌می دیمش؟ قرآنده « اه مثل ضرب ایتدی » و « امثال ضرب ایدر » صورتنده كلدیكنه باقیلیرسه ، عربجه‌ده بو طاقیم سوزلرك آدینه تركیب حالنده (ضرب مثل) و(ضروب امثال) دینمه‌مش، ساده‌جه (مثل) دینمش .

عربجه‌ده ساده‌جه (مثل) دینمش ایكن، بزم بویله تركیبله (ضرب مثل) و (ضروب امثال) دیمه‌مز نه‌دن ؟ عجبا بونك سببی ، حكمتی نه ؟ بونی آرامالی‌یز .

برشی ایچون، تك و بسیط بر تعبیر بولونامایوبده . . . چارەسز ، چاتاللی و مرکب بر تعبیرە حاجت کورولدیکی وقت ، الدەکی تك و بسیط کلمەنك یاننه قاتیلمق ایچون ، یاقیشیق آلاجق کلمەلر آرانیر ، طوتاجق نقطەلر و مناسبتلر بولونمغه غیرت ایدیلیر . نتەکیم ، بتون مرکب تعبیرلر بویله بویله آرانارق بولونمشدر . مثلا (آت سینکی) نك ، (سیوری سینك) ك تك بر کلمەدن عبارت آدلری یوق . . بونلر ایچون آد آرانیرکن، دوشونولمش . . باقیلمش ، کرولمشکه بونلردە بر سینك، سینکدن برر نوع . . برندە بر اینجەلك ، بر سیوریلك وار . . اوبری آت ایله یاشایور. بو مناسبتلری کوزەتەرك برینه (آت سینکی) ، اوبرینه (سیوری سینك) دیمشلر . بونلر کبی بویلە ا کلمەایلەمیدانه کلن مرکب تعبیرلر بعضاً قایناشیردەتك کلمەایمش کبی یکی برشکل آلیر، اوزمان اولجه دوشونولمش مناسبتلر اونوتولور کیدر . مثلا (اونباشی) و (سودلاچ) کلمەلری اصللرنده (اون ــ باشی) و (سودلی ــ آش) ایکن صوکرەدن بو حاله کیرمشلر (۱) . بو ، تورکجەدە بویله اولدیغی کبی ، تورکجەنك استفادە ایتدیکی عربیدە وفارسیدە وباشقا دیللردەدە بویلەدر . مثلا (عرض) و (بحر) کلمەلری ایستەنیلن معنالری ادا ایدەبیلمك ایچون (عرضحال) و (بحر سفید) شکلنه قونولور . بو اساس خاطردە طوتولاجق بر اساسدر .

بو اساسی آکلادقدن صوکره ، ینه دوشونەلم . . فقط اك اول کوریورزکه عربجەدە بونك آدی تك کلمه ایله سادەجه (مثل) در، ترکیب حالندە (ضرب مثل) دکلدر . او حالدە بو قیصه وبسیط تعبیر یرینه نیچون چاتاللی ومرکب بر تعبیر قویمشلر؟ بوراده ینه اسکی سؤاله دونمش اولیورز . کوردككه بونك بر سببی ، بر حکمتی یوقدر . بونی نیچەلەدە هایدی ، (مثل) تعبیری اکسیك کلش ، مقصدی تام آکلاتاما‌مش دییەلم . او حالدە یاپیلاجق ترکیبدە تمل یرینی طوتاجق کلمه ینه بو کلمه اولابیلیردی وبونك اکسیکنی تماملایاجق متمم کلمەدە ، عربی وفارسی ترکیبلر قاعدەسنجە، اوآنا کلمەدن صوکره کلمك ایجاب ایدردی یعنی ترکیب (مثل ضرب) شکلندە و یاخود (مثل مضروب) حالندە اولوردی . اویله اولمامشدە متمم کلمه ، آنا کلمەنك اوستنه چیقمش . بونك سببی ، حکمتی نه ؟ اسکی سؤال ینه اوکمزه چیقدی .

بو نقطەدە اسکی قواعدجیلر آغزیلەسوز سویلەرسەك دیرزکه. .(ضرب مثل) بر ترکیبدر . . ترکیبی تشکیل ایدن جزؤلرك ایکیسیدە اسم قیمتندە اولدیغی ایچون ترکیب (ترکیب اضافی)در . . (ضرب)مضاف، (مثل) مضاف الیه . بوحالدە (ضرب) کلمەسی یا مصدر معناسندەدر، یابوندن یاپما اسم معناسندەدر . بونك صنت معناسندە ــ یعنی ــ مصدر بمعنی مفعول)ویا (مصدر بمعنی فاعل) اولماسی ممکن دکلدر . چونکه اویله اولسه یعنی ، (ضرب) مصدری (مضروب) ویا (ضارب) یرندە کلمش فرض ایدیلەبیلسه ــ ترکیب ، (ترکیب توصیفی) اولوب ، دیدیکمز کبی (مثل ضرب) صورتندە بولونمق و (مثل مضروب) ویا (مثل ضارب) معناسندە اولمق لازم کلیر . نتەکیم ، بو تأویله اویان ــ (اجل مقضی) معناسنه ــ (اجل قضا) و ــ (رجل عادل) معناسنه (رجل عدل) تعبیرلرندە حال بویلەدر .

(ضرب) کلمەسی بو وجه ایله مصدر واسم معناسنه اولونجه ، (مصدرك مفعولنه اضافتی) دیدکارینه اویغون برحالدە ، کندی مفعولنه مضاف اولمش اولور و (مثلی ضرب) معناسنه کلیر . بوده داها آچیق افادە ایله ، مثلی ضرب ایتمك ، ضرب ایتمه ، ضرب ایدیش وآتالر سوزینی یرندە سویلەمك ، سویلەمه ، سویلەییش ، دیمك یرینی طوتار.

بویلەجه ، مصدر معناسندە قالمش ویاقالمامش، مصدر کلمەلرله اسم حالندە کلمەلرك بودورلو ترکیبدە برلشدیرلمەسی ، دیلمزدە پك ایلەری کوتورلمش برایشدر . بونك (طول امل ، حسن عمل ، استراحت قلب ، فراغ بال ، حضور خاطر ، اصلاح نفس ، تبدیل‌هوا ، تزکیۀ نفس ، ترفیع رتبه ، استیناف‌دعوا ، اعادۀ اعتبار ،اجماع امت ،رؤیت هلال.ادارۀ مصلحت، علم‌الارض ، طرزندەایکی طرفی مفرد اولانلری بولوندیغی کبی ، (تحریر نفوس ، تشکیل‌محاکم ، تزکیۀ شهود ، ترجیح بینات ، تداول‌ایدی . تسویۀ امور ، اختلاف اشکال ، تشتت آرا) صورتندە برنجی جزئی مفرد ودیکر جزئی جمع اولانلریدە وار . برنجی جزئك مصدر معناسی تماماً قالقوب اسم معناسی قالدیغی ، یعنی برنجی جزدە جمع معناسنه استعداد حاصل اولدیغی وقت (تراجم‌احوال، حقوق دول ، تبدلات افکار ، تعاقبات دهور و اعصار ، اختلافات اشکال وصور) شکلندە ایکی طرفی جمع مثاللردە اکسیك دکل . بونلردن بر آز فرقلی اولارق (حسبحال ، عرضحال) ترکیبلرندن عبارت ایکی تعبیر ایسه، اولدجه قایناشمش ، صاریشمش ، بر پارچاتق حالنه یاقلاشمش .

لکن ملاحظەلری خاطردە طوتارق ، صیرا صیرا دیزیلن مثاللره دقتله باقالم . . بونلردە جزؤلر آیری آیری طوریور . . . هر جزئك معنادەکی پایی آچیق آچیق کورونیور . بونلرك ایچاباندە برطرفی ویا ایکی طرفی جمع حالندە قونابیلیرسەدە هیسندەدە ترکیب صورتندە برلشدیرلمەنك موقت بر ایش اولدیغی ، بو ایش بیتجه هر کلمەنك باشی بوش قالوب بکلەندیکی یرە کیتدیکی پك بللی . . بونلرك هیچ برندە برشیئه تمغا کبی آد اولمق حالی یوق. (ضرب مثل) ترکیبی (حسبحال) ایله (عرضحال) تعبیرلرینه یاز بایشدەدەبکزەیەمەمش. بکزەسه بیله (آتالر سوزی) نی افادە ایتمکدە (ضرب) ك معنادە حقی و علاقەسی یوق ایکن ، بو نجزئكدە جمع ایدلمەسی یولنه کیدلمەسی فضلەدر . (ترجمۀ حال) ترکیبندە ایسه (ترجمه) کلمەسنك معنادە حصەسی اولدیغندن ، (ضروب امثال) بوکا قطعا بکزەمز .

شو قیریق مطالعەلری داهادە اوزاتمق ممکندر. نەقادار اوزاتیلیرسه (ضرب مثل) تعبیرینك، بویله صانیدە یاننده اولارق، (آتالرسوزی) معناسنه کلمەسی ، اوقادارصاریصیلوب کوشەر ،

(۱) صراط مستقیم ، نومرو ٦٠ ، لسان عثمانی تدریساتی اوزرینه قونفەرانس ، صحیفه ۱۲۳

کاه کندی عقلمزه کوره ، کاه قواعدجیلر حسابنه یاپدیغمز شو دیدیکله‌ییشلر اوزرینه آکلایورزکه مثللرمزك اسمنی عربجه‌دن آلیرکن، یالکز (مثل) دییه‌جك یرده غفلت ایتمشلرده ، بونك قوللانیشنه یارایان و مثلی یرنده ایراد معناسنه کلن (ضرب) کلمه‌سنی‌ده برابر آلیویرمشلر . کویاکه آغاجی دالیله بوداغیله یاپی‌یه یرلشدیرمشلر . ایشته یاکلیش بو نقطه‌دن باشلایوب سوروکله‌نمش ، کلمش .

بو ، نه‌یه‌بکزر ؟ یکی آیه (هلال) وکورمك یرنده (رؤیت) دیندیکنه باقارق .ه احتمال ، داها سوسلی اولسون دییه‌رك .. یکی آیك آدینه (هلال) یرینه (رؤیت هلال) دیمکه بکزه‌ر . بوبویله اولدقدن صوکره ، (ضرب مثل) تعبیرنده اولدیغی کبی ، (رؤیت هلال) لك (رؤیات هلالات) ویا (رؤیات اهله) صورتنده ایکی طرفنك جمله - نمه‌سی وکذلك (ضرب مثل ایرادی) دیندیکی کبی ، (رؤیت هلال کورمك) صورتنده صاچمالره دوشولمه‌سی چاره‌سز اولور : شکر اللهه‌که (رؤیت هلال نورانیت اشتمال شهر شوال) دینیلیکی کورولمش ایسه‌ده (رؤیات اهله) دیندیکی کورولمه‌مشدر .

بر کره بو یاکلیش یاپیلوب ، (ضرب مثل) ترکیبی بر یاکلیش تعبیر حالنده دیلمزه کیردکدن ویرلشدکدن صوکره ، (ضروب امثال) تعبیری کندینی کوستره‌رمش . . بزم شاعرلر .

« سوزده ضرب مثل ایرادینه سوز یوق ، اما
« سوز اودر عالمه سندن قالا برضرب مثل . »

کبی سویله‌نمکه باشلامشلر . (ضرب مثل ایرادی) ضرب مثل ضربی ، دیمکدن فرقسز کولونج برسوز ایکن بوکا کیمسه‌لر ایلیشمه‌مش، طاقیلمامش .. بو سقط تعبیرلر یرلشمش ، کوکله‌شمش کیتمش ، حتی قوجا شناسی کوزل مثللرمزی درله‌یوب طوپلایوب بر مجله ایچنده ملته آرماغان ایتدیکی وقت ، بوچوروك تعبیری اختیار ایله (ضروب امثال عثمانیه) دیمش . . حتی ابوالضیا بونی علاوه‌لرله صوکره‌دن باصدیغی وقت کتابك اسمنه ایلیشمه‌مش ، ایلیشیلك ایتمه‌مش . مثل اوزرینه یوروتدیکی مطالعه‌لرده‌ده (مثل) و (امثال) دیوب کچمش، (ضروب امثال) دیمه‌مکله برابر (ضروب‌امثال)دیمه‌یه‌لم‌ده ، دیمه‌مش .

برتعبیرك عصرلردن بری ادیبلرجه ، شاعرلرجه قوللانیلماسی ، عمومجه قبول ایدیلوب یرلشمه‌سی ، اسکیمه‌سی ، قدم حاصل ایتمه‌سی ، بوندن صوکره‌ده حالیله بیراقیلوب بوزولماسی ایچون برنوع برات . برنوع فتوا دکلیدر ؟ دکلدر . قدیم ، قدمی اوزره ترك اولونمازمی ؟ خایر،ضرر قدیم اولماز وضرر اولان قدیم قدمی اوزره ترك اولونماز : چونکه بوتعبیر قوللانیلمش ایسه‌ده یاکلش قوللانیلمشدر ، اسکیمش ایسه‌ده ضرر یاپارق اسکیمشدر . ایشته بزده بوحقلرله دیرزکه یاکلیش حساب بغداددن دونر ، ضرر قدیم اولماز . خصوصاکه بونی (ضرب مثل) صورتنده قوللانمش ادیبلر ، شاعرلر وارایسه ،

« بویله‌در (راغب) مکافات عمل ، کیم فی‌المثل »
« صورسه‌لر مغدورینی غدار کندین کوسته‌ریر »

بیتنده اولدیغی کبی ،

« ایراد مثلده مثلی یوقدر »

مصراعنده اولدیغی کبی ، (مثل) صورتنده قوللانمش ادیبلر وشاعرلرده واردر . خصوصاکه (مثلدر) ، (امثالدندر) دینلر ، (ضرب مثلدر) ، (ضروب امثالدندر) دینلردن داهاچوقدر .

بوراده سویله‌نه‌بیله‌جك برسوز داها وار . . (مثل) تعبیرینك برقاچ معناسی وار . . اوجمله‌دن (اورنك) معناسی ، (ماصال) معناسی ، (آتالر سوزی) معناسی . . (ضرب مثل) ایسه یالکز ویالکز (آتالر سوزی) معناسنه قالیپ اولمش. . بونك باشقا احتماللره‌قاپیلری قاپالی . بوملاحظه ایله اولسون ، (ضرب مثل) ی آلیقویمق،حالی اوزره بیراقمق مناسب اولمازمی؟ واقعا بونده‌کی مقصد تقدیر ایدیله‌جك برمقصددر.فقط بوتقدیرایدیله‌جك مقصدی،تقدیر ایدیله‌جك برتدبیرایله تأمین‌ایتمه‌لی ایدی. یوقسه،مثلا (جامع) کلمه‌سنده‌باشقا معنالرده‌وار.بونی بیراقالم‌ده‌باشقا برشی آلالم، یاخودبونی (جامع‌عبادت) صورتنده قوللانالم ، دیمك تاصیلچیك بر مطالعه‌ایسه ، مجرد (مثل) ده‌باشقامعنالربولوندیغی دوشونجه‌سیله (ضرب مثل) ه دوشکونلك کوسترمك اویله چیك بر مطالعه‌در .

عبرتله کوروله‌جك شیلردندرکه دیلمزك،یابانجی‌قهری‌کورمدیك، اوزمالی مثللرمز ایچنده ، (ضرب مثل) کبی ، (ضروب‌امثال) کبی چاپراز وچاپاریز شیلر یوقدر . . مثللرمز عربیدن ، فارسیدن لغت وتعبیر آلدیغی زمان « صبر ایدن درویش ، مراده ایرمش » صورتنده آلوب ، ساده‌لکدن آیریلماز . زورلادقاری زمان بیله ، اولو اورتا کوشه‌میه‌رك، « کوره‌س، طوباله‌س، قبوله‌س » دییوب ، دیلك طبیعتندن طیشاریلره چیقارق ، « کوراست ، طوبال است » قبول‌است » دیمز .

شوحاللره وملاحظه‌لره مبنی،بوتون‌دنیا بوخطاده‌آیاق‌دیره‌سه‌بیله .. بن یالکز باشمه دیلك عزتنه ودوغرونك حیثیتنه رعایت ایدوب (مثل) دیرم ، (مثللر) دیرم . .پك صیقیشیرسه‌م (امثال) ده‌دیرم . فقط بروقت ، (ضرب مثل) و (ضروب امثال) دیمم . بویله دینلره .. نه‌قادارده چوق اولسه‌لر . . خطا ایدییورسکز ، دیمه‌دن چکینمم .

کریسی کله‌جك

اسپارطه‌لی

حقی

عثمانلیلرده صنایع نفیسه ازجمله خطوط بدیعه

ادراکیله معمور اولدیغمز شو دورهٔ اخیر تجددمزده عثمانلیلرك سیئاتندن، علوم و فنون و کرك صنایع نفیسه‌ده‌کی تدنیلرندن برحس تأثر و تأسفك سوقیله مطبوعاتده‌و خطابه‌لرده پك چوق‌تصادف ایدلدی. هیچ شبهه یوق‌که شاهراه ترقیده خطوه انداز اوله‌بیلمك شمدی‌یه‌قدر

اوكا حائل اولان اسباب و مؤثراتى‌بيله بيلمكله، دها طوغريسى اكتساب تمدن و ترقى ايتمك مفاخر مليه‌دن زياده نقايصى بيلمك و بيلديرمكله ممكندر . بو،طوغرى‌بر نظريه‌در. فقط آثار مفتخرهٔ مليه‌نك،باخصوص اونك الك اهميتليلرينك كوشهٔ نسيانده قالمسنه نه تاريخ، نه‌ده انسانيت راضى دكلدر . اشته بونك ايچوندركه بن‌ده عثمانليلغك آثار مفتخره‌سندن همان اونوتلمش كبى اولان صنعت خط ايله اوكا تعلق ايدن صنايعدن بحث ايده‌جكم . و ظن ايدرم‌كه بونكله بر وظيفهٔ مليهٔ ... ر شناسانه‌يى ايفا ايتمش اوله‌جغم .

اساس بحثه شروع ايتمزدن اول شوراسنى سويليه بيليرم‌كه عثمانليلر صنايع نفيسه‌ده، علوم و فنوندن‌زياده بهره‌مند فيوض اولمشلردر. صنايع نفيسه،كه‌بوكون شعر، هيكلتراشلق، رسم، معمارلق ، موسيقى صورتنده تجلى ايديور. بو نقطهٔ نظردن تدقيق ايده‌جك‌اولورسه‌ق عثمانليلر «رسم وهيكلتراشى » ده ـ بعض احوال واسبابدن طولايى‌ـ نصيبه‌دار دكلدرلر . موسيقيده وقوف‌و اقتدارلرى‌خيلى‌درجه‌ده ايسه‌ده‌اوده‌اسلافمزك‌اغزلرندن چقمسيله يالكز سامعيندن محفظهٔ سمع نشوه‌سنده ايز بيراقان و بناءً عليه اورته‌دن غائب اولان اصوات آهنكدارى كبى مجهول و قارا كلق قالمشدر. اسلافمزك موسيقيده‌كى اقتدارلرى تاريخك ، قدماى زمانك اخبار و رواياتى و نسل حاضره موروث اولان نغمات موسيقيه ايله‌براز تعين ايدر .

شعر و معمارى‌يه كلنجه : بونلرده عثمانليلرك موفقيت و نصيبه‌لرى آثاريله منجليدر .

واقعا ؛ شعرك بوكونكى معناسنه كوره ـ كه انسانده حس بديع توليد ايدن شيدر ـ آثار اسلافده نادر دينه‌جك درجه‌ده پارچه‌لره تصادف اولنيور. برچوق آثار ادبيه‌مز ، اشعارمز نظم ونثرمرتبه‌سندن يوكسله‌ميور . واقعا بز ايران ادبياتنى مشق تقليد اتخاذ ايتمشز ، ايران ادبياتنك بعض اقسامى الجاسيله‌ده آثار ادبيه‌نك اكثرنده غيرصميميت، جعليت و ادبلرينه دوشمشز . فقط ايران ادبياتى نصل خاصهٔ شعرى حائز ايسه بزم ادبياتمزده اصلا اوندن بيكانه دكلدر . معمارى ، ايشته عثمانليلره بر موقع شرف تأمين ايدر . چونكه آثارى هيمزك كوزى اوكنده . اشته سليمانيه ، سلطان احمد ، يكى جامع ، يشيل تربه . « سنان وكمال » كبى معمارلرمز هر زمان يادماضى ايتدكجه خاطره‌مزى اوقشار دوررلر . اسكى چينيلرمزى هپ سير ايتدكجه روحمزده بر انشراح طويار دوررز . هر نقدر بزم معمارلريمز يونان و عرب معماريسى كبى برخصوصيت ممتازه ايله تعين ايتميورسه‌ده صنايع‌مذكوره‌يه نسبتله درجهٔ موفقيتمز دها يوكسك اولديغى تظاهر ايديور . اشته بو نقطهٔ نظردن بزده‌كى معمارلق شايان‌تقدير اولديغى كبى خطوط اسلاميه‌نك « جلى » قسمنى محتوى واونكله‌ممتزج اولمسى حيثيتيله‌ده ايكنجى درجه‌ده شايان دقت و اهميتدر . خصوصاً بزم بوراده اساس مبحثمز خطوط اسلاميه وعثمانيه صنعت نفيسه‌سى اولديغندن شو مبحثمز قسماً صنعت نفيسهٔ معمارى‌يه عائد ومتعلق ديمكدر . آرتق روح بحثه شروع ايده‌لم :

اولا ؛ خطوط اسلاميه وعثمانيه‌نك صحائف تاريخيه‌سندن بر نبذه بحث ايتمك لازم كليور. خطوط اسلاميه‌يى شكل حاضرينه تبديل ايدن خلفاى عباسيه‌دن المقتدر باللهك وزيرى « ابن مقله » در . ابن مقله خطوط اسلاميه‌نك زبدهٔ اصليسى اولان (ثلث ، نسخ ، تعليق) ى شش قلم اوله‌رق اساس كوفيدن آله‌رق ابداع وايجاد ايلدى. كنديسندن اول اسلاملر كوفى يازى‌يى استعمال ايديورلردى . بو يازى‌ده سريانى يازيسندن استنساخ واستنباط اولنمش ايدى . خطوط اسلاميه‌نك اصلنى تاريخ،مصرك « هيه‌روغليف » يازيلرينه قدر ارجاع ايديور. بوجمله‌دن اوله‌رق ، هيه روغليف يازيسنى حله موفق اولان فرانسز مدققلرندن « شامپوليون » خطوط ساميه‌نك هيه‌روغليفدن اقتباس اولنديغنى سرد واتيان ايتمكده‌در .

اشته مشاراليه ابن مقله خطوطنى بشرك الك بيوك موجدلرندن عداولنور. قدرت دهائيتنى تقدير ايتمك ايچون‌بر برندن‌بر شخصيت متبارزه ايله متميز اوله‌رق‌ابداع‌ايتديكى يازيلرى كورمك، تدقيق ايتمك كافيدر .
خطوط اسلاميه‌نك حال حاضرده‌كى برقسم اشكالنك اختراعى شرفى برعرب ذات علو سماتنه عائد ايسه بواشكالك نقطهٔ تكامله اصعاديله‌برابر ديكر برقسم اشكال خطوطك‌ده ايجادى شرفلرى عثمانليلره توجه ايدر . عربك‌تبديل‌واختراع ايلديكى‌بواشكال‌خطوط‌برطرفدن‌اخلافى‌اولان ايرانه ديكر طرفدن سلجوقه داخل اولمش‌ايسه‌ده يالكز عجملرده تعليق يازيسى تكامله مظهر اوله‌بيلمشدر. عربك‌مدنيتنه يتشمه‌ين عثمانليلر اشبوخطوط معدلهٔ اسلاميه‌يى طبيعى عجم وسلچوقدن آلديلر . فقط الدقارى كبى براقيه‌رق بوكونه قدر حكمت بدايع نقطهٔ نظرندن خطوط اسلاميه‌يه بداعت وظرافت ويره‌رك يازى‌يى بر صنعت نفيسه حالنه ايصال ومرتبهٔ تكامله اعلايه مظهر اولمشلردر . شمدى عثمانليلرك درجهٔ موفقيتلرينى اظهاروافهام‌ايده‌بيلمكلك‌ايچون‌خطوط اسلاميه وعثمانيه‌يى اقسامه آيره‌لم :
خطوط اسلاميه وعثمانيه بوكون ايكى مهم قسمه آيريليرلر : ۱ ـ ثلث، نسخ ، اجازت ، تعليق ، ديوانى ، سياقت ، رقعه [۱] يازيلرينك حال اصليلرى . ۲ ـ ثلث ، تعليق ، ديوانى يازيلرينك جليسيدر .

---

[۱] اسباب‌تسميه دوشونيله‌جك اولورسه: (نسخ) كتابلر بونك واسطه‌سيله استنساخ اولنديغندن ، (ثلث) طرز تسميه ياكلش اولمقله برابر معيارى نسخ يازيسنك اوچ قاتلغى اولمسندن ، (اجازت) اجازتنامه‌لرك بويازى ايله يازلمسندن ؛ (ديوانى) ديوان همايون دائره‌سنه عائديتندن ، (سياقت) نون، لام ، كاف . . . كبى حرفلرينك سوق اولنمسندن ، اوزاتلمسندن ؛ (تعليق) حروفات وكلماتك بربريله عدم التصاقندن طولايى لوحه‌ده هربرى معلق برحالده قالديغندن طولايى بوصورتله تسميه اولندقلرى وارد خاطراوليور .
(رقعه) لغت‌معناسى « ضمراء ايله » اوزرينه يازى يازيلان كاغد وديرى پارچه‌سيدر. دقت‌اولنورسه پارچه كاغدلره يازيلان‌شيلر اوراق‌رسميه، مكتوبلر، مقاله‌لراولوب‌بونلر هپ رقعه‌يازيسى ايله يازيله كلمشدر . ديمك كه الان‌خطدن‌برى بوشكل خطه مجاز طريقيله علم اولمشدر . نته‌كيم جفرده بويله دكليدر ؟ جفرلفظهٔ جيلان دريسى معناسنه كلديكى حالده رموزاتى اودرى اوزرينه يازلديغندن اشبو علم جفر اسميله تسميه قلنمشدر .

ایکنجی قسم ، حکمت بدایع نقطهٔ نظرندن دها مهمدر . چونکه بویازیلر جامع ، چشمه ، تربه ، ابواب عالیه کبی مبانیٔ جسیمه وعمومیه‌یی تزیید ایندکلری کبی جلب انظاره‌ده باشلیجه سبب اولمشدر . صوکره‌ده یوقاوده سویلندیکی کبی خط جلی معمارلقله عادتا ترکب وامتزاج ایتمش ایدی ، دیکر جهتدن جلی خطوطك قسم اعظمی طاش اوزرینه محکوك اولدیغندن طاش حکاکلغی کبی بر صنعتك ترقیسنی تأمین ایلدی . اویله طاش حکاکلری یتشمشدرکه خط جلی‌یی تزییناتی هیچ تصورسز طاشه نقل وحك ایتمکه موفق اولمشلردر . بناءً علیه عثمانلیلرده هیکلتراشلق یوقسه اوکا مشابه وهمانده معادل بر صنعت موجود دیمکدر .

خط جلینك دورهٔ کمالی سلطان محمودخان عدلی دوریدر . بودورك پادشاهی خط جلی صنعتنه انتساب ایدر . اسلاف اجدادینك اکثرینك روحسز وحسنسز نشان همایونلرینه مقابل شاهانه نشان همایونی چکر ، بدیع موجبنجه‌لر اشارت ایدر . مملکتك مقدراتنی پك ایی دوشونن ، اصلاحات لازمه‌یی اجرایه بذل همت ایله‌ین مشارالیه بر طرفدن‌ده خط جلی ایله اشتغال ایلر . یازیلرك پادشاهی دینه‌جك درجه‌ده شاهانه وصنعتکارانه لوحه‌لر وجوده کتیرر ، صنعتکاران خطوطی حمایه ایلر . بو دور بو جهتدن فرانسه‌ده اون دردنجی لوئی دورینه بکزه‌تیله‌بیلیر . نصلکه اودورك محررلری سرایی ، آثار عمرانیه‌سی کبی ادارهٔ حکومتنده‌ده برانتظام اولان لوئی‌یه امتثال ایتمشلردر . سلطان محمود دورنده‌ده ارباب صنعت پادشاهه امتثال ایلرلر . بودورده (راقم) دها وهنرو یسیله ثلث خط جلیسنه اصالت وکمال بخش ایلرکن « جلال‌الدین » حضور وسکون ودها باشقه‌درلو نقاط حکمیه‌دن برطاقم ابداعات وجوده کتیرر . دیکرطرفدن یساری‌ایله اوغلی ظهور ایدرك تعلیق جلیسنی بر صورت مبدعانه‌ده میدان صنعته رکز ایدرلر ایدرلر . اوت ، بو دورده هپ « الناس علی دین ملوکهم » حقیقتی منجلی اولور . صنعتکاران خطوط پادشاهی ، پادشاهده اونلری تمثیل ایلر ، تقدیر ایلر ، راقم کبی زهرهٔ صنایع نفیسه‌یه بر نقش رنکین اهدا ایدن ذاتی کندیسنه معلم نصب ایتمکله قالماز ، مدرسلکدن قاضیعسکرلکه قدر اعلا ایلر . خلاصه ، بو بریازی صنعتکارلغی محیطیدر .

خط جلی برج علویسنك اك یوکسك طبقه‌سنه واصل اولان مشار الیه راقم افندی مرحومی ایجه تشخیص ایتمك لازمدر . چونکه راقم افندی بر خطاط درجه‌سنده قالماز . بر صنعت کار داهی ، عین زمانده برمهندس عالیدر . مشارالیهك آثاری تدقیق اولنورسه ثلث خط جلیسنه طیقنازلق ، حرکت متحولانه ، تناسب ، تباین کبی درت اساس وضع ایلدیکی آکلاشیلیر . بو اساسات اربعه فلسفهٔ صناعت نقطهٔ نظرندن فوق‌الحد حائز اهمیتدر . اولا برنجی اساسی نطر دقته آله‌لم :

خط جلی یوکسك یرلره حك وتعلیق اولنه‌جغندن یازینك اوزاغه کیدنجه شکل اصلیسنی محافظه واچیه کوریله بیلمسی لازمدر . بونك ایچون راقم افندی حروفه (طیقنازلق) ویرمشدر .

ثانیاً : خطوط واشکال منحنیه کوزلری اوقشادیغندن حروفده بسبتون انحنایه میل ایتمك یازینك اصالت وزندکیسنه ایراث خلل ایدر . بونك ایچوندرکه راقم افندی حروفات وشکللره بر (حرکت متحولانه) ویرمشدر . بوسببدن یازیلری هپ زنده ، حروفات و کلماتی لوحه‌دن فیرلایه‌جق درجه‌ده هیجانلیدر .

ثالثاً : تناسب قاعده‌سی‌که صنایع نفیسه‌ده نه درجه حائز اهمیت اولدیغی ارباب تدقیقجه مسلمدر . خط جلیده تناسب قاعده‌سنی تطبیق ایتمك راقم ایچون یوقاریده‌کی ایکی اساس قدر حائز اهمیتدر . ذاتاً اسلافنك الواح جلیه‌سنده یکانه برقصور تناسبسزلکدر .

رابعاً : حروف واشکال خطوط بر حساب هندسی ایله محدود اولدیغی حالده خط جلیده یرینه ولزومنه کوره بر حرفی کوچولتمك ویا بیولته‌بیلمك اساسی‌که خط جلیده سربستیٔ صنعت نظریه‌سنی تطبیق ایتمك دیمکدر . بوده راقك فلسفهٔ صنایع نظریاتنه نه درجه وقوفی اولدیغنی کوسترر .

اشته راقم ، ذکر اولنان ابداعات وتأسیساتیله عالم صنعتده بیوك برموفقیت کوسترمشدر . نامی اعاظم صنعتکاران میاننده باقی قاله‌جقدر . فرنکلر ایچون میکل آنژ نه ایسه بزم ایچونده راقم اودر . هرنقدر اوسمای عالینك اونوتولمسنه بیان تأسف ایتمك لازم کلیرسه‌ده انشاء الله مستقبل قدردان هرشیئك تقدیر قیمتنده تعلل کوسترمیه‌جکدر .

تعلیق خط جلیسنك تکاملنی وجوده کتیردکلری یوقاریده بالمناسبه ذکر اولنان « یساری » (١) ایله اوغلی مجملرك طار وصیق یازمه‌لرینه مقابل یازیلرنده شو ایکی نقطه‌یه حصر اهمیت ایتمشلر : (حروفاتده انبساط ، کلمات واشکالك ترتیب وانسجامنده فراخی).

بو ایکی اساس حقیقةً معقول وواقفانه‌در . چونکه برنجی اساسه کوره اکر طار یازلمش برجلی لوحه کرچونتیلیرسه حال طبیعیدن کلیاً انحراف ایتدیکی کوریلیر . صکره‌ده « حسن » نقطهٔ نظرندن طارجلی ایله کنیش جلی اراسنده چوق فرق وار . ایکنجی اساسه کوره تعلیق حرفلری ثلث حرفلری کبی حجماً بربریله متوازن اولمدیغندن کلمه‌لرك ، حرفلرك پك صیقیشیق اولمسی تنافری موجب اولور . بونك ایچون انسجامده فراخی‌یی وضع وتأسیس ایتمك پك مناسب وموافقدر . اشته یساریلر تعلیق خط جلیسنه بوصورتله بداعت وکمال ویره‌رك مجملردن دها زیاده موفق اولمشلردر .

دیوانی یازیسنك جلیسی ایسه « رفیعا » افندی طرفندن ابداع واکمال اولنمش ومنشورکبی اوراق رسمیه‌ده قوللانلقده بولنمشدر . اوقونمسی کوچ اولمقله برابر عثمانلیلرك اك سوسلی یازیسی بودر .

شمدی بوقدر تدقیقات ایله میدان وضوحه چیقارکه عثمانلیلر ، معمارلقله ممتزج اولمقله برابر مستقل بر صنعت نفیسه عدینه سزا اولان خط جلینك حقیق برمخترعی اولدیغی کبی حکمت بدایع نقطهٔ نظرندن بونی نقطهٔ تکامله وبرشکل ابدع واحسنه ایصال ایتمك شرفده اونلرده استقرار

---

[١] غریبدرکه مشارالیه صول الیله یازی یازارمش بوندن طولایی بوپله تلقیب اولنمش .

ايديور . وينه بونكله اكلاشيليركه عثمانليلر آثار معماريه‌لريني خطوط جليه واسطه‌سيله برقاتدها تزيين ايله برابر عيون واذواق تماشا كراني تلذيذ ايتمكه موفق اولمشلر وبوصورتله عالم صنعته بر خدمت مفتخره‌ده بولنمشلردر .

آرتق برنجي قسمه نقل كلام ايده‌لم : يوقاريده كنديسندن بحث ايتديكمز « ابن‌مقله » نك تأسيس و ايجاد ايلديكي نسخ وثلث يازيلري « ابن‌البواب و يا قوت‌مستعصمي» طرفلرندن بر قاتدها اصلاح و تنظيم اولنمش و عثمانليلردن «شيخ الخطوط حمدالله افندي وحافظ عثمان» طرفلرندن زينتساز عالم صنعت اولمش وذروهٔ تكامله يوكسه‌لتيلمشدر . شيخ حمدالله افندينك آثاري اوقدر چوق و او قدر متجانسدركه اكر يازيسنده‌كي او وضوح، او شخصيت متبارزه اولمسه انسان بو قدر چوق و متجانس الواحي مشار اليهه نسبتنده دوچار تردد وحيرت اولور . «حافظ عثمان» بو الواح كثيره و متجانسه‌نك اك كوزللريني سچوب تقليد ايتمك ومع مافيه كنديلكندن‌ده بر طاقم ابداعات وجوده كتيرمك صورتيله او شهرته ، او هنروري‌يه نائل اولمشدر . مشار اليهمادن زمانمزه كلنجه‌يه‌قدر « ثلث و نسخ » يازيلري‌قانون طبيعي ايجابنجه برطاقم ادوار تعالي وتدني‌كچيرمش وبرچوق اعاظم يتشمش ايسه‌ده كنديلري دائما موقع بلند ومستثنالرنده محكم و ثابت قاله‌رق اثرلري هپ مشق تقليد اتخاذ ايدلمكده بولنمش ونظر وله و تقدير اخلافدن بر آن كري قالمه‌مشدر . بو اعاظم ايچندن «زهديلر، شكرزاده‌لر، جلال‌الدينلر، مصطفى عزتلر » ى ذكر ايده‌بيلرز.

اوت، او قلمي اسلاف خطاطانك حركت افقيه ايله تدوير ايملرينه رغماً عمودي قوللانه‌رق بر بشقه‌لقله موفق اولان زهدي ، او دوكديكي دمير حروفات و اشكالي مركب مايعيله يابان شكر زاده ، مذكور ايكي استادك آثارندن استحصال‌فيض موفقيت ايتمشلر، قلمندن درنكي قسوت انكيز اقان جلال‌الدين، اثار خطي بر نادرهٔ حسن ولطافت اولان؛ صنعت خطده ذوق‌سليم صاحبي بولنان مصطفى عزت‌ده ينه او ايكي استادك اقتطاف نعم آثاريله نائل‌موفقيت اولمشلردر. مع‌هذا بونلر اويله‌سيالردركه هر برينك تشخيص و تدقيق بر مقاله‌يه صيغيشديريله‌ماز .

اصل تعليق (خرده‌تعليق) يازيسي يوقاريده سويلنديكي وجهله عجملرده‌ده تركار قادار تكامله مظهر اولمشدر. عجملرده (مير عليلر ، عمادلر) نامي تبجيل ايله آكيله‌جق صنعتكارلردر . عثمانليلرده‌ده (يساريلر ، يساري‌زاده‌لر) بو موقعده‌درلر. فقط «ميرعلي ، عماد» زماناً اول اولدقلري جهتله طبيعي يساريلره اجراى‌تأثير ايتمشلردر ــ كه آثاري‌ده بوني كوستريور ــ بو خصوصده انلره اظهار فائقيت ايده بيلرلر ايسه‌ده جليده‌كي مهارت وابداعلري جهتيله صنعتكار داهيلك ينه يساريلرده قالير .

عثمانليلرك بالذات اختراع ايتدكلري يازيلره كلنجه: بونلر « ديواني (جليسي وقيرمه‌سي‌ده) رقعه، سياقت» در . « ديواني » ديوان همايون دائره‌سنه منحصر اولمق اوزره ايجاد و اختراع و دائرهٔ مذكوره نامنه نسبتله تسميه اولنمشدر. بونك مخترعي « مطراقچي نصوح[۱] » اسمنده بريدر. بو يازينك ايجادي برلزوم ، بر احتياجه مبني اوله‌جقدر. پادشاهك شوكت و قدرتني افراد امتده تجلي ايتديرمك مقصديله اوامر عاليه ، براتلر هپ بونكله يازيله‌كلمشدر. سينلرك اوزامه‌سي، كاف‌قوللري، يا، ميم آبشاري، هپ بر احتشام، بر طنطنه تشكيل ايدرك اوامر و سلطنت پادشاهينك تمثيلنه وسيله اولمشدر. يوقاريده ذكر اولنان «ديواني جليس» ده هپ ينه عين مقصدله اختراع و استعمال ايدلديكي كبي قيودات ديوانيه ايچون «ديوانيه قيرمه‌سي» تعبير اولنان بر يازي دها وجوده كتيرلمشدر.

بو يازي ديواني يازيسنده‌كي بطائتي نظر اعتباره آله‌رق سرعت تحريري استحصال مقصديله ايجاد اولنمشسه‌ده بر خصوصيت بارزه‌يي محتوي اوله‌مامشدر . ، بو خصوص اشته « رقعه » يازيسنده كوريلير . رقعه‌نك ايجادي عالم علم وفنون ايچون برحادثهٔ مهمه‌در. چونكه تسهيل و تسريع كتابت نقطهٔ نظرندن دوشونيله‌جك اولورسه هيچ بر شكل خط ، رقعه‌نك بخش ايتديكي فوائد ومحسناتي جامع دكلدر . او رقعه‌كه بوكون هيمزك يكانه واسطهٔ تبليغ وافاده‌سيدر. اكر بويازي اولمسه‌يدي بوكون بز ديواني قيرمه‌سي ونستعليق كبي تحريري مشكلجه يازيلرك پيش وساطتنده اوغراشوب برچوق وقتلرمزي اضاعه ايتمش اوله‌جقدق.

رقعه يازيسنه قيودات رسميه‌ده (۱۰۸۵) تاريخلرينه طوغري تصادف اولنيور. بويازي ابتدالري نسخ يازيسني ساده‌لشديرمك صورتيله استحصال اولنديغي حالده بالاخره تكمل ايده ايده بسبتون خصوصي بر حال كسب ايتمش وديواني يازيسندن‌ده بر پارچه متأثر اولمشدر . رقعه يازيسي دائما الت تحرير اولمق اوزره تلقي اولنمشدركه بو خصوصده شايان تقدير موفقيت كوسترنلر ممتاز و بكلكجئ ديوان همايون رائف افندي مرحوملردر. صوك زمانلرده رقعه يازيسني مطبعهٔ عثمانيه خطاطي عزت افندي مرحوم بيوك امكلر ، اقتدارلر صرف ايده‌رك بر مرتبهٔ فوق‌العاده‌ده اصلاح و تنظيم ايتمش وحتى بو يازي‌يي صنعت يازيلري ميانه ادخال بيله ايتمشدر .

رقعه يازيسنه مشابه اولوب يوقاريده اسمني ذكر ايتديكمز برده « سياقت يازيسي » ميدانه كتيرلمشدركه قيودات ماليه وخاقانيه‌نك هركس طرفندن اوقونه‌مه‌مسني تأمين ايچون اويدورلمشدر . مخترعي فاتحك اوقاف كاتبي حسام روميدر .

برده بوراده ذكرندن واز كچه‌ميه‌جكم بر عثمانلي اختراعي واركه اوده طغرادر. تاريخ عثماني طغرانك ايجاديني مراد خداوندكار زمانه قدر واردير . طبيعيدركه طغرانك ابتداكي زمانلرده شمديكي شكلني آرايه‌مييز. ذاتاً طغرانك مأخذيني دوشونه‌جك اولورسه‌ق او زمانلر او زمانلر طغرانك نه شكل و ماهيتده بولنديغني اكلارز . سلطان مراد خداوندكار روايات تاريخيه‌يه كوره سرچه و باش پارماقلري كرمك صورتيله اللريني مقام تختيمده بر معاهده نامه اوزرينه باصمشلر ــ كه دوشونيله‌جك اولورسه انسانك اك طبيعي و فني امضاسي بودرــ اشته طغرانك شكلي بورادن النه‌رق تنظيم اولنمش، ال آياسي برينه پادشاهك

[۱] مطراقچي‌ديه ديوان همايونك بر قسم مستخدمينه اطلاق اولنورمش.

امضاسی یازلدیغی کبی پارمقلرك چیزکیلری‌ده مناسب شکللرده ترسیم وبرده « المظفر دائما » جملهٔ ثنائیه‌سی علاوه اولنمشدر .

طغرانك تنظیم وایجادی شبهه‌سز بر احتیاج اوزرینه‌در . پادشاهك امضاسی طبیعیدرکه اوزمانلر افراد ناس کبی اوله‌ماز . بوندن طولایی طغرا ایجاداولنمش اوله‌جقدرکه بونی دیوانی یازیسی کبی عنعنات سلطنتدن عد ایتمك لازمدر. لکن مهام امورطورورکن پادشاهك طغراسنی بالذات کشیده ایده‌میه‌جکی بدیهیدر. اشته« امضای پادشاهی ـ طغرا » طغراکشلر طرفندن بالوکاله کشیده اولنمغه باشلامش و طرف شاهانه‌دن یالکز « موجبنجه عمل اولنه » نشان همایوننك علاوه‌سیله اکتفا اولنمشدر .

طغرانك کندیسنه مخصوص بر یازیسی واردر . خط توقیع دنیلن یازی بواولملی خاطره کلیرسه‌ده توفیعك باشقه بریازی اولدیغی‌ده روایت اولنیور . طغرا ، سلطان محمود عدلی زماننه قدر اولدقچه تکاملاته مظهر اولمشدر . سلیم ثالث جنتمکان طغرالری همان شمدیکی شکلنه یقیندر. فقط طغرایی شمدیکی‌شکل احسنه اعلا ایله احیا ایلیان یوقاریده کندیسندن بحث ایتدیکمز راقم افندیدر . راقم طغراسیله اندن اولکی طغرالر یان یانه کتیریلیرسه بری اهنك واحتشامله مالی ، اوبرکیلرسکون ودرنکی ایچنده خالی اولدیغی کوریلیر .

معروضات سالفه‌مله یازی حقنده ایضاحات لازمه‌یی ویره‌بیلدم ظن ایدرم. شمدی بو ایضاحاته استناداً صنعت خطده عثمانلیلرك یوقاریده ممرود خدمات وهمماتی تقدیر و اوکا متعلق حکملر ایراد اولنه‌بیلیر .

عجبا اسلافك صنعت خطوطده بو درجه مساعی و اقداماتی،اعتنالری بعض اصحاب طننه کوره فضله ولزومسز کوریله بیلیرمی ؟ اصلا.چونکه اسلافك بو قدر مساعیسی یالکز ذوق‌صناعتکارانه سوقیله دکل بر طاقم اسباب‌و مؤثرات و احتیاج الجاسیله‌در .

شو صورتله‌که : اولا ، طباعتك ایجادندن اول اثار وکتب ال یازیسیله محرر اولدیغندن بونلرك ایجه اوقونه‌بیلمسی ایچون هر محررك حسن خطه مالك اولمسی بر لزوم مبرم تحتنده ایدی (١) . بنابرین خطوط اسلامیه و عثمانیه‌نك بو احتیاجك سوقیله ترقی ایتمسی پك طبیعی وبدیهی ایدی . ثانیاً : ادبیاتسز هیچ بر ملت یشایه‌میه‌جنی کبی هر ملتك صنایع نفیسه‌یه عین درجه‌ده احتیاجی واردر . عثمانلیلرده ایسه صنایع نفیسه : خطوط بدیعه، تذهیب وتجلید ، معمارلق وچینیجیلك، موسیقی و بر درجه‌یه قدر شعر کبی شیلردی . صنایع نفیسه‌که بر ملتك اذواقنك انبساط و تلذذاتنه خادمدر . عثمانلیلرده‌ده صنایع نفیسه‌نك ایلری درجه‌سنده بولنان خطوط بدیعه عین کیفیتی حائزدر. همده‌رسم رسم عثمانلیلرده معتبر اولمدیغندن خطوط بدیعه‌ده اونك تأثیراتی‌ده‌مندمج ایدی :

کوزل یازلمش لوحه‌لر ، بر قامشك سیاه بویاسیله چیزدیکی لطیف مرقعلر ، یاخود بر جامعك قپوسندن جماعته عرض ابتسام ایدن خط جلیلر ویابرجامع، برچشمه‌نك‌محیطنی‌نقش‌زرنکاریله باغلایان زیه‌قوشاقلر هپ تماشاکران عثمانیانی محت وسکونت ایچنده وله انداز ایلردی ، اونلر ، عادتا متجسم بررسم لوحه‌سی سیر ایدیور کبی انبساط و تأثرات عمیقه ایچنده افرین بر اندازانه طالوب کیدرلردی. حتی بونی تلمیحاً: « الخطالحسن یذهب عن‌القلب‌الحزن » دینلمشدر . بوکون بر طاقم ذوات طانیرم که انلرده‌ده عین حال واقعدر .

بحثمزه‌ختام ویرمزدن‌اول‌عثمانلی تذهیب‌وتجلید صنعت نفیسه‌سندن‌ده براز بحث ایتمك لازم ومناسبدر. تذهیب وتجلید بزه ایرانیلردن انتقال ایلمشدرکه اترك بوصنعتده‌کی قدرت مهارت‌ودرجهٔ بلندیسی عثمانلیلری‌ده اوصنعتده بحق نائل موفقیت وتعالی ایلمشدر. ایران‌سفر کبیرندن صکره یاوزسلطان‌سلیم‌جنتمکانك ایراندن کتیردیکی مهرهٔ‌اساتذه بوصنعتی عثمانلی صنعتکارانه‌یك ایی تلقیح ایتمش‌در. عثمانلی پادشاهلرینك صنایع نفیسه‌یه همت‌بزرکوارلری اشته بونکله‌ده برقاتدها باهردر . تذهیب » نه رسم ، نه‌ده‌نقشه داخلدر،بلکه:ایکیسی آراسنده‌برصنعتدر. صنعت تذهیب‌وتجلیدك سبب‌وحکمتی اراشدیریله‌جق اولورسه کرك‌الواح‌وکرك کتبك محتویاتنه جلب انظار اساسنه مستند اولسه کرکدر . یاخود ایرانیلرك طبیعتلرنده مرکوز اولان میل تزیینات الواح واثارده‌ده مایه‌التطبیق اولمش نظریله باقیله‌بیلیر . مع مافیه قرون وسطاده بوبا ویالدیز نقشلری اوروپاده استعمال اولندیغی اثارندن مستبان اولیور . هرحالده شوراسی نظر دقتی جاب ایدرکه بوصنعت کیت کیده تدنی ایتمش وزمانمزده محوه محکوم اولمشدر. تدنی‌یه باشلیجه سبب ، اولجه تقسیم اعمال قاعده‌سنه رعایت شرطیله اثار وجوده کتیریلیرکن ـ که بواصول اثار مکمله ونفیسه‌نك یکانه واسطهٔ حصولیدر ـ بالاخره صنعتکارانك ازالمسیله بوقاعده‌یه حقیله رعایت اولنه‌مه‌مسی ، محوینه سبب‌ده طباعتك ایجادیله‌بوصنعتك رواجنك‌متزلزل اولدیغی کوستریله‌بیلور .

عثمانلی صنعتکارانی ایرانلیلردن اخذ وقبول اولنان بوشکل تذهیله اکتفا ایتمه‌مشلر ، (پسند) نامیله برشکل تذهیب اختراع ایلمشلردر . بونده التوندن ، کموشدن‌زیاده بویا استعمال وتزیینات‌هپ محاسن فطرت وازهار طبیعتدن النمشدر . بوطرز، اهنکی ، ساده‌لکی ایله تام‌برعثمانلی نقشی ایسه‌ده ایران تذهیبی قدر مستعمل ونائل شهرت اوله‌مه‌مش واحتمال که بوکون موزه‌مزده محفوظ موضع تشهیر اولمق شرفندن‌ده محروم اولمشدر .

عثمانلی صنعتکارلری صنعت تجلیدده‌ده پك زیاده کسب مهارت‌ایدرك اویله نفیس ومصنع جلدلر ، قابلر وجوده کتیرمشلردرکه « شمسه » نامیله معروف اولان قابلر بوکون غیرقابل اعمال‌اولدیغی کبی الیوم موزه‌خانه‌مزی‌ده تزیین ایتمکده بولنمشدر .

تدقیقات علمیه‌یه وقت وزمان مساعد اولسه‌یدی دها زیاده‌تفصیلاته

---

(١) حتی قبل‌الطباعه یازی‌یه اوقومقدن دها زیاده اهمیت ویریلیر ، اعتنا ایدیلیردی. بونك ایچوندرکه یازی یازیلان و اوقونان یرلره تغلیب قاعده‌سنه بناءً « مکتب ـ یازی یازه‌جق یر » دینلمشدر. بوکون او مکتبلر مدرسه اولدیغی‌حالده اولفظ‌ینه عیناً ابقا اولنمشدر .

اجتسار ايده‌بيليردم . ذاتاً تفصيلاتك تطويلاته تحولندن احتراز مناسب اوله‌جغندن بوقدرله اكتفا اولندى .

دارالفنون ادبيات شعبه‌سى مأذونلرندن وخطوط اسلاميه منتسبلرندن

احمد ثريا

امير عبدالرحمن خان

مابعد :

اوچنجى فصل

امير سيد على خان ايله مجادلات

عن ۱۲۸۲ الى ۱۲۸٤

بنم بلخ ولايتنى براقوب بخارايه فرارمى متعاقب امير شير على خان " شفرغاندن بلخه كلمش واولا عيال‌واطفالمى اسير ايده‌رك كابله‌يوللامشدى پدرم‌ى‌ده تكميل سفرلرده يانده بولوندورويوردى . برادرى (وزير محمد اكبر خان) ك اوغلى (سردار فتح محمد خان) ى بلخ حكومتنه تعيين ايلدكدن صوكره كابله عزيمت وقارده‌شلرى (محمد امين ، محمد شريف) خانلره اظهار مخالفته قالقيشـدى . اونلرله حرب ايتمك ايچون تداركاته باشلادى. بعده كابل حكومتنى‌اوغلى (سردار محمدابراهيم‌خان) ايله (سردار نظر محمد خان) ه توديع ايده‌رك قندهاره كيتدى . پدرمى‌ده اسـير اوله‌رق برابر كوتوردى . بزم چوجوقلرى پاره‌سز و آدمسز كابلده براقدى . پدرم بر مكتوب يازوب « اوكى برادرلركه ظالمانه معامله‌ده بولونمشدك شيمدى‌ده انا بابا بر قارداشلركه عين‌معامله‌يى ايتمك ايستيورسـك . قان دوكمكدن واز كچ.بالاخره متضرر پيشمان اولورسك » ديديسه‌ده امير شير على خان بو نصايحه اهميت ويرمه‌دى . قندهارده ايكى كون حرب ايده‌رك (سردار محمد خان) ايله كندى وليعهدى و اوغلى (سردار محمد على خان)ك قتلنه سبب اولدى .

پدرم ، محبسده ايشيتديكى بو واقعه اوزرينه اميره « شرت‌مظالمكز عاقبت سزه مضرت ايراث ايده‌جكدر . واى سزك حالكزه ! » مآلنده بر مكتوب دها كونده‌ردى .

سردار محمد امين خانك نعشنى حضورينه كه‌تيردكلرى اثناده امير :

— بو كوپكك لشـنى اوزاق بر يره آتيكز . بو فتحدن طولايى كلوب بنى تبريك ايتمه‌سـنى‌ده اوغلمه سـويليكز . ديدى . معيتى جواب ويرمه‌يه‌رك اوغانك نعشنى‌ده كه‌تيرديلر . داها ياقلاشمادن امير :

— بوده هانكى كوپكدر ؟ ديبه صوردى . تابوتى ايندیروب اوكنه قويديلر. اوغلنك جسد بيروحنى كورونجه ياقاسنى يرتمايه، باشنه‌طوپراق صاچمايه باشلادى . بر مدت دوكونوب ده‌بهله‌ندكدن صوكرا باييلدى ، بر ساعت قدر بايغين ياتدى . عقلى باشنه كلينجه نعشه خطاباً بر طاقيم سوزلر سويله‌دي . تكرار كندندن كچدى . ايكى كون بو حالده قالدي،

صوكرا اوغلنك جسدينى كابله كونده‌ردى . سردار محمد امين خانك نعشنى‌ده آدملرى دفن ايتديلر .

اميرشير على خان برادرى ايله اوغلنك سبب موتى اولدقدن‌صوكرا كابله دوندى. يولده كاه باييليور ، كاه هذيان ايديووردى. كابله ورودنده ده‌ليلر كبى باغيروب چاغيرمايه باشلادى .

بن بو فرصتى غنيمت بيله‌رك بخارادن حركت ايله‌مش وشير آباده قدر كلمشدم . اورادن بلخ ايله مضافاتنده‌كى عسكره مكتوبلر،دعوتنامه‌لر آلدم .

بوراده (ولى محمد خان‌ايله (فيض محمد خان) ك احوالندن‌مختصراً بحث ايده‌جكم . بو ايكى برادر امير دوست محمد خانك اولادى اولوب والده‌لرى‌جاريه‌ايدى. پدرم ده‌اونلرى (آغچه) حكومتنه تعيين‌ايله‌مشدى.

بونلر جدمك حال حياتنده كابلده بولونورلر وهرسـنه ايكى بيك روبيه تخصيصات آليرلردى . امير دوست محمد خان وفات ايدنجه اوكى والده‌م (بى‌بى‌مرواريد) پدرمه‌كاغديازمش،زيارتكزه كلمك ايسته‌دكلرى حالده خرجلقلرى اولماديغى ايچين كله‌ميورلر ديمشدى .

پدرم ، ولى محمد خانه بش‌بيك روپيه كونده‌روب بلخه‌كه‌تيردكدن صوكره بر طابور پياده نظاميه ، بيك نفر پياده ، بيك نفر سـوارى رديف وآلتى طوپ ايله آغچه ولايتى حكومتنه يوللادى .

فيض محمد خانه‌ده « اهل و عيالمى آلوب برلكده كليكز » ديبه يازمشدى .

بالاخره ولى محمد خانك غدار برآدم اولديغى آكلاشيلدى. چونكه پدرمك اسارتى خصوصنده اميرشير على خان‌ايله اتفاق ايتمش، بواتفاقك مكافاتى اوله‌رق‌ده‌اميرطرفندن كابله كوتورولمش، وامور حكومتى‌برادرى فيض محمد خانه تفويض ايله‌مشدى. بو اثناده ولى‌محمد خان ، برادرندن ولايتك محاسبه‌سنى صورمقده ، اونك‌ده حساب ويرمكدن عاجز قالمقده اولديغنى،بوسببله‌ده‌ولى محمد خانك رنجيده‌خاطر بولونديغنى‌خبر آلدم .

(ناظرحيدر) و (جنرال‌على‌عسكرخان) وساطتيله بركاغدكوندردم، بونك اوزرينـه ولى محمد خانك تحت حكمنده‌كى (محبده نهر بلخ) سواريلرندن ايكى بيكى شير آبادده بكا التحاق ايتدى . اونلرى مكافاتلر وعدندن صوكره ولايتك اشقيا رؤساسنى چاغيردم. كنديلرينه اكراملر ايتدم ، خلعتلر كيديردم واوچ بيك‌سوارى‌ده‌اونلردن آلدم .

بخارا اميرى ، بلخه عودتم ايچين بكا اذن ويرديكى صـيراده اوچ كوندن‌زياده شيرآبادده قالمامه‌مساعده ايديلمه‌مه‌سنى‌مملكت حاكمنه‌يازمشدى. حاكمك معيتنده آنجاق يوز نفر سـوارى اولديغى حالده بن ايكى بيك بش يوز عسكر طوپلامشدم . بوندن طولايى مدت اقامتمى تعيين ايتمك بنم الده ايدى .

زواللى حاكم اميرك امريله بنم حركتم اراسنده متحير قالديغى‌جهتله نزدمه كلدى و :

— سزى جبراً چيقارتمايه قالقيشسه‌م احتمال كه بنى اولدوررسكز ،

امیرك حكمنه اطاعت ایله‌میه‌جك اولسه‌م شبهه‌سز اوده بنی قتل ایدر . ایکی اولوم آراسنده قالان حاكمه باری سز برچاره بولك . دیدی .

— بوایشك چاره‌سنی سویله‌یم. امیره برعریضه یازیکزوعبدالرحمانك معیننده خیلی جمعیت وارکه مقابله‌سندن عاجزم . بناءً علیه کندیسنك مملکتدن اخراجی قابل اوله‌مایاجق ، ایکنجی برامرکزه منتظرم دییکز عریضه‌یی کوندره‌جککز آدمه‌ده غایت یاواش کیتمه‌سنی وامیرك حضورینه چیقنجه یولده خسته‌لاندیغی کیچ قالدیغنی سویله‌مه‌سنی تنبیه ایدیکز . جوابنی ویردم .

حاكم ، بو تدبیری موافق بولوب موجبنجه حرکت ایتدی . بن‌ده مستریحانه تدارکات ایله‌مشغول اولدم .

برقاچ کون صوکرا (سرپل) ده‌کی عسکرك عصیان ویکی‌حاكملرینی قتل ایله‌یه‌رك (آغچه) یه طوغرو کیتدکلرینی ایشیتدم . درحال یوله چیقوب (وزیر آباد) ده بر قاچ ساعت دیكله‌نه‌رك جیحان ساحانه کلدم . بولابیلدیکم ایکی قایقه امرا وعساکردن اوتوز قدر دلاورله متوکلانه بینوب قارشی یاقه‌یه کچدم .

یانمده (کرنیل نصیر خان) (کرنیل ولی خان) اووقت صاقالسز بر کنج اولدیغی حالده قرق سواری‌یه معادل صاییلان وحالا اوردومك سپهسالاری بولونان (غلام محرم) ایله شجاعت‌و بسالتیله اشتهار ایله‌ن (فرهاد) نامنده‌کی غلامم واردی .

بز کچدکدن صوکرا قایقلر کیدوب کلك صورتیله متباقی رفقایی‌ده که‌تیردی . کیجه سرعتله یورویوب کونش طوغارکن (چیلك شیرآباد) اسمنده‌کی قلعه‌یه ــ كه آغچه مضافاتندن ایدی ــ واصل اولدق .

اوراده توقف ایده‌رك سرپله کلن ایکی نظامیه طابوریله پدرمك ولی محمدخانك معیننه ویردیکی طوپلره متصرف اولان ردیفلره برکاغد یازدم .

اوچ کیجه‌دن بری اویومادیغم ایچین مکتوبلرك ارسالندن صوکرا برازده یاتوب استراحت ایتدم .

مکتوبلرمك وصولنده عسکر اوقدر سه‌وینمش‌كه بیك قدری پیاده اولارق نزدمه قوشدی : و

— عزیمتکزدن بری مضطرب و عودتکزه مترقب ایدك . غدار وبدعهد اولان امیرشیرعلی خانه قارشی معیتکزده جانسپارانه حرب ایده‌جکز دییه‌رك یمینلر ایتدی .

برلکده آغچه‌یه متوجهاً حرکت ایله‌دك .

فیض محمد خان استقبالمزه کلدی . فقط دیوانه مشرب بر آدم اولدیغی ایچون :

— سزك کله‌کزی بن ایسته‌میوردم . فقط عسکرم دعوت‌ایتدی . دیدی . بن‌ده :

— ضرر یوق . سز عاقل برذاتسکز . بن عسکری تطمین‌ایتدم . یاقینده سردار فتح محمد خانه‌ده غالب کله‌جکمزه یقین حاصل ایله‌دم . جوابنی ویردم .

فتح محمد خان ، بزی یوسکورتمك ایچون ایکی بیك ردیف سواریسی ایله بش بیك اوزبك سواریسی کوندرمشدی . بونلر ، بی‌وفالقلرندن طولایی طرفمدن تأدیب ایدیله‌جکلرندن قورقویورلر وکندیلرینی خدمتمزدن آیران ضابطلرینه علناًسوکیورلردی . چونکه بز اونلری اولاد وقارده‌ش کبی طوتمش ، هپسنی‌ده آت ، دوه ، قویون صاحبی ایتمشدك .

فتح محمدخان ، پیاده عسکرینی (نملك) اسمنده‌کی قلعه‌ده براقوب سواریسنی قلعه خارجنه تعبیه ایله‌دی ، سرکرده‌سی (شهاب‌الدین) نامنده بری ایدی‌كه سابقاً پدرمك خادمی ولطفدیده‌سی‌اولان (وزیراحمد) ك اوغلی ایدی .

(وزیر احمد) بلخ بلادندن برینه پدرم طرفندن حاكم نصب ایدلمشکن ایکی یوزبیك روبیه سرقت ایله‌دیکی حالده عفو اولونمش‌وکرك کندیسی ، کرك برادرلری عسکر سرکرده‌لکنه تعیین قلنمشدی .

شهاب‌الدین وفتح محمدخان برر عیاش بدمعاش اولدقلرندن دائما سرخوش بولونورلردی . بومناسبتله « ای بیوفا ! برقاچ داملا شراب ایچین بندن کوردیکك انسانیتی‌اونوتدك ، دشمنلرمه خدمت‌ایدیورسك» مآلنده برمکتوب یازوب شهاب‌الدینه کوندردم .

کذا « سز بنم عسکرم اولدیغکز حالده سزکله حرب ایتمه‌یه‌جکم . یارین کندی کندیمه قلعه‌یه کله‌جکم . ایسترایسه‌کز اسکی قوماندانکزی اولدوروب دشمننذن احسان آلیکز » مضمونندە دیکر بر مکتوبی‌ده قلعه‌ده‌کی عسکره یوللادم .

بومکتوب ، عسکرك فکرینی ده‌کیشدیردی . قلعه‌ده یوز نفرقالوب متباقیسی بزم اوردویه کلك اوزره چیقدی . شهاب‌الدین بوندن خبردار اولارق قندهار واوزبك سواریلرندن برمقدارینی سوق ایله عزیمتلرینه مانع اولمق ایسته‌دی . عسکرلر ، ممانعته اهمیت ویرمه‌ینجه مصادمه‌یه باشلانیلدی .. بن‌ده بری‌طرفدن مهیا بولوندوردیغم عسکری معاونته یوللاینجه دشمن مغلوب اولوب دورتیوز آت اغتنام ایدیلدی .

شهاب‌الدین تخته پل طرفنه فرار ایتدیکی ایچون سواریلری تمامیله کلوب معیتمه التحاق ایله‌دی . پیاده‌لری‌ده اوته‌یه ، بری‌یه داغیلدی .

فتح محمد خان ایسه بوتون اموال واشیاسنی براقوب اوچ دردیوز سواری ایله تاشغرغانه قاچدی .

غریب تصادفدرکه مشارالیهك فراری‌ده بنم کچن‌سنه بخارایه عزیمت ایله‌دیکم موسمه تصادف ایدییوردی .

ایشته دنیانك حالی بودر . انسانلردائما عزت وذلتدن حالی‌قالمازلر .

مترجمی :

طاهر المولوی

اك فجيع صورتده قتل واتلاف ايتمش بولوندقدن باشقه بيكارجه‌سى‌ده آشيانلرندن جدا ايتمش بولونيور .

بو محنتزده مهاجرلر ، آياق تكمه‌لرينك قهار حقارتلرى ايچنده نابولى سوقاقلرنده ، واپورلرك حيوان انبارلرنده بيك ناله و افغان ايله سوروندرلدكدن صكره‌تريسته‌لرى، فيوملرى طولاشه‌رق صاغ قالانلرى آناوطنه‌قدر كله‌بيليورلر، خسته مجروح، بزم شفقت‌وألملرله‌دولو سينه‌مزه دوشيورلر .

بومنظره قارشيسنده قلبلرى صيزلامايان، كوزلرى آغلامايان انسان، خصوصيله عثمانلى بر انسان اولورمى ؟ . .

حال‌بوكه وطنك علويت وقدسيتى ، وطنك ـ اساساً بزم اولان ـ ناموس وشانى هرانديشه فوقنده مدافعه ايدلمك لازم ايدى . بو فجيع منظره‌لرايسه بزم انتباه وعبرت كوزلريمزى درت‌آچمالى ايدى . اورته‌ده محو وهـدر اولان عثمانلى وطنى، فقط خطوه خطوه كريله‌ين ، ذليل قلينان ، دشمنلرجه محو وخرابى اوچوروملرينه سوروكله‌نن اسلام دينى واسلاميتك تا كنديسيدر .

برقسم مبعوثلريمزه، برقسم محترص وغرضكار وطنداشلريمزه، يالكز كندى شخصلرينى دوشونه‌رك وطنى اونوتمق ، واورته‌يه چيقاردقلرى كورولتولرله افكار عموميه‌يى‌ده بولانديرمق وشاشيرتمق جنايتلرينى ارتكاب ايتديلر .

مثلا كچنده غزته‌لر، طرابلس مهاجرلرى‌ايچنده ۲۸٥ دانه‌ده كريد مهاجرلرينك فلاكت وسفالتلر ايچنده استانبوله كلش اولديغنى يازييورلردى . بوفقره‌يى كيم كوردى ، وبونك اوزرينه كيم دوشوندى ؟

بوكوروله‌بجك. اوزرنده‌اوزون‌بويلى دوشونوله‌جك‌برفقره‌ميدر؟

اسلام عداوتى ايله‌قايناشان كريد آطه‌سنده بارينه‌مايه‌جق درجه‌لرده ظلم وحقارته اوغرايان بر قسم قارداشلريمز ، وقتيله عثمانلى اقليمنك ديكرسلامت نقطه‌لرينه هجرت ايتدكلرى كبى طرابلس‌غربه‌ده كچمشلردى، دقتلره وعبرتلره شاياندركه كريده كچن ايلك اسلاملرده آفريقانك بو شمالى قسمندن حركت ايتمشلردى. شيمدى ديكر برظالم‌حكومتك اسلامى طرابلس غربده دخى ظلم و حقارته پامال ايتمى اوزرينه اورادن‌ده پريشان ومضمحل بر هيئت ايله ودشمن آياقلرى آلتنده چيكنه‌نه‌رك مقهور وغريبزده ، وطنك باشقه بر طرفنه انتقل ايتمكده بولونيورلر .

اكر شمدى‌يه قدر كوروب كچيرديكمز وحالا كوروب كچيرمكده اولديغمزده فلاكتلر عبرت كوزلريمزى آچه‌مادى ايسه شو كريدلى قارده‌شلريمزك هجرت اوسته هجرت فجيعه‌لرى اولسون عقلمزى باشمزه كتيرمه‌لى دكلمى؟ (مورشتغ) و (روال) ملاقاتلرينى عقيم براقان ٣٢٤ اتحاد حركتنك معناسى اساساً بو فلاكتلرك اوكنى آلمق كبى عالى بر مقصده مستند دكلمى ايدى ؟

تيقظ وانتباه لزومى

دنيانك كنيشلكلرى اسلامه دار كلكه باشلايور !...

تفرقه‌يى ترك ايله‌اتحاده‌دعوت خصوصنده‌باييورددن چكيلن تلغراف مناسبتيله « روملى ايلى » رفيقمز بروجه آتى‌بيان مطالعاتده بولونيور :

باييوردك تلغرافنامه‌سى ، عالى وكچيجى بر تأثرى تبليغ ايديبور كبى تلقى ايدلمه‌لى ، بو تلغرافنامه‌نك ناطق اولديغى اليم وفجيع معنى ايجه احاطه ايديله‌بيلمك ايچون ايچنده بووارلانديغمز زورلقلر اوزرنده بر آز فضله‌جه دوشونولمه‌لى . مثلا بو كون معروضى قالديغمز ايتاليان شقاوتى، بزم ايلك وصوك دفعه اوغراديغمز برفلاكت دكلدر . عثمانلى دولتى اوچ قطعه‌نك تلاقى نقطه‌لرينه حاكم اوله‌جق صورتده شوكت وشان ايله استاكير اولديغى تاريخدنبرى وحتى آندن دها اولجه، بوكون اوروپا نامى ايله قارشيمزده بولونان خرستيانلق هيولاسنك بغض وعداوتى ايله چارپشمغه نامزد اولدى ، او زماندنبرى همان لاينقطع چارپيشه كلرب چارپيشه‌كيديبور. عثمانلى دولتنك اوروپاليلر ايله اجرا ايده‌كلديكى محاربه‌لرك ظاهرى تبدلى‌ى‌ندن عبارت بولونورسه بولونسون، هرحالده بو مصادمه‌لرك ايچ يوزنده اوروپانك شرقنده عثمانلى دولتى چكه‌مه‌ين بر خرستيانلق روحى مندمج بولونديغى اثباته محتاج بر ماده‌ميدر ؟

علناً اعتراف اولونماسه‌ده عادتا على كبى بر هويتله منظور اولان بوسائقلرك برقاچ عصرلق تاريخچه‌سى شويله بر كوز اوكندن كچيريله‌جك اولورسه انسانك تويلرى اورپرمه‌مك قابلميدر ؟

قريم اسلاملرى ، بوكون ابتدائى مكتبلرنده بيله روس حكومتنك كيتدكجه آغيرلاشان شرطلرينى اجرا ايتمكله برابر قورلايانقله ايش كوره‌ميورلر . ابتدائى درسه‌سندن يوقارى اولان اسلام مكتبلرى‌ايسه تماميله الغا ايدلمشدر .

قفقاسيه‌دن ، رومانيادن ، بلغارستاندن ، شرقى روم ايليدن ، موره‌دن ، تساليادن وقوع بولان اسلام هجرتلرينك حالا آرقه‌سى آلينمامش ، جزائر وتونس كبى اسلام مملكتلرنده‌كى اهالى بيله اجنبى تحكمى آلتنده ازيله‌رك اسلام ديارى ديه أولرى ايله بارقلرى ايله عثمانلى اقليمنه هجرت ايله‌مكده بولونمشدر .

دها دون ألمزدن چيقان بوسنه وهرسكك يتيم وسفالتزده مهاجرلرينه ـ قلبلريمز قان آغلايه‌رق ـ قوشويورز . بوكون عقور بر دين ووطن دشمننك ملوث ومردار آياقلرى آلتنده چيكنه‌نن ، قهرمان قارداشلريمز طرفندن حقيقةً قهرمانانه بر صورتده مدافعه اولونان‌غرب طرابلسنده ايسه او خائن ومفترس دشمنلر بيچاره وآواره اسلاملرك بيكارجه‌سنى ، قادين ديمه‌يه‌رك ، چوجق ديمه‌يه‌رك ، اختيار ديمه‌يه‌رك

صليب هلالى بوغمق ايسته‌يور

اللواء رفيق محترمزه شرقيه مخابر مخصوصى يازيور :

شـو سطرلرى كمال حزن ايله يازييورم: غرب دولتلرى ، ممالك اسلاميه‌نك مقاسمه‌سنه ، هلالك صليبه ترك موقع ايتمه‌سنه قرار ويرديلر، كيزلى كيزلى اتفاقلر عقد ايتديلر . تصـورلرينى ميدانه قويمق ايچون بهانه آرامغه ، فرصت بكله‌مكه باشلاديلر. بكله‌دكلرى زمان كلنجه افكار عموميهٔ بشريتى درلو درلو يالديزلى سوزلرله ، يالانجى دعوالرله آلداتمغه قالقشديلر : كيمى حمايهٔ نصرانيت ، كيمى نشر مدنيت بهانه‌لريله اورته‌يه آتيلدى، بووسيله‌لرله شرقك برچوق ممالك و امصارينى يوتديلر، پادشاهلر، خلقى اجراى حكومته تشريك ايتمكده مضطر قالديلر ، اهالينك حق رأيى تسـليم ايتديلر . فقط بو ، غربك پك كوجنه كيتدى . بر آن اول ايشى بتيرمك، زوالى شرقك كسب حيات ايتمه‌سنه ميدان ويرمه‌مك ايچون مقصده وصولده سرعتله طاورانمغه قرار ويرديلر .

دها دون ، برمملكت عربيهٔ اسلاميه فرانسه‌نك اليله سقوط ايتدى. ذاوب مسـلمينى جريحه‌دار ايدن بومدهش فاجعه‌نك پرده‌سى قاپانمه‌دن ايطاليا ؛ طرابلس غربه آتيلدى. عثمانليلرده بويوك بريوركله، اولومدن قورقماز بر عزم خدا پسندانه ايله بو قطعهٔ اسلاميه‌يى مدافعه ايتديلر ، ايتاليايه آجى بردرس ويره‌رك طرابلس غرب ايچون بسله‌دكلرى آج كوزلى امالرك آنجق بر خوليا اوله‌بيله‌جكنى آكلاتديلر . . غرب ؛ بوسـبوتون تدهش ايتدى. بالقان حكومتلرى حركته باشلادى ، روسيا، ايران اوزرينـه يورودى . اوته‌كى دولتلرده ميدانى بوش بولونجه ديكر يرلره كوز ديكديلر . ظن ايديورلركه آرتق مسـلمانلر ، اولومه محكوم قالديلر . فقط آلدانيورلر . مسلمانلر ، يشايورلر . رومالك حياتنه خاتمه چكن ، آفريقا و آسيايه استيلا ايدن ، اسپانياده بردولت عظيمه تأسيس ايدن ، نمسه‌يى تپه‌لين ، بالقـان حكومتلرينى تسخير ايدن يينه بومسلمانلر ايدى .

اى مسلمانلر ؛ دولتـه مالكزله جانكزله ظهير اولكز ، محافظهٔ شان وشرفه اقدام ايديكز . معاذالله حكومتمز بركره دوچار انحـلال اولورسه امين اولكز ، خسران وهلاك بزم ايچون محققدر . « تعاونوا على البر والتقوى ولاتعاونوا على الاثم والعدوان» . غرب ، بزه برطمعكار دشمن نظريله باقيور . صفوف جهاديكزى ، جهاز علم ايله تقويه ايديكز باش باشـه ويره‌رك دردكزك چاره‌سنى آرايكز . (واعتصموا بحبل الله جميعاً ولاتفرقوا ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم) آرتق اوقودن اويانكز ، كتـاب وسنته رجعت والتجا ايديكز « وان تنازعتم فى شئ فردوه الى الله والرسول »

(شرقيه) ده بر حيات حقيقيه‌يه دلالت ايدن آثار وداد و ائتلافه بالذات اطلاعم بنى مسرور ايدييور. امثال خير وصلاحنه متعلق تشبثاتدن برينى ايشته عرض ايديورم : مصطفى پاشا خليل حضرتلرى ؛ خلقى ، دولت عليه‌يه مظاهرت ماليه‌ده بولنمغه ترغيب وتشويق ايدييورلر ، عزم وهمتلرنده‌كى خلوص وجاذبه ؛ اهل مملكتى اطرافنه طوپلايه‌رق كتاب وسنتدن ايراد دلائل ايله بو امر خيره‌كى ضرورت و الزميتى تلقين ايتمكله اثبات بويورديلر . بو دعوته پك بيـوك بر شـوق ايله اجابت اولوندى . كوكل خوشلغيله هركس بر چوق تبرعاتده بولندى .

مشـاهير تجاردن الحـاج خليل افندى اظهـار حميتله كنيش بر اجتماعكاه احضـار ايليه‌رك خلقى اورايه دعوت ايتدى و (ارحموا من فى الارض يرحكم من فى السماء) عنوانلى بر بيانامه نشر ايتدى . جمعه كونى اوكله‌دن صـوكره بورايه بر جم غفير طوپلاندى ؛ خلق اعيـان ووجوهيله اطرافدن آقين آقين كليوردى . خطبادن محمد المهدى خاقى هلال احمر جمعيتنه تبرعه تشـويق ايدن بر نطق بليغ ايراد ايتـدى ؛ بو نطق بوتون قلبلرده بر تأثير شديد براقدى ، هركس آغلايوردى. بوندن صوكره استاذ محترم محمد ابوحلاوه المرصفى ايرادخطبه ايتديلر. حجج منورهٔ شرعيه ايله خلقى هلال احمرك مظاهرتنه دعوت ايديورلردى. بوندن صوكره كرسئ خطابتى ، واعظ شهير ، مرشـد كبير الشـيخ ابوالنورالجربى حضرتلرى اشغال ايله مسلمينى، حتى مسـيحيلرى طرابلس فاجعه‌سى ايچون آغلاتديلر. خطيب، كرسى‌يى ترك ايدركن مسـيحيلردن، يهوديلردن ، مسلمانلردن اعانه ياغيوردى .

بوصورتله اوچيوز ليرا طوپلاندى . بوندن اولده مديريت افاضل محترمه‌سى ايكى يوز ليرا تبرع ايتمشلردى كه بوصورتله يكون بشيوزه بالغ اوليور. بومبلغ شرقيه مديريتندن مصرده هلال احمر جمعيتنه كوندرلدى. باب اعانه دائما كشاده‌در . الله بو همم عاليه‌يى دائم ايتسون ، بو سماء و ارض باقى قالدقجه دين توحيـدك بقا بوله‌جغنى اثبـات ايدن بو محترم ذوات فاضله‌نك عددلرينى‌ده تكثير بويورسون .

مكاتيب

منتسبين مطبوعاته آچيق مكتوب

واقعا مناقشات قلميه انكشاف حقيقته، تنوير افكاره خادم اولديغندن بتون ممالك متمدنه‌جه استحسان ايدلمش دائم الجريان بر اصولدر. لكن دقت بيورلميدركه بو مناقشه‌لر صـاف بر وجدانك صميمى اجتهادلرى نزيه بر قلمله تصوير ايتمك دائره‌سنى قطعياً تجاوز ايلمز. بك اندر ايديلان شخصيات خصمى انجق محيطلكله اتهام ايدر. شرف وحيثيت دكل، شهرت قلميه بيله رخنه‌دار ايدلمكدن مصون قالور . فقط بوحال بزده بويله‌مى جريان ايدييور ؟ . . . مناقشه‌لريمز همان اكثريتله مشاتمه، مباحثه‌لريمز عموماً منازعه حالنى آليور . ديه بيليرمكه بر قاچ زماندنبرو شهرتى محو ايدلمامش دكلى بر محررمز، حيثيتيله اويناغامامش اجلهٔ رجالمز قالمامشـدر . بر آز انصاف ايده‌لم . علمدارك آچيق مكتوبى، مهتابك مقالهٔ غرب پرستانه‌سى، صراط المستقيمده‌كى جوابك اصابتنه رغماً طرز تحريرى ، طنينك ژورنال مقالاتى، تأسـيساتك هرطرفى، افكار عموميه‌نك مطبوعاتى اسـتخفافنه الك محق بر سبب دكلميدر؟ ايكى غزته‌نك تقويمدن بر ياپراغى (اعيان يابلى ايش

بايلى) ترانه‌سيله اك ممتاز رجالك مجمعى اولان بر هيئت تشريعيه‌يى استهزا ايديبور. عالم مطبوعاتك كرفتار اولديغى تهيج سقيمه توى ديكيور. يكى غزته ستونلرنده هر كورديكنى صرف حقيقت عدايدن وعددى مهم بر يكون تشكيل ايلين اهاليمز مقامات عاليه‌يى نه نظرله تلقى ايده‌جكى تأمل بيورلسون . اعلان مشروطيتدن برى رأس كاره كلان رجالمزدن هيچمى ارباب فضيلت يوق ايدى ؟ هانكيسته هانكى سورلمدك لكه قالدى ؟ بعدما موقع اقتداره كله‌جك ذوات مجرد انديشهٔ آتيدن مبرا اولمليدركه برموقع اشغالنه مساعد بولنسون . قبله‌كاه اسلاميت شرفنى حائز اولان، ملكمزه نصب نكاه اميد ايدن هيئت معظمهٔ اسلاميه‌نك لسان مطبوعاتمزله احوال عموميه‌مزى استكناه ايتملرى طبيعى بولنديغنه نظراً دوچار اوله‌جقلرى يأس متحيرانه شايان دقتدر. بر خصم خارجى ولو بر دانه اولسون سزده مكمل آدم يوقدر قولنه غزته‌لرمزى اشهاد ايلسه اكا ويريله‌جك مقنع نه جوابمز اوله‌بيلير؟ ارتق يتر، او غرضكار قلملرى قرالم، او مستكره حسيات منافع جويانه‌دن صرف نظرله ايدملم، سربستئ تحرير عمومى ترزيلدن منزهدر . استهزاء، تمسخر حرف اندازلق بزجه ديناً ممنوع، اخلاقاً معيوبدر . نيچون ترك ايتميورز؟ كتاب ، سنت، اجماع بزلره امر ايديور . نه‌دن اكا توفيق حركت ايتميه‌لم . امين اولماليزكه بزه قارشو تاريخ نفرت صحيفه‌لرينى آچمشدر . اخلاف لعنت كتهٔ مردوده‌سنى بيله استعمالدن چكنميه‌جكدر (المسلم من سلم الانسان من لسانه ويده) حكمت جليله‌سنى اونوتميه‌لم .

اورفه

اديب

اسلامده شرفلى وبيوك بر كون

جمعه ايرتسى كونى ساعت ايكيده سلام خانهٔ عامه كلمك اوزره هركسه خبر ويرلمشدى . وقت مذكورده ارباب منصبدن بشقه شهرك مسلمان وهندو تجار طائفه‌سى‌ده موجود بولنيوردى . حاضرون صف صف اخذ موقع ايتمش يالكز دربار خانه‌نك اورته‌سنده بريول براقلمشدى . ايكى‌يى اون كچه‌رك اميرحضرتلرى تشريف بيورديلر وبوكونكى اجتماعدن مقصد (اللرنده بولنان دفترى كوستره‌رك) بودفترك محتوياتنى اكلاتمق وبوراده موجود اولميان بعض شيلرى علاوه ايلمكدر . شيمدى اوقونجه جمله‌كز نه اولديغنى اكلايه‌جقسكز ديه‌رك قائماً كمال بلاغتله مذكور دفترك باش طرفنى تزيين ايدن نطق همايونلرينى جهراً قرائته باشلاديلر .

نطقك بعض يرلرينى تفسير ايديبوردى . خصوصيله بنى بشرك بر پدر بر والده‌دن اولديغى وبتون اقوام وملل اساساً قارده‌ش بولندقلرندن برينك دوچار اولديغى فلاكتدن ديكرلرينك متأثر اولمسى لازم كلديكنى وشايد اره‌ده جنسيت ومذهب كبى بر رابطهٔ قويه‌ده موجود بولنورسه اشبو تأثرك البته پك زياده اوله‌جغنى وبو جنس و مذهب قارده‌شلرينك

بر برلرينه معاونت وياردم ايتملرى شرائط دينيه وقواعد انسانيه‌دن بولنديغنى تشريح وبيان بيوره‌رق نطقه دوام ايتديلر .

طرابلس غرب مجروحين وايتامنه كلنجه : بوكون جمله‌كزك معلومى اولديغى اوزره ترك قارده‌شلرمز ايتاليانك تعرض ناكهانيسنه دوچار اولدى . بز ، ديناً اونلره ياردم ايتمكله مكلف ومجبور بولنيورز. فقط مع التاسف يولك اوزاق وهمده مفقود بولنمسى بو وظيفهٔ دينيه و حميت مليهٔ افغانيه‌مزى فعلاً ابرازدن بزى منع ايديورسه‌ده مالاً معاونت وياردم هر وجهله ممكن بولنيور . سزلر ايلك دفعه‌دركه بو كبى فعليات حسنه‌ده بولنه‌جقسكز . فقط بتون بو شرائط اسلاميه وانسانيه‌يى ترك ايده‌من ايسه‌كز فرض ايديكزكه، حرمت ومحبت ايتديككز پادشاهكز مجروح مسلمان قارده‌شلر ، يتيم اولادلر ، طول قالان همشيره‌لر ايچون سزدن تصدق ايديبورلر . [بو مؤثر افادهٔ حميت‌پرورانهٔ شاهانه بتون حاضرونه كدرلى ، سرورلى كوز ياشلرى دوكديردى .] عالم خرستيان بيلمليدركه مسلمانلر، ديناً بربرينه روابط قويه ايله مربوطدر. بو رابطهٔ مذهبيه بو كبى معاونت وامداد مادى و معنوى‌يى هر مسلمانه مجبور قلمشدر .

هر كس بو فرائض دينيه‌يى تصديق ايديور «وبلى صاحب ! » صدالرى دربار خانه‌يى چينلاتيوردى . . نطق همايونك قرائتنى متعاقب عريضهٔ شكرانيه‌مز سراج الاخبار مديرى ترجمان تركى محمود بك واسطه‌سيله تقديم اولندى، عثمانليلر هپمزده بولنيوردق. اميرحضرتلرى جمله‌مزى نزد شاهانه‌لرينه جلب ايدرك ، عمومه خطاباً : بوراده‌كى تركلر عريضهٔ شكرانيه يازمشلر ديه عريضه‌مزى يوكسك سسله قرائت بيورديلر :

عريضهٔ شكرانيه صورتى

حمايهٔ مراحم‌وايهٔ شاهانه‌لرنده خدمت ايتمكله مفتخر بولنان بز عثمانليلر، بوكون اك حقيقى واك صميمى تشكرات بندكانه‌مزى تقديم وبيان ايتمكله مسرور بولنيورز .. افريقاده يكانه استقلال وحريت اسلاميه‌سنى محافظه ايتمش اولان طرابلس غرب ولايتى ، بتون قوانين موجودهٔ بين الملل وقواعد بشريه وآداب انسانيه خلافنده بلا سبب حيدودجه‌سنه ايتاليان تعرضنه دوچار اولدى ، صلح محكمه‌لرى ، بين الملل تأمين اسايش جمعيتلرى ، هر يرده مدنيت نشر ايتمكله مكلف بولندقلرينى هر فرصتده بياندن كرو طورميان دول معظمه ، بو ايتاليان جنوارلغنه قارشو برشى ديمك ايسته‌مدى ! . . . . . . لكن حريك ابتداسندنبرو انواع شناعت وحركات جنايتكارانه وغدارانه ايله رنجيده اولان افكار اسلاميهٔ جهان يكرمنجى عصرده ديندا شلرينك ايديلان ظلمه قارشو بيكانه قالمه‌يه‌جغنى اعلان ايتدى . هر يرده جمعيتلر، مجروحلره، يتيملره معاونته مهيا هيئتلر تشكل ايتدى . ايتاليان پاره‌سنه وجدانتى صاتمش بعض غزته‌لردن ماعدا بتون مطبوعات عالم بو وحشته ، بو جنايته لعنت اوقويور . . . فقط كمال صميمت وكمال سوينجله عرض ايدرزكه حركات انسانيتكارانه وتشبث

جوانمردانهٔ شاهانه‌کزله ، اوته‌دنبرو افغانلی قارداشلرینه قارشو برحس احترام وموّدت بسله‌ین بتون عثمانلیلری ، دینداشلرینه ایدیلن تعرضدن مأیوس ومکدر بولنان بتون سکنهٔ مسلمه‌ین ارضی مسرور وشادان ایلدیکز . امین اولکز که : هرکلمه‌سی موجب افتخار اسلامیان اولان نطق شاهانه‌کز اذهان عمومیهٔ اسلامیه‌ده الی‌الابد منقوش قاله‌جق وموجب افتخار اسلامیان جهان اوله‌جقدر ! . . .

باقی تکرار عرض شکران ایلمکی کندینه وجیبه عد ایلیان :

بتون عثمانلیلر نامنه خدمت علیهٔ افغانیه‌ده
بولنمغله مفتخر : عثمانلیلر

بووجهله عریضهٔ شکرانیه‌نك قرائتنی متعاقب تشکر شاهانه‌یی مشعر التفات همایونه نائل اوله‌رق برقاتدها مسرور اولدق . بعده نائب‌السلطنه سردار نصرالله خان حضرتلری عموم ملت طرفندن نطقه باشلادیلر . عموم صورتی بروجه آتی نطق قائماً دکلیوردی :

بوکونده امیر معظممزك ، بو شرفلی تشویقاتنه جمله‌مز کمال افتخار ایله اشتراك ایتدیکمزی عرض ایلرز . چونکه بو خیرلی تشویق شاهانه حمیت ملیه‌مزی بتون جهانه اعلان ایده‌جك وبزمده حیات بین‌المللیه‌کی موقعمزی تعیین ایلیه‌جکدر . بوندن بشقه ، دیناً ، جنسیةً بومعاونت برادرانه‌یه شتابه مجبور ومکلف بولنیورز . اوغازیلرکه حقوق وشرف اسلامیه‌یی دشمنه قارشو مدافعه‌ده مجروح دوشمشلر ، او اولاد شهدای اسلامیه‌که بزه کندو اولادلرمز کبی عزیز ، اوطول قالان همشیره‌لرکه همشیره‌لرمزدن فرقسز بونلره معاونت ویاردیم ایتمکدن دها شرفلی بر وظیفه اوله‌مز ! .

نائب‌السلطنه حضرتلری او درجه متأثر بولنیورلردی‌که بو الفاظ دیندارانه هم کندولرینه وهم‌ده حاضرونه کوز یاشلری دوکدی آرتق نطقه دوام ایده‌مدی . بونك اوزرینه بیکلرجه قارداش سسیله یوکسلن ، نصرت اسلامیه ایچون ایدیلن دعا بارگاه احدیٔ آلهی‌یه ایصال ایدلدی . هندو طائفه‌سی رئیسی وکرنل ملکی (کرنل بیکباشی رتبه‌سیدر) (نریجن‌داس) طائفهٔ هندو نامنه شو یولده بیاناتده بولندی : بز هندولرکه زیر حمایهٔ افغانیه‌ده بوکونه‌قدر آسایش وآرام ایله یشادق وبوکرددیکمز مساوات واطف تبعه پروری‌یه قارشو ابراز صداقتدن هیچ بروقت کیرو قالمدق . افغانستانده متوطن بتون هندولرله بالجمله مذهبداشلریمز نامنه بیان ایده‌رزکه حکومتمزك دوستنی دوست ، دشمننی دشمن طانیان بالعموم هندو طائفه‌سی حکومت افغانیه‌نك هرحرکاتنه هروجهله اشتراك ایتمکی کندونه وظیفه وشرف عد ایلر . . . اشبو سویلنن نطقلردن صوکره امیر حضرتلری : « بن کاغد ثلم حاضرلدم هرکس بو انسانیت یولنده‌نه قدر قدرتی وارسه اونی ، ویریله‌جك کاغده یازوب آلتنی امضا ایتسون ویاخود مهرلسون ! بایرامده طبق بوراده اولدیغی کبی جلال آبادده نطق اوقویه‌جغم واوراده اعانه طوپلانه‌جق . اشبو جمع اولنه‌جق پاره‌لر ، برنامهٔ مخصوص ایله بومبای عثمانلی باش قونسولوسلغی واسطه‌سیله حربیه نظارتنه ارسال اولنه‌جقدر . » بیوردقدن صوکره شهزاده‌کان کرام وسردارلی کاغد وقلم توزیعنه باشلامش ، حمیت ملیهٔ اسلامیه‌سی غلیانه کلمش اولان حاضرون کرام ویره‌جکلری اعانه‌یی قید وامضا ایتمکله مشغول بولنمشلر وتخمیناً یارم ساعت صوکره مالیه ناظری میرزالر کاغدلری قرائت ومجموع اعانه‌نك نه مبالغ اولدیغنی حساب ایتمشلردی . یارم ساعت یالکز سلام خانه‌ده بولنان ارباب حمیتك اعانه‌سی (۸۰) بیك روپیه‌یی (بر روپیه تخمیناً درت غروش) بولدیغی معلوم اولدی ، بعده جماعت ایکندی نمازینی ادادن صکره امیر حضرتلری یارین ایرکندن جلال آبادی تشریف بیوره‌جقلرندن هیئت حاضره‌یه وداع ایتمشلر ، بو پارلاق ومطنطن وطنپرورانه اجتماعه ختام ویرلمشدی .

یشاسون افغانستان وافغانلی قارده‌شلر ! . .

م . فضلی

ژاپونیاده اهتدا

توکیوده عبدالرشید افندینك مخدومی احمد منیر افندینك توکیودن اداره‌خانه‌مزه کوندردیکی بر مکتوبده عید اضحانك برنجی کونی محمد برکة‌الله افندی خانه‌سنده بارون (هیکی) و دامادی (هاتانو) افندی وزوجه‌سی اسلامیتی قبول ایدرك بارون جنابلرینه علی ، دامادلرینه مرشد و خانم افندی‌یه‌ده فاطمه اسمی ویریلدیکی بیان اولنمقده‌در . جناب حق امثالنی آرتیرسون .

مجلس مبعوثان عثمانی وهندستان مسلمانلری

لوقنو (هندستان) ۳۱ کانون اول — هندستان مسلمانلری دولت عثمانیه‌نك احوال داخلیه‌سنه دائر ورود ایدن خبرلردن و اختلافات داخلیه‌دن پك زیاده متأثر اوله‌رق ، دولته پك مضر اوله‌بیله‌جك اولان وبتون عالم اسلامی غریق حزن ایلین بو احواله نهایت ویرملری ضمننده عثمانلیلرك وجدانه مراجعت ایلر .

بومبای (هندستان) ۳۱ — ترقی و استقبالی اختلافاتك ترکنده اولان دولت عثمانیه‌یه ایراث ضرر ایده‌جك اولان فرقه منازعه‌لرینه نهایت ویرلسی ایچون بتون هندستان جمعیات اسلامیه‌لری کاتب عمومیسی عثمانلیلرك حسیات ائتلافپرورانه‌سنه مراجعت ایلر . بو کبی اختلافات داخلیه ایله ترکیه‌نك ترقیاتنه مانع اولانلر یالکز کندی مملکتلرینه قارشی دکل بلکه بتون دنیاده‌کی دینداشلرینه قارشی مدهش مسئولیتلر آلتنه کیرمکده‌درلر .

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :
حاجی اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم
۱۳۲۶

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور
....
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات ، تاریخ ، و سیاسیاتدن و بالخاصه احوال و شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر و هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب و مؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
....
قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۷٥ — ۲۱ محرم الشریفه ۱۳۲۹ پنجشنبه ۲۹ کانون اول ۱۳۲۷ — یدنجی جلد

سلیمانیه کرسیسنده

قارده‌شم فطین خواجه‌یه

گوپریدن چوق کچرم ، هم نه قدر کچدمسه ،
بنی سوق ایتمدی بر کره‌جك اولسون یأسه ،
نه خلیجك اویوصون چهره‌لی مسکین صولری ؛
نه اونك خلقته کوسمش کبی طورغون کناری !
هرکسك حسی بر اولماز . مثلا قارشیده‌کی
ساحلك باش باشه ویرمش ، دوشوك ، پیس ، اسکی ،
اغلامش یوزلی ، خیربت اولری طوردقجه سزك
ایچکزدن آجی شیلر کچه‌جك هپ . . لکن
باق بنم اویله دکل . سزده براز شاعر اولك !
مثلا کچدیککز یالیه یایان تخته یولك
جد مرحومی عجب صالمی دیمکدن نه چیقار ؟ [۱]
کلیکز فرض ایده‌لم بز بونی : سابح بولوار !
کوپریلر آصمه ایمش اوروپا آفاقنده . .
وارسون اولسون ، اوده برشیمی ؟ بزم شرقك‌ده
بویله طالدیرمه اولور . . هم آچیکز آثاری ،
کوپرینك نرده کورلمش هانی تحت البحری ؟

آکلادم : بن نه قدر شعره اوزنسه‌م ده ، دیمك ،
سنی ای سوکیلی قارئ ، بو تلق بك بك
آزیجق کولدوره‌جك . یوقسه اوبریانده حزین
بیك حقیقت صیریتیرکن قیبسندن دکزك ،
دییه‌جکسك که : « خیالك یری یوقدر . . یوشله ! »
یاشو تمثال آلهی ده‌می کیتمز خوشکه ؟
اویله تعذیب نکاه ایتمه بدیهن اوله‌رق ،
براق اطرافی‌ده قارشیکده طوران معبده باق : [۲]
باشقه بر ساحله کهوارهٔ امواجندن
بویله شهدانه چیقارمشمی یاقینلرده زمان ؟
نه سحر پارهٔ صنعت که ازلدن مخمور ،
لب دریادن اوچان بر ابدی خندهٔ نور !
صانکه عمان بقانك ازلی بر موجی
یوکسلیرکن کوکه طوغمش‌ده کسیلمش انجی !
بو کهر پاره‌نك ابعاد سماویسنده
یورولان دیده‌لرك خاکه نه‌دن اینشین‌ده
لونه طالسین یکیدن ؟ ایتمه ، یازیقدر ، اولماز ؛
غربه توجیه ایدیوبرکل اونی سن شیمدی براز :
دوش سنکینه علمك باصه‌رق یوکسلمش ، [۳]
افقی بر طاغ کبی سد ایلیورمش ، مدهش ،

---

[۱] دینی فلسفی مصاحبه‌لر

[۲] یکی جامع

[۳] سلیمانیه جامعنك تمالرندن بر قسمنده مدرسه‌لر تشکیل ایدر .

ابدیتاره حاکم شو مهیب آبده‌نك ،
یالکز شهری دکل ، دهری طوتان شانی ، سنك
صانیرم ذوق بدیعیکی یتر تطمینه . .
طورمه اویله‌یسه عروج ایت او ضیا عالمنه.
او ضیا عالمی بیلمزکه قاراکلق نه دیمك ؛
او خدا لانه‌سی کیرلتمدی ، کیرلتمیه‌جك .
لونك امواجی محیطاتی بوتون استیلا
ایدرك قالماسه آزاده شو اهق حتی ،
بو سمالرده یوزن شاهقه‌نك دامانی
ینه کورمز او قودورمش دکیزك طالغه‌سنی .
یرك آلتنده یاتان زلزله‌لر فیشقیرسین ؛
یرك اوستنده طوران ولوله‌لر خایقیرسین ؛
حتی صوك صدمهٔ قهریله دویرسین بطلان ؛
یاقه‌سندن طوته‌رق عصمتی چکسین خسران ؛
«فجر آتی» دنیلوب، ملت مرحومه ایچین
شب رحلت کبی مظلم کورونن بر نسلك
ذوق سفلیسنه منقاد اوله‌رق حسیات،
نه یورکارده شهامت، نه شهامتده حیات
قالماسین؛ حاصلی ایسترسه بلا طوفانی
قاپلاسین جوشه کلوب هر طرفدن وطنی ..
ینه کرسیٔ مهیبنده سلیمانیه
قاله‌جق، اینمیه‌جکدر او ملوث درده‌یه .
ییقیلیر بر کون اولور مدرسه‌لر، معبدلر ؛
الك تمیز یرلری الك کیرلی آیاقلر چیکنر ..
بشریت یکی بر دین طانیوب الحادی .
بشرك حافظه‌سندن سیلنیر حقك آدی ؛
کومولور حفرهٔ تاریخه معالی ... لکن
ینه تك برطاشی دوشمز شو خدا لانه‌سنك .
ینه انسانلره نامحرم اولان بیکانه
بو حریمك ابدیاً کیره‌مز سینه‌سنه
ینه یادنده‌کی مولایی شو درت‌دانه منار
قلبه مربوط برر دیل کبی ایلر اقرار ؛
ینه ماضی‌یه کومولمز بو معظم چهره ،
لش دکلدرکه آتیلسین او عمومی قبره !

*
* *

شیمدی ای سوکیلی قارئ، آزیجق وقتك اگر
وارسه — ممنون اوله‌جقسین — بنی تعقیب ایدیور .
کیره‌رز قویینه دوشسه‌ك بیله شاید یورغون،
قارشیدن باقدیغمز هیکل نورانیورك .
کیرنجه کسك: او حریمك ابدی ظلنده‌کی ،
روح صنعت اوچیور ابر سحر شکلنده !
«کوردیکم وار..» دیمه! کل برده برابر، کوره‌لم .

نره‌دن؟ هایدی شادیروان قاپیسندن کیره‌لم :
بر مصنع کمر، اوستنده قورولمش توحید ؛
اونك آلتنده بر آیت‌که : خدادن تأیید ،
امر موقوت صلاتك بزه قطعیتنه .
شویله بر باقدیمی انسان قاپینك هیئتنه ،
اولا هر ایکی یاندن اولیور چهره‌نمون ؛
متناظر ایکی محراب، ایکی آزاده ستون .
صوکره کوز یوکسلیور طوغرو یاریم قبه‌لره ،
که دایانمش بری صاغدن، بری صولدن کمره .
استالاقتیله دوناتمش او حزین سینه‌لری
اوقشایوب نور نظر، کچدیمی ارتق ایلری ،
کلیور قدماً آچیلمش ایکی هیبتلی قانات ،
که تعاریجی، تلافیفی نه مدهش صنعت !
صانکه مولی متفکر ، قوجامان بر بینی !
آچیورمش بزه کوسترمك ایچون هر یرینی.
کورویور شیمدی نظر کیردیمی درحال ایچری ؛
عینی ابعاد ایله تثبیت ایدیلن قبه‌لری ،
حولینك ساحهٔ عریانه بیك سایهٔ نور
دوشه‌ین بونجه کمرلرله ستونلرده، وقور
بر تناظر یوره‌جق حده واریرکن باقانی ؛
یالکز، ایچ قاپینك اوستنه موضوع اولانی ؛
— قاپی حقیله کورونسون دیه‌رك اولمالی‌که —
بر سیاق اوزره آتیلمش، صیره‌لانمش اوته‌کی
قبه‌لردن دها یوکسك، دها واسع طورویور .
عینی هیبتلی قانادلر کوزه تکرار اورویور .
آثار آشهاز اشیکندن بو مصنع بابك ،
شو یاریم قبه — که پیرایه‌سیدر محرابك —
چارپیور چشم تماشایه، اصل قبه دکل .
شمدی بر جنت ارابورسك اوکا : زیرا قابل

اوله‌ماز فکر تناظر کری قالسین بوراده .
او یاریم قبه‌نك ابعادی قدر ابعاده
سمت رأسکده طوران عینی مظهر بوله‌رق ،
« بو یاریم قبه‌لر البته آچیق طورمایه‌جق ،
مطلقا برلشه‌جکدر » دیه بش خطوه قدر
آتار آتماز کورویور قبه‌یی حیرتله نظر .
شو بویوك قبه دایانمش او یاریم قبه‌لره
صانیلیر اوکجه .. دکل! ایشته شو درت یکپاره
غرانیتدر طاشیان‌باشلری اوستنده اونی.
قهرمانلرکه عصرلر بوکه‌من بر قولنی!

معبدك ـ شیمدیکی تدریله اولورسه‌ق قائل ـ
مستطیل اولمسی ایجاب ایده‌جك! اویله دکل :
شو ستونلر آنا دیوارینه باغلانمق ایچون
آره یرلردن آتیلمش متعدد کمرك
دوش منقادینه شاهانه اوطورمقده اولان
قبه‌لر یوقمی‌یا؟ اونلر بوکا ویرمز میدان .
نردن ایجاب ایدییور صوکره بو آواره ذهاب ؟
او قدر اینجه طوتلمش‌که تناظرده حساب :
خارجاً قبه‌نك اوستندن ایِنن خط مماس
ایدییور هر ایکی جانبده تمامیله تماس
طرفینده‌کی صنعتلی یاریم قبه‌لره .

آرتق ای سوکیلی قارء ، اوطوروب اورته یره ،
جبهه دیوارینه ، باق ، جاملره باق منبره باق ؛
صوکره محراب ایله محفللره ، کرسیلره باق .
ایشته هر کوشه‌ده ، هر یرده دمادم کورونوب ،
لکن اسراره بورونمش کبی مبهم کورونوب ،
فکری بی‌تاب تاقی براقان آیاتك
قاله‌رق مابهم آوارده‌سی حسیاتك ،
دالغه‌لانسین‌ده‌دکزلر کبی قلبکده خدا ،
کورمسون دیده‌لرك رنك هوس ، رنك سوی ،
وجده‌کل ، وحدته دال ، عالم کثرتدن اوزاق . .
یالکز صانعی کور ، صنعتی ، مصنوعی براق !
بن‌ده بر یر بوله‌رق شویله‌جه تنها قاله‌یم ،
وارلغمدن کچه‌یم ، محو تماشا اوله‌یم .

معبدك جبهه جدارنده‌کی لوش پنجره‌لر ،
کونشك حزمهٔ عریاننه اورتوب اسمر
بر بولوط ، یاغدیرییور داخله بیك ظل وقور .
او اینن پردهٔ سیال آره‌سندن منظور ،
قوجه بر محشر ایمان‌که ازلدن مدهوش ..
سینه‌لر وجدایله پرجوش ، دوداقلر خاموش !
دیز چوکوب مرمرك اوستنده یالین قات حصیره ،
بکلیور هپسی مناجاتی نمازدن صوکره .
اسیور جو مهیبنده بو وحدتزارك
ابدی نفخهٔ رحمت‌که اوبیکلرجه بیغین
کولکه شکلنده‌کی اشباحه تعین ویرییور ؛
تپه‌دن طیرناغه ذرات وجود اورپرییور .
ایکلیور نالهٔ غیرت در ودیوارندن ،
دار طویدقچه کلن صیحه‌یی دیارندن .
روحلر یانمه‌ده بی‌تاب تجلی قاله‌رق ،
دیده‌لر نامتناهی ، ابدی مستغرق .
آکسزین برابری سس طالغه‌لانوب محفلدن ،
قاب معبدده اویاندیردی نه محرق شیون !
برده باقدم‌که اوهر صفدن اوزانمش قوللر
واره‌جق صانکه یاروب بوشلغی مولایه قدر !
شیمدی اوچ بیك کیشینك سینهٔ معصومندن
قوبان آمین صداسیله اجابت لرزان !
عاقبت اوقشانوب ایدی تضرعله جباه ،
دوندی کرسی‌یه او آواره جماعت ناکاه .
کیمدی کرسیده‌کی ؟ بر پیر الٰهی‌سیما ،
که جبیننده دمادم اوریور قلب دها .
هم بیاض لحیهٔ پاکیله بیاض دستاری ،
او کنیش آلنی ، اوهرنك سحر دیداری
هر طرفدن قوشادوب بدری صاران هاله کبی ،
نه صباحت ، نه مهابت ویرییور یاربی !
هله کوزلر ایکی محراق سماویدرکه ؛
بر شعاعیله آلولندیرییور ادراکی ،
آه اوکوزلردن ایِنن حزمهٔ نور انورك ،
باغلی هر تار فسونکارینه بیك روح زبون !

— بنی کرسیده کوروب وعظ ایده‌جك صانمایکز ،
چونکه عالم دکلم ، شکلمه آلدانمیکز !

دينك احكامنى ذاتاً علما كز سويلر،
آ كلا ديرلر سزه بر مشكلكز وارسه اگر .
بكا سز عالم اسلامى صوروك ، سويليهيم ؛
چونكه هيچ برى يوق كزمديكم كورمديكم .
شرقدن باشلايهرق مغرب اقصايه قدر ،
آسيانك ، آوروپانك ، آفريقانك نرده‌كه وار
مسلمان ساكن اولان بريرى ، مطلق كيتدم ؛
هپسنك حالنى ، ماضيسنى تدقيق ايتدم .
بنى يورمشدى بو بيلا جه سورن يولجيلغك
دها باشلانغيجى . . لكن كبرهيدم يورغون ،
او زمان بلكه دوام ايليه‌مزدم يوله ؛
يوقسه آرام ايده‌مزدم . بكا زيرا « طورمه ،
يورو ، عزمكده دوام ايت .. » ديه ويرمزدى امان ،
بر صدا بنلكمك فيشقيروب اعماقندن .
اوصدا ايشته بنم غيرت دينيه‌مدر ،
كه ياتار طاغ كبى بر جوشديمى ، آتش كسيلير
سينه‌م آرتق ، طوره‌مام ، ديكلنه‌مم بر يرده ،
جان ، وطن ، عائله حسيله تقيد نرده !
هيچ بنم عزممه حائلمى اولورمش بونلر ؟
باشقه يوق ايستديكم ، بر أملم وار ، اوده‌ده ،
بو زمانلر ينه استانبوله كلشدم بن ،
حاله باقدقجه فقط ، ملتك آتيسندن
پك درين يأسه دوشوب دوسيه‌يه كچدم تكرار ،
كچمسه‌يدم ايده‌جكلرى يا ذاتاً اجبار !
صيغميور اك بويوك اندازه‌يه ايشلر آرتق ؛
سلطنت نامنه ، دين نامنه بيك مسخره‌لق ،
نه فلاكت ، نه رذائتدى‌او دورك حالى !
باشده بر قوقله ، بوتون ملتك استقبالى
ايكى اوچ قوقله‌جينك كيفنه محكوم اولمش :
بر سياست‌كه ديدبكلردى ، اميني قاره قوش !
نرده ميخانه‌ده آچ كوزلى ، طقوز يوزلى ، شرير
وارسه مايه يونده يا بالا ، يا وزير !
امتك حالنه . . : يوركلر پاره‌سى !
نه بر اكمك . . ايش ، نه‌ده اكمك پاره‌سى .
قيشله يوق ، دائره يوق ، مدرسه يوق ، مكتب يوق ؛
وار ، . . مهـ . . ن !

قالمامش تربيه عسكرده . نصل قالسين كه ؛
برينك عمرى ملازملقده كچركن ؛ اوته‌كى
دها مكتبده ايكن طى مراتبله فريق !
برمشيرلكمى‌وار ؟ الله ولى‌التوفيق !
هله علميه باياغيدن سكز اون قات اشاغى ؛
باب فتوى دنيلن دائره امى اوجاغى !
آنه قارنندن اجازتلى ، بشيكدن ملا ؛
دولابيك برده صاريق : هايدى رئيس العلماء !
وكلانه‌يدى‌يا ؟ جاسوس ، مزور ، قلاش ؛
طانيماز فكر ديانت ، طانيماز عقل معاش ؛
كوچ اوقور ، هيچ يازه‌ماز برسورو خيرسز چته‌سى . .
هانى جان صاغلغيدر طوغروسى بوندن اوته‌سى !
بلكه اوچ بش‌كيشى اولسون بولور ارشاد ايدرم ،
ديه اطرافه باقندمسه‌ده ، انديشه‌لرم
انقلاب ايلدى برنامتناهى يأسه ،
كوروتوب صورت حقدن كبى سويلندمسه .
اكثريت قفاسز . وارسه براز يبى اولان :
« بوحكومت شو اهالى‌يه بچيلمش قفتاندر !
كيمه درد آكلاده‌جقسين ؟ هادى آكلات شيمدى . .
بنى قالدم ، نه‌مه‌لازم ! » ديه‌رك يان چيزدى .
حسن ظن ايلديكم برايكى فاضل خواجه‌نك
ايستدم فكرينى آچيق ، ديدم : « آرتق اويانك !
مملكت محو اوليور ، دينده برابر كيديور ؛
سزه قرآن ، باقيكز ساده اوزاقدن‌مى ديور ؟ »
— مملكت محو اوله‌جق ، اولميه‌جق .. باشده‌كيلر
دوشونورلر اوكا موجود ايسه برچاره اگر ،
كلهلم دينه : نه ممكن چاليشوب قورتارمق ؟
بدأالدين غريباً ... سوزى البت چيقه‌جق . »
ديديلر . يوقلايه‌يم شيمدى عوامك‌ده براز ،
نه در افكارى ، ديدم . هى‌كيدى اوردم طويماز !
اوبله طالعيى‌كه مكر سوريى اسرافيلك
ايشيدوب يأتديغى يردن آزيجق سيلكينسين !
يورويور ، آلتى چورك طوپراغه كلش ، سيار
برمزاراق كبى : هر ناصيه برسنك مزار !
طويمامش قابلى دينك طويغوبى وجدانده ،
منطبع جمله‌سنك جبهۀ خسرانده ،
« نه كلندن خبرم وار ، نه كيدندن خبرم ،
سرسرى كونه كله‌لدن برى سرسم كزرم ! »

شعری . کویاکه بو سوز باشده‌کی جانسز بینك ،
طوغمه‌دن رحمت مولایه کوچوب کیتدیکنك ،
دست قدرتله یازیلمش ازلی خاطره‌سی !
« کلیور روحك ایچون فاتحه چکمك صیره‌سی ،
یازیق ای ملت مرحومه ! » دیدن صوکره ،
آتلادم روسیه‌یه کیتمکده اولان بر واپوره .
اوزمان روسیه‌ده غایت صیقی بر استبداد
واردی . هرکیمده سزرلرسه بر آز استعداد
خلقی ارشاده ، باقارسین یوق ایدرلردی اونی .
مدنی آوروپا بیلمم نه‌یه کورمزدی بونی !
سونکو ، قورشون کبی کسدیرمه أولومارله أولن ؛
یاخرد اشکنجه‌لرك درلوسی تطبیق ایدیلن ؛
نه‌صولوق وار ، نه ایشیق وار ، نه اوطور وار ، نه‌طوراق ،
ایکی اوچیوز قولاج آلتنده یرك ، هم چیپلاق
هم‌ده آچ ایشلدیلوب أولدیریلن مظلومین
بولدی ملیونلری دیرلرسه ، بالاندر ، دیه‌مك !
بیلمیورلرکه بوشدتلرك اولماز حکمی :
کوز بیلار اوکجه ، فقط صوکره قانیقسار أولومی .
صانیورلر قفا کسمکله ، بین ازمکله
فکر حریت أولور . هی‌کیدی شاشقین خذله !
دها قوتله‌نیور قانله صولانمش طوپراق :
اکیلن کوکده‌لرك هپسی یارین فیشقیرجق !
هانکی معصومك اولور خونی بو دنیاده هدر ؟
بوقسه قانون الٓهی‌یی‌ده‌یرتارمی بشر !
اولا کیزلیجه بر مطبعه تأسیس ایتدم ،
بش اون اوکسوز بوله‌رق باصمه‌جیاق اوکرتدم .
قلمم چوقچه یوروزلیدی ، فقط چاره‌سی نه ؟
شمدیلك مقصدی آز چوق یتیشیر تأمینه ،
دییه‌رك ، هر نه‌بیلیرسه‌م ، کیجه کوندوز یازدم ؛
اوقویانلر اوقدر چوقدی‌که هیچ اوممازدم .
اوسته آثارنی ویردکجه چوجوقلر باصدی ؛
آلتی آی صوکره بزم مطبعه‌نك چیقدی آدی .
کوکسی ایمانلی بش اون دانه فدائی کله‌رك ،
دیدیلر : « سن نه باصارسه‌ك اونی توزیع ایده‌جك
واسطه‌ك ایشته بزز ؛ قورقوله‌جق شی یوقدر . .
پاره لازمسه‌ده بیلدیرده ویرنلر بولنور . »
بر جریده‌یله همان باشلاییوردم وعظه .
چونکه الك باشلیجه یول‌خلقی بودرایقاظه .

مدنیتده‌کی انسانلر ایچون مطبوعات
کبی کرسی رشادت اولامازکن ، هیهات ،
کورولن سزده ، نه حکمتسه ؛ تماماً عکسی !
الك فنا بر جریان کوستریپور الك أییسی .
مسلمان عنصری ذاتاً اویانیقدر اوراده ؛
بزده‌برواسطه‌تشکیل ایدیوردك آراده .
پاره‌سزلقدی بدایتده ایشك قورقولوسی . .
اغنیا آلتونی بذل ایتدی انکار طاولوسی .
آچدق اولدقچه کوزل مدرسه‌لر ، مکتبلر ؛
اوقویوب یازمه‌یی تعمیمه چالیشدق یرپر .
تاتارك یوزده بوکون آلتمشی حقیله اوقور ؛
روسلرك حال‌بوکه نسبتلری غایت دوندر .
اغنیا ، ظن ایدرم ، سزده‌ده آز چوق اوله‌جق . .
شوقدر وارکه چوروك تخته‌یه باصمازلر آیاق !
فقرا کز قیلیور ، عقلنه کلدکجه صلاة ؛
اغنیا کزده ادا ایلسه اولمازمی زکاة ؟
شویله طورسون بوتمی‌یه قولاق ویرمه‌لری ،
صدر اعظم پاشا کز قطره آلیر ویرسه بری !

مابعدی وار

محمد عاکف

وحدت وجود

(۱۳)

کانبوینك شو خلاصه‌سندن بر الك زیاده « ممکنات موجوده تجلی‌یه مظهریت‌شرطیله‌اعیان ثابته‌دن عبارت اولوب کندیلریله قائم وجودلری یوقدر . انلر ازلاً ، ابداً معدومدرلر . ایشته بوندن طولایی اعیان ثابته رائحهٔ وجودی شم ایتمه‌مشـدر » فقره‌سی حقنده عقلمز ایردیکی قدر تفصیلاته کیریشه‌جکز چونکه بحثمزك روحی بو نقطه‌در بو نقطه حل ایدلدکدن‌صکره‌وحدت‌وجودحقنده آز چوق بر فکر حاصل ایدیله‌بیلیر ، اندن اوته‌سی فروعدن عبارتدر .

شو صورتله خلاصه ایدیلن وحدت وجوده مذهب تجلی ، مذهب مظاهر ، مذهب حضرات‌ده‌تسمیه ، اونورکه هربرینك معناسی بردر .

صره‌سی کلمشکن فرنکلرك بو مذهب حقنده‌کی فکرلرینه دائرده بر ایکی سوز سویلیه‌لم . فرنکلر مذهب تجلی‌یه « سیستم دوله‌ماناسیون » دیورلر ، آنی کندی نقطهٔ نظرلرندن شـو صورتله محاکمه ایدیورلر :

کائناتی تشکیل ایدن ارواح واشباحدن کافه‌سـنك ، جوهرالهینك برانبساطی ، برجریانی نتیجه‌سی ، بناءبرین اوجوهرك برجزؤی اولدیغنی

قبول ایدن مذهبلره فلسفه اصطلاحنجه مذهب تجلی دینیر . بو مذهبه کوره ضیای شمسك منبعی شمس اولدیغی کبی مکوناتك منشاء ظهوری‌ده جناب حقدر . ضیا وحرارت نشریله نصل کونشك جوهرندن برشی اکسیلمز ایسه ظهور اشیا ایله جوهر ذاتندن ده برشی اکسیلمز . فقط اشیا منشالرندن تباعدلری نسبتنده کاللرینی ، صفوتلرینی غائب ایدرلر . بو مذهب « پانته ایزم » ك اك ساده فقط اك قبا بر شکلیدر . اجرام سماویه‌یه پرستشدن عبارت اولان « صابئیه » مذهبندن صکره ظهور ایتمسنه نظراً انك مادیاتدن دها متجرد برفرعی دیمکدر .

یهودیلرك « قبال » دنیلن مسلك تصرفلریله « غنوستیزم » مذهبنك شعبات مختلفه‌سنده ، اسکندریه مدرسه‌سنده بو مذهبك بعض مرتبه تعدیلاته اوغرادیله‌رق دها دقیق بر صورته افراغ ایدلمش اشکالنه تصادف اولنور . مثلا انلر عقل محضدن عبارت ، ذاتیله قائم اولان جناب حقدن بر طاقم سلسلهٔ عقولك ظهورینه قائل اولیورلر . بوسلسله‌نك اك صوك حلقه‌سی‌ده موجودات مادیه‌در دیورلر .

« ئه‌اون » دنیلن بوعقول فکر ، ادراك حقیقت ، کلمه ، حیات کبی حقایقی تمثیل ایدر . « ئه اون » لرك عددی محدود دکلدر ؛ بعضلری اوچیوز التمش درت قدر « ئه اون » قبول ایدیورلر .

مذهب تجلینك بر چوق محاذیری واردر . مثلا کافهٔ موجوداتك براقتضای دائمی نتیجه‌سی اوله‌رق جناب حقدن صدورینی قبول ایلدیکی جهتله بو مذهب ارادهٔ مطلقهٔ الهیه نظریه‌سیله قابل تألیف دکلدر . مذهب تجلی بزه اشیایی برموجودك اثری دکل بلکه انبساطی صورتنده تصور ایتدیریور . بو جهت فکر علیتك نفیینی استلزام ایدر . فکر علیت نفی ایدیلنجه اشیانك تعینات ذاتیه‌لریله یکدیکرندن تمیز حقیقیلرینی تصوره امکان قالماز . بومذهبك نتایج ضروریه‌سندن بری‌ده ارادهٔ جزئیه ایله انك وجودینه وابسته اولان اخلاقك رد و انکاریدر . حتی مذهب تجلی اربابندن بعضیلری منکراتده منطقلرینه غایت سربست برجولان ویردرك یوز قیزارته‌جق بر چوق احواله جرأت ایتمشلردر .

بو مذهب اساساً یریوزنده وجودی مشهود اولان « شر » ك منشأنی تعیین ، وجودشری ، خیر محض اولان وجود الهی ایله تألیف مقصدینه بناءً احداث ایدلمشدر .

حالبوکه عقول ونفوسك جناب حقدن بالاقتضا صدوری تقدیر ایدلدکدن صکره دنیاده موجود اولان شری عقول صادره‌ده‌کی نقصانه حمل ایتمك نه وجهله قبول ایدیله‌بیلیر ؟ برمذهبه کوره جناب حقك غیری اولمیوب انکله متحد اولمسی لازم کلان مخلوقاتك مکمل اولمامسی [illegible] قبول ایدیله‌مز .

ایشته فرنکلرك مذهب تجلی حقنده سرد ایتدکلری اعتراضلرك خلاصة الخلاصه‌سی وهلهٔ اولاده هر کسك عقلنه کله بیله‌جك اولان بو وبوکبی برطاقم اعتراضلردر .

مذهب تجلینك طوغریلغی یاکاشلغی برطرفه براقه‌لم ده یالکز اکا قارشو سرد ایدیلن اعتراضلری شویله‌جه نظر تدقیقدن کچوره‌لم .

فی الحقیقه بحثی بووادی‌یه سوق ایتمك حدود خارجنده‌در . فقط صره‌سی کلنجه ضبط قلم ممکن اوله‌میور . انك ایچون بزده بومبحثده بر ایکی سوز سویلیه‌جکز .

اعتراضلرك برنجیسی مذهب تجلی ، کافهٔ موجوداتك اقتضای دائمی نتیجه‌سی اوله‌رق جناب حقدن صدورینی قبول ایلدیکی جهتله ارادهٔ مطلقهٔ الهیه نظریه‌سیله غیرقابل تألیف ایمش . بواعتراض نیچون مذهب تجلی‌یه حصر ایدیلیورده ارادهٔ مطلقهٔ الهیه‌یه قائل اولان مذاهب سائره‌یه تشمیل اولنمیور . مثلا جناب حق بوعالمی کوردیکمز حال اوزره یاراتمش عجبا بویله یاراتمسی اراده‌سی اقتضاسندنمی ایدی یوقسه ضروریمی ایدی . هر هانکی برمذهب ایچون شقیندن برینی قبول ضروریدر . بنابرین بو اعتراضك مذهب تجلی‌یه تخصیصی طوغری دکلدر . چونکه هر مذهب حقنده وارد اوله‌بیلیر . کتب فلسفیه‌ده بو اعتراض دلائل قاطعه ایله رد ایدلمشدر .

شو حالده امر خلقتده تحقق ایتمه‌ین بر محذور نه‌دن جناب حقك تجلیسنده تحقق ایتسون ! خلق اولسون ، تجلی اولسون ایکیسی‌ده افعال الهیه‌دن دکلیدر ؟ عوالمی بو صورتله خلق ایدن بر خالق بشقه درلوده خلق ایده‌بیلیر ایدی . تجلیسی‌ده بویله‌در . بو صورتله تجلی ایدن بر معبود بشقه صورتلرده تجلی ایده‌بیلیر ایدی . خلقنده بو صورتی اختیار ایدن خالقك تجلیسنده‌ده بوصورتی اختیار ایتمسنه مانع نه ایدی . چونکه خلق نه ایسه تجلیسی‌ده اودر . خلقنده اضطرار وارسه تجلیسنده‌ده واردر ، یوقسه یوقدر .

بناء علیه تجلیٔ الهی ایله مطلقهٔ الهیه غیر قابل تألیفدر سوزنده منطق یوقدر .

علیتك انتفاسیله موجوداتك عدم تمیزلری بحثنه کلنجه بو اعتراض‌ده اوته‌کی کبی ضعیفدر بونك مذهب تجلی‌یه تخصیصنه سبب یوق ، بشقه مسالکده تشمیل اولنه‌بیلیر . چونکه صور تجلیاتك نهج علیت اوزرینه واقع اولمش ، تجلیات متوالیه‌نك بو صورتله وقوعی بزده فکر علیتی تولید ایتمش ایسه اوزمان نه دینه‌بیلیر ؟ شو حالده موجودات علل ومعلولات صورتنده تظاهر ایده بیله‌جکندن تمیزلرینه بر مانع قالماز عقولك جناب حقه منتهی اولدیغی فرضیه‌سنه کوره انلره شراسنادی نصل ممکن اوله‌جغی حقنده‌کی اعتراض‌ده منحصراً بومذهبه قارشو سرد ایدیله‌جك بر اعتراض دکلدر .

چونکه عالم تکوینده جناب حقه منتهی‌در ، یعنی انك اثریدر . اندده بر نقایصك وجودینه حکم ایدن مسالك فلسفیه‌وار . مع‌مافیه خلقتك نقصاننده حکمت ملاحظه ایتمه‌ین فیلسوفلرده خلقتك او نقصانیله برابر خالقك کمالنه قارشو طوعاً و کرهاً سرفرو بردهٔ تسلیم اولمغه مجبوردرلر . تسلیم اولیورلرده . شو حالده یعنی اثرده ملاحظه اولنان نقصاندن طولایی مؤثرك نقصانی نه زمان قبول ایدیلیرسه عقولده مشهود اولان نقصانك ، عقولك منتهی اولدقلری عقل کل ایله انك خالقنده موجودیتی‌ده اوزمان قبول ایدیله‌بیلیر .

شو مطالعاتی سرد ایلمکدن مقصدمز مذهب تجلی‌یی مدافعه دکلدر

صرەسی كليرسە اكا دائرەدە بر ايكی سوز سويلنور . انجق بو مذهبە قارشو سرد ايديلن اعتراضلرك يالكز اكا حصری موافق انصاف اولمديغنی كوسترمكدن عبارتدر . دينی اولسون، فلسفی اولسون بو كون بر مذهب ، بر مسلك يوقدركە اكا قارشو بر طاقم اعتراضات سردی ممكن اولمسون. عالمدە هرشيئە اعتراض، هراعتراضدە بر صورتلە دفع ايديلە بيلير. نەحال ايسە سوق كلام بزی براز صدد خارجنە چيقاردی . اويلە ايسە صددە رجوع ايدەلم .

فريد

اسلامدە فن وفلسفە

ابوحامد محمد بن محمد بن احمد الطوسی الغزالی . – غزالی متفكرين اسلاميە آرەسندە بر خارقۀ دها ، بر بارقۀ عرفان ، بر نادرۀ دوراندر . ٤٥٠ تاريخندە خراساندە واقع طوس شهری جوارندە (غزالە) نام قريەدە طلوع ايدن بو نجم معرفت ، خيلی مدت افق عالم اسلامدە شعشعە نثار كمال اولمشدر .

غزالی علوم شتیدە تبحر و طرز افادەدە تفرد ايتمشدی . كسكين ذكاسی ، متجسس روحی ، متعمق مفكرەسيلە برمعمای خلقتدر .

الك درين محاكمەلر، الك مشكل مسئلەلر، الك مغلق مبحثلر غزالی نك نور ذكاسی اوكندە ولەنما بر انكشافە مظهر اولەرق پك بسيط برحالە كلمش، نزيە وسادە بر اسلوب متين ايلە تصوير ايدلمشلردر . غزالی نك پدری اورتە حاللی بر تاجردی . طوسدە صوف بيع واعماليلە اشتغال ايديوردی . چوجوقلرندە [*] پارلدايان نورذكا وفرط استعدادی حق تقدير ايدەرك تعليم وتربيەلرينە اقدام تام كوسترمشدی .

غزالی مقدمات علومی طوسدە احمد بن محمدالرازكانيدن تعلم ايلدی . آز زماندە كوسترمش اولديغی اثر ذكا هركسی حيرتدە براقمشدی .

برمدت صوكرە بو بويوك روحە طوس افقلری طارگلكە باشلاديغندن غزالی جرجانە قدر قوشمغە مجبور اولدی .

عطش دماغيسنی تسكين ايدەجك برمنبع عرفان ، برزلال معرفت آرايوردی . جرجاندە امام ابی نصرالاسماعيلی نك درسلرينە ملازمتە باشلادی . دماغنی ياقوب قاووران احتياج فكريی اورادەدە تسكين ايدەمامش اولمليكە بر مدت صوكرە غزالينك ينە طوسە عودت ايتمش اولديغنی كورييورز .

فقط ميال اعتلا اولان روحلرە ، خارقۀ فطرت بولنان دماغلرە خاص اولان احتياج تعالی ، آرزوی انكشاف ينە بو نادرۀ دهايی ازعاج ايتمكە باشلامشدی .

او وقتلر امام الحرمينك شهرت علميەسی طنين انداز آفاق اولمقدە ايدی . غزالی بودفعەدە طوسدن نيشابورە ، امام الحرمين ابو المعالی الجوينينك سدۀ عرفانەقوشدی . بورادە فقە ، كلام ، جدل ، منطق ، حكمت طبيعيە وفلسفە تحصيل وتتبعنە قويولدی .

غزالی عطش دماغيسنە سكون بخش اولەجق زلال معرفتی آرتق بولمشدی . استاذ شهيرينك تاريخ ارتحالنە قدر نيشابوری تركە لزوم كورمدی .

غزالی هنوز تحصيل صرەلرندە ايكن اشتهارە باشلامشدی . فرط ذكاسی ، سلامت بيانی ، طرز افادەسی، جودت قريحەسی ، رصانت محاكمەسی استاذينك فوق العادە مظهر تقديری اوليوردی . امام الحرمينك تشويقيلە نشر آثار واجرای تدريساتە باشلادی . شعشعۀ شهرتی ؛ دها طلبەلك زماندە ؛ استادينی بيلە خسوفە اوغراتەجق درجەلردە نوار ورنكين هالەلرلە تتوج ايتمكدە ايدی .

بواثنادە امام الحرمين ارتحال ايلدی . كعبۀ معالی عد ايتديكی نيشابور، آرتق غزالی نظرندە قارانلق برزندان حالنە كلمشدی . تحمل ايدەمدی. نيشابوری ترك ايتمكە مجبور قالدی .

(نظام الملك) ، اوتەدنبری غزالينك شهرت علميەسنی ايشيدييور وكنديسنە غيابی برمودت وحرمت پرورده ايدييوردی .

نيشابوری ترك ايدن غزالی يی دعوت وكنديسيلە (سرمن رأی) دە ملاقات ايلدی . مجلسدە عصرك الك بويوك عالملریدە حاضر ايديلر .

حضور نظامدە مسائل شتیيە عائد پك مهم مباحثەلر جريان ايتدی. غزالينك وقوف واحاطۀ علميەسی نظام الملكلە برابر بوتون حضارك حيرت وتقديرينی موجب اولمشدی .

قدر شناس نظام ، امامك فضل وكمالنی بحق تجيل وكنديسنی بغداددەكی مدرسۀ نظاميە رياست تدريسيەسنە تعيين ايتدی .

٤٨٤ تاريخندن ٤٨٨ تاريخنە قدر تام دورت سنە غزالی مدرسۀ نظاميەدە تدريس ايلە مشغول اولمشدر . كنديسنە خاص بر ناطقە ، برسلاست بيانلە اشغال ايتديكی كرسیٔ معظمك شانی بو مدت ظرفندە بوس بوتون اعلا ايلمشدر .

مجلس عرفاننە مداومت ايدنلر ، فضل وكمالی ، فصاحت بيانی ، اثنای تدريسدە ايراد ايتديكی نكات دقيقەنك علويتی قارشوسندە مست ومبهوت قاليرلردی . غزالی بوصورتلە مدرسۀ نظاميەنك طنين انداز آفاق اولان شهرت علميەسنی اعلا ايتدكچە ايدييوردی .

اثنای تدريسدە مجلس عرفاننە بيكارجە سامعين طوپلانيردی. غزالی بورادە تام درت سنە صورت متماديەدە كوندوزلری تدريس وكيجەلری تتبعاتلە وقت كچيرمشدر .

تتبعاتی ايلريلەدكچە محاكمات وبياناتندە برنوع خصوصيت كوريليوردی غزالی حياتنك ايلك دورەلرندە بويوك بر اشتياقلە آغوش فلسفەيە آتلمشدی. مسالك فلسفيەنك كافەسنی بكان بكان تدقيق ايدەرك بويولدە نشرياتنە دوام ايدييوردی .

٤٨٨ تاريخندە غزالی بردنبرە هر درلو مشاغل دنيويەيە وداع ايدەرك كوشۀ انزوايە چكلدی . بو حال غزالينك حياتندە پك بيوك بر وقعە صاييلير .

[*] غزالينك ابوالفتوح مجدالدين اسمندەكی برادریدە مشاهير علمادن وقوۀ نطقيەسيلە ممتاز خطبادن ايدی .

او وقته قدر صرف عقلی ومنطقی بر مسلك تعقیب ایدن غزالی ، منطقك یابس محاکماتندن بیقمش ، روح جذبه‌دارینه سکون بخش اوله‌جق معالیٔ لاهوتیه احتیاجلرینی طویمغه باشلامشدی. عشق لاهوتی، روح غزالی‌یی تحت تسخیره آلمش و تمایلات ناسوتیه‌دن تماميله تجرید ایلمشدی .

اولجه حضرت استاذ ، احتیاجات دماغیسنی تطمین ایده‌رك روح ناله‌دارینی بر نفخهٔ سکون بخشا ایله اویالامق امیدینه‌دوشمشدی .

فقط تتبعات علمیه‌ده ایلریله‌دکجه اضطرابات روحیه‌سنك‌ده او نسبتده آرتمقده اولدیغنی پك آجی برصورتده حس ایتمکه باشلادی . بوتون بومطالعات وتتبعاتك شبهه وترددانی آرتیرمقدن باشقه برشیئه یارامدیغنی آکلادی [؟]. فلسفهٔ ریبیه‌نك چیقماز کریوه‌لرینه دوشدی . اورده خیلی مدت چیرپندی ، چبالادی . دیدینه دیدینه بیتاب وتوان قالمش‌اولدیغی حالده آرادیغی شعلهٔ حقیقتی بومسلکده‌ده بولامادی . عمیق بریأس ایله تتره‌دی . روحی یوکسلمك ، لاهوتیانه عروج ایتمك ایچون چیرپیندقچه فکر ودماغی‌ده ظلام شبهات آره‌سنده نور حقیقتی آرایوب طوریبوردی.

غزالی بوحالنی بالذات شووجهله تصویر ایدیبور : « کندی‌کندیمه دیدم‌که : مادامکه مقصدم حقایق اشیایه — اولدقلری وجهله — وقوفدن عبارتدر ؛ اوحالده اولا (علم) و (وقوف) دنیلن شیئك نه اولدیغنی، نه صورتله اکتساب ایدلدیکنی تدقیق ایتمکلکم ایجاب ایدر .

بن پك کوزل آکلایورم که علم یقینی دیمك ، هیچ بر وجهله شبهه وتردده محل قالمیه‌جق صورتده بر شیئه لاحق اولان وقوف دیمکدر . شوشرطله که اوشیئه تعلق ایدن علمده دوچار خطا اولنوب اولنمدیغنه دائر بالآخره‌ده ذهنده اصلا تردد وشبهه اویانه‌ماملیدر . یعنی برشی حقنده علم یقینی حاصل‌ایتدکدن صوکره ، بوعلمك وثوق وقطعیتی‌حقنده قوهٔ مدرکه‌نك بردفعه دها صرف مساعی ایتمسنه لزوم کوروله‌ملیدر .

چونکه علم یقینی‌نك قطعیته دائر اولان قنا تمزلاینزلزل اولمق‌ایجاب ایدر . حتی بوبابده کی قناعتی آلداتمادیغمزه قارشی ظاهری بر دلیل صورتنده بیله تلقی ایده‌بیلیز .

علم یقینی‌نك قطعیتی حقنده ذهنه ورود ایده‌بیله‌جك هردرلو شبهه وترددلر قناعت فکریه‌مزی اصلا خللدار ایده‌مزلر . مثلا اون عددینك اوچ عددندن بویوك اولدیغنی اوکرندکدن صوکره برکیمسه کلوب‌بکا :

— خیر ، سز یاکلش اوکرنمشسکز ، بالعکس اوچ اوندن دها بویوکدر . بن بوادعامی نظرکزده اثبات وسزی اقناع ایده‌بیلمك‌ایچون المدهٔکی شوباستونی ییلانه تحویل ایده‌جکم .

دیمش اولسه و ادعا ایتدیکی خارقه‌یی [؟] کوستره بیلسه ینه بنم بوبابده‌کی قناعتمی اصلا صارصاماز .

بو ذات کوستردیکی خارقه ایله بنده آنجق درین بر حیرت اویاندیره‌بیلیر . فقط اون عددینك اوچدن بویوك اولدیغی حقنده‌کی علممك وثوق وصحتنه دائر ذهنمده — بر آن ایچون اولسون — هیچ بر شبهه وتردد تولید ایده‌مز . چونکه بو خصوصده‌کی علمم (یقین)

درجه‌سنده‌در . ایشته بو کبی محاکمات سوقیله معلوماتمدن ؛ حقلرنده بروجه تصور وثوق قطعی‌یه مالك اوله‌مدقلریمك صحتلرنده ؛ اشتباه ایتمکه باشلادم.چونکه شرائط مسروده‌یی حائز اوله‌میان وقوفه ، علم نامی ویرمکده بحق تردد ایدییوردم .

بوتردم اوزرینه ؛ اووقته قدر ؛ صورمختلفه ایله اکتساب ایتدیکم معلوماتك طبعتنی تدقیقه قویولدم .

معلومات ذاتیه‌مدن ، حواس‌واسطه‌سیله‌استحصال اولنانلرله ناقابل اعتراض‌بدیهیات ضروریه‌دن عبارت بولنانلردن ماعدا سنك شواوصافدن محروم اولدقلرینی آکلادم .

برکره بو اوچورومه دوشنجه کندی کندیمه دیدم‌که : قناعت قطعیه بخش ایده‌بیله‌جك‌معلومات موثوقه‌یی آنجق حواس واسطه‌سیله استحصال اولنه‌جق علم ایله بدیهیات عقلیه‌ده آرامليیم . چونکه فکرم بونلرك صحتنده تردد ایتمیور . بو زماندن صوکره یالکز بوایکی صورتله قازاندیغم علمك قطعیتنه اعتماد ایتمکه باشلادم . و بوتون غیرتمله علوم طبیعیه وریاضیه تحصیلنه قویولدم . فقط بو فنلرده‌کی تتبعات ایلریله‌دکجه یکیدن یکی‌یه بر سوری شبهاتك هجوملرینه معروض قالدم .

حواس واسطه‌سیله استحصال ایتدیکم معلوماتك صحتی حقنده‌کی قناعتمك نره‌دن نشأت ایتدیکنی آراشدیردم .

حواس آره‌سنده اك زیاده شایان اعتماد اولان قوهٔ باصره دکلیدی؟ ایلك اول بونی تدقیق ایتمك ایسته‌دم . نتیجهٔ تدقیقاتم بو دفعه‌ده مأیوسیتمی موجب اولدی .

فی‌الحقیقه بز بر جسمك کولکه‌سنه باقه‌جق اولورسه‌ق یکنظرده کولکه‌یی ثابت وغیر متحرك اوله‌رق کوریروشورؤیته استناداً کولکه‌نك حرکت ایده‌میه‌جکنه حکم ایده‌رز .

حالبوکه تجربه بر حکمده دوچار خطا اولدیغمزی کوستریبور . چونکه بر ساعت صوکره عینی محله کلیرسه‌ك کولکه‌نك تبدیل موقع ایتمش اولدیغنی حیرتله مشاهده ایده‌رز . کولکه‌نك تبدیل محل ایتمسی کیفیتی یعنی حرکتی بردنبره وآنیاً وقوعه کلمشدر . ایلك باقدیغمز زمانده‌ده کولکه تبدیل محل ایدییوردی . فقط حرکتی غایت بطی اولدیغندن قوهٔ باصره‌مز یکنظرده سکونتنه حکم ایتمشدی . دیمك که حس بصرمز آلداتمش وبزی آلداتمشدی .

کذلك کواکبه نظر ایدرسه‌ك آنلری آنجق برر نقطه جسامتنده رؤیت ایده‌رز . حالبوکه فضاده برر نقطه کبی کوردیکمز نجومك ارضمزدن پك بویوك برر جرم سماوی اولدقلرینی علوم ریاضیه براهین قطعیه ایله اثبات ایتمکده‌در .

دیمك اولیورکه حواس ایله استحصال ایتدیکمز معلوماتك بعضیلری حقیقته مطابق اولمقدن پك اوزاق بولونیورلر !...

محاکماتم بورادەیه واصل اولنجه معلومات حسیه‌نك قطعیتی‌حقنده‌کی قناعتم‌ده دوچار تزلزل اولمغه باشلادی . آرتق حواس خمس‌واسطه‌سیله اوکرندیکم شیلرك‌ده صحتنده شبهه ایدییوردم .

حواسك‌ده بزی اغفال ایده‌بیله‌جکی تحقق ایدنجه وثوق وقطعیتنه اعتماد ایدیله‌جك بدیهیات عقلیه‌دن باشقه برشی قالمایوردی .

فی‌الحقیقه : اون اوچدن بیوکدر . برشی هم ازلی وهم مخلوق اوله‌مز . برشیئك عین زمانده هم وجود وهم عدمی محالدر ..... کبی بدیهیات‌عقلیه‌نك قطعیت وصحتنده تردد ایدیله‌میه‌جکنه حکم‌ایدییوردم .

فقط ذهنمده ینه برشبهه اویانیوردی . دوشونیوردم که : عقلاً استحصال اولنان علمك‌ده حواس واسطه‌سیله قازانیلان علم ماهیتنده اولمدیغنه نه صورتله قناعت ایده‌بیله‌جکز ؟ !

معلومات حسیه‌نك صحتنه اعتماداتمش ایکن‌عقل وتجربه آلدانديغمزی اخطار ایده‌رك بزی ارشاد ایتمدیمی ؟

تجربه ومحاكمات عقلیه‌یه مراجعت ایدلمسیدی حواس ایله اکتساب اولنان علمك صحتنده تردد کوستره‌جکمیدك ! ؟ شبهه‌سزکه خیر .

بالعکس معلومات حسیه‌نك حقایق قطعیه اولدقلرینه کمال اعتمادله قانع اولوب کیده‌جکدك .

بو حالده ، عقل ؛ حواسك دوچارخطا اوله‌بیله‌جکنی نصل اثبات ایتدیسه معلومات عقلیه‌نك‌ده عینی صورتله شایان اعتماد اوله‌میه‌جغنی اخطار واثبات ایده‌بیله‌جك عقلك فوقنده بر حاکم علوی بولونمسی عجبا امکان داخلنده دکلمیدر ؟ بونك تحت امکانده اولمدیغنه دائر نه کبی بر دلیلمز واردر ؟!... بو سؤاله جواب تدارکی ایچون خیلی اوغراشدم . نوم وحالات نومی درپیش مطالعه ایتدیکم زمان بوبابده‌کی شبهه واندیشه‌م بوس بوتون آرتدی . دوشوندم‌که :

بز اویقو اثناسنده بر طاقم خیالتلره بر حقیقت ، بر موجودیت ویرییورز . بو حالك بر رؤیا اولدیغنی ، کوریلن شیلرك خیالاتدن عبارت بولوندقلرینی آنجق اویاندیغمز زمان آکلایه‌بیلیورز .

عجبا اویانیق ایکن کوردیکمز ، حس ایتدیکمزك شیلرك حقیقةً موجود اولدقلرینه نه صورتله قانع اولیورز ؟ بو قناعتی بزه کیم ونه تأمین ایتدی ؟ ؟ ..... ثه‌ودت ، بوکون بولندیغمز احوال وشرائطه نظراً کوردیکمز شیلر حقیقةً موجوددر . بونی قبول ایده‌بیلیرز .

فقط ، بر طاقم احوال وشرائط ظهوری ممکندرکه احوال وشرائط مذکوره ایله اویانیقلق آره‌سنده‌کی نسبتك عینی اوله‌بیلسون !

برصورتله که بوبکی احوال وشرائط تحتنده ؛ حال‌حاضرمز باشقه‌طرزده عادتا بر رؤیادن عبارت اولسون ! ؟ . . . . »

غزالی‌نك‌بالایه‌نقل‌ایتدیکمزشومحاکماتی‌فلسفهٔ‌ریبیه‌نك‌اساسنی‌تشکیل‌ایدر . ریبیون (Scepticisme) مسلکنه دائر آوروپا کتب فلسفیه‌لرنده دخی بوندن آچیق برایضاح بوله‌بیلمك امکان خارجنده‌در . حتی‌حضرت امامك مطالعات وبراهین آنفه‌سنی ـ دها زیاده برقوتی حائز اوله‌جق صورتده ـ توسیع ایتمك‌ده قابل دکلدر .

بو بیوك اسلام حکیمنك قطعیت بیانی قارشوسنده آوروپا متافیزیك بیلرینك مبهم وقبالی افاده‌لری پك سونوك قالمقده‌در .

* *

جستجوی حقیقت اوغرنده چیرپینان بزذکای آتشین فلسفهٔ‌ریبیه‌نك بوهرج ومرجی آره‌سنده اوزون مدت یووارلانمغه تحمل ایده‌مزدی . فی‌الحقیقه بویله اولدی . نور حقیقت غزالینك باصرهٔ بصیرتنده تجلی‌نما اولمغه باشلادی . حضرت امام فلسفهٔ ریبیه‌نك چیقماز کریوه‌لرینی براقدی . فلسفه ایله برابر آلایش ظاهریه‌یه‌ده وداع ایده‌رك بر حیات جهان نوردی‌یه آتلمق لزومنی حس‌ایتدی وآتلدی .

غزالینك مدرسهٔ نظامیه‌ده‌کی تدریساتنه نهایت ویره‌رك اوپارلاق موقعنی بردنبره ترك ایتمسی اسبابنی بوکبی تأثیرات روحیه‌ده آرامليدر . حضرت‌استاد بغدادده‌کی تدریساتنه ختام ویررویرمز ، حجازه قوشدی . روح نالانته اومقدس مقاملرده برنفخهٔ سکون بخش آرادی . کعبهٔ معظمه‌یی ، قبر پرنور نبوی‌یی زیارت ایتدکدن صوکره شامه دوندی . مشتاقان معارفك اصرارلرینه تاب آور مقاومت اوله‌میه‌رق جامع امویده ینه تدریساته باشلادی .

شامده اقامتی اثناسنده ایدی‌که (احیاء العلوم) نامنده‌کی اثر مشهورینی تألیفه موفق اوله‌رق (حجة الاسلام) عنوان مفخرتنی احراز ایلدی . حضرت امام ، اضطرابات روحیه‌سنی ، حیاتنده بردنبره‌وقوعه کلن تبدل اسبابنی بالذات شوصورتله آکلاتیور :

« کندی موقع وحالمی پیش تفکره آلنجه دنیایه بیکلرجه‌رابطه‌لرله باغلی اولدیغمی ، هر طرفدن نفس اماره وهوسات شخصیه‌نك متوالی هجوملرینه معروض قالش بولندیغمی پك آچی برصورتده آکلادم .

افعال وحرکات ذاتیه‌می نظرتدقیقدن کچیردم : حیاتمك الك رنکین ، الك طاتلی زمانلری اوله‌رق تدریس وتدرسه حصر ایتدیکم ساعات مساعی‌یی بوله‌بیلدم . معمافیه حیات ابدیه ایله علاقه‌دار اوله‌میان برطاقم فائده‌سز ولزومسزشیلرله‌ده پك‌چوق قیمتدار وقتلرضایع ایتمش‌اولدیغمی آکلادم . بو قدر زمان بر عزم قطعی ایله اجرا ایلدیکم تدریساتدن مقصدم نه اولدیغنی دوشوننجه بوبابده صرف ایتدیکم‌مساعینك عندالهی‌ده غرض وعوضدن آزاده کوریله‌میه‌جکنی ، بوتون غیرتمی شان وشرف شخصی قازانمق اوغرنده صرف ایتمش اولدیغمی آکلادم .

ثروتمی فقرایه توزیع ایده‌رك بغدادی ترك وسوریه‌یه چکلدم . سوریه‌ده ایکی‌سنه برحیات منزویانه کچیردم . روحمله ایکله‌دم ، احتراصات نفسانیه‌مله حرب ایتدم ، نفس‌اماره‌مله دیدشدم . قلبمك تصفیه‌سنه چالشدم . آخرت حاضرلغنه باشلادم . . . . »

حضرت امام اعترافات آنفه‌سیله ، نفس اماره‌نك تحت حکمنده اجرا ایدیلن افعالدن ؛ حقیقت پرست بر مؤمنك دویدیغی ندامت واضطرابات قلبیه‌نك پك پارلاق بر تابلوسنی ترسیم ایدییور .

حرص شهرت وشانك ، حقیقی برمؤمنك اعماق روحنده بالآخره تولید ایده‌بیله‌جکی عذاب وجدانی نه قدر الیم اولیورمش !.. بونك درجه‌سنی آکلامق ایچون غزالی کبی متین بر حکیمك آلایش حیاتدن الی‌الابد نفرت ایتمسی کیفیتنی درین دوشونملیدر ! . . . . . .

مابعدی وار

مدللی اعدادیسی مدیری
م . شمس‌الدين

آرتق یتیشیر !

احوال حاضره مناسبتیله

— ١ —

بو کشاکش نه ایچوندر نه بو فرط غلیان ؟
بوکا راضیمی اولور حضرت رب منان ؟
وطنك سینه‌سی مجروح ، مکینی حیران
قلب ملت قانایور، اغلایور اهل وجدان
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتیشیر ؟ !

— ٢ —

چشم عبرتله بوکون باقلی‌ز ایرانه
خون ریزان یتیمان ایله هم نسوانه
کرچه بازارده باتان زمرهٔ مظلومانه
باقلی ظلمله غلطیده اولان صبیانه
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتیشیر ؟ !

— ٣ —

بن امینم‌که اولور روح رسول ذیشان
اشبو حالات ایله مأیوس ومکدر ، نالان
چونکه فریاد ایدییور حزنله اهل ایمان
کریه بار اسف اولمقده دمادم انسان
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

— ٤ —

بومیدر مشورتك دأب وشروطی آیا ؟
حق ملیت ودولت اوله محو وافنا
مجلسك نامی ایسه دیلده عظیم وبالا
ملتك باشنه یوسکللی بلادر حالا
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

— ٥ —

داخلی غائله‌مز مهلکهٔ عظمادر
صانکه ناموس وطن ، جملهٔ بی معنادر
فتنهٔ نائمه رایتکش استیلادر
کافل حل امور ، تابع استغنادر
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتیشیر ؟ !

— ٦ —

غایهٔ خدمتکز تفرقهٔ ملتمی ؟
بویله تعویق همم ، شیمهٔ علویتمی ؟
یوقسه‌ده بو طرز سیاست ، سبب حکمتمی ؟
ملتك شمدی نصیبی عجبا ذلتمی؟
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

٧

حجت قاطعه‌در رسم وفاق وتوحید
اختلاف ایتمه‌ده بحران و نفاق تولید
یوقیدر بنیهٔ ملیتی اصلاحه امید
روح عمومیٔ دولت ، بولیور شکل جدید
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

— ٨ —

کرچه ظاهر کوریئور جلده‌ده برحسن امل
ملتك فاتحهٔ شهرتی محکوم خلل
خارجی مسلکمز جالب اندوه وذلل
کچن ایامك ایسه برکونی برعمره بدل
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

— ٩ —

مملکت ، فترت ایله اولمه‌ده ظلمت آباد
کاهی دیللرده کزر داهیهٔ استبداد
نه روا اولسه وطن بویله‌جه لبریز فساد
سو بسو یوکسلیور بانك حزین امداد
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتیشیر ؟ !

— ١٠ —

جسم‌زار وطنی چیکنه‌مه‌ده اعدامز
کیمه عرض ایله‌یه‌لم سویلیکز دعوامز ؟
یوقیدر کوش قبوله آله‌جق شکوامز ؟
الله الله بونه‌حالت ؟ نه‌بو استغنامز ؟
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

— ١١ —

قالمادی ذره عمومك سزه حسن نظری
منسلب اولدی تفکرله حضور و حضری
بعدذا قالمادی ملتده رفاهت اثری
کلك ! آغلاتمه‌یه‌لم روح شفیع البشری
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتیشر ؟ !

— ١٢ —

باقیور حالمزه عالم اسلامیت
انلرك مطلبیدر شوکت عثمانیت
صاردی اطرافی فقط هالهٔ مأیوسیت
دشمن دین ایسه مستغرق مسروریت
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

— ١٣ —

اولمه‌ده شمدی وطن مطمح انظار عدو
عاقبت بین اولانه لوحهٔ عبرتدر بو
استه‌یور محومزی دشمن دین و بدخو
بو تجاهل ، بو تعلل ، نه بو غفلت یاهو !
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتیشیر ؟ !

—۱٤—

حفظ ناموس وطن ، نرده بوحس احسن
بو تحسسله مکلف ، بشریت ذاتاً
بروکالت صفت فاخره‌سی سزده ایکن
الامان خوان اولیور یأسله ابنای وطن
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ ؟

ادرنه معارف کاتبی اسکی‌زغره‌لی
عثمان نوری

موعظه

بروسه‌ده جامع کبیرده

عزیز ومحترم قرداشلرم ! باشلانغیچی آیت وحدیث اولا برسوزك کرك سوئله‌یه‌نه، کرك دیکله‌یه‌نه فائده بخش اوله‌جغنی کچنده عرض ایتمش ایدم . بونك ایچون بر آیتله سوزمه باشلایورم :

استعیذ بالله « ان الدین عندالله الاسلام » .

مقصدم « مسلمانلق ، خرستیانلق » نامیله موعظه قیلقلی دینی و اخلاقی برحقیقت عرض ایتمکدر. دین مبین محمدینك عالی‌اولان شأنی، مزیتنی ، قدسیتنی اخوانمزه شرح ایتمك ؛ کنیش جاده کبی دیندن آییریلوب شمدیکی دوچار اولدیغمز مسکنتك، احوال مؤسفه‌نك، خسته‌لغك سببلرینی کوسترمك؛ مسلمانلرك معروض قالدقلری بوفلاکتدن قورتلق ایچون تجارت ، سعادت یوللرینی بیان ایتمك ایسته‌یورم .

مسلمانلرك ترقی ایتدیلری دینلرینك احکامنه انقیاد ایتمکله اولدیغی کبی ؛ تدنیلریده احکام دینه مراعاة ایتمدکلرندن ایلری کلیر ، اسلاملر دینلرینه نه‌قدرقوی صاریلیرلرسه‌او نسبتده ترقی ایدرلر. بوخصوصده نه‌قدرضعفیت وقیدسزلك کوستررلرسه اونسبتده تدنی ایدرلر. مسلمانلق دنیاو آخرت بختیارلغنی تأمین ایدر .

هر شیئك حقیقتی ضدی ایله معلوم اولدیغندن خرستیانلقدن دخی بحث ایده‌جکم. فقط خرستیانلقده ترقیات فیه درجۀ کماله‌واصل اولمشدر. دیمزی آکلاتمق ایچون یاپه‌جغم تنقیدات آنلرك دین نامنه‌قبول ایتدکاری شیلره راجعدر ، یوقسه فنلرینه دکل .

بز دیبورزکه : مسلمانلرك ترقی ایتملری دینلرینه احکامنه انقیاد ایتمکله اولور خرستیانلر یعنی آوروپالیلر ایسه دییورلرکه : بو سوز صاچمه‌در . زیرا : مسلمانلرك بو دعوالرندن کاذب اولدقلرینی فن‌تجربه ایله اثبات ایدییور . فلك قبول ایتدیکی شیئه صارلمادقجه ، دینك امر ایتدیکی شیئی براقدقجه ترقی ایتمك ممکن اوله‌ماز. ترقی ایده‌مه‌ین برملت ایسه داغلمغه ، محو اولوب کیتمکه محکومدر . اوروپاده دین دنیلك قواعد اخلاقیه دیمکدر . قواعد اخلاقیه مدنیت حالنده یاشامق ایسته‌ین بر مملکتی اداره ایده‌من . زیرا : اخلاق دخی انسانه تنها یرلرده نك برخانه‌ده اوتورمنی امرایدر . هیچ دنیا ایشلرینه قاریشمامه‌سنی توصیه ایدر . حالبوکه فنجه ، انسانلر معیشتلرینی بربرینك یاردیمیله تأمین ایده‌جکندن بر آراده اجتماع ایتمه‌یه ، طوپلانوب اوتورمغه محتاجدرلر . آوروپا دینه اخلاق دیمك ایسته‌یور . مدنیت دینی بوزار ، دییور . اما افعالی ، دعوی ایتدکاری مدنیته مخالف . حتی انسانیته مغایر درجه‌لره قدر مدنیتی‌وار دیرسالرینی ای‌دیکله‌مه‌لیدر. اونلر دیبورلرکه:احوال اجتماعیه‌نك غایتله ساده‌لکی برزمانده انسان قناعتکار اولوب ساده بر حالده یشامغه قانلانیردی . یعنی مدنیت ترقی ایتمدیکی زمانده عادی وجزئی شیئه انسان قناعت ایده‌رك یاشاردی . مدنیت یوکسلدکجه احوال معیشت دخی اونسبتله چوغالمغه باشلادی . یعنی فانتازیه چوغالدقجه مصرف واحتیاجده اوقدر چوغالمغه باشلادی . راحت وسربست ، قولای قولای کچینمك ایچون درلو درلو صنعتلر ، تجارتلر ، شرکتلر ، هنرلر ، زراعتلرکبی کچینمه یوللرچوغالدلمق لازمدر. بوایسه انسانلردن هردرلو قبیله‌لر ، عناصرلر بربلده‌ده مجبوری اقامت ایتمکله اولور . دین ایسه ، « اوروپا اعتقادنجه » منفعتی جلب مضرتی دفع وآسایش وحقوق عمومیه‌یی تأمین ایده‌من .

چونکه دین طاشیدانلرك قانونلریده دینی اولدیغندن اوکبی قانونلر حکومتی ملتی اداره ایده‌ماز . کیت کیت اوحکومت ، او اهالی ضعیف اولور . انقراضه اوغرارسه محو اولور کیدر . ایشته آوروپا مدنیت حاضره‌سنك اکثریتله افکار فاسده‌سی بومرکزده‌در . خرستیانلقده دین ایله دنیانك آیریلماسی عرض ایتدیکم کبیدر .

شیمدیده معروض قالدیغمز تدنینك سببلرینی و چاره‌سنی واونلره قارشی دیمزك جوابنی عرض ایده‌یم:دین مبینمز یوزلرجه سنه‌لر شأن وشوکتنی جهانه کوسترمش ایکن ، بر زمانلر مسلمانلر علم وعرفانلریله ترقیات مادیه و معنویه‌لریله بوتون آوروپایه پارمق ایصیرتمش ایکن شیمدی بولندیغمز حال اسف اشتمال محیا نه‌دندر ؟ بو انقراضمزك اسباب ایکی‌یه‌منجراولور . کرچه بشقه سببلروارسه‌ده اونلر بوایکی سببك تفرعاتندندر .

برنجیسی. دینی حقیله ، تمامیله بتون افراد مسلمینه آکلاتمق‌ودینی کمالیله بیلن مسلمانك بو دنیاده مسعود یشایه‌جغنی کندیسنه اوکرتمك علمانك بورجی ایکن بر چوق سببه بناءً اولا منسوبین علمیه‌نك آزلمسی ، ثانیاً میدانده قالانلری‌ده بوامتی ارشاد ایتمه‌مسیدر . مادامکه علماده تیقظ وانتباه یوقدر ، بونلری وظیفه‌لرینه دعوت خصوصنده اخطاراتده بولنمق امته دوشن بروظیفه‌در . وهلۀ اولاده بوسوز تحف کورونور فقط بویله‌در . زیرا شرع شریف بویله امر ایدییور . کرچه علما طریق ارشادده‌تکاسل کوستردکاری ایچون مسئول اولاجقلر لکن اونلردن بوتکاسلی‌قالدیروب ارشاده ترغیب ایتمه‌ینلرده مسئولدرلر.

چونکه حکومتدن علمادن حقلرینی ایستمکه شرع‌شریف افرادامته بر صلاحیت ویرمشدر . حقلرینی طلب ایتمه‌ینلرده مسئولدرلر . زیرا : ملته علما ، علمایه ملت لازمدر . بو دردك درمانی ارشاد یاخود طلب ارشاددر .

انقراضمزك ایكنجی سببی : ترقی و تعالی ایتمك املیله و انتشار معارف فكریله هر شیلری وهپ ایشلری آوروپا كتابلرنده آرایان بر طاقم كیمسه‌لر دینی‌ده آوروپا كتابلرنده آرایورلر . آوروپا كتابلرنده ایسه دین ، مدنیته مخالفدر و ترقی‌یه مانعدر كبی باطل سوزلری‌ده كوریورلر. یازق كور كورینه بو سوزی حقیقت بیلدكلرندن ، دینسز اولیورلر . هنوز اعتقادینی تصحیح ایتمه‌ین كنجلریمزده ـ چونكه مكاتب ابتدائیه‌مزده مفصل علم حال تعلیم اولونمیور ـ زعملرنجه او هذیانلری ، او هرزه‌لری دوغری سوز بلله‌یورلر . نماز ، اوروج و سائر اوامر دینه انقیاد ایدن بعض ذواته نظر حقارتله باقیورلر . آوروپانك هر شیلرینه عین حقیقت دییورلر . حتی هر كمالات علمیه اوروپادن دوغمش ودوغمقده‌در ، اعتقادنده بولنورلر .

سوزمی بر مثال ایله اثبات ایده‌یم . كوروشدیكم و حسن ظن ایتدیكم برافندی ایله حسبحال اثناسنده بالمناسبه بكا دیدیكه :... دیمك ایسترمكه آوروپا كتابلرینك عموم مندرجاتی دوغریدر ، اعتقادی ایله ترجمه ایدن بعض دینسزلر ، معارفك نشرینه ، ملتك اویانمه‌سنه ، مملكتك ترقیسنه خدمت ایده‌یم دیركن مسلمانلغه بیوك بر خیانت ایتمش اولورلر . قاش یاپاركن كوز چیقاریورلر . هم هلاك اولیورلر هم باشقالرینی‌ده هلاك ایدییورلر . هم ضال همده مضل اولیورلر .

بو كبی نشریات فاسده وسمیات قاتله‌نك طبع ونشرنی حكومت منع ایتمكله بو درد قابل تداوی اولابیلیر . بز آوروپانك صنایعنه محتاجز بوقسه آوروپانی هر سوزده تصدیقه ، هر شیده تقلیده مجبور دكلز . اونلرك بعض سوزلرینی قبول ایدییورز . مثلا : انسان ، اورمانده ، طاغده تك برخانه‌ده یاشایاماز . برآرایه كلمك ، اجتماع ایتمك ، شركتلر یاپمق ، مقصد براولمق شرطیله حقیقتی بولمق ایچون مصادمهٔ افكار ایتمك معیشت ایچون بهمه حال لازمدر دییورلر . اونلرجه بوكا دین مانعدر. یعنی اونلرك دینجه ، مذهبنجه ، بو یساقدر . چونكه دین انسانی عزلته ، انزوایه ، سكوته دعوت ایدر . بو حالده ، دینسزلك اونلرجه بر موده حكمنه كیرییور . زیرا : دین اونلرجه حقوق عمومیه‌یی تأمین ایده‌مز .

بز دییورزكه اوت انسانلر مجتمع بر حالده حتی اتفاق ، اتحاد اوزره یاشامالرینی ذاتاً بزم دینمز امر ایدییور . : استعیذبالله « واعتصموا بحبل‌الله‌جمیعاًولاتفرقوا.. » یعنی‌حبل متین الٰهی‌یه‌صارلكز ، دیناً تفرقه ایتمیكز غایهٔ املكز بر اولمق اوزره اتحاد ایدیكز . اتحاد جناب حقك بزدن ایستدیكی شیلرك اك مهملریدر . زیرا تجربه ایله ثابت وكونش كبی عیاندركه قوت ، حقسز اولسه بیله حقلی ودوغری اولنلره غلبه ایدر ، چوق معاهده‌لری عكسنه بوزار ، زواله یقین اولانلری وقایه وادامه ایده‌بیلیر . قوت دائما یوكسه‌لیر ، خندان ،مسعود یاشار .

قوت بختیاردر ، حقنی كیمسه‌یه قاپدیرماز . قوت سایه‌سنده‌دركه اوروپالیلر اون‌پاره‌لق برزیان ایچون بیك‌لیرا صرف ایدرك‌زیانكارلرینه بردرس عبرت ویررلر قوت اكثریتله تحصیل ایدیلیر. اكثریتی قازانمق ایسه ایكیسی مادی بریسی معنوی اولمق اوزره آنجق اوچ سببله ممكندر. نرده اولورسه اولسون اكثریتی قازانمق وادامه ایتمك ایچون مادی اولان برنجی سببی شویله تصویر ایده‌بیلرم :

ملتك ترقیسی ایچون كندیسنه رهبر اوله‌جق ذواتك دیانتیله برابر عادل اولمالری الزمدر . عدالتلی بر حكمدار، بر جمعیت پایداردر ، قلعه كبیدر ، زوالی یوقدر . ظلمی عدالتنه غالب اولانلر موقتدر. تاریخلرده چیركین صحیفه‌لری اشغال ایدر . ماتم كونلری آكدیرمقله خلقك لعنتنه بوغولور .

صوكرا رؤسانك یكدیكرینه قارشی‌صادق ، امین، صمیمی ، جدیتلی قرداش اولملری لازمدر .

زیرا:جناب‌حق(انماالمؤمنون اخوة)بیوریوور.مؤمنلر دنیاده‌قارداش اولدقلری كبی برمقصدعالی‌اوزره‌دخی اتحادایدن هیئت برجسد كبیدر . نصل‌كه‌انسان وجودینك هربراعضاسنی قورور،هیئت‌دخی اخوانی‌قولاً ، فعلاً ، ممكن اولدیغی درجه مالاً ، وجداناً محافظه ایتمك‌لازمدر.

كذلك رؤسانك مدبر و فعال واهل اولملریده پك مهم درجه‌ده الزمدر . چونكه درعهد، ایدیلان مقصد بر وظیفه‌در .

جناب حق « ان‌الله یأمركم . . .» بیورور . امانت اولان خدمت وظیفه‌یی او وظیفه‌یه نا اهل اولدیغی حالده تعهد ایدنلرك وای حالنه !

رؤسانك شجاعتله برابر حسن نیتی دخی پك لازمدر . چونكه قیدسزوجبین‌وخلوصی‌اولمایان‌مأیوسلرطبقی‌منفرد ومتفرق‌یاشامه‌غی ایستیان جاهل ملت كبی محتق اولمغه محكومدر .

ایشته اوصاف مذكوره‌یی هانكی هیئت احراز ایدرسه اكثریت وقوتی محافظه ایدرك بكام اولور . كوزل كوزل اسالرله موفق‌اولور. نامنی تبجیل ایدر .

قوتی ذاتی ایتمه‌مك ایچون مادی اولان ایكنجی سبب: بر فكر ، بر مقصد اطرافنده طوپلانانلرك ، ثباتی ، عزم قویسی لازمدر .

هرنه قدر درت سنه بر اجراآت بر فعالیت كورولمدی دینلیر وبر جهتدن حقلی ایسه‌ده قوهٔ تشریعیه واجرائیه وهیئت اجتماعیه‌لر دخی معذوردر . چونكه‌بونلر خارجی وداخلی‌قاج دفعه‌لر نجه‌درلو اختلافلره ارتجاعلره ، اختلاللره معروض قالدقلرینی مشاهده ایتدك و ایتمكده‌یز . هجوم ایدن قاپغولردن وقت بولنمیور . بو كبی احوال هرانقلابك اولنده اولمش شیلردر . دها بز انقلابدن قورتیلامادق . بر بنانی كمالیله یاپمق اوزون زمانه محتاجدر . ییقمق قولایدر . بو بدیهی‌در. تجربه ایله مثبت‌در. استبداد منحوسك‌ییقدیغی بنالری‌یكیدن یاپمق‌ایستیورز. بوقولای برشی دكلدر . بو كبی ساده دوشنجه‌لر بزی عزممزدن مأیوس‌ایتمه‌سون. بر فدان برنده براقلسه كوك صالار ، یمش ویریر . برقاچ دفعه یری دكیشلسه قورور . قوروماسه بیله بیومز، كندیسندن كیمسه استفاده ایده‌مز .

جناب حق « واطیعوالله و رسوله ولاتنا زعو فتفشلوا و تذهب ریحكم » بیوریبور :

یعنی جناب حقه و رسولنه اطاعت ایدیکز . منازعه ایتمه‌ییکزکه پریشان اولوب هر بریکز بر کوشه‌ده قالیرسه‌کز صکره یالکز حق ایده‌مم . دیه خیره تشبث ایده‌مزسکز . قورقاق اولورسکز . اتفاق ، اتحاد ایدیکز . زیرا : اتحاد بر قوتدرکه روزکاره بکزر . روزکاریك اوفاق دلیکلردن کیرر . دیله‌دیکی کبی حرکت ایدر . ایستدیکی شیئه موفق اولور . اتحادده‌کی قوتده روزکار کبیدر . هرمقصده نائل اولا بیلیر . تفرقه‌نك محویتدن بشقه هیچ بر اثری اولمدیغی هرکسجه مسلمدر . عیسی (ع.م.) انجیلی قدس شریفده نشر ایتدیکیچون خرستیانلر قدس شریفه اصل خرستیان وطنی دیمك ایستیورلر . و بونی اسلاملردن کیری آلمق ایستیورلر .

تاریخلرده کوریلورکه بو مقصد فاسدلرینه نائل اولمق ایچون پاپالرك تشویقات وتسویلاتی اوزره اسلاملره قاچ دفعه‌لر بالاتحاد هجوم ایتدیلر . موفق اولامادقلری ایچون یأس کتیرمه‌دیلر . سکز یوز سنه‌دنبری اوغراشیورلر .

اکثریت وقوتی محافظه ایچون سبب معنوی : دینی بیلمك و احکامنی اجرا ایتمك الزمدر . چونکه هر انسانك شخصنه عائد وظیفه‌سنی وانسانلرك وظائف اجتماعیه‌سنه عائد قانونلری کوستریر . عموم حقائقی جامع اولان (قرآن) بزه تعلیم ایتدیکی دینك شوکتنی وهرشیده سهولت کوستردیکنی آکلاتمه‌لم . هرکس مساوات اوزره ثروت صاحبی ایتمك وهرکسی مسعودانه مساوات اوزره یاشاتمق املیله اوروپالیلر چاره طریق آرارکن نه قدر صعوبته اوغرادقلرینی ودینمزك بو خصوصده کوستردیکی سهولتی آکلایه‌لم اوکا کوره بعض شیلرده آنلری تقلید ایده‌لم . وبعض شیلرده تقلیدی ترك ایده‌لم ،

اوروپاده حلی مشکل اولان بر «عمله مسئله سی» واردرکه هربر مساوات اوزره معمور اولمانك وهرکس علی السویه زنکین اولمانك اسبابنی آرایورلر . اکر هرکسده استراحت مساوی اولمازسه بویوك کوچوکه مسلط اولماسی وقوینك ضعیفی ازمه‌سی کبی حاللر ظهور ایدر . بوایسه هم عدالتی همده مدنیتی پایمال ایدر . هرکسك ثروتی مساوی قیلمق ایچون بر برینه مخالف پك چوق سیاسی فرقه‌لر ظهور ایتمشدر . بونلردن بریسی اشتراکیون «سوسیالیست» مذهبیدر . بونلرك رأینه کوره فقرانك ضرورتی زنکینلرك الرنده‌کی سرمایه‌یه مستقل متصرف اولمالرندندر . حالبوکه بو سرمایه عمله‌نك سعیندن طوپلانمشدر . بناءً علیه سرمایه‌نك بر کشی‌یه تخصیصی جائز اولمایوب عمومه تقسیمی لازمدر . اونلر بو دعوای موافق حق کوره‌رك کندیلرینه مذهب ایدنمشلر بو مذهبی بتون عمله‌یه قبول ایتدیرمکه چالیشیورلر . آرزولری بو صورتله اکثریت اهالی‌یی قازانوب اعضاسی کافةً بو مذهبه منسوب افراددن مرکب یکیدن بر حکومت تأسیس ایتمکدر . صکره عموم افراد بشری بختیار ایتمك اغنیانك ثروتنی آلوب افراد خلق بیننده مساوات اوزره تقسیم ایتدکدنصکره حکومت واسطه‌سیله هم ایشلری همده ایشلردن حاصل اولان قازانجی علی السویه عمومه تقسیم ایله‌مکدر . سوسیالیست فرقه‌سی اکثریتی تشکیل ایتمك ایچون افرادن ایجاب ایدنلره پاره ویریرلر . شاید بریسی خسته اولورسه بر هیئتله استفسار خاطر ایدرلر . عائله‌سنی اداره ایده‌بیله‌جك قدر تخصیصات ویریرلر . وفات ایدرسه بالعموم افراد جمعیت جنازه‌سنی تشییع ایدرلر . کلمه‌ینلردن جزای نقدی آلیرلر . فرقه‌یه داخل اولمیان کیمسه‌لرده جنازه‌یه اولان اعتباری کوروبجه بونه بیوك شرفدر دیه‌رك مجبوری فرقه‌یه دخالت ایدرلر . سوسیالیستره کوره هرکسك مسعود اولماسیچون چارهٔ حسنه بودر .

فرق مختلفه‌دن بریسیده انارشیت فرقه‌سیدر . بو فرقه‌ده سوسیالیست فرقه‌سی کبی اغنیانك قازانجنی هرکسه سیاناً تقسیم ایتمکدر . فقط مقصدلرینه سوسیالیستلر کبی مذهبلرینی نشر وتعمیم ایله دکل بلکه فساد واختلال ایله یاقارق ییقه‌رق واصل اولمق ایستیورلر . شیمدیکی حکومتلری بومبالرله زیر وزبر ایتمك ایستیورلر .

بوایکی فرقه‌یی مثال اولمق اوزره سویله‌دم . اوروپاده اك بیوك فرقه سوسیالیست فرقه‌سیدرکه عرض ایتدیکم کبی مقصدی حکومات حاضره‌یی ییقوب یرینه کندی مذهبلری دائره‌سنده بر حکومت تأسیس ایتمکدر .

خلاصه : اوروپا فرقه‌لرندن هربری دیکریله مصادمه ایدیپور ، طریق سعادتی قولایلاشدیرالم دیرکن دها زورلاتیورلر .

دین اسلام ، فرق مختلفه‌نك دوشندکلرینی دها اول دوشونوب هر برعقل سلیمك قبول ایده‌بیله‌جکی بر صورتی میدانه قویمشدر . حکمای عصرك مقصدلری آره‌سنده‌کی تناقضی قالدیرمشدر . بشرلك هرمطلبنه کوزل بر نتیجه بیان ایتمکله مزیتنی ، قدسیتنی قازانمشدر . ایضاح ایده‌جکم که حکمای عصر ایله مسلمانلقدن هانکیسنك تأسیس ایتدیکی یول ، سعادت بشریه‌یه دها قولای وکسدرمه اولدیغنی آکلاشیلسون اوکا کوره اویانه‌لم .

سوسیالیست فرقه‌سی خلقك عمومی زنکین وزنکینلرك عمومنی عمله یاپمق ایستیور حالبوکه بو بر نارفته‌در . چونکه عالم ایله جاهلك ، چالیشقان ایله تنبلك مساوی اولماسی لازم کلیر . بوده اهالی‌یه کوشکلك اویوشوقلق کتیریر . انتظام عالمك معطل اولماسی لازم کلیر . جناب حق بوکا راضی دکلدر . بونلره قارشی دین اسلامك کوستردیکی یول انسانلرك محتاجین قسمندن دخی فقر وضرورتی قالدیرییور «لیس للانسان الاماسعی» چالیشقان ایله تنبل مساوی اولاماز « هر بهشتی‌که درجهان خداست دوزخی کرده اند برکزرش » مهرجیلر منکنه ده توربوله‌یوب چلیك قلمله اویمادقچه‌او مهر نام ویره‌ماز . « هل یستوی الذین » علم وعرفانی اولنلر محترم واصحاب هنر معزز ومکرم در . معرفتسز ، هنرسزلر بدبختدره خوردر . بر برینه مخالف ایکی کروه سعادتده مساوی اوله‌ماز ،

کرك تجارتدن کرك زراعتدن کرك ایرادن اغنیانك قازاندیغی ثروت اغنیانك حقیدر . بشقه کیمسه اورتاق اوله‌ماز . فقط دینمز دوشکون ، عجزه کروهنی دخی اعاشه ایتمك یولنی دوشونمشدر ، « خذ من اموالهم صدقة تطهرهم و تزکیهم بها » اغنیاء مسلمینك سنه‌دن سنه‌یه تجارتماللرینك قرقده برینی آلوب ضعفای مسلمینه ویره‌که

بونکله هم ثروت اغنیا برکتله‌نیر ، همده اغنیا سخاوتی ابراز ایتمکله عذابدن نجات بولوب سعادته واصل اولور . چونکه شفقتی ابراز ایتدی قلوب ضعفای مسرور ایتدی . حقیق بر انسان اك مسرور بر دقیقه‌سنده بیله باشقالرینه الملرینه‌ده اشتراك ایدر . حضور رسوله (ع.م) برعرب کلوب حق‌اللهدن ایسته‌دی رسول‌الله ع م « انما الصدقات للفقراء » آیتنی اوقودی . بوصنفلره داخل اولان عجزه اغنیانك ثروتنده‌کی حق‌الله ایله اعاشه ایدیلیر .

« وفی سبیل‌الله » جهاده دخی زکات صرف اولونور . جهاددن مقصد اعلاء کلمة‌الله‌در . یعنی نور اسلامیتك انتشاری مقصودالهی‌در . بو ایسه ضلالت عدوی هدایت اسلامیته سوق ایتمکله اولور . هدایتی قبولده تعندله اصرار ایدن اعدانك ظلمتی امحا ایدیلیر . تمکن دکاسه شوکت اسلامیتی شرعدودن محافظه ایتمك اشد التزامله فرضدرکه افراد اسلام آزالماسون‌نشوونما بولسون بونك ایچون « واعدوالهم مااستطعتم من قوة ومن رباط‌الخیل » بیورلمشدر . یعنی اعدا ایله محاربه ایچون قوت ویره‌جك سلاح و حرب آلتی حاضرلیکز زمانه کوره محاربه لوازماتنی تدارك ایدیکز . آخیرلرده بسلو آتلر حاضرلاییکزکه بونلرله دشمانی قورقودوب شرلرندن امین اولاسکز . « یاایهاالنبی حرض المؤمنین علی القتال » یارسولم جهادك فضائلنی مؤمنینه بیان ایت اونلری جهاده ترغیب ایت . جهادك فضائلی حقنده بر چوق احادیث و آیات واردر . « الله رضاسیچون دشمن قارشوسنده دورمق کعبهٔ مکرمه‌ده حجر اسود حضورنده بیك آیدن خیرلی اولان لیلهٔ قدری احیا ایتمه‌دن خیرلیدر . » حدیثی کافیدر . « وجاهدوا باموالکم وانفسکم » مالاً و بدناً محاربه ایدیکز . « الشیطان یعدکم الفقر » صاقنك شیطان لعینك تسویلاتنه آلدانمایکز . دورلو دورلو اوهام القا ایدر . مالکزی کوزیکزه آز کوستریر . تبوك محاربه‌سی اورتالق کساد بر زمانده ایدی . بیت المال ضرورت حالنده ایدی . رسول‌الله افندیمز اصحابی اعانه‌یه دعوت بیوردیلر . حضرت عثمان « رضی » طقوز یوز اللی دوه و اللی بارکیر اعانه ویردیلر . عبدالرحمن بن عوف حضرتلری حضور پیغمبره کلدی . یکرمی بیك موجود نقدم وار یاریسنی عائله‌مه براقدم ، یاریسنی اعانه ایتدم دیدی . ابو عقیل حضرتلری بو کیجه صباحه قدر صو چکدم درت اوقه خرما اجرت آلدم یاریسنی عائله‌مه براقوب یاریسنی اعانه ایتدم دیدی . هر طرفدن اعانه ویریلدی . کیمیسی مالنك کافه‌سنی ویردی کیمیسیده ماندن ثرت لایموت مقداری آلوب اوست طرفنی ویردی . مادامکه اغنیامزك کسهٔ حمیتی قاصردر باری جهاده صرف اولونمق نیتیله زکاتلرینی دونما اعانه‌سنه ویرسه‌لر هم فرضی ایفا همده وطنه بیوك برخدمت ایتمش اوله‌جقلر . سوزیمی خلاصه ایده‌یم مسلمانلق اوچ شیدن عبارتدر : اعتقاد ، عمل ، اخلاق . بو اوچ شیله هم اتحاد ، هم‌ده تعالی حاصل اوله‌بیلیر .

بروسه جامع کبیر درسعاملرندن

محمد خیالی

امیر عبدالرحمن خان

مابعد :

بلخه ورودمده اوراده‌کی عسکر بکا اطاعت ایتدی . اهالیسنی تأمین وتطمین ایچین (نائب غلام احمدی) تختپله کوندردم ، ایکی کون صوکراده کندیم کیدوب اوراده‌کی عسکره التفاتلر ایله‌دم و :

— هپکزدن خوشنود وراضی‌یم . دیدم .

بعض تنظیمات عسکریه‌یی متعاقب (علی عسکر خان) ی طوبخانه جنراللغنه ، (نصیر خان) ی ده پیاده قوماندانلغنه تعیین ایتدم . اثنای سفرده رفاقتمده بولونان سائرذواته‌ده رتبه‌لر ، منصبلر ویرمك صورتیله قدر شناسلق کوسته‌ردم .

اوندن صوکرا قالقوب تاشغرغانه قدر کیتدم . (سردار محمد فتح خان) التی‌طابور نظامیه پیادسیله اوراده ایدی . بنسه ولایتی تماميله بونلرك دست تصرفندن قورتارمق ایستیوردم . کیمسه‌نك مخالفتنه اوغرامقسزین تاشغرغانه کلدم ، ایکی کون توقف ایده‌رك (هیبك) ه کیتدم . (قلعهٔ غوری) ده بولونان (فتح محمد خان) ایله (شهاب‌الدین) بنم کایشم اوزدرینه (کوه هندوکش) طریقیله کابله قاچدی . فقط‌بولده (هزاره) طائفه‌سندن (شیخ علی) یه صویولدی .

بو اثناده (میراتالیق) وفات ایده‌رك اوغلی (سلطان مراد) قته‌غن حاکمی وامیری اولمشدی . مشارالیه ، بنم اطاعتمی قبول ایله‌یه‌رك ٥٠٠ آت ٢٠٠ دوه ٢٠٠٠ قویون ٤٠٠٠ چوال ذخیره ٤٠٠٠٠ روپیه واشیای سائره ایله هدیه‌لر یوللادی . بن‌ده پدرینك وفاتندن طولایی اظهار تأثر ایده‌رك « پدرم ، قته‌غن ولایتنی ویردیکی صیراده تاجیك ، عرب ، افاغنهٔ قدیمه ، هزاره طائفه‌لرینی بالتفریق یالکز قته‌غن اهالیسنی سزه توديع ایله‌مشدی . الآن او طرزك محافظه‌سنی آرزو ایلرم » دیبه جواب یازدم . سلطان مراد بوکا قارشی « امیرشیر علی خان ده‌اولابویله‌اولماسنی آرزوایتمش ، مؤخراً ١٠٠٠٠٠ روپیه‌دن‌عبارت اولان سالیانه‌یی ٣٠٠٠٠٠ روپیه‌یه چیقارمش ، فقط بوکاده قناعت ایله‌میه‌رك داها فضله‌مطالباته‌قالقیشمشدی . » مآلنده برمکتوب کوندردی .

§

بو کونلرده عمجه‌م (محمد اعظم خان) خانك بدخشاندن یوللادیغی بر مکتوبی آلدم . « فیض آباده‌یم . میرآتالیغك قیزینی آلمق‌وبعدالزفاف طرفکزه کلك ایستیوردم » دیبوردی .

قیش موسمی یاقلاشیور . بنم‌ده (بامیان) ه کیتمه‌م لازم کلیوردی . یول لوازمی مکمل اولدیغی کبی ، (امیر شیر علی خان) ده کابل‌ده بولنمادیغی ایچین همان (قره‌کتل) و (بادکاك) دن کچوب (باجکاه) ه واصل ، اورادن‌ده بلا مزاحم (بامیان) ه داخل اولدم .

(هزاره) امراسنه خلعتلر کیدیروب عسکر ایچین ٢٠٠٠ یوك بوغدای و آرپه ایله ١٠٠ یوك یاغ و ٣٠٠٠ قویون‌حاضرلامالرینی تنبیه ایتدم . یوارزاقك ورودینه قدر (باجکاه) ه کیدوب عجه‌می بکله‌دم .

بر آی صوكرا عمجهم كلدی . تكميل عسكرله استقبالنه چیقدم . يولده چكمنكی زحمتلری وانكليزلردن كورديكی قيدسزلقلری آكلاتدی .

امير دوست محمد خان ايله انكليزلر اراسندهكی محادثتك حصولنه كندی سبب اولديغی حالده بودفعه مشاهده ايتديكی قيدسزلق فنا حالده جاننی صيقمشدی . حقيقةً هند اختلالنك صوكرينه طوغرو بوتون هندستان اهاليسی انكليزلرله متفق اولماسی ايچين جدمه رجا ايله‌مشلردی . اكر او وقت اهالينك ديديكی طوتولسه ايدی ، ينچا بك تكرار افغانستان اله كچمه‌سی محتملدی . لكن بن پدرمه نقض عهد اولونماماسی حقنده رجا ايتمش و : خلف وعده بزی بدنام انام ايلر ديمشدم .

ايشته عمجهم ، خدمت سابقه‌سی طولاييسيله انكليزلردن حرمت ورعايت كوره‌جكی اومارق هنده كيتمش ، فقط مأمولی كبی چيقمايجه قانقوب باجكاهه كلمشدی . بن كنديسنك سالماً ورودينه اظهار مسرتله سمغنی ما مضی . شيمديكی حالده بورادهسكز وپدرم مقامنده سكز . ديه‌رك تسكين وتسليه‌سنه چاليشدم .

بعده كابلده‌كی رؤسا ايله مذاكره ايده‌رك اون كون صوكرا (غوربند) طريقيله كوهستانه واصل اولدق .

اولجه‌ده يازيلمشدی كه (سردار محمد امين خان) ی قندهارده قتل وبرادری (سردار محمد شريف خان) ی اسير ايتمشلردی . شيمدی‌ده ينه سردار محمد شريف خانی بمله حرب ايله‌مك اوزره (توتم دره) موقعنه كونده‌رمشلردی . عمجهم ، برمكتوب يازوب كونده‌رمه‌سی اوزرينه سردار محمد شريف خان كلوب برادريله كوروشدی ومعيتنده‌كی عسكری ترخيص ايله كابله اعزام ايله‌دی . بوندن بالاستفاده (توتم دره) يه كيروب (چاريكار) يولندن (صيد آباد) ه كيتدم .

بو صيرالرده قيش‌ده ، فنا حالده باصديرمش ويرده بر آرشين قدر قار ييغيلمشدی . سواريلرك معاونتيله قار اوزرندن بر يول آچديروب دوه‌لری كچيردم وقاطرلری چيكنه‌تدم . بو صورتله پياده‌نك كچمه‌سی ايچين يول پيدا اولدی . بو يولدن طوپلری صوك درجه زحمتله امرار ايتدك ونهايت (ترخال) ه واصل اولابيلدك . يورويشمز اوقدر زحمتلی اوليوردی‌كه كونده ايكی فرسخدن زياده يول آلاميوردق .

امير شير علی خان (خواجه) ده اقامت ايديوردی ، بن ترخال طاغلرينی موافق بولوب عسكريمی تپه‌لرينه تعبيه ايله‌دم . بر مدت اورالرده منتظر قالديلر . لكن دشمن طرفندن برحركت كوروليوردی .

بر كون دوربينله اطرافی كوزدن كچيوردم . كابل طرفندن وقوع بولاجق بر هجومه قارشی تحفظده بولونولديغنه دائر براماره كوره‌مه‌يجه اوكيجه‌يی مستريحانه كچيردم . ايرته‌سی كونی امير شير علی خانك كابلده بولونان مخدومندن بر مكتوب كلدی . امير زاده « قرق كون قدر كابله تعرض ايتمه‌ديككز صورتده پدركزی محبسدن قورتاراجغمه و تركستان ولايتنی عهده‌كزه اعاده ايتديره‌جكمه دائر سوز ويريرم » ديبوردی .

بن ، بونی ايكی فكره بناءً قبول ايتدم ، اولا : بو قدر فضله قار اوزرنده حرب ايله‌مك فوق‌العاده مشكل اولاجقدی . ثانياً : اميرزاده وعدينه وفا ايدرسه بهارده يالكز مراجعت ايلردك .

بو اثناده (سردار ابراهيم خان) ك معيتی اركاننده (سردار محمد رفيق خان) ايله (جنرال شيخ مير) اراسنده اختلاف ونزاع ظهور ايتدی . سردار رفيق خان ، عاقل بر ذات اولوب امير شير علی خانك وزراسندن بولونويوردی . جنرال شيخ ميرك ايسه قفادارلری پك چوق ايدی . بومناسبتله رفيق خان مغلوب اولارق خوف جان ايله كيجه وقتی كابله قاچمش ، اورادهده (تكاور) ه كيتمش ايدی بن چاريكاره واصل اولونجه كلوب معيتمه التحاق ايله‌دی وامير شير علی خانك حكومتنده‌كی عدم انتظامی سويله‌دی .

قرق كونك متاركه‌يه قرار ويريله‌سی اوزرينه كوهستان طرفلرينه چكيلدك . عمجهم ، كابله يدی فرسخ مسافه‌ده بولنان چاريكارده قالدی .

§

نوروز كلوب امير شير علی خان زاده‌نك ميعادی منقضی اولدی ، ايفای وعده متعلق بر حركت كوره‌مه‌يجه كابله متوجهاً حركت ايتدك ، و (دودست) قلعه‌سنك اوكنه كلدك . (عظيم‌الدين خان) نامنده بر سردار بيك نفر رديف ايله بزه ممانعت ايچون كونده‌ريلمشدی . فقط بر قاچ يايليم آتشدن صوكرا موقع مدافعه‌يی براقوب كابله قاچدی . بن ١٢٨٢ سنه‌سی بهارنده كابله كيروب (سردار شيرين خان) ك خانه‌سنه مسافر اولدم وزرا ورؤسا عمجه‌مك اطاعتنی قبول ايتدی . (سردار ابراهيم خان) كابلك ايچ قلعه‌سنده محصور قالمشدی . طقوز كون صوكرا (جنرال شيخ مير) وسائر امرا قلعه‌نك قاپيسنی آچوب حرمسراينده مختفی بولنان سردار ابراهيم خانی چيقارديلر . امير شير علی خانك اوغلی‌ده قندهار جهتنه طوغرو فرار ايله‌دی .

شو صورتله كابلی قبضهٔ تسخيره آلدق . آلتی هفته صوكرا امير شير علی خانك كابله كلمكده اولديغنی ايشتدك . مقابله ايچين عسكرك حاضر بولونماسنی امر ويردم و اردويی اوچه آييروب ثلثنی كابلده براقدم ثلثانی ايله (كوه سرخ) ه متوجهاً حركت ايتدم .

مابعدی وار

مترجمی :
طاهر المولوی

آرتق عيبدر !

مجلس مبعوثانك شايان تأسف نفاق وشقاقی ، مبعوثلرك پوست قاوغالرينی ، يوردسز سوقاق چوجقلری كبی بوغوشمه‌لرينی تعييب ايتمه‌ين ـ دوست ، دوشمن ـ آرتق هيچ كيمسه قالمادی . بوديديشمه‌نك جزاسی يالكز كندی نفسلرينه منحصر قالسه ، وارسونلر بوغاز بوغازه‌ كاسونلر ، بر برينی يمكله حرصلرينی تسكين ايتسينلر ، ديمكله اكتفا ايدردز ،

نقط بوفتنه‌نك آجیسنی بیچاره معصوم ملت چکیور، بش ، اون کشینك حرصی اوغرنده قوجه بر ملت اسلامیه ، حتی اسلامیت دوچار عتاب اولیور .

یازیق دکلمی ؟ « دلی تارلانمز ، صوبی عارلانیز » دیرلر . ارتق بوقدر نفاق وشقاق الویرر، بتون مسلمانلر عالمه‌رزیل اولدق. صاریقلی مبعوثلر قینالر وورووسونلر ، بر خرستیان مبعوثنه دارالخلافه‌ده ملت کرسیسنده مسلمانلری تحقیر ایتدیردیلر ، اسلامیتی ، خلیفه‌یی آلایه آلدیرتدیلر ، صوکراده بونی آلقیشلادیلر . . . یازیقلر اولسون علمالق شانه! بز ، فرقه‌دن، احتراصات سیاسیه‌دن اکلامه‌یز ؛ فقط اسلامیتله، خلیفه ایله آلای ایدن برخرستیانی القیشلایان مسلمان قیافتلی برمبعوثی، باخصوص صاریقلی علمادن بر ذاتی فوق‌العاده شایان تعییب ، مستحق تقبیح کورورز. اکر اودیالرینه اسلامیتی مدافعه ایتمك‌ایسته‌ین صاریقلی مبعوثلرده ذره قدر اسلام وجدانی وارسه ، امین اولملی‌یز که او ، اونلری الی‌الابد یاقار ، خیبت وخسران ایچنده محو وکمنام ایدر .

آز بحق غرور ونخوتی براقه‌رق « نویه فرایه پرسه » نك شو آجی اخطارلرینی اوقوملی وبر آزاوتانملی :

« برمملکتك‌اردوسی دشمنه قارشی طوردیغی ، حیاتی دولتك‌محافظه وبقاسنی اوغورینه آجی محرومیتلر ومتمادی قهرلر ایچنده فدا ایتدیکی صره‌ده سیاسی فرقه‌لرینك کور کورینه ، حرص وغیظله یکدیکرینه صالدیرمسی وبر صدر اعظمی : پولونیانك مقدراتنی خاطرلایکز ! دیه باغیرمغه مجبور ایده‌جك قدر قاریشقاقلر حصوله کتیرمسی کبی حادثاته احتمالکه بر مثال دها بولمق غیر قابلدر . عجبا بوتون اسلام دولتلرینك منازعات واختلافات داخلیه ایله دوچار اضمحلال اولمسی ایچون زمانمزده بر قانون بی‌امان اجرای حکم‌می ایدییور ؟ بوراسنی بالآخره کله‌جك مورخلر بیله‌جکلردر . ایرانده نه‌لر اولدی ؟ اولا بر اختلال چیقدی ، نتیجه‌ده تاج وتخت مجادله‌لری ونهایت شمالدن جنوبدن دشمنك هجومی وبوقدیم دولت اسلامیه استقلالیتنك محوی . فاسده نصل کچدی ؟ عتیق دولت شریفه‌نك محو واندراسی مقدماتی ، داخلی قیاملر ، اختلالر ، تخت سلطنت ایچون ایکی برادر آره‌سنده مجادلات . عجبا بونلر عثما[...] رجال حکومتی ایچون اخطارات کافیه دکلمی ؟ عجبا او رجال عینی [...] یابدن عینی مقدراتك تولد ایده‌جکندن خوف ایتمیورلرمی ؟ بز[...] ، طرابلس غربده بوتون آوروپالیلر ایچون پارلاق برنمونهٔ امتثال اوله‌رق برمحبت وطنیه کوریورز ، اوراده عثمانلی عسکرلرینك کیجه کوندوز دشمنلرینی حضوردن‌محروم ایتدکلرینی، وطن اوغرینه قانلرینی آقیتدقلرینی مشاهده ایلیورز . صوکره استا[...] نبولده ، دولت وحکو[...] حسیاتی طمارلرینك دها قوتله آتمسی لازم کلن بر یرده حیل ود[...] بس دائمه‌دن ، منصب ، مقام ونفوذ مجادلات بی‌نهایه‌سندن بشقه برش[...] وق . بوپك غریب برتضاددر . »

طرابلسده مجاهدین اسلامیه‌دن بر ملازم طرفندن ازمیرده بر ذاته ورود ایدن و « آهنك » رفیقمزده مندرج بولنان آجیقلی بر مکتوبك شوپارچه‌لرینه‌ده برکوز کزدیرملی‌ده « بز نه‌یاپیورز؟ » دیه احتراصات سیاسیه ایله سرسلمه‌مش عقلمزی باشمزه بر آز طوپلاملی‌یز !

« بز ، بورادەدین ووطنك عشق صافیله محرور ومحول‌چارپیشیرکن، نه‌قدر طاتلی براعتقاد دیندارانه‌نك ذوق تسلیتبخشیله تلطیف ایدیلیرکن مجلس مبعوثانمزك حال وحرکاتنده‌کی عادیلك بزی پك مأیوس و معذب ایدییور. هردرلو اغراض سفیله‌دن معری بر قناعت سلیمه ایله قوشوب کلن اسلام قردەشلریمزله باش باشه حقیقةً فدای جان ایدرك ، دشمنك حرکاتنه صولت وهجوم کوسترەرك محبت دینیه و وطنیه‌یی حقیله ایفایه عزم ایتدك . بو ملتك کوزل ومبارك اولکه‌سنده دشمن عسکرلری کزرکن بر قسم کسانك حالا منافسات و منازعات بیهوده ایله سکونت مملکتی اخلال ایتمسی انسانی دیوانه ایدییور . اونك نام وشان مبارکی ایچین ـ بلامنفعت ـ ابذال نقدینهٔ جان ایتدیکمز حالده اوملتك اکابر و اعیاننك هیچ متأثر اولمیه‌رق اجرای شخصیات ایتملری بزده یأس ویرییور . بز بوقوم چوللرنده دشمنله ینه بوملت نامنه طرابلسی‌مدافعه ومحافظه‌یه غیرت ایدرکن بو ذوات کرام ! عجبا وطنك دیکر اقسامنی دشمنلرەمی ویرمك‌ایسته‌یورلر؟ »

آثارمنتشره:

« یکی فکر »

یکی فکر فضل مزیتی قارئلرمزجه معلوم‌اولان ادهم نژاد بکك همتیله مناستردە انتشاره باشلادی . مملکتمزك ترقیسی ؛ طبیعی أیی بر تربیه ایله اقتصادیاتمزك ، باخصوص زراعتمزك یکی بر طرزده ایلریله‌مه‌سنه متوقفدر ، « یکی‌فکر » حیاتده بوتون یکیلکلره نائل اولمق ایسته‌ینلره مکمل ، حر ، شن ، شاطر « کندی کندینه صاحب » بر تربیهٔ عمومیه ویرمك واونلری دنیاده اسارت اولمایان مسلکلره سوق ایتمك ایستیور ،

یکی فکر ابتدائی ، رشدی ، بوتون معلملرکده بر مجموعه‌سیدر ، معلملرك چوجوقلرینه ویره‌جکلری حقیقی تربیه و درس ایچونده کندیلرینه بررهبردر . عائله تربیه‌سی ، مکتب تربیه‌سی ، بونلردن ؛ و بزم سومه‌مز لازم کلن فنوندن ، باخصوص حربت حقیقیه مسلکی اولان زراعت و تجارتدن بحث ایده‌جکدر . غزته هر نسخه‌سنه مکافاتلی مسابقه‌لرده قویویور.

اوتوز آلتی صحیفه ، رسملی ، تمیز مطبوع ، ۵۰ پاره . سنه‌لك آبونه‌سی ۱۳ غروش . باب عالیده مزیت اقتصادیه توزیع ایدییور . اداره‌سی مناستر .

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی
مدیرمسئول : اشرف ادیب

صراط مستقیم ١٣٢٦

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت صندوقی جوارنده شنکول یقوشنده ۲۲ نومرو

مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦٠٥	٣٠٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنر

عدد : ١٧٦ — ٢٨ محرم الشریفه ١٣٣٠ پنجشنبه ٥ کانون ثانی ١٣٢٧ — یدنجی جلد

اعداد قوت

و

عبادات مالیه

— مابعد —

صدقهٔ فطر : والغنی الذی هوشرط لوجوب صدقة الفطر ان یملك نصاباً اومالاً قیمته قیمت نصاب فاضلاً عن مسکنه واثاثه وثیاب بدنه وفرسه وسلاحه . قاضیخان — هندیه جلد ١ ص ٢٢٧

اضحیه یعنی قربان : فالغنی فی الاضحیة ماهو الغنی فی صدقة الفطر وقد ذکرنا . ترجمه‌سی : قربانك شرائط وجوبی عینیله صدقهٔ فطرك وجوبیدر . بز بونی ذکر ایتدك . تکرارینه حاجت یوق .

قاضیخان — هندیه جلد ٣ ص ٣٤٤

ایشته کورولیور ، که ماله تعلق ایدن اوامر جلیلهٔ قرآنیه مؤمنك ـ عائله‌سی افرادیله برابر ـ سعادت حیاتی تامنه بر طاقم قیود وشرائطه تابع . بوشرطلری تمامیله استجماع ایتمه‌مش اولان هیچ بر مؤمن اوامر مشارالیهانك ایفاسیله مأمور ومکلف اولماز . انسانك حیاتی ـ کندینه ـ هرشیدن عزیز وقیمتداردر . کندی احتیاجات حیاتیه‌سی صیرتنه یوکلنمش ، بلی بوکمش ، ایکی قاتلی قانبوره چویرمش دوروركن قدرت میسره وتعبیر دیکرله استطاعتله مقید ومشروط اولان اوامر دینیه اکا نصل توجه ایده‌بیلیر ؟ نصل توجیه اولونه بیلیر ؟

ایشته زکاة وحجك ، صدقهٔ فطر وقربانك شرائط وجوبی بالاده حرفیاً مذکور .

بو شرائط ـ بری وجوبی دیکری اختیاری اولمق اوزره ـ ایکی قسمدر ، اسلحهٔ حربیه ورباط خیلدن ماعداسی شرائط اختیاریه‌در . مثلا: بر مؤمن ایچین ئه‌و آلمق ؛ بو ، حوائج اصلیه‌سندن اولمق اعتباریله عبادات مالیه‌نك وجوبی ایچین برشرطدر . بونك مفروشات ولوازمی ده ایکنجی بر شرط . ثوبك جمع کثرت صیغه‌سی اوزرینه جمعی اولان (ثیاب) بدن اوچنجیسی . خدمتجی دردنجیسی .

بونلرك هپسی برعائله حیاتنه عائد احتیاجات اصلیه‌دندر . فقط اسلحهٔ حربیه معنای شمولیله برعائله‌نك دکل اوعائله‌نك ، ایچنده آغوش حمایه‌سنده یاشامقده اولدیغی هیئت اجتماعیه‌نك حیات ملیه وسیاسیه‌سنه ، استقلال وحاکمیتنه ، که حیات حقیقیه‌سیدر ـ تعلق ایتدیکی ، وطن دنیلن خانهٔ ملینك ، کاشانهٔ شوکت واجلالك سپر صاعقه‌سی : صاعقهٔ استیلا وتخریبی اولدیغی جهتله بو ، عبادات مالیه‌نك بوتون شرائط وجوبی فوقنده ، امر وجوبی وفوری اولان نص جلیل اعداددن ، اعداد قوتدن آلنمش اولمقله ممتاز برشرطدر . شرط وجوبیدر .

بوشرط ، مؤمنی یالکز مالنی آله‌رق اعداد قوته صرف ایتمکله اکتفا ایتمز . کندیسنی حتی ـ لدی الضروره ـ زوجه‌سنی بیله تسلیح ایدرك وطن اوزرینه سیل منحدر کبی آقوب کلن اعدایه قارشی کوندریر . منصفانه تأمل اولونسون ! تأمل اولونسون ، که اوامر جلیلهٔ قرآنیه‌دن بحث ایدییورز . سقراطك منطقندن ، افلاطونك فلسفه‌سندن دکل . اعداد قوت ، عبادات مالیه‌نك عمومی میاننده دکلمی؟ جناب حق (جل شانه)

(واعدوا لهم مااستطعتم من قوة)

بویوریور . کوریور ، که امر اعداد استطاعتله مقید . زکاة وحج ، صدقهٔ فطر و قرباننده استطاعتله مقید . انسانك احتیاجات اصلیه‌سندن

فضله، نقددن ویا نقد مقامنده اولان مالندن عبارت اولان استطاعت تجزی ایده‌بیلیرمی ؟

بر مؤمن استطاعت مالیه‌سی اولان مثلا : یوز لیراسنی تماماً اعداد قوة امر جلیله انقیاداً ویریرسه آرتق آنده ـ زکاة وحج ، صدقهٔ فطر وقربان ایچین ـ وصف استطاعت قالیرمی ؟

دینه‌بیلیرمی ، که : یوز لیرانك اللیسنی ویرسین‌ده بقیه‌سیله حجه کیتسین! طوته‌لم ، که معنای استطاعت متجزی اولسون فقط امر اعدادك وصف فوری وتعجیلیسنی نه یاپه‌لم؟ تعجیل ؛ امر اعدادی وصف ایدن بر قیددر . مقیدك تمامی قیدك تمامیله‌در. یوز لیرا تماماً ویریلیرسه مأمور به درحال اعداد و احضار اولنه‌جق یاریسی ویریله‌جک تقدیرده تأخر ایده‌جك . دشمن ایسه کمال تهالکله حاضرلانمقده ، اورته‌ده بولنمقده اولان سیف فرصتی قاپمغه تعجیلك بوتون معنای شمولیله چالیشمقده.

« قال اطعمنی فانی جائع »
« واعتجل فالوقت سیف قاطع »

ذاتاً امر جلیل اعدادك فوری و تعجیلی اولمسی بو حکمته مبنی دکلی ؟ نه‌دن امام محمد امر حجده « و یجوز تأخیره » دییور. چونکه قابلیتی وار . حال بوکه امر اعدادك تأخیره قابلیتی یوق. دشمن ؛ وطنی استیلا ایتدیکندن ، ملت زنجیر محکومیته کردن دادهٔ ذلت تسلیمیت اولدقدن صوکرا قضا امکانی قالیرمی ؟

شمدی اعداد قوت امر جلیلنك ایفاسیله مشغول ایکن اتمام ایتمدن آنی براقوب‌ده دیکر بر امرك ایفاسنه قالقیشمق جائزمیدر ؟

بو ؛ عینیله صلاة ظهره باشلامش بر مصلینك مثلا: ایکنجی رکعتده آنی براقوب وقتنه هنوز اوچ درت ساعت بر زمان ایسته‌ین ایکندی نمازینه دورمسنه بکزه‌مزمی ؟

تکرار ایدییورم: اعداد قوت نص جلیل قرآنیسی بر امر وجوبی وفوری ایسه بونك اتمامی مطلوب الهیدر . یوق.. بو؛ وجوبی وتعجیلی دکل، بلکه بر امر ندبی و یا اباحی ایسه اثبات اولونسون! فقط بونی عندیون بیله اثبات ایده‌مز ! عنادیون ایسه بنم آنلرله سوزم یوق !

امر جلیل اعداد وجوبی وفوریدر . ایفا واتمامی تعجیلیدر . زکاة و حج ، صدقهٔ فطر و اضحیه‌نك شرائط وجوبی میاننده وجوب ایله ممتاز بر شرطدر .

یعنی : بر شرط ، که مشروطدن مقدم اتیانی فرض عاجل . ترکی حرام اولدیغی کبی تأخیری‌ده ، نقصان براغلمسی‌ده جائز دکل. امر ، اعدای حال واستقبالی ترهیب ایله مقید اولدیغندن عدم ترهیب‌ده حرام. نمازك وجوبی کبی اهمیتله سویلر وتارکه :

« فسوف یلقون غیاً ! »

تهدید قرآنیسنی اوقورز. نه غریبدر، که امر جلیل اعداده دوغریسنی سویلیه‌لم ! ـ هیچ اهمیت ویرمیور ، ترك وتأخیرینك دنیوی، اخروی باعث اوله‌جغی خذلان وخسراندن اصلا بحث ایتمیورز! ؟

حریت ـ یعنی حریت دینیه وملیه ـ اللهك بزه‌ك بویوك بر احسانیدر. دیانت وملیتك ، حاکمیت وسلطنتك روحی اودر !

حریت دینیه وملیه‌مزی محافظه ایتمك الیمزده ایکن کوز کوره دشمنلره‌ یمزه قاپدیریر ، وطنمزی کندی اوز الریمزله اعدامزه ویریر ، حر ایکن اسیر ، حاکم ایکن محکوم اولورسه‌ق ، امیر المؤمنینه ، خلیفهٔ رسول اللهه بدل بر صلیب پرست حکمدار نصرانی‌یه « متبوع مفخممز ! » دیه خطاب ایدرسه‌ك یارین محکمهٔ کبراده جناب حقدن التفاتمی کوریرز ؟

دنیاده ذلیل اولان ، تحته یتی کبی اعدای دین و قرآنك ایاقلری آلتنده چیکنه‌نن بر قوم آخرنده عزیزمی اولور ؟

مدنیت صلیبیه‌نك زیر پای قهرینه دوشن میلیونلرجه مسلمانلرك حال فلاکت مآللرندن عبرت آلمق بزم ایچین دکلمی ؟

وطن اسلامه قانلی کوزلرینی دیکن، جلاد نچه‌لرینی اوزاتان دشمنلریمزك اقصای امالی قرآن حکیمی پارچالایوب چیکنه‌مکدن ، سریر حاکمیت واستقلالنی تملندن ییقوب محو ایتمکدن باشقا نه‌در ؟

« قرآن یریوزندن قالدیریلمینجه فساد عالم ازاله ایدیله‌مز » دیه‌ن اوروپا لسان مدنیتی (؟ ؟ ؟) انکلتره‌نك غلادستونی دکلی ؟

« ان یثقفوکم یکونوا لکم اعداء ویبسطوا الیکم ایدیهم والسنتهم بالسوء وودوا لو تکفرون .ـ اواعدای دین سزه غلبه چالارلر ؛ سزی‌در زنجیر اسارت ومحکومیت ایدرلرسه علیهکزده بسلدیکلری غیظ مضمرلری درحال اظهار ایدرلر . سزه دست عداوت واهانتی اوزاتیرلر . سزی ئولدیریرلر . سزه سب ودشنام ایدرلر . وبوتون قلب صلیب پرستانه‌لریله کفره وارتداد‌کزی تمنی ایدرلر . سورهٔ جلیلهٔ ممتحنه .آیه‌م»

محیط وطنمزك هرهانکی جهتدن بر آدیم ئوته‌یه کچه‌لم ده زواللی دیندا شلریمزك حال پرملال اسارتلرینی کوره‌لم ! انسانیتك ، اسلامیتك ازلی دشمنی اولان شیطانی بیله آغلاتیر !!

بز بوراده نه‌بیلیورز ؛ او بدبختلرك اسلامیت نام مظلومنه ابدیاً محکوم اولدقلری عقوبتلردن ، اشکنجه‌لردن ، هردقیقه عرض وناموسلرینك هدر ایدیلمسندن نه خبریمز وار ؟

بز : عثمانلی مسلمانلری براز قوتلی ، شوکت وسطوتلی اولسه‌ق مدنیت تثلیثیه اویورکلر آجیسی اخوان دینمزه بو خاطره کلمز حقارتلری ؛ بوحوصله‌یه ، خیاله صیغماز عذابلری ، عقوبتلری یاپامازلر . بزدن بزم قوتمزدن چکینیرلر ! قیزلرینی خانه‌لرندن علناً صورت جبریه‌ده قاپوب تنصر ایتدیره‌مزلر . بزم سطوت وشوکتمزدن قورقارلر !

بز بو یول کلیسا ومکتب امتیازلریله باشمزده طاشیمقده اولدیغمز (؟؟؟) غیر مسلم وطنداشلریمزدن اورتودوقسلر روسلرك ، قاتولیکلر فرانسه‌نك، آوستریانك حمایه‌لرنده . برینه قضاراپان کوزله باقیلسه پترسبورغدن ، پاریسدن ، ویانه‌دن باب عالی‌یه نوطه‌لر یاغدیریلیر ! قیامتلر قوپاریلیر ! بزم او بیچاره ، او مظلوم ، او مقهور دینداشلریمز نوار پنجه‌سنده حامیسز ! بز ایسه ذوق و صفامزده مستغرق !

آنلرك بو داغلر دایانماز فلاکتلرینه قارشی لاقید ! یالکز اونلره

قارشی دکل وطنمزه درت طرفه هجومه حاضر لانمقده اولان ممالك استیلاییه قارشی‌ده ابکم واصم !

جناب حق ، بوتون عبادات نقدیه‌یه ترجیحاً عاجلاً اعداد قوت ایدیکز ! کافهٔ استطاعت مالیه وفعلیه کزی قوت اعدادینه حصر ایدرك اعدای حال و استقبالی ترهیب وتنکیل ایده‌جك بر درجهٔ کماله ایصال ایتمکه چالیشکز ! » بویوریبورده یینه بز متعامی ! متصامی !

مجتهدین عظام (رحمهم‌الله تعالی) اعداد قوت فریضهٔ عاجله‌سنی عبادات مالیه‌دن هر برینك شرائط وجوبی میانه ادخال ایتمشلر بز یینه لانبصر ولا نسمع ! حضرت قرآن حکیم اولی‌الالبابه خطاب ایدر ؛ یوقسه مزار طاشلرینه دکل . .

بز ، کندیمزی انسان ایکن وخصوصیله ـ انسانیتك ، مدنیتك روح معناسی اولان ـ مسلمان ایکن جماد درکه‌سنه تنزیل ایدرسه‌ك او خطاب ازلی‌ده بزدن یوز چویرمزمی ؟

بن ، تنویر دلیل مقصدیله فقهدن بر خیلی مسائل‌ده ایراد ایتدم . معارضلرك نظرنده مجتهد (؟) اولدم ! نسبحان‌الله ! قرآن حکیمدن بر امر منصوصك اتیانی ، فقهدن مسائل درمیانی بیلمم نصل اجتهاد اولیور ؟ دشمن ، بوتون مملکتی استیلا ایتسین؛ شو ، الاشوحکم قرآن ایفا اولونمه‌سین !

صانکه دین اسلام یالکز اوچ درت امر ونهیدن عبارت ! قرآن حکیمده بونلردن باشقا نه امر وار ، نه‌ده نهی !

کیمی قربانه « بیك اوچیوز سنه‌لك عادت مستحسنهٔ اسلامیه . . . » دیر . عملاً واجب اولان بر امر دینی «نحن وجدنا آبائنا علی التضحیة فنحن نضحی کما ضحوا عادةً لا عبادةً » تفسیر ایدر ! !

کیمی « ارکان دینمزدندر . » دیه باغیریر دوریر ، بر طوفان اعتراض که حق وحقیقت ؛ امواجی اراسنده بوغولیر قالیر .

قربان نه عادتدر ؛ نه‌ده دینمزك ارکانندندر . امام اعظمك برقولنه کوره فرض ، قول دیکرینه ـ که مفتی به اولانده بودر ـ واجبدر . امام محمد « سنت » در دییور . امام شافعی برقولنده « سنت » دیکرنده « مستحب » اولدیننه حکم ایدییور .

بز : حنفیلرجه ، واجبدر . شرائط وجوبنی استجماع ایدن هر مؤمن کسر . یااوشرائطی استجماع ایتمه‌مش یعنی احتیاجات اصلیه‌سندن غیر مستغنی لسان شریعتده فقر ایله موصوف بر مؤمنك کسدیکی قربان مقبول حتمی ؟ اکر مقبول اولسه آلدیغی قربانی کسمدن اول اولن بر دیکرنی آلمقله نیچین محکوم اولیور؟ غنی ایسه بالعکس نه‌دن محکوم اولیور ؟ فقیرك تکرار قربان آلمغه محکومیتی ـ واجب اولمادیغی برشیئی کندینه فضولاً ایجاب ایتدیکی ایچین ـ بر جزا دکلی ؟ دکلسه غنی بو حکمدن نیچین استثنا اولونیور ؟

قربانك حکمت تشریعی نه‌در ؟ بزده بویله سؤاللرك ایرادی عادتا دینسزلکله مساوی عد اولنور . قرآن ؛ حکیمدر . هر امر ونهیی عینی حکمتدر .

مسلمانلر : احکام اوامر ونواهیده‌کی حکمتلری بیلسه‌لر حضرت قرآنه درت ال ایله صاریلیرلر . علما قیافتلی بعض جهل مرکبلر امی بر کویلی‌یی تارلاسنی صاتدیروب حجه کوندریر . و بویوك بر دین بورولك یاپمش کبی معرفتنی کمال فخر وغرورله ، بیك تحدیث نعمت . بیك تحمید دیانتله سویلرده . شرائط وجوب شویله طورسون زواللی عموجه‌نك روح معیشتی اولان چفتنی‌ده بوزار برباد ایدر . هله بری تخطئهٔ ایتسین قارا بلالر مبارکی ! « به حریف ! سن « بنی‌الاسلام علی خمس . . . . . الخ » حدثینی انکارمی ایدییورسك ؟ بن نه‌دن خطا ایتمش اوله‌یم ؟ بن مأجورم. » دیه قیامتلر قوباریر؟ دین؛ بونلرك اسیری ! شریعت : بونلرك کیفی ! بازیچه‌سی !

لازم الحجر اسرافات بختنه کلنجه بوندن حکومت هیچده مسئول دکل . زیرا حکومت حاکم دکل خادمدر . قوانین تنظیم ایدن مجلس مبعوثاندر . حکومت اوقوانینك واسطهٔ اجرائیه‌سی اولمقدن باشقه برشی دکلدر .

ملتك محکمهٔ کبرای حاکمیتی اولان مجلس شوری ایشته مسئولیت مادیه ومعنویه قسم اعظمی انك دوشندده‌در . معمافیه ملت‌ده بوندن حصه منددر . مثلا بودجه توزین وتنظیم اولونیور معاشلره ضمایم اجرا قیلنور . فقط اصحابنه زورله ویریلیوریا !

اصحاب معاش بو ضمایمی « ایسته‌میوریز . سز صوك درجه تصرفه، اقتصاده رعایت ایدیکز. اولاقوای بریه وبحریه تخصیصاتلرینی‌بحق تفریق واعطا ایدیکز ! وطنك اسباب سلامتنی عاجلاً احضاره چالیشیکز ! عبدالحمیدك بزه ـ قان قوصدیرارق ، جانمزدن او صاندیره‌رق ، دیلندیره‌رك ـ درت آیده بر ویردیکی معاشمزی شمدی هر آی نهایتنده منتظماً آلمق نعمتی بزه کافی ! بزه استقراض ایله ویریله‌جك ضم لازم دکل ! » دیه رد ایتمش اولایدی اوروپایه قارشی تام اسلامیته متناسب برعلو استغنا کوستریلیر وخانه‌وطنك تعمیر واحیاسنه نه‌قدر حرارتلی برعزم ایله قرار ویرلمش اولدیغی اثبات اولونیردی . هیهات ......! معاشلر . شان مشروطیته متناسب اوللی ایمش ! ؟ صانکه مشروطیت ، خزینهٔ الهیه‌یی النه آلمش آلتون کوش صاچیور !!؟

کویا اصحاب معاش بوملتك افرادندن ، بووطنك اولادندن دکلش‌ده قونطوراتله اوروپادن جلب اولونمش !

احتمال (؟) که بو سوزلریمدن دولایی تنقید اولونیرم . فقط افسوس که اك دوغری سوزلردن بری !

بن‌ده اومعاش اصحابندن بری‌یم . لکن آلدیغم پاره‌دن وجداناً ایماناً انصافاً هیچده ممنون دکلم . بز ، بوضایمی بودجه‌مزی هیچ اولمازسه استقراضله قاپانمق مصیبتندن قورتولدقدن ، اوتوز بش ، قرق ملیون لیرالق برفیض تزاید کوستردیکدن صوکرا آلمق میلی کوسترسه ایدیك ! خصوصیله اسلامیت نقطهٔ نظرندن دوشونیرسه‌ك اربیك اوچیوز سنه اول بیت المالدن معاش ایسته‌مك شویله دورسون دین ووطن اوغرنده مالاریله برابر جانلرینی کوله کوله فدا ایدن حقیقی مسلمانلره قارشی یوزیمز قیزارمق لازم کلیر ! اسلامیت یالکز آغزده ! سوزده !

بو وطن ، یالکز اسلامیتك ضربنه پارچالانمقده ، هرپارچه . کشور جامعنده ، اوله‌رق حاکمیت قرآندن چکیلوب آلنمقده . دونه‌قدر عثمانلی سنجاغی آلتنده یاشامش اولان قوجه طونه ولایتی بوکون بولغارستان قرالغی نامیله صلیبك تحت حاکمیتنده !

ایشته طرابلس غرب آتش طوفانلری ایچنده یانیور ، قان دریالرنده بوغولیور !

یارین بالقان حکومات صغیره‌سی ، بلکه روسلر ایکی طرفلی هجوم ایدرلر .

بزم وظیفه‌لرمز نه‌در ؟ هله دشمن قلیجی تپه‌مزده پاریلداسین ! بر کون بکلك بکلك !

ابدی فلاکتی اوچ کونلك سعادته ترجیح ایدن بیلمم نه قدر عاقلدر ؟ !

ظاهرده باقوب بزلری صانمه عقلاییز !
بز برسورو عاقل صفتنده بدلاییز
عاقل دینیلیرمی بزه کیم حالی بیلیرکن
دلدادهٔ آلایش نیرنك هواییز .

غیر مسلم وطنداشلریمز ملی ، اجتماعی ، اقتصادی سیاسی بر سعادت حیات ایچنده چالیشیورلر . بز ایسه کیمیمز قرون اولی‌یه آرقه‌سنی دایامش استقباله بر خطوه آتمق ایسته‌میز . کیمیمز دینی مانع ترقی عد ایدرك شرقك قرانلغی اولاق ایستر ! دین ، شریعت ماضی‌یه عائد ـ حاشا ! ـ خرافات‌واساطیردن عبارت‌اعتقاد فرنکانه‌سنده . نهایت سایهٔ اسلامیتده جهانگیر اولمش‌اوشانلی‌شوکتلی ، اوعظمتلی عثمانلیق‌تورم‌ایتمش فراش موته اوزانمش ؛ بزده قدید سینه‌سی اوزرنده تپیور ، بوغاز بوغازه ، نیرنك غیرتلانه کش بر آن اول موتنی تعجیله چالشیورز !

نفاق وشقاقه عاشق ! معروفدن نهیه ، منکری امره مفتون ! الریمز مقبرض ! وجدانلریمز محموم،روحلریمز سکران !

« نسوا الله فنسیهم ! »

برات خسرانمز ؛

« واذا اراد الله بقوم سوءً فلا مرد له ! »

فرمان خذلانمز !

جناب حق ، بزه حبل الله المتینه درت ال ایله صاریله‌رق اتحادی ، اعدای دین‌ووطنه قارشی انلری ترهیب‌وتنکیل ایده‌جك قوت‌وسطوتك عاجلاً اعداد و احضارینی امر ایدر ، موت اضمحلالمز قانلی پنچه‌لری اوزاتمش طرناقلرینی وطنك جکرلرینه طاقش پارچالامقده . بزخالقمزه ـ حاشا ـ تعلیم حکمت وشریعته جرأت ایده‌رك معناسز تدبیرلر ایجاد ایدییورز :

« سفاهت واسرافی منع ایدمم، توتونمزی براقمم دونمایه ویرمم ! »

دییورز !

اسرافی ، سفاهتلری کیم منع ایده‌جك ؟ هانکی قوت هانکی قانون ! هرکس حر، مطلق العنان حیوانیتك آزاد قبول‌ایتمز کوله‌سی، اسیری فرمان بری دکلی ؟

حر اودر ، که نفسنه ـ محکوم دکل ـ حاکم اولور ،
معنیٔ علویٔ انسانیتی عالم اولور .
حرمیدر او نفسی معبود ایتمش طاپه‌ده
کندی وجدانی بیله‌افعاله لائم اولور
ای سنی اعداکه تسلیم ایله‌ین حیوانلغك
نرده قالدی جوهرعقلك سنك انسانلغك

— لمحرره —

بزده دونمامزك احیا ، سطوت وشوکتمزك اعلاسی ایچین توتون وامثالی مکیفات حیوانیه‌مزی ترك‌واثماننی فدا ایده‌جك قدر حب دین، حب وطن ، حب استقلال ، حب سعادت اولسه اللهك امر بویوردیغی وجهله اغنیامز استطاعت مالیه‌لرنی دفعةً میدان حمیته ییغار ، اللهك‌تك بر کونده کونشك ضیاسی‌قوجه برآلتون داغنی پالدیزله‌رق تجلیل‌ایدردی. خلاصه : هرمؤمن کندی معیشتنده حالنه کوره برمعنای استطاعت بولنه، دینه نصرت ، وطنك سلامتنه عرض حمیت ومعاونت ایدر ، اعدای دین ووطنی لرزه‌لره ، هراسلره دوشوربردی ! کرید ، اوسینهٔ وطنك تنفس کاهی قورتولیر ؛ طرابلس غربده شو هائل فلاکت استیلایه دوچار اولمازدی ! یوز یکرمی میلیون لیرالق مزمن ، غیر قابل تسویه بردینه مستغرق اولان خزینه‌یه درت سنه‌ده اوتوز میلیون لیرالق استقراض یوکلته‌رك بورجی (۱۵۰) میلیون آلتونه ابلاغ ایتدك . خزینه بوداغلر اریتن ثقلت دیون آلتنده نفس آله‌مازکن بر اوندن ـ ضم معاشدن ، توسیع سفاهتدن باشقا !!؟ ـ نه‌بکلایه‌بیلیرز ؟ الله جل‌شانه سریعاً وعاجلاً اعداد قوتی فرمان بویوریور ؟ بو مقدس امری ایفا ایده‌جك بز مؤمنلر دکلسه‌ك ملکلرمیدر ؟

تعزیت سکا ای مظلوم اسلامیت !
تسلیت سکا ای ازلی دیانت !.

تهلکه‌ده بولونان وطنك ، حیات دینك ، استقلال خلافت‌واسلامیتك سلامتنه چاغیران امر جلیل اعداد عاجلاً و تماماً ایفا اولونمدقچه نه حج وزکاة ، نه‌ده صدقهٔ فطر وقربانك قطعیاً جائز اولمدیغنی بن دکل، قرآن حکیم سویلیور !

الای مفتیسی
محمد فخرالدین

قیش

باد شیزه جوی معند قوشوب توشوب ،
کلمکده برهجوم تحمل شکاف ایله .
لرزنده جاملری دوکیور آن‌بآن جوشوب ،
آتشلی تازیانهٔ حشم اتصاف ایله .

§

بازیچهٔ تغلب اولان بر قپارەلر ،
مغلوب ومضطرب دونیورلر فیرل فیرل . .
منظور چشم اولوب طورویور قارغەلر ، برر
طائر سیه پاچاورا کبی کوکده متصل .

§

تا کوشەیه چکیلدم اوتوردمده سیر ایچون
یارب نه میوەلر دوکیور آسمان دیدم ؟
کیم هپسی باغزاز شتانك ثماریدر .

§

لکن صوغوق چوغالدی ، بوزولدقجه بسبتون
باقدم فنا بو ! مانعاله قوشدم همان ، دیدم
« آتش کناری قیش کونك لالەزاریدر . »

تپەدلنلی زاده
کامل

دیلمز ایچنده . . . خوردەشیلر

٦ ، جمعلەمه ایشی

کوزل تورکجه، طوغارکن‌ده ساده ، یاشارکن‌ده ساده . . بو حقیقتی اکلاسەق ، بونك اوستنه توپراقلر آتماسەق ، هرشی قولای . . . قواعد خواجەلرینك باشمزه ییغدیقلری ، بزی ایچنده بوغدیقلری او بیلان دیشی ایجەلکلر ، او بیلان یوروییشی چاپراشیقلقلر هیچ ده یوق . دلیلمی ایستەرسکز ؟ پك چوق .. ایشته اونلردن بری، جمعلەمه ایشی : . .

معلومدرکه کلمه، بر شی کوستەریر . . بعضاده بر اك [نەك] آلارق بردن زیاده شی کوستەریر . بر شی کوستەرن اکسز کلمەیه (مفرد) دیرلر. بر اکله بردن زیاده شی کوستەرن کلمەیه ـ (مجموع) معناسنه ـ (جمع) دیرلر . تورکجەده برشیئك بردن زیاده سینیمی سویلەیەجکسك؟ کلمەیه بر (لر) اکلەرسك ، اولور بیتر . . (ال ـ اللر) ، (آیاق ـ آیاقلر) کبی .

بوراده صورولاجق برشی وار . . کلمەیه (لر) شکلنده اکلەنن بوقیرینتی کلمه ، نیچون بویله (لر) شکلنده یازیلیرده . سویلەندیکی وجه ایله ، (لەر) و (لار) شکلنده یازیلماز ؟ بونك جوابی غایت بسیطدر.. چونکه بو برادادر ، یعنی قیرینتی واویونتو برکلمەدر، باشلی باشنه قوللانیلیر بر کلمه دکلدر . بویله اداتلرك اولا بیلدیکی قادار واولابیلن یرلرده یالکز بر شکلده یازیلوب ، اویونتو اولدیغی کلمەنك آهنکنەوآقینتیسنه اویارق ، اوقونو ویرمەسی داها اویغون وداها کستیرمه بریولدر .

بو یوروسز ایشی نه اولمش‌ده اوقادار چاپراشدیرمشلر ؟ داللره چاتاللره ، آلاجالره آلدره بوغدورشلر ؟ حکمتی بیلینمز ، بیانسەده سویلەنمز . بیلینمزکه شاعر،

« بر قوجاق سلسلهٔ شیفتکاندر کیسو »

دیرکن بونیمی دوشونمش ؟

بکاقالسه عربیدن وفارسیدن آلدیغمز کلمەلری ، « أوجکزم أوجکزم، سن بیلیرسك حالجکزم » دییوب کزن دیلك تورەسیله ایشه قرشاجیم، مثلا سویلەیوب طوردیغم وجه ایله (کتابلر ، مکتبلر ، استادلر ، خواجەلر) دییەجکم . . (کتب ، مکاتب ، استادان ، خواجکان) دیمەیەجکم . مثلا (جمع ، جماعت ، جمعیت ، اجتماع ، جامع، مجموع، مجموعه) دیسەمده بونلرك بردن زیادەسنی آکلاتاجغم وقت ، بر (لر) علاوەسیله ایشمی کوروب (جموع ، جماعات ، جمعیات ، اجتماعات ، جوامع ، مجامع ، مجموعات) کبی صیقینتیلره کیرمیەجکم .

آه بزی بزه براقسەلر بویله . . لکن براقمازلر . باری ، اوکرەنیکز ، دیدیکلری شیلری ، کندیمزی غائب ایتمەدن ، اوکرەنه بیلسەك.. چارەلر یوق .. اوکرەنمك ایچون چالیشاجغز ، زورلاناجغز .

پکی ، سویلەسینلر . . عربی اصولیله تورکجەده یوروتولن جمع ، (جمع سالم) اولور ، (جمع مکسر) اولور . جمع سالم (جمع مذکر سالم) اولور ، (جمع مؤنث سالم) اولور . جمع مذکر سالمده مفردك صوکنه الف ونون ویاخود یاونون کلیر . (حاضر ـ حاضرون ، معلم ـ معلمین) کبی . جمع مؤنث سالمده مفردك صوکنه الف وتا کلیر . (طالبه ـ طالبات ، معجزه ـ معجزات) کبی . جمع مکسرده ـ مذکر اولسون ، مؤنث اولسون ـ مفردك شکلی دکیشیر ، کلمه بعضاً طانیلمازحاله کلیر ، بونك (طالب ـ طلاب ، طلبه ، کامل ـ کمل ، عالم ـ علما ، ذکی ـ اذکیا ، طبیب ـ اطبا ، مریض ـ مرضا ، قاضی ـ قضات ، رعیه ـ رعایا ، رجل ـ رجال ، غلام ـ غلمان ، کتاب ـ کتب ، رتبه ـ رتب، نعمت ـ نعم ، سیف ـ اسیاف ، سیوف ، زمان ـ ازمنه ، عزیز ـ اعزه ، نجم ـ انجم ، اصبع ـ اصابع ، اسلوب ـ اسالیب ، اسم ـ اسما ، اسامی ، ید ـ ایدی ، ایادی ، مصرف ـ مصارفات ، لازمه ـ لوازمات کبی) قالیپلری اعتباریله بیله صاییلاماز ویوله یاتماز یوزلرجه مثاللری بولونور .

آچیق آچیق خبر ویرمەلی‌که ایش بوندن عبارت دکلدر . مثلا جمع مذکر سالم ، صاحبی عاقل اولان صفتلردەدر . فقط بونك (سنه ـ سنین) و (عالم ـ عالمین) کبی قاعدەدن قاچانلری وار . کذلك بونوع جمعلر هم (حاضرون) کبی الف ونونله ، هم (معلمین) کبی یاونونله قوللانیلوب، بوقوللانیشك عربجەده یری بللی ایسەده تورکجەده اطرادی وانتظامی یوقدر . جمع مؤنث سالمده (صلات ـ صلوات ، وفات ـ وفیات ، ام ـ امهات ، بنت ـ بنات ، اخت ـ اخوات) کبی آز بوز قاعدەقاچقینلری اکسیك دکل . جمع مکسرده ایسه چاپراشیقلق داها چوق .. مثلا (عالم) ك جمعی (علما) ، (طالب) ك جمعی (طلاب) و (طلبه) .. (اصابع ، رسائل ، جوانب ، دفاتر ، مدارس، اسالیب، قوانین ، مجانین ، تصاویر) کبی کلمەلر کورونیشده برجریده ، حال بوکه بونلرك طارتیلری (افاعیل ، فعائل ، فواعل ، فعالل ، مفاعل ، افاعیل ، فواعیل ، فعالیل، تفاعیل) وزنلرینه کوره ،

بونلرك یاننده (جمع قلت) (جمع کثرت)، (جمع الجمع)، (جمع اقصا)، (جمع منتها الجموع) کبی عربجه‌یه باقان اعتبارلری تجسه‌ك بیله داها داها تجیله‌میه‌جك شیلر وار. بوایجه‌لکلری، بوفرقلری، بوآیریلقلری نره‌دن اوکره‌نه‌جکز؟ بعضاً کتابلردن، بعضاً قوللانانلرك قوللانیشندن .. بعضاً ده بریردن اوکره‌نه‌میه‌رك ایرکیله‌جکز، یا کیلاجغز، یا کلیشلر یاپاجغز .

بو قادار دکل .. داهاسی ده وار . عربجه‌ده برده (تثنیه) دینیلن ایکیلمه، یعنی بردن زیاده و اوچدن اکسیك شی کوسته‌رمه صورتیله ـ آنجاق عربجه‌ده بولونان ـ خصوصی جمع وار . . بوده کاه (ثلث ـ ثلثان) کبی صوکده الف ونونله، کاه (اب ـ ابوین) کبی صوکده الف ویا ایله اولیورسه‌ده تورکجه‌ده بونلرك یری بللی دکل. مذکر و مؤنث اولمق حالی ینه باشقا . . (امام ـ امامین، حرم ـ حرمین، شق ـ شقین، قطب قطبین، مدار ـ مدارین، مرقوم مرقومان، اخت ـ اختین، سنه ـ سنتین، دولت ـ دولتین، مزبوره ـ مزبورتان زاویهٔ متجاوره ـ زاویتان متجاورتان) کبی .

بیتدیمی؟ خایر، بیتمدی . . عربی اصولیله جمع‌لمه یاننده برده فارسی اصولیله جمع‌لمه وار . بو عربی اصولنه باقینجه ساده‌جه . . جمع‌لنه‌جك کلمه‌نك صوکنه (ان) علاوه‌سیله اولور . (مرد ـ مردان، زن ـ زنان، مشیر ـ مشیران، مبعوث ـ مبعوثان) کبی . بونکله برابر بوراده برآز دها سوز وار . . جمع‌لنه‌جك شی جانلی ایسه بویله . . جانلی دکلده، بویوب یکیله‌ن ویا چفت شیلردن ایسه بعضاً بویله .. جانسز ایسه تورکجه اصولیله، (اسب ـ اسبان، درخت ـ درختان، روز ـ روزان، چشم ـ چشمان، خانه ـ خانه‌لر) کبی . بوندن صوکره‌ده (ان) لر طاقیلاجغی کلمه‌نك صوکی قوللاشدیریلاجق . . ادات قولایجه یاپیشامازسه (بنده ـ بندکان، آشنا ـ آشنایان، مهرو ـ مهرویان) کلمه‌لرنده اولدیغی وجه ایله یاقیشدیغنه کوره بر شیلر یاپیلوب، مثلا هاء رسمیه کاف فارسی‌یه چوروله‌جك، و یاخود آرایه بر یا صو- قوشدورولاجق . فارسیده چوقلق جانسز شی کوسته‌رن کلمه‌لری جمع‌لمه‌یه یارایان (ها) اداتی ایچون تورکجه‌ده بر یوق ایسه‌ده، (قضا) کلمه‌سنك سالم ومکسر بر دورلو جمعنه چاره بولامایان طمطراقجی کاتبلردن بریسی (قضا هاء ملحقه) دییوب بونده‌ده هوسنی آلمشدر .

جمع‌لمه ایشی ایچون اوکره‌نیله‌جك شیلرك هیسنی کوردك، آکلا- دقمی؟ خایر، دها خیلیجه دوکونتو، سوکونتو وار . یا، بوقادار امك، بوقادار یورغونلق نه‌یه یارادی؟ بز بوهمتله عربینك، فارسینك بلکه‌ده یاری‌یه یاقین برپارچاسنی اوکره‌نیردك .

بونقطه‌ده یاراماز چوجوقلرینه قوجا سسله باغیران خیرچین بابالر کبی، بزه حقسز حقسز چیقیشان کسکین بیلکیجلر وارکه اونلره کوره خاصةً بوجمع‌لمه ایشیله . . ینه اونلرك تعبیرلرنجه (لطائف الحیل) دن اولان بو (عجائب تصرفات) ایله . . تورکجه‌ده، دنیانك بر دیلنده کورولمدیك، بویوك بربوللق حاصل اولمشدر . . بوصورتله، برلغت برنده حاضرایکی اوچ لغت بولان بزلرك هرلغتك برایکی دورلو جمعنه‌ده کوجمز یتیور . آرتیق صاغمزده دفائن، صولمزده خزائن . . آنبارمز ارزاقله طولو . . برنج ایسته‌سه‌ك اوکزه درر ولاآلی دوکولیور . بو حال ایله نه‌لر یاپامیز! صونی کوموشدن، یاغی آلتیندن قوبارق انجی چورباسی پیشیره بیلیرز . . آه، هضم‌دایده‌بیلسه‌ك...

جمع‌لمه قاعده‌لری، دیبه اوکه سورولن بو، ایچندن چیقیلاماز، طولاشیق یوللرده پك چوق کیمسه‌لر کندیلرینی غائب ایتمشلر . معرفت کوسته‌ریورز، زعمیله (قولجیان، توفنکجیان، تجاران، احمد و حسن نامان کیمسه‌لر، احمد و حسن و حسین نامون کیمسه‌لر، مومی الیهمون، مشارالیهمون، متجاوز علیهمون [۱]، طبکان معلمخانهٔ نواب) کبی آیبق صاپیق صاچمالایورلر . آرامزده (سبزوات، آغاوات، بانات، خردوات، روشات، نمایشات، پشنیات، کیدیشات، کلیشات) کبی تأویل کوتورمز ظیروالر میدان آلمش . بوکون (اولاد، اشراف، ارباب، کبار، اعیان، اهالی، اصناف، البسه، عمله، خدمه، حوادث، اعضا، اجزا، تحریرات، یاران) کبی جمع حالنده لغتلر وارکه مفردلری قوللانیلاماز و یا باشقا معنالرده قوللانیلیر .. نه‌صیقیلتیدرکه (ترزی‌یه لباس ایصمارلادق) دییه‌میز .. اوغوللرمزه (ولدمز) دییه‌میز . . دیسه‌ك کولونج اولورز .

انکار ایده‌له‌مزکه دیلمز عربینك فارسینك طبیعی وبزه الوریشلی ایلکلرندن فائده‌لندیریله‌جك برده، بونلرك نه بزه و نه اونلره خیری اولان آغیرلقلری آلتنه دوشورولمش . بوبرکره اواش، دییه‌جابالانوب کیتمك اویغون برایش دکلدر . واقعا بونلر بزه صارماشیق کبی صارلمش .. بونلردن قورتولمق چوق کوج . فقط همته طاغلر طیانماز . نه اولور؟ عربیدن فارسیدن آلنان لغتلری، زورلق وضرورت اولمادیغی یرلرده اولسون تورکجه جمع‌لسه‌ك . (تجار) یرنده (تاجرلر) دیدیکمز کبی، (زراع) ی، (مزارع) ی براقوب، هیچ اولمازسه (زارع) لر، (مزرعه‌لر) دیسه‌ك . . نه اولور؟ نه اولاجق، دیلمز کندی توپراغنی کندی قولیله ایشله‌مش اولورده بزده بر کوب بیك قالدیران چفتجیلر قادار قازانیرز، خیرلر کوروز .

کریسی کله‌جك

اسپارطه‌لی

حقی

امیر عبدالرحمن خان

مابعد :

شیخ میر خانی عجمه‌مله برابر کابله بیراقش وکندیم ۹,۰۰۰ پیاده وسواری ایله اوتوز طوپ آله‌رق یوله چیقمشدم . محمد رفیق خانده یانمده اولدیغی حالده (غزنین) ه کلدك . (نظرخان) قلعه قاپیسنی قاپامش ومتین استحکاملر یاپمشدی . واقعا قلعه‌یی محاصره ایتدم . لکن کوچوك قاطیرطوپلری قلعه‌ده‌کی استحکاملره قارشی ایش کوره‌میوردی

[۱] طنین، ۱۶ تشرین ثانی ۳۲۷، نومرو ۱۱۶۵

بنده فائده‌سز یره بارود وكولله صرفیله بیهوده مصرف اختیارینی موافق كورمه‌دم. زیرا جبخانه‌م پك چوق دكلدی. بناءً علیه آتشی كسدیردم.

بوندن ماعدا قلعه‌ده‌كی محصورین ، هر كون امیر شیر علی خانك «یاقینده قرق بیك عسكرله امدادكزه كلیورم» دیه واقع اولان اخباراتندن قوت قلب اكتساب ایدیبوردی . شوحال ایله اون بر كون كچدی . امیر علی خانك غزنینه برمنزل قدر یاقلاشدیغی‌ده خبر آلیندی. بوعسكر ، معلم ومنتظم اولوب قرق بیك مقدارنده ایدی .

بوخبری آلینجه محمد رفیق خان ایله بالمذاكره عسكرمزك بوقدر مهم برقوتله باشه چیقامایاجغنه قرار ویردك . بن :

— طار بوغازده پوصویه كیروب اورادن مقابله ایدملم . دیدم .

رفیق خان اولا بوكا :

— عسكری كری‌یه چكه‌جك اولورسه‌ق بلكه فرار ایدتلری بولنور. دیه اعتراض ایتدی . فقط بن اعتراضنی مدللاً رد ایتدم و :

— بنم عسكرم، اوصورتله تربیه ایدیلمشدركه بن نرده بولونورسه‌م اونلرده اوراده طورور . دیدم .

بونك اوزرینه (سید آباد) دره‌سنه كیتدك و كیجه وقتی واصل اولدق . بوراسی طار بربوغاز اولوب اطرافنده كوچوك كوچوك تپه‌لر واردی .

بزم حركتمزی متعاقب امیر شیر علی‌خان ، هرات وقندهار سواریلرندن اون بیكی اوزریمزه صالدیردی . بوسواریلر ، بزم عسكرك ایلری قاره‌غولنی تشكیل ایله‌ین آلتی یوز نفره بالهجوم مصادمه‌یه باشلادیلر . بزمكیلر دلیرانه جنك ایتمكله برابر یاواش یاواش كری چكیلدیلر . ایچلرندن بری كلوب وقعه‌یی بكا خبر ویردی . درحال نظامیه‌دن ایكی طابور پیاده سوق ایلدم . بونلر بغتةً وارداولوب طوپلو برحالده بولونان دشمن سواریلرینه آتش آچینجه بربكیلر داینامیوب قاچدیلر . بزم پیاده‌لرده مظفر ومغتنم اوله‌رق عودت ایتدیلر . هپ برلكده سید آباده واصل اولدق .

امیرشیر علی خان ، عسكرینك هزیمتنی ایشیدنجه اولكی قدر برقوت داها بوللادی . ایكنجی فرقه كلوب ده میدانده كیمسه‌یی بولامایجه دوندیلر و ، بنم ، عسكرك كثرتندن چكینوب محاربه‌دن صرف نظر ایله‌مش اولدیغمی امیره سویله‌دیلر .

امیر ، بومژده اوزه‌رینه تفنكلر آتیلماسی وشنلك یاپیلماسی ایچین امر ویردی . بنی طوتوب اسیر آلمالری ضمننده سواری عسكرینی تعقیبه چیقاردی .

اوكله‌یه اوچ ساعت قاله (تكاور) جوارنده ایدككه بوسواریلر ، بزه یورویش ایتدیلر . بن دورت طابور پیاده ، اون ایكی قاطیرطوپی ایله اموال واشیا آرقه‌سندن كیدیبوردم . سردار محمد رفیق خان بر طابور عسكرله صاغ طرفدن ایلرولیور ، جنرال نصرایله عبدالرحیم‌ده اوردونك ایلریسنده بولونیوردی . دشمن سواریلری یاقلاشینجه بن برطابور پیاده عسكرینی یولك كنارنده واقع بویوك برمغاره‌یه كیزله‌دم و :

— طوپ سسنی ایشیدنجه تفنك آتشنه باشلایك، قوماندا سنی ویردم . سواریلرده‌ده : یاواش یورویك . دیدم .

وقتاكه دشمن مغاره‌نك آغزینه تقرب ایتدی . طوپلری قارشیلرینه تعبیه ایله‌یه‌رك آتش ایتدیردم . مغاره‌ده‌كی پیاده‌لرده تفنك انداختنه باشلادیلر . نتیجه‌ده دشمندن بیك دانه‌سی یره سه‌ریلدی ، بقیه‌سی‌ده خائفانه صاووشدی . لكن براز صوكرا اعادهٔ جسارتله بزی تعقیبه باشلادیلر وبرمدت آرقه‌مزدن كلدیلر . بن سواریلرمدن بیك كیشی‌یه امر ویروب بونلرك اوزه‌رینه حمله ایتدیردم . ۱۵۰ دشمنی اسیر آلمقله تأمین غلبه ایله‌دیلر . اسرایی نزدمه چاغیروب :

— هادی كیدك ، بنم منتظم عسكرمله باشه چیقامایاجغنی امیركزه اخبار ایدك . دیه‌رك صالیویردم . متشكراً كیتدیلر . فقط یولده برطاقم مجروح اولدوروب باشلرینی افغان عسكرینك ! دیه ، امیرشیرعلی‌خانك حضورینه كوتوردیلر . امیرك اظهار منون ومسار ایله‌دیكی صیراده مقتولینك ولیلری كلوب سواریلرك مظالمندن شكایت ایتدیلر . امیر ، عسكری قوماندانی جلب ایله حقیقت حالی صوردی . قوماندان‌ده :

— نه‌یاپالم ؟ عبدالرحمانك عسكریله حرب ایتمك مشكل . اكرمیدان محاربه‌سی یاپمش اولسه‌یدق اطرافلرینی آلیر وصحنهٔ مقاتله‌ده مظفر قالیردق دیدی .

امیر شیر علی خان ، بونك اوزه‌رینه غزنینه كیدوب درت كون اوطوردقدن وپدرمی قلعه داخلنده اسیر اولارق بیراقدقدن صوكرا سید آباده كلدی . بن ایسه سید آبادده محكم برمحلده اوردو قورمش وطوپلرمی حاكم تپه‌لره وضع وبقیه ایله بكا ذخیره فروختندن استنكاف ایله‌ین (انچی) قلعه‌سنی یغما ویكرمی كونلك ارزاق تدارك ایتدیرمشدم.

امیر شیرعلی‌خان، یكرمی بش بیك عسكر و اللی طوپله بزم سپرلر قارشیسنده موقع طوتمشدی . معیتمده‌كی قوت ایسه یدی بیك نفری كچمیوردی . بر آز صوكرا محاربه باشلادی . طوپلرك دومانی عادتا اورتالغی قارارتدی . صباحدن اوكله‌یی درت ساعت كچه‌سیه قدر سورن بو حرب، بزم طرفك غلبه‌سیله نتیجه‌لندی . واقعا عسكرمدن ایكی بیك كیشی مقتول و مجروح اولمشدی ، لكن قارشی طرفك ضایعاتی بونك اوچ مثلی ایدی .

مظفریتمزك تحقق اوزه‌رینه بر سواری مفرزه‌سی ترتیب ایله كابله كوندرمك و اوراده محبوس بولونان پدرمی تخلیص ایله‌مك ایسته‌دم . فقط كابلده‌كی عسكر، بزم غلبه‌مزی خبر آلینجه سواریلرمدن اول داوراتمش و پدرمی كمال اعزاز ایله محبسدن چیقارمشدی، حتی اونكله برابر (سردار محمد سرورخان بن سردار محمد اعظم خان) (سردار شاه نوازخان) (سردار اسكندرخان و عمجه‌سی) كبی محبوسین‌ده رها بولمشدی .

امیر شیرعلی‌خان غزنین قلعه‌سنك بزم الزمده كیدیكنی كورونجه قندهاره طوغری قاچدی، سواری عسكری‌ده ـ كه اوله پدرمك معیتنده ایدی ـ امیرك انهزامی اوزه‌رینه بزه مراجعت ایلدی .

بو حربه ابتدا ایتمزدن اول معاونتمزه كلمه‌سی ایچین كابلده‌كی عمجه‌م

یازمشدم . مکتوبمی آلینجه کلدی، لکن محاربه‌یه قاریشمادی ، اوزاقده طوروب تماشا ایله اکتفا ایله‌دی . اوغلی محمد عزیز خان ایسه‌اون یدی یاشنده بر کنج اولدیغی حالده یانی باشمده جنك ایدییوردی. عقیب فتحده پدرمدن تهنیت ظفری حاوی بر مکتوب آلدم . درحال جواب تحریریله زیارتنه کلمك ایچین اذن ایسته‌دم . پدرم تکرار برمکتوب کونده‌روب « سز عسکرك‌باشندن آیرلمایك . بن اوزایه کله‌جکم » دیدی . بزم عسکر، درت کون قدر امیر شیر علی خانك خزینه و اموالنی یغما ایله مشغول اولدی . بشنجی کونی پدرم ورود ایتمکله تکمیل عسکرله برابر استقباله چیقدم و آتدن اینوب خاك پاینه یوز سوردم . جناب واهب الآماله تکرار تکرار عرض شکران ایله‌دم .

ایرتسی کونی امیر شیر علی خانی تعقیب ایتمك ایچون هرات طرفنه عزیمتم قرارلاشدی . پدرمده بنم غیوبتمده امور اداره‌یه باقماسنی قبول ایله‌دی . لکن عمجه‌م بوکا معترض بولوندی . بنم جانم صیقیلدیغندن کندیسنه :

— مخاطرات حربیه‌دن چکینیورسه‌کز امیرشیرعلی خانك اسارتندن صوکرا بکا التحاق بویورك . دیدم. فقط عمجه‌مك سوزلری پدرمی‌ده قاندیردیغی ایچین هپ برلکده کابله کیردك .

اهالی، استقبالمزه چیقوب عرض احترام ایله‌دی . دائرهٔ حکومته کیروب پدرم نامنه خطبه اوقوتدق . رؤسای بلده کلوب بروجه آتی پدرمه تبریك و تهنیه ایتدی :

— امیر دوست محمد خانك بالاستحقاق وارثی بولنان سزك کبی بر ذاتی کمال اشتیاق ایله حکمدارلغمزه قبول ایله‌دك . ذاتاً امیر شیر علی خانك سلطنتنه مائل دکلدك . چونکه بر قارده‌شنی اولدورمش ، دیکر برینی‌یعنی ذات‌شاهانکزی‌ده‌ـ کندیسندن‌بویوك اولدیغکز‌حالده‌ـ حبس ایتمشدی .

§

یاز کونلری انتظام وآسایشله کچدی . پدرم ، امور حکومتله اوغراشیوردی ، عمجه‌مله بن‌ده عسکرك تعلیم و تنظیمنه چالیشیوردق. صوك بهار ابتداسنده پدرم :

— شیر علی خان حاضرلانمش ، کابله طوغرو یورویه‌جکمش . دیدی .

— کچنکی مظفریتدن صوکرا اونی تعقیبمه مساعده بویورمش اولسه‌یدیکز شیمدی بویله بر حرکته قدرت بولامازدی . جوابنی ویردم . پدرم :

— قاچ کونه قدر حرکته مهیا بولونابیلیرسك ؟ دیيه صوردی .

— بو ایشی اوته‌دن بری دوشوندیکم وعسکری اوکا کوره حاضر بولوندردیغم ایچین امر ایدرسکز‌بوکون یوله چیقا بیلیرم . دیدم . پدرم تعجب ایده‌رك :

— افغان عسکرینك شو صورتله حاضر بولونماسی ایلك دفعه واقع اولاجقدر . تقدیرنده بولوندی .

داها حضوردن چیقمازدن اول عسکرك حاضرلانماسی حقنده امر ویردم . دورت ساعت ظرفنده اون‌بیك نفردن عبارت معیتم‌حاضرلاندی وبنم حرکتمدن اول (ده‌بوری) یه متوجهاً یوله چیقدی .

پدرم ، بزم اوردونك انتظام استحضارینی کورونجه عمجه‌مه‌توجیه خطاب ایله :

— اوغلمله‌برابر کیتمك‌ایچین‌سزك‌عسکرده‌حاضرمیدر؟دیيه‌صوردی .

— چادردن باشقه حاضر برشیئمز یوق. عسکرك بوسفره چیقماسی ایچین بر آی لازمدر . جوابنی ویردی . بن بوکاده راضی اولدم و :

— سزی غزنینده بکله‌یم . دیدم . بعده پدرمك النی اوپه‌رك غزنینه متوجهاً حرکت ایتدم . اوراده یکرمی کون بکله‌دکدن صوکرا امیر شیر علی خانك (کلات غلیجایی) یه کلدیکنی خبر آلدم . پدرمه بر عریضه تقدیمیله « عمجه‌مك معیتنده اوچ بیك نفر سواری واردر. بوقدر آز بر قوت‌بنم عسکرمی‌معطل بیراقدقدن ماعدا کفایت‌ده ایتمه‌یه‌جکدر . چونکه بنم‌ده رفاقتمده درت بیك سواری بولونیور . عمجه‌مداها زیاده آغیر داورانه‌جقسه باشقه برسواری قوتی ترتیب‌ایده‌رك یوللایکز » دیدم و (مقر) ه عزیمت ایچین یوله چیقدم .

امیر شیر علی خان ، حرکتمدن خبردار اولارق (کلات) ی‌تحکیم واوراده توقف ایتدی . بن ، اون‌ایکی کون ده (مقر) ده بکله‌دکدن وعمجه‌مك ورودندن امید کسدکدن صوکرا کلاته طوغرو حرکت ایله‌دم . مواصلتمزك ایرته‌سی کونی امیر شیر علی خان ، (شاه‌پسندخان) و (فتح محمد خان) ك قوماندا‌سنده اواق وبزم اوردونك اطرافنه هجوم ویغما کرلك ایتمك اوزره اون بیك سواری سوق ایله‌دی . بو سواریلرك ، اوردودن بر بوچوق فرسخ اوزاقده پوصویه کیرمش اولدقلرینی خبر آلدم . (پونکاك) چشمه‌سنه کلمزدن اول ده بونلرك اسکی بر قلعه داخلنده کیجه‌یی کچیره‌جکلرینی اوکره‌ندم . آلدیغم خبرلر اوزه‌رینه بیك نفر نظامیه پیاده‌سی ، بیك نفر درانی‌سواریسی، ایکی طابور پیاده وآلتی طوپ ایله جنرال نصیر وعبدالرحیم خانلری (شبخون) یاپمق اوزره کونده‌ردم . شبخون یاپیلدی : اوچیوزی مقتول ، بیکی اسیر اولدقدن صوکرا دشمن بوزولدی . بزم طرفدن یالکز بر مقتول واردی . چونکه دشمن بردنبره باصدیرلدیغی ایچون محاربه‌یه وقت بولامامشدی . اسیرلری غزنینه یوللادم . امیرشیرعلی‌خان بوهزیمتدن فنا حالده صیقیلوب اون برکون قدر حربه باشلایامادی . بومدت ظرفنده‌ده پیاده وسواریلریله عمجه‌م ورود ایتدی .

مترجمی

طاهر المولوی

قوت

عالم اسلام ایچون بر درس انتباه

مسلمان قرده‌شلر !

بو مقاله‌یه، دها دوغریسی بو موعظه‌یه هر بر کلمه‌سی دنیاو آخرنده

سعادت و سلامتمزی موجب اولان بر حدیث شریف ایله باشلیورم. اخوان دینمدن بو موعظه‌یی جان قولاغی ایله دکلیوب واقع اولان خطامی حسن نیتمه باغشلاملرینی خالصانه رجا ایدرم.

ای اخوان دین !

باقکز حضرت پیغمبر نه دیبور : « حب الوطن من الایمان » ـ وطنی سومك ، وطنه محبت ایتمك ایماندندر؛ ایماندن جزؤدر. » فقط وطنه محبت ایتمك همان دلدن وطنمی سویورم دیمکله اوله‌ماز. قوری قوری‌یه وطنمه محبتم وار دیمکله حب وطن اولدیغی تصدیق اولنه‌ماز. چونکه معلوم اولدیغی اوزره ایمان « اقرار باللسان تصدیق بالقلب » دن عبارتدر بناءً علیه قلبنده ایمان اولمیان کیمسه‌نك لساناً کلمهٔ شهادت کتیرمه‌سنه اهمیت یوقدر. مادامکه رسول اکرم افندمز وطنه محبتی‌ده ایماندن جزؤ قیلیور. شو حالده وطنی سومك یالکز لساناً وطنمه ، مملکتمه محبتم وار دیمکله اولماز. بلکه قلباً وطنه قارشی محبت بسلمك، وطن حسنی قلبنك الك درین کوشه‌سنده محافظه ایتمك و بو صورتله وطنی هردرلو تعرضدن وقایه ایتمك، هر نه صورتله اولورسه اولسون دشمانك تجاوزینه میدان ویرمه‌مك و بونك ایچون هردرلو اسباب مدافعه‌یی حاضرله‌مق ایله اولور.

دین قرده‌شلری! جناب پیغمبر، وطنی او قدر تقدیس ایتمشلرکه : اکا محبت ایماندن جزؤدر دیمشلر. سوکیلی پیغمبرمزك وطنه محبت ایماندندر بیورملرنده نقدر بیوك حکمتلر واردر . زیرا بزم ایچون ایماندن دها عزیز، ایماندن دها بیوك برشی یوقدر. عندمزده ایمان هرشیدن مقدس، هرشیدن مقبولدر . بز هرشیدن واز کچرز . فقط ایماندن واز کچه‌مه‌یز. چونکه حقیقةً مؤمن اولان بر کیمسه دنیاده آنجق ، دینی، عرضی ، ناموسی ایچون یشار. اونك اوغورنده هر درلو فداکارلغی حتی اولومی کوزنه آلیر . دینه، عرضنه، ناموسنه قیل قدر لکه کلمه‌مك ایچون جانی، مالنی، قیمتلی اولادلرینی فدا ایدرده ینه نابی مسرور اولور . چونکه اونك عندنده « دین » دن بشقه هرشی دکرسزدر. « دین » یولنده فدا ایدیلن شیلر هیچدر. ایشته وطنه محبتده دینك الك اعظم رکنی اولان ایماندن جزؤ اولدیغنی سوکیلی پیغمبرمز بزه خبر ویررسه آرتق حقیقةً مؤمن ، مسلمان اولان ، قلبنده ایمان قوی بولنان بر کیمسه وطنی اوغورنده نه‌لر فدا ایتمز ؟

زیرا بك قیمتلی اولان دینی ، عرضنی ، ناموسنی محافظه ایده‌جك اولان آنجق وطندر . وطن سلامتده اولورسه ؛ وطنه دشمن تجاوز ایده‌مزسه؛ وطنی قره یوزلو دشمانلر بصیس ، ملوث آیاقلریله کیرلته‌مازلرسه سوکیلی ، هرشیدن قیمتلی اولان « دین » مزده سلامت بولور، دینمزك بتون احکامنی ده ایسته‌دیکمز کبی اجرا ایده‌رز .

سوکیلی قرده‌شلرم !

حس وطن حقنده بشقه برشی ملاحظه ایتمکه حاجت یوقدر . یالکز شو حدیث شریفك معنای منیفنی تمامیله اکلامغه چالیشماق کافیدر. چونکه الك عزیز ؛ دنیا و آخرتده بزی سعادته ایردیره‌جك یکانه اعتماد واعتقاد ایتدیکمز برشی وارایسه اوده ایماندر . حب وطنده شو عزیز ایمانمزدن بر جزؤدر . شو حالده وطنی حمایه و محافظه اوغورنده چالیشه‌جق اولورسه‌ق ایمانمزدن برجزؤنی حمایه‌یه، ایمانمزی قوتلشدیرمکه چالیشیورز دیمکدر. بو ایسه سعادت دنیویه واخرویه‌مزی حمایه دیمك اوله‌جغنده اصلا وقطعا شبهه یوقدر . بناءً علیه دینی ؛ ایمانی ؛ عرضنی؛ ناموسنی سودن هر کیمسه وطننی‌ده سور . وطنی محافظه ایتمك ایچون دکل مال واملاکنی، حتی جانی بیله فدا ایدر . ذاتاً وطن اولمازسه، « معاذ الله » وطن برکره الدن کیدرسه « دین » نه ایله محافظه اولنور . وطن پارچه پارچه اولوب دشمانلرك قوجاغنه دوشرسه ایشته اوزمان نه « دین » قالیر، نه « ایمان » ؛ نه عرض قالیر نه ناموس، بلکه هپسی دشمانك چیزمه‌سی آلتنده محو اولور ؛ کیدر . چونکه دشمانك وطنمزه هجوم ایتمکدن باشلیجه مقصدی عزیز ، سوکیلی دینمزی محو ایتمك ، اورته‌دن قالدرمقدر . بو بر حقیقتدرکه انکاری قابل دکلدر ؛ بونی اجنبی بیوندوروغی آلتنده آه وأنین ایدن دین قرده‌شلرمزك حالی بزه کوستریبور . او بیچاره مغدور مسلمان قرده‌شلرمزه اوظالملر نه‌لر یاپمیورلر ؟ مدنیت قاوغاسی ایدن وحشیلر مسلمانلرك هرشیدن عزیز اولان « دین » لرینه ، عرض وناموسلرینه وارنجه‌یه قدر تجاوز ایتمیورلرمی ؟ اوزواللی مسلمان قرده‌شلرمز سربست اوله‌رق عبادت ایده‌میورلر؛ حتی سنه‌ده ایکی دفعه کلن بیرام نمازلرینی بیله قورقه قورقه قلیورلر . ایشته اوروپالیلرك فکری هپ اسلام مملکتلرینی اللرینه آلوب دین اسلامی اورته‌دن قالدرمقدر . بو حقیقتی تنویر ایچون اوروپا مستشرقلرندن برینك اسلامیت علیهنده سویلمش اولدیغی هذیانلری ـ که نوه‌یه‌ورەمیا غزته‌سنك ۱۶ ایلول سنه ۳۲۷ تاریخلی نسخه‌سندن نقلاً محترم صراط مستقیم مجله‌سی نظر عبرتمزه قویمشدر ـ اوقومق کافیدر ، ظن ایدرم. اوت ! پترسبورغده چیقان نیم رسمی غزته‌لردن « نوه‌یه‌ورەمیا » غزته‌سنك ۱۶ ایلول سنه ۳۲۷ تاریخلی نسخه‌سنده « بوداپشته » دن چکیلن بر تلغرافده: « بوندن صکره اسلامیتی مدافعه ایتمك پك فضله‌در . او « اسلامیت » اورته‌لقدن قالقمه‌لی. مدنیت نقطهٔ نظرندن اسلامیتك بقاسی دکرسزدر . زیرا اسلامیت مدنیتك دشمانیدر . مسلمان پادشاهلغی آرتق سقوط ایتملی (محو اوللی) زیرا بونلردن هیچ برنده داخلاً پادشاهلق دنیه‌جك برشیلر یوقدر ......! » دینیوردی .

مسلمان قرده‌شلر !

مستشرق معهودك شو برقاچ سطر هذیانی ، بزه قارشی اوروپالیلرده نصل برفکر اولدیغنی آشکار برصورتده کوستردیکی ایچون بوکا دائر فضله سوزه لزوم کورمیورم . ایشته، بو حقیقتلر کندیسنجه معلوم اولان سوکیلی پیغمبرمز وطنك قدر و قیمتنی تقدیر ایتسونلرده آنی محافظه ایده‌جك وسائطی استحضاره چالیشسونلر ، وطنی دشمانه قاپدرمسونلر دیه حس وطن حب وطن حقنده پك چوق تبشیرات ایله بزی محافظهٔ وطنه تشویق ایتدیکی کبی جناب واجب الوجود حضرتلری‌ده قرآن کریمنده « واعدوالهم . . . . . ! » امر جلیل سبحانیسیله بزلری ایقاظ و وطنی محافظه ایتمك نه صورتله اوله‌جغنی بزلره ایضاح ایدییور . باقکز بو آیت

کریمه‌ده جناب نه کبی حقیقتلر کوستریبور : « مسلمانلر ! سزلر جانلر یکزی،ماللریکزی، عرضکزی ، دینکزی ، وطنکزی دشمنلریکزدن محافظه و آنلری مدافعه ایچون قدرت و قوتکزك یتشدیکی قدر قوت [طوپ، تفنك،ماوزر، زرهلی . . . . . . ! ،] وحرب ایچون بسله‌نوب تربیه ایدلمش آتلر ، خلاصه حربی قزانمق نه کبی اسبابه متوقف ایسه بهمه‌حال آنلری الده‌ایدوب حاضرلامغه‌چالیشکزکه: بویله‌حربه‌حاضرو آماده اولوب قوت‌حاضرلامکز ایله‌اللهك‌وسزك‌دشمنلریکزی‌وسزك‌بیلمیوبده‌اللهك بیلدیکی دیکر ـ ایتالیا کبی‌ظاهراً صلح‌ومسالمت‌کوستروب قلبنده‌خصومت، دشمانلق بسله‌یان ـ خفی دشمنلریکزی ترهیب ایدر،قورقودیرسکز ؛ سز بواوغورده هرنه‌انفاق ایدرسه‌کز دنیا و آخرتده آنك مکافاتی‌سزلره تماماً ایفا اولنور بوخصوصده عملکز ضایع وثوابکز نقصان اوله‌رق اصلا ظلم کورمزسکز » بوندن [همان‌حرب‌ایده‌جك کبی حاضر بولنمقدن] سزك ایچون پك چوق منافع وفوائد حصوله کلیر : بلادکزه صاحب اولورسکز،بلادکز معمور و آبادان اولور . اکر دشمانی قورقوده‌جق صورتده برحاضرلقده‌بولنمزسه‌کز دشمن وطنکزه‌طمع‌ایدر،سزی‌ایچندن سوروب چیقارر.جانکز ، مالکز ، دینکز ، عرضکز ، ناموسکز آیاقلر آلتنده قالیر .

آه قرده‌شلر !

دقت ایدییورمیسکز ! بزم دینمز ، بزم کتابمز بز مسلمانلره نه‌لر تبلیغ ایدییور ؟ کوریبورمیسکز ! قرآن کریمك بوآیت جلیله‌سی بزه نه‌لر سویلیور ؟

اوت ! بونظم جلیل، هرعصرده قوای حربیه‌نك اوعصرك ترقیات حربیه‌سنه کوره تنسیق وتنظیم ایدلمی لزومنه بزلری ارشاد ایدر تعلیم آلهی‌در. آرتق فن‌حرب نقطهٔ نظرندن شوآیت کریمه‌نك حائز اولدیغی اهمیت دوشونلمیدر .

بو آیت کریمه‌ده‌کی اعجاز ، اربابی عقولی ، عقل سلیم اصحابنی واله وحیران براقیور . اوت! بو نص جلیلده مندمج اولان حکم و اسرار عقللره دهشت‌القا ایدییور: جناب‌حق برطرفدن قوللرینه قوت‌حاضرلایك دیه امر ایدییور. دیکر طرفدن او حاضرلانه‌جق قوتك درجه‌سنی ، مقدارینی ، نه‌لردن یاپیلمسی لازم کله‌جکنی طاقتك مساعده‌سنه، زمانك اقتضاسنه،هجومندن‌قورقیلان‌دشمنلرك‌حالنه‌براقیور. بونص جلیل‌الهیده‌کی ایضاح‌وابهامك‌حکم‌واسرارینی‌تدقیق‌بزه‌کوستریبورکه‌دشمن‌نه‌کبی‌قوته، آلات حربیه‌یه‌مالك اولورسه‌بزده‌آندن‌فضله،یاخود هیچ اولمازسه آکا مساوی برقوته مالك اولمق ایچون قدرتمزك یتدیکی قدر چالشمق لازمدر. زیرا ترقیات‌عصریه‌یه موافق‌اولمیان‌تجهیزات حربیه‌ایله‌دشمنك قورقوتیله‌ماجغی آشکاردر . چونکه دشمنی ، دائما قارشوسنده بولنان دولتك قوتی ، همان حربه حاضر ومهیا کبی تدارکاتنی کورور وکندیسندن فضله برقوتی حائز اولدیغنی حس ایدرسه او دولته قارشو دائما دوست اولمغه چالیشیر. کر قارشوسنده بولنان دولتك ضعیف اولدیغنی آکلارسه دائما اونك حقوقنی آیاقلر آلتنه آلمغه قیام ایدر . ایشته بونك ایچوندرکه ، ایتالیا کبی وحشی، خونخوار ، ظالم،تربیه‌مدنیه‌دن محروم برحکومت عثمانلیلرك شوصیره‌ده‌کی ضعفیتندن‌استفاده ایده‌رك ملیونلرجه مسلمانه صاحب اولان بر قطعه‌یی ـ طرابلس غربی ـ ضبط ایتمك،ید قهارانه‌سنه کچیرمك ، وبو صورتله خلافت اسلامیه‌یه بر ضربه وورمق ایستیور ! ! !

اکر بز بو کون باربارسلر ، طورغودلر کبی اون بش، یکرمی زرهلی‌یه مالك اولسه ایدك ؛ حقوق دولی آیاقلر آلتنه آلان وحشی، وجدانسز ایتالیا قانجقلقله قحبه‌جه‌سنه اسلام مملکتلرینه هجوم ایده‌رك وحشیلره ، باربارلره،خونخوارلره یاقیشان برطور حرکتله سواحلمزی، قیمتلی مملکتلریمزی بومباردمان ایده‌مز ؛ یوزلرجه معصوم چوجقلری یتیم،بیکلرجه‌اسلام‌قادینلرینی طول،مسکنسز برافه‌ماز؛نیجه عبادتخانه‌لرمزی، هر و جهله مرحمته شایان خسته خانه‌لرمزی تخریب ایده‌مزدی . بلکه کوپکلر کبی یاتاقلامغه مجبور اولوردی . فقط وحشی ایتالیا قوهٔ بحریه‌مز اولمدیغنی بیلدیکی ایچون صورت وحشیانه‌ده قصبه‌لرمزی طوپه طوته‌رق نیجه معصوملری یتیم براقدی .

مسلمان قرده‌شلر !

بز حالا بویان اولدیغمز غفلتدن اویانمز وبزم ایچون اجرا ایدیلن بوقدر حقسزلقلردن عبرت آلماز ، دونتمامز ایچون بتون وارمزی صرف ایده‌رك قوتلی بردونتما صاحبی اولمیه‌چالشمازسه‌ق ملت اسلامیه‌نك آتیسندن قورقولور ! بوکون طرابلس غربه ایدیلن بو حقسز تجاوزك یارین بشقه ولایتلره اولمیه‌جغنی بزه کیم تأمین ایدر . ؟ بوکونلرده کرید باربارلرینك قودورمش کوپکلر کبی« یونانستانه الحاق » دیه باغیردقلری، اوراده بولنان اسلاملردن کونده بر قاچ دانه‌سنی قوربانلق قیون کبی بوغازلادقلری هر کسك معلومیدر .

بوکون اوچیوز آلتمش میلیون نفوس اسلامیه انجق بزدن امداد بکلیورلر. بو مغدور قرده‌شلرمزك بتون امیدلری، دشمنلرینك کرداب اسارتندن قورتوله‌لری عثمانلی دونتماسنك،عثمانلی بایراغنك قوت‌وبقاسیله اوله‌جقدر . ایشته بونك ایچوندرکه بو دونتمایی ، بوشانلی بایراغی قوتلشدرمکه چالشان قهرمانلرك ناملری قیامته قدر تاریخك اك پارلاق صحیفه‌لرنده باقی قاله‌جقدر .

آرتق بز عثمانلیلر نظر انتباهمزی آچلی‌یز! هیچ‌اولمازسه ماضیمزدن، تاریخمزدن عبرت آله‌رق روح پاك اسلافدن محجوب اولملی و اسکی مظفریتمزی کوز اوکنه کتیرمه‌لی‌یز! بیلرزکه بووطن عثمانینك هر آووج طوپراغی بیکلرجه شهدا قانیله یوغرولمشدر . هپ فتح ایتدیکمز یرلر جان بهاسنه‌در. شمدی خائفانه، مسکینانه ایدیٔ اعدایه تسلیم‌می ایده‌جکز؟ .. ئولومدن ئولومه فرق یوقیدر ؟ وطنی مدافعه اوغورنده شانلی برأولوم ایله أولمك پك چوق حیاته غبطه‌فرما اولدیغنی بیلمیورمیز؟ بناءً علیه بو قدرمقدس، بو درجه معزز اولان مملکتمزی محافظه اوغورنده بتونماللرمزی جانمزی فدا ایتمك بزم ایچون ثروت صاحبی اولوبده مسکینانه یشامقدن دها خیرلیدر . ذاتاً اعلای کلمة‌الله

ایچون، مسلمانلغی محافظه ایچون مالمزی، جانمزی فدا ایده‌جکمزه دائر جناب‌حق بزدن ازلده وعد آلمدیمی ؟

« ان الله اشتری من المؤمنین...! » آیت کریمه‌سی بو یولده ویرمش اولدیغمز وعدی کوسترمیورمی ؟ ألمزده، اویمزده بولنان کتاب مقدسده بوکبی آیت کریمه‌یی هرکون کوروب ایشیدرکن؛ او کتاب مقدس بزلره خطاباً : مسلمانلغی محافظه‌یه چالشمدقچه، آنی دشمانلری نظرنده اعلا ایتمدکچه سزك ایچون دارینده راحت یوقدر دیه ندا ایدوب چاغیریرکن نصل اولورده بز حالا یویان اولدیغمز غفلتدن اویانمیورز ؟...

قرده‌شلر !

کوزمزی دورت آچه‌جق زمان کلمشدر . بلکه‌ده کچمك اوزره بولنیور . اکر بز کوزمزی آچوب اعلای کلمة الله ایچون ، وطنی ، مسلمانلغی محافظه ایچون مالمزی اونپاره‌قالنجه‌یه قدر صرف ایدوب قانمزك صوك دامله‌سنه قدر چالیشه‌جغمزی ، کرهٔ ارضده بولنان بتون مسلمانلرك « انما المؤمنون اخوة ...! » نص جلیلی موجبنجه بر قرده‌ش ؛ وبلکه « مثل المؤمنین ....! » حدیث شریفی مقتضاسنجه بر جسد کبی اولدیغنی وبناء علیه بر برمزك یولنده جمله‌مزك فدای جانه حاضر وآماده اولدیغمزی اوروپالیلره قارشی بالفعل کوستره‌جك اولورسه‌ق بلکه اوزمان اونلرده بر آز انصافه کلیرده حقمزی تسلیم ایدرلر . اکر آنلره قارشی بر عزم وجلادت کوسترمزسه‌ك حقوق مشروعه‌مزی آیاقلر آلتنه آله‌جقلری شبه‌سزدر .

اخوان دین!

کوریپورمیسکز ! « واعدوالهم . . . ! » امر جلیل سبحانیسنه قارشی بیون اکمه‌دیکمز، بوامر الٰهی‌دن غافل بولندیغمز ، بالعکس بوامر الٰهی ایله دشمانلریمز عامل اولدقلری ایچون عالم اسلامك باشنه نه حاللر کلدی . ؟ اوچیوز آلتمش، بلکه دورت یوزملیونه قریب اولان مسلمانلك باشنده‌کی فلاکتی دوشونه‌لم ! وبوامر جلیل الٰهی‌نك مقتضیاتی اولان قوتی برکون اول غیرت ایدوب الده ایتمکه چالیشه‌لم . ! المزه بردوربین حقیقت آله‌رق بتون عالم اسلامك چکدیکی سفالتی، باشلرنده‌کی فلاکتی کورمیه چالیشه‌لم. او قدر اوزاغه کیتمك ایسته‌مزسه‌ك یانی باشمزده فریاد وفغان ایدن « کرید » مظلوملرینه، « طرابلس غرب » معصوملرینك حالنه اولسون عطف نظر ایده‌لم ! « کرید » ده‌کی حقوق مشروعه‌مزی تسلیم ایدك دیه اوروپالیلره سنه‌لردنبری باغیروب چاغیردیغمز حالده بزده بر قوت وبر عزم وجلادت کورمدکلری ایچون « لیت ولعل » ایله وقت کچیرملرندن طولایی شوصوك زمانلرده کریدك آلمش اولدیغی وضعیتی، اوت! بتون متفکرینی بیله‌دوشوندورن وضعیت سقیمه‌نك انتاج ایده‌جکی وخامتی دوشونورکن باشمزه بومسئلهٔ مهمه‌یی هیچه ایندیره‌جك ــ برده طرابلس غرب مسئله‌سی چیقدی . ! ! !

امان قرده‌شلر !

کوزلرمز کوروب طورورکن ممالك اسلامیه‌یی تارمار ایتدیررسه‌ك حضور الٰهی‌یه هانکی یوز ایله وارەجغز ؟ حاکم مطلق اولان جناب واجب الوجود حضرتلرینك « واعدوالهم . . . ! » امر صمدانیسی ایله بتون بلاد اسلامیه‌یی محافظه ایتمه‌کزی امر ایتدیمی ؟ سؤال جبروتنه قارشی نه جواب ویره‌جکز ؟ ... . کوزلرمزی قپادیغمز یه‌تر، بر آزده آچوب علیهمزده چویریلن ــ طولابلری کورمکه چالیشه‌لم ! . بوکون ایتالیا کبی بر وحشی، طرابلس غرب ولایتی کبی بر ولایتمزه جانوارجه‌سنه هجوم ایده‌رك بیکلرجه خانمانلری محو و خراب ایدییور ، بیکلرجه معصوم چوجقلری اوکسوز براقیورده اوروپالیلر هیچ سس چیقارمیورلر! آرتق بو حاللر ؛ اوروپالیلرك حقمزده امحای تدریجی اصولنی تطبیقه قرار ویردکلرینه شهادت ایتمزمی ؟ هانی طرابلس غرب وکریدده‌کی حقوق حکمرانی‌یی حمایه؛ نرده قالدی اوروپا مدنیتی ؟ (!) نرده‌قالدی عدالت ؟ (!) کونش کبی میدانده اولان حقوق مشروعه‌مزی ضایع ایتمکه چالیشیورلر ! اسلاملرك علیهنه اوله‌رق اجرا ایدیلان حقسزلقلر ، ظلملر ، وحشتلر . . . عینی حقیقت ، عینی عدالت ، صرف مدنیت اوله‌رق کوستریلیور ! ! . . . فقط برکرده عثمانلیلر، اسلاملر حقوق مشروعه‌لرینی مدافعه‌یه قیام ایدرلرسه او زمانده اسلاملره باربار نامنی ویرییورلر . ایشته ، اوروپالیلرك تعقیب ایتمکده اولدیغی طریق سقیم عثمانلیلر ایچون بلکه بتون عالم اسلام ایچون بر درس عبرت تشکیل ایدییور . »

اکر بز بونلرك بوحاللرندن حالا عبرت آلمیه‌جق اولورسه‌ق ؛ شمدی‌یه قدر اولدیغی کبی بوندن صکره ده کوزمزی آچمازسه‌ق « معاذالله » المزده‌کی اسلام مملکتلری‌ده یقین زمانده برر برر کیده‌جکدر . وبوکاده هیچ شبهه ایتمه‌ملیز :

قرده‌شلر !

بوکون کرید جزیره‌سنده بوقدر نفوس اسلامیه لاینقطع ولایحصی اشکنجه‌لر ایچنده چیرپنیرکن ، طرابلس غربده بیکلرجه طول قادینلر، یتیم چوجقلر آچ بی علاج چارشیلرده فریاد وفغان ایدرکن ، کوزلرینی مقام خلافته‌دوغری‌دیکه‌رك حالت نزعده بولنان انسانلر کبی قرده‌شلریمزه امداد ایدك دیه چاغیریشیرلرکن حقیقی بر مسلمانم ادعاسنده بولنان کیمسه‌لر نصل اولورده راحت اویقوده یاته‌بیلیر ؟ نصل اولورده النده بولنان پاره‌لری اعانه‌یه صرف ایتمز ؟ نصل اولورده بوقدر مظلومك امدادینه یتشمك ایچون طوپلانان اعانه‌لره اشتراك ایتمز ؟ عجبا زنکینلرمز دوشونمیورلرمی‌که ، وطن الدن کیدرسه قزانمش اولدقلری پاره‌لر نه‌ایش کورر ؟ ! ! بوکون طرابلس غربده بولنان قرده‌شلرمزك باشنده‌کی فلاکت عظمایی دفع ایتمکده ، هیچ اولمازسه اونلره ییه‌جك ارزاق، کیه‌جك البسه کوندرمك اوزرمزه فرضدر. دینمز اویولده امر ایدییور. بونی بیلدیکمز حالده شمدی‌یه قدر قاچ غروش اعانه طوپلادق ؟ زنکینلریمزدن مأمول ایتدیکمز نسبتده قاچ کیشی اعانه ویردی . یازقلر اولسون او کیمسه‌لره‌که ابنای جنسنك چکمش اولدیغی محن ومشقت، کورمش اولدیغی فلاکت اوکا هیچده تأثیر ایتمز !!!

عجبا ! « مثل المؤمنین فی توادهم .....! » حدیث شریفی نبی ذیشان

صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزك فم سعادتلرندن صدور ایتمه‌مش‌می ؟ مسلمانلرك تعقیب ایده‌جکی خط حرکتی کوسترن بو حدیث شریفده هیچده شبه‌مز اولمدیغی حالده نیچون مدنیت ادعاسنده بولنان تاسلاقلرك ظلمی آلتنده فریاد وفغان ایدن بیکلرجه قرده‌شلرمزك آه وانیننه اشتراك ایدوبده برجسدکبی اولدیغمزی فعلاً اثبات ایتمیورز ؟ ابنای جنسندن جزئی برمضایقه‌یی دفع ایتمك ایچون دست معاونتی اوزاتانلر حقنده‌کی تبشیرات الٓهیه وتشویقات نبویه‌یی متضمن اولان « من جاء بالحسنة...! » نص جلیل الٓهیسی ؛ و « من نفس عن مومن کربة من کرب الدنیا نفس الله عنه کربة من کرب یوم القیامة ...!» حدیث شریف نبویسنی عجبا هیچ دویمدقمی ؟ یوقسه ــ حاشا ــ بوقدر وعد الٓهی‌یه اعتمادمزمی یوق ؟

ویاخود برقاچ کونلك لذائذ دنیویه‌یی حد بی‌پایان اولان نعم اخرویه‌یه ترجیح‌می ایدییورز ؟ کرك بوراده بالمناسبه ذکر ایتدیکم و کرك بونلرك امثالی پك چوق آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌دن مستبان اولدیغی وجهله نظر شریعتده انسانلرك خیرلیسی ابنای جنسنك الم جسمانی وروحانیسی ایله متألم ؛ و دائما ابنای جنسنه الندن کلن معاونتی دریغ ایتمیانلردر. « خیر الناس من ینفع الناس » حالبوکه بزلر شرع شریفك تعریفی وجه‌اوزره حقیقی برمسلمان اولدیغمزی مفتخرانه برلسان ایله سویلدیکمز حالده قرآن عظیم الشانك امرلرینه بیناشمیورز ! ! !

چونکه : قرآن اعلای کلمة الله ایچون، مملکتی ، مسلمانلغی محافظه ایچون الکزدن کلن قوتی صرف ایدك دیه بزلره شدتلی امرلرده بولنیور. بزلر ایسه مع التأسف دینمزی، مملکتمزی محافظه ایچون قرق پاره‌یی ویرمکدن چکنیورز ! ! ! حالبوکه او بر طرفدن بر یونانلی چیقیور ، ــ کندی دینی ویر دیه امر ایتمدیکی حالده ــ دکل قرق پاره، یدی یوز بیك لیرایی بردن ویرییورده بری طرفدن بز اصلا یوزیمز قزارمیور!! یازقلر اولسون بویله حمیته !! نره‌ده قالدی دعوای اسلامیت ؟

جمعیت اسلامیه ایچنده موجود اولان بوکبی حمیتسز زنکینلریمزه قارشی:« قل ان کان آباؤکم . . . . . : » آیت کریمه‌سنی‌ده ذکر ایتمه‌دن کچه‌میه‌جکم. مأمول‌که، انصافه کلیرلر! خلاصه : اکر بز مسلمانلر دینمزی، وطنمزی محافظه ایتمك، شان جلیل اسلامیتی اعلا ایده‌رك اجانبك تحکمی آلتنده آه وانین ایله محو اولوب کیدن بونجه نفوس اسلامیه‌یی قورتارمق ــکه دیناً اوزرمزه بورجدر . ــ ایسترسه‌ك « واعدوا لهم . . . . ! » امر جلیل الٓهیسیله مأمور اولدیغمز قوتی حاضرلامق ایچون وارمزی بو اوغورده صرف ایده‌رك قانمزك صوك دامله‌سنه قدر چالشمق لازمدر .

حتی دیه بیلیرمکه فرانسه قادینلرینك یاپدیغی کبی قادینلرمز بتون زینتلرینی، حتی قولاقلرنده‌کی کوپه‌لری بیله دوننما اعانسنه ترك ایده‌رك عثمانلی قادینلرینك عالمجه مسلم اولان حمیتنی برقات دها کوسترملیلردر .

« لن تنالوا البر حتی تنفقوا . . . . . . !»

« یارب! مسلمانلری طالمش اولدقلری غفلت اویقوسندن اویاندیر ، اطرافلرینی احاطه ایدن بوفلاکتلردن خبردار ایت ! دعاسیله ختم کلام ایدرم . ومن الله التوفیق والهدایة والنصرة والاعانة

اقسکیلی

احمد حمدی

درسعادت مدارسنك صورت اداره‌سی

ایله

طلبهٔ علومه ویریله‌جك مخصصات

حقنده قانون لایحه‌سی‌در :

ماده ۱ درسعادتده بولنان عماراتدن بر قسمنك لغوندن طولایی طلبهٔ علومه تخصیص اولنان برمیلیون ایکی یوزبیك غروش ایله درسعادتده‌کی طلبهٔ علوم ایچون اوقاف بودجه‌سنه موضوع مبالغ اشبو قانون احکامنه توفیقاً صرف اولنه‌جقدر .

ماده ۲ مدارسده مدت تحصیل اون ایکی سنه‌در . درت اولکی سنه تحصیل ابتدائی وبونی ولی ایدن درت سنه تحصیل تالی وصوك درت سنه تحصیل عالی‌یه مخصوصدر ، هر سنه بالامتحان ترفیع صنفه موفق اوله‌رق برنجی درت سنه‌یی اکمال ایدنلره مدرسهٔ تالیه واوچنجی درت سنه‌یی اکمال ایدنلره مدرسهٔ عالیه اجازتنامه‌سی اعطا ایدیله‌جکدر.

ماده ۳ مدارس ابتدائیه طلبه‌سنه شهری آلتمش ومدارس تالیه طلبه‌سنه شهری سکسان ومدارس عالیه طلبه‌سنه شهری یوز غروش معاش ویریله‌جکدر .

ماده ٤ درسعادتده مقام مشیختجه تنسیب اولنه‌جق محللرده سکز مدرسهٔ ابتدائیه، یدی مدرسهٔ تالیه، بش مدرسهٔ عالیه تشکیل اولنه‌جق وهرمدرسه درت صنفه تقسیم اولنه‌جق وهرصنفك موجودی اللی طلبه‌دن عبارت بولنه‌جقدر .

ماده ٥ مدارسده موجود ومقید اولان طلبهٔ علومدن دردنجی ماده‌ده‌کی مدارس طلبه‌سی عدادینه داخل واوچنجی ماده‌ده‌کی معاشه نائل اوله‌جقلر مسابقه امتحانی اجراسیله تفریق ایدیله‌جکلردر .

ماده ٦ هرسنه مدارسه علی الاصول یکیدن طلبه قید اولنه‌جق ایسه‌ده بونلردن معاش اعطا اولنه‌جقلر مسابقه امتحانه تابع طوتیله‌جق ومقداری تحصیل عالی وتالی وابتدائی طلبه‌سندن ترفیع صنف وترقین قیدووفات کبی وقوعات سببیله تناقص ایدنلرك مقدارینی تجاوز ایتمیه‌جکدر.

ماده ۷ تحصیلك اوچ درجه‌سنده دخی هرسنهٔ تدریسیه نهایتنده امتحان عمومی اجرا قلنه‌جق وترفیع صنفه موفق اولمایان طلبه صنفده ابقا ایدیله‌جك وعین صنفده ایکی سنه ترفیعه موفق اوله‌میانلرك قیدلری ترقین اولنه‌جقدر .

ماده ۸ تحصیل عالیده بولنه‌جق بیك طلبه‌یی هرسنه اومقداره ابلاغ ایچون تحصیل تالی‌یی اکمال ایتمش اولانلر وتحصیل تالیده بولنه‌جق بیك درتیوز طلبه‌یی اتمام ایچون تحصیل ابتدائی‌یی اکمال ایتمش بولنانلر بیننده مسابقه امتحانی اجرا قلنه‌جقدر .

اشبو مسابقه امتحانلرینه طشره مدارسنده تحصیل علوم وفنون ایدوب ما ازسه قید اولنمق اوزره مراجعت ایدنلر دخی قبول وبالامتحان قزانه‌جقلری صنفه قید ایدیلور .

ماده ۹ مدارسده‌کی طلبه‌نك مکتب قضاته ودیکر مکاتب عالیه‌یه

داخلی اولملری جائز ایسه‌ده بعدالدخول معاشلری قطع ایدیله‌جکی کبی مدارسده اکمال تحصیل ایله شهادتنامه اخذینه موفق اولانلرده‌قیدلری ترقین اولنوب معاشلری کسیله‌جکدر .

ماده ۱۰ تحصیل ابتدائی‌یی اکمال ایتدکلری حالده تحصیل تالی ایچون مسابقه امتحاننده موفق اوله‌میانلر ایله تحصیل تالی‌یی اکمال ایتدکلری حالده تحصیل عالی مسابقه‌سنده قزانه‌میانلر سنین آتیه‌ده اجرا قلنه‌جق مسابقه امتحاننده احراز موفقیت ایدرك مافوق مدرسه‌یه قبول ایدلدکجه معاش اخذ ایده‌میه‌جکلردر .

ماده ۱۱ مدارس ابتدائیه مأذونلرینك جوامع شریفه ومؤسسات سائرهٔ خیریه‌ده انحلال ایده‌جك جهات دینیه توجیهاتنده حق رجحانی اوله‌جقدر .

ماده ۱۲ مدارس تالیه مأذونلری طابور امامتلرینه وجوامع‌شریفه ومؤسسات سائره‌ده انحلال ایده‌جك جهات علمیه‌دن مدارس عالیه مأذونلرینك طالب‌اولدقلری‌جهتلره تعیین ایسلك حقی‌حائز‌اوله‌جقلردر.

ماده ۱۳ مدارس عالیه مأذونلری الای‌مفتیلکلرینه وجوامع شریفه ومؤسسات سائره‌ده جهات علمیه ومدارس معلملکلرینه ومکاتب علوم عربیه ودینیه معلملکلرینه تعیین اولنمق امتیازینه مالکدر .

ماده ۱٤ ایکیشر یوز موجودلی درت صنفی حاوی هرمدرسه‌نك برمدیر وایکی مفتشی‌ولزومی قدر مدرس‌ومعلمی ودرت بوابی‌اوله‌جقدر.

ماده ۱٥ مدیر ومفتش ومدرسلر الیوم موجود اولان درسعام میاننده قدم واهلیتلری نظر دقته آلنه‌رق ولدی‌الاقتضا امتحانلری اجرا اولنه‌رق انتخاب وتعیین اولنورلر .

ماده ۱٦ الیوم موجود اولان درسعام افندیلرك معاشلری هیچ برصورتله تنقیص ایدلیوب انجق معاشات مذکوره محلولاتندن مدارس عالیه مدیرلرینك معاشلری ایکیشر بیك ومفتشلرینك معاشلری بیك ایکیشر یوز غروشه ومدرسلرینك معاشلری هرساعت تدریس ایچون اوتوز غروش حسابیله حدلایقه ومدارس تالیه مدیرلرینك معاشلری بیك بشریوزومفتشلرینك معاشلری بیکرغروشه ومدرسلرینك‌معاشلری هرساعت تدریس ایچون یکرمی بش غروش حسابیله حدلایقه ومدارس ابتدائیه مدیرلرینك معاشلری بیکر ومفتشلرینك معاشلری سکزر یوز غروشه ومدرسلرك معاشلری هرساعت ایچون یکرمیشر غروش حسابیله حدمناسبنه ابلاغ وبواب افندیلره ایکیشر یوز غروش معاش تخصیص ایدیله‌جکدر .

ماده ۱۷ مجز وغیر مجز بالعموم درسعام افندیلر ایکی بیك غروش ویا دها زیاده معاشلی مأموریندن بولنانلرك معاشلری قطع اولنه‌رق محلولات میانه ادخال‌ایدیله‌جك ومأموریتده بولنمیوب تام‌الصحه‌اولانلر دخی مدارسده مدیرلك،مفتشلك ومدرسلك و فنون جدیده معلملکی کبی خدماتی قبول وحسن ایفایه مجبور اوله‌جقدر .

ماده ۱۸ مدرسین میاننده معلملری‌تدارك اولنه‌میان فنون‌جدیده ایچون موقةً خارجدن معلم تدارك ایدیله‌جك و ایلروده اشبو فنلرك جمله‌سنك تدریسی مدرسهٔ عالیه مأذونلرینه حصر اولنه‌جقدر .

ماده۱۹درس وکالت‌علیه‌سنجه‌کندیسنه ارائه‌ایدیله‌جك‌وظائفی ایفادن امتناع ویاوظیفه‌سنده‌تکاسل ایدن مدرسینه برنجی دفعه باورقهٔ مخصوصه اخطارده ایکنجی دفعه‌مجلس مصالح طلبه‌یه جلب‌ایله توبیخده بولنیله‌جق وینه امتناع وتکاسللری کوریلورسه معاشلری قطع اولنه‌رق سلك مدرسیندن اخراج ایدیله‌جکدر .

ماده ۲۰ طلبهٔ‌علوم مخصصاتی اوقاف بودجه‌سندن‌ومدرسین‌معاشیله مدرسه‌لر مدیر مفتش وبوابلری معاشات علمیه بودجه‌سنك ترتیب مخصوصندن تسویه قلنه‌جقدر .

ماده ۲۱ آتیاً یاپیله‌جق مدارس لااقل بر صنفنك موجودینی استیعابه کافی اوله‌جق صورتده حفظ‌الصحه قواعدینه موافق بر طرزده انشا ایدیله‌جك وبو یولده مدارس وجوده کتورلدکجه بورالرده اقامت ایده‌جك طلبه‌نك معاشاتی قطع ایله تخصیصاتلری اطعام واکسالرینه قارشولق طوتیله بیله‌جکدر .

ماده ۲۲ اشبو قانونك جهت اداریه‌سنك اجراسی مقام مشیخت اسلامیه‌یه و اوقافه تعلق ایدن جهتلرینك اجراسی اوقاف نظارتنه عائددر .

مطبوعات

مسلمانلری حیاته دعوت

« دنیا بش کوندر ، بشی‌ده قارا » بش کونلك عمر ایچون بو فانی دنیاده سعی و تلاش ایتمك، مال و دولت شوقنه قاپلمق، کسب و حیات قیدینه دوشمك، عمری بیهوده چوروتمك لزومی وارمی؟ هرنه ایتسه‌ك آخرمز فنادر! کیشی کرك آخرتی‌ایچون‌چالشسون، اونك‌ایچون سرمایه قازانسون، اولومنی خاطرندن چیقارماسون ، کوزنی آخرت کوشه‌سنه دیکسون . ای عزیزان ! بر باقك دنیایه عبرت خانه‌در ، آخرین فکر ایتمه‌ین عاقل‌دکل دیوانه‌در ...»

محترم علما وواعظلرمزك مسجدلرده ، مجلسلرده جماعته خطاباً سویلدکلری‌سوزلر،ایرادایتدکلری نطقلرعلی‌الاکثربوقبیل‌وعظ‌ونصیحتلردن عبارت اولدیغی جمله‌یه معلومدر . بو مضمونده‌کی وعظلر ایله روحانی بابالرمز، « سالکان‌راه‌حقیقت»، خلقك اعتقادینه‌برطورغونلق کتوروب حیات دنیادن‌مسلمانلری‌صغوتیرلر.امورمعیشتده‌لازم اولان‌سعی‌وجهاددن بری ایدرلر . بو قبیل وعظ و نصیحتلردن مسلمان قرداشلرك وار قوتلری ضعیفلشیر، فکرجه هنرلری طورغونلاشیر، جسارت و تشبثلری قیریلیر؛ ذلته، اسارته، هرشیئه راضی اولوب بتون جفا ومشقتلری قبول ایدرلر، هرنوع زحمت واذیته قاتلانیرلر، معیشتك آجیقلی وجفالی‌حالنه

طاقت کتوررلر و هرایشــده « میکذرد » دیوب ذلت و عطالت ایچنده حیاتلرینی سوروکلهرلر .

«دنیــا بش کونلکدر ، اونكده آخری اولومدر . بش کونلك عمر ایچون چالشماق دکرمی و چالشماقدن نه حاصل اولور ؟ « سلطان جهان اولسه کیدرجانه ایناتما — چون باقی دکل ملك سلیمانه ایناتما . » پس شوحالده اولومه حاضرلامق لازم . حیاتده وفا یوقدر،باقی دکل...»

طمعکار واعظلر ایچــون جماعتك بویله غفلت و جهالتده یاشاماسی البته چوق خیرلیدر . آزچوق هرنه قازانسهلر کتوروب اوز آغالرینه تسلیم ایدهجکلر. کندیلری ایسه آزه قناعت ایدوب آنجاق بش کونلك عمر ایچون الده یك جزئی سرمایه صاقلیهجقلر . چونکه روحانی بابالری اونلره واضح دلیللر ایله اثبات ایتــدیلرکه دنیا مالی جهنم اودیدر، نه لازم اونی جمع ایتمك ؟...

نه کرکدر سکا بو دولت ومال
یوککی یونکل ایله ای حمال

ایشته بعض جاهل واعظلر هروقت بیچاره حماللرك زحمتلك ثمرهسنی اللرندن آلوب یوكلرینی یونكل ایتمكه چالشمشلردر .

بو سـببدندرکه مسلمان عالمنه عطف نظر ایدیلدکده ، اونك حال پرملالیله آوروپالیلرك سعادتحالی قارشیسنده عقل انسانحیرتده قالیور! دولت، ثروت، معرفت، کمال، هنر، بیلکی، بجریکلك، راحت یشــایش آوروپالولرده؛ فقر، ذلت، یوقســوللق ، جهالت، عواملق، هنرسزلك ، عدم راحت، عجز، اسارت و کسالت ایسه عالم اسلامده..بونلر کوزلرینی قبرستانه دیکمشلر، بش کونلك عمری چابق کچیروب اورایه واصل اولمغه چالیشیرلر؛ آنلر ایسه دنیاده حیاتلرینی راحت کچیرمکه، رفاه و سعادت اکتسابنه، کندیلریچون دولت و حرمت احرازینه چالیشیرلر... بونلر فلاکت و غفلتده؛ اونلر رفاه و سعادتده .. بونلر اولو، آنلر دیری!

آوروپالیلرك بو فعالیت ، بو جدیت و سعادتی آنلرك مسلمانلردن دها زیاده قابلیتلی و مستعد اولملرندن دکل محضا آندن ناشیدرکه آنلر حیاتك قدرینی بیلوب آندن مستفید اولورلر؛ مسلمانلر ایسه حیاتهمیل ایتمیوب مماتی فکر ایدرلر .

برروس ادیب ملتنی شو یولده یشــامغه دعوت ایدیور:«حیاتکزی غنیمت بیلوب یشایکز و یشامهنك یوللرینی اوکرهنوب راحت یاشایکز . وقتکزی غفلتده کچیرمهیکز . یان یاتوب بر نقطه اوزرنده قالمایکز . یاشایکز وبشــقهلرینك حیاتنه سـبب اولوکز . علوم و فنونه ، صنایع و تجارته، فلسفهیه، آلش وویرشه، زراعته، مکتب و مدرسهلرهحرکت ویریکز، حیات بخش ایدیکز، معیشت ایچون یکیاصول وقاعدهلرترتیب ایدیکز، سیاسی و اقتصادی ایشلریکزه تغییر و تبدیل ویروب بشقهلریله مناسبات و علاقهکزی دوزلدیکز، حریت و علویت کسب ایدیکز.

«جملهیه قرداش کوزیلهباقکز، باشقهلرینك حقوق و اختیارلرینــه ، مملکتك معموریت و آسایشنه رعایت ایدیکز .

« حیاتی اونوتمایکز ، آکا رحمکز کلســون، هم کندکزك ، هم بشقهلرینك حیاتی محافظه ایدیکز ، یشامهیی سویکز و عزیز طوتکز. قوتلی بر ملتك بر هجوم و ظلمی آلتنده ضعیف بر ملتكحقوق وحریتنك محوینه مانع اولکز... »

الحق حیاتی ســومك وآنك قدرینی بیلمك لازمدر . بزلر ایســه بوندن غافل و اوزاق دوشمشز، حیاتك قدرینی بیلمیورز و ایچمزدن هرکیم برآز حیاتك قدر و قیمتنی درك ایدوب احوال معیشتنی اصلاح ایتمکه چالشسه ، درحال جنــاب واعظ ایله آغا درویش اونك قاپوسنی کسوب یوجهسسیله منعایدر: « که ای غافل، دنیا عبرتخانهدر ، دنیایه اویما، آخرنیالدن قویما، کاروان هریوله دوشوبدر. هرکس یوکنی تیز یوکلسه مردانهدر . بو دنیای دونه رغبت ایتمه ، آخرت ایچون تدارك کور، کوشــهٔ قبردن کوزیکی چکمه . ناز ایله باشیکی بالش نازه قویمه ، چونکه نیجه بیك نزاکت اهلی خاك ایله یکسان اولمشدر ... »

واعظك و آغا درویشــك بویله نصیحتلری مسلمان قرداشــلری حرکتدن آلیقویوب بتون موجودیتلرینــه برطورغونلق و پریشــانلق عارض اولور، حیاتدن، چالشمقدن، هربرشیدن شوق وهوسی کسیلوب مماتدن باشقه فکر و خیاللرینه بر شی کلمز .

برجسارت وهنر صاحبی چیقهیورکه واعظ افندیدن سؤالایتسون : ای محترم خوجه ! بزی اولولر عالمنه دعوت ایتمکدن مقصدك نهدر؟ قرآن کریم بزه بویلهمی دییور؟ یوقسه بزی چالیشمغه، شان وشــوکت اسلامیهیی محافظه ایچون اعداد قوتهمی دعوت ایدییور ؟

ای بزیم روحانی بابالرمز،بزه مرحمتکز اولسون، انصاف ومروت ایدیکز، اطرافزدهکی ملل و اقوامك جملهسی ترقی یولنه دوشمش ، کیجه کوندوز چالیشیورلر . اسباب معیشتلرینی تهیه قیلورلر. بتونعاللك عقلی، فکری، ذهنی ایشلیور، احوال معیشتلری ایلکه و سعادته منقلب اولیور، بتون ملتلرك افرادی . آریلرك سپتلره بال طاشــیملری کبی ــ متصل ایشلمکدهدرلر . اما بز یاتوب‌قالمشز، نهعقلمز ایشلیور، نهفکرمز کوزمزی آنجق اولولر عالمنه دیکوب هرنهوقت بر حرکت کوســترسهك آغا درویشك سسی کوشمزه یتیشیر : « آخرین فکر ایتمین عاقل دکل دیوانهدر ...»

ملتلرینی حیاته دعوت ایدن ذوات کبی بزده مسلمان قرداشــلره خطاباً دیرزکه: « ای قرداشلر، حیاتكقدرینی بیلیکز، حیاتاللهتعالینك عطیهسیدر ، آییلیکز، حرکت ایدیکز . قاپو ، باجالریکزی آچیکز ، اوکزه ایشیق کلسون. کوزیکزك توزینی سیلوب دقت ایلهاطرافهباقکز. هرکس‌ایشلیور، چالیشــیور ، حیاتدن متنفع اولیور. جنــابحق (لیس الانســان الاماسعی) بویوریبور . آخرت ایچــون یادین اولهجك کبی چالیشمق لازم کلدیکی کبی، دنیا ایچونده ابدیاً یشایهجق کبی چالیشمق لازمدر .

باکو — حقیولی

روس بایراغی

أوت روس بایراغی ! ،

شانلی ماضیمزك مزار نسیانه كومولن مناقب ظفردن بوكون ایچون آنجق سونوك، أولكون بر خاطره اوله‌رق یاشار[بالطه‌جی] اردوسنك [پ‌ه‌روت] بطاقلقلری ایچنه باطیروب ینه‌دنیا یوزینه چیقاردیغی روس بایراغی ! .

قریم خانلرینك سرای خرابه‌لری اوزرنده بایقوشـلر كبی توره‌ین؛ قانقاسك قانلی ذروه‌لرنده، بعضاً كچید یوللرینك طولامباجلی درینلكلرنده یوكسه‌لن روس بایراغی ! .

طونه‌وادیلرینی،بالقان بوغازلرینی، چبالجه استحكاملرینی چیكنه‌یه‌رك اوتوز درت سـنه اول آیاستافانوس اوكلرینه قدر سوردیكی اردوسنك رهبر مشی و هجومی اولان‌او روس‌بایراغی ایشته بوكون زواللی(ایران) ك سر مقدراتنده دیكلمش طوریور :

پترسبورغ ۳۰ كانون اول — تبریزه روس بایراغی چكلمشدر . »

شو تلغرافنامه ؛ (بوكون ایرانه،یارین بزه) دیمك اولان بر آجی حقیقتی بتون چپلاقلغی ، بتون وحشتیله اعلان ایدییور .

وطنداشلر بونه آجی بر حقیقتـدر ! بزدن ، عثمانلی حكومتـندن غیری دنیایوزنده برحیات قاله‌بیلن زواللی ایرانك مصیبت زده‌سینه‌سی قازاق آتلرینـك آیاقلری آلتنـده چیكنه‌نیور ، علی‌الاكثر توركلرله مسكون اولان (آذربایجان) ، (تبریز)، (أزه‌لی) كبی حوالیسی‌ده روس طوپلرینك طراقه‌سی آلتنده ایكله‌یور .

بو بد بخت مملكت باشدن باشه دشمن پای استیلاسنه فرش ایدلمش كیمسه‌سز ، یتیم بر ناصیهٔ‌مغدوره‌شكلنی كوستریور ، بر باكرهٔ معصومه حسنی وریبور . بوپاك ناصیه‌یی كیرله‌تن : [غول احتراص] ، او بكر عصمتی چاك ایدن‌ده : [جهل ونفاق] در .

بر زمانلر اقطار جهانی شعشعهٔ سطوت وعرفانیله مجلوب محاسنی أیله‌ین قوجه بر مـدنیت اسـلامیه شو دقیقه‌ده بتون موجودیت مادیه ومعنویه‌سیله سریر اقبالندن حفرهٔ زواله طوغرو یوارلانیور .

بو مبنای عظیم حیـاتك ولولهٔ اندراس و انقراضی قولاقلرمزده اولسون بر اثر تیقظ وانتباه حاصل ایتمليدر .

بیچاره ایران . . بو هائلهٔ موت وسقوطك سكران اضطرابنی پك ألیم وطاقت شكن بر ربقهٔ زمان ایله چكه‌جكدر .

بو زواللی خسته‌یی برآنده أولدیره‌میه‌جكلر. فقط هركون حیاتندن برعضویت محسوسه‌یی قطع ونزع ایده‌رك اوكا ، بوتاریخی ملته هجرانلر، خجالتلر ، انتقاملر ، عذاب واضطرابلر ایچنده بر كابوس جبر و تحقیر یاشاده‌جقلردر، یارب! بونه مقاومتسوز ، وجدان خراش بر حیات‌موت انكیزدر .

ایرانك بو بدبخت اسـلام دیارینك متكای بقا واستقراری اولان اسـباب مانعه‌یی [جهل وشقاق] ایله [عشق احتراص] دنیلن ایكی عفریت بی امانك ظالم پنچه‌لری بلا مشكل قیردی ، محو أیله‌دی ...

بوایكی عامل غدارك تأثیرات مشئومه‌سی ـ دها لچن كون فرانسه ایله آلمانیا آره‌سـنده برات انقراضی امضا ایدلمش ایكن بیله ـ بیچاره [فاس] سلطانلغنك ییرانمش اولان اعصابی اوزرندن بیله هنوز زائل اوله‌مادیغی كورولیور . بو ایكی فاجرهٔ اجتماعیه‌دن الحذر ، وطنداشلرم، الحذر ! ! ..

فرانسز دفتر استملاكنه قید ایدیلن ، وبتون فرانسه قدر جسیم اولان بو قوجه اسلام دیارنده حالا انتباه حصوله كله‌مشدر .

دهادونه‌قدر [فاس]حاكمیت منقرضه‌سنك (برلین) قروازورینك صیریتقان طوپ آغزلریله تزییف ایدلدیكی پاكیزه سـاحللرینه نكران اولان وه‌رسانلری اوزرنده شو ساعتده بیله (قارده‌ش قانی ایچمك)، حرص‌ونفاق سائقه‌سیله وطنه مستولی‌اولان دشمنلری كوره‌مه‌مك اوزره (بربرینك كوزنی‌اویمق،همدینلرینی‌بوغازلامق،أولدیرمك)فلاكتی‌حكمراندر.

فاس ده(فرانسز)،طرابلس‌ده (ایتالیان) ، ایران‌ده‌ده(روس) بایراغی‌طالغه‌لنیور .

(لاتین واسـلاو) ملتلرینك علامت هجوم واستیلاسی اولان بو بایراقلردن ، اسلامیت عالمنك آتیٔ مقدرینی تسـمیم ایده‌جك بر هوای زهرین انتشار ایدییور .

كوزمزك اوكنده اولان بو مهالك ثابته‌دن غیری یارینك مشـیمهٔ وقایعندن طوغه‌جق شیلردن بی خبرز. ای نفاق وشقاق ایچنده‌بوغولان مسلمانلر! انتباه ، انتباه، اتحاد، اتحاذ !...

سلانیك — روم‌ایلی

ایتالیا محاربه‌سنی اونوتدق !

بك طبیعی بر شـیدی ، مملكتك ، ملتك مقدراتی اللرینه تودیع ایدیلن مجلس‌مبعوثان اعضالری محاربه‌ایدوب دورورکن وطنك بركوشه‌سنده‌كی ایتالیا حربنه كیم قولاق آصار! حربك‌اك دهشتلیسی‌استانبولده، ملت مجلسنده باشلادی ودوام ایدییور ؛

تهلكه‌نك بوقادار بویوكی‌قارشیسنده ایتالیا حربی كبی اوفاق‌تفكلرینه كیم اهمیت ویرر ! لكن ایتالیانلرله برابر بزم اضمحلالمزی اومانلر ؛ شوحاللردن نه‌قدر ممنونلر !

مجلسـده‌كی بش اون منصب‌حریصی بوتون ایتالیانك زرهلیارندن ، اوردوسندن هم ده قات قات فضله ملت عثمانیه‌یی دوچار یأس ایتمكده‌در، عجبا بووطن دوشـمنلرینك ایتالیانلردن داها اشنع ، اونلردن بیك كره داها تهلكه‌لی اولدقلرینی اكلامه‌یورمی‌یز؛ بویله بش اون‌غرضكارك كیفی، احتراصی اوغرنده بومملكتك باتوب كیتمه‌سنه كوزمی یوماجغز ؟

نیچون بوبلرك‌قولاقلرندن‌دوتوب‌ده آتیوبرمكده‌حالا‌تردد كوستربلیور . مملكتده مقدسات‌نامنه نه‌قادار اسـاسلر وارسه هپسنه هجوم ایتدیلر؛ دها نه یاپمق ایسته‌یورلر ؟

اسكیشهر ـ حقیقت

شئون

ازمیر مؤتمر علمیسی

ازمیر غزته‌لری یازییور : کچن جمعه کونی صلاة جمعه‌دن صکره تحلیجی اوغلی مدرسه‌سنده انعقاد ایدن مؤتمر علمی ازمیر وملحقاتندن بر چوق علما وسامعیندن بر جم غفیر حاضر اولدقلری حالده فضیلتلو حاکم افندینک ریاستی وقومانداں اسماعیل فاضل پاشا حضرتلرینک نظارتی تحتنده مذاکراته باشلامشدر . تحلیجی زاده جامع شریفی خطیبی حافظ توفیق افندی تبرکاً سورهٔ فتح تلاوت ایتمسی متعاقب جزایر علماسندن کیلانی افندی طرفندن بر دعای بلیغ قرائت ایدلمش و میلاس مفتیسی حافظ محمد صادق افندی بر نطق افتتاحی ایراد ایدرك مدارس علمیه وتکایانك زمان اوائلده حقایق اسلامیه‌نك انکشافیچون برر مهد کمال اولدقلرینی فضائل اخلاقیه ایله اتصاف ورزائل اخلاقیه‌دن اجتنابی امر ایدن شریعت غرای محمدیه‌نك مدارس عالیه‌دن نشأت ایدن بیکلرجه علماء فاضله‌نك جهد وهمتلریله آز زمان ظرفنده اقصای شرق و غربه قدر انتشار ایتدیکنی وبومقصد فوق‌العاده‌یه مظهر اولان علماء صرف حکام جلیلهٔ اسلامیه‌یی حقیله اجرا واوامر دینیه‌یه اتباع سایه‌سنده مدنیت اسلامیه‌نك زیاده ترقی وتعالی ایتدیکنی وشوقدرکه زمانمزده کوریلان آثار تدنی مدارس و تکایامزك اصلاحاته وبوکونکی عصر مدنیته موافق برطرزده تنسیقه محتاج بولندیغنی واحباب اعتدالدن مرشدلر ، واعظلر یتشدیرمك ایچون مدارسده تدریس اولنه‌جق علوم وفنونك قواعد ومسائلنی جامع برر کتابك تألیفی لازم اولدیغنی وبوخصوصده مدارسك اصلاحی ایچون تقسیم اعمال قاعده‌سنه تطبیقا منتظم بر پروغرام دائره‌سنده چالیشمقله برابر اشبو مؤتمرك مقصدی صرف علمی اولدیغنی ، کندیسنه مخصوص بر اسلوب نزیه‌ایله بیان وافاده ایلمش وبعده هیئت اداره رأی خفی ایله انتخاب اولنمشدر .

اکثریتله انتخاب اولنانلر حافظ علی ، میلاس مفتیسی حافظ محمد صادق ، تحلیجی زاده مدرسی شیخ نوری ، مصر درکاهی شیخی بدری ، جزایر علماسندن کیلانی ، مرعشلی کامل ، قرق اغاج علماسندن اسماعیل حقی ، بوز طغان مفتیسی حافظ امین ، علمادن یوسف رضا ، چوراق قپومدرسه‌سی مدرسی حاجی ادهم ، صرمه مفتیسی عثمان ذکی افندیلردر . وظیفهٔ کتابتی سزائی بك درعهده ایتمشدر .

موتمر علمیده والی ناظم پاشا ناظر اول ، قوماندان اسماعیل فاضل پاشا ناظر ثانی ، رئیس اول حاکم افندی ، رئیس ثانی مفتی انتخاب اولنمشلردر .

متعاقباً اسماعیل فاضل پاشا حضرتلری طرفندن واقفانه ، عالمانه برنطق بلیغ ایراد اولنمشدر . مؤخراً بالیکسری علماسندن محمد عاصم افندی طرفندن کوندریلان مطالعه نامه قرائت ایدلمش ایسه‌ده مذاکره‌سی وقت آخره ترك ایدلمشدر . بیدری مؤتمر علمی‌یه وارد اوله‌جق مطالعه‌نامه‌لر هیئت عمومه‌ده قرائت ایدیله‌جك ونوط طوتیله‌جقدر .

شیخ سنوسی حضرتلری

جهاد مقدس اعلانی

عثمانلی آژانسنه طرابلس غرب مخابری طرفندن آتیده‌کی تلغراف کشیده ایدلمشدر :

اسکندریه ، ۱٤ کانون‌ثانی — شیخ سنوسی احمدالشریف حضرتلری بوتون آفریقا مسلمانلرینه خطاباً نشر ایلدکلری بربیاننامه‌ده عالم اسلام آراسنده‌کی روابط اخوت واتحادی نظردقته آلارق بوتون مسلمانلرك خلافت معظمهٔ اسلامیه‌نك دشمنلرینه قارشی جهاد مقدسه حاضر بولونمالرینی امر بویورمشلردر . شیخ حضرتلری بوتون طوائف وشیوخنی جهاده اشتراکه دعوت ایتمکده‌درلر .

بوبیاننامه آفریقا مسلمانلری آراسنده بویوك برتأثیر اجرا ایتمش وهرکس کمال شدتله حربه حاضرلانمایه باشلامشدر .

عبدالرشید ابراهیم افندی

سنوسی شیخی احمدالشریف حضرتلریله ملاقات ایتمك ومحاربهٔ حاضره حقنده ترتیبات لازمه‌ده بولنمق اوزره افریقایه عزیمت ایدن سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرندن کامل پاشا ایله ملاقاتی محتوی مصردن کوندریلان مکتوبدن صوکرا هیچ بر خبر ومعلومات آلنه‌مامسی حسبیله بر چوق قارئلرمز صبرسزلانیورلر .

فی‌الحقیقه بزده مراق ایتمشدك . فقط بر هفته مقدم (جغبوب) دن آلدیغمز خصوصی بر مکتوبده صحتده اولدیغندن و ایشلرك یك یولنده کتدیکندن بحثله یوللرك مشقتی وفوق‌العاده مهم مسئله‌لرله اشتغالی حسبیله مکتوب کوندره‌مدیکی جهتله بیان معذرت ایدییور ویقینده اوزون مکتوبلر کوندره‌جکنی وعد ایدییور .

عثمانلی آژانسنك بالاده مندرج تلغراف ایله بیلدیردیکی جهاد مقدس اعلاننده عبدالرشید افندی حضرتلرینك‌ده بر حصهٔ غیرت وترغیبی اولسه کرکدر . چونکه حضرتك غایهٔ املی سنوسی شیخی حضرتلریله ملاقات ایده‌رك بیوك تشبثلرده بولنمق ایدی . وداع ایدرکن « منزل مقصوده مواصلتمدن برهفته ، اون کون صوکرا آفریقادن مهم خبرلر آلیرسکز » دیمشدی . روسیه مسلمانلرینك انتباهنده پك بیوك دولراجراسنه موفق اولان ، برنطق ایله بخارا خاقنی بر کیجه‌ده حرکته کتیرن ، ژاپونیاده اسلامیتی تأسیس ایدن ، چین ، هندستان و بتون شرقده پك بیوك حرمت وشهرته مظهر اولان حضرتك شیخ سنوسی حضرتلریله ملاقاتندن پك مهم موفقیتلره انتظاره ایده‌بیلیرز . جناب حق بتون مجاهدین اسلامیه‌نك معینی اولسون . تفصیلاتی حاوی مکتوب آلدیغمز کبی درج ایده‌جکمز طبیعیدر .

اعتذار . — (سلیمانیه کرسیسنده) عنوانلی شعرك مابعدی کله‌جك نسخه‌یه درج ایدیله‌جکدر .

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی
مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :

... ال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم
۱۳۲۶

مسلکمزه موافق آثار
جدیده ممالمنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، و سیاسیاتدن و بالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۷۷ — ۵ صفر ۱۳۳۰ پنجشنبه ۱۲ کانون ثانی ۱۳۲۷ — یدنجی جلد

سلیمانیه کرسیسنده

۱۷۵ دن مابعد

صوکره زنکینلرمز : « هایدی کیدك ، فن کتیرك . »
دییه هر ایسته‌یه‌نك شخصنه بیلمم قاچ بیك
روبله تخصیص ایله سوق ایلدیلر آوروپایه ؛
پك فداکار ایدی همشهریلرم طوغروسی یا .
بوکیدن قافله‌دن بر چوغی جداً تحصیل
ایده‌رك دوندی . فقط کلدی که اوچ بش‌ده سفیل ،
هپسنك نامنی تلویثه بحق یتدی . .
کوندرنلر نه پشیان اولیور شمدی ؛
هیچ اونوتمام ، کوه‌نوب کیردیکم یانه ،
اك جومرد زنکین ایکن شویله جواب ویردی بکا :

« کونده اون کره طوب ایستدیکز ، هپ ویردم ،
ینه ویرمزسه‌م اکر ملت ایچون نامردم .
یالکز اهانه کیتسین بو امکلر . . اولور آ
ایش بزم آوروپا یارانه بکزر صوکره !
حالی اصلاح ایده‌جکلر ، دییه‌رك قاچ سنه‌در ،
بکلیوب طورديغمز زوبه‌لرك حالی نه‌در ؟
کلدی بردانه‌سی اقشام ، هذیانلر قوصدی !
دوکیوردم ، برکت ویرسین ، ادبسز صوصدی .

بر سلامت یولی وارمش . . اوده نه‌یمش : مطلق
دینی ، ملیتی کرکدن قازییوب روسلاشمق .
اوزمان ایش بیته‌جکمش . . اوزمان قیزلریمز ،
شو ، طوتوندقلری غایت قابا ، پك معناسز
اورتودن صیریله‌جق . . صوکره‌ده ارککلردن
آنالق علمنی تحصیل ایده‌جکمش . . ذاتاً
مسلمانلر اوسببدن بو سفالتده ایمش :
که قادین « سوسیه‌ته » بیلمزمش ، اسارتده ایمش !
دین ایچون ، ملت ایچون ایش کوره‌جك آلچاغه باقڭ :
دینی پامال ایده‌جك ، ملتی روسلاشدیره‌جق !
بونی موسقوفده یاپار شیمدی رضا کوستردم ،
باشقه بر معرفتك وارسه خبر ویر کوره‌لم !
آل اوقوت ، آوروپا تحصیلی دینیلر ، کوندر ،
روتکدن بوله‌رك نامتناهی پاره ویر ؛
صوکره بزباقکه : مکر قارغه ایمش بسلدیکك !
هم ناصل قارغه ؟ دکل اویله سنك بالله دیکك !
ساده بر فحشمز اکسیکدی ، اوت ، روسلردن ،
اونی اکمال ایدیوردکمی بزمده میدان !
قزیمك عفتی باتمقده رذیلك کوزینه . .
آجیرم توکروکه بالله توکورسه‌م یوزینه !
دیمش اولسه ایدی اکر : « قزلره مکتب لازم . .
شوقدر ویرملیسك . » قهر اوله‌یم قاچمازدم .
الویرر صاردیغمز بونلری خلقك باشنه . .

بن مزارمده حضور ایسته‌یورم باقسه‌کز آ !
سزده انصاف ایدیکز : اویله‌یا آرتق نه‌دیمك ،
زنکین اولدق دییه لعنت صاتون آلمق‌می کرك ؟ »

ایشته بز بویله دیدیمکده، چالیشمقده ایکن ،
بر سحر وقتی کلوب اوچ کیشی بیلدکاردن ،
دیدیلر : « شیمدی حکومت باصه‌جق مطبعه‌کی . .
طورمه‌نك وقتی دکلدر ، هادی قالدیر طابانی ! »
بر اشارتله چوجقلر طاغیلوب درت کوشه‌یه ،
کیردیلر هپسی‌ده غایتله امین بر دلیکه .
اونلرك نوبتی کچمش ، صیره کلشدی بکا :
یولی طوتدم یالکز طوغروجه ترکستانه ،
کیجه کوندوز یورودم بولمق ایچون طاشکندی ؛
کچدیکم یرلری تعداده محل یوق شیمدی .
اوزانوب صوکره بخارایه ، سمرقنده قدر ،
اسکی دنیاده باقیندمکه نه‌عالملر وار ؟
صورمایك کوردیکم عالملری ، هیچ سویله‌میم:
یادی تمکینمی صارصارده قان آغلاریورکم .
او بخارا ، اومبارك ، اومعظم طوپراق ،
ذلتك قوینه کیرمش اویویور مستغرق !
ابن سینالری یوزلرله طوغورمش اقلیم
بر چوجق ویرمیور آغوشنه عالمك ، نه عقیم !
او رصدخانهٔ دنیا ، اوسمرقندیله ،
اویله طالمش که خرافاته اوماضیسیله :
آی طوتولسون : «توغالم شیطانی قالقیك ! » دیه‌رك ،
دونبه‌لك چالمه‌ده بیکلرجه قادین ، قیز ارکك !
بو حوالیده جهالت نه‌قدر چوقسه ، نفاق
دها صالغین، دها دهشتلی.. عموماً اخلاق
ـ « پك بوزوق » آزکله‌جك ـ نامتناهی دوشکون !
اویله مردارنی کورمکده‌که انسان فحشك ،
براقك سویلمه‌مز: موقعمز جامعدر ؛
باشقه بر اولسه‌ده تفصیله حیا مانعدر .
یا تنصب ! یاتعصب ! او قدر مسخره‌جه
بریول آلمش‌که ، باقارسین ، باشی مسواکلی خواجه ،
متخصصکن ادبسزلکك اشکالنده ،
الك اوفاق شیدن اولور دینی همان رنجیده !
ملتك خیری ایچون هرنه دوشونسه‌ك : بدعت ،
شرعی تغییر ایله ترذیل ایسه ـ حاشا ـ سنت!
آرتق اللهدن اوتانماز ، هله پیغمبردن

هیچ صیقلماز کورونن بویله یپنسزلردن
چکه‌جك مملکتك حالی نه اولماز ، دوشونك !
صاییسز مدرسه وار کرچه بخاراده بوکون..
اوقوناندن نه‌خبر ؟ اون یاره ایتمز فنلر
که‌نه‌دنیاده‌صوران وار، نه‌ده عقباده کچر!
ادبا طوغروسی پك چوق ، کیمی کورسه‌ك : شاعر !
یالکز ، شعرینه موضوع ایکی شیدن بریدر،
قوجه ملت ! ادبیاتی لواطه ایله زنا ؛
رایج اسلوبی‌ده مستانه ، ذلیلانه ادا !
صوکره تنقیده کیریش : هپسی تصوفله طولو !
وارمی صوفیه‌ده بیلمم‌که اباحیه قولی ؟
ایچیلیر ، درلو شناعت یاپیلیر بی پروا ؛
حافظك اورطه‌ده دیوانی کتاب‌الفتوی !
« کوکل اینجتمه‌ده کیفك نه‌یی ایسترسه بجر!
عرفا مسلکی ، اعلا ، هم اوجوزه‌هم ده شکر ! [۱]
شو قدر وار که شبابنده حماست ، غیرت
باشلامش .. برکون اولوب پارلایه‌جقدر البت .
اوزمان ایشته طوپراق یکیدن ایشلنه‌رك ،
بو فلزلر کبی بیکلرله فدان بسله‌یه‌جك .

چینده، مانچوریاده دین بر کوره‌نك ، باشقه‌دکل ،
مسلمان عنصری‌غایت‌کری ، غایت جاهل ،
عجبا میل تعالی نه دیمك اونلرجه ؟
« بویله کوردك دده‌مزدن ! » سسی ملیونلرجه
قفادن عینی تهورله ، باقارسین، چیقیور !
عرش آمالی بوسس تا تملندن ییقیور .
کوره‌نك هم یالکز چینده‌می صالغین؟ نرده !
هپ مصاب عالم اسلام او دواسز درده :
کتیرك مغرب اقصاده‌کی بر مسلمانی ؛
برده چین سورینك آلتنده اوزانمش یاتانی ؛
دیکله‌یك هر برینك روحنی : مطلق کله‌جك ؛
« بویله کوردك دده‌مزدن ! » سسی تیترك ، تیترك !
« بویله کوردك دده‌مزدن ! » سوزی دیناً مردود ،
عجبا ساحهٔ تطبیقی نه‌دن نا محدود ؟
چونکه بز بیلمیورز دینی ، اُوت ، بیلسه‌یدك ،
چاره یوق ، کوستره‌مزدك بوقدر سرسملك .

---

[۱]
« مباش دربی آزار وهرچه خواهی کن
که‌در شریعت ماغیر ازین کناهی نیست . »

« بويله كوردك ده‌مزدن ! » دييه اضمحلالى
بويلايان برسورى ملتلرك اولسون حالى
عبرت اولماز بزه ، هركون اوقورز ازبرده !
يوقسه ، بر مقصد آرانمازمى بو آيتلرده ؟
لفظى محكم يالكز ، آكلاشيلان ، قرآنك :
چونكه قيدنده دكل هيچ بريمز معنانك !
يا آچار نظم جليلك ، باقارز ياپراغنه ؛
ياخود اوقور كچرز بر اولونك طوپراغنه .
ايمه‌مشدر هله قرآن ، بونى حقيله بيلك ،
نه مزارلقده اوقونمق ، نه‌ده فال باقق ايچين !
بو حواليده كيلر يك يايا قالمش دينجه ؛
اويله قرآن اوقويورلركه : صانيرسين چينجه !
بوتون عادتلرى آيين مجوسى‌يه قريب ؛
بر شهادت كتيررلر . . اوده اولدقچه غريب !
يالكز هپسى‌ده حرمتله آكار نامكزى .
هيچ اونوتمام ، صاريلوب خرقه‌مه بر چينلى قيزى ،
نه‌ديبور آكلامادم ، سويلدى برچوق شيلر ؛
صوكره مأيوس اوله‌رق اغلادى . . بيچاره مكر
بكا سلطانى ، صوراره‌ش‌ده ، نصلدر ؟ ديرمش .
يول ياقين اولسه ايمش كله‌بي ايسترلرمش

مابعدى وار — محمد عاكف

وحدت وجود

(۱٤)

صوفيهٔ كرام حضراتى اعيان ثابته‌يى : ممكناتك علم الهيده ثابت اولان حقايقيدر ، ديه تعريف ايديورلر وبو حقايق رايحهٔ وجودى شم ايتمه‌مشدر ديورلر . علم الهيده ثابت اولان حقايق نصل اولورده رايحهٔ وجودى شم ايتمه‌مش اولور ؟ ديه سرد ايديلن اعتراضه‌ده : وجود ثبوتدن اعمدر ، هر ثابت اولان شيئك موجود اولمسى لازم كلز ديه جواب ويريورلر .

مثلا نفى وجود معناسنى تضمن ايدن عدمدن بحث ايدلديكى صره‌ده عدم موجوددر دينيله بيلير . فقط بوسوزدن مقصد ذاتاً نفى وجود معناسنى تضمن ايدن عدمك وجود ايله اتصافنى قبول ايتمك اولميوب بلكه عدميت اوزره ثبوتنى اكلاتمقدر .

صوفيه : اعيان ثابته‌نك علم الهيده ثبوتنى « فيض اقدس » ، اعيانك صورى اولان ممكناتك خارجده ظهورى‌ده فيض مقدس نتيجه‌سيدر ديورلر . بعض كيسه‌لر اعيان ثابته ايله اشياى خارجيه‌يه شئ واحد نظريله باقيورلر ، حالبوكه اويله دكلدر . كلنبوى مرحوم جلال حاشيه‌سنده : « فالممكنات الموجودة عبارة عن الاعيان الثابتة بشرط المظهرية » عباره‌سيله بو دقيقه‌دن ذاهل اولمديغنى كوسترمش و اعيان ثابته ايله اشياى خارجيه بيننده‌كى فرقى « بشرط المظهرية » قيديله تعيين ايلمشدر . شوقيده كوره بزم موجودات خارجيه نامنى ويرديكمز صور ممكنات ، اعيانك ينه مراياى اعيانده « فيض مقدس » ايله ظاهر اولان صورتلرى ديمك اولور .

« فيض اقدس » و « فيض مقدس » تعبيرلرينه كلنجه بوتعبيرلر اصطلاحات صوفيه‌دندر . فيض اقدس ديمك اشيا ايله اشياده‌كى استعدادلرك اولا علم الهيده ثانيا ساحهٔ تعينده وجودينه دها طوغريسى ثبوتنه موجب اولان تجلىٔ حبىٔ ذاتى ديمكدر . فيض مقدس‌ده اعيانده كى استعدادات ، خارجده نه‌كبى شيلرك ظهورينى استلزام ايدرسه انلرك ظهورينه موجب اولان تجليات اسماء ديمكدر .

شوحالده فيض اقدس اعيان ثابته ايله انلرده‌كى استعدادات اصليه‌نك علم الهيده ثبوتنى ، فيض مقدس‌ده اعيان ثابته‌نك لوازم وتوابعيله خارجده ظهورينى استلزام ايتمش ديمك اولور .

ديكر بر اعتباره كوره اعيان ثابته اسماء وصفات الهيه‌نك صورى اولمق حيثيتله حقايق الهيه‌در .

اعيان ثابته مناسبتيله « حضرات خمس » حقنده ده بر ايكى سوز سويلمك لازم كليور .

ارباب تصوف حضرات الهيه‌يى حدوحصردن تنزيه ايلدكدن صكره عوالمه نظراً بش حضرت ، تعبير ديكرله بش صورت قبول ايديورلر .

بونلردن برنجيسنه حضرت غيب مطلق ، عالم لاتعين ، عالم لاهوت ، عالم اطلاق ، عماى مطلق ، وجود محض ، ام الكتاب غيب الغيوب ، وسائره كبى اسملر ويريورلر وبومقام ، جناب حق هنوز اسما وصفات مرتبه‌سنه تنزل ايتمديكى جهتله كافهٔ اسما وصفاتك ذات الوهيتده محوومستهلك اولديغى مقامدر ديورلر .

بونك مقابلى اولان حضرتده‌ده عالم حس وشهادت تسميه ايديورلركه بيلديكمز عالم كون وفساد ديمكدر .

غيب مطلقله عالم حس وشهادت اره‌سنده عالم مثال مطلق ، مثال مطلقله غيب مطلق اراسنده‌ده عالم ارواح جبروتيه يعنى عقول ونفوس مجرده ، ينه عالم مثال مطلقله عالم حس وشهادت اراسنده عالم مثال مقيد « عالم منام » تصور ايديورلر وبونلرك هپسى اعتبارات مختلفه‌يه نظراً مرتبهٔ واحده‌يه ويرلمش اولان مختلف اسملردر ديورلر . تفصيلنى اكلامق ايسته‌ينلر كتب صوفيه‌يه مراجعت بيوره بيليرلر . مقصدمز تصوفك اساسى حقنده معلومات مفصله ويرمك اولايدى مدونات موجوده‌دن بر چوق سوزلر نقل ايده‌بيلير ايدك .

بو مراتبك تفصيلندن صرف نظر صوفيهٔ كرام حضراتنك كافه‌سى اشيادن نفى وجود ايله وجود حقيقى‌يى جناب حقه حصر وتخصيص ايده‌رك جناب حقدن بشقه موجود يوقدر ديورلر .

فی الحقیقه حضرات صوفیه : لاموجود الاالله یعنی جناب حقدن بشقه موجود یوقدر دیمشلر. فقط بونکله موجود اولان هر شی جناب حقدر معناسنی مراد ایتمه‌مشلر. انلرك وجود ، حقدن عبارتدر دیملری تمامیله بشقه بر معنایی متضمندر . حال بوکه کتاب کائناتده مندرج هر کلمه‌دن آیری آیری معنی چیقاروب کلماتك هیئت مجموعه‌سندن مآل واحد استنباط ایده‌مین پراکنده بیان ، اعیانده کون ایله مفسر اولان معنای وجودی اهل وحدتك معنای دیکر مراد ایتدکلری وجود ایله قارشدیره‌رق انلرك مذهب عرفاننه «وجودیه» نامنی ویرمشلر واهل وحدت حقنده‌کی تجاوزات معلومه‌لریله انصاف وادیسندن خیلی اوزاق دوشمشلردر . اهل وحدت جناب حقی کورمش، کوردیکنی وجوددن بشقه بر لفظ ایله افاده ایده‌مه‌مش . اهل کثرت انلرك وجود تعبیرندن اعیانده کون ایله مفسر اولان معنایی مراد ایتدکلرینه ذاهب اوله‌رق انی بر درلو جناب حقك شاننه لایق کورمه‌مش، فقط او مشاهده‌ده، انی رد ایچون التزام ایدیلن بو مجاهده نره‌ده ؟

مکوکب بر کیجه‌ده میلیارلرله نجوم زاهره‌نك نور لرزانی حساس یورکلری اهتزازه کتیردیکی برصره‌ده کونش ستره‌ٔ ارغوانیسنی اوستندن اته‌رق خوابکاهندن چیقنجه کتائب نجوم نصل وادیٔ اضمحلاله طوغری قوشارسه بر زمان اول وار کبی کورینن قوافل اشیاده شمس حقیقتك افق دلدن طلوعیله فیفای عدمه طوغری اویله‌جه روبراه فرار اولور !

فی الحقیقه بز ، دماغمزه عکس قضیه‌نك امکانی مؤید بر تخم تردد اتلدقجه سلسلهٔ حادثاتك وجود حقیقیله اتصافندن شبهه ایتمکی اصلا خاطرمزدن کچیرمیز .

حتی بریمز بزه بویله برشیدن بحث ایده‌جك اولسه بنیان تفکراتنك شاقولندن انحراف ایتدیکنه قائل اوله‌رق دماغنه بر پانسه‌ده اورمق ، بوصورتله عقلنك موازنه‌سنی یرینه کتیرمك ایچون بلکه بیچاره‌نك صورتنه برده خدایی سله عشق ایدرز وتوقادی آتدقدن صکره :

عالم خارجینك وجودندن شبهه‌ك وارسه یدیکك توقادیده اوسلسله‌یه ادخال ایده‌رك هیچ آجیسندن شکایت‌ایتمه! دیه بیچاره‌یه برده درس انتباه ویرمکه قالمیشیرز ،

عجبا بوحرکتمز طوغریمیدر ؟ اصلا دکلدر . چونکه عقل ، بعض کره انسانی ، دکل عالم خارجینك حتی کندی نفسنك بیله موجودیتندن شبهه‌یه دوشه‌جك حالاته سوق ایده‌بیلیر ،

عقلك اوساتقی دکلیدرکه وادیٔ ترددده علی الاطلاق وجود ایله برابر بنلکنی ده غائب ایتمش اولان « ده‌قارت » ه « دوشونیورم بناءً علیه‌وارم» دستورینی واودستور ایله ضالهٔ قیمتداری اولان نفسنی بولدیرمش ! ینه عقلك اوساتقی دکلیدرکه مشهور « فیخته » یه « منم دیکرنیست » جمله‌سنك تضمن ایتدیکی معنایی بتون مکوناته تشمیل ایده‌جك قدر توسیع ایتدیره‌رك عالمده کندیسندن بشقه بر موجود کوسترمه‌مش ! اهل تصوف : تعینات کونیه ظواهر وبواطن اعتباریله اسماء امکانیه ووجوبیه‌یی جامع اولدیغندن انلرك برجهتی عدمه ، برجهتی‌ده وجوده ناظردر . عدمه ناظر اولان جهت تجلی‌یه مظهریتلرندن قطع نظر کندی نفسلری اعتباریله اولان جهتدر. وجوده ناظر اولان جهت‌ده تجلی‌یه مظهریتلری اعتباریله اولان جهتدر . شوحالده تعینات سالفه اعتبار اوله کوره معدوم ، اعتبار ثانی‌یه کوره موجوددر دیورلر .

امام غزالی بومضانی « هرشی ایچون ایکی وجه واردر . بونلردن بری اوشیئك ذاتنه ، دیکری‌ده خالقنه نظراً اولان وجهلردر. هرشی وجه ذاتیسی اعتباریله معدوم ؛ وجه‌الله اعتباریله موجوددر . بوتقدیرده کوره وجه اللهدن بشقه موجود یوقدر . اندن بشقه نه وارسه ازلاً وابداً معدومدر .

« لمن الملك الیوم لله الواحد القهار» ندای عظمتنك عکس انداز ساحهٔ جلال اولمسی ایچون قیامته انتظار لازم دکلدر . زیرا اوندا هر دقیقه قبهٔ ناسوتی چینلاتمقده‌در، عباره‌سیله » افاده ایدیور.

فرید

بر استیضاح :

« تنقید محق » صاحبنه آچیق مکتوب

افندم !

مشهور آلمان فیلسوفلرندن « موسیو ارنست هه‌کل » وحدت موجود نامیله میدانه قویدیغی کتابك بعض پارچه‌لرینك کچن سنه فاضل محترم عبیدالله افندی حضرتلرینك نشرایتمکده اولدیغی « حق یولی » غزته‌سنده ایکی محترم ذات طرفندن ترجمه‌سنی ومشارالیه عبیدالله افندی طرفندن ویریلان جوابی کورمش وبونك نهایتنه قدر ترجمه اولنوب لازم کلن نقطه‌لره جواب ویرلمسنی تمنی ایلمش ایسه‌مده بالآخره « حق یولی » نك تعطیل نشریات ایتمسیله حقیقةً متأسف اولمشدم . لله الحمد بوکون یعنی « ۱۹۱۱ » ده ینه عین محترم سیالر طرفندن اثر مذکورك تماماً ترجمه اولندیغنی کورمکله مفتخر اولدیغم جهتله برسنه اولکی تمنیٔ خالصانه‌مك حصوله کلدیکندن کندیمی بختیار عد ایدییورم . طبیعیدرکه اثرك ترجمه‌سی مقصود بالذات دکلدر . بلکه مقصود بالذات، اسلامیته ، حقیقته سورلمك ایستنیلان لکه‌لره محترم مترجملرك همتلریله واقف اولوب آنلره حق وحقیقت دائره‌سنده جواب ویرمکدر . اثرك کرك بدایتنده وکرك نهایتنده « بزم سوزلرمز » و « برمؤخره » عنوانی آلتنده یازیلان سطرلر بوایکی سیانك پك تمیز بروجدانه ، غایت علوی برعقیده‌یه مالك اولدقلرینی کوستریور . چونکه بومترجملر بعضیلرینك یاپدقلری کبی علمای غربك هرسویلدکلرینی برحقیقت اوله‌رق قبول وابنای جنسنه‌ده اویولده توصیه ایتمیورلر ، بلکه مسلمانلغك اساسنه مخالف اولان نقطه‌لرینك ردینی اربابندن شدتله انتظار ایدییورلر . حتی محترم بر ذاتك بویولده بررساله‌بیله یازه‌جغنی وعد ایتدکدن صکره ترجمه‌یه ، باشلدقلرینی سویلیورلر، که بوندن زیاده انصاف وحمیت اوله‌ماز .

بو اثری مطالعه ایده‌رك ردیه‌سنك ده حاضرلاندیغنی بوصورتله خبر الدیغم کوندن بری ازدل وجان ردیه‌نك نشرینه انتظار ایدییور وبرشوق

وجدانی ایله غزته ستونلرینك اعلانات قسمنه باقیوردم . اینه بو اشتیاق ایله بر قاچ کون مقدم غزته ستونلرینه اعلانات قسمنه عطف نظر ایدرکن – آثار منتشره صیره‌سنده – « تنقید محق » نامنده‌کی ردیه‌کز منظورم اولدی . « موسیو ارنست هه‌کل » ك اثرینی ترجمه ایدنلره قارشی نه‌قدر مدیون شکران اولمش ایسه‌م ذات فاضلانه‌لرینه قارشی‌ده اودرجه متشکر وممتدارم . چونکه اثرکز هیئت عمومیه‌سی اعتباریله شایان تقدیردر ، پك چوق مسائل مهمه‌یه رمز و اشارت اولندیغی جهتله جرمی صغیر ، فوائدی کثیردر . فقط شوراسنی‌ده سویلمك مجبوریتنده‌یم‌که اثرك بعض نقطه‌لری اذهان متفکرینده جداً شایان اهمیت عقده‌لر براقیور . ازجمله الڭزیاده نظردقتمی جلب ایدن وکندیجه حقیقةً اهمیتی اولان برنقطه – که بومکتوبی یازمغه سبب اولمشدر – حقنده مساعده‌کزله برقاچ سوز سویلمك ایستیورم .

ردیه‌کزده ۱۹ نجی صحیفه‌سنده ۳ نجی سطرندن بدأ ایله‌دیورسکزکه :

« شوراسنی‌ده اسلامیت نامنه افتخارانه عرض ایدرزکه : نوع بشر بدایت ظهورنده مایمونلره یقین بر استعداده اولدیغی و شایان ذکر برشی اولمادیغی وکیت کیده تناسلدن تناسله ، اصطفادن اصطفایه (سمیع و بصیر) قابل علم و معرفت اولدیغی ، بو حقیقتده قانون طبیعتك شو صورتله واضحی اولان وجود مطلق قرآن کریمنده‌ده بز مسلمانلره تعلیم بویورمشدر . « هل اتی علی الانسان حین من الدهر لم یکن شیئا مذکورا . انا خلقنا الانسان من نطفة امشاج نبتلیه فجعلناه سمیعاً بصیراً » انسانك اوزرندن بر طاقم دهر کچدی‌که انسان او دورلرده شایان ذکر بر شی دکلدی . بز انسانی ماء مادردن ممزوج نطفه‌دن ابتلاءً خلق ایتدك ، ایتدکده سمیع و بصیر قیلدق . »

« تنقید محقدن » بورایه نقل ایتمش اولدیغم شو سطرلر انکلیز طبیعیونندن وبیولوژی عالملرندن مشهور « داروین » ك تأسیس ایتمش اولدیغی مسلکی – که اساس اعتباریله توته‌میزمدر – قبول وبونی اسلامیته مخالف کورمدیککزی اشعار ایدییور . چونکه اولا دیکر بر صورتله جواب ویردکدن صوکره بالاخره بو سطرلری علاوه ایتمکزه بشقه‌درلو معنا ویره‌مدم .

حال بوکه « داروین » ك تأسیس ایتمش اولدیغی بو مسلك سقیمی ، دکل اسلامیت نقطهٔ نظرندن ، بلکه فناً بیله قبول ایتمکده معذور اولدیغمز ذات فاضلانه‌لرنجه‌ده خفی دکلدر . چونکه « داروین » ك تأسیس ایتمش اولدیغی نظریه‌یی قبول ایتمك قواعد فنیه‌یی تغییر ایتمك دیمکدر . بوجهتله بو نظریه‌یی قبول ایده‌جك حقیقی بر متفنن تصور اولنه‌ماز .

زیرا « داروین » مایمونلره نظر ایدییور ، نتیجه‌ده کوریورکه « غوربللر » ایاقلرینك شکل اعتباریله ، « اورانغ اوتانغلر » دماغ اعتباریله ، شامپانزه‌لر وجودك عمومی تشکلاتی اعتباریله انسانه بکزیورلر . ایشته بونلرك یکدیکری ارءسنده‌کی شو مشابهتی کورن « داروین » درحال بو مشابهته آلدانه‌رق ، انسانلرك اصلی بومایمونلرك بریسی اولدیغنه حکم ایدییور ! . فقط عجبا بو نظریه ، طوغریمی ؟ شبهه یوقکه دوغری دکل ! بو مسلکك سقامتی ینه دساتیر فنیه ایله میدانه چیقیور . چونکه بین الانواع تناسل مسئله‌سی بزه کوستریورکه ، انسان ایله مایمون بر نوع اولمق شویله طورسون ، ارءلرنده قرابت نوعیه بیله یوقدر . بناءعلیه بونظریه فناً مردوددر .

اسلامیت نقطهٔ نظرندن محاکمه اولندیغی تقدیرده ایسه بو مسلکك بطلانی بالبداهه ثابتدر . زیرا بو نظریه‌یی قبول ایتمك برکره انسانلرك نوع مستقل اوله‌رق یارادلیوب قشر ارضك تکملاتیله زمانك حصوله کتیردیکی استعداد نتیجه‌سی اوله‌رق ادنی‌دن اعلایه تحول ایله ترقی ایده ایده بوحاله کلدیکنی قبول ایتمك دیمکدر ، که فناً مقبول اولمدیغی کبی ، دینمزجه‌ده مردوددر . نصل‌که « ومن آیاته ان خلقکم من تراب ثم اذا انتم بشر تنتشرون » آیت کریمه‌سی بونك بطلانی واضحا کوستریور .

اعاظم مفسریندن فخرالدین رازی بو نظم جلیلك تفسیرنده « اذاء مفاجأة » قرینه‌سیله انسانك طوغریدن طوغری‌یه انسان اوله‌رق خلق اولندیغنی سویله‌دکدن صکره تکامل طریقیله حصوله کلدیکی نظریه‌سنی رد ایدییور .

بوبیاناتکزدن داروین نظریه‌سنی قبول ایتمك کبی برخطا لازم کلسه بیله تتبعات رجعیه اربابنك سرد ایده کلدکلری وحشت ابتدائیه فرضیه‌سی – نوع بشردن هردرلو لوازم مدنیه‌یی سلب ایده‌رك بشریتك مبادیسنی جهل مطلق ووحشت مطلقه‌دن عبارت کوسترمه‌لری – قبول ایتمك لازم کلیرکه مسلمانلق نقطهٔ نظرندن بونی‌ده قبول ایده‌مه‌یز ! زیرا قرآن کریم ، نوع بشرك مبادیسنك بروحشت مطلقه اولمیوب ، بالعکس برکمال اولدیغنی بشریتك ایلك باباسی اولان حضرت آدم ایله اشهاد ایدییور . بز ، مسلمانلر ، حضرت آدمك ابوالبشر اولمسنه اعتقاد ایدرز . حضرت آدم ایسه اولوالعزم پیغمبران عظامدن اولوب معارف الهیه وخصلت دینیه خصوصنده فیض الهی‌یه ، تعلیم ربانی‌یه مظهر اولمشدر . مجرد بوفیض الهی سایه‌سنده ملائکهٔ کرامك اسملرینی خبر ویرمکدن عاجز اولدقلری اشیانی بیله برر برر خبر ویرمشدر . فقط صوکرلری اولاد آدم طریق حقدن عدول ایتدکجه بوفیضی غائب ایده‌رك وحشته طوغری یورومشلردر . بناء علیه بونظریه‌یی‌ده قبول ایتمکدن اسلامیت بزی منع ایدییور .

شو حالده ردیه‌کزده‌کی « نوع بشرك بدایت ظهورنده مایمونلره یقین بر استعداده اولدیغی وشایان ذکر برشی اولمادیغنی . . ! » کبی عقیدهٔ اسلامیه‌یه مخالف سوزلریکزدن مردانه اولدیغی آکلاشیلمیور ! چونکه حضرت آدمی ابوالبشر اوله‌رق قبول ایدرسه‌ك بشریتك بدایت ظهوری حضرت آدم ایله باشلایوب آدم وحواء علیهما السلامدن تشعب ، رجال ونساء اول واسطه‌سیله تکثر ایلمشدر .

مایمونلره یقین بر استعداد ایسه آدم و حواء ایله بدأ ایدن بدایت بشرده متصور دکلدر .

بو مقامده دلیل اوله‌رق ایراد ایتدیککز آیت کریمه‌یه کلنجه : بوندن بو معنا مستفاد دکلدر . نصل‌که « ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین . ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین . ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاما فکسونا العظام لحما ثم انشأناه خلقا اخر . . ! » آیت کریمه‌سنده

و «. . . . ان احدکم یجمع خلقه فی بطن امه اربعین یوما نطفة ثم یکون علقة مثل ذلك . . ! » حدیث شریفنده بو جهتلر مفصلاً ایضاح اولنمشدر. یعنی « هل أتی . . . . ! » آیت کریمه‌سی نوع بشرك بدایت ظهورنده مایموناره یقین بر استعداده اولوب ده کیت کیده تناسلدن تناسله ، اصطفادن اصطفایه سمیع و بصیر اولدیغنه دلالت ایتمز. بلکه کرك حضرت آدم و کرك بتون انسانلرك مادهٔ اولی اولان «طین»دن بدأ ایله تمام سمیع و بصیر اولان انسان حالنه کلنجه‌یه قدر کچیرمش اولدیغی ادوار مختلفه‌یی کوستریبور . بناءً علیه ذات عالیٔ فاضلانه‌لرندن رديه‌نك بو نقطه‌نی حقنده ینه صراط مستقیم ایله لطفاً ایضاحات لازمه ویرمه‌کزی کمال اهمیتله رجا و بو وسیله ایله‌ده احترامات فائقه‌می تقدیم ایلرم افندم

اقسکیلی

احمد حمدی

تربیهٔ عمومیه‌ده نقصانلق وار

معارفك تربیهٔ عمومیه پروغرامنده نقصانلق وار. بو نقصانی دوشونمك و اینجه نقطه‌لرینی میدانه چیقارمق هر عثمانلینك ، هر وطنداشك وظیفه‌سیدر. بن‌ده بر وطنداشم ، دوشوندیکمی سویلمکدن چکنمیورم .

خلق یا عطالت ، یا جهالت ویا کوره‌نك تأثیریله‌درکه مدهش ، عصبی بر هجومله مأمورلغه قوشویور . کویلر ، کویلیلر بیله اویله بر حس ایله یاشیورلرکه بو حس هیجانلر تولید ایدییور ، مأموریت لطفنه نائل اولمق ایچون نیجه عائله‌لری مضایقه‌لر آلتنده ازیلمکه سوق ایدییور . . .

بابالر چوجوقلرینی اعدادی مکتبلرینه أیلری ده بر مأمور اولمق ایچون ویریبور . مستثنالردن صرف نظر اکثر اعدادی مکتبلریمزده‌کی نظامنامهٔ أساسی صانکه چوجوقلره ، کنجلره مأمور اولمق تربیه‌سی ویرمك ایمش کبی طلبه‌لرك قلبلرنده مأمور اولمق أمللری یاشاتیلیور .

معلملردن چوجوقلری تجارته ، صنایعه ، زراعته سوق ایچون باغیران ، چیغران ، اقناع ایده‌نلرك یکونی پك آز اولدوغی تقدیر ایدیلیور . صانکه ظن ایدیلیرکه اعدادی مکتبنه کیره‌نلر تاجر ویاخود اصناف ، صنعتکار وزراع اولمه‌یه تنزل ایتمز ایمش ! بوکا تنزل ایتمك ایچون عقل نقصانلغی بولونمالی ایمش !

بن دکل ، بوتون ارباب انصاف بو فکرلره عصیان ایدر . بزده تحف بر حالت روحیه ومنطق وار : اصنافلر ، تاجرلر ، صنعتکارلر ، چفتجیلر هپ اوقومه یازمه بیلمه‌یه‌نلردن ویا اوقویه‌میان ویازه‌میانلردن انتخاب ایدیلسین ! بونه فلاکتلی منطق . . . تاجر ، اصناف کندیی بیلمز ایسه ، اوقوماز ایسه ، سویلیکز ، بز اوقویان ، بیلن تفکر ایده‌ن ملتلرك اسیر اقتصادیسی اولمازمی‌یز ؟

بو کونلرده مأموریت هوسنك چوغالدیغی ، حر مسلکلری عادی یمسه‌لره براقق لازمکلدیکی فکرینك داها زیاده تعمم ایتدیکنی کورمکله داها متأثر و مأیوسز .

بکا قالیر ایسه بر جریان شدید حالنی آلان بو دوشونجه‌سزلکك اوکنی آلمق ممکن دکلدر . بوکا امکان حاصل ایده‌جك یالکز حکومتك بعض تدبیرلری اوله‌جقدر. اویله تدبیرلرکه اینجه‌دن اینجه‌یه دوشونلمش ، تدقیق ایدیلمش ، اینجه دوشونمك دیمك اوزانمق ، کچ براقق دیمك دکلدر ؛ بویله اکلاشیلمه‌سین .

شو مملکت قوجه بر زراعت الکاسیدر. بونی هپمز تقدیر ایدییورز. عجبا بو مملکت عینی زمانده بر تجارت مملکتی دکلیدر ؟ شونی بیله‌لم که زراعتسز تجارت اولمدیغی کبی تجارتسز زراعت‌ده دوچار عقامت اولور . او زراعت‌ده ایلریله‌مه ایچون مساعد زمینلر بولونه‌ماز .

آناطولی‌نك برچوق یرلرنده وسائط نقلیه‌سزلك یوزندن معاملاتك چورودیکنی ، کزه‌نلر ، کورنلر حکایه کبی اکلاتیورلر . بوکا آجیورز . و دییورزکه واه واه وسائط نقلیه اولسه‌نه استفاده‌لر تأمین ایدیلیردی ، نه‌لر نه‌لر اولوردی . بونی عیناً قبول و تصدیق ایتمکله برابر دینیلیرکه عجبا وسائط نقلیه اولسه‌ده ارباب تجارت نقصان اولسه محصولاتك هپسی فی حقیقیسی ایله صاتیله بیلرمی ؟!

خایر صاتیلمه‌سنك امکانی یوقدر . تجارتك یکیلکلرینه واقف ، کوزی آچیق ، تحصیل کورمش ، تتبع ایله‌مش یرلی تاجرلر نقصان وهیچ بولنماز ایسه دوشونه‌لیم بو ایشلر کیملرك ألنده دونه‌جکدر؟ چورویه‌ن بو محصوللری او وقت کیملر صاته‌جقدر ، کیملر آله‌جقدر ؟

ازمیر کبی آناطولی‌نك الك تجارتکاه محلنده مشاهده ایدییورزکه بویوك تجارت ایشلری هپ اجنبیلرك ألنده ! آناطولی‌نك ، لیمانلریمزك هربرینه بر چوق اجنبی یونانلی ، آلمان ، انکلیز ، اوستریالی تاجرلر ، هجرت ایتمیورمی؟ معاملات تجاریه‌یی اللرمزدن آلمیورلرمی ؟

بز جاهل و تجارتك ترقیات حاضره‌سنه واقف اولمایان بیچاره‌لر ایشلریمزی آنلره اکثریتله قاپدیرمغه مجبور اولویورز . بوکا ممانعت ایده‌جك برقوت بزده بولونمیور .

تجارت ألمزدن کیدنجه محصولاتمزه ایستدکلری کبی فیئات بیچمك وچیفتجیلره ، زواللیلره اویونلر اوینامق اونلرك ألنده قالیور . بو کبی شیلر منور اولان ازمیرده بیله اولمیور دکل .

زراعمز چالیشسون ، چالیشسون ، آلننك ترینی دوکسون ، حیاتنی فدا ایتسون ؛ صوکرا قازانجك چوغنی عثمانلی مملکتنده ، عثمانلی‌نك ألندن براجنبی آلسین . اوته‌کی بوغازی طوقلغنه چالیشان برسرسری کبی سفالتیه محکوم اولسون . بو أجینمایه‌جق ، تأسف ایدلمیه‌جك برشیمی ؟ بعض اجنبی تاجرلرك منابع اقتصادیه‌مزی و مخرجلریمزی قوروتدقلری ، بزی بویوك برفلاکته دوغری سوروکله‌دیکلری ده اندردکل !.

محاکمه ، ملاحظه ، شونی اکلارزکه ، دیمك عثمانلی چیفتجیلری بهمه حال تحصیل ایتمش ، واقف اولمش عثمانلی تاجرلرینه محتاجدر . چفتجیلك نه درجه ترقی ایدرایسه ایتسون ، مظهر مکافات اولمق ایچون قارشوسنده اومرتبه ترقی ایلمش برعثمانلی تجارتی کورملیدر .

أسکی آداملره قالقوبده یکیدن تجارت اوقوته‌میز . تجارتك یکی

اصوللرینه‌واقف‌ایتمك‌ایچون اونلری مکتبلره، اجنبی مملکت‌ومؤسسه‌لرینه یوللایه‌مز. بزم‌پایه‌جغمز شیٔ‌او تاجرلرك چوجقلرینی ویا دیکر کنجلری تجارته سوق ایتمك و اونلره برتاجر وحر بر انسان تربیه‌سی‌ویرمك‌در.

تجارت تربیه‌سی ویرمك ایچون تجارت مکتبی لازم دکلمی ؟ هانی بزم مملکتده تجارت مکتبی . . . استانبولده بر تجارت مکتبمز وار . اویله اهمیتسز بر یرده‌که وجود وعدم وجودندن چوق کمسه خبردار دکل . بزده شکرانلره سزاکه اتحاد وترقی جمعیتی ازمیرده بر خصوصی تجارت مکتبی آچدی ! رجا ایدرم بو قوجه ساحله ، بوقوجه ساحه‌یه مالك اولان تجارت مملکتنده باشقه تجارت مکتبی وارمی ؟

استانبول تجارت مکتب عالیسنك طلبهٔ موجوده‌سی یوز اللی‌یی کچمز . حالبوکه استانبولده بر مکتب حقوق وار ، اونك بر صنفنده بیك طلبه وار . صوکرا ینه سلانیکده ، قونیه‌ده ، بغدادده بررحقوق مکتبی داها وار . بو مکتبلره طلبه هجوم ایدییور . چونکه بومکتبلر مأمور یتشدیرییور ، چونکه بو مکتبلره کیره‌نلر معاشلی منصبلره نامزد اولویورلر .

تجارت مکتبندن چیقان ایسه باشلی باشنه چالیشه‌جق . کندی‌باشنك چاره‌سنه کندیسی باقه‌جق . نه مشکل ایش ؟ اوت مشکل ؛ چونکه بزه ویریلن تربیه حر ایشلره مشکل دیدیرتیر ؛ استقلاله راحتسزلق‌عنوانی ویردیرتیر .

معارفده،صانکه مملکت آنجاق مأمور اوله‌جق، مأمور یتشدیره‌جك مکتبلره عرض افتقار ایتدیکنه قطعیاً قانع اولمش کبی تجارت مکتبلری تأسیس واصلاحنه هیچ‌اهمیت ویرمیور . بومملکتده درت حقوق‌مکتبنه مقابل یکرمی تجارت مکتبی اولمالی‌در . بزده بوتون معناسیله مکمل بر تجارت مکتبی یوق . اولان وچالیشمق ایسته‌ین تجارت مکتبنه‌ده اهمیت ویریلمامش ، برکوشه‌جکه ترك ایدلمش . .

مکتبلره خلق طرفندن ایدیله‌جك رغبت ، مقامات رسمیه‌نك اومکتبه‌ویره‌جکی‌رغبتله مبسوطاً متناسبدر . برتجارت‌مکتبی‌بویوك بربنایه مالك اولماز ایسه ، اونك معلم ومأمورلری کافی معاشلرله مملکتك اك متخصصلری اولماز ایسه ، داخلی و وسائط وادوات تدریسیه وصنف وصالونلری مکمل اولمازایسه ، مکاتب اعدادیه‌ده تجارت فکری‌فضله مقیاسده ویریلمز ایسه ، تجارت مکاتبنك قبول پروغراملری هریره طاغیتلمازایسه،رجا ایده‌رم ، اومکتبه کندی کندینه رغبت اولورمی ؟

معارف نظارتی ولایاتده تجارت مکتبلری آچمق مجبوریتی حس ایتملی‌در . شیمدی هریرده آچه‌مه‌سه بیله مکاتب اعدادیه‌یه شعبه اولمق اوزره ایکی سنه‌لك تجارت مکتبلری تأسیس ایله‌مه‌لی‌در . وبو تجارت شعبه‌لری ایچون مکمل وکافی پروغراملر چیزمه‌لی‌در .

*
* *

مکاتب ابتدائیه‌ده چوجوقلره بر صنعت تربیه‌سی ویریلمیور . حالبوکه آوروپا چوجقلری مکاتب‌ابتدائیه‌ده فکر صنعت قازانیور. فکر صنعت ویرمك ایچون ابتدائی معلملرینك اهتمامی لازم دروس اشیا مکمل اوقوتمه‌لی ، هردرسده ، هربحثده خواجه، صنعت ، تجارت‌حقنده سویله‌مه‌لی‌در .

اخیراً آوروپاده ومملکتمزك بعض ابی مکتبلرنده قبول ایدیلن أل ایشلری درسلری‌چوجوقلرده فکرواستعداد صنعت‌یاراتمغه پك‌مساعددر. مثلا برابتدائی چوجوغی اوفاق مقیاسده مقوا وکاغد ایشلری،دمیر وتل ایشلری، طوغرامه ایشلری، آلچی وکیل‌اوزرینه‌حك‌ایشلری یاپیور . بونکله کچوککن کندیسنده صنعته‌قارشی براستعدادو آرزو حاصل‌ایدییور. کوچوککن قازانیلن بر استعداد بویوبونجه کوچ زائل اولور . یکی مکتبلرده، چوجوقلر باغچه‌ده أل‌ایشلری وتعلیم بدن ایچون‌چالیشیورلر. بوده زراعته قارشی محبت حاصل ایدییور .

عموم مکتبلریمز بویله اوله‌جق ورشدی واعدادی مکتبلرنده‌ده زراعته ، صنایعه ، تجارته هوس ویریجی برپروپاغاندا یاپیلیر ایسه أمین اوله‌لم ایسته‌دیکمز ایی‌فکرلر حاصل‌اولمغه باشلار وتربیهٔ عمومیه‌پروغرامی تنظیم ایدلمش اولور . چونکه پروغرام ، أساس تعالی اولان زراعت، تجارت ، صنایع اوزرینه وآکا مستند قورولمالی‌در .

حکومت بویله بر پروغرام تنظیم ایدنجه ، بوتون اهتماماتی بورایه صرف ایدر . اهتمام ایدیلن یرلرده طبیعتیله پارلاقلق حاصل اولور . پارلاق وشعشعه‌دار اولان یرلرده‌رغبت داها‌آرتار. رغبت ایسه‌برمسلکك قیمت بولمه‌سنه برنجی درجه‌ده خدمت ایدر .

مناستر ادهم نژاد

آرتق یتشیر!

۲

احوال حاضره مناسبتیله

ملتك شوکت واجلالنی ماضیده دوشون،!
برده باق حاله عزیزم ! بوتناقض نه ایچون
بر فنا عالمه کیرمه‌ده نکبتله بوکون
منخسف اولمه‌ده‌در انجم اقبالی بتون
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

شتم وتحقیر ، مزبل ادب ورفتدر
سوز بودر،شك یری یوق ، ماحیٔ حیثیتدر
الده فرقان مبین سوزلرمه حجتدر
یوقسه شویله بوده‌می شیمهٔ حریتدر
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

دیدیکز ایتدی یمین‌اوکجه‌ حمید ثانی
عزم ملیته رهبر ایده‌رك عرفانی
براقك مغلطه‌یی ، سفسطه‌یی، بهتانی!

بر حمید هیچ اوله‌ماز ؛ ذات محمد خانی
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

بویله اغلوطه‌یی هیچ فکرینه کیم رهبر ایدر ؟
وارمی بر وجه شبه ؟ فکر تشابه ؟ نه‌گزر !
اویله بر شاه معظم‌که معالی پرور
بونی تسلیم ایده‌یور کوکده ملك ، یرده بشر
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

مسلمانلق ، متنفر ، متأسف ، بیتاب
چونکه اول جای معلایه صاچلماز چرکاب
بوکا قائل اوله‌ماز حضرت رب الارباب
بویله اولماز صانیرم شکل رسوم آداب
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

بولدی دللرده بلا شائبه بر جای قرار
ملتك روحی بوکون حق خلافتله یشار
بونی تقدیس ایدییور عشقله احرار ، ابرار
بر تناقض کوره‌مز شان حکومت آرتار
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

حق تأسیس حکومت شرفن عثمانه
ویرمش اول حضرت خلاق اوجلیل الشانه
هم خلافت کبی مغبوط جهان ، عنوانه
عرض حرمت ایدملی ذات محمد خانه
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

لایزال حرمتمز واردر اوعلوی نسبه
وارمیدر واصل اولان شمدی اوعالی کعبه؟
یوق خلافت کبی بر پایه بر رب الکعبه
اعتنا ایتملی‌یز رسم جلیل ادبه
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

هم اولنماز دینیلیر حق خلافت تقصیر
بونك ابقاسنه نصرتده اجل تدبیر
اوله‌جق عکسی ایسه مظهر سوء تقدیر
بالکه عاجز بونی تفصیره زبان تقریر
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

مجلسه « ایندی تفسخ ، سوزی پك چسپاندر
سیما شکل اداریسی وضیع ؛ عریاندر
دار شورا دیه‌مم ملعبهٔ صبیاندر
حال مرثیه‌سی بوتون سوزلرمه برهاندر
یوقمی انصافکز الله ایچون آرتق یتشیر ؟ !

ادرنه — اسکی زغره‌لی
عثمان نوری

« الدعوة والارشاد » اصول تدریسی

صراط مستقیمك ۱۷۰ و ۱۷۱ نومرولی نسخه‌لرنده نظامنامه‌سی نشر اولنان « الدعوة والارشاد » دارالفنون اسلامیسنده تدریس اولنان علوم وفنون ایله بونلردن هر برینك (دعاة) و (مرشدین) صنفلرنده‌کی اصول تدریسلری [*]

(تنبیه) « الدعوة والارشاد » ك « دارالفنون » ده مقصد اولیسی ؛ تربیهٔ دینیه ایله برابر اصول تعلیم اسلامیه‌نك اصلاحیدر . تعلیمك منفعتدار اولماسی ، آنجق شو اوچ ملکه‌نك تربیه‌سیله تأمین اولنور : ۱) علومك مسائل وحکمتی تحصیل خصوصنده استقلال فهم ملکه‌سی ، ۲) مسائل مذکوره‌نك عندالحاجه استحضاری ملکه‌سی ، ۳) مسائل مذکوره‌دن عملی اولانلر ایله عمل ملکه‌سی .

تعلیمك مظهر سهولت اوله‌سی خصوصی ؛ بوراده اجمالاً بیان اولنان وجهه کوره تعلیم مطالعه‌یه یارایان کتابلری تصنیف ایله اشتغال ایده‌جك بر انجمن علمی تشکیلیله رسیدهٔ تمام اولور. ایشك باشلانغجنده دارالفنون ؛ بعض کتب معروفه‌یی انتخاب واختیار ایله معلمینی بو فصل ایله ارشاد ایدر ، دارالفنون هیئتنك قرارلریله بعض علومه عائد درسلری اقتباس ایده‌بیله‌جکلری کتابلری تبلیغ ایدر ، دارالفنونك کتب جدیدهٔ تدریسیه تدوینی خصوصنده‌کی املی ؛ حیز آرای حصول اولنجه‌یه قدر مصلحت بو صورتله تدویر ایدیله‌جکدر. معلمین محترمه‌نك بو غایهٔ معروضه‌یی نظر دقته آلملری و مذکور اوچ ملکه‌نك تربیه‌سنه بذل اهتمام ایتملری لازمدر .

تجوید القرآن الکریم

صنف مرشدینده علم تجویده دائر بر رساله اوقونور . تجوید ، صورت عملیه‌ده تعلیم اولونور ؛ شویله‌که هر طالب ، پروغرامده تعیین اولونان اوقاتده تجوید ایله آیات کریمه‌یی اوقور ، حافظده تجوید ایله اوقومق لساننده بر ملکه حالنه کلنجه‌یه قدر لازم کلن جهتلری تصحیح ایدر .

تفسیر

دارالفنونك بتون سنه‌لری طلبه‌سنه علی طریق الوعظ والخطابه ؛ لغت فصیحه ایله دائمی وعمومی تفسیر درسی اوقوتیلور ؛ تا که شاکردان بو درسدن قلبلره تأثیری مأمول اولان کیفیت وعظ و ارشادی اوکرنسونلر ، خطابت دینیه‌نك اسلوبی قلبلرینه ، لسانلرینه انطباع

[*] بو فصله دارالفنون نظامنامه‌سنك بشنجی ماده‌سنده اشارت اولونمشدر .

ایتسون ، ایمانلری ایچون غذا اولسون، اخلاقلرینی تهذیب ایتسون ، دینك اصلاح مؤمنین خصوصنده‌كی مقاصد عالیه‌سنی كندیلرینه تذكیر ایتسون .

صنف مرشدین:

صنف مرشدینه اختصار وسهولتله قرآن كریمك تفسیری تماميله اوقوتولور . علوم وفنون عربیه وشرعیه‌نك اصطلاحاتندن اجتناب اولونور ، آیات كریمه‌نك كلفتسزجه ، اسلوب لسانك ویردیكی برسهولت دائره‌سنده تفسیری نظر دقته آلنیر ، تفسیربعض ببعضه رعایت اولونور ، مأثوره مراجعت وآنك صحیحلرینه اعتماد اولنور . اثنای تفسیرده ارباب بطلانك اعتراض ایتدیكی وياجهلانك دوچار اشتباه اولدوغی بعض آیاته عائد شبهاتك ـ اشبوشبهه شرح ایدلمیه‌رك ـ جوابلری حقنده‌طلبه ایقاظ اولنور . اویله‌كه طالب كندینه بویله بر سؤال ایراد ایدلدیكی حالده جوابی تفطن ایده‌بیلسون ، عكس تقدیرده آندن غافل بولونسون .

صنف دعاة :

صنف دعاتده اوزرلرینه شبهات وارد اولان ، كفارك ویا اصحاب مقالاتك مجادله ایتدیكی آیاتك تفسیرلری اوقوتولور . بونكله برابر علوم كونیه‌یه ، فلسفه ، تاریخ ، قوانین ومجادلهٔ ادیانه متعلق‌شبهات ، طریق مناظره دائره‌سنده جوابلریله برلكده شرح اولنور . بوندن بشقه اسلامیتك جمیع ادیانه مدار امتیازی اولان حقایقه دلالت ایدن آیات كریمه ایضاح اولونور . زمان تنزیلده‌بشریتجه، باخصوص‌عربلرجه‌معروف‌اولمیان ـ كرك علوم‌كونیه‌واجتماعیه وكرك‌شرائع وآدابه متعلق‌اولسون ـ علومك حقائقی بیان ایدیلیر .

حدیث

صنف مرشدین:

صنف مرشدینده مختصرالبخاری ، مختصرالزواجی ، « منذرین»ك ترغیب وترهیبی ، شفا كبی كتب احادیث اوقونور . تدریسده براسلوب سهل تعقیب اولونور . حدیثك معناسی مختصراً ، متعلق بولندیغی علوم وفنون واعرابدن ـ احیاناً فهمك بیانه متوقف بولندیغی مباحث نادره مستثنا ـ بحث اولنمیه‌رق بیان اولونور. ارباب تشكیك‌وبطلانك دیللرینه طولایوب كتابلرنده مدار قیل وقال‌اتخاذ ایتدكلری وعلی‌العاده عامه‌نك دوچار اشكال اولدقلری مستثنا اولمق اوزره ، شبهات شرح اولونماز .

صنف دعاة :

صنف دعاتده منتقی (شیخ مجدالدین ابن تیمیه‌نك) وغیری كبی مختصرات دواوین حدیث اوقونور. فقه حدیث، حكم حدیث ،تعارض ، ترجیح بین‌الاحادیث‌مباحثی توسیع وشبهات وارده شرح اولونور . مشكلات ، اسانید ، علل‌ده بوصورتله بسط وتمهید اولونور . چونكه دعاتك روايةً ودرايةً علماء حدیثدن بولونمه‌لری مطلوبدر. تاكه صحیح، متفق علیه، ائمتجه مقبول اولوب مدافعه واحتجاج اولنمه‌سی واجب‌اولان احادیثی ضبط وتحریر ایده‌بیلسونلر . بویله اولمایان احادیثه كلنجه : معترضین طرفندن وارد اولاجق اعتراضات ، بو حدیثلرك قبوانه ائمهٔ مسلمینجه اتفاق بولنمدیغی بیان ایدیله‌رك مدافعه اولنور .

اصول حدیث ، یاخود مصطلح

بو علم ، بالنفس حدیث اوقونمه‌دن اول اوقونور . اصول قراءت : هربر اصطلاح واضح صورتده تعریف ومتعددمثاللرله ایضاح اولونور . بعض محدثینك اصطلاحلری آره‌سنده‌كی اختلاف بیان اولونور : حدیث حسن وغریب‌ده ترمذی‌نك اصطلاحی كبی .

توحید

(علم توحید) دن مراد قرآن حكیمده بیان اولنوب دینك‌دعوت ایتمكده بولوندوغی (علم عقائد اسلامیه) در . بو علمك مباحثی اوچ بابه‌ادخال‌اولنور : (۱)الهیات (۲) نبوات(۳) غیبیات‌كه بالغیب ایمان ایتمك واجب اولان عقائد ؛ بونلره (سمعیات) ده تعبیر اولونور .

صنف مرشدین:

بو علم ، صنف مرشدینه خاصدر. صنف دعاته انتقال ایتمه‌دن اول بو علمده كسب ممارسه ایتملیدرلر . آلهیات ؛ استدلال بالنظریاتدن‌زیاده قرآن منیفك استدلال بالكائناتده اولان منهاج وسنتی اوزره اوقونوب قلبلره محبت‌الله ، تعظیم ومراقبهٔ خدا ، طاعته رغبت ویرن رجا ایله معصیتدن تنفیر ایدن خوف ، توحیدده استغراق ، صفات ایله معرفت كمال ابداع ایدن وجه اوزره تدریس اولنور. بومیانده خلقك تفهمنده دوچار خطا اولدقلری قضا ، قدر، جبر ، توكل ، كسب ، غروررجا، یأس وامل ، دعا ، توسل ، ولایت وبرائت كبی مسائل شرح و ایضاح اولونور .

صنف المرشدین:

مسائل نبواتك اصول تدریسی : بشریتك ارسال رسله اولان احتیاجی، جناب حقك فطرت انسانیه‌یی قرین‌تكمل‌ایده‌جك اولان‌بووسیلهٔ هدایتی، انسانیتك‌اكملیتی‌افرادینه طریق‌وحی ایله لطف وتفضل‌بیوره‌رق رسل عظامك ، انسانلرك مقتدالری، استاذلری، منابع تفقه وتفیضلری اولوب بونلرك ارشاد ودلالتلریله عقلاً وروحاً مظهر ترقی اولدقلری ، صلاح‌حاله‌نائل‌اولدقلری بسط وتمهیداولونه‌جقدر. بومسائلك‌شرح‌وایضاحی، مباحث آتیه‌نك‌ده‌بیان ایدلمسنه‌توقف ایدر: رسل كرام (علیهم السلام) ك اخلاق و صفات كریمه‌لری، قوملری‌ایچنده سیرت‌منیفه‌لری، امتارینی‌حضیض بت‌پرستی (وثنیت) دن اوج توحیده ترفیع ایلدكلری، قوملرینك‌اولجه سالك بولندقلری وثنیتك مفاسد وسیئاتی بیان اولنملی.دینك ، انسانلرك دین ایله كسب‌اهتدا ایده‌بیلمك استعدادلری ایله‌متناسباً ترقی ایده‌كلدیكی ونهایت اسلامیت كسب كمال واتمیت ایده‌رك نبوت ورسالتك محمد (علیه‌الصلاة والسلام) ایله ختام بولدوغی تمهید ایدلملیدر . دین الٰهی ودینك قانون ارتقا وتكملك هرزمانده بر اولماسنك معناسی‌ده آكلا- تیله‌جقدر . قرآنك ودین اسلامك كتب وادیان سائره‌نك اوزرینه

مابه‌الامتیازی بیان اولوناجقدر . بوبابده ناسك فهمنده دوچار اشتباه اولدقلری مسائل آتیه‌ده موضوع بحث ایدیله‌جکدر : قرآن کریمده‌کی شفاعت مثبته ومنفیه ، انبیایه نفی واثبات اولنان هدایت ؛ عصمت انبیا ؛ انا 'نك بعضلری دیکر بعضلری اوزرینه جناب حق طرفندن تفضیل بیورلدیغی حالده ینه انبیا آره‌سنده (عدم تفریق) ك معناسی .

عالم غیبدن خبر ویرن سمعیات ثابته‌یه کلنجه بونلرك وجه تدریسی شویله‌در : اویله براسلوب تعقیب اولونه‌جقدرکه بو سایه‌ده انسان ؛ غیبه وحیات ابدیهٔ اخرویه‌یه ایمانك فوائدینی آکلایه‌جقدر ، بو فوائد عقلك هرذی‌حسك اشتراك ایتدیکی محسوساتك دائرهٔ ضیقندن قورتولوب کسب توسع وانبساط ایله‌فضاء مدارك روحیه وعقلیه‌ده سربست برصورتده جولانی ؛ نفسك حیات علمیهٔ اخرویه‌یه اعداد ایدلمك صورتیله مقاماً کسب تعالی ایلیه‌رك آرتق مصائب دنیویه‌یه قارشی لاقید بر حاله کله‌بیلمه‌سی ، بار حیاتی یوکلنه‌بیله‌جك ، الله یولنده بوتون شهواتی ترك ایده‌بیله‌جك برسویهٔ فضیلته ارتقا ایده‌بیلمه‌سی کبی شیلردر .

بوعقائدك تقریرنده مذاهب و فرق آره‌سنده‌کی اختلافك ذکرندن اجتناب وسلفدن صدراولك بولوندوغی مسلك اعتماد اولونور. بواسلوبده تدوینی لابد اولان رسائل ؛ اوچ مرتبه‌یی جامع بولونمالیدر: (۱) تعلیم ابتدائی و عوام ایچون (۲) تعلیم متوسط ایچون (۳) تعلیم عالی ایچون. طلبه ؛ بوصورتله انسانلردن هرصنفك تعلیمنده درجهٔ فهم وادراکارینه، حاللرینه لایق اولاجق نسبته کوره تعقیب ایده‌جکلری طریقته ارشاد اولونمالیدرلر.

کلام

علم کلامدن مراد : «عقائد اسلامیه‌نك حمایه ومدافعه‌سی ، ملاحده ومبتدعه‌نك عقائد شریفهٔ مذکوره‌یه ایراد ایتدکلری شبهات وآنده اجرا ایتدکلری تحریفاتك دلائل حقیقیه والزامیه ایله‌ردی » علمی‌در.

بوعصرده متکلمین سابقین عصرنده معروف اولمایان شبهات؛ میدان آلمش واوعصرده رواج بولان وعلوم یونانیه وسائره‌دن مستنبط اولان برچوق شبهات‌ده قرین بطلان اولمشدر . بناءً علیه بوعلم ایچون زمانك احتیاجنه کوره فائده‌سی مأمول اولان بر طریقت مبینه اوزره صرف عنایت وغیرت ایلمك درجهٔ وجوبده‌در .

صنف مرشدین :

صنف مرشدینده سنوسیه ونسفیه کبی کتب متکلمین‌دن، عباره‌لرینی آکلایه‌جقلری واصطلاحلری طانیه‌جقلری برطرزده بر رسالهٔ مختصره اوقوتولور. بوندن باشقه بررساله‌دها اوقوتولورکه بونده‌ده دعاة نصرانیه (میسیونه‌رلر) ، مقلدهٔ ملاحده ، نحل باطنیه طرفلرندن وارد اولوب شو عصرده بین‌العامه رایج اولان شبهات وجه بطلانلریله برابر ذکر اولونور .

صنف دعاة :

بو صنفده فلسفه ، هیئت ، تاریخ ، قوانین وسائره کبی بوعصرده رواج بولان علومدن متولد شبهاتك ردی خصوصی (تفسیر) بحثنده بیان اولنان اسلوب (نحو) وجهله شرح وتوسیع اولنور..

مابعدی وار

ازمیر مؤتمر علمیسی مقرراتی

۱۳۳۰ سنهٔ هجریه‌سنك ۱۵ محرم الحرامی تاریخنده ازمیرده انعقاد ایدن مؤتمر علمی مقرراتیدر :

۱ هرسنهٔ شمسیه‌نك تشرین اول ونیسان ابتدالرنده انعقاد ولااقل اون بش کون دوام ایتمك اوزره سنه‌ده ایکیشر دفعه ولایات شاهانه والویهٔ مستقله‌ده مؤتمر علمیلر واناك مقرراتی تدقیق ایتمك اوزره استانبولده فضلای علمادن مرکب بر هیئت علمیه تشکیلنی مشیختدن استرحام ایدر .

۲ مؤتمر علمی علوم دینیه وفلسفهٔ اسلامیه‌نك تعمیم ونشرینه واصلاح مدارس وتکایا مقصد مهمنك حیز حصوله ایصالنه تلاحق افکار وملاحظات نتیجه‌سنده حاصل اوله‌جق قناعت وجدانیه دائره‌سنده صرف مقدرت ایده‌جك وشوامل معززه تحریراً ویا شفاهاً ویا نقداً خدمت آرزوسنده بولنان هرموحد اعضا میانه داخل اوله‌جقدر .

۳ مؤتمر علمیلره ولایات شاهانه والویهٔ مستقله قضالرندن بالانتخاب ایکیشر ،لوالرندن کذا دردر ذات دعوت ایدیله‌جکدر .

٤ فلسفهٔ اسلامیه حقنده عریض وعمیق مذاکره‌لر اجرا ایدیله‌رك بوکونکی اوروپا فلسفه‌سنك حکمت اسلامیه ایله تعارض ایدن نقاطی حقنده ادلهٔ قطعیه‌یه واستدلالات عقلیه ونقلیه‌یه مستنداً ایضاحاتی تضمن ایده‌جك مکمل برکتاب تألیفنه لزوم حس ایدر .

٥ مؤتمر علمی اعضاسی اعضای فعاله واعضای حامیه اولمق اوزره ایکی قسم اوله‌جقدر . اعضای فعاله دخی ایکی قسمه آیریله‌رق برقسمی حکمت اسلامیه‌یه دیکر قسمی‌ده فلسفهٔ غربیه‌یه عائد مطالعاتده بولنه‌جقلردر . اعضای حامیه دخی نقداً معاونتده بولنه‌جق افراد اسلامیه اوله‌جقدر .

٦ مدارس علمیه‌نك سالکین منهاج دینی علوم آلیه ایله برابر علم حدیث ، تفسیر ، تصوف ، فقه ، کلام دعائم منیفهٔ شریعت اولان علوم عالیه‌دن‌ده بحق مستفید اوله‌بیله‌جك بر شکله افراغی لزومی اوته‌دنبری هر یرده محسوس ومسلم بولندیغندن بومقصدك تأمین حصولی املیله پروغراملرده پك جدی اصلاحات وجوده کتیریلمه‌سی ومدارسك یالکز سعادت اخرویه دکل آنکله برابر سعادت دنیویه‌یی‌ده تأمین ایده‌بیله‌جك بر مکتب فیض حالنده بولندیرلمه‌سی خصوصنك ازمیر مؤتمر علمیسنجه بوکون زمانك الك مبرم احتیاجاتی صره‌سنده اولدیغنه قناعت حاصل اولدیغندن پروغراملره علوم اجتماعیه ایله فنون شتانك‌ده لزوم محسوسی درجه‌سنده ادخاله صرف مقدرت ایدلمسی مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

۷ سعادت دارینه خادم اوله‌جق موادك تکایای شریفه پروغرام

ملزینه‌ده ادخالیله سالکین طرق عالیه‌نك تأمین استفاده‌لرینه صورت مخصوصه‌ده اعتنا ایدلمسی مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

٨ کسوهٔ علمیه و کسوهٔ طرق علیه‌نك حیثیتلری دائما محفوظ قاله‌بیلمك ایچون بوکسوه اربابنه منحصر قالمسی ضمننده تدابیر سالمه اتخاذی مقام عالیٔ مشیخت جلیله‌دن استرحام اولنه‌جقدر .

٩ مؤتمر علمیلرك اك نافع شکلده‌تشبثاتده بولنملری واعضای‌حامیه طرفلرندن واقع اوله‌جق معاونات نقدیه‌نك حسن استعماللری وزبدهٔ مساعی‌یی کوستره‌جك ، ترکجه ، عربجه موعظه‌لروعلم حاللر وزمانه‌موافق بیاننامه‌لر طبعیله هرطرفده بولنان اعضای محترمه‌یه استفاده ایتدیرلمسی وهربرمؤتمر علمینك برصندوقه‌سی بولنه‌رق سرمایه‌سنك تنظیم اولنه‌جق تعلیمات دائره‌سنده صرف ایدلمسی تقرر ایتمشدر . بو خصوصده امر مشیختپناهی استحصالندن صکره مباشرت اولنه‌جقدر .

١٠ لسان عربك تعمیم وانتشاری حقنده کافهٔ وسائطك استکمالی خصوصی مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

١١ خطیب‌افندیلرك وظیفهٔ خطابتی بحق‌ایفا ایده‌جك قدرت‌علمیه‌یه مالك بولنملری وحال وزمانه مطابق ترکجه وعربجه بر خطبه مجموعه‌سی تنظیم اولنمسی استرحام اولنه‌جقدر .

١٢ مدارس علمیه : مدارس ابتدائیه ، مدارس تالیه . مدارس عالیه اولمق اوزره اوچ قسمه منقسم اوله‌بیلمسی؛ مدارس ابتدائیه‌ناحیه وقضا ولوالرده،مدارس تالیه اهمیت وجسامت موقعیه‌سی مساعد اولان لوالرده وولایت مرکزلرنده ، مدارس عالیه پایتخت سلطنت سنیه‌ده بولنمسی وهربرینك داخلی تعلیمات ومنتظم پروغراملر دائره‌سنده دوام ایتمسی حقنده کذا مقام جلیل فتواپناهیدن استرحام اولنه‌جقدر .

١٣ تربیهٔ اجتماعیهٔ دینیه‌یه عائد ترکجه برمجموعه واوچ قسم اوزرینه علم حال ومواعظ نامنده ترکجه بیوك برمجموعه‌یه ملتك اشد احتیاجی بولندیغی مؤتمرمزجه قناعت حاصل اولدیغندن بونلرك وجوده کتیرلمسی ایچون مقام مشیختدن رجا اولنه‌جقدر .

١٤ مدارس علمیه و تکایای شریفه‌نك تأسیسلرنده‌کی مقاصد قدسیه‌نك بحق‌تعقیب ایدیله‌بیلمسی کرك مدرس وکرك مرشد اوله‌جق ذواتك اول امرده بالامتحان اثبات‌اهلیت ایتملری والآن دوام‌ایلمکده اولان اصول‌سقیمه‌نك لغوی خصوصی‌مقام مشیخته عرض اولونه‌جقدر .

١٥ مدارس علمیه‌یه قید وقبول اولنه‌جق طلبه هر حالده تحصیل ابتدائیسنی اکمال ایتمش بولنه‌جق وطلبهٔ علومك برنجی ، ایکنجی ، اوچنجی سنه‌لرده لسان عرب اوزره تکلم وتحریر ایده‌بیلمسی وسائطی استکمال ایدیله‌جکدر .

١٦ بالاده اون ایکنجی ماده‌ده ذکر اولنان مدارس علمیه‌نك صنوف ثلثه‌سنده تدریسات ــ عربی ، فارسی ، عثمانلی لسانلریله ــ اوچ قسمه آیریله‌جقدر . عربی‌نك مکملاً کتابت وتکلمی ، آثار ادبیهٔ عربیه آکلاشیله‌جق درجه‌ده‌ملکه استحصالی خصوصنه اهمیتله غیرت اولنه‌رق فقه ، تفسیر ، حدیث ، ادبیات عربیه تدریس اولنه‌جقدر . فارسینك درجهٔ متوسطه‌ده تعلیم وتعلمی مجبوری و دها زیاده‌سی اختصاصه عائد واختیاری اوله‌جقدر . [فارسینك مکملاً ومثنویٔ شریفك تدریسی مدارس عالیه‌یه مخصوصدر ،] لسان عثمانی مکمل تحصیل ایدیله‌جك وعلم کلام، علم احوال روح، علم تکوین ومافوق‌الطبیعه ، تاریخ فلسفه ، تاریخ ادیان واقوام ، سیرنبی و تاریخ اسلام ، علوم طبیعیه‌نك‌مقدماتیله فوائد وعلوم ریاضیه وتاریخ وجغرافیا وسائرفنون موجوده ترکجه‌اوله‌رق اوقوتیله‌جقدر .

١٧ مدارس علمیه‌طلبه‌سنك لسان عربك‌سلیقه‌ولحنی تمامیله‌تحصیل ایده‌بیلملری ایچون کتابت وادبیات عربیه معلملرینك بالترجیح عرب علماسندن تعیینی التزام اولنه‌جقدر .

١٨ ــ مدارس علمیه‌نك هراوچ قسمنده طلبهٔ علوم اصول وعظ وخطابته عملی اوله‌رق آلشدیریله‌جقدر .

١٩ بالعموم مدرسین وطلبهٔ علوم و دوریشان ومشایخ عظام اصول معیشت و معاشرتلرنده اداب اسلامیه دائره‌سنده حرکت ایتمکه مجبور اوله‌جقلردر . زیرا خدمات دینیه‌ده بولنه‌جق ذواتك هر حرکتی یا استحساناً تقلید ویاخودده رقابةً تنقید صورتیله عموم طرفندن نظر دقته آلنیر . بنابرین هر منتسب علم وطریقت بالجمله اطوار ومشوارنده تلبس وسائره کبی معاملاتده هدف تنقید اولمیه‌جق و منسوب بولندیغی مسلك سبیلك شان و شرفنه یاقیشه‌جق صورتده یاشامانك یوانی بیله‌جکدر . علم شریفك شانیله غیرمتناسب قاریشیق وپژمرده قیافتلر وحرمت‌عامه‌یی سالب اطوار ومشوار خادمین دینك قدر وقیمتنی هیچه ایندیره‌جکندن علی‌الخصوص ناس ایله لاابالیلك ، عامیانه معاملات روش بی وقار ، سوقاقلرده ، قهوه‌لرده اویون وسائره کبی غیر مشروع و غیر معقول احوالدن صورت قطعیه‌ده اجتناب اولنه‌جقدر . عکسنی التزام ایدنلر حقنده مجازات تعیین اولنمق اوزره مقام علیای مشیختك نظر دقتی جلب اولنه‌جقدر .

٢٠ تکایای شریفه‌ده درویشانه احکام اجتماعیه واحوال سیاسیهٔ اسلامیه ومعاملات عمومیه‌وخصوصیه‌یی ، عبادات واعتقاداتی جامع‌مکمل بر علم حال‌تدریس ایدلمکله برابر آیین طریقت‌علیه تلقین‌وادبیات‌واخلاق، فلسفه وتصوف تعلیم وتفهیم ایدلدکدن‌صکره یدلرینه شهادتنامه‌ویریله‌جك وانحلال‌ایده‌جك‌تکایاپوست نشینلکلرینه‌شهادتنامه‌ایدن ذوات‌بینده مسابقهٔ علمیهٔ اجراسیله احراز لیاقت ایدنلر تعیین‌اولنه‌جقدر .

٢١ اوچ‌قسم اوزرینه نشری لازم‌اولان علم حال مجموعه‌سی‌عبادات واعتقادات ، معاملات ، اخلاقیات ، حکمیات، اجتماعیات وسائر مسائل دینیه‌یی جامع اوله‌جغندن کافهٔ مکاتب،مدارس و تکایانك‌ده هر برنده تدریسی مجبوری اوله‌جقدر .

٢٢ ترکجه نشری لازم اولان مواعظ مجموعه‌سی‌ده احکام سیاسیه واحوال اجتماعیهٔ اسلامیه ، اخلاق ، عبادات ، اعتقادات وسائر مسائل دینیه دینویه‌یی جامع اوله‌جقدر . بالعموم واعظلرك شومواعظ مجموعه‌سی

مندرجاتی اهالی‌یه شرح وایضاح وتفهیم ایتمکه مجبور طوتلمسی مقام مشیختدن طلب اولنه‌جقدر .

۲۳ طلبهٔ علوم مدارس ابتدائیه وتالیه‌ده هرسنه صنف امتحانه مجبور طوتیله‌رق بربرینی متعاقب ایکی سنه امتحان ویره‌میلر مدارسدن اخراج اولنه‌جغندن صنف امتحانلرنده مطلوب درجه‌ده ترفیع ایدنلر حقنده قرعه امتحانلرینك رفعی خصوصنه دلالت بیورلمسی مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

۲٤ مدارس ابتدائیه‌ده ، مکاتب ابتدائیه ورشدیه، مدارس تالیه‌ده دخی ، مکاتب اعدادیه درسلری تدریس ایدیله‌جکندن انلردن شهادتنامه اخذینه موفق اولان طلبهٔ علوم ایچون مکاتب عالیه‌یه کیرمك آرزوسنده بولنانلر بلا امتحان داخل اوله‌بیلملری امتیازی و طلبه‌دن ارزو ایدنلر متخصص اولدقلری فنلردن معلملکه و سائر مأموریته تعیین اولنملری اسبابنك معارف نظارتجه قبول اولنمسنه توسط بیورلمسی مقام مشیختدن رجا اولنه‌جقدر .

۲۵ مدارس عالیه‌ده عربی ، فارسی ،عثمانی لسانلرندن ماعدا السنهٔ غربیه‌دن فرانسزجه وانکلیز لسانلرنده تکلم وکتابته قادر اوله‌جق درجه‌ده اوکرنملری مجبوری اوله‌جغندن اسبابنك استکمالی خصوصی مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

۲٦ مدارس ابتدائیه وتالیه‌دن شهادتنامه اخذ ایدن طلبهٔ علوم ، علوم دینیه‌دن ماعدا هیئت اجتماعیه‌نك محتاج بولندیغی افکار ومعلومات مدنیه‌یی تحصیل ایتمش اوله‌جقلرندن افکار عمومیه اوزرنده اجرای وظیفه ونفوذ معنویلرینی بحق تأثیر ایتدیره‌بیلملرینه الك زیاده مدار اولان اخلاق محمدیه ایله متخلق بولنه‌جقلردر .

۲۷ کوچك قصبه وقراده بولنان مدرسین ، واعظین ، ائمه ، خطبا ومعلمین افراد اسلامیه‌نك مراجعتگاه مدنیسی اولمغله برابر عین زمانده رهبر اجتماعیاتی‌ده اوله‌جقلردر . بنابرین بوذوات مبادئ علم وحقوقه وفن زراعته وعلم معدنیاته وعلم حفظ الصحه‌یه آشنا وامراض عادیه‌یی تشخیصه مقتدر وبونلره ویریله‌جك علاجلره دائر حائز معلومات اولملری خلاصه افراد اسلامیه‌نك معاداً ومعاشاً برمرجعی بولنملری لازمدر .

۲۸ مدارس تالیه ویا علمیه بولنان بیوك شهرلرده خدمات دینیه ایله موظف اولانلر دین جلیل اسلامك اساسات فلسفیه‌سنه هجوم ایدن آثاری مقابلةً نشر آثار ایله رد وجرح ایده‌جکلری کبی متفنن وواقف اسرار دین بولنان متفکرین اسلامیه‌نك دخی نشر آثار ایله اعلای دینه خدمتلری خصوصنی تأمین مدارس جمیتنك وظائف مهمه واساسیه‌سندن بولنه‌جقدر .

۲۹ مؤتمر علمینك مقاصد اصلیه واساسیه‌سندن الك مهمنی تشکیل ایدن جهتی بالجمله مدارسك علی الدرجات اصلاح وتنسیقی اولدیغندن هر ولایتك انتخاب اولنه‌جق مناسب بر محلنده مکاتب سائرهٔ موجوده مثللو بر تعلیمات وپروغرام تحتنده صنفلره منقسم بر نمونه مدرسه‌سی تأسیس وتشکیل ایدیلنجه‌یه قدر موجود مدارسك ممکن مرتبه اصلاح واوپروغرام سویه‌سنه احضار واعلا ایدلمسی ایچون ، متعدد مدارسی بولنان قرا، نواحی وقصباتده مدرسین ـ توحید دروس وتقسیم اعمال اوزره حرکتله ـ طلبهٔ علومی درجهٔ اقتدارلرینه کوره صنفلره تقسیم ایده‌جکلردر .

۳۰ هرفندن وهرعلمدن اوقنلك ، اوعلمك کافهٔ مسائلنی جامع بر کتاب تألیف ایدیلنجه‌یه قدر فنوندن تدریس ، شرح وحاشیه‌لردن لازم اولان مسائل تقریر ایدلمك صورتیله علوم عربیه وفنون حاضره‌دنده انتخاب اولنه‌جق کتابلر قرائت ایتدیریله‌جکدر .

۳۱ مدارس ابتدائیه‌دن شهادتنامه اخذ ایدن طلبهٔ علوم ، مکاتب ابتدائیه معلملکلری قرا وقصباتده امامت وخطابت واوچنجی صنف واعظ ومدرسلك وظائفی ایده‌بیله‌جك اقتداری حائز اوله‌جقلرندن طلبهٔ مزبوره‌دن اووظائفده بولنمق ارزوایدنلرك اوراره تعیینیله برابر معیشتلرینی تأمین ایچون اوقاف نظارتنه مراجعتله اسلاف کرامك اوقاف وارداتنی حسن جبایت وشرائط وقفیه دائره‌سنده صرف واستعمال ایتدیرلمسی اسبابنك استکمالی مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

۳۲ مدارس علمیه‌نك هرهانکی صنفندن اولورایسه اولسون منتظم پروغرام و تعلیمات دائره‌سنده اجرای وظیفه ایدن مدرسین وطلبهٔ علومك ، تأمین معیشتلری اسبابنه توسل اولنمغله برابر اثنای تدریس و تدرسده (جر) اصولندن تخلیص ایدلملری خصوصی مقام مشیخت ایله اوقاف نظارتی ، مجلس مبعوثان و اعیان ریاستلرندن استرحام اولنه‌جقدر .

۳۳ مدارس عالیه وتالیه‌دن شهادتنامه اخذ ایدن طلبهٔ علوم ایچون درجهٔ اقتدارلرینه کوره معلملك وسائر مأموریتلرده استخدام اولنه‌بیلمسی اسبابنك تأمینی خصوصی‌ده مقام مشیختدن استرحام اولنه‌جقدر .

۳٤ مدارس علمیه دائما برهیئت تفتیشیه‌نك تحت نظارتنده، امور ادارهٔ داخلیه‌سی ـ داخلی تعلیماتنامه دائره‌سنده مدرسینك ید فضیلتلرنده بولنمق ومدت تحصیل سنه‌ده طقوز آی اولمق و زمان تعطیل ، احتیاجات محلیه‌یه تعیین ایدلمك اوزره اوچ آیدن عبارت اولمسی مقام مشیخته عرض اولنه‌جقدر .

۳۵ اولاد واحفادمزی ترقیات حاضره‌یه کوره اوقوتمق واجبه‌دن اولدیغندن امام علی (ك . و) افندمزك (علموا اولادکم لزمان غیر زمانکم) کلام حکمت اشتماللری مقتضاسی اوزره تدریساته عائد پروغراملرمزدائما اصلاح ونقصانی اکمال ایدلمك اوزره حرکت وبوامنیهٔ مهمهٔ دینیه‌نك ازدیادئ تعالیسنه غیرت اولنه‌رق طریق ترقیده دوام مساعی واجتهادیمزك تأمین امکانی آمال ومقاصد خاصه‌دن عد اولنه‌جقدر . ومن الله التوفیق .

امیر عبدالرحمن خان

— مابعد —

اقامت ایتدیکمز محلدن قندهاره‌ایکی یول واردی . بری کلات ـ غلیجائی طریقی ، دیکری (هوتکی) طائفه‌سی اراضیسندن کچوب (رغستان)

و (مندى حصار) يولى ايدى. بو ايكى يول آره‌سنده يوكسك بر طاغ بولونيوردى. امير شير على خانك زحمت چكدرك كلات قلعه‌سنى تحكيم ايتمسنه مقابل (ارغستان) يولندن كيده‌رك اميرك زحمتنى بوشه چيقاره‌ق ايسته‌دم. عمجه‌مده بو تدبيرى تصويب ايدنجه همان او يولدن حركت ايتدك.

آغيرلقلرى ايلرى يوللادم و بن كله‌نجه، يوكلرك ايندير يلمه‌مه‌سى حقنده محافظلره امر قطعى ويردم. جنرال نصيرو عبدالرحيم خانلرى ديكر بعض امرا ايله دمداره تعيين ايتدم. كنديم‌ده عسكرك كاه صاغنه كاه صولنه دخى نظارت ايله‌مك شرطيله ايلرله‌دم.

(ديوارك) موقعنه ايلريده‌كى عسكرك توقفنى امر ايتدم. چونكه بر فرسخ قدر كريده ايدم. يانمده‌ده ايكى طوپله ايكى يوز سوارى‌وار ايدى.

بو صيراده بر قاچ سوارى: اوزاقدن بر سورى قويون كليور. ديه خبر كتيردى. دور بينله باقينجه قويون ديدكلرينك دشمن عسكرى اولديغنى آكلادم. همان ايكيوز سوارى‌يى بشر بشر طاغك تپه‌سنه چيقوب دشمنك مقدارينى كشفه تعيين ايله‌دم. بر طرفدن‌ده بر آن واصل اولماسى ايچين عبدالرحيم خانه خبر كوندردم بر از صوكرا امير شيرعلى خانك عسكرى ترتيب آتى موجبنجه كوروندى.

۱۰۰۰۰	پشت رود سواريسى
۳۰۰۰	هرات »
۱۰۰۰۰	قندهار »
۴۰۰۰	كابل »

بو عسكرك هپسى بزه طوغرو كليوردى. معيتمده‌كى امرا، ايلرو كيدوب اوكده‌كى قوته التحاق ايتمه‌مزى توصيه ايله‌دى. لكن بن بو تكليفه اعتراض ايتدم و:

— دشمن بزى تعداده باشلايه‌جق، احتمالكه سواريلرى بزمله اوردومز اراسنه كيره‌جكدر. اكر حركت ايده‌جك و طوز طوپراق قالديراجق اولورسه‌ق دشمن مقدارمزى آكلاياماز. ديدم.

امرا رأيمى تصويب ايتدى، فقط هيچ نه‌مشكل موقعده قالديغمى بيلميوردى. چونكه اصل اوردو اوزاقده اولديغى كبى كوندرمك‌ده ممكن دكلدى.

شو اثناده عبدالرحيم خانى اوزاقدن كوردم لكن او كلمزدن اول دشن عسكرى طوپلرمزه هجوم ايتدى. طوپجيلردن ايكيسى مقتول، برينى مجروح ايتدى دوشوردى. ديكرلرى رجعته مجبور اولماسى اوزرينه ايكى طوپى كوتورمه‌يه باشلاديلر. او صيراده ورود ايدن عبدالرحيم خان فرقه‌سندن درت طابورى بونلرك اوزرينه صالديردم. دشمندن بشيوز نفريله بر چوق آت مقتول اولدى. و آلينان طوپلر استرداد ايدلدى.

بوزغون عسكرى كلاتك جنوب طرفلرينه طوغرى تعقيب ايله‌دم. ايكندى اوستى (طبق‌سر) طاغنك ذروه‌سنده‌كى (تاله) قلعه‌سنه صيغنديلر. بزده قلعه‌نك ياقينلرنده اوردو قوردوق،

بولونديغمز يردن امير على شير خانك كلات قلعه‌سنده‌كى عسكرينى دوربينسز كوره‌بيلور و سواريلرينك هزيمتندن متأثر اوله‌رق سپرلر آرقه‌لرنده مأيوسانه كزيندكلرينى مشاهده ايديوردم.

تحكيمى لازم كلن تپه‌لره ايجاب ايدن طوپلرى تعبيه ايلدكدن صوكرا اقشامه قدر اوراده طوردق. معيتمده بهرى آلتيوز نفردن عبارت اون ايكى نظاميه طابورى وايكى بيك نظاميه سواريسى ايله بيك‌درانى سواريسى واردى. بقيهٔ عسكرده كريده قالان اوردوده بولنوردى:

اورتالق قارارنجه دشمنك خبرى اولمادن حركت ايتدك‌كه وجههٔ عزيمتمز ارقه‌ده‌كى اوردو ايدى، برلشديكمزك ايرتسى كونى زياده‌جه ياغمور ياغدى، چادرلر ايصلاندى. يولدن كچيلمز درجه‌ده چامور اولدى، ايكى كونلك توقف مجبورى‌يى متعاقب قندهاره توجه ايتدك.

على شيرخان‌ده اوطرفه عزيمت ايتمشدى. بر طرفدن اونك عسكرى، بر طرفدن بزم عسكر كيديور، آره‌ده‌ده سلسلهٔ جبال حائل بولونيوردى. بز، اوندن اول قندهاره وارجغمزى اميد ايليوردق. اوده، اوكمزه چيقارق يولمزى كسه‌جكنى مأمول ايديوردى.

دردنجى فصل

امير شير على خان ايله يكيدن بر طاقم محاربات عن ۱۲۸۴ الى ۱۲۸۷

اولجه‌ده يازلمشدى‌كه بلخك فتحى اوزه‌رينه (سردار فيض محمدخان) ناظر حيدر و جنرال على‌عسكر خانلر ايله تركستان حكومتنه تعيين ايله‌مش (باميان) ه واصل اولديغمزده فيض محمدخانك ناظروجنرال ايله آرالرى اچيلديغنى خبر آلارق «دشمنله اوغراشديغمز وكابله هجومه چاليشديغمز برصراده مخالفت ومنازعتدن صاقينكز» مآلنده بر مكتوب يازمشدق.

قيش ايچريسنده لزومنه مبنى سردار فيض محمد خاندن بيك رأس مكارى ايسته‌دم. بوكا نزامت، بم حرب ايله‌ومشغول اولديغمى بيلديكى ايچين مكاريلرى كونده‌ردى. (سيد آباد) فتحنى متعاقب بدرمك يازديغى دعوتنامه‌يه‌ده اجابت ايتمه‌دى.

بو صيرالرده عمجه‌زادهم (سردار محمد سرور خان) ى (غلام على‌خان) و ۸۰۰۰ سوارى ايله (هزاره) حكومتنه بالتعيين (باميان) ه كونده‌رديلر. سرورخان، باميانه كيتديكى اثناده شيرعلى‌خان قندهاردن غزنينه كليور. بن‌ده (كلات عليجائى) ده اونكله قارشيلاشيوردم،

شو حاللردن بالاستفاده سردار فيض محمدخان اظهار مخاصمه‌يه باشلادى، پدرم، اونك تأديبى ايچون سردار محمد سرور خانى مأمور ايتدى.

سروخان بلخه متوجهاً يوله چيقدى و (هيبك) ه بش قوناق اوزاق بولنان (آب قالى) قلعه‌او كنده سرورخان بوزولوب رجعت وجمع قوتله تكرار صولت ايله‌ديسه‌ده يكيدن بوزولدى. كنديسى قاچديغى كبى امرا وضابطانندن بر چوغى اسير اولدى. فيض محمد خان، امرادن (نائب غلام) و (غلام على خان) ى ديكر بر ايكى ضابطله اعدام ايتديردى، اوندن صوكره قته‌غن و بدخشان طرفلرينه كيدوب اورالرينى (پرجهاندار

شاه) ك الندن آلدی . میرجهاندار کابله پدرمك نزدینه کلهرك شکایت ایتدی . پدرمك یاننده عسکر یوقدی . بر طرفدندن سردار فیض محمد خانك کابله کلکده اولدیغی ایشیدیلدی . بونك اوزرینه همان کابله عزیمتیم حقنده بکا بر امرنامه کوندردی . واقعا خسته وضعیف ایدم . لکن آت یرینه تخت روانه بینهرك وهر کون آنجاق ایکی منزل قطع ایدهرك بش کونده غزنینه واصل اولدم . اوراده پدرمدن دیکر بر مکتوب آلدم . فیض محمد، بلخ وقطغن جهتلرینه کیتمش ، تعجیل حرکته لزوم یوقدر . دییوردی .

بو خبری آلینجه سوویندم . چونکه بن ممکن مرتبه ایلشمش ایسهمده عسکرم اوزون اوزادی یه یول یورومکدن ضعیف دوشمشدی . بش کون غزنینده اوطوروب دیکلهندکدن صکره کابله توجه ایتدك . برچوق قارشیجیلرك تبریك وتهیهسیله شهره کیروب پدرومادرمك اللرینی اوپمکله مشرف اولدم . ملاقاتی متعاقب عودتله کابل نهری کنارندهاوردو قوردم . کوندوزلری پدرمك، والدهمك نزدینه کیجهلری دهاوردوکاهه عزیمت وعودتله یازه قدر وقت کچیردم .

یازده ورودیله برابر مملکتده وبا علتی ظهور ایتدی پدرم ، کابلك (بالا حصار) سمتنده اوطورمامی توصیه ایلهدی ، چونکه چادرلرك نه قدر اولسه تمیز طوتولامادیغی ایچین ـ هواسی متعفندی . عسکری، اولرینه کیتمك ایچین ترخیص ایتدم ـ کندیمده بالاحصارده برقوناغه چکیلدم .

شوصورتله بش کون طی مسافه ایتدك . ایکی عسکر اراسنده آنجاق ۵۰۰۰ قدم بولوندیغی حالده بربریله چارپیشمق ایچون میدان بولامیوردی . بشنجی کونی حربه الویریشلی بر موقعه واصل اولونجه طوروب طاغك جبهه‌سنده برقاچ طوپله بر مقدار عسکر اقامه ایلهدم . طوپلرك بقیه‌سیله همجه برقوتی طاغك ارقه طرفنه کزلهتدم . آغیرلقلری ایلری یوللایوب اوچ طابور نظامیه وبیك ردیف پیادهسیله امیر شیر خانك کچهجکی یولدهکی مغارهلرده صاقلانمالرینی جنرال نصیر وعبدالرحیم خانلره تنبیه ایتدم .

علی‌شیر خانك ایلریسنك بزم طرفزدن طوتولدیغنی آکلاینجه توقف ایلیهرك حربه کیریشمه‌یه مجبور اولدی . کوز اوکنده‌قالان آزمقدارده‌کی عسکری کورونجه : حاضر دشمن آز کن هجوم ایدهرك تمیزله‌یه‌یورم ، دیهرك بردن یورودیلر .

طاغك آرقه‌سنده صاقلانان عسکرمزده میدانه چیقوب حربه اشتراك ایدنجه ایشك رنکی دهکیشدی . محاربه‌نك تام قیزغین زماننده عبد ـ الرحیم وجنرال نصیر خانلره ، دشمنك آرقه‌دن صارلماسنی امر ایلدم ، بونك اجراسنی متعاقب علی‌شیرخان بوزولدی . بقیهٔ عسکریله قند هاره طوغرو قاچمایه باشلادی . بزم سواریلره یغما ایچین اذن ویردم . عسکر برچوق غنائم الده ایتدیکی کبی بنده اوتوز بش طوپ ضبط ایلهدم . اوندن صوکرا تقریباً اوچ بوچوق فرسخ اوزاقده بولونان اوردوکاهه کیدوب اویقویه یاتدم . چونکه اون بش کوندن بری یکرمی درت ساعت ظرفنده آنجاق بر ایکی ساعت استراحت ایدهبیلیردم . ایرتهسی کونی اقشام اوستی اویاندم . بربارچه یمك یدکدن صوکرا ینه یاتدم ، بویله قرق سکز ساعتلك دهلیکمز براویقو ایله ضعف وکسالتم زائل اولدی . فتح واقع اوزهرینه جناب حقه شکر ایدهرك ایرتهسی کونی عجلهله برلکده قندهاره متوجهاً یوله چیقدق وبشنجی کونی واصل وداخل اولدقکه علی‌شیرخان اورادن ده هراته قاچمشدی .

قندهاره کلینجه عمجهم بنی بیراقوب کابله کیتمك ایستهدی . فقط :

— کابله بن کیدهیم . سز قندهار حکومتنده قالوب تنظیم اموره چالیشیك . دیدم .

کرك اموال واشیا ، کرك مکاری وطوپ حیواناتی قارده ، قیشده یولده بولوندیغندن استفاده ایدیلمز برحاله کلمشدی . بناءً علیه یکیلرینی تدارکه مجبور اولدم .

شوراده برنبذهجك (سلطان خان قندهاری) تك اوغلی اولان (فتح محمد خان) خانك احوالندن بحث ایدهجکم بو شخص ، هرات جنکنده شیرعلی خان طرفندن اسیر ایدیلشکن پدرم کندیسنی قورتارمش و (هزاره جات) حکومتنه تعیین ایلهیهرك کوندرمشدی . اورادن فرار و شیر علی خانه دخالت ایلهیهرك اونك سواری قوماندانلغنی یاقالامش ، بودفعهده بکا قارشی حرب ایتمهیه قالقیشمشدی . کندینی محبسدن قورتاران برذاتك مأموریتندن قاچوب اولجه اسیری اولدیغی کیمسهنك نزدینه قوشان واوکا خوش کورونمك ایچین حیات وحریتی اعاده ایلهین سلاح چکمدن صیقیلمایان یوبله برشخصك مزیت اخلاقیه‌سنی دوشونمهلی .

مترجمی

طاهر المولوی

مكاتیب

استوتغارتدن :

اسلام علیهنه اولهجق جهادده حصه‌مز !

نامیله اسویچره‌ده بال شهرنده بولنان پروتستان مسیونرلری منتشرلرندن موسیو دیپر dipper نامنده برذات استوتغارتده یوزلرجه برجمعیت قارشوسنده برنطق ایراد ایلدی . بوذات نطقنده بویله برجهادك الزمیتی بر طاقم اسباب تحتنده اولدیغنی بیان ایله تاریخ اسلامی واسلامیتك ندن عبارت اولدیغنی مختصرجه نقل ایتدکدنصکره بیانات آتیه‌ده بولندی :

«اسلاملر، اسلامیتك، دین محمدینك دنیاده یالکزجه بر دین اولمسنی آرزو ایدییورلرکه بونی میدانه کتورمك اوزره دنیایی فتح ایتمکه قیام

ایدییورلر. بویله ایکی بیوك مذهبك بیوك بیوك ارزولریله یان‌یانه رفتار اولمسی قابل تصور بیله دکلدر.

بوکونکی کونده دین اسلام خرستیانلرك اك تهلکه‌لی واك مدهش رقیبی. فله‌نك حکومتنك هندیه مستملکاتنده اولان مسیونر سیمون simon ده بونی اثبات ایتمك اوزره مذکور مستملکاتده مسیونرلرله خط حرکتی اسلاملرك تعیین ایتمکده اولدقلرینی سویلیور. زیرا خرستیان مسیونرلرك اورایه کیتملری یکرمی اوتوز سنه کیج قالدیغی ایچون تشبثلری نتیجه‌سز قالیور. آفریقاده دخی بال مسیونرلری عینی تجربه‌لرده بولندقلرینی، حتی توغو jogo ده یرلی خرستیان واعظلرندن بری کندی معاونلری ایله دائرهٔ نفوذنده بولنان محللرك یوزلرجه نفوسلریله برلکده دین اسلامی قبول ایتدکلرینی، بو ایسه بر طرفدن دین اسلامك قوهٔ معنویه‌سنی اکلاتدیغی کبی، دیکر جهتدن‌ده صاحب‌دینك دیننده اولان متانتی کوستریر. اسلاملر کندی مذهبلریله افتخار ایدییورلر. حتی صاچیلق ایتمکده اولان اسلاملر یوللرده کندی مذهبلری ایچون آدم قزانمغه سعی و غیرت ایدییورلر. اسلامیتك ترقیسی، خصوصیله اتحاد اسلام فکری بزی جهاده، حرکت‌مشترکه‌یه دعوت ایدییور. لکن بو جهاد نصل اوله‌جقدر واولملیدر؟ اك اول اسلامیتك‌دها زیاده توسیع دائره ایتمه‌مسنه بر چاره اولمق اوزره، بوکون هنوز اسلاملر طرفندن اشغال اولنمامش محللری ممکن اولدیغی مرتبه بر سرعتله تحت نظارته آلملی؛ بونکله برابر شمدی‌یه قدر غائب ایدیلن محللری تکرار الده ایتمك اوزره اولانجه قوتمزله چالشملی‌در؛ بو بابده موفقیت‌ده‌انجق بتون دنیاده‌کی میسیونرلر اتحاد و اتفاق ایدەرك مجوسیلر ایله اسلاملر آره‌سنده عملی اوله‌رق یکدل و یکدست چالیشمه‌سی ومیسیونرلرك‌وطنده‌کی دوستلری‌طرفندن شدتله‌حمایه اولنمسی ایله اولور!»

بوصورتله‌میسیونرلر بورالرده فوق‌العاده چالیشیورلر، ارتق مسلمان قارده‌شلرمزده خواب‌غفلتدن‌اویانسونلر. باش باشه ویره‌رك اسلامیتك مدافعه‌سنه شتابان اولسونلر. بطلانی آزه‌رك حقی یوکسلتسونلر.

آلمانیا ـ استوتغارت محمد خیرالدین

مطبوعات

قونیه‌ده جرائم وفاحشه قاریلر

قونیه‌ده وقوعه کلان جرائمك یوزده طقسانی عشرت، ضرب و جرح ایله عادیاً خیرسزلقلردرکه سائق سفاهت و عرضه تسلطدر. حتی اوته‌دنبری قونیه محیطنده حادث اولان جرائم وبوکون محکوم ومظنون اوله‌رق موقوف بولنان مجرمین قسماً فاحشه قاری یوزندن محبوس بولنیورلر. بونلر یوزده طقسان بش نسبتنده نعمت معارفدن محرومدرلر. کندیلری سنه‌نك جزئی بر مدتی اجرای صنعت وحرفته حصر وایام سائره‌یی قادین پشنده طولاشمقله کچیرییورلر. ایچلرنده اللی، اللی بش یاشلرنده اختیارلر کورلدیکی کبی اون بش یاشنده‌کی چوجقلر و دلیقانلیلرده واردر. بوخلق قزاندقلری مبالغك جزئی بر قسمنی عائله‌سنك قوت ولایموت درجه‌ده انفاق و اعاشه‌سنه ترك ومتباقیسنی بهری اللی آلتمش لیرا قیمتنده فاحشه قادینلر اخذ واعطاسنه وبونلرك محافظه‌سی‌ایچون مارتین وغراتفنکلری مبایعه‌سنه‌فدا ایدییورلر.

بوکون قونیه‌قراسنده بویله‌اساحهٔ ممنوعه‌یه‌مالك اولمادق‌دلیقانلی کورلمدیکی کبی ایچنده اوچ بش فاحشه بولنمیان کوی‌ده یوقدر. ملحقات ایله برابر قصبه وشهر خلقی بویوزدن فرنکی ،ورم کبی پك چوق امراض مهلکه وساریه‌یه‌مبتلادرلر. بونك سائق کوره‌نك ومستولی جهالتدر. بوبابده ایلك وظیفه ضابطه ومأمورین اداره‌یه توجیه ایدرکه وقتك قسم مهمنی بونك ازاله‌سنه حصر ایلمسی عموم ملتجه مطلوب و ملتزمدر. ضابطه بوکا قارشو لاقید قالمیور. وظیفه‌سنی ممکن اوله‌بیلدیکی مرتبه اجرا ایدییور. بونلرك قسماً دردست‌ونتیجهٔ عدالته‌تسلیمنه موفق اولیور. فقط مثمر اولمیور. وقوعات وجنایات توالی ایدییور. بوراده عادت اولدیغی وجهله بر فاحشه قاری بر ویا بر قاچ شخص طرفندن اللی آلتمش، حتی یوز لیرایه قدر صاتین آلنیر. بوقاریلر، بریسنك نظارت واداره‌سنه تودیع ایدیلیر. بونلر دخی اکثریا متأهلدر. آقشاملری قارینك صاحبلریله رفقا واحباسی قپالی بر اوطه درونده طوپلانیرلر، ساز وجورا کبی ادوات ابتدائیهٔ موسیقی ایله تا بصباح قاری‌یی رقص ایتدیررلر والك عادی برمسکراتی استعمال ایدرلر. صوکره بونلر طاغیلیر. ناظر اوله‌رق براقیلان شخصده بونکله اجتماع ایدر. مهلك بر مرضه طوتیلور. عائله‌سنه سرایت ایدر، بر خانه، بعضاً‌ده بر کوی‌خلقی مبتلای علت اوله‌رق سفیل وپریشان اولورلر. تخطری انسانی تدهیش ایدن شو حالات بتون سکنهٔ مملکتجه مصدقدر. ضابطه‌جه دردست‌اولنه‌رق عدلیه‌یه ویریلان قاریلر منع محاکمه وبرائت قرارلری اوزرینه لطفاً ینه‌ضابطه‌یه‌اعاده اولنیور، ضابطه‌شاشیرییور. سرسری‌در، دیبور، حکم ویریلیور. بر محله تبعید اولنیور. متجاور ولایت و لوا کندیلرندده بو امراض موجود اولدیغندن قبول ایتمیور، ینه اعاده اولنیور. اعزام واعاده آراسنده محکومیتی اکمال ایده‌رك ینه مخرجنه کلیور. بو دفعه ایوینی ارانیور، حال‌بوکه بو فاحشه‌لر قسماً بیکسلك قسماً دنائت طبع وبعضاً‌ده زوجلریله عدم‌امتزاج یوزندن طریق فحشی ارتکاب ایتمش طاقمدن اولدیغندن منسوب اولدیغی عائله‌بونی قبول‌ایتمیور. ایتسه بیله ورودی کیجه‌سی مسلح برطاقم اشرا ورود وهجوم ایله جبراً قاری‌یی آلیورلر. ابوینه تسلیم ایدلزسه‌برطاقم دنی‌الطبع خواردالرك واسطهٔ ملعنتی اولان وجدان وناموسنی وحتی دینی بر قاچ غروشه صاتمش بر رذیل چیقیور «شرعاً نکاحله آله‌جغم، اصلاح‌ایده‌جکم» ترانه‌سیله حکومته مراجعت ایدییور. تحقیق وتدقیق اولنیور. بعضاً رد وبعضاً عقد نکاحه راضی اولنیور. دها حکومت قپوسندن چیقمقسزین تطلیق‌ایده‌رك خوارده‌لره تسلیم ایدییور. اکر ناموسسز زوج، مطلقه‌سنی دیکر برفرقه‌ده کوررسه‌درحال براستدعا ایله« زوجه‌می

قاچیردیلر» فریادیله‌ینه ضابطه‌یه مراجعت ایدییور . صکره بر تعقیبدر بر ترصددر کیدییور. ضابطه ینه‌بورادە برطاقم قورشونلره، سب وتحقیرلره، مخاطرات کونا کونه کرفتار اولیور و نهایت دردست ایدییور . قاری آلچق زوجنه فاعللرده حبسخانه‌یه آتیلیور .

بوکون قونیه‌ده قادینلر حبسخانه‌سنده بر خیلی فاحشه قادینلر واردر . حکومت بونلره تعیین ویرمه‌یور . منسوب اولدقلری عائله‌لر باقایور . فاحشه‌لر ؛ خوواردالر ویا أقه‌لری طرفندن ضابطه‌نك کوزی اوکنده بسلنیور ! بتون ملتی اخلاقسزلغه سوق ایدن، صحت عمومیه‌یی تهدید ایله‌ین بوحاله حکومت برچاره بوللیدر . قونیه — بابالق

شئون

مجلس مبعوثانك فسخی

منافع ملی اونوته‌جق درجه‌ده احتراصات نفسانیه‌یه مغلوب اولان، معناسز کورولتولریله عثمانلیلری وبتون عالم اسلامی یأس و نومیدی‌یه دوشورن مبعوث افندیلرمز حقنده شرف‌صادر اولان ارادهٔ سنیه حضرت خلافتپناهی صورتیدر :

« قانون اساسینك یدنجی ماده‌سی ومجلس اعیانك رأی »
« موافقتی موجبنجه هیئت حاضرهٔ مبعوثانك فسخی وتاریخ »
« فسخندن اعتباراً اوچ آی ظرفنده هیئت جدیدهٔ مبعوثانك »
« بالانتخاب اجتماعنی اراده ایتدم.

اشبو ارادهٔ سنیه‌منك اجراسنه صدارت مأموردر .»

فی ۲۸ محرم سنه ۱۳۳۰ و فی ۵ کانون ثانی سنه ۳۲۷

محمد رشاد

صدر اعظم سعید ، شیخ الاسلام عبدالرحمن نسیب ، خارجیه ناظری عاصم، عدلیه ناظری داخلیه ناظری وکیلی ممدوح ، حربیه ناظری محمود شوکت ، بحریه ناظری خورشید ، مالیه ناظری نائل ، نافعه ناظری کرقور سیناپیان ، معارف ناظری امراه ، تجارت وزراعت ناظری آریستیدی، پوسته وتلغراف ناظری ابراهام صوسا

شیخ سنوسی واعلان جهاد

مصرده منتشر اللوا جریدهٔ محترمه‌سنه شیخ سنوسی حضرتلرینك مرکز سیادتی اولان کفره واحه‌سندن یازلدیغنه کوره مشارالیهك بالاسی « الجنة تحت ظلال السیوف » عبارهٔ قدسیه‌سیله موشح بیاننامهٔ جهادیه‌سنی آلان قبائل اسلامیه‌نك فوج فوج ایتالیانلره قارشی ناموس عثمانی‌یی مدافعه عزمیله قوشمغه باشلادقلری ، حتی مجاهدین محترمه‌نك احراز ایده‌جکلری اجرومثوباته اشتراك داعیه‌سیله برچوق نسوان عثمانیه‌نك ده مجاهدلرك آرقه‌سندن کیتمکده بولندقلری مع الافتخار آکلاشلمشدر .

شیخ سنوسی حضرتلرینك قبائل وعشائره توزیع ونشر ایتدکلری اعلاننامهٔ جهاد بیك اوتوز سکز قطعه آیات کریمه واحادیث شریفه ایله مزیندر .

مسلمان علو جنابی

حربیه نظارتنك تبلیغاتی:

۳ ۱٤ کانون اول ۳۲۷ ده وقوع بولان درنه محاربه‌لرنده ایتالیان مقتوللرینك اوراقی میاننده ظهور ایدن یتمش بش وآلتی یوز اون بش فرانقلق اوراق نقدیه‌نك عائله‌لرینه ویریلك اوزره بازابور ایتالیا حربیه نظارتنه پوسته ایله کوندرلدیکی انور بکدن النان تلغرافنامه‌ده اخبار ایدلمکده‌در. ایتالیانلر هلال احمر هیئتمزی توقیف وخستکان ومجروحینه شفا و تسلیت بخشیده‌جك وسائطه صرف ایدلك اوزره مذکور هیئته عائد بولنان مبالغی مصادره ایله تفاخر ایتملرینه مقابل بنغازیده‌کی قوهٔ مدافعه‌نك غایت مدنیتکارانه و انسانیتپرورانه حرکت ایتملری پك زیاده موجب ستایش کورلمش اولمغله ایتالیا حکومتیله عثمانلی عسکرینك مقایسهٔ اخلاقیه‌سنه خادم اولمق اوزره افکار عمومیهٔ جهانه قارشی کیفیتك اعلاننه لزوم کورلمشدر .

هندستان مسلمانلرینك حمیتی

هندستانده کائن لاهور اهالئ اسلامیه‌سی طرفندن عثمانلی هلال احمر جمعیتی حسابنه نام شوکت اتسام حضرت خلافتپناهی‌یه اوچ یوز لیرالق بر چك ارسال ومذکور چکك ظهری طرف اشرف حضرت پادشاهیدن لطفاً امضا بیوریله‌رق بدلی بالتحصیل هلال احمر جمعیتنه کوندرلمك اوزره مالیه نظارتنه ایصال اولنمشدر .

§ ینه هندستانك (رانغون) شهرنده عثمانلی هلال احمر جمعیتی حسابنه (۳۵۰۰) انکلیز لیراسی اعانه جمع ایدیله‌رك انکلتره سفارتنه کوندرلمش وسفارت مشارالیها جانبندن کیفیت باب عالی‌یه اشعار قلنمش اولمغله باب عالیجه‌ده هلال احمر جمعیتی خبردار ایدلمشدر .

بوسنه‌ده اسلام بانقه‌سی

بوسنه هرسکده متمکن اهالئ اسلامیه‌نك محلی بانقه‌لرینه دوروترهین ایتمکده اولدقلری اراضینك الدن چیقارلماسنی تأمین ایچون برقاچ بانقه تأسیس ایدلمش ایسه‌ده اراضئ مذکوره‌نی صور مختلفه ایله الده ایده‌بیلمك مقصدیله آوستریالیلر طرفندن تأسیس ایدلمش اولان متعدد وبا خصوص واسع مقیاسده معامله یاپمقده اولان «اغرار» بانقه‌سیله رقابت ایده‌مه‌مکده اولدیغندن اهالئ اسلامیه‌جه بوکا برچاره تحری اولنمقده ایدی .

مؤخراً آلنان معلوماته کوره بوسنه وهرسك مسلمانلری بو بابده صوك درجه ابراز فداکاری ایله سرمایه‌سی التی ملیون قرون اولمق اوزره «مسلمان چنترال بانق» نامیله بر بانقه تأسیسنه موفق اولمشلردر .

یقین زمانده ایشه باشلایه‌جق اولان بو بانقه مسلمانلرك اراضیسنی الدن چیقارمامالرینه وکندولرینی زراعت ، صناعت وتجارته تشویق ایله برابر فاحش فائض ایله دیکر بانقه‌لره ترهین ایدلمش اولان اراضینك استردادینه عائد اسباب و وسائطی استحضار ایله اشتغال ایده‌جکدر .

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی ❖ مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی سوارنده
شكول يقوشنده
٢٣ نومرو

صراط مستقيم

١٣٢٦

مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات ، تاريخ ، وسياسياتدن و بالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦٠٥	٣٠٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زين العابدين - ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيمتی‌دن مقوا بورو ايله كوندرلمه‌سی سنوی
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٧٨ — ١٢ صفر ١٣٣٠ پنجشنبه ١٩ كانون ثانی ١٣٢٧ — يدنجی جلد

ادبيات

سليمانيه كرسيسنده

١٧٧ دن مابعد

صوريكز، شيمدی، ژاپونلرده نصل ملتدر ؟
اونی تصويره ظفرياب اولەمام، حيرتدر !

شوقدر سويليه‌يم: دين مبينك اوراده
روح فياضی يابيلمش، يالكز، شكلی بودا ،
سز كيدك، صفوت اسلامی ژاپونلرده كورك !
او كرچوك بويلی: بويوك ملتك افرادی بوكون ،
مسلمانلقده‌كی اركانی صيانتده فريد ؛
مسلمان ديمك ايچون اكسيكی آنجق توحيد .
طوغرولق، عهده وفا، وعده صداقت، شفقت،
عاجزك حقنی اعلايه صميمی غيرت ؛
الك اوفاق شيله قناعت، چوغه قدرت واركن ؛
ينه افراط ايله ويرمك، ويرن اللر طاركن ؛
كيمسه‌نك عرضنه، ناموسنه يان باقمايه‌رق ،
يدی قات اياركن اولادينی قاردش طانيق ؛
« اوله‌جكسين! » دنيلن نقطه‌ده مردانه ثبات ؛
يری كلسين، كوله‌رك، اوينايه‌رق ترك حيات ؛
احتراصات خصوصيه‌يه نفرت ؛ حتی
نفع شخصی‌يی عمومك كنه هرپرده فدا

ايديويرمك كبی چوق نادره كوردم اوراده :
آدمك الك تميز احفادينه مالك بر آطه .
مدنيت كيره بيلمش يالكز ننيله ..
اوده صاحبلرينك لاحق اولان اذنيله .
ديكيلوب ساحله بيكلرجه بصيرت، ايمان ،
نه قدر مسخره‌لق وارسه قرغلمش قاپيدن !
باقيلان امتمه بر قيمتی حائز سه يوزور ؛
مودا شكلنده كلن سيئه كمركده چورور !
كيجه كوندوز آچيق اولر، قاپيلر ماندالسز ؛
هركسك صنديقی ميدانده، بيانمز خيرسيز ،
يا او محوتی انسان كرده‌منز بريرده ..
نوغونك اومديغكز طوری‌می واردر؛ نرده!
« كيدملم! » ديو، كونوردو، صوكره كلوب تاپايمه،
چای بوشاتيردی بن ايچدكجه همان فنجانمه .
مسلمانلق، صانيرم، بزلايه‌جقدر اوراده ؛
ساده عثمانلیلك ذيرتی لازم آراده .
ميسيونرلر كيجه كوندوز چاليشيركن، عجبا ،
اوطوروب وحی الهی‌يی‌می بكلرلرملی ؟

هندی باشدن باشه كزمكدی مرادم، لكن،
نرده اولسه‌م، بنی تعقيبی يوزندن بوليسك ،
صاقنم بيتدی ده واز كچمه‌ده مضطر قالدم ؛
قالدم اما ينه هرشيئه آز چوق طالدم !

بسلیورمش، برکت ویرسین، او اقلیم قدیم ،
رحمةاللهه معادل دها یوزلرجه حکیم .
روح ادیانی کورور، حکمت قرآنی بیلیر
تاما وارکه: حضورنده بو کون غرب اکیلیر .
هله خیران قالیر انسان یتیشن کنجلرده ده :
بونلرك بر چوغی تحصیلی انکلتره ده
بتیرر، صوکره کاوب ملتنك روحی اولور ،
چونکه عزمندن، اولوم چیقسه ده، دونمز، صوقولور .
اویله مایمون کبی تقلید ظواهر طانیماز ؛
دینی، عرفانی یتر، باشقه مفاخر طانیماز .
بنی وار، شایقه‌سی یوق؛ صنعتی وار، طیرناغی یوق؛
شرع معصومه اولان حرمتی بندن بیله چوق!
بویله اولاد اوقوتان ملتك استقبالی ،
محتاجدر آلمایه آغوشنه استقلالی .
یارین اولمازسه، اوبرکون آله‌جقدر مطلق . .
اوزاق اولمش نه‌چیقار؟ واریا برآتی اوکاباق !

حیدر آباده کیدرکن ، بنی تشییعه کلن
دیزبانلك نه حزین چیقدی شو سس قلبندن :
« آه بز خیره یارار عنصر ایمان دکلز . .
هندك اسلامنی ترکلرله قیاس ایتمیکز !
اونلرك روح شهامتله جوشان قانلری وار ،
بزده یوق اویله صمیمی عصبیت ، اوطامار !
بو آغیر ذلته عقبایه قدر شکرکومز . .
طویمیور چکدیکی خسرانلری زیرا چوغمز !
وارسه امیدیمز عثمانلیلرك شوکتیدر ،
اونی برکره ایشیتسه‌ك . . بوسعادت یتیشیر ، »
بنی آغلاتدی حریف . لکن اونك کنج اوغلی
دیدی : « یوق ، اویله دکل ! سینهٔ ملتده طولو
غلیان امرینه آماده حمیتلی یورك ؛
شوقدر وارکه هنوز کندینی کوسترمیه‌جك ،
بکلیور شیمدی اسارتله دیبوب ایامی ،
مسلمانلر کبی ماضیسی بیوك بر قومی
ابدی ذلته محکوم ایدمز طوغریسی بز ،
دها بیچاره‌میز یوقسه مجوسیلردن ؟
دیه‌جکسین‌که : عصرلرجه سفیلانه حیات
سوندورور میل معالی‌یی نهایت .. هیهات !
کوز یوموله‌له کور اولماز ، کوللر آلتنده آتش
نه‌قدر قالسه بوکلماز : هله برآچ ، هله اش !
شونی اوکرندیکه انکلتره تحصیلی بکا :
ملتك ، مملکتك بویله سفیل اولماسنه
برسبب وارسه خواصك کیدن باغلاسیدر . .
یوقسه ، شرقك بوزکی عنصری هرفیضی آلیر .
مسلمانلق کبی ، وجدانلره غایت یوکسك
فکری اك ساده براسلوب ایله تلقین ایده‌جك ،
دین نظریسی اولان ملتی ارشاده نه‌وار ؟
دها یوکسکمی عجب شرقی ازن فطرتلر
قابلیتجه ؟ خایر ، بن بوکا اصلا قانعم .
آدام ایستر یالکز اتمه‌یه برقومی آدام !
طوغری یول ایشته بودر ، کل ، دیه‌سن ، بربورود‌ه،
اوزمان باق نه قوشانلر کوره‌جکسین سورود‌ه !
اولا بیننه برفکر نزیه آشلایه‌رق ،
هانکی برمسلمانك کوکسنه طوتدمسه قولاق ؛
شونی طویدم‌که : اونك ، هیچ سسی چیقماز ، قلبی
اك تمیز حس ایله اورمقده چوجوق قلبی کبی .
سینه‌لر غیظنی فاش اتمه‌یه طورسون وارسین ؛
صبره‌کلسین ، اوزمان وارمی یورك ، آکلارسین !»

حیدر آباده یتیشدم‌که ، بوتون هندستان ،
« ویردی قانون اساسی‌یی نهایت سلطان !»
دیه بردن بره چالقاندی . اینان ، قابلمی ؟
هیچ اوبیکرله خواطر کمیردکن ایچمی ،
برجیلیز « بلکه ! » نصل هیچ‌نی تشکیل ایتسین ؟
آکسزین باشلادی بینمده امیدك ، یأسك ،
طوغدیغمدن بری هیچ کورمدیکم برحربی . .
اونه مدهش خلجانلردی آمان یاربی !
ویردی قانون اساسی . . . بوچیقار رؤیامی ؟
یوق جانم اویله دکل : ملتك استرحامی
شکل تهدید آلیورمش، اوده مضطر قالمش . .
هانکی ملت عجبا ؟ هر نه ایشیتسه‌ك یاکلش !
جوشه کلدکجه فقط عینی ترانه‌یله جهان ،
کوردم آرتق دونن ایشلرده ید اللهی نهان ،
بونه شاهك ایشی، یارب ، نه‌سپاهك کاری . .
بوسنك قدرتنك حوصله چاك اسراری !
ملتك طالع کریانی آرتق کولدور ..
آغلادم صوکره چوجقلر کبی هونکور هونکور
آزیجق کندیمه ، اعصابمه کلدکده سکون ،
دوندی وضعیتی بردن بره ، باقدم ، یوللك :
برکون اول یتیشوب طالمق ایچون سینه‌کزه ،
بوبلادم ساحلی ، ساحلدن آچیلدم دکزه .

مابعدی وار

محمد عاکف

جلال

سنده كيتدكمى جلال ، اى عالى
صاف وجدانلى معزز شاعر !
سنده كيتدكمى بو ذلتكهدن !

سنده ، هر حس وفادن خالى
شو يوره‌كسز ، متلون ، فاجر ،
نرده بر فكر ولود وروشن

نرده بر شعلهٔ جوال كمال ،
كورسه بلع ايتمكه هر لحظه حريص ،
شو بيلان خويلى ملوث ، شو دنى

قوجه فرتوتى براقدكمى جلال ؟
دشمن نور وفضيلت ، او خبيث
طوتدى محو ايتديمى اك صوكره سنى ؟ !

بر بيوك كنج كرانقيمت حس
بر درين منبع جوشان ذكا
ايكن اولدكمى شو طوپراقده نهان ؟

شمدى سندنده قالان ، پك مونس
پك كولنج يوزلى ، فقط كريه فزا
بر خيال اويله‌مى اى دادر جان !

طورويور شمدى دكلى ؟ دهادون
مشق تحرير ايله ــ پرذوق وملال ــ
چيرپينان قاب رقيقك ساكن ؟ !

چشم كريان فسرده بوكون
نقدر اولسه موانس او خيال ،
آه چيركين بو حقيقت لكن !

يوق ، خاير ... سونمه‌دك اى نور نظر
جسمك اعصارده قلبك اوره‌جق .
سنك البته بقادر شانك .

سنك البته دم حشره قدر
صحن تاريخه دكيلمش طوره‌جق
محتشم آبدهٔ عرفانك .

تپه دللى زاده
كامل

آجيقلى لوحه‌لردن :

برشهيدك صوك سوزى

توقف ايتمه‌يكز باش اوجنده قرده‌شلر . . .
كيدك ، كيدككه وطن جنه‌كزدن ايش بكلر ،
كيدك او دشمن بى دينه قارشى نام آليكز ،
كيدك او خائن ملتدن انتقام آليكز
بو يولده ترك حيات ايلمش بدرلرمز !
بز ايشته اونلرك اولادى يزكه هر برمز
كفن بدوش اوله‌رق رفع ايچين شوغائله‌يى ،
بشيكده ياورومزى ، خانه‌لرده عائله‌يى
امانت ايلدك الله ذوالجلالمزه .
خدا بيليركه جهان تتره‌مشيدى حالمزه ،
بوتون جريحه‌لردن آقان شو آل قانلر
فدا ، فدا ، سزه اى آتلى شانلى آرسلانلر !

*
* *

موفق اولمادى اكماله غيرى سوزلرينى
دوكولدى اشك تحسر ، قاپاندى كوزلرينى
دوداقلرنده بايردى تبسم ، ايلدى : آه . . .
شو صوك كلامى ايدى : لااله الاالله

شاكى المولوى

دين وفلسفه

اسلامده فن وفلسفه

مابعد

غزالى . ــ غزالى يشاديغى عصرك محيط عرفانه نسبةً واسع بر معلوماته ، مفرط وطاشقين بر ذكايه مظهر ايدى .

اوزمانك طار اولان حدودفنيسى نظر اعتباره آلنورسه حضرت امامك دوشونديكى موضوعلرك ، اه‌غراشديغى مبحثلرك آنجق بر ذكاى خارقه نتا محصولى اوله‌جقلرينى اعتراف ايتمك ايجاب ايدر .

غزالينك نه‌كبى تأثيرات مثريه تحتنده انزوا لزومنى حس ايتديكنى ايجه آكلاه‌ق ايچون ، كنديسندن حيات اخرويده مادى سلامت اوله‌جق اساسلرى استفسار ايدن بر شاكرده يازديغى مكتوبك بعض فقره‌لرينى اوقويه‌لم . حضرت استاد بو مكتوبنده ديبوركه :

« محب عزيزم ، بندن نصائحى مشتمل بر اثر يازمه‌مى التماس ايديورسك . منشور نصيحت معدن رسالتك احاديث عاليه‌سندن استخراج اولنور . كتب احاديث باصره پيراى مطالعه‌ك اولمش ايسه بنم نصيحتمه

حاجتك اولمامليدر . يوق ، هنوز بوكبی آثاری تدقيقه وقت بوله‌مامش ايسه‌ك شو كچن بوقدر سنه ايچنده نه اوكرندك ؟

نورعينم ، فخر رسل افندمزك امته نصايح عاليه‌سی جمله‌سندن بری‌ده : (علامة اعراض الله تعالى عن العبد اشتغاله بما لا يعنيه وان امرئ ذهبت ساعة من عمره فی غير ماخلق له لجدير ان يطول عليه حسرته ومن جاوز الاربعين ولم يغلب خيره على شره فليتجهز الى النار) قول شريفيدر .

اوغلم ، نصيحت قولايدر ، مشكل اولان نصيحتله عامل اوله‌بيلمكدر . هوا وهوس مبتلالرينه نصيحت قدر آجی بر شی وارميدر ؟

منهيات آنلره خوش كورونيور . بالخصوص علوم ، آليه ايله اشتغال ايدنلره ! .. بونلر ظن ايدرلركه مجرد تحصيل علم وسيلهٔ نجاتدر . علم ، عملدن مستغنی‌در . نور عينم ، بر چوق كيجه‌لر خواب وراحتی ترك ايده‌رك مطالعه ايله مشغول اولدك . اويله دكلمی ؟ ! لكن بو خصوصده نيتك نه اولديغنی بيلمه‌ميورم . احياء دين ، تهذيب اخلاق فكريله چالشدك ايسه شايستهٔ تقديرسك . سنی تبريك ايده‌رم . شوبيتی اونوتمه : « سهر العيون لغير وجهك ضايع . وبكاؤهن لغير فقدك باطل » اوغلم ، دنياده نه صورتله ايدرسه‌ك ايت ، عاقبت موت مقرردر . محبت ايتديككك شيلرك كافه‌سندن آيريله‌جقسك . سكا رفيق يالكز اعمالك اوله‌جقدر . اوكا كوره تداركاتده بولون ! ايام ماضيه‌يی ، احوال آتيه‌يی درپيش نظر ايتده اعمال صالحه‌يه مداومت ايله ! روزجزاده ايديله‌جك تلهف وتأسف بی فائده‌در .

قوای روحانيه‌كی تقويه ، افعال نفسانيه‌كی تزكيه ايت . موتك ورودندن اقدم اول ! چونكه رجعتگاه ابديه‌ك مزاردر . مسعود او كيمسه‌لردركه (ارجعی) امری طنين انداز سامعه‌لری اولونجه ، مرغ روحلری ، بروج جنانده ، نزهتگاه ابديلری اولان لانه‌لره چكيليرلر .

شوقطعه‌يی دوشونه‌رك اوقومه‌كی توصيه ايده‌رم :

« لقد هتفت فی جنح الليل حمامة على فنن وهناً وانی لنائم »
« كذبت وبيت الله لو كنت عاشقا لما سبقتنی بالبكاء الحمائم »
« وازعم انی هائم ذو صبابة لربی ولا ابكی وتبكی البهائم »

بيلمليسك كه طاعات وعبادات ، شارع اعظمك اوامر ونواهيسنه قولاً وفعلاً متانت ايتمكدر . يعنی سويله‌ديككك ، ايشله‌ديككك ، ترك ايتديككك شيلرك كافه‌سنده بدرقهٔ حركاتك شرع شريف اولمليدر . هيچ بر خصوصده منهاج شريعتدن سرمو انحراف ايتمامليسك !

شطحيات علميه ، طامات وبدعات صوفيه ايله مغرور اولمه ! طريقه سلوك ، مجاهده وشهوات نفسانيه‌يی ترك ، هوا وهوسی سيف رياضتله قطع ايتمك سايه‌سنده ميسر اولور . يوقسه بدعات وترهات ايله دكل ! . .

بيلمليسك كه لسان ، مطلق ، قلب ايسه شهوت و غفلتله مطبقدر . بوايسه علامت شقاوتدر .

بوحالده نفسكی صدق مجاهده ايله اولديرملی ، قلبكی انوار معرفتله احيا ايتمليسك !

بندن بر طاقم مسائلك ايضاحنی طلب ايديورسك . بونلرك بعضيلرينه قالاً وقلماً جواب ويرمكدن عاجزم ، چونكه بونلر اويله مسئله‌لردركه آكلاشلمه‌لری او حالته وصوله توقف ايدر . يعنی موردينك شيلر مسائل ذوقيه‌دندر . او مرتبه‌يه واصل اولمدقچه آكلاشيله‌مزلر . بالك طاتليلغی ، آجی بر شيئك مرارتی ، مدت حياتنده حلويات ومرياتدن برشیء طاتمامش اولان بر كيمسه‌يه تعريف ايديله‌بيليرمی ؟ عنين لذت جماعدن نه آكلار .

بو خصوصده سكا معلومات ويرمكه قالتيشسه‌م يازه‌جقلرم تخيلاتدن باشقه برشی اولمز . سن‌ينه برشيئی آكلايه‌مزسك ، بن‌ده بيهوده يورولمش اولورم . بناءً عليه بوسؤاللره جواب اعطاسندن صرف نظر ايديورم . » .

قسماً نقل ايتديكمز شوسطرلر غزالينك مدرسهٔ نظاميه كرسیء تدريسنی نه ايچون ونه كبی تأثيرات روحيه سوقيله ترك مجبور قالمش اولديغنی افهام ايده‌بيلور :

غزالی مرتبهٔ معرفتدن پايهٔ بلند حقيقته ارتقا ايديبور ، روحی سانحات لاهوتيه ايله لبريز اوليور . نتيجه‌ده حضرت امام هوسات واحتراصات ناسوتيه‌يه ابدياً وداع ايده‌رك اذواق معنويه ايچنه طاليور . برزمانلر فلسفياتك جدلكار برمبارزی اولان بودماغك حركات واپسينی ، معنوياتك نوشين سانحه‌لری آره‌سنده وبرذوق جاودانی ايچنده سكونت پذير اولوب كيديبور .

بوذكای آتشين قوتلی بر پروژه‌كتور ضياسی كبی هرطرفی تنوير ايتدكدن صوكره بردنبره سونيور ، غير مرئی شعاعات حالنه انقلاب ايديبور !

*
* *

شامك حزن انكيز مناظری ، جبل لبنانك احتشام نمون شواهق غزالينك روح ناله دارينه سكونت بخش اوله‌جق يرده ، بالعكس تهييج ايديبوردی . بورادده طوره‌مدی . مصره قوشدی . مغرب حكمداری يوسف طاشفين بوداهیٔ عرفانك مصره ورودينی استخبار ايدر ايتمز بر مأمور مخصوص اعزاميله مغربه دعوت ايلدی . غزالی اجابت ايتدی . فقط اثنای عزيمتده ، دها واپورده ايكن ، اميرك خبر ارتحال يأس آورينی طويدی . مغربه كيتمكدن صرف نظرله وطننه ، طوسه عودته قرار ويردی .

غزالينك عودتی استبشارايدن مشتاقان معارف عتبهٔ فضيلتنه شتاب ايلديلر . حضرت استاد ــ وقوعبولان اصرارلره بناءً ــ ينه ساحهٔ تدريسانه آتلدی .

بر مدت صوكره كنديسنی نيشابوره دعوت ايتديلر . نظام الملكك اوراده تأسيس ايتمش اولديغی بر مدرسه‌ده تدريسات علميه‌ده بولنمسی رجا اولنيوردی . اصراره مقاومت ايده‌مدی . نيشابوره كيتدی . عطشان زلال عرفانی اولان بيكلرجه طالبين معرفت حضرت استادی ، شان كمالات پيراسنه لايق اولاجق صورتده ، مدبدب بر استقبال ايله كرسیٔ معلای تدريسه اصعاد ايلديلر .

فقط غزالی‌ده حرص اشتهار كاملاً سونمشدی . اولكی چارپشمه‌لر ، مناقشه‌لر ، مباحثه‌لر ، مجادله‌لر شمدی غزالی‌يه پك يبانجی ، پك بی لزوم

كليوردى . روح استاد تماميله دكيشمشدى .

او ، شيمدى يالكز ازوادن، نوحات قلبيه‌سنى ديكله‌مه‌دن ذوقياب اوليور ، شان و شهرت ، دبدبه واحتشامه قارشى درين بر نفرت طويبيوردى . حقنده ابذال اولنان آلايش و احترامات كنديسنى بيزار ايديبيوردى . او روح آرتق فحول علمادن مشهور غزالى طرزنده دكل ، مجهول ومنزوى بر آدم كبى يشامق ايسته‌يوردى .

تدريس زمانلرندن اختلاس ايتديكى وقتلرى مجاهدات نفسيه‌يه حصر ايتمشدى .

غزالى ، اولجه امرا مجالسنده مباحثات علميه‌ده بولونمقدن ، فضل و عرفانى قارشوسنده هر كبى زانو بزمين احترام ايتمكدن پك زياده لذت وغرور حس ايديبيوردى . حالبوكه شمدى بغداد دن اندلسه قدر ممتد بر قطعهٔ وسيعه‌يه يايلمش اولان شهرت علميه‌سنى سوندرمك ، اونوتدرمق ايسته‌يورمش كبى هرشيئه قارشى لاقيد بولونمغه چاليشيور ، محتنى برسقف ظلام انكيز آلتنده وبرنسيانىٔ مطلق ايچنده صاقلايمق چاره‌لرينى آرايور .

كيزلى يرلره چكلمك ايستيور . هرشيئه قارشى استغنا كوستريبيور . نخبهٔ آمالى برغايه‌ده طوپلانيور : اوده هركسك كنديسنى بسبتون اونوتمسى !

بويوك شهرلردن قاچيور ، ايصسز محلره صاقلانيور . انزوا كاهنده استغراقات معنويه ايچنده كچن وجدآور ساعات شغف آميزينك هيچ بركيمسه طرفندن اخلال ايدلمامسنى آرزو ايديبيور .

بوتون مساعىٔ علميه وشهرت كاليه‌سنه قارشى انسانلردن آنجق بومكافاتى ، كنديسنك يالكز براقلمه‌سنى طلب ايديبيور :

بروقتلر عالم فلسفه‌نك بى‌حدود افقلرنده اوچان بو روح ؛ پيشگاه جلالت نمون حقيقتده ؛ طبقات نسيميه‌نك متخلخل قطعاتنه قدرچيقارق اوراده فقدانىٔ هوادن اختناقه اوغرامش برقوش كبى ؛ بى‌تاب وتوان زمين عجزه سقوط ايديبيور .

شهقات واپسينى ، برنـ زمزمهٔ تظلم اولان نغمات قلبيه‌سنى ، كيزلى كوشه‌لرده ، ايزبه حجره‌لرده يالكز كندى روحنه ديكلتمك املنده بولونيور . چونكه روحى بشريتك بوعجز وتظلمندن معنوى ذوقلر ، جاودانى نشئه‌لر حس ايديبيور .

حرص اشتهارك تضييقات طاقت‌شكنانه‌سنه رغماً غزالى نهايت تمايلات روحيه‌سنه مغلوب اوليور :

شهرت وشانى ، ثروت وسامانى ، هرشيئى آياقلرى آلتنه آليور ، بركنج اختفايه چكيله‌رك تزكيهٔ نفس ايله اوغراشمغه قرار ويريبيور . نتيجه‌ده هردرلو اصرارلرى رد ايده‌رك طوسه ، هركوشه‌سنده ، عنفوان حياتنه عائد برر خاطرهٔ نزيهه كيزلنمش اولان مهد صباوتنه رحلت ايديبيور .

مدللى اعداديسى مديرى

م . شمس الدين

مقالات

توحيد واتحاد

— ۷ —

خليفهٔ ثانى جناب فاروق اعظم (رضى الله تعالى عنه) حضرتلرى (ايران) نك فتح وتسخيرى ايچين كوندرديكلرى اردوى همايونك حدودى تخطى ايدرك كلكده اولديغنى شاه ايران (اوچنجى يزدجرد) خبرآلنجه درحال برهيئت اعزام ايتدى ، هيئت ، بولاينهزم جيش توحيده قاوشدى . اردوى همايون قوماندانيله هيئت رئيسى اراسنده شو محاوره جريان ايتدى :

— بورايه نيچين كلديكز ؟

— كوريبورسك ، كه حرب ايچين . . .

— حربه سبب نه ؟

— سلطان سرير انسانيت ، ولى نعمت اعظم وافخممز ، پيغمبريمز حضرتلرينك وحى حق اولان ــ اعلاى حكمة الله ونشر مدنيت حقيقيه‌دن عبارت اولان ــ امر مطاعلريله . بز ؛ بو پك مقدس امرك ايفا وظلام شرك ايچنده قالمش اولان اخوان بشريتمزى اهدا اچلك ايچين حياتمزى نذر ايتدك . ايشته انجق شو مقصدله بورايه كلدك . سزى دين حقه دعوت ايديبيورز . كليكز ؛ دين نامنه طاشيماقده اولديغكز او باطل ، او شيطانى اعتقادلردن واز كچيكز ! اللهك برلكنى ، رسول اللهك خاتم الانبيا اولديغنى تصديق ايديكز ! اخوت انسانيه‌مزى وجداناً تصحيح ايده‌لم . جسماً اولديغمز كبى روحاً ده قاردش اوله‌لم .

شايد بو تكليفمزى قبولدن صورت قطعيه‌ده امتناع ايتديككز تقديرده سزه بر ايكنجى تكليفمز وار : بزه اطاعت ايده‌جكسيكز ودليل صحتى اوله‌رق مناسب مقدار (ويركى) ويره‌جكسيكز ! اكر بونى‌رده قالقيشاجق اولورسه‌كز دعوامزى قليج فصل ايده‌جك !

ايرانلى كمال بهت وحيرتله : ــ سز ، دونه قدر جزيرة العربك آتشين قوم صحرالرنده حشرات كبى يرلرده سوزونير ، سفيل ، آچ ، چپلاق ايكن بوكون نه جرأتله ايران كبى معظم محتشم بر ملكك شاهنشاه افخمنه قارشى بويله بر تكليفده ، بويله حد ناشناسانه بر كستاخلقده بولونيورسكز ؟

— ئه‌وت ، دونه قدر بو سوزيكز دوغرى ايدى . بز سفيل ، بز وحشى ، باشسز ، يولارسز ، قانونسز برر آنارشيست ايدك . جهالتك اك كثيف قارانلقلرى ايچنده بوغوليور ايدك . ئه‌وت ، بز اوقدر سفيل ، او قدر فقير ايدك كه آره‌مزده آچليقدن ييلان ، چيانله تغدى وحفظ حياته چاليشان كورولوردى . حتى بعضمز يوقسوللغك او جانكذار شدتندن قزاولادينى ديرى ديرى دفن ايدردى . ئه‌وت ، ئه‌وت! بز ؛ انسانلغمزى بسبتون غيب ايتمش ؛ حيواندن ، جماددن بيله دها اشاغى‌يه دوشمشدك . چونكه اوظلاجهالت ايچنده طاشلرى ، اغاجلرى انسانلردن دها عالى ، دها مقدس اعتقاد

ايله او جانسز ، ادرا كسز شيلره ـ حاشا ! ـ خالق سوسى ويريبور ، اونلره طاپينيوردق ! ئونلرنده سجده ايديبور ، يرلره يووارلانيور ، انلردن مدد ، حمايت ، مرحمت اوموبوردق !

دائما بربريمزه دشمن ، بكديكريمزى سباع مفترسه كبى پارالامق ، ئولديرمك ، قانى ايچمك ، صاچ يولان ، ياقا يرتان ، سينه دوكن دوللره ؛ مقتوللرك اوزرينه‌قاپانان، قانلرينه بولانان ، يرلرده‌يووارلانان والده‌لره ؛ ياغمور كبى قانلى كوز ياشلرى آقيتان ، جكرلى پارالر اينلر، فريادلر ايدن يتيملره قارشى ياميام كبى‌صيريتمق . . . ايشته بزم‌دونه قدر حالمز ! ماهيتمز !

فقط بوكون اويله دكل. بز، بوكون او باربارلر، او وحشيلر دكليز، بز ؛ بوكون باشقا بر ملت ، يكى بر امت ، حقيقى بر جهان مدنيت ، علوى بر عالم انسانيتز .

جناب حق بزه ايچمزدن ـ بر هادئ اعظم ، برمرشد افخم ، بر مربئ محترم احسان بويوردى. عربلرك مابه‌الافتخارى! معدن انسانيت، مؤسس بنيان مدنيت! خزينهٔ شفقت ومرحمت! كنجينهٔ احسان‌وعدالت! پيش قدسيتنده عقل بشر سر بزمين سجدهٔ تعظيم. لسان ازل ، شان نبوتنده ثناخوان : « وانك لعلى خلق عظيم ! » ايشته بز بو سلطان كشور لولاك(عليه‌الصلاة والسلام) سايهٔ رحمت‌پناهنده دونكى كسوهٔ وحشتى آتدق . بو كونكى ـ كورمكده اولديغك ـ لباس زرين مدنيتى اكتسا ايتدك .

هايدى شاهكه كورديكك ، ايشيتديكك كبى سويله: ياهتداء ، يااقتداء ، ياغزا ! »

ايشته توحيدك فيض بى پايانى ! ايشته اتحادك جهان شرك وضلالى لرزه‌ناك دهشت ايدن شمشير بوارق افشانى !

شوراده بر دقيقه توقف ايده‌لم ده مدنيت لفظنك ماهيت و حقيقتى نامنه اعترافات حق كويانه‌ده بولنان برغرب فاضلنك سوزلرينى‌ديكله‌يه‌لم : ولى‌النعمت جهان انسانيت ومدنيت (عليه افضل‌الصلوة و اكمل‌التحيه) افندمز حضرتلرى بو فنا عالمه وداع بويورمازدن بر قاچ كون اول سوريه جهتنه بر اردوى همايون اعزامنى وبونك قوماندانلغنى شبان اصحابدن حضرت اسامه بن زيد رضى الله عنه حضرتلرينه توديعنى اراده و فرمان بويورمشلردى . ارتحاللرى فلاكت عظماسى مدينهٔ منوره‌يى وبوتون محيط اسلاميتى ـ قيامت كونى دهشتيله ـ صارصدى. تدفين مراسم مقدسه‌سى سيللر كبى دوكولن كوز ياشلريله ايفا قلندى . كونش جمالندن محروم قالان ياران كرامك او هول انكيز دقيقه‌لرى نصل كچيرديكلرينى . اوداغلر اريتن صدمهٔ فلاكته نصل تحمل ايده‌بيلديكلرينى تاريخ اسلام افاده وتصويردن اظهار عجز ايديبور .

ذات قدسى صفات جناب رسالت‌پناه اعظمينك عم زادهٔ محترملرى حضرت مغيره بن‌الحرث بن عبدالمطلب (رضى‌الله عنه) حضرتلرينك اوهنكامهٔ مصيبتده سويلديكلرى مرثيه‌نك شو بر قاچ بيتنى بورايه نقل ايتمه‌دن كچه‌مدم :

ارقت فبات ليلى لايزول ‏ ‏ ‏ ‏ وليل اخى‌المصيبة فيه طول
واسعد نى‌البكاء وذاك فيما ‏ ‏ ‏ ‏ اصيب المسلمون به قليل
فقدعظمت مصيبته وجلت ‏ ‏ ‏ ‏ عشية‌قيل قد قبض الرسول
وتصبح ارضنا مما عراها ‏ ‏ ‏ ‏ تكاد بنا جوانبها تميل
فقدنا الوحى والتنزيل فينا ‏ ‏ ‏ ‏ يروح به ويغد و جبرئيل
وذاك احق ماسالت عليه ‏ ‏ ‏ ‏ نفوس الناس اوكادت تسيل
نبى كان يجلوالشك عنا ‏ ‏ ‏ ‏ بما يوحى اليه و ما يقول
ويهدينافلا نخشى‌ضلالاً ‏ ‏ ‏ ‏ علينا والرسول لناد ليل
فلم نر مثله فى‌الناس حيا ‏ ‏ ‏ ‏ و ليس‌له من‌الموتى عديل
أفاطم‌انجزعت‌فذاك‌عذر ‏ ‏ ‏ ‏ و انلم تجزعى فهو السبيل
فعودى بالعزاء فان فيه ‏ ‏ ‏ ‏ ثواب الله والفضل الجزيل
وقولى فى‌ابيك ولا تملى ‏ ‏ ‏ ‏ وهل يجزى بفعل ابيك‌قيل
فقبر ابيك سيد كل قبر ‏ ‏ ‏ ‏ وفيه سيدالناس الرسول

سوكيلى يارغارى جناب صديق اعظم (رضى‌الله تعالى عنه) افندمز حضرتلرى جالس سرير خلافت محمدى اولدقدن و بيعت عامه تقرر ايله‌دكدن صوكرا اردوى همايونك وجههٔ مأموريتنه تحريك واعزامى صره‌سى كلدى . اوجيش ظفر رهبر مدينهٔ منوره خارجنده نصب خيام سطوت ومهابت ايتمش، حركته آماده بولنيور وامر عالئ خلافت‌پناهى‌يى بكليوردى . حضرت عمرالفاروق (رضى‌الله تعالى عنه) افنديمز حضرتلرى‌ده اردوى همايونه رفاقت وايفاى‌خدمت ايتمك اوزره ذات‌حضرت رسالت‌پناه اعظميدن ـ قبل الارتحال ـ بالذات امروفرمان همايون‌اخذ وتلقى ايتمشلردى .

شوكتلى برنجى خليفهٔ رسول‌الله حضرتلرى اردوكاهى تشريف وكنديلرنجه كوردكارى لزوم واحتياج اوزرينه حضرت فاروقك‌قالمسنه مساعده اولونمسنى كنج قوماندان حضرتلرندن التماس بويورديلر . شايان‌دقت دكلميدر،كه امر ايتمك‌حق خلافتى‌خاطرلرينه بيله كتيرمه‌ديلر. چونكه آكا ؛ كنديلرينك دكل، جناب رسول‌اللهك قوماندانى نظريله باقيورلردى . حضرت اسامه‌دن « نعم و اصابةً ! » جواب موافقتى آلدقدن صكرا مجاهدين اصحابى بر دائره شكلنده طوپلاديلر وايچلرينه كيروب شومنطق مشهورى ايراد بويورديلر : « اى مجاهدين اسلام ! برلحظه توقف ايديكز ! جهاد امر مهمنه دائر سزه سويله‌مك لزومنى حس ايتديكم سوزلريمى كوزلجه ديكليكز ! اعداى دين ايله مردانه قهرمانانه حرب ايديكز! حيله وخيانته صاقين تنزل ايتميكز : مغلوبكزه ـ بورونلرينى، قولاقلرينى ، دوداقلرينى كسمك ويا قوللرينى، باجاقلرينى قيرمق قوپارمق كبى ـ اشكنجه‌دن صاقينكز! صاقينكز،كه وحشتدر، باربارلقدر . بونى اسلاميت قطعياً قبول ايتمز. اختيارلرى، چوجقلرى، قادينلرى زنهار ئولدورميكز! اشجار مثمره‌يى قطع وتخريب، محصولات ارضيه‌يى احراق و امحا ايتميكز. حيواناتى احتياجكزدن فضله بيهوده وبغير حق بوغازلاميكز! يولكز اوزرنده‌بر طاقم ارباب‌عزلت ووحدته

عابدين ومتفكرينه تصادف ايده‌جكسكز ؛ صاقين بونلره فنالق ، ظلم و حقارت ايتميكز ! »

فاضل مشاراليه ديبوركه : بويوك پيامبرك برنجى خليفه‌سى محفوظيت حياتدن ، مصونيت حقوقدن محجزهٔ اشخاصى ؛ روحانيون نامنه هيچ بر فردى استثنا ايتمدى. يالكز خلق وحدانيت الهيه عليهنه تهييج وافساده چاليشان متعصبلرى . . .

شمدى منصفانه ، بى طرفانه دوشونه‌لم : بيك اوچيوز سنه اول جزيرة العربك بر كوشه‌سنده باربارلقله موصوف قبائل عربدن برينك رئيسى عد اولونان شوذاتك؛ عسكرينه ويرديكى امره باقيكز ! باقيكز ، كه عصر مدنيتك يتشديرديكى اك تربيه‌لى ، اك انسانيت پرور كچينن قوماندانلرك امرلريله ، افعال وحركتلريله نصل طبان طبانه ضد ! او بدلا ، وحشيلر شيخى ديديكمز ذات حربه كوندرديكى عسكرينه نه تنبيهاتده ، نه وصاياده بولونيور ، بو مدنيتله ، انسانيت پرورلكله افتخار قوماندانلر نه‌لر سويليور ، نه‌لر ياپديريبور ؟ [لامارتين ؛ عثمانلى تاريخى جلد ۱ ص ۲۸٦] [طرابلس غربده‌كى ايتاليا قوماندانلرينك قولاقلرى ياتلاسين ! ؟ ؟ قوجه مدنى قوماندانلر !] آرتق لامارتينك نه‌ديمك ايستديكنى ايضاحه حاجت وارمى ؟ اون درت عصر اول حجاز اوزرنده طلوع ايدن مهرمنير اسلاميتك نشر ايتديكى انوار فيوضات نثار مدنيتدن نظر ادراك وعرفانى قاماشان بوفيلوزوف : اوروپا مدنيتنك ساخته يالديزلى بر نقابدن باشقا بر شى اولمديغنى روحندن قوپان بر انين تأثرله اكلاتييور . حقيقت ، دكل اون درت، ملبونلر ، مليارلرجه عصرلر كچسه ينه حقيقتدر تبدل وتغير شاندن منزه ومتعاليدر . ايشته بو ازلى حقيقت ، بو حقيقة الحقايق ابديت جناب قرآن حكيمدر .

توحيد : نام جلال كبرياسنه عهد عالى جناب ذى النورينده (رضى الله عنه) شبيطله جوارنده تاريخ اسلامك « حرب العبادله » عنوان جليلنى ويرديكى او ملحمهٔ كبرى نه ايدى ؟ شبيطله‌يى بيليرسكز دكلى ؟ ثبوت: شبيطله مدينة السلامدن ، مركز عالىٔ اسلاميه‌دن ايكى آيلق اوزاق بر محل . طرابلس غربله تونس آراسنده بر موقع . مشاهير جنكاوران عربدن عبدالله بن سعد حضرتلرى بر فرقه مجاهدين اسلام ايله بورايه قدر ايلرولمش وبربريلرله قانلى بر حربه طوتوشمشدى ،

بربريلر ، اوچيوز بيكدن زياده ؛ انسان درياسى اطلاقنه شايان اولدقلرى كبى ضايعاتى ــ نه قدر چوق اولسه ــ ينه درحال تلافى‌يه مقتدر ايديلر .

بومدهش كثرت ، تلافيده‌كى بوسهولت بربريلرى لايهزم ظن ايتديريبور . بناء عليه جيش توحيدى محقق بر فلاكت مغلوبيت بلكه بر استيصال قارشيسنده كوستريبوردى . چونكه بونلر بر آوچ شيرلر ؛ اميد استمداده بدل اللهك نصرتنه استناد ايديبورلردى .

جناب خليفه الهام اولوندى . عبدالله بن زبير حضرتلرينى بر فرقهٔ امداديه ايله يوله چيقاردى . حربك ، تام اك شدتلى بر صفحهٔ خونينده احتياجك اك مبرم بر آننده ياردمه يتشدى . اللهك ــ من حيث لا يحتسب ــ عنايتى ، اتحاد دينك داغلر اريتن قوتيله او اوچيوز بيك بربرى سيف اسلام اوكنده سربزمين مقهوريت اولدى .

قوماندانلرى جرجير ، عبدالله بن زبير حضرتلرينك صمصان خون آشامنه جان ويردى. دشمنه نسبت قبول ايتمز براقليتده اولان بو مجاهدين اصحابك مركز استنادن يك اوزاق برمسافه‌ده يوز بيكلرجه قليجلر ، اوقلر ، ميزراقلر ، قارغيلر آراسنده بو درجه شانلى برمظفريتى درآغوش ايتمسى توحيد الهينك ، روحلرينى نه درجه تسخير ايلديكنه الك پارلاق برد ليلدر .

اندن صوكرا عقبة بن نافع دكليدى ، كه قارتاژيا حكومتنى برضربهٔ قهارانه‌سيله زير وزبر ايديبور ؛ عقللره دورغونلق ويره‌جك برجسارتله آتش دريالرى، قان طوفانلرى ايچنده يوزه‌رك غلبه‌دن غلبه‌يه ، ظفردن ظفره آتلايه‌رق بحر محيط حائل اولمدقجه برلحظه توقف ايتميوردى .

وقتاكه اوبحر بيكران پيشكاه عزم شيرانه‌سنه چيقدى ؛ بر آكا ، بر آسمانه باقه‌راق « يارب ! شاهدم اول ! اكر شو عمان بى‌پايان عزم لايتزلزله سدراه ممانعت اولمسيدى نام اقدس واعلاكى دها ايلرويه كوتورردم ! » ديه بيان تأثر وتأسف ايتدى .

بو نه علوى توحيد ..! بو نه قدسى تمجيد ..!

عصرمزك اعاظم ادباسندن بر خامهٔ سحار ، بركلك فسونكار ؛ جناب عقبه‌نك بو عظمتلى خطابنى « آشاغيدن يوقارى‌يه ايديلن بو خطاب يوقاريدن آشاغى ايديلن خطابلر قدر علوى ايدى !» مدحهٔ روحيه‌سيله تبجيل ايديبور . ودالديغى درياى وجد واستغراق ايچنده « بو سوزى كوكده ملكلر لايق اولديغى وجهله تلقى ايده‌بيلمك ايچين كردونهٔ ارضك برقاچ ثانيه توقف ايتمش اولديغنه قائلم !» كبى كرچكدن سهل ممتنع بر شعر غرانك ملهمى اوليور . نه علوى برخيال دكلى ؛ بوكا بيك حقيقت قربان اولسون !

هجرت سنيه‌نك ۹۲ نجى سنه‌سنده اميرموسى بن نصير ايله طارق بن زياد اسپانيا شبه جزيره‌سنه كچمك اوزره طانجه‌ده حاضرلقلر كوريبورلردى . طارق ، عصرينك بوعرب قهرمانى ، اسلاميتك بويوسف ملول جلادتى اوردونك پيشدار قسميله قارشى ياقه‌يه كچركچمز كميلرى عسكرينك كوزى اوكنده ياقيور ؛ وآنلره « ايشته اميد عودت قالمدى . دشمندن فرار بيهوده . چونكه قارشى‌يه كچمك محال! الله يولنده، توحيد شرفنه بنيان مرصوص اتحاد اوله‌رق دشمن قارشيسنده فداى جان ايتمك دميدر. هايدى ايلرى عرب آرسلانلرى ! » ديبوردى .

بو واسع كشورك فتحنده ــ ايكى معناسيله ــ ميدان شهادت اولان « وادى الحجاره » يه صوريكز ! صوريكز ، كه اوعصرك فن حربى حيرتلر ايچنده براقان بر عزم شيرانه ، بر جلادت قهارانه ايله قرال (رودريق) ه نصل صالديردى . وهمان بوتون اردوسيله نصل مالك محيمه تسليم ايده‌رك غوط حكومتنه ختام ويردى ؟

(طارق) ك خطف ابصار ايده‌جك بر سرعت برقيه ايله بر پروا

اصل جولان ایتدیکنی ، نصل (طلیطله) نك عرض تسلیمیت ایلدیکنی مائدهٔ سلاپا بیدن صوریکز !

ماضینك اسلامیت نام جلیلنه بوامثالسز مفاخر فتوحاتی خورشیدلره غرق اولمش بر لوحهٔ جهانگیری کبی پیش خیالمدن کچرکن کندیمی برتاریخ اسلام یازمقله مشغول صانیورم . دها دوغریسی : متورم روحم جاذبهٔ تخیل ایله کندیسنی اوشانلی غزوات ، اوشوکتلی فتوحات اسلامیه اراسنده کورمکه ، او - صانکه مافوق الطبیعه یارادیلش - مجاهدینك اوحقیق موحدینك خاك پاینه یوز سورمکه چالیشیور !

پرستش ایتدیکی دینك تاریخنی بیلن حساس بر وجدان ایچین ملتنك ادبار وانحطاطندن متولد ئولدیریجی آلامی تعدیل ایده‌بیله‌جك برلسان تسلیت وارسه ایشته اوده آنجق تاریخدر ! آنك سرشك تألمی آنجق تاریخ دینی سیله‌بیلیر. آنك انیس روحی تاریخدر !

اعتقادمجه انسان ایچین شودرت کونلك حیات موقتك بر ذوقی ، بر قیمتی وارسه اوده ملتنك سعادتی ، شوکت واجلالی ، بوتون ملتلرك فوقنده ممتاز ومستثنا برعظمت جهانگیرانه‌یه مالکیتیدر .

کوتورم بر انکلیزه ، اعمی بر آلمانه صوریکز « طبیعتك محکومی اولدیغك بوابدی فلاکته قارشی نه ایله متسلی اولور ، حیاتك ذوقنی نه وا طه ایله دویمغه چالیشیرسك ؟» مکر اونلرده بزم کوتوروملریمز ، بزم اعمالریمز کبی حتی بزم قدر حسسز ، روحسز ایسه‌لر !

خایر ، خایر ! انسان اویله مؤبد برفلاکتك زبون قهری اولورده هیچ اوجانستان کابوس معلولیته قارشی برتسلیت آرامز اولورمی ؟

باق ای دیندار قاره ! اون اوچ عصرلق برماضئ بعیدك اعماق عدمنه کومولمش وشمدی محال اندر محال اولان برامیدك قوهٔ تخیلاسیله نه‌لر دوشونیورم ؟

آه . . . . ! نه اولوردی : پیرنه داغلرینك او سماپایه شاهقه‌لرینی طیرمانارق غول مملکتنه ، فرانسه‌یه دالان (عبدالرحمن) پوواتیه صحراسنده شارل مارتل ایله قارشیلاشارق حربه طوتوشدیغی زمان هدف سهم شهادت اولمسیدی! اولمسیدی‌ده اوروپا قطعه‌سی یك پاره برکشور توحید اولایدی !

پوواتیه طوپراقلرینه سرپیلرك اللهنه کوله کوله قاووشان (عبدالرحمن) ك ، او فرانسه و بلکه بوتون اوروپا تاریخلرینك حالا تیترهیه ، تیترهیه مشهد مبارکنی سلاملامقده اولدقلری اوشهید معظمك سینهٔ حماستندن طاشان ، دماغنی صارصان امل معزز بوندن باشقا نه اوله‌بیلیردی ؟

اکر شهادت : آنی توقیف ایتمه‌مش اولایدی غول اقلیمنك فتحیله قناعتمی ایده‌جکدی؟ تاریخلرك (شارل‌مارتل)ه اوروپانك «منجیسی!» نامنی ویرملری ، (عبدالرحمن) ك یوم شهادتی - کندی سلامتلری نامنه - تقدیس ایلملری توحیدی قبول ایتمك محکومیتندن (!) قورتولدقلرندن دولایی بختیارلقلرینی (؟) اعلان ایتمك دکلی ؟ ایشته توحید الهینك رتبهٔ بالا ترین کماله اعتلا ایدن او ارواح مقدسه‌نك ضیای خورشید کبی تجزی قبول ایتمز اتحادی !

بر کره دوشونملی ! مدینهٔ منوره نرده، پوواتیه نرده ؟ . . .

برقلیجله ، برقوجاق اوقله ، برقاچ مزراق وقارغی ایله آفریقانك بوتون شمالنی،قوجه اسپانیا شبه جزیره‌سنی ، فرانسه‌نك قسم جنوبیسنی فتح ایتمك،بر طرفدن تا چین سورلرینه قدر دایانمق ، عادتا کرهٔ ارضی شرق و غربدن قوجاقلایه‌رق سلطان توحیده تقدیم ایتمکه چالیشمق بر قدرت مافوق‌الطبیعه‌نك وجودینه متوقفدر دیمکده عقل مضطر قالیور!

بونلرده بیاغی بیلدیکمز - بزم کبی ؟ - انسان ایدیلر . فقط یالکز جسماً دکل ، روحاً‌ده انسان ، حقیقة الحقایق توحیدی بوتون انسانیتلریله ، بوتون ادراك و وجدانلریله قبول ایدرك‌دراغوش ایتمشلر، انسانیتی بحق تماماً اکلامشلر ، سر خلقتی ، الله اکبره قارشی مکلف و مدیون اولدقلری وظیفهٔ عبدیتی روحاً تقدیر ایتمشلر . ارتق بونلرك نظرلرنده وظیفه‌دن ، عبودیتدن ، الله یولنده ئولمکدن باشقا نه‌شرف ، نه سعادت قالیر ؟

مابعدی وار

محمد فخرالدین

شرف وحیثیتمزی محافظه

و

اکتساب فضائل

قدرت فاطره ، انسانلری اویله بر صورتده یراتمشدرکه بتون مخلوقات انسانك هر امرینه‌رام اولیور . چونکه‌هرشیئك‌غایهٔ خلقت اولان انسانلرك منافعنه اوله‌رق خلق ایتدیکنی ذات اجل واعلاقرآنده خبر ویریور . بناءً علیه ازهر جهت مخلوقات سائره اوزرینه شرف ورجحانی اولان انسان ایچون البتده بر غایهٔ کمال واردر؛وبونی احرازه چالیشمق‌ده اوزرینه فرضدر . عین زمانده انسان نقصانه‌ده معروض اولدیغی جهتله سعی و غیرتله او نقصانه غلبه ایتمك لازمدر . عجبا غایهٔ کمال انسان ندر؟ نقصان هانکی شیلردر ؟

انسانك کمالی، ممکن اولدیغی،کوچی یتدیکی قدر اکتساب فضائل ایلمکدر . نقصانی ایسه رذائل افعالدن برینی ارتکاب ایلمکدر . اوت ؛ کرك افراد انسانیه و کرك هیئت اجتماعیهٔ بشریه‌نك مادی ومعنوی ترقی ایتمسی، مطلقا فضائل اخلاقیه‌یی کندیسنه رهبر اتخاذ ایدەرك رذائلدن اجتناب ایتمسی ایله اولور .

فضائل اخلاق ، بر ملتی نصل اوج بالای ترقی‌یه ایصال ایدرسه رذائل‌ده بر ملتی درکهٔ انحطاطه دوغری سوروکلیوب کتورور. برملتی تشکیل ایدن افراد و صنوف هرنه‌زمان اکتساب فضائله‌چالیشمش ایسه کوزلر قاشدیره‌جق ترقیلر، خارقه‌لر کوسترمشلر؛ هانکی وقت ارتکاب رذائله منهمك اولمشلر ایسه بتون متفکرینی حیرتلره القا ایدن بر تدنی ایله‌حفرهٔ انحطاطه‌دوغری کیتمشلردر. ایشته‌بو،تاریخك بزلره کوستردیکی بر حقیقتدرکه انکاری قابل دکلدر .

فضائل: اویله بر صفت عالیه‌درکه ، کندیسیله متصف اولان ایکی وجود آره‌سنده بر آهنك وفاق حصوله کتیرر . هیئت اجتماعیهٔ بشریه آره‌سنده مدار وحدت ، افراد آره‌سنده متین بردورهٔ اتحاد تشکیل ایده‌جك یکانه اساس فضائلدر . بناءً علیه فضائل برجاذبهٔ عمومیه‌در . جاذبهٔ عمومیه کواکب و سیاراتك آره‌سنده مشهوداولان نظام‌وانتظامی نصل محافظه ایدییورسه ، تعبیر آخرله بو نظام و انتظام نصل جاذبهٔ عمومیه سایه‌سنده پایدار اولور و بتون کواکب توازن قوا سببیله کندی مرکزلرنده ثابت قالیورلرسه؛ کرك هیئت اجتماعیه‌یی تشکیل ایدن افراد انسانیه‌دن هرفردك موجودیت شخصیه‌سنك یشادیغی بر زمان محدودده محافظه‌سی و کرك هیئت اجتماعیهٔ انسانیه‌نك محاط علم آلهی اولان برآتی‌یه قدر کمال انتظام ایله کذران ایتمه‌سی انجق فضائل ایله‌در . شو مسرودات ایله اکلاشلدیغی اوزره فضیلت بر ملت هیئت اجتماعیه‌سنك روحی مثابه‌سنده‌درکه بالطبع روحسز انسان یشایامز .

رذائله کلنجه : بونلر نفوس بشریه‌یه عارض بر طاقم کیفیات خبیثه‌درکه بونلر ایله متصف اشخاص آره‌سنده دائما تفرقه ، نزاع ، وجدال ، بغض و عداوت اکسیك اولمز .

بو رذائل هرهانکی ملتده ظاهر اولورسه او ملت ، مطلقا انقراضه محکوم دیمکدر . مثال ایرادینه لزوم کورمه‌مکله برابر قوجه بر دولت معظمهٔ اسلامیه اولان « ایران » دولتنك احوال حاضرهٔ مؤسفه‌سنی نظر دقته آلملرینی قارئین کرامدن تمنی ایدرم .

شمدی بر کره‌ده کندی حالمزی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق کورورزکه هیئت اجتماعیه‌مزی تهدید ایدن پك چوق امراض اجتماعیه هرصنفك افرادی آره‌سنه یرلشمشدر . اویله برصورتده‌که بونلری تشریح و تداوی ایتمك پك چوق فداکارلغه وابسته‌در .

بو کون ملت اسلامیه‌یی تشکیل ایدن افراد اره‌سنه اویله مضر میقروبلر سربیلمش‌که بونلر ایله ملت معظمهٔ اسلامیه‌نك اخلاقی کوندن کونه فساده کیدییور .! مرض کشف اولنه‌رق تداویسی چاره‌لرینه کیدیلیور! بو مرض مزمنی کشف ایدوب منتشر میقروبلری ازاله ایده‌رك ملتك اخلاقنی تصفیه‌یه چالشمق ایسه علمانك دوش حمیتنه دوشن بر وظیفهٔ دینیه‌در .

اکر صنف علمای اسلامیه، صاحب شریعته وارث اولملری اعتباریله، متحتم ذمتلری اولان وظائفی ادا خصوصنده بذل مجهود ایدرلرسه ، اوت « و لتکن منکم ... » نص جلیلی مقتضاسنجه خلقه وعظ ونصیحت ایدرك نبی ذیشان افندمزك اوصاف جلیله‌لریله خلفای کزینك صفات عالیه‌لرینی تعلیم ایده‌رك خلق افعال رذیله‌دن اجتناب ، اکتساب فضائله دعوت ایدرلر وبوبابده لائمك لومندن اصلا قورقمازلر ایسه ملت اسلامیه ایچون بولندیغی مذلت و مسکنتدن صیریلوب چیقمق هیچدر. فقط وا اسفاکه مرض بریمزه دکل، هپمزه سرایت ایتمش در ، طبیبه‌ده سرایت ایتمسه ایدی بلکه خسته‌نك دردینه پك چابوق بر صورتده دوا بولمق ممکن اولوردی ! لکن خسته‌لق ــ اطباده داخل اولدیغی حالده ــ عموما سرایت ایدرسه بو مرضك تداویسی کوچله‌شیر . حتی ــ مسئله‌ده علاقه‌دار بولنملری طولاییسیله ــ دیکر ممالك بعیده‌ده بولنان اطبانك تداوی‌یه شتاب ایده‌جکلری برامر طبیعی حکمنی آلیر !

بر ملتی ارشاد ایده‌جك، ملتی راه سلامته چیقاره‌جق اولان آنجق او ملتك علماسی ، ادباسیدر. چونکه اونلر ملتك اطباسی اولدقلرندن بومرض اخلاقی‌یی کوزل برصورتده تشریح وتداوی ایده‌رك اونلری برحیات ابدیه‌یه سعادت سرمدیه‌یه ایصال ایده‌جك اولان انجق علمادر . حالبوکه موجودیت ملیه‌مزی تهدید ایدن مرضلر یواش یواش اوصنفه‌ده سرایت ایتمکده اولدیغی کورولور و بونك اونی آلنمایه چالیشیلمازسه صوکره نه اوله‌جق ؟ . . . . موت ابدی !

بز بومقاله ایله امراض اجتماعیه‌مزی بر بر تعداد ایده‌جك دکلز . بلکه بردانه‌سنی سویلمکله اکتفا ایده‌جکزکه اوده هرفنالغی ملته سبب یکانه اولان مسکرات ایله قمار . اوت ، امراض اجتماعیه‌مزدن بریسی و بلکه اك فناسی قرآن کریمده حرمتی خبر ویریلن قمار دکلی ؟ شبهه‌سز ! بونك فنالغنی ملته برلسان عذب البیان ایله افهام ایده‌رك ملت اسلامیه‌یی بو مرض مزمندن قورتاره‌جق اولان کیمدر ؟ شبهه‌سزکه علمای کرام حضراتیدر . فقط علمای کرام حضراتی بوعلت مدهشه‌یه مبتلا اولان خلقه سوزینی اسماع ایتدیره بیلمك واونلری بو صورتله تداوی ایتمك ایچون خلقك حسن ظننی ، بویوك بر امنیتی آلمش اولملیدرکه بوده شرف علمیه‌یی محافظه ایده‌رك بومدهش وساری علته کندیسنی قاپدرمامق ایله اولور . حالبوکه کیجه کوندز برچوق قهوه‌لرده مطلقا ــ طلبه‌لکله مناسبتی اولمیان ــ اوچ بش باشی صاریقلرینك برطاقم منهیات و لعبیات ایله مشغول اولدقلرینی مع التأسف هرکس کورییور وبتون علمیه‌یه قارشی کندیسنده برحس نفرت اویانیور. عجبا طلبه‌لکله مناسبتی اولمیان بر طاقم کسانك کسوهٔ مقدسهٔ علمیه‌یی لابس اولدقلری حالده بوکبی حرکات غیر مشروعه‌ده بولنمه‌لری بتون علمیه‌یه بر لکه دکلیدر ؟ اوت برلکه‌در ، هم‌ده اویله برلکه‌که هرکسده علمیه‌یه قارشی ــ بر خدمت بسله‌مك لازم ایکن ــ بر حس نفرت اویاندیرمغه سبب اولیور . فنالرك یانده ایی‌لرده کیدییور :

صیره‌سی کلمش ایکن مرجع عائدینك نظر دقتنی جلب ایتمك ایچون بروجه آتی بروقعه‌یی ذکر ایتمك ایسته‌یورم : برقاچ کوندور جوارمزده بولنان برقهوه‌یه چیقوب آرقداشلرمدن بریسیله مسائل علمیه‌دن برمسئلهٔ مهمه حقنده مباحثه ایدییوردق . بو قهوه‌یه دوام ایتدیکمز مدتجه کیجه کوندوز اون بش ، یکرمی باشی صاریقلینك ــ قهوه‌جینك روایتنه نظراً ــ تا کیجه‌نك ساعت طقوزینه ، بعض اون، اون برینه قدر پك قیمتلی اولان وقتلرینی لعبیات ایله کچیردکلرینه تأسف ایتمه‌مك ممکن اولمایور. چونکه یالکز تعطیل کیجه‌لری دکل، تحصیل کیجه‌لری بیله بوحال دوام ایدییور .

. بر قاچ کون مقدم ینه آرقداشم ایله مباحثه ایدییوردق ، برده باقدق‌که همان بردن بره اسکمله ، ماصه کوروتوسی پاطلادی . برده

نه باقارسك ایکی‌صاریقلی ! بریسنك قفاسی یارلمش ، قان فیشقیرییور ، دیکری ایسه فس ، صارق ، قونده‌ره کبی شیلری براقش ، طیشاری فیرلایور . اوت ضارب جارح قاچدی ، مضروب و مجروح اوراده صیزدی . بونك اوزرینه حاضروندن هربریسنك اغزندن علمیه‌نك هیئت مجموعه‌سنه قارشی بیك‌درلو سوز فیرلاتیلدیکه تحمل ایتمك ایچون مطلقا انسانلقدن تجرد ایتمك لازمدر . آرتق او زمان بنی بر یأس قاپلادی، کندی کندیمه دیدم‌که: « امان یارب ! بو حال اسف اشتمال ندر . ؟ بزکه ملتك مرشدلری اوله‌جق ایکن ، دین ، وطن ، ملت بزدن بیوك بیوك خدمتلر بکلرکن ، ملت بتون مشکلاتی بزه مراجعت ایله حل ایتمك لازمکلیرکن بویله بر صنف تحقیر اولنمه‌سنه سبب ندر ؟ بو سؤالك جوابنی وجدانم وریبور ودییوردیکه : « سز ورثهٔ انبیاء وخادم دین اولدیغکز حالده یار و اغیاره قارشی محترم کسوهٔ علمیه‌یی لابس اوله‌رق قار اوزرنده یکدیکریکزك تفاسنی یارار ، کوزنی چیقاریرسه‌کز هرزمان اهالینك هدف تحقیری اولورسکز . کرچه علمیه ایچنده بوکبی طلبه‌دن کچینن اوچ بش کیمسه‌نك بولنمه‌سندن جمله‌سنك بونلر کبی اولمسی لازمکلمز . بونی هرکس بیلیر ، فقط وا اسفاکه سویلنه‌ن سوزلر هپسنه بردن سویلنیور . طلبه‌لر بویله‌در . دینیور . بر فنانك یانده بیك اهل ناموس لکه‌لنیر ! »

شیمدی منصفانه دوشونه‌لم بوصورتله‌ملتك‌نخبهٔ آمالی ومطمح‌انظاری اولان حقیقی‌طلبهٔ علوم خلق نظرنده دوشه‌جك اولورسه بالطبع بونلرك جوامع شریفه ومحال سائرده ایده‌جکلری تلقینات دینیه سمع اعتباره آلنیرمی ؟

آرتق‌یتشیر بوغفلت ! الویرر بوانتظامسزلق! طلبهٔ علومه‌باقیله‌جقسه بونلرك حالی اصلاح اولنه‌جقسه اولنمالی ؛ اولنمایه‌جقسه بزده باشمزك چاره‌سنه باقه‌لی‌یز . یوقسه بوکیدیشله خاکی‌المولوینك :

صاحب عمامه اولمشده الفبا بیلمیه‌ن
بن نه ا ... کارده کوردم‌مسالك‌علمیه‌دن
قطب‌اقطاب جهان اولسه کیشی تربیه‌سز
مکتب عرفانی بیلمز چیقسه‌ده ملکیه‌دن

قطعه‌سی کبی محلنه مصروف لوحه‌لر هرزمان انظار ملتده تجلی‌ایدر. حقیقی طلبهٔ علومی رنجیده‌ایدن برطاقم کسانك رذالتنی کوروب ازاله‌سنه توسل ایتمدکلری ایچون بتون مدارس مفتشلری وجداناً مسئولدر .

شرف و حیثیتی محافظه ایتمیان بر طاقم کیمسه‌لر یار و اغیاره قارشی علمیه‌نك عمومنه بردن بیوك لکه‌لر ایراث و غیر قابل تداوی یاره‌لر تولید ایده‌جك‌افعال نالایقه‌ده بولنیورلرده مفتشلرك هیچ خبری یوق ! یازقلر اولسون !

بزم بو سوزلردن مقصدمز طلبه‌یی قهوه‌یه چیقمقدن منع ایتملی دیمك دکلدر. صاقین درس وکالتی بویله تلقی ایتمسون ! زیرا بورطوبتلی مدرسه‌لر طلبهٔ علوم قرده‌شلرمزه مسکن و مأوی اولدقچه، طلبه قهوه‌یه چیقمقدن قطعیاً منع اولنه‌ماز ! شو قدر وارکه یار واغیاره قارشی حیثیت علمیه محافظه اولنملیدر . چونکه یوقاریده‌ده سویلدیکم وجهله ملته مرشدلك وظیفه‌سنی ایفا ، ناسه قارشی معالم دینیه تلقین ایده‌جك اولانلر بزلرز . بناءً علیه وقار وحیثیتمزی محافظه ایتملی،ناسك حسن ظننی وامنیت تامه‌سنی قزانمه‌لی وناسه تلقین ایده‌جکمز معالم دینیه ایله اولا کندمز عامل اوللیدر . والا :

وعامل بالفجور یأمر بالبر　　کهاد یخوض فی الظلم
او کطبیب قدشفه سقم　　وهویداوی‌من‌ذلك‌السقم
یاواعظ الناس غیر متعظ　　ثوبك طهر اولاً فلا تلم

*
* *

ایاك ان تعظ الرجال وقد　　اصبحت‌محتاجاً الی‌الوعظ

مفهومنه ماصدق اولورز .

هم ذاتاً شرف وحیثیتلرینی‌طپتایه‌رق بوکبی مواقع تهمتده بولنمه‌لریله ناسك سوء ظننی‌قازانان غافللرك ــ اوزرلرندن عیبی قالدرمدقچه ــ ناسه ادب ، دین تعلمینه قالقیشملری ناس اوزرنده حسن‌تأثیر براقه بیلیرمی؟

مامن روی ادبا فلم یعمل به　　ویکف عن زیغ الهوی بادیب
حتی یکون بما تعلم عاملا　　من‌صالح فیکون غیر مصیب
ولقلما تغنی اصابة قائل　　افعاله افعال غیر مصیب

بو حالمزایله چیقوبده خلقه قارشی وعظ ونصیحت ایدر ، اوته‌کنه دینسز ، بریکنه کافر ، دیکرینه اخلاقسز دیه‌جك اولورسه‌ق قورقارم‌که بزم حقمزده شاعرك شو ابیاتنی اوقومقده کوجلك چکمزلر :

یا ایها الرجل المعلم غیره　　هلالنفسك کان ذاالتعلیم
تصف‌الدواءلذی‌السقام‌وذی‌الضنی　　کیما یصح به وانت سقیم
ابدأ بنفسك فانهها عن غیها　　فاذا انتهت عنه فانت حکیم
فهناك‌تعذران وعظت ویقتدی　　بالقول منك و یقبل التعلیم
لاتنه عن خلق و تأتی مثله　　عار علیك اذا فعلت عظیم

ای آشیان پدری ترك ایله تحصیل علمه شتاب ایدن ، مشتاقان علم وادب اولان طلبه قرده‌شلرم ! ای دوشونه‌لم ! دین ، وطن ، ملت بزدن پك بویوك ، غایت جدی خدمتلر بکلیور . بزم اوزره‌مزه ترتب ایدن وظیفه سلك جلیل علمیه‌نك شرف وحیثیتنی‌محافظه، ملت معظمهٔ اسلامیه‌نك مادی‌معنوی احتیاجاتنی ملاحظه ایده‌رك دین جلیل محمدی‌یی اعدانك هجومندن محافظه ایده‌جك اولان علوم وفنون حاضره‌یی تحصیل ایتمك ایچون سعی وغیرت ایتمکدر . مأمول‌که درس وکالتی‌ده بزم ترقی وتعالیمزك دها ایلرو کیتمه‌سی ایچون چاره‌لر دوشونور .

الهادی هوالله

مجدالدین قنوی

لسان

دیلمز ایچنده . . خورده‌شیلر

۷ ، لغت آلما ایشی .

دیلمزده، بزم کبی، کوچبه یاشاییشندن چیقمش، شهر حیاتنه کیرمش.. ونك ایچون ، بدوی ایکن مدنی اولانه اولان اوکاده اولمشـدر . بر وقتلر قونار دیق ، کوجردیك .. اوتوردیغمز اوبا ایدی، کیدیکمز کپه ایدی . سبکبار ایدیك . طوراغمز قوناق دکل ایدی‌که دیواری طامی، پره‌سی جامی اولسون .

کون کلدی ، اوتوردیق . . مدنیت أوینه یرلشـمکه باشـلادیق. کچه یاننه جول، کلیم ، خالی، حصیر دوشه‌دیك .. بونلر اوستنه‌میندر ، شیلته یایدیق . . یاصدیق ، یاتاق ، یورغان یایندق . . چاناق چوملك، دیرکن تپسی ، سینی ، کاسه ، طاباق ، صحن، دستی ، شیشه ، صراحی، قوبا ، بارداق کبی قاب قاجاق ایدینوب دبدبه‌یی دوزدیك . کییندیك ، قوشاندیق. بویله‌جه، ألمزه‌وأوموزه کیرن شیلرك آدلری‌ده دیلمزه کیردی.

کون کلدی، تا کرینك هدایتیله ، دین یولنه یوندیك . . کوکسمز ایمان ایله ، کوکلمز نور ایله طولدی . آبدست آلدیق ، نمازقیلدیق ، اوروج طوتدیق . . زکات ویردیك ، حجه کیتدك . . جامعلر یاپدیق ، منارهلر یوکسلتدیك . بویله‌جه (شهادت کلمه‌سی ، افتتاح تکبیری ، قیام ، قرائت ، رکوع ، سجود ، ایلك قعده ، صوك قعده ، سـلام ، امساك ، افطار ، کعبه ، قرآن ، شریعت) کبی مبارك تعبیرلرده دیلمزه کیردی .

کون کلدی ، ایللر کوروب ایللرله کوروشـدیك . . آشـلر ، ایشـلر یاپدیق . . ییدیك ، ایچـدیك . . آلدیق ، صـاتدیق ، زادمزی ذخیره‌مزی چوغالتوب طعـاممزی ، شرابمزی ، لباسـمزی یولنه قویدیق . معـاشرت واختلاط آرتدیقجه ، کوروشـدیکلریمزك کوزکولری بزده کوره‌نك اولدیقجه معیشـت دیرکن عیشـه ، نوشه دوکولدیك . . شرابلر ، شروبلر شربتـلر ، میلر ، باده‌لر ، صهبالر ، صبوحلر ، غبوقلر ، قدحلر ، ساغرلر ، پیاله‌لر ، میخانه‌لر ، آیاغلر ، تفاغلر ، شیشه‌لر ، سبولر ، خملر ، رطللر بربرینه قاریشدی . بویله‌جه ینه بر طاقیم سوزلر دیلمزه کیردی .

کیم بیلیر ، دها نه‌لر اولدی . . .

مدنیت یولیله، دیانت یولیله، اختلاط ومعاشرت یولیله‌کلن بوصاییسز شیلرله اللرمز ، ایللرمز طولدی . بونلرك بعضیلرینه ترکجه آدویردك. آد ویره‌مدیکلرمزی کندی آدلریله قبول ایتدك . بونده تورکجه‌ایچون عیب صاییلاجق ، بر شیده یوق ایدی . طارلق اولدقچه باشقا دیللردن لغت آلمق بوتون‌دیللرك یاپدیغی برایشدر. ایلده عادت اولان شی ، بزده بدعت‌اولاجق‌دکل‌یا ! . . .

آلدیغمز لغتلری ، تعبیرلری ایدینمك ، کندیمزه مال ایتمك حقمز ایدی . بیلینمزکه نیچون سـاده (اسـتملاك) سوزنی بیلمکله قالدیق‌ده بونلری اسـتملاك ایده‌مدیك ؟ هرکون دیلمزه ورد اولان ، آرامزده دونوب طوران بو سوزلری بوینه اکره‌تی‌طاقیوب کلدیك ؟ بیلینمزکه نیچون بونلری قابلرمز آلمایاجق قادار ، قابلرمزی یرتاجق قادار چوق آلدیق ؟ بیلنمزکه نیچون ؟

وقتیله بیلینمه‌مش . فقط بوکون بیلینمش وبیلینه‌جك بر شـیدرکه آلدیغمز لغتلر بزمدر . بونلری آغزمزه اویدیغی کبی تلفظ ایتمك ، ایسته‌دیکمز کبی یوتمق ، اوکارمق ، ایشـه قوشمق ، یازمق ، بوزمق حقمزدر . بوکا کیمسه‌لر قاریشاماز . کیمسه‌لرك قاریشدیغیده یوقدر .

فقط چوق کوشکلك ایتمشز .. چوقده کچیکمشز . . کوله کندی افندیسنی اسـیر ایتمش . زمان کچه‌رك ، آزاده حق کبی بر شی حاصل اولمش . عادتا ایش ایچون چاغیربلان ایرغاد ، اله آلینـان آلت بزه عاصی اولمش . بز اونلره امر ایده‌میورز . . اونلر بزه امر ایدیور . هرده امرلرینه اطاعت ایتمه‌مك‌المزدن کله‌مز. بونلری اطاعت آلتنه آلمق خاطرمزدن کچمز. مثلا بونلردن (آبدست) کله‌سنی چوقلق (آبده‌س) و (آبداس) صورتنده قوللانیرز . فقط بونی بوحالیله قوتق کیمسه‌نك حدی دکلدر . برچوق کیمسه‌لر حالا (زکات) ی (زکاة) ، وحتی (زکوة) یازاجق‌قادار بونقطه‌ده غیرتکشلك ایدرلر. بوکون‌ایشك بودر- جه‌سنه‌کیدلسه‌بیله ، یازیده تمامن برشی یاپیلادیقجه ، بونده دورت باشی معمور برتدبیر یاپمق کوچ دکل، محالدر .

. یاپاجغمز ؟ یاپیلاجق شی بللیدر . فقط بزده یاپاجق حال یوق . نه اولاجق؟ بزم بوتون بیلوب‌ده چاره‌سنه باقامادیغمز شیلری، زمان ایله دیل‌زوره قوشرب باشلرینه اورا اوزایوله یاتیراجق. ناصیل‌که (أبدال، أستار ، أسـامی ، عطار ، عارتی ، اسـفیداج ، اشکال ، بادنجان ، بلغم بستان، ، بقال ، پاپوش ، پیشین ، دستکاه ، تشـوی ، طاق ، تخم ، ترشی، جادو ، جانور ، جیب ، جوان مرد، جوز ، جامه‌شوی، چارچوبه ، جولاه ، چراغ ، جفت ، خردل ، حشـاری ، خور ، حاویه ، خروس ، دوات ، عرق ، رهوار ، زنانه ، سورنا ، سـقا ، سـواد ، زقاق ، استسقا ، اسـتفتاح ، صابون ، صندوق ، سوخته ، سمتراش ، طبل ، فنجان، خاتون ، ختتان ، خلیفه ، قالب ، قواس ، قحط ، غلاف ، کلبتین کارکف ، کتخدا ، لافزن، نردبان ، نخود ، مشمع ، مقوا ، نیمتن ، نعل ، نعلچه ، نعلین ، حرون ، یادداشت) ، کبی بر قاچ یوزلغتی زوری ایله قیروب (آبدال ، آسـتار ، أسـامه ، آقطار ، أکره‌تی ، اوستوبج ، ایشکیل ، بادلیجان ، بالغام ، بوستان ، باققال ، پاپوچ ، پشـین ، تزکاه ، تنه‌شیر ، تك ، توخوم ، تورشو ، جادی، جاناوار، جب، جومرد ، جویز، چاماشیر، چرچیوه، چولها ، چیراق ، چیفت ، خاردال ، خاشـاری ، خامیر ، خاویا ، خوروز ، دیویت ، راقی ، راهوان، زنته ، زورنا ، ساقا ، ساوات ، سوقاق ، سیسقا ، ربفتاه ، صابین ، صاندیق، صوفتا ، صونتوراج ، طاوول ، فیلجان، قادین ، قافتان، قالفا، قالیپ ، قاواص ، قیت ، قیلیف، کرپتن

کرکف، کهیا، لافازان، مردیون، نوخود، موشامبا، موقاووا ، مینتان ، نال ، نالچا، نالین، هارین، یاده‌س) شکلنه قویمش ، درجه‌درجه‌تورکجه لشدیرمش، تورك تورەسنه‌یایشدیرمش. البته بو ، بویله اولاجق . . البته طبیعت زوره کلز ، زورلایانلری زوره‌قوشار .

لغت آلما ایشنده اك بویوك خطا بورادەدر . بو اولماسه ایدی ، بلکه باشقا خطالر یا اولمازدی ، یا دها خفیف اولوردی . بو ، بویله دیه ایشی کندی آقینتیسنه براقلمی ؟ بیراقیرسەق همتله بش بیلده اولاجق شی ، بلکه‌ده اللی ییل صوکرەلره قالوب ، کوری کورینه بر طاقم یکی بچمسزلکلرده میدانه کله‌جك . یازیقکه اوزمان ، تورکك « بش یوز غوروشم اولمادیغی ایچون بیك غوروش زیانم اولدی » دیدیکی تحقق ایدوب حقیقةً ضررمز سرمایه‌مزی بوغاجق .

تکرار ایدەرز . . یازیمزدە عادن وکرکی کبی تعدیللر ، اکالر یاپیلمادیقجه بز بو یاکلیشی طوغرولتامایاجغز . بر شی یاپامایاجغز ؛ باری کندی ایشنی کندی یاپوب تورکجه‌یه طوغرو بر آدیم کلن، بر آدیم دکلسه بر آیاق کلن ، بر پارماق کلن (چاماشیر) کبی ، (مردیون) کبی (پاپوچ) کبی ، (نال) کبی لغتلری استقبال ایدەلم . (جویز) ی (جوز) ە چوورمکه چالیشمایالم. دیلمزك کندی مالی اولان (آرابا)یی، (آلاو) ی ، (انتاری) یی (ایمبات) ی ، (باجاناق) ی (داماق)ی ، (یارا) یی ، (تبه‌شیر) ی ، (پینیری) ، (اینکم صاغما) یی ، (بالیه‌مز) ی ، آنالری کوکسندن چاتیر چاتیر قوپاروب (عربه) ، (علو) ، (عنتری) ، (نیم باد) ، (باجناح) ، (دماغ) ، (یاره)، (تباشیر) ، (پنائر)، (علائم سما) ، (عسل نیمخورد) شکلنه قویارق مسخره ایتمیه‌لم .

اسپارطه‌لی

کریمی کله‌جك حقی

مباحثات

تنقید محققك احمد حمدی افندی‌یه جوابی

مکتوبکزك افاداتندن اثر ذهول واقع اولدیغی آکلاشیله‌یور دیمکله اکتفا ایده‌جکم.

تقدیریکزدن اثریمز مظهر قبول عامه اولدیغنی استبشار ایدەرك سزه بیان شکران ایدەرم .

تنقید محققك افادهٔ مرامنده (اثنای تنقیدده بعض یکیلکلره . . .) دن اشاغیسنی تکرار اوقوییکز !

برده (صوك سوزلرم) دیه مؤخره‌سنی بر کوزدن کچیریکز ! دیدکدن صکره، مکتوبکزك ایکی نقطه‌سی واردر . بری ، (ردیه کزده ۱۹ نجی) سطردن (اعاظم مفسریندن فخرالدین رازی) فقره‌سنك نهایتنه قدر اولان اسنادیکزی شدتله و تمامیله رد ایدەرم . چونکه داروینك مسلکنی قبول دکل ، (تنقید محق)ك ۱۶ نجی صحیفه‌سنك اواسطندن ۱۹ نجی صحیفه‌سنك ایکنجی سطرینه قدرکی سطرلریله بو مسلکك رد ایدیلدیکی معلوم اهل عرفان وقارئین کرامدر ،

داروین (تزرر)یعنی (تناسل وتکامل بغیر نفسه) مسلکنی قبول ایتمش ، بز ایسه تشبیح یعنی (تناسل وتکامل بنفسه) اصولنی قبول ایدەرك حتی(اروا حکم اشبا حکم) حدیث شریفیله استشهاد ایتدیکمز میداندەدر . مکتوبکزك دیکر نقطه‌سی‌که : (بو بیاناتکزدن داروین نظریه‌سنی . .) سطرلرندن آشاغیسی خصوصنده حقیقته دوغری تنویر وتعمیق فکر ایتمك ایجاب ایده‌یور .

باقیکز افندم! قانون تکامل واصطفا ممکناتك کافهٔ صفحاتنده شرط اولارق بر دستور لایتغیر اولدیغی غیر منکر بر حقیقتدر .

انبیای عظامك صورت ظهوری و کتب سماویه‌نك ابتدا صحفدن باشلایارق توراته و انجیله وقرآن کریمه‌دخی کلنجه بر برینی ولی ایدەرك تکاملدن تکامله و اصطفادن اصطفایه قانون تکاملك نتیجه‌سی اولدیغی اك برنجی شاهددر . انبیای عظامه مخصوص اولان کمال ، کمال اضافی ونسبیدر. نصل‌که : صحفه نسبتله کتب شریفه وتورات شریفه نسبتله انجیل شریف ، انجیل شریفه نسبتله قرآن کریم دها زیاده کمال کوسترمشدر .

بناءً علیه تربیه‌یه کسب استعداد ایدن نوع بشر آرتق حال ابتدائیسنه نسبتله دائما آز چوق تکامل کوسترەرك تکرار حال ابتدائیسنه رجعت ایتمیه‌جکی پك طبیعیدر . بونی انکار ایتمك انبیاء عظام وکتب سماویه‌نك بعث ونزولنده تردده دوشمك دیمکدر .

وحشت ایله جهالت آره‌سنده‌کی فرقی بوبابده نظر بصیرته آلمق درجهٔ وجوبده‌در . بوکون یالکز افریقا قطعه‌سنی اله المق کافیدر .

آفریقانك بعض محللرنده‌کی قبائل بدویه‌دن برنجیسنده هنوز اوچی بشی فرق ایده‌میه‌جك درجه‌ده مایمونلر قدر غایت محدود بر بیلکی‌یه نسبتله اصول تمدنه قارشی لاقید قالان عناصر بشریه برمیدر ؟ وحشیلر هنوز تربیهٔ بشریه ایله غیر مکلف اولدقلری حالده بدویلرك مکلف اولدقلری میدانده . ایشته برنجیلری حال وحشتده، ایکنجیلری ایسه جهالتده‌در .

قرآن عظیم الشانك حق سمویلرینه کلنجه بز اوفرقان حقیقت بیانه حضرت محمد مصطفی (صلعم) نك کمال خاتمیتله بر معجزهٔ باهرهٔ نبویه‌سی اولدیغنه قطعیاً ایمان واعتقادیمز بر کمال اولدیغی وتکامل و اصطفادن اولارق ازمانك تغیریله احکامك تغیرینه وجداناً قائل اولدیغمز ایچوندرکه: سویهٔ استعداد بشر یوکسه‌لدکجه ایات کریمه‌یی تفسیره اولان احتیاجدن اصلا خالی قالامایز .

صورت تفسیره کلنجه هر زمانك مفسری اوعصرك علوم وفنوننه کسب اطلاع ایتمەدکجه تفسیرە‌ال اوزاته‌مایه‌جغی‌ده حقیقتدر .

بوکون علوم وفنون وتتبعات فنیه کوزومزك اوکنده . اوفرقان کریمکده شوزمانمزه کوره بعض آیات کریمه‌سی انظار بصیرت ودقتمزده. فلان مفسر شویله تفسیر ایتمشدر ، بونك اوزرینه سوز اولمازمی دیه‌جکز؟ ظن ایدرسه‌م بربرینی ولی ایدن بونجه مفسرین کرام وعقیده‌یی قطعیاً قبول ایتمز وایده‌مزلر . ایتمەدکلری ایچوندرکه : برچوق تفاسیر شریفه‌نك جمع وتلفیقنه سی بلیغ کوسترمشلردر . عاشق حقیقت ونبوت وقرآن

اولانلر مزایای شریفهٔ قرآنیه‌یی کندیلرینه اویدرمازلر بلکه کمال اخلاص وایمانله اودریای بی‌پایاندن بعض احکام شریفه‌سنه کمال اتقانله تبعیته سعی بلیغ کوسترلر. (هل اتی...) یه دائر کتب تفاسیری تتبع ایدیکز! برطاقم اقواله تصادف ایده‌جککز شبهه‌سزدر. بونلردن برقاچنی شورا جقده سویله‌یه‌لم. ابن عباس (تفسیر کبیرده) قرق سنه طین، قرق سنه صلصال، قرق سنه حماء مسنون حالنده آدمك (لم یکن شیئاً مذکوراً) اولدیغنی اتیان ایده‌یور.

(نجم الدین کبراده) قال جنفر (هل اتی علیك یا انسان وقت لم یکن الله ذاکراً لك) دیه تفسیر ایده‌یور.

(تأویلات نجمیه‌ده) نتیجه اعتباریله (ما اتی علی الانسان حین من الاحیان وهو کان منسیاً فیه بالنسبة الی الحق وکیف وهو مخلوق علی صورته وصورته حاضرة له مشهودة عنده) دیه تفسیر ایده‌یور.

ایشته کوریورسکز که آ: مفسرینك هر بری معلومات مکتسبهٔ حاضره‌لرینه کوره تفسیره چالیشمشلردر. هیچ بریسی دیکرینه بکزمه‌یور. حالبوکه: جمله‌سنده بولندقلری عصرك سویهٔ عرفانه کوره کندیلرنجه بر قناعتده واردر. بناءً علیه بیلمش اولالمکه: حضرت قرآن اویله بر کتابدر که، بش کشینك، حتی بر عصرك، بش عصرك، تفسیریله قدرت معجزهٔ باهره‌سنی تجلی ایتدرمکدن خالی قالمایه‌جقدر.

شمدی تنقید محقك ۱۹ نجی صحیفه‌سنده‌کی تفسیرینك ایضاحی ایشته شویله‌در:

(هل) قد، معناسنه‌در. (اتی) فعل لازم اولارق یجیٔ، معناسنه‌در. (علی) استعلا و (من) معناسنی متضمندر.

برنجی آیتده‌کی انسان (لم یکن شیئاً مذکوراً) حکم جلیلنه نظراً یالکز بر صورتدن عبارت وصاحب حیوة معناسنه‌در. (حین) وقت مبهم معناسنه‌در. (دهر) زمان ایله غیرمنقطع معناسنه‌در.

ایکنجی آیتده‌کی انسان حضرت آدم واولاد آدمی شامل اولارق احراز کمال وتکامل ایدن انسان معناسنه‌در. (ابتلاء) بلودن مشتق اولارق اختیار طریقیله اسکیتمك معناسنه‌در. (سمیعیت، بصیریت) حق وحقیقتی کورمك معناسنه‌در.

شو تفصیلاته کوره معنای شریفی شودر:

(یالکز صورتدن عبارت فقط صاحب حیوة اولان انسانك اوزرندن برچوق دورلر کچدی که: اوحالنده شایان ذکر یعنی قابل تکلیف وتربیه دکلدی. بز مکلف اولان انسانی صورتدن عبارت اولان نسل انساندن ابتلاءً خلق ایدرك سمیع وبصیر قیلدق) دیمکدرکه: کرك فنون حاضره‌یه کرك موجود اولان انسال بشریه‌یه تمامی تمامنه مطابقدر. حتی (واذا سویته فنفخت فیه من روحی...) آیت کریمه‌سنده‌کی (تسویه) کلمه‌سنی ده مفسرینك تأویلاتنه اوغرامایه‌رق دوغریدن دوغری کندی معناسیله تنویر حقیقت ایدرم. نفخ روح، روح انسانیدر. یعنی روح کمال استعداد حقیقیسنی سویهٔ بدنه کوره تجلی ایتدیره‌یور دیمکدر. استشهاداً اتیان ایتمش اولدیغکز ایکی آیت کریمه ایله بر حدیث شریفك معنالرینه‌ده قطعیاً مغایر ومنافی دکلدر. چونکه (اذا) مفاجاة معناسنه‌ده اولسه (حین ودهر) معنالرینه نسبتله انسانك اوزرندن کچن ادوارك اقل قلیل قالاجغندن شبهه یوقدر. انسانلرك ترابدن و سلالهٔ طینیه‌دن خلق اولونمق معناسنه‌ده منافی دکلدر. چونکه فناً وتحلیلاً هنوز جمله‌مز تراب وسلالهٔ طینیه‌دن بشقه برشی دکلز.

محترم! ایشته قرآن عظیم الشان بوکونکی فنون حاضره‌یه کوره اعجازینی کوستره‌یور. یوز سنه، بیك سنه صوکره‌ده ینه بوصورتله معجزهٔ باهره‌سنی کوستره‌جکنده شبهه ایتمه‌ملی‌یز. باقی فیض واحترام!

«تنقید محق» محرری روسچقلی

عمر فاروق

تاریخ حکومات اسلامیّه

افغانستان

امیر عبدالرحمن خان

شمشیرنیك ز آهن بدچون کند کس
ناکس بتربیت نشود ای حکیم کس
باران که درلطافت طبعش خلاف نیست
درباغ لاله روید ودرشوره بوم خس

چوق کچمه‌دی که پدرم وبایه طوتولدی. مملکتك جاهل عطارلری بیلدکلری علاجلرك هپسنی استعمال ایتدکلری حالده خسته‌لق کوندن کونه آرتدی. شیر علی خانك بلخه کلوب فیض محمد خاندن امداد آلدقدن صوکرا کابله طوغرو یورومکده اولدیغیده ایشیدیلدی.

همان عجله‌یه برمکتوب یازوب پدرمك خسته‌لغنی و شیر علی ایله فیض محمد خانلرك متفقاً حرکتنی بیلدیردم، بونلره قارشی چیقمغه ایسته‌یورسه‌مده پدرمی یالکز بیراقیوردم. بارى سز کابلی تشریف ایدیکزده خسته‌نك یاننده بولونکز. دیدم. مکتوبمك جوابی کجیکدی. برطرفدنده جاسوسلرم شیر علی خانك کابله ایکی منزل قاله‌سی‌یه قدر یاقلاشدیغنی خبر ویریبیوردی. قارشی چیقمق ایچین حاضرلاندیغم صیراده دشمنك (پنج شیر) ه واصل اولدیغنی، اورادنده کوهستان کابلی طوتمق نیتنده بولندیغنی طویجه پدرمدن مساعده ودعا آله‌رق (چاریکار) ه عزیمت ایتدم. عجله‌مده غزنینه کلش، لکن بنم حربی بیتیرمه‌می بکله‌مکده بولونمشدی.

(چاریکار) ه وصولمده فیض محمد خانك پنجشیر دره‌سندن کله‌جکنی استخبار ایتدم. همان حرکت ایلیه‌رك بوتون کون یورومك صورتیله علی السحر (کل بهار) و (الله‌داد) قلعه‌سی پیشکاهنه کلدم که بونلر پنج شیر دره‌سنك مدخلنده ایدی.

فیض محمد خان کلدی. فقط طاغك اوزرندن باقوب‌ده بزم عسکری

كوروڭجه شاشيردى . چونكه كوهستان خانلرى ، كنديسنى دعوت ايتمشلر وم‌روريته مساعده ايليه‌جكلرينه دائر سوز ويرمشلردى . شو وعده‌يه بناءً كيمسه قارشيسنه چيقاجغنى اميد ايتميوردى .

او اثناده شير على خاندن آلديغى بر مكتوبده‌ده ايكى كونه قدر كله‌جكنى وكنديسى كله‌ڭجه يردن قيملدانماميسى توصيه اولونمشدى .

فيض محمد خانك بو مكتوب طولاييسيله جانى صيقيلدى . سرزنش آميز برجواب يازدى و : عبدالرحمن بزدن اول كلش ، يولى كسمش . بوراده طوراجق اولورسه‌ق هيمزى اولدوره‌جكدر . ديدى . صباحه قدرده طاغك اوزرنده سيرلر ، متريسلر انشاسنه چاليشدى . ايرتسى كونى صباحلين هجوم ايتدك . شدتلى برمحاربه اولدى . فيض محمد خان طاقى يوكسكده بولونديغى ايچين بز ابتدا صيقنتى چكدك . فقط برقاچ ساعت صوكرا سيپرلرنى ، متريسلرنى اشغال ايله‌دك .

فيض محمدخان سيپرلرينك اشغال ايديلديكنى ايشيدنجه طاغك آرقه‌سندن كوروندى . بن همان اوطرفه طوغرو بر طوپ آتدم . دانه‌لردن برى مشار اليهك قارنه اصابت ايده‌رك يه‌ديكى نان ونعمتمزى بورنندن كتيردى وغدارلغنه مناسب برصورتده حياتنه خاتمه چكيلدى .

عسكرنى تماميله اسير ايتدم . نعشى‌ده كابله بولنان والده‌سى وبيوك برادرى ولى محمد خانك نزدينه كونده‌ردم . درت كون صوكراده كابله عودت ايله‌دم .

كابله كلير كلز پدرمك يانته كيردم . صرك درجه بيتاب برحالده ايدى . قادينلر ، عبدالرحمن كلدى . سزكله كوروشمك ايستيور ، ديه سسلنديلر . فقط بيچاره تكلمه مقتدر اولامادى . يالكز اللى قيملداتا بيلدى . بر پارچه يانده اوطوردقدن صكرا قالقدم . اوردوكاهه كيدوب تنظيم امور ايله اشتغال ايتدم . ايكى كون بوصورتله كچدى . اوچنجى جمعه كونى پدرم ارتحال ايله‌يه‌رك فراقيله يوره‌كمى ياقدى . لكن قضاء الهى‌يه رضا كوستروب تجهيز وتكفيندن صوكرا كندى ملكى اولان حشمت خان قلعه‌سنده كندى تعيين ايله‌مش اولديغى محله دفن ايتدك . ملول ومحزون دونوب كابله كلدك ، فقرا وضعفايه صدقه‌لر داغيتدق .

اوچ كون صوكره عمجه‌م محمد اعظم خان غزنيندن كابله كلدى .

— پدرم حياتده بولوندقجه سز اونك كوچك برادرى ايديكز . بن ده مقاماً سزك كوچككزدم ، شيمدى بابام وفات ايتدى . مخدومكزده م يرينه كچمك اوزره برسلسله يورونورز . ديدم .

— سز ، امير مرحومك بالاستحقاق وارثى‌سكز . بناءً عليه پدركزك جانشينى اولورسكز . بن ده كما في السابق خدمتكزده بولونورم . جوابنى ويردى . تكرار :

— عمجه‌جغم ! سزك بوسن شيخوختكزده باشقه‌لرينك معيتنده بولونماسى لايق دكلدر . بن هنوز كنجم . پدرمه نأصيل خدمت ايتدمسه سزه اويله خدمت ايده‌رم . ديدم .

بومثله درت كون قدر مذاكره ايديلدى . انهايه جمعه كيجه‌سى خاندان سلطنتى وامراى ولايتى طوپلادم . هپسنك حضورنده خطبه‌نك عمجه‌م نامنه اوقونماسنى تنبيه ايتدم ، ايلك دفعه كيدوب عمجه‌مه بن بيعت ايله‌دم . امراى سائره‌ده بڭا اقتداء بيعت ايتدكدن صوكرا اميرك حضورندن چيقوب اوردوكاهه كيتدم .

قرق كون كيجه‌لى كوندوزلى قرآن اوقودوب پدرمك روحنه هديه ايتديردم وبرچوق خيرات وحسنات ايله تذكار نامنه چاليشدم .

پدرمك وفاتندن برقاچ آى صوكره (سرفراز خان غليجائى) (صاحب زاده غلام جان كوهستانى) (نواب خان كوهستانى) (صوفى خان بابايانى) (محمد اكبر خان غليجائى) (مير اكبر خان كوهستانى) (احمد كشميرى زاده ميرجان عبدالخالق) (ملك جبار خان) كبى بعض مفسدلر :

— عبدالرحمن بوراده بولوندقجه سزك نفوذكز پك محدود قاليور . اونى بلخه كونده‌رسه‌كز ، مخدومكزى ده يرينه تعيين بويورسه‌كز ، ديه‌رك القاآته قالقيشديلر وعمجه‌مك حقمده‌كى توجهنى ازاله ايله‌ديلر . بر كون دربار امارته كيتدم . عمجه‌مك حضورينه كيره‌جكم صيراده قاپيجى :

— امير حضرتلرى اويويور . ديه يولمى كسدى . اوكه‌نى برساعت كيجه‌يه قدر قاپى ديشاريسنده اوطوردم . سائر مأمورين وبندكان حضوره كيروب چيقيوردى . براز صوكرا عمجه‌مه يمك كتيرديلر ، بكاده ايچرى كيرمك ايچين مساعده ايتديلر .

اوطه‌يه كيرنجه باقدم‌كه تكميل امرا عمجه‌مك يانته اوطورمش . بن ده بر طرفه اوطوردم . (يمكه بويورك) ديديلر . اعتذار ايتدم . يمكدن صوكرا احضار مجلس بربريله مكالمه‌يه باشلادى . داها زياده اوطورمايه لزوم كورمه‌دم . قالقدم چيقدم .

اوچ كون صكره عمجه‌م بنى چاغيردى وبلخه كيتمه‌مى تكليف ايلدى .

— مخدومكز عبدالله خانك ، عبدالرحيم و جنرال نصير خانلرى آله‌رق ۲۴ طوپ ايله بلخه كيتمه‌سى داها موافقدر ، بنى براقيكز كابلده سزك يانكزده قالايم‌كه شيرعلى خانك هراتدن حركتنده سدراهى اوله‌يم ديدم .

— يوق يوق . سز كيتمه‌ينجه بلخك احوالى انتظام پذير اولماياجق ، جوابنى ويردى . باقدم‌كه بنى كابلدن اوزاقلاشديرمق ايستيور ، فكرنده ثبات ايديور . بناءً عليه اون كون ايچنده حاضرلاندم واهل وعيالمى كابلده براقوب بلخه متوجهاً يوله چيقدم .

موسم قيش وقار زياده اولديغى ايچين اثناى طريقده برچوق صيقينتى چكدك . حتى عسكرمدن اوچيوز قدرينك اللى اياغى طوكدى .

§

مرحوم محمد امين خانك اوغلى (محمد اسماعيل خان) نك برطابور نظاميه پياده‌سى وبش بيك سوارى ايله آلتى طوپى حاملاً (هزاره) اراضيسنه و (كرنيل سهراب) ك ده درتيوز نظاميه سواريسى ودرت طوپ ايله باجكاه دره‌سنك اغزينه كلەرك بمله كوروشمه‌سى عمجه‌م طرفندن امر اولونمشدى .

بونلر ملاقاتمه كلينجه بلخده‌كی اغتشاشی تسكين ايچين برلكده كله‌لرينی سويله‌دم وكنديلرينی ايلك بهارده ترخيص ايده‌جكمی وعد ايله‌دم. بونلر تكليفمی قبول ايله برابر كله‌جكلری آنده، بهمه‌حال كابله عودتی ايچين كرنيل سهرايه عجه‌مدن برامر نامه كلدی.

مترجمی

طاهر المولوی

اسلامده حركات علميه

(الدعوة والارشاد) ده اصول تدريس

مابعد

بدع وخرافات ، تقاليد وعادات

بو علم ، صنف مرشدينه خاصدر . بو عنوان آلتنده مسلمين آره‌سنده نمايان اولان بدعتلر ، شيوع بولان خرافات حقنده درسلر ترتيب اولونه‌جق وبودرسلرده اشبو بدع وخرافاتك مثارات ، اسباب وتاريخی ، دين ودنياده تأثير مضری ، دائرهٔ اسلامه داخل اولان امم وشعوبدن، ياخود مسلمينك مجاوربولندوغی اقوامدن اهل اسلامه سرايت ايدن تقاليد وعادات ايله بونلردن ضارو نافع اولانلرينك ودين ايله هيچ برمناسبتی اولمديغی حالده لون دين ايله بوياناتلرك تميز وتفريقی بسط وتقرير اولونه‌جقدر .

مدرس، درسلرك مقدمه‌سنده بودرسه اولان احتياجك وجه‌وسببنی ايضاح ايده‌رك اشبواموردن امتك ملازم بولونه‌جقلرينك كندی ايچون غيردن مابه‌الامتيازی اولان « مقومات » و « مشخصات » دن معدود اوله‌جغنی،حال‌بوكه مابه‌الامتياز والتشخص اولان خصوصاتك حسن ونافع اولمسی لايق ومناسب بولونه‌جغنی، چونكه اطبای روحيين‌واجتماعيينك امتلرك مصاب بولوندوقلری امراضك مداواتنه ويا آنلرك حفظ صحتنه آنجق، امم مذكوره‌نك بتون مشخصات مرضيه وصحيه‌سی حقنده‌وقوف تام‌حاصل ايتدكلری حالده موفق‌اوله‌بيله‌جكلرينی كوزلجه تبيين ايتمايدرلر .

علمامز بواموری، كلام، مواعظ،رقائق،اخلاق، آداب‌وتاريخ كتابلرنده بيان ايدرلردی . بناءً عليه مدرس ، درسلرنده بوكتابلردن استمداد ايدر . كتب مذكوره‌دن بعضلری شونلردر : كتاب‌الاعتصام (شاطبی‌نك) ، كتاب‌المدخل (ابن الحاجك) ، كتاب تلبيس ابليس (ابن جوزی نك)، كتاب ايثارالحق علی‌الخلق (ابن‌المرتضی اليمانی‌نك) وكتاب الطريقة المحمدية (بركوی نك) . بوندن باشقه مدرس ، بزه كتابلری واصل اولان مؤلفينك عصرندن صوكره حدوث ايدن بدع وتقاليددن بحث ايده‌رك بونلردن بتون بيلدكلرينی ذكر ايلر .

مابعدی وار

مكاتيب

اسلام مجاهدلرندن بنغازی‌دارالحركاتنده سلوم حواليسی قوماندانلغنی‌درعهده ايتمش اولان قول آغاسی عصمت غياث‌الدين بك طرفندن كوندريلن خصوصی بر مكتوبدن :

قدرت ايمان

بك چوق چاليشمغه ، فداكارلغه لزوم وار . منظومهٔ سياستمزه ايجاب ايدن آهنك وقوتی ويره بيلنجه‌يه قدر بوكبی آجيلره ، ألملره قاتلانمغه محكومز . بواعلام محكوميتی يرته‌بيلمك ايچون صرف اخلاص ايله چبالاملی ، عالم سياستی شاشيره‌جق خارقه‌لر كوسترملی‌يز . علی‌العاده غيرتلر ، جعلی فداكارلقلر بزی ايچنده بولنديغمز تهلكه‌دن قورتاراجق قدر مظهريتلر دوغورمماز ، يكرمنجی عصرده معجزه‌لر ، كرامتلر كوستره‌جه‌سنه جانليلق كوسترملی‌يز . بوتون بو ضرورتلر ، بوكونكی بوحاللر قارشيسنده اولدقچه حركته باشلايان عالم اسلامك انتباهنه،خاصةً مصرليلرك حميت وغيرتنه ، طرابلس عربلرينك ـ آفريقانك بو بك ابتدائی انسانلرينك ـ مهابت فداكاريسنه باقوبده متأثر اولمايان، لاقيد قالان استانبول محيطنه آجيامق ألدن كلمز . بوكون حيات آتيه‌مزله تماماً علاقه‌دار اويله ساعتلر كچيريورزكه بوتون ملت ، بالجمله اسلاميت بر رأس متفكر حالنده بواهميتلی دقيقه‌لری‌سلامت ومحافظهٔ موجوديتمزی تأمينه صرف ايتمكله مكلفز. زيرا بوكون عرب اسلام مجاهدلريله مدنيت صليبيه نك‌معظم، مجهز بر اردوسی چارپيشيور . بوكون ساده قوهٔ ايمانله مجهز اولان موحدين صاحب شريعتك احد ، بدر غزالرينه نظيره‌لر كوستريور . دشمنك صفوف ثلثه ومعاونه‌دن متشكل، الك صوك وسائط تخريبيهٔ مدنيه ايله مجهز قوتلی قوللری ، مفرزه‌لری ، اللرنده صوبا نوعندن بر تفنكی وعدداده اون مثلی دون اولان اسلام محاربلری اوكنده خاك هلاكه سه‌ريليور . ايتاليا فابريقه‌لرينك يتشديرديكی بتون وسائط حرب وجدال آفريقای شماليده اكيلمش كبی طوپلانيور.قدرت ايمانك عظمت قهارانه‌سی اوكنده طوپلر ، تفنكلر ، مترليوزلر ، استحكاملر هپ فائده‌سز قاليور . فنون عسكريه‌نك بی نهايه اولان نظريات و قواعدی هپ معناسز سوزلر كبی صيريتيور .

مظالم نصرانيه

يكيجهٔ وارد ارلی جعفر طيار بكه ارقداشندن وارد اولان مكتوبدر:

« برادر » ايتاليانلرك طرابلس‌غربه ايلك تجاوزلرنده خسته‌خانه‌ده بولنديغمدن ايلك كونی اسير اولدم . بز خستكانی اسير حرب تلقی ايدرك انواع مظالم ايله حبس ايتديلر. خسته‌لردن برچوق آرقداشلرمز وفات ايتدی . برقاچ‌كون صكره بزی يوزقرق‌كشی اوله‌رق برواپوره بينديره‌رك ناپولی شهرينه يوللاديلر. ناپولی‌ده قرق كون قالدق. يديكمز يمك صباح آقشام طوموز اتيدر . بركون طوموز اتی يمامك اوزره اتفاق ايتدك قراوانه بوروسی چالدی ، يمك آلمغه چيقمادق . بونك اوزرينه ايتاليان ضابطلری اللرنده تيرباج ايله كله‌رك طپاق ايله چيقاروب يمك آلديرديلر . يمكدن استنكاف ايدنلری فنا حالده دوكديلر . قرق كون صكره ناپوليدن قازه‌رته شهرينه يوللاديلر . بوراده طوموز اتی يديرمز ايسه‌لرده چوق زحمت چكديرلر . اكمك كونده اوچيوز غرام، آجلقدن اوله‌جكز . چاشير ويرمزلر ، بيتلر كوزلر تمزی‌يمكه باشلادی‌همان جناب‌حق بزی بوظالملراندن قورتارسون. باشقه يازه‌مام زيرا كوزلرم ياشله دولدی قرده‌شم . »

مطبوعات

شرفك نظریه‌سی

یاواش‌یاواش... بو ، عصرلردن بری دامارلرمزده‌بریکن رخاوتك ، قورویان فکر تشبثك بزه ویردیکی بر دستور عطالتدرکه هر شیئمزه ، دوشونجه‌مزه، اجرا آتمزه، هرشیئمزه‌حاکمدر. یاواش یاواش ...اوته‌ده، غربده‌حماآلود بر فعالیت ایچنده قوجه بر مدنیت عالی قوشاره چیرپینیر وچالیشیرکن‌بز‌بوراده بوتون قوانین طبیعیه ومدنیه‌یی ، جزاسنی‌چکمه‌دن استخفاف قابل‌ایمش‌کبی بروضع‌تنپرورانه وعاجزانه ایله یاواش یاواش ! دیه‌چکنیورزوظن ایدییورزکه بر بیلدیریم سرعتیله آقان‌جریان شئون توقف‌ایدر وچالیشمق ، قیلدامق وبرقرارا‌تخاذ ایتمك ایچون بزم‌کوکلمزك اولماسنی بکلر.دقیقه‌نك ، ساعتك قیمتی‌دکل ؛ کونلرك، هفته‌لرك، حتی آی و سنه‌لرك قیمتی بزم ذهنمزه حالا کیرمه‌مشدر ، یاواش یاواش !

طنین

شیعه‌لرك ماتمی

سوکیلی امامز حضرت حسین اوغرنده شیعه‌لر چوقدنبری ماتم طوتمه‌یی اعتیاد ایتمشلردر . سنیلرده امام حسینه روا کوریلن اهانتدن متأثر اوله‌رق ادب وانسانیت دائره‌سنده بو ماتمه بتون قلبلریله اشتراك ایدییورلر. فقط بزشیعه‌لر کوندن کونه بوخصوصده طرز حرکتلرمزی تشدید ایده‌رك، نهایت ایشی اویله‌برشکله افراغ ایتمشزکه بوحالی‌حضرت حسن کورسه‌یدی ؛ حالنی اونوتور ، بزم حالمزه آغلامغه باشلاردی . چونکه بوصورتله اجرا ایدیلان ماتمه ماتم دینلمز . بو ماتم حد ذاتنده بویوك معنای اخلاقی ، اجتماعی ، حتی سیاسی‌یی حاویدر. آنك‌حقیقتنی آکلایوب واقفانه‌حرکت ایتسه ایدك، نه‌قدر مفید بر اعتیاداوله‌بیلیردی. لکن ، مع‌التأسف بز ایشك دکرلی جهتلرندن صرف نظر ایده‌رك ، حضرت امامه‌مقدس‌دینمزه سوز کتیرمکده اولدیغمز کبی، بتون‌جهانده کندمزه کولدرتمکه عزم ایتمز : کوچه‌لرده واغوتلر کزدیروب آنلره قاسم‌اوطه‌سی عنوانی ویرمك، حسینك عزیز بالالرنی میدانه چیقاروب بونلره کولنج قیافتلر ویره‌رك مساخره‌لر قوره‌ق، داها ناناسی‌خنجرلرله باش چناقلریمزی داغیتمق کبی تلف حرکتلر ! ! . دین وملت یولنده حضرت حسینی ممنون ایده‌جك‌ نسلی اسلام اوغورنده ، ترقی وتمدن یولنده بر یاره‌دن ، بر قطره قاندن کیچمین مسلمانلر بافیکنز نه شوق ایله مرثیه خوانلرك ، دها‌بیلیم نه‌لرك جیلریخی آلتونله طولدیرییورلر . کوزل وجسور جوانلرمز دین‌ووطن ایچون‌شهادت یولنده دوکه‌جکلری قیمتلی قانلرینی، نصل کناه قازانه‌رق آقیدییورلر ! هانکی دین، هانکی شریعت بونی امر ایتمشدر. عجبا ؟ کلوب انسان کبی کیجه‌لری مسجدده اوطورمق ، واعظ افندینك مقدس دینمزه ، عالی شریعتمزه ، اخلاق جلیلهٔ اسلامیه‌یه دائر سویله‌مسی لازم کلن سوزلره قولاق ویرمك ، واجبات دینیه‌مزی اوکرنمك،حضرت حسنك نه ایچون شهید اولدیغنی، آکلایوب قلباً متأثراولمق لازم ایکن یان طرفنده اون کروانکه لیك بر طابچه آصوب کیمی اولدیره‌جکنی ویاخود داها فنا شیلر دوشنیور . بزم رؤسامزده بویله حاللره مسامحه کوستردکلری شویله طورسون ، تشویقانده بولنیورلر . ایشته اجانب نظرنده مسلمانلغی کوچولتن بوکبی بدعتلری ترك ایچون چاره‌لر بولمق لازمدر ، ای آغالر ، ای رئیسلر !

باکو ـ حق یولی

دین ایله حکومت آییریلیرسه . . .

دین‌ایله‌حکومت بربرندن‌آییریلیرسه نه‌لر اولور؟ اولاً مقام خلافت ایتالیاده‌کی بابالق موقعنه اینرصوکرده تورکیه‌ده آیریجه بر سلطنت‌تأسس ایدر . یعنی بر مملکتده ایکی حکمدار ، ایکی حکومت پیدا اولور . بونلر ایسه آرالرنده نفوذ وصلاحیتی قارداش بابی اوله‌شوب‌ده‌خوشجه تکچینه‌مزلر ، چونکه : ممکن اولماز . هر ایکیسنك‌ده مملکتده بر چوق طرفدارلوی بولونور ؛ آرتق دینله حکومت غوغایه باشلار !

هم بو غوغا او قادار قانلی اولورکه معاذالله ، تخیلی بیله تویلری اوپرتییوردر ! برمدت بویله بربریمزله بوغوشیرز؛ تماماً تفرقه‌یه دوشدك وقوتدن قالدق ، پارچالاندقمی ، خارجده‌کی سیرجیلره هر بریمز برلقمه اولورز ! خارجی برقوتك ، باشقه ، بر حکومتك کلوبده بزی ضبط ایتمه‌سنی ، عادتا جانمزه منت بیله‌جك درجه‌ده جانمزدن بیقارز .

اسکیشهر ـ حقیقت

شئون

مسلمانی کیم آرار، کیم صورار؟

جبنه قضاسنده راکیطو قریه‌سی باقان راکیطوه‌لی ایستوینکن دیمتره ولد عنکل ، اورته کوی طوپراغنده و اراضیسنده بولنورکن باقاندن بوش آرابه ایله عودت ایدن اورته کوی اهالیسندن احمد اغا اسمنده بر فقیر مسلمانی بلا سبب ، بلا قباحت تفنکله قفاسنه اورارق آغیر صورتده جرح‌ایتشدر. مجروح مسلمانجق تاتار بازارجق خسته‌خانه‌سنه کتیرلمش ، اوراده ایکی کون قدر اوجاع وآلام ایچنده ایکله‌دکدن صکره وفات ایتمشدر . رحمةالله علیه رحمة واسعه .

قولجی عنکل فی‌الحقیقه توقیف ایدلمش، فقط بش کون صکره ینه تخلیه ایدلمشدر .

شمدی شو مسلمانجق بر بلغار اولایدی ، ویا بونك یرینه بربلغار ماکدونیاده عینی فلاکته دوچار اولایدی، عجبا صوفیه غزته‌لری نه‌قدر ماتم کورولتولری قالدیرمایه‌جقلردی .

کونده اوچ غروش طاشده بالتانده کسه‌جکی اودونله أولاد وعیالنه اکمك کتیرن او مسلمانك أوینه ، آغلایان مخدرهٔ اسلامیه أولادلرینه شمدی کیم بر لقمه أکمك کتوره‌جك ؟ مسلمانی کیم آرار کیم صورار ؟

فلبه ـ بالقان

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی
مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شکول یقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقیم
١٣٢٦

مسلکمزه موافق آثار
جدیده مع الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن و بالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیریه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٧٩ ـ ١٩ صفر ١٣٣٠ پنجشنبه ٢٦ کانون ثانی ١٣٢٧ ـ یدنجی جلد

مقالات

توحید واتحاد

— ٨ —

ایشته بودرجه خرد فرسا مفاخر جلیله فتوحاتلریله ، خوارق بی‌نظیر مظفریاتلریله جهان کیرلك عنوان ممتاز ومستثناسنه بحق لیاقت کوسترن بوعلو فطرتلر ، بوسمو خلقتلر سیوف حمیت وجلادتلرینك التماعاتیله اسپانیاشبه جزیره‌سنده عظمت واجلالی چشم جهانی قاماشدیران بوتون عالم انسانیتی حیرتلره ، دهشتلره دوشوره‌ن بردولت عربیه ، برسلطنت اسلامیه‌نك مؤسسین ابدی‌الاشتهاری اولدیلر .

نام نامی حق پرستانه‌لرینی اوافعال عظیمه‌لریله تاریخ جلیل اسلامك اولین صحایفنه آلتون قلملر ایله یازدیردیلر .

« ولاتحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عندربهم یرزقون » صادقین ، الله یولنده ، توحید ازلیسی اوغرنده کوله کوله فدای جان ایدن عباد مخلصینمی ئولو ظن ایتمه! انلرحیاة ابدیه‌یه مظهریتله بختیاردرلر . انلر نزد الوهیتمده مرزوق‌درلر . سورهٔ جلیلهٔ آل عمران . » ستایش ازلیسنه نائل اولان زمرهٔ سعدایه ، قافلهٔ شهدایه قاتیلدیلر . بو فناعالمنه کلدکده‌کی حکمت : حقه عبادت ، انسانیته حرمت ، مدنیته خدمت ، احراز برات سعادت ایسه ایشته بوبویوك انسانلر ، بوانسان قیافتلی ارسلانلر اوفریضهٔ خلقتی تماميله ایفایه ، مدنیتی احیایه ، انسانیتی اعلایه ، جهالتی ، ظلمی ، وحشتی امحایه چالشدیلر وبو اوغورده فدای جان ایتدیلر !

ویردیلر ؛ فقط اوموقت متاع ، اومتاع قلیله بدل قلب اسلامیتده ابدی برموقع تکریم قازاندیلر . تاریخ اسلام اوقوندقجه سابقین اولین باشده اولدقلری حالده اعلای توحید شرف عالم بهاسنه جزیرة العرب چوللرندن ، عربستان صحرالرندن تاپوواتیه صیرتلرینه ، (پارس) افقلرینك جوارینه‌قدر کلن بوشیر دل قهرمانلرك ، بوجهانکیر مسلمانلرك ارواح قدسیه‌لرینه کوزلردن آتشین یاشلر دوکوله‌رك فاتحه‌لر ، رحمتلر ، تعظیملر ، تکریملر تقدیم واهدا اولونیر .

« باقی قالان بوقبه‌ده برخوش صدا ایمش ! » مصرع برجسته‌سنك افاده ایتمك ایستدیکی نکته‌ده انجق بودر . فراش موتده چکه آتیلوب صوك نفس ویریلدکدن ، کوزلر ابدیاً یومولدقدن صوکرا رحمتله یاددر .

اعتقادمجه انسانلرك بدبختی کندیسندن اول نامی ئولندر . دنیایه کلمك ، سنه‌لرله یاشامق ؛ صوکراده براثر موجودیت کوسترمکسزین ، برباد نام براقمقسزین چکیلوب کیتمك ....!

برمجلس فرض ایدیکز ! بری کلیور ، اوتوریور ، قالقوب کیدییور ؛ مجلسك خبری یوق ! کلن انسانمیدر ؟ خیالمیدر ؟ دها دوغریسی اویله برانسان کلدیمی ؟...

وجود وعدمنه اهمت ویریله‌ین ، مجلسدن هیچ بر فردك ذره قدر التفاتنه ، نیم برلطف ابتسامنه اولسون نائل اولمدن کلدیکی کبی کیدن اوبدبخت سن اولسه‌ك ـ ای قاری ! ـ نه‌درین برحزن قلبی ، نه جکر شکاف برتألم وجدانی ایچنده قالیرسك دکلمی ؟

کندینی بیلن عقللی ، حسلی برانسان ایچین بوندن بویوك حقارتمی اولور ؟

ایشته او مجلس سنك آغوش لطفنده بویودیگك، سینهٔ شفقتنده باشامقده اولدیغك ملتكدر . سنی ملتكك وجودنده طیرناق كیری قدر فائده‌سز ناصور قدر مضر اوله‌رق یاشار ، بولوندیغك موقع اجتماعیكده بر عضو مفلوج كبی یاپیشق قالیرسه‌ك آرتق ملتكدن نه حرمت ، نه التفات ، نه ثنا اومه‌بیلیرسك ؟

ناصور كسیلوب آتیلیر ، طیرناق كیری‌ده اویله دكلی ؟

سن ملتكدن حرمت ایسترسه‌ك اوده سندن خدمت بكلر . برسرچه پارمق قدر وجود ملتده بر یرك ، بر وظیفهٔ موجودیتك ، بر خدمتك اولسون! اولسون ، كه ملتكده سنی سه‌وسین ، غیبوبت ابدیه‌كدن صكره سنی مكارم اخلاق و محاسن افعالكله ثنا ایتسین سكا فاتحه‌لر ، رحمتلر كوندرسین !

ایشته بوسنك الكده !

مشاهیر أئمهٔ محدثیندن جلال‌الدین سیوطی مرحوم جامع الصغیرنده حضرت ابو هریره‌نك روایتیله نقل ایتدیكی شو حدیث شریفه باقیكز : «أئت المعروف واجتنب المنكر ، وانظر مایعجبك اذنك ان یقول لك القوم اذاقمت من عندهم فأته ! وانظر الذی تكره ان یقول لك القوم اذا قمت من عندهم فاجتنبه ـ ! اقوالاً وافعالاً شرع الهینك مظهر قبولی اولان شیلری ایشله !

رد وزجر ایتدیكی اقوال وافعال قبیحه‌دن اجتناب ایت ! باق ؛ بولوندیغك مجلسدن قالقوب كیتدیكدن صوكرا آردیكدن سامعه‌كی اوخشایه‌جق نه‌كبی سوزلر ایشتمه‌سنی ایسترسه‌ك انلری ایشتمكه چالیش! مكارم اخلاق ومحاسن افعالكله آنلرك ممدوح ومقبولی اولمغه سعی ایت! دقت ایت ، اهل مجلسك نه‌غیبوبتكده ـ نه‌قدر ظالم! نه‌ده یبتی! كرچكدن فنا خویلی ! عالمك غیابندن سوز سویلیور ! لقردی طاشیور ! دیننه ، ملتنه ، وطننه قارشی لاقید : ... كبی ـ خوشكه كیتمیه‌جك ، سامعه‌كی طیرمالایه‌جق سوزلری ایشتمكی موجب سیأت اقوال ومادی افعالدن صاقین! «اوچنجی عصر هجریدن صوكرا توحیدك اتحاد ایله روابط روحیه‌سی ارتق چوزولمكه باشلایور ، عربلرك اوجهان تیتره‌تن بنیان مرصوص اتحادلری تدریجاً كه‌وشیور ، كسب ضعف ایدیبوردی .

حس اولونیر درجه‌ده بر مرض اخلاقی باش كوستریبور ، شقاق ونفاق قلبلری بولاندیریبور ، باشلری دوندیریبوردی !

انسانك كندی نفسنه یاپدیغی فنالغی الك تهلكه‌لی ، الك بی آمان دشمنی بیله یاپاماز .

كورولمزمی انتحار ایدن بر آدمك دشمنی سرورندن نصل صیچرار ! بونك‌ده اكا یاپابیله‌جكی الك بویوك فنالق اولدورمك‌دن باشقا نه اوله‌بیلیردی ؟ اولدیرمك ایچین برده اولمك احتمالی واردی . هله اعدام اولونمق قورقوسی ایدی ، كه خصمنی یاشاتیوردی . ایشته بوخصم بوایكی تهلكه‌دن هیچ برینه معروض قالمقسزین‌بك معزز بیلدیكی مقصدی كندیلكندن حاصل اولدی .

بو منتحر بد بخت اندلس دولت اسلامیه‌سیدر .

اوچنجی عبدالرحمن اموینك اوغلی الحكم ثانیدن صوكرا قرطبه دارالخلافهٔ عربیه‌سنك شعشعهٔ شوكت واجلالی سونیور ؛ والیلر اورادن فك رابطهٔ تابعیت ایدرك هربری بر امیرالمؤمنین اولیور ؛ شرق‌ده یواش یواش برخواب عطالته دالیوردی .

سرف اسلامك دهشتندن شیطانك قوینده صاللاناجق بر آرایان غرب بو حالدن جسارتلندی ؛ حال تدافعیدن مقابل تعرضی وضعیتنه كیرمكه باشلادی .

روماده واتیقان سراینده عالم اسلامیت علیهنه بویوك بر فعالیت كوریلیور ، پاپا ایكنجی « اوربه‌ن urbain »ك ریاستی آلتنده حرارتلی مجلسلر عقد اولونیور ، آتولی نطقلر ، قویلجملر صاچار رأیلر ویریلیوردی .

اسلامیت یالكز غربدن دكل ، حتی شرقدن بیله وجودی قالدیریبور ، بوتون مساجد توحید ـ كعبهٔ علیاسیله ، مسجد اقصاسیله ـ معابد تثلیثه قلب وتحویل اولونیوردی .

اوچ عصر اول‌ده دشمن ، بودشمن ایدی . نچین بویله هائل بر تشبثده بولونه‌میوردی ؟

حتی بولونمق خاطرینه بیله كلمیوردی ! او زمان روما عرب اردولرینك شمال غربی سطح مائللرندن بر سیل خروشان كبی آقوب كله‌جكی تصوریله تودی قوپیور ؛ سن پیه‌ر كلیساسنك جامعه تحولی احتمالی دوشوندیكجه چكه‌لری كلیتله‌نیور ، چیلدیریبوردی . چونكه عربلر لواءالحمد توحید آلتنده بنیان مرصوص كبی متحد! یكوجود!

قاشتاله قرالی آلفونس كونك برنده آنسزین (طلیطله) قلعه‌سی اوننده كوروندی ودرحال محاصره ایتدی .

اوصره‌ده یانار داغلر كبی یرلرندن اوینایوب سوریه ساحللری اوزرینه بیغیلان اهل صلیب اردولری اونلرینه كلن معموره‌لری زیروزبر ایدییور ؛ بیكلرجه مسلمانلرك قانلرندن دكزده نظیره‌لر یاپارق قدس شریفی صاریبوردی . اهل صلیبك باش قوماندانی « غودفروا godafroy » میلادك ۱۰۹۹ سنه‌سی تموزینك اون بشنجی كونی قدسی استیلا وقراللغنی اعلان ایتدی .

بو ۱۵ تموز اسلام ایچین امثالسز بر فلاكت اولدی . بر فلاكت ، كه اوروپا مورخلرینك بیله توبلرنی اوربرتیور ، دهشتلر ایچنده براقیور! حتی بعض نجیب وجدانلیلری بلا اختیار قرال غودفروا واردوسنه نفرتلر لعنتلر یاغدیریبور !

من وجه تاریخ اوقومامق‌ده بر سعادتدر !

انسان وجودینه امكان ویرمدیكی . ویره‌مدیكی بودرجه سیاعانه ، بومرتبه مفترسانه وحشتلرك خیالی قارشیسنده عادتا انسانلغندن استكراه ایدیبور .

لامارتین دییور ، كه : « مسلمانلر بونجه فتوحات عظیمه‌لری ایچنده قلیجلرنی هیچ بر وقت معصوم قانیله لكه‌دار ایتمدیلر . نرده خلیفهٔ ثانی حضرت عمرك قدسی فتحی نره‌ده غود فروانك استیلاسی!

حضرت عمر بر خرستیانك بورنی قاناتمدی . معبدلرینه دوقونمدی . پاتریقلری سوفرونیوس موقعنده ابقا ایله بیوکلکنی کوستردی .

غود فروا ایسه قدس مسلمانلرینی بوتون اطفال ونسوانیله ، بوتون علما وفضلاسیله قتل عام ایتمك صورتیله خرستیانلغه سیلنمز برقانلی لکه سوردی .» اوسطرلر ممکن دکل اوقونماز صلیبیون اردوسی درت طرفدن یرتیجی حیوان سورولری کبی قدس شریفه کیردکن عجزهٔ اهالی بیکناه قادینلر جکر پارهلرینی قاپاراق محترم وتعرضدن مصون بیلدکلری حرم شریفه جان آتیورلردی . سوقاقلر برر انسان نهری کسیلمش ، اونهرله قان رنکنه تحول ایدییور . قلیجلر قفالری کسیور ، قارغیلر ، مزراقلر سینهلر دهلیوردی . بیك بر آیاق بر اپاق اوزرینه تعبیرینك ماصدقی دینیله بیلهجك اولان حرم شریف ساحهسیده صلیبك سیف مدنیتندن قورتولهمدی . دیرکلره صاریلمش « الله الله ! » فریادلریله انسانیتی کریهناك تأثر ایدن بیکلرجه علمانك ، فضلانك ، ارککلرك ، قادینلرك باشلری اوچیور ، کهودهلری بیغینلر تشکیل ایدییور ، قانلری ایچنده یوزییور . اوشیرخوار چوجقلر باشسز انالرینك ممهلرینه یاپیشمش سود یرینه قان امیورکن برر قیلجله ایکی یه بولونیور !

بونلر ، بوبدبختلر مشهدلرندن باشلرینی قالدیرملی دهاو کونك ظلمنی ، اوساعتلرك قانلی طوفانی ، اودقیقهلرك آتش دریالرینی کندی لسانلریله اکلاتملی !

نهغریبدر ! بونلر مغلوب دوشونجه « سز مسلمانسکز ! سزده شفقت ومرحمت واردر . بزه آجیکز ! قیمیکز ! » دیه زمین تذلله قاپانیرلر ، یالواریرلر .

غلبه ایدنجه هربری بر جانوار کسیلیر ! نه رجا دیکلهر ! نهقادین باقار ! نه چوجق بیلیر ! بو خرد سوزهائلهٔ استیلادن (۸۸) سنه صوکرا سیف مسلول توحید : جناب صلاح الدین ایوبی « علیه سحائب الرحمة والغفران » حضرتلری قدس شریفی استرداد ایتدیکی کون استیمان ایچین کلن سفیرلری « سز ، قدسی استیلا ایتدیککز زمان اهل اسلامه نهیاپدیکزسه بن ده سزه اومعاملهیی یاپاجغم » جوابیله اعاده ایتدی . فقط صلیبیون شفقت ومرحمت اسلامیهنامنه یوزلرینی یرلره سورهرك یالواردیلر واومدقلرندن زیاده نائل عفو وصفح اولدیلر .

بز ، اونلر کبی یاپامیز . وبونکله ده افتخار ایدهرز . تثلیثك یاپدیغنی جناب توحید یاپمقدن منزه ومتعالیدر .

(قدس) لك فلاکت استیلا وقتل عامندن بیخبر اولان اندلس عربلری کوندن کونه شقاق ونفاقلرینه کرمی ویریورلر ، اوطاق معلای سلطنتك تملرینی قازارق اوزرلرینه ییقمغه ، آلتنده ازیلوب محو اولمغه چالیشیورلردی . اجلهٔ علمادن علو وجدانی فضل وعرفانیله رقابت ایدن (بجا) قاضیسی ابوالولید سلیمان بن خلف المالکی حضرتلری میدان حمیته آتیلدی . شهردن شهره ، مملکتدن مملکته دولاشهرق جوامع شریفهده ، منابر مقدسهده آتشین وعظ ونصیحتلر ویردی . حبل متین اتحاده درت ال ایله صاریلمغه دعوت ایتدی . بوکیدیشله بوسودای شقاق ونفاق ایله ، بوملکك استقلاللر له پارچهلنمسیله نتیجهنك انقراض واضمحلال اولدیغی ، اسلامیتك اندلس قطعهسندن هجرتنه ، یوز بیکلرجه جوامع ومساجدك کلیسایه تبدلنه سبب اولهجقلرینی اکلاتمغه چالیشدی .

نهحیرتدر ، نهحکمتدر ، که اوپیر محترمك هرحرفی برجهان حیات اولان اوکوزهل سوزلری کیمسهنك قولاغنه کیرمیور ، حرص جاه ایله عقل وادراکلرینی غیب ایتمش اولان طوائف ملوك بنه بیلدیکلرندن واز کچهمیورلردی .

اندلس مورخلرندن فرانسهلی (فلوریان تاریخچهسنده (اشبیلیه) امیری ابن عبادك قاشتا قرالی آلفونسه وثیقهٔ اتفاق واتحادی اولمق اوزره (؟) کریمهسی مریمی ـ نامی ماریایه ـ تحویل وتزویج ایتدیکنی یعنی حرص جاه اوغرینه صحیفهٔ ایمانی لکهلدیکنی یازییور . ضیا پاشا مرحوم ایسه تاریخنده بونك بر اسناد مالم یکن اولدیغنی سویلیورسهده کیم بیلیر ؟ . ... آه ..! اواندلس تاریخنك دور انقراضنی اوقویوب شدت تألمندن پارچهلانمیهجق بر مؤمن قلبی ، قان اغلامیهجق برمسلمان یوزی تصور اولوناماز !

جناب مسیح (علیه الصلاة والسلام) افندمز حضرتلرینك نام معصومانهلرینه ارتکاب اولنان او انکزیسیون ملعنتلری او بدبخت مسلمانلرك شیشلره صوقوب اورمان کبابی کبی آتشلر ، آلولر ایچنده پیشیرملری !

اوبیکناه عرب چوجقلرینك قوزو سورولری کبی حیوانات مفترسهنك اونلرینه آتیلهرق پارالاتدیرملری ؛

او چاك چاك ایدیلن نقاب عصمتلر !

او علمانك ، ائمهٔ خطبانك باشلری کسیلهرك عربلرك سوروسورو پیرهنه اتکلرینهنفی واجلالری ! اوبیکلرجه اهل توحیدك باشلری اوزرنده قلیجلر صاللانهرق جبراً وقهراً صلیبه سجده ایتدیرملری !

اوشیطانلری بیله قهر وحجابندن آغلاتهجق ، یرلره کچیرهجك خاطر وخیاله کلمدك اشکنجهلر ! عقوبتلر ! باربارلقلر ! یامیاملقلر ! وحشتلر ! افتراسلر قرآن کریمه وکتب دینیهٔ اسلامیهیه ایدیلن او وجدانسوز حقارتلر ! پارچهلامق ! آیاقلر آلتنده چیکنهمك ! قدمخانهلره آتمق ! نهلر ..! نه دنائتلر ! نه ملعنتلر !

هانیا اندلسدهکی اوچیوز بیك (۳۰۰۰۰۰) جامع ! اوهر هفته اوزرنده فرمان عدل واحسان آیت جلیلهسی اوقونان اومنبرلر !

نرده قالدی اویوز بیکلرجه صفوف موحدین ! ایشته اونلر مجرد حبل المتین اتحادی ترك ایتملری یوزندن توحیددن آیریلدیلر . قتل وافنا ایدیلنلری ملیونلره بالغ اولدی ! بر مقداری آفریقایه چیریل چیپلاق جان آتهبیلدی !

بقیهسیده تنصره اجبار واکراه اولوندی . برکون اول نماز قیلدقلری جامعه برکون صوکرا خرستیان صفتیله کوتورلدی . کلیسا شکلی ویریلن اومظلوم معبدده صلیبه سجده ایتمکه باشلادیلر ! بونلر مصال دکل ! بونلر خیال دکل ! بونلر رؤیا دکل ! بونلر برر هائل

وحشت! بونلر بر فاجع حقیقت! بونلر داغلر دایانمز بر مصیبت! بونلر جانلر اریتن بر فلاكت! باقیكز، توحید نصل توحید ایله قائم ایمش! باقیكز، اتحاد نصل توحید ایله دائم ایمش ئەوت! توحید اتحـاد ایله قائم اولونجـه اتحـادك ده توحید ایله دائم اولمسی لازم كلیر. اتحـادك ضعفی توحیـدك ضعفندن باشقه‌در. اتحادك بـبتون فقـدانی ده توحیدك فقدانیدر. ایشته اندلس كوزمزك اوڭنده! توحیدلری قوتلی اولایدی اتحادلرینی، استقلاللرینی، حكومتلرینی، سلطنتلرینی محافظه ایدرلردی.

شقاق ونفاقك، طوائف ملوكه انقسامك بو فجیع عاقبتنی دوشونیرلر، توحیدك روح بقا ودوامی اولان اتحاددن آیریلمازلردی.

توحیدی جانندن زیاده سه‌ودیكنی، آنك اوغرینه فدای حیـاتی كندینه دارینك فوقنده بر شرف، بر سعادت بیلدیكنی ادعا ایدن برذاته صوریلسین: «نیچین؟...» ویره‌جكی جواب شبهه‌سزدر كه «توحیدك اسلامیتك كمال شان وشوكتله یاشامسی ایچین....!» دن عبارتدردكلی؟

سنك توحیدیكی، سنك اسلامیتكی آرزو ایتدیكك شان وشوكتیله یاشاتاجق انجق وانجق اتحادكدر. ئەوت: آنك روح بقـاسی آنجق اتحاد اولدیغنه اك واضح واك فاجع دلیل ایشته اندلسدر.

عربلر، اسپانیایه اتحادقوتیله كیتدیلر، اتحادقوتیله كتدیلر. اتحادقوتیله فتح ایتدیلر اتحاد اوزرینه ثابت‌قدم اولدقچه یاشادیلر وتوحیدیده یشاتدیلر. باق شمدی اندلسده توحید وارمی؟ نیچین؟ چونكه موحد نامنه برفرد بیله یوق! سببی اتحادسزلق! سببی شقاق ونفاق! سببی مساوی اخلاق! شمدی دوشون! اواسپانیانك مدنی (؟) خرستیانلرینه كمال ذلت وفرط مسكنتله مملكتنی، حریتنی، حاكمیتنی، استقلالنی، عرض وناموسنی، جامعلرینی، منبرلرینی، محرابلرینی تسلیم ایدن ابن نصیرك، طارقك، ابن موسانك، عبدالرحمانك نسل اخیری قاچ پاره‌لك موحد ایدیلر.

نعم الاجداد! بئس الاحفاد!

بونلر توحیدی اسپانیانك شـانلی فاتحلری قدرسومش، اوغرنده فدای جانی بر شرف ابدی، برسعادت سرمدی بیلمش اولایدیلر توحیدك اندلسدن هجرتنه سبب اولورلرمیدی؟

نتیجه‌سـنك محقق بر اضمحلال اولدیغنی بیله بیله شـقاق ونفاقه دوشمه‌لری توحیده اهمیت ویرمه‌لرندن باشقه‌صورتله تفسیر اولونه‌بیلیر؟

بو سـطرلر اوقدر اهمیتلی‌در، كه اوزرنده سـاعتلرجه كونلرجه دوشونلسه ینه آزدر.

سودای اتحاد، عینیله عشق توحیددر.

بناءً علیه اتحادسزلق‌ده توحیدسزلك دیمكدر. دینیله‌بیلیر، كه: تثلیثده‌ده اتحاد وار. بوده عشق توحیدمی؟

اونلرده‌تثلیثك روح حقیقتی توحید اولدیغنه‌قائل! فقط ....؟

(الله اكبر) ك برلكنی كیمسه انكار ایده‌مز.

« ولئن سئلتهم من خلق السموات والارض لیقولن الله ....! فانی یؤفكون؟

اكر اونلره كوكلری، یرلری كیم یاراتدی؟ دیبه صورمش اولسه‌ك شبهه‌سزدر، كه بلا تردد: الله یاراتدی، جوابنی ویریرلر. یابوحق وحقیقتی اقرار واعترافدن صوكرا اوانصراف نه اولیور؟ »

توحیده بدل اولورمی تثلیث؟
هیچ نور ایدیلیرمی سویله (....)؟
اوچدرنه‌دیمك حقیقتی یك؟
عاقل بونی سویله‌مز بلاشك
بردر ازلاً وجود باری
یوقدر ولدی آنك نكاری

مابعدی وار　　محمدفخرالدین

ادبیات

ادبیات بحثلری

انشاد

انشاد برشعری طور مخصوصیله اوقومق دیمكدر؛ ایستر اونشیده اوقویانك كندی مالی اولسون، ایستر بشقه‌سنك. بعضیلری انشادشعر تركیبندن شعر یازمق، یاخود سویله‌مك معناسنی چیقاریـیورلركه بودرلو تفسیره لغتك مساعده‌سی یوقدر. حتی كمال بك مرحومك:

بن طوتدیغكز یوله كیده‌یدم،
برمنتخبات جمع ایده‌یدم؛
شهنامه‌لر ایتمش اولسه‌م انشاد،
بربیتمی ایلزدم ایراد.

طرزنده‌كی اعتراضی انشاد كلمه‌سنك یاكلیش قوللانیلمش اولماسندن طولایی حقلی برمؤاخذه‌یه هدف اوله‌بیلیر.

انشاد غایت مهم برمسئله اولدیغی حالده بزنه‌دنسه بوكا هیچ اهمیت ویرمه‌مشز، حتی ویرمیورز! برجماعت كبری حضورنده یوكسك‌سسله ایراد نطق ایدن برخطیب تصور ایدیكز كه سـوزلری سراپا معنی، سراپا روح. لكن، بو آدم اثنای تبلیغده ادا ایله مؤدا آره‌سـنده‌كی مناسـبته، آهنكه دقت ایتمیور؛ خطبه‌سنی حافظه‌یه ایسـتیف ایدلمش تكرلمه‌لركبی دوم دوز اوقویور. شیمدی بویله برنطقك جمهور سامعین اوزرنده نه تأثیری اولور؟ طبیعی هیچ! ایشته یالكز وزنك، قافیه‌نك آقتیسنه تابع اوله‌رق اوقونان شعرلرده دیكله‌ینلر اوزرنده عینی تأثیری حصوله كتیرر.

انشادك فنالغی برچوق سببلردن ایلری‌كلیوركه بوراده باشلوجه‌لرینی صایه‌جغز:

۱ — لسانمزده قوللانیلان وزنلری بیلمیه‌رك تفعله‌لری بربرینه قاریشدیرمق.

۲ — ینه وزن بیلمه‌مك بلاسی اوله‌رق، بعض هجالری چكیلمك ایجاب ایدن كلماتی قیصه كچمك؛ قیصالتیله‌جق هجالری‌ده اوزون‌اوقومق،

هله پك طبیعی یعنی سویلندیکی كبی اوقونمق لازم كلن كلماته اماله ویرمك یعنی اوزاتمق برخستەلقدركه نظم ایله معارفەسی اولمایان ، یاخود بو آشنالق پك یكی باشلایان آغزلره مستولیدر ! بویلەلری مصراعك هیچ اولمازسه ایكی اوچ كلمەسنك قویروغی ، قولاغی چكیلمدكجه منظوم اولماز وهمنده بولنورلر . بوعلتك چارەسی چوقجه شعر اوقومقدر .

۳ — نظمی نثركبی دوم دوز اوقوییویرمك یعنی تفریط .

٤ — نظمی تقطیع ایدرجەسنه اوقومق یعنی افراط .

٥ — معنی اعتباریله بربرینه باغلی اولان مصراعلردن یاخود بیتلردن هربرینك صوكنده سوزك بیتدیكنی ظن ایتدیرەجك صورتده وقف ایدرك سامعك ذهننی قاریشدیرمق .

٦ — استفهام ، تأثر ، تعجب ، تهكم ، خلاصه برباشقەلق ، بر فوق العادەلك افاده ایدن جملەلریده دیكرلری كبی ایراد ایلەمك .

۷ — نثر منظوم طرزنده یازلدیغی ایچون بعضاً سوزك آرقەسنی آلمق بش اون مصراعی بیتیرمەیه متوقف اولان یكی شعرلریده اسكی شعرلر كبی مستقل معنالی مصراعلردن متشكل فرض ایدرك اویلەجه انشاده قالقیشمق .

۸ — قافیەلری دیكلەینلرك قولاغنه زورله صوقار كبی لزومندن زیاده حس ایتدیرمك .

۹ — امالەلری، خصوصیله تركجه كلمەلردەكی امالەلری پك بللی ایتمك.

۱۰ — وزنده ، قافیەده ، طورده بر سقطلق یاپمامقله برابر شعرك مؤداسنه كوره ادا اختیاری جهتنی دوشونمیەرك رقیق، شدید، یوكسك، درین نه قدر حسلر ، خیاللر ، فكرلر وارسه هپسنی بردن عینی آهنكه منقاد ایلەمك .

طبیعی، بونلردن باشقه سببلرده واردر ؛ آنجق انشادی برباد ایدن اك باشلی نقیصەلر هرحالده صایدقلریمز اولەجقدر. هله عروض متعصبلغندن ایلری كلن تقطیعجیلك اك سلیس نظملری بیله اك مستكره قیلغه صوقار. معلومدركه ساكن حرفدن اول كلن حروف مد براز فضلەجه چكیلیر . بوچكیلیش نظمه بر آهنكده تأمین ایدر . بعضیلری وزنی شاشیرمامق ایچون اوساكن حرفی حركەلی اوقورلركه بوصورتله حاصل اولان ثقالته دكه قولاق تحمل ایدەمز !

أوت ، « بهاردر بهاردر بهاردر بهاردر » مصراعندەكی بهاردر كلمەلرینك برنجی رائرینه برر كسره ویرەرك « بهاریدر » طرزنده اوقویانلر چوق كوردك .

واقعا بومصرع تقطیع ایدیلمك لازم كلسه هر (بهاردر) كلمەسی مفاعلن جزئنه ترفیق ایچون رای حركەلی فرض ایتمك ایجاب ایدرسەده انشاد ایدركن بونی دوشونمك پك غریب اولور .

امالەلر نه قدر ممكن ایسه اوقدر آز بللی ایدلملیدر . هله مصراع صوكندەكی كلمەلرك آخر هجالرینه راست كلن امالەلر هیچ حس ایتدیریلمەملیدر . سویلدكلریمزی بر مثال اوزرنده تطبیق ایچون كمالك شو مطلعنی آلەلم :

ایرمەمشكن كیمسەنك نور نكاهی قوینه ،
كیزلی كیرمش دون كیجه زلف سیاهی قوینه!

كورویورزكه بو بیتده نور ، نكاهی ، قوینه ، كیجه ، زلف ، سیاهی كلمەلری هپ امالەلیدر . ایكی سطرده آلتی اماله دیكلەینی صیقار . لكن بز اولدقجه كوزل بر انشاد سایەسنده صیقنتی‌یی یاری یاری‌یه ایندیرەبیلیرز . أوت ، نورك راسنی ، اینجه اوزون اوقویەجغمزه براز تفخیم یعنی قاباجه تلفظ ایدرز. اووقت امالەنك ثقلتی كركی كبی آزالیر. نكاهی كلمەسندەكی هی هجاسندە اینجه اوزون بركسره ویرەجكمزه قابا لكن قیصه بركسره ویریرز. بوندەكی امالەده خفیفلار . قوینه ردیفندەكی صوك هجایی ایسه امالەسزجه اوقورز .

ایكنجی مصراعدەكی زلف، سیاهی، قوینه كلمەلرندەده عینی صورتله حركت ایدرز .

دیمك ایستەیورزكه : انشادده اصل اولان اجزای بیتك بوتون هجالرینی مقابلندەكی تفعیلەلره اویدورەجغز دییه امالەلری سامعك قولاغنه چارپمق دكلدر ، بلكه امالەنك غیر طبیعی بر شی اولدیغنی بیلەرك اونی ممكن مرتبه آز حس ایتدیرمكدر .

بونكله برابر اوزادیلمسی ایجاب ایدن اویله كلمەلرده واردركه قیصه چكیلمسی عروضجیلرك زحاف دیدكلری قصوری وجوده كتیردكدن باشقه اساساً اوكبی هجالرك ممدود اوقونمسی معنی اوزرنده پك كوزل تأثیر حاصل ایدر . اونك ایچون بویله كلمەلری خفیف چكمك طرفنه اصلا یاناشمامليدر .

دونر وادیده دورا دور بر سس ، رودلر چاغلار .

—

هی نه سنكین دلسین ای ظالم كه تأثیر ایتمیور ،
آهلر ، فریادلر ، چاك كریبانلر سكا !

—

فریاد بوكلشندەكی آهنك سیهدن !

—

ایواه بوبازیچەده بزلر ینه یاندق !

—

ای وفاسز دوستم سندن وفالمیش غمك !

نشیدەلرنده دورا دور ، رود ، آهلر ، فریادلر ، فریاد ، ایواه ، دوستم كلمەلری مطلقا ممدود اوقونملیدر . هله آه ، ایواه ، هیهات ، اوح كبی تأثره ، تحسره ترجمان اولان كلمەلر قیصه چكیلمەملی ، دردر انف مقداری چكیلملیدر !

لطائفدندركه : ناجی مرحوم ترجمان حقیقتده غزللر یازەرق هوسلیلری تنظیره دعوت ایدر، صوكرەده اونظیرەلری برر برر دیدیكاركن طلبهٔ علومدن بری

دون كیجه آتش سودا دوشوب آه مدرسەمه
یاندی منطقله معانی وبیان مقصود !

طرزنده و یاخود بوندن دها حاللیجه بر یاوه کوندرمش . ناجی بو زواللی ملانك غزلنه عائد سوزلرینی شو مطالعه ایله بتیرمش : «بز آهلرك محدود اولماسنه طرفدارز . خصوصیله آتش سودا ایله بوتون مامِلکی یانوب کول اولان سنك کبی بر ملا بویله قیصه‌جق آه دیمز . . یورکدن اولمق شرطیله غایت اوزون بر آه چکر ! »

کمالك جزمیسندن

بکزتسه بنی خطادکلدی ،
بر کیمسه کوروب‌ده عارفانه :
زنجیرده ایکله‌ین اسیرك
قوینده‌کی طفل ناتوانه.

قطعه‌سنی‌اله آلالم‌ده نصل اوقویه‌جغمزی سویله‌یه‌لم . کوریورزکه شو درت مصراعك دردی‌ده بر برینه مرهون یعنی باغلی. شیمدی بو شعری نصل انشاد ایده‌جکز ؟ اکر هر مصراعك صوکنده سوزك بیتدیکنی اکلادیر بر طور ایله وقف ایده‌جك اولورسه‌ق معنی آصقیده قالیر. او حالده ناصوك مصراعك نهایتنه کلنجه‌یه‌قدر کیده‌جك اولکی قرار آصمه قرار اوللی ؛ یعنی سوزك تمام اولمایوب اشاغیده تمام اوله‌جغنی اکلاته‌جق طرزده ویرلملیدر .

امالهلره کلنجه برنجی مصراعده‌کی بنی کلمه‌سنك (نی)سی حس اولنمایه‌جق کبی چکیله‌جك ، زنجیر آله‌بیلدیکنه اوزادیله‌جق ؛ زیرا قاعده بونی ایجاب ایتدیکی کبی آهنك‌ده اویله اولماسنی ایستر . ناتوانه، عارفانه کبی اماله‌سز اوقونیله‌جق . برفرق وارسه بونده‌کی قرار تامدر ؛ عارفانه‌کبی غایت خفیف وقفدن عبارت دکلدر .

انشادك دها بر چوق اینجه‌لکلری واردرکه اونلر تعریف ایدیله‌مز؛ شعری اوقویان آدمك ذوقنه قالمش شیلردر . مثلا شدتلی فکرلره ، آتشلی حسلره ترجمان اولان شعرلر یوکسك سسله ، مهیج طور ایله اوقونملی ؛ رقیق ، نازك معانی‌ده کندیسنه مناسب بر لحن ایله تبلیغ ایدلملیدر . سسی قالدیرمق ایجاب ایدن یرده ایندیرمك ؛ آلچالتمق لازم کلن یرده یوکسلتمك‌ بك مناسبتسز اولور. بونکله برابر برطاقم زوبه‌لرك یاپدیغی کبی شعره روح ویره‌جکم دییه عجیبی اویونجی طوری طاقینه‌رق صوغوق صوغوق جعلیتلر کوسترمه‌نك ینه لزومی یوقدر. بو بر تصنعدر، تصنع ایسه هر زمان مردوددر .

اسلافمزك انشاده ویردکلری اهمیتك درجه‌سنی بیله‌میورز . بقیة السلف اولمق اوزره یتیشه بیلدیکمز شاعرلر آره‌سنده هرسکلی عارف حکمت مرحومی عظمتلی بر انشاد صاحبی کوردك . باشقه‌لرنده اویله وقور ، اویله معنیدار بر انشاد کوره‌مدك .

احتمال که انشاد بحثنی بوقدر اوزاتمه‌یه متحمل بولمایه‌جقسکز . لکن اك رقیق ، اك حسی بر نشیده‌یی آلیکز ؛ بر محفل ادبده اولا اهلنه اوقودیکز ؛ ثانیاً نا اهلنه انشاد ایتدیریکز، صوکره‌ده بو ایکی اوقویشك دیکله‌ینلر اوزرنده‌کی تأثیرینی بربریله مقایسه ایدیکز . اوزمان ایشك اهمیتنی اییجه اکلارسکز .

نه حاجت ! شعری برباد بر صورتده انشاد ایتمك طبق بر بستهٔ موسیقی‌یی اصوله بیکانه ، چیرکین سسلی بر حریفك کوه‌له‌مسنه بکزر !

شعر قدیمز حقنده مهم اولان انشاد شعر حاضرمزه کلنجه بوسبوتون مدهش براهمیت آلیر . زیرا شعر قدیمده هر مصراع ، هر بیت مستقل برمعنایی احتوا ایدردی . اونك ایچون ایی‌ده اوقونسه فناده اوقونسه بیتك صوکنده وقف ایدیلنجه مقصدك نه اولدیغی اکلاشلیردی. حال بوکه شیمدیکی شعرلر اسکی نثرلرکبی زنجیرلمه کیدییور ؛ حتی بعضاً برنجی مصراعله باشلایان جمله‌نك آرقه‌سی تام سکز اون مصراع صوکره آلنه بیلیور . اونك ایچون انشادك حقی ویرلمزسه آهنکدن واز کچدك ، معنی آکلاشیلماز . برکت ویرسین که صوك زمانلرده تعمم ایدن تنقیط ایشی خیلیدن خیلی‌یه قولایلاشدیرمشدر . یوقسه یکی شعرلری انشاد پك مشکل اولوردی .

محمد عاکف

وطن . .

بشرك ، بی امید وپژمرده
بومقبی حضیض محنتده
دائما نشئه‌سز ودرمانسز
کچن عمر مکدری ، یالکز ،
بر بویوك حسله لرزه‌دار اولور ،
بر بویوك حسله تاب نشئه بولور .
بو بویوك حس ، وطن محبتی ، بر
محترم تحفهٔ مقدسدر .
برا آسمی جناحدر ، تیتره‌ر ،
وطنی دائما صیانت ایدر .
و اونك صاف سایه‌سنده وطن
بر مؤبد پناه نور افشان .
صاف وعالی مسعدت حاکی
بر بویوك ملجأ مقدس‌که
یاشاتیر ، بسلر اشتیاقله بزی ؛
بی‌مجال وشکسته قلبمزی
نازلی بر آنه شفقتیله سه‌ور ،
کریه‌یی ، حزنی تسلیت أیلر.
محو ایدر اضطرابی . . اووخ ، ذاتاً
بر صمیمی واضطراب ـ شکن
آنه آغوشیدر . او ، حار ، نرمین . .
چیرپینیر قلبی پر أمل وحزین .

بو بویوك شفقتیله بزده اونی
سوه‌رز.. قلب زار ومحزونی

بویله‌برصاف سوکی‌یه محتاج . .
وسن أی ، بونجه ییل قودورمش، آج
ظالم ألرله رعشه‌دار اوله‌رق
أوزولن ، ایکله‌ین عزیز طوپراق !
شیمدی آرتق چوجقلرك زنده ،
اونلرك خنده‌کار قلبنده
سکا عائد بویوك ، نزیه ، نوار
سوکیلر ، دویغولر ، امللر وار .
اونلر آرتق سنك حیاتکله
مشترك بر حیات شوق افزا
یاشایورلر . . وشیمدی جانلاکسن ،
ابدی مستریح وبی شیون
بر حیات أیله ــ بر صفا ــ امرار .
نام پاککله صاف وشعشعه‌دار
شانلی بر افقه ، دائما بر امل ،
اعتلا ایت ، مؤبداً یوکسل . .

بو بویوك اعتلای نامکله
شیمدی هرکس فخور وشاد اولاجق .
شیمدی هرکس بو احتشامکله
برسعادت ، بر اعتلا بولاجق .
بو سعادت ایچون فقط ، بر فر
بر محبت ، بر اشتیاق ایستر . .
بو فخور اشتیاقی‌ده تعزیز
ایده‌جك سنسك ای وطن، وبزم
قلبمز . . سوکیمز . . محبتمز . . .
هایدی اویله ایسه کل ، براق بو ألیم
صمتی آرتق . . چوجقلرکله قونوش . .
دورما اویله مکدر خاموش . .
ویر بر عزم قوی امللرکه . .
« أی وطن ، أی بویوك ، وقور آنه ! »
— ۳۲۶ —

ا . زهدی

دین وفلسفه

اسلامده فن وفلسفه

مابعد

حضرت امام طوسه چکلدکدن صوکره پدرمانده خانه‌سی جوارنده بر مدرسه برده خانقاه یاپدیره‌رق اوراده ، دغدغهٔ احتراصاتدن آزاده سکون آمیز برحیات ایچنده ؛ ختام عمرینه قدر تربیهٔ معنویه وتدریسات علمیه‌یه حصر نفس ایلمشدر .

نهایت ، ۵۰۵ تاریخنده ، اللی بش یاشنده اولدیغی حالده ؛ روح پرفتوحی علاقهٔ ناسوتیه‌دن بوس‌بوتون تجرد ایده‌رك پرستشگاهی اولان عوالم لاهوتیه‌یه عروج ایلدی .

غزالی شافعی‌المذهب ایدی . مؤلفاتندن اك مشهورلری بروجه آتیدر :

(۱)	احیاءالعلوم	(۱۱)	المقاصد
(۲)	البسیط والوسیط	(۱۲)	المظنون به‌علی‌غیراهله
(۳)	الوجیز	(۱۳)	کیمیای سعادت
(۴)	الخلاصه	(۱۴)	شفاءالغلیل
(۵)	المستصفی	(۱۵)	المقصدالاسنی‌فی‌شرح‌اسماءالحسنی
(۶)	المنحل	(۱۶)	مشکاة الانوار
(۷)	المنتحل	(۱۷)	المنقذ عن‌الضلال
(۸)	تهافةالفلاسفه	(۱۸)	حقیقة القولین
(۹)	محك‌النظر	(۱۹)	تحصین الادله
(۱۰)	معیارالعلم		

تهافة الفلاسفه‌ده اقتدار فلسفی‌سنی کوسترمش اولان غزالی ، تتبعات علمیه‌ده نتیجهٔ آتیه‌یه واصل اولیور . بونی کندیسندن دیکله‌یه‌لم .

حضرت امام حیات بشری دور صباوت ، دوررشد ، دور تعقل اولمق اوزره اوچه آییره‌رق دیبورکه :

« دورطفولیت ، احساسات معصومانه آوانیدر . بودورده خواس ظاهره اویانیر .

ایکنجی دوره‌که یدنجی یاشدن اعتباراً باشلار ، دورهٔ رشد نامنی آلیر . ذکای بشر بودورده انکشاف ایدر .

اوچنجی‌دورایسه دورهٔ تعقل‌در . بوزمانده‌درکه عقل‌بشر ، ایکنجی دورده ادراك ایده‌مدیکی ممکن ، واجب ومطلق کبی یوکسك مفهوملری ادراك ایده‌بیلور . »

غزالی شوتقسیمی سرد ایتدکدن صوکره مطالعاتنه دوامله‌دیبورکه :

« بو اوچ دوردن صوکره دردنجی بر دور دها واردرکه بوکاده دور تفکر دییه‌بیلیرز . بوزمانده بصر بصیرت انکشاف ایدر . ادوار اولیه‌ده انسانه مجهول وغیرمکشوف قالمش اولان برطاقم حقایق آنجق بودورده ادراك اولنه‌بیلور .

بومرتبهٔ بلنده واصل‌اولان انسانك قلبی ، مهبط‌الهام ربانی اولور .

ایکنجی دورك مدرکاتی برنجی ، واوچنجی دورك تعقلاتی ایکنجی دورده غیر مکشوف قالدیغی کبی مرتبهٔ تفکرده ادراك اولنه‌جق شیلرده مرتبهٔ تعقلك ساحهٔ مدرکاتنه کیره‌مزلر . »

کوریلیورکه حضرت امام حیات بشری تنظیم ایچون پك کوزل براساس وضع ایده‌رك حقایق دینیه ایله فلسفیه‌یی مزجه موفق اولیور.

غزالی بغداده‌کی تدریساتنه خاتمه ویره‌رك ارض حجازه قوشـدیغی زمان حیاتنك ــ تصور ایتدیکی ــ شو دردنجی دوره‌سنه کیرمکه باشـلامش اولدیغی آکلاشیلیور .

طوس ده‌کی انزواسی زمانلری ایسه (مرتبهٔ تفکر) ك وجود استغراق آنلرینی تشکیل ایدر .

امام غزالی دین مبین اسلامك غوامض عالیه‌سنه بحق کسب وقوف ایتمش اعاظمدن ومتفکرین حکمادندر . حضرت امام دیبورکه :

« روح بشر انوار الهیه‌دن مقتبس‌در . صوکره ینه اصلنه رجوع ایده‌جك . روحك جسـدله برابر فناپذیر اوله‌جغی حقنده‌کی فرضیات بوش بوتون معناسزدر .

اشکال ظاهریه‌مز هرآن تبـدله معروض دکلیـدر ؟ طوغدیغمز زمانده‌کی شکلمزله شمدیکی شکلمز بربرینك عینی‌میدر ؟

بز بو عالمه بر یبانجی کبی کلیرز . بوراده‌کی اقامتمز برمسـافرتدن باشقه بر شیٔ دکلدر. اضطرابات وآلام حیاتیه‌یه قارشی الك صوك پناهمز بارکاه ربوبیتدر.

راحت ابدیه‌یی ، سرور سرمدی‌یی ، شبهات و ترددن عاری علم قطعی‌یی والحاصل حیاتك ذوقنی، نورینی آنجق تزکیهٔ نفس‌ده، فنافی‌الله سرینه مظهر اولمقده بوله‌بیلیرز . » .

امام غزالی‌نك یازمش اولدیغی کتـابلر ، بین‌العلماء اشـتهار ایدن آثارك برنجیلری صره‌سنده تعداد اولنه‌بیلور .

احیاء العلوم جداً برکنجینهٔ عرفاندر . احیـاء ربع نامی آلتنده درت جلددن مرکب اولوب هر ربع اون کتابی محتویدر .

عباداته عائد اولان برنجی جلدده ، آداب و خفایای عبـادتدن ، دقائق وسنن طاعتدن بحث ایدلمش اولوب محتوی اولدیغی کتابلر بروجه آتیدر :

(١) کتاب‌العلم
(٢) « قواعدالعقائد
(٣) « اسرارالطهاره
(٤) « « الصلاة
(٥) « « الزکاة
(٦) « « الصیام
(٧) « « الحج
(٨) « آداب تلاوةالقرآن
(٩) « الاذکار والدعوات
(١٠) « ترتیب‌الاوراد فی‌الاوقات

ایکنجی ربع عاداته دائر اولوب بوراده‌ده جمعیت بشریه ایچنـده یشایان مدنی برانسانك بیلمسی ایجاب ایدن معامله ومعاشرت مدنیه‌نك دقایقندن ، صور اجرائیه‌سندن بحث ایدلمشدر . حاوی اولدیغی کتابلر بروجه آتیدر :

(١) کتاب آداب‌الاکل
(٢) « آداب‌النکاح
(٣) « احکام‌الکسب
(٤) « الحلال والحرام
(٥) « آداب‌الصحبة والمعاشرة مع اصناف‌الخلق
(٦) « العزلة
(٧) « آداب‌السفر
(٨) « السماع والوجد
(٩) « الامر بالمعروف والنهی عن‌المنکر
(١٠) « آداب‌المعیشة واخلاق النبوة

اوچنجی ربع مهلکاتدن باحثدر . غزالی بوجلدی تشـکیل ایدن کتابلرده اخلاق مذمومه ، تزکیهٔ نفس ، تطهیر قلب حقنده تفصیلاتده بولندیغی کبی اخلاق ذمیمه‌دن استخصلاص چاره‌لرینه دائرده مطالعـات مهمه سرد ایلمشدر . بوکتابلر بروجه آتی عنوانلری حائزدر :

(١) کتاب شرح عجائب‌القلب
(٢) « ریاضة النفس
(٣) « آفات‌الشهوتین ، شهوة البطن وشهوة الفرج
(٤) « آفاة اللسان
(٥) « آفاة الغضب والحقد والحسد
(٦) « ذم الدنیا
(٧) « ذم المال والبخل
(٨) « ذم الجاه والریاء
(٩) « ذم الکبر والعجب
(١٠) « ذم الغرور

منجیاتدن باحث اولان دردنجی ربعده ، اخلاق محموده ، خصائل مرغوبه حقنده عمیق مطالعـات سرد ایدلمش وحکمت اخلاقیـه‌یه دائر تنقیدات مهمه‌ده بولنلمشدر . انسانی درکهٔ بهیمیتدن مرتبهٔ ملکیته اعلا ایده‌جك خصـائل برکزیده بر افادهٔ نزیهانه ایله تصویر ایدلمشـدر . دردنجی ربعده کتب آتیه‌دن مرکبدر :

(١) کتاب التوبه
(٢) « الصبر
(٣) « الخوف والرجاء
(٤) « الفقر والزهد
(٥) « التوحید والتوکل
(٦) « المحبة والشوق والانس والرضاء
(٧) « النیة والصدق والاخلاص
(٨) « المراقبة والمحاسبة
(٩) « التفکر
(١٠) « ذکرالموت

حضرت امام (کتاب‌التفکر) ده کیفیت تفکری بیـان و ایضـاح ایدرکن پك مهم تدقیقات فنیه‌یه کیرشمشدر :

اولا انساندن ، انسانك رحم مادردن اعتباراً كيرديكى صفحات حياتيه‌دن ، اعضاء بدنيه‌نك تشريحندن، هرعضوك وظيفۀ فيزيولوژيه‌سندن مختصراً بحث ايلمش و اسكلت بدن حقنده دخى خيلى معلومات ويرمشدر .

بعده ارضه ، كرۀ ارضى تشكيل ايدن صخور ومعادنه دائر سرد مطالعات ايلدكدن صوكره حيوانات حقنده دخى بر مطالعۀ عموميه يوروتمشدر. بحاره ، مياهه ، هواى نسيميه ، حادثات جويه‌يه واجرام سماويه‌يه دائرده مجملاً بيانات مهمه‌ده بولونمشدر .

امام غزالينك مؤلفاتى پك زياده معروف اولدقلرندن بوبابده فضله تفصيلات اعطاسنى زائد وبى‌لزوم كوريورم .

خلاصه حضرت امام اعاظم علما آره‌سنده نجيب بر سيماى عرفان ، بلند بر ناصيۀ دها ، مدقق بر حكيم متفكر ، ديندار بر فيلسوف ، نزيه بر اخلاق شناس ، جذبه دار بر متصوفدر .

غزالى قدر محبت عموميه‌يى جلبه موفق اولمش بر عالم دها كورولمامشدر . تهافت‌ده فلاسفۀ قديمه حقنده خيلى تنقيداتده بولونمش ايسه‌ده ابن رشد بالآخره غزالينك بوتنقيدلرينى خيربالامش وبر چوق نقاطنى نقض ايلمشدر . ابن رشددن بحث ايدركن بوجهتلره دائر تفصيلاته كيريشه‌بيليرز .

م . شمس‌الدين

توحيده دائر

توحيد : جناب حقك وجودندن و اوكا ثبوتى واجب ، جائز ، ممتنع اولان صفتلردن؛كذا ــ رسالتلرينى اثبات ايتمك‌ايچون ــ پيغمبرلردن واونلره ثبوتى لازم ، جائز وممتنع اولان صفتلردن بحث ايدن علمدر. بوعلمه « علم توحيد » ديلديكى كبى « علم كلام » ده دينور .

بوعلم امم سالفه نزدنده‌ده معروف ايدى . هرقوم وملتك رؤساسى دين واعتقادى محافظه وتأييد ايلمك ايچون چالشيورلردى . لكن‌مسائل دينيه‌نك اثباتنده ادلۀ عقليه‌يه و قوانين طبيعيه‌يه مراجعت ايتمزلر ، كندولرينك كلام‌الهى ديه‌رك نقل ايتدكلرى منقولاته استناداً هرشيئى سويلرلر ، حتى متناقض اولان شيلرى‌بيله تصديق ايلمكه اجبارايدرلر. وبو بابده قطعياً چون وچرا قبول ايتمزلر ايدى . دها ايلرو كيده‌رك عقل ايله دينك يكديكرينه دشمن اولديغنى بنه دين نامنه اوله‌رق سويلمشلردى. بناءً عليه‌علوم كلاميه‌ده‌كى نتايج و مقدماتك چوغى برطاقم اصلسز تأويل وتفسيرلر ، معجزه‌لرله توروقتمق ، خيالاتله آلداتمق كبى پك واهى شيلردن عبارت ايدى .

قرآن عظيم‌الشان دين ايچون يكى بر يول كشاد ايتدى . اوده برهان واستدلال يولى ايدى. مثلا نبوت محمديه اثبات اولنوركن‌تكميل بلغا وفصحا معارضه‌يه دعوت اولونه‌رق اسكات ايدلدى. قرآنده حكايه اولنان صفات‌الهيه‌يه يالكز قرآنده مذكور اولدقلرى جهتله اونلرى هركسك تصديق ايلمسنى طلب ايتمدى . بلكه هر برينه آيرى آيرى برهان اقامه ايده‌رك اثبات ايتدى . مخالفلرك مذهبلرينى نقل ايدوب اونلرى حجت و برهان ايله ابطال ايتدى . قرآن،فكرى اوياندردى وعقله خطاب ايتدى . ارباب عقولك انظار دقتلرينه شو كورديكمز عالمده‌كى نظام وانتظامى واونك هر برجزؤنده‌كى احكام و اتقانى عرض ايتدى . بونلره باقوب استدلال ايده‌رك كندى وجود و وحدانيتنى تصديق ايلمكه دعوت ايتدى .

ماضى‌يه عائد اولان بر طاقم احوال سابقه ووقايع سالفه‌يى حكايه ايدركن بونلرك هر برى حقنده موضوع قواعد ثابته بولونديغنى (سنةالله التى قدخلت من قبل ولن تجد لسنةالله تبديلا ــ انالله لايغير مابقوم حتى يغيروا مابانفسهم ــ فطرةالله التى فطرالناس‌عليها لاتبديل لخلق‌الله) وامثالى قول‌شريفلريله بيان بيوردى. عصرلردن‌برى‌يكديكرينه خصم اولان عقل ايله دينى باريشديردى . بلكه‌ده ايكيسنى قرداش ولازم غيرمفارق ياپدى. بومؤاخات هيچ بر درلوتأويل قبول ايتميه‌جك بر صورت صريحه‌ده وقوعه كلدى :

« لادين لمن لاعقل‌له » مسائل دينيه‌دن وجود واجب ، ونبوت كبى بعض مسئله‌لرك آنجق عقل ايله اثبات اولنه بيله‌جكى عكس تقديرده دورباطل لازم كله‌جكى‌بالجمله مسلمانلرجه ــ طبيعى‌جهلاء وحمقا مستثنا ــ تقرر ايتدى .

قرآن ، جناب حق اعصار سالفه‌ده توصيف اولنميان بر چوق اوصاف ايله توصيف ايتدى. بوصفتلرميانده اختيار ، سمع ، بصركبى اسماً اوصاف بشريه‌يه مشارك ؛ وجه ، يدكبى ينه اسماً اعضاً انسانيه‌يه مشابه‌اولانلرى‌ده‌وار. قضاً الهى ايله اختيار بشرى حقنده سرد مقال ايتدى. بوبابده غلو ايدن ايكى فرقه ايله مجادله ايتدى . حسناته مقابل مكافات ايله وعد ، سيئاته مقابل‌ده مجازات ايله وعيدده بولندى. ثواب وعقاب ايشنى‌مشيت‌الهيه‌يه تفويض ايتدى . خلاصه قرآن بشريتى تفكره دعوت ايتدى وبو تفكرى‌ده هيچ بر حد ايله محدود وهيچ‌بر شرط ايله مشروط ايتمدى . چونكه هر بر نظر صحيحك بالآخره جناب حق اعتقاده مجبور قاله‌جغى صاحبنجه ظاهر ايدى .

عصرسعادت بويله برصفوت اعتقاديه ايله كچدى . زيرا پيغمبر ازالۀ شبهه ايچون برسراج ومرجع ايدى. ابوبكر وعمر زمانلرى‌ده اعتراضات اعتقاديه‌دن وارسته ايدى . هنوز مجتمعا آنجق اعلاء كلمة الهه مصروف ايدى . فروع‌احكامده واقع اولان اختلافلرده ايسه خليفه‌يه مراجعت اولنور ، اوده كبار اصحاب ايله استشاره‌دن صوكرا اختلافى فصل‌وحسم ايدردى . بوصفوت اخلاقيه واعتقاديه ــ مع التأسف ــ پك آز برمدت دوام ايده‌بيلدى . حضرت عثمانك جلوسيله باشلايان فتنه كيتدكجه تزايد ايديوردى . حضرت عثمان زياده‌سيله حليم اولديغندن امويه اهالئ اسلاميه‌نك باشنه بلا كسلمش ،مسلط اولمشلر ايدى . بناءً عليه آتش اختلال ــ پك حقلى اوله‌رق ــ هرجانبه سرايت ايدوب اطرافى صارمقده ايدى . طبيعى بواثناده شايان تأسف بعض وقوعات‌ده ميدانه كلدى . زيرا بو آرالق كنديته بركلاه قاپمق‌مقصديله چاليشانلرده يوق‌دكل‌ايدى. يهوديدن مسلمان اولوب‌حضرت على‌يى‌سومكده‌پك ايلروكيدن وــحاشاــ

حضرت علی‌یه (الله) دیه‌ن عبدالله بن سبأده اونلرك میانـنـده ایدی . عثمان موقع خلافته كچدكدنصكره اهالی‌یی اونك علیهنده تشویق و ترغیب ایلمكه باشلادیغندن مدینه‌دن اولا بصره‌یه، اورادن كوفـه‌یه ، اورادن ده‌شامه ، بالآخره مصره نفی اولنمش ایدی. طبیعی هر اوغرادیغی یرده اهالی میانه نفاق وشقاق تخملرینی اكه‌رك كچمشدی. مصرده ایسـه میدانی خالی بوله‌رق ایسته‌دیكی قدر تشویقاتده بولندی . حضرت عثمانك قتلنده‌ده اك بیوك رولی ایفا ایدن بوحریف ایدی . حضرت علی خلیفه اولدقدن صكره كندوسنی اورادن مداینه نفی ایتدیردی ایسـه‌ده او زمانه قدر بر طاقم افكارباطله ایله پك چوق ذواتك اذهاننی زهرلشدی .

بوفتنه‌لر حضرت عثمانك قتل اولنوب حضرت علینك موقع خلافته كچمسیله نتیجه‌لنمدی. بلكه كیتدكجه كسب اشتداد ایدیوردی. بین المسلمین پك چوق خونین وقایع تحدث ایتدی . نهایت الامر خلافتك بنی‌امیه‌ده تقرر ایتمسیله وقایع بردرجه‌یه قدر تخفف ایتدی . لكن اوزمانه قدر اهالئ اسـلامیه ـ مع التأسف ـ اوچ بیوك فرقه‌یه آیرلمش و آرالرنده‌كی عصای وحدت قیرلمش ایدی .

اوچ فرقه : شیعه ، خوارج ومعتدلین فرقه‌لریدر .

شیعه : حضرت علی طرفدارلری اولوب اونی سومكده افراطه وارمشلردی واو افراط نتیجه‌سـنده حضرت علی‌یی مرتبهٔ الوهیته قدر اصعاد ایدوب دیكرلری حقنده بیوك برعداوت بسلیورلردی. خوارج : حضرت علی ایله طرفدارانی تكفیر ایدرجه‌سنه ـ حكم مسئله‌سندن طولایی ـ حضرت علی‌یه اظهار عداوت ایتمشلردی. معتدلین ایسه : هیچ برطرفه اظهار عداوت ایتمدكلری كبی حد معروفدن فضله محبتده كوسـترمین اصحاب عقل وارباب اعتدال ایدیلر .

بر طرفدن اهالئ اسلامیه بویله چیركین منظره ارائه ایتمكده ایكن دیكرطرفدن حق اولان دین اسلام كمال سرعتله اطرافه انتشار ایتمكده، سوریه، مصر وعجمستان قطعه‌لرینی شعشعهٔ ضیاسیله تنویر ایلمكده ایدی.

بو آرالق فرقهٔ معتدله‌دن بعضیلری اصول عقاید ایله اشتغاله باشلادیلر. مدعالرینی نقله بنا ایتدكلری كبی عقلی‌ده اهمال ایتمزلردی، یعنی هر ایكی طریق ایله مدعالرینی اثبات ایدرلردی . و بونلر میاننده حسن بصری كبی اصحاب حمیت جامعلرده اهالی‌یه حقایق اسـلامیه‌یی تعلیم وتدریس ایله اشتغال ایدرلر وهر برشبهه‌لینك شبهه‌سنی حل ایدرلردی . درسلری غایت سربست اولدیغندن هركس هر مسـئله حقنده فكرینی بیان ایدر واونلرك میانندن معقول اولانلری انتخاب اولنوردی . بعض مسائل حقنده بردرلو اتحاد افكار حاصل اولمادیغندن بورادده متعدد مذهبلر كورولمیه باشلادی. اك اول بادئ اختلاف اولان مسائل شونلردر :

۱ — عبد كندی افعالنك خالقی میدر ، دكلمیدر ؟

۲ — بیوك كناه اشـلیوب توبه ایتمه‌دن وفات ایدن جنتلی می جهنملی می ؟

۳ — صفات الهیه ذاتنك عینی می، دكلمی ؟

٤ — حسن وقبح عقلی می، شرعی می؟

٥ — قرأن مخلوقی، دكلمی ؟

ایشـته برطرفدن بویله اختلافلرك ظهوریله منتدل عد اولنـانلر برطاقم مذهبلره آیرلمقده ایكن دیكر طرفدن برطاقم علما دهاطوغریسی (دخلا) [۱] آثار یونانیه‌یی عربی‌یه ترجمه ایدوب سلیمنی سقیمندن تفریق ایتمكسزین فلسفهٔ یونانیه‌یی معارف دینیه ایله مزج ایتمكده ایدیلر . حالبوكه بونلردن برقسمی ـ كه موهوماتدر ـ اصول اسلامیه ایله قطعیاً توافق ایتمیوردی . معهذا اعوان و انصاری ، وزرأ و وكلاسی تمامیله شیعی المذهب اولان خلفاء عباسـیه سـوق جهالتله بو صنفه معاونت ایتمكده ایدیلر .

پادشاهلرك حمایه‌سی آلتنده بونلرك ایشـلری ایلرولمكده وكیتدكجه ملحدوزندیق چوغالمقـده ایدی . سلف مذهبنه تمسك ایدنلر ایسـه بالكز علم وایمان قوتیـله اونلری رد ایتمكده ایدیلر . لكن بونلر رد وابطاللرنده عقلدن زیاده نقله اهمیت ویردكلرندن اهل اسـلام متقابل اوله‌رق ایكی طریقه انقسام ایتـدی :۱) طریق نقل،۲) وهم ایله ممزوج اولان طریق عقل . تعبیر دیكرله ظاهریون ومؤلون [مؤلوندن بر فرقه اسماعیلیه‌دركه اونلر تأویلده پك زیاده افراطه كیدرك قرأنده اولان صلوة وصوم كبی هر بر عمل ظاهری‌یی برسرباطنی‌یه حمل ایتمشلردر] .

اختلافك برطرفنی حكومت حمـایه ایدوب ترجیح ایتدیكندن دین سیاسته آلت اتخاذ ایدلمش اولدی . بونك ایچون بواختلاف افكاردن طولایی ، پك چوق اسلام قانی دوكولدی ،هم‌ده فضلاسندن . دردنجی عصر هجری بدایتلرنده ایدی‌كه مجدد شهیر ابوالحسن الاشعری حضرتلری اسلامك امر ایتـدیكی طرزده عقل ایله نقل بینی جمع ایدرك اصحـاب ظواهر ایله اصحاب تأویل میانـنـده برمسلك متوسط تشـكیل ایتدی . عقلای امت جملهٔ اوذاته پیرو اولوب فكرینی تقویه وترویج ایتدیلر. واونك رأینی اهل السنت والجماعت مذهبی دیه توسیم ایتدیلر . بومذهب حتی بویله‌جه اهل اسـلام بیننده كمال سرعتله انتشاره باشلایجه اولكی ایكیسی طبیعتیله كوشمكه یوز طوتدی ایكی عصر قدر بر مدت ظرفنده او ایكی مذهبك سالكلرندن پك آز كیمسه قالدی . لكن اشعرینك خلفلری كندوسندن صكره غریب بر نظریه اورته‌یه سـوره‌رك مسلمانلری تكرار اختلافه سوق ایتمكه باشلادیلر ،

نظریه‌ده شوندن عبارت ایدی : بر مسـئله‌نك صحتنه اعتقاد ایدن بر آدم ایچون اونك دلیلنك صحتنـه‌ده اعتقـاد ایتمسی لازمدر . بركت ویرسین‌كه : بو آرالق غزالی ورازی كبی اكابر یتیشـه‌رك بو اختلافك اوكنی آلدیلر . بونلرده پك طوغرو اولان « بردلیل ویاخود برچوق ادله‌نك بطلانی مدعانك بطلاننی مستلزم اولمیوب عین مدعایی دها بشقه بر دلیل ایله اثبـات ایتمك جائز اولماسی » نظریه‌سنی اورته‌یه قویه‌رق پك قوتلی دلیللرله بونظریه‌لرینی اثبات ایتدیلر . دلیللر اودرجه قوتلی ایدی‌كه مخالفلرده تسـلیم عناندن بشـقه چاره بوله‌مادیلر . شو صورتله

[۱] (دخلا) ملل سـائره‌دن اولوب صورت ظاهره‌ده اسلامیته داخل اولانلره دینور .

بو اختلافده حل ايدلمش اولدى .

بو ايكى عصرلق بر زمان ظرفنده فلسفه ايشى‌ده غايت يولنده كيتدى. حقيقى فيلسوفلر يتيشه‌رك فلسفه‌يى عقايددينيه ايله قاريشديرمادن ـ لازم اولديغى كبى ـ آيرى بر فن اولمق اوزره تعقيب ايتديلر . مسلمانلرك آنجق ترقيات ماديه وفكريه‌لرينه خدمت ايتمكه سعى ايتديلر. صكره‌لرى ـ بدايتده اولديغى كبى ـ معارف دينيه ايله مزج ايده‌رك اهالى‌يى اغوا و اضلاله قالقشديلر . بوقاريده اسملرى كچن غزالى وفخر رازى كبى حكماء اسلاميه بو اثناده يتيشه‌رك علم كلامده مسائل ومسائل فلسفيه‌يى تحقيق وتدقيق ايدرك موافق عقل اولانلرينى قبول ، نتايج وهم وخيال اولانلرينى رد ايتديلر . ايشته فلسفه‌نك علم كلامه قاريشمه‌سنك سببى بو اولدى .

بناءً عليه بيضاوى ، عضدالملة كبى متأخرينك يازدقلرى كتب كلاميه‌يى مسائل فلسفيه ايله ممزوج ومخلوط كورييورز.

بونلردن صوكره ـ بوندن درت عصر مقدم ـ ايش جهلانك النه كچدى، بونلر علماء قيافتنه كيره‌رك اونلرك محللرينى اشغال ايتديلر.

(سئلوا وافتوا بغير علم فضلوا واضلوا)

ايشته او زماندن برى ـ اسلاملر ميانده جارى ، بلكه اونلره مخصوص اولان ـ تحقيق وتنقيد يولى ترك اولونه‌رق تغليط و تقليد مسلكنه كيدلدى . لبلر براقيله‌رق قشورله اشتغاله باشلاندى . اسكيدن افكار ومسائلك تنقيد اولنوركن بو دفعه الفاظ و قوالب تنقيد اولنمغه باشلادى. بلكه تدريس وتدرس دينلن شى يالكز برمناقشات لفظيه‌دن وهيچ برثمره‌سى اولميان اختلافاتدن عبارت قالدى .

بوجهلاطاقمى ـ كه درت عصردن برى مع التأسف اونلرى رؤساى دين اتخاذ ايتمش ـ هر نه سويلرلرسه دين نامنه ادارهٔ لسان ايدرلر وبو بابده‌ده اهالينك جهالت وصفوتندن استفاده ايدرلردى . اهالئ اسلاميه‌ده خواجه‌سنه اطاعت ايدن كوله كبى كوركورينه بونلره تبعيت ايديورلردى .

بوجهلاء اوقدر ايلرو كيتديلركه اوره‌دن صاحب حميت برمتفكر چيقوب‌ده حقائق اسلاميه‌يى اهالى‌يه آكلاتمايه قيام ايدرسه بونلر همان اونى تكفير ايدر وبوصورتله اونى اهالى كوزندن دوشوروب سوزينى تأثيرسز براقيرلردى .

ام سالفه‌يه تقليداً علم ايله دين بيننده ـ حاشا ـ عداوت بولنديغنى ادعا واعلان ايتمكه قدر اجتسار ايتديلر . بوصورتله اهالى‌يى تماما جاهل وهرشيدن بيخبر براقه‌رق كندى موقعلرينى ترصين ومنافع خسيسه‌لرينى تأمين ايلديلر. (وقالوا لما تصف السنتهم الكذب هذا حلال وهذاحرام ، وهذا كفر وهذااسلام) حالبوكه دين اسلام اونلرك توهم ايتدكلرندن بام باشقه و جناب حقده اونلرك ظن و توصيف ايتدكلرينك فوقنده ايدى .

ايشته بوصورتله مسلمان چوغالوب اسلام آزالديغندنطولاييدركه بز بوحال سفالته، بوذلت واسارته ، بوعجزومسكنته ، بو فقروجهالته، بوظلم وحقارته ، بوغدر وخيانته ، هپسنه بالاستحقاق دوچار اولدق . وحالاده بويله‌جه دوام ايدوب كيديورز .

عالم جان الادريسى

« خطبه »

۲۳

الحمدلله العليم بما فى القلوب . الحمدلله المرجو لتفريج الكروب . الحمدلله المدعو عند اشتداد الخطوب. الحمدلله المعروف بالمعروف والاحسان. استغفره واشهد ان لااله الاالله كل شئ له عبد. واشهد ان سيدنا محمدا بلغ الرسالة ووفى بالعهد . اللهم صل وسلم عليه و على آله و اصحابه الذين قاموا بنصرة الدين و سلم تسليما كثيرا . « امابعد فيا ابن ادم » تنقضى الايام وتزول. وانت عن حالك السيئ لاتحول. يجهد الخطيب فى الوعظ والنصح ويقول . و انت لاعبرة ولا انتباه . اذا حدثك الخطيب بضعف الاسلام حزنت وتكدرت . واذا شدد عليك الوعظ بكيت وتأثرت . لكن اذا دعاك لاحياء الدين ابيت وتأخرت. ولواجبت لعاد الاسلام كما كان . تنظر فى الاسلام فتبكى على ضعفه وضعف اهله . تبحث فى اعمال المسلمين فتلوم على المسلم وفعله . ومالنت الا احق بالملام منه ومن مثله . لكنك عن عيبك نائم ولعيب غيرك يقظان . تلوم على فشل القلوب و قلبك فى انقلاب . تعادى من يغتابك وانت فى كل مجلس تغتاب . تعيب اعمال الناس و انت اول من يعاب . تشكو من فساد الزمان ومنك يشكو الزمان . فان كنت ذا عقل سليم و طبع مستقيم فاترك هذا كله عنك وقم لنصرة دينك واوطانك بكل نشاط واجتهاد . واعلم انه لم يجبر عظم احد من الامم الا بعد ازل وبلاء .

وما كل ذى قلب بلبيب . ولا كل ذى سمع بسميع . ولا كل ناظر ببصير . فيا عجبى ومالى لااعجب من خطأ هذه الفرق على اختلاف حججها فى حياتها . كأن كل امرء منهم امام نفسه . قد اخذ من الآراء فيما يرى بعرى ثقات و اسباب محكمات . تغلبه نفسه على ماتظن . ولا يغلبها على مايستيقن . يقصر اذا عمل ويبالغ اذا سئل . يصف العبرة ولا يعتبر. وان عرته محنة انفرج عن شرائط الله [۱] فوالله ماهذا فعل الرجال الذين لهم غيرة على الدين والاوطان. وها هى اكبر موعظة امامنا نراها اليوم. وهواحاطة العدو الظالم اهلكه الله باخواننا فى الغرب نفس الله عنهم الكرب. اذا يجب علينا الآن ايها الاخوان الاسراع الى التعاون والتناصر قولا وفعلا . وبذل المال فى هذا الشان بل الابدان. وترك التنافس والتشاحن الذى عاقبة والعياذ بالله علينا وبال . والله يتولى امورنا جميعاً بالتوفيق ويهدينا الى صراطه المستقيم. « عن ابى موسى رضى الله عنه » قال جاء رجل الى النبى « ص » فقال: يارسول الله ماالقتال فى سبيل الله فان احدنا يقاتل غضباً ويقاتل حمية فقال: من قاتل لتكون كلمة الله هى العليا فهو فى سبيل الله « صدق رسول الله »

[۱] شرائط الله الصدق فى خدمتها والصبر عند تجاوز العدو

على شيخ العرب

تاریخ حکومات اسلامیّه

افغانستان

امیر عبدالرحمن خان

مابعد

بر قاچ کون صوکرا (بامیان) حاکمندن — که اورایه بن تعیین ایتمشدم — بر مکتوب آلدم . کابله کیدەرك حساب ویرمەسنه دائر امر آلدیغنی یازیوردی . « حکم امیره اطاعت ایدیکز » دیمکدن باشقه جواب بولامادم .

برچوق زحمت ومشقت ایچنده (هیبك) ە واصل اولونجه قتاغن بکی ملاقاتمه کلدی . هدیه اولارق دورتیوز دەوه ایله بیك رأس آت کتیردی . اورادن تاشقرغانه کلدم . شیرعلی خانك مناسبتسزلکندن مملکتی پك فنا بر حالده بولدم . شیرعلی خان، بخاراوقلابه قاچان بکلرینی دعوت ایدەرك بلخی موجود طوپلرله برابر کندیلرینه صاتمش، پارەلری الدقدن صوکرا اورادن چکیلوب کیتمشدی .

او بکلرلرده پارەلری ویرنجه شیر علی خان ، سزی بزه صاتدی دییەرك بلخدەکی افغانلیلرك مال ومتاعنی یغما ایتمەیه قالقیشمشلر ، افغانلیلر ، بزم پادشاهمز عبدالرحمندر ، شیرعلی خانك امارتنی طانیمایز دیمشلرسەده دیکلەتەمەمشلر، نهایت مدافعهٔ نفس ومال ایچین قان دوکمەیه مجبور اولمشلر .

بنم ورودم اوزەرینه بکلر اطرافه صاووشدیلر و(تیملك) قلعەسنی تحکیم ایدەرك بنمله حرب ایلەمك عزمنه دوشدیلر .

برقاچ کون صوکرا تاشقرغاندن مزار شریفه ، اورادن‌ده تخته پله کیتدم . طوپخانه ونظامیه ضابطانندن بعضیلری کلوب قوماندانلری محمد اسماعیل خانك بکا پك‌ده صادق اولمادیغنی وآرزو ایتدیکم تقدیرده بنم عسکرم میانه کیرەجکلرینی خبر ویردیلر . عمجەمدن اذن آلمانجه برشی دیيەمم . مع مافیه یازایم . دیدم وبرموجب وعد یازدم . کلن جوابده « نورچشم محمد اسماعیل خانه مخالفته قالقیشانلر مفسد وکذابدر » دەنیلمشدی . بومکتوبی ضابطانه کوستەردم ، قوماندانلرینك معیتده قالمالرینی توصیه ایتدم .

(تیملك) ده بکا مخالفت ایچین طوپلانمشلردی ، اورایه کیتدم . اولا مذاکرات دوستانەده بولوندم وقرآن کریم قسم ایدەرك قان دوکولمەمەسنه چالیشدم . دیکلەمەدیلر وقلعەلرینك متانت واستحکامنه مغروراولارق جنکه قالقیشدیلر . چونکه قلعەنك ٣٠٠ آرشین طولنده و ٥٠ آرشین عرضنده برخندقی واردی‌که کچمك محال کورونوبوردی .

ایرتەسی کونی کونش طوغارکن طوپلری تعبیه ایدەرك هجوم امرینی ویردم . اوکلەیه اوچ ساعت قاله قلعەنك ایکی برجی ایله بویوك قاپیسی ییقیلدی . بزم عسکر ، اون بیك دەمت قورو اوتی خندقه آتوب بوکوپرو وجوده کتیردکدن صوکرا دیوارلره طیرماندی ، ایچریده کیلر، باغلی قامیشلری طوتوشدروب عسکرك باشنه وبوزینه آتیور ، اونلرده مزراق اوجلریله مقابله ایدییوردی . یدی یوز تفاتی متعاقب قلعەنك ایچنه کیریلدی . فقط محصوریندن ایکی بیك بشیوزی‌ده قلیچدن کچیریلدی . یالکز سرکردەلردن بری قورو برقویو ایچنه صاقلاندیغی جهتله اولومدن قورتولمشدی . بونی چاغیرتوب کندیسندن وقوع بولان سؤالاتمه جواباً :

— بلخ بکلری ، سزك کلکده اولدیغکزی ایشیدنجه ٢٥٠٠ دلاور آیروب حیاتده بولوندقجه تیملك قلعەسنی محافظه ایلەیەجکلرینه دائر یمین ایتدیردیلر . صوکرا بودلاورانه خلعتلر کیدیروب تفنکلر ، قیلیجلر ویردیلر . نتیجەسی‌ده بیلدیککز کبی اولدی ، دیدی . اسمی (قرەخان) اولان بوذات تکرار :

— سزه قرآن کریم کوندەردیکم وقت نیچین قبول ایتمەدیکز ؟ دییه صوردم .

— سزده بیلیرسکز که بوقلعەکیمك ضبطنه کچمەیەجك صورتده مستحکمدی . جوابنی ویردی .

فی‌الواقع قرەخانك سوزی طوغرو ایدی . حتی ، عمجەم بوقلعەیی اون سکز آی محاصره ایتمش وارزاقنك بیتمەسی اوزەرینه عودته مجبوراولارق محصورین ایله مصالحه یاپمشدی . جناب حقك فضل وکرمی بویله متین ومستحکم قلعەنك آلتی ساعتده ضبط وتسخیرینه بنی موفق ایتدی واهالیسنك زوالی افغانلیلره ایلەدیکی اذا وجفانك انتقامی آلمایه موفق قیلدی . ایرتەسی کونی قرەخانی صالیویردم وقلعەنك صورت ضبطنی بلخ بکلرینه آکلاتماسی ایچین کوندەردم . بوندن صوکرا (آغچه) طرفنه یورودم . اورانك اهالیسی استقباله چیقوب بکلرینك حرکات واقعەسندن عذردیلەدیلر . عذرلرینی قبول ایتدم . چونکه اصل مسبب شیر علی خان ایدی‌که ولایتی نقد مقابلنده صاتمشدی .

بکا مطیع اولان (میرحکم خان) دن ماعدا بکلر (میمنه) طرفلرینه قاچدیلر . (سرپل) حاکمی (محمد خان) بر طاقم هدیەلر کوندەردی . فقط — بخاراده اقامت فصلنده احوالنی یازدیغم بوشخصك هدایاسنی رد ایله یرینه باشقه برحاکم بوللادم . محمد خان‌ده میمنه‌طرفنه فرار ایتدی .

شبرغانه کلنجه حاکم سابق حکیم خانی ینه اورانك حکومتنه تعیین ایلەدم . مشارالیه حقندەکی معاملەمدن ممنون اولارق قیزنی بکا ویرمك تکلیفنده بولوندی . اولا رد ایتدمسەده مؤخراً قبول ونکاح ایلەدم .

بو اثناده (محمد اسماعیل خان) ك آدملرندن مشارالیهك خائن دولت اولدیغنه وبنم کندیسندن چکینمەم لازم کلدیکنه دائر معلومات آلدم . ضابطانك برمحضر یاپوب متفقاً مهرلەدکدن صوکرا عمجەمه کوندەرمەلرینی توصیه ایتدم . کندم ده بوخصوصده برعریضه یازوب کوندەردم . فقط عمجەم هیچ برینه اهمیت ویرمەدی . حتی هبمزه ، شوکدی چاپیدی، درحال (میمنه) یه کیتمەم حقنده بکاده امرویردی .

اسلامده حركات علمیه

(الدعوة والارشاد) ده اصول تدریس

مابعد

فقه ـ فرائض

هر طالبنك منسوب بولوندوغی مذهبك فقهنی ؛ فقهك اسلوبنی طانیه‌جق ، محتاج بولوندوغی خصوصاتده كتابلرینه مراجعت كندینه قولای كله‌جك درجه ومقدارده تحصیل ایتمش اولمه‌سی مشروطدر .

صنف مرشدین :

صنف مرشدینده بوتون مذاهبك فقهندن صورت موجزه‌ده برر پارچه اوقوتولور، آنجق عبادات ایله احكام شخصیه ـ كه ایمان، نذور ذبائح ، اشربه ، اضحیه آندندر ـ بعض مرتبه تفصیل اولونور . تا كه مرشدین ، بومذاهبك اصطلاحاتنی طانیسونلرده هر برینه؛ بونلردن برینك اتباعی غالب بولوندوغی برجهتده وظیفهٔ ارشادی درعهده ایتدكاری واومذهبده توسیع مكتسبات ایتمك احتیاجنی حس ایتدكاری زمان دوچار اشكال اولمامق اوزره ـ مذاهب مذكوره‌دن هر هانكی برنده بسط و توسیع معلومات قولای كلسون . بوطرز تعلمك فوائدندن بری‌ده هر طالبك؛ بومذهبلرك متقارب اولدوغنی كوروب برمذهبده دیكرینه قارشی متعصب بولونمامسی ، مذاهبك هیچ برمسلمك جاهل قالامایه‌جغی مسائل قطعیه‌ده متفق اولوب بونلردن ماعدا وقوع بولان اجتهاد واختلافلرینك اهل اسلام آره‌سنده تفرقهٔ دینیه‌یه سبب اولماسی لایق اولمدیغنی وبلكه ـ سلف صالحین رضی‌الله عنهم‌ك بولوندوغی طریق اوزره ـ بوكبی بعض مسائل فرعیه‌ده آره‌لرنده اختلاف اولسه بیله مسلمینك یكدیكرلرینی معذور كورمه‌لری لازم كله‌جكنی آكلاماسی‌در .

فقهده شواذ وفرضیاتدن صرف نظرله عملده احتیاج حس اولونان مسائلك بیانیله اكتفا اولونور . بونكچون مجلهٔ احكام عدلیه‌نك اسلوبی اوزره مسائلك مفصلاً ومعدوداً (ماده بماده) مذكور بولوندوغی رسائل وضع وتدریس اولونور . بو رساله‌نك عباره‌سی غایت سهولتلی وانسجام اوزره بولونمالیدر . چونكه تعلیم عوامده سلوك اولنه‌جق طریق بودر .

فرائضدن‌ده بر رساله اوقوتولور وطلبه‌یه عمل مناسخاتده تمرن (ممارسه) كسب ایتدیریلیر .

حكمت تشریع

مسلم ، بو علم سایه‌سنده دیننده بصیرت اوزره بولونور . آنكله عامل اولمغه نفسنده میل و انبعاث شدید حس ایدر ، دینك حقیتنه استدلالده تمسك ایتدیكی حجتلری ، كسب بالغیب ایدر . معترضینك منتسب بولوندیغی شریعته قارشی ایراد ایتدیكی شبهاتك دفعنه عائد حجتلری‌ده كسب تقویت ایدر . ینه بو علمك فیضیله‌در كه شریعت اسلامیه‌نك ، بشریتك تأمین سعادت وفلاحنه هر زمان و مكانده صالح بر شریعت منیفهٔ حنیفیه اولدوغنی، اهل سذاجت (سادكیٔ معیشت اهلی) وبداوته موافق كلن وآنلری مدنیتك اك یوكسك طبقات وانواعنه اصعاد ایدن بردین مبین بولوندوغنی وآنك دائرهٔ هدایت و ارشادندن خارج قالان هر درلو مدنیتك ، مادی رذیلتلردن وانسانیت ایچون شبهه‌آور آفتلردن سالم قالمیه‌جغنی آكلار . ایشته بو فائده‌لرك بیانی ایچوندركه بو علم ، تدوین اولونور وینه بونك ایچوندركه اوقونور .

صنف مرشدین :

حكم و اسرار شریعت حقنده فروع فقه كتابلرینك طریقنی اوزره بر كتاب وضع اولونور . بونك هر بابنده كتاب وسنت‌ده‌كی ثابت اولان احكامك حكمتلری تفصیلاً ذكر اولونور ، علمانك اشبو احكامدن استنباط ویا قیاس ایتدكلرینك حكمتلری‌ده اوكره‌تیلور . بو كتاب ، صنف مرشدینده اوقونور .

صنف دعاة :

دیكر بر كتاب دها وضع اولونور ، بونده‌ده مقاصد وحكم شرع؛ « قواعد » حالنه قولونور ، فروعده علی سبیل التمثیل ذكر اولونور ، بوكتاب‌ده (صنف دعاة) ده اوقونور . بر قاچ مثال :

دینده یسر و رفع حرج قاعده‌سی ، « محرم لذاته » و « محرم لسدالذریعه » قاعده‌سی، الضرورات تبیح المحظورات قاعده‌سی. فرعلری كثیر ومعروفدر .

بو ایكی كتابك تألیفنده احیاءالعلوم (غزالینك) ، اعلام الموقعین وزادالمعاد (ابن‌القیمك) ، موافقات (شاطبی‌نك)، فروق (قرافی‌نك)، حجةالله البالغه (دهلوی‌نك) ومجلةالمناركبی بوحكمتلرك مذكور اولدوغی مصنفاتدن استعانه اولونور .

اصول فقه

صنف مرشدین

صنف مرشدینده اصوله دائر بعض مختصر رساله‌لر ، طریقت جمهور اوزره ـ وشاطبی نك كتاب الموافقاتندن مسائل مهمه‌یه دائر درسلر اوقوتولور ، مثاللر تكثیر وتنویع اولونور .

صنف دعاة

صنف دعاتده مختصر موافقات ایله طریقت جمهور اوزره دیكر بر كتاب اوقونوركه بونك درسلری ، منخول (غزالینك) ، مسودة (آل تیمیه‌نك) ، ارشادالفحول (شوكانی‌نك) ، كبی مبسوط وواضح العباره كتابلر اوقونور ، بونده‌ده مثاللر تكثیر اولونور .

علم اخلاق وتصوف ، تربیهٔ علمیه وعملیه

(صنف مرشدین) ده تدریسه لایق مختصراتدن بعضیلری : كتاب الاخلاق والسیر (ابن حزمك) ، ذریعه (راغب اصفهانی‌نك)، مختصرالاحیا . موافق بر اختصاری بولندیغی حالده .بولونه‌مازسه غرضه كوره اختصار اولونور . [۱] ذم دنیا ، فقر وزهد بحثلرنده زمانمزله

قرون اولای مسلمین آره‌سنده سعهٔ ثروت اولان احتیاج نقطهٔ نظرندن اولان فرق ، بوکون حیات امت بوکا، یعنی سعهٔ ثروته متوقف اولدوغی حالده ازمنهٔ سابقه‌ده حال بویله اولمدیغی وزهد صحیح ایله قناعت حقیقیه‌نك تحصیل ثروت و معموریت دنیویه‌یه منافی بولنمدیغی ، چونکه بونلرك صفات قلبیه‌دن اولوب فائده‌لری ایسه انسانك ، مالنك فضله‌سنی ملتنك نفع وشرفنه ، مجد و عزتنه تخصیص ایتمه‌سی اولدوغی وتحصیل ثروتدن آنجق ملت ایچون دها نافع بر عمل ملحوظ اولدوغی حالده فراغت ایتمك لایق اوله‌بیله‌جکنی‌ده علاوه ایله‌مك لازمدر .

بو صنف ایچون اخلاق تربیهٔ علمیه وعملیه ، بو عصرك احتیاجنه کوره اصول تعلیم وتدریس حقنده بر کتاب وضع اولونور . بونده حکمای عصرك اصول اجتماعیه‌نك مقتضیاتنه کوره قواعد متقدمینه علاوه‌سی لازم کلن فوائد وحقائق اقتباس ایتمك لازمدر. تربیه وتعلیمه دائر اولان کتابده غزالینك کتاب احیاسنده ، ابن خلدونك مقدمه‌سنده اسلوب تعلیم حقنده‌کی بیانات و مطالعاتی ایله (ابی بکر بن العربی) و (شیخ زکریا الانصاری) کبی دیکر افاضلدن انتخاب اولنه‌جق مباحث تلخیص اولونور ، بوندن باشقه علمای غربك بوبابده نظر واختیار طریقیله الده ایتدیکی اصول و قواعددن استفاده اولونور . ایشته بو یولده‌درکه بو علمك سلسلهٔ اتصالی ظاهر اولور واهل اسلام ایچون بو عصرده تعقیب اولنمه‌سی لایق اولان « طریقت مثلی » آکلاشیلور .

مابعدی وار

(مختصر) ك احادیث موضوعه و واهیه‌دن خالی اولماسی ، هوامشنده احادیثك تخریجی ، واصل اوزرینه استدراك اولونانه دائر تنبیه بولنمه‌سی ، تأثیرده زمانمزله بزدن اولکیلرك زمانی آره‌سنده‌کی فرقك بیان اولنمه‌سی شرطدر .

مکاتیب

دوره‌جق زمان دکلدر

صراط مستقیمك اولکی هفته‌کی نسخه‌سنده محمد فخرالدین بکك فوران حمیتله یازدیغی مقاله‌یی برخیلی رفقا باش‌باشه ویروب آغلایه‌رق اوقودق.

اوت پك دوغری . بوندن درت سنه مقدم ، سنه‌ده آنجق برقاچ معاش ، اوده قوپارتمق ! قبیلندن آنجق قورتاره بیلیردك . بوکون ایسه حتی یکی آی کیرمزدن اول معاشمز المزده . ماضی ایله حال آره‌سنده‌کی شو قوص قوجه فرق میدانده دکلمی ؟ بو نعمت دکلده نه‌در ؟ بو نعمتك توالیسنی البت هپمز تمنی ایده‌رز . بو نعمتك دوامی، توالیسی ایسه‌شبهه‌سزکه وطنی سلامتده، امنیتده کورمکله ، دشمن تجاوزندن مصون بولندیرمقله اولور . بو امنیتی ، سلامتی تأمین ایده‌جك ایسه اردودر ، دونمادر . وطنك سلامت طیراننی تأمین ایده‌جك بوایکی قناد نه‌وقتکه عینی قوتی حائز ایسه‌ده انجق اووقت سلامتده‌یز . والا سقوطه محکومز.

بن ظن ایتمکه ملکمزده بونی بیلمیان قالمش اولسون . تکمیل وطنداشلرمه سؤال ایده‌یورم . الله رضاسیچون بکا جواب ویرسونلر. بوکونه قدر بیدیکمز ایکی لقمه اتمك لذتنی آلیورمی‌یز ؟ یوروديکمز یرلرده آدیملرمزی مستریح آتابیلیورمی‌یز بوکون باشمزی صوقدیغمز کلبه‌مزده عجبا یارین عرض و ناموسمزك ، چولق چوجغمزك خائن بر دشمنك ایاقلریله چیکنه‌نمیه‌جکندن امینمی‌یز؟ قابل انکارمیدرکه سوردیکمز حیات دائمی بر خلجان تام داخلنده کذران ایتمکده‌در . عجبا قلبمزك یاره‌سی صیزلامدق بر آنمز وارمی؟ عزت نفسمزك رنجیده ایدلمدیکی بر کونمز کچیورمی ؟ برده استانبولمزك محیطندن چیقیکز . اناطولی ، روم ایلی ، هرنره‌یه کیدرسه‌کز کیدیکز . محمد دایی قورو اتمك تدارکی بشنده هم چیفتی سورر هم قولاغی کیریشده‌در . عجبا هانکی دشمن ایچون چاغریله‌جغز ؟ ! بونلر هپ بویله دکلمیدر ؟ عجبا انکاره مجال وارمیدر ؟ نه‌در بوحال؟ نه‌در بومذلته تحمل؟ آرتق بزده انسانلر کبی یشامایه‌لممی ؟ آتدیغمز آدیملری مسکینانه دکل، فقط پروقار آتمایه‌لممی ؟ مدهش بردونمایه مالکیتله کوکسمز قبارمش اولدیغی حالده اقشام کلبه‌مزه کلدیکمز زمان چولق چوجغمزی سفره‌مزه طوپلایوب ایکی لقمه اتمکی کمال لذتله یمیه‌لممی ؟ فقط خایر ، آرتق مذلتله یشامیه‌جغز ، آرتق پك ایی اکلادق‌که آوروپا اسلامیتی سوندورمکه اوغراشیور . بیکلرجه قرده‌شلرمزی بغیر حق قورشونه دیزییور. دیمك بوکون فرصتللرینه کچسه بزده عینی عاقبته اوغرایه‌جغز. محترم فخرالدین بك مأیوس اولمه‌ییکز بن بالعموم وطنداشلرم نامنه بالوکاله تبشیر ایدرمکه بوصوك تجربه‌لر بزه درس کافی اولدی. ویره‌جکز، دونانمامزی احیا ایده‌جکز. آرتق مذلتله یشامیه‌جغز. اولمیه‌جکزده. عجز ایچنده‌اولوم اسلاملق شانندن دکلدر. آرتق کوزمزی درت آچمق ایچون شوایتالیا حربندنده‌بیوك، معنیدار، آجی تجربه بکله‌یورسه‌ق... ایشته‌مزار. فقط آرتق اومزارمذلت بزه‌لایق دکلدر.

فوت ایده‌جك وقتمز یوقدر . تردد ایده‌جك حالده‌ده دکلز . آدام یواش یواش هپسی اولور . دیرسه‌ك آلدانیرز ، هم چوق آلدانیرز . بحرسفیدده صلح اولدق فرض ایدەلم . عجبا بش التی‌سنه صوکره باشمزه موسقوفك چوللانمیه‌جغنی بزه کیم تأمین ایده‌جك ؟ بونی بیلملی وایمان کتیرملی‌که روسلر انتباهمزدن کرکی کبی قوشقولانمشلردر . اونلر بوندن صوکره طورماز ، قوتلنمکه باقار . نته‌کیم باشلادی . قره‌دکزده روس درید نوطلری وضع دستکاه ایدلدی . کوزمزی درت دکل ، اون‌درت دفعه آچالیدر . دونمامزك احیاسی ایچون قطعی بر عزم لازمدر . بوندن اول اناطولی وروم ایلیدن کلن تلغرافلر آه ... استانبولمزك اومعهود کورولتیلری آره‌سنده سونرکبی اولدی . کویا بوتلغرافلر برقاچ کشینك ترتیبکرده‌سی ایمش . حاشا ، ایناممایکز . بوکون بتون ملت دونما دیه چیرپینمقده‌در . اوچ بش کشینك کورولتیسی تکمیل ملتك محصلهٔ وجدانی اوله‌ماز . نته‌کیم قربان مسئله‌سنده‌ده بویله اولمشدی . اووقت برقضاده ایدم . بومسئله میدانه چیقنجه الله شاهد اولسونکه هرکس موافق بولدی . هپمز قربان بدلنی تسلیم ایده‌جك بر محل ارائه‌سی ایچون درت کوزله امر بکله‌یوردق . صد هزار تأسف که ینه برایکی کشینك کورولتوسیله عقیم قالدی . شوکا قطعیاً امین اولملی‌که بویله بوش کورولتویه پابوج براقه‌جق قدر ثباتسزلق ایدرسه‌ك هیچ

برایش یاپمق قابل اولماز . اومعارض پولتان وطنداشلرمز کیم ایسه سؤال ایده‌رم . اندلسده بوکون برتك اولسون قوربان کسیله‌یورمی ؟ جواب ویرملی جواب . بن حکومتدن رجا ایده‌یورم . سزده سکوت ایتمه‌ییکز . متفکرلریمز ، شعرامز ، ادبامز هرآن بیقمیوب سویله‌ملیدرلر. اواناطولیدن روم ایلیدن کلن تلغرافلرك مدلولی حقنده برقراروبرملیدر. محترم عسکرلرمز ذاتاً شمدی‌یه قدر هانکی فداکارلقدن چکینددیلر . بونی انکار ایتمك آلچقلقدر . مأمورلریمزده بویله‌در . بوکون هپمز معاشمزدن یوزده بشنی منتظماً ترك ایتملی . بوبلا استثنا اولورسه سوینه سوینه قبول ایدیلیر . ایشته بزده انجق اوزمان حیثیت ملیه‌مزله متناسب بردونمایه نائل اولورز . کرچه ایلك تشبث کوزل . فقط او برغروشك منتظماً درجی غیرممکن . آرتق بوثابت اولدی . اونك ایچون او اصولی آرتق ترك ایتملی . بنم آتی یوزغروش قدر برمعاشم وار. افراد عائله‌م بشدر. بن کندی بودجه‌مده بعض تعدیلات اجراسیله یوزده بشدن ماهیه یکرمی بش غروش ویررسه‌م آچ قالمام . بومسئله‌یی بر آن اول برنتیجه‌یه ربط ایتملیدر . یکی مبعوثلرمز کلنجه برنجی وظیفه‌لری بوایشی فعله ربط ایتمك اولملیدر . صو اویور دشمن اویوماز . فوت ایده‌جك بر ثانیه‌مز بیله یوقدر . بردونما تدارکی (آقشام پازاری براوقه اللا آلمغه بکزه‌مز) بوکون المزده اون میلیون لیرامز اولسه ینه بش سنه‌یه متوقفدر. بونلری بیلمك ایچون بحریه متخصصی اولمق لازم کلمز . الله رضاسیچون سکوت ایتمیه‌لم . بوایش قوه‌دن فعله چیقنجه‌یه قدر ، صراط مستقیمده اولسون ، بالعموم غزته‌لرده اولسون ، مقاله‌لر اکسیك اولمامليدر .

قاضیکوی ح . ن .

مطبوعات

هپ صلیب ـ هلال منازعه‌سی

شرق مسئله‌سنك الك مهم ساحه وصفحه‌سنی ، عثمانلیلرك اوروپا قطعه‌سنده‌کی علاقه وارتباطلری تشکیل ایله‌مش اولدیغنه برعصردنبری دکل ده همان عصرلردنبری جریان ایده‌کلن حادثه‌لر ، الك بلیغ لسان والك قطعی بیان ایله شهادت ایدوب دوریورلر . هرآووج طوپراغی برشهید قانی ایله یوغورلمش دنیله‌جك قدر عثمانلی حماست و مجاهده‌سنه جولانکاه اولان بویرلرك عثمانلیلر آلنده ، اسلام حاکمیتی آلتنده قالمه‌سنی چکمه‌ین بر خرستیانلق ، براوروپالیلق روحی وارکه آنك عصر دیده وسکون ناپذیر تظاهرلری شرق مسئله‌سنك یا عامل وسائقی ، یا وسیله وآلتی اولمشدر . تاقوصوه ، نیکبولی ، وارنه محاربه‌لری زماننده باش کوسترن بوتعصبكار روح ، زمانك مروری ایله ماهیتنی دکل ، ساده‌جه شکل وقیافتنی دکشدیرمش ، درلو درلو قالبلره کیرمش ، مختلف مجرالردن آقمشدر . فقط دقت ایدیلنجه فرق اولونمشدرکه او ، دائما عین هویتله ینه تعصب وعداوتدن عبارت قالمش ، تورکجه‌سی صلیبك هلاله قارشی جنك وجدالی رنك وشکلی اطرافنده دونوب دولاشوب دورمشدر .

ازمیر ـ آناطولی

« علیکم بسوادالاعظم »

جناب شارع علیه‌السلام بو مبارزه‌کاه فناده تصادف ایدیله‌جك کافهٔ مشکلات ومعضلاتی بزه قارشو مغلوب براقه‌جق بی حساب حکمتلر ، چاره‌لر ، تدبیرلر احسان بیورمشدر ، ایشته افکاره فتوروتشوش آرایه شائبهٔ انحراف و تشتت عارض اولق ، بوصورتله اعضای اسلامك انشقاق داهیه‌سنه معروض قالمق کبی برتهلکه باش کوسترسه فخررسالت بزی بویله مدهش برمصیبتدن «علیکم بسواد الاعظم» حکمت قدسیه‌سیله تخلیص بیوردیلر؛ رسولك تبلیغنی قبول ، امرینی انفاذ ایتمك اساس اسلامیت اولدیغی ایچون هرمؤمن بو امر عظیم ومبارکك مدلول مفخمیله عمل ایتمکه مجبوردر یعنی ای مؤمنلر ! حریم اسلامیته شیطان افتراق داخل اوله‌رق سزی حبل متیندن اوزاقلاشدیرمغه چالیشدیغنی کوردیکزمی اکثریتی التزام ایدیکز ، بن کندی رأیمله عمل ایده‌رم ، کیمسه‌یه تابع اولمغه مجبور دکلم دیه‌رك تحکیمنه مجبور اولدیغی کتلهٔ محمدیه‌یی وجودینی ، رأینی اورادن آییرمق صورتیله اضرار ایتمك وبال عظیمدر ، اللهك « واعتصموا بحبل الله جمیعا » امر شریفنه مخالفدر. اساس دینه مغایردر ، بوحکمت جلیله ایله عامل اولمیان ملتلر ، حکومتلر محو اولمشدر ، ایشته فاسده‌کی اون ملیونلق برکتلهٔ اسلامیه پارچه‌لاندیغی کبی یکدیکریله باریشه‌رق مصیبت خارجیه‌یه متحداً اولسون اغلامغی بجره‌میورلر ، اوروپالیلر اونلری تقسیم ایدرکن اونلر برطاقم مخالف ومختلف اجتهادلرله بربرلرینی بوغیورلر ،

بر محاربه‌ده هرکس کندی کندینه حرکت ایده‌رك ، یکدیکریله بنیان مرصوص حالنده بولنمازسه اوراده موفقیت وغالبیت متصورمیدر؟

حسن نیت ، استحقار منفعت ، کمال ایمان اولان بروجودده عصای بیضای اسلامك انشقاقنه‌بادی اوله‌جق برفکر عنود ومستکره بولنه‌ماز،

اون ملیون فاس مسلمانی تصور ایده‌لم که عدم اتحاد یوزندن نه‌یه معروض قالدیلر ، طرابلس غربده‌کی برآووج مؤمنی دوشونه‌لمکه اتحاد یوزندن نه‌درجه نصرت الهیه‌یه مظهر اولیورلر .

ادرنه ـ وطن

بیانامهٔ جهاد

سید احمدالشریف السنوسی حضرتلری طرفندن ایتالیانلرك افریقادن طرد ودفعی خصوصنده قبائل اسلامیه‌یه خطاباً نشر اولندیغی ۱۷۶ نجی نسخه‌ده خبر ویردیکمز جهاد بیانامه‌سی صورتیدر :

بسم الله الرحمن الرحیم

وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی اله وصحبه وسلم تسلیما

انه من عبد ربه سبحانه أحمد بن السید محمدالشریف بن السید علی

السنوسى خطابى الحسنى الادريسى الى كل واقف عليه من عموم المسلمين خصوصا البلاد التى استولى عليها أعداء الدين

الحمد لله العزيز الجبار . والصلاة والسلام على من طال عز الدين بالبتار . وعلى آله الانصار . القائمين بواجب « قاتلوا الذين يلونكم من الكفار » الصادقين ما عاهدوا الله عليه . الذائقين من حلاوة الشهادة ما أحبوا مفارقة النعيم المقيم للرجوع اليه

أما بعد اهدائى أطيب السلام، والدعاء لثبات الاقدام بثبات الاقدام. اعلموا « أن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة » فاستبشروا ببيعكم وجاهدوا متخذين نصره سيفا وولايته جنة . واسمعوا ما نبهكم به على الوفاء بتسليم المبيع من الوعد بالربح الجسيم فى قوله « هل أدلكم على تجارة تنجيكم من عذاب أليم تؤمنون بالله ورسوله وتجاهدون فى سبيل الله بأموالكم وأنفسكم ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون يغفر لكم ذنوبكم ويدخلكم جنات تجرى من تحتها الانهار خالدين فيها ومساكن طيبة فى جنات عدن ذلك الفوز العظيم وأخرى تحبونها نصر من الله وفتح قريب وبشر المؤمنين » واحذروا ما توعد به المماطل من العذاب والتدمير فى قوله « مالكم اذا قيل لكم انفروا فى سبيل الله اثاقلتم الى الارض أرضيتم بالحياة الدنيا فى الاخرة فامتاع الحياة الدنيا فى الاخرة الا قليل الا تنفروا يعذبكم عذابا أليما ويستبدل قوما غيركم ولا تضروه شيئا والله على كل شئ قدير »

واعلموا ان الاجل محتوم . فما خائض المعركة عبث الابه . ولا القصور الشديدة مانعة ملائكة الموت عن ساكنها لما أصاب لم يكن ليخطئ وما أخطأ لم يكن ليصيب . على ان الموت فى الجهاد هو منتهى أرب اللبيب . اذ هو الحياة الحقيقية . وكمال المنزلة بالرزق فى مقام الحضرة الربانية فلهذا أثره من ينفرد فى الدنيا بعز الخلافة على ما هو فيه . فكيف بمن يكون خلاصه من أسر الاعداء وسبيهم نساءه وأولاده وما يحميه

واعلموا ان الجنة تحت ظلال السيوف ان الشهيد لا يجد الموت الا كالقرص لما هو به مشغوف . ويجد ريح الجنة وتتراءى اليه الحور اذا أثخن . وقد قال (أنس بن النضر) فى وقعة أحد « واهاً لريح الجنة ، انى لاجد ريحها دون أحد » ثم انغمس فى المشركين حتى قتل .

ولا تصدنكم عن جهادكم كثرة عدد ولا عدد . فان قوة الايمان يتلاشى فى جنبها كل عدد . فجموعهم المكثرة مكسرة وعزماتهم المؤنثة مصغرة . وان كانت ذواتهم مذكرة مكبرة وقد وعد الله ناصره بالنصر والتثبيت . والعد وبالتعس والتشتيت ولا ترتدوا على أدباركم لضعف من بعض أمرائكم . فان المرء لو جاهد الله وحده . لصدق وعده . وأعز جنده . بل جاهدوا ولو فرة . واثبتوا ولو مرة . فقد كان فى الغزوات يتداول الرايات الجماعات كلما حيى أمير أخذها الاخر لينال المرام . وفى الحديث الحث على الجهاد مع كل امام . فلا تنكسرن قلوبكم لقلة عدد . ولا تجبنوا لضعف مدد . بل ليقاتل أحدكم ولو وحده منتظرا بالنصر وعده . فقد قال الله تعالى (كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله) والاحاديث فى الترهيب من ترك الجهاد والترغيب فيه لا يحاط بها كثرة فمن الاول « اذا تبايعتم العينة وأخذتم أذناب البقر ورضيتم بالزرع وتركتم الجهاد سلط الله عليكم ذلا لا ينزع عنكم حتى ترجعوا الى دينكم » أى الواجب عليكم من جهاد الاعداء والاغلاظ عليهم واقامة الاسلام ونصرة الدين واله واعلاء كلمة الله واذلال الكفر وأهله وفيه « ان ترك الجهاد خروج عن الدين » اذ لا يرجع الى الشئ الا من خرج عنه . هذا فى الجهاد الكفائى فكيف بالجهاد الذى تعين بمفاجأة العدو . واذا كان القاعد عنه خارجا عن الدين فكيف بمن يبايع الكفار بحطام على قتال المسلمين وكتابة نفسه فى جندهم . وعن أنس رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم « من غزا غزوة فى سبيل الله فقد أدى الى الله جميع طاعته فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر . انا اعتدنا للظالمين نارا » قال : قيل يا رسول الله بعد هذا الحديث الذى سمعناه منك من يدع الجهاد ! قال « من لعنه الله وغضب عليه وأعد له عذابا عظيما قوم يكونون فى اخر الزمان لا يرون الجهاد وقد اتخذ ربى عنده عهدا لا يخلفه : أيما عبد لقيه وهو يرى ذلك أن يعذبه عذابا لا يعذبه أحدا من العالمين » . وفى مسلم « من مات ولم يغزو ولم يحدث نفسه مات على شعبة من النفاق » ومن الثانى قوله صلى الله عليه وسلم لمن سأله أى الناس أفضل « مؤمن يجاهد بنفسه وماله فى سبيل الله » . وفيه أنهم قالوا يا رسول الله ما يضحك الرب من عبده قال « غمسه يده فى العدو حاسرا » وفيه أن درجات المجاهدين الى مائة درجة فى الجنة ما بين الدرجتين كما بين السماء والارض »

فالله الله عباد الله . خلصوا أنفسكم وأعراضكم من أيدى الكفار . واغسلوا واذى الهمم ملابس مروءتكم من العار وجاهدوا بالانفس والاموال . فدرهم الجهاد بسبعة آلاف وكونوا كرجل واحد فى التعادل واثنا لالاف . وأبشروا ونصر من الله وفتح قريب . فما أمر بالجهاد الاليهدى السبيل ولا حرك الالسن بالدعاء الا ليجيب . ولا تقر نفس منكم قرارها حتى تضع الحرب أوزارها . وليكن هم كل منكم وهواه قتالهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله . فالمثابرة فما هى الا قليل وان قيل انهم « قد جمعوا لكم فاخشوهم فزادهم ايمانا وقالوا حسبنا الله ونعم الوكيل.» فهم عما قليل مدحورون وهذا أبان أعطاء جميعهم الجزية عن يد وهم صاغرون .

فلا يوجبن لكم ـ ما المسلمون فيه الان ـ جبنا ولا تقصيرا « فالله ولى الذين امنوا وكفى بالله وليا وكفى بالله نصيرا » واصبروا فان الفرج قريب . وانى ان شاء الله قادم اليكم عن قريب . وعليكم منا أتم السلام .

[توسيع طباعت] قوللكتيف شركتى محمد حلمى و شركاسى — مدير مسئول : اشرف اديب

مطبعه و محل اداره:

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم

۱۳۲٦

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیات تاریخ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلری:
ابوالعلا زین العابدین - ح. اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	۳٥	غروش
روسیه »	٦٥٥	۳٥٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه‌ده	۱۷	۹	فرانق

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد: ۱۸۰ ۲٦ صفر ۱۳۳۰ پنجشنبه شباط ۲ ۱۳۲۷ یدنجی جلد

ادبیات

سلیمانیه کرسیسنده

۱۷۸ دن مابعد

کمی انکینده ایکن بنده‌ده انکیندی خیال؛
کوز ایچمش صوفینك حالنه بکزر برحال!
عمری خیتله جهنمده کچن خانه خراب،
ویرسه‌لر جنتی، شاشقین کبی چکمز یا عذاب؛
بن‌ده روحمده‌کی ظلمتلری آرتق قوغدم؛
اك بویوك خصمم اولان یأسی نهایت بوغدم.
بحر عماننده هنوز چالقانیورمش تکنه..
آندی خلیا بنی تا مرمره ساحللرینه!
کورویوردم، ایکی اوچ بیك میل آچیقدن باقارق،
شوسنزك قاپ قاره استانبولی قاردن دها آق.
پارلیور آلنی اوزاقدن آیك اوندردی کبی؛
کولیور: عشوه‌سنك جاذبه‌لر منجذبی.
نه‌کزر شهره «مزارلق» دیدیرن اسکی سبات!
دره‌لردن، تپه‌لردن آقیور نور حیات.
صاییسز مکتب آچیلمش: قادین، ارکك اوقویور؛
ایشلیور فابریقه‌لر، یرلی قماشلر طوقویور.
کیجه کوندوز باصیور ملته نافع آثار؛
عادتا مطبعه‌لر براویوماز خدمتکار.
ملکی باشدن باشه اعمار ایده‌جك شرکتلر؛
خلقك ارشادینه خادم یکی جمعیتلر
طورمایوب ایش بولیور، کوستریور، اوغراشیور؛
کمیلر ساحله بویدن بویه ثروت طاشیور...

حصیر اوستنده بورؤیالری کورمکده ایکن،
ایکی ملعون کوزك آلتنده آییلدم بردن!
مسلمان دشمنی برروس طانیرم چوقدندر..
نرده کورسه‌م، قاچارم؛ چفته‌لیدر چونکه قاطیر!
هله عثمانلیلرك نامی آکیلدقجه بیتر،
نه‌اکر قابل اولور صبرته اورمق، نه سمر!
روسیه‌ده ایکن بنی کوردکجه کلیر، دیردی: «امام،
اوقو سن یوقسه ایشك.. اولدی سنزك خسته آدام!
چیقمیور وارث مشروعی‌ده بزدن باشقه...»
بنی قاچ کره‌لر آغلاتدی بوخنزیرجه شاقه!
ینه لاحول دییوب کچمه‌ده قالدم مضطر؛
چونکه آلت اوست اوله‌جق بونجه تصورلروار.
ایشته خلیالریمك جانلی یرنده ایکن، اوف،
نکس ایدوب قارشیمه چیقمازمی اوعلت موسقوف!
کوزلرم چوقدن آچیق اولماسه، دیردم: کابوس..
ابی امانره‌دن بندی بوقورناز جاسوس؟
آیاق اوستنده دیکیلمش، کوزیمك تا ایچنه
باقیور، هم ده اوشیمشك کبی کوزلرله ینه!

— چلبیم ، کل‌باقالم ، کل .. دیکیلوب طورمه ، چای‌ایچ ..
خسته جانلاندی ، نه‌دیرسین ؟ بونی اوںمازدك آ هیچ !
قهرمان ملتی کوردك یا : براز سیلکیندی ،
لش یین قارغه‌لرك سسلری بردن دیندی !
اسکی سودالری ، قابلسه ، اونوتسون روسلر ..
— نه دیدك ؟ آ کلامادم ! هی‌کیدی خلیاجی تاتار !
قهرمان ملتی کوردك ... دیدیکك ترکلرمی ؟
سکا سویلرسه‌م اکر شیمدی دوشوندکلریمی ،
ابدیاً بوخیالاته وداع ایلرسین .
— یا سنك ووتقاجیلردن‌می خیر بکلرسین ؟
— خسته جانلاندی ، اوایش‌بیتدی ، دییورسین ؛ هیهات،
اوله‌ماز بویله سفیل امت ایچون حق حیات .
طویولان نغمهٔ حریت اونك صوك نفسی !
یاشاماز یوقسه امین اول‌که بوباربار چته‌سی ،
مدنی آوروپانك دامن عرفاننده ؛
اسیانك بلکه اوقوملق عربستاننده ،
لاشه حالنده‌کی بردولته واردر مدفن ...

آکلیوردم که : حریف چاتلایه‌جق یأسندن .
انتقامك اوله‌ماز بویله مساعد صیره‌سی ،
دییه ، نرده‌یسه بولوب خصمملك آرتق یاره‌سی ،
باشلادم دشمه‌یه . لکن بوجدل باشلایه‌لی ،
دیکلیورمش بزی شاهین کبی بر آفغانلی .
واقعا روسجه تکلم ایدییوردق اما ،
کورویورمش : حریفك چهره‌سی غایتله فنا ..
چای سماورلرینك هپسنی بردن بیقه‌رق ؛
روسی غیرتلاقلاییورمزمی ؟ امان ، ایتمه ، براق !
دیمه‌دن شاشقینی یاغمور کبی ایصلاتدی حاجی !
نه تحفدرکه : ظهور ایتمدی‌بر دعواجی .
ایتسه ذاتاً نه چیقار ؟ حق ظبییرر کدر یالکز ؛
دوکولن محکمه‌لردن قوغولور ، چونکه جیلیز !
مابعدی وار

محمدعاکف

دین وفلسفه

وحدت وجود

۱۵

حضرت علی کرم‌الله وجهه نبی اکرم افندمز حضرتلرندن کان‌الله ولم یکن‌معه شی (جناب حق‌وار ایدی انکله برابر برشی یوقایدی) حدیث شریفنی استماع ایلدکلرنده الآن علی‌کامان (حالاده اویله‌در) بیورمشلر . صوفیهٔ کرام جناب حیدرك استماع حدیثی متعاقب ایراد بیوردقلری . بوقول کزین ایچون : حدیث شریفك متممی کبی اولمشدر. دیورلر وذوات ممکناتدن نفی‌وجودی متضمن اولان فکرلرینی جناب امامك بوسوزیله تأیید ایدییورلر .

ذوات ممکناتدن نه‌صورتله وجود منتفی اولور ؟ دییه ایراد ایدیلن سؤاله صوفیون : انلرك بزجه وجود نامی ویریلن وجود اضافیلری کندیلرینه نسبةً معدوم جناب حقه نسبةً موجوددر .جوابنی‌ویریورلر عجبا بو جواب سائلی اسکات ایده‌بیلیرمی ؟

بوراسی سائلك درجهٔ ادراکنه ، طرز تلقیسنه قالمش برشیدر . صوفیهٔ کرام بو حقیقته بطریق المکاشفه واقف اولدقلرینی سویلیورلر . مسئله‌یی انلرك اکلادیغی کبی اکلایه‌بیلمك ایچون انلر کبی اولمق لازم کلیرکه قولای برشی دکلدر .

حال بویله اولمقله برابر انلرك بو سوزدن مقصدلری نه اولدیغی بردرجه‌یه قدر فکر ونظرطریقیله‌ده اکلامق ممکن اوله‌بیلیر . فی‌الحقیقه انسان ممکناتك تحقق ذاتیلرینی دوشونه‌جك اولورسه انلردن هیچ‌برینك قیام وتعینی‌کندی ذاتنه نظراً اولمیوب بهمه‌حال برادراکه قارشواولدیغنی تسلیمده مضطر قالیور . مثلا شو لامبه ، شو اسکمله ، شو صوبا ، شو حقه ، شو قلم اکر قیام ذاتیلریله متحقق اعیان مستقله‌دن ایسه‌لر انلرك بو تحققلری ذاتلرینه نظراً دکل بلکه تحققلرینی مدرك اولان برقوته یعنی نفس ناطقه‌یه قارشی اولمق اقتضا ایدیور. اکر انلرك تحقق خارجیلرینی ادراك ایده‌جك نفوس مدرکه اولمسه تحقق وقیام ذاتیلری ممکن اوله‌ماز .

دیمك‌که انلره شکل تعین ویرن ، تحقق ذاتیلری اعتباریله انلری اعیان مستقله صورتنده کوسترن قوت آنلرك ماهیتندن خارج برحقیقت یعنی ادراکدر .

فی‌الحقیقه بوراده شویله بر اعتراض وارد اوله‌بیلور: مادامکه اشیای خارجیه‌نك تحقق خارجیلری انلری ادراك ایدن برقوته قارشیدر . دیورسك شوحالده انلرك قیام ذاتیلری ، وارلق دینه‌بیله‌جك بر حقیقتلری اولمامش اولسه نفس ناطقه انلری نه صورتله ادراك ایدر ، وانلره برشکل تعین ویره بیلیر ایدی؟ مطلقا نفس ناطقه‌دن‌خارج‌اولان، حواس اوزرینه اجرای تأثیر ایدن برماده‌اولملی که‌نفس ناطقه‌اندن متأثر

اولسونده اشیای خارجه‌یی ادراك ایتسون، او اشیایه برشكل تعین ویرسون.

بحثك بو نقطه‌دن تدقیقنه كیریشیله‌جك اولورسه فكریون مذهبنه عائد مباحث مختلفه‌یی بورایه نقل ایتمك لازم كلیر. چونكه اشیانك اوصاف و اعراضندن هانكیلرینك ذوات اشیا ایله هانكیلرینك نفوس مدركه ایله قائم اولدقلرینی برطاقم دلائله استناداً اثبات، بوندن صكره‌ده اشیای خارجیه‌دن بسبتون نفی وجود ایدن او مسلكدر. حتی فرنك منتقدلر «پانته‌ایزم» ی دائما ایكی منتهای مختلفدن برنده یعنی یا مادیون یاخود فكریون مسلكلرنده قرار ویرمكله اتهام ایدیورلر.

فقط صوفیه‌نك اشیا كندی ذاتنه نظراً معدوم، ذات اللهه نظراً موجوددر دیمه‌لری انلری اصلا بویله براعتراضه هدف ایده‌من چونكه سویله‌دكلری پك بارز بر حقیقتدر فقط ایش انی قولایجه اكلامقده! حتی شو سوزلرندن اكلاشیلیوركه انلر اشیای خارجیه‌دن بسبتون نفی وجودده ایتمیورلر چونكه انفسی تصدیق ایدوب افاقی انكار ایتمك هیچ برزمان انلرك اعتقادیله قابل تألیف دكلدر. انلرك اشیادن نفی ایتمك ایستدكلری وجود، تحقق ذاتیلرینی حقدن مستغنی قیله‌جق وجوددر. بزبو وجودی اشیانك اعیاننده كوریرز وانك اشیادن انفكاكی غیر ممكن اولدیغنه حكم ایدرز. حالبوكه متصوفه بزم اشیایه نظراً حاصل ایده‌بیلدیكمز فكر وجودك اساسنی ذوات اشیادن نزع ایله اصل صاحبنه. عطف ایدییورلر. مسئله غایت دقیق اولدیغندن چوقجه دوشونمك ایستر. مسئله‌نك بزم نقطهٔ نظرمزدن محاكمه‌سنه كلنجه بز منتهای مطلبه انجق یوقاریده سویله‌دیكمز یولدن یعنی اشیای خارجیه‌نك تحقق ذاتیلری ایچون انلری مدرك اولان برقوتك ثبوتی طریقندن كیده‌بیلیرز فقط بو ادراكدن مقصد بزم دماغمزه مودوع قوت اولمیوب اوقوتك مقتبس منهی اولان و «اول ماخلق الله العقل» حدیث شریفیله بیان بیوریلان حقیقتدر.

این جهان یك فكر تست ازعقل كل
عقل چوق شاهست صور تهارسل

مثنوی شریف

بلكه بوسوز ایچونده فكریون مسلكی نظریاتندن بر نظریه‌در دینیلر اولور. بر مسئله‌نك هرهانكی بر نقطهٔ نظره كوره ایضاحی اكا عائد مقدمات ونتائجندن بعضیلرینی، بعض مسالكه مخصوص نظریه‌لره تماس ایتدیره‌بیلیر. انجق بزم مقصدمز ذوات اشیادن انتفای وجودك بطریق النظر اكلاشلمسی بردرجه‌یه قدر ممكن اولدیغنی تفهیمدن عبارت بولندیغندن تنویر مبحث ایچون فكریون مسلكنه عائد نظریه‌لرك سردنده بر محذور كورمیز. زیرا مادامكه ذوات ممكناتك كندیلرینه نظراً وجودلری محتاج بحث ونظر اولیور؛ مادامكه اشیانك اعراض واوصافندن بعضیلرینك ذوات اشیا ایله قائم اولمیوب تعینلرینه مرآت اولان حقیقتله یعنی مدرك حسی وعقلیله قائم اولدقلری لدی التحلیل ثبوت بولیور شو حالده بو نظریاتك بحثه تعلق وار دیمكدر.

بناءً علیه بزده فكرمزی شو «ادراك» نظریه‌سیله اكلاته‌بیله‌جكمزدن بحثی او نقطه‌دن یوریده‌رك عوالم غیرمتناهیه‌نك ثبوتی ایچون غیرمتناهی برادراكك ثبوتی ضروریدر دیرز وانكده «لاتدركه الابصار وهو یدرك الابصار وهو اللطیف الخبیر» ایت كریمه‌سیله كندی ذاتی توصیف بیوران واجب تعالی وتقدس حضرتلرینك حقیقت الهیه‌سی اولدیغنی تسلیمده تردد ایتمه‌یز زیرا مادامكه كائناتك بروجود مدركه قارشو تحقق عقلاً ضروری اولیور كائناتی بزم بیلدیكمز، بیلمدیكمز جواهر واعراضیله محیط ومدرك اولان انجق انك ذات الوهیتیدر. شو حالده كائناتك جوهر فردنده، جزؤ لایتجزاسنده، ماده‌سنده. قوتنده نه‌رژیسنده‌كی تحقق وتعین انك احاطه و ادراكنه قارشی اولمق لازم كلیر.

بونلرك بری ذاتیله قائم وحقدن مستغنی دكلدر. معقول اولسون محسوس اولسون تحقق ایدن بر موجوده فكر وجودی اضافه ایدن اللهدر. فقط مادیون مسلكنه سلوك ایدیله‌جك اولورسه بو ملاحظاتك برینه لزوم قالماز. اوزمان مسئله غایت قولایلاشیر، زیرا برچوق كیمسه‌لر كوریلیوركه وجود ماده‌دن عبارتدر. دیه‌رك كندیلرینك مادیوندن اولدقلرینی سویلیورلر. بو آدملره «ماده» دیدیككز شی نه‌در؟ تحقق خارجیسی نه صورتله‌در؟ دیه سؤال ایدیله‌جك اولورسه هیچ بری صدره شفا ویره‌جك بر جواب ایله سائلی اسكات ایده‌میور. ماده‌نك ماهیتی حقنده انلر طرفندن سرد ایدیلن ملاحظات یا برشیئ كندی نفسیله تعریفندن عبارت قالیور، یاخود بر طاقم سفسطه پردازنه یاوه‌لره یول آچیوركه لدی المحاكمه بو یاوه‌لرك كافه‌سنك بطلانی تحقق ایدیور.

اكلاشیلان اكثریت بو مسلكك عنوانده‌كی بساطته آلدانیور. مثلا وهلهٔ اولیده غایت بسیط كبی كورینن برطاقم حقایق واردركه تدقیق ایدیله‌جك اولورسه انلرك ذاتنده تخیل اولنان بساطتك غایت الدادیجی برشی اولدیغی كوریلیر، بو بساطته قارشی انسانك حال وموقعی، آیینه‌ده‌كی عكس موهومه الدانوب الینی اوزادنجه همان آنلری الده ایده‌جكی فكرینه ذاهب اولان صبی غیرممیزك حال وموقعی كیبدر.

چوجق آیینه‌ده‌كی عكس موهومی الده ایتمك ایچون الینی اوزادیر، فقط الینه برشی كچیره‌من. تشبثنی تكرار ایده ایده اوصانیر یوریلیر، نهایت صفر الید اوله‌رق آیینه‌نك قارشوسندن چكیلمكه مجبور اولور. اوت! مادیون مسلكی، بو مسلكك اساسی قبضهٔ تصرفمزه الوب ایستدیكمز شكله قویه بیلدیكمز ماده دیمك اوله‌جق. بوندن دها واضح، دها صحیح بر مسلك اوله بیلیرمی؟ ماورای طبیعتده‌كی بر طاقم حقائق موهومه ایله اوغراشمغه، انلری اكلایه‌جغم دیه اتعاب ذهن ایتمكه‌نه حاجت؟ ماده كبی احاطهٔ حسیه‌مز داخلنه كیرن برشی مبداء تفكراتمز، دلیل راهمز اولدقجه بلدهٔ حقیقتك قپوسی هرزمان بزم ایچون آچیقدر.

شو حالده اصلا تردده محل یوقدر، همان انك دلالتنه اقتدا ایله یولمزه دوام ایتملی‌یز. ایشته مادیون مسلكنه سالك اولانلرك ذهنلرینی زیارت ایدن مغفل فكرلر بو وبوكبی شیلردر.

حال بوكه انلرك مبداء تفكراتی اولان «ماده» نك تحری حقیقت

وادیسنه طوغری آتدقلری ایلك خطوه‌ده اوكلرینه چیقان ، ایاقلرینه طولاشان انكللرك الك قوتلیسی .الك دهشتلیسیدر .

كویا ماده بزی مافوق الطبیعیات ساحه‌سندن اوزاقلاشدیره‌جق ، صوب حقیقته دها كسدیرمه ، دها قولای بریولدن كتوره‌جك اویله دكلمی ؟ چوق الدانیورز . چونكه دلیلمز اوساحه‌نك محصولی اولان حقایق مغلقه‌نك الك مغلقلرندن بریدر. حتی وادئ حقیقته كیتمك اوزره یوله چیقلدیغی صره‌ده توقف ایدیله‌جك ، یول تداركی كوریله‌جك ایلك مرحله اودر .

مادیون ، ماده‌نك یعنی براصل قدیمك وجودینه قائلدرلر . انلرك فكرنجه بواصل قدیم بزده‌كی حواسك مجموعی یاخود بعضیسی ایله محسوس اولان اوصاف واعراض مختلفه‌یی قبول ایدن بر جوهردر . جوهر بو ، واحد ایسه اندن طبیعتلری مختلف دیكر بر طاقم جواهرك صدوری غیر ممكن ، جوهر واحد دكلده جواهر عدیده ایسه اوجواهرك ، اجسام بسیطه‌نك كندیلری اولمسی ضروریدر . بنابرین مادیون یالكز برماده دكل متعدد ماده‌لر قبول ایدیورلر دیمكدر . بومتعدد ماده‌لری یعنی عناصری قبول ایتدكدن صكره هیچ بر غایت تعقیب ایتمكسزین سوق تصادفله بینلرنده وقوعه كلن امتزاجاتدن صنوف موالیدك تكونه قائل اولیورلر . یعنی اوزرلرندن عدم و خلقت كچمه‌ین بوجواهر بسیطه طبیعت طرفندن دها طوغریسی كندیلكلرندن نامتناهی برظرفك ، بعد مجردك ایچنه لاعلی التعیین دوكولمشلر وكندلرینك لازم غیر مفارقی اولان حركتلریله متصل حركت ایتمشلر ،حركت ایتدكلری صره‌ده بینلرنده طبیعی ، كیمیوی برطاقم امتزاجات وقوعه كلش بو امتزاجات نتیجه‌سنده اجسام مختلفه حاصل اولمش . بونك كره‌مزه عائد قسمنی اله الهلم مثلا ارضك تبردندن صكره جماددن بشقه بر شی اولمامسی لازم كلن جسملرك امتزاجندن نباتاتك الك اشاغی طبقه‌سی حاصل اولمش ؛ اوده نوعنه مخصوص اولان مراحل تكاملی قطع ایله من جهت التكامل الك بالا مرتبه‌ده قرار ویرمش ؛ بومرتبهٔ بالا انك فوقنده‌كی دیكر بر مولدك یعنی مولد حیوانینك الك اشاغی درگه‌سنی وجوده كتیرمش . مولد حیوانی ده تكاملنده دوام ایده ایده كندیسنه خاص اولان تكملك غایتنده یعنی انسانده قرار ویرمش .

صنوف موالیدك عقللره حیرت ویرن تركیبلرنده‌كی دقایق صنعتك هیچ بری بر قوهٔ مدركهٔ مدبره‌نك اثر ترتیبی اولمیوب صرف ماده‌نك تصادفی نتایجی ، سلسلهٔ موجودات بیننده‌كی تلازمدن علل غائیه‌نك وجودینه قائل اولمقده صرف انسانك كندی قوروننتیسی ایمش ! یوقسه ماده حركت ، عناصر بربریله امتزاج ایتدیكی اثناده علل غائیه‌یی اصلا خاطرینه كتیرمه‌مش ، بونلرك تصادفی اوله‌رق بو صورتله ظهوری بزده علل غائیه فكرینی ، بو فكرده عالمده بر انتظام ایله او انتظامك خالقی اولان برقوهٔ مدركهٔ مدبره اعتقادینی تولید ایتمش . موجودات بیننده‌كی تلازم صرف سوق تصادفله اولمش .بوتكامل بویله‌جه دوام ایده‌جك ، منظومهٔ كائناتده مجهول بر غایته طوغری چكیلوب كیده‌جك ایمش !

ایشته « ده‌موقریت » و « ایپكور » دورلرینك یادكار اولان ، « لوقرس » ك اشعارینك موضوعنی تشكیل ایدن ، « بوخنر » ك « قوت وماده » عنوانلی اثریله مستعد اولدیغی شكل تكملی الان مسلك مادیونك هیولاسی ، روحی وبدنی عبارتدر .

فرید

« تنقید محق » ك جوابی
و
ا كلاشیلمیان نقطه‌لر

جوابكزی دقتله اوقودم .

اولا روش افاده‌كزدن اكلاشیلان توجهاته قارشی عظیم تشكرلر ایدرم . مقصدمز اظهار حقیقتدر ، بناءً علیه سوزلریمز اوصورتله تلقی اولنمق لازمدر .

تنقید محق طولاییسیله یازمش اولدیغم آچیق مكتوبك افاده‌سندن اثر ذهول واقع اولدیغنی حس ایدییور وبناءً علیه تنقید محقك افادهٔ مرام وصوك سوزلرم دیه اولان مؤخره‌سنی تكرار كوزدن كچیرمكلكمی توصیه ایدییورسكز .

بنده‌كز اومكتوبی ؛ عالمانه اوله‌رق یازمش اولدیغكز رساله‌یی دقتله اوقودقدن صكره یازدیغم جهتله اثر ذهول واقع اوله‌رق یازمدم. رساله‌كزده احقاق حق خصوصنده جوابلر ایله اكتفا ایده‌رك ابطال باطله كیدلمدیكنی ، دینی حقسزلقلر تنقید ورد ؛ فنی خطالر مسامحةً ترك ، و ویریلان جوابلرك لسان فلسفی ایله اولدیغنی ده كورمش ایدم. فقط هانكی جهتدن دوشونلسه ـ اشاغیده ایضاح ایده‌جكمز وجهله ـ ردیه‌كزك اوفقره‌سنده بزم ادعا ایتدیكمز محذور واردر . كرك افادهٔ مرامنی ، كرك صوك سوزلرنی اوقودیغمز حالده ، ینه او محذورك اوراده باقی اولدیغنی كوردیكمز ایچون او مكتوبی یازمغه مجبوریت حس ایتمش ایدك .

صوكره مكتوبمزی ایكی‌یه آیروب برینی رد ، دیكرینی تدقیق وتعمیق ایدییورسكز. معهذا ، اصل سؤال ایتدیكمز روح مسئله حقنده صدره شفا ویره‌جك بر جواب ویرلمدیكندن حقیقتی ایضاح مقصدیله بر قاچ سوز دها سویلمكی مناسب كوردم . جوابكزی اوچ نقطه‌ده خلاصه ایدییورم :

برنجی : « . . . . معلوم اهل عرفان وقارئین كرامدر » عباره‌سنه قدر اولان ، یعنی رد ایتدیككز نقطه .بو كلاملریكزدن اویله اكلاییورم كه مكتوبمزی دقتله اوقومق زحمتنه قاتلانمه مشسكز . چونكه سزه قارشی دوغریدن دوغری‌یه داروین نظریه‌سنی قبول ایدییورسكز دیه اسناداً بد بولنمدم كه بونی رد ایده‌سكز ! بو بابده دلیل اوله‌رق مكتوبمده‌كی « چونكه اولا دیكر بر صورتله ـ تشبیح اصولنی قبول ایتمك طریقیله ـ جواب ویردكدن صكره بالآخره بو سطرلری علاوه ایتمكزه بشقه معنا

ویره‌مدم » سوزلرم کافیدر .

بز دییورزکه ، سزك بوسوزلریکز « داروین » نظریه‌سنی قبول و اسلامیته مغایر کورمدیککزی اشعار ایدییور . چونکه تنقید محقك ١٦ نجی صحیفه‌سنده بشقه برصورتله جواب ویره‌رك داروینی رد ایتدکدن صوکره بالآخره بوسطرلری علاوه ایتمك، عادتاشویله دیمکدر: «داروین نظریه‌سی مردوددر. مردوداولمسه‌بیله اسلامیته مغایردکلدر.» ایشته‌روش افاده‌کزدن اکلاشیلان معنابودربوندن بشقه برشی اکلاشیلماز. چونکه داروین برنوع مایمونلره تکامل ایده ایده انسان اولمشدردیور. بناءً علیه داروینه کوره‌انسانلربدایت‌ظهورنده‌اصللری‌اولان‌مایمونلره‌یقین‌براستعدادده اولمق ضروریدر . نصلکه وحدت موجودك ١١ نجی صحیفه‌سنده‌کی « تاریخك یتشه‌مدیکی ایلك وقیادورلرده سائر حیوانلره نسبتله مهم بر فرق‌ابراز ایده‌مین‌وعادتاحیوان‌نامنه استحقاق کسب‌ایدن‌انسانلراوچنجی دوره نهایتنده برآز تکمل ایدرك جدلری اولان «پیته قونید» ـ برنوع مایمون ـ نامنده‌کی‌مخلوقلری کچدیلر. » سوزلری بونی‌واضحاً کوستریر. ایشته تنقید محقك ١٩ نجی صحیفه‌سنده‌کی « نوع بشر بدایت ظهورنده‌کی مایمونلره یقین بر استعدادده . . . ! » سوزلریکزدن آنفاً ذکراولنان نظریه‌دن بشقه بر شی اکلاشیلمیور . بز بو جهتك ایضاحنی طلب ایتدیکمز حالده بورادن بحث ایتمیه‌رك ، « داروین تذرر، یعنی تناسل وتکامل بغیر نفسه مسلکنی قبول ایتمش . بز ایسه تشبیح یعنی تناسل وتکامل بنفسه اصولنی قبول ایدرك بو صورتله داروین نظریه‌سنی رد ایتدك . . » کلاملریکزله اکتفا ایدییورسکز . حالبوکه بو، بزم سؤالمزه قارشی جواب اولمدقدن بشقه نفس‌الامرده مطابق دکلدر .

چونکه بز ، بدایت بشرده کزییورز . داروینه کوره ، بدایت تناسل حیوان، تذرر اصولیله باشلاسه بیله انسان‌حقنده‌تناسل‌تذرری‌بی دکل، تناسل تولدی‌یی قبول ایده‌جکی وارستهٔ ایضاحدر.صوکره‌داروینه مقابل قبول ایتدیککز تشبیح‌دن مراد، تناسل وتکامل بنفسه اولدیغی سویلیورسکز .تناسل بنفسه ایسه اصطلاحات فنیه‌دن اولدیغی جهتله بونك اختیار اولنمسی طوغری اولوب اولمدیغی اکلاشیلمق، وبوصورتله اساس مسئله بر قات دها توضیح ایتمك ایچون اهل فنك قبول ایتدیکی اقسام تناسلی بر کره کوزدن کچیرمك لازم کلییور شویله‌که :

سلسلهٔ حیواناتده‌تسلسل وتناسل‌مجبوریت طبیعیه‌سی‌یدی‌طرزده‌جاری اولمقده‌در .

١ — تناسل تجزئی : حیوانات ابتدائیه‌ده واقع اولان بر طرز تناسلدر مثلا حیوانات ابتدائیه‌دن بر (مونه‌ر) وسطنه طوغری بر اختناق عرض ایدر ، بو بوغوم ترقی ایدرك‌حیوان برایکن‌ایکی‌اولور.

٢ — تناسل تذرری : یعنی طمورجقلنمه ایله تناسل ـ حیوانك بر طرفنده بر طمورجق پیدا اولوب بو طمورجق بیودکدن صوکره اصلندن منفك اولوب اصلی کبی بر حیوان اولور .

٣ — تناسل تبیضی ؛

٤ — تناسل تولدی .

٥ — تناسل تبیض تولدی ، ٦ تناسل بکریه ؛ ٧ تناسل‌متوالیه .

بروجه‌بالا تعداد ایتدیکمز صورسبعهٔ تناسلدن‌ماعدا اسلاف‌طبیعیونك قائل‌اولدقلری‌بر طرزتناسل‌دهاواردرکه‌اکاده ـ سزك قبول‌ایتدیککز ـ «تناسل‌بنفسه » تعبیر اولنور . میلادحضرت عیسی‌دن٣٨٤ سنه اول علم حیواناتی پك بسیط و سطحی بر صورتده مطالعه ایتمش اولان مشهور « آرستوط » برطاقم میوه‌لری و تعفن ایدن برصو، ویاآتك ایچریسنده ظهور ایدن قورتلری کوره‌رك تناسل بنفسه فکر سقیمنه‌ذاهب‌اولمش وحتی اخلافندن «پوشه‌ت» و « اپیکور» و سائر ذوات دخی عین فکر و مسلك سقیمی قبول ایتمشلر ایدی .

مع هذا «ره‌دی» و «پاستور» طرفندن‌اجرا اولنان تجارب‌وتحریات فنیه ایله بو کون تناسل بنفسه مسلکی کلیاً اعتباردن ساقط اولمشدر . بناءً علیه داروینك قبول ایتدیکی مسلکه مقابل اوله‌رق« تناسل‌بنفسه » اصولنی قبول ایتمه‌کز جای تأملدر .

جوابکزك ایکنجی شقنه کلنجه : « باقیکز افندم.. » دن قرآن عظیم‌الشان عبارەسنه قدراولان سطرلر ایله‌ده مکتوبمزده‌کی ایکنجی شقی تسلیم و فقط بزم‌سرد ایتدیکمز شیلرده بر محذور کورمیورسکز . یعنی بشریتك بدایتنی حضرت آدم اوله‌رق قبول و مایمونلره یقین بر استعدادده اولدقلرنده بر محذور کورمیور و حتی بونی انکار ایتمکی قانون تکامله مغایر کورییور، وپیغمبرلرده‌کی کماله، اضافیدر دیورسکز، اوت، قانون تکامل ممکناتك‌کافهٔ صفحاتنده جاریدر . هیچ برشی یوقدرکه قانون‌تکامله تابع اولماسین حتی کتب سماویه‌نك ابتدا صحفدن باشلایه‌رق تکامل ایده ایده قرآن کریمه قدر کلمه‌سی بر تکاملدر . چونکه نوع بشر کتدکجه تکامل ایدییور.تکامل ایتدکجه او نسبتده احتیاجاتی فضله‌لاشیور، اختلافات‌چوغالیور.بناءً علیه احتیاجلری اره‌لرنده ظهور ایدن اختلافاتی دفع و رفع ایتمك ایچون بر پیغمبر بعث اولنه‌رق‌زماننده‌احتیاجاتنه کوره اکابرکتاب کوندریلور؛ بو صورتله پك چوق پیغمبرلر کله‌رك الك صوك حضرت محمد «صلعم» ده ختام بولیور . و بو جهتله‌ده قرآن کریم؛ محاط علم الهی‌اولان‌برآتی‌یه قدر بقاسی محقق اولان جمعیات بشریه‌نك کافهٔ احتیاجاتنی تأمینه کافی بر کتاب مقدس اولدیغی اکلاشیلیور . بو حقیقتی انکار ایتمك‌قابل دکلدر. انجق بزم مقصدمز بشریتك بدایتنی حضرت‌آدم در،دیه‌اعتقادایدرسه‌ك اولوالعزم پیغمبران عظامدن اولدیغی‌قرآنده مصرح اولان آدم ایله بدأ ایدن بدایت بشریته مایمونلره یقین بر استعداد عطف ایتمك‌نصل تجویز اولنور؟ انبیای عظامه مخصوص اولان کمالی، اضافی ونسبی‌یه حمل ایتمك قطعیاً دوغری اوله‌ماز! چونکه جناب‌حق حضرت آدمی جمیع اشیانی بیلمکه مستعد بر صورتده یاراتدی . تحدید و تعیین ایتمیه‌رك جمیع اشیانك علمنی انك‌درونته القا ایلدی. معقولات‌ومحسوساته ،متخیلات ، وموهوماته دائرانواع مدرکاتی‌ادراکه مستعد اوله‌رق آنی خلق ایدوب اشیانك ذوات وخواصنی ، اسامیسنی، اصول علومی ، قوانین‌صناعاتی ،

بونلرك آلات وکیفیات استعمالاتنی بیلمکی کندیسنه الهام ایتدی ، بونلر قرآن کریمده خبر ویرلدیکی حالده بونلرده‌کی کمالی اضافی ونسبی یه حمل ایتمك البتده دوغرو دکلدر .

بناءعلیه بوکبی مسائل مهمه‌یی تدقیق ایدرکن برطرفه رعایت ایدملم دیرکن دیکر بر طرفنی وعلی‌الخصوص حقنده نص وارد اولان طرفی ضعیفلتمکه دکل قوتلشدیرمکه چالیشمه‌لی‌یز ایشته بونك ایچون بنده‌کز قانون تکامله رعایت ایدملم دیرکن پیغمبران عظامه ویریلان کمالك نسبی اولمه‌سنه راضی اوله‌مادیغمدن حقیقتی شوصورتله ایضاح‌ایتمك ایستیورم .

بشریتك بدایتنی یا حضرت آدم اوله‌رق قبول ایده‌رز و یاخود حضرت آدم‌دن‌اولده برنوع انسانلر اولوب جناب حق آنلری منقرض قیله‌رق حضرت آدمی آنلرك یرینه خلیفه اولمق اوزره کوندرمش‌در. دیه قبول ایدرز ــ نصل‌که سزه یازمش ایلدیغم آجیق‌مکتوبده« چونکه حضرت آدمی ابوالبشر اوله‌رق قبول ایدرسه‌ك ....! » دیه‌رك بوجهته اشارت ایتمشدك ــ بشریتك بدایتنی حضرت آدم ایله باشلیور دیدیکمز تقدیرده مدنیت بشریه‌نك مبادیسنی ، ــ تتبعات رجعیه اربابی کبی ــ وحشت‌حالنده‌مایمونلره‌یقین‌براستعداده‌اولدیغنی‌اعتقادایده‌مزواتمکده طوغری اوله‌ماز . بلکه یوقاریده برتفصیل سویلدیکمز وجهله انسانلر بدایة" برتکریم ربانی‌یه مظهر اوله‌رق هرشیئه اوسایه‌ده کسب استعداد ایلمشلر وبو تکریم ربانی‌یه مظهریتلرندن صوکره ابعاد عالمه طوغری انتشار وتباعدلری‌اوزرینه اوایلك‌درس مدنیتی ، اونوته اونوته،اوایلك تکریمك فیضنی غائب ایده ایده نهایت وحشته قادار اینمشلردر .

انسانلرك احوال ابتدائیه‌سنی وحشتدن عبارت بولانلرك ادعاسی بونلرك « اوتوختون » یعنی کورلدکلری یرلرده پیدا اولمش بولندقلری عقیده سندن نشئت ایتمش برشی اولوب اشبو اوتوختون وآبوریژه‌ن ادعالری بالطبع مردوددر .

جزائر بحر اوقیانوس ، وآفریقای وسطی خلقی کبی الیوم بزه وحشی کوریلان ملتلرك اصللری مالزیالی یعنی هندلی اولدقلری تدقیقات فنیه ایله مرتبهٔ ثبوته وارمشدر . شو حالده بونلر هندستاندن نه زمان کلدی ؟

وحشت‌حکمفرماولدیغی‌زمانلرده هندستاندن‌تباعد ایتمش‌اولملرنی‌عقل تجویز ایتمز ظن‌ایده‌رم ، چونکه احوال ابتدائیه‌لرنده‌کی آدملر بحرمحیط آشیری‌یرلره‌کیده‌میه‌جکی‌طبیعیدر . بناءً علیه دیه‌بیلیرزکه ایلك‌مدنیتلرینك کندیلرندن تمامیله زائل اوله‌مامش بولنان خاطره‌لری ایله بوانتشارلری ایقاع ایله‌مشلردر . مع‌هذا اوحال وحشته دوچار اولدقدن صوکره‌یواش یواش تکامله باشلامش اوله‌لری‌ده منکر دکلدر. نصل‌که کلدان کبی‌حال مدنیتلرنی آثارندن کوردیکمز ملتلر بالآخره بو مدنیتی غائب ایده‌رك یکیدن بر وحشته دوچار اولمشلردر .

ایشته تربیه‌یه کسب استعداد ایدن برملتك حال ابتدائیسنه رجوع ایتدیکنه تاریخی برمثال ! اماتتبعات رجعیه اربابی ، بشریتك ابتدای ظهورنده بویله علم وعرفان ایله مجهز اولمسنی محالاتدن عد ایدرك بوقدر مدنیته واصل اولمق ایچون یوزبیکلرجه سنه‌لر کچمك لازم کله‌جکنی سویلیورلر . فقط بز بدایت بشریتی بر پیغمبر اوله‌رق قبول ایتدکدن صوکره محضا لطف‌الهی‌ومعجزه اولمق اوزره بوقدرترقیاتی‌ده بردن احسان ایده‌جکنه اعتقادمز برکالدر . ذاتاً معجزه دیمك نه‌دیمکدر؟

بوکون هیچ مکتب ، مدرسه کورمیان برجاهل چیقسه‌ده بن علوم اولین واخرینی جامع برآدم دیسه بوکا قارشی قهقهه‌لر ایله کولمکدن کندیمزی آلامایز ! چونکه محالدر . فقط بیك اوچیوز سنه مقدم امی اولدیغی بتون عالمجه مسلم اولان حضرت محمد (صلعم) ك میدانه قویدیغی‌مادی ، معنوی ترقیاته نه‌دیه‌لم ؟ بناءً علیه بشریتك مبدائی‌اولان حضرت آدمه عطف ایدیلن کمال ، مدنیت نه ایچون محال اولسون ؟

مابعدی کله‌جك هفته

اقسکیلی احمدحمدی

مقالات

توحید واتحاد

— ۹ —

آه . . . ! انسان دینیلن شومجموعهٔ غرائب خلقت ! انسان دینیلن شو مجمع اضداد علویت وسفلیت ! انسانیتی بوتون آرایش کمالاتیله ، بوتون احتشام عرفانیله کوکاره ، عرش آلهینك فوقنه چیقاران انسان دکلمی ؟

ینه انسان دکلمی ، که « اکفر ! حق انکار ایت ! . » دیه کندیسنی اغوا واضلال ایدن شیطانه دنائتده ، ملعنتده طاش چیقارتیر، اودرجه‌ده‌که اوسرمدی دشمن انسانیت کمال حیرتله « انی بریء منك ! انی اخاف‌الله رب‌العالمین ! (بن سندن بری‌یم . سنك ملعنتدن بیزارم ، چونکه بن عوالمك مربیٔ ازلیسی اولان الله اکبردن آنك سطوت قهر وجلالندن قورقارم . سورهٔ جلیلهٔ حشر . » دیدیرتیر ! شیارق انسانلر !

« واذا مسکم الضرفی‌البحرضل من‌تدعون الاایاه .)بزدکز سفرنده فورطنه‌یه طوتولنجه بوغولمق قورقوسیله تیریل تیریل تیتره‌رسکز ! چهره‌لریکز ئولو رنکنی باغلار ! اودم هول انکیزده الوهیتی انکار ؛ تثلیث ، طبیعت ، ماده وقوة نامنه نه قدر عقاید باطله و مجنونه وارسه هپسی خاطرکزدن سیلنیر کیدر . داغلر کبی اوزریکزه هجوم ایدن اودالغه‌لر قارشیسنده ذره قدر بیله اثری قالماز . درت ال ایله اللهه صاریلیر ، اللهك باب مرحمته التجا ایدرسکز ! امان یاربی ! بزی بوطوفان هلاکدن‌قورتار ! نیاز واسترحام متذللانه‌سنك بیکی برباره‌یه! دکلمی ؟

(فلما نجاکم الی‌البر اعرضتم !)وقتا که اللهك مرحمتی امدادیکزه یتشیر؛ سزی او مدهش موت محققدن قورتاریر ؛ ایاغکز قارایه‌باصار؛

بوغولمق قورقوسی كیدر ؛ درحال توحیددن ، مددرس یكانه‌كز اولان اللهكزدن یوز چوریر ، ینه شیاریقلغی ، آزغینلغی ، چیلغینلغی أله آلیرسكز ! ینه بر قاچ ساعت اول صمیم قلبكزدن (؟) تبری ایتمش كبی كوروندیككز اعتقادات و مدعیات باطله‌كزه رجوع ایدرسكز! (و كان الانسان كفوراً : نه‌وت ! چونكه انسان بلیغ بر وصف كفران ایله متصفدر . (أفأ منتم ان یخسف بكم جانب‌البر ؟) صانكه سز او امواج طوفان خیزدن یقایی قورتارمقله قولومدن امینمی اولدیكز صانیرسكز ؟ یا او قدرت وعظمتی تناهی شانندن منزه ومتعالی اولان الله ذوالجلال اوزرنده بولوندیغكز طوپراقلری یرك دیبنه چوكدیریر(او یرسل علیكم حاصباً) یاخود فوقكزدن بر صرصر دهاش كوندروب ده قالدیراجغی طاشلری ، طوپراقلری اوزریكزه ییغمق، ایچنه كومك صورتیله سزی ـ قوم لوط واصحاب فیل كبی ـ قهر وهلاك ایدرده (ثم لاتجد والكم وكیلاً)صوكرا سز ، جانكزی قورتاراجق برمنجی بوله‌مازسكز !(ام امنتم ان یعیدكم فیه تارةً اخری فیرسل علیكم قاصفاً من‌الریح فیغرقكم بما كفرتم)یوقسه الله‌سزی تكرار بر دكز سفرینه سوق ایدرك ازیجی قیریجی ، پارچالایجی برقاصیرغه‌ایله اوارتكاب ایتدیككز كفر مضاعفك جزای‌مایلیقی‌اوله‌رق‌سزی باتیریرده .(ثم‌لاتجدوا لكم علینابه‌تبیعاً)صوكرا سز قهر وغضب‌اللهه قارشی سزه یاردیم ایده‌جك بر قوت ، بر قدرت بوله‌مازسكز ! سز بوندنده امینمیسكز؟ یوقسه سزی دكزده زمین استیمان وایمانه‌قاپاتان اللهك سطوت و جلالی سزی قاراده‌ده بوله‌مازمی ؟ سورهٔ جلیلهٔ اسرا »

بر بارقه، بر صاعقه ، برزلزله آنی

باق چهره‌سنه صاپ صاری « ایواه ... » دییور ایشته
یوق ... توبه‌لر اولسون یارادان وار بو جهانی
دینسزلكی آندی‌باقك «الله...!»دییور ایشته . — لمحرره —

جناب توحیدك‌فیض بی‌پایان اتحادیله‌زادهٔ تثلیث اولان‌اتحادبیننده‌كی فرق عظیم برآز اشاغیده دها زیاده تنویر و ایضاح اولونه‌جق .

« ببین تفاوت ره‌كز كجاست تابكجا »

*
* *

بر انسانی بالذات ئولدیرمكله‌بالواسطه اسباب جنایتی استحضارایتمك صورتیله محو ایتمك آراسنده نه فرق وار؟ قاتل متعمد اعدام‌اولونورده اصل مسببی، مشوق عفومی ایدیلیر ؟

بو، بر فتنه‌در. بر فتنهٔ جنائیه، كه هرحرفنده مظلوم‌قانی فیشقیریر. فتنه ایسه قتلدن اشد و اقطعدر . « الفتنة اشد من القتل. قرأن حكیم » هم‌ده قرأن حكیمده ـ ملعنت شانته تنبیهاً ـ مكرراً شرفوارد اولمشدر .

« الفتنة نائمة لعن‌الله من‌ایقظها ـ فتنه اویقوده‌در . آنی اویاندیرانه الله لعنت ایتسین! جامع صغیر . »

حقیقت ! جنایتلرك اویله نوعلری كورولور، كه قاتلدن‌زیاده‌مسببنه لعنت اوقونور !

جنایات شخصیه‌ده‌حال بویله اولونجه یاافرادی ملیونلر تشكیل ایدن قوجه بر ملتی منفور برطمع منفعت، ملعون بر حرص اقبال اوغرینه ـ نتیجهٔ فلاكتی بیله بیله ـ استقلالیله، شان وشوكتیله تملندن محوه سبب اولان، دینیله، قرآنیله، عرض و ناموسیله، اولادوعیالیله، وطنیله اعدایه پیشكش چكن بر قاتل ملته ، بر هادم بنیان سلطنته ، بر جانیٔ اسلامیته ، بر دشمن وطنه وجدان حكیمك حكم عادلانه‌سی نه اولمق لازم كلیر؟ دوشمن، قوتیله ییقدیغی بر قولبه، بر تك خانه‌دكل ،قوجه‌بر كاشانهٔ وطن! اعدا معاونتیله یوغوب ئولدیردیكی ، مزاره كومدیكی بر شخص دكل،بر ملت !

قومانداسی آلتنده‌كی قلعه و یا موقع مستحكمی ویاخود بر شهری وسائط مدافعه و محافظه‌سی هنوز بیتمه‌مش موجود ایكن‌دشمنه تسلیم ایدن بر آمرك قانوناً جزاسی نه‌در؟ بلاشك قورشونه دیزیلمك ! اعدام اولونمق ! بویله بر متهمك دیوان حربی تشكیل ایدن هیئت و حین محاكمه‌سنده ـ سامعین صفتیله ـ موجود بولونان جماعت آراسنده كندیسنه ذره قدر بیله میل رقت و مرحمت حس ایده‌جك بر قلب ، بروجدان تصور اولونه بیلیرمی؟ مكر اوقلب‌ضعیف ،اووجدان سخیف اولسون !

او، كه انسان و نه‌قدر علم و حكمتله تكمل ایتمش اولسه‌ینه محكوم عجز ونقصان ایكن بر قاچ بیك اخوان ملیتی وطننك بر جزئیله اعدایه تسلیم ایدن برجانی‌حقنده بوتون عصبیت ملیه‌سیله، بوتون‌حمیت‌وطنیه‌سیله

« اعدام ... ! اعدام .... ! »

دیه فریاد ایدرسه یا او مظلوملرك خالقی اولان « الله‌اكبر » ك عدالت الهیه‌سی .....! دوشون!

« الله بر قاریجه‌سندن واز كچمز ! »

مثلی نه حكمت آمیزدر! بر تك قاریجه‌سندن واز كچمك شانندن اولیان الله ؛ لباس احسن تقویم ایله مظهر تكریم بویوردیغی او اوآرایش كائنات ، او سلطان موجودات انسانك نزدالوهیتده‌كی قیمتی، رتبهٔ شان وشرفی نه قدرعالی ؛ حیاتی ، حقوقی نه قدر محترم ، نه‌قدر مقدسدر !

قاریجه‌سز دنیا یاشایه‌بیلیر ؛ فقط انسانسز نه‌یه یارار ! هیچ ..!

نه‌وت ! « بر ملت ، كندی مزار انقراضنی كندی ئوز اللریله قازار ! » حكمت هائله‌سی پك دوغریدر . فقط او اللرك هانكی اللر اولدیغنی دوشونه‌لم !

آه ...! او اللر ، اوبدبخت ملتك حیاتی آووچلری ایچنه آله‌رق طوب اویونجاغنه چویرن وأزه ، أزه ، خیرپالایه ، خیرپالایه نهایت پاطلاتان واو نعش بی‌روحك ناصیهٔ فلاكتنه فیرلاتوب آتان جانی ، قاتل اللردر !

هانكی ملت كوستریله‌بیلیر، كه برظالمی ، برجبار عنیدی ، برزونی

« كل! بزم بینمزی كمیر! قلبمزی زهرله! جكرلریمزی دالا! وجودیمزی پارچالادم هر پارچه‌سنی بردشمنك آغزینه صوق! معده‌سنه ایندیرمك، هضم ایتمك ایچین یاردیم‌ده ایت! » دیه شیربچه كبی تپه‌سنه بیندیرسین؟ یلان كبی وجودینه صارسین! جلاد كبی ــ كندی آرزوسیله، كندی اختیاریله ــ ئونونه دیزچوكوب شمشیرقهرینه بوینی اوزاتسین؟ بدبخت ملتلر! زواللی انسان سورولری! حریت و حاكملرینه مالك (؟) اولورلرده ینه فلاكتدن، استبدادك قانلی پارمقلرندن، جادی طیرناقلرندن بر دورلو قورتوله‌مازلر! ایچلرندن شیطان قدر دساس، تیلكی قدر حیله‌كار، قاپلان قدر یرتیجی برقاچ كشی چیقار! مبنای جلیل اتحادی ییقار! حكومتی پارچالار! طلیطله‌یی برمركز امارت، بلنسیه‌یی بر پایتخت سلطنت! اشبیلیه‌یی بردار خلافت یاپمق حرص وطمعیله عقلنی غیب ایدر! كوزلری قان چناغنه دونر! دین قاردشی علیهنه، اعدای دینه دست وفاق و ائتلافی اوزاتیر! حتی ــ بلكه‌ده؟ ــ آلفونسه تزویج ایدر!

توحید واتحادی جبراً بربرندن آیران، قوجه برملكی، او جانم عرب سلطنتنی تثلیثه تقدیم واهدا ایدن، تاریخ اسلامیت وانسانیتده قیامته قدر كمال نفرت ولعنتله یاده كندیلرینی بحق محكوم ایدن بونلرده موحد ومؤمن اویله‌می؟

وای اوزواللی ملته، كه بویله انسان قیافتلی جلادلره آلدانیرده بیلمیه‌رك كندی قاتی هدر ایدر! محو اولور كیدر!

ملتلرك قباحتی ایشته بو: شیطنته، دسیسه‌یه آلدانمق! حیاتلرینی مزار قازیجیلره، جادیلره تودیع ایتمك!

محبلرمدن پك یقین برماضیده فاسه، اسپانیه‌یه سیاحت ایدن حقیق برفاضل محترم اوانكیزیسیون هیآت روحانیه (؟؟؟) سنك اشكنجه‌لرله، عقوبتلرله جبراً و قهراً تنصر ایتدیرمش اولدقلری روسیاه عربلرك شیمدیكی بدبخت اولادلرینه دائر معلومات ویریركن كوزلرینه هجوم ایدن سیل اشكنی ضبط ایده‌میور، شدت تأثرندن تیتریوردی! زواللیلر! دیپورلرمش، كه « آه ....! ممكن اولسه‌ده اسلام عسكری كلسه! كلسه‌ده بوراسنی یكی باشدن فتح ایلسه! درحال زنارلری كسوب آتار، یدی یوزسنه (؟) اول غیب ایتدیكمز دینمزی، توحیدیمزی اعلان ایدردك!

عجبا دنیا یوزنده بزم قدر بدبخت، بزم قدر آجینمغه لایق انسانلر وارمی؟ باقیكز شو برنجی عبدالرحمن اموینك بیك اوچیوز طقسان اوچ دیركلی جامع كبیرینه! اندلسك كعبهٔ عظمت پناهنه!

اندلسك فاتحاری او شانلی اجدادیمزك سنه‌لرجه چالیشوب ده وجوده كتیردیكلری؛ عصرلرجه ایچنده نماز قیلدیقلری بو محتشم بنا شمدی كلیسا! هم ده یالكز مركز قسمی ....! بز بو شوكتلی ماضیمزی نصل اونوتیرزده كندیمزی حقیق اسپانیول عد ایدریز؟ بو! ممكنمی؟ »

قادینلری ایسه یدی عصرلق برنسل ارتداد تعقیب ایتمكده اولدقلری حالده ینه جارلی؟ ینه متستر! او قدر متستر، كه میانلرنده صلیب اولمسه انسان اسلام قادینلری دیمكده هیچده تردد ایتمز! ایشته ــ ای دین قارده‌شم ــ اندلسده اتحاد ئولدیریلمه‌مش، ملت پارچالانمامش، حكومت اسلامیه والی دیه برمنشور ایله نصب وتعیین ایلدیكی وجدانسزلر طرفندن طوائف ملوكه انقسام ایتمه‌مش اولایدی بوبدبختلر مرتدین ومرتدات اوله‌رق اسلامیته، غیب ایتدكلری توحیده حسرت یاشلری دوكوب دررمیه‌جقلردی، بو قانلی یاشلر یدییوز سنه‌دنبرو دوكولمكده!

بونلرك نسل آتیسی‌ده قیامته‌قدر بویله اغلایارق كلوب كیده‌جكلر! بو بیچاره‌لرك توحید آلهیدن بو قدر فاجع برصورتده نسلاً بعدنسل محرومیتلری وبال عظیمی؛ مسببلرینه راجع دكلده كیمه ....؟

رضای كفرك حكم قرآنیسی: كفر! یا مسببنك حكمی نه‌در؟ بالخصوص بردكل، اعدادك احاطه‌سندن اظهار عجز ایتدیكی مقدارك قیامته قدر بوتون نسل مستقبلیله فجیع برسلسلهٔ ارتداد تشكیلنه بیله‌رك سبب اولمق! زهی جنایت عظما!

بو وطن قاتللری، بو اسلامیت جانیلری او قدر سفیل، اودركه سفیه مخلوقلر، كه كندیلرینی، بوتون عوالم وجودی محیط اولان رحمت آلهیه خارجنه چیقمغه چالیشمشلر!؟

بعث بعدالموتده اینانانلرجه محققدر، كه اهل شقاوت محكمهٔ كبرای حقده جزای عمللرینی چكه‌جكلر. محبس الهی اولان دوزخ انتقامه آتیلدیقلری آنده كی حال هول انكیزلری؛ « یوم تقلب وجوههم فی النار » اونلر؛ جهنمده آلولر ایچنده چوریلدكلری كون « یقولون یالیتنا اطعنا الله واطعنا الرسولا! » ایكله‌یه‌رك، فریاد ایده‌رك دیرلر، كه آه ... كاشكی دنیاده اللهه ورسول اللهه اطاعت ایتمش اولایدق! « وقالوا ربنا انا اطعنا سادتنا وكبراءنا فاضلونا السبیلا! » اوجان خراش فریاد و واویلالرنده دوام ایدرك ینه دیرلر، كه یاربی! بز طوتدقده كندیمزه ــ ایواه ... ! ــ افندی ورئیس بلدیكمز اومتكبرلره، اوجبار عنیدلره اطاعت ایتدك! كاشكی اطاعت ایتمه‌مش اولایدق! اونلرده بزی اغوا واضلال ایتدیلر؛ منهاج سلامتدن چیقاردیلر. چیقمازیوللره، فلاكت اوچوروملرینه كوتوردیلر « ربنا! آتهم ضعفین من العذاب والعنهم لعناً كبیراً! » اللهمز هم كندیلرینی، هم ده بز بدبختلری نصل بویو نلرینه آلدیلر بویله مؤبد ومخلد حبس جحیم جزاسنه محكومیتمزه سبب اولدیلرسه سن ده انلری مضاعف برعذاب هائل ایله تعذیب واوزرلرینه لعن غضبكی متمادیاً تشدید بویور! سورهٔ جلیلهٔ احزاب، شمدی یوركلر آجیسی سلسلهٔ ارتدادك دخی بوموقف خذلان وخسرانده عینی فریاد و واویلالری وار! بونلر بو مضاعف عذابلری، بو مشدد ومتمادی لعن وغضبلری كیملرك نامنه ایستیه‌جكلر؟

محمد فخرالدین

آچیق مکتوب

الای مفتیسی فخرالدین افندی‌یه

افندم ! سنکله مناظره ایتمك دکل دیکر همدردلرمزله برابر هپ‌ایکیمز باش باشه ویروب‌ده آغلاشالم .

دموع‌العینمز احتمال‌که ماءالحیات اولورده اندن بر چارهٔ نجات خلق اولنور .

قرداشم ! شریعتمزی آندن تنزیه ایدرم‌که خانه‌سنه سارق ، غاصب کیرن بر مصلینك نمازینی بوزوب‌ده سلاحه صاریلسنی تجویز ایتمسون .

خانهٔ اسلام عموماً محکوم اندراس اولمش ، غاصبلر اثاث و انقاضنی یغما ایچون هرطرفدن صالدیرمش شمالدن، جنوبدن، شرقدن، غربدن، هجوملر ، غارتلر ! حریقلر هر طرفنی قانلره ، آتشلره بویامش ایکن سکان‌خانه عموماً ومتحداً سلاحلانمق، دفع اعدایه ، اطفای‌حریقه قوشمق کبی فعالیت عاجله‌یه مبادرت ایتمیوب‌ده هربری برهوا وسفاهتلرینه مغلوب اولدقلری کبی بر قسم قلیلی‌ده حالی یکدیکرینه — ولوکه زکاة وفطره واضحیه‌کبی مشروع برنام ایله اولسون — هدیه‌لر ویا بورجلر تقدیمیله اوغراشملری، خانهٔ وطنك برطرفندن دیکرطرفنه — ولوکه حج‌نامیله — زیارتلر یاپملری البته غریب بر تماشادر .

بوحالی اوخانهٔ‌بیضانك قانون وقاعده‌سنه اسناد ایتمك البته برخطای عظیم ، مبنای اسلامه برشین الیمدر . بونده ظن ایدرسه‌م هیچ برعاقل هیچ بر متشرع حکیم تردد ایتمز .

نه چاره‌که ای مصیبتزده! سکان خانه علی‌الاکثر اویانماز براویقوده، آییلماز بر غفلتده ایسه سلاحی کیم آله‌جق‌کیم ، قوشانه‌جق ، کیم قوشه‌جق ؟

اهل خانه بوحالده ایکن بونلرك اللرنده بولنان ویا اللرینه ویریلمسی مطلوب اولان قوت دخی بر ایشه یارامامق و بلکه‌ده — العیاذ بالله — دشمنه بر آلت تجاوز دها اولمق ملحوظ دکلیدر .

بونلرك ایچنده برقاچ بیچاره‌ده کندولرنی عاجز ، دیکر سکان خانه‌یی بیهوش کورور . تدارك ویا استعمال قوتنه امکان کوره‌مزده بربرلرینه اولسون سالف‌العرض هدایا و حوایج عرض ، حسبحال ایچون زیارتلر ایفا ایدیبورلرسه بوحزب قلیلك بو معامله‌لری غریب اولمقله برابر قرین معذرت دکلیدر .

حالبوکه بونلر واجب‌الاجرا بر امر دینی دخی اولسون .

حالبوکه بو ملتك اسلام اولدقلرینه بونلرك شو افعال نادره‌لرندن بشقه بر علامت قالمدیغی بر زمانده اولسون .

حالبوکه بو بیچاره‌لرك شوفعللری بر چوق فوائد اجتماعیه‌یی دخی متضمن بولنسون .

ای همدرد عالیشعارم ! غربده : فاس ، شرقده : ایران صورت تمدنه بورونمش وحشت بی امان اوکنده تسلیم جان ایتمکده ، دریا اورته‌سنده کی بر عضو معززمز بزه الوداعلر چاغیرمقده دها اوته‌کی بر عضومز : طرابلس غرب‌که آنك کسوفی یوز اللی ملیونلق آفریقا عالم اسلامندن تماماً انقطاعدر .

اوراده‌کی ملیونلرله دینداشلرمز ، جنوارلر اللرنده درت آیدر اتلری لیمه لیمه قوپارلمقده ایکن دها دونکی کون بوسنه هرسك ایالات اسلامیه‌مزك اوستریا ، قوجه طونه ایالتمزك بلغار اولدیغنی کندو اللریله آغلایه آغلایه امضا ایدن مبعوثانمز صحنه‌سنده بودردلر هیچ موضوع بحث اولمایوبده فرقه‌لر ، احتراصلر ، ائتلافلر غوغالرینه مضر اولدیغی شمدی ایسه ولایتمزده هر ابجدخوان اولان ، هر تکلم‌نه‌طفلاسنه‌مغرور بولنان هر بریمزك یکی مبعوثلق میدانده آتیلوب خیریل ، خیریل اوغراشدیغمزی کورمیورمی‌یز .

دشمنمز نه‌روسیه، نه انکلتره ، نه‌ایتالیا ! بیوك دشمنمز بزکندومز! « عدؤك نفسك التی بین جنبیك » سرقدسیسی هر فرد حقنده صادق اولدیغی کبی جسم واحدحکمنده اولان هیئت اجتماعیه‌مز حقنده‌ده اصدقدر . یاهو بزبزی اصلاح ایتمه‌لك چاره‌سی نه‌در .

رجا ایدرم طاریلیکزمقصدم سزه تعریض‌دکلدر ارشادات‌حکیمانه‌کز عین دارو عین دوادر تفصیلاتی [صراط مستقیم] ك نسخ سابقه‌سنده منتشر اولان‌کرك ذات فاضلانه‌لرینك وکرك بوعاجزك مقالاتنده مبسوط ومدلل‌اولدیغی اوزره اعدادقوت فریضه‌سنك فرائض وواجبات‌دینیه‌نك جمله‌سنه راجع بر فرض عین عاجل اولدیغی مسلمدر . تخالف یالکز نظریه‌لرمزده‌در .

عزیزم نه چاره‌که درد بردرلو دکل . حسبناالله ونعم‌الوکیل، نعم‌المولی ونعم‌النصیر . لاحول ولاقوة الا باالله العظیم

سیواسده سلیم افندی زاده

مصطفی تقی

برآن فرصت ، برحیات ابدیدر .

سن‌ادرا کندن برو درد وطنله ایکلیه‌یه ایکلیه‌یه صارارمش‌صولمش، تورم ایتمش بر روحه ، هنوز طاتمق شرفندن‌محروم بولوندیغی — عینی درد ایله متألم — بر سیمای علوینك خطاب والتفاتی نه قدر قیمتداردر !

اوصولغون چهرهٔ ماتم نمونك اودم نوازشده‌کی میل‌ابتسامی‌ملکلری بیله کریه‌ناك تأثر ایدر ! کچن هفته‌کی صراط مستقیمده (ح.ن) امضالی و « دوراجق زمان دکلدر ! » عنوانلی مقالهٔ جوهرداری اوقودم . کرچکدن کلك دیانتله ، مداد حمیتله یازیلمش بر شاهد ایمان ! برناطقهٔ وجدان !

آه ... یاربی ! نه‌اولوردی بوآتش سودا : سودای وطنله‌یانمقده، جیرپینمقده ، فریاد ایتمکده بوتون عثمانلی مسلمانلری یکدیکرینه رقابت ایدیدی ! وطن ! سوکیلی‌مادر ! سن‌اوزمان بوتون دردلریکی‌اونوتیرده اولادلریکك سکا کوستره‌جکلری اولوحهٔ غرای عشق وغرامك تماشاسنه دالار کیدردك دکلمی ؟

دوشمسیدی خواب لاقیدی‌یه اولادك سنك
روحنه تأثیر ایدیدی آه وفریادك سنك
هول جانله جمله‌سی قالقار ، قوشاردی کریه ناك
ایشته اردولر سنك باق ، ایشته امدادك سنك !
هرطرفدن سیم وزر مانند سیل منحدر
قهر اولوردی قهر اولور کورمکله حسادك سنك
جان ومالك وارمیدر برقیمتی ، بر لذتی ؟
اوستکه خنجر چکرکن خصم بیدادك سنك
سویله ای قاردش نه دن آلدیرمیورسك بویله سن ! ؟
بویله حسسز ، بویله قانسزمیدی اجدادك سنك ؟
بر زمان دنیایی تیترتمش ایکن عثمانلیلر
تیتره‌مك آیا نه حکمت شمدی معتادکسنك
سویله فطرتمی دکیشدی یا دکلی قان اوقان ؟
سن دوشون ! ـ الله ایچین ! ـ عثمانلیسیك ای مسلمان !

— لمحرره —

اورته‌ده بر قلیج دوریـیـور ؛ ایکی خصم جان قارشـیلقلی ـ غیر متسـاوی (؟) برر مسافه‌دن قوشیورلر . هانکیسی دها اول قلیجی قاپارسه دیکری بر آن صوکرا بی‌روح اوله‌رق یرلره سریله‌جك ! ایشته بو قلیج (فرصت !) در . بو بر حیـات ابدیدر. کیم دهـا چابوق دورانیرسه حیات اونك ! وای بوفرصتی فوت ایدنه !

هانکی عاقلدر او دمده فوت فرصت ایلسین ؟
جان ویریرکن صوکرا خصمه سب و لعنت ایلسین ؟
کندینه عائد او دشنام و او لعنت جمله‌سی
فرصتی قاپمق ایچین واردی آنك‌ده حمله‌سی !

لمحرره

کنجینهٔ حکمت اطلاقنه کرچکدن شـایسته اولان مثنویٔ شریفده تاجدار عاشقین حضرت مولانا جلال‌الدین

« قال اطعمنی فانی جایع »
« واعتجل فالوقت سیف قاطع ! »

بویوریورلر. بزم بوندن ـ موضوعمز اعتباریله ـ آله‌جغمز روح معنی: مادر وطن آچدر. « آچلقدن ئولیورم! امدادیمه یتیشك! چابوق اولیك! قوشـك . فرصتی قاچیرمیکز! وقت، سـیف قاطعدر . بر آن ، بر حیات ابدیدر . او آن، کچدیمی ایش بیتدی . بن ئولدم کیتدم! او آن بر دها ابدیاً عودت ایتمز! صوکرا دیز دوکمك، صـاچ یولمق ، یاقا‌یرتمق فائده ویرمز؛ هایدی اولادلرم ؛ چابوق اولیکز ! بوتون قوتکزله امدادیمـه قوشکز؟ ئولیورم؟ آه...؟ صوك نفسـمه کلدم‌ده !ینه آلدیران یوق ! » دییه فریاد ایدییور! خانه طوتوشمش، آلولر ایچنده‌یانوب کول اولیورده ینه ساکنلری صولری آبدستلرینه صرف ایدییورلر، ئه‌وسز، سوقاقلر اورته‌سنده قالمغی، سوروم سوروم سورونمکی ترجیح ایدییورلر!

آزواللی، اویله بر هنکام فلاکتده بوتون صولر خانه‌نکدر. انسان، او صودن بر یودم ایچمکه بیله قییه‌ماز. اولا خانه‌سنی آتشـدن قورتاریر، صوکرا ایچه‌جك، آبدست آله‌جق صویی ینه بولور . ایشـته بزمحالمز! ئه‌وینی آتشلره ترك ایدوب‌ده موجود صو ایله آبدست آلان شاشقینك معرفتنه (؟) بکزییور .

بونی نه عقل قبول ایدر، نه منطق ! نه دین، نه شریعت ! صویی آنجق ایچمسنه کافی اولان بر آدمك آنکله آبدست آلمسی قطعیاً جائز دکل، تیمم ایده‌جك. حتی حیوانی وارسه اونك‌ده صوینی آبدسته صرف ایتمسی غیر جائز ! (تیمم) ك حکمت تشریعی حفظ حیـاتدر . حیـاة محو اولور ، متشرع ، متدین قالمازسه اودین ، او شریعت نره‌ده قالیر؟ طرابلس‌غربه ایدیلن هجوم کبی آنی ، غیر منتظر برضربهٔ فلاکت بزی صارصملی ! جانمزی یاقه‌لی ، هپیمزی هول جانایله اویاندیرملی دکلمیدی؟

بوتون استطاعت نقدیه‌مزی حتی آغزیمزدن لقمه‌مزی چیقاروب ویردیرملی دکلمیدی ؟

وطن قربان اولوب کیدرکن بزم قربان کسیشمزه ملکلر بیله متحیر ومتأثر اولیورلر !

نه اولوردی ! ایکی سـنه‌لك قربان بدللری ـ بلکه‌ده ـ التی یدی ملیون لیرا حفظ دین ، حفظ وطن ، حفظ ناموس نامنه دونمامزه ترك اولونایدی طرابلس‌ده ـ امین اولیکز که ـ بو یورکلر آجیسی حاله کلمزدی .

قالدی ، که معاشلردن یوزده ـ هیچ اولمازسه ـ بشـنك دونمایه تخصیصی . باقیکز : طرابلسدن داغلر دایانماز حقارتلرله ، فلاکتلرله ، قوو‌ولان مأمورینه ! زواللی عائله‌لری! بدبخت جکر پاره‌لری! بونلردن عبرت آلمق بزم ایچین دکلی ؟ بر آیلق معـاش عمومی طقوز یوز بیك لیرا طوتار . بونك یوزده بشی قرق بش بیك لیرا طوتار . هله یوزده اون اولسه طقسان بیك . . . . !

هر آی طقسان بیك لیرا ! شقا دکل !
حالبوکه یوزده یکرمی‌ده ویریلسه ینه آزدر .

بونك نه قدر دوغری برسـوز اولدیغنی طرابلس غرب مأمورین فلاکتزده‌سی سویله‌سین !

دوشونه‌لم ! کریده بوقدر قضات ، نواب ، مأمورین وارایدی . شـمدی اونلر ارتق کرید اموالنـدن معـاش آله‌میورلر . اوپاره‌لری یونانلیلر درجیب ایدییورلر .

اوتوزبش‌سنه اول‌طونه ولایتنده ؛ نیش ، قارص ، باطوم ، ترحاله سنجاقلرنده بیکلرجه مأمورین وارایکن شمدی برتکی یوق ؛ صـانکه مقلوجز ؛ صانکه وجودیمزه « قلوروفورم » سورویله‌رك حسمز ابطال اولونمش ؛ آیاقلریمز کسیلیور خبریمز یوق ؛ بچـاق کوبکمره دایاندی بز ؛ ینه دویمیورز ؛ نه حیرتدر ، نه حکمتدر یاربی !

بوتون اصحاب معاش ال برلکیله کندیلکمزدن اتفاق واتحاد ایدرك یوزده‌اونمزی طقسانك‌سلامتی ایچین اولسون‌منتظماً ترك‌ایدرسه‌ك قیامتی

قوبار ؟ آجمی قالیرز ؟ بز ایستەسك یپاریز بیلدیزك کوپکلرە آتمق نوعندن درت آیدە بر معاشیلە کچینن بر آدم شمدی نصل اولیوردە هرآی کون سکتیرمکسزین آلدیغی معاشنك یوزدە اوتی دیننە ، قرآننە وطننە ، عرض وناموسنە اهدا ایتمیور ؟ بوکا ادراك حیرت ایتمسین‌دە نە یاپسین ؟

یا اوتداخلدە قالان سکز طقوز معاشی صرافلرە یوزدە ـ لااقل ـ اللی غروش ترك ایدەرك قیردیردیغی کونلری نصل اونوتدی ؟

صرافە یوزدە اللی ترك ایتمك ! وطنە یوزدە بشی چوق کورمك ! بومی بزدەکی شکران نعمت ؟ دها دون آلمانلغی ترك وآغوش اسلامیتە آتیلەرق حضور قرآن حکیمدە سجدە بر ایمان اولان بریکی عثمانلی مسلمانی دونمایە ئولونجەیە قدر آیدە برلیرا تعهد ایلدیکی برمقتضای نظام شهری ایکی بچق لیرا ویرمسی لازم کلوب اهتداسی حسبیلە بش‌سنە ایچین عفو اولوندیغی‌تمتع ویرکوسنی‌دە دونانمایە تقدیم ایدییور ! آه ..! دونکی مهتدی‌دەکی علویت روحە ، حمیت دینە ، محبت وطنیەیە باقیکز! بردە صویو صویو مسلمان اوغلی مسلمانك طور لاقیدیسنە باقیکز ! بوشانلی مهتدینك شومفرط حمیتی بزی اوتاندیرملی دکلی ؟

بز نیسە دوربیوریز ؟ او ، دون المان ایدی ، اسلامیت اوکا یابانجی ایدی . بوکون مسلمان اولدی ، اسلامیتە ، اسلام وطننە اولادلغی برقاچ کونلك . نەدیەیم! اللە بزی قهروجلالیلە دکل ، لطف وجمالیلە اویاندیرسین!

ای قرآن حکیم ! سکا کوز یاشاریلە بیك تعزیت ! بیك تسلیت !

محمد فخرالدین

تاریخ حکومات اسلامیّه

افغانستان

امیر عبدالرحمن خان

مابعد

شواس ، مقرون صلاح اولمادیغندن اعتراض ایدەرك « بنم عسکرم بوتون برقیش سفردە بولوندی . وخیلیدن خیلی‌یە زحمت چکوب دشمنە غلبە چالدی . بناء علیە براز مدت اوطوروب دیکلەنمك حقی قازاندی . بوندن باشقە بورادەکی اغتشاش مهمدر . برمدت اقامتلە اهالی‌یی حکومتە ایصیندرمق لازمدر » مآلندە جواب یازدم . عمجەم « قویاً بیلیورمکە علی شیر خان ، قندهاردە اوغوللرم محمد سرور ومحمد عزیز خانلرە قارشی عسکر سوق ایدەجك . اکر بویلە برشی اولورسە اوغوللرم بوزولورسە مسئولیتی سزە عائددر » مآلندە برمکتوب کوندەردی . « میمنەیە مطلقا عسکر سوقی لازم کلیورسە باشقە طرفدن کوندەریکز . شیرعلی خان قندهارە هجوم ایلەیەجك اولورسە بن بورادە سزك یاقینکزدە بولونمش اولورم . بوندن ماعدا میمنە محاصرەسی احتمال کە برقاچ آی سوردر . بن اورایە کیتدیکم صورتدە شیرعلی خان فرصتی غنیمت بیلەرك کابلە صولت ایلر » جوابنی ویردم . لکن عمجەم هیچ برشی دیکلەمەیەرك « بکا دوست ایسەکز میمنەیە کیدیکز . دکلسەکز ناصل ایسترسەکز اویلە یاپیکز » دییە برمکتوب یوللادی . شوجوابە صوك درجەدەجانم صیقیلدی . «شیرعلی خانك دشمنلمندن قورقادیغم کبی سزك عداوتکزدن‌دە چکینمەم » دیمك خاطریمە کلدی . فقط بالاخرە بوجوابی یازمقدن صرف نظر ایتدم . تخت سلطنتە کندی اللە کچیردیکم برذاتك فرماننە قارشی کلمەیی موافق مروت بولامادم . بناء علیە هرطرفە حاکملر تعیین ایتدکدن صوکرا (اندخوی) یولندن میمنەیە حرکت ایلەدم .

عمجەمە برمکتوب‌یازوب حرکتمی‌بیلدیردم و « قریباً سزی‌بوایشە پیشمان ایدەجك برکون کلەجکدر » دیدم . میمنەیە بر منزل قالە عمجەمدن برکاغد آلدم کە شیرعلی‌خان زادەلرك قندهارە عسکر چکمش ویوللری قاپاتمش اولدقلرینی بیلدیریور وعسکرمی ایکی‌یە آییروب برقسمیلە میمنەیی محاصرە ایتمەمی ، قسم دیکرینی‌دە نورچشم یعنی محمد اسماعیل خان ایلە کابلە کوندەرمەمی یازییوردی . بومکتوبە « مقدما سزە اخطار ایتدیکم حالدە دیکلەمەدیککز مناسبتسزلکلر وقوعە کلدی . آرتق نە عسکری بولمك قابلدر ، نەدە امدادکزە کوندەرمك » مآلندە جواب ویروب میمنەیە کیتدم . اورادە سپرلر انشا ایدەرك قلعەنك قارشیسندە و ۱۵۰۰ قدم اوزاقلغندە واقع (تل‌عاشقان) تەپەسنە چادرمی قوردوردم .

بوصیرادە عمجەمدن دیکر برمکتوب کلدی . اوغلی محمد عزیزخان قندهاردە محمد یعقوب خانە قارشی بوزولمش واسیر اولمش . محمد یعقوب خان پشت رود طرفلرینی تحت تصرفە آلمش . عسکرك نصفنی همان کوندەرمەم لازم کلیورمش . بنە اولاماز ، دشمن قارشیسندە ایکن عسکرك برقسمی کوندەریلەمز دییە جواب ویردم .

برآن اول محاصرە ایشنی بیتیرمك ایچین‌دە عسکری قلعەیە هجوم ایتدیردم . واقعاصوك درجە شدتلی برهجوم اولدی . لکن (محمداسماعیل خان) هجوم ایدیلەجکنی دشمنە خبر ویرمش اولدیغندن قلعەنك‌ضبطی قابل اولامادی . مع مافیە ، ایکنجی بر هجومە اوغرارسە پریشان اولاجغنی آکلایان میمنە امیری ، اوغلی وبعض امرا وعلماسی ایلە قرآن کریم ارسال وبعض قیمتدار هدایا اسبال ایلەیەرك سنوی قرق بیك آلتون ویرکی ویرمك شرطیلە مصالحە تکلیف ایتدی . کابلدەکی قاریشیقلق سائقەسیلە قبول ایلەدم ، (امیرحسین) دە بالذات کلوب احترامانده وامرای‌سائرە حقندە شفاعتدە بولوندی . اونلری‌دە عفو ایتدم وقلعەدە بولونان آلتی دانە طوپی آلدم .

بز بورادە ایکن عمجەمدن محمد اسماعیل خانە برکاغد کلدی‌کە بش‌دانە مکتوب یازدیغم حالدە کلمەدیکز وجواب ویرمەدیکزدییوردی . بونی کندیسنە ویروب :

— وقتیله عسکرکز بکا لازم اولدیغی ایچین مکتوبلری سزه ویرمشدم . شیمدی ایسه لزومکز قالمادیغی جهتله چاغیرلدیغکز یره کیده‌بیلیرسکز . دیدم . ایرته‌سی کونی بلخه متوجهاً حرکت ایتدی ; وبندن اول بلخه واروب اوراسنی یغما ایله‌مك ایچین سرعتلی دوراندی.

بن‌ده اونك نیتنی آکلادیغم ایچون عزمنه مانع اولمق ایستیوردم. بوصیراده (کرنیل سهراب) دن برمکتوب آلدم . عمجه‌مك امری موجبنجه تخته‌پله کتیریلن محمد شریف‌خانك توقیف ایدلدیکنی یازییوردی دوشوندم که محمد شریف خان ، محمد اسماعیل خانك عمجه‌سی اولدیغی ایچین کیدوب اونی قورتارماسی ممکن . بناء علیه اوکیجه ایکی پیاده نظامیه طابوریله بربطاریه طوپی یوله‌چیقاردم وسرعت ممکنه ایله کیده‌رك تخته‌پلی محافظه ایله‌مه‌لرینی تنبیه ایتدم . بونلر قوم یولندن آغجه ایله بلخ اوزه‌رندن کچه‌رك تخته‌پله‌یه واصل اولدیلر . محمد اسماعیل خان ، برکون صوکرا کلدی وتصور ایتدیکی اوزره شهره هجوم ایله عمجه‌سنی قورتارمق ایسته‌دیسه‌ده کوندردیکم عسکری کورونجه فکرینی تبدیل ایله‌یه‌رك (مزار شریف) ه واورا حاکمنی تهدید ایله اوچ بیك تنکه مقدارنده برمبلغی آلوب خزینه‌سنی یغمالامق ایچین تاشقرغانه عزیمت ایتدی .

تاشقرغانلیلر ، خانك مقصدینی آکلامش اولدقلرندن قلعه‌یه چکیلوب مدافعه‌یه قرار ویردیلر . اسماعیل‌خان بونی ایشیدنجه بامیانه روان اولدی ونره‌یه کیتدیسه اوراسنی صویوب صوغانه چویردی .

بوحرکات اثناسنده عمجه‌م کندیسنه « سرعت ممکنه ایله کابله کل . بن شیرعلی خان ایله حرب ایتمك ایچین غزنینه کیده‌جکم . زیرا قندهاری ضبط ایتدی . کلاته کلیور » دیه غافلانه مکتوب یازییورده محمداسماعیل خان ده « معیتمده‌کی عسکرك برسنه‌لك معاشی تراکم ایتمش اولدیغی جهتله آیلقلرینی آلمادن بنی صالیویرمیورلر » مآلنده جواب ویرییوردی .

ینه بوصیرالرده عمجه‌م نورچشمی اسماعیل خانك تخته‌پلدن حرکتنی خبر آلمش وبکا « دیدیکك طوغرو چیقدی . محمد اسماعیل خان حقیقةً حیله‌باز برآدمش » دیه مکتوب یازمشدی . بومکتوبه جواباً « نور چشمکز داها سزه ایچه خدمت ایده‌جکدر . مع مافیه برآی قدر حبس ایله‌یك . کابلدن حرکت ایتمه‌یك . بومدت ظرفنده امدادکزه کله‌بیلیرم » دیه برعریضه یازدم و (غلام علی پوپلزائی) قوماندانسنده اولارق کزیده سواریلرمدن ایکی بیك نفری یوللادم .

ایرته‌سی کونی سیتمه‌یه طوتولدم ویکرمی برکون متمادی مضطرب اولدم . کسب عافیت ایتدیکم آنده کابله متوجهاً یوله‌چیقدم .

تاشقرغان طریقیله (هیبك) ه عزیمت ایتدم . اوراده ایکن ، کابلده‌کی سرایمه مخصوص کوله‌لردن ایکیسی درویش قیافتنده حضورمه کلوب :

— امیر اعظم خان غزنینه کیتدی ، سردار محمد اسماعیل خان کوهستان خانلرندن برقاچیله کلوب کابلی محاصره ایتدی . ایچ قلعه‌ده بولونان ایکی یوز عسکر ، آلتی کون قدر مدافعه‌ده بولوندیسه‌ده اهالی محمد اسماعیل خانه قاپیلری آچدی . خان ، ایچری کیرنجه خاندان سلطنتی دارالاماره‌دن چیقاردی وشیر علی خانی افغانستان امیری اعلان ایله‌دی . دیدیلر . ینه بواثناده « غزنینه مغلوب اولوب امیراعظم خاندن آیری دوشدیکنه وامیرك نه طرفه کیدوب نه اولدیغنی بیلمدیکنه » دائر سردار سرور خانك برمکتوبی کلدی .

بوخبرلردن صوك درجه متأثر اولدم . درحال ، عمجه‌مك تحریسنه مأمورلر تعیین ایتمه‌سی حقنده بلخ حاکمی نظر حیدره برکاغد یازدم . متحریلر ، عمجه‌می (بلخاب) ده بولدیلرکه (هزاره جات) یولندن اورایه کلمشدی . بونی ایشیدنجه « یوز بیك تنکه نقد ایله آت ولوازم سائره‌نك عمجه‌مه کوندریلمه‌سنی بلخ حاکمنه و « باجکاهه عسکر چکمکدن صرف نظر ایتمه‌سنی » ده جنرال نصیرخانه اشعار ایله‌دم . کندیم‌ده کابلی محاصره‌دن واز کچه‌رك (غوری) یه کلدم . بانده‌ده بولونان (برجهاندار شاه) برادری (میرشاه) ك قیزینی بکا نکاح ایتمك ایسته‌دی . بوطلبی رد ایله :

— عمجه‌مك خاندانکزه اولان صهرینی بنم ایچین کافیدر . دیدمسه‌ده مشارالیهك اصراری اوزه‌رینه قبوله مجبور اولدم .

فیض محمد خان طرفندن میرجهاندار شاهك ولایتی کندیسنه ویرلمش اولان (میرمحمدشاه) بعض هدایا کونده‌ردی هدیه‌لری اعاده ایله:

— یا ولایتی ترك ایدیکز ، یاخود چیقوب ایسته‌دیککز یره کیدیکز دیه خبر کونده‌ردم . شهاب الدین خانك قوماندانسنه تودیعاً ایکی یوز سواریلك برمفرزه‌یی‌ده میرجهاندار شاهه ترفیق ایده‌رك :

— کیدیکز ، ولایتکزی ضبط ایدیکز . دیدم .

کندیم غوری‌ده اوطوروب قله‌نك اصلاحاتیله مشغول اولدم . بلخه برمکتوب یوللایوب عمجه‌می دعوت ایتدم . عمجه‌م ایسه یازدیغی جواب ده بنی چاغیرییوردی . غوری ده توقفمك سبب یکانه‌سی (هندوکش) و (کابل) یوللرینی طوتمق اولدیغی ایچین موقعمدن آیریلمادیغمی وکندیسنك بهمه حال نزدمه کلمه‌سنی تکرار عمجه‌مه بیلدیردم . بودفعه سوزمه اعتماد ایده‌رك قالقوب کلدی . استقباله چیقوب اکرام واحترام ایله‌دم .

عمجه‌م ، کابلك یکیدن تسخیری وشیر علی خان اوزه‌رینه عسکر سوقی خصوصنه مراق ایدوب طوروییوردی .

— بومسئله غایت مهمدر . قیشین حرکات عسکریه قابل اولامایه‌جغندن بهاره قدر بکله‌مه‌مز لازمدر دیدمسه‌ده کمافی‌السابق فکرنده اصرار ایتدی و :

— اکر درحال حرکت ایتمه‌یه‌جك اولورسه‌ك قالقار ، بخارایه کیده‌رم . دیدی .

— آلتی آیه قدر مطلقا حربه مهیا بولونورز دیه عزمندن چویرمك ایسته‌دمسه‌ده دیکله‌مه‌دی . ناچار یوله‌چیقوب (بدفاق) و (شلوقتو) طریقیله (بامیان) ه ، اورادن‌ده (دوال) ه واصل اولدق .

بوراده شیر علی خانك ۳۰۰۰ هرات سواریسی واردی . بونلر

بم کندیکمی خبر آلدقلری کبی (سرچشمه) طرفنه طوغرو قاچدیلر . معیتمده‌کی امرا . فراریلرك تعقیبنی تکلیف ایتـدی . طوغروسی‌ده بواولاجقی ایچین بن‌ده موافقت کوستەردم . فقط عمجـه‌م (نور) و (درهٔ سـوخته) یوللرندن غزنینـه کیتمه‌مزی تکلیف ایله فکرمزه مخالفت ایتدی .

هوا غایت صوغوقدی . برچوق زحمت . مشقت چکدکدن‌صوکرا غزنینه کلدك . (خدای‌نظر) قلعه‌یی تحکیم ایله‌مش اولدیغندن قارشیسنده و آچیقده اوردو قوردق .

مترجمی
طاهرالمولوی

تراجم احوال :

مترجم قاموس احمد عاصم افندی

فضـلا وادبای عثمانیه‌دن بر عالم متبحر وبر فاضل کثیرالمأثر اولوب (عینتاب) جه دودمان علم وادبدن معدود اولان شاعر حصولی‌افندی فرزندی محکمهٔ شرعیه باش کاتبی محمد جنانی افندینك مخدوم فضـیلت مندیدر . علوم آلیه‌یی وطنی علماسندن عمر زاده حافظ وحاجی حسن زاده افندیلردن وعلوم عالیه‌یی مشاهیر فضلادن صاحب تألیفات (خواجه نجیب) افندیدن تحصـیل وفنون شعر وادبی پدرندن تکمیل ایده‌رك (قالمادن خاك مذلتده همان ای عاصم ـ عازم سوی سماسـای ستانبول اوله‌لم) زمزمه‌سیله ۱۲۰٤ تاریخنده‌دارالخلافةالاسلامیه‌یه کلوب برمدت صوکره ترجمه‌سنه موفق اولدیغی(برهان‌قاطع) ه مکافاةً طریق‌علمیه‌ده حرکت خارج رتبه‌سنه‌نائل و (۱۲۳۰) سنه‌سنده ترفیعاً (سلانیك) مولویتنه واصـل اولدی . وبومولویتدن معزولاً (۱۲۳۵) تاریخنده اسکدارده نوح‌قویوسنده‌کی خانه‌سنده‌ارتحال ایله‌یوب خرمناقدن‌مسکینلره کیدن‌یولك صاغ طرفنده‌کی سداوزرینه‌دفن ایدلدی. (۱۲۵۸) تاریخنده وفات ایدن مخدومی خواجه حامد افندیده یاننده مدفوندر کتابه‌ٔسـنك مزاری بروجه آتیدر: ولنعم هذا قبرفاضل الزمان وحیدالدوران‌مترجم القاموس المحیط والبرهان القاطع و مترجم سـیرالمنظومة الحلبی وشـارح منظومة الامالی وصاحب‌التصانیف فی‌الفنون المتنوعه اعنی والدنا واستادنا ابی‌الکمال الحاج السیداحمد عاصم العینتابی المأمور فی‌تحریر وقایع‌الدولة المحمودیة العثمانیة سـابقاً رحمةالله علیه الی یوم البقا : لروحه الفاتحه (۱۲۳۵) لسان مادر زادیله برابر عربی‌وفارسی کبی ایکی اساسلی‌لسانه وقوف تامی وبو لسانلر ادبیاتنده‌کی اقتداروکمالی‌شاعرنابی‌نك (ان اثارنا تدل‌علینا فانظروا بعدنا الی‌الاثار) بیتی مصداقنجه کون کبی‌اشکاردر . صدر حاضر سعیدپاشا حضرتلرینك (غزنه‌جی لسانی) اسمنده‌کی‌رسالهٔ مطبوعه‌لرنده فرانسزجه‌یه‌ده واقف اولدیغی محرردر . فقط مسـلم انام اولان بوقادار فضیلتیله برابر من‌جهة الدنیا نائل رفاه‌وسـعادت عظما اولامادیغی (رقیب باردن شکواسی یوقدر عاصم زارك . انك فریادی آنجاق بخت ناهموارندندر هپ) (نیجه بر خدمت مخلوق ایله مخزول اوله‌لم . سائل حق اولالم‌نائل‌منثول اولالم) ترانه‌لرندن‌ده‌ا کلاشیلمقده‌درکه بالوجوه شایان نظر بولونان بو نقطه طالعی سرنکون اولان بعض ارباب فضیلتی حسب‌البشریه دوچار تأمل ایتمکده‌در . عینتاب اعیانندن نوری پاشا وقعه‌سنده کتابلری اشیاسیله‌برابر تباه اولدیغی واستانبولده‌کی خانه‌سی‌ده یانه‌رق بووجهله‌فلکك سله‌سنه اوغرادیغی‌ده یازیلان‌بیتلرنده‌کی تلهفاتنه سبب اولان وقایعدندر.وقعه‌نویسلك مأموریتنه تعیینی (۱۲۲۲) سنه‌سی استعفا ایدن عاصم بکدن صوکره‌در . آثار مطبوعهٔ فاضلانه‌لرینه دائر ایضـاحات مفیده : (۱) (ترجمهٔقاموس) متن اثر فاضـل یمدانی (مجدالدین فیروز ابادی) نك اثارمخلده سندن اولوب التمش بیك‌ماده‌یی جامعدر . مؤلفك خط دسـتیله محرر نسـخهٔ اصلیه‌نك خطهٔ یمانیه‌نك (زبید) قصبه‌سی کتبخانه‌سنده‌محفوظ اولدیغی مرویدر. بواثر (۹٦۳) ده وفات ایدن مرکز افندی زاده شیخ احمد افندی طرفندن (بابوس) اسمیله و بر جلد کبیر اوزرینه ترجمه ایدلمشدرکه دائرهٔ (اندرون) ده سلطان احمد ثالث وادرنه‌ده سلیم ثانی کتبخانه‌لرنده‌کی نسخه‌لری‌منظور عاجزی اولدی. علماء عثمانیه‌دن (۱۰۱۰) ده وفات‌ایدن (داووزاده محمد) افندی طرفندن‌ده (الدراللقیط فی‌اغلاط القاموس‌المحیط) اسمیله تنقیح ایدلمشدرکه بونکده‌نسخه‌لری استانبول کتبخانه‌لرینك بعضیلرنده واردر . عصر اخیر فضلاسندن لبنانی (فارس) افندینك (الجاسوس علی‌القاموس) اسـمنده‌کی اثر مطبوعلری ذهولات قاموس مبین اولمق دولاییسیله دقایق علم لغتله متوغل‌ذوات ایچون باعث استفاده‌آثاردندر.

عاصم افندینك ترجمه‌لری برکره مصرده ایکی دفعه استانبولده‌طبع اولونمشدر . (برهان قاطع) ترجمه‌سندن صوکره بش سـنه‌ده اکماله موفق اولدیغی بو اثر قیمتدارنی سـلطان محمود عدلی‌یه تقدیم ایده‌رك مظهر تقدیر و مکافات شهریاری اولمشـدی (۱۰۷٤) ده وفات ایدن (محمد صـالح) چلبی‌نك (قاموس الاروام فی‌نظام‌الکلام) اسمنده‌کی اثر لغویسی‌ده شـایان استفاده آثاردن اولوب برنسـخه‌سی عاشرافندی کتبخانه‌سنده موجوددر . (۲) (ترجمهٔبرهان قاطع) متن اثردانشوران ایراندن (حسـین بن خلف تبریزی) نك اولوب (هندسـتان) ك (کلکته) شهرنده طبع اولونمشـدر . عاصم افندی بر ترجمه‌سنی تبرید سـعید سلطـان سـلیم ثالثه تقدیم ایده‌رك نائل تقدیر تاجداری اولمش وبوتقدیر جمله‌سـندن اولمق اوزره مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنه‌رق نسخ مطبوعه‌سنك کندوسنه اعطا واحسانی فرمان بیورلمشدر . (۳) (ترجمهٔ سیر چلبی) سیر وغزوات پیغمبریدن باعث اولان متن اثر راغب پاشـا خواجه‌سی شهرتیله بنام‌حلبی‌الاصل ابراهیم‌افندی طرفندن تألیفـوعاصم افندی طرفندن ترجمه اولنمشدر .

(٤) (مرح‌المعالی فی‌شرح قصـیدة الامالی) متن قصیده مشـاهیر علمادن (سراج‌الدین علی بن عثمان اوشی) نك مسائل اعتقادیه‌یی مبین (قصیدهٔ امالی) شهرتیله بنام اولان منظومه‌سی اولوب صـاحب ترجمه عاصم افندی طرفندن ترکجه‌ومفصل برصورتده شرح اولنمشدرکه متداول شرحلرك جمله‌سنه فائقدر. (٥)(تحفهٔلغت عربیه) مبتدی ومتوسطلرك

لغات عربیه تعلمنی تسهیل مقصدیله یازلمش براثردر . (۹) (تاریخ عثمانی) : زمانی وقایعنی حاوی ایکی جلد براثردرکه طرز تحریرینه‌دائر (نجودت) تاریخنده براز معلومات واردر. (۷) (ترجمهٔ‌مظهرالتقدیس بخروج طائفة الفرانسیس) فرانسزلرك مصره دخوللرندن خروجلرینه قدر یومیه ظهوره کلن وقایع مصریه حقنده علماء مورخیندن (شیخ عبدالرحمن جبرتی) نك قلمه الدیغی اثر تاریخیسیدرکه ۱۲٤۸ تاریخنده وفات ایده‌رك اسکدارده (حضرت نصوحی) درکاهنه دفن‌ایدیلن‌حکیم باشی (مصطفی بهجت) افندی طرفندن ده ترجمه ایدلمشدر . نتیجه : حضرت مترجم عثمانلیلرك اولیای عرفاندن معدود باخصوص قاموس و (برهان) ترجمه‌لریله ایتدیکی خدمت علمیه‌سی اونودولماز برهمتدر. رحمةالله علیه رحمةً واسعة.

چنکل کویی

بروسه‌لی محمدبن رفعت

اسلامده حرکات علمیه

(الدعوة والارشاد) ده اصول تدریس

مابعد

طرق صوفیه، اختلاف صوفیه، امت اسلامیه‌ده تصوفك تأثیری ، وبر قطرده طرق مختلفهٔ صوفیه‌دن برینك دیکرلرینه مقابل‌مظهر انتشار اولماسنك اسبابی، بونلردن سنته‌موافق ومخالف اولانلر ،طرق صوفیه‌دن دوچار فساد اولانلرك وسائل‌اصلاحی‌مباحثی باب تصوفده داخلدر .

(علم‌الارشاد والدعوة، دعاة و مرشدون)

ارشاد ؛ انواع تربیه و تعلیمدن بیدرکه وعظ وتربیهٔ مکلفین کبی دینه تعلق ایدن نوعی تشکیل ایدر؛ بعض متقدمینك آکلادیغنه کوره تصوف معناسنه‌در . بوراده « ارشاد » دن مرادمز ، علمك واصل اولدوغی‌درجهٔ ترقی‌یه کوره قوانین صحیه‌یه رعایت، عصرك حال‌ومزاجنه لایق اولاجق وجهله معیشتده التزام اقتصاد ، طرق جدیده دائره‌سنده احتیاجات زمانه ایله متناسب قازانج ایشلرینه ، تجارته اعتنا کبی اهل اسلامی مصالح دنیویه‌یه ارشاد معناسنی شاملدرکه بوتون بونلر ؛ وعظ، تربیهٔ اخلاق و آدابه ضم اولونور . مرشدلر ، ارشاد ایله قائم اولان وبونکله‌عباداللهه نفعی‌طوقونان‌علمای‌عاملین‌در . «دینه‌دعوت» ایله بونی درعهده ایده‌جك اولان « دعاة » ه کلنجه : بونکله مراد نه اولدوغی ظاهردر .

صنف مرشدین

متعدد علملردن مستمد ومستعین اولان « علم ارشاد » ، صنف مرشدینه خاصدر . چونکه مرشدلره ؛ علوم مذکوره آنك ایچون تعلیم اولونور ؛ کندیلرینه ارشادك طرق علمیه وعملیه‌سی ، اسالیبی ، مسائلی وبونلرك احوال بلادك سیاست ؛ احکام ، زراعی یاخود صناعی اولماسی کبی طبائع کبی نقاط نظردن اختلافیله متناسباً دکیشمه‌لری ، وبنه مملکتلر خلقنك مذهب ، اخلاق ، عادات خصوصلرنده اولان تخالفلریله، مخاطبینك سن.ودرجهٔ فهملرنده‌کی فرقه‌لره کوره اختلاف ایتمه‌لری تدریس اولونور . بوندن بشقه امتلر آره‌سنده‌کی اك مشهور مرشدلرك تراجم احوالی ، اسالیب ارشادلری، درجهٔ تأثیرلری‌و آنلردن آلنه‌جق حصهٔ اعتبار ذکر اولونور .

صنف دعاة

اصل دینه دعوت ؛ احکام دین ایله عمله ، آداب دینه رعایته ارشاددر ،دها کوچدر ؛ دعوت ؛ ارشاددن اخصدر ،چونکه دعوت ؛ ارشادی استلزام ایدر ، علوم ، حکمت وکیاستدن دها زیاد دشیلره عرض احتیاج ایدر ، و ارشاد کبی بلادك احوال و اهالیسنه ، ادیان وتاریخنه کوره اختلاف ایدر .

دعوت درسلری؛ صنف دعاته خاصدر، دعاته «علم‌ارشاد» قرائتنده اشارت اولنان طریقت اوزرینه اوقوتولور. دیکرامتلرده‌کی‌طرز دعوتدن اعتبار، دعاة‌مشهوره‌نك‌تراجم احوالی‌ده بو درسلرده‌داخلدر.بوندن‌بشقه دعوت اسلامك عصر اولده و عصر اولدن صوکره سرعت انتشارینك اسبابی، و اسلامك امم و اقطارده کیفیت دعوت و تأثیری، اصول‌وتعالیم اصلاحیهٔ اسلامیه‌دن دیکر اهل ملله سرایت وانتقال ایدن شیلر واسع مقیاسده بسط و تمهید اولونور .

تاریخ اسلام ، تاریخ دول اسلام

تاریخ اسلامدن مراد، رسول‌اکرم (صلی الله علیه‌وسلم) حضرتلرینه خلفای راشدینك سیر شریفه‌لری و بونلرده بولنان احکام ، حکمتلر وعبرتلر، سلف صالحیندن ائمهٔ علم‌ودینك سیرتلری، بوکا خاص اوله‌رق اسلوب علمی اوزره برکتاب وضع اولونور و بونك‌مقدمات ومقاصدنده باالجمله امم دینیه و اجتماعیه‌نك‌وخاصةً قبل‌الاسلام امت‌عربیه‌نك احوالی، بوتون ملتلرك، کندیلرینی اخلال و تذلیت (پت پرستی) دن‌اله تسمیه ایتدکلری مخلوقاتنه، و حکمدار نصب ایتدکلری‌مخلوقینه‌تعبددن قورتاراراق حریت عقلیه‌لرینه و قدرت بدنیه‌لرینه تصرف خصوصنده آرتق رؤسای هیاکل و معابدك،عرش نشین اجلال وتجبراولان‌ملکدارانك متشبثلرینه اتباع و انقياددن صرف نظر ایتدیرن‌بر اصلاح روحی‌واجتماعی‌یه‌اولان احتیاجلری بیان اولونه جقدر . بوندن‌صوکره سیرت مبارکهٔ محمدیه‌نك عقائد و عبادات، عادات و معاملات، حروب و سیاسات، امور بشریهٔ اجتماعیه، مدنیه و معنویه‌و بالخاصه رابطهٔ‌زوجیه‌ومعاملهٔ نسا خصوصلرنده متضمن بولوندوغی اصلاحات عمومیه بسط و تمهید ایدیله‌جکدر .

بونی متعاقب‌ده اشبو اصلاحاتك مسلمینه اولان تأثیراتدن اسلافك وضع علوم‌ومدنیت‌اسلامیه‌نك‌اساسی‌اولان‌فنون ایله‌اشتغاللرندن بحث‌اولونه جقدر. بو مقاصددن‌هربرینه کتابك برربابی تخصیص اولونه‌جقدر .

مابعدی وار

تورك طلبه‌سی درنكی

لوزان تورك یوردی ، تورك طلبه قرده‌شلرینی (۱۹۱۲) افرنجی سنه‌سی نیسانك برنجی بازار كونی (لوزان) ده طوپلانه‌جق اولان (تورك طلبه‌سی درنك) نه دعوت ایدر .

درنكك غایه‌سی ؛ سیاسیاتدن باشقه هرشیدر . اجتماعی توركلكدر. توركلكك ؛ حیاتی ، خسته‌لغی ، یاراسیدر .

توركلكك ؛ هنوز اهالدن وتكاسلدن قورتوله‌میان كنجلكنده فكری برابطه واطراد تولید ایتمك ، مشترك برغایه‌یه دوغرو آل برلكیله چالیشه بیلمه‌سی امكانی حاضرله‌مقدر .

اوكنجلك كه ، ملیتنك ماضیسنه بی‌خبر ، حاله غافل ، استقباله لاقید برحالده مدهش برغایه‌سزلكه دوغرو ایلریله‌یور ؛ اوت ، اوكنجلك كه بوكون ؛ كله‌جكده نه‌یاپاجغنی كندیسنه صورمغه لزوم بیله كورمیور ؛ كیدییور ، قوشویور . . . ینه اوكنجلك كه ؛ یاریم عصره یاقین بر زماندنبری غربك ترقی وعرفان دكیزنده بوجالاندیغی حالده هنوز مملكتنه برداملە فیض ومعرفت كوتورەمدی .

برآز دوشونه‌بیلن دماغلره یبانجی اولمایان بوكبی فجیعه‌لری بوراده صایمق ایسته‌میورز . یالكز ؛ بوتون بونلر حقنده قونوشمق ، دردلریمزه علاج آرامق ایچون (تورك طلبه‌سی درنك) نی ترتیب وبوتون قرده‌شلریمزك اشتراكارینی رجا ایدییورز . أمین اوله‌لم كه بورجا ؛ خائن بر اوچورومه دوغرو یوارلانان توركلكك ، قوجه برملیتك امدادایسته‌ین فریادندن باشقه برشی دكلدر .

بزلر شیمدیلك ؛ توركلكك یكرمنجی عصر قارشیسنده‌كی عاجز موقعنی دوشونمكه وقت بوله‌بیلن قرده‌شلریمزك ؛ بوناچیلر قافله‌سنك دعوتمزه صمیمیتله اجابت ایده‌جكلرینی امیدلنیور وبونكله متسلی اولویورز.

درنكه ، هرتورك كنجی اشتراك ایده‌بیلیر .

درنك ، تورك لسانی اوزه‌رینه جریان ایده‌جكدر .

درنكه ، اشتراك ایتمك ایسته‌ین قرده‌شلر ، (۱۹۱۲) سنه‌سی مارتنك اوتوز برینه مصادف جمعه ایرتسی كونی آقشامی ساعت اونبرینه قدر (لوزان تورك یوردی) نه شفاهاً یاخود تحریراً مراجعتله اسمنی دفتره قید ایتدیرملیدر . برهیئت ویاجمعیت مرخصی اوله‌رق كلنلر وكیلی اولدوقلری جمعیت افرادینك اسامی وتولد محللریله آدره‌سلرینی كذا مخصوص محلنه یازدیرملیدرلر .

درنكه ؛ شخصاً ویا بر مرخص واسطه‌سیله اشتراك ایده‌میه‌ن قرده‌شلر ، غایه‌یه متعلق فكرلرینی لایحه صورتنده درنك ریاستنه بیلدیرلر.

درنكك ، دوامی مدتی درنك عمومی هیئتنك قرارینه باغلیدر ، مذكراتك روزنامه‌سیده عمومی هیئت طرفندن ترتیب اولونور .

لوزان تورك یوردینك درنك قارشیسنده‌كی موقعی متشبث بر قوت ودرنكه سائرقرده‌شلری كبی اشتراك ایدن برهیئت اولمقدن باشقه برشی دكلدر.

لوزان ـ تورك یوردی

سلانیك، ادرنه، استانبول، ازمیر جمعیات علمیهٔ اسلامیه‌لرینه

ه شباط ۱۹۱۲ اسویچره : لوزان

محترم افندیلر ؛

بر عدد بیاننامه كوندرمك صورتیله اشتراككزی تأمین ایتمك ایسته‌دیكمز [تورك طلبه‌سی درنكی] اوزرینه نظر دقتكزی جلبه لزوم كوردوك . بر جمعیت علمیهٔ اسلامیه‌نك آوروپانك بر كوشه‌سنده انعقاد ایده‌جك طلبه قونغره‌سیله نه درجه‌یه قدر علاقه‌دار اولدوغنی ایلك نظرده آكلاشیله‌ماز . حالبوكه مسئله غایت بسیط وبسیط اولدوغی قدرده شایان دقتدر . ایكی آی صوكرا اسویچره‌نك لوزان شهرنده بر قونغره عقد ایده‌جك اولان تورك كنجلری اجتماعی حیاتلرینی تشریح ایدرلركن بر چوق شیلردن بحث ایده‌جكلر ، مناقشه‌لر اوله‌جق . . معلوم عالیكزدركه ؛ حیات اقوامده اك بویوك بر وظیفه ایفا ایدن عامللردن بریسی‌ده ـ علی الاطلاق سویله‌یورز ـ دیندر . دینلر ؛ هر زمان ایچون اجتماعی حیات اوزرینه پك بویوك تأثیرلر اجرا ایده‌كلشلر . بو ، بدیهی بر حقیقتدر . بوكون اجتماعی حیات اوزه‌رینه سوز سویله‌مك ایسته‌ین بر آدم ـ هر نرده‌ده اولور ایسه اولسون ـ اولا ، عائله‌یی ، قبیله‌یی ، صوكرا دینی ، بوندن صوكرا ایسه تأسیسات عدلیه، منافع مادیه، صنعت وادبیات، فنون معارف والخ صوكراده تكملات سیاسیه‌یی كوز اوكنه كتیرمك مجبوریتنده‌در. قونغره‌یه اشتراك ایدن تورك كنجلری ایسه بوشرائط آلتنده ـ غیراختیاری اوله‌رق ـ كندی دینلرندن ؛ اسلامیتدن بحث ایده‌جكلردر . حقیقتی آكلایه بیلمش بوتون جهان متفكرلرینك تسلیم ایتدكلری وجهله دین مبین اسلامیت ؛ عصرحاضرده حكمران اولان دینلرك اك معقول واك ترقیپروریدر. فقط ممالك اسلامیه‌نك حال حاضری هنوز اسلامیتك لایق اولدوغی درجه‌ده آكلاشیله‌مادیغنی كوسته‌ریور . فاسدن چینه‌قدر حكمفرما اولان دین مبین اسلامیتك ألم بحران دقیقه‌لری كچیریور . بوآجی حقیقتی سزلرده تسلیم ایدرك برجمعیت علمیهٔ اسلامیه تأسیسنه مجبوریت وجدانیه حس ایدییورسكز ، موجودیتلرینی بویوك همتلره، عالی وجدانلره مدیون اولدوغمز بوجمعیتلرك تشكللرینه قارشی كوكسلریمز پك بویوك برحس شكرانله قباریور . فقط كوكل آرزو ایدركه ؛ بوكبی مؤسسات اساسدن زیاده تفرعات اوزرنده دولاشوب قالماسین ، بوتون مساعیسنی كوچوك بردائره داخلنه صیقیشدیرماسین ... بواضاعهٔ وقت دیمكدر. حالبوكه زمانمز ؛ بوكاقطعیا تحمل ایده‌میه‌جك قدرنازكدر . انكاری غیرقابلدركه ؛ بوكون مدرسه‌لی كنجلك ایله مكتبلی كنجلك آره‌سنده وخیم براوچوروم واردر. بواوچوروم ؛ اسلامیت جلیله ایچون برحفرهٔ انقراض دیمكدر . اساساً بونك مثالنی پك چوق یرلرده كورمیورمی‌یز ؟ . . بواوچورومك حدوثی تاریخنی بوراده یاپمغه چالیشمق بزی مقصدیمزدن اوزاقلاشدیرر ، بز بوراده ؛

[تورك طلبه‌ ی‌ درنكی] نه‌طرفكزدن كوندريله‌جك برمبعوثله اشترا ككزی رجا ايتمك ايسته‌يورز . بونك ايچون‌ده فكريمزه حق ويره‌جك برچوق نقطهٔ نظرلريمز وار ، موجب صداع اولمز ايسه آشاغيده‌كی سطرلرده مختصراً صايه‌بيليرز :

برنجی ؛ مدرسه‌لی كنجلك ايله مكتبلی كنجلك آره‌سنده برخط وصل چيزمك ،

ايكنجی ؛ مدرسه‌لی كنجلكی مكتبلی كنجلك حيات عرفانه‌صوقمق ،

اوچنجی ؛ مدرسه‌لی كنجلكی مكتبلی كنجلك ايله ياپه‌جغی مناقشات علميه‌ده دها آز متعصب ، دها چوق منطق برحاله كتيرمك ؛ [شايان حيرتدركه ، بوكون مكتبلی مسلم بركنج ؛ كفر ايله ! اتهام اولونمادن مدرسه‌لی بر كنج ايله مناقشهٔ علميه‌يه قابل دكل كيريشه‌من .]

دردنجی ؛ اوزون سنه‌لردنبری افواه ناسده بوتون انحطاطلريمزك ، انقراضلريمزك دستورمشئومی اولمق اوزره برچوق خرافه‌لردولاشيور . بونلرك بری ، بلكه برنجيسی [دنيا اونلرك آخرت بزم] سوزيدر . بونلر ؛ اسلاميتله نه درجه‌يه قدر علاقه‌داردر ؟ دين جليل اسلاميته درجهٔ مغايرتی آشكار اولان بو خرافه‌لرك اورتادن قالديرلماسی ايچون محترم خواجه‌لريمز مكتبلی كنجلك ايله نه درجه‌يه قدر تشريك مساعی ايده‌بيليرلر . ؟ .

بشنجی ؛ (دين وملت ايكيسی بردر .) دينيليور . بونه ديمكدر ؟ . الخ . . بو خصوصده نه سويله‌سه‌ك أمينز كه ؛ معلومی اعلامدن باشقه برشی ياپميه‌جغز .

ايشته محترم خواجه‌لريمز ... سزه ؛ پك صميمی تمنيا تمزه معكس اولان شو استرحامنامه‌مزی كونده‌ره‌رك نظر دقتكزی ـ بو وقته قدر الفت ايتمديكی ـ پك يكی بر زمين فعاليت اوزرينه جلب ايديورز . بو آرزولريمزه قارشی آله‌جغكز طورومسلك بزه آتی مقدراتمز حقنده پك صريح برفكرويره‌بيله‌جك ماهيتده‌در . فكرلريمزك طرفكزجه قبوله مظهر اولماسی ؛ اسلاميت جليله ايچون پك يكی بردورهٔ سعدو بختيارينك فاتحهٔ كشادی اوله‌جقدر . عكس تقديرده بووقته‌قدر دوام ايده‌كلن انقراض اسلاميتك تأكيد وتشديدندن باشقه برشی ياپمش اولميه‌جقسكز . بوحالده اوروپاليلرك هر كون موفقيتله اويناديقلری (هلال‌يرينه‌صليب) فاجعه‌سنك نزد آتيده‌كی بوتون مسئوليتی ـ بيلملی‌يز ! ـ كيملره عائد اوله‌جقدر . باقی ؛ مطالعاتمزك كمال اهميتله تدقيق رجاسنه رديفاً صميمی احترامل‌ريمزی تقديم ايده‌رز .

لوزان ـ تورك يوردی

صراط مستقيم مجموعه‌سی هيئت تحريريه‌سنه

عالی همت افنديلر ؛ سلانيك ، ادرنه ، استانبول ، ازميره جمعيات علميهٔ اسلاميه‌لرينه كوندرديكمز مكتوبلرك برصورتنی ده سزه تقديمه قرار ويردك . توركلك حياتنده اجتماعی انقلاب اساسلری حاضرلمق ايچون چاليشان يورديمز ؛ غايه‌سنه وصول ايچون حيات اجتماعيه‌مزده مهم بر وظيفه ايفا ايدن خواجه‌لريمزك فكرلرينه مراجعه‌قرار ويرمش وبوقراريی شومكتوبيله موقع امكانه چيقارمشدر . مسئله‌نك ـ اوچ سنه‌دنبری پك بويوك برهمتله ايفای خدمتدن چكينمه‌ين ـ محترم صراط‌مستقيم طرفندن لاقيدی ايله تلقی اولونه‌ميه‌جغی فكری بزی سزلره مراجعته مجبور ايتدی . اميد ايده‌رز كه ؛ پك يكی ويكی اولدوغی قدر مهم وعادتا حيات ومماتمسئله‌سی حكمنده اولان فكرلريمز نزديكزده تصويبه مظهر اولور . مراجعت ايتديكمز يرلردن آله‌جغمز جوابلر هنوز معلوم دكلسه‌ده ؛ غريب وأليم برحس قبل الوقوع بزلره پك مشئوم تفسيراتده بولونديريور . احتمال ؛ بووقته‌قدر قلاسيق برحاله كلن منحوس كفرلر بزم حقمزده‌ده ـ مع التأسف ـ ابذال اولنه‌جقدر . فقط عجبا ؛ بويله برزمانده‌ك صميمی وصاف تمنيلريمزی رجالريمزی ؛ پك بويوك وابدياً اونودولميه‌جق برهمتله مدافعه ايده‌بيله‌جك بر (صراط‌مستقيم) ی كنج مسلمانلغه رهبراوله‌رق كوره‌بيله‌جكمی يز ؟ .. آمان يارب امت مرحومه كه سن آچی . . . باقی حرمتلريمز سز محترم وجودلره . . . .

لوزان ـ تورك يوردی

صراط مستقيم

طلبهٔ عثمانيه‌نك بو تشبثلری جداً وحقيقةً شايان تقديردر . محترم طلبه افنديلرك عصرلردنبرو كتلهٔ اسلاميه‌يی زبون ايتمكده اولان مرضك تشخيصيله ازاله‌سنه تشمير ساق غيرت ايتمك ايسندكلری افاده‌لرندن اكلاشيلور . نه مبجل آرزو ، نه عالی تشبث ! شيمدی‌يه قدر بورادهـ كنديلرينك اوروپاده قورمق ايستدكلری درنكه مماثل ـ بر چوق درنكلر قورولمق لازم كليرو بووظيفه‌ده مقتضای زمانی تقدير بيورمش اولان علمامزك ، فضلامزك عهدهٔ حميتلرينه ترتب ايلر ايدی . واأسفا كه دارالخلافة العليه‌ده بويله برشی كورولمدی . طلبهٔ محترمه‌مزك رساله‌مز حقنده‌كی توجهلرينه تشكر ايدر وبو بابده بزجه ياپيله‌جق شيئك نه دن عبارت اوله‌بيله‌جكنی وقت مناسبنده كنديلرينه بيلديره‌جكمزی بيان ايلرز .

مقصد عالی ، تشبث مهمدر . دعوت واقعه‌يه علما و فضلادن پك چوق ذوات كرامك اجابته مسارعت بيوره‌جقلرنده اميدمز بركمالدر . همان جناب حق بو كبی تشبثات عاليه‌ده بولنان اخيار امتی توفيقات صمدانيه‌سنه مظهر بيورسون .

[توسيع طباعت] قوللكتيف شركتی محمد حلمی و شركاسی		مديرمسئول : اشرف اديب

صراط مستقيم

۱۳۲٦

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
۲۷ نومرو

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
....
درج ايدلميين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياساتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
۱۰ تموز ۳۲٤

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	التى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	۳٥	غروش
روسيه	٦۰٥	۳۰٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	۱۷	۹	فرانق

درسعادتده نسخه‌سى ٥۰ پاره‌در
....
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
۲۰ غروش فضله آلنير

عدد : ۱۸۱ ٤ ربيع الاول ۱۳۳۰ پنجشنبه ۹ شباط ۱۳۲۷ يدنجى جلد

دين وفلسفه

وحدت وجود

۱٦ .

بومسلك اربابى ساحۀ تكوينده مشهود اولان شئون غير متناهيه‌يى هيچ بر علت غائيه تعقيب ايتمكسزين حركت ايدن ماده‌نك تصرفاتى جمله‌سندن اولمق اوزره قبول ايديورلر وعقل سليم اصحابنى حيرتدن حيرته دوچار ايدن بدايع قدرته اثر تصادفدر ديورلر . انلرك اعتقادينه كوره عالمك تدبير وتصرفى نفسنه شعورى اولميان بر كور قوتك دست ارادتنه مودوع ايمش انسان اصغر نامتناهيدن اكبر نامتناهى‌يه قدر اجزاى عوالم بيننده مشهود اولان بونجه خوارق صنعتى نفسنه شعورى اولميان بر كور قوتك ـ هيچ بر غايت تعقيب ايتمكسزين ـ صرف اثر تصادف اوله‌رق وجوده كتورديكنى قبول ايده‌جك قدر محروم بصيرت اولورسه طالعنه اغلاملى .

مشهور « مونتسكيو » « روح القوانين » عنوانلى اثرنده : بر كور قوت ، عقل وادراك صاحبى مخلوقات وجوده كتيره‌من . ديمشدركه نه طوغرى بر سوزدر . هله ماديونك ايكيده برده ايلرى سوردكلرى شو « تصادف » كلمه‌سى ، لسان حكمتده اصلا معناسى اولميان الفاظ مهمله‌دندر .

عوالمى بر طرفه براقه‌لم . مشهور « وولتر » قاموس فلسفيسنده هواده اوچان بر ذره‌نك اوچمه‌سى بيله تصادف اثرى دكلدر ديور . طاوله زارينك شش بش ويا پنج و دو كلمسنكده تصادفه اسنادى ممكن دكل ايكن نامتناهى بر قدرت وعظمتك ساحۀ تجليسى اولان كائنات نصل اولورده احتوا ايلديكى بونجه دقايق حكمتله افعالنده برغايت تعقيب ايتميان بر كور قوتك صرف اثر تصادف اوله‌رق وجوده كتيرديكى بر مجموعۀ مهملات اوله‌بيلير ؟

عناصر بيننده‌كى امتزاجاتك ابتدايت امرده نصل وقوع بولمسى لازم كلمش ايسه مطلقا اوصورتله وقوع بولديغنى تسليم ضروريدر . چونكه ماده‌نك استعدادينه نظراً بشقه درلو اولمسنه امكان مساعد اولايدى اوامتزاجات هيچ شبهه يوقكه اويله اولوردى .

مادامكه اويله اولمامشده بويله اولمش ، ديمك بويله اولمسنه قدرة‌الله‌يه نظراً دكل ، فقط (ماده‌يه نظراً) بر ضرورت وار ايمش . اكر او ضرورتك كنديسى تصادفدر دينه‌جك اولورسه بو سوز ، قائلنك تصادف ويا ضرورت نه‌ديمك اولديغنى بيلمديكنه دلالت ايدر . چونكه ضرورتك كيرديكى يردن تصادف ، تصادفك كيرديكى يردنده ضرورت چيقار . بونك برى ديكرينك ضد كامليدر .

حال بويله اولنجه عناصرك سوق تصادفله عالمى تكوين ايتديكى حقنده‌كى ادعا طبيعتيله حكمدن ساقط اولور . بوادعانك بطلانى تحقق ايدنجه هر شيده بر غايت ، هرغايتده عقللرى دوچار حيرت ايده‌جك عظيم بر حكمت اولديغى‌ده ثبوت بولوركه بوده برمدبر حكيمك وجودينى اثبات ايچون اك قوتلى بر دليل ديمكدر .

ماديون مسلكنك تمل طاشى مثابه‌سنده اولان ماده‌يه كلنجه دينه‌بيليركه بزم اك زياده بيلديكمز حالده هيچ بيلمديكمز بر شى وارسه اوده ماده‌در . انسانلرك بو يار قديم ايله هنوز ال اله ويرملرى نصيب اولمامشدر .

عصرلردنبری دیدارینه مشتاق اولدیغمز بویار وفاکار بزمله هر زمان الفت ایدر ، فقط اصلا یوزندن حجابنی رفع ایتمز . دائما حجاب استتار التنده کوریشیور. نقابنی رفع ایتمه‌مك شرطیله هر امرمزه امتثال، هر ارزومزه مماشاة ایدر. انسان « یوزینی کوره‌یم» دیه نقابنه طوغری دست تجاوزی اوزادنجه کورمك ایستدیکی چهره‌نك برق خاطف کبی کوزدن نهان اولدیغنی ، نقابنه طوغری تطاول ایدن دست تجسسك درین بربوشلق ایچنده قالدیغنی کورر. شمدی‌یه قدر بزه‌لباس مستعارندن بشقه بر برنی کوسترمیان اوشاهد وحشت کزین غالبا الی الابد یوزینی کوسترمیه‌جك وبزمله حجاب استتار التندن کوریشه‌جك . متقدمین ماده‌یی اوصاف و اعراض محسوسه‌یی قبول ایدن بر اصل قدیم اولمق اوزره تعریف ایدرلر. بعض کره‌ده ماده ایله هیولایه شیٔ واحد نظریله باقارلر ایدی .

حتی « ابن‌سینا » حدود عنوانلی رساله‌سنده ماده‌یی : المادة قدتقال مرادفاً للهیولی ویقال مادةً لکل موضوع یقبل الکمال . . . الخ دیه تعریف ایدیور .

ینه‌او رساله‌ده هیولی حقنده‌ده شو عباره‌یه تصادف اولنیور: الهیولی المطلقة فهی جوهر ، و وجوده بالفعل انما یحصل لقبول الصورالجسمیة لقوة فیه قابلة للصور . ولیس فی‌ذاته صورة تخصه الا معنی القوة. ومعنی قولی لها هی جوهر هو ان وجودها حاصل لها بالفعل لذاتها . . . الخ عباره‌نك توسیع مألندن شو معنی چیقار :

بزم هیولی دیدیکمز شی بر جوهردر . اوجوهرك ذاتنده برچوق صورتلری قبوله مستعد بر قوت واردر. انك بالفعل وجودی یعنی بزم اکا موجود دیه‌بیله‌جکمز بر درکه‌یه تنزلی‌ده انجق کندیسنده بالقوه موجود اولان او استعدادك، اجسامه مخصوص صورتلری قبول ایتمسیله تحقق ایدر . او جوهرك کندیسنه مخصوص بر صورتی یوقدر .

انجق او صورتلری قبول ایده‌جك برقوت ، براستعداد واردر . بزم اکا جوهر دیمکلکمز ذاتنه نظراً بالفعل وجودی اولمسی وبزم وجود دیه بیله‌جکمز صورتی اخذ ایچون براستعداد مخصوصی حائز بولنمسی اعتباریله‌در. انك کندیسنه نظراً بالفعل متحقق اولان وجودنده بزه کوره تحقق وجود ایچون شرط لابد حکمنده بولنان اوصاف واعراضدن بری بولنمدیغندن اوجوهر کندیسنه نظراً بالفعل بزه نظراً بالقوه موجود دیمك اولور . متأخریندن اولان مادیونك اعتقادیلرینه کوره قوت فکری کبی ماده فکری‌ده بر تجرید محضدن عبارتدر؛ حقیقتده اوصاف واعراضیله محاط ومجهز اجسامدن بشقه بر شی یوقدر؛ اجسامدن مجرد اعراض، اعراضدن عاری اجسام تصوری بر تصور باطلدر؛ قوتله ماده یکدیکرینك لازم غیر مفارقیدر .

قوتسز ماده ، ماده‌سز قوت اولماز . قوت و ماده عنوانیله بشقه بشقه ایکی ماهیت تصوری. مافوق الطبیعیاته عائد ایکی نظریه‌نك قبولی دیمکدر. قوت و ماده دینلن شیلر برشیئك ایکی مختلف شکللریدر. ماده ، بین الذرات موجود اولان قوتك شکل ثابتی ، حرارت ، ضیا ، الکتریق وسائره کبی شیلرده عین قوتك بر شکل غیر ثابتیدر . ذراتی تحلیل یعنی ماده‌یی مادیتندن تجرید دیمك قوتك ماده دینلن شکل ثابتنی، حرارت، ضیا، الکتریق وسائره اسملریله معروف اولان اشکال غیر ثابته‌سنه قلب و تحویل دیمکدر .

ایشته ماده حقنده متقدمین ومتأخرینك سرد ایتدکلری ملاحظاتك خلاصة الخلاصه‌سی یوقاریکی ملاحظه‌لردن عبارتدر. بونلرك هیچ برینه دیه‌جك یوق . یالکز قوت وماده دنیلن شیلر عین شیئك ایکی مختلف شکللریدر دیمکله ماده حقنده برشی سویلنمش ، ماده‌نك اساسی تبیین ایدلمش اولیورمی بیله‌مم . چونکه اصل ارانیلان او «عین شی» اولوب انك استحالات مختلفه‌سندن متحصل نتایج دکلدر . دیمك که بزم ماده حقنده‌کی معلوماتمز شی دائره‌سندن ایلری کچه‌میور .

بویله اساسی شیدن عبارت اولان برامر مجهولك استحالات محسوسه‌سنه برر اسم ویرمکله ماده‌نك حقیقتی بیلنمش ، مسئله حل ایدلمش اولماز. مقصدمز، مادیون مسلکنی تعمیق، اکا دائر سرد ملاحظات ایتمك دکلدر . بزجه مطلوب اولان جهت، ماده اولسون قوت اولسون نه اولورسه اولسون بر موجودك تحققیدر .

ایشته صوفیون جناب حقك علم وقدرتی لاحق اولمقسزین بوموجودك تحقق ذاتیسنه امکان کورمیور . چونکه برموجودده حکم وجودی کندیسنه اضافه ایده‌جك برقوت اولمدقچه اوموجود تحقق ایده‌مز. شوحالده مخلوقات میاننده بوقوتی حائز اولان یالکز نفوس ناطقه اولدیغندن یالکز انلرك موجود اولمسی، انلردن بشقه برشیئك موجود اولمامسی لازم کلیور . عجبا اویله‌میدر . فکریون حل مسئله‌یه بو قپودن کیره‌رك عالم خارجی‌یه نفس ناطقه‌نك حالات مختلفه‌سندن منبعث توهمات نظریله باقشارلردر. حتی بونلردن مشهور «فیخته» عالمده کندیسندن بشقه موجود کورمیوب کندیسی کبی انسانلرك بیله وجودینی انکار ایتمشدر. فی الحقیقه اجسام حقنده اجرا ایدیلن تدقیقات نظریه انسانی بویله بر فکره صاپدیره‌بیلیر. مثلا اجسامك برچوق اعراضی نفس ناطقه ایله قائم اولوب اجسامك کندیلرنده موجود دکلدر، «دەقارت» اعراض سائره‌یی اجسامدن نفی ایله یالکز امتدادی قبول ایدیور . «برقلەی» وسائره کبی بعض فلاسفه امتدادك‌ده نفس ناطقه ایله قیامنه قائل اولیور . بوفیلسوفلرك اعتقادینه کوره روی ارضده شعلهٔ ادراك منطفی اولسه دنیادن اثر قالمیه‌جق یعنی نوعما قیامت قوپاجق مثلاً باصره اولمدیغی ایچون نور وضیا فرق بر جمع عجیبه منقلب اوله‌جق، حافظه اولمدیغی ایچون زمان دنیلن امتداد وهمی بیلمدیکمز برماهیته انقلاب ایده‌جك، بلکه مکان دنیلن امتداد حسیسندن‌ده اثر قالمیه‌جق ؛ هله لون ، رائحه، ملاست وخشونت کبی اعراض واوصاف درجنك اول کنام اوله‌جق ؛ حس سمعك فقدانی ملابسه‌سیله عالم اصواتك قیامتی قوپاجق ؛ خلاصه عالم ، حقیقتی ادراك مستحیل اولان برهیولی حالنی اله‌جق !

بناءً علیه بو حال قیامت دکلده ندر؟ فکریونی عالم خارجینك وجودی حقنده شبهه‌یه سوق ایدن شی یوقاریده سویلندیکی وجهله

اشیای خارجیه دنیلن حقایق ثابته‌یه مخصوص اوصاف واعراضك ذوات اشیا ایله قائم اولیوب نفوس ناطقه ایله قیاملریدر . حالبوكه معلومات حسیه‌مزك مصححی اولان عقل انلرك بوفكرلرنده‌كی افراطی تصحیح ایدر چونكه اكر بزحسی اوله‌رق جمع ایتدیكمز معلوماتی عقلاً تصحیح ایتمه‌مش اولسه ایدك بوكون كونشه برسماوی « كوزله‌مه » بیلدیزلرده بر كوزلك جامی دیرایدك كونشی حجم حاضریله حس ایدن كوزمز ایسه؛ انك كرهٔ ارضدن ۱۰٤۰۰۰۰۰۰ كره بیوك اولدیغنی بزه بیلدیرن عقلمزدر معلوماتمزك اك صحیحی عقلمزله تحصیل ایتدیكمز معلوماتدر ایشمزحسه قالیرسه هیچ بر زمان نفسمزی خطادن ازاده بولندیره‌میز .

فرید

تنقید محققك جوابی
و
اكلاشیلمایان نقطه‌لر

— كچن هفته‌دن مابعد —

ایكنجی نظریه: نوع بشرك اولی حضرت آدم اولمیوب آدمدن مقدمده نوع بشر بولندیغی. بونظریه‌یی قبول ایتدیكمز حالده دیرز كه :

انسانلر بدایت خلقتده غایت بسیط برصورتده پك محدود بربیلكی ایله ساحه آرای ظهور اولشدر . جناب‌حق افراد انسانیه‌دن هرفردی « والله اخرجكم من بطون امهاتكم لاتعلمون شیأ وجعل لكم السمع والابصار والافئدة لعلكم تشكرون » آیت كریمه‌سنده خبر ویردیكی اوزره نصل ضعیف‌القوة ، مفقودالعلم ، هرشیدن عاجز ، هیچ برشیئه مقاومت ایده‌میه‌جك بر صورتده خلق ایدوب صكره ابوینك وياخود دیكر كیمسه‌لرك مساعیسیله بنیه‌سی حدمعروفه واصل‌اوله‌رق علم وعرفان صاحبی اولیورسه ؛ جمعیات بشریه‌ده بدایت ظهورنده غایت ساده بر بیلكی‌یه مالك اوله‌رق نشأت ایلمش؛ كرك اعتقادیات وكرك عمل خصوصنده صرف شرایع عقلیه‌یه تمسك واویولده حركت ایلمشدر . بو ساده‌لكله برچوق زمانلر دوام ایده‌رك حوادث كونیه‌نك وقوعی كندیسنه‌مربیلك وظیفه‌سنی ایفا ایلمشدر. انسان ایچون تخمین اولنان بودورده انسانلریالكز بنیهٔ جسمیه واحتیاجات بدنیه‌سنك محافظه‌سنه اهمیت ویرمشدر . حتی بشرك بو دوره‌ده‌كی كافهٔ صنایعنك طاشدن اولمسی افرادك حال صباوتنه پك مشابهدر . بوندن صوكره تناسل وتكامل ایده‌رك دها یوكسك برطبقه‌یه چیقیور . بشر بودورنده صنایعنی دها زیاده ایلری‌كتوریبور، آلات و ادواتی قلای و تموردن یاپیور . بو دورده ارواحه اهمیت ویریبور، حتی‌ارواحه پرستش ایدییور، رعد وبرقه عطف نظرایدییور، خلاصه بو دوردنده كچه‌رك تجربه وكندیسندن اولكیلرك بقیهٔ آثاری كندیسنه پك چوق شیلری كشفه سبب اولیور . بو دفعه جمعیت اولكی دوشونجه‌لرینك بر چوق خطالرنی بولیور ؛ حوادث كونیه بیلمدیكی برچوق شیلری تعلیم ایدییور، اصول اجتماعیاته متعلق پك چوق شیلر اوكرنیور . بنیهٔ معنویه‌سنك عناصرندن بعض شیلر كشف ایده‌رك تعقل ایلدیكی شیلرك باطنی ، بیلمدیكی شیلرك اسرارنی فهمه ؛ بولندیغی عالم جسمانیدن بشقه بر عالم روحانی اولدیغنه ذاهب اولمغه استعداد كوسترمك درجه‌سنه واصل اولیور .

دیمك اولیوركه بودورده جمعیت بشریه صباوت دورندن سن‌رشدك اولنه انتقاله حاضرلق كوستریبور وبناءعلیه استقبال‌ایتدكلری طورجدیده هدایت ایتمك اوزره كندیلرینه نبی بعث اولنیور !

افراد بشردن هر فرد سن رشده واصل اولمدن منفعت و مضرتی اوقدر فرق ایده‌مدیكی كبی ، غیره ایقاع مضرت خصوصنده‌ده سن‌رشده واصل اولدقدن صكره شهوات‌نفسانیه‌سنه‌تابع‌اوله‌رق‌اجرا ایدر. بناءً علیه جمعیات بشریه‌ده ظهور نبوت دورەسنه قدر كرك اعتقادیات وكرك عملیات خصوصنده مقتضای فطرتلری اوله‌رق صرف عقللری‌ایله حركت ایتمشلر وبالطبع كیت‌كیده ترقی‌ایتدكجه سن‌رشده واصل اوله‌رق آره‌لرنده اختلافلر ظهوریله عاجز قالدقلری ماده‌لرده كتاب و شریعت الٓهیه ایله حكم ایده‌جك بر پیغمبر كوندریلیور. شو حالده نبوتك ظهوری وانی قبوله استعداد اطوار بشریه‌دن بر طوردركه نوع انسان اكا ؛ غایتی كمال انسانیتك شو نوعنه انجا ایدن اوزون بر طریقده تدریجی بر صورتده یورویه‌رك واصل اولیور و اوطور نورانی جدیدك ظهورینه كسب استعداد ایدییور. بو صورتله پیغمبر اوله‌رق بعث اولنان حضرت آدم انسانلرك‌دكل؛ پیغمبرلرك بدایتی اولمش اولیور . جمعیت بشریه كماله دوغری یورویه‌رك بر طاقم مرحله‌لر قطع ایدوب نبوتك ظهورینه انجا ایتدكدن صكره دها بر چوق مسافه‌لر طی ایله دیكر بر منزله واصل اولیور. فقط مع‌التأسف عهد نبوة اوزادقچه ، انسانلر نور نبوتدن تباعد ایتدكجه قلبلری قاراروب نفسلرنی ظلم وتعدی‌احاطه ایده‌رك شهوات نفسانیه‌لری غلبه ایدییور، سر دعوت ، حكمت دینیه اونوتولیور؛ بناءً علیه بو جهتله اختلافلر باش كوستره‌رك اولكی سعادت شقاوته انقلاب ایدییور. بو دورده تمادی ایتدكجه بشر ایشلمش اولدیغی اعمال و حركاتك‌فنالغنی ادراك، و اختلافاتك وخامت عواقبنی ، الفت محبتك فوائدی ایله مقایسه ایده‌رك قلبنی عقائد فاسده‌دن ، نفسنی بر طاقم ملكات ردیئه‌دن تطهیر ایدنجه بوندن صوكره جمعیت اوزرینه ینه شمس اولك طلوعیله ، حقوقده رئیس ایله مرؤوس مساوی ، انسانلر تنزیل اوزرینه اجتماع ، تأویل صحیح اوزرنده اتحاد ایدرلركه ایشته كندیسی ایچون امید ایتدیكی غایهٔ كماله واصل اولنجه‌یه قدر شو تعداد اولنان اطوارك هربرینی صیره‌سیله كچه‌رك الڭصوكره او غایه‌یه‌وارەجغی شبهه‌سزدر . بو نظریه‌ده ضعیف برنظریه دكلدر چونكه طبقات الارض وانسال بشر علماسنك سرد ایده كلدكلری نظریات فنیه‌یه تمامی تمامنه موافق اولدیغی كبی دیناً دخی هیچ بر محذوری یوقدر. زیرا « ما كان الناس امة واحدة فبعث‌الله‌النبیین مبشرین و منذرین وانزل معهم‌الكتاب بالحق لیحكم‌بین‌الناس‌فیما‌اختلفوا فیه ومااختلف فیه‌الاالذین اوتوه من‌بعدما جاءتهم البینات بغیابینهم فهدی‌الله الذین آمنوا لمااختلفوا فیه من‌الحق باذنه

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم » نص جليلندن بو معنا قسماً مستفاد اولمقده‌در .

ابن العادل ، قرطبى ، ابى مسلم الاصفهانى ، قاضى ابى بكر ، امام الائمة والدين مصر مفتيسى شيخ محمد عبده كبى فحول علما بو نظريه‌يه اشارت ايتمشلر . وحضرت آدم مسئله‌سنى‌ده شو صورتله بيان ايتمشلردر :

« جناب حق انسانلرى شرايع الهيه‌دن خالى اوله‌رق صرف عقللريله حركت ايدن بر امت واحده اوله‌رق خلق ايلدى . فقط كيت كيده تكثر ايتدكجه اختلافلرده چوغالوب اصلاح اعمال وحفظ سلامت قلوبده يالكز هدايت عقليه كفايت ايتمديكندن جناب حق لطف الهى اوله‌رق كندى طرفندن امر و نهى قوللرينه تبليغ ايتمك ايچون پيغمبرلر كوندردى . حضرت آدمك رسالتى ايسه نره‌ده وكيملر ايله ، وكيملره اولديغى معلوم دكلدر . بناء عليه جائز وبلكه محققدركه آدمك نبوتى ايلك قومك بعضيلريله برابر اولاد آدمك بر وياخود بر قاچ لرينه قدر دوام ايتدى .

صكره‌لرى نسل آدم اوزرينه فساد عارض اولوب شريعت الهيه‌يى نسيان ايتديلر وبو صورتله ـ اولكيلرده اولديغى كبى ـ بونلرده يالكز عقللريله حركت ايتمه‌كه باشلاديلر . ذاتاً « واذقال ربك . . . » آيت كريمه‌سنده‌كى خليفه لفظنده مفسرلر ايكى مسلكه سلوك ايديورلر : بونلردن برقسمى بو لفظك ارضده اولجه بر ويا دها زياده نوع حيوان ناطق وارايكن منقرض اولديغى وجناب حقك ارضده خليفه قيله‌جغنه دائر ملائكه‌يه خبر ويرديكى بو صنف انك محلنه حلول ايده‌رك اكا خلف اوله‌جغنى مشعر بولنديغنه ذاهب اولديلر . نته‌كيم جناب حق‌ده قرون اولى‌نك اهلاكنى ذكر ايتدكدن صكره « ثم جعلنا كم خلائف فى الارض من بعدهم » بيورمشدر . بو تقديرجه آدم بو ارض اوزرنده‌كى حيوانك ايلك صنف عاقلى اولميوب بلكه حيوان ناطقك هلاك اولمش طائفه ، وياطوائفنه ذات وماده‌ده مماثل وبعض اخلاق و سجايا‌ده مخالف ايلك طائفهٔ جديده‌سى اولمش اولور .

ديانت بر همنيه‌دن آلنان معلومات دخى بيلديكمز حضرت آدمك ايلك آدم اولماسى حقنده‌كى فكرلرى تأييد ايليور . « مانو » نامنى ويردكلرى حضرت آدمك يدنجى مانو اولديغنى سويليورلر . كرچه بو نظريه‌لرك هر برينه قارشى اعتراض وارد اولمق احتمالى وارايسه‌ده كرهٔ ارضده وجود انسانينك بدايتنه دائر بر تاريخ صحيح اولمديغى جهتله نص كتابه ، نقلى ريب و اضطرابدن خالى اولان سنته مخالف اولمدقجه بو كبى نظريه‌لره قارشى وارداولان اعتراضك اهميتى اولميه‌جغى دركاردر . مع هذا بز توجيه اولى تقديم ايلدك .

بوراسى شو صورتله ايضاح اولندقدن صوكره كالهم استشهاداً ايراد ايلديككز آيت كريمه‌يه :

بز ديمشدك‌كه ، « هل اتى ...! » آيت كريمه‌سى نوع بشرك بدايت ظهورنده مايمونلره يقين بر استعداد‌ده اولوبده كيت كيده تناسلدن تناسله ، اصطفادن اصطفايه سميع وبصير اولديغنه دلالت ايتمز . . . !

بوكا جواباً ديورسكز كه : « برنجى آيتده‌كى انسان (لم يكن شيئاً مذكوراً) حكم جليلنه نظراً يالكز بر صورتدن عبارت وصاحب حياة معناسنه‌در ... » « ايكنجى آيتده‌كى انسان حضرت آدم واولاد آدمى شامل اولارق احراز كمال وتكامل ايدن انسان معناسنه‌در . . ! » ومعناى شريفى شودر : (يالكز صورتدن عبارت . . . . ! » هايدى تسليم ايده‌لم كه آيت كريمه بو صورتله توجيه اولنسون . فقط بو جواب اوله‌بيليرمى ؟

زيرا صورتدن عبارت اولان انسانده انسانلق يوقكه ، مايمونلره يقين بر استعداد تصور اولنسون . اوكا انسان اطلاقى بالآخره كنديسنه انسانيت ايله حكم اولنه‌جغى ايچوندر . او حالده مايمونلره يقين بر استعداد‌ده‌لر ايدى ديديككز ايكنجى آيتده‌كى انسان اوله‌جقدركه تنقيد محققده سويلديككزك عينيدر . مع هذا ديكر آيات كريمه واحاديث نبويه‌نك دلالتندن اكلاشلديغنه كوره آيت كريمه‌دن بو معنا اوقدر ظاهر دكلدر . بناءً عليه بو آيت كريمه‌نك معناسنى شو صورتله ايضاح ايتمك لازمدر :

١ — برنجى انساندن مراد حضرت آدم ، ايكنجى ايسه بنى آدمدر .

٢ — « انا خلقنا الانسان » قرينه‌سيله هر ايكى موقعده‌كى انسان ايله مراد اولاد آدمدر .

٣ — برنجى انسان ايله مراد جنس انساندر . ايكنجى دفعه ذكر اولنمسى زياده تقرير ايچوندر ...

٤ — انسان ايله مراد ابدانك وجودندن مقدم موجود اولان نفس ناطقه‌در « حين » مقدارى غير معلوم اوزون بر زمان ، وياخود اربعين ايله مقدردر . « ابتلاء » بلودن مشتق اولسه‌ده بوراده سزك ديديككز معنايه دكل بلكه امتحان معناسنه‌در وبو معنايه اولديغنه‌ده « فجعلناه سميعاً بصيراً » قول شريفى دلالت ايدر . برنجى توجيهه كوره معناى آيت :

« آدم اوزرندن بر طاقم دورلر ـ تراب ، طين ، طين لازب ، صلصال ، حمأ مسنون دورلرى ـ كچديكى اوزمانلرده شايان ذكر برشى اولميوب منسى ايدى . »

ايكنجى توجيهه كوره معناى آيت :

« بنى آدم اوزرندن بر طاقم طورلر ، زمانلر ، تراب ، طين ، طين لازب صلصال ، حمأ مسنون . سلالهٔ طينيه ، نطفه ، علقة ، مضغة ، عظام ... كچدى‌كه اوزمانلرده انسانيت ايله مذكور اولميوب منسى ايدى . »

بوندن صكره خلقت بنى آدمى وسبب خلقتلرينى بيان ايده‌رك بيوريوركه : « بز انسانى ، تكاليف ، واوامر ونواهى ايله امتحان ايتمك ايچون نطفهٔ امشاجدن خلق ، وكنديسيله امتحان صحيح اولان فهم وتمييز وبونلرك موقوف عليهى اولان سائر شيلرى احسان ايلدك »

راغب اصفهانينك بيانه كوره انسانلرك مبدأ خلقتلرى ترابدن باشلايه‌رق طين ، يعنى صوايله تراب ، بوندن صكره طين لازب يعنى معتدل بر حال اوزره بولنوب قبول صورته كسب استعداد ايدن چامور حالنه كليور . بو دوردن صكره يابس وكنديسندن صدا ايشيديله‌جك بر دوره‌يه ، بوندن ده كچه‌رك دها يوكسك بر دورهٔ تكامله كليوروك صوكره كنديسنه نفخ روح ايديله‌رك شو تعداد اولنان ادوار سبعه‌يى صيره‌سيله

کچدکدن صکره علم وادب ایله تکمیل ایدییور .

مبدأ بشر بو صورتله بر چوق دورلر کچیردیکی کبی ابناء بشرده سلالهٔ طینیه‌دن بدأ ایده‌رك ادوار سبعه‌یی کچیردیکدن صکره قابل علم ومعرفت اولیور .

بو حقیقته جناب حق قرآن کریمده مختلف موضعلرنده اشارت بیورمشدر .

« خلقه من تراب . . . من طین . . من حمأ مسنون . . . من طین لازب . . . من صلصال من حمأ مسنون . . . من صلصال کالفخار . . . انی خالق بشراً من طین فاذا سویته ونفخت فیه من روحی فقعوا له ساجدین . . . . ولقد خلقنا الانسان من سلالة .... » بناءعلیه‌دهردن نصل معنا مراد اولنورسه اولسون ینه معنا صحیح اولور . یوقاریده سرد ایتدیکمز ایکنجی نظریه‌یه کوره‌ده معنا پك آشکاردر .

ایشته حضرت ! شو صورتله توجیه و ایضاح اولندقجه افادهٔ عالیلریکزدن یوقاریده‌کی محذورلی کوردیکمز شیلر الآن باقیدر مع هذا اولجه سویلدیکم وجهله موسیو ارنست هکلك وحدت موجود رساله‌سنه قاشی اك اول ردیه‌یی سز یازدیغکز جهتله « الفضل للمتقدم » فحواسنجه شایان تبریکسکز. آه ! نه‌اولایدی‌ده بتون علمامز اك عزیز اولان عمرلرینی قهوه کوشه‌لرنده لقلقیات ایله کچیره‌جکلرینه بویله ملتلرینه نافع اثرلر وجوده کتیرسه‌لرده بتون ابنای وطن آنلردن از وچوق استفاده ایتسه ایدی ! فقط هیهات‌که بوکبی شیلر ایله مشغول اولمق شویله طورسون اشتغال ایدنلرده نظرلرنده دینسز اولیورلر

هرنه‌ایسه باقی احترامات فائقه‌می تقدیم ایله ختم کلام ایلرم افندم

اقسکیلی

احمدحمدی

ادبیات

ادبیات بحثلری

تصویر

کوزیمزله کوره بیلدیکمز محسوساتی بزه کوستره‌بیله‌جك ، یاخود خارجده وجودی اولمایان احساساتی طویوره بیله‌جك ملکه‌یه ادبیاتده تصویر دیرلر . بونکله برابر مطلق اوله‌رق ذکر ایدلدیکی زمان تصویر یالکز محسوساته منحصر قالیر .

تصویر اوچ درلو اولور . برنجیسنده ادیب برمستنسخ رسام طوری طاقینه‌رق ترسیم ایده‌جکی لوحه‌یی عیناً آلیر؛ کندیسندن هیچ برچیزکی علاوه ایتمز . ایکنجیسنده اولوحه‌یی اولدیغی کبی چیزمیه‌رك کرك علاوه، کرك طی صورتیله بریر تعدیلات اجرا ایدر . اوچنجیسنده ایسه تصویر ایده‌جکی شیئ اولدیغی کبی کوسترمك طرفنه هیچ یاناشمایه‌رق، اونی اولجه کندیسی بام باشقه برنظرله بام باشقه برشکلده کوردکدن صوکره اویله‌جه کوستریر؛ یعنی باشقه‌لرینك کوردیکی کبی دکل، کندیسنك کورمك ایستدیکی کبی کوسترمه‌یه چالیشیر .

شو تقسیمه کوره برنجی تصویر صرف حقیقی ، اوچنجیسی بوسبوتون خیالی ، ایکنجیسی ایسه حقیقتله خیالك ممتزج برشکلی اولیور .

برچوق لوحه‌لر واردرکه شعری ایچنده اولدیغندن شاعرك بوتون صنعتی، بوتون وظیفه‌سی اونلری عیناً نقل ایتمکدن عبارت قالیر . لکن بواوقدر قولای برایش دکلدر .

زیرا برکره اولوحه‌لری غایت محیط ، غایت نافذ برنظرله کورمك؛ صوکره‌ده اوصورتله کوستره بیلمك لازم .

ینه برطاقم لوحه‌لر واردرکه عیناً نقل ایدیلیرسه برنظر تماشا اوندن چوقلق محظوظ اوله‌ماز . چونکه حقیقتی عریان کورمك هرزمان اوقدر خوشه کیتمز . ایشته بویله یرلرده ادیب خیاله مراجعت ایلر : تصویر ایده‌جکی اولوحهٔ حقیقتك برچوق یرلرینی فدا ایدرك یرینه خیال کتیرر؛ بونقصانی خیال ایله تلافی ایدر .

ینه برطاقم لوحه‌لر واردرکه بزده اویانده‌جقلری حسیات علویه‌یه نسبتله هیئت حقیقیه ومادیه‌لری پك ناچیز قاله‌جنی ایچون اوکبی الواحی تصویر ایدرکن نظر تماشامزك اوکنده‌کی صورتی براقیر ؛ مخیله‌مزده چیزدیکمز نقوشی کاغد اوزرینه نقل ایتمه‌یه چالیشیرز .

تصویرده فضله تفصیلاتدن احتراز ایتملیدر ، دیبورلر . طوغریدر . آنجق ، نه کبی یرلرده نه کبی تفصیلات زائددر ؟ مسئله بوراسنی کسدیروب آتمقدر . هله حقیقی تصویرلرده بعضاً اویله نواقص اولورکه زوائددن زیاده نظر مؤاخذه‌یی جلب ایدر . بزه اویله کلیورکه : تصویر ایچون طوتیله‌جق مقیاس الده‌کی موضوع ایله اوموضوعدن چیقاریله‌جق نتیجه‌یه کوره دکیشمك لازمدر . أوت ، موضوعك نه درجه‌لرده تفصیله تحملی واردر ، کذلك ایستنیلن نتیجه‌یه وارمق ایچون قارشیکزده‌کی لوحه‌نك یاخود وقعه‌نك هانکی نقطه‌لری ، هانکی چیزکیلری کوسترلمك ایجاب ایده‌جکدر ؟ بونی قطعی بردستور ایله بیلدیرمك قابل اوله‌ماز .

اسکی شاعرلریمزك هیچ اهمیت ویرمدکلری ، عادتا شاعرلکه منافی کوردکلری بر مسلك وارسه اوده محسوساته عائد حقیقی تصویرلردر .

اکر ایلك دورلرده کلن شاعرلریمز ایران ادبیاتیله اوغراشدقلری قدر عربك شعر قدیمیله توغل ایتسه‌لردی، یاخود دورمتوسطده یتیشن ادیبلریمز غربك آثار ادبیه‌سنه بیکانه قالمه‌سه‌لردی، بوکون بزده المزده تصویره دائر کوزل کوزل اثرلر بولنوردی. وااسفاکه دیوانلریمزده‌کی تصویرلر باشدن باشه خیالیدر . بهار ، خزان، غروب ، طلوع کبی الواح قدرت بیله اطرافلی برصورتده تصویر اولنمامشدر. برعجم شاعری بهاری نصل کورمك ایستمش ایسه بزده اویله کورمك ایستمشز . غریبدرکه « بهاریه » عنوان عجیبی آلتنده کوردیکمز شعرلرده اسمی کچن چیچکلرك چوغی ایران طوپراغنده یتیشیر ، بوراده بولنماز ! مملکتمزده مزارلق خارجنده سروی اغاجی پك نادر کورولورکن بهار تصویر ایدن شعرلریمز هرچندن برابرماق کچیرر ، هرایرماغك ایکی طرفنی‌ده سروی اغاجلریله طولدورر !

هله برچوق شتائیه‌لریمز وارکه انسان اونلرك تموز آینده یازلدیغنه حکم ایدر! شاعرلریمز بهار اولدیمی، بوتون کائناته برحلهٔ خضرا کیدیررلر؛ قیش کلدیمی، دوش زمینه برسترهٔ بیضا کچیررلر. اولور، بیتر. وارسون شوایکی رنکلی لباس اورتدیکی وجودلره کوره نامتناهی تنوعلر کوسترسون، اونلری نه کوررلر نه کوسترلر.

ادبیاتمزك تصویر خصوصنده بوقدر کری قالماسنه بزده رسمك فقدانی ده سبب کوستریله‌بیلیر. اوت، اکر وقتیله بزدده رساملق اولسه‌یدی، بلکه شاعرلریمز مصورلکك قیمتنی اکلایه‌رق برازده بودرلو، یعنی کوردکلری کبی یازمایه چالیشیرلردی.

شیمدی، یوقاریده سویلدیکمز، شو اوچ مختلف طرز تصویرك هانکیسی انتخاب ایدلمك لازمدر، صورت قطعیه‌ده تعیین اولنه‌ماز. اوراسی موضوعك ایجابنه، خصوصیله شاعرك ذوقنه، دها طوغروسی قابلیتنه قالمش برشیدر. آنجق شعرده‌کی تصویرلرك نرده‌یه قدر تفصیلاته مساعد دکلدر، سوزینی برقاعدهٔ کلیه اوله‌رق ایلری سوره‌بیلیرز.

زمانمزده‌کی حکایه یازانلرك زمین اتخاذ ایتدکلری وقعه‌نك کذرکاهنده نه وارسه، صاغلی صوللی تصویرایتمه‌دن کچمزلر؛ کچمه‌یی یولسز بولورلر. لکن بو اصول شعره تطبیق اولنه‌ماز، اولنسه‌ده خوشه کیتمز. مثلا شاعر قارشیسنده‌کی بنانك طولنی، عرضنی سانتیمترهسنه قدر کوسترمه‌یه قالقیشه‌جق اولورسه شعرك طادینی قاچیرر. اوت، بواویله برافراطدرکه نهایت اوتوز قرق آرشون یوکسکلکنده‌کی بربایی کوکلره قدر چیقارمقدن عبارت اولان تفریطایله برلشیر. نه آسمانه قدر چیقارملی؛ نه‌ده ابعادینی شریت چکوب اولچملیدر.

شعرده‌کی حقیقی تصویرلر پك طاغینیق، پك اطرافلی اولمامليدر، دیمشدك. چونکه بوکبی تصویرلردن مقصد برچوق حقائق اشیایه سویلتمکدر. مثلا بر فقیرك سفالتنی تعریف ایدرك حالنه آجیندیرمق ایچون شویله پریشاندر، بویله‌سفیلدر... دیمکدنسه اوزواللینك یوواسنده نظر مرحمته اولانجه عریانلغیله چارپه‌جق نه کبی شیلر وارسه اونلری کوستریویرمك چوق دها بلیغ اولور. زیرا برنده سویلیورسکز، برنده ایسه کوستریورسکز. البته کورمك دیکله‌مکدن مؤثردر.

مقصد تصویر حقیقتلری اشیایه سویلتمکدر، حکمنی قبول ایدرسه‌ك موضوعه کوره مقیاس تعیین ایلیه بیلیرز.

حقیقی تصویرلرده طبیعیلکك خارجنه چیقمق هیچ اوله‌ماز، ذاتاً بونی اخطاره حاجت یوقدر. شاید قارشیمزده‌کی لوحه‌یی عیناً چیزمه‌یه‌جکسه‌ك تعدیلاتی اویله بر صورتده اجرا ایتملی‌یزکه کیمسه فرقنه وارماسین.

شو بش اون سنه ایچنده چیقان رومانلرك برنده بر یاط تصویری واردی‌که مفرداتنه وارنجه‌یه قدر کوستریلیوردی. محررك نه درجه‌ده موفق اولدیغنی طبیعی بن اکلایه‌مازدم، تجربه‌لی ارقداشلرمدن برینه کوستردم. اوده بزه یاط اولمق اوزده توصیه ایدیلن یادکارك براکنه، بر بوینه، برده درینلکنه باقدقدن‌صوکره قهقهه‌یی صالویردی: «آیول، بونك نره‌سی یاط؟ بو سنك بیلدیکك صالاپوریا!» دیدی.

بعضاً اشیا کافی کلمز، یاخود ایجاب ایدرده اشخاص‌ده تصویراولنور؛ حتی او اشخاصه سوزده سویلدیلیر. ایشته تصویرك پك مهم بر قسمی اولان بو سویلتمك مسئله‌سی غایت اینجه بر ایشدر. هر سویه‌ده‌کی، هر صنعتده‌کی، هر مملکتده‌کی خلقك طرز احتساسی، طرز رؤیتی، طرز محاکمه‌سی، طرز تکلمی بربرینه بکزه‌میه‌جکی، آزیجق بکزه‌سه بیله آره‌ده غایت بیوك فرقلر اوله‌جغی ایچون خیاله قاپیله‌رق بر آدمه دوشونه‌میه‌جکی، سویلیه‌میه‌جکی، یاخود بوسبوتون باشقه بروادیده سویلیه‌جکی سوزلری سویلتمه‌ملیدر. بو شریطه‌یه لزومی درجه‌سنده رعایت ایدلمزسه اورته‌یه چیقان اثر پك مسخره برشی اولور.

محمدعاکف

وطنك قلبی

فخرالدین افندی‌یه

ناصلکه کتلهٔ اسلامی، مسلمانلری بر
وجوده بکیزه‌تیورسه‌ق، وطن‌ده، اویله‌جه‌در.
اکر او عنصر اسلامی باغرینه باصه‌رق
قوجاقلایان شو وطن، بروجود ایسه، مطلق
اونك مدارس علمیه، قلبیدر؛ ایشته
بوکون مدارس، اوقلب وطن، یازیق خسته،
سونوك امید خلاصی، حیاتی تهلکه‌ده!
او خسته قلبه اکر کلمش اولسه بر سکته
یاشارمی هیچ اووجود وطن، بولورمی فلاح؟
خایر أولور، حرکتدن قالیر معاذالله.
او ضعف قلب ایله ایشه بوکون زواللی وطن
فراش موته اوزانمش علیل وبی درمان.
اکر او خسته‌یی قورتارمق ایسته‌یورسه‌ق بز
همان مدارسی اصلاحه غیرت ایتملی‌یز.
بزم پناکه آماملز، مدارسدر؛
یکانه باعث اقبالمز، مدارسدر.
اوت او مدرسه‌در دینی طوردوران، یاشاتان؛
یاشار اونکله شریعت، یاشار اونکله وطن.
اونکله‌در وطنك، ملتك تعالیسی؛
بوکون دوشن بزه اوکجه، اونك تداویسی...
فقط او خسته انی اولماز بو قایغیسزلقدن؛
بودویغوسزلق اونی بو آجیقلی حاله قویان.
نه‌در بوبزده‌کی غفلت، بو حال لاقیدی؟
نه‌دن او اسکی اعاظم یتیشمه‌یور شیمدی؟
خرابه حالنی آلمش اولان او مدرسه‌لر
برر کونش کبی وقتیله نشر نورایلر
ایکن، نه‌در بو قساوت ویرن ظلام فتور؟!.

بوكون اونور فضيلت نه‌دن پارلامايور ؟!.
نه دن علوم وفنون يكانه مرجع ايكن
بوكون او مدرسه‌لرده اوقونمايور هر فن ؟..
روامیدر طلبه صرف ونحوه آلتی سنه
عزيز وقتنى صرف ايله‌سين‌ده صوكره يينه
عربجه آكلاماسين ، قالسين اويله بيكانه
وصوكره منطق ايچون لااقل بش آلتی سنه
طالوب شروح وحواشی‌يه صرف عمر ايتسين ،
يازيق نه‌دن بوشه وقتی تباه اولوب كيتسين؟!
« مصنفك سوزينه سيد اعتراض ايدييور
عصام شويله دييور . مفتی زاده شويله دييور »
كبی مناقشه‌يه وقتمز مساعدمی ؟
نه دن براقايورز بو اصول تعليمی ؟
نه دن بوعصر تجدده بز يينه حالا
او اسكی ، اكسيك اصولك ترنمّاتيله
ـ يتيشمه‌يور كبی ـ اويله ميريلدانوب طورملم ؟
قولاقلری او بايات نغمه‌لرله طولدورملم .
بوكون او كهنه اصولی اكر براقمازسه‌ق ،
ترقيات نوين زمانه‌باقمازسه‌ق ،
بوكونكی حال فلا كتده قالمايزيالكز ،
حضيض مسكنت وذلته يووارلانيرز .
براز اوساخته تعصبلری ـ طاريمايه‌رق ـ
آتوب‌ده بر طرفه منصفانه‌بر باقسه‌ق ،
نه‌مز وار اورته‌ده ؟.. وأرسه ، موفقيتمز
شو بيلكيسزلكمز ، شبهه‌سز شوغفلتمز ،
فنون حاضره‌دن يوق بضاعه‌مز ذره ،
علوم عاليه‌دن بی‌نصيب وبی بهره . . .
يازيق‌كه بيلمه‌يورزبز وجود انسانك
تشكلاتی حالا ، قرون وسطانك
او اسكيمش نظرياتی ، او عصرديده
كتاب حكمتی كزمكده‌درابادیده .
اصول وفقه وكلام وحديث وتفسيره
كلنجه : يوق يينه برشی ، اويله بی‌بهره ...
اكر او حضرت قرآنه آشنالغمز.
اولايدی ، اولماز ايدی بويله بينوالغمز
اودر بزی « وكأين من آية . . » له عتاب
ايدن ، فنونه بزی سوق ايدن‌اوت . اوكتاب .
اكر اونك سوزينه ، حكمنه رعايتله
چاليشمش اولسه ايدك بويله قهر وذلتله
ياشار ، وبويله خطرناك حاله ، پك مهلك
حضيض عجزه ، فلا كتلره دوشرميدك ؟
يتر اويانمالی آرتق ، يتر بو غفلتلر
اويانمالی وطنی صارمادن فلا كتلر ! . .

قونيه : ابن حازم نعيم

مباحثات

آچيق جواب

سيواسده سليم افندی زاده مصطفی تقی افندی‌يه

افندم ! مكتوبكزی اوقودم. عاجزانه كشف واظهارينه‌چاليشمقده اولديغم برحقيقت قرآنيه‌نك پك تحف اعتراضلره دوچار اولمسی ، هله ـ ذاتاً صوك درجه ضعيف اولان ـ حيات دينيه‌مزه مهلك خنجرلر صوقسی تأسفلرله ، تأثرلرله تلقی‌يه شاياندر . ايشته بوكبی حاللريمزدر،كه اعدامزه اميد وجسارت قپولرينی آردينه قدر آچيور !

عزيزم ! امر جليل اعدادك بر اكثريت عظيمه طرفندن تركی اقليت مطيعه‌نك‌ده آنلره اقتداسنی استلزام ايده‌مز . قرآن حكيم عمومه امر ايدر ، اطاعت وانقياد ايدنلر فريضهٔ مكلفهٔ دينيه‌لرينی ايفا ايتمش ومسئوليتدن قورتولمش اولورلر . عاصيلر ايچين ايسه جزا طبيعيدر .

نمازی‌ده ترك ايدنلر ـ مع‌التأسف يوزده سكسان نسبتنده بر ـ اكثريت عظيمه تشكيل ايدييورلر . بونلر نماز قيلمييورلر ديه اقليت مطيعه‌ده نمازلرينی ترك ايتسينلر ، بايدوس . . . . . ! ديه ـ ذاتاً غريب قالان ـ جامعلرك قپولرينی چكوب بسبتون قاپاسينلرمی ؟ امر نقطه‌سندن نمازله اعداد قوتك نه‌فرقی وار؟ ايكيسنك‌ده آمری حضرت قرآن‌حكيم .

معلومدر ، كه (كلام نفسی) بردر . تعدد وتنوع شانندن منزه ومتعاليدر . امره ، نهيه ، خبره ، استفهامه ، ندايه انقسامی (كلام لفظی) يه مدلول اولمسی وخارجه تعلق اعتباريله‌در. بناءً عليه برامرك ـ قصداً ـ عدم ايفاسی بوتون امرلرك تركی ديمكدر . آمرك امرينه قارشی مأمورده حق اختيار يوقدر .

(وما كان‌لمؤمن ولامؤمنة ـ اذا قضى‌الله ورسوله امراً ـ ان‌تكون لهم‌الخيرة من امرهم) مؤمنلردن ـ اركك ، قادين ـ هيچ برينك حدينه دوشمه‌مشدر ، كه رسول‌الله (عليه‌الصلاة والسلام) برامری حكم‌ايتديكی وقت اوحكمه قارشی كنديسنده ايستديكی هرهانكی برشیءِ اختيار ايتمك ، كندی آرزوسنی امر جليل محمدی‌يه ترجيح ايتمك حق تصور ايتسين . الله بوتربيه‌سزلكی ، بوسركشلكی قطعياً منع وتحريم ايدر .

(ومن يعص‌الله ورسوله‌فقط ضل ضلالاً مبيناً) امركيم‌الله ورسول ذيشانك امرينه ـ كندی آرزوی كيفيسنی اختيار وترجيح ايتمك صورتيله ـ عصيان ايدرسه‌محقق صراط مستقيمدن چيقمش ، اللهك قهر وجلالنه آووج آچمش اولور . سورهٔ جليلهٔ احزاب

(فليحذرالذين يخالفون عن امره ان تصيبهم فتنة اويصيبهم عذاب

الیم .) اللهك ـ یاخود رسول علو شانك ـ امرینه مخالفت وایفاسندن اعراض ایدنلر دنیاده دشمن قلیجی آلتنه دوشمك ، زنجیر اسارتنه کرفتار اولمق ، ذلت ومسکنته آیاقلری آلتنده سورونمك ، وامثالی فتنه ومصیبتلردن ، یاخود آخرتده الم افروز ، هول انکیز عذاب قهر وغضبندن حذر ایتسینلر ! سورهٔ جلیلهٔ نور . »

کورولیوریا : الله ورسول اللهك امرینه مخالفتك جزاسی نه قدر آغیر! شیمدی سز اعداد قوت امر قرآنیسنك بوتون امرلره رجحان وتفوقنی تقدیر وتسلیم ایله برابر اکثریت عظیمه مزك بونی ایفا ایتمه مسی اقلیت مطیعه ایچین بر معذرت کبی تلقی ایتمك ایستیورسکز !

خایر ! اقلیت مطیعه ایچین بو بر معذرت اوله ماز . اکثریت، تارك صلاة ... دیه بن ده نمازیمی ترك ایدهمم . بن، وظیفه مه، مقصدك تحصیلنه قوشارم. کوجم یتدیکی قدر دینداشلریمی ایقاظ وتشویقه چالیشیرم. آوازم چیقدیغی قدر فریاد ایدهرم ! آلدیرمیانلر وقوشمیانلر عاقبتلرینی دوشونسون. ایشته اعدای دین کلیور. قوتمز یوق! اعداد قوتی الله، امر بیوریور. بو امر، اعتقاداً و عملاً واجب و عاجل . بو امر ، یالکز اعدای حالی دکل آ خصمای استقبالی ده ترهیب وتنکیل ایده جك بر درجهٔ کالده (قوة) نظم جلیلنك بوتون مدلولاتی ـ استطاعتك صوك نقطهٔ امکانه قدر ـ اعداد واحضاری ناطقدر .

(قوة) ، بو نظم آلهینك عموم و شمول معناسی دوشونولسون ! مادی ، معنوی (قوة) نامنی حائز هر شیئك احضاری عاجلاً فرض .

صوکرا بو (قوة)ك وجودی سائر عبادات مالیه نك شرائط وجوبی میاننده اختیاری دکل، وجوباً شرط، چونکه اساساً کندیسی برامر تعجیلی ایله مأمور بهادر. مسکن ده عبادات مالیه نك شرائط وجوبندندر . فقط قوة کبی دکل . کذا خدمه ده شرائط مذکوره میاننده در. لکن خدمتچی بولوندیرلمسی فرض دکل . بو، سعادت حیاتك تأمینی نامنه جناب حقك بر عنایت مخصوصه سی اوله رق حوائج اصلیه میاننده بولونیور . یوقسه انسان خدمتجیسز ده یاشایه بیلیر . بو امر، که شرائطه تابعدر ، شرط اولمازسه مشروط اولورمی ؟ وقت ، نمازك شرائط ایفاسندن بریدر . وقت مخصوصه کیرمدن نماز قیلنه بیلیرمی ؟ البته قیلنه ماز .

اعداد قوة آیهٔ جلیله سی مؤمنلره استطاعت مالیه وفعلیه لرینك عاجلاً صرفنی امر ایدییور . عبادات مالیه نك ـ تا صدقهٔ فطرینه قدر ـ هپسی استطاعتله مقید . بو استطاعت تجزی و انقسام قبول ایدرمی ؟ حوائج اصلیه سندن فضله ـ مثلا ـ ایکی یوز غروشی اولان بر مؤمنك استطاعت شرعیه سی بونك مجموعندن عبارت دکلمی ؟ آمر ، ایشته بو استطاعتك درحال اعداد قوته صرفنی امر ایدییور ، یوقسه بر قسمنی زکاته، حجه ، قربانه ، صدقهٔ فطره آییرمسنی دکل. اعداد قوتك بو عبادات مالیه نك شرائط وجوبندن معدود اولماسی ده دلیل دیکردر . اعداد قوة زکاتك ، حجك فرض ، قربانك ، صدقهٔ فطرك واجب اولمسی ایچین شرطدر، شرط وجوبیدر . یعنی : ایفاسی واجب بر شرطدر. شرط اولمینجه مشروطده اولاماز . دیمك اعدای دینی ـ حالاً و استقبالاً ـ ترهیب وتنکیل ایده جك درجه ده قوتمز اولمازسه، بو شرط موجود بولونمازسه زکاتده ، حج ده ، قربانده ، صدقهٔ فطرده اوله ماز. امرك توجهی شرطنك وجودینه وابسته . ایشته عبادات مالیه نك فرض ویا واجب اولمسی وقتی (قوة) نظم جلیلنك مدلولاتی تمامیله اعداد واحضار اولونمش بولوندیغی زماندر .

بو زمان ، او عبادات مالیه نك اغنیایه توجه ایتدیکی دقیقه در . بو دقیقه نك حلولندن اول زکاة ویرمك ، حجه کیتمك ، قربان کسمك عینیله مثلا نمازی وقتندن اول قیلمق کبیدر .

آمر ، اعداد قوتی امر ایدییور ، سن بونکله مشغول ایکن تماماً ایفا وا کمال ایتمدن بونك مشروطلرندن برینی نصل ایفایه حقك اوله بیلیر ؟ مثلا اوکله نمازنی قیلارکن آنی ایکنجی ویا اوچنجی رکعتده براقوب وقت دها بر قاچ ساعت اولان ایکندی نمازینه نصل دورابیلیرسك ؟ آمرك مطلوب عاجلی امرك تمامیمی ؟ نقصانیمی ؟ جناب حق (واعدوا لهم مااستطعتم من قوة) جملهٔ امریه سیله اکتفا بویورمیورده (ومن رباط الخیل) سواربلکی، حیوان تربیه و تعلیمنی. بناءعلیه خارا تأسیس ایدرك سواری، طوبچی، نقلیه صنفلری ایچین حیوان یتیشدیرمکی ده اونوتمیکز! اونی ده امر ایدییورم. (ترهبون به عدوالله وعدوکم.) بونکله بنم وسزك دشمنلریمزی ترهیب ایده جکسیکز ؛ یعنی : حال تعرضیه کچه جك قدر قوة اعدادینه مستطیع ومقتدر ایکن بونی حال تدافعی یه قصر ایتمیه جکسیکز ! زیرا حال تدافعی اعدایه قارشی ضعف و عجزدر . شوکت اسلامیه نك دشمنه انحناسیدر، بن سزك بویله عجز وضعف ایچنده قالمکزه قطعیاً راضی دکلم . اعدایی قهر و تنکیل ایده جك درجه ده قوتلی بولونمکزی و بو اوغورده بوتون استطاعت مالیه و فعلیه کزی عاجلاً صرف ایتمکزی کمال اهمیتله امر ایدییورم .

هم ده بو قوة قاهره نك یالکز حال حربده بولوندیغکز اعدایه ده منحصر قالمسنی ایستهمم. (وآخرین من دونهم لاتعلمونهم ! الله یعلمهم.) بونلردن ـ یعنی: حال حربده بولوندیغکز اعداکزدن ـ باشقا خصمای استقبالکزی ده قهر و تنکیل ایده جك درجه ده اوله جق . سز اونلری ـ نقاب صلح ومسالمته (؟) مستور اولدقلری ایچین ـ بلمزسکز! اونلرك او ساخته نقاب ودادی آتوب اوزریکزه هجوم ایده جکلری زمانی الله بیلیر . الله ، اونلرك بوتون اسرار قلبیه لرینه مطلعدر . علیهکزده بسلمکده اولدقلری بوتون آمال شیطنت کارانه لرینه واقفدر . هایدی سز ـ ای مؤمن قوللرم ! ـ چابوق اولیکز ! فرصتی فوت ایتمیکز ! امریمه مخالفت ایتمیکز که ، دوچار فتن ومصائب اولمیه سکز ! سز ، دشمنلریکزدن دکل، آنلر سزدن قورقسونلر ! سورهٔ جلیلهٔ انفال . » بویوریور . بوقدر قیود ایله مقید اولان امر جلیل برده زکاة وحجك، قربان وصدقهٔ فطرك شرائط وجوبی میاننده بر موقع مستثنای وجوبده بولونورکن بو ایفا وا کمال اولونمدن اوته کیلرك واجب اجرا عداولونملرینه بر درلو عقل ایردیره میورم .

بوقاریده‌ده سویلدم: وقتندن اول نمازقیلنماز. چونکه وقت، نمازك شرائط وجوبندن، وجوب اداسندندر. هنوزخطاب‌الهی‌توجه ایتمه‌مش. ظرفسز مظروف اولورمی ؟

وجوب اداسی دیکر برامر وجوبی وفورینك بوتون قیودیله‌تمامی ایفاسنه معلق اولان بر امر مستقبلی عبدك کندیلکندن ایجابی نصل جائز اوله‌بیلیر ؟ بو بر نوع اختیار دیمك دکلمی ؟

اصول فقه دیبورکه : « الامر بالشیٔ یستلزم تحریم ضده ، ان فوت‌المقصودبه . برشیله امر ، ضدینك ـ اکرمقصودبهك‌فواتی‌موجب اولیورسه ـ تحریمنی استلزام ایدر . بو ضد هر نه اولورسه اولسون ؛ مادامکه مأموربهك اضاعه‌سنی موجب اولیور، حرامدر. نماز فرض عین ایکن نمازده بولونان بر مؤمن حیاتی تهلکه‌یه دوشن برآدمك امدادینه قوشمق ایچین نمازی اوآنده بوزمسی فرض اولیور . اجابت ، فرض عاجل اولونجه ـ او آن ایچین ـ نمازده قالمسی قطعیاً حرام اولیور . امر دیبورکه : « درحال نمازی بوز ! مستغیثك امدادینه قوش ! قورتار ! صوکرا نمازیکی استینافاً قیل ! » چونکه مستغیث بکله‌مز . ئولور کیدر . مقصود ایسه آنك حفظ حیاتیدر . نماز بو مقصودك فواتی موجب اولدیغی ایچین فرض ایکن اوزرنده‌کی او قدر مقدس بر وصف وجوبی ـ موقتاً ـ حرمته منقلب اولیور .

اعداد قوت امر وجوبیسی‌ده تعجیلی . مؤمن ، استطاعتنی عاجلاً بوکا صرف ایله مکلف و مشغول . بونك فواتی موجب هر هانکی بر شی ، ضدیدر . او حالده استلزاماً حرامدر . اعداد قوتله مشغول ایکن سائر عبادات مالیه ایله‌ده اشتغاله قالقیشسه‌ق‌مقصودی فوت ایتمش اوله‌جغز : اعدا کله‌جك ، وطنمزی استیلا ایده‌جك . ایشته بوحکمته مبنیدر ، که اعداد قوت ، زکاة وحجك ، قربان وصدقهٔ فطرك شرائط وجوبی میانه کیرییور . وبونلر ایله خطابك مکلفه توجهنی کندینك تمامیٔ حصولنه تعلیق ایدییور .

بزم مرجع استفتامز فقه دکلمی ؟ فقه ، مسئله‌یی بر لسان وضوحله فصل ایدییور . شرط وارسه مشروطده وار . یوقسه یوق . فقه بونی دها نصل اکلاتسین ؟

برطرفدن علم جلیل اصول آیت کریمهٔ اعدادی تحلیل‌وارائه ایدر . برطرفدن فقه فتواسنی ویریر . بر طرفدن دشمن قاتلی طیرناقلرینی جکرلریمزه صوقش‌پارچه‌لارکن بزم امرالهی‌یه مخالفتمز فتنه‌یه ، مصیبته، فلاکته آووچ آچمق دکل‌ده نه‌در ؟

بیلمم اکلاته‌بیلیورمیم ؟ اعداد قوتله عبادات مالیه عینی زمانده اجتماع ایده‌مز . چونکه اعدادقوت ، عبادات مالیه‌نك شرط‌وجوبیدر . مشروطك وجودی شرطك وجودینه معلقدر . هنوز وقتی کیرمه‌مش ، خطاب‌توجه ایتمه‌مش برامرمستقبلك ایجابنه عبدك حق اختیاری‌یوقدر . خطابك توجهنی بکله‌مکه مجبور . ایشته سزك نظریه‌کزك جوابی !

بوراده اصل مناقشه ایدیله‌جك ، امر اعدادك تطبیق جهتیدر . مخالفلرم بونقطه‌دن اعتراض ایده‌بیلیرلر وجوابنی آلیرلردی . قارداشم ! بن ، ادعای فضیلت وفقاهت ایتمیورم . بن ، بر حقیقت قرآنیه سویلیورم . اللهمی ، پیغمبریمی ، دینمی ، قرآنمی سه‌ودیکم ایچین وطن اسلامك آلامیله متألم اولیورم . بن ، عبادات مالیه‌یی قالدیریکز ، بونلرك ـ حاشا ! ـ اصلی فصلی‌یوق دیمه‌یورم . سوز اکلایان‌یوق،که...!

احکام جلیلهٔ دینیه‌یی صوم وصلاة ، حج وزکاتدن عبارت ظن ایدن صقاللی مکتب ابتدائیه بکلری « ای سن حج وزکاتی قالدیر - ییورسین ! » دیه چیلغنجه‌سنه هجوم ایدییورلر . بونلرك بر قسمنی ایتالیانك طرابلسه هجوم ناکهانیسی بر درجه‌یه قدر اویاندیردیغی حالده برقسمی آلان غنادلرنده‌مصر !؟ معاذالله‌اعدای‌دین‌استانبولی ضبطایتسه وآیاصوفیه قبه‌سی اوزرینه صلیب اعظمی دیکسه ینه غنادلرندن واز کچمیه‌جکلر . بوحقیقتی اکلامق‌ایچین اون یاشنده‌کی برمکتب‌چوجغی‌بیله بودرجه ایضاحاتی زائد کوریرکن بونلرك بر دورلو اکلایاماملرینه اکلامق ایستمدیکلری صورتندن باشقا نه معنی ویریله‌بیلیر ؟

امرجلیل اعدادك تطبیق جهتنه کلنجه بویك طبیعیدر ، که قرآن حکیمك برامر سیاسیسیدر. بدیهیدر که بوامرك اجراسی امیرالمؤمنینه وحکومت مشروطه‌سنه عائددر . فقط باق کچنکی مقالهٔ جوابیه‌مده‌ده دیدیکم کبی خزینه یوز اللی ملیون لیرالق تحمل سوز برثقات دیون آلتنده ازیلکده، درت طرفدن وطن اسلامه ، حیات دینیه ، روح مقدسهٔ خلافته هجوملر ایدیلکده.وکیتدکجه‌شدتلری زیاده‌لشدیریلکده،وطن اسلام‌محقق‌برتهلکه‌استیلاقارشیسنده‌تیتره‌مکده! ملك‌قرأن‌آتشلرایچنده‌یانمقده. خانه‌یانارکن‌اسباب‌احتراق‌مناقشه‌ایدیلمز.اولا یانغین‌سوندیریلیر.نه‌ایله‌یانجقسه صوکرااپیلیر.طفسان‌اوچدن‌بیك‌قات‌فاجع‌برمحرقه‌دها ایستیورمیز؟الله‌کوستر مه‌سین!اویله‌ایسه‌فرصت‌ایکن‌بو هائل‌مصیبتك‌ئوننه کچمه‌نك‌چاره‌سنه‌باقه‌لی! فلاکت هیچ بر وقت کله‌جکنی انسانلره خبر ویرمه‌مش . بیلدیرم کبی آنسزین پاطلار . هنز : سماده بلوطلر طوپلانوب کثافت پیدا ایتمه‌دن، شمشکلر چاقمغه باشلامدن سبر صاعقه‌یی تدارك ایتمکدر .

حالبوکه بوتون آفاق وطنی دائراً مادار سیاه قورقونج بلوطلر قاپلامش ! طرابلس افقی قان وآتش ـ رنکلری کوستریور . رعد وبرقلر قولاقلریمزی چینلاتیور . کوزلریمزی قاماشدیرییور . بز ایسه صاغیرلری، باقار کورلری، ایاقده کزر جانلی‌موتالری تنظیر ایدییوریز.

حکومت بوغازینه قدر دیونه مستغرق بر خزینه ایله نه یاپه‌بیلیر . ینه ارباب استطاعته مراجعت‌دکلمی؟ بوراده بعض انین وفریادلر وار، که بن آنلری روحمك ایچنده صاقلامه‌یه‌مجبورم. انلر بعضاً قانلی یاشه‌منقلب اوله‌رق آتش داماه‌لری کبی قلب اوزرینه دوشر . کوزلره هجوم‌ایدر، چیقار ! بو مبارك وطنك هجومه استیلایه معروض قالمسی اسلام اولدیغی ایچین دکلمی ؟

باقیکز اسکی طونه ولایتمز کیملرك ضررینه بولغارستان اولدی ؟ اوراده ملت‌حاکمه‌اسلام ایدی.یاشمدی‌ده اسلاممی؟ برزمان‌بزم‌وطنداش دیدیکمز طونه بولغارلری شیمدی مستقل بر ملت ! بر ملت حاکمه ! برحکومت خرستیانیه ! اوراده ترك ایتدیکمز زواللی مسلمانجقلر ایسه

امت محكومه ! بولغار تبعه‌سی ! دون حاكم ايكن بوكون محكوم ! دون عزيز ايكن بوكون ذليل ! دون حر ايكن بوكون اسير !

كريدده ، اوپوركار آجيسی عثمانلی (؟) آطه‌سنده‌كی ديند‌اشلريمز وحشت پنجه‌لری آلتنده ، افتراس طيرناقلری آراسنده پارالانمقده !

نه ... بر انسانك ـ ولوغير مسلمده اولسه ـ حياتنی قورتارمق ايچين درحال نمازك تركنی تجرير ايدن الله ، آغيلره قاپاتيلمش ، ايكيشر اوچر ، دردر بشر كسيلن قويونلری تنظير ايدن بيكلرجه اهل توحيدك امدادلرينه قوشمق ايچين ـ آيت اعدادا اولمسه بيله ـ بزه عبادات ماليه‌نك تأخيرينی امر ، آنلری موقتاً تحريم ايتمزمی ؟ انصاف . . . ! انصاف . . . . ! حج وزكات هيچ بر وقت صلاتك فوقنده دكلدر . بعدالايمان افضل عبادات نمازدر . بر آدمك حياتی ايچين نماز تحريم بويوريلنجه حج وزكاة اولی بالطريق اولمق لازم كلمزمی ؟ هله وجوبی عمل دائره‌سندن خارجه چيقامه‌يان قربان وصدقهٔ فطر نرده قالير ؟

عبادات ماليه‌نك حكمت تشريعلرينی، نه‌قدر علوی بر فريضهٔ اجتماعيه اولدقلرينی تقدير ايتمك لازم . حضرت الله ، حكميدر . هر امری، هر نهيی عينی حكمتدر . بونلرك حكمت تشريعلرينی اكلاتمق ايچين جلدلرله كتابلر يازيلسه ينه كفايت ايتمز .

جوابم ، آهلرم ، اينلرم كبی اوزادی . درد ، مرض ، او قدر مزمن، كه تداويسی انجق اللهك شفای عاجلنه قالمش ، اعدای استقبالمز ميانده اوچيوز سنه‌لك برخصم غالبمز(؟) اولمقله هپسنك فوقنده منفرد بر موقع عداوتی اولان روس يارين حدودمزی تجاوز ايدرسه نه‌ياپارز؟ روسك (قارص ؟) ه قدر مكمل سوق الجيش خط حديديسی وار . يكرمی درت ساعت ظرفنده‌ار دولرينی حدودمزه كوندرير . بزم شمندوفريمز يوق . دشمندن اول سلاحلانمازسه‌ق ينه نافله ! جبری يورويشله انجق ساعتده يدی كيلو متره كيدبله بيلير . شمندوفر ايسه ساعتده آلتمش كيلو متره قطع ايدر . عسكری اوتورديغی يرده برخطوه آتمقسزن، يورولمقسزن كوتورير. عسكر شمندوفردن اينر . درحال خصمك استقبالنه قوشار . بزم عسكريمز ايسه كونلرجه ـ چانطه صيرتنده، تفنك اوموزنده، ايكيوز فشنك‌ده بلنده ، بوينده اولديغی حالده ـ كونلرجه يورومكه محكوم . دشمن ـ معاذالله ! ـ ارضرومی چيكنر ، ارزنجانه، بلكه‌ده بايبورده كلير، حتی بلكه‌ده سيواسه ياقلاشير . شهرلر ، قصبه‌لر، بيكلرجه كويلر آتشله قان اراسنده يوزر. فرض ايده‌لم، كه صوكرا بز قهر ايتمشزده تفليسه قدر سورمشز . وطنك برقسمی خاكستره دوندكدن، بيكلرجه اخوان دين عائله‌لريله ، جكر پاره‌لريله ، قازاقلرك مزراقلرينه قربان اولدقدن صوكرا قاچ پاره‌ايدر . مادامكه دشمنی تفليسه قدر سوره‌جك قوتمز وار. بوقوتی وقتنده، دقيقه‌سنده حدوديمزده بولونمق اوزره وسائط سريعهٔ سوق الجيشيه‌مالك اولسه‌قده هيچ بر دين قارداشمزك بورنی بيله قانامسه . . . . . . !

شمندوفر (قوة) نظم جليلنك مسميات ومدلولاتی ميانده عاجلاً انشا واحضاری فرض دكلمی ؟ بونك عاجلاً انشاسنی امر ايدن جناب قرأن « اجنبی قومپانيه‌لرينه : ؟ » می ياپديريكز ديبور ؟ شمندوفرلر وطنك جان دامارلريدر . انسان جان دامارينی دشمنه تسليم ايدرمی ؟ شمندوفرلرينی اجنبی قومپانيه‌لرينه‌ياپديران ـ بزدن باشقا ! ؟ ـ هانكی ملت كوستريله بيلير ؟

دها دونكی بولغارستان ؛ بوتون شمندوفرلری حكومتك! شمدی آنقره ، سيواس ، ارضروم ، طربزون حتی قسطمونی ولايتلرينك زنكينلری بر شركت تشكيل ايتسه‌لرده آنقره‌دن سيواس ، بايبورد ، ارزنجان طريقيله ارضرومه قدر خطی كوتورسه‌لر ، الك مهم نقاط سوق الجيشيه‌يه بر رقول اوزاتسه‌لر ، عسكريمز ـ حين حاجتده ـ بر داملهٔ تر دوكمكسزين حدوده قدر شمندوفرله كيتسه . . . . صوكرا او حيات اقتصاديمز، كه سعادت مليه و وطنيه‌مزك روحيدر، جانلانسه بزه خزائن فطرتك مليونلرجه آلتونلرينی صاچسه . . . ! دشمنلريمزده كين وحسدلرندن چاتلاسه‌لر ! آه . . . . . !

باقيكز ! باقيكز ! اعداد قوة امر جليل قرأنيسنده‌كی اوبی پايان فيوض سعادته باقيكز ! قارا دكزده، آق دكزده ، بحراحمرده مكمل فيلولريمز جولان ايتسه بزده ناصيهٔ شوكت و اجلالمزی يوكسلته‌رك كندی سفائن تجاريه‌مزله حجه كيتسه‌ك ، آق يوزله روضهٔ مطهره‌يه ، كعبهٔ معظمه‌يه عرض تقديسات وتعظيمات ايتسه‌ك !

بوكون بوتون آق دكز ، بحراحمر ايتاليانك ! بوتون ساحللريمز اونك شوكت بحريه‌سی قارشيسنده تيتره‌مكده ! بحراحمر ياليلرينی چاير چاير طوپه طوتيور . ياقيور، ييقيور، محووخراب ايديور . كونك برنده جده‌يی ، ينبوعی‌ده هدف تخريبات ايتميه‌جكنی، حتی عسكر چيقارميه‌جغنی كيم تأمين ايده‌بيلير ؟ طرابلس غربی تا جان نه‌وندن ووريبور . چشمه‌لر دره‌لر كبی قان ئولديريبور .

قرأن حكيم ده بزه « عاجلاً » قوة تدارك ايديكز ! وطنكزك ولوبرذره‌سنی اعدا كزه تخريب ايتديرميكز !» ديه فرياد ايديبور. بزده حيات طيبهٔ دينيه قالمامش . هيچ اموريمزده بيله دكل . بر يبغين انسان! « تحسبهم جميعاً وقلوبهم شتی ! »

تزييف الهيسی صانكه ـ حاشا ! ـ بزم شقاق ونفاقمزی وصف ايديبور !

الك زياده علمانك يك آواز باغيرمسی ، امت محمدی ايقاظ وارشاد ايتمسی لازم كليركن اونلر بوغاز بوغازه، غيرتلاق غيرتلاغه ! بر قسمی اويقوده، بر قسمی‌ده نفرتله ممزوج حيرتلر ايچنده !

يارب ! كوريبورسك : قارنجه قدر دكری اولميان شوكمتر قولك حق وحقيقت اوله‌رق بلديكی امر جليلكی تبليغه چاليشيور! يارين حقدن سكوت ايدن ديلسز شيطانلر ميانده حشر ايتمه اللهم !

آلای مفتيسی

محمد فخرالدين

لسان

دیلمز ایچنده . . خورده‌شیلر

۸ ، کرك دکل ایکن لغت آلمشز .

پاشایان دیل ، پاشایان انسان کبیدر . ناصیل‌که انسان کندینه کرك شیلری ، ایسته‌دیکی یردن ، ایشنه کلدیکی کبی بولور آلیرسه ، دیل‌ده محتاج اولوب‌ده کندینده بولمادیغی لغتلری دیله‌دیکی دیلدن، بکندیکی کبی آلیر قوللانیر. چونکه بو یاشامانك ایجابیدر، برحاجتدر، برضرورتدر. حاجت وضرورت اولدیغی ایچون بر حقدر ، بر عادتدر .

بزده باشلانغیجده ، بو اساسه طوتونارق باشقا دیللردن وباخصوص عربیدن وفارسیدن چوق لغت آلوب دیلمزك اکسیکنی طولدورمشز ، آچیغنی قاپامشز . فقط ، بو حقمز حاجته وضرورته تابع اولمق وحاجتلر وضرورتلر کندی مقدارلرینه کوره تقدیر اولونمق ایجاب ایدرکن؛ بو حق چیکنه‌یوب ، لغت آلمغه حاجت وضرورت وارمی یوقمی باقامشز.. کرك دکل ایکن آلمشز ، کرکندن آرتیق آلمشز . . آلدیقلرمزی مال ئیمیوب ، کندی حاللرینه ویوللرینه براقمشز .

ایشته لغت آلما ایشنده‌کی اك باشلی خطالرمز !

بونلرك هر بری ، بزه نصل تأثیر ایدوب نه فائده‌لر ونه ضررلر یاپدیغنی آکلامق ایچون ، برر برر کوزدن کچیریله‌لیدر .

نه‌دیوردق ؟ کرك دکل ایکن لغت آلمشز . . ایشته بو بر خطادر ، بر یاکلش ایشدر . یوقسه ، بونی بویله کرکسز یاپمایوب‌ده ، بر حاجتی قاپامق ، برضرورتی قارشیلامق ایچون یاپسه ایدیك ، دیه‌جك یوق ایدی . شبهه‌سزکه بزه باشقا یرلردن وصوکره‌لردن کلن‌شیلره تورکجه‌ده آد بولامادیغمزویا قیشدیرامادیغمز وقت ، اونلرك آدلرینی ده ، اولدیغی کبی ، آلابیلیردیك . نته‌کیم اویله یاپمشزده .

فی‌الحقیقه تورك ایللرنده (جامع) و (مناره) یوق ایکن بونلرك آدلری‌ده یوق ایدی . . اولدیغنده آدلری‌ده ، اولدیغی کبی ، آلیندی. کذلك (حرام) و (حلال) بیلینمزکن آدلری‌ده یوق ایدی . (زیتون) و (شکر) یوق ایکن، (حلوا) و(پلاو) یوق ایکن آدلری‌ده یوق‌ایدی . اولدیغنده آدلری‌ده‌اولدی. نه‌دینیر ؟ هپسی حاجت وضرورت‌ایجابیله‌در. هپسنده‌ده‌خیر وبرکت وار .. هپسی‌ده‌حلال اولسون! هپسنه‌ده آفرین!

بویله‌جه اسکیدن بیلینمین، کورولمین شیلر، بیلینوب کورولدیکجه، کوزلر یوکسلمش ، کوکوللر آچیلمش . بویله بویله اوکره‌نیلن شیلرله لغت طاغارجیغمز طولمش ، طاشمش . بوکون (دین، شریعت ، ایمان، اسلام ، أذان ، آبدست ، نماز ، امام ، مؤذن ، جماعت ، اقتدا ، عرش ، کرسی، لوح ، قلم ، کتاب ، کاغد ، صحیفه ، سطر ، مکتب، مدرسه ، معلم ، مدرس ، خواجه ، درس ، وظیفه ، کاتب ، مکتوب، طالب ، شاکرد ، اصل ، فرع ، تکیه ، درویش ، ذکر ، توحید ، چله ، خان ، حمام ، چارسو ، پازار ، چشمه ، درد ، دوا ، بلا ، صبر، شکر ، أجر ، مکافات) کبی ثروتلرك هانکیسنه کرکسز، دینه‌بیلیر؛

بونلری ، حتی یانته (جن) لر ، (پری) لر ، (شیطان) لر قاتارق آلمق چاره‌سز ایدی.. آلمامغه چاره یوق ایدی . بوسببله هپسی آلینـدی .

دیلمزی حاجت و ضرورت بوینـه زورلامش ، طـورمش . بر طرفدن‌ده کنـدی کوکلرمز کوتوکلرمز ، توخوملرمز چاتلایوب چیچکلر یاپراقلر ، داللر بوداقلر یاپمش . کندی معدنلرمز ایشله‌تیله‌رك مثلا(باش) کوکندن (باشاق، باشلق، باشلانغیچ، باشبوغ) کبی‌یکی‌فیلیزلر، یکی لغتلر چیقاریلمش. (آت، بات، یات، طوت، یوم) کبی آنا کلمه‌لردن (آتاق، آتقی ، آتلامباج، آتلانغیچ ، آتماجا ، آتیم ، آدیم؛ باتاق ، باتقین ، باتیق ، باتی ؛ یاتاق، یاتسی ، یاتقین، یاتی ، یاتیق، یاتیم؛ طوتاق طوتاریق ، طوتام ، طوتاماق ، طوتساق، طوتقال، طوتقون، طوتماج، طوتو ، طوتوق ، طوتوم ؛ یوماق ، یومرو ، یومروق ، یومروجاق، یومورطا ، یوموق) کبی سوزلر طوغمش .

حاجت وضرورت ایجابی‌اولان حقلی شیلره نه دینیر؟ کرك‌اولونجه، عربیدن فارسیدن آلندیغی کبی بزه داها یابانجی اولان آوروپا دیللرندن‌ده لغتلر آلنمش . . بر آز بوزولارق ویا بوزولمایه‌رق دیلمزه مال ایدیلمش . بو یول ایله کلن (آوروپا ، آسـیا ، انکلیز،فرانسز ، پولیچه،بانقـه ، بلانچو ، تلغراف ، پروغرام ، آدرس ، واپور ، لیمان) کبی کرکلی لغتلرده‌ده قاپیلرمز آچیق بولونمش .

آه ، آلینان لغتلر حاجت کوزه‌تیلمك وبزم اولمق شرطیله آلینسه ایدی . . نه قادار قازانه‌جق ایدیك ! نه قادار کارلی اولاجق ایدیك ! اویله اولسـه ایدی ؛ عربیدن فارسـیدن کلن اك نازلی واك امتیازلی لغتلر بیله‌یاواش یاواش تورکجه‌یه‌داهاداهاصوقولوب ایصینارق اریر،قاینار، قایناشیر ، تورکجه‌لشیر ، کیدر ایدی . نته‌کیم ، (قیلیف ، چاماشـیر ، چارشی ، بیکیر) کبی برقاچ یوز کلمه بویله اولمش. فقط‌نه‌دییه‌لم، بوراسنی دوشونن اولمامش .

واقعـا دیلمزه بو یوللرله کلن وکیرن لغتلر بویوك بر ثروت ونعمت اولمشدر. بونلری اداره ایتمك، تصرف‌ایتمك‌غایت اهمیتلی بر ایش‌ایدی. بونلر، بزه‌حاجت‌وضرورت‌ایجابیله‌ودیلمزه‌قان‌وجان‌ویرمك‌ایچون کلیوردی. بونلر ، هر طرفی دوزکون وامنیتلی اولان عربیدن فارسیدن کلیوردی . بو محترم قونوقلره ، بو عزیز یاردیمجیلره . یارداقلره (طور، یاساق !) دینه بیلیرمیدی ؟ دینه‌مزدی . دینه‌مه‌مش .

چوق کچمه‌دن ، حاجت و ضرورت اونوتولمش . کرك اولسـون اولماسین ، لغت آلمشـلر . بونده بر ذوق ، بر کبارلق وهم ایتمشـلر . آرتیق ، تورکجه لغتلر قاپا . . تورکجه لغتلرله سوز سویله‌مك قابالق . آرتیق ، (دیل) یوق . . (لسان) وار ، (زبان) وار . (یر) یوق (کوك) یوق . . (ارض) و (سما) وار، (زمین) و (آسمان) وار . آرتیق ، تورکجه سـوزلر خور ومتهم . تورکجه‌ده (بلبـل ، کل ، سنبل، فلفل) کبی آدی اولمیان شیلره برشی‌دیمیه‌لم . فقط (دکیز) ك ،

(طاغ) ك، (كونشك) ك، (آى) ك آدلرى يرلى يرنده طوروب طورور كن، (بحر ودريا) ، (جبل وكوه) ، (شمس وآفتاب) ، (قمر وماه) ديمكه حاجت نه‌در ؟

كيم ديكه‌ركه بر كره، هرشيئك توركجه‌سى برلره آتيلمش ، عربيسى فارسيسى اوســته چيقارلمش . بوكون كوزمز اوكنده ، ألمز آلتنده ، عقلمزده ، خيالمزده طوران بللى باشــلى شيلرك بويله‌جه برر ايكيشرده عربى فارسى سوسلى وكوزده اسملرى وار . بز (باش ، يوز ، كوز، قاش ، آغيز ، دوداق ، ديل ، ديش ، أل ، آياق ، أو ، قابى، يول، بابا ، آنا ، اوغول ، قيز، آت ، أشك ، قاطير ، دوه ، كدى، كوپك، اكمك ، صو ، ات . ياغ ، بال ، پكمز ، آز ، چوق ، آق ، قارا ، آشــاغى ، يوقارى ، صاغ ، صول) كبى شــيلرك توركجه‌لرى يانده ، بلكه توركجه‌لرندن فضله عربى وفارسيلرنى اوكره‌نوب (رأس ــ سر ، وجه ــ روى ، عين ــ چشم ــ ديده، حاجب ــ ابرو ، فم ــ دهان، شفه ــ لب ، لســان ــ زبان ، سن ــ دندان ، يد ــ دست ، قدم ــ پاى ، بيت ــ دار ــ خانه ، باب ــ در ، طريق ــ ســبيل ــ راه ــ هنجار ، اب ــ پدر ، ام ــ مادر ، ابن ــ فرزند ، بنت ــ دخت ــ دختر ، فرس ــ اسب ، حمار ــ خر ، بغل ــ استر ، جمل ــ اشتر ــ هره ــ كربه ، كلب ــ سك ، خبز ــ نان، ماء ــ آب ، لحم ــ كوشت، زيت ــ شحم ــ روغن ، عسل ــ شهد ، دبس ــ دوشــاب ، قليل ــ اندك ، كثير ــ بسيار ، بياض ــ ابيض ــ سفيد ،سواداسود ــ سياه ، تحت ــ زير ، فوق ــ بالا ، يمين ــ راســت ، يســار ــ چپ) ديه بيلمديكجه توركجه بيلير ، صاييلمايورز . برحال كه

« زير وبالايه آشاغيله يوقارى قويمش آد »

زوزه‌كلكنه يك اويغون .

كرك يوق ايكن آلينان بو دورلو لغتلر اوچ يوز دانه ، اوچ بيك دانه اولسه ، نه ايسه نه . بونك حســابى ، كتابى يوق . شويله يوزه كلنلرى صاييلسه دوكولســه چاپو جاق بويله برقاچ يوز صحيفه طولار . شوراده صاييلوب دوكولن شيلر، آنجاق دوه‌دن قولاق بيله دينه‌ميه‌جك، بر آووج اورنكدر. يوقسه ، خواجه نصرالدينك ديديكى كبى ، چوملك حسابنه كيديله‌جك اولسه ، آيك قرق بشى يوز قيرق بش اولور .

بز ، بوطرفده اسكيلرك بيــله‌رك بيلميه‌رك باشمزه صــارديقلرى صارماشيقلردن قورتولمغه چاپالانوب طورور كن، اوته‌طرفده آلافرانغه‌لق دوشكونى يكيلردن بعضيلرى بونك يكى‌مودا.. بلكه (آرنووو) برشكلى ايچنه صوقولمغه ويزى صوقمغه چاليشيورلر. هايدى (چته ، دونه‌للو، آفوروز ، سنديسپانيا) كبى اساساً بزده اولمايان شيلرك آدى يوق ، آدلرينى اولديغى كبى آليورز. ديه‌جك يوق. (آوانس، پاسو ، استاتوقو ، أكسپلوآته) كبى شــيلرى ياقيشاجق قارشــيلقلر بولونجايه قادار اولديقلرى كبى قوللانمجغز. بينه ديه‌جك يوق. (ترمومتره، پاراتونه‌ر، پروفه‌سور، ديركتور، شمندوفر، ترەن، آلافرانغه[ساعت](كبى بعضى لغتلرى ده يرينه كوره بويله كندى قيافتلريله، يرينه كوره (ميزان الحراره، سپر صاعقه ،معلم[مدرس]، مدير [ناظر] ، دمير يولى ، [دمير يول]، قاتار [قطار]، وسطى وزوالى) كبى قارشيلقلر ياقيشديرارق توركجه قيليغنده قوللانوب اويساللق ايديورز. بوكاده شمديلك ديه‌جك يوق ، ديه‌لم. فقط (نقطه ، عنوان ،مقبوض پاراچانتاسى،طوپه‌طوتما، كيدوب كلمه[عزيمت و عودت]](چونكه(دستور!) هر يرده(پاردون!) يرنى طوتمايور] يرنده (بوآن،تيتر ، ره‌سو ، پورتمونه ، بومبارده‌مان، آلله‌ره‌تور)ديمك، يو يولده‌صاتيشلر يايمق‌ظنمجه‌هم عيبدر ، هم كناهدر .

ايشته، كرك دكل ايكن بول بول لغت آلما يولنده‌كى هنرلرمزك ، قيصه‌جه حكايه‌سى. بونك طاراسنى چيقاروب شويله بر دوشــونه‌لم ... ·كارى‌نه؟ ضررى نه ؟

كارى، وار ايسه، شونلر: بر دانه شــيئك، بريرندن فرقسز اوچ بش آدينى بيلوب بونلرله چكه قاوافلق ايتمك ... (بال) يانده (عسل) و (شهد) ديبوب‌قورو قورو آغيزى طاتلانديرمق..(ذهب)و(فضه)نك سوزيله، (سيم) و (زر) ك لافيله زنكين اولمق.. (آلمق) و (ويرمك) كبى قابا توركجه سوزلرى ايتوب و آتوب، (اخذ ايتمك) ، (وضعيت اخذ ايتمك) ، (پوزيســيون اخذ ايتمك)، (ســلام اعطا ايتمك) ، (قوماندا اعطا ايتمك) ، (قونفه‌رانس اعطا ايتمك ، (عبــاره‌يه معنا اعطا ايتمك) طرزنده ساقيزلر چيكنه‌مك و سائره ...

ضررينه كلنجه، بونك حسابى او قادار ساده دكلدر ، يالكنز شــو قادار دينه بيليركه توركجه‌يى ، آلتندن قالقيلاماز آغيرلقلره وايچنــدن چيقيــلاماز انكللره قاپديروب ، بونك آلتنــده توركى و توزكلكى أزوب بيتيرمشلر . . . انكار ايدبليرمى‌كه مثلا بن (صو) يك (آت)ك برچوق اسملرنى بيليرم‌ده بونلرك نه‌اولديغى، نه‌يه يارايوب نه‌يه‌يارامديغى حقنده همان‌ده برشيلر بيلمم .

كوروليوركه كارلى بر ايش ياپيورز ،قورونتوسيله چوق ايلرى كيتمشز. ايلرى كيتمشز، ديورز. اونوتماماليكه بوسوز ياپديغمز ايشى آ كلاتاماز . اونوتماماليكه،اونوتمامالى،ياپديغمز ايش بر ياقى‌ده‌دكلدر، بر يانيق‌ده‌دكلدر، بلكه بريانغيندر.. هم‌ده (حريق خانماسوز) ديديكلرى دهشتده بريانغيندر.

برنجى خطانك حسابى بو .. اوته‌كيلرك حسابنى‌ده برربرر كوروورز.

كريسى كله‌جك

اسپارطه‌لى

حقى

تاريخ حكومات اسلاميه

افغانستان

امير عبدالرحمن خان

مابعد

عمجه‌م، اوغلى سردار محمد سرور خانى ــ بولنديغمز يردن بر منزل

مسافه‌ده واقع – (تازان) طرفنه و (سرفراز خان غیلجانی) نزدینه کوندرمشدی . چونکه اونك وفادار اوله‌بیله جکنی مأمول ایدییوردی فی الواقع تازان امراسی دعوت واقعه اوزه‌رینه قالقوب کلدیلرسه‌ده کیدیره . جکمز خلعتلری قبول ایله‌مدیلر و بزه امداد ایده‌مه‌یه‌جکلرینی سویله‌دیلر .

بزم غزنیده بولوندیغمزی خبر آلان شیر علی خان اوزه‌رمزه عسکر سوقنه قالقیشدی . شو حرکتی بزم ایچین غایت مساعد ایدی . چونکه : بز کابله طوغرو یوروییوردق . شیر علی خان آرقه‌مزدن کلیوردی . (شش کاو) موقعنه کلنجه یرده بر آرشین قدر قار اولدیغنی کوردی . بونکله برابر کافی درجه‌ده ارزاقی یوقدی . بز ایسه شمس آباد برجهتده بولوندیغمز ایچین اورانك قارلری أریمشدی . لزومندن فضله ارزاقمزده واردی .

برکون ، ده‌وه‌لری ، آلتی طوپی حامل ایکی نظامیه طابورینك محافظه‌سی تحتنده اولارق ارزاق کتیرمك اوزره بوللامشدم . بو طابورلر شیر علی خانك اون بیك قدر سواریسیله قارشیلاشدیلر . واونلرك هجومنه معروض قالدیلر . تصادفاً بن‌ده بوصیراده دوربینله اطرافی کوزدن کچیرییوردم . دشمن سواریسنك صولت وکثرتی مشاهده ایدنجه همان بیك نفر سواری‌یی بزمکیلره امداده کونده‌ردم . سواریلرم یالین قلیچ اولدقاری حالده دشمنك آرقه طرفندن صالدیردیلر . اولکی طابورلر ، امداد آلالری اوزه‌رینه تجدید قوت ایده‌رك طوپلری استعماله باشلادیلر . دشمن ، اوکدن وآرقه‌دن قوشادیلنجه بر چوق تلفات ویروب قاچمایه مجبور اولدی . فقط تعلیم کورمه‌مش اولدقلرندن رجعت ایده‌رکن بربرینك اوزه‌رینه دوشدی . بو سببله درت طوپ ، بیك آتدن بشقه ایجه اسیر آلیندی .

اوکیجه شیر علی خان اون بیك سواری ترتیب ایده‌رك (نانی) و (شاندیب) ده فتح محمد خانك تحت ریاست وحراستنده بولونان اشیا واموالمزی یغمایه سوق ایله‌دی . بن بونی استخبار ایده‌رك دشمن سواریلرینك کیجه‌له‌یه‌جکلری موقعی اوکره‌ندم . عبدالرحیم وجنرال نصیر خانلرك قوماندا سنده اولارق ایکی بیك سواری ، ایکی طابور نظامیه پیاده‌سیله بش یوز نفر ردیف عسکرینی اورایه اعزام ایتدم .

بونلر ، کیجه یورویوب کونشك طلوعندن اول دشمن قرارکاهنه واصل اولدیلر اوچ بیك مقتول ومجروح ویردیرمك صورتیله قاچیردیلر .

دشمن ، اوقدر انتظامسز برصورتده قاچدی‌که هرات سواریلری هراته ، قندهار سواریلری‌ده قندهاره فرار ایتدی .

بومظفریت اوزه‌رینه شیر علی خانك معیتنده‌کی امرا وضابطانه برمکتوب یازدم وه « بنم هپکزه ودومحبتم اولدیغی حالده سز نیچین بکا مخالفتده بولونیورسکز ؟ » دیدم . « عمجه‌کزك حرکات ظالمانه‌سندن بیزار اوله‌رق شیر علی خانه انتساب ایتدك . سزه حرمت و اطاعتمز برکالدر . فقط عمجه‌کز یانکزده بولوندقجه معیتکزه کلکده معذورز » دییه جواب ویردیلر .

بوکاغدی عمجه‌مه کوستروب :

— بن کابلده بولوندیغم اثناده بو آدملرك خشنود ایدی . بالاخره سوء حرکتکز کندیلرینی دلکیر ایتمش وعلیهمزده قیامه مجبور ایله‌مش . دیدم . عمجه‌م ویره‌جك جواب بولامادی .

§

شیر علی خان (شش کاو) موقعنده ارزاق خصوصنده زحمت چکدیکی ایچین اورادن قالقوب جوارنده‌کی (زنا خوان) موضعنه کلدی که اوراده بش ، آلتی قلعه واردی . بونك اوزرینه عمجه‌م شیر علی خانی ارزاقسز براقق فکریله (زنا خوان) ی ضبط ایتمك ایسته‌دی . بنسه بونده‌کی مشکلاتی کندیسنه آکلاتمایه چابالادم . چونکه : بویله صوغوق برهواده بر آرشین قاری چیکنه‌یه‌رك یورومك وکیتدیکمز یرده سپرلر انشا ایله‌مك همان ده امکانسزدی . بوندن ماعدا سواریلرمزك شدت برودته قارشی آچیقده کیجه‌له‌مه‌لری غیر قابلدی . فقط عمجه‌م معتادی وجهله سوزلرمی دیکله‌مه‌دی وفکرنده اصرار وتعند کوستردی . ناچار ، کونش باتارکن حرکت ایتدم . قلعه‌لرك قارشیسنه وارنجه ، بش طابور نظامیه ، ایکی بیك ردیف پیاده‌سی ودرت بیك نظامیه سواریسی ایله یکرمی درت طوپی جنرال نصیرخانه تودیع ایده‌رك یارینکی محاربه ایچون طوپلری طاغلرك تپه‌سنه تعبیه ولازم کلن یرلره متریسلر انشا ایله‌مه‌سنی تنبیه ایتدم .

هوا قاراردی . صوغوقده صوك درکه‌یه واردی . بوکیجه‌یی قار اوزرنده فوق‌العاده مشقتله کچیردك . اورتالق آغارمه‌یه باشلادیغی اثناده « بیك نظامیه ، بش یوز قنه‌غن سواریسیله اوچ طابور نظامیه پیاده‌سی وطوپ آتلرینی سلطان مرادك معیتنده کونده‌ریکز » دییه عمجه‌مه خبر یوللادم . کونده‌ردیکم آدم ، عمجه‌مه « بورادن زنا خوانه قدر اوچ ساعت سوره‌ر . کونش طوغارکن‌ده محاربه باشلایاجقدر . بناءً علیه استعجال لازمدر . » دیدیسه‌ده عمجه‌م « شیمدی چوق صوغوق وار . کونش طوغسون ، هوا برآز ایصنسین‌ده حرکت ایده‌رز . » جوابنی ویردی .

کونشك طلوعی زماننده بو آدم ، کلوب شیر علی خانك تکمیل عسکریله ورود ایتمکده اولدیغنی بیلدیردی . همان یانمده‌کی قرق سواری ایله طاغه چیقدم . باقدم‌که کیجه‌کی صوغوغه مقاومت ایچین جنرال نصیر خان ایچمش ایچمش ، نهایت صیزمش . نه طوپلر ، تپه‌یه چیقاریلمش ! نه‌ده سپرلر ، متریسلر یاپیلمش ! طوپلر ، وادینك اورتاسنده طورویور ، طوپچیلر ، طوپ بکجیلری ، جبه‌خانه میدانده یوق . حالبوکه شیر علی خان کلمش ، حتی حربه حاضرلانمش . قوشدم ، هنوز خواب مستیده بولونان جنرال نصیر خانی اویاندیردم .

— بو ناصیل ایش ؟ طوپچیلر ، ضابطلر ، آتلر نره‌ده ؟ شو حالدن مسئول اولاجقسك ، دیدم .

هوا چوق صوغوق اولدیغی ایچین کیجه‌یی اوردوده کچیرمه‌لرینه اذن ویردم ، شیمدی کلیرلر جوابنی ویردی .

— سن شیمدی اولانی کورورسك ، شیر علی خان کلدی ، دیه‌رم

اوزه‌رینه حالا سرخوشلغی زائل اولمادیغی جهتله :

— شیرعلی خان کیم اولیور؟ اونك اغزینی ییرتارم. دەنجه‌اوحدت و مأیوسیت اثناسنده بیله کولمکدن منع نفس ایده‌مدم .

مقاومت ایده جك عسکرم اولمادیغی یانمده بولونانلرده صاووشمایه ، بر طرفدن دشمن طوپلرمزی آلوب کوتورمه‌یه باشلادیغی جهتله قاچمقدن باشقه چاره قالمادیغنی آکلادم . لکن اطراف چورپلمش اولدیغندن قاچاجق یر بولامیوردم . برده باقدم‌که‌دشمن سواریلرندن بر بلوکی، بزم سواریلردن اوفاق بر مفرزه‌یی طوتك ، دییه هایقیروب تعقیبه چیقیور . بن‌ده اونلره قاتیلدم . یاریم فرسخ درت نعله آت سوردکدن‌صوکرا مناسب بر موقع بولونجه آرالرندن صاوشدم . او اثناده بنی آرامقده اولان سواریلرمدن بر قاچنه تصادف ایده‌رك‌صاغ طرفه عطف عنان ایله‌دم . بر آز صوکرا عمجه‌مه راست‌کله‌رك‌ماجرانی آکلاتدم و :

— اکر سوزمی دیکله‌مش اولسه‌یدیکز شیمدی بو بلایه اوغرامایه‌جقدق .

دییه‌رك :

— سزه تسلیم ایتدیکم یکرمی یوك آلتونلق خزینه نره‌ده ؟ دییه صوردم .

— خبرم یوق . بن اویورکن خزینه‌دار آلمش کوتورمش! جوابنی ویردی .

— بن اونلری خزینه‌داره دکل، سزه تسلیم ایتمشدم شیمدی هم بوزولمش، هم پاره‌سز قالمش اولدیغمز حالده نه‌یاپاجغز؟ تعریضنده بولوندم. سکوت ایتدی .

بلخ یولی قاردن قاپالی اولدیغی ایچین اورایه کیده‌مه‌دك . ناچار وزیری طاغلرینه عزیمت ایده‌جکمز صیراده ایکی اوچیوز نفر دشمن سواریسی کوروندی، درحال‌درت سواری ایله‌صاغ طرفده‌کی نهرك‌سطح منجمدندن قارشی یاقه‌یه کچدم . دشمن عسکری‌کلوب بزمکیلرندن قاچامایانلری اسیر ایتدی. بن بونلری اوزاقدن کورییور، فقط بر شی یاپامادیغم ایچین متأثر اولویوردم . ایکیندی‌یه‌طوغری‌عمجه‌م. عبدالرحیم خان‌واوچیوزسواری ایله بکا یه‌تیشدی . اقشام اوستی، پریشان بر حالده (ذرمت) قلعه‌سنه‌کلدك . اوراده ایکی ساعت استراحتی متعاقب یوله‌چیقدق . کونشك طلوعندن برساعت اول (سرروضه) یه واصل اولدق . اهالی بزی، شیرعلی‌خانك عسکرندن ظنیله‌طوپه طوتدی . بالاخره ایش آکلاشیلدی . اشراف‌وعلما استقبالمزه چیقوب بزه یمك و آتلرمزه یم کتیردیلر . ضرورتمزی آکلایان آخوندلردن بری بکا باقر بر طاس ، دیکری‌ده بر ابریق هدیه ایتدی . کندیم‌ده بر نارکیله ایله بر آز تنباکو آلدم. چونکه ایکی کوندن بری نارکیله ایچه‌مه‌مشدم .

هم نارکیله‌یی چکیور ، هم ده دوشونویوردم‌که بوکون جمیع مال‌ملکم شونلردن عبارتدی :

برباقر طاس ، برابریق ، برنارکیله ، هم آلتمه ، هم اوستمه سریلوب اورتولمك اوزره کوچوك برکلیم ، اوزه‌رمده بولونان بر قات البسه ایله ، برکمر ، برقلیچ ، بردوودلوه‌ر ، برده آت .

حال بوکه برقاچ کون اول خزینه‌مده آلتی یوزبیك بخارا آلتونی ، یکرمی بیك اشرفی سکه‌سی ، یکرمی بیك مثقال کوموش ، بر میلیون یوز بیك کابل وبش یوز بیك قندوز روپیه‌سی ، اون بیك قات خلعت موجود اولدیغی کبی ایکی بیك کیشینك اطعامنه کفایت ایده‌جك مطبخ طاقیمی وبیك رأس دوه‌م واردی . یعنی اووقت افغانستانك الك زنکینی ایکن شیمدی همان الك فقیری اولمشدم . مع مافیه بوندن متأثر دکلدم . یالکز سلاح آرقه‌داشلرمك نه اولدیغنی وباشلرینه نه‌لر کلدیکنی دوشونوب مضطرب اولویوردم . اوکون ایکیندی وقتی سرروضه‌دن حرکت‌ایتدك .

(خسروتی) طائفه‌سندن (امیرمحمد) نامنده بری قلاووزمز اولارق (بریال) قلعه‌سنه کیتمك اوزره اوکمزه دوشدی . کیجه ساعت اوچ راده‌لرنده بریره کلدك که اوزه‌رنده‌کی قار سوپورلمشدی . اورایه اینوب آتش یاقدق . استراحت ایده‌جکمز اثناده بریال اهالیسی بزمله کوروشمك اوزره کلدی وقونوشورکن بر منازعه چیقدی . غوغا چیقنجه عمجه‌مله سواریلر بنی یالکز براقوب قاچدیلر . اطرافه باقیندم بریاللیلردن برینك آته بینمك اوزره اولدیغنی کوردم . همان دیز کبی الندن آلوب آتك اوزه‌رینه صیچرادم . حریف بنی منع ایتمك ایسته‌دی . قلیجمله تهدید ایله‌یه‌رك الندن قورتولدم وآتی سوروب عمجه‌مه یه‌تیشدم . بنی کوزدیکی کبی شاشیردی .

— نیچین بنی براقدیکزده قاچدیکز ؟ دیدم . هیچ برشی جواب ویره‌مه‌دی .

هپمزده کیده‌جکمز یولی بیلمیوردق . بعدالمذاکره صباحه قدر اوطوروب اورتالق آیدینلانینجه تعیین طریق ایتمه‌سنی قرارلاشدیردق. اوندن صوکرا طاغك اوزینه چیقوب آتش یاقدق . عمجه‌م:

— آلوی کورنلر ، بزی راحتسزایده‌رلر . آتشی سوندورمه‌لیده صوغوغه قالالم ، دیدی .

— بوقدر جسارتسزدکلم . ذاتاً آتشی سوندوره‌جك اولورسه‌ق آرقداشلرمزك الی ، ایاغنی طوکدر ورابغز . جوابنی ویردم .

چوق کچمه‌دی‌که (خسروتی) لردن قرق کیشی کلدی و :

— سزی آرایوردق . آتشك دلالتیله کلوب بولدق . دییوب بزی اقامتکاهلرینه کوتوردیلر ، یمك یدیردیلر . آتلرمزه یم‌ویردیلر ، خلاصه کندیلرینه منتدار براقدیلر . صباحلاین اونلردن برقلاووز آلدقدن صوکرا وداع ایده‌رك یوله‌چیقدق .

(پیرکوتی) قلعه‌سنه یاقلاشدیغمزده اهالی ، قاپی‌یی قاپایوب بزی ایچری‌قویمامق ایسته‌دی . فقط بن ، نه اولورسه‌اولسون‌دییه‌رك آتمی سوردم . آدملرمده آرقه‌مدن کلدکلری جهتله‌قلعه داخلنه کیردك . بونك اوزرینه‌اهالی بزی‌قبوله مجبور اولدی ، بالاخره‌ده اوراده‌مسافرقالمامزی تکلیف‌ایتدی . لکن بز، چای‌ایچوب براز استراحت‌ایله‌دکدن‌صوکرا یوله‌دوام ایتدك . بودفعه‌ده قلاووزمز اولمادیغی ایچین کیده‌جکمز یولی بیلمه‌میور ، جابجا اوکمزه چیقان یالچین قایالر ومخوف دره‌لردن طوغری یولی کسدیره‌میوردق . نهایت آرقه‌مدن کلیکز . دییه‌رك آتمی ایلری سوردم .

برفرسخ قدر مسافه قطع ایتمشدككه قارشیمزه برسواری چیقدی . بعدالسؤال بنم عبدالرحمن اولدیغمی اوكرەنجه كلوب ایاقلرمی اوپدی و:

— بن بدركزله جدكزك قدیم بندكانندنم. دیەرك چوجوقلغمدەكی بعض وقایعی خاطرلاندی. كندیسنك قلاووزلق ایتمكده اولدیغنی ، ایستەرسەك بزده رهنمالق ایلەیەجكنی سویلەدی. صداقتنه اعتماد ایدەرك:

— ییكی . دیدم . قلاووز :

— بورادن وزیری ولایتی ایكی كونلكدر. فقط سزی طاغلر اوزەرندن ویاتیقه یوللردن بوكون ایكیندی اوزەری اورایه ایصال ایدەبیلیرم . دیدی. عمجەم ؛ بونك بر طوزاق اولماسی احتمالی دوشونەرك :

-- زیانی یوق . یول جاده اولسونده ایكی كون سورسون . دیدی. لكن بن قلاووزه امین اولدیغم جهتله كوستردیكی طاغه طیرمانمایه باشلادم. تەپەیه واصل اولوبده آرقەمه باقینجه شاشیردم قالدم . چونكه برابركن عسكرك قرق كیشیدن ماعداسی داغیلمشدی . اوقرق كیشیده شوذوات شجیعه ایدی :

عبدالرحیم خان .

پروانەخان (شیمدی نائب سپهسالاردر)

عبدالله خان (شیمدی بدخشان وقته غن حاكمیدر)

جان محمد خان (شیمدی خزینەداردر)

فرامرزخان (شیمدی هرات سپهسالاریدر)

سعید محمدخان (شیمدی خاصه طابوری بیكباشیسیدر)

احمدخان (سمرقندده وفات ایتدی)

محمدالله خان

رسالدار حیدر خان (بونی قندهار سپهسالاری تعیین ایتمشدم . لكن مظالم و تعدیاتندن كاكر ولایتنه قاچمایه مجبور اولدی .)

كماندار نایب الله خان، بیكباشی منصور علی، جنرال نصیر خانك برادری، میرعلم خان (شیمدی بلخده طوپخانه جنرالیدر.)

اسلامده حركات علمیّه

(الدعوة والارشاد) ده اصول تدریس

مابعد

دول اسلامیه تاریخنه دائرده دیكر بر كتاب تدوین اولنەجقدر . بوكتابده دول اسلامیەدن هربرینك اسباب تكونی ، فتوحات ، صناعات وسائر شئون عمران كسترانه و ترقیپرورانه كبی اعمالندن، قضا (امور عدلیه) و مدنیت خصوصلرندەكی سیرتلرندن ، صوكرەده اسباب ضعفلریله بونلردن زوال بولانلرك سبب زواللرندن ، بوكونه قدر بقا بولانلرك بوكونكی حاللرندن بحث اولونەجقدر .

تاریخ عمومی (قدیم وجدید) ، تاریخ ادیان

صنف مرشدین

صنف مرشدینده تاریخ عمومی مختصراً اوقونور ، مقدمه اولەرق تاریخ عمومینك حكمتی، فوائدی، تنقیدی، معروض اولدیغی اوهام وعندیات كوستریلور وینه بومقدمەده ابن خلدونك « مقدمه » سی اولنده بوخصوصدەكی رأیی ذكر و بوكا حكمای غربك آثارندن اختیار اولنەجق مطالعات علاوه اولونور .

صنف دعاة

صنف دعاتده حاللریله متناسب صورتده توسیع اولونور. صورت عمومیەده تاریخ ادیان وكلیسا تاریخی خاصةً علاوه اولونور و بونك آوروپاده ودیكر یرلرده اولان انقلاب اجتماعی ، سیاسی ومدنی یه اولان تأثیری بیان ایدیلیر. ارشاد ویادعوت ایچون اقطار مختلفەدن برینه كوندریلەجك اولان طلبه ، بولوندقلری قطعه و ساكنلرینك تاریخلرینی متقدمین ومتأخرینك تصانیف مفصله ومطولەسندن مطالعه ایتمكله ارشاد اولونورلر تا كه ایشلرنده بصیرت اوزره بولونسونلر. شاكردانك هردرسده تاریخك احتوا ایتدیكی عبرت وموعظەلره نظر تنبهلری جلب اولونور . استاذ طلبەسنی كتب عهد عتیق وجدیدده (دوقتور بوستك قاموس الكتاب المقدسی كبی)، وكتاب مرشدالطالبین، كتاب مغنی الطلاب، كتاب ذخیرة الالباب كبی قولایجه مراجعت ایدەبیلەجكلری كتابلره دلالت ایدر .

ملل ونحل و جمعیات دینیه

علم ملل ونحل ، صنف دعاته خاصدر ؛ درسلری ، ابن حزم و شهرستانی كبی علمامزك اثرلرندن وكتب غربیەدن اخذ اولنور. ملل ونحل مندرسه حقنده مختصراً معلومات ویریلور ، ملل سائره حقنده ایسه توسیع وتمهید مقال ایدیلور، بوكا تبعاً جمعیات دینیەنك احوالی بیان اولونور . بوزمانلرده اهل اسلام آرەسنده، رواجیاب اولان بكتاشیلر، بابیهٔ بهائیه كبی وغیربهائیه اهل نحلك احوالی حقندەواسع صورتده تدریساتده بولونوله‌جقدر .

تقویم البلدان (جغرافیا) وخرت الارض

صنف مرشدینده اقطار اسلامیەنك خرتی وجغرافیاسی صورت مفصلەده اوقونور، اقطار سائره اجمالاً اوقوتولور. لكن صنف دعاتده دینی، سیاسی، تجاری قسملریده مفصلاً تدریس اولونەرق طلبه، درس اثنالرنده، جناب حقك، دولتلری وارث ارض قلمسی خصوصندەكی قوانیننده عبرت آلمغه تنبیه اولونورلر.

حفظ الصحه

صنف المرشدین

صنف المرشدینده حفظ الصحه و بوكا تابع اولان (اسعافات فنیه) علمندن ، طبیبك ، بولونمدیغی وقت مرض ، جرح ، حرق حادثەلرنده استعمالی ممكن اولەبیلەجك قدری اوقوتولور . بوعلمك مقدمەسنده طبك وتداوینك مشروعیتی ومسألهٔ عدوانك تحریری حقنده كتاب وسنتده وارد اولان دلائل ذكر اولونور، بو علمك مابه القوامی شرع شریفك طهارت، عفت وبوتون امورده اعتدال كبی اوامر منیفەسنه اتباع اولدوغی بیان اولونور .

اقتصاد، یاخود تدبیر ثروت

بو علمدن ویریله‌جك درسلر اقتصاد ، اسراف وتبذیرك ذمی حقنده شرفوارد اولان آیات واحادیثدن و بوکا بناءً شریعتجه مالك ، مضر ویا فائده‌سز شیلر ایچون غسل و وضوءده بیله صویك اسرافی منهی اولدیغی کبی ـ صرف اولنمه‌سنك ممنوع اولدیغندن باحث بر مقدمه ترتیب اولونور وینه بو مقدمه‌ده بو خصوصده اسلامیت و نصرانیت وبو ایکی دینك تابعلری آره‌سنده‌کی تأثیرلرینك اختلافی ـ چونکه مسلمین و نصارانك جمهورلری، صوك عصرلرده بو خصوصده دینلرینك کندیلرینه کوستردیکی یولك ضدینه سالك اولمشلردر ـ بیان ایدیلیر . بوندن باشقه بو زمانده ثروتك حیات امم ودولده حائز اولدوغی مکانت وتأثیر عظیمدن ده بحث اولنور .

اصول قوانین ، حقوق دول ، انواع نظام

صنف مرشدین

صنف مرشدینده : شرکات ، نقابات ، جمعیات محاکم شرعیه ، مجالس حسبیه وبلدیه ، نظام اداره ، وقضاء اهلی ومختلط مباحثی ، شاکردانك ، بولوندقلری عصرده حکومات قانونیه‌نك تمسك ایله‌دیکی قوانینده بصیرت اوزره بولنمه‌لرینه مدار اوله‌جق مرتبه‌ده تدریس اولونور .

صنف دعاة

صنف دعاتده مناسب درجه‌ده حقوق دول ، اصول قوانین ، فلسفهٔ قوانین اوقونور وبونلرك هر بابنده کوروله‌جك مسائلك شرع شریف ایله نسبتلری بیان اولونور . بو بابده (بنتان) ، (مونته سکیو) کبی حکمای غربیه آثارندن استعانه اولونور.

مابعدی وار

تعدیل حروف و تعمیم معارف حقنده‌کی اجتماع

شهر حال رومینك اوچنه متصادف اولان کچن جمعه کونی بعد الظهر (تعدیل حروف وتعمیم معارف) نامنه، استاد اکرم رجائی زاده اکرم بك افندی حضرتلری امضاسیله، وقوع بولان دعوتله دار الفنون قونفه‌رانس صالوننده مهم ومحتشم بر اجتماع عقد اولندی .

استاد اکرم بك افندی حضرتلری راحتسزلقلرندن طولایی کله‌مدکلرندن اجتماعه غازی احمد مختار پاشا حضرتلری ریاست بویوروب اصلاحات مالیه قومیسیونی اعضای محترمه‌سندن وفضلای عثمانیه‌دن عطا بك افندی حضرتلری معاونت ایلدیلر .

ابتدا مجلس اعیان رئیس عالیسی مشیر افخم غازی احمد مختار پاشا حضرتلری بر خطابهٔ افتتاحیه ایله سوزه باشلایوب بر ساعت قدر سویله‌دیلر . لسانمزده اوقویوب یازمه‌نك مشکلاتنی وبو مشکلاتك مضراتنی درجه درجه ارائه و اثباتله برابر تسهیل قرائت ایچون وقتیله طرف ساميلرندن مرتب تخته اوزرنده محرر نمونه‌لری بالذات تشهیر ایلدیلر . بعده عطا بك افندی حضرتلری کرسی‌یه کلوب ینه بو موضوع اوزرینه بر طاقم حقایق ودقایق بسط ایله مشکلات موجوده‌یی وبونك اسباب وعللنی عریض وعمیق شرح بویوردی .

صوکره استاد محترم دفتر خاقانی ناظری محمود اسعد افندی حضرتلری مسأله‌نك انحا وغایاتنی افکار و مشاهدات مخصوصهٔ متبحرانه‌لریله ایضاح بویوروب مشار الیهدن صوکره‌ده اصل اجتماعك باعثی اولان (یکی یازی) صاحبی مدقق حمیتپرور دوقتور میلاسلی اسماعیل حقی بك افندی کرسیده کورینه‌رك کندیسنی بو فکره سائق اولان احوالی ایضاحات عمیقه و مفصله ایله بسط وبیان ایلدی .

بونلردن صوکره دخی دوقتور معلم نجم الدین عارف ، آرقداشمز اسپارطه‌لی حقی ، مکتب مشهور مؤسسی بدروس ذکی ، فرانسزجه ژون ترك غزته‌سی صاحبی جلال نوری ، دوقتور صائب ، جلال الدین بك افندیلر وفضلای محررین ومعلمیندن بعض ذوات مفصل ویا مختصر خطابه‌لر سرد واتیان ایدوب حرارتلی مناقشه‌لر وصمیمی آلقیشلر آراسنده اجتماع آقشامه قدر دوام ایتدی . نتیجه‌ده یازینك تعدیلی اساسی قبول ایدیلوب بر انجمن وهیئت اداره تشکیل قیلنمق اوزره طرفدارانك اسملری دفتر مخصوصنه قید اولندی وکتابتی استانبول ولایتی معیت مأمورلرندن علی نصرت بك افندی ایفا ایلدی .

اجتماعده ، محترم ارقاداشمز اسپارطه‌لی حقی بکك اوراده‌کی خطابه‌سنده تصویر ایتدیکی وجهله « بر طرفده بو کونکی معرفت بطنی یتیشدیرن استادلر، بر طرفده حالك واستقبالك ذکرلی صاحبی کنجلر »دن متشکل « هیئتلی بر هیئت » اجتماع ایتمشدی . قونفه‌رانس صالونی آب زلال معارفه تشنه وترقیات وتجددات عثمانیه واسلامیه‌یه عاشق کزیده مستمعین و مکاتب عالیه وتالیه طلبه‌سیله خنجا خنج طولو ایدی . تجدداته قارشی واقع اولان بو تظاهرات کوستریرکه بحوله تعالی ترقی‌یه طوغری کیدیورز .

آرقاداشمز اسپارطه‌لی حقی بکك نتاده‌لکده نمونه اولان صمیمی وشیرین خطابه‌سنك ـ بو هفته‌کی نسخه‌سی طولمش بولندیغی جهتله ـ اون بش کون صکره‌کی (تورك یوردی) نده نشر ایدیله‌جکنی مسرتله خبر آلدق. بو مناسبتله شونی ده تصحیح ایتمك ایسته‌رزکه آرقداشمزك اسمنی غزته‌لردن برینك « برکت زاده اسماعیل حقی بك افندی » دیه یازمسی اثر سهودر .

(یکی یازی) حقنده‌کی مطالعه‌مزی ایلری‌یه تعلیق ایلیه‌رك مملکتی تخلیص ایده‌جك تظاهرات مماثله‌یه اشترا کله بو قبیل اجتماعلرك تکثر وتوالی ایتمسنی جناب حقدن نیاز ایدرز .

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی ... مدیر مسئول : اشرف ادیب

مطبعه و محل اداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٧ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
....
درج ايديلميان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، سياسياتدن وبالخاصه احوال وشؤون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
....
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٨٢ ١١ ربيع الاول ١٣٣٠ پنجشنبه ١٦ شباط ١٣٢٧ يدنجى جلد

ادراكيله بختيار اولديغمز ليلهٔ ولادت رسالتپناهيدن طولايى بالجمله اخوان دينمزى تبريك ايدرز .

مسلمانلرى اتحاد واتفاقه دعوت

واعتصموا بحبل الله جميعاً ...

دولت عليهٔ عثمانيه‌نك اسلاميت اساسى اوزرينه تأسس ايتمش وبو دولت معظمه‌نك بعنايةالله تعالى الى يوم القيام دوام وبقاسى وشوكت وسطوتنك كوندن كونه ترقى واعتلاسى دخى بو اساسك واندن اقتباس ايدلمش اولان مشروطيت اداره‌نك حسن محافظه‌سنه وابسته بولنمشدر .

جمله‌يه معلوم اولديغى اوزره امور دنيويه‌دن طولايى شرفاً انسانلر بيننده برفرق وتفاوت اولميوب هر فردك مساوات وعدالت تامه‌يه مظهر اولمسى وحريت شخصيه‌نك تجاوزاتدن مصون بولنديرلمسى متعدد آيات جليلهٔ قرآنيه واحاديث شريفهٔ نبويه اقتضاى عاليسندن اولمسنه وبلطفه الكريم نائل اولديغمز مشروطيت اداره‌نك علت غائيه‌سى دخى عدالت اساسنى تقويه و تحكيمدن عبارت بولنمسنه مبنى جناب حقك عنايتيله و جمله‌نك همت و غيرتيله استحصال اولنان ادارهٔ مشروطه شرع شريف احكامنه تماميله مطابق وعموم ملت عثمانيه‌نك منافع ومصالحنه موافق اولديغنده اشتباه ايديله‌مز .

قالديكه اصول مشروطيتك مملكتمزده لايق وجه اوزره تأسس وترقيسى ومحصول استبداد اولان برطاقم فنالقلرك محو وازاله‌سيله سعادت و سلامت مملكته متعلق آمال ومساعينك بر آن اول ثمره بخش موفقيت اوله‌بيلمسى ايچون احكام جليلهٔ شريعت وايجابات مشروطيت دائره‌سنده جمله‌مزك همدست وفاق واتحاد اوله‌رق عمران مملكته خادم تشبثات ايله جبر مافاته چاليشمه‌سى ومنافرت و تفرقه‌يى موجب احوال و حركاتدن صاقنه‌رق حسن اخلاقه الك بيوك واسطه اولان اوامر آلهيه‌يه امتثال و نواهيدن اجتناب ايلمسى و مقام اقدس خلافت كبرايه كمال صداقت و اخلاص ايله ربط قلب ايليه‌رك قوانين ونظامات موضوعه احكامنه واوامر دولته رعايت ايلمسى لازمدر. بناءً عليه شرع شريفه ومشروطيته مغاير اولان منافرت ونفاقك دوامى معاذالله تعالى جمله امت محمد ايچون موجب خسران و اضمحلال و دشمنلرمزجه اوته‌دن برى شدتله ارزو و انتظار ايديلان نامناسب بر حال اولمغله ديناً و سياستاً تجويز ايديله‌مز .

محبت قلبيه واخوت وطنيه ايله يكديكرينه مربوط اولمسى لازم كلان اولاد مملكت بيننه تخم فتنه و فساد اكيلمسى و مبارك وطنمزك مستعد ولايق اولديغى سعادت وعمرانه بو صورتله برسد سديد چكيلمسى ديانت اسلاميه وحميت وطنيه‌دن نصيبه‌دار اولان هر فردى اغلاته‌جق ، ايكلته‌جك شيلردندر .

بوجهتله بالاده مسطور اولان مطالعات خير خواهانه‌نك لسان مناسبله بتون قصبات وقرا اهاليسنه تبليغ وتفهيمنه اعتنا وعماد الدين اولان صلواته دوام ومكتبلره مداوم طلبهٔ مسلمينه دخى نماز قيلديرمغه معلمين كرامك صرف همتله آداب اسلاميه دائره‌سنده تحصيل علم ومعرفته غيرت ايدرك نائل اجر ومثوبات اولنملرى اسبابنك استكمالنه بذل مقدرت اولونمسى ضمننده مقام مشيختدن ايجاب ايدنلره تبليغاتده بولنلمشدر .

بر عبرت مهیبه

١

علمای محترمهٔ اسلامه

اورته‌ده بر سؤال واردرکه : ایرادی هر اسلامك حق ، حتی وظیفه‌سی ، حتی أك مقدس وعالی بر وظیفه‌سیدر : اسلامیت ایچین ، اسلامیتی دود جهل ایچنده بوروندیکی بر طاقم خرافات واسنادات باطله وعاطله‌دن قورتارمق ایچین نه یاپیورز ، ونصل چالیشیورز ؟ بوسؤاله ، بو مهیب استیضاح مقدره هم حضورالهیده ، هم حضور اسلامیتده جواب ویره‌بیلمکه مقتدر اوله‌ملی‌یز !

بو سؤال اوکنده صامت وعاجز توقف ایتمك قدر بویوك بر ذلت دنیویه ، بر معصیت اخرویه تصور ایدیله‌بیلیرمی ؟ بر حکومتی اداره ایتمه‌یی درعهده ایله‌ین رجال سیاسیه‌نك حقیله ایفای وظیفه ایده‌بیلمك ، ایدی‌ٔ همت ولیاقتلرینه تودیع اولنان ملت وحکومتی صدمات وترتیبات سیاسیهٔ خارجیه‌یه قارشی حقیله مدافعه ایله‌یه بیلمك ایچین سیاسیات عالمك نصل خصه مند علم و تجربه اولماسی لازم ایسه ملت مرحومهٔ اسلامیه‌نك حارسین ایمان واعتقادی ، رهبر هدایتی اولمق لازم کلن علمای محترمهٔ اسلامك‌ده جهانده‌کی حرکات وانکشافات دینیه‌یی ، ادیان سائره رجال ورؤساسنك مقصدو هدفلرینی ، صورت سعیلرینی بیلمه‌سی ، خصوصیله بو سعیك درجهٔ عظمت واهمیتندن خبردار اولماسی احتیاجات قطعیه‌دن دکلیدر ؟ أوت ، بالخاصه « ادیان سائره رؤسا و رجالنك همتلرینك درجهٔ عظمتی » قیدینی تکرار ایدەلم . چونکه بو عظمت معلوم اولمادقجه بزم طرفده موجود عطالتك ، بی‌خبرلکك درجه‌سی حقنده بر فکر مخصوص حاصل ایدیله‌مز . چونکه : ایکی ویا دها زیاده شیلرك مواقع حقیقیه‌لری انجق یکدیکری آره‌سنده یاپیله‌جق بر مقایسه ایله تعین ایله‌یه بیلیر . فی‌الحقیقه ، حریتك طلوع مشعشعنی متعاقب بزده ، خصوصیله ، بعض محافل عالیهٔ دینیه‌مزده بویوك بر حرکت ارشادکارانه مشهود اولدی . « صراط مستقیم » کبی برطاقم جرائد علمیه بوحرکت مبجله‌نك ترجمان قیمتداری صفتیله پیشگاه‌شکرانمزده‌یوکسلدیلر . لکن عجبا بو درجهٔ همتده آچیق دوران ، بوتون فجایعیله قانایان جریحه‌لرمزه ، نقصانلرمزه قارشی برشکل کفایت وارمیدر ؟ ایشته بز بوکا قناعت ایده‌مه‌یورز . یعنی‌دییورز که : بوامت مرحومهٔ اسلامك سلامت وهدایتندن مسئول اولمق لازم کلنلر همتلرینه دها وسیع ، دها شموللی ، عادتا عالم اسلامی . آنك آره‌سنده‌کی بوشلقلری بر آغوش ارشاد وتنویر ایله صاره‌بیله‌جك قدر شموللی برشکل ویره‌بیلملی‌ایدیلر .

فی‌الحقیقه : بونك ایچین باشلیجه وسائط معنویه‌نك ، مشاعل معنویه‌نك دکل ، وسائط مادیه‌نك فقدان کلیسنی حال‌حاضرده برمعذرت اوله‌رق ایلری سوره بیلیرز . انجق بو فقر وبیچارکیسیله دونماسی‌ایچین ملیونلرجه لیرا ویرن بوحمیتلی عثمانلیلق ، خصوصیله اسلاملق ــ جدی چالیشیلمغه باشلانیرسه ــ شوارض سافلك بزد کوشهٔ جهل وسفالتنده کیمسه‌سز ، نورسز قالمش یوزلرجه میلیون دینداشلرینی تنویرایده‌بیله‌جك معاونت مادیه ومعنویه‌نك ابذالندن استنکاف ایده‌جکمیدر ؟ حاشا !

بز آوروپانك قورقدیغی « اتحاد اسلام » که بعض متعصب خرستیان محررلرنجه بوتون اهل اسلامك بالطه‌سنی ، مزراغنی یاقالایوب جهانك هر نقطه‌سنده آیاقلانماسی کبی کولنج برفرضیه عد اولنیور ، بالطبع طرفداری دکلز . لکن علوم واعتقادات دینیه‌مزی توحید ایتمکه حتمز اولدیغی ، سبریانك چوللرنده ، عربستانك قوملرنده ، افریقانك تساحلی کوللری اطرافنده ، مالزیانك اسرار انکیز کوشه‌لرنده جهل وظلمتدن ایکله‌ین دینداشلرمزی اسلامیت حقیقیه‌نك شهراه شعشعه‌داری اوزرندن نوری ، هدایته ، صافیت وترقی‌یه دوغرو کوتورمك عهده‌مزه فرض بولندیغنی کم انکار ایدر ؟

شیمدی ایسته‌یورز که : شومقدمه‌جکمزی دها زیاده اوزاتمقدن ایسه باشقه‌لرینك ، مثلا خرستیانیت رؤسای روحانیه‌سنك بوتون عالمی خرستیان ایتمك ایچین نصل‌چالیشدقلرینی سویله‌یه‌لم . اوزمان نصل‌معنوی ومادی بر اهل صلیب قارشیسنده بولندیغمزی کوره‌جك ، شبهه‌سز اندیشه‌لر والملرله اویقوسز بر چوق کیجه‌لر کچیره‌جکز ! هم ده بوراده بز عالم اسلام علیهنه ، دها دوغروسی کویا «اسلامیت بویوندیروغی آلتنده بشریت مفیده‌یه غائب دیمك اولان » اسلاملری «محمدیلك» دن قورتارمق ایچین اجرا ایدیلن اهل صلیب حرکتنك بوتون ممالك اسلامیه‌ده‌کی صفحات مترقیه ومدهشه‌سندن دکل ، ساده‌جه اصل مهد اسلامیت اولان عربستان حقنده‌کی حرکات ومقاصدندن بحث ایده‌جکز ؛ ایجابنده دیکر صفحات دخی برر برر بوصحیفه‌لرده کوستریله‌جکدر .

شوراده بیاناتمزه برحادثهٔ مهمه‌یی ادخال ایده‌لم : افریقای غربیده (لیبه‌ریا) جمهوریتنه ــ که : امریقاده آزاد ایدیلن اسرای زنجیه‌دن تشکیل اولنمشدی ــ میسیونرلك وظیفه‌سیله امریقادن برنجی اوله‌رق حرکت ایدن پروتستان راهبی ، ینه کندیسی کبی راهب اولان آرقداشنه اثنای حرکتنده دیمش ایدی‌که :

ــ کیتدیکم وظیفه‌نك نصل مشکل ومهلك اولدیغنی بیلیورم ؛ یقینده افریقا طوپراغنده أولدیکم زمان ، کل ، کتابهٔ سنك مزارمی سن یاز !

رفیقی صوردی :

ــ پك اعلا ، لکن نه صورتله یازه‌یم ؟

ــ مزار طاشمه یازکه : بزدن بیك میسیونر بوطوپراقلرده ، بواوغورده فدای حیات ایتمه‌دکدن‌صکره قرده‌شلرمز افریقایی‌باشدن‌باشه خرستیانلاشدیرمق امید وتشبثندن فراغت ایتمه‌سینلر !

نصل ؛ بوعزم مهیب انسانه دهشت ویرمزمی ؟ ویا ایللره ، جهل وظلمته ترك ایدیلن اسلام قرداشلرمزی بزه آجی آجی دوشوندیرمزمی ؟

ادوار اخیره‌ده اسلاملری خرستیانیته صوقمق ایچین ایلك تشبثده بولنان میسیونر (هه‌نری ــ مارتین) در . امریقا کلیساسنه منسوب مشهور برذات دیورکه :

« اون سکزنجی عصرده پروتستان کلیساسنه بحر سفیدك شرق ساحلی

ایله‌عربستان قطعه‌سنك اوقدر جاذب كوروندیكی آكلاشلیور. توركلرك ـ عالم اسلامك برعنصر مهمی اولمق اعتباریله ـ تا ۱٥٤۹ سنه‌سنده درخاطر ایدلدیكی وبرده تورکجه ددعا كتابی یازلدیغی دوغری‌ایسه‌ده، جهانك چوق اوزاق نقاطنه واصل اولنجه‌یه‌قدر، انجیل توركیا ایمپراطورلغنك هیچ برموقعنه ادخال اولنمه‌مشدی. حتی (قه‌ری) بیله بویوك پروغرامنه عالم اسلامی ادخال ایتمه‌مش ایدی. انجق (قلاودیوس ـ باقان) هندوستان عودتنده (۱۸۰۹) ده بریستولده وعظ ایدركن اسلاملرك خرستیان ایدیله‌بیله‌جكندن بحث أیله‌مش وبحرسفید سواحل شرقیه‌سی نامنه مكمل برپلان ترتیب ایتمشدی. ۱۸۱۹ ده Church missionary جمعیتی طرفندن ـ وریه‌یه بر قاچ میسیونر كوندرلمشدركه : بوكا امریقا میسیونر جمعیتی دخی اشتراك ایدییوردی . آسیای صغرایه كیرن ایشته بوایلك میسیونر هیئتی مستقبلده‌عربستانده انجیلك موقع تعزیزه ارتقاسی سعادتنك اساسنی تشكیل ایتمشدر .

« نه‌لی سیمیذ ایله (وایت)ك سیاحتلری امریقا پروتستان كلیساسنی بومنطقه‌لر ایله‌قارشی‌یه كتیرمشدی. سوریه‌میسیونرهیئتی‌مالطه‌ده‌كی مطبوعاتی واسطه‌سیله (۱۸۲۲) علوم وعقائد اسلامیه حصارینه هجومه باشلادی . (۱۸۳۳) ده نشریات هیئتی بیروت شهرینه نقل ایدلمش . اوتاریخدن اعتباراً عرب‌لسانیله متكلم‌بوتون ممالكی‌نشریات هدایتكاریله تنویر ایتمكده بولنمشدر. (۱۸٦٥) تاریخنده دوقتور وان‌دیق انجیلك ترجمهٔ عربیه‌سنك صوك‌صحیفه‌سنی‌ده اتمام‌ایده‌رك مطبعه‌یه تودیع أیله‌دیكی زمان عالم اسلامیته قارشی میسیونرلق تاریخنده معظم بر دوره كشاد اولنمش ایدی . آنجق بو سایه‌ده‌دركه : یالكز آسیای صغری وسوریه دكل!، بوتون قطعهٔ و سیعهٔ عربیه‌ده خرستیانیت ایچین صورت مفیده‌ده چالشمق ممكن اولدی . بو انجیل ترجمهٔ عربیه‌سی تام اون یدی سنه‌لك سعی متمادینك نتیجه‌سی ایدی. خصوصیله بوترجمه اووجهله مرتبدركه: بیروتك عربجه‌انجیلی « عمان » و « نجد » قطعه‌لرنده، « یمن » و« حضر موت » خطه‌لرنده دخی اوقونوب كمال سهولتله آكلاشیله‌بیلیر .

« عربستان » قطعه‌سنه نفوذ ایتمك اوزره ایلك تشبث فداكارانه‌ده بولنان آدم «هانری ـ مارتین»در، بو آدمك برنجی‌دفعه عربلرله تماسی آنلرك لسانلرنی اوكرنمه‌سی كندی مشیی و شریك مساعیسی اولان (سباط) نامنده‌كی آدمك‌یوزندن وقوعه كلمشدر . (سباط) ایله آنك رفیقی اولان عبدالله ایكی‌اصیل عرب اولوب مكهٔ‌مكرمه‌یی زیارتدن‌صكره عالمی آكلامق اوزره سیاحته چیقمشلردی . بونلر اولاً كابل شهرینه كیدوب بوراده عبدالله مشهور (زمانشاه) ك خدمتنه كیردی‌كه: مؤخراً خرستیانیتی قبول ایتدیكندن مرادشاه طرفندن بخاراده قتل اولنمشدر. انجق مومی الیهك قتلنده رفیقی (سباط) ك غمازلغی مدخلدار ایدی . سباط مؤخراً هندوستانه كیتمش ، اوراده (ترقیٔ علوم خرستیانیه) جمعیتی طرفندن كوندریلن عربجه انجیلی اوقویارق قبول خرستیانیت ایتمشدر . . . »

بوراده پروتستان دوستمزك تفصیلات‌تاریخیه‌سنی اوزون اوزادی‌یه وعیناً ترجمه‌یه حاجت یوق . یالكز ، مؤخراً بو سباط دینیلن آدمك هندوستانده نشر خرستیانیته بر مدت اوغراشدقدن صكره عربستانه كچدیكنی كوریورز ؛ ینه بو اثناده (هانری ـ مارتین) مسقط ساطانلغنه كچیور ، عین مقصدله بوراده تدقیقات ومساعیده بولندقدن صوكره (ابوشهر) بوشیره كیدییور. فی‌الحقیقه (هه‌نری ـ مارتین)ك بتون عمرنی كتب دینیهٔ‌خرستیانیه‌نك عربجه‌یه ترجمه‌سنه حصر ایلمش، بتون فداكارلغیله میسیونرلك وظیفه‌سنی ایفا ایتمش ایسه‌ده موفقیتی عربلری اسلام ایتمكدن زیاده آوروپالیلر آره‌سنده عربستانه بر میسیونرلك اهل صلیبی حسی اویاندیرمق ، رفقاسنه بر روح تشویق وقوت تلقیح ایتمك جهتنه منحصرقالمش‌كبی كورینیور. چونكه ۱۸۲۹ سنه‌سنده (آنطونی ـ غرووو) نامنده بری جهانده نه‌سی وارسه صاته‌رق بغدادده بر میسیونر وظیفه‌سی‌درعهده أیله‌مش‌دركه: بونك سائق‌اصلیسی (هانری ـ مارتین)ك كوستردیكی فداكارانه مثال ایدی . بوكوندن اعتباراً كرك شمالی وكرك شرقی عربستانه قارشی میسیونرلك تشبثاتنه اوزون سنه‌لر تصادف ایده‌مه‌یورز [۱] یالكز ۱۸٤۳ده بومبای‌ده ساكن (جون ویلسون) اولجه‌ده عدن وبصره كورفزی واسطه‌سیله عربستانه بر چوق كتب مقدسهٔ خرستیانیه ادخال ایتدیكنه علاوتاً اسقوچیا كلیساسنی عربستان، بصره وبومبای موسویلری‌ایچین میسیونرلر كوندرمكه دعوت أیله‌مشدی.

بوآره‌لق حوله آلمق ایچین هرسنه مسقط لیماننه اوغرامقده اولان بر امریقا سفینه‌سی قپودانی‌ده بوراده بر چوق عربجه یازلمش انجیل نسخه‌لری داغیتمقده ایدی . ۱۸۷۸ ده « ممالك اجنبیه انجیل جمعیتی » آنتون جبرائیل نامنده برنی بومبای‌دن بغداده تدقیقاتده بولنمق‌اوزره كوندردیكی كبی ینه عینی زمانده جنوبی روسیه‌ده‌كی جمعیت مفتش و آجنته‌سی اولان (مه‌یمس ـ وات) ایران خطه‌سنی و بغداد ایله جوارنی‌دولاشوب‌بوحوالینك احتیاجات‌روحانیه‌سنه‌وخرستیانلاشدیرلماسی اسبابنه عائد مرجعنه مفصل برراپور عرض أیله‌مشدر. ایشته بومساعی سایه‌سنده وراپورلر نتیجه‌سی اوله‌رق ۱۸۸۰ سنه‌سنده بغداده‌برمیسیونرلك مركزی وبركتب مقدسهٔ خرستیانیه دپوسی تأسیس وكشاد اولنمشدر ، بر امریقالی میسیونر دییوركه :

« حمد اولسون بویله‌جه اللهك امری یرنی بولمش ، اسباب‌تنوریه وتخلیصیه حاضرلانمش ۱۸۸۰ تاریخندن بری میسیونرلك تشكیلاتی جزیرة العربك بوتون سواحل شرقیه‌سنه تعمیم اولنه‌رق علی‌الدوام وبویوك همتلر، امید موفقیتلرله چالیشلمقده بولنمشدر » ،

[۱] « ۱۸۷٦ ده ویلسونك وفاتندن صوكره میسترس (ستوذرن) اسمنده برقادین ایله قوجه‌سی‌بغداده قدر بصره كورفزینه مخصوص برمیسیونر هیئتی تشكیل ایتمشلردی بوتون عربستان شرقینك احتیاجات روحانیه‌سنه قارشی پك زیاده‌متأثر اولمشلر وعزیمتلرنده هرطرفه كتاب مقدس‌ونصایح توزیع‌ایدوب انكلتره‌یه عودتلرنده بغدادك احتیاجات دینیه‌سنه عموم پروتستان كلیسالرینك نظر دقتنی جلبه چالیشمشلردر . تام یكرمی بش سنه مدت هفته‌ده بركره بو ایكی میسیونر طرفندن عربستان‌شرقینك خرستیانیتی قبول‌ایتمه‌سی ایچین خصوصی‌مراسم دینیه اجرا اولنمشدر . . . »

— امریقا پروتستان میسیونرلرندن (زیوه مر) —

برنجی مقاله‌مزی شو یوقاریکی عبرت آمیز سوزلرله بیتیره‌جکز . کله‌جك مقاله‌لر بزه برطاقم مهم حقیقتلر اوکره‌ته‌جکدر .

جناب حق انظار عبرتمزی آچسین ودست همتمزی تقویه أیله‌سین آمین !

١٤ شباط ٣٢٧ ، کوز تپه

علی‌رضاسیفی

توحید واتحاد

— ١٠ —

قوللرندن طوتوب جهنمه آت! اویله‌می ؟ هایدی، اولادیکی ، حفیدیکی کندی ئوز اللرکله یوره‌کك تیتره‌مدن، روحك صارصلمدن ، وجدانك قانامدن طوت‌ده شو دنیا آتشنه آت! باقه‌یم ...! اوزواللی آلولر ایچنده دلخراش فریادلرله چاپرچاپر یانارکن سن توتون دومانلرینی صاوورتارق لاقیدانه جانسز بر هیکل کبی قارشیسنده دور! سیرینه باق!

سن اولادیکك سعادتنه مادر شفقت پروریله برلکده حیاتنك بوتون اذواقنی، بوتون آرامنی فدا ایتمك حسیله متحسس بولونمیورسك دکلمی؟ اوحس علوی‌یه بلکه دها سنك صاغلکده نور دیده‌ك وارث اوله‌جق ! سنك آغوشکه بر حفید تقدیم ایدرکن بوتون وجودی بررعشهٔ سرور ایچنده غشی اولوب کیده‌جك !

اسلامیت ، ایشته او سنك سلسلهٔ احفادکله قائم ؛ یوقسه یالکز سنك‌وجودکله دکل! سن؛ اولادیکی فطرة اصلیسی اولان دین اسلام اوزرینه تربیه‌یه مأمورسك ! سن تمیزه کیرنجه آکایواش یواش حیاة اجتماعیه‌نك لن یتغیر اولان قواعد اساسیه‌سنی ئوکرتمکه ، آنی جمعیتك اجتماعکاهی اولان جامعه کوتورمکه باشلایه‌جقسك !

اولادك؛ ملتنی اوراده کوره‌جك ؛ ملیتنی اوراده حس ایده‌جك . اوده اولادینه...اوده‌اولادینه ،.،.ایشته اسلامیت‌ده‌بوصورتله‌یاشایه‌جق. سن‌ده بو متسلسل نسلکدن رحتلر، فاتحه‌لر آله‌جقسك! دفتر اعمالك کشاده بولونمش اوله‌جق . نه بختیارلق! نه‌سعادت !

امام سیوطی مرحومك جامع صغیرنده ینه جناب ابی هریره حضرتلرینك روایتله نقل ایتدیکی شو حدیث جلیله باق ! « اذامات الانسان انقطع عمله ، الامن ثلاث : صدقة جاریة ؛ اوعلم ینتفع به؛ او ولد صالح یدعوله . ـ انسان ئولدیکی وقت عملی‌ده‌منقطع اولور . یعنی : ایشلدیکی اعمال برو تقوانك ثوابی توقف ایدر . اولدیغی کبی قالیر . یالکز اوچ شی بوندن مستثنا . بونلرك مکافاتی لاینقطعدر . آردی آراسی کسیلمز . یا مدارس ومکاتب اسلامیه‌یی احیا؛ چشمه ، کوپری یول ، جاده کبی نفعی عموم انسانیته شامل اولان مبانی وآثار مدنیه ؛ یاکندیسیله انتفاع واستفاده اولونان علم ، حیات طیبهٔ دینیه‌نك بقاسنه خادم هرهانکی بر علم وفنی اوقوتمق ، خصوصیله بونلره دائر کتابلر تألیف و نشر ایتمك ؛ ویاخود نامنی خیر دعا ایله یاد ایدر و ایتدیریر ولد صالح ، برخیرالخلف براقق . » کورولیوریا ؛ انسان ایچین حقیقی حیاة نه ایمش ! برده اندلسده کی او قارا طالعلی بیچاره‌لری درخاطر ایدملم ! انلر کندیلرینی صلیبه تسلیم ایدن بیوك جدلرینك مزارلرینه کیدوب فاتحه‌می اوقویورلر؟ یوقسه ایاقلریله چیکنیه‌رك لعنتمی‌ایدییورلر بدبختلر ! آرقه‌لرینه اویله بر نسل براقدیلر ، که قیامته قدر لعنت خوان !

حیاتك ؛ حیاة دیانت ، حیاة ملیت ، حیاة حریت، حیاة حاکمیت، حیاة ناموس و حیثیت اولدیغنی تقدیر ایتمیه‌رك کمال‌ذلت ومسکنتله‌دشمن قلیجی ئونده‌بویون بوکه‌رك ، کویکلر کبی یرلرده‌یووارلانه‌رق‌حیاةبهیمیت وحیوانیته‌راضی اولانلرك‌سوء عاقبتی‌ایشته بویله لسان‌نفرین‌ایله‌یاداولونمق! مزارلری حتی کندی‌نسللری طرفندن کمال حقارتله پامال ایدلمکدر !

انسانك ـ فقط‌دینیله، ایمانیله، قرآنیله، ملیتیله، حریت وحاکمیتیله ـ یاشامق واردر . حق بوحق ؛ نزد الوهیتده اوقدر معززدر،که زکای بشر بونی تقدیردن قطعیاً عاجزدر .

الله ؛ بزه بو ازلی دینی ، بو ابدی قانونی ، بو مقدس شریعتی وظائف انسانیه واصول وقواعد اجتماعیه‌یی ئوکرتمك ، بوتون احتیاجات حیاتیه‌مزی تأمین‌ایده‌جك وسائط ولوازمك استحصالی‌یوللرینی‌کوسترمك یعنی: بزی بوتون شمول معناسیله انسانجه یاشامق‌ایچین احسان وعنایت بویوردی دکلمی ؛

کوزل اما حیاة بشر ؛ دائما استقبالدن عبارت . کوربیورز،که اسکی‌ین ، قوتدن دوشن ، یاشامغه قدرتی قالمیان حیاتك کوزلری یومولیور .

ماضی آنی تابوت ماتمه قویوب خوابکاه عدم آلودینه کومیور . ماضی‌یی ایسترسه‌ك قبرستانه کیت ! ماضی بوتون آرایش واحتشام (؟) سکون پروزانه‌سیله اوراده بر شهرستان عدم تأسیس ایتمش ؛ هر کون سیه‌پوش ، دیده نمناك برقاچ جمعیت طرفندن زیارت اولونیور ؛ وقدید نعشلر اهدا ایدیلیور !

اوایسه هرکون انسان کمیکلرندن کاشانه‌لر یاپیور! قفالردن اهراملر وجوده کتیرییور .

انسانك ماضی ایله بر مناسبتی ، برداد وستدی وارسه اوده آنی پیش نظر عبرتنده طوتمق .

صاحب السنة امام‌المحد ثین عنوان جلیلیله بوتون عالم اسلامه فضل وعرفانی طانیتدیرمش،یالکز کندی عصرینك دکل،بلکه‌بوتون‌عصرلرك مفتخرعلما وفضلاسی اطلاقنه بحق‌کسب لیاقت‌ایتمش اولان ابوعمرالحافظ یوسف بن عبدالله بن محمد (بن عبدالبر) بن عاصم القرطبی مرحومك و دها بیکلرجه مفسرین و محدثینك ، بیکلرجه عرفا و ادبانك منتصر ، مرتد قوافل احفادی‌ده بو میانده ! بونلر ؛ جد اعلالرینی اهل ایمانك برنجی صفلرنده کوردکلری دقیقه‌ده ـ رجا ایدریم ای او دهشتلی صوك کونه ایناناندین قارده‌شلر ! ـ حال نه اوله‌جق ؟

بویله ابدی بر فلاکته سبب اولانلر بو قارا یوزلیلره نه نظرله باقه‌جقلر ؟

نصل یاقه‌لرندن طوتوب دیوان احکم الحاکمینه چکه‌رك « ای‌حاکم

مطابق ! بز تتلی پاك اسلامدن کلش وخصوصیله (ابن عبدالبر) ، (ابو عبدالرحمن) ، (ابو عبدالله محمد بن عبدالسلام) کبی شو اهل توحید اراسنده برنجی صفلری ایچنده کوردیکمز ذوات فخام کبی مدار افتخار اسلامیت بویوك جدلره مالك ایکن ایشته بو حریص جاهلر ، بو طمعکارلر قرطبه خلیفه‌سنك بر روالیسی ایکن عصیان ایده‌رك برر امیرالمؤمنین (؟) اولمق ایستملری یوزندن اتحاد اسلامی پارچالادیلر ، تاجان‌نه‌و ندن خنجرلدیلر ، نهایت قوجه بر ملتی اسپانیا خرستیانلرینه ، انکیزیسیون وحشیلرینه تسلیم ایده‌رك بزم ارتدادیمزه سبب اولدیلر . بز بوکون سنك بویوك عدالتکه صیغنیرز . بز ، بونلره آلدانمق ، بونلره اطاعت ، بونلرك حصول مقصدینه یاردیم ایتمك یوزندن بلامزی بولدق . هرحقیقتی اکلادیق ، ایواه .... که ایش ایشدن کچدی . بزه بوقدر فاجع ، بودرجه هائل بر جنایتی ارتکاب ایدن بوسفیللرده براقه‌یارب ، حقمزی احقاق بویور اللهمز ! » دیمه‌یه‌جکلرمی ؟ بونلر ، قورو سوز دکل ! هر بری بر درخرد سوز حقیقت !

بر ملتی ییقوب محو ایدن ـ ایواه . . . ! ظالمندن
دیوان عدالتده نصلدر ؟ خجلتندن
افراد بشر اورده بوتون ماخلق الله !
کیم کلمش‌ده کچمش جمله مللندن
محشر ، او نه‌دهشتلی کونی رب عظیمك
انسان ، صارارير چهره‌سی یاد مثلندن
سن ایستر اینان ایستر اینانمه بو ، حقیقت
کیم بزجه بونك فائده یوقدر جدلندن
بیهوده یازیق ایله انکار حقیقت !
چاك ایتمیه‌سك چاك کریبان ندامت !

ـــ لمحرره ـــ

اسلامیتك شانی بومیدر ؟ اسلامیت یالکز سنك وجودکدن ، سنك حیاتکدن ، سنك ایمانکدنمی عبارتدر ؟ یاسنك اولادیکك ، حفیدیکك نسلکك حق اسلامیتی ، حیاتمی ایمانی یوق ؟

محمد فخرالدین

ادبیات بحثلری

تشبیه

آرهلرنده مادی یاخود معنوی بر مناسبت بولنان ایکی شیئی بر برینه بکزتمکدر . تشبیه ادیبلره خاص بر معرفت دکلدر ، هپمز ، الڭ عادی ، الڭ طبیعی محاوره‌لریمزده بیله بر چوق تشبیهلر یاپارز . چونکه تعریف ایتمك ایستدیکمز ماهیتك اکر خارجده وجودی وارسه تشبیه ایله بوسبوتون کوز اوکنه کلیر ، یوقسه ، ینه تشبیه سایه‌سنده ، مجرداتدن اون اولا ماهیت ، مادیات ساحه‌سنه کیرر . مثلا صوغوقلق ، سویمسزلك مجرداتدن ایکن « ییلان کبی ... » دینجه برودتك پك معروف بر تمثالی اولان اومخلوق درحال کوزیمزك اوکنه کلیر ؛ تعریف ایدلمك ایستنیلن شیئك ، یاخود شخصك حالنی بزه اولانجه وضوحیله کوستریر .

معلومدرکه تشبیهده مشبه ، مشبه به ، وجه شبه بولنور ؛ ادات تشبیه اولسه‌ده اولور اولماسه‌ده . حتی اولمازسه تشبیه دها بلیغ دوشر . مثلا حامدڭ شو :

طورویورکن حرکتسز ، سس‌سز ؛
بره ایمش کوکه بکزردی دڭیز .

بیتنده دڭیز طورغونلغیله ، ماٴیلکیله کوك یوزینه بکزه‌دیلیور . بو تشبیهده دڭیز مشبه ، کوك مشبه به ، رنك ایله رکودتده وجه شبه اولیور . ادات تشبیه یوقسه‌ده اونك یرینه بکزردی فعلی کتیرلمش . کمالك شو :

کیجه‌یی کورنلر صانیرلر : کویا ،
قاره قان طالغه‌لی بر اولو دریا ؛
طاغلری ، طاشلری ایچنه آلمش ،
قابارمش قابارمش‌ده طوکا قالمش !

تصویریله ، ندیمك بو :

سینه‌ده بر لحظه آرام ایله کل جانم کبی ،
کچمه ای روح روان ، عمر شتابانم کبی .

مطلعنده کویا ، کبی اداة تشبیهلری وار . ینه حامدڭ :

سفها اولیا ، کدا مرتد ؛
باره معبود ، بانقه‌لر معبد !

بیتنده ادات تشبیهلر طاقیله محذوف .

وجه شبهك شعرده تصریحی ایجاب ایتمز ، ذاتاً تصریح اولنماز . چونکه بو صورت دها بلیغ اولور . یالکز مشبه ایله مشبه‌به بر برینه پك یاباڭجی طورور ، یاخود آره‌ده‌کی مناسبتی ادراك هر کسجه قولای اولمازسه سوزی وضوحسزلقدن ، معمالقدن قورتارمق ایچون وجه شبه ایراد اولنمیدر . مثلا ابن کمال مرحوم سلیم اوله یالکز شمس عصر دیسه‌یدی شعر اوقدر واضح اولمازدی . لکن باقیکز وجه‌شبهی نه‌کوزل کوستریور :

آز زمان ایچره چوق ایش ایتمشدی ،
سایه‌سی اولمش ایدی عالمکیر .
شمس عصر ایدی : عصرده شمسك
ظلی ممدود اولور ، زمانی قصیر .

کذلك « لیال سنك کاشانی محیط اولان کمالکدر . » جمله‌سنده کیجه ایله کمال آره‌سنده بر تشبیه یورودلمش که غریبدر . زیرا ایستر مشبه ، ایستر مشبه‌به صورتنده ایراد اولنسون ، لیلك سیاه رنکلی مادیات ایله ، یاخود کدری ، ماتمی افاده ایدن معنویات ایله مناسبتی اکلاشیله‌بیلیرسه‌ده کمال ایله کیجه آره‌سنده نه کبی ملایمت تصور ایدلدیکی اکلاشیله‌ماز . اونك

ایچون وجه شبهك « احاطه » اولدیغی تصریح ایدلمشدر . ایدلمسه‌یدی سوز معقد اولوردی .

مشبه بهك مشبهدن اكمل اولمسی یعنی وجه شبه دیدیكمز صفتده مشبهه فائق بولنمسی لازمدر. بعضاً مبالغه قصدیله تشبیهی عكس ایدرلرده مشبهی مشبه‌به، مشبه‌بهی مشبه یاپارلر. ایشته بوقاریكی تشبیه بوقبیلدندر. زیرا اصل اولان كالی لیاله بكزتمك ایدی .

شوراسی پك ابی خاطرده اولملیدركه : مشبه مشبه بهك بوتون اوصافنه اشتراك ایتمك لازم كلمز . مثلا بر آدم شجاعتندن طولایی ارسلانه بكزه‌دیلیور مكله بنه او آدمك ارسلانده‌كی وحشت ، یرتیجیلق كبی دیكر وصفلرده اشتراكی ایجاب ایتمز .

برده انسان تشبیهده هر زمان سربست دكلدر . بر درجه‌یه قدر عادته منقاد اولملیدر . مثلا بر عثمانلی شاعری هیچ بر وقت ممدوحنی صداقتی اعتباریله كوپكه ، بویوك بویوك مانعه‌لری اقتحام ایتدیكندن طولایی طاغ كچیسنه بكزه‌ده‌مز ؛ مردم كریز بر آدمه آیی دییه‌مز . دها غریبی مترادف الفاظدن برینی قوللانیرده دیكرینی قوللانه‌ماز . « طوسون كیسك » دیجه قولتوقلری قباران بر آدمه « اوكوز كیسك » دیكده باقك نه اولور ! حال بوكه طوسونده اوكوزده عینی مخلوقدر.

علی بن جهم اسمنده برشاعر بدوی عباسیلردن المتوكلك حضورینه چیقه‌رق بر شعر اوقومش . شاعر خلیفه‌یی حقوق صیانت سجیه‌سنده كوپكه، عقبات سیاستی بی‌پروا آشمق مهارتنده طاغ كچیسنه ؛ ایجابنده حلیم ، سلیم اولمق خاصه‌سنده اشكه ، خلقك كندیسندن انتفاعی خصوصنده بویوك صوقوغالرینه بكزتمش ! المتوكل بدوی‌یی چوق تقدیر ایتمش . لكن یانده‌كیلر بو شعر مدحمیدر ، قدحمیدر ، اكلامامش . خلیفه اونلره دیمشكه : « بو آدم بدوی اولدیغی ایچون بر شی كورمه‌مشدر . اونك ایچون طبیعیدركه تشبیهاتی ، خیالاتی هپ كندی محیطنه كوره اوله‌جقدر. اكرسزده عالم بداوتی بیلسه‌یدیكز تشبیهلرده‌كی اصابتی آكلار ، شعرك بویوكلكنی تسلیم ایدردیكز . »

حقیقت ، علی بن جهم بر سنه قدر خلیفه‌نك سراینده قالدقدن صوكره اویله رقیق، اویله نزیه اثرلر میدانه كتیرمشكه بغداد شاعرلری زواللی‌یی‌ چكه‌میه‌رك حبس ایتدیرمشلر .

تشبیهك كوزللكنه، چیركینلكنه حكم ایده‌جك ملكه ذوق سلیمدر.

بعضاً بر نكته كوزه‌دیله‌رك مادیات معنویاته ، معنویات مادیاته تشبیه ایدیلیركه اسلافدن ندیم بوكبی اینجه‌لكلر اوزرنده چوق تصرف ایدر .

جام لبیله مست ایدوب اوّل ادالرین ،
مستانه‌صوكره كوندریر آغوشنی جانه‌دك!

بیتی كبی سوزلری ندیم دیوانده پك مبذول كورورز .

محمد عاكف

شریعتی منفعت وكیفلرینه آلت ایدن واعظلر

مقصده كیرمزدن مقدم بومقاله‌یی یازمقلغمه سبب اولان بر وقعه‌یی ذكر ایتمك و بو صورتله مرجع عائدینك نظر دقتنی جلب ایتمك ایستیورم .

شویله‌كه : شباطك سكزنجی چهارشنبه كیجه‌سی یاتسو نمازینی متعاقب صاری كوزل جامعشریفنده ، شریعتی مقاصد شخصیه‌سنه آلت ایتمك ایستینلردن برواعظ اهالی‌یه نصیحت ایتمك‌ایچون كرسی‌یه چیقار! بوزواللی كرسیٔ معلای شریعتده هرشیدن‌اول كندیسی هیچ برفرقه‌یه منسوب اولمیوب انجق بر ترجمان ؛ وفقط برفرقه‌نك دكل ، بلكه شرع شریفك ترجمانی اولدیغنی ، اوت هرنه سویلرسه ، مترجم واسطه‌سیله شریعتك سویلدیكنی جماعته اكلاتمه‌یه چالیشور. یالكز بونكله‌ده قالمیور، جماعتی كوزلجه اقناع ، و شریعت نامنه تفوه ایتدیكی هذیانلری قبول ایتدیرمك ایچون اوچ دفعه‌ده یمین ایدییور . چونكه او آنده ـ كندی قولنجه ـ شریعت‌مترجم ،واعظ مترجم، سامعین كرامك وجدانیده‌حاكم اولدیغی ، حاكم ایسه مترجمدن یمین طلب ایده‌جكی جهتله واعظ (واه، بالله ، تالله ، هیچ بر فرقه‌یه انتسابم اولمیوب آنجق شریعته ترجمانلق ایده‌جكم)دیمكه مجبوریت‌حس‌ایدییوردی. اوزمان بنی بربأس قاپلادی ، تفكرات‌عمیقه‌یه‌واردم. بن بوساحهٔ تفكرده‌جولان ایدركن روحمدن كلن بر صدا بكا دیبوردی‌كه : ایواه ! بو مقدس كلمه ینه بر طاقم افكار مفسدتكارانه‌نك ؛ صاف ، پاك،هر درلو لوثیاتدن عاری اولان قلبلره یرلشمه‌سنه ، بتون طمرلره قدر نفوذ ایتمه‌سنه آلت ایدلمك ایستنیور! ! آه! نه‌اولایدی هركس‌بومقدس كلمه‌ایله‌اوبنامه‌یه چالشمه‌سه‌لر!ملیونلرجه مسلمانك اك اشاغی طبقه‌سندن اك یوكسك طبقه‌سنه و ارنجه‌یه قدر بالجمله مقدساتنك فوقنده بر موقع معلای احترام طوتان بومقدس كلمه ایله بیك اوچیوز بوقدر زماندنبری ملت اسلامیه‌نك سعادت وسلامتی تأمین اولندیغی كبی، برچوق زمانلرده‌برطاقم خائنلرك اعمال ملعنتكارانه وهوسات شیطان پسندانه‌سنی ترویج‌وبوصورتله‌پك‌چوق معصوم قانلرینك هدراولوب كیتمه‌سنه آلت اتخاذ ایدلمشدر ؛ بوصره‌ده‌امویلر، عباسیلر زمانلرنده شریعت نامنه ارتكاب ایدیلن فضایحی ، دها صوكرده‌ده ایكی سنه مقدمكی ۳۱ مارت وقعهٔ فاجعه‌سنی خاطرلادم ایشته بونك ایچون‌بتون اعصابم حركته‌كلش و متیقظانه برطور ایله واعظ افندینك شریعت نامنه سویلیه‌جكی كلاملره انتظار ایدییوردم . واعظ جماعته بوقدرتأمینات ویردكدن صوكره (وان‌طائفتان‌من‌المؤمنین‌اقتتلوا فاصلحوا بینهما فان بغت احدیهما علی‌الاخری‌فقاتلوا‌التی‌تبغی‌حتی‌تفیٔ الیٰ امر‌الله فان فاءت فاصلحوا بینهما بالعدل واقسطوا ان‌الله یحب المقسطین » آیتنی اوقور ؛ وبالطبع مترجملك وظیفه‌سنی ایفایه باشلار ! فقط زواللی مترجم بودقیقه‌دن اعتباراً مقصدی اونوتییور. ویردیكی تأميناتدن غفلت‌ایدییور. بناءً علیه‌الیوم‌موجود اولان‌ایكی‌فرقهٔ سیاسیه‌دن‌برینی فرقهٔ باغیه اولارق كوستریور وبالطبع مقتضای آیت اوفرقه‌ایله مقاتله‌ایتمكه جماعت اسلامیه‌یی

ضمناً تشویق ایدییور، شوحالده « شریعت » ك « والفتنة اشدمن القتل » دیه منع ایتمش اولدیغی فتنهٔ عظیمه‌یی ــ ۳۱ مارت‌دن مقدم یاپدیغی کبی ــ ینه کندیسی نشر ایدییوردی . دها صوکره واعظ بر چوق چامور دوریریور ، بارداقلر قیرییور . مملکتده اون بش فرقه دها اولسه نافع اوله‌جغنی « اختلاف امتی رحمة واسعة » حدیث شریفی ایله استدلاله قدر وارییور . بونك اوزرینه کندیسنه اعتراض ایدیله‌رك حدیثك معنای حقیقیسی ــ اشاغیده ایضاح ایدیله‌جکی وجهله ــ کندیسنه اخطار ایدیلنجه مبهوت قاله‌رق جواب ویرمیه قالقار ! فقط نه جواب ویرسه بکه‌نیرسکز ؟ بو شریعت (!) مترجمنك اوکرسیٔ معلای شریعتده برطور بی‌ادبانه ایله اوتانمه‌دن اغزینه سب وشتمی مشعر اویله برکلمه آلدی که بتون جماعت نظرنده برکلخن بکی اولدیغنی اثبات ایتدی.

ایشته بووقعه‌درکه شو مقاله‌یی یازمقلغه سبب اولمشدر، واعظ معهود اوراده کرك جماعتدن و کرك بزدن جواب لایقنی آلدی . شمدیده او کیجه ایسته‌مش اولدیغی کتابك (!) جوابنی السونده بر دها شریعت مقدسه‌یی مقاصد شخصیه‌سنه آلت ایتمکی اوکرنسون ! آنجق بزم دیه جکمز برشی وارسه اوده مشیخت بوکبی شیلری نظر دقته آلسون ! بوکبی اشخاصه وظیفه‌سنی بیلدیرسون . شریعت بشقه، فرقه غوغاسی ینه بشقه برشی اولدیغنی آکلاتسون ! شریعت هر شیدن مقدسدر . بز مسلمانلر شریعت نامنه هرنه طویسه‌ق قبول ایتمکه قالقارز . بناءً علیه اونکله اوینامق قطعیاً طوغری دکلدر . بالآخره تولد ایده‌جکی مضرت عظیمدر . .

*
* *

اتحاد حیات، تفرقه ایسه مماتدر

قدرت فاطره دین مبین اسلامی ادیان سماویه‌نك نهایتی اولمق اوزره کوندرمشدر. اوت . حضرت محمد (صلعم .) خاتم النبیین اولدیغی ایچون بالطبع آنك دینی قیامته قدر باقی اوله‌جقدر . چونکه قیامته قدر ملیونلرجه سنه کچسه ینه دین اسلام او زمانلرده کله‌جك اولان انسانلرك مصالحنی تسویه‌یه، احتیاجات ضروریهٔ ملیه‌لرینی تأمینه کافیدر. وضع ایتمش اولدیغی قواعد اساسیه آنلرك سعادت و سلامتنی تأمین ایدر . ایشته بونك ایچون بو دینك قیامته قدر بقاسنی جناب حق اراده بیورمشدر .

بر دینك بقاسی ایسه او دینه منسوب بالجمله اقوامك متحد الافکار اوله‌رق برمقتضای امر الهی، احکام دینیه‌یه تمسك ، و بوجهتله دینك ترقی و تعالیسنه چالشمق، قیامته قدر محافظه‌سی اسبابنه توسل ایتمکله اولور . ایشته بونك ایچون انسانلرك دائما متحد ، متفق بر حالده عادتا بر بنای متین کبی بولنمه‌لری، و هیچ بر وقت اتحاد و اتفاقلرینی زیر وزبر ایده‌جك نفاق وشقاق، بغض و عداوت کبی حرکات غیرمشروعه‌ده بولنمه‌یوب بربرلرینه ظهیر اولارق دینی محافظه‌یه چالشمه‌لریده اوامر الهیه جمله‌سندن بولنمش، وحالبوکه هر برینك عادات ولسانی بشقه اولان برچوق اقوامدن ترکب ایدن ارباب دینك هم فکر اوله‌رق اتحاد ایتمه‌لرینی داعی ضروری برشی اولمدقجه قولایجه‌جق برلشه‌میه‌جکلری، وبوصورتله دائما آیری آیری امللر تعقیب ایده‌رك هرکس حق، باطل کندی افکار مخصوصه‌سنی ترویج ایچون لازمکلان اسبابه توسل ایده‌جکی ، بو ایسه انسانلر بیننده نزاعی ، غوغایی مؤدی اوله‌رق نتیجه‌ده روابط دینیه‌یه ضعف طاری اولوب بتون مسلمانلرك محوینه سبب اوله‌جغی وارستهٔ ایضاحدر. ایشته بونکچوندرکه جناب حق بوقدر مختلف اقوامك کتلهٔ واحده حالنده دائما بر قرده‌ش کبی اوله‌لرینك لزومنه دائر پك چوق ضروری سببلر کوسترییور : بالعموم انسانلرك براصلدن تشعب ایتدکلرینی «یاایها الناس اناخلقنا کم من ذکر وانثی..!؟» آیت کریمه‌سیله خبر ویرییور . « انما المؤمنون اخوة . . ! » ــ مؤمنلر آنجق قرده‌شدر ــ نص جلیلی ایله مسلمانلرك آنجق برقرده‌ش اولدیغنی ، بناءً علیه بکدیکرینه قارشی آله‌جقلری وضعیتی ایضاح ایدییور .

«المؤمن للمؤمن کالبنیان یشد بعضه بعضا» حدیث شریفیده مؤمنلرك بر بنای مرصوص کبی اولوب یشامق ایچون مطلقا بربرینه مربوط بولنمه‌لری لازم کلدیکنی تصریح ایدییور. بر بنانك بقاسی آنی تشکیل ایدن کرپیچلرك دائما بربرینه ظهیر اولمه‌سیله‌در. اکر آره‌دن بر قاچ دانه‌سی چیقاجق اولورسه بنا محو اولور . ملتلرده بویله‌در . خلاصه بر ملتك یشامسی ، دنیوی ، اخروی نائل سعادت اولمسی ایچون اتحاد واتفاقنی محافظه ایتمسی لازمدر . بونك خلافنه حرکت ایدن ملتلر دائما وادیٔ انقراضه یورومشلر وبوندن صکره‌ده اویله اوله‌جقدر. بوبرقانون الهیدرکه اصلا شبهه قبول ایتمز . بونده شبهه ایتمك وحدانیت الهیه‌ده تردد ایتمك دیمکدر . « سنة الله التی قد خلت من قبل ولن تجد لسنة الله تبدیلا » اتحاد واتفاقك فوائدی، نفاق و اختلافك مضرتی حقنده‌کی اوامر شرعیه و امثال تاریخیه‌یی تعداد ایده‌جك اولورسه‌ق جلدلر طولیسی کتاب یازمق لازمکله‌جکی جهتله بزبوراده برقاچ دانه‌سنی ذکر ایله اکتفا ایتمك ایستیورز :

« واعتصموا بحبل الله جمیعا و لاتفرقوا واذکروا نعمة الله علیکم اذکنتم اعداء . . »

« ولاتکونوا کالذین تفرقوا واختلفوا من بعدماجاءهم البینات واولئك لهم عذاب الیم . »

« اطیعوا الله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم . . . »

« ان الذین فرقوا دینهم وکانوا شیعا لست منهم فی شیٔ .

« من الذین فرقو دینهم وکانوا شیعا کل حزب بما لدیهم فرحون . .

« منیبین الیه واتقوه واقیموا الصلاة ولاتکونوا من المشرکین .

« قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا من فوقکم اومن تحت ارجلکم اویلبسکم شیعاً ویذیق بعضکم بأس بعض انظر کیف نصرف الآیات لعلهم یفقهون . »

« شرع لکم من الدین ماوصی به نوحا والذی اوحینا الیك وماوصینا به ابراهیم وموسی وعیسی ان اقیموا الدین ولاتتفرقوا فیه . . . . . ! »

حدیث : « لاتحاسدوا ولاتباغضوا ولاتدابروا . . ! »

« المؤمن للؤمن کالبنیان یشد بعضه بعضا » « الجماعة رحمة والتفرقه

عذاب » « ان الشيطان ذئب الانسان كذئب الغنم يأخذ الشاة القاصية اياكم والشعاب والتفرقة وعليكم بالجماعة »

ايشته بوقدر آيات كريمه واحاديث شريفه دلالت ايدييوركه اتحاد واتفاق برملتك حياتيدر . اتحاد واتفاقدن آيريلان ملتلرك قوتی كيدر دشمانلری اولان شيطانلر اونلری برر برر لقمه ايدوب يوتارلر .

ينه دلالت ايدييوركه دين اسلامده اختلاف وتفرقه‌نك يری يوقدر . الله ورسولی اختلاف وتفرقه چيقارانلردن بريدر . بونكله برابر انسانلرده فطرةً مركوز اولان فهم ادراك وسائر اموره ايده‌جكلری اختلافلردن قورتولمق آره‌لرنده ظهوری محتمل اولان فتنه وفسادی، نزاع واختلافلری اوزامادن دفع ايتمك ايچون ده نه كبی اسبابه توسل اولنمق لازمكله‌جكنی قرآن صراحةً خبرويرييور :

« ياايها الذين آمنوا اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولی الامر منكم فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والرسول ان كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر ذلك خير واحسن تأويلا »

اختلاف ، نفاق وشقاق ممنوع اولديغی جهتله جناب حق ، انسانلر آره‌سنده‌كی روابط اتحادی بوزه‌جق ، ملت آره‌سنه نفاق وشقاق تخملری سرپه‌جك وبوصورتله ملتك اوزرينه بربلای عمومينك كلسنه سبب اوله‌جق اولان حركات نفاق جويانه‌نك كافه‌سندن ده شدتله نهی بيورمشدر .
« واتقوا فتنة لاتصيبن الذين ظلموا منكم خاصة واعلموا ان الله شديد العقاب »

مفسرين عظامك بيانه كوره بلای عمومينك ورودينه سبب اولان فتنه‌دن برييسيده ملت آره‌سنه تفرقه دوشوره‌جك ، ملتك حسيات دينيه‌سنی رنجيده ايده‌جك و بوصورتله ملتی غليانه كتيره‌رك معاذاه بر اختلاله بادی اوله‌جق برطاقم كلمات مفسدتكارانه‌در . زمانمزده ده ملتی يكديكرندن آيرمق مقصديله مفسدلر طرفندن ايجاد ايديلن و هيچده اصلی اولميان اوقدر اراجيف واركه بز آنلری اغزيمزه بيله آلمق ايستمه‌يز!

ايشته من القديم ـ حكومات اسرائيليه‌دن آلده زمانمزه كلنجه‌يه قدرـ بتون حكومتلری انقسامه اوغراتان ، وحدتنی بوزان ، شوكتنی غائب ايدن عامللردن الك برنجيسی ، اوملتك آره‌سنده تحدث ايدن تفرقه بلاسيدر . آنك ايچون جناب حق كرك تفرقه و كرك تفرقه‌يه سبب اوله‌جق شيلردن شدتله نهی بيورمش ، مسلمانلر ايسه عصر رسالتده بوكبی افعال وحركاتدن شدتله توقی ايلدكلری ايچون دنيانك هر طرفنی طوتمشلر ، قوجه بر عالمی سايهٔ حمايه‌لرينه آلمشلر ايكن ، بوكون آجينه‌جق بر حالده‌كی طورغونلق عجبا نه‌دن ايلری كلمشدر ؟

بلا پروا ديه بيليرمكه اوليه آره‌لرنده حكمفرما اولان اتحاد واتفاقك ، پك چوق دوام ايده‌ميه‌رك نفاق وشقاقه تبدل ايتمسندن ايلری كلمشدر!

اوت! مسلمانلر اوزرنده حاكم اولان . هر برينك مقصدی ، هر برينك غايهٔ حركتی باشقه باشقه اولان بر طاقم حريص جاه رئيسلرك ، سلطانلرك احتراصات شخصيه‌لرينی تأمين ايتمك ايچون ميدانه چيقاردقلری مذهبلر ، مشربلر يوزندن بو حاله كلمشلردر .

مسلمانلر ايله كتاب ، سنت ، اجماع آره‌سنده پردهٔ حجاب چكن بو سفيهلرك احتراصاتی ، مسلمانلری فرقه فرقه آيرميه سبب اولدی ؛ كيمی شيعه ، كيمی خارجی ، برييسی بيلمم نه . . . حاصلی هر برييسی برسلطانه تابع اوله‌رق اوبرطرفده بيكلرجه جماعت مسلمين ايله محاربه ايده‌رك هر برييسی كنديني حقلی ديكرينی حقسز كوسترمك ايچون شريعت نامنه ارتكاب ايتمدك مظالم براقيوردی . ايشك الكزياده تأسف ايديله‌جك جهتی ايسه « دين » نامنه آچيلان بو محاربه‌لر « دين » دن زياده ، پردهٔ شريعت ايله كيزلنمك ايستنيلان ، وهر برينك كندی نقطهٔ نظری اولان مقاصد سياسيه ايچون اوليوردی . فقط نه چاره‌كه دين آلت ايديليوردی . بونفاق وشقاق اوقدر دوام ايتدی ، اودرجه‌لره كلدی‌كه صانكه ملت اسلاميه اتفاق وائتلافدن شمه بيله طاتمه‌مش ! ! !

حضرت علی و معاويه زمانندن اعتباراً ظهور ايدن بو محاربات ، بومنازعات داخليه كيتدكجه توسع ايدييور ، توسع ايتدكجه علولنيور ، علولندكجه شدتی آرتييور . بوصورتله امويه ، عباسيه محاربه‌لری ميدان آليور . بناء عليه عالم اسلامك قوتنه ضعف ، انتظامنه خلل كليور . وحدت اسلاميه تفرقه‌يه كرفتار اوليور . برطرفدن آحاد ديكر طرفدن امرا بربرلريله غوغا ايدركن اجانبك دست تعرضنی اوزاتمه‌سندن كيمسه‌نك خبری بيله اولميور ، مملكت الدن كيدييور . ؟ ! !

اندلس ، تاريخ فجيعنی اوقويانلره ، اندلس ، نه كبی محاربات داخليه‌نك قربانی اولديغی البته خفی دكلدر .

بوره‌ده‌كی مليونلرجه مسلمانی محو ايدن ، نهايت اوبيوك حكومات اسلاميه‌نك يرينه اسپانيول وحشيلرينی يرلشدرين هانكی اسبابدر ؟ هندده‌كی سلطنت اسلاميه‌يی كوكندن ييقين ، اوانقاض اوزرينه انكليزلره بنای حكومت قوردوران ندر ؟ دها صوكره بخارا ، سمرقند ، فاس ، جزاير ، تونس ، قريم ، قزان ، طاشكند ، روم ايلی شرقی ، بوسنه وهرسك ....! كبی اجزای ممالك اسلاميه نه كبی سببلرك اوغرنده لقمه لقمه ايديله‌رك هر برييسی بر دولتك تحت تحكمنه كيرمشدر ؟ بو سؤاللرك جوابی هركسجه معلوم دكليدر ؟ اوت ، بونك جوابی ملت اسلاميه آره‌سنه صاچيلان وبالنتيجه كتلهٔ معظمهٔ اسلاميه‌يی بربرندن آييران تفرقه ونفاق تخملريدر !

بوكون اجانبك دست تظلمی ايله ازيلن ممالك اسلاميه‌نك هر برييسی بريغين سفيهك ، الحق محترصلرك هوسات شيطانيه‌لرينه بازيچه اولدی . نظرلرنده منافع خسيسه‌لرندن بشقه هيچ برشی مقبول اولميان اوسفيهلرك برسوری باطل امللری قوجه برعالم اسلامی پارچه پارچه ايدوب ضعف و مسكنت اوچورومرلرينه طوغری سوركله‌يه سبب اولدی . بز ايسه بواختلافلردن حالا بيقوب اوصانمه‌مش كبی اتحاد واتفاقی براقيورزده اختلافه تشويق ايدييورز . زهی جسارت! كرك دين وكرك دنيا خصوصنده ملت اسلاميه‌نك همدست وفاق اوله‌رق چالشمه‌لری لزومنی توصيه ايده‌جك يرده كرسی شريعته چيقوب ده اختلاف! اختلاف ! ديور ورحمتك بونده اولديغنی سويليورز ! مملكتده اون بش فرقه اولسون ، حيات و ممات مسئله‌سنده بيله ـ محضا بزم ديديكمز اوله‌جق ديه ـ بوغاز بوغازه كلسونلر

صوكره بونلرك اختلافی یوزندن مملكت محو اولسون، اویله‌می ؟

عجبا بوقدر آیات قرآنیه ، واحادیث نبویه، وامثال تاریخیه میدانده ایكن، « اختلاف امتی رحمة واسعة » حدیث شریفنك موقعی نه درجه قالیر ؟ وبومعنایه دلالت ایدرمی؟ شیمدی بوراسنی تدقیق ایده‌لم : اولا برچوق ائمه طرفندن بوحدیثك اصلی اولمدیغی درمیان ایدلمشدر. حدیث شریفك اصلی اولدیغنه قائل اولانلر آره‌سنده‌ده بر اتفاق تام یوقدر : كیمیسی بلا سند تخریج اولنمشدر دیر، كیمسی سندی وار دیر ، كیمسی امتدن مراد صحابه‌در دیر. انجق برشیده اتفاق اولنیوركه اوده بوراده‌كی اختلافدن مراد فرقه فرقه اولمق معناسنه دكلدر . بلكه حرف وصنایعده، علوم و معارفده اختلاف ایتمك ، یعنی بر ملتی تشكیل ایدن افرادك هر بریسی شعبات علوم وصنایعدن بر شعبه‌یه سلوك ایتمك وبو صورتله یكدیكرینك احتیاجاتنی تهیئه چالشمق عین رحمتدر . كذلك مجتهدین كرامك اختلاف ایتمسی عین رحمتدر. ایشته حدیثك صحتی سندینك ریب اضطرابدن خالی اولدیغی تسلیم ایدلدیكی تقدیرده معناسی بودر. نصلكه مواقفده قاضی عضد حضرتلری بومعنایی پك آچیق بر صورتده بیان ایتمشدر . بو حدیثك معناسی بویله اولدیغی كتاب ایله اثبات ایتمه‌مزی طلب ایدن واعظه قارشی ایشته كتاب !

حقیقت حال بو صورتله ایضاح ایدیله‌رك بو حدیثك‌ده معناسی اكلاشلدقدن صكره خاتمهٔ كلام اولمق اوزره تكرار ایده‌رزكه واعظ اوله‌جق كیمسه‌لر چوق ؛ ودوغری دوشونسونلر ! بیلیر بیلماز بوكبی شیلری اورته‌یه آته‌رق ملتی حفرهٔ انقراضه سوروكله‌یه‌جكارینه ملتلر اوزرنده جاری اولان قوانین آلهیه‌یی كندی ملتلرینه كوزلجه اكلاتسونلر! وهر ملتك مابه الحیاتی ، اتحاد واتفاق سایه‌سنده اولدیغنی بیلدیرسونلر ! یوقسه ملتی ارشادایده‌جكز دیركن بیلمیه‌رك مرثیهٔ انقراضنی اوقوماسونلر!

ایشته دین قرده‌شلری ! یوقاریدن بری ویریلان ایضاحاتدن اكلاشیلیوركه بر ملت آره‌سنه تفرقه دوشورمك او ملتی محو ایتمك دیمكدر . بز هر نه زمان اتحاد واتفاق ایده‌رك چالشمش ایسه‌ك بتون دنیایی حیرتلره دوشورن اعجوبه‌لر كوسترمشز . فقط هر نه زمانكه آره‌مزه تفرقه دوشمش ، اوزماندن اعتباراً اجانبك اغزینه آتیلمشز. آنك ایچون دائما اتحاد ، هروقت اتفاق، اسباب تفرقه‌دن شدتله مجانبت ایتملی یز . الهادی هوالله .

اقسكیلی
احمد حمدی

تنقید محققك ایكنجی جوابی

احمد حمدی افندی‌یه

محترم! بز تنقید محققده موسیو ارنست هه‌كل كبی مادیوندن اولان بر ذاته و پیرولرینه قارشی جواب تحریرنده بولنمش ایدك . بو آدملرك تتبعات فنیه‌لری بوتون بوتونه دوغری دكلسه‌ده بوتون بوتونه اكری‌ده دكلدر . حتی، دیه بیلیرزكه فكر واعتقادمزی معنویتدن تجرید ایدرك صرف مادیته مشغول ایدرسه‌ك هیچده اكریلك یوقدر . شو قدر واركه: بو عصرك ذكاسنه قارشی توحیده یاخود تعبیر آخرله وحدت وجوده یول بولمق احتمالی یوقدر. مطلقا معنویتی قبول ایتمك مجبوریتنده‌یز. چونكه سلسلهٔ وجودی شو مشهودیمز یعنی محسوسمز اولان عالمدن عبارت اولارق قبول ایدرسه‌ك اصل معنویتده ، فردیتی تجاوز ایته‌ین حقیقتك عالم محسوسمزده‌كی صفحاتنی توحید ایچون طبیعی داروینك مسلكنی اختیار ایتمكدن باشقه بر چاره یوقدر. حالبوكه حقیقته قائل اولانلرك یعنی معنویته یول بولانلرك نظرنده بو مسلك (هرنه‌قدر ظاهر اعتباریله دوغربلغنی تسلیم ایتسه‌لر بیله) باطن اعتباریله دوغری اولمادیغی میداندده‌در . حقیقتی انكار ایتمك كوتشی انكار ایتمك كیبدر. تنقید محققك مقصدی اولا بو آدملره معنویتی قبول ایتدرمك ایچون ینه فن دائره‌سنده تنویردر . بركره، هنر بونلره معنویتی قبولده فكر و اعتقادلرینی مضطر ایتمكدر. طبیعیدركه: فكر و اعتقادلری معنویتی قبولده اصراره باشلارسه صوكره حقیقت، چهره‌سنی كندی كندینه كوستر . او وقت وحدت وجوده (توحیده) یول بولمش اولورلر .

شمدی شو مقاله‌مزده بز بزه پك مختصر اولارق بر نبذه‌جك حسبحال ایده‌لم !

اولا حقیقته دوغری یول بولا بیلمك ایچون اهل تصوفك (وحدت وجود) مسلكنی قبول ایتمك مجبوریتنده‌یز .

[استطراد — تصوف بزجه قدیم یونانیلرك (سوف:صوف) كلمه‌سندن مستحربدر. فلسفه دیمكله تصوف و حكمت دیمك بوخصوصده مترادف كیبدر .

فلسفه یاخود حكمت و تصوفك اوچ مرتبه‌سی واردر. بر مرتبه‌سی مادیاتك معنویاته یعنی محسوساتك عقلیاته منقلب اولدیغی حد فاصله قدر اولان قسم مادیسیدر . زمانمزده بوكا حكمت طبیعیه و كیمیادینه یور . بر مرتبه‌سیده (مافوق الطبیعیات) ده‌نیلان معنویاتدركه: حوصلهٔ عقلك كفایت ایده بیلدیكی مقام ربوبیته قدر اولان قسمیدر. دیكر بر مرتبه‌سیده مقام ربوبیتدن یوقاری قلبك حضورنده‌دركه: قلب شمس حقیقته قارشی بوراده مستهلك وفانیدر .

عصریمزك ذكای مطلق قارشوسنده فلسفه‌یی ایكی قسم دیمكدن باشقه چاره یوقدر .

قسم اول حكمت طبیعیه، قسم ثانی حكمت حقیقیه‌در . حكمت طبیعیه مادیاتی، حكمت حقیقیه مقام ربوبیته قدر معنویاتی جامعدر. تصوف ایسه مقام ربوبیتدن یوقاریدر . بو سببله (من عرف اه كل لسانه) مضمون منیفی تصوفه، (من عرف اه طال لسانه) مضمون منیفیده حكمت حقیقیه‌یه اشارتدر.]

استطرادبتدی. شمدی، شو محسوساتمزده‌كی مادیات ایله عقلیاتمزده‌كی معنویاتك كافهٔ صفحاتی (یسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربی) آیت كریمه‌سنده‌كی (امر) ك تظاهراتندن باشقه برشی دكلدر . (امر) ایسه ایستر خلق معناسنه فعل اولسون ، ایسترسه جوهر الطف بسیط معناسنه اولسون مقام ذاتدن مقام ربوبیته تنزل ایدن بر صفتدر .

عقیدۀ اسلامیه‌نك تنزیه و تقدیسی مقام ذاته عائددر‌كه : (تفكروا فی آلاءاه ولا تتفكروا فی ذاتاه) مضمون منیفی بو مرتبه‌در .

شو حالده تنقید محقك مقصدی مادیونی حكمت طبیعیه‌دن یوقاری حكمت حقیقیه‌یه دوغری ارتقایه متوجهدر .

روح بر جوهر بسیط‌الطفدر. تمثل ونهایت تشبح ایتمك قابلیتنده‌در. (تمثل) حكمت حقیقیه‌یه (تشبح) حكمت طبیعیه‌یه عائد روحك تنزلیدر.

روح مقام تمثلده جنس ملائك وحسیاته مراتبنی استحاله صورتیله سیر ایده ایده و مقام تشبحده‌ده جنس حیوان و نبات ومعدنیاتی سیر ایده ایده كافۀ ممكناتی احتوا ایتمش اولارق انسان صورتنده تكامل و اصطفا ایتمشدر . علم و معلومات دەنیلمك شانندن اولان روحك وجود اصنافی صورتنده‌كی كافۀ صفحات وتظاهراتی نفسنده جمع ایدن انسان البته سیر ایده‌رك اكتسا واكتساب ایتدیكی مراتبك كافه‌سی مشهودی اولدیغی ایچوندر‌كه (وعلم آدم الاسماء كلها...) نص جلیلی ایله تكریم مقامنه قائم اولمشدر. اولمشدرده (واذقلناللملكئة اسجدوا...) نصیله‌ده اهل سمواته حقك سجده كاهی (واذقال‌ربك للملكئة‌انی جاعل فی‌الارض خلیفة . . .) نصیله‌ده اهل ارضه حقك خلافتپناهی اولمشدر. بناءً علیه، انسانك حقیقتی شخص متعینی كیبیدر. (ارواحكم اشباحكم) مضمون منیفی بودر .

روح ، استعداد كاملی اولان ماهیت انسانه كوره مذكور مقام تمثلده‌كی هیولاسنه (نفس ناطقه) ، ومقام تشبحده‌كی شخصنه انسان اطلاق اولونور .

شوقدرجق تفصیلاتمزدن آكلاشلدی‌كه : مادیاتده كرۀ ارضمزله كافۀ اجرام وقضا ومعنویاتده طبقات ارواح كافه‌سی ، او الطف بسیط اولان امر ربانی‌كه روحدر ، اوروحك تكامل واصطفا طریقیله‌مشیمۀ معنویتده زمان ومكانه ملابس اولمایه‌رق وساحۀ مادیتده احیان ودهوره ومكانه ملابس اوله‌رق برطاقم صفحات معنویه ومادیه‌سندن باشقه برشی دكلدر .

تكرار آكلاشلدی‌كه : سلسلۀ موجوداتك منبعی روح اولدیغی حالده استحالات اربعه‌یه تبعاً تسلسل انقطاعی صورتنده معدنیات ، نباتات ، حیوانات وبونلرك جنسلری تحتنده انواع وافرادده سیرایدرك عاقبت صوك استعداد وقابلیتی اولان انسان صفتنی حائز اولمشدر. تسلسل انقطاعی ــ معنویتده‌روح متسلسل صفحاتی مادیتده منفرد كوسترمه‌سی دیمكدر .

تكرار آكلاشلدی‌كه : (یسئله من‌فی‌السموات ومن فی‌الارض كل یوم هوفی شأن) منطوق جلیلی اوزره قدرت فیاض مطلق مستمراً كمالاتی تكامل واصطفایه معروض اولان صفحات روحده تجلی ایتدیره‌یور.

عزیزم ! ایشته شو صورتله یعنی تفكر تكونی صورتیله ترتیب كائنات جناب مرتب حقیقتك عنایت الهیه‌سی اولان شو صورت طبیعیه‌ده امكانپذیر اولمشدر . كافیدر صانیرم . تنقید محقمزده بیلدیرلدیكی اوزره یقینده نشرینه موفق اوله‌جغمز (تخلقوا . . .) نام كتابمزله ، تحریر ونشرینه موفق اولاجغمز (وحدت وجود) كتابنده تفصیلاتی كوروله‌جكدر .

مابعدی‌كلەجك هفته   تنقید محق محرری

عمر فاروق

مبعوث نصل اولملی؟

حاكمیت ملیه اعتباریله بالعموم افراد ذكور عثمانیه یا مبعوث ، یا منتخب ثانی ، یا منتخب اول اوله‌بیلورلر .

بو اوچ صنفك هر برینك اوصافی واردر ، وظائفی واردر .

مبعوثلرك یالكز اوصافندن بحث ایده‌جكز. چونكه وظائفی قانون اساسیده مصرحدر .

منتخب ثانیلرك هم اوصافندن هم وظائفندن بحث ایلیه‌جكز. چونكه بونلرك اوصاف ووظائفی حقنده صراحت كافۀ قانونیه یوقدر .

منتخب اوللرك ایسه یالكز وظائفنی بیان ایده‌جكز. چونكه پك جزؤی برقاچ نوع مستثنالرندن ماعدا ذكور ورشید عثمانلیلرك كافه‌سی منتخب اولدر . او مستثنالر دخی قانونده محرردر .

مبعوثلغه عائد اوصاف اوچ نوعدر: اوصاف قانونیه ، اوصاف علمیه ، اوصاف عملیه واخلاقیه‌در .

اوصاف قانونیه قانون اساسیده و انتخاب قانونامه‌سنده مصرح اولدیغی جهتله او اوصافدن بحث ایتمیه‌جكز .

اوصاف علمیه شونلردر :

١ ــ علوم شرعیه وبالخاصه اصول فقه جلیله عالم اولملیدر. چونكه باشلوجه وظیفه‌لری تنظیم ویا اصلاح قوانیندر . بونلره باشلوجه مأخذ ایسه علم جلیل فقه اوللیدر . بو قواعد فقهیه‌نك مأخذ قوانین اولمسی قانون اساسیمزده دخی قبول ایدلمش بر حقدر .

٢ ــ بالعموم قوانین حاضره وسابقۀ دولته واقف اوللیدر . تا كه بونلردن محتاج تبدیل و تعدیل اولانلرینی و مقدما تبدیل و تعدیل اولنانلرندن نه كبی فائده ویا ضرر تولد ایتمش اولدیغنی محاكمه وتدقیق ایده‌بیلسون .

٣ ــ دولتك سابقاً وحالاً هر شعبه‌یه عائد تشكیلاتنی بیلور اوللیدر. تا كه بونلردن زائد ویا نقصان اولانلرینی ادراك ایله اصلاحنه مقتدر اولسون .

٤ ــ دولتك واردات ومصارفات عمومیه‌سنی وورداتك منابع طبیعیه ووضعیه‌لرینی وتكالیف موجوده‌نك حین وضعلرنده اصول شرع اسلامدن و دول متمدنه‌نك بو بابده استعانه ایتدكلری قوانین و قواعد اقتصادیه‌دن هانكیلرینك مأخذ ایدلدیكنی و دولتجه نه وقت و نه كبی بر مجبوریت فوق‌العاده ایله وضع و طرح ایدلدكلرینی قانونی وتاریخی بر علم ایله بیلملی .

٥ ــ دول متمدنه‌نك قانونلرینه‌ده‌یاعینلرینی ویا ترجمه‌لرینی كوروب

اكلامش اولمق صورتيله واقف اولمليدر. چونكه آنلرك ادارۀ ملكده دها زياده تجربه و مهارتلرى اولديغى مسلم اولديغندن آنلرى بر كره كورەرك تنظيم قوانين وتشكيل شعبات دوائر حقنده توسيع فكر ايتمك لازم ومع مافيه تنظيم قوانينده بزم قوانين اجنبيه‌دن استنباطمز اولسه اولسه آنجق تشكيلات و تنظيمات ملكيه وعسكريه‌ده اولەبيلوب قوانين مدنيه وعدليه‌ده بزم قواعد وضوابط فقهيه‌مزك كافۀ حادثات وممكنات عالمى احتوا ايدەجك درجەده واسع ومتين اولديغى مسلمدر .

٦— مشروطيت ادارەنك واصول مشورتك وديكر مطلقيت، جمهوريت وسائره كبى هر طرز ادارەنك وبونلرك هر برندەكى تفاصيل نظريەنك هر دولتدەكى عنعناتى وصدر اسلامدەكى صورت اداره ايله جهت مطابقت ومخالفتى وهر طرز ادارەنك هر يردەكى تجربەلريله نتايج وفوائدينى عالم اولمليدر .

٧— تاريخ اسلام وتاريخ عثمانى‌يى تفصيلاً و تاريخ اجانبى مجملاً اولسون بيلملى. چونكه وقتيله تجربةً فائده ومضرتى تحقق ايتمش اولان امورك تكرار تطبيق واجراسى كبى رأينده كوركورينه اصرار ايدوب طورماسون .

٨— فنون حاضرەنك وبالخاصه فنون حربيەنك ترقيات ولهفرساسنى اجمالاً اولسون بيلملى و بزم نه قدر كيرو قالمش اولديغمزى ، نه قدر غيرت وجديت ايله آنلره يتشمك ممكن اولەبيلەجكنى ادراك ايتمليدر .

٩— ممالك عثمانيەنك جغرافياسنه عائد معلوماتى مكملاً حائز اولمليدر. خريطۀ ممالك ذهننده او درجه تفصيلاتيله منقوش بولنملى‌كه صحرالرى ، واديلرى ، طاغلرى ، نهرلرى ، اورمانلرى ، معدنلرى كبى تشكلات طبيعيەسنى و ولايات والويەسى وقضا وقصباتى كبى تشكلات ملكيەسنى ومكاتب، مدارس، معابد ، تلغراف وتلفونلر، شمندوفرلر ، ترامواىلر، شوسەلر، فابريقەلر ، دارالصناعەلر وسائرەلر كبى اليوم موجود مؤسسات علميه و نافعەسنى وقوۀ انباتيەسنى وصحرا وچوللرك اروا واسقاسى ، اورمانلرك تكثير و توسيعى و معدنلرك كشادى كبى اسباب ثروت ومعموريتك و سائلنه عائد استعدادات طبيعيه وفنيەسنى و ممالك عثمانيەده ساكن بالعموم اقوام وملل وعناصرك عنعنات تاريخيەلرينى واديان واخلاق وعادتلرينى پك كوزل بيلمش و بناءً عليه وضع ايدەجكى قوانين اداره ولوازم اعماريەيى وطرح ايدەجكى تكاليف وسائرەيى وبونلرك نه صورتله قابل اجرا اولوب اولماديغنى ايو تقدير ايتمش اولسون .

١٠ — جغرافيايه بو درجه وقوف علميدن بشقه ممالك عثمانيەنك اناطولى وعربستان ايچرولرنده بولنمش وكزمش وبالخاصه كويليلرمز و عربانمزك حال سفالت پرملالنه رأى‌العين دخى واقف اولمش اولمق لازمدركه كذلك تنظيم قوانين وطرح تكاليفده اكثريتى تشكيل ايدن او بيچارەلرك حالنى دخى مدار تطبيق طوته ، و هانكى قطعه اهاليسنك نه كبى آثار ترقى‌يى قبوله استعدادى اولديغنى بيله .

١١— ممالك اجنبيەنك و بالخاصه ممالك عثمانيەيه براً وبحراً مجاور بولنان دولتلر ممالكنك طبيعى ، سياسى، ملكى ، اقتصادى جغرافياسنەده واقف اولملى‌كه آنلرله بزمكيلرى مقايسەيه مقتدر اولسون .

اوروپا بلاد متمدنەسنى‌ده كورمش وآنلرك ترقيات ماديه وفنيەلرينى رأى‌العين اكلامش اولمليدركه ممالك عثمانيەنك آنلره نسبتله نصل بر خرابەزار قالديغنى بر قات دها تقدير وآكا كوره تدبير اعمار وترقيه اهتمام ايليه .

١٢— كرۀ ارضده ساكن بالجمله اقوام مسلمەنك تواريخ سابقه واحوال حاضرەلرينه ومملكتلرينك مناسبات جغرافى و طبيعيسنه واقف اولمليدر. تا كه مقام جليل خلافته اولان مربوطيت معنويەلرينك درجۀ قوت و اهميتنى تعيين و اكا كوره مقام خلافتك سياست خارجيەسى اعتباريلەده عظم وشاننى تقدير ايتسون .

١٣— ممالك عثمانيەده معروف اولان بالجمله اديانه بخش ايدلمش امتيازاتك ماهيت تاريخيه وحقوقيەسنى و دولت عثمانيەنك دين اسلام ايله اولان مناسبات وروابط تاريخيه وحاليەسنى بيلملى.

١٤— حقوق بين‌الدول ، حقوق بين‌الملل قواعدينى بيلملى و اشبو قواعدك اوروپا دولتلرى ميانەلرنده نه درجەيه قدر و دول مذكوره ايله دولت عثمانيه و حكومات شرقيه آرالرنده نه مرتبه اجرا و تطبيق ايدلكده اولديغنه شواهد تاريخيەسيله برابر واقف ايدلملى .

١٥— اوروپا دولتلرينك دولتمزده فوق‌الحقوق آلدقلرى قاپيتولاسيونلرك ماهيات تاريخيه وحقوقيەسنى ووسائل الغائيەسنى بيلملى .

١٦— اوروپا دولتلرينك يكديكريله طبيعى و عهدى مناسبات موجودەسنى واومناسباتك حالاً وآتياً بزه اولان تعلقنى تقريباً اولسون تقدير ايدەبيلملى .

١٧— ممالك عثمانيەده تشكل ايتمش وايتمسى شمديدن مأمول بولنمش اولان بالعموم سياسى جمعيتلرك، فرقەلرك، قوميتەلرك حقيقى پروغراملرينى وغايۀ امللرينى بيلور اولملى‌كه آنلرك فعاليات دائمه ايله وهر وسيله وهر كسوه ايله تطبيق ايدەجكلرى روللرى تفرس ايده ومشروطيت وجهت وحدت عثمانيەيه موصل اولەجق فعل وحركتلرينى تسهيل ومخل وحدت غايەلره كوتورەجك اولان پيلانلره برر حائل قانونى اتخاذ ايليه.

١٨— رأس كارده بولنسون بولنماسون ممالك عثمانيەده ذكا و دهاء سياسى ايله تشهر ايتمش اولان رجالك ترجمۀ حال و سركذشت حياتلرينى ونظريات فكريەلرينى على قدرالامكان تحقيق ايله كسب اطلاع ايتمش اولملى‌كه هيئت وكلايه بيان اعتماد ايدوب ايتمامكده تردد ايتمسون. بيان اعتماد ايدلديكى حالده آنلردن دها نافع يدلره ويريلوب ويرليەجكنى تقدير ايله نه‌ذوات معدودەيه على‌العميا اعتمادونه‌ده قابينەيى دامەطاشى كبى قالديروب اينديرمك صورتيله سينۀ وطنه يارەلر كشاد ايتمامش اولسون .

١٩— علوم و فنوندن هر برينه آز چوق انتسابى اولمقله برابر فقه وقوانين وسياسيات كبى علوم حقوقيەدن ماعداهيچ بر علم وفنه اختصاص تامى‌ده اولماملیدر . چونكه مبعوث اولەجق ذات وطن ايچنده علمى ، اجتماعى، زراعى، صناعى، حربى، ملكى، عسكرى، سياسى بيكلرجه نوع علل و احتياجاتك تشخيص و تهوينه خادم اولەجغندن علوم و فنوندن بريله

تخصص ایدن ذاتك اوعلم وفنك قواعد ونظریاتنده تمرکز ایتمش اولان قوای فکریه‌سی وطنك اومختلف الماهیات علل واحتیاجاتی اوزرینه طاغیله‌رق آنلری حقیله ادراك ایده‌بیلمه‌سی مشکل ونادر الوجود دهاته مخصوص بر مظهریت فوق العاده‌در.

مثلا : علم هیئت متخصصلرندن بر ذاتك سنه‌لرجه اجرام بینهایهٔ سماویه فضاسنده طیران ایدوب طوران قوای فکریه‌سنی وطنك محتاج وضع وتعدیل اولان بر قانون مخصوص صحائفی اوزرنده طوپلامق وکذلك طبقات الارض متخصصلرندن بر ذاتك قعر نایاب ارضینه قالمش اولان ملکات فکریه‌سنه یریوزنده‌کی اوفاجق بر کتلهٔ قومیه‌نك احتیاجات حیاتیه واجتماعیه‌سنی دوشوندیرمك مشکلدر .

علم طب ، علم تشریح وسائره کبی فنون دقیقه متخصصلری‌ده بویله اولمق کرکدر. همده بوکبی متخصصینی وطن اوتوز قرق سنه‌ده او، علم وفن ایچون یتشدیرمش اولدیغی حالده آنلری او ختصاصلرندن مبعوثلق عالمنه ارجاع ایله متخصص اولدقلری علم وفنی‌ده اونوتدیرمق ویاخدمت عملیه‌سندن آلیقویمق وطنه بر خدمت اولمامق کرکدر .

٢٠—حواسنده قوت ومکملیت اولملیدر . بالخاصه سامعه‌سنده ضعف ، لساننده رکاکت اولورسه نه‌جریان ایدن مذاکراتی تماماً تفهم ونه‌ده مرامنی حقیله افاده وتفهیم ایده‌مز .

٢١—قانونك تجویزی دائره‌سنده کنج اولسه‌ده عقل وتجربه‌سی تکمل ایتمش وفوق العاده مسن اولسه‌ده قوای فکریه وبدنیه‌سنه ضعف طاری اولمامش وبرعلت دولاییسیله قوت جسمیه‌سی فعالیت فکریه‌یه مقاومت ایده‌میه‌جك درجه‌ده دوچار نحافت بولنمامش اولمالیدر . تاکه بوضعفلرك هیچ بری فکرا وبدناً مساعیٔ متمادیه‌یه مانع اولماسون .

٢٢— بوکون شرق ، غربك وعالم اسلام اوروپا خرستیانلغنك نه‌درجه‌لرده مطمح نظری اولدیغنی ودولت عثمانیه‌نك حال ضعفنه قارشو دول متجاوره‌نك درجهٔ قوت ، حشمتلرنی وفنون وصنایعده ، اخلاق اجتماعیده ملتمزك نه درکه‌لره تنزل ایتدیکنی وبو احوال عثمانیلغك ودولاییسیله اسلامیتك نه‌مهلك بر عدو حیات وموجودتی اولدیغنی ایو تقدیر ایتمش وبویوزدن هرکون یورکنه خون تأثر آقیتمش اولملیدرکه درعهده ایتدیکی وظیفه‌نك جهان قدر قیمت واهمیتی اولدیغنی بیلسون.

٢٣—تعداد اولنان شو اوصاف علمیه‌یی حائز اولدقدن صوکره بالفعل کتابت وخطابتده‌ده اقتدار ورسوخ کامل صاحبی اولملیدر .

نه قدر احاطهٔ علمیه‌سی اولور ایسه اولسون معلومات ومستحضرات فکریه‌سنی تصویر ایده‌جك قلمه ، تقریر ایده‌جك لسانه مالك دکل ایسه آنك او ، فضائل علمیه‌سندن نه استفاده ایدیله‌جکدر؟.

حالبوکه مبعوث اوله‌جق ذات اك دقیق فلسفهٔ حقوقیه‌یی اك واضح بر عباره ایله تحریر واك عمیق مسئلهٔ سیاسیه‌یی اك روشن بر طلاقت ایله تقریر ایتمك کرکدر .

حالبوکه مبعوث اوله‌جق ذاتك صفحهٔ لوایح اوزرنده‌کی سنوحات قلمیه‌سی اوتوز ملیونلق بر ملت معظمه‌یه الی ماشاءالله بر قانون عدالت وصحنهٔ مبعوثان کرسیسنده‌کی خطبات وبیانات شفاهیه‌سی ینه اوملت ایچون بر دستور حکمت اوله‌جقدر .

آچیق سویلیه‌لم مبعوث اوله‌جق کمسه یا طوغریدن طوغری‌یه قانون یازه‌جق ویا وکلادن بری طرفندن تقدیم اولنان قانون لایحه‌سنی تصحیح ایده‌جکدر . مجلس مبعوثانده سربست سوزلر سویلیه‌جك واو سویلدکاری سوزلردن قانونلر یاپیله‌جقدر .

* * *

مبعوث اوله‌جق ذاتك اوصاف عملیه واخلاقیه‌سی شونلردر :

١—ممالك عثمانیه‌ده معروف اولان ادیاندن بری ایله معتقد واحکامیله عامل اولملیدر . چونکه اولاً هر انسان وجدان ، تاریخ ، ناموس ، افکار عمومیه مواجهه‌لرنده مسئول وبو مسئولیتلرده مساوی اولدیغی کبی بر دین سماوی ایله معتقد وعامل اولان ذات بو مسئولیتلردن فضله اوله‌رق برده عذاب قبر ، سؤال وحساب ومیزان ونهایت نار جهنم کبی ترهیبات اخرویه‌یه‌ده معتقد اولدیغی جهتله کندوسنی طریق استقامتدن انحرافدن منعه بو اعتقاداتك تأثیر عظیمی واردر. مسئولیت تضاعف والی الابد تمادی ایدیور . ثانیاً بویله بر اعتقاد ایله معنویاته مربوط اولمه‌یان کمسه منفعت شخصیه‌سنی موجب ومنافع عامه‌یی مخرب اوله‌بیله‌جك بر قصد وعزمنی کتم واخفا ایله لدی الحاجه بر کسوهٔ حق ایله اظهار ایده بیلور. اما متدین ومعنویاته معتقد اولان ذات بوکبی بر قصدینی قلبنده بیله طوتمقدن ونشوونما بولدیرمقدن وهله هر نه صورتله اولور ایسه اولسون اظهار واجراسندن احتراز ایدر . چونکه بو ذات معبود عظیم الشانك سرائر قلوبه‌ده واقف اوله‌جغنی جزماً وایماناً بیلور .

ثالثاً متدین اولان ذاتك وطنه اولان محبت ومربوطیتی متدین اولمه‌یاندن قات قات زیاده‌در .

متدین اولمه‌یان بر ذاتده وطنك اجنبی بر دولت الینه کچمسندن دولایی دین ضیاعی قورقوسی اولماز . او ، اجنبی بر ملت ایله‌ده حسن آمیزش ایده‌بیلور . علی الخصوص او ملت اجنبیه‌نك لسانی‌ده بیلورسه هیچ محذور کورمز . اما متدین اولان مثلا بر مسلمان وطن عثمانینك العیاذبالله اجنبی بر دولت الینه کچمسیله جاندن دها عزیز بیلدیکی دینی‌ده رخنه‌دار اوله‌جغنی وبالآخره بویوزدن ترك دار ودیار ایله هجرت کبی اك مشکل بر مشقتده مجبور قاله‌جغنی دوشنور . ووطن عثمانینك تمامیت واعلاسنه بوسببدن دولایی دها زیاده چالیشور . مثلا بر ارمنی‌ده وطن عثمانینك پارچه‌لانمسی وروسیه کبی بر دولت الینه کچمسی حالنده ارمنیلکك آز زمان ایچنده اورتودوقسلغه تحول ایده‌جکنی دوشنور وبناءً علیه ارمنی دخی عثمانیلق صفتنك عدم زوالی یولنده فداکارلق ایدر . اما هیچ بر دین ایله متدین اولمه‌یان بر عثمانلی‌ده عثمانیلغه قوت مربوطیتنك وجهنی پك تقدیر ایده‌مام .

٢—عربلق، ترکلك ، کردلك وسائره کبی قومیت ، عرق ، عنصر تعصب وغیرتلرینه مغلوب اولمامیلدر . ممالك عثمانیه‌ده انجق منسوب اولدیغی دین ایله عثمانیلغی طانیملیدر . دین اسلام ایله متدین اولان

هرقومی مزج ایله قوم واحد بیلدیکی کبی ممالك عثمانیه‌ده ساکن هرعرق وعنصری مزج ایله جمله‌سنی عثمانلی بیلملیدر .

یوقسه جنسیت وقومیت ـ ناسیونالیست ـ تعصب وغیرتنه مغلوب اولان ذات جسم عثمانینك اخلال وانفساخنه سبب اوله‌بیلور . . .

٣ــسوسیالیستلك ، فران ماصونلق ، سیونیستلك ، ارستوقراس کبی ممالك عثمانیه‌ده انتشار ایتمامش اولان مسالك وافکار مخصوصه‌یه منتسب ومالك اولمامليدر . چونکه بونلر پست وبالاهرموقعده هرمسئله‌ده آنجق کندو مسلکلرینی ترویج وبوصورتله متمادیاً نشر افکار ایتمکدن کچمزلر واحتمال که ملت عثمانیه‌نك وبالخاصه کندو دائرۂ انتخابیه‌لری افرادینك آرزو ایتمه‌کلری برغایه‌یه قدر کوتورمش اولورلر . بوقبیل آدملری نادراً وجودلری محتمل اولان مسالك مذکوره سالکلرینك .. انتخابلرینه برمانع سیاسی اوله‌مازسه‌ده بونلری آنجق مسلکداشلری انتخاب ایتمك ودیکر صنوف اهالی اغفال ایدلمش اولمامق ایچون بوکبی مسالك مخصوصه اربابی نامزدلکلرینی ، مسلکلرینی اعلاناً وضع ایتملیدرلر .

٤ــاخلاق حسنه ایله متصف ، اخلاق ذمیمه‌دن متبری وبالخاصه عشرت ، قمار ، فحشیات وبالانجیلق کبی رزائلدن قطعیاً مجتنب اولدیغی مجرب ومسلم اولملیدر . چونکه بورزالتلر کندوسنی فکروطنی واجتماعیدن تبعید ایدر .

٥ــ کندوسنده حب مال ، حب جاه . حب ریاست وتحکم اولمامليدر. چونکه بومحبتلر کندوسنی مبعوثلق سوداسنه دوشورمش اولمق وبوسودا کندوسنه مبعوثلقده‌کی مقصد وطنی‌یی دوشوندیرمامك ملحوظدر .

٦ ــطبیعتده افراط درجه‌ده خشونت وخودبینلك اوبدبینلك اولمامالی . چونکه بوطبیعتده بولنان آدم فکرو مطالعه‌سنده حق واصابت بیله اولسه جلب قلوبه وتفهیم حقیقته موفق اوله‌ماز .

کذلك طبعنده مداهنه وافراط درجه‌ده خاطرنوازلق ونیك بینلك ده اولمامالی . چونکه بویله برآدم ده کمسه‌نك فکرینه مخالفت وبرایشه اعتراض ایده‌من . بوصورتله ترویج وتنقید حق امرنده برفائده‌سی کوریله‌من .

٧ ــملك وملتك منافعی حقنده صبرسزجه‌سنه عشق وعزمی اولملی . فکراً ایلیشکسز وتنبل اولمامالی وفعلاً پك متأنی ودوراندیش اولملیدر . چونکه عشق وعزم صاحبی اوله‌مایان هیچ برایش کوره‌میه‌جکی کبی عجله وعدم تأنی ایله‌ده ملك ووطنی برتهلکه‌یه قویمق محتملدر .

٨ــحکومته واشخاصه قارشو قارشولقسز دیون کثیره‌یه مستغرق اولمامليدر . مستغرق دیون اوله‌سی کندوسنك افکارو معاملاتنده انتظام واستقامتی اولمدیغنه دلالت ایدر . شوقدرکه برآفت سماویه وفلاکت فوق العاده‌دن منبعث ایسه مستثنادر .

٩ــ جمعیات وفرق سیاسیه‌دن برینه منسوب ویامنسوبیت عزمنده ایسه منسوب اولدیغی ویا اوله‌جغی فرقه‌یی وهیچ برفرقه‌یه منسوبیتی ویا اوبابده برعزم ونیتی اولمایوب منفرد ومستقل اولمق ایستیورسه تعقیب ایده‌جکی خط حرکتی نامزدلکنی وضعیله برابر اعلان ایتملی که نه مسلکده بر مبعوث اوله‌جغی شمدیدن بیلنه‌رك انتخاباتده آلداتمق ویا آلدادلمق واقع اولماسون وایلروده نقض عهد وتحویل فکر ومسلك ایتمکدن افکار عمومیه‌یه قارشو بردرجه‌یه قدر احتراز ایدلسون .

مابعدی واردر

سیواسده : سلیم افندی زاده

مصطفی تقی

تراجم احوال :

جلال زاده قوجه نشانجی مصطفی بك

ارباب علم وقلمدن زمانه‌کوره حکمت اداره‌یه واقف سیاسی بر ذات فضیلت سمات اولوب (طوسیه) لیدر . مقدمات علومی وطنی علماسندن بعدالتعلم دارالعلم والعرفان اولان (استانبول) ده کلوب معاصری بولونان مشاهیر فضلادن اکمال نسخ ایده‌رك خدمت دولته کیردی . حائز اولدیغی فضیلتی وخط دیوانیده‌کی مهارتی سائقه‌سیله نائل ترقی اوله‌رق دورسلیم اولده کتبۀ دیوان همایون عدادینه دخالت ایله‌دی . زمان قانونی‌ده مصره مأمور اولان وزیر اعظم ابراهیم پاشانك تقدیر وحمایه‌سنه مظهر اوله‌رق وزیرمشار الیهك تذکره‌جیلکی وظیفه‌سیله مصره کیتدی . بورادن تاریخ عودتی اولان (٩٣١) ده (رئیس الکتاب ـ خارجیه ناظری) اولدی (٩٤١) ده‌کی (بغداد) فتحنده بولونوب نشانجی سیدی بکك وفاتی اوزرینه نشانجیلق توجیه اولونه‌رق بووظیفه ایله (٢٤) سنه اشتغال ایله‌یوب مهام امور دولتك حل وعقدی خصوصنده ابراز مآثر کارآکاهی ایتدی . (٩٦٤) اختیار تقاعد ایده‌رك اون سنه (متفرقه باشیلق) له امرار حیات ایله‌دی وسلطان سلیمان قانونینك (سکتوار) سفرنده مکرراً طغرا کشلك وظیفۀ مهمه‌سنده بولوندی . عودتنده (مصطفی بن جلال توقیعی) و (الهی رحمت ایله مصطفی‌یه) مصراعلرینك دلالتی اولان (٩٧٥) تاریخنده عازم دارعقبا اولوب (ایوب) جوارنده الیوم (نشانجی) نامیله معروف اولان محلده بناسنه موفق اولدیغی جامع شریف خضیره‌سنه دفن ایدلدی . فضیلت واقتدار جهتیله کندینه یاقلاشان برادی رصاحب تألیفات (صالح) افندی‌ده یاننده مدفوندر .

آثاری :

(١) (طبقات الممالك فی درجات المسالك) :

اوتوز طبقه ومتعدد درجاته منقسم مهم بر اثر تاریخی واخلاقیدر . یکرمی دوقوزنجی طبقه دولت عثمانیه‌نك اوزمانکی اصول اداره وقوانین ملکیه وعسکریه‌سیله شعبات اداریه‌سنی ، اوتوزونجی طبقه‌ده قانونی وقایعنی مبیندر . طرز تحریری زمانی رواجنه تبعاً منشیانه واصطلاح پردازانه اولدیغندن بعض اخبار ونقلیاتك حقایق روش افاده‌یه فدا ایدیله‌رك مستور قالمشدر . تخصیص قانونی دورینه عائد منظوم پارچه‌لری منثور اقسامندن داها روحنوازدر .

(٢) (انیس السلاطین وجلیس الخواقین) بو اثرك اصل اسمی (مواهب الخلاق فی مراتب الاخلاق) ایسه‌ده اوچ پادشاهکده انظار

مطالعه‌لرینه مظهر اولدیغیچون مؤخراً (انیس السلاطین) تسمیه ایتمشدر. مقدمه‌سی اسماء حسنی شرحیله موشح خاتمه‌سی صلواة رسول کبریا ایله مزین‌در . آرالرنده‌کی اللی آلتی بابده دخی اخلاق حسنه و ردیئه‌نك فوائد ومضراتندن باحث اولوب سلطان سلیمان قانونی نامه‌یازلمشدر. نسخه‌لری استانبول کتبخانه‌لرینك بعضیلرنده واردر . برنسخه‌سیده کتبخانهٔ عاجزی‌یی تزیین ایتمکده‌در .

(٣) (سلیم نامه) بر جلد کبیر اوزره مرتب اولان بوائر یاووز سلطان سلیم حضرتلرینك غزواتنی مبین اولوب اوغلوخطیله محرر بر نسخه‌سی (موزهٔ عثمانی) کتبخانه‌سنده واردر .

(٤) (نشانی مخلصلی دیوانچه) : طرزاشعاری عاشقانه وحکیمانه‌در ابیاتندن :

فن عشقه باشلادم دقتله کوردم نیجه باب
متنی درد وفصلی هجران ایله دولمش بر کتاب

(٥) (ترجمهٔ معارج النبوة فی مدارج الفتوة) اصل اثر افاضل امتدن (منلا مسکین) شهرتیله بنام (معین الحاج محمدالفواهی) نك تواریخ انبیا وسیر حبیب کبریادن باحث فارسی العباره اثرمشهوری اولوب صاحب ترجمه مصطفی بك طرفندن (دلائل النبوة المحمدی وشمائل الفتوة الاحمدی) اسمیله و(١٠٣٣) ده مصرده وفات ایدن فضلای عثمانیه‌دن (اسکوبی آلتی پارماق محمد افندی) طرفندن‌ده اسم اصلیسیله ترجمه اولونمشدرکه ایکنجی ترجمه مطبوع اولدیغیچون مشهور ومتداولدر .

بروسه‌لی
محمد طاهر بن رفعت

افغانستان

امیر عبدالرحمن خان

مابعد

بردنبره قارشیمزه بر کروه چیقوب بزه تعرضه قالقشدی ، لکن تفنکارمزی المزه آلوب مقابله‌یه تصدی ایتدیکمز کبی دایانامایوب صاووشدی. بوتهلکه‌یی آتلادقدن‌صکره برقاچ فرسخ یول قطع ایتمشدککه بزم سواریلر ایله عمجه‌مه راست کلدك . برلکده یورویوب دیکر بر طاغی آشمایه چالشیرکن بر آز اولکی معترضلردن ایکی یوز سواری شدراهمز اولمق ایسته‌دی. بز شمدیلك اوچیوز کشیلك بر قوة بولوندیغمز ایچین پیاده اولارق حربه حاضرلاندق . فقط قبل المصادمه بلا سبب قان دوکولمه‌سنی تکلیف ایتدم .

— سز ، بزدن بش کشی‌یی یارالادیکز ، اونلرك انتقامنی آلاجغز دیدیلر .

بونك اوزرینه معیتمی اوچ قسمه آییردم. ایکیسنی صاغ وصولده‌کی مرتفع موقعلره کوندردم. اوچنجی قسم ایله‌ده دشمنه قارشی طوردم. اوچ آتش آراسنده قالان سواریلر قاچمایه مجبور اولدیلر .

تکرار یوله چیقدق. چوق کچمه‌دی (وزیری) ولایتنك (مرعه) اسمنده‌کی قلعه‌سی کوروندی . عمجه‌م اورا اهالیسنی طانیدیغی ایچین بر مکتوب یازوب قلاوزمزله یوللادی . بر آز صوکرا یوز سواری ایله بیك قدر پیاده داوول زورنا چاله‌رق استقبالمزه چیقدی .

مرعه‌ده ایکی کون مسافر اولدق . بزه یمك ، حیوانلرمزه اوت ویردیلر . اصرار ایتدیکمز حالده پاره‌ده آلمادیلر . عبدالرحیم خانك اوغلی عبدالله خان ، یانده‌کی ایکیوز آلتونی بکا ویرمشدی‌که فشنکلکده صاقلاندیغی ایچین سیم سیاه اولمشدی. اولانجه نقدمزده بونلردن عبارت ایدی .

اورادن حرکتله دیکر بر مجلسه نازل اولدق . آلدیغمز لوازمك بدلنی عبدالله خانك آلتونلرندن ویرمك ایسته‌دم. سیاه ! دیه آلمادیلر. بزم (شیرخانك) بیك روپیه‌سی اولدیغنی اوکرندم .

— آلتونلری روپیه ایله دکیشدیرهلم ، دیدم .

— او ، آلتونلری سزدن آلمازلرسه بندن ناصل قبول ایده‌رلر . دیه تکلیفی قبول ایلمه‌دی . روپیه‌لری زورله آلمایه مجبور اولدم . مقابلنده‌ده یوز آلتون ویردم. بوروپیه‌لرله لازم کلن شیلری اشترا ایتدم .

ایکی کون صوکره (آدم خان وزیری) نك قلعه‌سنه واصل اولدق. مشارالیه بزی حسن صورتله قبول ایله‌دی . کیجه‌یی اونك قلعه‌سنده کچیردك . ایرتسی کونی باشقه بر قلعه‌یه اوغرادق . اورانك اهالیسی‌ده بزی مسافر ایتدی . صوکرا افغان قطعه‌سنك نهایتنده و هندوستان خطه‌سنك حدودینه یاقین بولونان(داوه) قلعه‌سنه کلدك. بوزغونلغمزدن (وزیری) اراضیسنه کلنجه‌یه قدر یمك یمه‌دیکم جهتله ارقداشلرمدن برینك مالك اولدیغی بر روپیه ایله أت ، صوغان ، یاغ آلوب پشیرمك ایستدی . بزم تجربه‌مز اولمادیغی کبی مسافر اولدیغمز قلعه اهالیسی‌ده جاناق ، چوملك ، قوللانیوردی . اوزون اوزون تحریدن صوکرا بر ده‌میر تجره بولوب اتك برپارچه‌سنی ایچنده پشرمه‌یه ، برپارچه‌سنی‌ده کباب یاپمه‌یه باشلادیلر . اوچ ده‌کنکی برینه باغلایوب تجره‌یی‌ده بر ایبله اورتالرینه آصمق صورتیله آتشك اوزرینه قویمشلردی . تمام أت پیشوبده ایندیردیکمز و ایچندن مطبوخی چیقاراجغمز صیره‌ده بر کوپك کلدی. تجره‌یه باغلی اولوب اوجی یره یاتان ایپی باغرصاق ظنیله یاقالایوب قاچدی تجره‌یی‌ده برابر سوروکله‌دی. آرقه‌سندن قوشدیغمز سه‌ده تجره‌ده دوریلمش اتلرده دوکولوب کیتمشدی . فسبحان‌اه ! اوچ کون اولی مطبخ طاقلرمی بیك دوه طاشیدیغی حالده بوکونلك غدامی حاوی اولان تجره‌یی بر کوپك سوروکله‌یوردی . ناچار قورو اکمکله اکتفا ایده‌رك یاتدم .

§

عمجه‌مك (حاجی) و (خوست)ه کوندرمش اولدیغی (سردار محمدخان) قرق‌سواری (جنرال علی عسکر خان) ایله داوه قلعه‌سنده بزه قاووشدیلر. برقاچ کون صوکره قربان‌بایرامی اولدی. داوه اهالیسی

نمازدن صوكرا بزملەبابرابر املاشمايه كلدى حسن قبول كوستروب كنديلرينه شكر، طاتلى اكرام ايتدم.

عددمز آلتى يوزى بولديغى و مصرفمز زياده اولديغى جهتله خيلى صيقنتى چكيوردم. بركت ويرسين كه عبدالرحيم خانك خادمى كابلدن پياده اولەرق كلدى وايكى بيك اشرفى آلتونى كتيردى كه بوندن نەقدر ممنون اولديغمى وخادم وفاكاره نەدرجه منتدار قالديغمى تعريف ايدەمم.

بو آدم، اسكيدن عبدالرحيم خانك خزينەدارى اولوب افنديسنك معاونتە قوشمش واياق قابيسى اولماديغى ايچين پارچه پارچه اولان اياقلرينه كچه صارمشدى. كابله عودتده عبدالرحيم خانك عائلەسنه خدمت ايلەمك اوزره اذن ايستەدى. كنديسنه بر آت ويرمك آرزو ايتدمسەده بزه لزومى اولەجغى مطالعەسيلە قبول ايلەمەدى. ياپان اولەرق يوله چيقدى. اشرفيلرى ٢٠٠٠٠ روپيه ايلە تبديل ايدەرك يەجك، كيەجك شيلرله بعض ادويه صاتين آلدم. بو صيرادە (بنو) و (پساور) دە بولونان انكليز مأمورلرندن عمجەمه بر مكتوب كلدى، كه داوەده نيچين طورديغمز وينه انكليز ممالكنه كچمەديكمز صورولويوردى.

عمجەم (هندوستان واليسى بردعوتنامه كوندەرير ويزى (سند) صويندن اوته طرفه كچمەيەجكنى تعهد ايدەرسه اووقت كليرز) مألنده برجواب يازوب تختيم ايلەدكدن صوكره بنم‌ده مهرلەمەمى سويلەدى. اعتراض ايدەرك

— بن هيچ بروقت انكليزلردن دوستلق كورمەدم. اولجه كورديككز لاقيدى‌يه مقابل ينه اونلره اعتماد كوسترەبيلەجكسەكز يالكزجه تشريف بويوروكز. كچنكى هندسفرندن عودتكزدە انكليزلردن برچوق شكايتده بولونويورديكز. شيمدى فكركز نەدن دەكيشدى؟ ديدم. عمجەم:

— بنم فكرم دەكيشمەدى. هندوستانه كيتمك املندەده دكلم. فقط مراسلات ايلە كنديمه مشغوليت بولمق ايستەيورم، جوابنى ويردى.

سز يالان سوبلكى مشغوليت تلقى ايديپورسكز. بو ايى برشى دكلدر. اونلرك تحت تابعيتنه كيرەميەجكلرينى آچيقدن آچيغه سويلەيكز ديدم.

نهايت، بنم تصويب ايتديكم طرزده برجواب يازيلدى. صفت رسميەم اولماديغى ايچون كاغدى مهرلەمك بكا دوشمز ديدم. عمجەمك جانى صيقلدى. بن‌ده حدتلەنوب مهرمى قيردم.

طاهر المولوى

(الدعوة والارشاد) ده اصول تدريس

مابعد

منطق

منطقلرك تعليمنده امثلەنك حرف ايلە ايرادندن اجتناب اولونور، اكثر امثلەنك وجودياتدن واقلك نظرياتدن اولمسى آرانير. استقراء تمثيل وسائر مواد قياس مباحثنده التزام تفصيلى اولونور. باب البرهانده خطأ حس بيان ايديلير، وينه «تواتر» وشروطى، وناسك «تواتر» اولمديغى حالده تواتر عد ايتدكلرى شيلر تحرير اولونور. خطابت وشعر بحثلرنده بونلرله اجراى تأثيرك يوللرى، جدل، مغالطه، سفسطه بحثلرنده بونلرله اجرا ايديلن انواع تلبيس شرح اولونور وبونلره دائر برچوق مثاللر ايراد ايديلير. طلبه، بو بابده جرائدك مناظراتندن – استادك ارشاد وتنبيهيله – امثله استخراجيله مكلف طوتولور.

مناظره وآداب بحث

بزم علماى معقولمز؛ فن آداب البحث اصطلاحاتنى، مناظرەلرنده، – متناظرينك آنك اوزرينه اتفاقلرينه مبنى – منطق اصطلاحلرينى قوللاندقلرى كبى قوللانيرلر ايدى: سند، منع، نقض، معارضه لفظلرى كبى، آرتق بوكون بونلرى كيمسه قوللانميور كبيدر. لكن اربابنه قوة و بصيرتجه فائدەمند اولديغيچون امثله ايلە ايضاح اولونەرق اوقونور.

صنف دعاة

صنف دعاة بالفعل مناظرەيه آلشديريلير، تمرين ايتديريلير. شويلەكه:

طلبەدن بعضيلرى ملاحده ياخود نصارانك اسلام عليهنه ايراد ايتديكى بعض شبهاتى جمع ايلە آرقداشلريله بو بابده مناظره ايدرلر وهربرلرى بعضاً سائل وبعضاً معلل موقعنده بولونورلر. مورود شبهات، ادخار اولونماز؛ تاكه اربابنك عبارەده ادب و نزاهتى محافظه ايتمك اوزره طوتدقلرى نحو اوزره تقريرى نائل وسعت اولسون: ابراهيم عليه وعلى آله الصلاة والسلام (رب) لفظنى، اثبات توحيدى تمهيداً كوكبه، قمره، شمسه اطلاق ايتمشدر. اثناى مناظرەده اسلامك مدافعەسنى ويا اسلامه دعوتى درعهده ايدن، ديكرينك شبهەلرينى بردن ويا كنديمدعاسنى اثباتدن اظهار عجز ايدرسه حكم، مسألەده حق اولان جهتى بيان ايلە حكمنى سويلر.

علم نفس – حكمت عقليه

بو ايكى علم، مسائل حكماى متأخرينك كتابلرندن اقتباس اولنسه بيلە اسلوب وطريقت صوفيه اوزره اوقونور. اسلوب وطريقت صوفيەدن مراد، نفسى، كمال اوزره؛ عقلى، استقلال اوزره تربيەيه معين اولان اسلوبدر. اويلەكه: مسائل، طالبه، آنى امراض نفس وعقلدن سالم، آنلرك صحتى ايلە متمتع، آنلرى ماخلق لهنده استعمال نعمتنه مظهر ايدن جناب حقه عرض شكران ايدەركدن طاقت وامكانه كوره بونلرله سماء كماله عارج اولمغى مطالبه ايدر صورتده توجه اولونورلر. يوقسه لوح دماغده خيالنه، صحائف مطبوعاتده انظار ناسه، ياخود مجالسده اسماع خلقه عرض ايتديكى زمان صاحبنى متمتع ايدەجك صورتلر ترسيمنى ديلەينلرك توجيهى اوزره دكل...

بونلرك هرايكيسنك مقدمەسنده متقدمينك بو خصوصده واصل اولديغى درجهٔ اطلاعك خلاصەسى ذكر اولونور: حواس باطنه حقنده‌كى سوزلرى، حس مشترك، حافظه وواهمه حقنده ذكر ايتدكلرى شيلر كبى.

مابعدى وار

روسیه اسلاملری

قریم وقفقاسیا مستثنا اولمق شرطیله روسیه‌ده‌کی عموم اسلاملرك مفتیسی بولنان اورنبورغ مفتیسی برابرنده معتبران اسلامدن بر هیئت مخصوصه اولدیغی حالده پترسبورغه کلوب برقاچ سنه‌دنبری‌کوی امامری حقنده مأمورین محلیه طرفندن اجرا اولنمقده اولان تضییقاتدن طولایی داخلیه نظارتنه شکایاتده بولنمشدر . روس مأمورلری امامرك اهالی‌یه تلقینات سیاسیه‌ده بولندقلری ظن ایدیلن قزاق ، اورنبورغ ، اوفا ولایتلرنده برچوق امامك اللرنده‌کی براتلری آله‌رق کندیلرینی آچیقده براقشلر ایدی . امامره اجرا اولنان بو مجازات تحقیقات مخصوصه‌یه ویا خود محاکم عائده‌سنك حکمنه مستند اولمیوب منحصراً مأمورین ضابطه‌نك ادارهٔ کیفیه‌سندن نشأت ایدیور ایدی . مفتی بو حقایقی داخلیه ناظری مستشارینه شفاهاً بیان ایتمش و مستشار دخی امامره اجرای ظلم ایدن مأمورین حقنده تحقیقات اجرا اولنه‌جغنی وعد ایتمشدر .

§ روسیه مجلس مبعوثانده مفتیلك مقاملرینك تعدیلاتی حقنده مذاکرات جریان ایتدیکی صره‌ده اسلام فرقه‌سی ارکانندن صدری مقصودی افندی طرفندن ایراد اولنان اوزون بر نطقده شمدیکی تشکیلاتك ایمپراطوریچه ایکنجی (قاترین) زمانندن قالمه اولوب حال حاضرده اسلاملرك اصلا احتیاجاتنه کفایت ایتمامکده اولدیغنی واورنبورغ مفتیلکنك اصلاحاتی خصوصنده روسیه‌ده‌کی ملت اسلامیه‌نك مطالبی آتیده‌کی اون ماده‌دن عبارت اولدیغنی بیان ایتمشدر .

(١) مفتی اولسون امام وقاضی اولسون امور شرعیه و وظائف دینیه‌یه مأمور اولانلرك کافه‌سنك انتخاب ایله تعیین ایدلمسیدر . (٢) مفتیلر ، قاضیلر ، امامر مذاهب سائره روحانیلرینك نائل اولدیغی معافیت وامتیازاتدن مستفید اولسونلر وبالخصوص خدمت عسکریه‌دن معاف طوتلمسیدر . (٣) مکتب ومدرسه‌لر مأمورین شرعیه‌نك تحت نظارتنده بولنمسیدر . (٤) جامع و مسجد انشاسی ایچون لازم کلن رخصتك طوغرودن طوغری‌یه حکومت طرفندن بخش اولنمسیدر . حال‌حاضرده معابد اسلامیه انشاسی جامعك انشا اولنه‌جغی محلك راهبندن رخصت آلمغه متوقف اولدیغندن بو نظامنامه‌نك فسخی مطلوبدر . (٥) اوقاف اسلامیه‌نك خرستیانلرك امور خیریه‌سنه عائد عقاراتك مستفید اولدیغی امتیازاتدن مستفید اولمسیدر . (٦) ترکستانده ، شمالی قفقاسیه‌ده ، قیرغیز ایالاتنده مفتیلك تشکیلاتی اولمدیغندن اورالرده دخی تشکیلات لازمه‌نك اجرا اولنمسیدر . (٧) امام وقاضیلر طرفندن جمعیتلر تشکیلی ایچون برنظامنامه ترتیب ایدلمسی . (٨) اورنبورغ محکمهٔ شرعیه‌سی طرفندن ولایت مرکزلرنده شعبه تأسیسنه مساعده اولنمسی . (٩) مفتیلك دائره‌سنده مکتب ومدرسه امورینه نظارته مخصوص برشعبه کشادینه مساعده قلنمسی (١٠) محکمهٔ شرعیه‌نك مصارفی ایچون خزینهٔ مالیه‌دن اعطا اولنان تخصیصات غایت جزئی اولدیغندن تخصیصات مذکوره‌نك تزییدی .

(نه کیزه‌لیور) غزته‌سنك مخابر مخصوصی حدیده‌دن غزته‌سنه یازیور :

مسلمانلر آره‌سنده تفرقه دوشورن خائنلرك

ملعنت وتلبیساتی

...شیمدی‌یالکز سیدادریس خلافنه‌قارشی کلیور . یمنك شمالنده ، عسیرده ، دها برقاچ زمان اول ، باشنده حسیات تعصبلری تحریك ایدلمش یکرمی بیك عرب اولدیغی حالده وایتالیانلرك یاردیمیله تورکلرله محاربه ایدییوردی .

کندیسی پك غریب برآدمدر ، معلوماتایدر . ترقیات فنیه‌یه اجنبی دکلدر . قاهره‌ده تحصیل علوم ایتمشدر . اختلالجی ، استبداد واستقلال طرفداریدر . جناب حق طرفندن مهدی اوله‌رق کوندرلدیکنی و کرامت صاحبی اولدیغنی سویلر بوتون مریدلرینه بونلری قبول ایتدیرمك ایستر .

طرفدارلری آره‌سنده محافظهٔ نفوذ ایچون استعمال ایلدیکی واسطه‌ا همان فنیدر . ایشته برمثالی : مظلم براوداده اوطوره‌رق ، چهره‌سنی فوسفور واسطه‌سیله پارلاق کوستررو النده برالکتریق پیله مربوط برباستون بولوندیرر . هر زائر بو علامت الوهیته دوقونمغه مجبوردر . دوقونور دوقونمز برصدمهٔ الکتریقیه‌یه معروض قاله‌رق چکیلیر و حضور مهدیده سجده‌یه قاپانیر .

بعض کره بر حقه بازلق اجراسیله باشنی کسیلمش کوستره‌رك سوز سویلمکه باشلار بر آز صوکره الکتریق دوکمه‌لرینی حاوی بر قوستوم کیه‌رك نطقنك اك مهم قسمنده کندیسنی نور اچنده براقیر . بعض کره‌ده کیجه ، بر (لانته‌رن ماژیق) واسطه‌سیله رسمنی بر پرده عکس ایتدیره‌رك کرامتفروشلق ایدر .

مع‌مافیه سید ادریسك عظمت وشعشعه‌سی صولویور . ایتالیانلر طرفندن کندیسنه معاونت ایدلدیکی کبی . ایتالیا ـ ترکیه محاربه‌سنك اعلانندن اول‌ده مصوعدن کندیسنه برقاچ سمبوق مهمات حربیه‌وتفنك کوندرلدی .

محاربه باشلار باشلامز عربلر کندی جنس ودینداشلریله محاربه ایدن دشمنك مافوق‌الطبیعه فرض ایتدکلری آدمه معاونت ایتمسی جائز اولمادیغنی آکلادیلر .

هیچ شبه‌سزکه یاقینده حدیده‌ده تحشد ایدن عثمانلی قوة مدهشه‌سی سید ادریسی الله‌کیره‌جك وجزاسنی ویره‌جکدر .

صراط مستقیم — سبیل الرشاد

الحمدلله بو ١٨٢ نجی نسخه‌مزله صراط مستقیمك یدنجی جلدی ختام بولمشدر ؛ سکزنجی جلددن اعتباراً عینی مسلکی دها اطرافلی برصورتده تعقیب ایتمك اوزره « سبیل الرشاد » عنوانی آلتنده انتشار ایده‌جکدر . محترم قارئلرمزك معلومی اولمق اوزره بیانه لزوم کوردك .

[توسیع طباعت] قوللکتیف شرکتی محمد حلمی و شرکاسی

مدیر مسئول : اشرف ادیب